

T'AMSTERDAM,
By JACOB MEURS, en JOHANNES *van* SOMEREN, Boekverkoopers.
In Compagnie. ANNO 1675.

TOONEEL DES OORLOGS,

Opgerecht in de VEREENIGDE

NEDERLANDEN;

Door de Wapenen van de Koningen van

VRANKRYK *en* ENGELAND,

Keulsche en Munstersche Bisschoppen.

TEGEN

De Staten der Vereenigde Nederlanden, en hare Geallieerden.

Nevens de aanmerkvvaardigste saken, door de geheele vverelt, en voornamelijk in EUROPA *voorgevallen, Zedert het Jaar 1669. alvvaar de Historie van* L. van Aitzma *eyndigt, tot den tegenvvoordigen tijt. Naaukeurig en vvaarachtig, uyt autentique Schriften en sekere Raporten, t'samen-gestelt.*

Door LAMBERT van den BOSCH.

Verçiert met veele uytnemende Konst-Platen; soo van Afbeeldsels der voornaamste Personagien, Steden, Sterkten, en uytstekenste Geschiedenissen, enz.

Afgedeelt in vier Deelen.

t'AMSTERDAM,
By JACOB van MEURS, en JOHANNES van SOMEREN, Boekverkoopers.
In Compagnie. Anno 1675.

Verklaring van de Kopere Tytel.

1. HEt Vaderland met de Vryheyt, en de Religie in de band, klagende,
2. Werd van Sijn Hoogheyt, gantſch in 't harnas, met het ſchilt van Orangien, en den deegen in de vuyſt, beſchermt.
3. De Nederlandſche Leeuw bewaart de vier Provintie-wapenen.
4. De Vrede en Victorie ſtaan gereet, met Kroonen voor ſijn Hoogheyt.
5. Aan de zijde leggen puynhoopen, verſlagene lichamen, &c.
6. 't Gewelt rukt de Thuyn van 't Vaderland om veer, daar de drie Wapens onder leggen.
7. De Vyandlijke Armée heeft aan een Zegen-ſtandaart de Afbeeldſels van Engeland, Vrankrijk, Munſter, en Keulen.

Aan ſijn

KONINKLYKE HOOGHEYT

WILHEM HENRIK,

By der Gratie Godts Prince van Orangien en Naſſau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere en van Vliſſingen, Heere en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Dieſt, Grimbergen, Herſtal, Kranendonk, Warneſton, Arlay, Noſeroy, S. Vith, Daasburg, Polanen, Willemſtad, Niervaart, Yſſelſteyn, Steenbergen, S. Maartensdijk, Geertruydenberg, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, &c. Erf-Burchgrave van Antwerpen, en van Beſançon, Erf-Maarſchalk van Holland, Gouverneur en Erf-Stadhouder van Holland, Zeeland en Weſt-Vriesland, Capiteyn-Generaal, en Admiraal der Vereenigde Nederlanden, &c. &c. &c.

Et is maar al te wel bekent, (Doorluchtige Vorſt) *en onſe vyanden hebben gevoelt, wat gewicht de onvermoeyde dapperheyt, en het hoog-wijs beleyd van* U Hoogheyts *noyt-volpreſene Voor-ouderen, het opbouwen, redderen, en beſchermen van een verdrukte, beſtredene en bloeyende Staat hebben toegebracht. Al de Geſchicht-boeken, ſelfs door afkeerige volkeren en handen geſchreven, getuygen deſe waarheyt met vollen monde. Onſe tijt heeft een treffelijke proeve van die nootſchikkelijke nootwendigheyt te vooren gebracht. Wanneer* U Koninklijke Hoogheyt, *ſoo lange t'ondergehouden, eyndelijk niet te voorſchijn quam, als om het ſchip van Staat, ſoo jammerlijk aan lager wal gedreven, weder in behouden haven te ſtieren, ſoo gelukkiglijk te redderen, en manhaftiglijk te beſchermen. Die*

Zuyl van de Staat, soo klakkeloos wech-genomen, sagen wy herstelt, op die tijt wanneer het gantsche gebouw neygde, om plotselijk onder de voeten te vallen, sulk een jammer versoet, sulk een sware scheuringe te samen gebracht, sulk een lieve eendracht tusschen de Staat en U Koninklijke Hoogheyt, *uyt sulk een verval van over-een-komst voort-gebracht. Waarlijk des Heeren oneyndige goedheyt schonk ons in* U Koninklijke Hoogheyt *de ware hulp-middel van onse qualen, en wees ons als met de vinger aan, wie de Gideon was die Israël verlossen sou. Onse vyanden staan verbaast, door het wonderlijk redderen van een Staat, die ver buyten alle hope scheen, en vinden de ongerechtigheyt van hunne saak in de voortgang van onse wapenen; en een helt-dadig Oorlogs-man in een verachte Jonkheyt, wiens Leerling-stukken Meester-stukken zijn geweest: om te toonen dat de grootste Mannen en Helden met hun geluk en dapperheyt ter werelt komen.*

Dese dingen zijn de Hooft-stoffen van dese onse tegenwoordige besigheden, hoewel gelukkiger penne als de onse waardig, *die echter in sulk een seltsaamheyt van saken niet stille konde zijn, daarse in andere, min treffende opmerkingen, breed genoeg geweyd heeft. Ten minsten sullen de nakomelingen ons geen versufte stilswijgentheyt te wijten hebben, al brengen wy al de vereyschen niet voor ons. Dit derven wy* U Koninklijke Hoogheyt *aanbieden, en eerbiediglijk voor* Uwe Princelijke *voeten leggen. Niemant beschuldige ons van reukeloose stoutheyt, die alleenlijk* Uwe Hoogheyt *toebrengen dat hem verschuldigt is. Wy hopen hier inne de goedheyt te ontmoeten, die Uwe geboorte* Uw Princelijk *gemoed ingeplant, Uw verdrukkingen niet verbastert, ja de aanwas van Uw staat geluk en gesag vermeerdert heeft, en soo ontmoetelijk een yeder toe-schijnt. Indien wy al de volmaaktheden niet mede brengen, noch de besetste wesentlijkheden in de saken, die de tijt gewoon is op te maken; wy hebben niet-te-min een volstandige wille, en een trouwhartige sucht tot ons waarde Vaderland. En wy betuygen ondertusschen de waarheyt wetens niet verkort te hebben.*

Indien het uw Koninklijke Hoogheyt *nu gelieft, ons soo verre en gunstelijk te verwaardigen, als dit ons geringe geschenk en plichtigen offer met gunstige oogen genadig aan te sien. Wy wenschen of hopen niets meerder, en erkennen sulks als het hoogste van ons geluk, beneffens het gene wy besitten, van te zijn*

Doorluchtige Vorst,

Uw Koninklijke Hoogheyts

Onderdanigste doch geringste Dienaar,

L. van den BOSCH.

AAN

AAN DEN
LESER.

DE onverzadelijke Staat-ſucht, wraak-gierigheyt, wrevel, en hoogmoet der Vorſten, hebben het van oude tijden af (zedert de Yſere Eeuwe de wapenen tot ſcheyds-mannen der geſchillen gemaakt heeft) noch de Onderdanen aan verdrukkinge en jammer, noch de aanſchouwende Wereld aan verſchrikkelijke Treur-Tooneelen, noch den Schrijveren aan ſtof laten ontbreken, om de Nakomelingen hunner Voorzaten dapperheden en zeldſame bejegeningen met verwonderinge op te halen, en het geheugen in te drukken. Onſe tijden hebben in der daat al de voor-gaande daar in konnen overtreffen, dewijl het maar al te ſeker is, dat

Ætas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Dat is:

Ons' vad'ren tijt, ontaart alreets, en toe-genomen
In 't boos', heeft ons geteelt een al te vruchtbaar zaad,
Om niet uytſtekender te teelen in het quaad,
En door onſ' kinders ons te ſtellen by de vroomen.

En wat hebben wy niet geſien? wat niet beleeft? de woedende boosheden hebben ſich tot alle wetteloosheyt uyt-gelaten: een Koning hebben wy op het Straf-Tooneel ſijn geſalfden hals ſien buygen, bloed-gierige dwingelanden heerſchen, Koninklijke na-zaten ballingen, en weder herſtelt geſien; de geringſte der Natie in volle geſag, en heerſchers over hun Overheden, beſchouwt. Maar noch dit is niet, al was het eertijts de ſtoffe van onſe beſigheden: Oorlogen ſonder gront, ſoo wel als ſonder weergade, woeden ſonder menſchelijkheyt, overwinningen ſonder geweld, herſtellingen ſonder hoope, vyanden van ſich ſelfs en het Vaderland, vrienden van oude vyanden, bedrog in de Wapenen, onnooſelheyt weerloos, de verdrukte op den throon, hulp van den verdrukte, en God vermengende genade met ſtraf, wonderheden met verſchrikkingen, zijn de Ingredienten en invloeyingen van deſe volgende bladeren.

Wat aanmerkelijks ons het overige van Europa, en de andere deelen des werelts, binnen deſe vijf of ſes jaren hebben konnen verſchaffen, vergeſelſchappen de ſmartelijke, en nu nauwelijks beloopene wonden van ons Vader-

Vaderlant. Alles is met trouwe en omſichtigheyt (ſoo veel als ons onderſoek heeft konnen op-doen) verhandelt: willens en wetens hebben wy noch waarheyt noch achtbaarheyt verkort; de beknoptheyt hebben wy in het eene geſocht, om plaats van uytgeſtrekte nootwendigheden in het andere te hebben.

Wy nemen onſen aanvang met het Jaar 1669, (daar het *L. van Aytzma* gelaten heeft) en eyndigen met het Jaar 1674. om den Leſer alſoo van het gevolg der ſaken te dienen: ſoo ons de volgende tijd (die een baar-moeder is van al 't geen verborgen was) noch eenige aanmerkelijke en waarachtige ſaken openbaart, die nu noch tot onſe kenniſſe niet gekomen zijn, wy belooven die den curieuſen Leſer door een aanhangſel mede te deelen, en ook deſe Hiſtorie continueelijk te vervolgen.

Wat ſullen wy veel meerder ſeggen? andere ſullen miſſchien een magerder aangeſicht een ſchoonder lampher voor-hangen, of door geſochte roem gunſten ſoeken, die lichtelijk verdienſte niet behalen konnen. Wy laten den Leſer aan ſijn beſcheyden oordeel, verre van hen in te willen nemen door het onſe. Het andere ſtellen wy by de onvolmaaktheden, die al de Schrijvers ſoo nootſchikkelijk aanhangen, als het menſchelijk verſtant daar mede gekreukt moet gaan. Een ding bidden wy den lieven Leſer af: geen liefdeloosheyt omtrent ons te willen oeffenen, voor onſen arbeyd niet verachtelijk ondankbaar te willen zijn, en ons geen gunſt te onthouden, alleen om die aan andere te geven; wy misgunnen niemant ſijn roem, miſgunt ons het genoegen niet, dat wy verwachten uyt een arbeyd, die, indien niet volmaakt genoeg tot u lof en roem, evenwel niet verwerpelijk genoeg tot u verſmadinge is. Wy hebben voor deſen niet ongelukkiglijk gedient, en verhoopen nu het beſte van u zedigheyt; en dat wy ſullen blijven gewaardigt met den Tijtel van

U gunſtige Dienaar

L. van den B O S C H.

TOONEEL DES OORLOGS,

Opgeregt in de VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Eerste Deel.

1669. January.

E saaken van Staat/ soo in Oorlog als Vrede/ gelijk de selve door geheel Europa sig hebben toegedraagen/ had den vermaarden Lieve van Aitsma seer wijdloopigh en naaukeurig beschreben/ beginnende met den uytgang van den twaalf-jaarigen Treves 1621. en dis tot het eynde van 't jaar 1668. gebragt hebbende/ heeft de nijdige dood in 't begin van 't jaar 1669 ons Vaderland van dien beroemde Historp-schrijber berooft; soo ben ik van verscheydene Lief-hebbers der Historien dikmaal aangemaant dit soo loffelijk werk te verbolgen. Hier toe dan soo aangemoedigt/ heb eyndelijk besloten dien grooten Schrijber op 't spoor te volgen/ en te beginnen daar de dood hem genootsaakt heeft dat werk te staaken. Zijnde ons voornemen de saaken niet soo wijdluftig aan te haalen/ nogtans ons te bevlijtigen om alles getrouwelijk/ onpartijdig/ en naar waarheyt te verhandelen.

Staat van *Candia*. Candia wierd nog door de Ottomannische wapenen op het alderhevigste gedrukt/ daar de Turk alle uytterste gewelt op pleegde/ om dat hy enkel gesint was die plaats te vermeesteren/ en eer die parel aan sijn kroon te hegten/ als tien andere omtrent sijn achtinge/ van de selve te verliesen. Aan de andere zijde sogt sig de Staat van Venetien niet ligtelijk van die eerekroon/ en de achtbaarheyt van in dit gewigtig Eylandt, de sleutel van 't Christenrijk te besitten/ niet te ontslaan. De Baroen de Frisen, een braaf krijgsman/ de Generaal Spaar, Sweetsch Kapiteyn/ en de Marquis Doron, waren daar nog gebleven. De Turken pleegden hun aldermeest gewelt op de sterkte Andrea, en daar omtrent stelden sich de verweerders het meeste schrap. Duc de Roaumez liet een Gasthuys voor sijn kranke en verminkte krijgslieden oprechten. Maar het is te verwonderen wat een menigte aan het arbeyden van een groote mijne/ en andersints door het schieten/ en onder dies mede van siekte gesneuvelt zijn. Het Fransche schip/ voor Candia leggende/ wierd ook door het geschut der Turken in de grond geschooten/ met verlies van al het volk/ dat verdronk/ uytgesondert Monsieur de la Motte Feuelon, die benessens vijf krijgslieden gebergt wierd.

Hulpmiddelen van den *Paus* aan *Candia*. De Paus van Romen, sig de staat van dat Eyland seer ter harten latende gaan/ betoonde voor sig selven alle moogelijken yver tot onderstand van de Staat van Venetien. Hy roeide daaromme een sekere ordere van Geestelijken uyt/ die al zedert het jaar 1360 was ingestelt geweest/ die de naam van de Jesuaten voerden/ meest gestigt tot onderhoud en dienst der

1669. sieke en ellendige menschen / beneffens nog twee andere / als die van haar Georgio in A-lega, en dat van della Gratia, in welke laatste sy geringe arme dogters dede gaen / om in zijde / en andere bequame handwerken / aldaar onderwesen te worden: maar het inkomen van het andere / en nog drie kloosters / welkers vaste goederen geoordeelt wierden wel 4 millioenen Rijksdaalders te sullen bedragen. Welke penningen tot dien oorlog souden aangelegt werden / mits dat men de Priesteren / ieder na sijn waardigheyt / een jaarlijks onderhoud sou geven. Hier by quam nog een troep van 400 Duytschers, van den Prins van Brunswijk, mede na Candia ingescheept / soo dat het scheen, met het onderstand van die plaats wel gentent te zijn.

January.

Toelating over het houwelijk van *Don Pedro* met sijne broeders vrouw.

De Paus dede ook ter selver tijd sijn dispensatie / of toelating / over het Houwelijk van Don Pedro, met de Koningin e van Portugaal, Huysvrouw van sijn nog levenden Broeder / den Koning Alphonsus, in welke saak de Kardinaal Ursino, Beschermheer en Voorstander van dat Rijk / langen tijd groote swarigheydt hadde gemaakt. Sijn Heyligheyt / in sijn miltdadigheyt en gemeen ontfarmen voortgaande / beschafte ook een merkelijk stuk gelts / aan den Gesant van Ragousa, tot weder opbouwinge van de Kloosters / die door de laatste aardbevinge ter neder-gestort waren; als mede tot herstellinge van de vervallen muuren / op dat d'openleggende stad niet meer / door den overval der Turksche loopers / sou te lijden hebben / en dit alles met sulk een voorbarigen over / dat sig de Gesant selve daar over moest verwonderen. Maar die van Polen kreeg door toe-doen van Rospigliosi het gewaat van de Ridderschap van St. Jan. Maar of wel de selve Gesant seer aanhield om hulp van gelt voor de selve Kroon / door den Turk ten alderhoogsten gedrukt / te erlangen / wilde daar evenwel niet van vallen. De Fransche Gesant Barlaymont, gebruykende de gelegentheyt van des Paus goetwilligheyt / versogt den Kardinaals hoet voor den Abt van Albrac, Neve van den Marschalk van Turenne, onder beloften / dat de Marschalk als dan selve naar Candia, tot onderstant van de belegerde sou trekken: Maar de Paus liet den Marquis met weynig woorden voor die aangeboden dienst bedanken.

Omtrent dees tijd quam adbijs dat in Persien, in de Stadt Angori, een seer zware en schrikkelijke aardbevinge was ontstaan. Het was op den darden van July 1668, datmen al- daar een gestorven Schotsman sou begraven. En terwijl men daar mede besig was ontstont'er een seer afgrijselijke aardbevinge / die wel overging / maar na eenige dagen weder herbat wierd / self tot drie of vier reysen op eenen dag / ook somwijlen wel in de nagt / met een afgrijselijk gehuyt onder het aerdrijk / dit hield soo aan / tot op den 20 van de geseyde maant. Het slegte volk / seer tot overdadigheyt en superstitie genegen / leyde d'oorsaak van dit gevuurig quaat op het Christen lighaam / dat men in d'aarde had geset / en d'aarde niet waardig was / dat men / om het quaat te doen ophouden / het selve weder op-graven en verbranden moest. Maar andere / die wijser waren weder-stonden dit mis gevoelen / soo dat het lijk leggen bleef. Ondertusschen nam het schudden van het aardrijk niet af / maar verdubbelde in tegendeel / soo dat / op den 15 van Augustus, zijnde Sondag / de Stadt Angori met een schrikkelijk gedonder onder d'aarde / en dwarreel-winden in de lugt / soodanig is bewogen geworden / dat niet alleen over-al menigte van schoorsteenen / huysen en stallen / maar ook selfs de muuren van de Stadt / omverre gestort zijn / gelijk ook het Slot selfs / staande op eenen berg / door dit selve onderaardsch geweelt / aan veel plaatsen ter neder gevallen is / alleenig evenwel met schade en verlies van twee menschen / dewijl een ieder / tijdelijk genoeg gewaarschouwt / sig uyt de Stadt / op het blakke velt begeven had / daarse sig onder tenten en pavillioenen onthielden. Daar na / op den 28 des nagts / hoewel het daveren over-al was / quam'er een geweldige stoot; en de selven dag / omtrent den avont / noch een; en dit geschiede drie dagen daar na weder / omtrent den middag / met drie geweldige stooten na malkanderen / en die seer geweldig / omtrent drie minuten na een / waar door de rotsen spleeten / en geweldige steenen van 700 / 800 / en duysent ponden gewigts / van de selve af-vielen / onder dies opende sig de aarde / uyt de welke seer blauwe swavelachtige vlammen voort-quamen / die een onverdraeglijken stank gaven / het gejammer van de vertsaagde menschen was niet uyt te drukken / begevende sig een ieder op de gebergten en steen-klippen / om daar voor dese ver-

1669. January.

Schrikkelijke aardbevinge.

1669. January.

verschrikkelijke uytwasemingen by te zijn / soo dat de Stadt gantsch ledig van volk bleef/ blijvende alleen d'Oversten van de Turksche besettelingen daar binnen / die sonder gevaar van hunne hoofden te verliesen/ hun besettinge niet derfden verlaten. Evenwel is de schade/ ter oorsaak van de slegte en laage huysen / die van aarde en kley opgemaakt en laag zijn/ soo groot niet geweest/ als op verscheydene andere plaatsen / die geheel te gronde geworpen zijn.

In Bolla, de Hoofstadt van het Koninkrijk Pontus, daar het Hof van Mithridates is geweest/ heeft men over de 1800 dooden onder het verballen puyn gevonden / onder de welke 60 of 70 Kooplieden/ soo Armeniers als Anatolijten. Castommen, op de Swarte Zee, is met de dood van menigte van menschen / en het inballen der gebouwen / meest geheel verwoest. Een Dorp / tusschen Baysazer en Amias, is geheel ingeswolgen of bedekt/ behalven weynige / die daer af gekomen zijn. Meer andere plaatsen zijn ingevallen/ of over-stort / makende alle een onwaardeerlijke/ en tot nog toe onbekende schade. Isarno en Tochete hebben ook seer groote schade geleden/ in welke laatste / een seer heerlijk gebouw van den Cham, of Carnasser, met het dooden van wel 50 persoonen / ingevallen / en van de rest soude het verlies wel op 6000 dooden staen. Op een dagreysens van daar is een vermaarde Stadt / Nabuzzio, of Nauzze soo andere willen noemen / leggende tusschen twee bergen/ in een dal/ in een oogenblik / alsoo lugt-gaten in de bergen waren / met assche en puyn geheel overdekt / latende maar een oude Seraille staan. By het gebergte Taurus is een Stadt/ daar een Armenische Patriarch sijn verblijf hield/ met vier of vijf Dorpen/ geheel te gronde gegaan.

Dese aardbevinge heeft geduurt van den darden July tot op den 13 van September/ wanneer in de nagt een kleyne stoot gegeven wierd / maar nam daar na al het gedaver af.

Gevegt met een Turksche Rover.

Het schip genaamt de Bredasche Vrede heeft onder de kust van Spangien een seer harde ontmoeting gehad ; omtrent de middag quam hem een Rover van Algiers, de Dadelboom genaamt op de sy/ zijnde gewapent met 28 stukken / en omtrent 400 mannen / daar de Bredasche Vrede, niet meer als 18 stukken/ en 30 mannen voerde. De Rover leyde dit Schip terstont aan boort / smeet de dreggen over met 150 mannen / die meest na boven vlogen / houdende het alles aan stukken. Een Turk sette sig in de groote mars / en bestond al het ketting-werk daar in stukken te slaan. De Christenen schooten ondertusschen uyt de Bak en de Hut dapper met musquetten en geschut. Dit gevegt duurde drie glasen. Een Moor, boven in de mast zijnde / haalde den wimpel af. De Christenen schooten soo geweldig op de Turken, dat de selve ten laatsten gedwongen wierd het Schip te verlaten/ sonder het gevegt wederom te derven hervatten. De Christenen, hier door gemoedigt/ quamen voor den dag/ en vonden het Schip geheel vol dooden en gequetsten. Een Turk sat nog in de marsch/ die geen quartier begeerde / noch een ander in de Bak/ die beyde dood gesmeten wierden. Nog wiert'er een in de Bak gevonden / die de Schipper quartier gaf. Dese seyde dat hy van Algiers was ; maar als dese beneden quam/ was de verbittertheyt van het Boots-volk soo groot / datse hem mede dood smeten. In zee dreven ook een deel doode Turken. De Christenen hadden geen meer als drie dooden en ses gequetsten / onder welke laatste de Constapel was / die sijn eene been was afgeschooten/ gelijk ook de Hoogbootsman, die sich dapperlijk in de hut geweert heeft / hoewel aan verscheyde plaatsen gequetst ; de Schipper kreeg ook een wonde in sijn hand. Boven water hadden sy sulk een groot gat in het Schip / datm'er een stuk-vat sou door gekregen hebben : soo dat by hol water het Schip sou hebben moeten sinken. Op sulk een wijse is het tot Cadix binnen gekomen / daar het met verwonderinge van een ieder wierd besien / en de Schipper Jacob Jan Volkertsz. anders de Kaper genoemt/ seer gepresen.

Schrijven van *Don Jan* over Pater *Nitard*.

Don Jan van Oostenrijk / misnoegen tegen den Pater Nittard hebbende / heeft uyt Barcelona aan de Koninginne daar over geschreven/ willende dat men hem sou doen vertrekken : maar de Koninginne heeft hem geantwoord ; datse van desen haren Biegtvader seer wel gedient was / en derhalven geen reden ter werelt hadde om den selven te doen vertrekken / belastende met eenen dat sijn Hoogheyt weder na Consuegra soude keeren / onder belofte dat hem geen leet sou geschieden.

Ondertusschen was de Fransche Gesant

1669. January.

Handel van Colbert in Engeland.

Colbert in Engeland aan het Hof/ makende een ieder groote verwagtinge/ wat hy aan dat Hof soude uytwerken. De Koning van Engeland ontfing hem beleefdelijk/ selfs tot een Tractaat of handel van Commertie/ maar in het stuk van wegen de Triple of Driehoofdige Verbintenisse, konde geen veranderinge gemaakt worden. De Franschen, hier over seer t'onvreden/ scholden op de Engelschen, voornamentlijk op den Hartog van Bukkingam en Arlington, als eenzijdig/ en hielden den laatsten voor een mede-stander van Spanjen. De Koning van Vrankrijk onder dies/ om de Nederlanders, die vol vrees waren/ te vreden te stellen/ en te toonen dat hy vredelievende was/ liet nieuwe penningen slaan/ hebbende sijn beeltenisse op d'eene/ en een altaar op d'andere zijde/ met dese woorden:

Gedenkpenningen van Vrankrijk.

Gratia & Pax juncta sunt.

Genade en Vrede zijn te samen by een gevoegt.

In Holland, om sijn Majesteyt te believen/ wierd ook verbod gedaan op een ergerlijk Boeksken/ Les Amours des Caules genaamt/ het geen den handel van het Fransche Hof een weynig te naakt legt.

Vryers om de Poolsche Kroon.

De Poolsche Kroon ondertusschen/ door de afstand van den Koning Johannes Kasimir, open staande/ kreeg veel vryers/ van de welke eenige met gelt/ eenige met magt/ en andere met houwelijken en hooge staat te voorschijn quamen. De Prins van Moskovien, een van de aanhouders/ scheen wel genegen te zijn/ selfs soo nau op de Godsdienst niet te sullen sien/ en Kiow, een Frontier-plaats/ die hy besit/ wel aan de Poolsche Kroon, tot een bolwerk tegens den Turk, te willen overgeven. Maar sulk konde nog niet door-dragen. De Vorst van Nieuburg, die mede van de stam der Poolsche Koningen is/ scheen wel de meeste hoop te hebben/ gelijk hy ook/ met hulp van de Franschen, daar toe veel gelts te kost leyde. Aan d'andere zijde de Prins van Lotharingen, die het Huys van Oostenrijk wel het aangenaamste scheen te zijn/ soo door een aanstaande houwelijk/ als om daar door de Franschen den voet dwars te setten/ had door sijn Biegt-vader/ die hy tot Warzau, niet sonder groote onkosten/ onderhield/ de saken al vry verre gebragt/ zijnde selfs tot op de grensen van Polen gekomen/ en by de Grooten in het Rijk seer wel gesien. De Paus, Keyser, en al/ bemoeyde sig daar mede/ en schreven tot voordeel van die gene diese begunstigden. Maar de Polen maakten onderlingen een verdrag/ op geen andere wijse als met dese vereyschen een Koning te verkiesen.

1669. January.

Vereysch tot de Kroon.

1. De Prins, die tot de Kroon sou verkooren worden, moest nootwendiglijk van de Roomsche Godsdienst zijn. 2. Uyt een Rijk dat Roomsch gesint was voortgekomen. 3. Hy sal geen gekroont hooft mogen zijn, nog ook onder het gesag van anderen staan. 4. Hy sal, tot beter onderhoud van des Rijks wetten en voor-regten, nog sijn eygen, nog sijn na-geburen ontsien. 5. Hy sal geen belooper van de Kroon zijn, maar sulk een, die om sijn deugt en waardigheyt daar toe verkooren sal worden, sonder sig met eenige kuypery of bedelary daar toe te hebben beholpen. 6. Hy sal een ervaren Man van wapenen zijn. 7. Van matigen ouderdom, en geensints met erffenis of aanhangsels bestommert. 8. Hy sal wijs, milt, en een beminner van geregtigheyt zijn, deugden door de welke de Rijken alderbest in staat behouden werden. 9. Hy sal van een stil en besadigt gemoed hebben te zijn, sonder listige grepen of streken, door welkers behendigheyt jalousyen mogen ontstaan. 10. Hy mag met geen gewesten in eenigen onlust staan. 11. Hy zy Tyran nog verdrukker, maar een beminner der wetten. 12. Eyndelijk moet hy van vermoogen en aansien zijn, om door dien middel het Koninkrijk weder in sijn voorgaande luyster en aansien te stellen.

De Koning Johan Casimir hield ondertusschen veel gemeenschap met den Franschen Gesant Morasteyn, gelijk men ook wil dat hem de Koning van Vrankrijk, indien hy in Vrankrijk wilde komen/ de heerlijkheyt van Chambor, met 25000 ponden 's jaars van inkomen soude hebben aangeboden. Terwijl men ondertusschen uyt insigt van den Vorst Radzevil, al de onroomsche uyt Polen begost te verdrijven/ by welke gelegentheyt de Joden ook veel vertrokken/ vreesende voor hun gewoon onthaal: by open-staande stoelen/ wierd sulks by de Sweden seer eubel opgenomen.

Joden en Onroomschen vertrekken uyt Polen.

Dit jaar nam sijnen aanvang met seer sware stormen/ water-vloeden/ en diergelijke winter-eubel/ verscheyde Schepen bleven soo

hier

1669. hier soo daar / en veel Koopvaarders in het Kanaal. De Hollandsche Moscovisch-vaarders bevroosen / met hun sevenen / vier mijlen van Archangel, soo dat de Factoors / met sleden / over land moesten te huys komen. Van Rotterdam was een Engelsche Ketz / op Londen afgehuurt / onder eenen Schipper Bromwel, van Jarmouth. Seker Koopman gaf desen 570 stukken gouts in klompen mede / in waarde van 160000 guldens. Wanneer dese Schipper met dese vragt op Zee komt / maakt hy met sijn volk een aanslag om dit gout / besluytende gelijkerhand de ketz in de grond te booren. Dit stelden sy in het werk / zijnde omtrent 4 mijlen van het Noord-Voorland. De Ketz dan sonk / en sy bergden sig in een Vlaamsch Scheepjen / dat daar omtrent was / maar het zy dat die Schipper lont rook / of iets van de schelmery gewaar wierd / hy bragt hen met wil of tegen wil alle weder tot Rotterdam, alwaar de Koopman sijn gout weder kreeg / en de Schelmen na verdienst gestraft wierden.

January.

Schelms bestaan van een *Engelsch* Schipper.

De Engelschen, omtrent dees tijd / hebben Porto Viejo, in America, geplondert; de Spaansche Gesant / daar over by den Koning van Engeland klagtig vallende / kreeg tot antwoord / dat men alles / met een bestel van vergeetenheyt of amnestie / moest overstappen / dewijl'er anders aan dese onderlinge belediginge geen eynde sou te vinden zijn / en voorts een nieuw Regulement maken / met beding daar in / dat men in alle Spaansche havens / in America, alderhande soorten van levensmiddelen / en soo voort / sou mogen brengen / maar van sulk een Regulement is niet gevallen: maar de Engelschen kregen toelatinge / uyt die gewesten / met het geen daar groeyde en gemaakt wierd / na Tanger en de Straat te mogen handelen / sonder datse Engeland te vooren behoefden aan te doen / het welke hen van veel sware chijnsen en costuymen / diese anders aldaar moesten betalen / verschoont en verligt heeft.

Van den *Taffilet.*

De Taffiletta, daar meer van gesproken is / speelde nu seer de Meester / door alle de Zee-plaatsen in Barbaryen, seer gemoedigt door alle sijne overwinningen / dewelke hy / soo hier soo daar / op sijn vyanden behaalt hadde. Hy verwoeste alles / waer hy omtrent quam / en roofde een onwaardeerlijke schat. Hy wilde ook dat hem de vreemde Vorsten, die sijn vriendschap begeerden / hem na de wijse der wettelijke Koningen, met gesantschappen souden komen begroeten; voornamentlijk begeerde hy sulks van den Koning van Engeland, met den welken hy evenwel / in aanmerkinge van Tanger, geen vrede te Land / maar wel ter Zee / maken wilde.

Waar om dat van desen Potentaat meer geschreven is / en nog meer gesprooken sal moeten worden / dunkt ons niet ondienstig den Leser met een verhaal van sijn begin en opkomst te dienen.

Verhaal van den *Taffilet.*

Dese Vorst word met den naam van Taffiletta genoemt / daar deselve eygentlijk een groot Koninkrijk in Mimidia, hedensdaags Bildugerid genoemt / toe-komt; de oorsaak / waarom / is om dat hy uyt het selve voortgekomen is. Het Land selve / als zijnde verre van de Zee-kant af-gelegen / word onder de best bekende niet getelt / soo veel weet men daar van / dat eenen Hucba, die door Osmen, eerste Calif der Sarracenen, uytgesonden is geworden / dit Land en Volk onder gehoorsaamheyt gebragt heeft. Sedert welke tijd de Califfs het selve / met hunne nakomelingen / in vrede beseten hebben / sonder door eenige invallinge / of ontrustingen van eenige vreemdelingen / te lijden te hebben / waar door het volk geheel in ledigheyt en stilte onderhouden / sig met geenige andere oorlogen / als roven / besig gehouden hebben. Het heeft sig evenwel nu en dan wel toegedragen / dat eenige vreemde Schepen aan hunne kusten vervallende / eenige uytlandsche / en onder die veel Fransche, of Joodsche Kooplieden / hen hunne Koopmanschappen toegebragt / voornamentlijk / hen met oorlogs-gereedschap / hen op Kemelen toe-gevoert / voorsien hebben.

De Vader dan van desen Prins, van de welke wy handelen / was Koning van dit gewest Taffiletta. Hy heeft desen Prins by een van sijn byslaapsters geteelt / die / van wegen haar groote schoonheyt / onder sijn alderliefsten gehouden wierd. Haar slegte en geringe afkomst evenwel / niet konnende iets tot de waardigheyt van dese geboorte by-brengen / liet hem in geen hooger agtinge als die van een Aterling. Gelijk hy ook van sijn ongunstige met een anderen tijtel van agtinge genoemt is geworden /

1669. January.

waar door hy ook buyten alle eer-ampten gehouden wierd; en om dat hy geduuriglijk maar des Konings Bastaart genoemt wierd/ daarom is het dat sijn eygen naam tot nog toe onbekent is/ zijnde dese/ waar mede hy bekent is/ alleenig van sijns Vaders Rijk genomen/ en soo veel in beduydenis als Prins of Soon van Taffiletta. Dese Taffiletta dan/ om hem niet sonder naam te laten blijven/ was van sijn Vader ten alderhoogsten bemind; want wanneer de tijd gekomen was/ dat hy sig in het openbaar mogte vertoonen/ geschiede hem de eere soo in gevolg als staat van opvoedinge/ die een Prins van sijn geboorte waardig was/ hebbende voorts sijn optrekkinge/ en onderwijsinge/ neffens de andere egte Princen en kinderen van den Koning. Sijn drift evenwel drong hem tot geen andere wetenschappen of kennisse/ als die van de wapenen/ de bequaamste tot uytvoering van het besluyt/ dat genoegsaam/ met den aanvang van sijn jaren van kennisse/ sijn beginsel genomen had. Hy dan leerde/ van sijn jonge jaren af/ het handelen van het geweer/ het voeren van de lancie/ het werpen van hunne worp-spietsen/ en het meesterlijk bestieren van een paart/ sonder iets sig te laten ontgaan/ dat een Krijgsman dapper/ en een dapper Soldaat een overwinnaar vermag te maken. Hier by quam een levend verstand/ en een snedigen geest/ bequaam tot vernuftige vonden/ beneffens een gesont en wakker oordeel/en een ongemeene sterkte van lighaam/ alle welke gaven hy sodanig wist te gebruyken/ dat hy/ van langer hand/ de beste genegentheyt van al het volk daar door wan; gelijk hy ook die van den Adel seer tot sig trok.

Onder dese gunst bleef hy aan het Hof van sijn Vader/ soo lang de selve leefde; maar na sijn dood verloor hy aan de selve sijn eenige steunsel/ en sag sijn Broeder/ den oudsten Soon des Konings, in sijn Vaders plaats/ op den Throon verheven. Het begin evenwel/ van des selfs bestiering/ bragt hem geen verandering in sijn geluk toe/ dewijl sijn Broeder niet na-liet hem alle gunst en genegentheyt te betoonen. Maar het duurde niet lange/ of de na-yver begost onder den Koning en hem te ontstaan/ die de goede genegentheyt van hen beyde wel haast dede verkouwen; en strekte tot ondergang van de gene die d'eerste grond tot dese boose drift gelegt hadde/ terwijl de selve lijdinge den eenen in het graf/ en d'andere tot staat bragt.

Taffiletta gaf/ kort na de dood van den ouden Koning, seer klare blijken van sijn moedigheyt/ beleyd/ en sterkte; waar door men hem waardig agte bevel over des Konings Oorlogs-magt te voeren. Men roept sijn sterkte soodanig uyt/ dat men wil dat hy het hoef-yser van een paart/ met sijn bloote handen/ konde in stukken breken/ hebbende daar by al de wakkerheyt/ sorge en omsigtigheyt van een groot Oorlogs-man. Hy was soo heevig in het strijden/ dat men/ (na se seggen) wanneer hy uyt het gevegt quam/ sijn swaart of strijd-hamer/ sonder sijn hand in warm water te doen/ daar niet konde uytkrijgen. Hoewel hy seer bruyn van verwe was/ had hy de gedaante evenwel seer aangenaam/ en een gantsch wel-besneden aangesigt/ toonende in sijn gelaat iets groots/ en het gantsche merkteken van een Oorlogs-man; het welke/ beneffens de proeven van sijn dapperheyt/ hem by een ieder seer groot ontsag en eerbiedigheyt maekte. Dese verdiensten/ gelijk sy hem by anderen hoog setten/ bragten hem (gelijk gemeenlijk gebeurt) in d'afgunst/ en voorts in den haat van sijn Broeder: maar dese/ niet minder konstig in het veynsen als den Taffiletta, wist het selve wel te verbergen/ tot dat dese/ al het gesag van het volk te met aan sig trekkende/ sijn afgunstigen Broeder een nauwer toeversigt veroorsaakte/ die nu in ernst begost te vreesen/ die hy tot daar-en-toe bedektelijk hadde gehaat. Dese dan (hoewel sich Taffiletta in alle gelegentheden en voorvallen/ tegen de na-gebuuren/ als een manhaftig Held droeg) wilde hem/ aldus voort-aen/ met al de eere der verrigtingen niet laten heenen gaen/ maar besloot sijn deel daar aan te nemen/ en sig selven mede in den strijd te laten vinden; waar door het geviel dat hy selve/ onder het strijden/ te diep onder sijnen vyant verwart gerakende/ in het hoogste gevaar van sijn leven te verliesen quam. Taffiletta, niet ver van daar/ siende in wat staat sijn Broeder de Koning was/ valt als een Leeuw op de vyanden die den Koning omcingelt hadden/ bragt verscheyden van die op den Koning toeleyden/ om/ en verloste alsoo sijn Broeder uyt het gevaar en de overwinning te rugge.

Maar

1669. January. Maar dese uytstekende dienst / die in anderen de hoogste beweginge tot dankbaarheyt sou hebben / verwekte in den Koning meer afgunstigheyt als hy oyt gevoelt hadde ; en hy sogt in tegendeel sijn Broeder / die hy niet minder als sijn leven verschuldigt was te verderven / en sogt alle middelen om dien het leven te benemen / die hem het sijne behouden en bewaart hadde.

Daar ontbraakender geene (gelijk het gemeenlijk gebeurt) die des Konings quade genegentheyt in alles tragte voort te setten / ook geene die den Taffiletta, uyt liefde tot sijn deugt en dapperheyt / sogten voor te staan / soo dat daar door een scheuring onder des Konings dienaren ontstond / die ten laatsten tot een inlandschen oorlog uyt-borst. Het eerste / dat de Koning dede / was den Taffilet, met alderhande heymelijke lagen / te verbolgen : maar dese / wel op sijn hoede zijnde / ontquam geduuriglijk de netten die voor hem gespannen waren. De Koning, vermerkende dat hy met loosheyt niet konde te weege brengen / verklaart sig nu opentlijk tegen sijn Broeder / en komt met een oorlogs-magt tegen hem te velde ; om hem / daar hy sig uyt het Hof / om sijn veyligheyt / heen begeven hadde / met die van sijnen aanhang te overvallen. Maar dese / niet magtig genoeg zijnde om sijn Broeder het hooft te bieden / ontweek sijn verbolginge soo veel als hy konde. Maar hy konde hem soo wel niet ontwijken / of hy wierd van de selve / op een seer nadeelige plaats / agterhaalt en beset. Taffiletta, alhoewel hy uyt de geringe magt / die hy by sig hadde / en de ongelegentheyt van de plaats / daer hy in bedremt was / geen voordeel te behalen sag / besluyt evenwel tot het gevegt ; en na dat hy de sijne / die door het selve gevaar wanhoopig waren / tot dapperheyt had aangemaant / valt met een woedende moedigheyt op sijn vyanden aan / en dringt / gevolgt van de dapperste van de sijne / soo wel in het digtste van sijn Broeders troepen / dat hy sijn Broeder selfs aantrof / en op het hebigste / vol woede en wraakgierigheyt / aantaste / en met eenen slag dood ter aarden sloeg.

Dit gaf hem de overwinning / invoegen hy / al wat hy van sijn volk by-een konde krijgen / versamelt hebbende / daar mede soo dapperlijk op de vyanden aansette / dat hy de selve / hoewel sy ongelijk meerder in het getal waren / uyt het velt sloeg. Hy vond niet geraden sijn vyanden (vreesende voor eenige lagen) verder te verbolgen / maar vergenoegde sig met sijn vryheyt / om een veyliger plaats / voor hem en sijn volk te gaan soeken : te meer / wanneer hy hoorde dat sijns Broeders Soon / in sijn Vaders plaats / op den Throon gekomen zijnde / een vast besluyt hadde gemaakt / van hem / waar hy konde / te verbolgen / en sijn Vaders dood op hem te wreken ; wel wetende dat hy / met sulk een kleyne magt / op het vlakke velt / sonder in eenige sterkte beschut / of door eenige onderstand gestut te zijn / tegen het gantsche gewelt van het geheele Rijk geensints konde bestaan / het welke nu alreets van alle kanten / van den nieuwen Koning by-een-gebragt wierd. 1669. January.

Daar was / niet verre van de plaats van desen strijd / een seer vrugtbaar en rijk Landschap / tusschen een by-na ontoegankelijk gebergte gelegen / van de welke d'ingang / als seer nau en eng zijnde / ligtelijk met weynig volks kon werden bewaart / al wilde men al de selve met een groote magt overweldigen. Dit gewest wierd door een Jode beheerscht / op de welke het na verloop des tijds / van hand tot hand / verballen was ; die / te vreden met sijn besit / niet anders sogt als sig binnen de palen van sijn kleyne heerschappye te houden / sonder die verder te soeken uyt te breyden / en ondertusschen sig vreedsamiglijk te verrijken. Sijn Land wierd van de na-gebuuren met geen anderen naam / als van den Joden-berg, genoemt / zijnde soo verre van de afgunst van sijn na-gebuuren / dat sy daar genoegsaam als een vergeeten volk leefden.

Tot desen Joodschen Vorst begaf sig Taffiletta, om daar een toevlugt te vinden / dewijl hy sijn Vaderland gedwongen was te verlaten / beneffens al de Mooren van sijn gevolg / die niet meer / als hun Overste / eenige vergiffenisse by den Koning verhoopten. Hy vond by desen Vorst al wat hy konde wenschen / en goede versekeringe tegen al die hem souden willen verbolgen / zijnde in dit geringe Hof met alle eerbiedigheyt en vriendschap ontfangen / zijnde daar toe bewoogen / ten deelen door de waardigheyt van sijn persoon / ten deelen door sijn eygen Heeren / die meest Mahometanen waren / en den Taffiletta, ter oorsaak van de naam / die van hem ging / seer genegen

1669. January. genegen waren. Hy merkte hem ook aan / als een goede verseekering / tegen alle onhebbelijke raadslagen van sijn vyanden of onderdanen / die hem inder daat / ten aansien van sijn Godsdienst niet veel genegentheyt toedroegen. Maar dese goedwilligheyt wierd slegtelijk vergolden / en de ongetrouwen aard / van dese Africane in het gemeen / liet sig als nu klaarlijk blijken. Hy / na sijn sin / veel te naau bepaalt / in dese enge landstreek / en het geen sijn eersugt al te onverdraaglijk viel / onder het gesag van een ander / sijn minder / en dat nog een Jode te staen / sogt niet als na gelegentheyt / om sig van dese vriendelijken Waart te ontslaan / en sig Meester van sijn heerschappy te maken / om van die eerste voedstap / en uyt sulken seekere wijk / het werk aan te vangen / dat hem aan d'eene sijde sijn staetsugt / en aan d'andere sijde sijn wraekgierigheyt aanrieden.

Dit beslupt geeft hy die van sijn gevolg te kennen / die als een wanhoopige menigte / niet anders soekende / als op d'eene / of d'andere wijse / uyt den noot te redderen / en in eenige verseekertheyt te stellen / terstont sig het selve ten hoogsten lieten welgevallen. Dese / door den Raat van Taffiletta, maakten somwijlen hunne aanspraak / tegen dese verglieden / onderdanen van den Jode, vertoonden hen / hoe qualijk sy bedagt waren / zijnde Muselmans, gelijkse waren / een Jode, een veragt / en verfoeyt volk / onder hen / ten dienste te staan. Het ware voor hen niet te verandwoorden / by hunnen grooten Propheet Mahomet; sy souden veel eerlijker / een Vorst / als de hunne was / van Koninklijk bloed gesproten; en onder wiens beleyt sy brave dingen souden konnen uytregten / Landen en Steden veroveren / en sig selven met buyt en roof / verrijken / in de plaats van hier / op het gebergte / als een deel vand-reekels / hun leven te verslijten / gehoorsamen.

Dese berg-lieden / van geen beter temper als de anderen / lieten sig ligt omme-praten / en toonden dese voorslagen niet ongerijmt te vinden. Dit / Taffiletta aangebragt zijnde / verseekerde hem genoegsaam in sijn beslupt / sonder aan het goed gevolg te twijffelen; hy / loos genoeg in het bedekken van sijn vuyl beslupt / toont den Jode meer pligten van dienstbaarheyt en genegentheyt als oyt van te vooren / waar door de selve sig t'eenemaal van allen agterdogt ontsloeg. Het geviel ondertusschen 1669. January. dat dese Vorst den Taffiletta by hem ter maaltijd nodigde / dese / de gelegentheyt waarnemende / begeeft sig / verselt met eenige van de stoutste uyt sijn volk / daar na toe. De maaltijd ging aan in alle vriendelijkheyt en gemeensaamheyt / geduurende de welke een van den hoop van Taffilets gevolg / den armen Jode, die geen vermoeden ter werelt hadde / van agteren vatte / en met een dagge in den buyk stak / en voorts den ellendigen Vorst jammerlijk om het leven hielp. D'omstaanders toonden in het begin eenige verbaastheyt / maar in de plaats van hun Meesters dood te wreken / omcingelden de Mahometanen Taffiletta, niet om hem te dooden / maar om hem voor eenig overval / dat hem van de Gemeente mogt overkomen / te beschermen. Ja sy selve deden den Raad / in het Hof / dat nog van het bloed van desen ellendigen Vorst vloeyde / vergaderen / en dwongen genoegsaam de onwillige / zijnde de meeste al voorheen omgeset / Taffiletta voor hunnen Heer aan te nemen. Siet daar een heerschappy voor desen trouwloosen verkregen / en dat van die geene / die desen adder opgenomen / en in sijn boesem gekoestert hadde / op dat de selve hem daar na het hart soude afsteken.

Om sig selven by de naburige volkeren in agtinge te maken / vond hy geen beter middel / als te doen blijken / als of alleenig d'yver van sijn Godsdienst hem dit stuk werks had doen bestaan / en dat hy alleenig had voorgehad dese lastering van onder hen weg te weeren / dat een Joodschen hont over Musulmannen heerschen soude. En desen yver stelde hy in al sijn handel soo waarschijnelijk voor / dat hy van een ieder / als de geregtigste en heyligste Vorst ter werelt / gehouden wierd. En in der daat / hy toonde in alles dat hy de volmaaktste bestieringe / na de Mahometaansche wet / sogt te betragten / sogt alle misdrypken te weeren / alle ongeregeltheden weg te nemen / regt en geregtigheyt te betragten / strafte de overtreders van de selve seer swaarlijk / en toonde sig als een groot voorganger tot alle zedigheyt / regtmatigheyt en billijkheyt. Alle het welke sulk een agtinge by sijn onderdanen voor hem maakte / dat sy hem de eer-naam van een van het na-maagschap van hunnen Machomet gaven / en daar voor eerden en ontsagen. Aldus dan verkreeg hy / by dese nieuwe en godloosslijk

verkre-

1669. January. verkregene heerschappy; de heerlijke naam van een van de Godsaligste en Godsdienstigste Vorsten van geheel Africa. Alle het welke hem vrede van buyten, en liefde van binnen sijn heerschappy maakte, vallende het sijne wispelturige Moorsche ingesetenen, niet swaar of lastig, de heerschappy van een veragte Jode, voor die van een half heyligen Musulman te verwisselen, en self de middel, en verwe van gerechtigheyt en Godsdienstigen yver te geven, en al het voorgaande, in het vyer van een soo heylige liefde te verbranden. Maar het geen hem om sijn heerschsugtige begeerte voort te setten, het alderbeste te pas quam, waren de groote schatten, die hy by den Jode vandt, die selve de verwagtinge van een vrekker gemoed, als het sijne, te boven gingen.

In het Koninkrijk van Marocca, hadden sig naar het vermoorden van den laatsten Konink, verscheyde Hoofden opgeworpen, zijnde alle mannen van de grootste en edelste stammen van het Rijk. Dese hebben sig meesters gemaakt van de Landen die een ieder bewoonde: maar daar mede niet te vreden, hadden al verder gesogt hunne palen uyt te breyden, en iets op hunne nageburen te winnen, en sig alsoo soo groot te maken, als hen mooglijk was. Dese kleyne Koninkrijken en heerschappyen, hadden dese Vorsten van handt tot handt, tot op hunne nakomelingen gebracht, die alle als kleyne Koningen leefden; maar niet sonder geduriglijk met malkanderen over hoop te leggen, en Oorlogen onderlinge te beslechten te hebben.

Onder dese waren, of zijn wel de aansienlijkste, en het alderbest aan ons bekent Bembough, of Bambuca, en Gailan, d'eerste Sultan van Fez, en d'ander Vorst van die groote Landtstreek Suz genoemt. Dese beyde waren geduriglijk met hunne nageburen in oorlog; door welke twisten, vergeselschapt met de grootste wreetheyt, die de bitterste vyanden gewoon zijn tegen malkanderen te oeffenen, wasser sulk een onversoenlijken haat tusschen dese Volkeren, dat nog d'een nog d'ander van eenig verdrag van vrede wilde hooren spreeken, maar niet socht als sig op sijnen Vyand te wreeken. Taffiletta, dese gelegentheyt soekende waar te nemen, vergaderde soo veel volks als hy konde by een krijgen, soo van sijn onderdanen, als van andere nageburen, die hy met goede betalinge, en andere middelen tot sig wist te lokken, wel tot het getal van een heyr van twintig duysent uytgelesen mannen, boven die geene die hy, onder vertrouwde Hoofden, tot besettinge in sijn Landt en Sterkten liet, en tast met de selve ten eersten de kleyne Princen aan, die rontsom den voet van sijn gebergte hunne heerschappy hadden, en stelde die sonder veel moeyten onder contributie, of schattinge. 1669. January.

Daar na vangt hy een oorlog met Bouzeme aan. Dese Vorst voert den naam van sijn Hoofstadt, die aan de mont van een kleyne Stroom, die sijn uytgang in de Middellandsche Zee heeft, gelegen is, zijnde daar over seer bequaam tot den Koophandel. Dese Vorst had lang in rust en vrede geleeft, en daar door seer groote schatten vergadert. Dese bewogen Taffiletta desen Vorst te bekrijgen, om sig meester van de selve te maken, beneffens sijn heerschappy, de welke hem voor al dienstig was, om daar door een seer dienstige Haven in de Middellandsche Zee te winnen, waar door hy, door het handelen met de Christenen, sig selven met alderhande geweer, en nootwendigheden van oorlog, soude konnen voorsien. Hy dan trekt met sijn macht na desen Vorst; maar Bouzeme, of om beter te seggen, de Vorst van Bouzeme, van sijn aankomst gewaarschout zijnde, sondt sijnen Soon met een deel Ruytery hem tegen, om met de selve den vyant, op de grensen te stutten, tot dat hy sig selven in staat sou hebben gebragt, om hem met beter macht het hooft te bieden. Onder dies sand hy aan alle kanten, om hulp en bystand tegen desen nieuwen dwingeland te vergaderen. Maar het ongeluk wilde dat sijn Soon, die nog onervaren, en door sijn jonkheyt een weynig te onbedagt was, in eenige heymelijke lagen viel, soo dat hy met de meeste van sijn volk gevangen wierd, sonder dat de Vader selfs daar kennisse van kreeg, als door den gesant van Taffiletta selfs, die beneffens eenige gevangens aan hem gesonden wierdt. Dese had ook last Bouzeme aan te dienen, dat sijn Meester geensins voor had hem uyt sijn staat te setten, maar wel een verwantschap met hem aan te gaan, versoekende tot dien eynde sijn eenige dogter tot sijn vrouw. Dese Princesse wierd onder de Mooren seer

1669. January.

schoon geagt/ het welk Taffiletta, die selfs het gerugt daar van gehoort hadde/ in der daad genegentheyt om met haar te trouwen/ had gemaekt. De oude Vorst/ die wel sag dat sijn gebeden beveelen waren/ stond hem het Houwelijk toe/ op voorwaarde dat hy sijn gevangen Soon in vryheyt sou stellen/ het welke Taffiletta aannam te doen/ soo haast als hem de Princesse sou gelevert worden: ook dat hy na het overleveren van de selve/ aanstonts met sijn oorlogs magt/ weder te rugge trekken sou/ en den Vorst in het vreedsame besit van sijn Staten en Landen laten.

Wanneer dit nu aldus toegestaan was/ schorte daar niet aan als d'uytvoeringe. De Dogter/ hoewel niet sonder een groote tegenstribbeling/ van een Vorst te trouwen/ die haar en haar Vader daar genoegsaam toe gedwongen had/ wort in het Leger van den Taffiletta, met een seer pragtig en aansienlijk gevolg/ gebragt/ en wierd van Taffiletta met alle mooglyke minnelijkheyt/ en teekenen van liefde/ ontfangen: gelijk de selve haar ook den volgenden dag tot sijn Vrouw trouwde.

Tot hier toe hield Taffiletta sijn woord en trouwe; maar niet in het aftrekken met sijne troupen/ dewijl hy in tegendeel met de selve naarderende/ de Stadt Bouzeme vermeesterde/ plonderde/ en al het geld en kostelijkheden die daar gevonden wierden/ in kofferen pakte/ en met hem weg voerde/ stellende daar na sijn beroofde Schoon-vader wederom in besit van sijn gebied; dog maakte hem chijnsbaar/ en dede hem den eed van getrouwigheyt voor hem en voor sijne nakomelingen doen. Door dit ongelukkig voorval/ had Bouzeme geen andere bekommernisse/ als alleenig om schatten te vergaderen/ en den Koophandel soo veel mooglyk was/ voort te setten; tot welken eynde hy alreets met de Engelschen in Tanger vriendschap sogt te maken/ sendende sijn Gesant aan den Stadtvoogd van den Konink van Engeland aldaar/ den Heer van Bellassise, regtende met den selven een verdrag van onderhandelinge en koopmanschap op. Maar dese weder by hunnen Vorst komende/ vonden de saken daar sodanig gestelt/ gelijk gesagt is/ juyst soo als Taffiletta weder zegenpralende heen getoogen was: waar over d'Afgesant van den Stadtvoogt van Tanger, die mede gekomen was/ om hun onderhandelingen te laten bevestigen/ siende in sulk een verwarden staat niets uyt te rigten/ weder onverrigter saken heenen trok.

De oorlogs magt ondertusschen van desen Overwinnaar/ was al tot een getal van dertig duysent mannen aangenomen/ al te samen kloeke en dappere mannen: een Heyr soo wel van alle nootwendigheden en Oorlogs vereyschen voorsien/ als men sou konnen bedenken; en bequaam onder sulk een aanleyder groote dingen uyt te voeren.

Met dese Oorlogs magt/ nam hy sijn tocht op Gailan en Bambuca aan/ van de welke de laatste de Konink van Fez, en van d'aldergestrengste aanhang van de Mahometanen was. Dese bericht van het aannaarderen van desen gedugten vyand gekregen hebbende/ stelde sig in een goeden staat van wederstand/ brengende binnen weynig dagen tijts een aansienlyk Heyrleger op de been; maar Taffiletta deselve aantastende/ sloeg dat Heyr ten eersten in de vlugt/ soo dat Bambuca selfs moeyte genoeg hadde/ metter vlugt sig binnen Fez te verseekeren.

Fez is een Stadt in het midden van dat Koninkrijk/ dat deselve naam draagt/ gelegen; een groote en schoone plaats/ met veel oude gedenkteekenen van een oude waardigheyt voorsien: voor de rest wel gesterkt en bequaam een belegering uyt te staan/ en voor als doe vol magt en rijkdommen. Taffiletta den vlugtenden Bambuca op de hielen volgende/ sloeg voorts sijn Leger voor de plaats/ en eyschte deselve aanstonts op/ onder dreygementen/ indien men hem niet aanstonts de sleutelen toebragt/ de Stadt/ en alles datter in was/ te vuer en te swaerde te sullen vernielen. De inwoonderen toonden sig in het begin/ met alle moed en dapperheyt tot wederstand genegen: maar wanneer oproer onder hen ontstond/ willende d'een sig verdedigen/ en het sijne beschermen/ en d'ander sig liever met sagtmoedigheyt overgeven/ als alles wagen: en de Konink selve/ onder het gewoel weg geraakte/ most men een besluyt maken/ om sig selven over te geven; waar op voorts het geheele Koninkrijk volgde/ gevende sig een ieder om het vaerdigste over/ om de minste ongenade van den Overwinnaar uyt te staan; behalven eenige plaatsen in het gebergte/ die soo ligtelijk niet te gena-

1669. genaken waren na de Zeekant / als mede de Stadt Sallei, waar heen sig de Konink met de vlugt begeven had / houdende sig selven aldaar tot noch toe op.

January.

Ondertusschen Gailan siende op dese wijse vast sijn nageburen voor het gewelt van desen moedigen Overwinnaar bukken / begost mede een schrik voor sijne wapenen te krijgen / versamelde een troup van dertig duysent van de beste en welgeoeffentste Ruyters van geheel Africa by een / om sijn persoon te bewaren / en begaf sig daar mede in de groote (maar door de doot van den Konink Sebastiaan van Portugal, met nog drie andere Moorsche Koningen,) ongelukkige vlakten van Alcaxar, om deselve nog meerder door sijn eygen ongevallen beroemt / en door de Lyken van syn braave Mannen treurig te maken. Terwyl sig Gailan aldaar had gelegert / om ondertusschen de rest van sijn magt by een te trekken / quam Taffiletta al vast na sijn Landen toe. De gelegentheyt van dit gebied is soodanig / dat het by na sig als een Eylandt vertoont / zijnde met een engte aan het vaste Landt / en een deel Bergen / leggende langs de Zeekant / gehegt. Door desen weg komt men in het Landt van Suz, zijnde voor de rest van natuuren soo sterk / en soo wel met weerbaar volk voorsien / dat het als voor geen magt te vreesen hadde. De bewaring had Gailan ook een Bevelhebber van beproefde trouwe aanbevolen; maar soo wel op de proef niet / dat hy het gewelt van eenige sacken gouds konde tegenstaan. En in der daat het was door het geweld van dit oorlogs gereedschap / dat sig Taffiletta den weg daar toe baande / vangende de wijze van oorlogen aan / die naderhand seer in het gebruyk gekomen is. Hy dan komt daar in / sonder een eenig Man te verliesen / en word alsoo een besitter van de bequaamste gelegentheyt / om sijn besluyt voort te setten / van de geheele wereld / dienende hem dit Land tot een seekere wijk / indien hem het oorlogs geluk eeniger maeten mogt tegen zijn. Hy dan trekt aldaar sijn geheele oorlogs magt by malkander / en latende het Land wel beset / trekt selve met een tamelijken troup volks / langs een weg / die tusschen twee bergen heen liep / na de vlakte / in de welke sig Gailan onthield.

Hier vand hy in der daat een heet yser om aan te tasten / en een bestaan aan te vangen daar sijn gantsche agtinge / en de geheele voortgank van sijne wapenen aanhing: namentlijk / dese Ruyterey van Gailand, die voor de dapperste van Africa gehouden wierd / aan te tasten. Hy sag dat hy met een gelijk getal / niet veel eer op hen behalen sou / en besloot derhalven / voor een wijl de Leeuwen huyt af te leggen / en het Vossen vel weder aan te doen. Hy dan besloot sig aldaar / op sijn voordeel / nog stille te houden / en niet te laten blijken dat hy soo na by hem was / om hem te beter op sijn voordeel / en onverwagt te overvallen / en op het lijf te komen. Onder die van sijn gevolg / was een Moor / die eertijds een vertrouwt vriend van Gailand geweest was / en nu sig in sijnen dienst begeven hadde.

Dese scheen hem / een bequaam man te zijn / om het voornemen dat hy hadde / uyt te voeren. Hy dan leyde de geheele saak met hem over / en gaf hem al de noodige onderrigtinge: beschikte hem ook Kameelen / die met alderhande uytlandsche Koopmanschap geladen waren. Met dese toerustinge sand hy hem heenen / gevolgt van eenige brave mannen / tot desen aanslag uytgesogt: hy self volgde ook van verre; maar langs de bedektste weegen die hy konde vinden / en hem van eenige wegwijsers van dat Landt / die hy tot sig genomen had / geweesen konden worden. Alsoo trokken sy gesamentlijk na dese vlakten toe / en de Moor die de Kamelen by sig hadde / en den Koopman speelde / maakte dat hy / van de buytenste wachters van Gailand aangetast / en voor den Vorst gebragt wierdt. Dese voor Gailan komende / wierd wel ontfangen / als die aanstonds van hem gekent wierdt / en begeerig zijnde iets van den Taffilet te hooren / daar hy nu in lange niet van gehoort had / vraagde dese hem aanstonds wat hy goeds aanbragt / en wat hy van Taffiletta gehoort of vernomen had. De schelmse Moor, met een gelaat dat d'alderdoorsigtigste soude konnen bedriegen / gaf hem met veel omstandigheden / en waarschijnelijke blijken / soo veel te kennen / gelijk of deselve nog wel dertig mijlen / of meer van daar was / en tegen seeker kleyne Vorst, die aan het Koninkryk van Fez paalde / in aantogt was.

Gailan op dit berigt / als sig in volkomen

B 2 ver-

1669. January. verseekering agtende / vond geraden sijn troupen voor een wijl te laten gaan / om sig te verVarschen / en op de eerste ordre weder gereed te houden. Hy selve / sig van alle sorge ontlastende / sogt dien avont sig alleen met sijn ouden vriend te vermaken / sonder sijn Leger meer te verseekeren / als of sijnen vyand nog wel duysent mijlen van daar was geweest. Sijn Volk / het voorbeeld van hunnen Heer volgende / begaf sig ook tot alderhande vermakelijkheden / drinkende en joelende onder malkanderen in de groente / sonder op eenigen vyand te denken; niet meer dan offe geen in de werelt hadden / terwijl hunne Paerden / alsoo sorgeloos als hunne Meesters / hier en ginder in de weyden gingen; terwijl lag Tafiletta verborgen in een bosch / dat op het eynde van de vlakte / op een hoogte gelegen was / uyt het welke hy al konde sien / watter in de Velden omging / niet weynig verblijd / dat het bedrog van sijnen Sinon soo wel gelukt was / en wagte nu alleenig / dat op het aankomen van de nagt / dese vrolijke gesellen / door den slaap overvallen / hem een gemakkelijke overwinninge soude geven. Wanneer nu de nagt aangekomen was / stelde hy sijn volk in slagordre / soo digt by de vlakte Alcazar als hem mooglijk was / sonder ontdekt te worden: en ontrent te middernagt / valt hy met sulk een snelligheyt onder desen weerloosen hoop / dat een goed deel daar van om den hals was / eer d'andere wisten watter gaande was / of sy hun vyand of vrienden onderkennen konden. Eenige evenwel / door het gerugt wakker geworden / kreegen de naaste Paerden / die sy konden / by der hand / vielen daar op / en sogten sig onder hun dappere Overste Moncaden, tweede Soon van den Schach van Algiers, by een te versamelen. Dese stelde sig voor aan een goeden troup van dese dappere Mannen / taste daar mede Tafilet soo moediglijk aan / dat hy hem de overwinninge nog lang bedisputeerde / tot datse niet meerder tegen sijn gantsche magt vermogende / of door een eerlijke dood sneuvelden / of met de vlugt het gevaar ontrenden.

Gailan selve / siende al dese onorden onder sijn volk / en dat hy soo schendig bedrogen was / en geen reddering aan het verval / en dat de weynige die nog overig waren / vast aan een goed heenkomen sagen / ook hy selfs twee wonden ontfangen / en een Paert onder sijn lijf verlooren had / sogt sig mede op een versch Paert / dat hem toegebragt wiert / in de Stadt Alcazar te bergen / daar hy maar soo lange tijd had / als hy van noden had / om sijn bywijven te groeten / en sig terstond van daar naar Arzilla begaf / latende meest al sijn brave Ruyters / beneffens haren dapperen Oversten Moncaden, op het velt van den strijt verslagen / na dat dese brave Moor, dry Paerden onder sig verlooren / en tot het uyterste van sijn leven / sig met d'uyterste dapperheyt geweert / en sijn dood op sijn vyanden wel verhaalt had. 1669. January.

Eenigen tijd voor dit ongeval / had Gailan, om sig tegen d'aangroeyende magt van den Tafilet te verseekeren / daar al de naburige Vorsten nu jalours van begosten te worden / met d'Engelschen van Tanger een verbond aangegaan / van het welke men segt dat onder de voorwaerden ook dese waren / dat de Vorst Gailan den Konink van Groot Brittannien, tegen alle sijne Christenen vyanden / hulp sou hebben te bewijsen / en dat in tegendeel de besettinge van Tanger, den Vorst Gailand wederom tegen sijn Mahometaansche, hulp bewijsen soude. Dese handeling wierd gesloten / wanneer den Heer Bellassise van Tanger naar Engeland stond te vertrekken; maar d'Engelschen vonden het voordeel niet / datse daar uyt verwagt hadden / om dat Tafilet het geheele Land daar rontsomme tot den grond toe verdurf / en de besettinge van Tanger wederhield / van soo veel als het hooft buyten de plaats te steeken. De Colonel Norwood evenwel / die met het vertrek van Bellasise, het bevel over dese Plaats hadde / de tijding van het verwoesten van Gailands Landen gehoort hebbende / sand een afgesondene naar Arzilla, daar hy verstaan had Gailan heen gevlugt te zijn / door de welke hy hem / volgens het verdrag / de bystand van de besettinge van Tanger, dede aanbieden. d'Afgesonden Edelman quam daar op die tijd / wanneer de Gesanten het doode lichaam van den braven Moncaden, hem quamen aanbieden / beneffens de herstelling in sijn staat / behoudens dat hem dese den eed van getrouwigheyt soude doen. Het lichaam wierd aangenomen / en met alle mooglijke eere / na des tijds gelegentheyt / ter aerden bestelt; maar d'andere voorstelling van den Tafi-

1669. January.

Tafiletta, nog die van Tanger, wierden aangenomen; evenwel wierden de Gesanten beleefdelijk ontfangen / hoewel een van deselve Cadir, soo veel als Amptman / van Algier, geweest was / en beneffens andere / van sijn Prins afgevallen / zijnde hem nog vergunt sijne wijven en goederen / die hy in het Slot / dat het nog voor Gaylan hield / hadde / daer van daan te voeren. Voor de reste voorgeslagene vrede belangende / was voor hen niet te doen / soo datse onverregter saken / bijna sonder eens ter degen gehoort te zijn / mosten wederkeren.

Tafiletta ondertusschen vand by na niemand meer daar hy voor te vreesen hadde / als een ouden Schach van Algier, een oud afgesloofd Man / beneffens de Stadt Tetuan, d'eene sig soekende te wreeken over de dood van sijn verslagen Soon / en d'andere over de verwoesting van hare Landen; maar komende hunne magt beyde met hunne wille niet over een / vonden geen beter middel / als sig selven in een staat van vernedering te stellen.

Nu wasser niet gereder voor desen Overwinnaar / als te sien op wat wijse hy sig in sijne besittingen sou konnen vast stellen / stelde derhalven over al Stedehouders / met behoorlijke besettinge / om daar door alle onordre en muyterye / van dese gedwongene Volkeren / te verhinderen. Hy sogt ook d'Engelschen van Tanger, door groote aanbiedingen / van de zyde van Gailan, op de sijne te trekken / maar dese bleven vast by het gemaakte verdrag / en hebben ook het selve met dadelijkheyt getoont; want als Tafiletta een hevigen aanval op Arzilla dede / is hy alleen door de bystand / en het geschut der Engelschen, bestiert door hunne schutmeesters / diese voor den aanvang van den oorlog / derwaarts hadden gesonden (ten minsten soo de Engelschen voorgaven) afgewesen geworden / hoewel Gailan sig selven dese getrouwigheyt / genoegsaam schijnt onwaerdig te hebben gemaakt / door d'overlast die de Christenen voor heen van hem hadden ontfangen.

Gailan had nog omtrent twee duysent Mannen binnen Arzilla, met de welke hy geduriglijk uytvallen op hem dede / die menigmaal met goeden buyt weder te rugge quamen / maar diese meest op sijn eygen onderdanen maakten; maar door desen handel / verloos hy in tegendeel de harten en genegentheden van sijne eygene Onderdanen / sonder hoop te hebben deselve opt weder te winnen. Maar gelijk de wanhoop de kloekste Mannen maakt: dese lieden aldus geparst en geplondert / wierden soo wel op hunne hoede / datse selfs / wanneer Tafiletta sig alreeds daar van daan begeven had / dese loopers soo wel wisten te onthalen / datter eens op een tijd vier hondert van op de plaats dood bleven / onder de welke selfs een broeder van den Vorst Gailan was / het welke hem in der daat den moed dede verliesen / en d'upterste middel van sijn herstelling / deed besluyten ter hand te slaan; namentlijk Gesanten na de Poort / en den Grooten Heer te senden / en hem sijn Land van Suz over te dragen / om daar door onderstand van daar te krijgen / en hulp om het geene hy verlooren hadde / weder te veroveren / of ten minsten Arzilla te bewaren: zijnde verseekert / dat Tafiletta, vernemende datter met de Poort gehandelt wierd / of wat gestupt sou worden in sijn voornemen / of naar een goed verdrag van vrede luysteren. Hy verwagte ook eenige bystand van Algiers, maar vand sig daar inne bedrogen / en vergramde in tegendeel door sijnen handel / de Mooren die het nog met hem stonden soodanig / dat selfs die geene / die hem gaerne herstelt sagen / hert en hand van hem aftrokken / voornamentlijk / dewijlse een afkeer van de Turksche heerschappy hebben: ja het quam soo verre / dat sy het begosten met Tafiletta te houden / en om den selven te aangenamer te zijn / Gailan selve in sijn handen tragten over te leveren: maar hy de lugt daar van gekregen hebbende / vlugte uyt Arzilla, en begaf sig naar Algiers, daar hy sig als een gering persoon ophoud / hebbende tijd om op sijn saken te denken. De Tafiletta, na dat hy ook desen Vorst gedempt hadde / heeft de loop van sijn overwinningen nog verder uytgebreyd / en behalven het Rijk van Marocco, nog eenige andere onder sijn geweld gebragt. Hy heeft ook een merkelijke Zee-magt by een / waar onder men segt eenige Christenen te zijn / die hem ook Geschut leeren gieten / om daar door alles dat hem ongehoorsaam is / te dwingen.

Schade van de Turksche Rovers.

De bitterheyt der Turksche, of Barbarische Rovers / breyde sig nu uyt in een seer groote magt ter Zee. Die van Algiers alree-

1669. January.

alleenig / waren met agt-en-twintig Scheepen in het Vaar-water. d'Engelsche Scheepen wierden mede ondersogt. Die van Tunis namen twee Scheepen met Sout, Vis, Wijn en Hardijn, als mede een Fransche Smyrnaas-Vaarder, op drie hondert vyftig duysent guldens gewaerdeert / dat sy aansloegen / en voor buyt verklaarden / om dat de Schipper daar van tot Messina getrouwt was. Sy schooten het Schip de Suster, van den Schipper Cornelis Jansz. Moylieven in den brandt / komende met Sout van Venetien; vyf-en-dertig man wierden van de Turken gevischt / en tot Tunis verkogt. Sy greepen ook den Franschen Resident, den Heer Georgie Durant, sonder syn Character aan te sien / by het hooft / en sleepten hem / tusschen dood en leven / voor de deur van den Engelschen Consul, daarse hem armen en beenen in stukken sloegen / en soo verbranden; alleen om dat deselve Durant, met de Mooren landtwaart in / met de welke sy in oorlog waren / onderhandeling sou hebben gehouden.

Mishandeling van den Franschen Resident.

Tot Hamburg is omtrent dees tijd een afgrijslyke moort aangevangen: twee Vrouwen hebben haar Slaap-vrouw / by de welke sy te huys lagen (een slegte geringe Vrouw anders sins / om datse wisten datse eenig geld by haar hadde / om het selve voor haar kinderen te beleggen) met een band verwurgt / voorts door het hooft gestooken / en soo ellendiglyk omgebragt. Hier op hebbense kassen en kisten geopent / het geld weg genomen / met alles datse dragen konden. Daar op hebbense het stroo / waar op het vermoorde lichaam lag / in de brandt gestooken / en soo de vlucht genomen. Dit geschiede alles des avonds omtrent ten seven uren / sonder dat men weet dat dese gedrogten tot nog toe gekregen zijn. De bueren wierden aanstonds het branden van het stroo gewaar / en waren by tijds voor een grooter ongeval / soude anders het selve nog meerder schade hebben veroorsaakt. De vermoorde Vrouw was aan de eene zijde al geheel verbrand / en het lichaam seer geswollen / waar door men oordeelde dat sy haar eerst hebben gemeent te vergeven / maar dat sulks te lanksaam werkende na hunnen sin / sy de hand aen dese ellendige hebben geslagen. Op dien selven aanvolgende nagt / brak aldaar ook uyt syn gevangenis / een booswigt / die sijn eygen kinderen had vergeven / die mede / hoewel hy syn boeyens nog aan hadde / niet gevonden is.

Grouwelijke moort.

1669. February.

De Bisschop van Munster, van het Monster dat hy daar na gebaart heeft / swanger zynde / sogt aan alle kanten soo veel gelds te vergaderen als hem mooglyk was: hy dee de Stenden op een Landtdag versoeken / daar hy een aanmerkelyke somme gelds van hen geeyscht heeft; waar op sy hem / met tegenstaande de Landen door den voorgaanden Oorlog seer uytgeput waren / nog hondert vyf-en-tseventig duysent Ryksdaalders hebben toegestaan. Hy deed ook eenige platboomde Scheepen maken; en hoewel hy opentlyk syn Bevelhebberen afdankte / soo nam hy deselve op een andere plaats bedektelyk weder aan. Hy had ook eenige onderhandelinge tot Parijs: en korts daar aan sag men veel Frans geld door het Land wandelen: al het welke groot agterdenken by syn Nageburen veroorsaakte: hy maakte den Oversten Daurer, die voorheen in dienst van den Konink van Hispanien, in Brabant was geweest / Gouverneur van Meppen; gelyk men ook wilde seggen / dat hy een Lyfwagt van hondert veertig Mannen / met nieuwe Livreyen liet toestellen / en een seer groote menigte van Pistolen / en andere wapenen opkoopen: al voorbereydselen tot syn beslupt / gelyk het daar naar uytgeborsten is.

Toebereydsel van den Bisschop van Munster.

De Gravinne van Benthem, gelyk hier voor verhaalt is / ter oorsaak van hun verschil in den Godsdienst / van haren Man / de Graaf, afgesondert zynde / verkreeg als nu op haar aanhouden / van de Heeren Staten van Holland, een jaerlyks onderhoud van vier duysent guldens / tot dat sy sig met den Grave, haren Man / verdragen soude hebben. Dese Graaf van Benthem, ondertusschen opgemaakt door die van syn gesintheyt / gaf aan de kerkelyke vergaderingen van het Land van Groeningen en Over-Yssel, eenige voorstellingen in / die alle omtrent heymelyke Houwelyken / en bedriegelyke verlatingen / besig en bepaalt waren; maar dese weygerden daar op iets te beslupten / voor dat het voorgestelde geval wat naerder toeeygening was gegeven / en wat bysonderlyker gemaakt. Onder andere onlusten en pretensien / soo van de Lunenburgers, van wegen hun agterstel / als van de Deensche Afri-

De Gravinne van *Benthem* krijgt onderhoud.

1669. February.

Africaansche Maatschappy / en de Keurvorst van Brandenburg, van wegen syne Grensplaatsen in het Landt van Kleef, viel nog dese in Zeelandt voor / terwyl op den 4. February, een Maandag / de afgesondene van de Stadt Zierik-zee, welke plaats in onlust met de andere Steden was / sig na de vergaderinge der Generale Staten tot Middelburg in hun Jagt begaven / soo heeft nog dien selven avond / de Colonel Theodorus van Vrybergen, met ses Vaanen Soldaten / soo uyt Vlissingen als ter Veer geligt / en met alle Oorlogs behoeften / vier metale en twee yzere Stukken voorsien / sig na Brouwershaven begeven / daar hy sig feytelijk meester van de sleutels en het woort gemaakt heeft. Die van Zierik-zee dat vernemende / en seer hoog nemende / dat Vrybergen sulk een aansienlijke Frontuer-plaats / als Sluys in Vlaanderen is / buyten kennis en ordre van de Generaliteyt, verlaten hadde / om dat stuk werks op Brouwershaven was / en gelovende dat de Staten van Zeelandt in desen handel geensins medegestemt hadden / doen aanstonds de Trommel roeren / nemen Waardgelders aan / stellen hunne Burgery / elf hondert Mannen sterk / aanstonds in het geweer / en besetten hunne Wallen met Geschut / terwijl sy de gesende Vrybergen deden aanseggen / dat sy geensins gesint waren / in het Landt van Schouwen, veel minder in hare Stadt / eenige inlegering van krijgsvolk te dulden; maar in tegendeel gereed waren / deselve met geweld van wapenen / en alle andere dienstige middelen / daar uyt te keeren. Twee oorlogs Scheepjens setten sig ook voor Zierik-zee; maar alsoo dit werk vry verre begost te sien / is door Gecommitteerden en Gemagtigden het werk voor eerst tot een stilstand gebragt / soo verre / dat Vrybergen met sijn volk gelast wierd te vertrekken. Die van Zierik-zee hebben ter naaster vergadering tot Middelburg, door hun Gemagtigden / de saak doen op het Tapijt brengen / alwaar de geheele sake afgedaan is geworden / soude anders een slegt gevolg / ten minsten een verbittering en verwijderinge der gemoederen / onderlinge hebben konnen veroorsaken.

Onlusten in Zeelandt.

Fransche verseekeringen.

Den Franschen Afgesant Pompone, sig mede omtrent dees tyd in den Hage onbekents-gewijse ophoudende / hadde sig niet ontsien by seekere gelegentheyt / tegen eenige Leden van de Staat / by wyse van verklaringe te seggen: dat sijn Meester gesint was, op het naukeurigste, en punctueelijk de verhandelinge van het Jaar 1662, en watter nog verder mogt besllooten zijn, te doen onderhouden; maar dat sijne Majesteyt met groote verwondering voorquam, dat men hier te Lande, soo veel van sijn oorlogs bereydselen, soo te Water als te Lande, wist te seggen, en dat niet sonder blijkelijkheyt van voortgang, en andere gevolgen, daar de geheele Equipagie en toestel ter Zee, alleenig in twaalf Scheepen bestondt. Soodanig waren als doe de verseekeringen.

Terwijl de Prins van Toscanen, Cosmus de Medicis, de voornaamste Landen van Europa besogt / en al de wereld aan sijn beleeftheden verband / was'er by een deel kroon-gierige Vorsten, seer veel om de Poolsche Kroon te doen. Sommige van dese maakten sig genoegsaam bespottelijk: andere deden sig beklagen / om dat sy met het verpanden en belasten van hunne Landen en goederen / niet als een Pied de Nez, gelijk de Francen seggen / krijgen konden. De verkiesing was tegen de Maant van Mey vastgestelt / terwijl tusschen de schepselen en zydedragers van den Hartog van Lorrainen, en den Vorst van Nieuburg, groote hevigheden / en verkeerde menees, aangeregt wierden. Van wegen d'eerste / wilde men de Raden van Polen als smakelijk voorstellen / dat hy van de stam der Jagellonen was / welke naam der oude Koningen, als nog in der daad seer lieflijk in den mond van de Polen is. En van d'andere zyde hadme'er dese dreygementen by; indien sy quamen tot het verkiesen van den Hartog van Lotharingen, dat de Turken aanstonds de Polen weder den oorlag souden komen aandoen / om dat sijn Oom de Stadt Candia, met hulp van volk / had helpen bystaan. Ondertusschen wierd evenwel het belang van den Nieuburger, door de Cracausche en Sandomyrsche Waywoden, hard voortgeset. Maar de Ridderschap / en menigte van Landboden / voegden sig by een / om alle omkoopingen door geld voor te komen / daar die van den Franschen aanhang / dapper in Polen mede te werk gingen; waar over vast gestelt wierd / dat wie bevonden wierd omgekogt te zyn /

Woe'en om de Poolsche Kroon.

sijn

1669. sijn Edeldom verliesen / en voor een Boer gehouden worden sou. Men vertoonde ook een geschrift of deductie tegens Nieuburgh, behelsende onder andere datter geen hoop voor hem tot de Poolsche Kroon was / als in de welke de vastgestelde vereyschen niet gevonden wierden / zijnde alreede met negen Sonen en drij Dogteren belast / en met Sweden, Brandenburg, en andere ingewikkelt: zijnde ook van geen vermogen / om de vervallen saken van Polen, na hun behoorlijk vereysch te herstellen.

February.

De begunstigers van den Czaar, voor des selfs soon / dienden de Raden van een geschrift van wegen den Prins, waar in de selfde beloofde de Roomsche Godsdienst te aanvaerden / beneffens andere beloften meer / tot voordeel van de Kroon van Poolen. Maar die geene die den Prins van Toscanen dreven / wederstonden dese seer heviglijk / en droegen met deselve drift dien Vorst voor, als zijnde een edelmoedig / braef / en jong Prins, en Rijk van staet / het geene hen voornamentlijk in den tegenwoordigen staat van het Poolsche wesen / seer dienstig was. Maar de Hartog van Nieuburg, die seer in agtinge quam / hebbende ook de voorspraak van den Konink van Engeland versogt / vertrok den twaalfden February van Oetingen naar Landschutz, daar hy sijn dienst aan het beeld van de Maget Maria, dat tot Oetingen in hooger waerde gehouden wierd / sou gepleegt hebben / om ook de hulpe van desen Middelaarster / tot sijn voornemen te verkrijgen.

Berigt uyt der Moscouw.

Onder dies een Edelman in Moscovien, van wegen de Polen gesonden zijnde / om die Majesteyt / den afstand van den Konink Johan Casimir, bekent te maken / bragt berigt / dat hy seer beleefdelijk aldaar was ontfangen geweest / hebbende de Czaar de brieven (tegen gewoonte) uyt sijn eygen handen ontfangen: dat de selve Czaar sig beklaagde / dat de Polen hunne onderlinge voorwaerden niet hadden onderhouden / met hun Heyr by de Muscoviten, tot wederstand der Cosacken, te vervoegen: dat ook sijn eerste bedienaar / de Heer Nasciokin, in Courlandt soo veel maanden was opgehouden geweest / sonder de beloofde vergaderinge te hebben konnen verkrijgen / om over de verseekering van de Sweedsche Commercie en Koophandel te arbeyden: dat ook het gemeene gevoelen / daar in het Land was / dat de Soon van den Czaar, noyt verlof van sijn Vader sou verkrijgen / om / ter oorsaak van de Poolsche Kroon / van Godsdienst te veranderen / en dat men meende / dat hy om die oorsaak daar gekomen was: datter in de Hooftstadt Moscou, weder eenige duysenden van huysen verbrand waren / het welke de Moscoviteren als een straf hadden genomen / om dat de Czaar den Patriarch van Moscovien, had afgeset en gebannen / als gevolg van een vloek / die de geseyde Patriarch hen al gedreygt hadde / waar door het gemeene volk seer tegen den Czaar had getiert en geroepen / die voor beroerte vreesende / den selven Patriarch weer hadde doen te rugge roepen / die evenwel het selve geweygert hadde; maar de Czaar hadde hem met gewelt / en eenige Russche wagens wederomme doen halen: dat seekere Afgesanten uyt Littauw, met brieven aan den Czaar komende / in de welke alle de tytulen van den Czaar niet na behooren waren uytgedrukt / de selve sig daar soo over hadde vergramt / dat hy den geenen wiens brief het meeste mangel hadde / tot voorbeeld van anderen / drie hondert stokslagen hadde doen geven: dat aldaar mede tijding was van een sware nederlaag die de Moscoviters van de Tartaren geleden hadden / die wel vijftien duysent dooden souden hebben laten sitten / behalven soo veel gevangenen / onder de welke wel drie hondert van de beste Bevelhebberen souden zijn / en dat men daar over in de Hooftstadt / openbare rouwklagen / en teekenen van droefheyt / drie dagen na malkanderen / volgens hun gewoonten / hadden aangeregt: dat de grooten Hartog selve daar wel acht dagen seer over ontstelt was geweest: dat dertig duysent Moscoviters, tusschen Polen en Moscovie gelegert / over dese droevige tijdinge / aanstonds ordre van op te breeken / hadden gekregen / om sig tegens het vorder inbreeken der Tartaren te stellen.

1669. February.

Wat het afsetten / en d'ongenade van den Patriarch belangt / daar van zijn de gewigtigste oorsaken niet wel bekent / maar die men weet / zijn dese / ons door bysondere lieden / en oog-getuygen berigt / dat hy hebbende op een tijd / in een openbare omrijdinge / na de gewoonte / het volk zijnen zegen gegeven / die ook gedaan hadde over een troup van

1669.

February.

van vreemde / meest Hollandsche Kooplieden / die naar hun gewoonte op de Moscovische wijse gekleed gingen / en geen van de geringste scheenen te zijn / waar over hy had gevraagt wat dat voor lieden waren / en verstaande dat het Nederlanders / en andere buyten Volkeren waren / sig daar over / als hebbende synen zeegen vrugteloos verworpen/ seer vergramt hadde/en te weege gebragt/dat voortaan geen vreemdelingen op de Moscovische wijse mogten gekleed gaan/ waar door de selve genootsaakt waren hun dragt te veranderen. Dat hy de wijse van het luyden der Klokken / die daar alleen/ met het beweegen van den kleepel tegen de klok geschiet / na de wijse van andere gewesten / over raders / met bewegen van de klokken liet gaan / het geen by het overplegtig volk / voor een nieuwigheyt wierd opgenomen : maar gelijk wel te oordeelen is / dat dese redenen geensins magtig genoeg zijn geweest/ soo moeten daar andere by gekomen zijn / die van meerder gewigt waren / om den Czaar sulk een swaar werk te doen aanvangen / en een Patriarch te doen afzetten / gelijk hy het selfde niet begonnen heeft / sonder de Patriarchen van Constantinopolen , Alexandryen , en andere daar toe by sig met uytsteekende onkosten te ontbieden / gelijk ook deselve over die saak in Moscouw verscheenen zijn.

De Konink van Engeland, in aanmerkinge van den grooten aanwas van den Tafiletta, voor Tanger ten hoogsten bedugt / sogt des selfs vriendschap op alderhande manieren te winnen / tot welk eynde hy den Heer Howard na Barbaryen sandt / met een seer kostelijk geschenk aan den selven Tafiletta, versoekende met eenen niet alleen vrede met den selven te hebben / maar ook de verlossinge van alle Engelsche en Christen slaven , waar toe de los-penningen door de Bisschoppen en de Geestelijkheyt souden opgeschooten werden.

Hoewel onse beknoptheyt niet toelaat veel bysonderheden van gemeene lieden over hoop te halen / konnen wy evenwel dese niet voor by gaan. Tot Brussel had een Schoolmeester twaalf jaren lang om schuld gevangen geseeten / daar hy soo ellendiglijk gehouden was / dat hem de Rotten en Muysen de ooren van het hooft / en gaten in het lichaam gebeeten hadden : in het midden van al dese

Ongeval van blijdschap.

ellende / kreeg hy tijdinge / dat hy sijn regt / dat soo lange gehangen had/ tegen sijn partye hadde gewonnen ; het welk dien goeden man soo verblijde / dat hy van ontsteltenisse dood ter aarden nedervalt. Een ander bekent Boekhandelaar in de selve Stadt/ Jan Mommaart genoemt / had een ander om eenige uytstaande schuld op het Stadthuys ontboden / maar eer de gedaagde boven quam / is dese Mommaart in de kamer / by de Regters / dood daar heenen gevallen.

1669.

February.

De Triple Alliantie, op den vijfden van dese tegenwoordige Maant / in den Haag, tusschen Engeland , Sweden , en de Nederlanden, tot het guaranderen van de Spaansche Nederlanden , geteekent / maakte in Vrankrijk geen kleyne verslagentheyt / die hen door dit verdrag den voet niet weynig dwars sag geset ; ondertusschen laat deselve Kroon niet na / op het wapenen van den Hartog van Lotharingen , tegen Ceur Palts , ombragie en nadenken te nemen / willende met geweld dat sig den Hartog sal hebben te ontwapenen / waar toe hy ook Crequi met eenige troupen daar heen gesonden heeft / gevende ondertusschen Cheur Palts sijn verseekeringe voor Lotharingen , en Lotharingen voor den Palts , zoo dat eyndelijk d'Hartog van Lotharingen gedwongen is geworden sijn troupen af te danken / na het voorschrift van den Konink : die evenwel niet naliet / hoewel dit voorgeven van Lotharingen , door de wapenen te dwingen / hier mede weg genomen is / sijn oorlogs magt dagelijks te vermeerderen / het geen de naburige geen kleyne apprehensie en dugten veroorsaakte/en behalven dat de onderhandelingen van dese Kroon met Spangien tot Madrid , eer schijnen te rugge als voorwaart te gaan / tot het voortsetten van de Triple Alliantie , niet weynig geholpen heeft. Maar om dit gewigtig werk / daar in Europa soo veel roeps van geweest / en dat / als de eenige hinderpalen van de Fransche voortgangen geagt is / vinden wy wel dienstig daar wat breder van te handelen. Maar dewijl al de beweegredenen van dese dry Staten , en de advancementen en vorderingen die daar toe strekken / al bereyds van Aitzema verspreydelijk / en van andere versamentlijk verhandelt en beschreven zijn / sullen wy ons vernoegen met de Verdrags punten en Voorwaerden hier in te

1669. February. Voorwaarden van de Triple Alliantie.

voegen / om tot een gront van het volgende te dienen.

Dewijl door Godes genade / de Doorlugtigste en Grootmagtigste Vorst en Heer / Heer Karel de tweede, Konink van Groot-Brittannien, Vrankrijk en Yerland, Beschermer des Geloofs, &c. van d'een / en de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden van d'andere zyde / met Godtvrugtige en vyer.gen yver / en met onvermoeyden arbeyd / dus verre besig zijn geweest / op dat d'oneenigheden en vyandschappen / tusschen de Doorlugtigste Koningen van Vrankrijk en Spangien geresen / en die nu tot een droevige en seer heftigen Oorlog uytgeborsten zijn / mogten nedergelegt / en het zaet / de wortel van het voortkruppend quaat / van 't begin af verstikt / en afgesneden worden ; op dat niet misschien de geheele Christelyke wereldt sou gescheyden en gescheurt worden / en dese brandt sig wydt en breed deur geheel Europa uytbreyden. En dewyl om dese oorsaak / de voorgedagte Heer Koninck, en de Heeren Staten, door hun Gedeputeerden en Gemagtigden / in den Haag, op den dartienden van Januarius oude / en den drie-en-twintigste nieuwe-styl / lestleden / in een onderling verdrag hebben bewilligt / (en dit op voorgaande voorwaerden / die sonder twyfel in dese staat van saken / aan geheel Europa aangenaam sullen zijn / 't welk sy daar na ook door plegtelyke Ratificatie hebben bekragtigt) daar in sy de redenen en middelen hebben begrepen / door de welke de vrugtbare Vrede / tusschen de verschillende Koningen, haastiglyk en vepliglyk gevordert / en vernieuwt sou konnen worden : en dewyl daar-en-boven / de voorgedagte partyen / op een seer vriendelyke wyse / de Deurlugtigste en Grootmagtigste Vorst en Heer / Heer Karel, door Gods genade / Konink en Erf-Vorst van Sweden, Gothen en Wenden, Groot-Vorst van Finlandt, Hartog van Skania, Esthonia, Lijflandt, Karlelia, Bremen, Verde-Stettijn, Pomeren, Kassubia en Wandalua ; Vorst van Rugia ; Heer van Ingria en Wismar, Paltsgraaf aan den Rijn, Hartog van Bayery, Gulik, Kleef en Bergen : versogt en genodigt hebben / dat het hem believen sou / als een voornaam Lidt / sijn vlijt en arbeyd tot het selfde eynde te besteden / en de voorgedagte handeling en verdrag / selfs ook te onderteekenen : en dewyl egter in die tijd / de Deurlugtigste en uytsteekenste Heer / Christophorus Delficus, Burggraaf en Graaf van Dhona, Erf-Heer in Karwinden, Schlobitten, Borkersdorf, Stokkenfeldt en Fisbag, Veld-Marschalk, Krijgsraad, en Extraordinaris Ambassadeur van sijn Deurlugtigste Koninklijke Majesteyt van Sweden, gelijk ook de Heer Geraldus Appelboom, Erf-Heer van Suderby, Hofraat, en Extraordinaris Afgesand, van de selve Koninklijke Majesteyt van Sweden, de voorgedagte handeling nauwelyks plegtelyk in 's Gravenhage, hebben konnen onderteekenen / eer de voorgedagte Heer Extraordinaris Ambassadeur van Sweden in Engeland, derwaarts hy syn reyse schikte / met de hoogstgedagte Konink van Groot-Brittangien, van eenige weynige saken / tot de voorgedagten handel behoorende / gesprooken had : soo hebben nogtans de Heeren Ministers van Sweden, op dat de seer goede en opregte meeninge / en insigt van de Deurlugtigste Konink van Sweden soude blijken / niet willen nalaten / om het Instrument / van die saak gemaakt / in de selve dag en tijd te onderteekenen : en gaerne toegestaan / datter een ledige plaats / in het voornaamste Tractaat / door hun goedertierenste Konink en Heer / gelaten sou worden.

En dewijl de geseyde Konink van Sweden, hoewel hy dit Tractaat nog niet had doen onderteekenen / ondertusschen egter niet naargelaten heeft / syn vlyt en pligten over al / daar men geloofde dat sulks tot gemeen nut sou strekken / met de geseyde Konink van Groot-Brittannien, en de geseyde Heeren Staten, naar syn vermogen aan te wenden / om het meergedagte eynde en oogmerk te verkrygen / en daar door niet weynig heeft geholpen / om de vrede / daar toe alreede uyt het geene dat gebeurt is / meer hoop dan te vooren scheen / te bevorderen ; soo heeft men eyndelyk dienstig geoordeelt / de leste handt aan dit werk te setten. Diesshalven de Gedeputeerden en Commissarisen / van de geseyde Deurlugtigste Vorst / Heer Robert, door Godes genade / Paltsgraaf aan den Rijn, Hertog van Beyeren, Kumbrien, &c. Medegenoot en Ridder van de vermaarde ordenunge van den Kousseband : gelijk ook de Deurlugtige en hoog-geboore Heeren Orlandus Bridgeman, Ridder van 't Gulde Vlies / en

1669. February. en Baron/ Bewaarder van 't groote Zegel van Engeland. Joannes Roberts Baro de Truro, Bewaarder van het bysondere Zegel des voorgedagten Koninks van Groot Brittannien. Georgius Hartog van Bukkingam. Georgius Hartog van Albemarle, en Capiteyn Generaal van de Heyren des voorgemelde Deurlugtigste Koninks van Groot-Brittannien, en ook Overste der Ruyterye/ beyde ook Ridders en Medegenooten van de gesepde vermaarde ordening des Kousse-bants. Henricus Baron van Arlington, en Guiljelmus Morice, Ridder van 't Gulde Vlies/ en Baron/ Secretaris van de Primare Staat/ by de gesepde Deurlugtigste Konink van Groot-Brittannien: gelyk ook de voorgedagte Heer/ Extraordinaris Ambassadeur van Sweden, Heer Cristophorus Delfinis, Burggraaf en Grave in Dhona: en daar beneffens de wel-edele Heeren Johannes Meerman, Oud Burgermeester der Stadt Leyden, en Ordinaris Gedeputeerde ter Vergadering van de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: en de Heer Johannes Boreel, Oudt Burgermeester der Stadt Middelburg, Ordinaris Gedeputeerde ter voorgedagte Vergaderinge/ beyde Extraordinare Ambassadeurs der gesepde Heeren Staten, uyt kragt van hun volmagt/ welker koppen aan het eynde van dit Instrument/ van woord tot woord/ ingevoegt/ op dese volgende wyse over een gekomen/ en verdragen zyn.

I.

Dat de Deurlugtigste Konink van Sweden, als een voornaam Lid/ in 't voornoemde Tractaat en Verdrag/ aangenomen en ontfangen sal worden/ gelyk hy/ uyt kragt van dit tegenwoordige aangenomen en ontfangen werd/ die dieshalven ook sig self/ tot alles in 't selfde Tractaat begrepen/ sonder gantschelyk iets uyt te sonderen/ verbind: even als of hy het meergedagte Tractaat/ van 't begin af/ door syn Ambassadeur had doen sluyten en teekenen; en in deser voegen het gesepde Tractaat/ van d'eerste oogenblik af de vorm en selfstandigheyt van een Triple Alliantie, of drievoudig Verbond had gehad/ om welke oorsaak ook men noodig geoordeelt heeft/ dat het meergedagte Tractaat/ hier van woord tot woord ingevoegt sou worden.

1669. February. Dewyl by 't Vrede verdrag/ onlangs te Breda, tusschen den Deurlugtigsten Vorst en Heer/ Karolus de tweede, Konink van Groot-Brittannien, van d'een/ en de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van d'andere zyde/ geslooten/ door Godts genadige hulp/ de voorgaande vriendschap/ en de goede over een koming herstelt is/ en dat dieshalven/ om voor 't aanstaande gantschelyk alle gelegentheyt tot nieuwe twisten af te snyden/ en tusschen d'Onderdanen van wederzyden/ alle nieuwe voorvallen te weeren/ die t'eeniger tyd de gesepde vriendschap/ en goede over een komst/ souden konnen steuren/ in eenige Artykelen en Wetten van de Scheepvaart en Koophandel beslooten/ en bysonderlyk in het elfde Artijkel van 't gesepde Vrede verdrag/ vast gestelt is/ dat de voorsepde Heer Konink, en de voorgedagte Heeren Staten Generaal, geconfedereerde/ en t'saam verbondene vrienden sullen blyven/ door nootsakelykheyt en vriendschap te samen verknogt en verbonden/ om de regten en vryheden van wederzyds Ondersaten/ tegen alle de geene te beschermen/ die de Vrede van d'een of d'andere Staat/ te Lande of ter Zee/ sullen pogen te steuren; of die sig onder de heerschappy van een van beyden onthoudende/ voor vyanden van de beyde Staten sullen worden verklaart/ sonder dat egter de middelen/ en onderstanden/ daar mede de Bondgenooten van d'een zyde/ in soodanig geval aan d'ander te hulp sullen komen/ bysonderlyk uytgedrukt worden. En dewyl de gesepde Konink van Groot-Brittannien, en de gesepde Staten Generaal, gesint zyn/ dit Verdrag meer en meer te versterken en te voltrekken/ soo vinden sy voornamentlyk en voor alle dingen geraden/ het gesepde Verdrag te Breda geslooten/ en de gesepde wetten van de Scheepsvaart en Koophandel, daar op siende/ te bevestigen/ gelyk sy by dit tegenwoordige bevestigt worden/ door onderlinge en onverbreekelyke verbintenisse/ van hen getrouwelyk t'onderhouden/ en na te komen/ en te beveelen/ dat hun Ondersaten van wederzyden/ hen nauwkeuriglyk en Godsdienstelyk sullen onderhouden en nakomen/ volgens de ware sin en inhoud van 't gesepde Verdrag/ en der gesepde Artykelen.

Dog op dat volgens de vermeerderinge

1669. van de vriendschap / tusschen de geseyde Heer Konink, en de geseyde Heeren Staten Generaal, de bysondere aanwijsing van de bystandt / die sy aan malkanderen sullen doen / die in 't voorgaande Verdrag nagelaten is / sou blijken en op dat men / door een enger verbond en vereeniging / in d'onderlinge veyligheyt / en verdediging der beyder Staten / tegen de lastige pogingen en vyandlijke aanvallen / die van yemant / wie hy ook zy / en onder welken schijn ook / mogten voorgenomen worden / versorgen sou / soo zijn wy ondergeschreevenen / uyt kragt van de last en volmagt / die aan ons toegestaan is / en agter in gevoegt sal worden / over een gekomen en verdragen / en hebben besloten / dat de geseyde Heer Konink van Groot-Brittannie, en de geseyde Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, onderling door een eeuwig defensif / of verdeedigend verbond / verpligt / vereenigt en verbonden sullen zijn / en dit op de volgende wijse en voorwaarden.

February.

I.

Indien yemant van de *Vorsten* of *Staten*, of yemand anders, wie hy ook was, niemand uytgesondert, onder eenige dekmantel, de Landschappen, Heerschappyen of Plaatsen, onder 't gebiedt van den *Konink* van *Groot-Brittannie* gelegen, aantaste, of poogde aan te tasten, of eenige andere vyandschap te Land of ter Zee, tegen den geseyden Heer *Konink*, of sijn Onderdanen pleegde, soo sullen de geseyde *Heeren Staten Generaal* gehouden wesen, gelijk sy uyt kragt van dit tegenwoordige gehouden zijn, den gedagten Heer Konink, om dese vyandlijke aanvallen en werken te beletten, onder te drukken, en af te weeren, en behoorlijke vergoedinge van de schade te verkrijgen, met veertig Oorlogs Scheepen, wel toegerust, te hulpe te komen; van de welke veertien yeder, d'een door d'ander, van tsestig tot tagtig sware stukken Geschuts, en vier hondert mannen; en veertien andere, yeder van veertig tot tsestig stukken Geschut, en ten minsten met drie hondert mannen, deur malkander gereekent, gelijk te vooren, en geen van d'overige met minder als ses-en-dertig stukken, en hondert en vijftig mannen voorsien sullen zijn: en daar-en-boven nog met ses duysent man te voet, en vier hondert te Paerd, op de geregtige waarde van dese onderstand in geld te tellen, na dat de gedagte Heer *Konink* sal believen te verkiesen; of met sulk gedeelte van de geseyde onderstand, of van de geseyde waarde in geld, die van de gedagte Heer *Konink* sal geëyscht worden. Dese geseyde onderstand, sal binnen den tijd van ses weeken, na dat de eysch gedaan is, gelevert worden, en de geseyde Heer *Konink* sal binnen drie jaren, na 't eyndigen van den Oorlog, alle de gedane onkosten weer aan de geseyde *Heeren Staten* betalen.

1669. February.

II.

Indien iemand van de Vorsten of Staten, of iemand anders, wie hy ook was, niemand uytgesondert, onder eenigen dekmantel, de Vereenigde Landschappen, of eenige Plaatsen, onder het gebiedt der geseyde Heeren *Staten* gelegen, of in de welke sy hun besettingen hebben, aantaste, of poogden aan te tasten, of eenige andere vyandschap te Land, of ter Zee, tegen de geseyde *Heeren Staten Generaal*, of tegen hunne Onderdanen pleegde, soo sal de gedagte Heer *Konink* gehouden wesen, gelijk hy uyt kragt van dit tegenwoordige gehouden is, den gedagten *Heeren Staten*, om deze vyandlijke aanvallen en werken te beletten, onder te drukken en af te weeren, en behoorlijke vergoedinge van de geledene schade te verkrijgen, met veertig Oorlog Scheepen, wel toegerust, te hulpe te komen, van de welke veertien, yder d'een deur d'ander, van tsestig tot tagtentig stukken Geschuts, en vier hondert mannen, en veertien andere, yder van veertig tot tsestig stukken Geschuts, en ten minsten met drie hondert mannen deur malkander gereekent, gelijk te vooren, en geen van d'overige met minder als ses-en-dartig Stukken, en hondert en vijftig mannen voorsien sullen zijn, en daar en boven nog met ses duysent mannen te voet, en vier hondert te Paarde, of de geregtige waarde van desen onderstand in geld te tellen, na dat de gedagte *Heeren Staten* sullen believen te verkiesen, of met sulk gedeelte van de geseyde onderstand, of van de geseyde waarde in geld, als van de selfde geëyscht sal worden. Dese geseyde onderstand sal binnen de tyd van ses weeken, na dat d'eysch sal gedaan zijn, gelevert worden,

en

1669. February. en de geseyde *Staten* sullen binnen drie jaren, na 't eyndigen van den oorlog, alle de gedane onkosten weêr betalen.

III.

De gedagte Oorlogs Schepen, gelijk ook de gedagte Hulp-benden te Paerd en te voet, en d'Overste te Scheep en te Land, en d'andere mindere Krijgs-Oversten, voor de geweld en ongelijk geleden hebbende, sullen gehouden zijn, na 't believen van die geene te doen, en het bevel van de geen of geenen te gehoorsamen, aan de welke, of welken men d'oppermagt over 't heyr ter Zee en te Land opgedragen sal hebben.

IV.

En op dat men nauwkeurige reekeninge van d'onkosten sou konnen maken, die binnen de tijd van drie jaren naar het eyndigen van den Oorlog betaalt sullen worden, of ook van de geregte waarde der selver in gereed geld, die de geen de welke vyandlijk geweld geleden heeft, in plaatse van de voorgedagte Scheepen, Ruyters en Voet-knegten, of in 't geheel of ten deelen, misschien sal believen te verkiesen, soo heeft men goet gevonden d'onkosten van veertien Scheepen, van tsestig tot tagtig stukken Geschuts, op de waarde van agtien duysent ses hondert en ses en tsestig ponden Steerlings, of *Engelsche* munte, en die van de veertien Scheepen, van veertig tot tsestig Stukken, op veertien duysend ponden Steerling, en d'overige twaalf, op ses gelijke duysent ponden Steerlings te reekenen; gelijk ook de ses duysent Krijgslieden te voet, op seven duysent vijf hondert ponden Steerlings, en de vier hondert Ruyters, op veertien hondert ponden van gelijke munt, die voor ieder maant getelt sullen worden, 't welk alles van de gedagte Heer *Konink* van *Groot-Brittannien*, en van de Heeren *Staten Generaal*, *t' Amsterdam*, volgens de prijs van de Wissel, van die tijd daar in de betaling sal geschieden, betaalt sal worden: dog voor d'eerste maant sal men, ten opsigt van 't gedagte Voetvolk, nog daar boven betalen, ses duysent ponden Steerlings, namentlijk voor de kosten die nootsakelijk sullen zijn om hen te werven.

V.

1669. February. Dit Verbondt, gelijk ook alles, en elk in 't bysonder daar in begreepen, sal van de gedagte Heer *Konink* van *Groot-Brittannien*, en van de gedagte *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, door d'opene Brieven van wederzijden, met het groote Zegel voorsien, op behoorlijke en bondige wijse, binnen vier naastvolgende weeken, of eerder, soo het mogelijk is, bevestigt en bekragtigt, en de stukken van bekragtiging van wederzyden binnen de voorgedagte tijd gewisselt worden.

't Andere ontworpene Schrift, raakte de wijse van procederen en voortgaan, tot het aanbieden van het Alternatijf, om de Vrede te bekomen, en luyde aldus:

Invoegsel van het Verdrag met Engeland.

DE Doorlugtigste en magtigste Vorst en Heer KAREL de tweede, *Konink* van *Groot-Brittannie*, en de Hoog Mogende *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, met groote droefheyt, de rampen en ellenden van d'Oorlog, die onlangs tusschen de twee Kroonen op de Grensen ontsteeken is, bedenkende, en in hun gemoed overwegende, en die, door seekere onvermijdelijke nootsakelijkheyt, het grootste deel der Vorsten en Staten van 't Christendom in de selve qualen inwikkelt, terwijl de vlam van die brandt, tot de Geburen over slaan sal, soo de selfde niet tijdiglijk, en in 't begin gebluscht word, hebben geagt en geoordeelt, dat sy geensints de deelen van de pligt, in 't ampt dat Godt hen aanbevolen heeft, souden voldoen en uytvoeren, soo sy, na de gelukkige herstellinge van de vriendschap, onder Godts genadigen zegen, en de vernieuwing van 't oude Verbond, tusschen Groot-Brittannie, en 't Vereenigt Nederlandt, gelijk ook van de Vrede, in de selfde tijd, tusschen vier magtige Staten opgeregt, die deelgenooten van dese bloedigen Oorlogh waren, hun gemoed niet aanwenden, om met alle vlijt en naerstigheyt, de twisten neder te leggen, die tusschen de twee voorgedagte Kroonen geresen zijn, insonderheyt op dat de vlam van de voorgedagte Oorlog op de Grensen gedooft sou worden.

Dieshalven, dewijl de Doorlugtigste Konink van *Groot-Brittannie*, en de Hoog Moo-

1669. February. gende *Heeren Staten* der Vereenigde Nederlanden, na dat sy veel moeyten hebben aangewend, en verscheyde versoeken gedaan, van den *Christelijksten Konink* hebben verworven, dat hy aan de *Staten Generaal* heeft beleden, dat hy van dese tijd af sijn wapenen sal nederleggen, soo slegts de *Spangiaarden* vaerdig zijn, by Vrede verdrag aan hem behoorelijk en plegtelijk over te geven, alle de Plaatsen en Vestingen, gelijk ook de Kastelanyen, en hun toebehoorten, die hy in het voorgaande jaar, met de Wapenen heeft ingenomen, of vast gemaakt, of soo de *Spangiaarden* bewogen worden, al 't regt dat sy nog in 't Hartogdom van *Lutsemburg*, (of in 't Hartogdom van *Bourgondie*) behouden hebben, aan hem over te geven, gelijk ook *Kamerijk en Kambresis*, *Douay*, *S^t. Omar*, *Wynocxbergen*, *Venne en Linken*, met hun *Baljuwschappen*, *Kastelanyen*, en alle 't ander dat daar aan behoort; en dat de *Christelijkste Konink*, in dit leste geval aan de *Konink* van *Spangien*, alle de plaatsen en heerschappyen sal herstellen, die de *Franschen*, zedert dat sy *Vlaanderen* ingetrokken zijn, ingenomen hebben; dog op dese voorwaarden, dat de Hoog Mogende *Heeren Staten Generaal*, van hun zyde den *Christelijksten Konink* sullen verseekeren, en daar voor instaan, dat sy by de *Spangiaarden*, door redenen, of door andere middelen, sullen te weege brengen, dat sy in dese voorwaarden bewilligen, soo hebben sy geoordeelt, dat sy in dese tijd, en in dese stand der saken, een seer voortreffelijk werk souden doen, niet alleenlijk de beyde voorgedagte Koningen, maar ook voor andere Vorsten en naburige Staten, soo sy gesamentlijk met gemeene beradinge en naerstigheyt, de twee meermaals gedagte Kroonen vermanen, en voor soo veel in hun vermogen is, bewegen, tot de Vrede, op de voorverhaalde wetten en voorwaarden in te gaan, en aan te nemen: tot welk eynde wy, die dit geschrift onderteekent hebben, met volkomen magt voorsien, volgens het geschrift van onsen last, in de volgende Artijkelen en Leden verdragen zijn.

I.

Dat de *Konink* van *Groot Brittannien*, en de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, sullen, of gesamentlijk, of yder in het byzonder, dog egter met gemeene beradingen, en volgens het geen daar in sy onderling verdragen zijn, alle vlijt en naerstigheyt by den *Christelijksten Konink* aanwenden, dat hy in de beste, en op een wettige vorm, by een plegtelijke verhandeling, aan de *Konink* van *Groot-Brittannien*, en aan de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, sal belooven en toeseggen, dat hy met den *Konink* van *Spangien*, sonder eenige uytsondering of ontslaning, om welke oorsaak het ook wesen kan, Vrede verbond sal maken, soo de *Konink* van *Spangien*, door den *Konink* van *Groot-Brittannien*, en de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden bewogen kan worden, dat hy aan den Alder-Christestelijksten *Konink* overgeeft, of de Plaatsen, in 't voorlede Jaar, door de Wapenen in *Nederlandt* gewonnen, of iets anders van gelijke waerde, by overgeving van de voorgedagte Plaatsen, of van anderen tot vergoedinge, daar in sy van weerzyden met malkander sullen konnen verdragen. 1669 February.

II.

Dat de Christelijkste *Konink* sal believen een verlanging van schorssing der Wapenen in *Nederland*, tot aan 't eynde van Maymaant, toe te staan, op dat ondertusschen de *Konink* van *Groot-Brittannien*, en de Vereenigde *Staten*, ernstelijk alle vlijt by den *Konink*, of *Koningin* van *Spangien*, en by hun Raads-Heeren sullen konnen aanwenden, dat sy de voorgedagte wetten en voorwaarden believen aan te nemen.

III.

En op dat de Christelijkste *Konink* met geen geregtige redenen, de geseyde verlanging van stilstand van Wapenen, sou konnen weygeren, soo verbinden de *Konink* van *Engeland*, en de Vereenigde *Staten*, sig door het selfde Verdrag, dat sy uytwerken sullen, dat de *Spangiaarden* *Vrankrijk* waarlijk al 't geen sullen toestaan, 't welk in 't voorgaande Jaar, door de Wapenen der *Franschen*, ingenomen is, of iets anders van gelijke waerden, daar in sy onderling van wederzyden sullen verdragen.

IV.

Dat de Christelijkste *Konink* aangeport, en bewogen sal worden, om volgens de voorgaande beloften, volkomen geloof daar aan te geven, en vertrouwen daar op te stellen. En op dat diesshalven sijn Wapenen voortaan in *Nederland* souden rusten, ja in diervoegen, dat (soo buyten alle hoop en verwagting) de *Konink*

1669. February.

nink van *Groot-Brittannien*, en de Vereenigde *Staten*, door vermaningen en betuygingen, de *Spangiaarden* niet konden bewegen, voor 't eynde van de naastkomende Maymaand, de meermaals voorgedagte voorwaarden aan te nemen, en dat men dieshalven genootsaakt sou zijn, kragtiger middelen aan te vaerden, de *Fransche* egter niet hun Wapenen, binnen de Grenzen van *Nederland* sullen roeren, nog invoeren; maar dat de *Konink* van *Groot-Brittannien*, en de Vereenigde *Staten*, sig verbinden, en op sig nemen het geen te vervullen dat nootsakelijk sal zijn, op dat de *Spangiaarden* warelijk verpligt worden, dat sy de Vrede op de voorgedagte voorwaarden aannemen, en dat het dieshalven aen den Christelijken *Konink*, niet vry sal staan, de vyandlijke daden in de gedagte Landschappen te plegen, nog eenige Stadt in te nemen, schoon sy sig van selfs wilden overgeven, ten zy de *Konink* van *Groot-Brittannie*, en de Vereenigde *Staten*, nalaten en ophouden van 't geen dat nu gesegt is, uyt te voeren.

V.

Dat als de Vrede tusschen de twee Kroonen gemaakt is, niet alleen de *Konink* van *Groot-Brittannie*, en de Vereenigde *Staten*, de beschermers en verdedigers van des selfs onderhoudinge in de beste, breedste, en veyligste form sullen zijn; maar ook de *Keyser*, en alle *Koningen*, en geburige *Vorsten*, die oordeelen sullen dat het dienstig voor hen is datter een bestandige rust in 't Christendom zy, en dat *Nederland* in rust herstelt, en gehouden worde: tot welk eynde en oogemerk, men seeker getal Krijgsbenden en andere middelen, sal bepalen, die men tegen een der beyde zyden, de welke de Vrede sal gesteurt of gebrooken hebben, sal gebruyken, op dat het ongelijk weg genomen, en de verongelijkte vergoed word.

VI.

Dit verdragh in alles, en elk in 't besonder, dat daar in begrepen is, sal binnen de tyd van vier naastvolgende weken, of eerder, soo het mogelijk is, door de gesyde Heer *Konink* van *Groot-Brittannie*, en de gesyde *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Landschappen, met open Brieven van weêrzyden, met het groote Zegel bezegelt, bevestigt en bekagtigt, en de stukken van ratificatie en bekragtiging binnen de voorgedagte tijd, van weêrzijden gewisselt worden. Tot welker verseekering van alles, en elk in het bysonder, en tot meerder bekragtiging, hebben wy dese geschriften onderteekent, en met onse Zegelen bezegelt: In '*s Gravenhage* in *Holland*, op den ..... van Januarius, 1668.

Geteekent

(*L. S.*)

W. Tempel.

II.

Vervolg van de Triple Alliantie met *Sweden*.

En op dat dese Triple Alliantie, of dit drywoudig Verbond, op vaste grondvesten sou steunen, soo is uytdrukkelijk verdragen en besloten, dat tusschen de Doorlugtigste en Grootmagtigste *Koningen* van *Groot-Brittannie* en *Sweden*, en de Hoog Mogende *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, altijd een vaste en bondige vriendschap, en verbond sal zijn, en blijven, en dat het selfde soo ernstiglijk en opregtiglijk onderhouden, en nagekomen sal worden, dat yder der contracterende partyen, des anders voordeel, nut en waardigheyt, van herten, en getrouwelijk sal pogen te vorderen, en alles dat daar tegen strijdt, op de beste wijse af te weeren.

III.

Tot welk eynde, en om onderlinge malkanders Rijken, Landschappen en Onderdanen te beschermen, en de Heerschappyen, Reggten en Vryheden, Onbelastheden, Koophandelingen, verbonden en aangenome gewoonten, soo te Lande als ter Zee te bewaren: ook d'oude Verbonden en Tractaten, door welker kragt en vermogen, de geseyde *Koningen* en *Koninkryken*, en de geseyde *Staten*, sig onderling voor desen aan malkander verbonden en verpligt hebben, vast en onverbreekelijk sullen blijven.

IV.

Gelijk ook de voorgedagte Partyen niet alleenlijk verpligt sullen zijn, alle hun vlijt en naerstigheyt hier in te besteden, dat de Vrede tusschen de geburige strijdende *Koningen*, op het spoedigste gesloten, en daar na ongeschonden bewaart sal worden: maar dat sy ook hun pliggten, soo veel als hen mooglijk is, sullen aanwenden, op dat geheel *Europa* de Vrede, daar soo seer na gewenscht word, langen tijd mag genieten en besitten: en op dat alles gerustelijk in dien staat mag blijven, daar in het door de

1669. February.

de plegtelijke verbonden van Vrede gestelt sal zijn, en op dat de selfden ook opregtiglijk en getrouwelijk onderhouden, en waargenomen worden.

V.

Maar indien het gebeurde, dat dit vriendelijk voorstel der Bondgenooten, verkeerdelijk, en ('t welk God verhoede) ten ergsten wierd opgenomen, en dieshalven misschien aan yemand van de Bondgenooten een ontijdige wraak, of ook oorlog, van iemand der nieuwe Oorlogs-voerders, of van de genen die sig aan hun zyde begeven mogten hebben, of van andere Staten wierden aangedaan, soo sullen de Bondgenooten gehouden zijn, malkander getrouwelijk by te staan, om alle geweld af te weeren, en malkander van weerzyden, en hun Koninkrijken, Landschappen, Heerschappyen, Regten en Vryheden, te Water en te Land, heftiglijk te verdedigen; en niemand van hen sal vermogen, van dese trou en onderlinge bystandt, en gemeene *Guarantie* af te staan; en de selfde na te laten, voor dat sy malkander van gevaar hebben verlost, en d'onderlinge uytkomst van voldoening en veyligheyt bewesen.

VI.

Dit gesloten Verdrag, en alles, en ieder ding in het bysonder daar in begreepen, sal van de geseyde Heeren *Koningen* van *Groot-Brittannien* en *Sweden*, en van de geseyde *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, door open Brieven, met het groote Zegel versterkt, in behoorlijke en autentijke forme, binnen dry naastkomende maanden, of eerder, soo sulks geschieden kan, bevestigt en geratificeert, en d'onderlinge Instrumenten der Ratificatien binnen de voorseyde tijd uytgewisselt worden.

Tot verseekeringe, en grooter bekragtinge van al 't welk wy Heeren Gedeputeerden, en Commissarisen van sijn gewyde Koninklijke Majesteyt van *Groot-Brittannie*; gelijk ook de Heer Extraordinaris Ambassadeur van sijn gewyde Koninklijke Majesteyt van *Sweden*, en daar beneffens de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs der Hoog Mogende *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, dit Instrument hebben onderteekent, en met ons Zegel bevestigt. Gedaan te *Westmunster*, in 't Koninklijk Paleys, op den 25. van April oude-stijl, in 't jaar 1668.

Was Geteekent

Rupert.
L. S.
Orb. Bridgeman.
L. S.
Bukkingam.
L. S.
Arlington.
L. S.
Albemarle.
L. S.

I. Meerman.
L. S.
Ioh. Boreel.
L. S.

De bysondere of secreete Artijkelen en Voorwaerden, soo tusschen Engeland en desen Staat, als de Kroon Sweden en de selve, gaan wy hier kortheyts halven voor by, wy sende den Lezer tot de volkomen by een stellinge der selver, en agtende dit genoegsaam tot de grond van het selve verdrag.

De Konink van Vrankrijk, verbood tot Rochel, de Borgeren van den herstelden Godsdienst eenigen koophandel, zijnde een stilswijgende last om hen te doen vertrekken: dit ging soo voort in andere gewesten van dat Rijk: veel van de grooten wierden Roomsch gesint, om ampten en bedieningen te verkrijgen, onder de welke ook de Mareschal Turenne: die geen middelen hadde, mogt om een goet heenkomen sien, en de bemiddelde wierden swaarlijk geschat. Dese lasten drukten die van Rijssel, Doornik, en Douay, mede niet weynig, behalven den lastigen dwang van de Fransche Wapenen en Kasteelen, die men hen op den hals leyde. De Stedekens op de Leye, wierden door het krijgsvolk bedorven; het land rontsom Yperen wierd afgeloopen, en Oudenaerden een loopplaats gemaakt. Men sogt Duynkerken ook met een Kasteel te voorsien, maar het sand wilde geen vast werk geven; soo dat Vrankrijk aan dese Conquesten veel millioenen te soek maakte. Aan d'andere zijde beloofde de Konink van Vrankrijk aan den Paus, Candia, onder het beleyt van den Hartog van Beaufort, en de Navailles, te hulp te komen, met vijf duysent man te voet, drie hondert te Paerd, vier hondert twintig man uyt de Guardes, twee hondert van 's Koninks Musquettiers, en twee hondert Gereformeerde Bevelhebbers, en vier en twintig

Verbodt van Handel aan die van de Religie tot Rochel.

Quelling der veroverde Nederlanden.

1669. February.

tig soo groote als kleyne Scheepen. By dese ses duysent een hondert en twintig Man / voegdemen alle de Regimenten na Roussilion en Dauphine geordonneert. Op welk voorbeeld de Cardinaal Francisco Barbarini, voorstander van de Franciscaner ordre / ook alle kloosters der Cordeliers bevel gaf / dat der selver Monnicken / mede in de plaats van hun Gebede-boek / het swaerd in de hand souden nemen / en Candia tegen de Turken helpen beschermen. Maar al dese hulpmiddelen ter goeder of ter quader trouwen aangelegt / met veel voordeels tot behoudenis van dese belegerde plaats / hebben konnen toebrengen.

Belegering van *Candia.*

Vertrek van den Pater *Nittard* uyt *Spangien.*

Het yverig aandringen van Don Jan van Oostenrijk, op het vertrek van den Pater Nittard, ende bedenkingen die de Koninginne, nam op sijn naarderen by Madrid, en de gunstigheden van eenige Overigheden en gemeen volk / hem hier en daar bewesen / beneffens de vertooningen van den Raed / hadden soo veel kragts / dat de Koninginne van Spangien, eyndelijk tot sijn vertrek most verstaan / het welke met groote eerbiedigheyt en eerlijke begeleyde geschiede / met gunstige verklaringe van de Koninginne, dat sy den selven Vader Everbard Nittard, uyt het geselschap van Jesus / en van hare Raden van Staat / en Inquisiteur, of Ketter-meester Generaal / op verscheydene instantien / en om verscheydene insigten had toegelaten uyt het Koninkrijk te vertrekken / en dat ook hare Majesteyt hem gunstelijk had toegestaan / daar heen te reysen / daar het hem beliefde / 't zy na Duytsland of Romen, alles ten opsicht van sijn getrouwe diensten / waaromme ook hare Majesteyt den selven Vader Nittard, den tytul van haar Ambassadeur en Gesand had willen toevoegen / en hem met een eerlijk onderhoud voorsien. In sijn plaats gebruykte de Koninginne / den Doctor Antequera, Priester van het Koninklijke Palays.

De Konink van Vrankrijk groeyde weder aan in misnoegen tegens den Hartog van Lotharingen, alsoo men seyde / dat de Biegtvader van den Prins van Lotharingen, een Jesuit, in Polen, de saak van den Prins / opentlijk met allen yver tragte voort te setten. De Konink daaromme bragt soo veel te weeg / dat de Vader Oliva, Generaal van de Jesuiten, den selven belast uyt Polen te vertrekken / het welke den aanhang van Lotharingen geen kleyne krak gaf / om die van de Franschen te minder hinderlijk te zijn. Hier by quam dat men voorgaf dat d'Hartog van Lotharingen sijne troupen niet hadde afgedankt / maar wel aan de Spaansche Kroon overgelaten / waar over men voorgaf dat des Koninks Heyr Lotharingen in trekken sou / gelijk de Konink alreets Pont au Mousson in besetting genomen heeft. De Hartog daar over sand verscheyde expresse en afgevaerdigden aen den Konink / om hem daar over te ontschuldigen / maar dit heeft soo weynig kragts gehad / dat de Konink boven de voorgenoemde plaats / ook nog Momedy in verseekering genomen en beset heeft / onder voorgeven / dat deselve Hartog nog duysent Paerden op de Paltsische Grensen in dienst hield; maar dese laatste plaats heeft de Konink / op goede beloften van den Hartog / weder ontledigt.

1669. February. Lotharingse saken.

Sicilie wierd nu met een seer groote schrik geslagen / ter oorsaak van het vreeslijk ontvlammen. Dese ontvlamminge ging een sware aerdbevinge / die Catanea meest treffe / en d'omleggende Landen niet verschoonde / te vooren; vermengt met een wonderlijke beweginge van den Berg / daar al het welke de lieden sig in hunne huysen niet vertrouwende / sig op het vlakke veld begaven / om door het vallen der daken niet overstulpt te worden. Het Vlek Nicolosi wierd boven alle d'andere plaatsen / door dese vreeslijke aardbevinge schrikkelijk aangetast / daar de gebouwen geheel aan stukken gestooten / en in hun eygen puyn begraven wierden / terwijl het arme volk / met het geene hen de schierlijke noot / mede te nemen / toegelaten hadde / onder den blooten Hemel / en het schrikkelijk stuyven van d'asse / sig most onthouden: maar dewijl d'aarde self sig aan verscheydene oorden begost te openen / en dese ellendige menschen vreesden daar door ingeswolgen te werden / begaven sy sig met geheele hoopen / na Catanea toe. Dese verschrikkelijkheden wierden op den elfden Maart / omtrent des avonts ten tien uren / van drie afgrijslijke scheuringen gevolgt / meest op eenen tijd / en die wat van malkanderen afgesondert: dese waren aan de zijde van den Berg / omtrent twee mijlen van een anderen Bergh / Montepileri genaamt / uyt de welke

Maert. Æthna geraakt aan 't branden.

D sig /

1669. Maert.

sig / met een grouwelijk getier / de vlammen wel hondert roeden hoog in de lugt verhefte. De Berg maakte niet alleen inwendig een verschrikkelijk gelupt / maar veroorsaakte ook een ysselijk gedonder / als dat van een deel geschuts in de lugt / werpende van die kant meenigte van steenen uyt / van de welke eenige wel drie hondert ponden swaar geagt wierden / en verscheyde mylen van de plaats nedervielen / zijnde de lugt onderwijlen niet als dikken rook / brandende vonken / en assche / die als een stortregen rontsom ter aarden viel. Hier op quam uyt de zijde van desen vreeslijken Berg / een brandende vloet van bergstoffe geloopen / dat al het land aan des bergs zyde overliep / en versengde / zijnde soo hevig datse selfs tegen den Berg Montepileri opklam / daarse sig in tween verdeelde / en den gantschen Berg omcingelde: d'eene stroom nam syn weg by la Gardia, het Klooster van Santa Anna en Malpasso, d'andere by de Stedekens Mompileri en Falicchi, die binnen weynige uren tot niet gebragt wierden / soo datter niets kenbaars van overig bleef / behalven nog eenige andere Vlekken en Hoeven / en onder andere het vermaarde beeld van de Lieveyrouwe Della Amminciata, het welke met alle haar wonder / voor dit eenige van de natuer / niet konde bestaan. Dese brandende stroomen verspreyden sig over de ses mylen in de breedte / somwijlen in verwe als smeltend en brandend glas / maar gekoelt zijnde / wierd de stoffe hard en steenagtig / latende over al daar het doorliep / heele hoogten en pyramiden van sig selven na. Op dien selven tijd begost de Berg ook op synen top een verschrikkelijk geraas te maken / vollherdende d'aarde in haar schudden en beven. Alle het volk / door het verschrikkelijk jammeren en kermen van het volk / dat door en rontsom de Stad liep / en niet anders verwagte / als door d'eene of d'andere hooftstoffe / of verteert / of verslonden / of verplettert te werden. De twee vuerstroomen / daar van gesprooken is / vernielden alles wat hen voor en in den weg quam / van de welke op Woensdag den dertienden / d'eene sig na de west-zijde verspreyde / en sig in verscheyden stroomen verdeelde / lopende over Campo Rotonde, St. Pietro, en Mostorbianco, la Porello, en St. Antonigo; dat aan de oost-zijde vernielde het lage deel van Mascalucia, en le Placchi, nemende voort syn weg na dese Stadt.

1669. Maert.

Op Donderdag / zijnde de veertiende / viel een swaren regen / sonder dat de selve evenwel magtig was / het geweld van het vuer eenigsints te verminderen; maar dit begost nu van twee zyden de Stadt Catanea te dreygen. Hier op quamen de geestelijke / siende yen het vuer naderen / met hun processien en ommegangen te voorschyn / toonende een groote Godsdienstigheyt / voornamentlyk eenige penitenten en boetdoenders / die sig met sweepen geesselden / alles onder een groot geklag en gejammer van bedroefde zielen. Terwyl men hier mede besig was / komter tyding aan de Overigheyt van Catanea, dat een merkelijk getal rovers en dieven / dese jammerlyke gelegentheyt waarnemende / dese arme gevlugte menschen vast beroofden / en sommige alreets om hunne goederen hadden vermoord / en dat selfs de Stad / dewyl sy in sulk een menigte waren / daar voor te vresen had. Wanneer men sig hier over beraedslaagt had / wierd de Bevelhebber van het Slot / met een goed getal Ruyters / en Spangiaarden te voet / uytgesonden / beneffens den Provoost en Marschalk / om het Land en de Stad te verseekeren / en alle vermoedelyke lieden aan te tasten. Men regt terstont drie Galgen op / een voor de Poort d'Aci / een tweede op de Markt / en de darde voor de Porta della Decima. Men sette ook sterke wagt aan de Poorten / en doorsogt alle vermoedelyke huysen wel / die al hunne slapers en gasten mosten aangeven; en daar men eenig bedenken op hadde / dese wierden terstond by den kop gevat.

Dit vermeerderde het vlugten van buyten nog meerder na de Stad toe / die van de medeoogende Burgers met opene deuren ontfangen wierden. De Bisschop / en andere lieden van aansien / gaven tot hun onderhoudinge en bystand / al wat sy konden / tot datter op alles bequame ordre beraamt sou zijn. Die van Messina, en van verscheydene andere Steden / verstaande desen algemeenen noot / en den toestand van Catanea, sonden daar henen overvloed van alderhande voorraad / met aanbiedinge van alle hulp en bystand / die men van hen soude vereyschen. Het liet sig aansien in der daat / of al de hooftstoffen

1669. Maert. stoffen sig tot een gemeen verderf te samen hadden gespannen; de lugt was gedurig verduystert met wolken en damp / ende met assche en vonken / somwylen met sterke winden en regen vermengt / d'aarde dreygde ieder ogenblik / haar keel te willen openen / en hen allen te verslinden / en het vuer stond hen geduriglyk op het alderverschrikkelykste voor de oogen ; de Son toonde sig selden / en dat seer bleek / door de swavelagtige dampen die tusschen dat lichaam / en het gesigt der menschen waren. Eyndelyk de Zee selve verhief sig veel hooger als sy gewoon was / en overvloeyde eenige stranden : daar in boven was het land met dieven en moorders vervult / die niet tegenstaande de goede ordre daar tegens gestelt / het rontsom evenwel soo onveylig maakten / dat niemant soo koen was / als het hooft buyten te steeken.

Ondertusschen naarderde dese vyerige stroom de Stadt vast meer en meer / door de ruinen en vervallen gebouwen / en verwoestingen diese selfs gemaakt hadde / waar over de Raed / met den Heer Bammichi, Bisschop van Catanea, gevolgt van al de geestelykheyt en wereldlyke amptenaren / benefsens een groote menigte gemeene lieden / uyt de Stadt in processie / naar Monte Santa Sophia gingen / nemende een veel geheyligde naarblyfsels en reliquien met sigh / op een altaar die men had opgeregt / wierd met het gesigt naar den Berg gewent / daar de Misse bedient / en de besweringen / die men in sulke buyten ordinare voorvallen gewoon was te doen / gedaan wierden. Dit hielp soo veel als 't mogt / latende ondertusschen niet na de vonken / steenen / en heete assche / sig over al te verspreyen / en alle groente te verbranden en verstikken / de brandende stroom naderde de Stad ook / meer of minder / na dat deselve / of veel of weynig stoffe tot haar voedsel kreeg. Des Woensdags den twintigsten van de Maant / sagen die van de Stad / dat de vuervloed / die hen van de zyde van St. Giovanni de Galermo , meest dreygde / t'eenemaal was uytgeblust / gelyk d'andere die na Mosterbianco liep / mede begost te verslauwen / waar uyt gehoopt wierd / dat het gewelt van dese laatste ook niet seer lange meer duren soude : ondertusschen wasser evenwel een darde stroom / zynde wel een muisquet schoot breed / die in syn loop volharde / maar konde sig qualyk / ter oorsaak van de Rotsen / naar het westen keeren. Nog wasser een andere / nog breeder als de voorgaande / omtrent St. Pietro, die het hevigst van allen brande / maar wierd onderwegen / door iets dat hem hinderlyk of strydig was / in syn loop verhindert / latende maar een kleyn rookje van drie of vier roeden wydt / naar het oosten heen / naar een kleyn Stedeken / in een seer beweeglyke stoffe vloeyen. Nog een andere overliep mede Campo Rotondo , maar keerde sig westwaard na de Haven van Valcorrente , daar het vuer / sonder eenige byfondere schade te doen / in eenige Rotsteenen gesmoort is. Men schepte nu hoop / dat de meeste swarigheyt nu gedaan was / gelyk ook het gebrul in / nog het vlammen van den Berg / soo geweldig niet meer waren / als voor heen : sy / die sig op het digtste by den Berg hebben derven wagen / getuygen dat de top van de selve is ingevallen / zynde de Berg nu wel een myl gaans lager alsse te vooren was geweest : dat ook het gat van den Berg / waar uyt al dese vlammen en steenen voortkomen / omtrent een half myl in het ronde is. Maar dese nauwkeurige ondersoekers / wierden door de vreese wel haast gedrongen sig weder te rugge te begeven / om niet met desen Montgibelle te varen / gelyk Plinius van Verone met den Vesurius : waar over sy niets meerder met seekerheyt daar van iets konden verhalen. Uyt dese mond zyn dese vyerige stroomen voortgekomen / zynde van een dikke brandende stoffe / met steen en metalen vermengt / hebbende verscheydene groeven en killen gemaakt / van de welke sommige vier / andere agt / andere twaalf / ja vyftien roeden diep / en aan eenige plaatsen wel ses mylen (verstaat Italiaansche) breed zyn : de stoffe glinsterde als de brandsteen / en toonde sig beweeglyk als quiksilver / loopende gemeenlyk traag voort / 't en ware door meerder stroomen gevoed en voortgedreven / latende soodanige teekenen daar het overgevloeyt heeft / dat het de aarde verteert / en de mueren van Huysen en Slooten / als versmelt en vermorselt / en alles wat het raakt / tot niet maakt / sonder datter iets bequaam / om dese peste te wederstaan / kan gevonden worden / daar het water selfs voedsel toe scheen te geven.

1669. Maert.

Onder al de werkingen die dese loopende vlamme doet / is het nederwerpen van het eene / en het opregten van het ander gebergte / gevende alsoo het aangesigt en gestalte van het aardrijk een geheel ander wesen / nemende alles weg / en geen gedagtenisse self nalatende / van het geen daar opt gestaan heeft.

Op Vrydag / den twee-en-twintigsten van de Maant / begost de Berg weder een verschrikkelyk gelupt te maken / en menigte van stoffe upt te werpen / makende twee Bergen / selfs hooger als Montepileri, met een breeden Dyk oostwaard aan. Voorts sand deselve weder een woedende en breeden vuerstroom naar Malpasso af / vloepende naar Campo Rotondo, en St. Pietro, tot over het verval van dese twee Stedekens voortgaande / met een vreeslijke vloet na Mosterbianco; maar een ander loopende na St. Giovanni di Galermo, wierd geheel uptgeblust. Van dese tijd / tot aan den ses-en-twintigsten / swieg de Berg t'eenemaal / maar toen barste hy weder upt in een veel grooter gelupt als voorheen: hy bulderde / als of men menigte van Canon had hooren lossen / en dat soo gedurig aan malkander / dat al de Hupsen daar van cidderden en beefden / en dat wel vieren-twintig uren lang / zijnde ondertusschen de geheele lugt vol assche / rook en damp / soo dat men den Hemel niet konde sien: menigte van Beesten vielen dood ter aarden / door den damp versmagt / en de Vogelen upt de lugt / gelijk offe met hagel geschooten waren. Op den agt-en-twintigsten quam de grootste vuerstroom de Stad Catanea al seer na / komende selfs tot aan de oude Capucynen, waar door het volk soo verschrikt wierd / dat de meeste de Stad verlieten / latende alles staan dat stond. Eenige Bevelhebbers bleven evenwel / beneffens eenig Krijgsvolk / die aanstonds het Magasijn verseekerden / en weg sonden / beneffens al het Geschut van het Kasteel. Dit bleef soo in stand tot op den sestienden van April / wanneer men vernam dat dese vuerstroomen hadden vernielt en verwoest / al de Ey-boomgaarden / met wel drie-en-festig duysend Wijngaarden / hebbende daar van daan loop genomen naar Sardanello, tot onder de boge van Marcus Marcellus, een vermaard stuk van oudheyt / daar het wel ses ellen diep onder deur boorde; van daar na de Madonna de Monserato, dat geheel vernielt wierd / en komende tot de Madonna della Gratia, liep d'eene Poort in en d'ander weder upt / sonder eenige bysondere schade gedaan te hebben: en komende / als gesegt is / by Catanea, door de Poort della Decima, vervulde wel ses ellen diep de geheele plaats di Schiatta Viva: ging van daar na de Bolwerken van de Zee-kant / langs het Kasteel / en viel soo voort in Zee / loopende wel twee ellen diep onder water / en volhardende wel tot een mijl langte toe / in haar loop / en branden een mijl breed / of meer / keerende sig selfs naar de poorten van het Canaal / niet sonder vrees dat het van die zyde de Stad mogt komen aan te tasten / als mede van de zijde del Findaro, daar sig ook een groote stroom openbaarde / door de welke al de Boomgaarden van de Porta della Decima, tot Madonna della Ancellati toe / in de grond bedorven heeft. Dus verre gaat dit berigt / zijnde dat van den Bisschop selve / maar de Graaf van Winchelsea, die van wegen den Konink van Engeland, aan de Turksche Poort, voor Gesand was gesonden / op syn wederkomst / Sicilia aandede / en by die gelegentheyt tot Catanea een ooggetuyge van dit schrikkelijk ongeval is geweest / heeft aan den Konink syn meester / daar soodanig over geschreven.

Brief van den Graaf *Winchelsea.*

In mijn reyse naar Maltha, tot aen dese plaats / met sulk een spoet als my het jaargetyde toeliet / hebbe ik de Stad Catanea aangedaan / daar ik door den Bisschop seer vriendelijk genodigt / en in syn Palays gehuysvest wierd / het welke ik te gereder aannam / om / door die gelegentheyt sijn Majesteyt te beter berigt te konnen doen / van het geene dat sig / wegen het verschrikkelijk ontspringen van den Berg Ætna, of Montgibello, vijftien mijlen van dese Stad / toegedragen heeft / met sulk een verschrikkelijk aanschouwen van vuerige stroomen / (want de selve sig wel vijftien mijlen verre / en seven mijlen breed vertoonde) met soodanig een vernielinge en verwoestinge / dat deselve niet als vloeden van vuer mogen genoemt worden; sy liepen self tot wel ses hondert roeden in Zee / met de breedte van een mijl / vermengt met vuer / vonken en gloeyende steenen / en sulk een gedruys / dat het te gelijk verschrikkinge en verwonderinge veroorsaakte.

1669. Maert.

saakte. Het geen de meeste verwonderinge veroorsaakte / was dat ik de stoffe in Zee als rotsen sag / brandende in het water wel vier vademen diep / en twee vademen daar boven / die op veel plaatsen deselve besproeyde / en de vlammen als aflekte / de rode en glinsterende steenen / vielen daar geduriglijk af in de Zee / nu op d'een dan op d'andere plaats.

Dit werk sag ik aan / van des Saturdags morgens ten negen uren / tot des anderen daags ten seven uren. In het midden van dit vuer / dat in de Zee brande / sag men de gedaante even eens als van een Rivier / met klippige boorden / in welke vloed / de meeste menigte van het vuer / afstorte ; vermengt met steenen van de selve brandende stoffe / swevende de swavelvonken met groote menigte daar boven over. Door dese vuerstroom en vonken / wierd alles verbrand datse genaakten ; daar het vuer brandende stoffe ontmoeten / van Huysen of Slooten / wierd de gloet ongemeen vermeerdert / maar daar het een andere aerdagtighept ontmoette / verkeerde die sig haast in lym en assche. De eygentlijke stoffe van dit vuer (als my berigt is / bestond aldermeest in steenen, vonken, swavel, salpeter, quik-silver, salarmoniak, loot, yser, kooper, en andere berg-stoffe : het hield streek nog ordre / maar maakte hier bergen tot dalen / en elders dalen tot bergen. Wanneer de nagt aanquam / begaf ik my op twee verschepdene Toorens / van de welke ik tien mylen verre konde sien ; van waar ik sag / dat het vuer met een regte linistreek den Berg afquam / brandende hooger als de hoogste gevels in uw Majesteyts Rijk / en werpende geweldige groote steenen in de lugt. Ik bespeurde dat het vuer met eene seer hooge roode verwe quam afdalen / met bleeke roode steenen vermengt / van de welke sommige soo groot waren als gemeene tafels. Wy sagen de werking van dese vlamme aan verschepdene plaatsen / soo dat het geheele land rontsomme als met vuer bedekt was / daar het alles vernielt en verslonden wierd. Ik kan uw Majesteyt verseeckeren / dat geen penne de verschrikkelijkhept daar van kan uytdrukken ; het heeft in de tijd van veertig dagen / over de seven-en-twintig duysent inwoonders verstroopt / twee bergen opgeworpen / van de welke een tien duysent passen hoogh is / en vier mylen in den ommegang heeft / gelijk uwe Majesteyt kan sien in den ommetrek / die ik / de stoutighept gehad hebbe uwe Majesteyt toe te senden. Van twintig duysent persoonen / die binnen Catanea woonden / zijn'er maar drie duysent gebleven / de rest is met al hunne goederen gevlugt / het metale geschut / en de grootste klokken zyn alle weg genomen / de Stads poorten zyn selfs door de vlammen niet vry / waar door sig een ieder vaerdig maakt de Stad te verlaten. Het vuer van den Berg breyde sig wel vier mylen uyt ; en niet vernoegt om hooge te rijsen / sloeg nog wel vier vademen diep neer / makende gedaante van een vyerigen Berg. Dit is by na gelijk de Graaf dit voorval aan syne Majesteyt van Engeland heeft overgeschreven.

1669. Maert.

Ondertusschen quam d'Engelsche Bevelhebber Tomas Allen, met syn Vloot / die vry afgemat was / weder uyt de Straat, in Engeland te huys. Hy had een vrede verbond met die van Salee geslooten / en die van Algiers, gedwongen niet alleen het verdrag dat met hen gemaakt was / te bevestigen / maar ook eenige Spaansche gevangenen / suyker / en andere waaren / op Engelsche Scheepen verovert / te herstellen. Dit mogt soo van Allen bestelt zijn als het wilde / maar dese Barbaren hielden hun woord niet langer / als tot dat de Engelschen weder van de Zee af waren / gelijk sy korts daar na weder een Engelsch Oost-Indisch Schip dersden bespringen. d'Overgeloopen schelm Heemskerk, had het wonder breed in Engeland voor gehad / van een nieuwe vond van een Schip dat alle andere Scheepen sou verby varen / offe stil lagen ; maar toen het al aan quam / konde het in vierentwintig glasen / nauw twee glasen boven een ander gemeen Fregat uythalen.

Aankomst van Allen uyt de Straat.

De Konink van Vrankrijk had het omtrent dees tijt nog seer druk met syn geestelijke Janseniften, hy dede een Jesuyt in de gevangenis leggen / beschuldigt dat hy een brief na Romen over de voorschikking van Jansenius, en d'onderteekeninge van vier Bisschoppen na Rome gesonden had. Hy ordonneerde ook alle de Prelaten van het Rijk / datse al de geestelijken / onder ieder Bisdom / souden laten gaan predikën en biegten : en alsoo de Bisschop van Agen, met de Jesuiten / die dit seer tegen de borst was / vry wat hard

Fransche Jansenisten.

1669. Maert.

hadde / over dese saak moeten redentwisten / belaste de Konink / dat voortaan geen Jesuyt meer in eenig Bisdom sou mogen prediken of biegten / sonder daar van door den Bisschop / schriftelijk toegelaten te zijn. Maar meer genoegen bragt hem by het aankomen van het Schip St. Jan, uyt Madagascar, tot Port St. Louis in Brittanie. De Bevelhebber ontfing van den Konink een Juweel van de waardye van ses duysent guldens / en nog vier duysent Rijksdaalders / tot een vereering. Dit Schip was den 27. van April / in het Jaar 1668. van Suratte gekomen / bragt berigt van de Scheepen den Gouden Arend, en la Force. De Heer de Faye, sou met het scheepje de Mary, den Heer Caron gaan opsoeken / indien hy op de kust was: maar korts daar aan wierd vernomen / dat dese Mannen te Suratte in hun Logis / malkander soo qualijk / over het bestellen van hunnen handel / konden verstaan / datse malkander met stoelen en banken te keer gingen / en dat in het aensien van de Nederlandsche Handelaars / en andere meer. Op d'elfde van dese Maand / stierf ook tot Parijs, de Broeder Bernard van Sa. Teresa, Bisschop van Babylonie, een Man van twee-en-tseventig jaren / van d'ordre der Carmelijten, en van seer groote ervarentheyt: waar door ook de Paus Urbanus, hem in het jaar 1638 / met het Bisdom vereert / en naar Indie gesonden had / om aldaar aanwinning in het Christen geloof te doen / van waar hy na Persien toog / daar hy ook veel ongeloovige te regte gebragt sou hebben / ook verlof van den Konink van Persien, om die van sijnen Godsdienst / self in de Koninklijke Hooft-Stad Espahan, een Kerk te mogen stigten / verkregen hebben. Hy hadde selfs des Koninks gunsteling bekeert / en opentlijk gedoopt: maar hy hier over by anderen in den haat gekomen / besloten die hem aan kant te helpen; maar alsoo dese malkander selve / in het uytvoeren van hun boos voornemen niet konden verstaan / ontquam hy hunne handen met eenige quetsuren / en keerde soo weder na Vrankrijk, alsoo hy in Persien, seyde / geen goede medehulpers tot sijnen arbeyt te konnen vinden; maar alsoo hy seer wel de ongemakken van het reysen geproeft hadde / heeft hy altoos den reysigers / tot het eynde van sijn leven toe / veel goeds gedaan.

Oost-Indisch Schip in Vrankrijk aangekomen.

De Bisschop van Babylonien sterft.

De Bevelhebber / of Commandeur van Maastrigt, Ittersum, naar Tongeren op de Jagt / en een weynig van sijn Volk afgereden zynde / wierd door een Frans Edelman / la Colombiere genoemt / ontmoed / die hem met een Pistool / twee gekauwde Koegels in het lyf schoot / van de welke d'eene in den buyk ging. d'Oorsaak van dit moorderstuk was / dat hy door den selven Ittersum, tot Maastrigt was gearresteert en aangehouden geweest / van wegen een Appel of beroep / tegen een Bevelhebber van de besettinge; maar hy zynde uyt de hegtenisse geraakt / nam dese gelegentheyt waar / om sig op desen Ittersum te wreeken. Ittersum stierf aan de wonden / en de schelm vlugte / wierd wel tot Aken, Tongeren, en voorder vervolgt; maar Cheur Keulen, schreef aan haar Hoog Mogende, dat hy hoeger op / weg gereden was: het zy waar of niet / de moorder ontquam de geregtigde handen van het Geregt / en het Commandement van Maastrigt, wierd den Colonel Asquin gegeven. Dese wierd korts daar aan gevolgt van Mevrouwe de Dauariere van Brederode, en dese van den Heere Copes, altoos getrouw bedienaar van den Keurvorst van Brandenburg: d'oorsaak van sijn dood was het betragten van sijn gesondheyt; want hy seer met de steen gequelt zynde / liet sig door den beroemden Steensnyder Smaltius, snyden: maar of wel d'Operatie wel en konstig genoeg was geschied / sijn hooge jaren evenwel door sulk een aanstoot getroffen / konden hem geen langer leven laten / soo dat hy op den 29. deser Maant gestorven is.

1669. Maert.

Ittersum Commandeur van Maastrigt vermoord.

Men stroyde dagelijks seer veel uyt van de toerusting van den Bisschop van Munster en sijn werwinge / ook dat hy wel een aanslag op Schenkenschans, andere seyden van Wesel, mogt hebben; maar men nam het voor praatjes aan. Een Brouwer en een Molenaar, van Schenkenschans gevlugt zynde / wierden tot Aarnhem in de gevangenis gelegt / en van een Sergeant van het Vaandel van Capiteyn van Wijngaarden beschuldigt / onderling verstant met den voorseyden Bisschop gehouden / en het verraad met hem besteeken te hebben; maar sy loochenden het alles / en seyden selve datse den Sergeant niet kenden / hoewel sulks onmooglijk schijnt / aangesien in een soo kleynen begryp het al nageburen

by

1669. Maert.

by malkander: altoos men geloofde het niet; maar wat goeds desen Bisschop met ons in't sin had / is daar na maar al te wel gebleeken / hoe seer hy ook wist / over het ongelijk / dat men hem door sulk en diergelijk vermoeden aandede / door sijn Agent Hessing, voor haar Hoog Mogende sijn beklag te doen / met verklaringe / dat hy soo verre was van eenige nieuwe toerustinge van Wapenen / dat hy verklaarde selfs twee of drie Regimenten afgedankt te hebben.

Bedriegeryen van Munster en Vrankrijk.

Op de selve wijse handelde ook de Fransche Gesant Pompone, Dandilly, die sig als nog onbekent in den Hage ophield / als hebbende sijn openbare intrede nog niet gedaan / maar onder de hand evenwel de voornaamste Leden van de Staat besogt / die hy sig niet ontsag / met vollen yver te versekeren: Dat sijn Majesteyt van *Vrankrijk*, in het aanstaande saisoen, tegens *Spangien*, of des selfs *Nederlanden*, gants niet soude aanvangen, maar dat die buyten gemeene toerustinge in *Vrankrijk*, alleen diende, tot onderstand van de *Venetianen* tegen de *Turken*, en by gevolge ten besten van de gemeene Christenheyt. Soo veel kragts hadden dese verklaringen / soo van Monster als van Vrankrijk, dat aan d'eene zijde / de Heer van Amerongen, die na den Bisschop in besending sou gaan / te huys bleef / en aan d'andere zijde / de versterkinge van yeder Vaandel volks / met vijftien mannen / en de toerustinge van agt-en-veertig Oorlog Scheepen agterbleven. Ter oorsaak van de moort / aan den Leeraar op den ouden Man Steurbout genaamt / door eenige schelmen / die te vergeefs gesogt wierden / en het aanbrengen van sijn Bybel voor haar Hoog Mogende, zijnde seer behakt en bebloed / vielen de gedagten selve seer om de Roomsgesinden / in dit gebied / den breydel wat in te korten: maar sulks als doe / niet seer tijdelijk schijnende te zijn / is nog agter gebleeven. De Portugaalsche Gesand / Don Francisco de Melo, omtrent dees tijd / sijn openbare intrede in den Haag doende / en ter Vergaderinge van hare Hoog Mogende gebragt zijnde / dede self een aanspraak in de Portugeesche spraak / van de welke d'inhoud was / dat sijn Meester Don Pedro, Prince van Portugal, een seer groote genegentheyt hadde / om met desen Staat, in een onderlinge vriendschap te leven / belovende daar toe by te brengen alles wat mogelijk was: men heeft hem Commissarisen en Gemagtigde toegevoegt / en in de plaats van tractement / een vereering van vijftien hondert guldens in geld / en ses Amen Rijnschen Wijn / toegevoegt: een wijse van doen / die men voor hadde voortaan / om de minste onkosten / in het werk te stellen.

1669. Maert.

In Polen ging het werk dese Maant wonderlijk aan: de Muscovischen Czaar, spaarde geen geld onder den Littauschen Adel: en aan d'andere zijde de Prins Karel van Lotharingen, om by al den handel te zijn / en door sijn afwesen / sijn sake niet te verliesen / besloot sig in een kleyn Stedeken in Silesie, Plos genoemt / niet seer verre van Cracau gelegen / op te houden; maar alsoo de Afgesand van den Hartog van Nieuburg, de Barone van Gniesen, die plaats al voor heen ingenomen had / begaf sig Prins Karel na Tarnowies. Ondertusschen vond sig de Poolschen Adel niet seer qualijk met al dese milde mede-dingers / diese vast den hoonig om de mond smeerden / daarse anders niet minder in den sin hadden / als een vreemdeling tot de Poolsche Kroon toegank te geven / en liever hunnen ouden Koning / weder tot het aanvaerden van het gebied / souden soeken te bewegen. Terwijl saten de pretendanten en versoekers / malkanderen op allerhande wyse in het hayr; soo verre datse vuyle pasquillen en lasterschriften tegen malkander zaayden / of door hun gunstelingen toelieten gezaayt te worden. Een quam'er in het Poolsch voor den dag / spreekende voor den Prins van Lotharingen, en den Hartog van Nieuburg, voor een Capiteyn of Overste / die noyt eenig bevel in den Oorlog had gehadt / een ouden hagt / en een Vader des huysgesins / alleenig rijk in kinderen / en een kint buyten sijn eygen huys / uytmakende. Dat / het geen voor Nieuwburg, en tegen den Hartog van Lotharingen sprak / noemde Prins Karel van Lotharingen, een Prins sonder Land / en een Krijgsman sonder Degen / die maar gebrek aan alle dingen / behalven alleen aan staatsugt hadde / konnende Polen niet goeds toebrengen / als het geschil dat hy met den Koninck van Vrankrijk had / en daar over bequaam was / niet alleen Polen en Vrankrijk, maar ook al dat daar aan vast was / aan malkanderen te helpen. Dit werkte soo veel

1669. Maert.

veel uyt/dat de Raad van Polen den brief van syn Oom den Hartog van Lorharingen, tot voordeel van syn Neef geschreven / niet wilde ontfangen / alsoo der iets op de tytelen te seggen viel. Niet beter wierd de Gesant van de Czaar gehandelt / die tot Warsau komende / eerder als een verspieder / als Bedienaar aangezien wierd; en daarom wierd ook gespoedigt met hem ten eersten wederom af te vaerdigen. Wanneer hy den naasten morgen gehoor by den Aarts-bisschop van Gniesen, als Primas Regni tot gehoor quam / was syn boodschap anders niet / als dat zijnen Meester den Czaar wenschte het Bestant dat hy met *Poolen* gemaakt had, in een eeuwige vrede te mogen veranderen, ook een Gesant in *Poolen* verlogt, om de onderhandelingen, die hy met den *Tartaren* voor hadde, by te woonen, den welken, hy ook wel wenschte, als Middelaar tusschen hem en *Sweden* te gebruiken, dewijl deselve Kroon den lang geweigerden Tol in der *Muscou* nu weder wilde verleggen, gelijk hy de bemiddelinge van *Engeland* en *Holland*, daar ook mede wilde toe gebruiken, om alsoo het werk, dat in *Courland* zou afgedaan worden, ten einde te brengen. Ondertusschen speelde dezen Afgesant over al waar hy doortoog / niet weinig den Rodomont, roemende allesints dat syn Prins wel 80000 mannen in het velt hadde / en dat / indiemmen hem tot de Kroon vorderde / de Staet van Poolen seer schoone voordeelen by deselven genieten zou. Wanneermen hem vorder vraagde / wat syn Prins dan soude doen / indien hy by geval voorby gegaan wierd / antwoorde hy / zulks niet te weten / dewyl hy de geheimen van syn Meesters niet konde doordringen. Aldus lietmen den Gesant met vrientschap heenen gaan. Maar des anderen daegs na syn vertrek / quam een afgesonden van den Generaal Pac van het Poolsche leger / aenbrengende schriftelyk dat de Patriarchen van Antiochien, Alexandrien, en de afgesondene van Constantinopolen en Ierusalem, die / ter oorzaak van het affetten van den Patriarch van Moscovie, als voor verhaalt is / aldaar ontboden waren / met die van Moscovie, weder herstelt zijnde te zamen een overleg hadden gemaakt / of de Czaar, zonder syn gemoet te verkorten / zou konnen toestaan / dat syn Soon van Godsdienst veranderde / om daar door tot de Poolsche Croon te geraken / en dat besloten was / van ja / willende sy borge voor de saligheit van den jongen Prince blyven / alzoo sich dezelve in de Roomische Godsdienst wel konde behouden / alles in aanmerkinge wat grooter heil de Christenheit daar uit zou komen te ontstaan / indien twee zoo machtige Ryken / tegen den algemeenen vyand vereenigt wierden. Maar niet tegenstaande deze goetwilligheit konden de Polen evenwel geen smaak in dien Prins krygen / alzoo dezelve hem te woest en yevig van aart / en zelfs onbequaam was om Moscovien, veel minder Polen te beheerschen / schoon syn vader 10 millioenen tot betaling van de Poolsche achterstellen / voor hem aanbood. Daarentegen bood de Prins van Lorrainen 6 millioenen aan / wiens Oom voor een van de rykste Vorsten van geheel Europa wel mogt geagt worden. Al deze disputen en stribbelingen verhaasten de verkiesing van een Konink. Men dede dan over al met trompetten verkondigen dat niemant 6 mylen in het ronde van Warsau eenig graan of koorn mogt sayen / dewyl de Poolschen Adel / tegen den 6 van May aldaar verwagt wierd / die een ieder syn plaats / buiten op het land / na de gewoonte most aangewesen worden. De brugge over den Wyssel wierd ook sterk en bequaam gemaakt / over de welke de kooplieden van Dantzik hunne koopmanschappen derwaarts mochten senden.

Inval de Turken.

Ondertusschen stonden de Turken niet stille / maar deden met de Tartaren, een inval in d'Ukranie, waar over de Overste Cobel, uit de Poolsche grens ofte frontierplaats / Bilacierko, seer ernstig om hulp schreef / zoo van gelt als voorraat / seggende anders syn besettinge te sullen moeten verlaten / te meer / dewyl de Dorozensko, Overste der Cosakken, syn heir mede op verscheidene plaatsen inlegerde / en met de Tartaren volkomentlyk over een quam / sonder de welke sy verklaarden niet te konnen bestaan / en de Polen gants weinig agten / die sy oordeelden zoo nodig niet van doen te hebben.

Luyksc geschil.

Ceur Keulen wilde ondertusschen het geschil over de burgt Rochette, tegen de Heeren Staten, a Main Haisie beslegten / sendende daar 150 kryghslieden binnen / maar sulks wierd in den Hage alzoo niet opgenomen / daarmen vast stelde / dat hoewel het selve Slot / maar vier mylen van Luyk was / het

selve

1669. selve evenwel op den Staten bodem gelegen waar / maar daar sal hier na meer van gehandelt worden.

Martius.

Op de selve wijse handelde ook Prins Adolph, Broeder van den overleden Koning van Sweden, met den Graaf van Leyningen, voor-sitter in het Kamer-gerigt van Spiers, den welken hy het Graafschap Riringen, of anders Raimingen, in het Aarts-Bisdom van Metz, voor 120000 Guldens af-gekogt hadde; dewijl over de leveringe en betalinge eenig geschil ontstond / is de geseyde Prins en Paltsgraaf Adolph, met 300 Mannen / die hy (soo men wil) omtrent Hamburg geworven had / op den 16 van dese Maant / des nagts / voor de Stad en het slot Overbron gekomen / die hy met gewelt / en verlies van 12 Mannen vermeestert heeft / het welke hy nog soo gemakkelijk niet sou gedaan hebben / indien hem de gonst der Borgeren den weg niet geopent hadde. Evenwel heeftmen na de veroveringe de plaats geplondert / en des Graven Dienaars alle gebangen / twee daar van in boejens geslagen. Na den Graaf wierd ook seer neerstelijk gesogt / maar die was door een veynster in den tuyn ontkomen / niet sonder groot gevaar / en verstuyking van sijn leden / gevolgt van twee Dienaren / dus geraakte die weg: maar sijn goederen wierden door de Krijgs-lieden weg genomen / en vervoert. De Graaf viel hier over klagtig aan de Kamer tot Spiers, en gaf een Manifest / of openbare verklaring uyt / gelijk ook Vorst Adolph daar tegen / maar de saak bleef / na de gewoonte van dat Kamer-gerigt aan een Spijker hangen. Keur-Mentz maakte ook eysch / tegen Keur-Palts / op het Stedeken Petersheym, belovende het gelt / dat de Palts-graaf daar op verschoten had / weder te tellen. De Palts-graaf daar-en-tegen / dede eysch op het Stedeken Hembsbach, maar het Capittel van de Hooft-kerk tot Mentz, bragt voor / dat sy het selve onder sig verpant hadden. Keur-Brandenburg dede binnen Halberstad de Joodsche Synagoge / of vergader-plaats neder-werpen / om dat deselve / eenige vuyle lasteringen / tegen den Heer Jesus Christus hadden uytgebraakt / het welke een algemeene schrik onder de Joden in Hoogduytsland veroorsaakte / van de welke een groote menigte Bedelaars / naar Holland quamen afdruppen.

Handel van Vorst *Adolph*

Joodsche Synagoge afgeworpen.

In Portugaal wasmen ook met de Joden seer besig / alwaar wel 80 Personen daar van door de Ketter-meesters beschuldigt / en te regt gestelt wierden; van de welke eenige op een gelt-boete geset / andere op de Galeye gebannen / andere wierden hun goederen verbeurt verklaart / en met een Riet-stok voor het Hooft geslagen: eenen Priester alleen / die klaarlijk bewesen wierd een Jode te zijn / en wel opentlijk dorsde verklaren / dat hem vry stond / sig van d'eene tot d'andere Godsdienst te wenden / wierd een verloochenaar en afvallige verklaart / sijn goederen verbeurt gemaakt / en hy selver verwesen / om tot assche verbrand / en deselve in de Rivier geworpen te worden. Maar alsoo hy als een Christen wilde sterven / verkreeg hy de genade / eerst gewurgt te worden.

1669. Martius. Saken van *Portugaal.*

Veel beter quam de Hopman Pieter Thomasz. de Sitter toe / die met een Gouden keten van Don Pedro vereert wierd / om dat hy een Portugees Schip, drie Turken, die met hem doende waren / ontset hadden en gelukkiglijk binnen bragt. Maar een Fransch Schip, wierd door de Rovers van Algiers genomen / op hebbende wel 250 Swarten voor de Portugesen.

Wy hebben hier voor gesegt / dat de Pater Nithard, sijn vertrek uyt Spangien na Romen, had voortgeset / dese toog daar heenen met weynig omslags / maar viel siek te Lerma, dog wat bekomende / nam sijn weg door Biscayen, soekende hier en daar sijn verblijf / by de Vaders in de Kloosters. Wanneer hy tot Rome gekomen was / hield hy sig aldaar voor een wijl heel stil / als zijnde buyten bedieninge / sonder by yemand te komen / het welke van eenige Spangiaarden gemerkt / en geoordeelt zijnde / buyten weten van de Koninginne te geschieden / hebben die sulks overgeschreven / waar over de Koninginne, door geheel Spangien brieven van sijn verschooninge heeft laten aanslaan / gelijk hem ook kragtige brieven van voorschrijven gegeven zijn / waar inne sy hem als haar Ambassadeur en gesant / 't sy te Weenen of Romen, waar hy van tween wilde / ook al sijne inkomen en goederen te behouden verklaarde.

Vervolg van *Pater Nithard*

Hy heeft sig in sijn vertrek uyt Spangien soo Edelmoedig gedragen / dat hy 30000 Ducaten / die hem de Cardinaal van Arragon, en de 1000 Pistoletten / die hem de Grave de Pignoranda aanboden / geweygert / seggende / dat

1669. hy een arme Religieus, of geestelijke in het Rijk van Spangien gekomen was/ en dat Martius. hyder ook so begeerde weder uyt te gaan.

Don Jan, hoewel hy desen Biegt-vader het Rijk had doen ruymen/ ontwapende sig selven/ evenwel so aanstonts/ na sijne beloften niet/ waar over hem de Koninginne Don Diego Corréa toesond/ die hem tot Guadalaxara bevel brengt/ aan hem als Generaal, alle sijne Ruyterye over te geven/ onder straffe van voor wederspannig gehouden te werden. Don Jan, alreets te vooren van sijn vrienden uyt het Hof van Spangien kennisse hebbende van de ordere/ met de welke Corréa quam/ dede daar over sijn Krijgs-raad vergaderen: maar wanneer het Volk vernam/ waar over dese beraadslaginge gelegt wiert/ begost het over luyd te roepen en te tieren: sy kenden anders geenen Generaal, als sijn Hoogheyt Don Jan, en wilden altoos digt by hem blijven: soo dat Don Diego Corréa, weder onverrigter sake na Madrid reysen most: daar mede de Krijgs-raad vergadert wiert/ van waar na twee uuren beraads/ de Cardinaal d'Arragon, terstont in een draag-bedde of Littier/ na Guadalaxara ging/ met sijn kruys/ en twee Trompetters voor sig/ en van drie Karossen gevolgt/ daar sijn Huys-dienaars in waren. Wanneer dese Vrede-lievende Cardinaal by sijn Hoogheyt quam/ dede hem deselve sodanige goede en billijke voorslagen/ dat hy deselve aan-nam/ dankende aanstonds de Ruyterye af/ waar toe Don Jan d'eene/ en de Cardinaal d'andere helft betaalde. Men beloofde hem/ dat hy in het Gouvernement, en de bestieringe van de Nederlanden, daar men hem had uytgestooten, weder herstellen sou, ten ware hy selfs weygerde derwaarts te gaan; dat men hem ondertusschen alle sijn Oude Dienaars weder sou geven, beneffens al sijn ampten, die hy voorheen bekleet hadde; datmen ook selfs de Broeder van sijn Secretaris, die gevangen was, in vryheyt stellen sou. Datmen een Raad sou opregten, daar hy het Hooft van sou zijn, om daar in, over verligting van het Volk te handelen; dat hy vorder de vryheyt sou hebben, om aan hunne Majesteyt, bysonderlijk sijn eerbiedinge te konnen doen. Hier mede stelde sig Don Jan te vreden/ de Cardinaal keerde wederom na Madrid, en Don Jan ging sijn vermaak/ voor eenige dagen/ mede tot Aranjuel nemen.

Soo dede men ook tot Rome, daar men 1669. vast alle vermakelijkheden/ en dartelheden aanregte/ niet sonder buyten-sporigheyt van Martius. ongebondentheyt. Mevrouwe Colonna, huysvrouw van den Connestabel, wilde mede geen van de minste zijn/ maar vertoonde sig in een Mans gewaat/ seer aardig/ alla Corregiano toegemaakt/ en van verscheyde anderen gevolgt; drie dagen daar na woonde se de Tour alla Modo by/ als een Amazone gekleet/ en met 20 vermomde Ridders/ en menigte van Pagien en Trompetters vergeselschapt; gelijk des daags te vooren/ de Cardinalen met de Koninginne van Sweden mede hadden gedaan.

Leven van Mevrouw *Colonna.*

Ondertusschen most de Staat van Venetie sien/ dat de Fransche bywillig met den Hartog de La Feuillade Roannez, de bescherminge van Candia lieten varen/ sonder evenwel den moed te verliesen/ hun Heerschappy voor te staan/ sendende in de plaats van dese/ soo veel honderden Hoogduytschen vendan van den Hartog van Brunswijk, en Lunenburg, onder het beleyt van den Graaf Josias van Waldek, die beneffens 200 van sijn bevel-hebberen/ op den 14 van dese Maant/ in den Raad van Venetien verscheen/ zijnde alle seer wel gekleed/ om van den Hartog/ en den Raad hun afscheyt te nemen. De Graaf sat naast den Hartog op sijn Throon/ terwijl al de Bevel-hebberen/ des Hartogen Rok quamen kussen/ en van den Hartog seer minnelijk bejegent/ en daar na een yeder met een Gouden keeten vereert wierden. Maar die aan den Graaf van Waldek gegeven wierd/ was seer groot; self yeder gemeen Krijgsman/ en Gereformeert Bevel-hebber/ kreeg ander-halven Zecchin, of Ducaat: vorder most sig een yeder van voorraat voor agt Maanden voorsien/ het welke hen/ alsoo Venetien toen als een Jaar-markt/ van alles vol was/ niet swaar om te doen viel; aldus wierdense in groote Schepen geset/ en sijn alsoo met 600 Paarden naar Candia gevaren/ settende hunnen loop naar Zanten of Zacyntus, daar de Generaal Morosini, de Zee door-kruyste en veylig hiel/ en op hen wagten/ om met andere hulp troepen/ na Candia te brengen; gelijker nog 1000 Voet-knegten uyt Beyeren, en nog soo veel uyt Modena verwagt wierden. Dit onderstant wiert te meerder verhaast/ en nodig geagt/

Afvaardinge van de Duytsche troepen naar *Candia.*

1. De Mont van de Haven.
2. 't Casteel vande Haven.
3. De Kerck van St. Marcus.
4. St. Pieters Kerck.
5. St. Titus Kerck.
6. St. Franciscus Kerck.
7. De Kerck van St. Salvador.
8. Een nieu Klooster vernielt.
9. Verscheyde Griecksche Kercken.
10. Plaetse daer de Galleyen leggen en getimmert werden.
11. De Haven Poort.
12. Magasynen.
13. Batterye van 't Arsenael.
14. Wandel-plaets langhs de Zeekant.
15. Molens by de Fonteyn der Joden.
16. Poort en Haven van Fremasura.
17. Fortificatie op de Zeekant.
18. Schotse Fortificatie en wercken.
19. 't Bolwerck van St. André.
20. De Gracht van St. André, waer [illegible] France Volontairissen verscheyde [illegible] dapper uytvallen hebben gedaen.
21. Redoute en doorsnydinge van St. André [illegible]

bewaert door den Marquis St. André de Monbrun, in 't Jaer 1668.
22. Approches en wercken der Turcken, verhooght en bedeckt met Sacken vol aerde en Wolsacken.
23. Batterye opgeworpen door de Turcken.
24. Het Leger der Turcken.
25. Approche der Turcken op de wercken van Panigra bewaert door den Ridder d'Harcourt.
26. Bolwerck van Panigra, bewaert door den Marquis Ville.
27. 't Bolwerck van la Sabionere.
28. Batterye of Hooge Katte Zani.
29. Mynen en Grenaden of Bomben.
30. Batterye dichte by 't Lasaret Beschietende de Haven.
31. Nieuw Candea.
32. Den Bergh Jupiter.
33. De Galleyen van den Paus en die van Maltha, sich ontladende van 't Secours, onder 't command: van den Bailli Rospigliosi.

1669. Martius. geagt / om dat de Keyser alreets korts te vooren / sijnen eersten Vizier dapper had over-gehaalt / een bloodaart genoemt / die met al de magt van het Ottomannische Rijk, en het verquisten van soo veel bloets / geen Meester van een eenig plaats konde werden ; en daar nu al 2 Jaren vrugteloos over gearbeyt had / belastende hen met eenen / het werk kort te maken / of soude hem na sijn verdienste straffen.

De Koning van Vrankrijk ondertusschen vreesende / dat het met sijnen Gesant / aan de Porta, niet beeter sou mogen afloopen / als met sijn Agent tot Tunis, sand uyt Provence eenige Oorlog-Schepen / naar de Dardanelli, om hem thuys te halen. Maar de Gesant, had voor heen sijn ordere / om de Porta te verlaten / als getoont / ten waarmen de schade / die de Turken de Franschen hadden aangedaan / wilde herstellen / waar op de Caymaccan hem berigte / dat hy sulks met een afgesondene / den Grooten Heer sou laten weeten / hy soude soo lang vertoeven ; ondertusschen wist hy seer wel / dat de Franschen seer ligt van klagen zijn / gelijk ook hunne afgunstigheyt seer wel bekent was, als die niet konden lijden, dat men de Gesanten van Republijken soo veel als die van Koningen eerde. Maar hier uyt is naderhant meer verwydering gekomen / wanneer Vrankrijk berigt kreeg van het mis-handelen van sijn Agent, en de Turken van de merkelijke onderstand / die de Franschen naar Candia sonden ; gelijk wy hooren sullen.

April. Fransche onderstand na *Candia.* Vrankrijk dan verhaaste het onderstand / dat hy de benauwde Stad Candia belooft / en toegeschikt hadde / nemende 10 Capucijnen, en soo veel Jesuyten mede / om de Kranken / en Gequetste aldaar / hulp / onderstand / en vertroostinge by te brengen. De Paus vernemende van dese bystant / liet genade Penningen munten / dewelke hy segende / om die onder het Krijgs-volk om te deelen. En schreef met sijn eygen hand aan den Hartog van Beaufort, dat hy hem het Generaalschap van de troepen gaf / die onder het bevel van sijn Neef Franſ. Vincenzo naar Candia toe bestelt waren. Hy sand hem ook een gewyde Standaart toe / op de welke St. Pieter en Paulus uytgebeelt stonden / om die agter af van sijn Royale te laten wajen / gelijk ook Franſ. Vincenza Rospigliosi een Vlagge hadde / in de welke het Kruys-beelt stond / met dese woorden: *Dissipentur omnes Inimici ejus.* Wy sullen hier de geheele Equipagie bystellen / om eens te doen sien / met hoe grooten macht men niet uytwerken kan. 1669. April.

Lijst van de Fransche Oorlogs-magt, onder het beleyd van Francois de Vendosme, Hartog van Beaufort, Pair van Vrankrijk, naar Candia geschikt.

Eerste Esquadre.

	Stukk.	Mann.
1. De Louis Royaal	130	1010
2. Le Soleil Royaal	130	1010
3. Le Daulphin Royaal	120	910
4. Le Duc	110	710
5. Le Monarque	110	710

Tweede Esquadre.

	Stukk.	Mann.
't Schip Vendosme	74	608
St. Philippus	90	608
L' Henry	80	568
Koon	76	528
....	74	500

Derde Esquadre.

Bestond in 26 Oorlog-Schepen, van 74 tot 50 Stukken, en van 426 tot 355 Mannen bemant.

Vierde Esquadre.

Bestond in 19 Schepen van 56 tot 44 Stukken, en van 355 tot 245 Mannen bemant.

Vijfde Esquadre.

21 Schepen van 44 tot 24 Stukken, en van 245 tot 165 Mannen bemant. Nog 11 Fregatten van 24 tot 16 Stukken, van 125 tot 30 Mannen bemant. Voorts 4 Gallioten, 3 Kitsen, 2 Tartanen, 2 Roey Gallioten, eenige Branders.

Uytmakende 61 Schepen van Oorlog, kleyn en groot, en by de 11000 Zielen.

1669. April.

Maar al-eer dese Vloot van Toulon t'zeyl ging / toonde men sig nog al bekommert voor den Franschen Gesant, aan de Poorte, de Heer de la Haye: de Caimaccan hield desen vast tot Constantinopolen op / terwijl de Schepen / die om hem af te halen / gekomen waren by de Dardanelli, omtrent Gallipoli bleven leggen / tot dat sig de Gesant eyndelijk selve na Larissa, in Grieken, begaf / om selfs mondeling met den Grooten-Heer te spreken / en te sien of hy met den selven de saak soo verre sou konnen brengen / dat Candia van den oorlog bevrijd / de vrede met de Venetianen getroffen / den Genevoyschen Resident versonden / alle de Fransche slaven verlost / en het hooft van den Bassa van Tunis, door welke de Fransche Agent / Durant, soo schendig mishandelt was / verkregen mochten werden.

Geslagen penningen in *Vrankrijk*. Terwijl toonde Vrankrijk evenwel alle moedighept van de werelt / doende mede Penningen en Medalien slaan / op welkers eene zijde het beeld van den Koning / met dese Sinspreuk (of soo men 't noemen wil) stond / *Nec pluribus Impar*, Ik wijk voor geen veele; en aan d'andere sijde / de Stad Duynkerken, met dese woorden / *Sol non movearis contra Gabaon*, Sonne word niet bewogen tegen Gabaon; wat daar by verstaan word begrijp ik noch niet. Met sulke Terriculamenten sogt men malkander al voor af een schrik op het lijf te jagen / eer het tot de saak quam / op dat de vrede en overvloet van koorn / die toen over-al verwonderlijk was / niet sonder een suuren sauce mogt genuttigt werden. Engeland selve scheen op geen andere dingen te denken / als die de vrede aangingen / hebbende al lange voor-gehad het Banquet-house om verre te werpen / en / op de selve grond / een heerlijker Palais te bouwen / om de gedagtenis / van het Engelsche moorder-stuk / op sijn Vader gepleegt / te eerder te doen verdwijnen; maar nog niet volbragt. Ondertusschen genoot dit huys evenwel de eer van het versoek van den Toskaanschen Prins, die / na dat hy by den Prins Don Pedro, in Portugaal, met alle bedenkelijke eerbiedighept was ontfangen / en met eenige bysondere seltsaamheden uyt Indiën, en onder anderen een seer kostelijk mes, met een hegt rontom met diamanten beset / dat voor-heen een Moors-Koning sou gedragen hebben / vereert was; en veel tobberpen / te water en te lande / gehad hadde / tot Londen aangekomen is: het was nagt wanneer hy daar aanquam / opgepast door den Heer Mandevijl, die hem in des Konings koets / van Bianford, tot in het Huys van den Graaf van St. Albons, in St. Jeames, sijn verblijf-plaats geleyde. Hy quam op den 19 / des avonts / alleen / met den Ridder Gascogne, en een Edelman verselt / heymelijk door des Konings Tuyn te White-Hal, aan de achter-deur / daar men naar het Cabinet van den Koning gaat; soo als hy langs de trap op-quam / wierd hy door den Heer Kamerling ontmoet / die hem in des Konings Cabinet leyde / en hem met alle genegenthept / maar sonder ceremonien / ontfing: na dat sy een wijle by malkander waren geweest / vertrok hy weder / op de selfde wijse / gelijk hy gekomen was; maar quam daar na / nog verscheyde-maal / de Koning en de Koninginne begroeten / en maakte sig / door sijn groote beleefthept / by een yeder seer aangenaam. De Koning trok met hem na de vermakelijke plaatse / Newmarket genoemt / so om sijn Hooghept wat geneugte toe te brengen / als om de schade / die een gevaarlijken brand tot Ducham gedaan hadde / op te nemen. Hy ging ook de Hooge-School tot Cambridge besien / daar hy van de hooge Leer-meesters / in hunne tabbaarden / aan de Poort / met een Latijnsche aanspraak ontfangen wierd; terwijl al de Leerlingen aan weder-zijde op rygen stonden. Men leyde hem op het Regent-huys, daar by dese gelegenthept een vergadering was / om in alle de Faculteyten Promotien te doen / gelijk de Koning bevolen had / waar op weder een aanspraak volgde; gelijk ook na de middag eenige fraye verhandelinge in de wijsheidsschap / of Philosophie, wierden aangestelt. Hy besag de Hooge-School tot Oxfort van gelijken met een bysonder genoegen / voornamentlijk de schoone Boekery / soo rijk in oude hand-schriften / en andere bysonderheden; hy toonde sig seer tot de Mathesis genegen / en / hebbende een dispuyt in de Philosophy gehoort / moest ook sijn ooren aan de Musijk verleenen / daar men ook stom nog heesch was / en wierd soo voor by het nieuwe Schouw-tooneel na sijn woonnige geleydt. Van daar besag hy het oude Koninglijke Huys tot Windsor, met al sijn hondert vensters en Kamers / en geraakte soo weder tot Londen, om van daar naar Holland over te varen. Men was ook in Holland alleen niet besig / om op de suynige voet te oorlogen /

Aankomst van den *Prins van Toscanen in Engelant*.

1669. April.

1669. logen/ maar ook in Engeland, daar eenen Kapiteyn Dean aannam/ met de helft van het ordinaris busskrupt het selfde geweld te sullen doen/ gelijkmen in Holland mede wilde in het werk stellen/ maar of dat nu wedersijds also gepracticeert word/ hebbe ik als nog niet verstaan.

April.

Graaf van Benthem beschuldigt Raasvelt. De Graaf van Benthem, (terwijl de Bisschop van Munster siek lag) beschuldigde den Drossaart van Twente, de Heer Adolph Heyndrik van Raasvelt, schriftelijk/ dat hy hem sijn 4 kinderen had helpen ontvoeren; maar dese verantwoorde sig by hare Hoog-Mogende seer wel/ waar over hare Hoog-Mogende gedagte namen/ niet alleen op het ongelijk de Gravinne aangedaan/ te letten/ maar ook het invoeren van de Roomsche Godsdienst/ in het selve Graafschap/ in agting te nemen. Men bragt ook yets van een vliegend Leger te houden/ en het Krijgsvolk daar door in de weer te houden/ op het tapijt/ maar de Raad van Staten maakt daar swarigheyt in/ ter oorsaak van de onlusten/ die daar op stonden te loopen; niet tegenstaande het aanhouden van den Spaanschen gesant/ datmen in dese gelegentheyt/ daer in dog niet nalatig wilde zijn/ nog ook in de Frontieren, aan de sijde van Brabant en Vlaanderen, te versterken; gevende ookeen Memorie in/ over het berigt dat hen gedaan was/ van wegen het vergaderen van Volk/ door de Franschen tot St. Clou, en in de Spaansche veroverde Steden; mede van een toeleg op Kamerijk, maar dit bleef by het voorige beslupt.

Spaarsaamheyt der Raden van Staten.

Kyzers gesant, komt weder van Madrid. Op den vijfden van dese Maant/ quam de Keyserlijke Gesant van Madrid weder te rugge/ daar hy de tijdinge had gebragt/ van de geboorte der Keyserlijke Princesse, dewelke met groote vreugde was aangenomen; hy bragt twee Brieven mede/ door d'eygen hand van de Koning, en Koninginne geschreven; en aan de Jonge Princesse, als sijn toekomende Bruyd, sand de Koning een goet deel seer schone Esmarauden, onder de welke een/ van de groote van een Rijkroort/ die wel op 3000 Rijks-daalders geschat wierd. De Kamerling, die de Bode was/ kreeg voor de goede tijdinge/ een vereering van 1000 Rijks-daalders/ en een schoone Medaille van den Koning, en het habijt van St. Jacob, beneffens hondert Dubbloenen/ tot sijn wederom reyse.

Ondertusschen woelde het te Poolen, om de verkiesinge nog even seer. De Moscoviter had heul aan de Littauwers, Prins Radzevil, en Sapiha; Lotharingen, had de Palatijnen, of Waywoden van Crakau, Sandomyrs en Lublyn, beneffens verscheydene anderen van de voornaamsten in het Rijk. Nieuburg had mede sijnen aanhang/ Sweden was hem niet tegen/ noch ook de Keyser/ en het Huys van den Palts was hem een goede stut/ selfs was hem Keur Brandenburg niet in den weeg/ en de Poolschen Adel hadde hy meest op sijn sijde. De vyanden van den Prins van Conde, en by gevolg van de Franschen, seyden dat alleen de Tartaren en Cosakken hem toegedaan waren. Hier onder speelden al eenige voorseggingen: een Poolsch Eremiit stroopde uyt/ dat hy den beschermenden Engel van Poolen had gesien/ die hem had geopenbaart/ dat Poolen geen gelukkige verkiesing sou doen/ ten waarmen een Monnik uyt het Klooster van den Heyligen Bernardus Joan Maria genoemt/ tot Pavia ging halen/ en tot Koning verkiesen: maar de Poolen waren soo Monnikagtig niet meer als wel voor desen. Dese en andere Phantastijke grillen gingender meer om. Maar de Groot-vorst van Moscovie, scheen met/ of tegen wil/ sijn Soon in den Throon te willen dringen. Hy sand drie Gesanten voor af/ Krijgs-Oversten/ Luyden van weynig aansien/ en die wel eer uyt Poolen in Moscovie geweeken waren: niet soo seer met gevreesde Wapenen als gelt voorsien/ om daar milde uytdeelinge/ onder hun gunstige uyt te doen; die daar beter by hadden te varen als den Moscoviter: maar het dagt den Aarts-Bisschop van Gnesnen geraden/ om al dit woelen tot een eynde te brengen/ de verkiesing van den Koning te doen verhaasten. Men begost dan/ buyten Warsou, een groot gebouw van hout toe te stellen/ waar in de verkiesing sou hebben te geschieden/ en verkondigde/ dat al de vreemde Bedienaars of Ministers/ na gewoonte/ op d'aanstaande vergadering mogte verschijnen; maar niet binnen Warsou. Men boude ook buyten de Stad/ menigte van stallen voor de Paarden. De Bisschop van Viziers, afgesant van Vrankrijk, nam sijn verblijf tot Biolalinka, een kleyn Jagthuys van den Koning Casimyr, een Mijl buyten Warsou. Die van Nieuburg aan de

1669. April. Poolsche saken.

1669. schoone plaats Falenta tot sijn huysbesting/ en die van Lotharingen sloeg sig tot Leixin neer.

April. De Gesanten des Keysers, en des Konings van Sweden, Schafgots, en de Grave Tot, verkoosen ook hunne plaats / van welke Ministers een ieder twee Poolsche Edellieden by sig had / niet alleen / op datse geen onderhandelinge met malkander souden houden / als om de Poolsche Raden berigt en reden van hunnen handel te geven. Men oordeelde ook dat de Palatijn, van Crakau, op dese Vergaderinge / met een getal van 500 Edelen verschijnen sou / van de welke de minste drie Dienaars sou mede-voeren / soo dat men rekende dat hy de Heer Pats, Cancelier / en de Generaal van Littauwen, ieder wel 2000 menschen sou mede-brengen. d'Aards-Bisschop van Gnesnen, Primaat van het Rijk / soude dagelijks open tafel van 200 / en de Heer Moresteyn, grooten Schat-meester van de Kroon/ een van 50 schootelen/ houden/ en soo voor een ieder na sijn staat / dat de vreemde Gesanten den lust benam / om met sulk een toestel te verschijnen. Die van Dantzik sonden maar twee van hunne Geheym-schrijvers: maar de Littauwers gingen met stoffen wonder breed/ seggende: Men ware gehouden den Moskovischen Prins tot Koning te verkiesen, de drie Gesanten, die op weg waren, souden, beneffens tien millioenen, ook den gesevden Prins selve medebrengen, omcingelt met een Lijfwagt van 800 Duytsche, Russen, Fransche, Engelsche, en Hollandsche Krijgslieden, en gevolgt van een heyr van 60000 mannen, behalven de rest die met hem komen souden. Maar al dit snuyven bleek niet als wind te zijn. Men voerde toen in Polen een seer bitteren taal tegen de Protestanten, alsoo men vreesde dat Prins Radzevil, die On-roomsch gesint was/ wel met de Kroon sou mogen gaan strijken; en/ in der daat/ indien hy het met ernst gesogt had / volgens de genegentheyt die hy van veelen had/ hy was daar misschien toe gekomen. Maar het eerste/ dat men op den Rijksdag deede/ was het uytsluyten van alle Protestanten: maar in Massuben wierden die door een bitteren Bevel-brief uytgebannen/ ten ware sy Roomsch wilden worden/ en die gene/ die ongehoorsaam was/ soude men met de dood straffen/ en al sijn goederen aan-slaan: die/ daar over ten hoogsten ontroert/ met een Versoek-schrift/ voor den Bisschop van Posna, sig vertoonden/ biddende hen de gunst te willen doen/ dat sy tijd en gelegentheyt mogten hebben / om hunne schulden over en weder te redderen/ en d'agter-stallen te voldoen / die sy/ zedert hun bannissement/ gemaakt hadden; te meer/ dewijl sulks/ een jaar verleden/ den Arrianen wel was toe-gestaan; maar de Bisschop gaf hen tot bescheyd: Sy mogten God nog wel danken over hun staat en gelegentheyt, nademaal hen gunst genoeg geschiede, voor de rest konde hy hen niet helpen, maar moest, als een Hooft van sijn Kerk, het lichaam soeken te bewaren. En dit was de troost/ die dese arme menschen van hem konden krijgen.

1669. April. Harden handel tegen d'On-Roomschen.

De Stad-voogt Cobel, van wiens aanhouden om onderstand hier voor gesproken is/ schreef uyt Cialo Cierkieu, van den 9 Maart/ 1669. Dat hy het verwagte onderstand bekomen had, sonder het welke hy sig anders ins tot het vertrek al vaardig had gemaakt; dat de Cosakken nog tegen malkander waren, en de troepen van den gewesen Generaal Suchowia, sig onder den Dorosenko begeven had, en hem seer na en hinderlijk lag. Dat sig de Muskoviters in Kiou seer versterkten. Dat, zedert de Cosakken een by-een-komst hadden gehouden, overleggende wat hen het dienstigste was, den Polen, den Muskoviters, of den Tartaren, aan te hangen, sonder evenwel daar over ten vollen te besluyten, dewijl d'Overste, die aan gene zijde den Nieper lag, sig alreeds Muskovisch verklaart hadde, en de nieuwe Moskovische Generaal, die in de plaats van den overleden Bruchowitz gekomen was, weder van den Dorosensko had afgetroont: dat sig de Hierko, die Polen nog genegen was, beroemde, en groote overwinning op den Tartaren behaalt te hebben, vindende den weg, drie mijlen verre, met dooden besaayt; datter in Moskovien, op een tijd, over de 12000 gevangenen, met sak en pak sijn los gelaten; maar dat die gene, die sig in der Moskou alreeds hadden neder-geslagen, en liever willen blijven, ook met d'anderen hadden moeten vertrekken, gelijk hem van eenige gevangenen, van daar gekomen, berigt was, latende evenwel hun vee daar blijven.

Maar de Cosakken begaven sig daar na onder de bescherminge van den Turk, wiens Gesant een seer kostelijk gewaat/ van goud geborduurt/ den Dorosensko vereerde/ met versoek/

1669. versoek/ om 30000 mannen/ in dienst van den Grooten-Heer, tegen de Venetianen, te bestellen/ daar sig de Cosakken wel toe genegen toonden/ als niet lieber sockende/ als in Dalmatie, een land dat met hun woesten aard wel over-een-quam/ te graseeren.

April.

Staat van Candia. Alhoewel de geduurigen regen/ van drie geheele maanden agter een/ elders den voortgang/ van een veranderde belegering/ geen kleyne verhindering sou hebben toegebragt/ konde die evenwel/ voor Candia, de voortvarenden yver der Turken niet verminderen/ hoewel veel van hunne werken/ door de geduurige watering/ in/ en ter neder-storten; en binnen de tijd van drie maanden/ over de 6600 Turken, van alderhande slag/ soo door het swaart omgebragt/ als in de Mijnen versmoort/ of in de lugt gesprongen waren. Het scheen nu of alle Hooft-stoffen tegen dese ellendige Stad ingespannen waren; de lugt/ behalven de geduurigen regen/ deede niet als bulderen; het vuur had sijn dagelijks werk/ het water quelde van boven/ en de aarde bragt haar alle uuren duysent verschrikkingen van onder/ dewijl men niet wist/ of men op Turken, of Christen grond sijn voeten sette.

De Turken deeden verscheyde Mijnen en fornelli springen/ onder allen een op het Bolwerk van St. Andrea, daar sy op de bresse aan stormden/ dog wierden dapperlijk/ door de Maltesche Ridders/ die juyst aan-quamen/ gestuyt/ daar meer als gemeen/ met den degen en sabel in de vuyst/ gevogten wierd; maar konden voor die tijd nog niet te wege brengen; sy bekroopen malkander somwijlen wel soo na/ datse d'een den ander met vuysten/ voor een begin/ in 't hayr saten. Omtrent deselve tijd deedense een andere Mijn/ aan het Ravelijn van Spirito Sancto, op-vliegen/ waar door de Colonel Jan Baptista Zacco, en twee Enchinieurs, of Krijgstuyg-Meesters, in de lugt vloogen. Die van de Stad bleven de Turken hier op niet schuldig/ maar lieten ook een van hunne Mijnen springen/ door dewelke weder een van der vyanden ontijdig quam te barsten/ waar door omtrent de sestig Turken in de lugt vlogen.

Onder al dit vreeslijk woelen quam het Venetiaansche onderstant/ van 43 Zeylen/ met 4000 krijgslieden/ en veel voorraat/ alleen onder het geleyde van Tadeo Morosini; 1669. gelijk ook/ op den 27 van Maart/ de Bruynswijksche troepen/ onder den Graaf van Waldek, aanquamen/ zijnde seer door quaat weder opgehouden en verhindert/ eer sy die 280 mijlen/ van Venetien tot daar toe/ konden afleggen. Drie dagen daar aan quamen de ruyters van Erent-ruyter aan/ al kloeke/ gesonde/ en brave mannen.

April.

Ondertusschen was de Neef van den Paus/ Vincenso Rospigliosi, mede tot Civita Vecchia (daar hy/ door de tegen-winden/ na dat hy al eens Zee gekosen had/ gedwongen was weder in te loopen) doende/ om 4000 mannen in te scheepen/ maar het volk onwillig zijnde/ om na Candia te gaan/ daar het vry heet van de rooster ging/ deede den Paus binnen Romen, een Lijst van al de gevangenen maken/ met aanteykeninge van hunne misdaden/ om dese/ door vergiffenisse van hun schulden/ tot dese kruys-vaart te verbinden.

Ondertusschen was men tot Brussel in groot gevaar van brand/ door de dartelheyt van eenige Lakkayen/ van den Connestabel, die een Hond brandend stroo aan de staart gebonden hadden/ daar het beest/ vol benautheyt/ mede in een stal liep/ en alsoo het huys in brand bragt; staande dit aldernaast het Hof van den Connestabel, met een eng straatje tusschen beyden/ dat hier door geen kleyn gevaar liep; maar dewijl aanstonds de Geestelijken/ en Gilden/ op de been/ en te hulp quamen/ bleef het by die wooning/ hoewel de brand wel vier uuren lang duurde. Door soodanige dartelheyt/ en moedwil van een Jongen/ die vuur op een wagen met hooy wierp/ geraakte ook die/ in de Gasthuysstraat, in de brand; maar dewijl de buuren uyt hunne veynsteren vast water daar op gooten/ en de brand soo uyt-hielpen/ quam daar geen vorder schade van.

Gevaar van brand tot Brussel.

Brugge kreeg/ van wegen den geheymen Raad van Spangien, de vryheyt/ dat alle Schepen/ die door Oostende wilden/ aldaar geen last behoefden te breken/ 't zy datse uyt der Zee quamen/ of daar in wilden; het welke/ hoewel die van Oostende niet seer na den sin/ evenwel tot gerief van den Koophandel/ en Zeevaart/ alsoo verstaan wierd.

Vryheyt voor de Stad Brugge.

Tot

1669. Tot nog toe had men de verwagting gehad/ dat Spangien mede in de Triple Alliantie sou aangenomen en in-geslooten werden: nu wierd het eyndelijk seker/ en het verdrag waar door Spangien wierd geguarandeert/ vast-gestelt. Maar in Polen sag nu de gewesen Koning Casimirus wat onderscheyd tusschen Koning en onderdaan was; en dat hy/ op de selve plaats/ daar hy wel-eer plag te gebieden/ nu gedwongen was te moeten gehoorsamen. Hy dan/ volgens het bevel van den Raad, vertrok uyt Warsou, op een Lusthuys/ 4 mijlen van daar/ met meeninge om van daar sig verder naar Ziwiecz, op de grensen van Slesien, te begeven/ dewijl hy/ volgens de ordere/ 40 mijlen van de plaats der verkiesinge sig moest af-houden. Al de Poolsche Me-vrouwen quamen hun afscheyd van sijn Majesteyt nemen/ die meest al schreyende van hem gingen/ selfs ook den Adel/ die hem soo verre uyt-geleyde toonde sig seer bedroeft/ wetende dat sy alreeds een goet Koning verlieten/ en onseker/ of sy niet wel weder den eenen of den anderen dwingeland in sijn plaats mogten krijgen.

May.

Spangien in de Triple Alliantie geslooten.

Poolsche saken.

Wanneer nu de gewesen Koning vertrokken was/ quamen de Polen, en andere/ in sulke menigte tot Warsou, dat men/ niet sonder reden/ bedugt was/ dat'er geen levensmiddelen genoeg souden zijn/ om sulk een geweldige menigte te konnen onderhouden. De Poolschen Adel/ volgende hun gewoonlijke wijse/ quamen een ieder op het kostelijkste en pragtigste te voorschijn. Michaël Radzevil, Velt-heer van Littauwen, quam binnen met 5 vaanen Heydukken, elk van 100 man/ met vliegende vaandelen/ slaande trommelen; een geslagt van volk/ dat/ of Turksch, of Heydensch, altoos On-christen is: Sy hadden alle lange Kasakken aan/ met geel gevoedert. Dese volgden nog 60 Janitsaren, in geele Rokken/ toen 2 vaanen Dragonders gekleed in blauwe Kasakken/ met silvere kanten; daar op quam een vaandel Duytsche Ruyters/ en een vaandel Hussaren, kostelijk gekleed/ dese wierden van 60 Edellieden gevolgt/ alle seer heerlijk en rijkelijk opgeseten/ met een lancie/ na de Turksche wijse/ in de vuyst/ gelijkse ook niet veel daar van verscheelen; toen quam de Generaal Michiel Radzevil selver/ met 200 van de voornaamste Heeren van Littauw, welker paarden alle seer kostelijk geborduurt en behangen waren: onder dese waren ook de Vorsten Stanislaus Lubomirzky, en Potesky; die mede een groot gevolg van hun eygen volk na sig sleepten; na dese volgden 200 Tartaren, en 5 vaanen Dragonders/ al welken treyn door een vaan Heydukken beslooten wierd; bestaande alsoo dit gevolg uyt meer als 1800 zielen. Na den middag quam de Groote-Cancelier Parri, met nog grooter gevolg/ en meerder pragt als Radzevil, binnen; als mede de Groote-Marschalk van het Rijk/ Sobiesky, die ieder wel met driemaal soo veel gevolg vergeselschapt quamen/ gelijk ook de Palatijn, of Waywode van Cracou, met 5000 man binnen quam/ invoegen men/ zedert de Regeeringe van den Koning Uladislaus, sulk een treyn der Vorsten noyt gesien heeft. Sommige selfs begosten daar over te klagen/ seggende/ sulks tegen de Poolsche Regten te strijden; maar de Poolsche Heeren seyden/ sy bragten maar hunne Edellieden mede/ die mede op de Rijks-dagen hun stemme hadden/ met by-voeginge/ het waren al geboorene Polen, en geen Heydukken, Janitsaren, of Tartaren; gevende alsoo de Littauwers, met hunnen swier van ongelovigen/ een goede streek. 1669. May.

Op de tweede dan van dese Maant/ is een half uur gaans omtrent/ buyten Warsou, op een plaats/ Kilo genoemt/ die met een gragt/ en opgeworpen wal omgraven was/ de Poolsche Rijks-dag begonnen/ alwaar een ieder sijn behoorlijke plaatse nam/ de Poolsche Raden en Landboden saten alle op groene/ en rijkelijk overdekte Zetels/ makende de gedaante van een kruys-straat. Maar voor het aanvangen van de Vergadering wierd/ door d'Aarts-Bisschop van Gnesnen, in de St. Jans Kerk tot Warsou, de Misse van *Veni Creator Spiritus*, en door den Jesuijt, Vader Pikarsky, eertijds Biegt-vader van den Koning Casimirus, een Predicatie gedaan/ uyt den Prophetischen Text: Verkiest onder u een goeden, maar geen quaden Koning, soo sal het u welgaan. Naar het welke een Marschalk verkoosen wierd/ om geduurende dese vergaderinge/ alles in rust en stilte te houden/ dewijl men hier en daar al moeyelijkheden rijsen sag: gelijk ook sommige bystere hoofden veel voorteekenen/ en voorseggingen wisten te bekallen; maar al dese krabbelaryen quamen tot de saak niet.

De Keyserlijke Gesant/ Schafgotz, weygerde sijn verblijf-plaats tot Razanium, 5 mijlen van Warsou, dat men hem aan-wees/ en

het

1669. het schoonste dat eenig ander Gesant was aangeboden / aan te nemen; maar alhoewel de plaats in sig selven niet te verwerpen was / de verre afgelegentheyt was hem te seer tegens de borst. Hy dan versogt het Huys van Jasdowa, maar dat wierd hem weder geweygert; soo om dat het selve weder te na was / als om dat het selve den Marschalk was toegeschikt. Ten laatsten behielp hy sig met Nieporent, en alsoo ging de Rijks-dag sijn gang. Den darden May was een vierdag / en der-halven wierter niet gedaan; op den vierden had men Potosky en Pinjouzecki tot Marschalk genoemt. Op den vijfde wasser geen by-een-komst / en alsmen op den feste by een sou komen / geraakte een Pool, en een Muscoviter, over het stuk van den Godsdienst / aan het kibbelen / waar door de vergadering / op een verwarde wijse te scheyden quam / dewijl een yeder begost sijn sijde te kiesen. Alsoo wierter voor den 10 May des avonts / niet uytgeregt / als wanneer Potosky tot Marschalk verkooren wierd / met 926 stemmen / 128 meer als sijn mede dryer had. Ten eersten / om al den Franschen, en vreemden aanhang te stuyten / wierd den Eed / nog eenmaal vernieuwt; gelijker ook nog veele waren / die den selven nog niet gedaan hadden: voornamentlijk mosten eenige Polen, die van meeninge waren geweest den schoon Broeder of Soon van Lubomirsky tot Marschalk, en daar door Lotharingen op den Throon te krijgen / den Eed op nieu af-leggen / en sweeren: datse niet als met order van den Adel souden doen, nog met yemand die na de Kroon stond, eenige gemeenschap houden, geen acten of verhandel van verkiesinge, buyten toestant van de vergadering, onderteekenen, geen gaven van vreemden, of inboorlingen mogen ontfangen, en niet als de welstant, van het gemeene best betragten.

May.

Frivole verhinderingen der vergaderinge.

Op den elfden van de Maant stelde men voor / eenige gemagtigde te verkiesen / die de hooge Regter souden moeten behulpsaam zijn; maar de Land-boden waren daar tegen / en beweerden / men most sig nu na het laatste reglement schikken / het welke inhoud / dat niemant tot de alderminste bedieninge mogt gevordert worden / als die den bestelden Eed / binnen de vergaderinge hadden gedaan. Hier over is al veel tijds doorgebragt / dewijl eenige meenden / datmen het selve den Raad most aan beveelen / anderen wederom van neen / en alsoo scheyde die by-een-komst / sonder yets besloten te hebben. Op den 13 wiert'er nog even seer over den Eed / gereden-twist: seeker Pool beschuldigde den grooten Cancellier van Littauw, en den grooten Jager-meester van de Kroon, dat sy door vreemde Vorsten gekuypt hadden / maar als dese van valsche lastering / en logen overtuygt wiert / wilden sy datmen den selven na de wetten straffen sou; wanneer een grooter hoop / begost te tieren en te roepen: datmen den tijd met sulke dingen niet most deur-brengen, sy wilden hen alleen niet hooren, men sou Regters kiesen, en dat uyt die den Eed gedaan hadden. Maar hier op wiert niets besloten. Op den 14 wildeme nog den valschen aanbrenger / en betigter gestraft hebben; maar dese verschoonde sig daar mede / dat sulks het gemeen gerugt was / en dat hy het daarom te vrymoediger had voor-gebragt / om dat hy op de Amnestie, of vergeetinge sag / en stond met eenen af / van sijne beschuldiging / daar sig de bemiddelaars mede te vreden hielden; en men stelde 12 gemachtigden / die alle d'anderen / den Eed / die in de laatste beroeping vast gestelt was / souden afnemen. 1669.

May.

De Graaf Zani, een begunstiger van Lotharingen, hebbende een Italiaansch Koopman geslagen / wierd dese daar over aan den grooten Marschalk klagtig / waar over den Graaf gelast wierd / den Koopman voldoening te geven / of datmen hem straffen sou / om dat hy / geduurende den Rijks-dag, een ander qualijk had derven handelen: waar by gevoegt wierd / indien de begunstigers van den selven Prins, terwijl hy na de Kroon stond / sulk gewelt dersden gebruyken / datmen dan nog al meerder van hem selve te vresen had / wanneer hy eenmaal de Kroon mogt verkregen hebben. Tot den 17 en 18 wiert niet als over geschillen gehandelt / en men vreesde nog voor arger / gelijk ook de Casteleynen van Cracou, en Warzou, door hun onderlinge geschillen / de Kolo, of vergaderinge vrugteloos deden scheyden; Maar op den 20 quam de Marschalk binnen de vergadering / en vertoonde / hoemen met al dese beuselingen en geschillen / den tijd vast onnuttelijk door-bragt / tot veragteringe van de gewigtigste saken; datter seven Ambassadeurs of Gesanten waren / die versogten gehoort te worden; als die van

1669. May. den Paus, den Keyser, van den Koning van Vrankrijk, Keur-Brandenburg, Nieuwburg, Lotharingen, en van den Vorst Karel, des laatsten Neve. Op den 21 wierden de Crimineele Rechters genoemt / acht van Polen, en vier van Littauw; die de grooten Marschalk den eed af-nam / by de welke / uyt het getal der Raden / noch drie gevoegt wierden. De Marschalk klaagde ook aan de vergaderinge / dat de Keyser, het Koningrijk en de Staat / de behoorlijke Tijtelen niet gegeven / maar die geweygert hadde. Men bracht op den 22 eenige Brieven voor / die aan den Raad geschreven waren: een van den Grooten-Heer, waar in hy beloofde, met dit sijn tegenwoordig schrijven, de oude verhandelingen te sullen onderhouden, mits dat men hem geen reden gaf deselve te breken: een van den Czar, waar in hy betuygde verwondert te zijn, dat den Staat geen Volmachtigden aan hem sond, om de Vrede tusschen de twee volkeren te sluyten, en indien men sich daar in niet haaste, dat hy genootsaakt sou zijn te breken. Daar was'er ook een van den grooten Cham der Tartaren, daar hy den Polen seer in vleyde / en beloofde in goede vrede en verstand met den selven te willen leven; ook al de Poolsche gevangens / die by hem in slaverny waren / los te laten / indien men het geene men aan hem schuldig was / betaalde; voegende daar by / dat de strooperyen / die door de Tartaren in Polen gedaan waren / niet door de sijne / maar door de Krimnische Tartaren, waren geschied. Op den 23 wierd beslooten / al-eer men tot het gehoor der vreemde Gesanten quam / eerst al hun Gravamina en swarigheden af te doen; ook dat men de Bedienaars van de vreemde Princen, sou verhinderen by nacht iemant te gaan aanspreken. De kinderen / van den overleden Lubomirsky, wierden toen ook in alle hunne eer / van de welke sy / door het laatste beslupt tegen hunnen Vader / berooft waren / herstelt.

Dien selven dag quamen den Prins Bogislaus Radzevil, en de Palatijn van Cracouw, binnen Warsou, ieder gevolgt van 4000 mannen: voort (alsoo men vast allesins van veel overlasten / moedwilligheden / verbranden van huysen / met menschen en paarden / dieveryen / en roveryen hoorde; en dat men op de wegen meer als 50 menschen had vermoort / en menigte van anderen in de Wijssel te smijten / door de Tartaren, en andere woeste volkeren / gewisselijk vermoort / gebonden had) maakte men een beslupt / sich met de verkiesinge te haasten; waar toe ook d'Aarts-Bisschop aandrong / in een brave aanspraak / waar in hy de vergaderinge vermaande / al hun eygen belangen aan een zijde te setten, eendrachtig te zijn, en sich tot het verkiesen van een Koning te samen te voegen, met versoek datse doch het oog op het geslacht van de Jagellonen, een Roomsch gesint Vorst, en die goede kennisse van de staat van het Rijk had, wilden slaan. Ook dat men besorgen soude het krijgsvolk, dat in sulk een groote menigte om Warsou lag, in goede ordere en tucht te houden.

Handel en moed wil tot St. Truyen. Terwijl het in Polen alsoo woest / en met moorden en roven toeging / ging die boosheyt ook elders sijnen gang. Die van St. Truyen, een Seminarin of Sap-planter van Kool-gravers / en Aarde-werkers / hadden ook eenigen tijd te vooren hunnen Meyer, met eenige andere Amptenaren en Overigheden van hun Stad vermoort; alleenig / om dat sy selver ongebonden / en selfs in goede vereyschen ongehoorsaam waren / en lust tot muytery en plonderen hadden. Keur-Keulen sond terstond vier stukken Geschuts / en 1200 mannen / daar na toe / met den Abt van St. Truyen, daar dit gespuys op gebeeten was: dit volk quam op den 21 May / met den dageraat / door de Poort: de burgers / siende het Geschut / opende de Poorten / en lieten het volk van den Bisschop in; maar de meeste Roer-vinken / over de 100 sterk / pakten sich ter andere zijde van de Stad te poorten uyt / behalven achtien / die men by den kop vatte / en na behooren strafte: men besloot ook / om sulk werk voor het toekomende te weeren / ten kosten van de Burgers / aldaar een Kasteel te bouwen.

Keulsche onlust. Ondertusschen nam het geschil tusschen Keur-Keulen en de Stad gedurriglijk toe: De Bisschop gaf tot Bon represalien tegen de Keulenaars uyt / om datse de bemiddeling van het Dom-Kapittel verworpen hadden. Vaart in Brandenburg gegraven. In tegendeel dede Keur-Brandenburg sijn Land-saten alderhande voordeel / doende te Mulrose een nieuwe Grip graven / die dese Maand voltrokken wierd / door de welke in minder als tien dagen tijds veel groote Schepen / van Breslauw uyt Silesien, tot Berlijn, in Brandenburg komen konden; van waar

deselve

1669. deselve met alderhande Silesische waren/ d'Elve af naar Hamburg konden varen: in

May. der daat een groot gerief voor den Koophandel. Dit voordeelig werk wierd gesegent door een Jongen Prins, van de welke de Keur-Vorstinne binnen Koningsbergen gelag/ tot groote vreugt van al de onderdanen. Soo grooten vreugt was'er ook in Over-Hongaryen, wanneer hen hunne afgenomene Kerken weder wierden gegeven. In tegendeel geraakten die van Offen in het hoogste leet en ongeval/ dewijl die schoone Stad/ met Kerk en al/ tot op vijf of ses huysen na/ verbrande; self de Turken, die daar in besettinge lagen/ zijn ook/ beneffens veel gevangene Christenen/ elendig verstikt en verbrand; dat treffelijk Hof/ eertijds by de Koning Stephanus, Sigismundus, Matthias, en andere Koningen bewoont/ soo veele heerlijke Kloosteren en Gebouwen/ door deselve en andere opgerecht en gesticht/ zijn alle jammerlijk in d'assche gelegt. Het getal der verbrande lieden word begroot op 4000 zielen. Het vuur liep soo schrikkelijk voort/ dat het niet konde gestupt worden/ en geraakte eyndelijk in het Magazijn of Wapen-huys/ daar al het Buskruyt/ en al het ander Oorlogs-tuyg aan den brand geraakte/ dat voort alles mede-nam/ en meest al de Bolwerken om verre wierp/ soo dat de Bassa self/ om voor de strooperyen der Hussaren bevrijd te zijn/ vele uyt de naaste besettingen ontbood/ en eenige wallen en hoogten rontom de vervalle Stad dede opwerpen/ om het geen noch overgebleven mocht zijn/ voor dese vyanden te bewaren.

Offen verbrand.

Oproer tot *Wenen*.

Tot Wenen ontstond ook een groote beroerte omtrent dees tijd; daar uyt voort-komende/ dat een Scholier een Jode een kaaksmeet had gegeven. Dit klaagde de Jode aan het krijgsvolk van de naaste wacht/ die daar over den Scholier in versekeringe hielden; hier op quamen al d'andere Studenten op de been/ en begeerden hun makker uyt de handen van het krijgsvolk te hebben; maar dese weygeren hem over te geven: waar op sich noch een deel gesnor by de Scholieren voegde/ en dese begosten te samen met steenen op de Wacht te werpen. Maar de gebangen Student wierd op het begeeren van den Rector Magnificus ontslagen. Dit evenwel wilde d'andere muytende Scholieren niet te vreden stellen/ die des anderen daegs een Jode by den kop kregen/ en in den Donauw wierpen; en souden noch slimmer hebben aangegaan/ indien de Bevelhebber der Stad/ met 200 Ruyters/ geen reddering onder de borsten had gemaakt/ waar door een ieder stillekens weder na sijn Kamer droop. 1669.

May.

By Bremen, in een waterken Lessum genoemt/ zijnde een stroom aan den Weser, wierd op dese tijd een Walvis, van 29 voeten lang/ gevangen. Hy wierd tot Bremen gebracht/ en aldaar in stukken gekapt; het was een wijfken/ en het manneken geloofde men in de Weser gebleven te zijn/ daarse desen Winter veel schade aan de visch hadden gedaan.

Walvisch gevangen.

Dewijl de Bisschop van Munster recht voor-gaf/ tegens 't verleggen van den Tol van de Bourtang, op de Deyler-Schans, schreven haar Hoog-Mog. aan d'Admiraliteyt van Vriesland, dat sy sich daar op ten alder-naauwsten souden informeeren/ en laten onderrechten/ ook wat recht dese Staat daar op mocht hebben/ na-soeken/ waar op naderhand verscheydene brieven aan den geseyden Bisschop zijn af-gegaan. Ondertusschen/ dewijl men van die zijde voor een inval of eenige moeyelijkheyt vreesde/ wierden de besettingen over-al beter voorsien. Men nam ook in Holland voor/ de Vaanen ieder met 25 man te versterken/ het welke omtrent de 10000 mannen tot versterking sou uytbrengen: beneffens het toemaken van 25 of 30 groote en kapitale Schepen van Oorlog/ alsoo men soo hier/ als in Engeland, de swaare toerustinge van den Koning van Vrankrijk, bysonderlijk in het ooge hadde; gelijk ook Engeland tegen deselve ook haar Eylanden/ Jarnsay, Gernsay, en Wicht, seer wel besorgden. Daar-en-boven waren die van het Land van Gulik mede in geen kleynen angst/ om dat eenige onder hen-lieden uytstropden/ hoe de Hartog van Nieuburg het Land van Gulik voor 450000 Rijksdaalders/ aan Vrankrijk verpand hadde; en dat'er een Fransch Leger sou komen/ om de besitting daar van te nemen/ gelijk'er alreede de doortogt voor 10000 man/ door het Land van Staveloo sou versogt geweest zijn: maar alle dese dingen waren maar uytstropsels/ gelijk verscheydene anderen meer. Ondertusschen bleven noch de 150 Soldaten op het Slot la Rochette leggen/ niet tegenstaande Commissarissen of Gemagtigden tusschen den

1669. Baron van Kortenberg, die Heer van de plaats seyde te zijn/ en een Onderdaan van hare Hoog-Mogende was / op welkers gebied het selfde Slot ook gelegen was/ en de Vrouwe/ Sibilla Maria van Plettenburg, een Onderdane van den Bisschop, gestelt waren. De Prins, of Bisschop, had wel gaarne het geschil tot Maastrigt afgedaan gehad/ maar haar Hoog-Mogende vonden geraden/ dat de Prins sijn gemagtigden/ met volle magt/ in den Hage soude gelieven te senden.

May.

De Koning *Alfonsus* na Tercera gesonden.

Ondertusschen Don Pedro van Portugaal sig/ door de tegenwoordigheyt van sijn Broeder/ den Koning Alfonsus, niet genoeg verseckert oordeelende/ en siende dat'er dagelijks nieuwe zijdigheden en onlusten ontstonden/ vond hy geraden sijnen Broeder/ met twee Oorlog-schepen/ naar het Eyland Tercera te versenden/ daar hy hem selfs gewillig toemaakte/ met voor-geven van de over-schoone gelegentheyt/ die op dat Eyland van te jagen is/ hoewel het in der daad daar soo breed geensins is/ en het selfde Eyland wel 180 mijlen van Lissabon gelegen was.

Keur-Saxen ontfangt de Kousebant.

De Ridder Higgons, die den Hartog van Saxen de ordere van de Kousseband had toe-gebragt/ quam om dees tijd weder van Dresden te rugge; hy berigte/ dat de plegtigheden in de groote Saal/ op het Slot te Dresden, was geschied/ alwaar de Keurvorst twee heerlijke Throonen had opgeregt/ van dewelke d'eene den Koning van Engeland, en d'ander den Keurvorst, verbeelde. De roden rok wierd den Hartog eerst aangedaan/ en daar op het swaart aan de zijde gebonden; waar op een Engelsch Heer een seer heerlijke aanspraak/ in het Latijn dede; na dewelke hy de wetten van de Ridderschap in geschrift over-gaf: hier op bond d'Engelschen Herault, den Koninglijken Kousseband, den Keurvorst aan het linker been/ hing hem den paarssen/ of violetten mantel om/ beneffens een groove goude keeten/ sette hem vorder een breeden Mansvelder op het hooft/ en daar een opstaande hoogen veder-bos op/ na het welke men aan het banketteeren viel/ waar na de Afgesondene met geschenken weder afgevaardigt wierden. De Keurvorst deede even te vooren/ des Konings Geboorten-dag aanteekenen/ om jaarlijks daar een Vier-dag van te maken/ en vereerde den Ridder/ Thomas Higgons, met een goude keeten/ en sijn beeld daar aan/ waardig by de 600 guldens. De Prins van Toscanen, als nog in Engeland zijnde/ wilde omtrent dees tijd Me-vrouwe Colbert sijn besoek geven/ en liet het haar te vooren aan boodschappen/ die seyde/ sijn Hoogheyt te sullen op-wagten: maar wanneer de Prins quam/ was Madama niet te huys: waar over deselve Prins seer misnoegt weder vertrok/ waar in hy reekende niet alleen sijn staat/ maar ook sijn bloed-verwantschap/ met den Koning van Vrankrijk, veel te kort te sijn gedaan: waarlijk/ een onverdraaglijke stoutheyt van de Vrouw van een Minister en Bedienaar. Men wil dat dese Me-vrouw misnoegt sou geweest zijn/ om dat de geseyde Prins sijn besoek/ voor haar/ aan de Ambassadrice van Spangien, sou gedaan hebben. De selve Prins bleef nog een maand binnen Londen, in geen sake meerder vergenoegt/ als in de Hooge-Schoolen van Oxford en Cambridge. Ondertusschen quam een Oost-Indisch schip wederom/ van Bantam, in Duyns, met 676000 pond peper/ veel ingeleyde gengber/ stoffen/ en andere Waren/ gebragt. Dese bragt dat St. George, volgens ordere/ was overgelevert. 1669.

May. Belediging van Mevrouwe *Colbert*, den Prins van *Toscanen* aangedaan.

De Berg *Vesuvius* ontspringt.

Gelijk voor-heen van den Berg Ætna, of Monte Gibello, gesegt is/ alsoo ontsprong ook op dese tijd de Berg Vesuvius, of Monte di Soma, met het uytwerpen van geweld van assche/ en groote steenen/ en een schrikkelijk geweld van brullen en donderen: hier tegen wierd het hooft van den Heyligen Gennaro, of Januarius, om-gedragen/ beneffens de twee kinderen/ die men segt van die gene te zijn geweest/ die van den Koning Herodes gedood zijn/ die d'een in het hooft/ en d'andere in de borst/ gequetst is. Het brandende geweld van desen Berg heeft sig/ ten tijden van den Keyser Vespasianus, op een verschrikkelijke wijse vertoont/ wanneer deselve sijn assche en steenen/ niet alleen tot Romen toe/ maar selfs tot in Egypten, door de af-drijvende winden heenen wierp/ soo dat de vogelen in de lugt verstikten/ en de visschen in de zee als kookten. De goede Plinius Veronées koste het aan ondersoeken van desen brand/ het leven. Van dit blijven/ van desen Plinius, schrijft de jonge Plinius aan Tacitus aldus: Mijn Oom Plinius was tot Misenum, en besorgde de Vloot/ die aldaar lag/ met sijn tegenwoordigheyt. Op den eersten dag van November seyde hem mijn

Dion. Cassius.

Verhaal van de dood van *Plinius*.

1669. May. mijn Moeder / dat sig een gantsch ongewoone wolk in de lugt vertoonde / soo wonderlijk in gedaante als in grootte. Hy begeeft sig terstont uyt het bedde / en hebbende / na sijn gewoonte / een dronk koud water genomen / (want hy lag op sijn bedde te lesen) eyschte sijn klederen en schoenen / en klimt op een plaats van waar hy bescheydelijk dit wonder konde sien. Dese wolk / die men daar na bekende een rook te zijn / hoewel onseker van verre te bekennen / waar uyt deselve ontstond / bevond men daar na haren oorsprong uyt den Berg Vesuvius te nemen; wiens gedaante die van een Pijnboom seer nauw uytbeelde / gaande eerst hoog / als een stamme op / en sig daar na boomsch gewijse uytbreydende / na dat / gelijk het schijnt / de uytdrijvende geesten daar in verslapten. Somwijlen was desen rook wit / somwijlen droevig en plakkerig / na de aarde of de assche was / diese met sig voerde. Dit dagt die geleerde Man een groote / en na waarde / naspeurelijke saak te zijn. Hy begeeft sig aanstonds op een Galeye / vaart daar na toe; maar hoe hy naarder quam / hoe de assche / en puym-steen / dikker en heeter / het Schip quamen te bedekken; onder dewelke swarte / en / door het vuur / half verteerde steenen waren.

Ondertusschen / als den ouden Plinius by het Pomperianum gekomen was / ontstonden / uyt den Berg Vesuvius, aan verscheydene oorden / geweldige vlammen / welkers ligte glans de duysternis van den nagt / t'eenemaal over-won. De plaats / langs het welke men naar de Eet-saal gaat / wierd soodanig met assche en puym-steen bedekt / dat / indien hy langer in de slaap-kamer had willen blijven / hy daar niet sou hebben konnen uytgeraken; het huys schudde / door menigvuldige en seer verschrikkelijke dreunen; ja scheen van de eene tot aan de andere kant geslingert te werden. Hy dan begeeft sig weder naar de open lugt; maar alsoo de steenen geduurig vielen / bond men oorkussens op sijn hooft vast / om tot een beschutsel / tegen de vallende steenen / te dienen.

Elders wierd het ten laatsten dag / maar aldaar bleef het nog geduurig nagt / ter oorsaak van den dikken damp en rook / die evenwel / door yselijke vlammen / hier en daar door-gebroken wierd; welke meer en meer / na dat'er een seer stinkende swavelagtige lugt was door-gegaan / toe-namen. Een gedeelte der bestond hier over te vlugten / alsoose den stank niet konden verdragen: maar Plinius, steunende op de schouderen van twee mannen / seeg onvoorsiens neder / zijnde door de swavelagtige lugt / en dikken nevel / hem den adem opgestopt / en is alsoo gestorven. Van desen Plinius schrijft Francisco Petrarca aldus: 1669. May.

Mentr'io mirava subbito hebbi scorto,
Quel Plinio Veronese suo Vicino
A Scriver molto, à moris poco accorto.

Dat is:

Terwijl ik omme-sag, bood sig den Leydsman aan,
Die wijse Veronées, daar neven aan gelegen,
Die na sijn uytgang, die hy stervend heeft gekregen,
Sig scheen op 't schrijven bet als 't sterven te verstaan.

Van desen Berg segt Necopius vorders: Vesuvius is van Napels sebentig stadien gelegen / zijnde aan alle kanten als besneden: maar sijn laagste deelen sijn door menigte van bosschen beschaduwt. Op den top van desen Berg is een groot hol / en dat soo diep / dat het wel te gelooven is dat deselve tot in het ingewand van het aardrijk neder-gaat; en dat'er geduuriglijk veel in de diepte speelt / kan een ieder ligtelijk bevroeden / en bespeuren / die sijn hooft / boven aan den mond derft in-steken; uyt welke diepte de vlamme somwijlen seer hoog uytgeworpen word. Somwijlen geeft hy een yselijk gebrul / en werpt daar na groot geweld van assche uyt / waar door diegene / die daar omtrent reysen / dikmaals overvallen en over-stelpt worden / sonder eenige hoop van te konnen ontkomen / alsoo somwijlen eenige huysen daar door nedergeslagen worden: ja wanneer de wind daar heenen waayt / word de assche wel tot aan Constantinopolen toe vervoert / en door de lugt gedreven; waar voor d'inwoonders verschrikt / gewoon waren jaarlijksche gebeden daar tegen in te stellen / gelijk men ook segt van Tripolis in Lybia: maar wanneer die assche alleenig over dat eygen geweest word uyt-geworpen / als dan is het verderf van alle vrugten beschooren. Beschrijvinge van de Vesuvius.

Andersins heeft dien Berg een seer suyvere en gesonde lugt / als waar heenen de Geneesmeesters

1669. meesters die menigmaal senden / die met een langdurende teering bevangen zijn / om door die aangename lugt genesen te werden. Hy voegt daar nog by / dat met die assche / nog veeltijts steenen worden uytgeworpen / met geweldige vlammen / door welker gewelt het vier sig dikmaal uytbreyt / tot aan den voet van desen Berg toe / verteerende alles dat hem voor komt. Zonaras verhaalt / dat in het eerste Jaar aan Titus, omtrent het aanvangen van den Herfst / na datter een groot gerugt / als of de Bergen te samen stieten / gehoort was / een groote menigte / eerst van steenen / uytgeworpen wiert / waar op een groot vuur is gevolgt / en sodanigen Rook / dat de Sonne daar door is verduystert geworden / en de Lugt geheel in een nevel verandert wierd. Daar op volgde een onuytsprekelijk gewelt van assche / de welke door de Lugt verspreyt en inde Zee gevallen zijnde / den Vogelen en Vissen dodelijk en verderfelijk is geweest: maar de grootste schade was het verpletteren van twee Steden Herculanum en Pompejanum, terwijl het Volk in de Schouw-speelen sat. Soo geweldig is de menigte der assche geweest / datter een deel van in Africa in Ægypten en Syria, ook tot Romen is overgewaayt.

May.

By dit ongelukkig overval van desen Vesuvius, quam de Inlandsche woede der snoode Bandyten, die wel hondert en twintig in het getal / onder het geleyde van hunnen Musco, het gantsche Napels in het ronde / en voornamentlijk den weg na Romen seer onveylig maakten / en de vlekken Piesca Lanciana en Bratigliano t'eenemaal uyt-plonderden / nemende verscheyde Kooplieden gevangen / die niet sonder een los-gelt van vier duysent Rijks-daalders vry geraakten.

Staat van *Candia.* De Staat van Venetien na veele twijfelagtige berigten / kreeg nu eerst de regte tijdinge van den Staat van het benauwde Candia; hunnen Oversten Morosini was al in Februario met 34 Schepen aldaar aangekomen / zijnde twee dagen daar aan noch van 6 andere gevolgt / met alderhande lijftogt en voorraat voorsien; beneffens 200000 Ducaten aan gelt. De Turken naderden even seer aan de zijde van Andrea, en speelden daar geweldiglijk van een Battery met 6 Stukken geschuts / om na de sijde van Sabionera een genoegsame Bresse en opening te maken / evenwel met sulke voordeel en gevolg niet / als hun verwagting was geweest / niet-tegenstaande al hun schieten / en vreeslijk werpen met Granaten / meest op de Bolwerken van de Schotse werken was. Sy hadden noch een andere Battery op een Berg van twee seer swaare Stucken gelegt / van waar sy seer verschrikkelyk op de Stad schooten: maar die van binnen staken op den 8 Maart een Myne van 120 Baren Buskruyt aen / waar door de hooge Bergen der Turken veel-van hunne Werken en menig honderden van hun volk om-verre geraakten. Op den 30 staken sy drie Mijnen aan / een van 112 Baren / die een Tente van de vyanden vernielde / beneffens twee Stukken geschuts / en veel volks. Eenige Turken quamen eens aan de Poort del Spirito Sancto, om aldaar de Palissaden en het Paal-werk aan brand te steken / maar wierden meest al gevangen. De Heer Morosini was onder het stormen door een steen aan sijn arm / en de Generaal Cornaro door een Musquet-schoot aan sijn been gequetst. De Turken scheenen ook meer gemoedigt door nieuw onderstant datse gekregen hadden / als mede de Primo Visier door een Sabel en een Rok / hem door den Grooten Heer toe-gesonden / sonder dat evenwel de verweerders daarom den moed lieten sakken. Hy had den Ridder Aloisio Molino in een van sijn beste Tenten gevangen gehouden / en vertoonde hem al sijn Werken / en wat hy met de Stad voor hadde na dat hy hem ook tot Canea een goede wijl in bewaring gehouden / gelijk hy ook den Minister van de Venetianen gedaan had; om dat deselve seyde / dat hy geen ordre tot het overleveren van Candia hadde: hy ondertusschen bekommert dat de Christenen een proef op Canea of Retimo mochten doen / schreef aan de Bassaas van beyde de plaatsen / datse doch wel op hunne hoede souden zijn / dewijl de Venetianen weder vaardig stonden om met een Vloot in Zee te loopen: maar de rechte gestaltenisse van de saken van Candia, kan alderbest van een brief / van den 25 May van daar geschreven / af-meten. Dese berichte / zijnde een Duytser en uyt de Lunenburger benden / dat hen de *Italianen* d'eer hadden gedaan om de gevaarlijkste, hoewel aansienlijkste Post, hen toe te vertrouwen, daar sy den vyand soo naa waren, datse malkander somwijlen met vuysten te keer gingen; het welke veel harde schermutselen veroorsaakte: maar dat God hen tot noch toe al voor bysondere schade

1669. May.

Nader bericht uyt *Candia* van den 25 May.

1669. schade bewaarde. De Generaal Waldek was mede geduuriglijk aldaar; en of hy somwijlen

May. al veel Granaten om sijn ooren kreeg, was hy tot noch toe daar weynig van beschadigt, dat het wonder was, aangesien het groote geweld dat op de Plaats gedaan wierd, dat deselve het noch langer konde uyt-harden: Gods hand scheen noch voor en over deselve Plaats te zijn, hoewel deselve met recht wel by Sodoma vergeleken mocht werden, zijnde onder vol sonden en boosheden, en boven in de lucht niet als vuur. De opene Haven maakte aldaar een groote toe-voeringe van alle dingen; en dewijl een yeder alle dagen schijnt sijn laatsten dag te beleven, soo is'er niemand die van sparen of sobereeren weet. De dooden begraven meest sich selven, en de levende speelen moy weer soo lang sy leven; dag en nacht hoort men onder het speelen van het Canon en de Granaten, het speelen van alderhande Instrumenten, en dat duurt soo lange als het kan, datse het vliegen van de Granaten der vyanden geduuriglijk boven het hooft sien; maar deselve soo weynig achten, uyt gewoonten, als of het de sterren aan den hemel waren. Sy hadden op hunne Post meer grond gewonnen als verlooren; maar evenwel, indien geen tijdelijke bystand quam, souden sy het haast moeten laten glyen, dewijl de Turken op nieuw met 2000 man versterkt waren, en noch meerder bystand verwachten. Het scheen (schrijft hy) dat God hen tot noch toe in hun arbeyden seer verblind, en in hun moedigheyd gedempt heeft, anders waren sy de Plaats al over lange meester geweest. Twee maanden verhoopten sy het noch wel uyt te harden, verwachtende ondertusschen bystand, of om hen af te lossen, of om te samen yets groots te verrichten. Dat de Generaal Spar op dien dag van daar vertrok, met wiens volk hy Schrijver dien Brief over-zand.

De Venetianen onder dies maakten al weder nieuw onderstand veerdig: 800 vry-willige tot Avignone, yeder met een kruys op de borst geteekent, souden tot Marseille te scheep gaan. Keur-Beyeren, en de Bisschop van Straatzburg zonden ook veel volk, van de welke een yeder Bevel-hebber, tot Venetien van den Raat, met een gouden Keten en Medaille van St. Marcus vereert wierden. De Keyser, d'Hartog van Mantua, Modena en Parma wilden ook yets by-brengen, terwijl vast over-al de geestelijken het zwaerd des gebeds, tot onderstand van dese benauwde vestinge, aanvaarde. 1669.

Drie Hollansche Convoyers ondertusschen, Willem van der Zaan, Hopman Swart, en Jonker Jan Gijsels van Lier, terwijl sy het nauw van de Straat kruysten, ontdekten den 17 Martij, by het Eyland Alboram, drie Turksche Roof-schepen, alle seer wel-bezeylde Fregatten van Algiers, zijnde de vergulde Son, met 40 stukken en 500 mannen als Admiraal; het Schip de Palm-boom met 32, en de Bassa te Paard met 30 stukken. De Commandeur van der Zaan wel bezeylt zijnde, en de wind O. Z. O. hebbende, kreeg omtrent den nanacht by de Caap Tresfoccas, aan de Kust van Barbaryen, den Turkschen Admiraal aan boort, die hy dapper met geheele laagen Geschut en Musquetten wellekom heette; ondertusschen quamen de andere twee Capiteynen, Swart en van Lier, die wat achter gebleven waren, mede by, waar door de twee andere Turken deurgingen: op den na-middag leyde van der Zaan de Gulde Son aan boort, maar soo als hy op het Verdek by het Rooster-werk stond, en geen uytsicht van wegen het groot Zeyl hadde, wierd hy uyt de Constapels Kamer, van den Turk, met een ponds kogel door de slinker borst geschooten, soo dat hy, in de Hut gebracht zijnde, op het bedde gestorven is, beveelende hen het Schip wel voor te staan, en vol hartseer, dat hy voor sijn dood desen Roover niet konde vermeesteren. Des nachts quam Swart hem mede aan boort, die hy wakker met Pek-kranssen af-keerde: van Lier mede bykomende, verrichte mede niet, als dat hy drie dooden en gequetsten kreeg; maar de Turken geraakten alle drie onder een kleyne sterkte aan de Barbarische Kust weg, en de Turksche Admiraal tot Algiers komende, wierd aldaar door den Raat noch met een gouden Keten vereert: in tegendeel wierd Barij, die na van der Zaans dood het Schip beheerde (dewijl dese saak door een kleyn-hartig stuk wierd op-genomen, en een gemeen Koop-vaarder wel tegen een Turk op mag) wierd by de Heeren van d'Admiraliteyt voor onbequaam verklaart, af-geset, en sijn maand-geld verbeurt gemaakt: Swart wierd mede af-geset, en sijn maand-geld verbeurt verklaart; maar van Lier bleef wel in dienst, maar verbeurde sijn gagie. Maar Capiteyn Tomas Tobyasz. had beter ontmoeting, die op den 23 van Maart een

May.

Turksch Zee-gevecht.

Turk

1669. May. Turk van Algiers nam/ met 36 Stukken/ willende na Tetuan, het Volk willende sig inde boot bergen/ bleef door het omslaan daar van al te samen; het Scheepje bragt de Kapiteyn tot Cadix op/ en verkogt het aldaar voor 1300 stukken van agten.

Beroerte tot Constantinopolen aan het Turksche Hof. Omtrent dees tijd/ wasser seer groote onsteltenis aan het Hof van de Turkschen Keyser, om dat de groote Heer, aan de Sultane, om de Hoofden van sijn drie Broeders had gesonden: maar sy daar niet gereet toe zijnde/ kregen de Janitzaren aan de hand/ die terstont op de been gerakende/ niet minder als de Doot/ die geene/ die iemant van de drie Broeders beschuldigen derfde/ dreygden. 19 Maart. Hier op sloot terstont een ieder binnen de Stad sijn Huysen en winkels/ gelijk ook tot Galatta, en men hield de Poorten toe. De Janitzaren waren seer t'onbreden dat de Grooten Heer (die tot Diana al sijn vermaak beste de) niet weder t'Huys uyt Grieken quam/ en dreygden / ten ware hy haastelijk weder keerde/ sijnen Broeder Solyman tot Keyser in sijn plaats op te werpen. Des Keysers val. Ondertusschen had de Keyser dit ongeluk gehad/ dat hy door een val van sijn paart sijn been gebrooken/ en sijn eenen schouder verstuykt en beseert had; en het koude vier in sijn been quam: waar door selfs de Heel- en Geneesmeesters/ aan sijn behoudenisse begosten te wanhoopen: van het welke de tijding aan de Poorte gekomen zijnde / ontstonden aldaar terstont twee aan-hangselen / van de welke d'eene des Keysers Soon/en d'ander des selfs Broeder Solyman, tot Keyser begeerde: van dese laatste was des Keysers Moeder self/ beneffens de Janitzaren: maar de Keyser wiert weder gesont/ en alsoo verdween desen nevel. Ondertusschen quam aldaar de Fransche Gesant de La Haye, die van den Grooten Heer seer wel ontfangen/en na dat hy(na sijn selvs schrijven) het geene hy begeerde/ van hem verkregen had / en met geschenken vereert was.

Men was ondertusschen tot Parijs niet weynig ontrust over het intrekken van Spangien in het dry-hoofdig verbond / gelijk het selfde op de 7 van dese Maant 1669/ in den Haag voltrokken/ en by de Ministers van Engeland,Sweden, en haar Hoog-Mog. Gecommitteerden / de acte van Guarantie, het Origineel daar van aan den Ridder William Temple, Gesant van den Konink van Groot Brittannie, gegeven zijn / het welke door als doe wel een breydel voor de Fransche betragtingen scheen te zijn / maar op wat wijse dese band so ongelukkiglijk ontsnoert is geworden / sullen wy hier na met droefheyt sien. Maar also weynig gelukte het Vrankrijk,d'eene Zee met den anderen / door het gegraben Canaal, door Languedok te vereenigen ; daar een schrikkelijk geld in het Water gesmeten is geworden. Tot Parijs ging het met moorden en geweltplegen op dees tijd/ geweldig aan: een Switsersche Luytenant / vantmen by nacht / met drie schoten vermoort leggen ; het geen niet scheen geschiet te zijn/ om hem te beroven/ also hy nog wel 23 goude Kroonen by sig hadde: en dat was daar dagelijks te doen. Staat van de Gods-dienst in Vrankrijk. Het ging in de Gods-dienst mede seltsaam toe: eenen Gasquet, viel op hoop van vordering door sijn kinderen te vinden / van de Gereformeerde, tot de Roomsche Gods-dienst; aan d'andere sijde schreef de Aarts-bisschop van Toulouse, aan des Koninks bedienaar de Lionne, als klagende; als mede aan den afgesant van den Paus tot Parijs, dat de Ketters in sijn Bisdom soo geweldig toe-namen / en voornamentlijk/ de onverdraaglijke Predestinateurs, en Jansenisten, datse daar/ gelijk ook door geheel Vrankrijk, opentlijk hunne Leer op den stoel leerden / soo dat/ indien daar by tijds geen middel wierd aangewent / eer lang het quaat allen hulp te boven sou zijn: maar wat hy over de vryheyt/ en toelatinge van de Onroomsche te klagen had/ valt niet te bedenken; dewijl dese/ door geheel Vrankrijk op een hevige / en bittere wijse vervolgt wierden / waar door veele / die dese sware vervolginge niet konden uytstaan / van hun eerste gelove afgevallen zijn. Handel der Onroomschen to Sancerre. Wanneer sy / in dese Maant tot Sancerre hun Kerkelijke vergaderinge / en Synode hielden / sond de Aards-Bisschop van Bourges twee Capucijnen derwaarts / om het Prediken van de Bedienaars aldaar te verhinderen ; het welke sy eerst-maal met reden-twisten aan-vingen / en daar na met gewelt te wege bragten / en hebbende de Onroomsche uyt hun vergader-plaats gedreven / deden de Capucijnen aldaar de Misse / om te betoonen dat sy Meesters van de Huguenoten waren.

Junius. Fransche fakon. De Koning van Vrankrijk belaste nu / buyten de Poort de Richelieu, een Plaatse Royaal te bouwen/ van de welke de Huysen rontsomme-

1669. Junius.

me van een gedaante en maaksel mosten zijn; in het midden soude d'af-beeldinge van sijn Majesteyt te Paarde van koper staan: hier op heeft men aanstonts begonnen de selve Poort af te werpen.

In Brittagne had de Pest tot dese tijd/ gelijk ook elders soo geweldig gewoed/ dat de steden Rouaan, St. Malo, Diepe en andere Zee-handel-steden/ als neeringloos en sonder eenigen handel waren: maar alsoo het nu met het versoeten van de lucht begon af te laten/ heeft men tot Nostre Dame de Liesse tot Diepe een kostelijk zwaar beeld van silver op-gerecht/ tot kosten van de Inwoonders/ om dat (naar het seggen van de geestelijke) alleen door haar voor-bede/ dit quaat gestuyt was. Dit beeld hebbense in de Kerk op-geoffert/ het welke de Priesters/ neffens een kleyn Scheepje stelden/ dat deselve Ingesetenen mede in het jaar 1630 geoffert hadden/ om dat sy op dien tijd/ op deselve wijse besocht/ en weder verlost waren.

De Heer Marsillii van Nismes in Languedocq, die men vermoede dat in Duytsland, en eyndelijk in Switzerland, yets tot voordeel van de Koning van Engeland, en de Staaten Generaal te hebben willen uyt-voeren/ was in de voorleden maant/ door eenige spioenen/ onder het gebied van Bern gevangen en tot Parijs in de Bastille gebracht/ daar hem terstond de Heer de Lionne had wesen ondervragen en ondertasten: maar de Switzers hebben hunne tegen-betuyginge tegen dese saak/ als onwettig/ gedaan. Vrankrijk in tegendeel vertoonde/ dat dese man tegens hun belang had gehandelt: hy ondertusschen bleef sitten/ en siende dat'er voor hem geen genade te verhoopen was/ sneed sich selven op den 21 van dese tegenwoordige maand/ des abonds/ een ader open/ meenende alsoo dood te bloeden; maar als de saak ontdekt wierd/ is het bloeden terstond door de Wond-heelders op-gestopt. Hier over wierd hy den Saturdag daar aan te recht gestelt/ en veroordeelt als overwonnen van misdaad/ van Rapt of vrouwen-gewelt/ en verstand met den vyand gehad te hebben. Op den 21 wierden hem des abonds beyde sijn Testiculen af-gesneden/ en sijn kleynste vinger af-gekapt: en des anderen daags/ om dat men oordeelde dat hy misdaad van gequetste Majesteyt hadde begaan/ wierd hy verwesen om met vier Paarden van een gescheurt te werden: maar dewijl

Marsillii ter dood gebracht.

21 May.

sijn zwakheyd het selve niet toe-liet/ en dat men vreesde/ dat hy in de gevangenis/ door d'eene of den anderen middel sich selven sou om-brengen/ heeft men hem levende geradbraakt. Men heeft in der daad seer wreedelijk met hem gehandelt; en aangaande sijn vrouwen-schennis/ daar van is ons niet gebleken/ maar wel/ dat hy om eenige saken Vrankrijk had moeten verlaten; de Franschen waren des te vinniger tegens hem/ om dat hy de Roomsche Godsdienst niet wilde aan-nemen/ waar over ook eenige geestelijken/ die hem met groote moeyten/ hoewel te vergeefs/ van sijn geloof sochten af te trekken/ met grammen moede tegen hem seyden: wel aan dan/ gy wilt u niet laten believeren/ sterf dan een Huguenoot, en de rest.

De Hartog van Morte-maire, Staat-voogt van Parijs, wilde omtrent dees tijd/ op het Raad-huys/ een seer konstig Vuur-werk vertoonen/ door het welke de Tempel van de vrye konsten en die van Janus verbeeld sou worden/ vand een slechten uytslag/ wanneer een van de Vuur-pijlen den Soon van den Prevoost der Koop-lieden/ het eene oog uyt-sloeg/ het welke den aanvang dede staken. Maar de Koning/ om den Koop-handel in sijn Rijk/ en voornamentlijk tot Marseille voort te setten/ stond die van deselve Staat seer groote voordeelen toe/ als mede Lions en eenige andere plaatsen.

Ongeluk uyt vreugde.

Het Hartogdom van Braband, en by gevolg de andere Spaansche Nederlanden, wierden omtrent desen tijd seer met lasten gedrukt/ en als tot hunnen ondergang gebracht. d'Ingesetenen sagen wel het verval van hunnen staat/ en merkten wel dat de Connestabel door sijn onbehoorlijken handel daar d'oorsaak van was/ maar konden het selve niet weeren/ hoewel door hen Land-voogd opt te vooren die staat soo mishandelt was geweest. Sy waren ook seer op de Spangiaarden gebeeten/ van de welke men alle nachten/ eenige op de straat/ gemeenlijk vermoord vond leggen. Men ontsag sich ook niet de Regeering met laster-schriften te beschelden/ van de welke dit volgende een was:

Door oorlog sonder strijd,
Gebrek sonder dieren tijd,
Op-gegeten sonder tanden
Worden dese Nederlanden.

1669. Junius. Den 10 van Junij.

Binnen Brussel viel op dese tijd dit jammerlijk werk voor: Een seker Saxisch Baron, uyt het huys van Kaseritz, die sich lang tot Uytrecht in de studie geoeffend had, was uyt Holland tot Brussel gekomen, met voornemen van daar na Vrankrijk, en vervolgens naar Engeland te reysen; kreeg een Duytser by hem, Moenschijn genaamt, zijnde Vaandrig van het Regiment voet-knechten van den Prins van Holsteyn, leggende tot Bergen in Henegouwen, in besettinge. Dese schelm was in de selve Herberge te huys, en klaegde dat hem de Waard gantsch niet na behooren bestelde. De Baron bied hem goedertierentlijk sijn Kamer aan, om een van de twee bedsteden, die in de selve stonden, te gebruyken, het welke de Vaandrig aan-nam; maar hy gemerkt hebbende dat de Baron wel by gelde was, staat des morgens ten 4 uuren stillekens uyt sijn bedde op, en schiet den Baron, die vast lag en sliep, met twee Pistool-schooten dood, liet hem alsoo leggen, en ging met 5 of 600 goude Ducaten, en twee groote goude Braseletten (die hy by sich hadde, om sich in tijden van nood daar van te dienen) heen; latende den onnoselen Edelman in sijn bloed gewenteld; nam ook al sijn toe-stel, laade die op een van de Paarden, die de Waard des abonds te vooren had reed gestelt, en reed soo met den buyt weg: ik weet niet, waarom de Waard, op het lossen van de Pistolen, geen vermoeden hadde; altoos de Moorder was al weg eer men den moord uyt vand, wanneer men den ellendigen met sijn eygen Pistolen, dwars door het lichaam geschooten, vand leggen.

Onweder tot *Dresden* en elders.

Tot Dresden in Saxen, sloeg omtrent dees tijd de Blixem den knop van den heerlijken Kruys-tooren; in deselve lag de Confessie, of belijdenis van Augsburg, met het Concordia Formulier: dit viel te samen met de knop om laeg, en of wel alles verzengt was, heeft men evenwel deselve boeken ongeschonden gevonden, 't welk hier door yets wonderlijks, maar by andere voor een wonder stuk sou gehouden geweest zijn. Op dese wijse wierd mede de kap van den Dom tot Uytrecht, door een geweldigen blixem in den brand geslagen, doch tijdelijk geblust. Op dese wijse is de Tooren tot Swolle, door den blixem mede de spitse geheel af-gebrand, het geen seer beklaaglijk was, alsoo deselve seer schoon van werk zijnde, seer verre af konde gesien worden: of dit niet wel in beyde dese steden, dien onverwachten brand of blixem van oorlog heeft konnen betekenen, die soo weynig jaren daar na beyde die Kerken sulk een kroon van het hooft genomen, en soodanig een schennis aen-gedaan heeft, laat ik de teken-kundige en Gods-geleerde oordeelen.

1669. Junius.

Binnen Dantzik en Pruyssen ontstond mede een seer geweldigen brand, door dewelke verscheyde oude en jonge lieden met wel 100 huysen vernield geworden zijn: latende sich het vuur aansien, als soude het de geheele stad in d'assche hebben gelegt; maar God verhinderde sulk verderf: maar na twee of drie dagen smeulens, ontfonkte de stad weder op een andere plaats, soo dat men vreesde of'er brandstichters mede vermengt waren, waar over aan alle deelen seer scherpe wacht gehouden wierd.

Op dese tijd zijn in verscheyde andere groote steden, als Cracau, Warsau, en Koningsbergen mede seer verderffelijke vuuren ontsteken, soo dat het by-na een overgang scheen te zijn.

Overbron verlaten.

Hier voor is gedacht, dat de Vorst Adolph gewapender-hand het Slot Overbron bemachtigt hadde: zedert was geseyde Vorst na Sweden getoogen, latende sijn besettinge in de plaats, maar sonder betalinge; waar over het volk verdrietig daar uyt vertrokken is, verlatende den dienst van den Vorst, en een yeder sijns weegs gaande, om sich weer elders in dienst te begeven, waar door de Grave van Leyningen sijn Burgt gemakkelijk weder kreeg; maar daar in komende, vand het niet weynig ontreddert, alsoo het krijgs-volk daar vry wat slecht huys gehouden had, schijnende hun gebrek van geld op hout en steen te willen verhalen.

Saken van *Candia*.

Wy hebben Candia gelaten in verwachtinge van de beloofde onderstand, nu gaan wy haar die krachteloose troost-bronne openen. d'Hertog van Beaufort lag nu tot Toulon, met dese na-volgende Vloot vaardig, alleenig wachtende naar gelegentheyd om te vertrekken, en in zee te steken, hebbende tot noch toe de wind niet wel tot hun voordeel konnen krijgen. Dit volgende is de Lijste:

Schepen,

1669. Junius.

Schepen.	Last.	Stukken.	
Le Monarque	800	94	Admiraal Duc de Beaufort.
Le Courtisan	600	72	Vice Adm. Mr. de Martel.
La Princesse	500	58	Schout by Nacht Mr. Gabaret.
Le Fleuron	500	48	Capiteyn Turelle.
La Lys	500	58	Capit. Grancey.
Le Bourbon	500	60	Capit. Bouillon.
La Royale	500	54	Capit. Illiere.
La Therese	450	50	Capit. du Tocq.
Le Compte	450	30	Capit. Queriean.
Le Provencæ	400	38	Capit. Bouli.
Le Toulon	350	42	Capit. Peron Berille.
La Sirene	[illegible]	40	Capit. Cogolin.
Le Dunquerques	350	40	Capit. Languillet.
Le Croissant	200	32	Capit. Tourville.
L'Estoile	200	36	Capit. Pontayville.
L'Elbeuf	124	10	Capit. Breman.
La Concorde	75	6	Capit. Le Roux.
La St. Antonie de Pad.	75	4	Capit. Chaboureau.

Voorts 1 Galjoot, 4 Branders, 1 Schip voor de siecken, 2 Fregatjes, 6 Barquen, 1 Brigantijn, 17 Koopvaarders. Op hebbende 5115 Boots-gesellen, 6410 Soldaten.

Op den vijfden van Junij des morgens ten 6 uuren wonden sy het Anker/ en staken alsoo in Zee/ onder het los-branden van het geschut/ soo van de vloot/ als van de stad/ en duysenden van op-gestekene keelen. De Cardinaal, Hartog van Vendosme, conboyeerde sijn Neefje/ den Ridder de Vendosme, die by den Hartog de Beaufort, op de groote Monarque, het schoonste schip dat oyt in Vrankrijk gesien is/ was/ tot 6 mijlen in Zee/ en quam tegen den avond weder in de stad. Maar een van dese vloot kreeg het ongeluk/ dat sijn masten door een dwarrel-wind over boord raakte. Terwijl nu dese machtige vloot/ met over de 11000 zielen/ sich naar Candia begeeft/ sullen wy sien/ wat daar ondertusschen omme-gaat. De Turken hadden aldaar ook nieuwe versterking gekregen/ soo uyt Grieken als Africa. De Turken van Algiers begaven sich met 10 brave roof-schepen/ beneffens noch 8 andere oorlog-schepen/ diese om te roven na de West zonden/ naar Candia, zijnde wel soo moedig/ datse dersden voor-geven de vloot van den Hertog van Beaufort te willen aan-tasten: maar sy deden dat quaat/ datse de Middelandsche Zee seer onveylig maakten/ soo dat'er qualijk een Koop-vaarder meer varen konde. d'Engelsche Handelaars tot Algiers, deden alle naarstigheyd om sich van daar te begeven. De Franschen in Turkyen waren mede in geen kleyn gevaar/ wanneer daar de tijding van dit nieuwe onderstand aan quam: maar aan de poort was het nu mede niet stil/ daar de Keyser/ door den eersten Vizier, van alles verwittigt/ alreeds een vloot van 50 Galeyen en in de 30 schepen van oorlog/ met volk en alderhande voorraat seer treffelijk voorsien/ na Candia gezonden hadde. Wanneer dese vloot haar hulp-benden/ en andere toe-voer gelost hadden/ wildense na Cerigo sich begeven/ om op de Fransche vloot aldaar te passen/ en eerse sich met de Maltesen en Pauselijke schepen vervoegt had/ aan te tasten/ maar daar viel niet van. Ondertusschen schreef d'Heer Sant André Montbrun aan den Koning van Vrankrijk, dat de Fransche macht ter Zee of te Land niet machtig genoeg sou zijn/ om het Turksche heyr voor Candia op te slaan/ dewijl deselve alreeds meester van de helft van de sterkte St. Andrea waren: maar hoe seer sy ook door den Vizier aan-gemoedigt wierden/ dersden sy evenwel aan de zijde van het Bol-werk niet naarderen/ uyt vreese datse aldaar Tegen-mijnen souden vinden. Sy bleven dan geplaatst aan de voet van de sterkte; maar arbeyden seer om door graven tot aan 't Retrenchement te komen/ niet-tegenstaande het aldaar

1669. Junius. vol Geschut stond. Op dese wijse streed men daar hand tegen hand om een voet grond van malkander te winnen. By Sabioniera waren de Turken ook seer genadert / maar vonden ook seer moedigen tegenstand. Van der Turken zijde bleef door het schieten / en de granaten en bomben dagelijks veel volks / die naar het voor-geven van d'Over-loopers al een groot getal soude uyt-maken; en aan de zijde der Christenen liep het ook niet mis / daar men uyt al de Graven, Baronnen en andere Grooten, die daar gebleven waren / konden af-meten / hoe het met de gemeene Krijgs-knechten toe-gegaan was. Maar het grootste verlies was van den Veneetschen Providitoor Catarino Cornaro, die zijnde op sijn Wacht om de Sterkte St. Andrea te beschermen / en staande in het midden van de Bresse die de Turken gemaakt hadden / in het midden van een regen van kogelen / granaten en bomben / door een bombe aan sijn slinker zijde soo schrikkelijk getroffen wierd / dat hem het Ingewand terstond ter aarden storte / soo dat hy ter nauwer noot tijds genoeg had / sich wel tot sterben te vervaardigen / al-eer hem de dood aan quam: hy stierf met seer groote moedigheyd / en in het midden van aan-maningen en op-wekkinge om Candia dapperlijk te willen beschermen. Hy gaf sijn Post aan den Ridder Grimaldi over.

Dood van den Heer *Cornaro.*

Dit verlies veroorsaakte een seer groote verslagentheyd binnen Candia, daarse het verlies van sulk een dappere voorstander genoeg konden beseffen: maar in tegen-deel toonde den Grooten Vizier daar alle de vreugd van de wereld over. Hy plante een grooten witten Standaard voor sijn Tente / tot teken van vreugde / beschonk al sijn Bevel-hebberen met nieuwe kleederen / liet ook den Christenen aan-seggen / het ware nu eenmaal tijd, na sulk een groot verlies, om na een goed verdrag te denken: maar hem wierd van binnen in tegen-deel geantwoord / dat'er noch andere genoeg in het leven waren, die de moed wel hadden, Candia tot het uyttersten wel te beschermen. Jacomo Cornaro Providitoor van het Koninkrijk / wierd ook op de Post St. Andrea met een bombe gequetst: maar de Heer Pistorozzi, Bevel-hebber over de Toscaansche benden / wierd door deselve dood geslagen; noch bleef'er een andere Overste dood / met den Franschen Grave Vignole, en den Marquis del Borro, beneffens andere Bevel-hebberen meer. De Vizier wel siende / dat hy aan dien hoek groote schade genoeg gedaan hadde / ook gevoelen hebbende / van de tegenstand die hy aldaar vand / liet deselve een weynig verpen / en quam met Bonetten Sabionera aan boord.

1669. Junius.

Ondertusschen de Veneetsche Generaal Morosini, siende sich ontbloot van de merkelijke onderstand van Cornaro, liet voor een wijl sijn beslupt / het welke hy met de Scheeps-vloot gemaakt hadde / na; en op deselve de behoorlijke ordere en voor-sorge gestelt hebbende / quam selfs aan land binnen Candia, en versorgde aldaar wat te besorgen was. De Turken hadden aan het Schotsche Werk / met hun Fornelli, als mede aan Sabionera, de gantsche kap om-verre geworpen / sonder nochtans seer in hun naardering te vorderen / ter oorsaak van de nieuwe Werken / die tegens hen weder aan gemaakt wierden / en de geduurige uyt-vallen / waar door sy seer te rugge gehouden wierden. Op dese wijse beschreef Montbrun de staat van dese belegerde Stad / alwaar geen van beyde zijden in gebreken bleef; die van binnen alles aanwendende / en niet sparende om sich wel te verdedigen / en de vyand van buyten alles in tegendeel toebrengende / om sich meester van dese hartnekkige belegerde te maken: terwijl de Groote Heer mede van sijn zijde sich daarom tot Larissa onthield / daar hy de t'samen-komst der Janitzaren strengelijk verbood / eenig geld af schafte / en weder nieuwe onderstand naar Candia schikte.

Tot Genua wierd ondertusschen mede ordere op hunne vrye Regeering gestelt / alwaar op den 18 van dese maand de Heer Francisco Garbarino tot Doge of Hertog verkooren is geworden / daar sich een yeder seer wel in vergenoegde / zijnde hy een Heer / die van een yeder bysonderlijk wel bemind was. In den kleynen Raed / had men ook / om den twee-jarigen dienst te voltrekken / de Heer Jan Baptisto Lomellino, Carlo Casella Giovanni, Dominico Spinola, Jan Mattheo Durazze en Francisco Maria Imperiale verkooren; de drie eerste als Raats-heeren / en de twee laatste als Procuratoors. Boven dese besorging van hun staat / vondense noch ander werk met de geestelijke. De Paus had voor eenigen tijd een Dominicaner Monnik

Amptenaren tot *Genua.*

in

Ware Afbeeldinge van den Nieuwen Brand van den **Berg Ætna** in **Sicilien**, zynde geopent met vier gaten in Mon

...er, met groote verbaestheyt en ruine van het Land van Catania den Brand heeft begonnen den 2 Maert 1669.

Pedara rovinato

Tre Castagne

Mascalucia

Plachi

La Cattina

Catania

1669. Junius. in het gebied van Genua gesonden / om aldaar het ampt van Inquisiteur, of algemeen Ketter-meester / te bekleden / om binnen dien Staat het belang van de Kerke getrouwelijk waar te nemen. (Spel met een Monnik.) Maar dese stelde sijn nieuw gesag soo hoog in / en schrobde soo onsagt / dat de Raad van Genua, niet wel konnende desen harden handel verdragen / hem opening / reekening / en bewijs van veele dingen afeyschte; maar dese Monnik, die met sijn nieuw ampt ook een nieuwe en ongewoone trotsigheyt aangenomen had / wilde niet soo veel als naar den Raad hooren / en hield sich genoegsaam in sijn ampt en aansien als beledigt. De Genoveesen, niet konnende den hoogmoed van desen Gast verdragen / sonden den Marquis Gio Luca Durazzi na Romen, aan den Paus, om den selven te versoeken / desen Monnik een weynig tot reden te willen brengen: maar dese / in de plaats van de wederkomst van den Marquis, en den uytslag van sijn verrichtinge af te wachten / ving aan een deel Boekskens / Libellen / en diergelijken / door de Stad en Staat te strooyen; en Geschriften / uyt de naam van den Stoel / hier en daar aan te plakken / sonder kennisse van den Raad daar in te gebruyken. Hier over dan vergaderde de kleynen Raad / door last van de welke desen Monnik des anderen daags in sijn Huys vast-gehouden / voorts in een stoel geset / en soo ter Poorten uyt gedragen / en van daar met eenige Ruyters naar de grensen van Milanen gebracht wierd / onder uytdrukkelijk bevel / van noopt sijn voeten meer in het gebied van Genua te setten / ten ware het sulks van den Raad weder toe-gestaan wierd. En alsoo mocht hy na Romen gaan / gelijk hy deede / om sijn beklag tegens sijn Heyligheyt te doen: maar ondertusschen was en bleef hy uyt de Staat van Genua gebannen. Maar dese trok sich soodanige lieden mede niet veel aan / latende sijn gedachten meer gaan over de bedroefde staat van Candia, als over de saak van een deel Moeyte-makers. Hy had op dien tijd / over de staat van die Stad / en over het verlies dat de Christelijken Staat door dese schade sou te wachten hebben / met de Koninginne Christina van Sweden een onderhandelinge / wel van twee uren / met uytslag / dat men (hoe groot een Vriendinne sy daar ook van mocht zijn) alle Tooneel-speelen / en andere vermakelijkheden / op dien tijd binnen Romen behoorde te verbieden / alsoo de staat van de Christenheyt soodanige dartelheden niet toe-liet. Het onbeschoft gebalk en gehuyl van een hond / juyst onder het venster van des Paus Slaapkamer / dat hem een quade en rusteloose nacht veroorsaakte / bracht te wege dat men al de honden / die men omtrent het Quirinaal, en in de groote straten van Romen vond / liet den hals breken.

Ondertusschen onthield sich de Vader Nittard tot Romen bedektelijk; maar evenwel soodanig niet / of hy wierd dagelijks genoegsaam van al de Kardinalen en Prelaten, van den Spaanschen aanhang / besocht en aangesproken; als mede / door den Spaanschen Gesant / en van wegen den Onder-Koning van Napels: hy was ook voor eenige dagen op het Land van den Prins Borgese, buyten de Porta Pinciana, alwaar de Vader Oliva, Generaal van de Jesuijten, hem het kostelijk verblijf van Farnese had laten toe-bereyden. (Staat van Pater Nittard tot Romen.) Selfs quam hy / noch in het Paleys, noch by eenige Kardinalen, om dat hy eerst sijn Caracter, als Gesant van de Kroon / uyt Spangien afwachte; maar noch liever had hy een Hoed van de Paus gehad.

Onder dies begost het quaat van den verwoeden berg Ætna weder op te breken / werpende deselve weer vuur-vonken en assche uyt / als van te vooren. (Nieuwen brand van Ætna.) De swavel-brand quam selfs tot Catanea toe / ja liep onder door de grondslag van haar muuren / poorten / en huysen heen / daar wel 200 van verbrand zijn; invoegen de arme Burgeren / die pas van hun eerste vluchten / op hoope dat het quaad nu over was / weder gekomen waren / weder op een nieuw genootsaakt waren op te pakken. Men bevond / tot verwondering / dat de assche over de 100 mijlen Lands had bedekt; dat de stoffe / die al brandende in zee was geloopen / daar heele hoogten gemaakt / daar men op konde gaan / en gelijk als een nieuwe haven / opgeworpen hadde.

Het verdrag / tusschen de Koninginne van Spangien en Don Jan van Oostenrijk, nu / door het vertrek van Pater Nittard, sijn volle wesen hebbende / verstaat men ten deelen daar in te bestaan / dat sijn Hoogheyt Onder-Koning van Arragon, en Vicarius Generaal van alle afhangselen / en dependenten

1669. van dit Rijk / als mede van Valencia, Catalonie, Napels, Sicilia, Majorca, Sardaigne, en Ebise sal zijn; en met den eersten na Saragossa vertrekken sou: dat ook de Koninginne / volgens sijn aanhouden / de Gemeente haar verlichting sou toe-brengen. De Koninginne toonde over dit verdrag sich soo wel vergenoegt / dat sy op den 19 van dese Maand tot Madrid, naar het gebruyk van Spangien, een openbaar Stieren-gevecht liet aanstellen; op het welke sich / beneffens de Vorsten en hoogen Adel / ook de vreemde Ministers en Bedienaars lieten vinden. Maar dit tijd-verdrijf viel slecht uyt / dewijl / 't zy door de over-groote woede der beesten / of de slechte toeversicht en onbedreventheyt des Kampers / wel 12 mannen van dese Waag-halsen om den hals geraakten. De Koningin sond ook op dese tijd / aan het Hof van Vrankrijk, een vereering voor den Hartog van Anjou, zijnde een schoonen diamant van 1000 pistoletten; en aan ieder Kamer-Edelman mede soo veel in gelt. Maar het geen het volk veel behagelijker scheen / was dat de selve binnen Madrid (volgens het verdrag met Don Jan) brieven van een algemeene herstellinge en reformatie deede verkondigen; voor-eerst wierd het onnoodig getal van Klerken en Secretarissen in alle plaatsen af-geschaft. Ten 2. bevolen / dat men de selve besetheyt en mesnagie in het Rijk sou onderhouden / die aldaar ten tijden van de eerste en tweede Philippen waargenomen was geweest. Ten 3. dat alle onnoodige Rechtbanken / boven het getal / te niet gedaan wierden. En voorts maaktemen een algemeene reformatie, en herbormінge van al de Amptenaren van de Kroon / en een bestek van het genot / dat de weduwen en opvolgers souden hebben; ook een op de Portugaalsche schattingen / en een voor de Tafel van de Katholijke Majesteyt, komende tot 1000 dubbeloenen 's maands; en al dat / terwijl Don Jan sijn vermaak hier en daar met de jacht nam / toonende noch weynig genegentheyt naar Nederland te vertrekken.

Junius.

Vreugde tot *Madrid*, over het verdrag met *Don Jan*,

keert in droefheyt.

Herstelling in het *Spaansche* Rijk.

In Portugaal socht men / gelijk hier voor aangeroert is / den Koning Alfonsus van der hand / en naar het Eyland Tercera te versenden; maar de voor-teekenen van sijn reys waren de beste niet. Op den 24 was hy ter midder-nacht / om dat men het werk by den dag niet bestaan dersde / door den Graaf de Prado, met eenige Lijf-wachten gesterkt / van sijn Paleys na de Reede van St. Catharina geleyd / alwaar de Schepen / die hem souden vervoeren / ten anker lagen / een kleyne uur van Lissabon gelegen; maar het begost op dien tijd soo vreeslijk te donderen / te blixemen / en sulk een wind op te steken / dat de Koning dien nacht niet te scheep konde / noch wilde gaan. Ondertusschen wierd hy in een Klooster / daar dichte by / dien overigen nacht / en den volgenden dag / wel naau bewaart: maar ten drie uren / wanneer het weer een weynig bedaarde / moest hy met een kleyn gevolg voort.

Vervoeren van den Koning *Alfonsus* van *Portugaal*.

Don Francisco de Britto, die om sijn brave deugden / beleyd / en andere prijsselijke hoedanigheden / tot Onder-Zeevoogt van Portugaal was gemaakt / had den last om den Koning na Tercera te voeren / zijnde mede Landvoogt van dat Eyland / en de Sterkten daar op staande; als mede tot bewaarder van den Koning Alfonsus gestelt. Hy wilde de selve last en moeyelijkheyt seer traaglijk aan-nemen; maar die eyndelijk / door veel beweegredenen / op sich genomen hebbende / deede den eed van getrouwigheyt aan den Prins Don Pedro, en scheen soo met genoegen van de selve te scheyden: maar daar na in sijn gemoed hard aangetast / over eenige Poincten, die hem niet seer smakelijk waren / ook wel siende / dat sijn eere en gewisse daar over veel souden te lijden hebben / begaf hy sich in het Klooster van de Jesuijten. Op dese tijdinge begost ook een oud Colonel, Don Manuel Nunes Lectan, die den Onder-Zeevoogt / in het over-voeren van den Koning / behulpsaam sou zijn / te aarselen / en wilde den Koning niet over-brengen: maar bewoogen door groote beloften / soo voor hem / als voor sijn Soon / die mede sou gaan / nam hy ten laatsten de last op sich. Maar de Vice-Admiraal, die de reys geweygert hadde / wierd met gewelt uyt het Klooster gehaalt / en op den Tooren van Belom gevangen geset / van waar hy den Koning / met den Graaf de Prado, de Revier sag uytvaren: maar sijn eenige dagen daar aan / door storm en onweder / gedwongen te rugge te keeren.

Uyt Engeland had men bericht / dat daar eenen Hopman Stump was / die de Konst gevonden had van op het water te wandelen / het

Nieuwe Konstenaars.

1669. Junius.

het welk de Koning / gelijk ook mede de Prins van Toscanen, wanneer hy daar was/ sou gesien hebben / daar dese laatste sulk een genoegen in schepte / dat hy den Konstenaar een vereering van 20 Moorsche ducaten gegaan had. Van onder water te gaan / segt men / by het leven van Prins Maurits van Nassau voorgevallen te zijn. Hy had gehoort/ dat'er in Waterland eenige lieden waren/ die onder water konden gaan / en daar arbeyden/ singen/ speelen/ en diergelijken; dese ontbood hy in den Haag, zijnde eenen Leegwater, en Pieter Pietersz. dese souden met den Prins buyten den Haag gereden zijn / alwaar sy in een diepen Vyver hun Konst toonden/ en te water gingen/ daarse wel een half uur onder souden geweest zijn / singende den 23 Psalm / speelende op een fluyt / en eenige spaanders van een hout snijdende / daar de snipperingen van boven quamen / gelijk ook beyde dese water-vogels / tegen de meening van sijn Excellentie, die niet kon geloven/ datse weer boven souden komen/ maar het opkomen vergeeten; maar hy sag nu wel anders.

Tot Napels deed sich een anderen Logenkonstenaar op / die dersde seggen dat hy de Soon van den Koning van Engeland was: maar sijn fielterp quam wel haast in het licht/ en hy stond als een Guyt voor den dag te komen / om door de Stad met roeden gegeesselt te worden; doch hy wierd door de vrienden van sijn Vrouw / die van goeden huyse was / verbeden. Omtrent dees tijd is Mr. Howel, Historp-schrijver van des Konings Huys / overleden: indien het die James Howel is/ die al ten tijden van den Koning Jacob aan 't Hof is geweest / doe een seer braaf man zijnde/ en een van de beste verstanden van Engeland, dat hy in verscheyde kloeksinnige Schriften getoont heeft/ die my niet vreemd zijn. Mr. Spratt is in sijn plaats gekomen/ die de geschiedenissen van de Koninglijke Compagnie, of Maatschappy/ ook de laatste Oorlogen van Engeland, met Vrankrijk, Holland, en Deenmarken, met prijselijke vereyschen/ geschreven sou hebben/ hoewel my de selve noch niet ter hand gekomen zijn.

[...]eru-[...]g van [...]nkrijk Indien.

Vrankrijk had het tegenwoordig noch dapper op Madagascar en Suratta voor/ hoopende noch op een goed gevolg voor hunne Indische Maatschappy: men vaardigde in Bretagne, uyt de Port St. Louis, weder op nieuw een kloek Schip naar Suratta af / geladen met over 2 Tonnen gouds waard aan Tapijten/ Spiegels / Christal / en andere Koopmanschappen.

1669. Junius.

De Heer de la Fevre, Opper-hooft in de Eylanden van America, quam als-doe mede te huys / en gaf Colbert een wijdloopig bericht van de staat van die Landen; ook quam schrijvens van den Graaf d'Estrée, over d'oneenigheyt op het Eyland van St. Christoffel, tusschen de Fransche Zee en Land-bevelhebberen. In Engeland quam ook een Oostindisch Retour-schip aan/ genaamt de Koopman van Konstantinopolen; ook dat van een Meester Sainct, van Bantem. Sy hadden goede ladinge in; waar op noch volgden het Schip de Maan, en andere / die soo veel peper in hadden/ dat de selve niet boven 15 groot mocht gelden / hoewel sy in Zeeland noch voor 18 en meer verkocht wierd. Sy kregen ook brieven van Willem Barclay, Gouverneur in de Virginies, dat hy drie of vier hondert van sijn kloekste mannen/ Zuydwaart aan / te Lande had gesonden/ om een doortocht na de Zuyd-zee op te speuren; met bevel / om al hun weder-varen ten alderpaauwsten aan te teekenen / beneffens d'afgelegentheyt der plaatsen onderwegen: maar dat sijn meeste duchten was / dat de selve boven in het gebergte geen water souden vinden; tegen welke ongelegentheyt men hen elk met ledere flesschen had voor-sien / om over-al water met sich te voeren.

Holland kreeg ook om dese tijd tien Oost-Indische Retour-schepen te huys / alle seer kostelijk geladen / van welke Ladinge d'in-koop 33 Tonnen gouds / en 75000 guldens bedroeg. Jan Thijsz. had het bevel over dese Schepen/ die ter Vergaderinge van haar Hoog-Mog. het volgende bericht/ van den staat van Indien, overleverde.

Bericht van den staat van Indien.

Rapport, mondeling gedaan, en schriftelijk overgelevert, aan de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, door Johan Thijssen, gewesene Raad Extraordinaris, en voor Commandeur der Retour-Vloot, in December van Batavia vertrokken, en in 't laatst van Juny deses Jaars 1669. in dese Landen gearriveert.

EDELE HOOG-MOG. HEEREN:

DEn aanvang mijner Reyse, jongst na India gedaan, is geweest op den 18. January 1636. wanneer met het Schip genaamt Swol, in qualiteyt van Schipper derwaarts gevaren ben; doch alsoo ik op mijn aankomst aldaar in verscheyde functien, die hier te lang om

1669. Junius.

om te verhalen, ende vervolgens dien voor u Hoog-Mog. verdrietig soude vallen na te lesen; soo sal in desen maar eeniglijk, van 't gene sich op mijn afscheyd uyt Bataviaas Reede over gantsch Indien toe was dragende, een sommier verhaal doen. En seggen hoe daar te Lande, soo als wy den 2. December des genoemden Jaars 1668. met de Schepen Zuyd-Polsbroek, 't Wapen van der Veer, de Vrye Zee, 't Huys te Velsen, Batavia, Rotterdam, 't Wapen van der Gouw, ende de Rijsende Son, van daar voor af na Cabo de bone Esperance vertrokken, noch alles, uytgenomen dat die van Macasser de Vrede, kort daar bevoorens met de Compagnie gemaakt, weder gebroken hadden, in een goede stant verbleven zy, 't welk ook noch soo den 20. des genoemden Maands, wanneer de Schepen Oostenburg, Handelaar, 't Sticht Uytrecht, Middelburg, ende de Voorsichtigheyt, ons volgde, in eygener gestalte bleef continueren. Doch om u Hoog-Mog. van alle Plaatsen over gantsch India, daar de Compagnie residentie houd, in 't particulier bericht te doen, sal ik hier vervolgens, al 't geen my daar van bekent is, soo kort en bondig als 't eenigsints geschieden kan, ter neder stellen, en met de Quartieren, Oostwaarts van Batavia gelegen, een begin maken.

MATERAM.

Over-sulks dan tot het Werk tredende, segge aanvankelijk, hoe sich in de Maand Augusti des verleden Jaars twee Gesanten van den Sousohonang Materam, binnen Batavia lieten vinden, mede-brengende van gemelte haar Heer een Brief, die in 't na-lesen niet onaangenaam was; waar by dese Vorst onder andere vertoonde, met den Gouverneur Generaal voortaan alle Broederlijke vriendschap te willen houden, versoekende, hem tot dien eynde een Persoon die taalkundig was, en saken van importantie met een verhandelen konde, mocht toe-gesonden worden: Sulks, alhoewel dit voorstel de Regeering op Batavia vreemd voort-quam, en te bedenken gaf, of 't selve niet wel specteerde de Ed. Compagnie aan een Jaarlijks Gesantschap schultplichtig te maken, soo wierd des niet te min, om dese Vorst genoeg te doen, goet gevonden een Koopman, Abraham Verspreet, als in de Maleyse Tale geverseert wesende, gints te schikken, die den 19. September des gepasseerde Jaars, derwaarts vertrok, en op den 11. November weder tot Batavia keerde, raporterende, hoe hy den 5. October tot Sam Orang verscheenen zijnde, door expresse Gecommitteerden met groote statie in-gehaalt, en soo den 12. daar aan volgende, onder een geleyde van over de 1000 man te voet en te paard, na de Materam op-gevoert, en dicht aan 's Konings Paleys gehuysvest was geworden, wanneer hem sijn Hoogheyt daags daar aan op een seer pompeuse wijse ten Hove dede roepen, en Audientie vergunde, die hy op d'intrede van 't Hof, onder seker open Dak, in een slecht Javaans Gewaat, en 't boven-lijf naakt, verselt met omtrent 25 Vrouwen, die sijn Wapenen, Toebak, Pinang, en ander getuyg voor hem droegen; beneffens wel 5000 Hovelingen, in soo zedigen manier ter Aarde vonde neder-sitten, dat het veel eer Beelden dan Menschen scheenen: In-middels toonde de Vorst een seer vriendelijk gelaat, ende gebood onsen Gesant mede ongevaar 10 a 12 schreden van daar in de open lucht sit-plaats te nemen; waar op hem de Vorst, na 't overleveren van des Generaals Brief, als genomen lecture van dien, mitsgaders 't besichtigen van 't daar by-gevoegde Geschenk, met een vrolijk wesen, licentie vergunde, om weder na sijn Logement te vertrekken, sonder op die tijt, noch oyt daar na, van alsulke gewichtige saken, als des Konings Brief scheen uyt te drukken, 't alderminste vermaan te doen; maar van ter zijde gaf men den Gesant te verstaan, hoe sijn Hoogheyts begeerte was, hy alle Jaren met een aansienelijke Legatie wierde gehonoreert, en hem ook de Tollen en gerechtigheden, die de Javanen tot Batavia, voor der selver aan-brengende en uytvoerende Koopmanschap, gewoon waren te contribuëren, en by haar op 10000 Reyalen begroot wierden, mosten toe-gesonden werden, waar by men dan des Sousohonangs meyning ten vollen ontdekte: Behalven die eene reys heeft den Gesant den Koning nooyt meer gesien, maar wierd hem 't antwoord op des Generaals Brief, met de Vereering, op den 22. van de verhaalde Maand October, in sijn verblijf-plaats gesonden, en met een aan-gesegt, noch ten selven dage weder te mogen vertrekken, soo als hy sich ook van stonden aan, sonder vertoeven, met een statelijk geselschap, genoegsaam na de manier als

1669. Junius.

als boven gebracht was, op weg begaf; wesende des Vorsten Brief, by den Gesant weder te rug gebracht, van geen onminsaam teneur, uytgesondert dat'er eeniglijk het doen van een Jaarlijksche Besendinge in uyt-gedrukt stond; doch rakende de Javaansche Tollen, waar van hier voorens gewag sy gemaakt, wierd het minste niet gerept, in gevolge uyt d'omstandigheden van 't verhaalde evident komt te blijken, onder wat pretext den Sousohonang Mataram Batavia tracht schatbaar te maken, en 't daar toe te brengen, hem Jaarlijks humagie werd gedaan, dat des quaden gevolgs-halven nooyt sal ingewilligt noch toe-gelaten worden.

MACASSER.

Den 18. November 1667. was'er tusschen den Koning tot Macasser, en den Commissaris Cornelis Speelman, een Contract van Vrede besloten, die men hoopte lang te sullen duuren, dat echter geen effect heeft genomen, maar is in 't geheel door den Vorst selfs, als willende volgens 't Contract van de geoccupeerde Eylanden Xulas en andere, den Ternaatsen Koning toe-behoorende, geen intuyming doen, verbroken: om welke oorsaak, als ook andere quade treeken by de Macassaren gepleegt, d'onse genootdrukt sijn geworden, tegens de meyninge, weder tot de Wapenen te treden: Dit dan in Batavia bekent gemaakt, en om nieuw secours aan-gehouden zijnde, soo wierden van stonden aan om 't Werk te seconderen, by de Regeering goet gevonden 500 Soldaten, tegens 't Mousson derwaarts te senden, met de welke als de gene, die hun gins noch in wesen bevonden, men onder verscheyde avontuur, doch alle in prejudicie der Macassaren, gevochten heeft, tot dat de onse finalijk den 12. October verleden Jaar, op 't aan-raden der Bougische Bondgenoten, seker Malays Quartier, dat by den Vyand met duysende Cocus-Bomen gefortificeert was, op den helderen middag stormender-hand aan-tasten, en met verlies van seven man in-namen; hier mede had men vertrouwt sich den Vyand soude verdemoedigt, en om Vrede aan-gehouden hebben, dat echter, als blijvende den selven by sijn voornemen in alle hardnekkigheyt continueeren, contrarie uytviel; Hoe 't dan met dien Oorlog naderhand noch afgeloopen zy, moet den tijd openbaren.

THIMOX.

Tot Thimox stonden des Konings saken noch in goeden doen, en wierd de vriendschap daar met de gebuur-volkeren daar al-om tot goed genoegen van de selve gecontinueert; doch de Laxontaaksche en Lifousche Portugesen hebben in 't begin des voorleden Jaars, onder de Bondgenooten van desen Staat, op 't Eyland Kissen, niet ver van Thimox gelegen, seer leelijk huys gehouden, en aldaar wel 200 Menschen, doch meest Vrouwen en Kinders, vermoord, ende over de 450 Persoonen gevankelijk met hun wech-gevoert; doch dit in Banda by den Gouverneur Jacob Kops vernomen zijnde, so wierd'er illico een Jacht met 2 Chaloupen, boven 't varend Volk met 106. Soldaten gemant wesende, derwaarts gesonden, die geseyde Portugijsen aan 't West-eynde van Thimox, seker Schip, daarse hun met 19. Vaartuygen onthielden, aan-troffen, en dwongen met haar in gesprek te komen, en 't soo veer brachten, datse de Gevangenen weder restitueren souden; waar op ook van stonden aan 40 Hoofden aan het Jacht gelevert wierden, met toesegging, de rest daags daar aan mede te sullen over-geven, tot welkers versekering sy ook een Kapiteyn en Alfeiros by d'onse in Ostagie lieten; doch desen onaangesien, soo maakten haar de Portugeesen in den donkeren nacht, onder 't faveur van een harden regen, travaat van daar, latende een Vaartuyg met 220 der verselde Gevangenen, de welke door 't Jacht, en de genoemde twee Chaloupen, met noch eenige andere, die 't ontvlucht waren, samen tot 't getal van 620 Menschen, weder op Kissen over-gevoert, en in hun voorige vryheyt gestelt wierden.

BANDA.

In de Provintie van Banda stonden de saken noch in redelijken doen, doch de sterfte onder 't Volk ging gins vry wat meer als gemeen in swang; so heeft sich 't Werk ook sulks toe-gedragen, dat aan de Noote-Bomen, die in 't begin van 't Mousson seer rijkelijk met Vruchten beladen waren, door den continuelen regen, en harde storm-winden, groote schade sy geleden, sulks de selve ter dier oorsaak, tot verdriet der Inwoonders, in geen minder nadeel van de Compagnie, sonder tot perfectie te komen, ter aarden te vallen en verrot zijn, dat seer qualijk komt.

AMBOINA.

In gelijk getal droegen sich de saken binnen Ambon (daar de Berbery, en andere siekten, dapper d'overhand had, en veel Menschen uyt dit leven rukte) al mede toe: Soo hebben de Nagel-bomen in die Provintie, ook tegens 't gevoelen van veele, niet dan maar weynig Vruchten gegeven; doch desen Jare 1669. wierd daar

1669. na alle apparentie een oculente Oegst beloofr, dat echter de tijd ontdekken moet.

Junius.

TERNATEN.

In Ternaten, en daar om her gelegen Eylanden, als Tidox, Mannade, Sangy, Tangulande en Ceiau, stond mede alles wel, uytgenomen de Siekte, die daar, gelijk in Ambon en Banda, de overhand had.

JAPAN.

In Japan gingen de saken soo maar passelijk toe, en bleef de precisiteyt van die Natie aldaar noch na de oude manier continueeren, en had den Keyser jongst verboden, dat de Compagnie van gins, voor der selver aan-gebrachte Koopmanschappen, geen Koper noch Silver meer sal vermogen uyt te voeren, dat voor de Negotie in Bengale en elders niet wel komt, sulks op Batavia in twijffel getrokken wierd, of al noodig wesen soude in toekomende derwaarts meer besending te doen.

CHIA.

De Legatie na Chia, waar van men al vry wat goets had verwacht, is mede niet volkomen na wensch uyt-gevallen; want hoewel den Gesant Pieter van Hoorn aan 't Peckinsche Hof seer feestelijk onthaalt, en bewelkomt is geworden, soo heeft sijn Ed. echter den vryen handel in dat vermaarde Rijk niet obtineeren konnen, in-voegen den selven met 3 Schepen, vol-laden met alderhande Koopmanschappen, sonder die te mogen beneficeren, tot groot nadeel van de Compagnie, weder na Batavia moest keeren; doch hielden de Keyserlijke Brieven, aan den Generaal geschreven, in, dat men hem alle 8 Jaren eens mocht begroeten, en om de 2 Jaren aldaar komen handelen, doch niet tot Hoksieuw, gelijk jongst geschied was, maar in Canton, dat de Madargus en andere Rijks Grooten lieten weten, ook soo in de Keyserlijke Boeken aangetekent te zijn.

QUELANG.

En nademaal dan de Peckinsche Legatie in-voegen voorsz. is uyt-gevallen, en Quelang d'Ed. Compagnie nu tot geen soodanigen eynde, als men wel gemeent had, sal konnen dienen, soo is by de Regeering tot Batavia, op insichte die Plaats ver van de hant zy gelegen, en maar eens in 't Jaar gevictualieert kan werden, op dat het by gebreeke van dien, de Coksimase Chinesen niet in handen quam te vallen, goet gevonden den gantschen Ommeslag van daar te lichten, en de vastigheyt te demolieren, tot welken eynde dan in July, verleden Jaar, twee Schepen derwaarts gesonden wierden, die na verrichter saken, in 't laatst van November, met den gantschen Treyn en 300 Soldaten, daar in Guarnisoen gelegen hebbende, weder voor Batavia zijn gekeert. 1669

Junius

TONCQUIN.

In Toncquin stond voorts noch alles wel, ende wierd den Handel aldaar, sonder eenige merkelijke verhindering, vry en liber toe-gelaten, hebbende den Koning jongst tegen die van Cabang, sijn formeele Vyanden, een groote Victorie bevochten, ende de selve wijders wel 10 stuks grof Vee, waar in die Luyden haar meeste rijkdom bestaat, af-genomen, dat onder de Toncquinders groote vreugde heeft verwekt.

CAMBODIA.

De Moort by eenige overgegevene Chinesen, voor ongevaar 2 Jaren geleden, tot Cambodia aan 's Compagnies Dienaars begaan, mitsgaders 't spolieeren van der selver Logie, heeft den Koning aldaar, om te betoonen dat hy aan de daad niet schuldig was, op 't rigoureust doen straffen, ende den origineelen Aanleyder van dat boose Werk, neffens noch andere vijf, om 't leven laten brengen, onder beloften, sekere drie Nederlanders, die hun by gezeyde Schelmen hadden begeven, en hem reeds twee van in handen waren gevallen, ter eerster gelegentheyt na Batavia te sullen senden, om daar haar verdiende straf te ontfangen; 't geen hier op te volgen staat moet den tijd openbaren.

SIAM.

By den Siamschen Koning wierd 't Contract noch onverbrekelijk, wel en na behooren onderhouden, en de Inkoop van alderhande Waren, als Sout-werken en anders, sonder eenige oppositie toe-gelaten.

BANKO *en* BILITON.

Die van 't Eylant Banka en Biliton zijn jongst in de Maand Augusty verleden Jaars op der selver ernstig versoek, en lang aanhouden by de Regeering tot Batavia, onder de bescherming van de Compagnie aangenomen; doch dit by den Pangoran van Palimbang, die op gemelte Eylanden, hoewel te onrecht, actie maakt, vernomen zijnde, bestond van stonden aan een goede nommer Vaartuygen wel gemant derwaarts te schikken, om sijn gepretendeerde af-vallige Volkeren weder tot submissie te brengen; hoe dit werk dan af-geloopen zy, moet den tijd leeren.

PALIMBANG.

Niet tegenstaande 't hier voorverhaalde alsoo tot-

1669. tot Palimbang toe was dragende, soo wierd aldaar den Handel des niet te min noch al na ouder gewoonte geexerceert, in-middels is genoemde Pangoran, met die van Toelang-Bouwang in Oorlog geraakt, hebbende tot dien eynde, om sijn Vyand te beter tegenstant te bieden, op Batavia een partye Schiet-geweer, als Buskruyt, versocht, dat hem stukwijse met sijn Gesanten toe-gesonden wierd: Interim quamen die van Bantam gedachte Toelang-bouwers met 40 wel gearmeerde Vaartuygen te hulp, die door de Palimbangers de Nederlaag kregen, en soo met verlies van veel Volks weder na Bantam keerden.

Junius.

J A M B I.

De Vyandschap tusschen Jambi en Johon, over eenigen tijd voor-gevallen, en uyt het Huwelijk des Johontsen Konings-Broeder en de Dochter van den ouden Pangoran tot Jamby sijn oorsprong heeft genomen, bleef noch al continueren, waar over den jongen Pangoran tot Jambi op Batavia, als wesende hem den Johorijt te machtig, om secours van Schepen ende Jachten versocht, dat hem, onder excusen, die van Johon soo wel als Jambi des Compagnies Bondgenooten waren, heusselijk af-geslagen ende ontsegt wierd: In-middels sien die van Jambi niemant aan, maar nemen alles wech wat sy achterhalen konnen, gelijk sy ook al eenige rijk-geladen Vaartuygen genomen, 't Volk vermoort, en de Goederen, sonder respect te dragen, de selve Maleyers toe-behoorende, prijs te maken: Hebbende hun jongst ook eenige overgegeven Schelmen niet ontsien 's Compagnies Logie aldaar aan te tasten, ende 2 haarder Inlandsche Dienaren te quetsen, de meyning na 't scheen al watter in was van kant te helpen, dat echter door 't haastig toe-sluyten van de Poort voor-gekomen ende verhindert wierd, wanneerse hun weder van daat transporteerden; en alhoewel men over dese daat by de Pangorains seer ernstig aan-hield, soo is doch op 't selve niet gevolgt: In-voegen des Compagnies saken aan die Plaats niet al te seker staan, evenwel werd den Handel daar noch na ouder gewoonte vervolgt.

A N D R I G I R I.

Tot Andrigiri was den ouden Koning overleden, sulks dessels Broeder de gantsche Regeeringe aan sich heeft getrokken, en stonden de saken met dien Vorst en Manicabers of Boven-Landers al vry wat confuys, en liet het sich aansien, wel met die Luyden in den Oorlog mocht geraken, dat voor des Compagnies Handel aldaar niet wel komen soude. 1669.

Junius.

M A L A C C A.

Binnen Malacca stonden de saken in goeden doen, en wierd tusschen die Plaats en Johon noch alle vriendelijke Gebuurschap en goede correspondentie gehouden, soo nam de frequentatie van alle andere daar om her gelegen Volkeren ook treffelijk toe, dat binnen die Vesting vry wat levens begon te maken; doch evenwel konmen de ongelden, gins jaarlijks vallende, op verre niet te boven komen.

A T C H I N.

Met Atchin stonden de saken so maar in middelmatigen doen, en wierd het Contract met de Koningin aldaar, rakende den Win-Handel in Pera, niet na behooren onderhouden; waar uyt dan ontstont dat men de Penasche Revier met een Jacht en twee Chaloupen beslooten hield; doch evenwel soo niet, of den Atchinder wierd den in en uytgang van dien, sonder eenige hindernis, vrylijk toe-gelaten. Die van Dilly sijn de Kroon Atchin jongst ook af-gevallen, hebbende over sulks by den Gouverneur van Malacca versocht, onder des Compagnies bescherminge te mogen aan-genomen werden, dat hun, als met Atchin noch in Vrede zijnde, heusselijk ontsegt is.

Q U E D A.

Den Koning van Queda heeft ook jongst sijn Gesanten, om 't oude Contract weder te hernieuwen, op Batavia gehad; doch alsoo dien Vorst niet genegen scheen te wesen, wegens de moord door de sijne over 18 Jaren geleden, aan 9 Nederlanders gedaan, te willen straffen, noch ook van sekere 19000 Realen van achten, des Compagnies Ministers af-gedwongen, restitutie te doen, soo zijn de verhaalde Gesanten weder onverrichter saken na Queda gesonden: Hoe sich nu genoemde Koning hier over beraden sal, moet den tijd openbaren; Interim wierd de Revier aldaar mede met eenige Schepen en Vaartuygen beset gehouden.

B E N G A L E.

In Bengale ging het met den Handel noch al verdraagsaam toe; doch is aldaar laatst in Augusty verleden Jaars 't Fluyt-Schip den Oyevaar in 't binnen zeylen van de Ganges, door quade toe-sicht van den Loots-man, gesneuvelt, hebbende sich het Volk, uyt-genomen ses man, die verdronken zijn, ter nauwer noot

1669. Junius. op Vlotten gesalveert, in-voegen de Compagnie hier door niet alleen 't schoon Schip, maar ook alle de daar in-geladen Goederen, sonder iets te bergen, verlooren heeft, dat niet wel komt.

CORMANDEL.

Op Cormandel stond het met den Handel na ouder gewoonte ook noch redelijk, doch echter soo niet, of de selve was, door de Legers van den Grooten Mogol en Golcondaschen Koning, die tegens den anderen te Velde lagen, noch al vry wat obstaculs onderworpen, poogende den Mogol met sijne gantsche macht in 't Rijk van Carnicata te vallen, dat den Golcondaschen Vorst socht tegen te staan: hoe dat dit werk noch af-geloopen zy, moet den tijd leeren.

CEYLON.

Op Ceylon stond mede noch alles in een gerusten stant, zijnde den Trincquemale en Battecalo, doch met permissie van den Koning Radia Singa, beyde gefortificeert: gemelte Koning seyde men ter dood toe krank te wesen, hoe 't dan by sijn aflijvigheyt, als sullende geen wettigen Successeur komen na te laten, met dat Rijk afloopen wilde, konde men niet ten rechten weten.

MADUXEEN, *de Kust van Malabar.*

Tot Madure, en langs de geheele Kust van Malabar, stond mede noch alles wel in een matigen doen, en scheen den Samarijn den Oorlog, by hem tegens de Compagnie op-gevat, al moede te zijn, dat men meynd uyt het achter-blijven van secours, 't welk den selven van de Portugijsen was toe-geseyd, sijn oorspronk neemt; doch dit zy soo 't wil, d'omstandigheden van de verhaalde Vorsts gedaante, geven te kennen sijn gemoed na Vrede held, die hem ook lichtelijk onder een vorderlijke Conditie staat ingewilligt te werden.

WINGURLA.

Tot Wingurla bleef mede noch alles in goeden doen, en had den Portugeesen Viceroy weder op nieuws tegens de wil van sijn Raad, met een Scheeps-Armade in Zee geweest, doch 't gros van de selve na verscheyde Gewesten afgedepecheert hebbende, soo was hy na 3 a 4 dagen vertoevens weder binnen gekeert: Ondertusschen had sich den bewusten Suvagie met den Visiapourschen Koning voor een somme van 600 R. Pagoden weder versoent, soo dat hem daar tegens de Beneden-Landen, onder dat Rijk behoorende, waren in-geruymt, uyt 't welk den selven op 't Eyland Bardées, dat de Portugijsen lange Jaren in besit hebben gehad, een inval had gedaan, en sich aldaar van verscheyde Dorpen Meester gemaakt, sonder dat hem van de andere zijde de minste tegenstand geboden wierd, ende scheen op 't Eyland Zalseet mede actie te maken, hoe 't dan daar mede af-geloopen zy, sal den tijd openbaren; ondertusschen werd die Man van de Portugijsen seer gevreest. 1669. Junius

SURATTA.

In de Gewesten van Suratte en Hindoustan bleef mede noch alles in goeden doen, ende wierd den Handel aldaar, sonder dat'er yets bysonders van te seggen valt, op den ouden voet gecontinueert.

PERSIA.

In Persia heeft de Compagnie, met het overlijden van haren opperften Makelaar, een swaar banquerot gehad, dat door haar eygen Ministers, welke dien Man een groote somme gelts, wel tot het bedragen van 680 R. Guldens, als Cassier hadden toe-vertrouwt, veroorsaakt is, des nademaal den overledene geen Goederen altoos, daar eenig verhaal op is, heeft na-gelaten; soo sal de Compagnie dese schade, sonder 't minste verset te verwachten, dragen moeten, dat verdrietig is. De Resident verhaalde, het stond gins wijders noch alles wel: Van 't Persische Hof wierd geschreven, hoe den jongst aldaar gekroonden Koning Sophy, uyt sustenu hy met die naam niet gesont soude konnen leven, sich Suliman, dat gelukkig is gesegt, had hernoemen laten; 't welk met geen minder Ceremonie als voor-heen sijn Krooning was geschied, is toegegaan: waar op dan ook sijn eerste Wapenen, Merken en Zegel-ringen gebroken, mitsgaders alle voorige Mandamenten door 't geheele Rijk, aan de Land-Regenten verleent, tot niet gedaan, en alles op de naam van Cha, of Koning Suliman, getransformeert zy geworden.

BASSURA.

De vermaarde Koopstad Bassura is in 't begin des verleden Jaars door den Turk in-genomen, en den Bassa, die geseyde Stad lange Jaren heeft geregeert, daar uyt gedreven, dat de Landsaten, als hoopende een beter Tractement onder den Turk te sullen erlangen, als wel by den Bassa was geschied, niet onaangenaam scheen te zijn.

WEST-KUST.

Op de West-Kust van Sumatra hebben de Ingesetenen de Achniders uyt de Heerschappye geset,

1669. Junius. geset, en van daar gezonden, en hun soo wijders met Koopmanschappen, daar te Lande vallende, aan de Compagnie verkocht en gelevert worden.

BATAVIA.

Binnen de Stad Batavia stonden de saken generalijk wel: 't Eenigste dat den Burger aldaar seer beswaart, is, door 't weg-vluchten haarder Slaven na Bantam, sonder dat sy deselve oyt weder van daar kunnen bekomen; dat niet alleenlijk voor die Luyden, maar ook de Regeeringe selfs verdrietig valt, en evenwel tot dat de tijd veranderinge geeft, moet getollereert werden: Doch hier tegens wierd de Rijs en alderhande levens-middelen tot een seer civile prijs binnen Batavia aan de Markt gebracht, dat voor een treffelijke saak moet werden gehouden; soo quam 't aldaar aan den toevoer van verscheyde Koopmanschappen, doch insonderheyd den Peper, niet te manqueren, sulks alles op ons vertrek van gints in een gewensten toestand bleef continueren: Dus veele dan van de Indische saken gesproken hebbende, sal nu tot het gepasseerde op de Reys overtreden, en seggen hoe ons in de weg van Batavia af tot de Capo de Bon Esperance toe niet bysonders ontmoet zy, als eeniglijk dat wy 6 machtige storm-winden uyt den Westen hebben moeten af-staan, die ons in de bevorderinge der Reys seer hinderlijk zijn geweest, invoegen met het Schip Zuyd-Polsbroek eerst op den 8 Maart, naar dat 3 maanden en 7 dagen gezeylt hadden, binnen de Tafel-bay aan genoemde Caap zijn geraakt, van waar, na dat alle af-gedwaalde Schepen aan die Plaats by een versamelden, en soo voorts van 't noodig drink-water en ververfing geprovideert wesende, den 24 des gedachte maands de verdere Reys na dese Landen vorderden, sulks op den 26. 29 en 30 Junij respectivelijk, sonder dat'er op de Weg yets gedenkwaardigs voor-gevallen zy, verscheenen zijn: 't Verhaalde is dan generalijk al 't gene ik u Ho: Mo: concernerende den staat van India, als 't geen sich buyten dien op de gantse Voyagie na herwaarts, toe-gedragen heeft, weet bekent te maken, des dan, vermits my matery ontbreekt desen te prolongeren, soo sal met God besluyten, en den selven bidden, hy u Ho: Mo: tot welstant van 't gemeene best, naar toewensching van langduurige gesontheyd, in sijn H. Hoede gelieft te nemen, en al haar doen voorspoedig te maken, 't welk wenst, hy, die altijd geweest is en verhoopt te blijven U Ho: Mo: onderdanigste en trouw-schuldige Dienaar

JOHAN THYSSEN.

Brand tot *Jedo* in *Japan*. Men kreeg ook bericht uyt bysonder schrijvens uyt Japan, dat Jedo, de Keyserlijke Hooftstad in Japan, met een seer groot getal van hunne afgodische Pagoden of Tempelen was verbrand / een onder waardigheyd die dese Koninklijke Hooft-stad / al veel-malen over-komen is.

1657. Op de 2 van Maart / in het jaar 1657 terwijl de Nederlandsche Gesanten aldaar en in het Rijk waren / ontstond aldaar mede een verschrikkelijke brand; men sag deselve het eerste uyt het Paleys van Sicungodonno geheel aan het Noorder eynde buyten de stad voort-komen; het was juyst op de tijd / wanneer deselve Sicungodonno met den Gesant Wagenaar in drokke onderhandeling was / wanneer hy de tijding van het ongeval kreeg / en ernstig versocht / met sijn believen te mogen af-breken / om ordere op sijn en des Keysers dingen te mogen stellen / en te gelijk te Paarde steeg / en naar sijn huys reed / alwaar hy quam ter tijd / als de brand niet alleen tot sijnent op het krachtigste was / maar ook ten believen van de sterke Noorde wind / als een brandende stroom / na de stad toe gedreven wierd. Terwijl was de Gesant Wagenaar mede tijdelijk in sijn Herberge geraakt / daar hy den Assistent Cornelis Mulok en eenige Japansche dienaren besig vand met de brieven / die hy op de Tafel had gelaten / in Canassers weer te pakken; gelijk mede de over-geblevene vereeringen / silver-werk / kleederen / geschriften en al wat mede te dragen was / om die al te samen in een brand-vry Pakhuys / dat de Japanders Goddon noemen / te verseekeren. Terwijl sy daar mede besig waren / kregen sy bericht van het keeren der wind / en dat sy in hun Herberg geen nood hadden: waar op het vervoeren der goederen van hen gestaakt wierd. Wagenaar ondertusschen klimpt op het dak van het huys / van waar hy wel sag / dat niet alleen de wind niet om was / maar dat ook de brand vast naarderde / invoegen het voor hen hoog tijd wierd voort op te kramen. Terwijl hy met sijn huys-waard een overleg maakte / quam de brand tot op een Musquet-

 schoot

1669. Junius.

schoot na by de Herberg / waar door sy genootsaakt waren / d'overige goederen / en voornamentlijk het geld van de Maadschappy / na den stede-voogt van Nangesaque, Joffiesamma genoemd / vriend van de Hollanderen, te zenden / dewijl de Goddon, alreeds geslooten / en tegen de brand met klap-aarde en diergelijcke versekert / en al het naaste daar aan-staande / onder de voed geworpen was. Wagenaar, beneffens sijnen Huys-waard Ginnemon genoemt / en al die van hun gevolg / na dat de vrouwen en kinders voor-af gezonden waren / verlieten ook hun Herberge / zedert een onlangs voorgegane brand noch niet wel ten vollen op-gemaakt / en komende buyten de deur / sagen wel dat sy al wat te lange gewacht hadden / en groot gevaar liepen / dewijl de straten en stegen in sulker voegen met kassen / kisten / en daar tusschen verdrongе en benarde menschen verstopt stonden / datmer geen door-gank sagh: soekende d'eene sijn goed / d'andere sijn vrouw en kinderen / en yder hun leven te redderen. Men verdrong / vertrapte en versmoorde malkander / hoorde niet als geschreeuw en getier / terwijl andere over hals over kop / over en onder kisten en kassen ter nauwer nood door geraakten; en de geweldige rook begost het gesicht aan sommige te verduysteren / en scheen haar niet als nacht door de groote damp en rook; d'Hemel in sulker voegen overtogen / datmen geen licht ter wereld van de Son konde sien; het jammer ende d'ellende der gener / die hier verstikt / daar verbrand / ginder door de neder-stortinge geveld / overvallen / verplettert / of onvermoedelijk in de brand in-gewikkelt wierden / is met geen penne te beschrijven: maar wel de verbaastheyd daar sich d'Hollandsche Gesant in bevand / (sich soo onvoorsiens bedreimt siende) te bedenken. Sy maakten eyndelijk evenwel een reddering: klommen en hielpen malkander op kuyfens soo veel zy konden; daar geraakten een berg van huys-raat en menschen op malkander; braken de muuren en heyningen deur om wegh te komen / en wierden walker door de Japansche dienaars en tolken geholpen: En op dese wijse geraakten sy noch te met in de ruymte / anders had misschië niemant van hë 't levë daer afgebragt.

Ellendig wesen binnen. *Jedo.*

Sy dan aldus buyten gevaar geraakt zijnde / sagen om na een bequame lijf-berging tegen de nacht / en namen een besluyt / sich naar het Hof van Joffiesamma te begeven: maar dat was soo vol van vluchtelingen / dat'er niet meer in mocht. De Heer Wagenaar dan / keert na den Heer of Bevel-hebber over Firando, wiens wooninge na-by gelegen was; maar dese sloeg het versoek van den Gesant (om daar te vernachten) beleefdelijk af: hoewel de geseyde Heer by eenige duysenden aan de Oost-Indische Compagnie ten achteren was / sonder dat men hem daar lastig over viel. Van daar begaf sich Wagenaar noch na vier verscheydene andere bekende wooningen / maar kreeg over-al even veel gehoors: aldus gints en weder in de duysternis (alsoo de nacht ondertusschen aan-gekomen was) door de stad swevende / en naar een verblijf om-siende / geraakte hy ten laatsten aan het wester-eynde buyten de stad / aan de stroom / aan de hutte van een armen Land-man: hier vand hy wel herberge / maar vuur noch licht; het laatste beschikte hem de brand / die hem noch een weynig van verre toe-lichte: maar de warmte ontbrak hem / en dat in een nacht / dat het seer dapper vroos; het welke niemand sal wonder geven / die de hemel-streek van Japan sal weten. Een andere vluchteling / die mede hier na toe-quam / berichte den Heer Wagenaar, hoe tijdelijk zijn vertrek was geweest / dewijl een half uur daar na sijn Herberg in de lichten brand stond.

Wanneer den dag aan-gekomen was / begaf sich de Heer Wagenaar wederom na binnen / daar hy het gantsche Noorder-gedeelte van Jedo in de assche leggen sag / sonder dat noch het woeden van den brand over was. Het was omtrent den middag wanneer het Keyserlijke Hof in den brand raakte; terstont geraakten daar de geweldige zware poorten onder de voet / de wacht-plaatsen vielen in de graften ten halven over / en doofden aldaar sich selven. Tegen den avond geraakte het Paleys ook in den brand / dat een verschrikkelijk vuur maakte: de hooge Toorens in lichte vlammen staande / scheenen de wolken self te willen verzengen. De vlam was soo snel in haren voortgang / dat de Keyser en sijne Raden ter nauwer noot soo veel tijds hadde / als sich in de speel-hoven / aan de noordzijde van het derde buyten-slot getimmer / te bergen. Dese brand geduurde soo twee dagen lang / die met haar nachten / dese geweldige stad geheel in d'assche leyde / en alsoo over de honderd duysend huysen verwoest en vernielt hadden; blijvende niet staan als de ooster en wester voor-steden / en een steene muur / die een verschrik-

1669. Junius. schrikkelijke puym- en assch-hoop omcingelde / en het geweld van de brand had konnen upt-staan. Het getal der menschen / die daar gesneuvelt waren / heeft de Gesant ten nauwsten niet konnen weten ; soo veel is'er van / dat hy geen tien stappen konde voort-setten / sonder deerlijk-gestelde lichamen / hier versmoort / daar verplettert / en ginder verbrand te sien : op eenige plaatsen lagense drie of vier hoog op malkanderen, soo alsse dood gedrongen of geperst waren. Hy konde in de straat alleen / daar sijn Herberg stond / over de 3000 doode lichamen tellen. Aan een hoek van Jedo is een gedeelte van de stad / dat met sware muuren en poorten / af-gesloten is / waar heen een groot getal menschen sich met de vlucht begaven / menende met hun goederen aldaar het alderbeste bewaart te zijn : die binnen waren / om andere upt te houden / slooten de poorten toe / maar eer-lang sloeg de brand upt de naaste hupsen in de daken die langs de muur stonden ; soo dat'er binnen dat begrijp over de acht honderd om den hals geraakten / behalven noch des Kepsers gevangenen / die men derwaards mede gevoerd had. De Japanders evenwel begrooten het getal der dooden tot over de honderd dupsend zielen / omtrent het tiende gedeelde van die gene / die al dese wooningen / heerlijke Palepsen / en schoone Hoven bewoont hadden.

De Gesanten geraakten daar ook niet sonder kleder-scheuren (gelijk men segt) af ; het goed / datse in de Goddon, als gesegt is / geborgt hadden / meenden sy (voornamentlijk het silver) daar weder upt te graven ; maar soo haast als de assche geroert wierd / gaf die sulk een heeten damp van sich / dat sy het werk mosten laten staan / invoegen Wagenaar in de selve Goddon ses dupsend ses honderd drie-en-veertig guldens aan gereed geld liet sitten / behalven het silver en ander hups-raad ; maar de beste bupd / die elders was / bleef behouden.

Wy hebben dese brand / hoewel buptens tijd / wat breeder willen verhalen / om daar upt te doen af meten / hoe het met dese tegenwoordige plaats gelegen zy geweest.

Beschrijing van Jedo. Jedo is een Stad / gelegen op vijf-en-dartig graden / en acht-en-dartig minuten / Noorder breette / aan een bocht van de Zuyd-zee gelegen : voor de Stad leggen verschepde banken en droogten / soo dat geen als klepn Vaartupg daar binnen komen kan. De boesem / hoewel ondiep / levert veel Bot / Garnaat / en diergelijke Visschen upt / ook seer smakelijke palingen en oesters : maar die seer duur verkocht worden ; gelijk ook alle andere lijftocht daar seer duur is / na de gewoonte der groote Steden / daar der Vorsten Hoven zijn. De Hupsen zijn doorgaans van klep gemaakt / en alleen van bupten met houte dunne deelen / voor het in-wateren / beschooten. Onder dese gemeene slag van Gebouwen / steken de Palepsen der Grooten seer heerlijk en aansienlijk upt / van de welke een ieder sijn aansienlijke poorten en ingangen / doch d'een heerlijker als d'ander / heeft / die noopt meer als eenmaal word geopent / en dat is wanneer de Kepser daar door gaat / om het nieuwe Gebouw met sijn tegenwoordighept te vereeren / en daar de maaltijd te doen. Na welke tijd niemant door de selve vermag te gaan. Jedo vorders legt in het Landschap Quanto, en ten meesten-deel / of wel geheel / gelijk meest al de Japansche Steden / onbemuurt. De straten zijn op hun behoorlijke mate afgedeelt / zijnde een ieder sestig Ykiens, ieder Ykie 200 Hollandsche ellen lank / ten epnde van welke 60 Ykies een Poort staat / die des nachts met licht en wacht voorsien word : het geen tusschen ieder Poort is / word voor een straat gerekent / over de welke twee Buurt-Meesters gestelt zijn / die op alle voor-vallen seer naauw acht nemen. Dese af-meeting der straten heeft niet alleen plaats in de Japansche Steden / maar ook op de Dorpen en Vlekken. Alle de Inwoonders zijn / soo hier als over geheel Japan, tol-vry ; alleenlijk moeten sy de erven van de Hupsen / aan den Land-heer ten duurste betalen ; en om dat de Hupsen / als gesegt is / upt klep / met hout / en voort houte optoopssel / meest bestaan / doet de brand daar gemeenlijk sulk een gewelt op. De andere bysonderheden / die aanmerkelijk zijn / kan de benieude Leser / upt de wijd-loopige beschrijvinge (door Jacob van Meurs, in het jaar 1669 upt-gegeven) na-sien ; waar toe wy hem (als zijnde dese bupten ons bewerp) den selven wijsen.

Intrede van den Franschen Gesant in den Haag. Op den 5 van dese maand / dede de Fransche Gesant / de Heer Pompone sijn openbare Intrede in den Haag ; hy was al te vooren tot Rijswijk, in het hups van sijn Hoogheyd, door den Hof-meester Hessels onthaalt. Wanneer de afgesondene van haar Hoog-Mogende, de Heeren

1669. Junius.

van der Hoolk wegen Uytrecht, en Bootsma van wegen Vriesland, in de Carosse van Staat met 6 Paarden / gevolgt van 6 andere / mede van 6 Paarden / hem by de Hoorn-brugge quamen ontmoeten; zijnde omtrent 3 uuren na den noen. Na het af-leggen der behoorlijke en plichtige hoflijkheden / trad Pompone in de Karos / met de Heeren af-gesondenen / en noch 2 of 3 voorname Fransche Heeren: sijn gevolg bestond in 8 Edel-lieden / seer kostelijk gekleet; rijdende voor-uyt 4 Pagies te paard / en 8 Lacquayen te voet / in kostelijke Levreye van Leververwe / met rosse Passementen geboord: voorts in 3 prachtige vergulde Koessen met 6 Paarden / daar sijn Lijf-karos onder was. Na dese volgde die van haar Hoog-Mog. en die van Hessel reed voor-uyt / die hem leyde in het huys van Maas, alwaar sijn Eccell. op kosten van de Staat onthaalt wierd. Op den 6 van de maand wierd hy door haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, den Heer van Gent wegens Gelderland, en den Heer van Meermond wegens Holland, ter gehoor geleyd / verseld met een groot gevolg van Edelen: stil-staande voor de trappen van de groote Zaal / wierd Pompone daar over geleyd / staande een Sergiant met 10 musquetiers aan den ingang tegen het gedrang van het volk; wordende niemand als die van het gevolg door-gelaten. Wanneer de Gesant binnen was / wierden de gewoonlijke plechtigheden met ongedekten hoofde af-geleyd / en daar op ging sijn Excell. in een arm-stoel sitten; waar op hy / en al de Heeren van de Vergaderinge sich dekten / en Pompone in beleefde en wel-voegende woorden sijn voorstelling dede / behelsende / een versekerde betuygenis, van de groote genegentheyd, die sijn Majesteyt van Vrankrijk droeg om de oude vriendschap met desen Staat, onverbrekelijk te willen onderhouden, en by alle mooglijke middelen, deselve noch meer en meer te bevestigen. Al het welke met gelijke beleeftheyd en keur van vriendelijke woorden / door den Heer van Asperen als voor-sitter / wierd beantwoord. Na dat hier mede omtrent een goed vierden-deel uurs was door-gebracht / wierd de Gesant op de selve wijse / als hy boven gebracht was / weder af geleyd / en naar het huys van Maas gebracht.

Op de sevende van dese maand / voor den middag / vergaderden de twee Provintien / Holland en Zeeland, om over het stuk van Justitie en Recht-plegingen een goede ordere te beramen / en sich met malkanderen daar over te verdragen; en zijn eyndelijk na veele moeyten / en over en weder reysen / met malkander verdragen / in dese na-volgende stukken.

Nader Accoord, gemaakt tusschen de Heeren Staten van Holland en VVest-Vriesland, ter eenre, en de Heeren Staten van Zeeland, ter andere Zijde, rakende het faict van de Justitie, met den gevolge ende aankleven van dien.

I.

IN den eersten, is tusschen de hoog-gemelte Heeren Staten van d'eene en d'andre Provintie, na verscheyde gehoudene Conferentien en communicatien, veraccordeert en vast gestelt, gelijk vast gestelt word by desen, dat de Jurisdictie, die de President en Raden van den Hove tot noch toe mede over de Provintie, Steden en Ingesetenen van Zeeland hebben gehad en geexerceert, volgens de originele Instructie, mitsgaders de Accoorden en verdragen daar op gemaakt, voortaan geheelijk sal cesseeren en ophouden; en dat dien-volgende de Staten, Steden en Ingesetenen van Zeeland, in het toekomende voor de voorsz. Hoven in geenderhande wijse betrekkelijk, aansprekelijk of causabel sullen wesen, maar dat het voorsz. Hof, soo in Jurisdictie als in 't aanstellen van den President, Raden en Ministers, met den gevolge en aankleven van dien, alleen sal staan onder 't gesag en de dispositie van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland.

II.

Dat de Onderdanen en Ingesetenen van Zeeland by provisie, en ter tijd toe anders sal wesen geordonneert, sullen blijven, en voor soo veel des noods zy, op nieuws gestelt worden, gelijk deselve gestelt worden by desen, onder 't ressort en de Judicatuure van den Hoogen Raat, onder de conditien, restrictien ende limitatien, vervat in de voorgaande Verdragen van den Jaren 1587. en 1596. mitsgaders in het provisioneel Accoord van den Jare 1607. voor soo veel het selve op den voorsz. Hoogen Raat geappliceert kan worden; en dat dienvolgende in specie van alle Sententien, gewesen by de Heeren Gecom-

1669. Iuny.

Gecommitteerde Raden van Zeelant, als representerende Burch-Grave en Leenmannen van de selve Provintie, mitsgaders by de Geregten van de Steden, en van het platte Landt van Zeelant, daer van voor desen aen het Hof is geappeleert geweest, directelijck ende immediatelijck sal werden gereformeert ofte geappelleert aen den voorschreven Hoogen Raet alleen.

III

En nademael de Staten, Steden Quartieren van Hollant en West-Vrieslant jegenwoordig ter eerster instantie voor het Hof van de selve Provintie mogen werden geconvenieert, en dat van de Sententien by 't voornoemde Hof daer over ghewesen, aen den Hooghen Raet mach werden geappelleert: Dat derhalven oock de Staten, Steden en Quartieren van Zeelandt ter eerster instantie sullen moghen werden betrocken voor den Hoogen Raet, of wel soodanighen Rechter als de Heeren Staten van Zeelandt daer toe namaels mochten goet vinden in de eerste instantie te ordonneren: Des dat in 't voorsz. laetste cas van de Sententien by soodanighen Rechter gewesen, mede aen den Hoogen Raet in maniere voorsz. sal mogen werden geappelleert; ende is hier op expresselijck verklaert, dat, voor soo veel hier boven van de Staten van d'eene en d'andere Provintie wert gesproken, 't selve niet anders te verstaen is, of geduyt sal werden, dan ten respecte van saken, in de welcke de selve *privatorum laco* geacht en gehouden moeten werden.

IIII

Den President en Raden van den voorsz. Hoogen Raet, sullen geen besoignes hebben of houden, dan ter presentie van alle de Raden, so uyt d'eene als d'andere Provintie *in loco* present zijnde, of immers daer toe behoorlijck bescheyden wesende, volgens en in conformitè van der selver Instructie, sonder dat aen de Raden uyt d'eene Provintie apart en met seclusie van die van d'andere Provintie; eenighe saken gedefereert, veel min by de selve verhandelt of getermineert sullen mogen werden, uytgenomen alleen, dat de criminele saecken, die van den Hove by Appel ofte reformatie aen den Hoogen Raet souden moghen werden gebracht, sullen staen ter kennisse en judicatuere van den President en Hollantse Raden; gelijck mede de Heeren Staten van Zeelandt de vrijheyt sullen hebben, om de kennisse en judicature van het Crimineel in haer Provintie vallende, dat appellabel of provocabel is, te defereeren aen den voorsz. President en Zeeuse Raden, mitsgaders den Griffier *Yman Cauw*, en soodanige andere, die sy souden mogen goet vinden, daer by te voegen: Sullende alle andere saecken, die tot noch toe van wedersijden aen den Hoogen Raet appellabel of provocabel sijn geweest, soo wel in Hollant en West-Vrieslant, als in Zeelant voorvallende, geene uyt-gesondert, gelijck ook de Dominiale saken, by Appel of reformatie aen den Hoogen Raet werden gebracht: En voor soo veele de Heeren Staten van Zeelant eenige saken, 't zy in de eerste instantie, 't zy in cas d'Appel, van de judicature van den vollen Hoogen Raet jegenwoordig, volgens de voorsz. Verdragen onthouden, of namaels noch souden mogen aftrecken, dat het aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant vry sal blijven de selve saken in haren reguarde door den President en Hollandtse Raden aldaer te laten berechten en termineren.

V

Dat in alle saken, in de welcke ghelchil is tusschen Partyen, waer van d'eene, het zy *Actor* of *Reus*, is Hollants, ende de andere Zeeus, noch de Heeren Staten van d'eene, noch de Heeren Staten van d'andere Provintie, yets affonderlijck aen den Hoogen Raet sullen mogen gebieden of verbieden, maer dat de twee Provintien ten aensien van soodanige saken, alleenlijck sullen hebben en mogen excerceren een gemeene en concurrerende dispotie, en dat dienvolgende ook *illis casibus* den voornoemden Hoogen Raet niet sal hebben te pareren eenigh bevel of verbot, dan by beyde de Provintien te samen gegeven werden.

VI

Dat de Heeren Staten van Zeelant, ten aensien van twee Zeeuse Partyen, soo wel als de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslandt, ten aensien van twee Hollandtze partyen, sullen hebben en mogen excerceren de vrye faculteyt, om dien aen-gaende sodanigh te disponeren, gebieden en verbieden, selfs oock met aftreckinge of verminderinghe van Jurisdictie, als de selve ten meesten dienste van hare Provintie oorbaerlijck achten sullen.

1669.
Iuny.

VII

Dat 't getal van de Hollantze en Zeeuze Raeden in den Hoogen Raet sal werden gebracht en gehouden in de selve proportie, als het Hof is gecomposeert geweest, namelijck, dat de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant in den voorsz. Hoogen Raet voortaen sullen mogen stellen de nombre van acht Raden, en de Heeren Staten van Zeelant daer inne behouden 't getal van drie Raden, den President in het een of 't ander getal niet gerekent, als zijnde en sullende werden verkooren by beyde Provintien gelijkelijck, in manieren hier na breeder verklaert, sonder dat het voorsz. getal van Raden van de eene of van de andere sijde verder sal moghen werden geaugmenteert, noch oock aen d'eene of d'andere Provintie eenige diminutie tegens haer wille geverght: Sullende de Tractamenten van de drie Zeeuze Raden voortaen werden versorght ende betaelt by de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant, ter somme van seven duysent guldens Jaerlijckx, volgens soodanige distributie, als by de Heeren Staten van Zeelandt sal werden geordonneert; en de Raden by d'eene en d'andere Provintie verkoren, na dat yder van de selve in sijn reguard goet duncken sal, sonder dat het van nooden sal wesen eenige verklaringe van aengenaemheyt daer over by den Hooghen Raet te doen, die niet te min de vrijheyt gelaten wert, om by afsterven van yemant van de Raden, eenige bequame en gequalificeerde Persoonen voor te slaen, daer op de respective Provintien, yder in den sijnen, de noodige reflexie sullen konnen nemen.

VIII

Dat, so wanneer de Presidents of Griffiers-plaetze van den Hoogen Raet sal komen te vaceren, een nieuwe President of Griffier sal werden gekooren by beyde Provintien, volgens het Verdrach dienthalven in den Jare 1596 ghemaeckt, op den voet en maniere als het selve jongst den 15. Mey 1655. ten regarde van den jegenwoordigen President is gepractiseert, namentlijk, dat de Heeren Staten van Zeelant na ontfangen notificatie van het overlijden van den President ofte Griffier voornoemt, door de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant by Missive versocht zijnde, haer in 's Gravenhage te willen vervoegen, om gesamentlijk tot d'Electie van een nieuwen President of Griffier te procederen, sich ten dien fine aldaer sullen laten vinden teghens den dagh in de voorsz. Missive te exprimeren, ofte, by ongelegentheyt en empechement, op soodanigen anderen dagh, als sulckx met haer commoditeyt best en gevoeghlijckst sal konnen geschieden, die in allen gevalle sal moeten werden ghenomen binnen den tijdt van drie maenden, te rekenen van den dagh af dat de voorsz. Notificatie by haer sal wesen ontfangen; welcke voorsz. tijt soo by d'eene als by d'andere Provintie sal moeten werden waergenomen, op pœne dat by gebreeke van dien, en de voorsz drie maenden overstreecken zijnde, den President ofte Griffier sal werden verkoren by de Heeren Staten van die Provintie alleen, die haer daer toe binnen den selven tijt als boven, sal hebben ingestelt, en dat hy dienvolgende oock op Commissie van de selve Provintie alleen in de possessie van sijnen Staet gestelt en ontfangen sal werden: En sullen de hoog-gedachte Heeren Staten in de voorsz actie haer Sessie nemen aen een langhe Tafel, ten dien fine in de Vergader-plaetze van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslandt te approprieren, daer van de hoog gem. Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant tot haer keuse nemen en occuperen sullen de eene zijde, en de Heeren Staten van Zeelandt d'andere zijde, en vervolgens procederen tot de voorsz. Electie, by versamelinghe van Billetten, in sulcker voegen, dat yder Lidt op een Billet sal stellen sijn eygen naem of qualificatie, en daer onder de Persoon, die het selve Lidt tot bekleedinge van het vacerende Ampt sal willen stemmen: Sullende de voorsz. Billetten van de Leden van de eene en d'andere Provintie by der selver respective Ministers, yder in sijn reguard in een Back of Comme apart gecolleɛteert, en sulks gedaen zijnde, de Billetten, soo van d'eene als d'andere, door de voorsz. Ministers te samen gebracht, en onder den anderen gemengt werden, en voorts de voorsz. Billetten op de voorsz. Tafel gelegt, en getelt zijnde, of oock het juste getal van Billitten behoorlijk by den anderen gevonden wert, sal den Minister van Hollant billet voor billet op-nemen, openen, ende vervolghens leveren in handen van den Minister van Zeelant, om by de selve op-gelesen

1669. Juny.

lesen en de in-geschreven naam gepronuncieert te werden; geduyrende welke oplesinge, den Secretaris van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslandt, als mede den Secretaris van de Heeren Staten van Zeelant, indien de selve ook present is, aanteyckeninge doen, en vervolgens verklaren sal, in wat voegen de Stemmen sullen zijn gegaan, en op wat Persoon dienvolgens de Electie sal wesen gevallen; alles onder soodanigen actie van non-prejudicie, als voor desen, en noch jongst in den voorsz. Jare 1655. aan de Heeren Staten van Zeelant is gegeven geweest.

IX.

Alle voorgaande Accorden en Verdragen, de Justitie concernerende, voor soo veel daer aen by desen niet en wert gedesrogeert, sullen blijven in haar geheel, doch alleenlijk applicabel wesen op den Hoogen Raet, die sich vervolgens na den inhoude van de voorsz. Accorden en Verdragen sal hebben te reguleren.

X.

Alles by provisie en met conditie, dat by soo verre d'eene of d'andere Provintie haar in tijden en wijlen by desen Accorde in 't generaal of particulier bevonde beswaert, men deshalven met den anderen sal komen in communicatie, en in cas de voornoemde Provintien, wederzyts redenen gehoort en in-genomen zijnde, met den anderen niet konden accorderen, dat als dan de respective Provintien daar van sullen mogen scheyden, ende blijven op haer geheel, gelijk sy waren voor dato van 't provisioneel Accord van den Jare 1607.

XI.

Aldus veraccordeert ende gesloten tusschen Gedeputeerden van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant ter eenre, ende de Gedeputeerden van de Heeren Staten van Zeelant ter andere zyde, met wederzijts belofte, dese, elck by de hoogh-gemelde Heeren Staten haer Committenten te sullen doen aggre-eeren, en daer op behoorlijke Ratificatie uytwisselen, binnen den tijdt van 6. weeken oft twee maenden uytterlijk. t'Oirconde deses zijn hier van gemaeckt en ten wederzyden behoorlijck onderteekent twee eensluydende Instrumenten, in 's Gravenhage den sevenden Juny Anno sesthien hondert negen en tsestigh.

In den naem en van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Hollant ende West-Vrieslant, daar toe by de selve specialijk geauthoriseert. Ende was onderteyckent,

JOHAN de WITT. (L. S.)

In den naem ende van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Zeelandt, daer toe by de selve specialijck geauthoriseert. Ende was onderteyckent.

PR. de HUYBERT. (L. S.)

Nademaal door 't Verdrach tusschen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant ter eenre, en de Heeren Staten van Zeelant ter andere zijde, buyden gesloten, van difficilder executie schijnt gemaeckt te werden de genegentheyt, die d'eene of d'andere Provintie voor heenen gehad heeft, jegenwoordigh noch soude mogen hebben, ofte oock namaels konnen krijgen, tot combinatie van beyde de Hoven van Iustitie; ende dat nochtans de meyninge niet en is door het tegenwoordige Verdrach de selve combinatie of te advanceren of te ruch te setten, soo wert by desen wel expresselijk verklaert, dat beyde de Provintien, onaengesien desen Accorde, dienthalven blijven behouden, ghelijcke vryheydt van deliberatie en naerder Verdragh, als haer voor dato deses heeft gecompeteert, sonder dat uyt dit Accord oyt of oyt eenige illatie gemaeckt, of argumentatie geformeert sal mogen werden, om de voorsz. combinatie te promoveren, of te reculeren. Aldus gedaen ende gepasseert tusschen Gedeputeerden van d'eene en andere Provintie, in 's Gravenhage, met belofte van Ratificatie, als in de voorsz. Accorde, den 7. Iuny 1669.

In den naem en van wegen de gesamentlijcke Heeren Gedeputeerden van Hollandt en West-Vrieslandt, daer toe by de selve specialijk was geauthoriseert. Was geteyckent,

JOHAN de WITT. (L. S.)

In den naeme ende van weghen de gesamentlijcke Heeren Gedeputeerden van Zeelandt, daer toe by de selve specialijck geauthoriseert. Was geteyckent,

PR. de HUYBERT. (L. S.)

1669. Juny.

Ratificatie van de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant.

De Staten van Hollant ende West-Vrieslandt, Doen te weten, *Dat wy gesien, rijpelijck geexamineert ende geconsidereert hebbende het Verdrach, op den 7. Juny deses loopende Iaers 1669. ghetroffen tusschen Gecommiteerden uyt het midden van den Onsen, en de Heeren Staten van Zeelandt, met sekere acte van non-præjudice; reflecterende op de combinatie van beyde de Hoven van Iustitie, soo als het selve hier nae van woort tot woorde staet geinsereert.*

Fiat insertio.

Ende nademael Wy bevinden den inhouden van dien conform onse goede meeninge ende intentie, en oordeelende dat al het selve sal strecken voor den dienst, ruste ende luyster van beyde de Provintien, als mede tot hanthavinge en vorderinge van de oude ende vertroude Vrientschap ende goede correspondentie tusschen de selve en wedersijts Interessen. SOO IST, *dat wy het voorseyde Verdrach in allen deelen, Poincten en Articulen, hebben goet ghevonden, geapprobeert en geratificeert, vinden goet, approberen en ratificeren het selve mits desen; Beloovende alle den Innehoude van dien onverbrekelijck te sullen naerkomen, en observeren, doen nakomen en observeren, sonder eenigh belet, of infractie ter contrarie; en tot meerder versekeringe van dien, hebben wy desen met onsen Grooten Zegel hier aengehangen, doen zegelen, en door onsen Secretaris doen tekenen op den 20. July des Iaers onses Heeren en Saligmaker 1669. Was geparapheert,*

Johan de Witt, vt.

Lager stont, Ter Ordonnantie van de Staten,
En geteeckent,

Herbt. van Beaumont.

Ratificatie van de Heeren Staten van Zeelandt.

De Staten van den Lande ende Graeffelijckheyt van Zeelant, Allen den geenen die dezen sullen sien of hooren lesen, Saluyt, Doen te weten, *Dat Wy gesien, rijpelijk geexamineert en geconsidereert hebbende het Nader Accord op den 7. Iuny deses loopenden Iaers getroffen, tusschen Gedeputeerden uyt het midden van de Provintien van Hollandt en Zeelandt, daer toe specialijk geauthoriseert, rakende het fait van de Iustitie, met den gevolgen en aankleven van dien, mitsgaders sekere Acte van non-præjudice, mede ten selven dage wederzijds onderteeckent, soo als het een ende het andere hier na volgende van woorde tot woorde geinsereert staet.*

Inseratur.

Ende nademael Wy bevinden den Inhoude van het voorsz. Accord ende Acte van non-præjudicie te wesen conform onse goede meyninge ende intentie, en oordeelende dat al het selve sal strecken tot beter en promter administratie van Iustitie, en onderhoudinge van alle goede en vertroude correspondentie tusschen de twee Provintien, tot bevorderinge van wederzijts Interessen. SOO IST, *dat wy het voornoemde nader Accord in alle sijn deelen, poincten, en Articulen, mitsgaders de Acte van non-præjudice hebben goet gevonden, geapprobeert en geratificeert, gelijck wy het eene en het andere goet vinden, approberen en ratificeren by desen: Beloovende alle den inhoude van dien onverbreeckelijck te sullen nakomen en observeren, en door andere die het behoort te doen nakomen en observeren, sonder eenigh belet of infractie ter contrarie: En tot meerder versekeringe van dien, hebben Wy desen met onsen grooten Zegel, hier aan gehangen, doen zegelen, en door onsen Secretaris doen ondertekenen: In't Hof van Zeelant, binnen Middelburgh, op den 11. July 1669.*

Onderstont, Ter Ordonnantie van hooggem. Heeren Staten.

Ende was geteyckent,

Justus de Huybert.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, in aanmerkinge van het misbruyk in het Wijn-verkoopen / in het welke veel lieden / onder den naam van Wijn-verkoopers / den Wijn / met kannen en stoopen / uyt hunne Pakhuysen en Kelders laten halen / ook een ieder die voor geld / in de selve laten drinken / hebben een sterk Placcaat daar tegen laten emaneren / en uytgaan / in het welke sulks seer nauw / op sware boeten verboden word. Order [...] het W[...] verko[...] pen.

Het Poolsche Rijk bleef als nog in verwagtinge van een nieuwen Konink. Op de vier- Pool[...] saken

1669. vier-en-twintigste van de voorleden Maant wierd besloten / dat de groote Maarschalk, openbare verseekering aan een ieder sou doen/ dewijl men nagt over nagten / twintig persoonen / en meer op de straten tot Warsau, vermoort vand leggen ; ook dat alle die in vreemde Gesanten dienst waren / souden hebben te sweeren / niet tegens de Staat te sullen doen. De Bisschop van Kiow, en de Palatijn van Cernikow, wierden als Gesanten naar den Groot-Vorst van Moscovie geordonneert/ maar dese weygerden te gaan/ vreesende niet wel onthaalt te sullen worden / om dat de Czaar, door sijn eerste Commissaris Nasokin, sijn leger voor Kiow geslagen hadde / daar men quanswijs de verhandelinge sou aanstellen. De Poolsche groote Schatmeester / most ook toen het verwijt hooren / dat hy al het geld van de versterking van Caminieck, opgesteeken hadde : maar dese betoonde het selve / aan de Brugge / en de vergader plaats van Warsau, en tot de bestelling van de vergadering / had besteed. Op de vijf-en-twintigste wierd niet gedaan als hacquetteren en redentwisten / over het verleggen / en de ordere van het krijgsvolk / sonder eenigen uytslag. Op den ses-en-twintigsten quam de Heer Sapiha, met groote statie en heerlijkheyt binnen / en dede met den Prins Bogeslaus Radzevil de maaltijd. Op den seven-en-twintigsten klaagde de Overigheyt van de Stadt / dat de kamers op het Raadhuys te klepn wierden voor eenige gemagtigde / die men in het gemeen exorbitanten, of spots-gewijs exsorbitanten, of uytsuppers noemde ; waar over de vertrekken van het Slot daar toe verveerdigt wierden. Op den agt-en-twintigsten wierd gesprooken van het hooren der Gesanten ; maar sonder eenig besluyt ; ook of het selve in de Saal van den Raad, of in het open veld sou geschieden ; alleenlijk las de Maarschalk van de vergaderinge / een voorslag / om het besluyt / tegen den overleden Heer Lubomirzki, sijn Schoonvader / te vernietigen / het welke voor goed gekeurt wierd. Daar na dede de Palatijn van Sandomyrs, een lange reden / behelsende / datse voor vyanden van het Vaderlandt behoorden gehouden te werden / die de verkiesinge van een Koonink met geweld sogten door te dringen / of met hun dringende koppen / sonder besap door willen ; dat men d'arrier ban tegen de selve most doen te velde komen / en hy selfs wilde op gaan sitten / soo om een nieuwen Koonink te helpen bevorderen / als om de exorbitanten / en uytsporigen uyt te stooten. Met dese en andere nietigheden ging die dag weder door : ondertusschen begost de Roomsche geestelijkheyt weder met hun droomen en sufferyen voor den dag te komen / om dat eenige van hen voorsegt hadden / dat de oude Koonink Johan Casimirus, de Kroon wederom sou komen aan te vaerden : dat / wanneer hy van Cracou vertrok / uyt de holen en kuylen van Calvarien, of den Kruysberg, een oneyndelijke menigte van slangen na de Hongarische Landen uytgevlogen waren / soodanig dat geheele akkers daar mede als bedekt waren gesien / soo dat sig de Landlieden uyt de velden / naar hunne huysen moesten begeven : gelijk mede in Hongaryen, diergelijke plage van kikvorschen sou ontstaan zijn. De Nuntius, of Gesand van den Paus, sogt onder dies de Vergadering een seer goed en Godsdienstig persoon tot Koonink aan te bevelen / die altoos geen ketter / nog scheurmaker was : de Prins van Condé wierdt t'eenemaal uytgesloten / maar over Lotharingen en Nieuburg weer nieuwe hoop kregen.

Iuny. Sufferyen der Geestelijken.

Alle de Bisschoppen stemden tot het uytsluyten van den Prins van Condé ; alleen die van Warmie, hield het wat tegen / maar liet sig eyndelijk geseggen : en onder de wereldlijke Heeren / was niemand daar tegen als den Palatijn van Russie, seggende dat hy nog dese / nog ook Nieuburg, voor soo veel als hem aanging / wilde uytsluyten / maar hy liet het eyndelijk mede sakken. De Palatyn / of Waywode van Bezeslie, sloot Condé met hart en mond uyt / als mede die van Rava : die van Lublijn had geen minder yver ; en die van Pomerellen voegde daar nog by / dat de Raad behoorde ordre te stellen / dat voor het toekomende / op de Rijksdagen / sulke sollicitanten en aanhouders / geen toegang kregen. De Heer Sobiesky, groot Marschalk van de Kroon / was van het selfde gevoelen / maar konde Nieuburg niet uytsluyten.

Ondertusschen quam de Pospolite Russinie, of de gemeene Ridderschap / half dronken zijnde / wel 16000 in het getal / op de been/

1669. Juny. en vertoonde sig om de legerplaats / daar de verkiesinge gedaan wierd. Sy begroeten eerst de Vergaderinge met gebogene Standaarden: en seyden / sy waren niet gekomen / om de Vergaderinge eenige moeyelykheyt of ontroeringe toe te brengen; maar wel / om de verkiesinge te helpen bevorderen / en dat van een Konink / die alle onheylen van het Vaderland soude konnen weeren / en die daar waren / weg nemen; en voorts de Staat en den Adel in alle hunne geregtigheden voorstaan. Dit ging tot daar en toe wel / maar daar na / wierden sy soo moedwillig / datse tot aan de afwalling van de Vergaderplaats aannaarderden / doende daar een algemeene salvo, datse seyden een eerschoot te zijn; maar een Heyduk, staande op het retrenchement / of de wal / vloog die eerschoot door het hart / dat hy dood daar heen viel; gelijk nog drie andere daar door gequetst wierden. De groote Velt-Heer toonde sig daar over soo misnoegt / dat hy den Sabel wilde trekken / maar sy gaven hem wel soo veel te kennen / indien hy sulks dede / datter niet een van al de Vergadering sou afkomen / en maakten sulk een geroep / dat niemant van de Raden een woord konde spreeken. De Bisschop van Cujavie, wilde ook yets seggen / en vertoonen dat sulks by die geleegentheyt onbetamelyk was / maar sy wierden daar over nog te ongebondener / en riepen / hy soude ook swijgen / of het sou den Bisschoppen mede gelden. De Primas Regni, d'Eerts-Bisschop van Gnesins, veynsde sig siek / vreesende voor arger / maar sy lieten hem seggen / dat hy in de Vergadering sou komen / of sy wilden hem uyt den bedde halen. Hier over hebben de Eerts-Bisschop / des Kroons Schatmeester / en andere / sig met hunne meeste goederen op het Casteel begeven: sulk een moedwil had men daar over de verkiesing te lijden.

Moedwil der Polpolijse Russinie.

Hier op quam noch / dat het Krijgs-volk om geld sprak; en soo quam d'eene moeyelykheyt op den ander.

Ondertusschen wierden de Gesanten gehoort / die van den Keyser meent men dat Nieuburg sou hebben aangepreesen: die van Keur-Brandenburg, had toen gehoor; en naar hem / die van den Hartog van Nieuburg, van de welke de laatste een brave aanspraak dede / in de welke sijn Meester beloofde een Collegie van jonge Poolsche Studenten in Duytsland op te regten / de Munte te verbeteren / drie Sterkten op de Frontieren / op sijn eygen kosten te laten versterken / of vijf duysent Man tot den oorlog / en twee millioenen aan geld / om het Poolsche Heyr te betalen. Op dese voorstellingen wierd hem een seer gunstige antwoord gegeven / die sijn hoop niet t'eenemaal omstiet / alsoo de Eerts-Bisschop van Gnesnen, hem uyt den naam van den Raed seyde / datse al in sijn gunst souden doen / dat sy konden. Na dese had een afgesondene uyt Courland gehoor / dese bragt klagten in tegen de Litauwers, die hunne Grensen en Frontieren groote schade toebragten / waar tegen belooft wierd / middel te verschaffen. Na dese quam een Gesant van de Tartaren binnen / die de geheele Vergadering aan het lacchen hielp: hy quam met vier slegte Ruyters te Paerde / en als men hem de plaats aanwees / daar de Courlandsche Gesand geseeten hadde / en een Tapijt voor sijn volk om op te sitten / ging hy met sijn beenen kruysweys onder sig op den stoel sitten / liet sijn muts staan / sonder de Vergadering / eenige de minste eerbiedigheyt te bewysen: waar over een yeder wel hartelyk begost te lacchen / het welke als hy sag / begost hy te lacchen soo hart als yemand van al de rest. Syn versoek was / dat de onderhandeling tot Podhais, mogt werden ter uytvoeringe gestelt / en nam daar mede sijn afscheyd.

1669. Juny.

Belacchlijk gelaat van een Tartarisch Gesant.

Daar na quam d'Afgesand van den Hartog van Lotharingen, met een groote stoet van Ruyterye / in een kostelyke toestel. Toen stonter een van de Raden op / die voortbragt / dat geseyde Prins van Lottharingen, nog onlangs / soo wel als Condé en Nieuburg, by de vijf tonnen gouds / tot het vermeerderen van sijn schepselen / onder de Raden had laten omdeelen / het welke by de gantsche Vergadering seer qualyk opgenomen wierd / evenwel wierd hy soo wel als de Nieuburger, niet t'eenemaal hoopeloos afgewesen. De Gesand seyde uyt den naam van den Hartog Karel, Oom van desen Prins / tot lof en aanpryjsing van de selve / dat hy maar seven-en-twintig jaren onderdoms hadde / wakker / sober / dapper en voorsigtig was: dat hy seven talen verstond / en nog besig was om meer te leeren / selfs ook de Poolsche / dat hy een beminder van den Oorlog was / en

wel

1669. Juny.

wel tegens allerhande slag van ongemakken mogt; dat hy met geen schulden belast was / sig geheel na de Poolsche wyse schikken / de Hoogduytsche kleederen en zeden afleggen / en de Poolsche weder in de plaats aannemen wilde; dat hy ook buyten toestand van den Raed geen Houwelyk sou aangaan; dat hy tot Pont a Mouson, tot opvoedinge van hondert Poolsche Leerlingen / een Collegie wilde opregten / en gereedt was / tegen al syn tegenstanders sig te versetten. Hier voegde hy by / dat de Hartog van Lotharingen had belooft het Poolsche Leger te betalen / en tien jaren lang / tot het gemeene gebruyk / yder jaar vijf tonnen gouds op te brengen / behalven dat hy nog vier duysent man te voet aannam te onderhouden. Op al het welke hy tot antwoord kreeg / dat men op sijn saken soude letten: en daar mede ging hy heen. Na dat nu al de vreemde Gesanten gehoort waren geweest / sou men tot de verkiesing komen. De Poolen waren in tween verdeelt / van de welke het een gedeelte met den Nieuburger, en een ander met den Prins van Lotharingen hield / en terwijlen riepen de Poolen te Velde / wel vijftig duysent mannen sterk / met alle geweld om een Koning. Lotharingen overtrof den Nieuburger met vyftig stemmen / waar op die gene die nog op de zyde van den Prins van Condé waren / verhoopten middel te vinden van een stok in het wiel te steeken / waar op ook sulk een quaat weder ontstond / dat sig een ieder / uyt het velt / naar syn stove begeven most. Aldus bleef dit werk soo steeken / tot op den negentiende van de Maant Juny. De Palatyn van Calitz, siende de neygingen van de Poolen te voorschyn quam / en doende een deftige aanspraak / aan beyde de aanhangselen / hen te gemoed voerde / waaromme sy soo verblind en verdwaast waren, datse sig selven de keel wilden laten toebinden, en toenijpen; en wat hen bewoog om soo naar een vreemden Konink te hellen en te neygen (daar sy misschien slegter van gehandelt souden worden, alsse sig nu souden derven inbeelden) gelijk of *Polen* nu soo arm van wijse en dappere mannen en Vorsten was, datter niet een te vinden sou zijn, die het roer van hunne Staat, sou konnen bestieren: sy souden omsien offer geen Piasto, of iemand van hun landgenooten te vinden was, die ver van alle vreemde belangen, niet soo lief sou hebben, als de voorstand der Vaderlijke wetten, en de welstand van het Rijk, en stelde met eenen den Vorst MICHAEL TOMAS CONBUT WISNOWISKY, *Palatyn van Russie*, voor: en dewijl hy terstont door verscheyden anderen daar in geholpen wierd / quam het gewisselyk daar toe / dat hy met gemeene stemmen tot Konink verkoren wierd. En waarlyk het was tyd / alsoo dese langdurige kibbelinge alreeds twee Edellieden het leven had gekost / van de welke de eene gesabelt / en d'andere doorschooten was: daar was misschien niemand minder die na die waardigheyt gestaan / of selfs gedagten gehad hadde; ja hy scheen met alle blykelyke waarschynlykheyt / selfs een tegensin / en weerwil in dese bedieninge te hebben / stortende selver tranen / en verklarende dat hy sig die staat niet alleen onwaerdig / maar ook onbequaam daar toe achte te zyn; maar de Vergadering vertoonden hem / dat het in der daad Gods werk was / dat hy het selve niet behoorde te wederstaan / maar sig daar onder te buygen / tot dat hy eyndelyk gelyk als gedrongen wierd / dese eere aan te nemen / verklarende dat hy niet hun aller Konink / maar dienaar wilde zyn: waar op hem al de Grooten quamen begroeten / en geluk wenschen / alleen de groote Canselier van Littauwe Patz seyde / dat hy niemant als den Prins van Lotharingen, syn stem konde geven / zynde misschien wat te diep aan deselve met belofren verbonden.

Verkiesing van een Pools Konink.

Men bragt den nieuwen Konink terstont na de Hooft-Kerk van S[t]. Jan, om met de Vergadering / God voor dese verkiesinge te danken / gelyk daar het te Deum Laudamus heerlyk gesongen wierd. Van daar leyde men hem naar het Palays / daar men hem de rykste en kostelykste Juweelen en kostelykheden van de Kroon aanboodt. Wanneer ook eyndelyk / na veel tusschen vallende tegenspoorelingen / de Nuncius, of Gesant van den Paus, de Primas Regni, en andere Waywoden, den nieuwen Konink geluk quamen wenschen / gelyk ook de Gesand van de Cosakken, sonder dat iemand meer tegen de verkiesinge iets te seggen hadde.

Veel van de Waywoden, hadden gaerne den Prins Bogislaus Radzeviel, tot Konink gehad / mits hem gevende een jaar tyds / om sig tot het Roomsche geloof te bereyden;

maar

1669. Iuny.

maar dese te goed onroomsch / wilde na die voorwaerden niet eens luysteren. De nieuwe Koninck wierd by den grooten Referendarius ter maaltyd geboert / daar syn Vrouw Moeder / door den Grave Scafgotz, by hem gebragt wierd / die ook haren Soon quam geluk wenschen. Daar na bragt men hem weder op het Koninklyke Slot / daar hy bleef / om op alles goede ordre te stellen. De Primaat van het Ryk / beschonk hem met een silver Disch-geregt / tot syn bysondere huyshoudinge; en Lubomirzky, met een schoone Karos met ses Paerden: andere Grooten deden het selve: maar Scafgotz vereerde den nieuwen Konink / uyt name van syn Meester / met een van de schoonste Karossen van Europa / met ses Paerden: een voorbode van een aanstaande of besteeken Houwelyk / tusschen desen Konink / en de Suster van den Keyser / dat daar op gevolgt is.

Geslagt des Koninks van Polen.

Hy was een Vorst omtrent seven-en-twintig jaren oud / een Littauwer van geboorte / uyt de stamme van Olgerdis, de Soon van Gedinno, die in het jaar 1305 / de Stad Wilda verovert heeft / en de Groot-vader van Jagello is geweest; uyt welke stam / ook verscheydene Hartogen van Littauwen, van Nogovorod en Sevria; ook Koningen van Bohemen, en Vorsten van Valimen Wisnowicky, gesprooten zyn / behalven de Iagellonische Koningen van Polen. Self dit geslagt / bysonderlyk van de Wisniovitzki, is altoos de Staat soo getrouw geweest / datter een spreekwoord onder hen is / dat noit iemand van de Wisniovitzki, van sijn getrouwigheyt afgevallen is. Dese Vorst / wiens goederen in de Ukranie meest gelegen / door de Tartaren waren bedorven / is door den afgeganen Konink / Johan Casimir, groot gemaakt / en in de geleerdheyt opgetrokken; die hem ook tot sijn reysen vyf duysent guldens gegeven heeft. Hy had nog syn Moeder en twee Susters in het leven. Syn persoon was tamelyk lang / en wel lyvig / van gelaat vrolyk en levende. De Poolsche Geesten / om hun genegentheyt tot hunnen nieuwen Konink te toonen / hebben verscheyde Anagrammen, en naamspreuken op syn naam gemaakt / als mede dese volgende veersen:

Competiere duo vel tres Diadema Polonum,
Atque illi peregrè nostrum inire Decus.
Ære, minis, meritis, varia spe ferbuit inter
Suspensos animos ardua causa diu.
Sed fratrem legisse domi, quis nos vetat? ultro
Patria suppeditat, qui diadema ferat.
Haud malè Venda tulit quondam, Meliusque Piastus,
Iam Wisniowiecius *Rex diadema ferat.*

Dat is:

Daar heeft'er twee, of meer, na't Poolsche Rijk gestaan,
Om ons van buyten 's Lands, het Kroone goud t'ontvryen:
Met dreygen, geld, en deugt quam ieder op de baan,
En hielden ons gemoed vast op van alle zyen.
Maar wat verbied den Pool sijn Landsbroer dit te bien,
Daar 't Vaderland ons geeft, die Kroon en Scepter voegen:
Een Wendel droegse eertijts; nu salme een Landsman sien
De Poolsche Kroon en Staat beheerschen, tot genoegen.

Ondertusschen hebben wy den afgegane Konink Casimir, op syn vertrek uyt Polen, gelaten. Dese / na dat hy verscheyde plaatsen besogt / en syn Godsdienstigheyt over al gepleegt had / quam op den tweeden van dese Maant / tot Tarnowits, op de grensen van Silesien, daar Prins Karel van Lotharingen, met syn Regiment in besettinge lag. Des avonds was hy lange met den gesëyden Prins in gesprek / als mede eenige daar aan volgende dagen / en vertrok toen op Czentocovo, om het wonder beeld van Maria te besoeken. Van daar nam hy synen weg over Neuremberg. Over al daar hy door het Keyserryk reysde / soude hy uyt bevel van syn Keyserlyke Majesteyt vry gehouden syn geworden; maar hy weygerde sulks beleefdelyk door een Brief / seggende / maar alleenig door het Ryk syn weg na Vrankrijk te nemen / en dat van Bohemen, tot in het Fransche gebied syn onkosten afgesprooken waren. Hy schreef vorders na Parijs, aan de Princesse Palatijne, en versogt haar / soo na als haar mooglyk was / aan Parijs, een woninge voor hem te willen huuren: de Abdye van Vaux, wierd dan tot syn verblyf veerdigt. Ondertusschen quam een deel van des Koninks huysraat / tapyten / silver / en anderen toestel / te scheep tot Rouaan aan.

Reyse den ouden Koning Casimir.

Terwyl reysde de Prins van Toscane, mede

1669. mede de wereld door/ en quam op den 16 Junij uyt Engeland in den Haag; en hoewel haar Hoog-Mogende hunnen Hof-meester Hessels op sijn aan komen na Rotterdam zonden/ om sijn Hoogheyd naar waarde statelijk te ontfangen/ soo heeft het deselve evenwel goed gedacht sich selven Incognito of onbekent te houden/ gelijk hy ook seer beleefdelijk/ het aangeboden tractement en onthaal van de Staat geweygert en af-gewesen heeft; gaande sijn Herberg nemen op den Vyver-berg in den Dolphijn. Hy deed ook een speel-reysje naar Haarlem/ daar hy sijn vermaak nam om de Bleykerpen te sien/ en de Bleykers meyden en knechts sijn mildadigheyd te laten genieten; van waar hy voorts op Alkmaar getrokken is; van daar hy sijn Reys naar Amsterdam genomen heeft/ en soo weder naar den Haag gekeert is. Hy was ook de steden van Zuyd-Holland gaan besoeken/ daar ik hem tot Dordrecht in het Magazijn gesien hebbe: en soo is hy weder over Sedan naar Vrankrijk, en voorts naar Italien getrokken; latende den lof na/ dat hy sich over-al seer minnelijk en mildadig getoont heeft.

Junius.

Reys van den Prins van Toscanen.

Alsoo tusschen Keur-Paltz en den Hertog van Lottharingen noch onlusten waren/ en die sich van den Rijks-dag te Regensburg naar Frankfort, en van daar na andere Vorsten Hoven/ om heul begaven; die al mede niet met deselve te recht konden geraken/ wierd Geraerd Hamel Bruyniks (soo als hy van wegen de Staaten Generaal als Resident na den Keyser gezonden wierd) gelast/ in sijn deurtocht dese twee Vorsten aan te spreken: in Bruyninks plaats wierd Abraham Malapait naar Frankfort geschikt: daar-en-tegen quam de Gesant van haar Hoog-mogende Mr. Pieter de Groot uyt Sweden wederom te huys. Heynsius wierd na Moscovie en de grensen van Lijfland gezonden/ om benevens den Engelschen af-gesant/ de geschillen tusschen Sweden en Moscovien hangende/ te helpen af-doen.

Terwijl nam de Keur-vorst van Beyeren aan het Slot Starrenberg, dat in een groot Meyr gelegen is/ met sijn gemalin en kinderen sijn vermaak. Men stelde aldaar een seer vermakelijke Jacht aan/ daar de Jagers/ in het aansien van hare Hoogheden, de Hasen en Hinden in het water joegen/ alleenig op het geluyt van hunne Hoornen/ en het janken van de Honden/ daar de Keur-vorst en Keur-vorstin, selfs met hunne handen het Wild konden doden: maar een dat ongewond opgebracht wierd/ vercierde de Vorstin met haar eygen krans van bloemen; en te medelijdig om het Wild te doden/ schonk het sijn leven/ en liet het weder in de Wildernis loopen.

Vermaak van den Keur-vorst van Beyeren.

1669. Junius.

Soo gelukkig als dit Wild was in het behouden van sijn leven; soo ongelukkiglijk verlooren tot Brussel drie persoonen hun leven op eenen tijd. d'Eerste was een Trompetter/ die door een Bevel-hebber van des Staats oorlogs volk dood geschooten wierd; de tweede was een Jong-man/ die uyt een veynster dood viel; maar de derde droeg het gewaande lot van veele/ blijvende alleenig dood/ daar men niet anders als het uytterste ongeval van veele verwacht hadde. Dit was onder het instorten van een vermaarde Herberge/ die de Beurse van Antwerpen genoemt wierd/ daar hy met een Wagen met groente juyst omtrend stond/ en de eenige was/ die die in gevalle Beurs de dood dede/ daar het licht een deel andere in-gevallen/ en platte beursen ontquamen; hoewel eenige den Mantel/ en andere den hoed voor het gelag mosten laten.

Ongeluk tot Brussel.

Tot Parijs scheelde het mede niet veel/ en dat op een plaats die niet veel heyliger was: namentlijk/ in het Italiaansche Tooneel-spel/ daar de Ridder du Perrey, met eenige andere Franschen Adel, aan d'eene zijde/ en de Graaf van Rochester, met eenen Heer Sandwich, aan d'andere zijde van het Tooneel sat: de geseyde Perrey (sonder dat wy weten d'oorsaak waarom) staat van de zijde van sijn vrienden (die wel ses in het getal waren) op/ en gaat na d'andere zijde den Grave van Sandwich eenige verongelijkende scheld-woorden toe-bijten; die (daar over geraakt) desen du Perrey een soufflet of oor-band geeft: hier op trekt du Perrey, en sijn geselschap/ van leer; gelijk d'Engelschen mede deden/ die sich soo dapper weerden/ dat sy al de andere seven een yeder het sijne gaven; hoewel sy ook seer gewond wierden/ en een van beyden vijf wonden ontfangen had. De Koning toonde sich over dit werk seer misnoegt/ en gaf aanstonds ordere desen Perrey, en de andere op te soekken/ en vast te setten/ maar sy pakten sich bytijds deur.

Ook tot Parijs.

Gelijk ook de Koning van Portugaal mede

1669. voor de tweede-maal in Zee / en naar Tercera geraakte. Don Francisco de Britto in het Slot St. Gillis, in een vaster / hoewel ruymer gevangenis gestelt zijnde / wierd daar na verwesen van sijn staten verballen en ont-edelt te zijn / sijn goederen (die hy van wegen de Kroon besat) te missen / en voor tien jaren in Africa gebannen.

Junius. *Koning Alfonsus* vertrekt naar *Tercera.*

Beroerte tot *Constantinopolen.*

Omtrent dees tijd ontstont'er tot Constantinopolen een groote beroerte ; maar die evenwel niet seer lang geduurt heeft. De Hoofden van de Janitzaren hadden voor eenigen tijd de broeders van den Grooten Heer in hun macht gekregen / en onder de bewaring van de Sultana gestelt / onder beloftenisse / dat sy sonder hun-lieder bewilliging deselve uyt haar handen niet souden laten gaan. De Grooten Heer, ondertusschen bemerkende de groote genegentheyd / die de Janitzaren sijn broeders toe-droegen / had al verscheyden-maal toe-gelegt / om de jonge Vorstin in sijn handen te krijgen en te doden / maar had daar noopt toe konnen komen : zijnde altoos door het loos beleyd van de oude Sultana daar in verhindert. Eyndelijk besluyt hy / een van sijn voornaamste ontmanden met 30 Solachi, of Boog-schutters daar heen te zenden / die daar aanquamen / brengende de last en ordere van den Grooten Heer, bestaande in vier orderen : d'een voor de oude Sultana of des Keysers moeder ; de tweede voor den Grooten Caimaccan ; een derde voor de Janitzar Aga, en de vierde voor de Bostangi Bassa : alle welke drie bevelen van eenen inhoud waren / behelsende / dat men den Grooten Heer de hoofden van sijn twee broeders sou toe-zenden. Dese drie gelaste hebben daar over met malkander de saak overlegt / en den ontmanden tot antwoord gegeven / dat sy wel veerdig waren het bevel van den Grooten Heer uyt te voeren ; maar dat sijne broeders in het Serraglio, by sijn moeder waren / daar sy als mannen zijnde / op verbeurte van het leven niet konden of mochten in-komen. De ontmande begeeft sich hier op aantstonds in het Serraglio, by de Sultana, en toont haar het bevel van den Grooten Heer, sonder evenwel het selve uyt sijne handen te geven / en trachte soo met een loosheyd de Sultana met de Princen uyt het Serrail te krijgen ; onder voorgeven / dat hy last hadde deselve op seker Paleys van den Grooten Heer te brengen / dat niet seer verre buyten Constantinopolen gelegen was / alwaar hy ordre hadde / eerst sijn last-brieven te openen : maar de oude Sultana het bedrog bemerkende / heeft den ontmanden door haar vrouwen doen aan-tasten / en met geweld sijn bevel-brief ontnomen / den welken openende / heeft daar de voor-verhaalde last in gevonden ; sy daar op / zend met des Keysers ontmande / een van de haren met brieven aan den Grooten Heer, die soo haast niet by den Keyser quam / of wierd door sijn bevel den kop af geslagen. Ondertusschen bracht de Janitzar Aga al de Janitzaren op de been / dewelke / door eenige andere grooten gestijft / soo uyt genegenheyd en liefde tot des Keysers broeders / als uyt ongenoegen over de quade bestiering / en de valsche munt die daar om-ging / drie dagen aan malkander / als dol en rasende / langs de straten van de stad geloopen hebben : het welke den Grooten Heer aan-gesegt zijnde / heeft deselve terstond last en ordre gezonden / dat alle de Janitzaren, en soo hun als andere Bevel-hebbers / aanstonds naar hun bescheydene plaatsen souden hebben te vertrekken ; volgens het welke de Hoofden van dese beroerten mede vertrokken zijn / waar door alles gestilt is / blijvende de jonge Vorstin noch onder de bescherming van hun Moeder.

Keur-Prins gedoopt.

Op den 2. deser / wierd tot Koningsbergen, met seer aansienlijken toe-stel en plechtigheden / de jonge Keur-Prins van Brandenburg gedoopt / en Philips Wilhem genoemt ; sijn getuygen waren Johan Casimier, gewesen Koning van Polen, de Kroon-Prins en Princesse van Denemarken, Hertog Christiaan van Meersbach, de Vorsten van Brunswijk en Lunenburg, de Keur-Princes van Saxen, de Hertoginne Weduwe van Gottorp, de Hertoginne van Courland, de Land-Gravin van Hessen-Cassel, de Princessen van Saxen, Meersbach en andere / beneffens de Maagdenburgsche, Pruyssische en Lunenburgsche Gesanten. Na dat alles gedaan was / is de Vorstinne beschonken / door de Pruysische Stenden / met een schoon en silver gedreven Kasje / in de welke een Obligatie van 20000 Rijksdaalders lag ; het Geschut wierd tot drie-maal gelost / en daar na een Vorstelijke Maaltijd gehouden.

Brand te *Gottenburg.*

Maar een anderen brand ontstond in de stad Gottenburg, een plaats al-te-maal van hout en balken getimmert / gelijk meest al de Noorder steden zijn : waar onder de wind soodanig gewoeld heeft / dat den naasten morgen de

1669. Junius.

de meeste huysen / benessens het Raad-huys / en een van de grootste Kerken in d'assche lagen.

Tot Amsterdam wierd met het begin van dese maand een valsche Munter onthalst / die seer slechte Ducaten had geslagen. Elders waren noch meer van dese gasten / die hun kunst by den munt-meester of geld-schroever tot Danczik geleert hadden. Van dese slag quamen binnen Caminiek twee met een Kalesse en twee schoone Paarden in ryden ; zijnde d'eene een Fransman, en d'ander een Dantzikker / van meeninge / om vorder na Walachien te reysen. Sy gaven sich by den Bevel-hebber voor Officieren uyt / die hen drie dagen wel dede onthalen / en een van sijn Officieren by hen zand / om sijn hoffelijkheden by hen af te leggen : maar meest om te vernemen wat voor Officiers sy waren : maar sy / onder het goet onthaal / hunnen mond mis-pratende / wierden vast gehouden / en vorders ondervraagt zijnde / wierden (door het vinden van een goede menigte van valsche Ducaten / en selfs hun Stempels en gereedschap) voor valsche Munters bekent / gelijkse ook voor soodanige gestraft zijn.

Valsche Munters gestraft tot Caminiek.

Staat van Candia.

Candia ondertusschen had het quaad genoeg / en wierd door de geduurigheyd van haren arbeyd gelijk als ademloos : de Fransche Bevel-hebbers / daar gekomen / leden seer groote ellende / ik zwijge het gemeene volk ; evenwel weerde sich dit tweede Troya noch even dapperlijk / alwaar (na dat men op den 7 Junij de groote Mijne had laten springen / niet sonder seer goede werking te hebben gedaan) noch seven andere / en daar na noch vier anderen / aan het Raveleyn de Spirito Sancto, met gelijke werkinge aan-gestoken wierden ; werpende veel Turken en geweld van Steenen in de lucht. Daar na sprong'er noch een in het Bolwerk St. Andrea, en een van hondert en sestig Baren kruyt onder een groot Logement van de Turken, door de welke met Logement met al een seer groote menigte op-geblasen wierd / benessens twee stukken geschuts dat de Christenen selfs geplant hadden / en een groot deel van hun eygen Bolwerk : dit was daar dagelijks te doen / en sulke vuuren wierden daar geduuriglijk gestookt / niet-tegenstaande de hitte / andersints buyten dat / genoegsaam onverdraaglijk was. Het Hoogduytsch Krijgsvolk (al te samen brave en lustige mannen) was nu ook daar aan-gekomen ; van dese wierd desen brief geschreven / die de staat van de stad ten naausten uyt-drukt :

Brief uyt Candia geschreven.

MYn ongelegentheyd heeft my van schrijven lang achter-houden ; dan nu segge, dat wy den veertienden deser 's avonds gelukkig hier zijn aan-geland, passeerende tusschen Zanten ende Standia, daar de Venetiaansche Armade lag: Lijdende twee felle stormen, soo dat verscheyde Schepen haar Zeylen en Masten verlooren, en ons Schip konde Zeyl noch Roer meer gebruyken, ende lieten 't op Gods genade soo heen drijven ; eyndelijk gaf den Hemel weder goed weer, soo wy in de Baye van St. Angelo in 't Eyland Cerigo in-liepen ; den volgenden dag quamen met een vliegende storm te Suda : wy waren doe wel dertig Schepen sterk, maar geen dertien bleven by een, doch vonden malkander aan Standia: Dese Voyagie maakten veel siek Volk, maar wierden na gelukkige Landinge hier weder haast gesond: Na dat wy ons hier nu wat uytgerust hadden, besagen met den Heer Generaal Grave van Waldek en ettelijke Grooten, de Wallen en Werken deser Stad ; wy moeten bekennen, dat het een seer schoone Stad geweest zy, grooter als Lunenborg, dan is van de Turken alsoo door-schooten, dat men 't niet beschrijven en kan: want daar is geen Huys dat boven niet af-geschooten is, ook twintig en dertig schooten door en door heeft, ende zijn ontellijke Huysen by-na tot den gronde geruineert: soo schiet ook den Vyand de Stad kruys-wijs door, waar over het op sommige Plaatsen met pericul te gaan is, alsoo de Steenen van de Muuren als Vogels vliegen. De Werken deser Stad zijn goed: maar de swakste zijn Sabionera en St. Andrea, daar de Turken sterkst zijn ; de meeste defensie van deselve geschied van en tegens ons met Pistoolen en Hand-Granaten, als ook met Steenen, en groote Granaten te arbeyden, te beletten: En dagelijks soo van ons, als van de Turken Fourneysen aan-gesteken, somtijds met 3 somtijds met 4 tonnen Kruyt, waar door dan groote schade geschied: Eer wy hier quamen, stond het met dese Plaats seer gevaarlijk, ende was het Volk dat in vijf Maanden geen geld

1669. Junius.

ontfangen had, seer qualijk te vreden, loopende veele tot den Vyand over. Het gebrak ook aan Granaten als anders, waar uyt licht een Rebellye konde ontstaan: maar toch als maar Geld, Wapenen, Provisie en versch Volk aan-komt, sal dese Plaats (believt het God) soo licht geen nood hebben: Komt het Fransche secours aan, sal wat hooftsakelijkx voor-genomen werden. Dit is het voornaamste te berichten, dat dese Plaats over-al ondermijnt is, ende houden dagelijks drie duysend mannen de Wacht by gemelde Mijnen onder de aarde. Ons gebreken seer Mineerders, en wy hebben noch twee: eer wy hier quamen, vervielen vijftig Persoonen in een Mijne, alsoo de Turken een Mijne over deselve lieten springen: Vuur-werken zijn'er seer weynig, ende die wy mede gebracht hebben, heeft dese Stad verheugt: d'Artillerye is ook met geen Officieren voorsien, en daar is maar een eenig Venetiaansch Edelman, Cups genaamt, die d'Artillerye commandeert: De Turken (soo wy hooren) hebben lustige Neerlanders en Engelsen tot Constapels, die den Primo Vizier met geweld van de Schepen genomen, en op de Bateryen heeft laten setten, geeft haar vier-entwintig Rijkxdaalders 's maands, en sy schieten met Canon seer gewis. De jongste Gevangenen berichten, dat de Turken noch by de dertig of veertig duysend man sterk in hun Leger waren; maar geen veertien duysend bequaam om te Vechten: wat sy hebben, is schoon Volk, het geen men selfs aan de vier honderd Slaven, die voor haar arbeyden moeten, wel sien kan: Wy alhier zijn met de Burgers vijftien duysend man sterk, alle bequaam tot strijden: De sieken en gequetsten zijn by de vier duysend. Onder dies is alles wat men begeert, hier wel te bekomen: 't Houd is wel het dierste, en ik moet een Rijkxdaalder voor honderd pond betalen, soo dat my een Maaltijd Vleesch seer duur staat: Wijn, Vleesch en Brood is van tamelijken Prijse, 't welk men anders nauw gelooven soude; de Wijn is een roode Fransse Wijn, en seer goed: De Maas-Stoop geld na onse Munte acht Lubse Schellingen. Soo lang maar de Venetianen Meester ter Zee zijn, sal het ons aan Victualie (soo God wil) niet ontbreken, en soo lange sal ook den Vyand van dese plaats moeten af sien; De Bresse die sy jongst by St. Spirito hebben gemaakt, was veertig treden wijt: Tegens St. Andrea hebben sy een groote Batarye met acht sware Stukken, ruineeren wy hem die, soo moet hy (God willende) die Post weder quiteren. 'Wil noch heet af-loopen, alsoo hy dagelijks avanceert, en in veertien dagen veel Aarde gewonnen heeft; hier tegens is hy by Sabionera swak, hoewel hy daar met twintig Stukken en Mortieren speelt, daar weynig uyt-recht, vermits nu al 't geweld naar St. Andrea wend, doende noch onlangs drie Compagnie haar Baracken aan de Zeekant toe-stellen. Wy Lunenburgers hebben dese Post meest te versorgen, en ik staa by drie groote Mortieren, waar van yder honderd vijftig pond Steenen werpt, behalvens noch de ses Mortieren, die ik mede gebracht heb, daar nevens: Den Vyand is met sijn Wachten nu soo naar, dat wy den anderen konnen toe-reyken; hy beyvert sich seer dese Plaats te vermeesteren: Dan wy hebben twee Af-snijdingen gereed, en het derde begonnen: En 't gantsche Werk is onder-mijnt; heeft het noot, soo sal het met den Vyand een groote lucht-sprong doen, ende sijn verlies aan Volk meerder, als voordeel aan dese Post: Tot noch toe heeft hy (God lof) aan desen oord geen schade gedaan: Doch 't is over-al seer gevaarlijk wegens de Steenen en Mijnen op de Straten en by de Bressen te komen. God wil ons wijders bewaren.

Dit waren in der daad seer quade voorteekenen/ voor de behoudenisse van dese plaats/ terwijl de af-gunst der Italianen aldus hun eygen verlies bewerkte/ en de macht der vyanden dede aan-groeyen; gebruykende ondertusschen de moed en het bloed van andere/ daar sy selfs het hart niet hadden te gaan. Ondertusschen komt ook de braave Fransche vloot/ daar hier voor gewag van gemaakt is/ daar mede aan. Dese quam den 18 en 19 Junij aan het Eyland Standia, en van daar vervolgens tot Candia; alwaar de Generaal/ d'Hertog van Navailles, by nacht de vloot loste/ en terstond alle de Posten selfs ging besien; en hebbende alles wel af-verspied/ sloeg met goedvinden van den Venetiaanschen Generaal Morosini, een treffelijke uyt-val op de Turken (van de zijde van Sabionera) te doen; al-eer sich deselve

Aankomst van de Fransche vloot.

1669. deselve aldaar meerder quamen te versterken. Hier over dan ontscheepte men met'er haast op den 24 Juny / by de 8000 mannen/ en/ om die geen moed te doen verliesen / stelde die aanstonds in slach-ordere ; waar op den 25 d'uytval in den dageraat geschiede. Door dese wierden met'er haast al de Turksche werken en naarderingen om verre geworpen ; en dewijl de Turken daar omtrent niet boven de drie duysent sterk waren/ wierden alle hunne posten / en onder de selve twee seer schadelijke Batteryen vermeestert. Dit goed gevolg sleepte na sich het verbranden van een van de Turksche Magasijnen / datse de Turken alreeds hadden af-genomen / het welke / hoewel schadelijk door de vyanden/ evenwel niet na-liet den Christenen een groote schrik aan te brengen / die beducht waren/ dat het een Myne was / die achter hen in de brand gestooken wierd. Hier door liepen de Christenen, in twee deelen gedeelt / weder te rugge / sonder datse gejaagt wierden / daarse anders geschapen souden hebben gestaan een heerlijke overwinning te bevechten : self konden de troepen van achter-hoede / dese verbaasde loopers niet stuyten / noch te rugge houden : want die gaaf heeft een Franschman, dat hy soo volhardig in het loopen/ als roekeloos in het aanvallen is. De Hartog van Beaufort, daar selfs tegenwoordig/ (die ook daar dood bleef) konde met alle moogelijke yver d'on-ordere niet stuyten. En alsoo verlieten dese Franschen de Turksche posten soo schandelijk en lichtvaardiglijk / als sy de selve moediglijk ingenomen hadden. De Turken in tegendeel schepten hier over moed/ en hun vluchtenden vyand dapper op de hielen settende / en ten deelen den weg af-snijdende/ hieuwen in korten tijd over de 500 ter neer ; behalven noch 100 Fransche Ruyters/ die de moed hadden stant te houden/ onder de welke ook de Hartog van Beaufort was ; het welke een ongemeene groote droefheyt en ontsteltenisse onder de Christenen veroorsaakte. De Ridder van Vendosme, neef van den Hartog, was al mede onder den hoop. De Hartog wierd door een Musquet-koegel dwars door het lichaam getroffen. De Turken lieten'er ook wel omtrent de 1000 mannen sitten. Twee dagen daar na deede den Generaal Morosini, om de Christenen den moed te herstellen / en de schade/ door dese voorbarige Franschen (die de Turken in hunne Tenten hadden willen opscherven) geleden/ eenigsins te vergoeden / alleen 200 mannen van de sijne langs St. Andrea uyttrokken ; dese met de Turken hand-gemeen geworden / en eyndelijk veynsende te willen vluchten / lokten de vyanden op drie Mijnen / die gereet waren / en terstont aangesteken wierden / waar door over de 500 Turken in de lucht vloogen / beneffens vier van hunne Stukken / die naderhand opgegraven / en op het Bolwerk van St. Andrea geplant wierden : maar de Turken kregen'er weer twee van in handen. Dit kon wel eenigsins de bitterheyt van het voorgaande verlies versachten / maar deede de dooden evenwel niet weer-komen / zijnde dit slecht gevolg daarom te schadelijker / om dat de moed der benauden licht gebrooken is. Evenwel bleven sy by de hoope/ van wel haast/ met een anderen algemeenen uytval / de vyanden te bestoken.

Junius.

Brabant van binnen met Spangiaarden belemmert/die hen lastig genoeg op den hals lagen/ en van buyten door de Fransen met oorlog gedreygt/ wist niet aan wat zijde sich te keeren/ om een dringend quaad te ontgaan. Ondertusschen liet de Conneſtabel niet na/ volgens sijn hebbenden aart / altoos met de handen open te sitten ; hy weygerde eenige aangeboden Juweelen / Schilderyen / en andere frayigheden te koopen / om dat hy geen gereede penningen hadde ; soo veel gesegt / als dat hy niet droevig sou zijn / indien de Steden hem den ledigen buydel vulden / slachtende de Spaansche Hoeren / die altoos iets gebrek hebben / als'er de Pollen by zijn / maar geen gelt om te koopen/ op datse in den buydel mogen tasten. Groote Wissels daar na uyt Spangien komende / deeden hem te markt gaan/ om in Spangien te toonen/ dat'er in Nederland noch om gelt wat te krijgen was : terwijl hoopten de Nederlanders noch op de verwisseling door desen Land-voogt/ door een Italiaanschen Hartog van Parma, of een Spaanschen Hartog van Ossuna, toen Onder-Koning van Napels , of eenig Nederlands Heer / die hen het best van allen sou hebben aangestaan. Terwijl oeffende sich sijn Excellentie met den Tour à la Mode te doen / of met piaffeeren langs de straten / of de vermakelijke vesten van Antwerpen, of met

Julius. Staat van de Spaansche Nederlanden.

1669. Julius.

met het speelen van Musijk-tuyg/ of het schieten van den Voet-boog; al oeffeningen die een Gouverneur van de Nederlanden passen. Jeder nacht waakte/ voor de poort van sijn Kamer/ een Vaandel Spangiaarden, als of het in het heetste van den Oorlog was/ die den eenen dag wel toe-gerust op-trokken/ en den anderen dag als Schobbers liepen bedelen; hier mochten de Antwerpenaars eens om grijneken/ maar het behaagde hen beter/ de Koopvaarders voor de Stad af en aan te sien varen/ en somwijlen een stuk Geschut te hooren lossen. De Misse hield hy/ à la Grandessa, in sijn huys/ en stelde voor alles sijn staat Koninklijk aan.

Hy vertrok den vijftienden July de Kranenburgsche Poort uyt/ rijdende over Laken heen/ naar het Jacht/ onder het lossen van het Geschut/ en voer soo na Vlaanderen. Toen schonk men ook tot Antwerpen de Heere-wijn aan den Graaf van Montery, nu Land-voogt van de Nederlanden, en toen Generaal ter Zee-geworden. Maar ondertusschen sag men daar het ongeluk/ dat d'eene Broeder den ander vermoorden/ d'een een Borgemeester/ en d'ander een Schepen van Hasselt zijnde/ ter oorsaak van eenig geschil datse over Erfgoed hadden; gelijk noch maar vier dagen daar na twee andere malkander met houwers te keer gingen/ die niet veel beter scheenen in den sin te hebben; doch dese hadden de geheele Beurs tot schepdslieden/ die daar over geheel in roere wierd. De Pest deede ook tot Mechelen, Leuven, Aalst, Brussel, en elders/ en hier en daar ten platten Landen/ mede haar verderffelijk geweld; verschoonende selfs de Kloosters niet/ noch verhinderde de moedwillige en geldelooſe Spangiaarden, de Godsdienstige lieden/ die van Scherpen-heuvel quamen/ op de wegen te berooven/ en selfs twee Vrouwen/ die uyt de Misse quamen/ te schoffeeren. Dese geldeloosheyt bracht de lieden soo verre/ ook vier Italiaansche Kapiteynen/ datse voor hun Kolonel hun stokken in stukken braken/ die daar voor niet anders kreegen/ als datmen-se in een Karos naar het Kasteel gevangen voerde/ als ook twee andere naar het Kasteel van Gent, sonder dat'er iets anders op dese mannen te seggen was/ alleenig/ om dat hen de 2000 gulden ter Maand ontbraken/ ontbrak hen ook verstands genoeg/

Twee Broeders vermoorden malkander.

om sich gehoorsaam te dragen. De Spangiaarden, selfs die de wacht te Brussel voor het Hof hadden/ namen de Voor-by-gangers de hoeden en mantels af/ en ontsagen hen niet hunne sakken te berooven/ en noch slagen toe te geven. Al dese overlasten klaagde men wel aan de Connestabel, maar dese stelde daar geen ordere op/ gelijk het self in sijn huys slecht genoeg toeging/ daar de Hofmeester den Opper-kok/ om een schootel eetens/ mede ponjardeerde/ die daar over terstont vluchte/ en al het na-jagen ontquam. Ondertusschen ging den handel vast wech/ alleen die in de ampten geschiede (die voor gereed gelt als voor de meest-biedende verkocht wierden) bleef in stand/ tot groote hartseer van veel eerlijke lieden/ die geen verdiensten genoeg vonden om de geldige te boven te komen. Aldus ging het in het wereltlijke/ en niet beter in het geestelijke/ daar de Geleerden malkander/ als het hayr van het hooft reden-twisten en schreven/ en met Papiere wapens dapper te keer gingen.

Oost-Indische Scheepen aangekomen.

In Holland quamen in het begin van Augusti/ boven de voorgenoemde 13 Oost-Indische Schepen/ onder het gesag van Jan Thijsz. noch ses/ mede seer rijkelijk geladen. Dese spraken van weynig veranderinge zedert/ zijnde den 13 January 1669. van Ceylon vertrokken/ als dat Caron sich noch tot Suratte onthield/ niet denkende dan met een goed Cargasoen weder in Vrankrijk te keeren. De Franschen hadden al een voorslag gemaakt/ om het Eyland Madagascar, ter oorsaak van de onhandelbaarheyt der Inwoonders/ te verlaten/ en sich op d'Eylanden de Mascarenhas neder te slaan/ die beter tot hunnen lossen handel gelegen scheenen te zijn. Maar de Koning in tegendeel/ begeerde dat den Heer de la Haye, Stadvoogt van St. Venant, op Madagascar, als Onder-Koning/ sich neder-setten/ en ten eersten/ met twee of drie welbereyde en voorsiene Scheepen/ daar heen begeven sou.

Veel Turksche Rovers in Zee.

Ondertusschen letten de Barbarische Rovers mede op hun voordeel/ die oesen Somer van Algiers wel met dartig Schepen/ onder veel verloochende Christenen en andere Schelmen/ in Zee quamen/ behalven noch seven andere nieuwe Schepen/ van de welke eenige op de helling stonden/

1669. Julius.

den/ en andere alreeds in het water lagen.

De Walvisch-vangst, in het Noorden, gelukte de Hollanders en Hamburgers dit Jaar mede seer wel/ van de welke de sommige met 11/12/13/ja 14 Visschen te huys quamen/ andere in tegendeel in het Ys verwart/ den hals daar in moesten schieten. Men segt/ dat men toen een ongemeen groot getal Walvisschen tusschen het Ys gewaar wierd/ die sich als drijvende klippen vertoonden. Men ving ook verscheyde Eenhoorens, te weten Visschen/ die een schoonen grooten witten gedraayden hoorn in het hooft hebben steeken/ daarse somwijlen met sulk een gewelt op de bodem/ en in de zijden van de Schepen mede loopen/ datter den hoorn in blijft steeken: in-voegen het met dien handel noch seer wel ging.

In Tyrol, drie mijlen van Insprnk, tot Schwatz, daar de Keyser eenige Silver-mijnen en Groeven heeft/ ontstond op den 20 van dese Maand een verschrikkelijk onweder/ van donder/ blixem/ en een aardschudding/ die de stroom/ die daar door heenen loopt/ dede over-vloeyen/ en al de naaste Velden bedekte/ 30 Huysen ter neder-wierp/ en wel 200 menschen deede verdrinken. Noch verschrikkelijker was het ongeval/ dat op den 16 van dese Maand de Stad Saltzburg over-quam/ wanneer de hooge Berg/ staande aan de St. Nicolaas Poort/ van het Vinden-huys af/ over 15 Huysen aan malkander heen-storte/ makende de geheele straat tot een puyn-hoop; de selve Berg stond eerst als te waggelen/ na de selve Huysen toe/ zijnde geschud als door een Aardbeving: dit geschiede ten twee uren in de nacht/ zijnde de slag en val verschrikkelijk om te hooren. By de 500 menschen zijn daar door verplettert geworden; twee Kerken/ met het Seminarium, daar van d'eene geheel van Marmersteen was/ zijn mede over-stort; en of sulks noch niet genoeg ware geweest/ wanneer veele lieden toe-lieven/ om te sien of'er noch niemant onder de steenen te helpen of te redderen was/ valt'er andermaal een stuk van de Klip/ dat meer als 2000 Centenaar swaar mocht zijn/ en verplettert noch wel dartig persoonen. Van de Huysen noch Kerken is niet geheel gebleven/ self sou men niet seggen dat'er ooyt Kerken hadden gestaan/ zijnde van de muuren/ of het houtwerk/ geen hand-breet hoogte te sien/ dewijl alles met puyn over-dekt is/ gelijk'er ook geheele stukken van Klippen/ als groote Huysen/ daar over-heen leggen. De verbrookene Klip of Rots/ geeft als noch een verschrikkelijk aansien/ staande als of se wederom geheel wilde ter neder-vallen/ dewijl het gevallen gedeelte niet van boven af is gestort/ maar als uyt het midden van den Berg genomen/ blijvende alsoo het opperste/ als een dak over een gantsche straat hangen/ soo dat'er noch meerder onheyl van gevreest word. Voor eenige jaren is'er noch een Huys van desen Klip verbrijselt/ dat naderhand weder op-getimmert is/ en wel door een waarschouwing had mogen dienen. Men hoorde onder het verval noch wel hondert persoonen/ hier en daar in kelders noch jammeren en schreyen om hulp; maar men vond geen middel om hen te helpen/ dewijl de steenen te verschrikkelijk groot zijn; eenige zijn'er evenwel uyt-gehaalt/ die seer deerlijk om aan te schouwen waren. 22 Monnikken zijn met hun Kloosters verplettert: een gedeelte van de Stads muur is ook om ver/ en in de stroom Saltza geslagen.

Den Brand van den Berg Ætna begint op te houden.

Aan de andere zijde heeft als nu/ in dese Hondsdagen/ den Berg Ætna van smooken en branden af-gelaten/ na dat door haar brand over de 200 Huysen binnen Catanea vernielt/ en door de assche/ en half verbrande stof/ een geheele bank/ als een hooft/ in Zee gemaakt is. Over dese verlichting heeft men dan binnen Catanea, dat soo lange in geduurige angst en schrik is geweest/ het Te Deum Laudamus feestelijk en plechtelijk gesongen.

Don Jan de Toledo tot Brussel vermoord.

De Heer Don Jan de Toledo (komende des avonts/ omtrent ten tien uren in sijn Karos/ uyt het Huys van Grimbergen, tot Brussel, daar hy met de kaart had gespeelt) wierd omtrent het Huys van den Nuntius van een andere Karos ontmoet/ daar ses of seven Kavalliers/ of Heeren/ of Schelmen/ in-saten/ die hem terstont bespongen/ en met twee pistool-schooten door het hooft/ en eenige door het lijf/ dood-geschooten hebben: men deede terstont een Priester uyt het Huys van den Nuntius te voorschijn komen/ om hem te biechten/ maar het was

te

1669. te laat / en hy was dood. Dese Heer was / sonder sich bekent te hebben gemaakt / door
Julius. Vrankrijk uyt Spangien gekomen / om met den Connestabel te spreken / gelijk hy nu acht of tien dagen by hem geweest was / en gereet stond voor Af-gesant naar Engeland te reysen.

In Vrankrijk was men op dese tijd seer misnoegt / soo om dat de versterking van haar plaatsen in Nederland, Aeth, Doornik, en Rijssel, niet beter voort-gingen / als om dat men de Fransche Kool-schepen in Vlaanderen geen door-gang wilde geven: maar men toonde in Braband, dat het niet hunne schult / maar de vuyligheyt der Schippers was / die maar het verlengen sochten / om te meerder vracht te maken. Men rechte ook

Noordsche Maatschappy in Vrankrijk. tot St. Germain een Noordsche Maatschappy op / om op Moscovien, en andere Noordsche Gewesten te handelen / om daar door Bevers / Pelteryen / Kooper / Geschut / Yser en Hout te bekomen / het welke van den Koning met een privilegie of vryheyt / voor 20 jaren / wierd begunstigt. Ook om de Zee-saken meerder te begunstigen / practiseerden ook het volgende Plakkaat:

LOUYS, by der gratie Gods, Koning van Vrankrijk en Navarre: Aan alle tegenwoordige ende toekomende, saligheyt: Hoewel de banden van Geboorte, die de eygen ingeboorne verplichten aan haren Souverain en Vaderland, zijn de aldernaauste, en in het burgerlijk t'samenwesen, onbinbaarste banden; in-voegen de plicht van dienst by elk haar schuldigt, ten hoogsten in de gemoederen selfs van meest onwetende Volkeren werd gequetst, en evenwel werd geacht als een der voornaamste ende onwedersprekelijke plichten der Menschen: Echter evenwel wy bevinden na de groote overdaat deser laatste tijden, veeler onser Onderdanen, vergeetende hoe veel sy aan haar Geboorte-plaats verschuldigt zijn, vreemde Landen hebben aan-gedaan, daar arbeydende van alles daarse bequaam toe zijn, selfs in de Scheeps-bou, tot 't uyt-rusten van Schepen, gaan woonen en nooyt weder-keeren, en stellen sich vast door Houwelijken, en verkrijgen dan Goederen van alle nature: Sich dienende van 't gunt sy ons ende haar Vaderland schuldig zijn: Waar om wy om haar weder tot haar schuldige plicht te brengen, en te stuyten de gevolgen die dese quade Exempelen mochten voort-brengen, hebben vernieut de Ordonnantien op dese saken gemaakt, begeerende geheellijk tot maintenue de selve de hand daar aan te houden: Daarom, en om andere redenen, zijn wy bewogen met advijs van onsen Rade, ende na onse sekere kennisse, Koninklijke macht en volle authoriteyt, doen, soo wy doen by desen, met onsen hande ondertekent, wel uytdrukkelijk verbod, aan alle onse Onderdanen, van wat qualiteyt sy zijn, te vertrekken uyt onsen Koninkrijke, omme sich buyten ons verlof in vreemde Landen te stellen, of door Huwelijk, verkrijging van Goederen, overvoering van hare Huysgesinnen en Middelen, om haar vast te stellen sonder weder te keeren, op verbeurte van Lijf en Goet, ende veroordeelt voor Vreemdelingen, sonder hier na te mogen herstelt worden, ofte weder komen woonen, noch hare Kinderen genaturaliseert, ten wat sake ook dattet zy: Echter toestaande verlof voor die binnen ses Maanden met Vrou, Kinderen, en goed, weder uyt vreemde Landen binnen onsen Koninkrijk weder-keeren: Maar begrijpen onder dit Verbod niet onse Onderdanen, die in vreemde Landen gaan arbeyden ofte handelen, mits datse daar geen Woon-Plaats nemen, ofte door Huwelijk ofte anderfints sich verbinden: Willen mede desgelijks, dat alle onse Onderdanen ter Zee dienende in vreemde Landen, binnen onsen Koningrijke te keeren, om op onse Schepen te dienen, ofte andere van onse Subjecten, yder na sijn bequaamheyt en conditie, op pœne van Lijf en Goed: Begeeren dat sy weder na haar oude Woon-steden keeren, in ses Maanden na dat de Admiraliteyt hun in hare Woon-Plaatsen sal hebben doen waarschouwen: Willende dat tegens de weder-hoorige met alle rigeur, in alle Zee-Havenen sal werden door onse Officiers, volgens d'oude, en dese Ordonnantie, geprocedeert: Verbieden daar-en-boven alle onse Onderdanen, soo Piloten, Scheeps-Timmerlieden, Bosschieters, Boots-gesellen, Zee-lieden en Visschers, buyten onse Koninkrijke te gaan dienen, of aan Scheeps-bou te arbeyden, of te werken aan Tou-werk of Seylagie, dienstig ter Zee-vaart, buyten ons expres consent, op pœne van 't leven, &c. Gedaan te St. Germain den 13. Augusti, 1669. den Koning op sijn Stoel van Justitie sittende, bevestigt, ondertekent, en om te publiceeren af-gesonden.

De Konink van Polen, nu tot de Kroon gekomen of verkooren zijnde / ontfing niet al- Poolsche saken.

1669. Julius.

alleen de gelukwenschinge van al de Vorsten des Rijks/ maar ook van al de vreemde Vorsten/ door aangeleyde Gesantschappen; doch geen van allen gaf meerder na-druk als de Keyser/ met het Houwelijk van sijn Suster: In den Haag begost men ook/ ter oorsaak van de Koopmanschap/ zijn gedachten te laten gaan/ om een gesantschap daar heen te schikken. De Koning schreef ook aan den gewesen Koning Johan Casimier soodanigen Brief in het Latijn.

Doorluchtigsten Prince, liefsten Heer Vader en Broeder:

Brief van de nieuwen aan de ouden Koning.

NAdemaal het dan de Goddelijke Providentie alsoo belieft heeft ons uyt het midden van eene vrye Natie te kiesen, en door haar waardige Stemme op den Koninglijken Poolsſen Troon te stellen, als vermeynen wy onder de eerste sorgen ons devoir te wesen, uwe Koninglijke Majesteyt, door dese onse aan-kondigingen, te venereeren: Dit onverhoopte geluk verandert onse genegentheyt tot de selve gantsch niet, maar sal ons veel meer tot het geneygtwillige geheugen, tusschen uwe Koninglijke Majesteyt, als onsen grooten Voorsaat; en my bevestigen, om tegens der selver dienstwilligheyt onse wilvaardigheyt te collationeeren, op dat die onder sich certeeren mogen, het welke, nevens onse desideria, uytvoerlijker sal openbaren den wel-geboorne Boratini Starosta van Osie, &c. vorders wenschen wy u Koninglijke Majesteyt, by veel-jarige gesontheyt, alle des selfs gedesireerde successen. Warschouw den 11. July 1669.

U Koninglijke Majesteyts willige Broeder

MICHAEL Rex.

De Koning schreef ook desen Brief aan de Stenden van het Rijk.

MIchaël, door Gods genade, verkoren Koning in Polen, Grooten Hertog in Littauwen. Nademaal de Goddelijke Almachtigheyt, in de vrye herten ende Gemoederen, alleen triumpheert, soo is geen menschelijk middel te versinnen, waar door men tot genoegen, dat groot werk der Goddelijke voorsienigheyt over ons Vaderland exprimeeren kan: Indien des selven Regent sonder bystant der hoogste Godt, by soo veele swaarwichtige Intriguren en Uytlandsche onderwindingen, door wonderbare ende recht oog-schijnlijke van den Hemel af-gedaalde eenigheyt met onsen Persoon, had willen voorsien: Wy konnen U L. anders niet presenteeren als onse gantsche Affectie, ende de best mogelijke voorsorge voor de welvaart onser algemeene Moeder, als ook voor de conservatie der selver Rechten ende Vryheden, de welke wy even soo als andere in dese Republijke, uyt de Moederlijke borsten ontfangen hebben, ende de selve niet eerstelijk hoeven te leeren, maar veel meer altijt genoegen te geven, schuldig en willig verblijven; gelijk wy sulks alreede by ontfangen *Diploma Electionis*, met Eede hebben toe-gesegt en bevestigt. Daar by wy ook ons dankbaar gemoed tegen de Ridderschap, voor de genegentheyt die de selve ons is toe-dragende, van gantscher herten betuygen willen. De hoogste Majesteyt, die alle Troonen bevestigt, biddende, ons alsoo bequaam te maken, dat wy den tijt onser Regeeringe, soo wel het algemeene best, als ook yders besonderlijk, volkomen genoegen mogen geven. Wy zijn van het oprecht gemoed des Ridderschaps, tegens ons versekert, dat gelijk de selve door haar vrye gelijk-luydende Stemmen en genereusiteyt, ons na den wille Gods op den Troon hebben geset, sy om haar eygen reputatie, alle mogelijke voorvallende wederwaardigheden sullen trachten af te wenden. d'Eerste sorg, die wy nu hebben, helt daar heen, dat de Grensen deser Kroon met behoorlijke nootwendigheden versien mogen blijven, tot welkers beschutting den lust ende yver der Soldaten, wegens het achter-blijven van haar welverdiende besolding, versmelten moet, het welke wy dan U L. in bedenken en overweging voordragen, ernstig begeerende, dat sy soo wel in de achterstallige betaling, als ook in hare op soo veel Rijksdagen by-gebrachte rechtmatige desideriis en aanvorderingen, vergenoegt mochten werden, gelijk daar van onse Kamer-Jonker een wijdloopige Dedicatie U L. doen sal.

Ondertusschen &c.

Hy sond ook Andreas Gembicky, als sijn afgevaardigde Gesant/ naar den Keyser/ zijnde met die van sijn gevolg seer kostelijk in gout/ silver/ zijde lakenen/ en geblomde stoffen gekleed/ en met seer kostelijke rokken behangen. Wanneer dese gehoor by den

Den Koning versoekt des Keysers Suster ten Houwelijk.

1669. den Keyser en sijn Moeder had / bood hy de afbeelding van den Koning levens-groote / tot aan de voeten toe / aan ; en versocht het Houwelijk met de oudste Keyserlijke Princesse, het geen in bedenken genomen wierd: daar waren'er die vraagden waar dese nieuwe Poolschen Koning gebooren was? waar op geantwoort wierd / dat hem de Hoogduytschen wel behoorden te kennen / dewijl hy tot Weenen de goude sleutel / als Kamer-heer van den Keyser, gedragen had / dat hy van geen soo vreemde afkomst / maar in het jaar 1640 / den 19 Juny / tot Labnisch (een weynig over den Nieper) gebooren was: een Vorst van grooten staat / maar die de Kosakken wel over de elf Tonnen gouts aan schade hadde gedaen ; dat hy Italien en Vrankrijk wel had door-reyst / en geen vreemdeling noch in hun taal noch geweest was.

Julius.

De Keyser ging hier op met de oude Keyserinne in een Vertrek-kamer / om sich daar op te beraden ; eyndelijk wierd den Heer Mayr weder na den Koning van Polen, met de afbeelding van de Keyserlijke Princes, rontsom met diamanten beset / gesonden ; invoegen niet lang daar na het gewenschte gevolg van dit versoek gesien is.

Terwijl vergaf de Koning vast dagelijks de groote ampten en bedieningen van het Rijk : maar evenwel (om het volk / door langen oorlog gedrukt / een weynig te verlichten / en de vervallen staat van het Rijk te herstellen) wierden de inkomsten al wat besnoeyt. Dit vergeven der ampten konde soo even niet toegaan / of moest al eenig misnoegen onder de afgunstige verwekken ; twaalf van de grootste des Rijks beriepen andere twaalf in een lijf-gevecht : maar de nieuwen Koning dat vernemende / en wetende dat Lubomirsky, de Patz, de Polubinsky, en andere van sijn wel-gewilde daar onder waren / ging de vrede tusschen hem maken / om-armende een ieder van hen op het vriendelijkste / waar door sy hem te liever gehoorsaamden. De Feest-dag van St. Michiel wierd eyndelijk tot de Krooninge geschikt. Ondertusschen beswoer de nieuwe Koning / in de St. Jans Kerk, de voor-waarden / op de welke hy de Koninglijke waardigheyt aangenomen had / wanneer hem de Aards-Bisschop van Polen het Euangelium te kussen gaf. Die van Gnesnen dede den dienst van de Misse. Na de predikinge knielde de Koning op een rood fluweel kussen voor den Altaar, en deede den eed / waar op hy uytgeroepen wierd / en het volk antwoorde vivat, vivat, &c. daar na wierd het Te Deum Laudamus gesongen ; blijvende ondertusschen de Koning / beneffens de Bisschoppen / geduurende het singen op hunne kniejen te leggen / tot datse wierden opgeheven / en de Koning / met al het gevolg / weder naar het Slot geleyd wierd / daarse door den Onder-Cancelier Michaël Radzevil, Vorstelijk onthaalt wierden / beneffens veel vreemde Vorsten-bedienaars / en Raden ; en daar mede bracht men dese Koninglijke verkiesinge / die geheel buyten verwachtinge van veelen was uytgevallen / ten eynde.

27 September 1669.

Onweders in Persien elders.

Het onweder heeft op meer andere plaatsen zijn droevig geweld getoont / als in het Oosten / door geheel Persien, dat meest doorgaans door aardbevinge ontstelt is geworden ; en in het Westen / behalven Saltsburg, in Duytsland, op verscheyde plaatsen ; tot Erfort, in Turingen, zijn meest al de straten met donder en blixem aangetast / en het water in de stroom / die door de Stad loopt / als verdroogt ; eenige Huysen zijn in de brand door den blixem / of ter neder-geslagen door den donder / met wonderlijke beschadiging / en behouding van veel menschen. Van Saltsburg word ook dit tot nabericht geschreven / dat omtrent acht dagen te vooren drie mannen van een ongemeene grootte / swart en schrikkelijk van wesen / op swarte paarden na de Stad souden hebben komen rijden / door het gesicht van de welke de Wacht verschrikt zijnde / de vlucht sou hebben genomen ; maar komende omtrent de Poort / soudense een anderen weg in-geslagen zijn. Men sou ook ter selver tijd / omtrent den midder-nacht / eenige schijnselen / met swarte rokken aan / langs de straten hebben sien wandelen / niet doende als huylen en suchten. Wat nu van de waarheyt daar van is / laten wy in het midden / altoos het is dien land-aard eygen / seer veel aan soodanige dingen te hangen : En gemeenlijk komt'er naar een swaar ongeluk al iets van soodanige dingen voor den dag / die / daarse te vooren behoorden geweten te worden

1669. den en te geschieden / altoos daar na te voorschijn komen.

Julius. De Prins Georg van Deenmarken quam dese Maand in Engeland: maar als hy by den Koning en Koninginne quam / begeerde hy alleen den naam van Marquis van Bantzant, en niet die van Prins van Deenmarken, te dragen; weygerde ook al het besoek der vreemde Bedienaars en Gesanten. De Engelschen hadden geduuriglijk met de Franschen, over het strijken in de Middellandsche Zee, geschil: maar daar na is daar een ordere in beraamt.

Prins van Deenmarken komt in Engeland.

De Weduwe van den Grave Oxenstierna, een van de grootste van Sweden, had sich nu eenige jaren aan het Spaa, om haar gesontheyt / gehouden: een Nicht / diese by haar hadde / besteldese ondertusschen tot Aken in een Nonnen-Klooster, terwijl sy sich aan de wateren hield / om daar ondertusschen de Fransche Taal te leeren. Wanneer Me-Vrouwe Oxenstierna nu haar genoegen van de wateren hadde / wilde sy met haar Nichte weder na Sweden vertrekken: maar sy kondese niet weder uyt het Klooster krijgen / dewijl men voor-gaf / dat sy selfs genegen was het Klooster-leven te aanvaarden. De Gravin daar over vertrekt / en geeft den Vader van haar Nicht de saak te kennen / die terstont sijn Dochter te huys ontbood: maar de Overigheyt (soo men wil) souden het de jonge Juffer in haar keur gegeven hebben / biedende haar aan een cierlijk gewaat / na de wijse of mode gemaakt / en te gelijk een Nonnen-kleedinge / om van de twee te kiesen het gene sy wilde; en soo sou sy het laatste gekoosen hebben: waar door sy in het Klooster bevestigt of geprofessijt wierd. Haar Moeder / daar na komende te sterven / liet wel twee Tonnen gouts na / (als men segt) daar het Klooster haren eysch op maakte / om de Dochter haar wettig gedeelte / of Legitima, daar van te hebben. Maar de boode / die daar om gesonden was / wierd met slecht bescheyd en ledige handen weder te huys gesonden. Met dese slechte tijdinge veranderde het aansien van dese nieuwe Suster geweldig / die / in de plaats van te vooren op alderhande vriendelijke en bleyende wijse gehandelt te zijn / nu niet als grauwen en snauwen / schoppen en slaan / moest uytstaan. Zijnde de mishandeling soo onverdraaglijk / dat het arme dier voornam het Klooster te verlaten; en hebbende twee of drie lieden op haar zijde gekregen / is door hun behulp uyt het Klooster geraakt / en een Graaf haar ontmoetende / heeft de goedheyt gehad haar na Sweden te geleyden: waar heen haar ook die gene / die haar tot Aken geholpen hadden / moesten volgen / indiense niet aan het lijf daar voor begeerde te lijden. Tot Dordrecht in tegendeel heeft een verloopen Nonne / onder de schijn van bekeering / en een ongemeene heyligheyt / meer als een wijs man bedroogen; en selfs een jongen wulp van een halven Domine, gaande gemaakt / om sijn staten met dese verdrevene Baronnesse te verheerlijken: maar vond sich juyst in staat / als men een bedriegster aan haar sag / om van al de werelt uytgelachen te worden. Soo weynig staat is'er op die fijne Susters te maken.

Vreemd geval van een Staatdochter van den Gravinne van Oxenstiern.

Een verloopen Nonne bedriegt een Jongman tot Dordrecht.

Augustus. Op den negende van dese Maand is tot Colombiers de Koninginne van Engeland, Henrietta Maria, Dochter van den Koning van Vrankrijk, Hendrik de Vierde, en Weduwe van Karel de Eerste, Koning van Engeland, overleden: ongelukkig geduurende het leven van haren overleeden en mishandelden Man / als die veel ongerustheden met hem heeft moeten uytstaan / en eyndelijk den selven van de woedende wederspannige sien vermoorden: ongelukkig na sijn dood / als die boven het verjagen / en bespotten van hare kinderen / noch de lastering heeft moeten uytstaan / van selfs de oorsaak van veel onheylen te zijn geweest. Haar lichaam wierd gebalsemt / en in een kamer op het Kasteel vertoont; en is daar na in een Rouw-koetse naar het Klooster Chaliot gevoert / vergeselschapt met den Heer Montagu, de Marschalken du Plessis, de Hartoginne van Richmont, en veel Pagies met witte Flambeauwen, benessens de Guarde die het lichaam geleyde. Wanneer sy voor het Klooster quamen / ontmoeten hen de Geestelijken voor de poort / om het hart te ontfangen; het welke op een kleyn tafeltje gelegt wierd. Montagu, als zijnde haar Aalmoessenier /

Dood van de Koninginne van Engeland.

1669. Augustus. nier/ deed daar over een korte aanspraak/ in de welke hy hen vermaande het selve (als zijnde van sulk een groote Koningin/ Vrouwe/ Moeder/ Dochter/ Moeije/ en Nichte van al de grootste Koningen van Christenrijk) in hooge achtinge te houden/ en wel te bewaren; het Choor van de Kerk wierd met de Koninglijke wapenen in rouw behangen. Montagu dee de goude Kroon op een Theater van drie trappen hoog stellen. Voorts is het lichaam den 12 des avonts in een Rouw-karos/ na St. Denijs, in tegenwoordigheyt van Madamoiselle en den Grave van Guise, veel Pagies van den Koning/ en menigte van witte toortsen/die den weg t'eenemaal verlichten/gevoert. Het lichaam tot St. Denijs gekomen zijnde/ wierd achter het Choor in een Kapelle geset/ daar men de Misse voor de ziele sou doen/ tot dat de tijd sou zijn/ dat men haar (volgens vereysch van haren Staat) begraven/ en d'uytvaart over haar doen sou. Terwijl hield sich d'Engelsche gevluchte Cancelier Heyde in Vrankrijk, daar hy de Wateren tot Clarendon dronk.

In Braband was men ondertusschen om de swaare schattingen geweldig in de last; tot Antwerpen voornamentlijk was men seer in alarm/ daar men wil/ dat over de 3000 menschen/ elders heen/ vertrokken zijn; te meer/ dewijl het de Spaansche krijgsknechten in alle Steden/ en voornamentlijk tot Mechelen, soo Goddeloos en bont maakten/ als nimmer gehoort is. Een seer aansienlijk Burger tot Antwerpen, willende sijn Vrouw/ die by haren Broeder was/ te huys halen/ en alsoo sy malkander misten/ wederom keerende/ wierd van twee Soldaten ontmoet/ die hem vooreerst den hoet van het hooft smeten/ en/ als hy die wilde oprapen/ Goddelooslijk door-staken/ en daar op de vlucht namen: hy wierd wel te huys gebracht/ maar hy is twee uren daar na gestorven/ zijnde een man van 24 jaren/ latende een Weduwe na van 19 jaren. Dese en diergelijke moetwilligheden pleegdense vast over al.

Moedwil van het *Spaansch* Krijgsvolk.

Op den tienden van dese Maand stierf ook de Heer van Noortwijk, na dat hy maar vier of vijf dagen gelegen had. Hy was Stadvoogt van de Stad Sluys in Vlaanderen/ Generaal van het Geschut/ Rent-meester van d'Abdye van Reynsburg, Kolonel en dubbeld Kapiteyn/ als hebbende een Compagnie onder de Repartitie van Holland, en een onder Zeeland. Zijn lichaam is in sijn heerlijkheyt tot Noordwijk begraven. By dese en andere gelegentheden besteeden haar Hoog-Mogende verscheyde aanmerkelijke ampten. Het Gouvernement van Sluys is gegeven aan den Heer van de Lek, van Beverwaart. De Heer van Langevelt, oudste Soon van den Heer van Noordwijk, kreeg plaats in de Ridderschap van Holland.

Heer van *Noortwijk* sterft.

1669 Augustus.

Terwijl duurde noch het geschil/ aangaande het Kasteel la Rochette, tusschen den Vrouwe van Plettenburg, die het met Luyksch volk had doen besetten/ en den Baron of Heere van Helmont. De Raad van Braband en haar Hoog-Mogende, daar mede gemoeyt zijnde/ sonden 300 Voet-knechten/ en 80 Ruyters/ van Maastricht, beneffens twee Deurwaarders/ daar heen; maar dese quamen te laat: het geschil evenwel is daar na gevonden en afgedaan/ dewijl de Prince van Luyk schreef/ dat sijn Gemachtigden/ om alles te vereffenen/ op den vijf-en-twintigsten van dese Maant uyt Luyk na den Haag souden komen. De Heer d'Estrades quam ook dese Maand met een seer kleyn gevolg/ als onbekent/ in den Haag, om met eenige voorname Leden van den Staat/ in het bysonder te spreken/ sonder dat men weet over wat gewichtige saken/ en is eyndelijk seer haastelijk weder vertrokken.

Geschil om het Kasteel *la Rochette.*

De Staten van Holland mortificeerden of vernietigden ook nu/ op den vijf-en-twintigsten der Maand/ het Klerks-ampt van de Graaf, het welke sy geordonneert hebben/ voortaan van vijf ordinare Klerken/ uyt het Comptoir van de Secretaris van de Staten van Holland, te sullen bedient worden. Men bestelde ook een Drukker/ om de Resolutien en andere Geschriften/ die het lijden konden/ voortaan te laten drukken/ door het welke berekent wierd/ dat haar Edele Groot-Mogende 's jaarlijks wel 12000 guldens souden konnen tot voordeel strekken. Men handelde toen ook van wegen den Kapiteyn Ulrich, die alhier/ uyt de naam van de Switsersche Cantons van Surich, quam handelen over vier duysent mannen/ die sich hier in dienst van den Staat souden laten gebruyken/ gelijk ook wegen de nieuwe aangestelde werbinge/ die nu ook scheen sijn voortgang te sullen moeten nemen: met de nieuwe Bevelhebbe-

1669. hebberen / dit na-volgende verdrag en capitulatie gemaakt is.

Augustus.

Dies Mercurii den 27. November, 1669.

DE Raat-Pensionaris heeft ter Vergaderinge gerapporteert 't advys van de Heeren haar Ed. Groot Mo: Gecommitteerden, hebbende in gevolge, en tot voldoening van der selver Resolutie Commissoriaal, in date den 23. deser loopende maand, en daar op gehoord de consideratien ende de onderrichtinge van beyde de Heeren Veld-Maarschalken, geëxamineert en overwogen, wat ordre soude konnen en behooren te werden geobserveert in 't capituleren met eenige van de Officieren, die achtervolgens haar Ed. Groot Mo: Resolutie van den 25. September lest-leden, en op de Conditien daar in vervat, haar al-bereyds hebben aan-geboden, of noch souden mogen komen aan te bieden, omme in dienst van desen Staat eenige Compagnien te Paard en te Voet te leveren, ook of eenige en hoedanige reflectie daar omtrent gemaakt soude konnen en behooren te werden, op Officieren, die in actueel employ van den Staat zijnde, haar insgelijks ten voorsz. eynde mochten komen te presenteeren, ende voort gelet op al 't gunt daar omtrent soude konnen of mogen in consideratie komen; Waar op gedelibereert zijnde, is onvermindert en sonder præjudicie van de vrye deliberatie op de Wervinge selfs, goet gevonden en verstaan: Eerstelijk, dat alle Officieren als vooren in actuelen dienst van 't Land zijnde, met de welke in gevolge van de voorsz. haar Ed. Groot Mo: resolutie van den 15. September voornoemt, soude mogen werden gecapituleert, gehouden sullen zijn haar oude Charges, die sy tegenwoordig bekleden, 't zy van Luytenant-Colonels, Sergeanten-Major, Capiteynen, Ritmeesteren, Luytenanten, Cornetten of Vaandrigs, absolutelijk en sonder eenige reserve te verlaten, soo haast sy, in gevolge van de Capitulatie als boven met haar bekent te maken, effective ordre tot 't werven van Krijgs-volk, en tot het bedienen van haar nieuwe Charge sullen hebben ontfangen, sonder dat sy luyden, soo wanneer de nieuwe te werven Troepes wederom souden mogen werden gecasseert, tot de voorsz. hare en verlaten Charges, of ook tot eenige Pensioenen eenig recht of pretensie sullen hebben of mogen maken. Wel-verstaande nochtans dat de Gereformeerde Officieren, 't zy Ritmeesteren, Capiteynen, Luytenanten of Vaandrigs, tot laste van den Staat eenig tractement of Pensioen trekkende, met de welke als vooren soude mogen werden gecapituleert, soo wanneer deselve naderhand wederom souden mogen werden gecasseert, haar voorige qualiteyt behouden, en haar volle tractement of pensioen even als voor date van de gemaakte capitulatie, genieten en trekken sullen. Dat mede de Luytenanten, Cornetten of Vaandrigs, met dewelke als vooren soude mogen werden gecontracteert, om by nieuwe lichtinge als Ritmeesteren of Capiteynen geemployeert te werden, daar door geensints sullen werden gehabiliteert, om naarmaals weder gelicentieert zijnde, uyt kracht van deselve bedieningen na een oude Compagnie te Paard of te Voet te mogen aspireren, sonder te konnen voldoen de requisiten in voorgaande haar Ed. Groot-Mog. Resolutie, van date den 19. September 1668. vervat: maar dat deselve dien onaangesien, achtervolgende de voorsz. Resolutie, den Staat in qualiteyt als Officieren den tijd van acht Jaren completelijk en effectivelijk met de Wapenen sullen moeten hebben gedient, in welken tijd de Maanden ofte Jaren van de voorsz. hare nieuwe Charge mede sullen werden gecomprehendeert en gerekent. Dat voorts met niemand om voor Colonel of Luytenant-Colonel of Sergeant-Major in Uytheemschen of Binnen-landsen dienst sal hebben gemiliteert, ende geëmployeert geweest zijn, en met niemand om voor Sergeant-Major te dienen, als die voor heenen deselve of eminenter qualiteyt effectivelijk bekleet heeft, of andersints ten minsten den tijd van ses Jaren voor Luytenant, Cornet of Vaandrig sal hebben gediend: Des dat ook die gene die vier Jaren of daar boven in actuelen Oorlog de voorsz. Charges van Ritmeester, Capiteyn, Luytenant, Cornet oft Vaandrig sullen hebben bekleed, tot Sergeant-Majors-plaatsen, en tot Compagnien te Voet en te Paard Respective admissibel gehouden sullen werden. Dat mede die gene die tot eenige der voorsz. hooge Charges geëligeert geweest zijnde, in tijden en wijlen souden mogen werden gelicentieert, indien sy naderhand wederom tot gemeene Ritmeesteren ofte Capiteynen souden mogen werden geëligeert, uyt den Hoofde van de 1669. Augustus.

1669. Augustus.

de selve hooge Charges geenen rang, of eenige prerogativen of exemptie van dienst sullen konnen of mogen pretendeeren: maar dienthalven in de voorsz. qualiteyt van Ritmeesteren en Capiteynen geconsidereert moeten werden, even als of sy-luyden de voorsz. hooge Charges noyt en hadden bekleet. Dat voorts de Ritmeesteren en Capiteynen, daar mede als vooren sal werden gecapituleert, gelaten sal werden de faculteyt en macht om voor de eerste reyse selfs haar Luytenants, Cornets, Vaandrigs en minder Officieren te mogen creëren en maken; des dat niemand tot Luytenant sal mogen werden aan-gesteld, dan die ten minsten vier Jaren; en niemand tot Cornet of Vaandrig, dan die ten minsten drie Jaren effectivelijk gedient, en sulks mede Tocht en Wacht gedaan en waar-genomen sal hebben als na behooren: met dien verstande nochtans, dat de voorsz. Ritmeesteren en Capiteynen, daar vooren niet sullen mogen bedingen, genieten of ontfangen eenig geld, of eenige giften, gaven of geschenken, in geld oft in gelds waarde, directelijk of indirectelijk; sullende de voorsz. Luytenanten, Cornets en Vaandrigs, op 't aanvaarden van haar Commissien gehouden zijn in handen van de Heeren Gecommitteerde Raden daar op te doen den gewoonlijken Eed van suyveringe, op 't Formulier begrepen in haar Ed. Groot-Mog. Resolutie, van date den 24. Februarij, des Jaars 1656. wel-verstaande nochtans, dat een Ritmeester of Capiteyn, van sijn Luytenant en Cornet of Vaandrig sal mogen bedingen, dat sy t'samen na een behoorlijke proportie gehouden sullen zijn te werven, en te leveren de eene helft van de Ruyteren ofte Knechten, waar uyt sijn Compagnie sal bestaan, mits de voorsz. Luytenanten, Cornetten en Vaandrigs, genietende gelijk den Ritmeester of Capiteyn het bedongen en beloofde aanritz en transport-geld voor yder man die sy-luyden werven, en in dienst van desen Staat herwaarts brengen sullen. Dat voorts geene Regenten of Ministers deser Provintie vermogen sullen eenige Persoonen tot Luytenants, Cornets of Vaandrigs aan de gemelde Ritmeesters en Capiteynen te recommandeeren, 't zy voor oft naar date van de Capitulatie, met haar aan te gaan directelijk of indirectelijk in eeniger maniere. Eyndelijk is goed gevonden en verstaan, dat de wel-gemelte Heeren haar Ed. Groot-Mo: Gecommitteerden, of eenige van deselve by hen-luyden uyt den haren daar toe te subdelegeeren, sullen werden geauthoriseert en gelast, gelijk deselve geauthoriseert en gelast werden mits desen, om met en nevens de gemelte Heeren Veld-Marschalken, de voorsz. Officieren die ten fine als vooren haar dienst hebben aan-geboden, of noch souden mogen komen aan te bieden; mitsgaders ook de Luytenanten, Cornetten en Vaandrigs, die by de Ritmeesteren en Capiteynen als boven soude mogen werden aan-gesteld, nader te hooren, hare qualiteyten te examineeren, en in specie mede te ondersoeken, of ook in hen-luyden de noodige requisita conform de boven-staande Resolutie werden gevonden, om daar van alhier ter Vergadering rapport gedaan zijnde, als dan nader op de electie van de voorsz. Hooft-Officieren, mitsgaders van de Ritmeesteren en Capiteynen, als ook op de confirmatie van de verkosene Luytenanten, Cornetten en Vaandrigs, gedelibereert en gedisponeert te werden na behooren. Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Herbert van Beaumondt.

Aangaande het meeten van onse Schepen in de Zond/ wierd van la Maire, Resident van haar Hoog-Mogende in Deenmarken dit bericht over-geschreven.

IK hebbe in de Zond, volgens uw Ho: Mo: ordre, alle mogelijke devoiren aan-gewend, om de Koninkl. Tol-bedienden te persuadeeren, datse in 't klaar-maken van de Nederlandse Schepen haar wilden reguleeren na de opgerichte Tractaten, en die sonder eenige recherche, gelijk bedongen is, op hare Paspoorten en de Attestatien van de Commisen, op d'uyterste wachten leggende, te laten passeeren; waar op tot antwoord bekomen hebbe, dat sy ordre volgden, en daar van niet konden desisteeren, ten waar haar sulks van 't Hof wierd geinjungeert; waar om mijn tot Coppenhagen geaddresseert heb aan eenige Ministers, en door haar getracht te weeg te brengen dat het rechergeeren van de Nederlandse Schepen, conform de Tractaten, mocht nagelaten werden; doch is mijn gesegt dat sulks niet konde wesen, immers niet over die Schepen welke Attestatien van de Commisen in 't Vlie of Texel mede brochten, die soo notoirlijk

1669. Augustus.

lijk in hare epentalia manquement hadden, waar van ik eenige Copyen door den Tollenaar in mijn by-wesen gecollationeert, en geauthentiseert aan 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, beneffens een wijd-loopige Missive op den 7. July laast-leden gezonden heb, en eer sulks in Holland gecorrigeert wierd, ende de Commisen in 't Vlie leggende, over haar fraudulent nalatigheyd, na behooren gestraft sullen zijn, sien ik weynig hoope dat men hier van de recherche sal willen ophouden, alsoo men noch alle dagen fauten en sluykerye vind. In de tijden van den laatsten Oorlog met Engeland, had den Gouverneur Holck ordre om alle Schippers in de Zond komende, by hem te doen brengen, en over haar Ladinge en Reyse te examineren, waar door de Schippers een uur of drie wierden opgehouden; het welk, hoewel den Oorlog cesseerde, tot noch toe gecontinueert heeft, doch is nu eyndelijk, na mijn veelvoudige remonstrantien, van dat sulks tegens de Tractaten was, en dat de Schippers daar door belet wierden hare reysen in spoedigheyd voort te setten, af-geschaft, met by-voeginge van haar Hoog-Mog. Onderdanen, ofte die van de respective Provincien, in alle dat billijk is, te sullen met genegentheyd aan de hand te gaan, wanneer uw Ho: Mo: den Koning omtr nt de sluykerye van sijn Orisontse Tollen gelieven satisfactie te geven en gerust te stellen, en voor-al die gene te doen straffen, die hoogstgedachte Majesteyt door haar malitie, gelijk men hier spreekt, in sijn Tollen soo veel duysenden hebben verkort. Hier word een seer aansienlijke Ambassade gereet gemaakt, om naar Polen te gaan, den nieuwen Koning te complimenteeren, die hier sal bekleet worden van de Vice-Cancelier den Heer Christoffel Pasbergen. *Coppenhagen den 24. Augusti, 1669.*

Dies Veneris den 30. *Augusti*, 1669.

ONtfangen een Missive van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam geschreven aldaar den 27. deses, houdende responsive op haar Hoog-Mog. Brief van den 1. der selver maand, en dienvolgens bericht van 't gene by haar Ed. verricht is op de Missive van den Resident de la Maire, geschreven tot Coppenhagen den 20. July laast-leden, behelsende verscheyden defecten, die gespeurt en ondervonden waren, begaan en gepleegt te zijn by de Commisen ter recherche in 't Vlie, in 't visiteeren der uytvarende Coopvaardy-Schepen, en 't verleenen van de Acten of attestatien, tot expeditie der Schippers gerequireert, om onder benefitie van dien, sonder verder enqueste ofte recherchie, op simpele exhibitie der voorsz. Acten, in den Orizont te mogen passeeren: Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat de voorsz. Missive copieelijk gesonden sal werden aan het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder-Quartier en in Vriesland, met versoek en begeerte dat haar Ed. ten aansien van haar respective Commisen ter recherche in 't voorn. Vlie residerende, gelijke ordre willen stellen, als by 't voorn. Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam zijn gestelt, met precise last aan de voorn. Commisen, om deselve ordre exactelijk te observeren, sullende mede Copye des voorsz. Missive met ende nevens Extract aan den voorn. Resident la Maire gezonden werden, om te strekken tot des selfs narichtinge, en wijders te dienen sulks en daar 't behoort. Op 't gepresenteerde ter Vergaderinge gedaan, is na deliberatie goed gevonden en verstaan, dat den Resident Hamel Bruyninks, gedestineert naar het Hof van den Keyser tot Weenen, voor soo veel hy op sijne Reyse derwaards door Regensburg heeft te passeeren, aan den Rijks-dag aldaar de gewoonlijke Complimenten van wegen desen Staat sal hebben af te leggen, en sich als dan voorts *a droictuel* na Weenen voornoemt te vervoegen.

In Zeeland is in dese Maand het volgende arrest uyt-gekomen:

DE Staten van den Lande en Graaflijkheyd van Zeeland, allen den genen die desen sullen sien oft hooren lesen, Salut: Doen te weten: Dat wy tot voorkominge van tweespalt ende onrust, die wy van het wederspannig, Schismatijcq, ende turbulent Humeur van *Jean de la Badie*, gewesen Predikant in de Walsche Gemeente binnen Middelburg, wel te rechte apprehendeeren, ook daar van al-bereyds de droevige vruchten hebben gesien, by onse resolutie van den 19. des voorleden Maands hebben geordonneert, dat den voornoemden *Jean de la Badie*, ende *Pierre Yvon*, haar binnen drie-maal vier-en-twintig uuren, souden hebben te begeven uyt de

1669. Augustus. de Stad Veere en Jurisdictie van dien, sonder elders in eenige Stad of Plaatse van onsen Lande van Zeeland te mogen werden geadmitteert, veel min geprotegeert: Doch alsoo wy in ervaringe komen dat de voornoemde Persoonen onse voorsz. ordre niet en hebben na-gekomen, gelijk het wel behoorde; en of sy schoon tegenwoordig uyt de Provintie mochten wesen vertrokken, echter soude konnen gebeuren, dat sy de presumptie en stoutigheyd souden hebben daar weder t'eeniger tijd in te komen, en wel apparent is, dat sy haar noch elders in dese Provintie onthouden, en daar door gevallen zijn in onse verdere indignatie, daar van sy vervolgens het gevoelen hebben gemeriteert. SOO IST, dat wy daar tegens willende voorsien, alle en een yeder, van wat qualiteyt, conditie, beroep of gesintheyd deselve soude mogen wesen, wel expressselijk by desen verbieden, den voorsz. *Jean de la Badie*, en *Pierre Yvon*, in haar Huysen, Schuuren, en Wooningen, of in eenige Schepen, Schuyten of andere Vaartuygen te ontfangen, logeeren ofte verbergen: maar ter contrarie deselve ontdekkende, of te weete komende, waar en op wat Plaatse sy haar binnen dese Provintie of eenige Stad, Plaatse oft Quartier van deselve onthouden, aanstonds bekent te maken aan den Officier daar het selve sal voor-vallen, die met en nevens alle andere Officieren binnen dese Provintie, by desen wel expresselijk werden geordonneert en bevoolen, om by huys-soekinge en andersints alle neerstigheyd aan te wenden, om de voorn. 2 Persoonen te ontdekken, achterhalen en te saiseren, en de selve te gelijk oft een van beyden bekomen hebbende, aanstonds door de heerlijke hand te leyden, en te brengen buyten de Limiten en het gesag van dese Provintie, met expres verbod van oyt of oyt daar weder te mogen in-komen, op pœne van Corporale Punitie: En in cas buyten alle verwachtinge, yemand van onse Onderdanen of Ingesetenen, 't zy binnen de beslooten Steden, of wel ten platten Lande woonende, oft haar binnen boort van eenige Schepen, Schuyten, of andere Vaartuygen onthoudende, contrarie desen onsen Placcate, haar verstouten souden den voorsz. *Jean de la Badie* ende *Pierre Yvon*, of een van beyden te ontfangen, logeeren, ofte te verbergen, sal voor de eerste maal verbeuren honderd ponden Vlaams, voor de tweede-maal twee honderd ponden Vlaams, en voor de derde maal sulks gedaan of ondernomen hebbende, boven de voorsz. pecuniale Boete, noch arbitralijk gecorrigeert worden, naar exigentie van saken; de helft van de voorsz. Boeten te appliceeren ten profijte van de gene die dese contraventie, of wel de voorsz. Persoonen, of een van beyden aanbrengen of ontdekken sal, en de andere helft ten profijte van den Officier, die de executie doen sal; en op dat niemand hier van eenige ignorantie en pretendeere, soo sal desen alomme in alle Steden en Plaatsen deser Provintie werden gepubliceert en geaffigeert, daar men gewoon is Publicatie en affixie te doen: Lastende en ordonneerende alle Officieren, Justicieren en Magistraten desen onsen Placcaten getrouwelijk te executeeren, en voorts te procedeeren en doen procedeeren, tegens de Contraventeurs en Overtreders van dien, tot de pœnen en boeten daar inne vermelt, sonder eenige gunste, dissimulatie ofte verdrag, alsoo wy het selve ten dienste van den Lande alsoo bevonden hebben te behooren. *Aldus gedaan en gearresteert, in 't Hof van Zeeland tot Middelburg, den 5. Augusti, 1669.*

Het overleveren van de Ordere des Kousebands in Sweden. Tot Stokholm geschieden op den 8 Augustij de plechtigheden omtrent het overleveren van de Ordere des Coussebands, op de Rijks-zaal/ alwaar de Koning en de Rijks-Raden/ ten tijden van de Rijks-vergaderinge hun sittinge hebben: aan het einde van deselve was een verhevenheyd/ gemaakt als een Throon/ boven dewelke drie Days gespannen waren/ de twee dicht aan malkander/ van dewelke d'een de plaats van den Koning van Engeland, en d'andere die van den Koning van Sweden vertoonde de derde was voor de Koninginne. Onder die van den Koning van Engeland hingen sijn Wapenen/ en stond een roode fluweelen Arm-stoel/ gelijk ook onder die van den Koning van Sweden: maar nevens den Stoel van den Koning van Engeland stond een Tafel/ op de welke de kleederen en cieraaden/ die tot dese saken dienden/ geleyd wierden. Over de Stoel van den Koning van Sweden stonden twee Stoelen sonder leuningen/ op dewelke de Graaf van Carlisle, en de Herault van den Koning van Engeland (die in een roode satijnen Tabbaart gekleet was) gingen sitten/ tot dat sijne Majesteyt van Sweden op sijnen Stoel geseten

1669. Augustus.

seten was / wanneer de Grave van Carlisle opstondt / en een korte aanspraak dede / verhalende de reden en oorsaak / waarom hy aldaar gekomen was / en begost daar op beneffens den Herault, den Koning sijn Hoed / Mantel en Degen af te nemen / waar op de Herault de verçieringen van de Tafel nam / en na dat hy een seer diepe eerbiedigheyd voor den Stoel van de Koning van Engeland, en daar na voor den Koning van Sweden gedaan had / trok sijn Majesteyt een rooden fluweelen Rok aan / met een verguldem Degen daar over / over al het welk hy een donker-blauwen fluweelen Tabbaart schoot / die met een staart naar-sleepte: hier over hing men een groote geschakelde goude Keten / aan het midden van de welke een Medaille hing / in de welke de af-beelding van St. Joris met den Draak / in een Orientaalschen steen gesneden was. Men sette voorts mede een donker-blauwe fluweele Bonnet sijn Majesteyt op het hooft / met witte opstaande veederen / en een Bouquet Reygers veederen; wanneer dit gedaan was / begroete de Grave van Carlisle sijn Majesteyt over het aan-nemen van de ordere / die uyt den naam van den Koning van Sweden door den Rijks-Raat Steno Bielke beantwoorde; alle het welke besloten wierd met een reden van dankbaarheyd / die de Rijks-Raat Guldenstierna, uyt den naam van den geheelen Raat dede: waar op de Koning een heerlijke maaltijd aan den Grave van Carlisle en den gantschen Raad gaf. Gelijk ook de Koninginne des anderen daags de Collation en een Bal gaf.

[Zee]-wijf [gevang]en in [Deen]mar-[ken].

Het geen tot noch toe by veelen voor een verçieringe en verdichte vond gehouden is geworden / schijnt nu in Deenmarken voor een oprechte waarheyd te sullen moeten door gaan: namentlijk / of 'er Meer-minnen en Meer-mannen in de Zee gevonden worden of niet. Over dese saak zijn in dese maand 14 varende lieden (van de welke eenige aldaar Burgers en Ingeseten waren) tot Coppenhagen onderv raegt; die verklaren tusschen Malmoe en Coppenhagen gesien te hebben een Zee-wijf door de Zee zwemmen: het achter-lijf was als het achterste van een Visch; het boven-lijf was als een schoone wel-gemaakte vrouw / met zwarte oogen / volkomene borsten / witte handen / gelijk als die van een vrouw-mensch souden konnen zijn: sy varende / hadden dit Zee-wijf of gebrocht / niet boven de vier schreden van hum boord / en dook voort met eenig geschrey weer onder: wanneer sy daar na eenige stukken broods in Zee wierpen / quam het weder boven / speelde met het brood / wierp het om hoog en ving het weder; daar na was het weder onder-gedooken / sonder opt meer gesien te zijn.

Aanmerking op de Meerminnen, van den geleerden Bartholinus.

Thomas Bartholinus, hoog-leermeester in Deenmarken geweest zijnde / segt van dese Meerminnen aldus: Tot Enkhuysen in Holland, word als noch de uytbeelding van een Meermin gesien, (ik weet niet / of hy die van Haarlem, die in de Purmer gevangen is / niet meynd) die door geweld van het water aan de strand sou gedreven zijn. In ons Deenmarken weet men mede veel te spreken van een gevangen Meermin, die spreken, toekomende dingen voorseggen, en ook spinnen konde. Een Priester van de Jesuiten, uyt India weder tot Romen te huys gekomen, had aldaar een Zee-mensch gesien, hebbende natuurlijk een Bisschops Myter op, die sich seer droevig toonde over sijn gevankenisse: maar naderhand weder verlost en in de Zee geset zijnde, had hy met het buygen van sijn lichaam dankbaarheyd voor sijn verlossinge getoond, eer hy sich weder onder water begaf; het welk hy aan den ouden Corvinus tot Romen plach te vertellen, gelijk het my van den jongen verhaalt is. Het is seker, dat men Visschen in de Zee vind, die de gedaante hebben van het een en het ander gedierte. Wy hebben den Zee-Vos, Wolf, het Kalf, den Hond, het Paard en andere meer; waarom sou men ook aldaar geen menschelijke gedaante konnen vinden? Op der aarde zijn wel Aapen, die (hoewel sonder redelijkheyd) evenwel op alderhande manieren de menscheyd schijnen na te volgen. Al dese en diergelijke soorten van Zee-monsters stellen wy onder het getal van het Zee-vee. In dese onse tegenwoordige eeuw is een Zee-man by Brasilie gevangen, en tot Leyden van den Heer Pauw, in tegenwoordigheyd van Johan de Laat (mijn seer grooten vriend by sijn leven, en een man in de Americaansche dingen en natuur-kunde wel ervaren) op-gesneden: het hooft en den borst, tot aan den navel toe, vertoonden volkomentlijk een menschelijke gedaante: maar van den navel tot de voeten toe was het een onfatsoenlijk stuk vleesch, sonder eenig teken van een staart; en op dat ik niet sou schijnen den leser te bedriegen, in mijn boek-kamer word noch een

1669. Augustus.

hand en een ribbe bewaard, die my door den selven *de Laat* vereert is. (Wy hebben de afbeelding, soo van het een als van het ander, mede van den Zee-mensch, soo op-gerecht als swemmende, hier nevens by-gevoegt, om een yeders twijffelingen wech te nemen.) De hand bestaat in vijf vingers, en ook in soo veele leden gelijk als d'onse: maar dat is aanmerkelijk, dat al de beenderen breeder en platter, en de vingers met vliesen, gelijk als Ganse-pooten, aan malkander vast zijn: de tippen van de twee middelste vingers zijn breeder, maar die van de uyterste scherper: de lengte, van de hand tot aan den elleboog, is seer kort, om het gemak van het swemmen, als begrijpende qualijk vier vingeren breette; gelijk ook de lengte van den elleboog tot den schouder niet meer is: de ribben zijn lang en dik, het derde deel wel dikker als gemeene menschen ribben; uyt dese worden klootjens gedraayt, die voor een seker middel tegens de Speenen der vrouwen gehouden worden: ook de ringen, die daar uyt gemaakt worden, souden den scheelen hooft-sweer benemen, gelijk deselve *de Laat* segt ondervonden te hebben. Hy gaat voort: die selve Heer heeft my in sijn boekery het af-beeldsel van een Meermin getoont, die voor eenige weynige Jaren aan de strand van Malta aangekomen is. Gelijk my van een Spangiaard verhaald is, soude in Indien Meerminnen gevonden worden, die met alle vrouwelijke teel-deelen voorsien zijn, niet anders als de menschen selve; gelijk ook de Visschers sich met eede aan de Overigheyd moeten verbinden, sich met deselve niet te vermengen. Diergelijke dingen verhaald hy en andere meer: maar wy oordeelen daar genoeg van te hebben; en meer daar van te spreken, het werk der Natuur-kunders te zijn. Soo veel is 'er van, dat, volgens sijn beschrijvinge, dese Zee-dieren of menschen (soo als mense noemen wil) ook van een verschende gedaante moeten wesen, en d'een de menschelijke gedaante veel nader komt te vertoonen als d'andere.

Vreemdigheden uyt *Guinea* en elders mede gebracht voor den *Koning* van *Denemarken*.

Van andere gewesten des wereldts wierd mede yets vreemds te huys gebracht. Voor Gelukstad quam een Schip uyt Guinea, dat veel vreemde Hoenderen, en twee Crocodellen (hebbende de lengte van twee vademen) mede-bracht, diese in vaten over-gevoerd, en met versch water en vleesch levendig gehouden hadden: noch een seer grooten Arend en een Tyger, alle om den Koning van Deenmarken vereerd te werden. Tot Hamburg telde men wel over de 200 Een-hoorns, onder de welke een was met een kop als van een Koe. De Koning van Engeland vertrok ook na Greenwitz, om daar mede een Visch te sien, die van de groote van een kleyne Walvisch daar op-gebracht wierd. Maar tot Deal is in dese selve maand een veel grooter Monster gevangen.

De Oom van der *Turkschen Keyser* komt te *Hamburg*.

Op dese tijd quam ook Johan Michael Cigala, oom van den Turkschen Keyser, tot Hamburg, van meeninge zijnde, de Noorder wereld noch verder te gaan besien; hy seyde, dat 'er toen wel 300 Christenen in Holland gekomen waren, door hem uyt hun slaverny verlost.

Groote schade door aardbeving droogte.

Wy hebben hier vooren van het ongeval van Saltsburg, ook van Ætna gesproken: in Saxen by Smitsborg heeft d'aarde ook haar wonderen gebraakt; selfs het water heeft een vuur, en met het selfde assche, koolen en steen, in het midden van een moerasch, uyt-geworpen, alles met een seer grooten stank van zwavel vermengt, door het welke all' het om-leggende gewest (voornamentlijk na Wittenberg toe, daar dit moerasch maar twee mijlen van daan legt) tot in den grond bedorven is geworden. In Yerland geraakte ook een geheele Land-streek door de geweldige droogten aan de brand, waar door veel huysen in de assche gelegt wierden: dit gebeurde op veel plaatsen in de Veluwe, daar veenachtige grond is, en elders. En in der daad, dit geheele jaar is soo geweldig heet en droog geweest, dat groote stroomen onbevaarbaar, en kleyne geheel droog wierden.

De Graaf van *Prado* doet aan de *Prins Don Pedro* rapport van het overbrengen van de *Koning* van *Portugaal* na *Tercera*.

De Graaf van Prado, die den Koning Alfonsus van Portugaal na Tercera gebracht had, quam nu eyndelijk van daar weder te huys, en dede ten nauwsten bericht van sijn wedervaren aan den Prins Don Pedro: Als dat hem de zee, weer en wind op de heen-reys seer was tegen geweest; dat hy seven-en-twintig dagen met den Koning gezworven, daar hy nu in het weder-komen de reys in seven dagen af-geleyd had; dat hy, soo dra hy in de Haven van Angra aan-gekomen was, den Gouverneur van het Casteel (beneffens de voornaamste van de Overigheyd) by sich aan boord ontboden heeft, en den selven Gouverneur daags daar aan met vier-en-twintig van sijn Raden aan boord

1669. Augustus.

boord quam / en de ordere / die sy mede brachten / aan-namen : onder andere beveelende / dat men den Koning Alfonsus niet by daag / maar by nacht aan land sou setten / en hem soo stillekens op het Casteel brengen / om geen oogen en monden van het gemeene volk te openen ; dat men / soo haast de Koning daar binnen was / eenige gestukken had gelost / het volk dat hoorende / gevraagt heeft / wat sulks te beduyden had ? en verstaande dat hunnen Koning daar was / vreugde-vuuren wilden aan-steken: maar het selve door den Grave verhinderd was : aldus verloor dese Vorst sijn vryheyd. Maar de Koningin-ne van Spangien zand omtrent dees tijd haar Secretaris aan den Nuntius of Gezant van den Paus, en de Gesanten van Duytsland, Portugaal en andere / om hen aan te dienen / dat haar Majesteyt besloten had / die vryheden in te trekken / die men tot hier-en-toe de uytheemsche Ministers en bedienaars had vergund / en alsoo geraakten die de hunne quijt : maar men wil / dat haar Majesteyt (door de groote bedrieglijkheden die daar onder liepen) jaarlijks wel vier Tonnen-gouds te kort quam / diese nu konde tot voordeel hebben en genieten. De Nuncius van den Paus (soo uyt den naam van de andere Gesanten als sijn eygen) begaf sich by de Koninginne, en versocht haar / dat besluyt te willen vernietigen / of ten minsten door de vingeren te sien: maar (sonder dat men hem veel daar op antwoorde) het gemeene voordeel had het meeste recht.

...dere Span-...n op de ...santen.

Het Poolsche Rijk begost sich nu weder in wesen te stellen ; en dese / die den gewesen Koning Johan Casimier over het gebergte hadden wesen geleyden / quamen nu weder te huys: maar de ongeruste Cosakken en woeste Tartaren plaagden d'Ukranie geduriglijk / komende met 4 of 500 mannen gedurig rooven / sleepende vrouwen en kinderen wech / na datse de mannen ter neder gehouwen hadden ; de hoedanigheyd van dit werk is door den brief van den Poolschen Generaal Gregorius Dorosensko, van den eersten van dese maand aan den Oversten Andreas Dimideckii vertoont ; schrijvende hy uyt sijn veld-leger onder het stedeken Bar :

...tsche ...en.

d'Algemeene Christen vyand vaard noch in sijn desseynen voort, het welk my seer het herte raakt ; weshalven ik mijn Heer, volgens vertrouwinge deses, uyt de Ukranie dit toe-zende. De Soudaan is met een aansienlijke macht na Czechrinum in optocht geweest ; doch de deurtocht beset vindende, toog midden door d'Ukranie ; 't Volk in den oogst daarom hier plagende, om dat sijn Majesteyt mijn Broeder aldaar tot opperste hadde gemaakt. Het smart den Erf-vyand, datse soo goeden beschermer heeft aan-genomen, waar door die van de Ukranie sich als in een vasten muur versekert hielden. De vyand tracht de Cosakken van mijn Broeder af te wenden : maar hy sal evenwel de Poolsche Majesteyt (die God zegene) getrouw blijven, &c. wijl wy en hy voor sijn Majesteyt bereyd zijn het leven te wagen. Alleen zy ons in het Poolsche Rijk nodig, gedurig onder-handeling te houden, met ons onderlinge met raad en daad by te staan. Daar komt met d'onse ook een Turkschen Envoye aan, den welken ik gehouden ben, met d'onse in versekering te brengen, gelijk sy aldaar lange op-gehouden zijn : dit verricht hebbende, keer ik weder naar Braclauw, sal dan van alles berichten, &c.

Bericht van de dood des *Hartogs van Beaufort.*

Na dat men lange genoeg had gewacht / en in twijffel was geweest / quam nu eyndelijk de Secretaris van den Hartog van Beaufort het Fransche Hof verseekering doen / verselt van een deel van des selfs Huys dienaren / hoe het met dien Heer afgeloopen was ; berichtende hoe dien Prins, na dat d'uytval met alle ordere by den Krijgsraat was aangelegt / schandelijk van een ieder was verlaten geweest / en soo hy alleen was / door twee Turksche Ruyters besprongen wierd: dese hadden hem soo afgematteert en gequetst / dat hy niet voort konde / alsoo hy te voet was: sy / siende datse niet wech met hem konden geraken / hebben hem op de plaats schandelijk vermoort. Dit ongeval wierd geweeten / dat des Paus Neef / Fra Vincenzo, Generaal van de Italiaansche Galeyen / met den Graaf de Vivonne, Generaal van de Fransche Galeyen / dien het opper-bevel was toe-gesegt / in onderling geschil rakende / met het aanvliegen van een Magasijn / d'oorsaak van al desen onheyl waren geweest. Daar na hadde den Hartog de Navailles, en den Heer de St. André Montbrun, aan het Schotsche Werk een uytval gedaan : maar vonden / tegens verwachtinge / al de Turksche Reduyten seer wel gesterkt. De Heer Colbert had daar op weder een uytval gedaan / na dat men een Mijn had laten sprin-

1669. springen/ maar hadden geen meer voordeel/ als datse daar noch wel af-quamen: maar de Augustus. Franschen te swak alleen/ most men geduriglijk half met Venetianen vermengen. Soodanige stooten vielen daar dagelijks voor/ maar alle tot nadeel van de Christenen, hoewel men anders voor-gaf; zijnde maar alleen gesegt/ om het volk aan te moedigen/ dat'er 10000 Turken, en maar 300 Christenen in in dien grooten uyt-val gebleven waren: maar recht het tegendeel was waar/ dewijl daar over de 3000 Christenen en daar onder den Ridder de Vendosme met een groot getal brave Fransche Heeren/ soo dat men sonder tranen de lijste daar van niet konde sien/ gesneuvelt waren. Immers was het daar noch slimmer toe-gegaan als te Gigerij: die van Maltha hadden aanstonds Ziel-missen voor de gebleven Franschen laten doen.

Sijn Heyligheyd was over dese tijdingen soodanig ontsteld/ dat hy vast van den eenen Kerk na den anderen wandelde/ biddende aan de trappen van yeder op sijn knyen; alleen voor de behoudenisse van Candia. De Lunenburgers schreven ook uyt Candia de waare gestalte van de plaats/ gelijk dese twee volgende brieven luyden:

Copye van den eersten Brief.

Brieven uyt *Candia.* DE Turken setten hier dag en nacht dapper op aan, speciaal op 't Fort Andrea, daarse midden in het Bolwerk, en wy op ses voet Aarde van haar logeeren: Dag en nacht springen Mijnen, vallen schermutselen voor, en Kanon-Kogels met Granaten vliegen: 't Schijnt nu langer onmogelijk dese Plaats sonder groot secours te konnen behouden: Want de sware siekten de helft van ons Volk van de Wacht af-houden: Onsen Generaal Waldek is mede krank, alsoo hy de vier weken lang op de periculeuste Posten gelegen, en sich af-gematteert heeft: God behoede hem, anders 't soude met ons slecht af-loopen, dewijl maar alle onse arbeyd hier by de Italianen als met uyt-lacchen beloont werd: Soo is mede de verraderye soo groot, dat den Vyand alle onse raat-slagen weet. Eer-gisteren wierp ons den Vyand uyt sijn Aprochien een dooden Wissel toe, met een Covert, van Venetien met Sr. Daniel Brems hand aan onsen Generaal: maar dese Coverte is wederom tot de Turken over-geworpen, en daar in was een af-gesneden *Membri virili* van een der Zarazijnen.

1669. *Copye van den tweeden Brief.*

Augustus. N. N. Ik verheug my over u welstand: maar die van ons is slecht genoeg, ende mocht desen Brief wel mijnen laatsten zijn: Op dit voor soo menig duysend mensch ongelukkig oort advanceert den Vyand dagelijks door konst en geweld, door Sappeen, goede Berg-werkers, en Vuur-werkers, swaar Geschut, groote Mortieren, die alle met groote kloekheyd en oppassen gedirigeert werden. Soo God somwijl des Vyands oogen niet en had verblind, hy had door sijn macht en list dese Plaats al genomen: En is ook alle hoope verlooren dese Plaats langer te houden, ten waar God den Vyand met Pest en Vuur van den Hemel strafte: De Lucht strijd ook tegens ons, want door de ongesonde groote hitte, legt het meeste Volk krank: Werd yemand maar een luttel gequetst, terstond slaat'er de Koorts oft groote inflamatie by, en daarom cureert men weynig gequetste: En de Medicamenten deugen hier weynig: Ik voel 't mijne daar ook van, en wel licht tot mijn dood: Lijftocht is wel te bekomen: Die noch gesont zijn, worden met geduurege Wachten af-gematteert, en komt een Officier nau in acht dagen in sijn Quartier, waar door onse eerlijke Duytsen verlooren gaan: Nacht en dag geschieden veel duysend Canon-schooten, met ongelooffelijke groote Granaten en Steen-worpen vermengt, die ons seer beschadigen: Daar tegens zijn hier luttel Constapels, en soo onverstandig als ik oyt gesien heb; 't schijnt, dat al watse doen, sonder vrucht is, ende die de sake beter verstaan, willen sy niet aan 't Werk laten komen, om niet beschaamt te werden: Daar tegen hebben de Turken aan alle kanten, daarse op ons aan-gaan, haar beste Geschut geplant, die soo scherp schieten, dat, soo draa maar sich het minste ontdekt, twintig Kogelen op een Punct daar uyt vliegen, en dat seer net: Door de Mijnen geschied mede ongelooffelijke schade: Dese, hoewel sy te recht af-schrikkelijke menschen-moorders mogen genoemt werden, zijn het raarste om sien: Wy dachten met het Fransch en ander Secours groote hulp, soo niet het ontset, te sien: Want de Fransse waren acht duysent Infanterye en 500. Ruyters, met veel vry-willige, alle brave Luyden; dese, hoewel veel te swak, deden ook een uyt-val, maar 't bequam haar seer slecht; want sy verlooten Duc de Beau-

1669. Beaufort ende veel dappere Luyden: Onlangs is ook het Beyerſche en des Biſſchops van Straatsburgs Secours van 500 man in-gekomen, 't welk ons eenige verlichtinge geeft: 't nieu Veneetſch Secours werd mede verwacht: Wy wenſchen deſe Plaats tot den eynde van onſe Capitulatie te mogen defendeeren: Dan mogen andere als wy haar beſt doen: Onderwijl verlieſen wy onſe beſte Maats, ik mach ſe niet noemen, om haar Ouders ende Vrienden niet te bedroeven: 't Is ons genoeg haar ſterven voor oogen door onſe Vyanden te ſien; noch is 't een eer en roem, dat het geſchiede tegens den Erf-Vyand, en voor de Chriſtelijken naam, daar mede yder ſich mach trooſten.

Auguſtus.

De Hartog van Navailles ſchreef ook aan den Koning/ dat van 8000 Franſchen, die hy in Candia had gebracht/ het darde gedeelte niet meer overig en in het leven bevonden wierd.

Septemb.

Hier door is verhaalt/ hoe de Nichte van Me-Vrouwe Oxenſtiern van de Nonnen in het klooſter getroont/ en door der ſelver mishandelinge/ het ſelve weder ontvlucht is: hier dient tot vervolg van die ſaak/ dat de Nuncius van den Paus deſelve ſcherpelijk had doen achtervolgen; maar hebbende verſtaan dat de ſelve tot Vaals, een Dorp buyten Aken, verſeekering bekomen had/ om naar Holland te reyſen/ riepen de Roomſch-geſinden ſeer tegen die van Vaals, en beloofden dat hen dit werk in d'oogen druppen ſou. En in der daat het bleef daar niet by/ maar ſy hielden hun woord hier in maar al te wel. Het zy door toe-doen van den Nuntius of niet/ eenige Spaanſche Ruyters/ uyt klein Braband en Limburg, verſcholen ſich daar omtrent eenige Ruyters in een Boſch/ des daags voor St. Maria-dag. Wanneer nu des morgens ten 8 uren/ op den 10 September/ een Karos met 4 Koets-karren/ uyt Aken na Vaals ter Kerke reden/ in de welke de Reſident van haar Hoog-Mog. den Heer Wachtendonk en ſijn Suſters/ met drie ſijner Dochters/ en twee Nichten waren/ wierden deſe/ ſoo alſſe ter nauwer noot aan den ingang van het ſelve Boſch gekomen waren/ door de geſeyde Spaanſche Ruyters/ beneffens anderen/ voor den dag ſpringende/ aangetaſt; ſy hieuwen de Karos aanſtonds in ſtarden/ met ſulk een booshept en gewelt/ als men noch noopt in tijden van oorlog heeft geſien. Sy trokken voorts de lieden de juweelen en klederen met ſulk een gewelt en wreedheyt van het lijf/ dat het een Nicht van den Heer/ het zy uyt ſchrik of mishandelinge/ korts daar na beſtierf. Eenige van de Juffrouwen wierpenſe op hunne paarden/ om die te vervoeren en te ſchoffeeren/ maar moeſten hen (om het groot gewelt datſe toonde/ en om datſe vreesden door het marren overvallen te worden) weder vallen/ en op den weg leggen laten. D'Onroomſche voet-gangers/ die den ſelven weg gingen/ randsden ſy mede aan/ en plonderden hen tot op het hemde toe uyt; maar al wat Roomſch was lieten ſy gaan/ ſeggende/ datſe het alleen op de Geuſen gemunt hadden. De Heer Wachtendonk klaagde hier over aan haar Hoog-Mogende; waar op aanſtonds aan den Coneſtabel van Caſtilie geſchreven wierd. Deſe ſchreef wederom/ dat hy hen over het een en het ander alle mogelijke voldoening ſou ſoeken te geven/ en de handdadigers/ indien hy de ſelve konde in handen krijgen/ na behooren/ en ten voorbeeld van anderen ſtraffen; maar het bleef daar/ en ſoo de Heeren Staten van wegen hun geſchonden recht der volkeren/ en vrede/ en de Heer Wachtendonk, bleven onvoldaan.

S. ode ſt. it- ſc. ndery d. paan- ſe i.

1669. Septemb.

Op den 22 van deſe Maant ſtierf in den Haag de Heer Amelis van Bouchorſt, Heer van Wimmenum, ontruymende met ſijn dood het Houtveſterſchap van Holland, het Dijk-graafſchap van Rijnland, het Preſidentſchap in de Gecommitteerde Raden, als ook in de Ridderſchap van Holland en Weſt-Vrieſland, en de Curatela, of het Curatoorſchap van de Leydſche Hooge-Schoole. Hy wierd op den 26 des avonds met deſe ſtatie ter aarden gebracht. Voor uyt ging het Stam-wapen van Bouchorſt, op een verheven ſpiets; daar aan volgden al de Huys-dienaren van ſijn Hoogheyt/ en Me-Vrouwe ſijn Moeder/ alle in langen rouw te voet: daar na de Lijk-karoſſe met 16 Staten boden in den rouw daar rontsom. Hier op quamen noch 18 Rouw-karoſſen/ in de eerſte 7 of 8 ſaten die van ſijn Maagſchap/ en de Heeren van de Ridderſchap; welk gevolg al door een groot getal toortſen gelicht wierd/ al gedragen door Dienaars in den rouw. Aldus bracht men het Lijk in de groote Kerk/ daar het in ſijn Stam-graf geſet/ en het Wapen gebrooken/ en mede in het graf geworpen wierd/ dewijl het geſlacht door dat

Doot en begraaffenis van de Heer van *Wimmenum.*

1669. manne-lijke op uytgestorven was. Na het welke de statie op de selve wijse weder te rugge quam. Terwijl hem veel menschen bejammerden / schreven de Hoog-Mog. Staten Generaal (siende veel sware nevelen van onweder / dat hen dreygde / te gemoet / om tegen dat maar te seeker quaat den Almogende sijn hulp af te bidden) een Godsdienstigen Dank en Bede-dag uyt: als mede een gestreng Plakkaat tegen het bedrog dat dagelijks in dese Landen / met het vermengen van vuyligheyt en slechte stof / onder de Peper / Noten en Foelie / of Macis geschiede / om daar in niet alleen de blaame / die de Heeren Bewinthebberen daar door hadden te lijden / maar ook de schade van de goede ingesetenen voor te komen. In Vrankrijk heeft men een Edict, of Bevel-brief in de voorlede Maand / van wegen den Koning / aangeslagen; het welke hier / en voornamentlijk in Engeland, beduchten maakte / als of het meest om der Protestanten wille geschiede / op dat die het Rijk niet souden verlaten. Het luyd als volgt:

Septemb. Bede-dag in de *Geunieerde Provintien.*

Plakkaat van den Koning van *Vrankrijk.*

LOUYS, by der gratie Gods, Koning van Vrankrijk en van Navarre: Aan alle tegenwoordige ende toekomende Salut: Al-schoon de banden van de Geboorte, die de naturelle Onderdanen verbinden aan haar Souverain en aan haar Vaderland, de aldersterkste en alderonbindelijkste zijn van de civile Societeyt, dat de obligatie van den dienst, die een yder haar schuldig is, diep gegraveert is in de minst gepoliciteerde Natien, en universeelijk erkent, als de eerste van de Plichten, ende aller-indispensabelste van de menschen; wy nochtans geinformeert zijn, dat, sedert de licentie van de laatste tijden, verscheyde van onse Onderdanen, vergetende 't geen sy schuldig zijn aan haar geboorte, zijn vertrokken in vreemde Landen, aldaar arbeydende aan alle Exercitien, daar toe sy capabel zijn, self aan de constructie van Schepen, sich engagerende in de Zee-Equipagie, sich daar neerslaande, sonder voor-nemen van weer te keeren, haar daar vast stellende door Huwelijken en verkrijginge van Goederen, van allerley slag, en sich bedienen, tegens 't geen sy ons en haar Land schuldig zijn; het geen dat ons verplicht heeft, om haar tot haar plicht te brengen, en te voorkomen de gevolgen, die soo quade exempelen souden mogen causeeren, te vernieuwen de oude Ordonnantien, gedaan op dat subject, en de hand te houden aan de geheele en poinctueele observatie van dien; om dese oorsaken, als andere consideratien, ons daar toe bewegende, met advijs van onsen Raad, en van onse sekere wetenschap, volle Macht en Koninglijke Authoriteyt, soo hebben wy gedaan, gelijk als wy doen by desen tegenwoordige, geteykent met onsen hand, seer expresse inhibitien en verboden aan alle onse Onderdanen, van wat qualiteyt of conditie sy mogen wesen, hen te retireeren uyt ons Koningrijk, om haar te gaan nederslaan, sonder onse permissie, in vreemde Landen, door Huwelijk, verkrijginge van Goederen en transporteeringe van hare Familien en Goederen, om haar daar vast te setten, sonder te keeren, op pœne van confiscatie van Lijf en Goederen, en te wesen gehouden en gereputeert voor vreemdelingen, sonder dat sy daar na sullen konnen herstelt, of bequaam sullen konnen gemaakt werden, of hare Kinderen genaturaliseert, om wat oorsake dat het sy; beveelende aan die, welke haar alreede onder de vreemdelingen hebben neergeslagen, te rug te keeren met hare Vrouwen, Kinderen, Familien en Goederen, van ons Rijk, in ses Maanden, na de Publicatie deses, op de selve pœne; verstaande nochtans onder dese Verboden niet te begrijpen die van onse Subjecten, welke van tijd tot tijd uyt ons Koningrijk vertrekken, om te gaan arbeyden en negotieeren in vreemde Landen, mits dat sy niet en transporteeren haar Domicilien, en dat sy haar daar niet neer en slaan by Huwelijk of andersints; bevelende desgelijks aan alle onse Onderdanen, geemployeert in de Navigatie ende ter Zee in vreemde Landen, te rug te keeren in ons Koningrijk, om te dienen op onse Schepen of andere, die onse Onderdanen toekomen, volgens de Capaciteyt en conditie van yder van haar, op pœne van Confiscatie van Lijf en Goed, willende dat sy haar sullen begeven in de Steden en Plaatsen van haar oude verblijf, 6 Maanden na dat de Rechters van de Admiraliteyt haar het bevel sullen hebben gegeven aan haar Domicilium, of na de publicatie van haar particuliere Ordonnantie; en by gebrek van te voldoen aan de Commandementen, die haar gedaan zijn, soo willen wy, dat tegens haar extraordinaarlijk geprocedeert werd door onse Rechters en Officiers, gestelt in de Ports en Havenen, en haar Proces gemaakt, en volmaakt, volgens de rigeur van de oude en tegenwoordige Ordonnantien; verbiedende daarenboven aan alle onse Onderdanen, te gaan dienen

nen

1669. Septemb. nen buyten dit ons Koningrijk voor Piloten, Calfaters, Cannoniers, Bootsgesellen, Zee-lie of Visschers, noch om te arbeyden aan de Constructie van Schepen, makinge van Touwerk, en Lywaten tot de Zeylen en andere, dienende tot de Navigatie, sonder onse expresse Commissie, op pœne des Levens, &c. Gegeven tot St. Germain en Laye, in de Maand Augusti, 1669. *Getekent LOUIS: en op den Rugge, wegens den Koning, Colbert, &c. Geregistreert in't Parlament van Parijs, den 13. Augusti.*

Groenlands-vaarders. De Groenlands-vaarders in Holland, hadden ook als nu een seer goeden vangst/ sommige van de selve hadden 10/ sommige 9/ andere 12/ en soo voort; d'een meer/ d'ander min: maar een van hen/ hebbende 9 visschen gevangen/ is gebleven. De Fransche Groenlands-vaarders hadden het soo wel niet/ van de welke drie door hun eygen kruyt verbrand souden zijn: welke slecht gevolg by de Fransche buytenlandsche ongevallen moest gestelt worden/ daar Candia geen kleyn onderwerpsel van was/ van waar omtrent dees tijd tijding quam van den 11 July/ dat/ zedert de laatste ongelukkige uytval/ verscheyde aansienlijke Bevel-hebberen van de Fransche waren overleden (onder de welke ook de Heer Chastelan was) van de wonden diese in die torn hadden gekregen. Dat de Hartog van Navailles, bevindende dat de quade lucht van dien hemel-streek sijn gesontheyt seer schadelijk was/ met goet-vinden van de Genees-meesters uyt Candia na Standia vertrokken was; door welk vertrek van geen nieuwe uytvallen meer gesprooken wierd/ zijnde dien heeten yver alreede so seer verkoelt. Dat de Turken ondertusschen dapperlijk hand over hand naarderden/ en met hunne granaten menigte van Christenen om den hals brachten/ latende ondertusschen niet na sich wel in hunne werken/ tegen eenigen nieuwen uytval der Christenen te versorgen/ diese met noch nieuwe andere Reduyten en Traverssen versterkten. Dat de selve ook onlangs een bystand van 4000 mannen ontfangen hadden/ soo datse nu voor Candia 22000 weerbare mannen sterk waren/ verwachtende dagelijks noch meerder hulp/ om de welke over te brengen/ de Galeyen uytgeloopen waren/ die sich als noch omtrent Morea onthielden. Dat'er tusschen de Hartog van Navailles en den Marquis de St. André Montbrun, harde woorden gevallen waren/ over de oorsaak van de laatst voorledenen slechten uytslag; ook eenige andere tusschen den Grave van Vivonne, en Fra Vincenza Rospigliosi, over de tijtelen en punten van eer.

1669. Septemb. Van de staat van Polen kreeg sijn Majesteyt ook nieuw bericht/ door een Edelman van des Poolschen Konings kamer/ als afgesonden aan het Fransche Hof/ die hem de verkiesing van den nieuwen Koning/ en de staat van de Poolsche saken te kennen gaf. Sijn Majesteyt ook kennisse hebbende van het naarderen van den ouden Koning Casimier, heeft den Heer de Ventelere hem tegen gesonden/ om hem te begroeten op sijn aankomst tot Straatsburg, en voort naar Vrankrijk te geleyden. Later bericht van Candia, van den tweeden September/ bracht/ dat de Turken naarderende aan de zijde van Sabionera, en met een Battery de Haven sterk beschietende/ de Fransche Zee-macht/ met de hulp-galeyen/ ook den geheelen dag op de Turken geschooten hadden/ tot dat by ongeval het vuur in het kruyt van den Franschen Vice-Admiraal, een Schip met 54 stukken en 300 man/ geraakt was/ dat daar over met volk en al in de lucht gesprongen is/ benevens veel gelts van de Hartog van Navailles, dat daar in was. Door dit ongeval was de Fransche Oorlogs-macht na Standia geweken/ om sich weder te herstellen/ en haar breuken te vermaken. Den Hartog van Navailles had weder besloten een algemeenen uyt-val/ aan de zijde van Sabionera, met acht duysent man te doen. Den Hartog van Mirandola was met sijn convooy/ bestaande in drie duysent man/ tot Zanten aangekomen. Het selfde berichten (voor soo veel het ongeluk van het Fransche Schip Sancta Teresa, met ses-en vijftig stukken aangaat) de Brieven van den dartigsten July/ tot Venetien aangekomen: maar daar wierd by-gevoegt/ dat het onderste noch was gebleven/ waar door de stukken en het gelt noch sou behouden zijn. Dat/ gedurende het schieten/ de Capiteyn Generaal hondert en tachtig Duytschen, en soo veel Franschen, na de zijde van St. Andrea, had laten uytgaan/ om te ontdekken hoe het met het leger stond/ alwaar sy den vyand wel op sijn hoede vindende/ naar eenige kleyne schermutselen weder na de Stad waren gekeert/

Nader bericht uyt Candia.

Tijding uyt Candia.

1669. Septemb. geheert / doende evenwel / door het opvliegen van twee Fornels of Mijnen / den vyand groote schade. Dat de besloten algemeenen uytval noch wat opgeschort was / maar echter in het korte stond te geschieden / waar van men het gevolg metter tijd te gemoed hadde te sien. Dat'er van Candia een Vloot van 16 Schepen vertrokken waren / van de welke ses recht aan na Venetien souden komen / en tien na Zanten varen / om van daar volk en voor-raat te halen / en met eenen de Schepen onder het geleyde van den Hartog van Mirandola na Candia te geleyden / daar men verhoopte dat sy haast met dien merkelijken onderstand souden aankomen. Tien Barbarische Schepen / sich omtrent Candia onthouden hebbende / waren naar Alexandrye vertrokken / om van daar eenige Schepen / met volk en voorraat geladen zijnde / te geleyden / en tot onderstand van den eersten Vizier, in het Leger voor Candia te brengen. Van Livorno had men tijding / dat aldaar van Smirna brieven aangekomen waren / dewelke berichten dat aldaar een Chiaus aangekomen was / die last had van den Grooten-Heer, om van daar soo veel volks na Candia te senden als moogelijk was: andere tijdingen brachten mede dat de Turken groot geweld op Candia toonden / en dat de Heer Bartaglia, Generaal van Candia, neffens drie andere aan de taaffel sittende / met een Kanonkoegel was dood geschooten / en de andere drie seer gequetst waren; dat de Franschen en Duytschen uytgevallen / doch de Duytschen meest gesabelt waren. Dit jammer / hoe groot het ook wesen mocht / en alle gevoelijke menschen ter harten gaan / verwekte de vuyle en boosaardige Joden, die beter Turks als Christens zijn / te meer tot spotten en schimpen / sprekende tot Romen met alle ongebondentheyt van de macht der Christenen, en hun yver. Dit liep alles hoog genoeg; maar toense daar na den Pater Spinola mede met spot en schimp / en kleyne eer bestonden aan te tasten / wierd een deel van hen by den kop gevat / die men in een boete van 40000 guldens besloeg / diese seer gewillig gaven / om datse noch al voor arger beducht waren.

Schimp der *Joden* gestraft.

Poolsche saken.

De Gesant / die van wegen den Koning van Polen na Weenen was gesonden geweest / quam eyndelijk in Polen weder te rugge / doende den Koning / soo als hy sich op een Lusthuys / Tasdona genoemt / een mijl van Warzau, was vermaken / bericht van sijn verrechtingen. Soo veel konde men daar omtrent verstaan / dat de Keyserlijke Princesse 120000 kroonen / met 100000 ducaten van wegen de Keyserinne Moeder, wanneer sy getrouwt sou zijn / ten deelen in gout / ten deelen in juweelen / tot een Bruydschat sou genieten; waar by sou komen / na des Keyserinnen dood een Obligatie van eenige duysenden 's jaars te ontfangen. 1669 Septemb.

Ongeluk op de Jacht.

Op het laatste van dese Maand was de Prins Ferdinand van Baden, met Keur-Palts, en den Keur-Prins sijn Soon / op de Harte-Jacht. Wanneer sy met malkander op de Kales saten / ontsprong het Roer van den Prins van Baden, dat hy in sijn handen had / en quetste sijn hand soodanig / dat hem het bloed in het aangesicht sprong / en het hayr van sijn hooft en winkbrauwen door het vuur versengde. Men ontbood terstond soo Fransche als Duytsche Wond-heelders / die het werk soo wel bestelden / dat het vuur in den arm quam / waarom men sprak van die af te setten / maar bleef op hoope van een goede genesing achter. De Moscovischen Czar wierd nu door een heyr van 60000 Tartaren, onder den Generaal Calgal, gedreygt: dese had een Gesant voor-af in Moscovien gesonden / eyschende vier jaren tribuyt of schattinge / die een hoog stuk gelts beliepen: maar de Moscoviter wilde maar alleen twee jaren erkennen. De Tartaren en Kosakken quamen ook uyt Rouschava, een leelijk Roofnest / te voorschijn / en vallende in de Ukrania, sleepten daar veel menschen en beesten wech. De Kosakken maakten toen ook met den Turk een verbond / bedingende dat men hen vrye Godsdienst toestaan / en in de Ukrania geene Turksche Mosqueen bouwen sou; ook voor hun Geestelijken vrydom van alle tollen en beswaarnissen; ook dat men geen Grieksche Kerken sou mogen afwerpen. Dat sy / Cosakken, ook volkomen Meester van het Hartogdom Russia, dat onder Jorossau behoort / souden zijn / waar voor sy de 12000 guldens / diese gewoon waren aan de Poolsche Kroon te betalen / nu aan de Porta betalen souden. Dat sy hun eygen Generaal mochten verkiesen. En om dit verbond bestendig te maken / en hen te beschermen / souden tot hun onderstand geduuriglijk een sekere macht van Turken en Tartaren op de grensen vaardig gehouden worden.

Tartarische en *Kosaksche* tochten.

De

1669. Septemb.

De Gesant van Vrankrijk, de Bisschop van Beziers, de voorleden Maand uyt Polen vertrokken / volgde / en vond den gewesen Koning Johan Casimier op den weg na Vrankrijk, hebbende een gevolg van 120 persoonen by sich; hy nam de reys op sijn gemak / en besag in al de groote Steden van Duytsland al dat besiens waardig was. Tot Praag, in Bohemen, wierd hy / door last van den Keyser, seer heerlijk onthaalt / daar hy met sijn gevolg / meest Franschen, eenige dagen bleef / gevende veel gelts tot het opbouwen van de Minderbroederen Kerk aldaar. Hy quam de vierde van dese Maand tot Neurenburg, beneffens twee Polnitsche Vorsten / vijftig paarden / en menigte van Bagagie-wagens / onder sijn gevolg / daar hy in de Goude Gans ter Herberge was. Na dat hy aldaar alles had gesien / wat besiens waardig was / toog hy weder van daar / over Straatsburg, na Switserland, en soo eyndelijk op Parijs.

Ondertusschen maakte men in Polen alles vaardig tot het kroonen van den Nieuwen Koning / op dat al het voorgaande / beneffens het bevoorwaarde / tot sijn behoorlijk eynde gebracht mocht worden. Van dese is hier voor sonderling niet gesprooken / en daarom sullen wy de selve hier mede by-voegen.

DE Koning, die over Polen staat te heerschen, sal eerstelijk het Rijk nooyt sijne erfgenamen overdragen; maar eerder de vrye wil der Poolsche Grooten, tot verkiesing van een Koning, soeken te behouden. 2. Ter gener tijd sal de Koning geacht worden de Roomsche Godsdienst tegen, self niet vermoedelijk, te zijn. 3. Hy sal sich met eede verbinden, dat hy nooyt, selfs in sijn grijsen ouderdom, den Scepter en Koninklijken Kroon, niet sal af-staan. 4. Hy sal de vrydom der verschillende in den Godsdienst niet verkorten. 5. De handel van de Griekſche Godsdienst sal ten aanstaande tijden van de krooninge worden afgedaan. 6. Hy sal, door gaven en geschenken, niemant tot ampten vorderen. 7. De Koninglijke Huysvrouw sal sich in geen openbare saken steeken. 8. De Koning sal de Krijgssaken bestieren, op de wijse, gelijk de selve Uladislaus de Vierde, en Johannes Casimirus, voorige Koningen, bestiert hebben gehad. 9. De Artijkelen en Voorwaarden, met gemeene toestemmen beraamt, sullen noch schoonder vernieut, en in veele vermeerdert worden. 10. Dat sal sijn werk en betrachting zijn, dat hy de wederspannige Ukrania, gelijk het eertijds onder den Poolschen Scepter heeft gestaen, weder onder des selfs regeeringe soeken te brengen, en een geduurig verbond van vrede, en onderlinge vriendschap met den Moskoviter te onderhouden. 11. Dat'er voortaan geenen munt sal geslagen worden, eer de Poolsche Staat daar toe volkomen macht sal hebben toegestaan; en het voordeel van de munt, tot welstant van de Gemeente, geen bysondere Schatkisten sal bekeert worden. 12. Dat geen vreemd krijgsvolk, sonder voorgaande toestand des Konings en der Grooten, in Polen sal mogen gebracht worden. 13. Geen andere sullen Gesantschappen mogen bekleeden, als Edelen, die hunne woonplaats, en goederen, in Polen sullen hebben. 14. Niemant (ten zy by de Poolsche Staat wel verdienende, en die door edelmoedige daden, verdiende en gelijke beloningen hebben te wachten) sal het Burger-recht mogen genieten. 15. Over de Poolsche gelt-middelen sullen geene, als die rijk van middelen, die in het Poolsche Rijk gelegen zijn, bevonden worden. 16. De Kleynodien en Juweelen van het Poolsche Rijk sal niemant mogen gebruyken, ten zy hem het selve door den toestant van de Staat sal toegestaan zijn. 17. Niemant sal strijdige ampten in het Rijk bekleden, om dat twee strijdige, in een onderwerpsel, sich geensints konnen verdragen. 18. De gewoone gebruykelijke ordere der gerichten, en van de Poolsche voor-ouderen wel in ordere gestelt, sal geensints verstoort worden. 19. Den Koning, weduwenaar zijnde, sal het gelt, van de Staat eerst toegestaan, niet betaalt worden, voor hy het huysraat en de Juweelen, aan de Kroon behoorende, sal hebben weder-gegeven. 20. De Koning sal, op sijn eygen kosten, Caminiek op het sterkste met alles versterken. 21. Het Koninglijke Hof sal alleenig hebben Hovelingen en Oversten, die uyt Polen geboortig zijn, en tot de lijflijke bewaringe des Konings sullen alleen Poolsche Krijgslieden gebruykt worden. 22. De Koning, soo nu gekooren, sal sich gewaardigen een Vrouwe te trouwen, den welken, indien sy een vreemde is, alleen ses ingeboorlingen tot haren dienst sullen toegevoegt worden. 23. De brieven en bevelen, die gemeen gemaakt moeten worden, sullen alleen in de Latijnsche of Poolsche spraak mogen geschreven worden. 24. Dese die nu tot ampten even gevordert zijn, sullen op het onderhoud,

1669. Septemb. derhoud, dat men te geven gewoon is, moeten leven. 25. In de *post curiale*, of na hoofsche gerichten, sullen de Henriciaansche instellingen naarstiglijk onderhouden worden. 26. De Ukranie, door veel lasten van twee-drachten, en veel verwoestingen beswaart, sal na vermogen verlicht worden. 27. Geen nieuwe Poolsche Koninglijke staat, bemiddeling, of hofhoudinge, sal in het Roomsche hof ingevoert worden: maar de voorige sal den Polen genoeg zijn. 28. De vacante en openstaande ampten sullen, naar het eyndigen van den Rijksdag, binnen de tijd van ses weken moeten vervult, en aan bequame mannen besteed worden. 29. Soo veel Polen sullen onder de Poolsche Vaanen dienen, dat het in de toekomenden Rijksdag der krooninge, niet noodig sal zijn andere vreemde macht aan te nemen. 30. Het sout sal na de oude wijs en prijs, in de Palatijnschappen bedeelt worden. 31. Men sal de Draheymsche en Brandenburgsche versoeken hebben te voldoen. 32. Ieder van de Edelen sal sijn sout en Koper-mijnen genieten. 33. Men sal de oude en tot noch toe onderhoudene vrydommen der Palatijnschappen niet verminderen, noch iemant die verswakken. 34. De Koninglijke cieraden, die seer vervallen en gebrooken zijn, sal men verstellen. 35. De bloedvrienden van den Koning van Polen sullen in die staat van waardigheyt gehouden worden, tot de welke de Ridderschap is opgevoert. Maar de erfgenamen, welker hoop noch niet rijp is, en die noch te verwachten staan, sullen in de eer en waardigheyt, in de welke men de Koninglijke kinderen gewoon is te houden, gehouden worden. 36. Alle twisten en ongebondentheden sal de naast aanstaande krooninge vernietigen. 37. Al de Voorrechten, Rechten, Vryheden, soo voor de Kerkelijke als wereltlijke, aan de Kracausche Hooge-School, en de andere Steden verschuldigt, sullen vernieuwt worden; en alle Artijkelen, die Henricus, Stephanus, Sigismundus, Uladislaus, en Johannes Casimierus, naaste gewesene Koningen, met eede hebben bevestigt, sullen van desen nieuwen bestierder mede alsoo bevestigt worden; ten zy dese Voorwaarden ten naauwsten, en op een punt zy voldaan, sullen de Poolsche, Littauwsche, en andere ingesetenen, hun kinderlijke, en ieder Poolsch Koning verschuldigde gehoorsaamheyt, niet alleen niet gehouden zijn te bewijsen; maar ook dienstig achten de selve te weygeren.

Inhaling van den Koning tot Krakauw. De nieuwe Poolsche Koning begaf sich naar Krakauw, daar hy op den seven-en-twintigsten seer treffelijk wierd ingehaalt, zijnde soo de burgers als krijgslieden in 't geweer, en ieder onder sijn Vaandel op de straten in reye gestelt, met Duytsche en Poolsche kleederen en wapenen toegerust; tusschen beyden stonden de Heydukken en Lanciers: met diergelijk volk quam de Koning ook binnen; hebbende noch onder sijn gevolg een Vaandel Tartaren te paarde, met vleugels op de rugge, en groote Lancien met Vaanen in de hand, na de wijse der Turksche Dellis. Andere waren als Parthers, met kolders, en Cajamaksche worpspietsen in de buyst, gewapent; andere hadden storm-hoeden: hier op volgden twaalf Trompetters, en op dese de Koninglijke Raden: toen de grootste amptenaren, als Sobiesky, des Kroons Marschalk; en voorts de andere, met menigte van Adel; alles onder het lossen van het geschut, en het musiceeren op speel-tuyg van twee opgerechte Eeren-poorten. Hier op dan volgde de nieuwen Koning. Hy steeg tot tweemaal van sijn paart, eens by de Kerk van den heyligen Floriaan, en eens by de Pfarkerk, daar hy na den Roomsche wijse opentlijk op sijn kniejen viel, en God voor alles dankte. De Koning reed op een wit paard, en had een wit, met gout geborduurt kleed, op sijn Fransch, aan; sijn hoed was met kostelijke diamanten beset, en een schoone pluymagie verciert. Het paart had mede een gout geborduurt dekkleed; ses Krakausche Raden droegen een rooden Fluweelen Dais of hemel boven den Koning, steunende op ses silvere pylaren; nevens den Koning gingen hondert Trawanten, in een blauwe Livreye, met kostelijke boorden: na dese volgden twee seer kostelijke Karossen, d'eene van acht appelgrauwe paarden, en d'ander van ses andere getrokken. Daar op quamen weder twaalf Trompetters, en een groote menigte Poolschen Adel tot beslupt. Aldus wierd de Koning op

1669. op het Slot geleyd / daar hy op een nieu sijn gebed deede / terwijl sich 90 stukken Geschuts wakker hooren lieten. Op den negen-en-twintigsten is hy gekroont / zijnde het als doe St. Michiels-dag. Men had verscheydene Eeren-poorten opgerecht / en een voor het Huys van den Resident Gisza, daar des Konings en andere beelden / seer treffelijk / onder veel toortsen en fakkels vertoont wierd. De Vaandelen woeijen af van des Raadhuys toorn. De stukken schooten geduuriglijk los / het singen en speelen over al uyt de vensteren der burgeren / met de vreugde-vuuren / duurde tot laat in den nacht. Maar dese vreugde wierd gevolgt van teekenen van aanstaande droefheyt / als het vallen van vuur uyt de lucht / een schijn van strijden tegen malkander / en andere dingen / die onheyl scheenen te willen voorseggen.

Septemb. Sijn kroon-ning.

De Heer Colbert wierd / van wegen de Kroon van Vrankrijk, aan den Koning van Engeland, als buyten ordinaris Gesant / gesonden / om de rouw over de overledene oude Koningin te beklagen: terwijl begost de nieuwelijks betimmerde Beurs tot Londen sijn heerlijkheyt vast te vertoonen; beneffens de andere Gebouwen / om het droeve vak van de laatste brand te vullen.

Colbert trekt in Gesantschap naar Engeland.

Terwijl was in Braband, en de andere Nederlanden, een geduurig duchten / dewijl Vrankrijk menigte van masten uyt Noorwegen deede komen / en de Koning tegen de Lente met sijn geheele Hof / en een gevolg van 80000 mannen / wilde komen assakken; en by St. Catte, een van de acht Parochien / na de weg van de groote Steenweg / na Kortrijk een sterkte wilden bouwen. Maar dese vrees was by den blymoedigen Connestabel niet te binden / die al die moejelijke gedachten in sijn vermakelijkheden socht te versmooren; doende niet als jagen / rijden met de honden / en speelen met de Lancie / als of hy de Fransche verwachte om te tournoyen / en niet om den Koning van Vrankrijk en de hem toe-vertrouwde landen te benemen. Terwijl stierf d'Aards-Bisschop van Kamerijk; en te Enguien, begost ook de pest seer te ontsteeken / voornamentlijk in de Kloosters / welkers poorten gesloten wierden. Maar Castel Rodrigo wierd in Spangien Raad van de Koningin. 1669.

In Vrankrijk (om een voorspel van het aanstaande quaat te maken / dat de Christen werelt van dat ongeruste Rijk te wachten stond) maakte men een Sterkte tot Fonteyne-Bleau, om daar het beleyd / en aardigheyt van belegeren / naarderen / onder-mijnen / voorts verweeren / en tegen-werken van binnen aan te betoonen.

Septemb. Spiegel-beleg tot *Fonteyne-Bleau.*

Aan d'andere zijde schreven de Protestantsche Cantons, uyt Switzerland, aan haar Hoog-Mogende, dat sy een groote en bysondere genegentheyt hadden / om een naauwer verbintenisse met onsen Staat te maken / ook datse gereed waren ons in alle gelegentheyt / met soodanigen macht by te springen / als de nootwendigheyt van de saak mocht vereyschen.

Schrijven van de *Cantons.*

Onder dies was'er tusschen de Vrouwe Douariere van Oost-Vriesland, en den Bisschop van Munster onlust geresen / ter oorsaak van het overvoeren van eenigen haver; over welk geschil sich haar Hoog-Mogende als Middelaars aanboden. De Bisschop / als een Heer vol voorbarigheyt / begost alreeds / by wege van Retorsie, het platte land van Oostvriesland aan te tasten / van waar hy den Heer Freytach wech-haalde / stellende sich aan als een die sijn eygen Rechter wilde zijn. Maar dese Staat / om alle onlusten tusschen de nagebuuren wech te nemen / verhinderde soo veel als sy konde dese dadelijkheden; daarse / gelijk ook van de saak van de Grave en Gravinne van Benthem, niet anders als moejelijkheyt en weynig dank konden behalen. Men vergaf ook in het laatste van September / de ampten en bedieningen / die de Heer van Wimmenum door sijn dood ontruymt hadde. Het Houtvesterschap verkreeg de Heer van Duyvenvoorde, beneffens het Ontfangerschap van Reynsburg. De Heere van Asperen wierd Voorsitter in de Gecommitteerde Raden, en Rentmeester van Leeuwenhorst, in wiens plaats de Heer van Moermond of Werkendam, ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende is gecommitteert. De Heer van Maasdam wierd Curateur van de Accademie van Leyden.

Geschil in *Oost-Vriesland.*

De overleden Heer van *Wimmenums* Ampten werden vergeven.

In Engeland, in het Landschap van Derby,

1669. by, heeft in dese Maand de donder en blixem groote schade gedaan / helpende verschepde huysen in de brand / en verschepde lieden dood-slaande. In het Hartogdom van Jork ontstond ook een aardbevinge / die een ongewoone schrik / als een ongewoone saak aldaar zijnde / veroorsaakte. Maar dit waren onheylen die door geen menschelijke middelen te weeren / of voor te komen waren; gelijk in tegendeel de quade opsicht en regeeringe alleen te wijten waren de dagelijksche ongevallen / die in Braband en de aanbuurige Landen / onder de Kroon van Spangien staande / geduurige oorsaken tot jammer en klachten gaven; daar wy in de voorvallen van de volgende Maand van sullen spreken.

Septemb. Schade van onweder in Engeland.

Ottober. Moedwil in Braband.

Seker Hopman / La Fevre genaamt zijnde / hem op weg begevende om naar Oostende te reysen / om daar / met het Regiment dat na Spangien sou vertrekken / te scheep te gaan / onder de welke hy een plaats als Kapiteyn had / was naauwelijks een mijl buyten de Poort van Brussel gekomen / op een plaats die men noch (ter gedachtenis / dat Keyser Karel met een Boer onbekent / daar dat bekende voorval heeft gehad) Karel houd den Lantaarn noemt / wanneer hem vier of vijf Ruyters aan voort komen / die de Koetse aanstonds vast houden / en stille doen staan / om die te plonderen: de Kapiteyn sulk een overdadigheyt niet konnende verdragen / stelt hem tegens hen te weer: maar hy wierd van dese overdadige Schelmen over-mant / en van een van hen van achteren / en van een ander in de zijde met pistoolen ter neder-geschooten / soo dat hy dood daar heenen viel. Dit gedaan zijnde / breken dese Schelmen sijn Koffer op / halen daar al sijn voorraat / en wat'er meer hen dienstig in gevonden mocht worden / uyt / en gaan daar mede heen. De koetsier is met het doode lichaam wederom te rugge gekomen / en brengt de Ouders haren dooden Soon weder te huys / die hy hen nauwelijks een uur te vooren levendig ontvoert hadde: naderhand quam tijdinge van Mechelen, dat dese Schelmen aldaar souden gevangen zijn / zijnde het goed / dat sy den Kapiteyn hadden benomen / noch by hen gevonden / en de ouders weder te huys gesonden: wat daar vorder van gevallen is / weten wy niet.

Diergelijk moordstuk is in dese Maand tot Delft mede geschied. Des avonts tusschen licht en donker / twee Soldaten onder de Compagnie van den Kapiteyn Doubleth, aldaar in Guarnisoen leggende / van de welke d'eene sich Rutger van Bocq, en d'ander Willem van Wekker, deede noemen / beyde Hoogduytschers, gelijk sy voorgaven / hebbende kennisse gekregen dat hunnen Kapiteyn met sijn Huysgesin van huys getrokken was / en des selfs Huys alleen door een Sergeant van de selve Compagnie bewaart wierd / begeven sich onder een gemaakte boodschap / by den selven Sergeant in het Huys / met opset om den selven aan een kant te helpen / en dan voorts naar hun welgevallen met het goet / datse daar vinden souden / te leven. Sy dan / hunnen slag waarnemende / hebben den Sergeant verradelijk / op twee bysondere plaatsen / in de zijde / met hunne degens gestooken / gelijkse hem ook by den keel gevat / en alsoo verhindert hebben eenig gelupt te maken: evenwel is de selve Sergeant de moortdadige handen van dese Schelmen / niet sonder een groot wonder-werk ontkomen; gelijk ook dese Moorders voor als doe wech geraakte. Alleen Rutgert van Bocq is op den seventienden van de Maand October in hechtenis geraakt: maar Willem geraakte wech / op wiens lijf een merkelijke somme gelts gestelt is. Dese is na verdienste gestraft / wat van d'andere gevallen zy / is my niet ter ooren gekomen.

1669. Ottober. Moord-stuk tot Delft.

Een ander stuk werks / maar dat geheel een ander wesen heeft / word van Venetien geschreven. Kapiteyn Guielmo Pere, komende met het Schip Jesu Maria, uyt Soria, geraakt omtrent dartig mijlen boven Canea, onder de Galeyen van Tunis, met die van den Kapiteyn Bassa vervoegt zijnde / die hem vry kende / om dat hy hem voor een Engelsman uyt gaf: maar hy van eenige Slaven van Thunis nader bekent zijnde / wierd bevonden dat het Schip tot Venetien te huys behoorde / en daar over voor goede prijs verklaart. Het volk wierd daar aanstonts af-genomen / op de Galey gesmeten / en aan de riemen geset. Alleen den Schipper / met noch vijf van sijn volk / onder de opsicht van twee-en-twintig Turken, liet de Bassa op het genomen Schip / om het selve

Dappere daad van gevangene Zeelieden.

na

1669. na Canea te brengen. Terwijl sy onder wegen waren / begost het in den nacht seer hard te waayen; waar door de Turken de handen vol werks kregen / om de Zeylen te helpen redden en waar te nemen / en het Schip te helpen regeeren. De Schipper hier op / beneffens den Timmer-man (die een Hollander was) en noch drie maats van Venetien / nemen te samen een besluyt om sich met de Wapenen vry te maken: maar de seste een bloode en versaagde Fransman wilde of dorfde het werk niet bestaan / maar verstak sich onder den overloop: de Timmer-man / als aanleyder van het werk / liep achter na de Schans / daar twee Turken lagen en sliepen / diese beyde van boven-neder in de Zee wierpen: d'andere ondertusschen na de kamer loopende / voorsagen sich yeder van een halve Piek / en de Timmer-man wapende sich met een grooten Degen of Houwer / waar mede sy gelijkelijk op de Turken aanvielen / die hen tot drie-maal toe met hunne Sabels af-weerden: maar ten laatsten kregen sy vier Turken voor hunne voeten / en noch verscheydene anderen (door hunne quetsuuren) in onmacht: waar over vier of vijf andere over boord in de Boot sprongen / en het touw af-kappende / met deselve door-gingen: d'overige (die noch weer konden bieden) hebben sy met de meeste dapperheyd en kloekmoedigheyd van de wereld af-gemaakt en vermeestert / ten deelen dood gesmeten / en noch seven (hoewel seer gequetst / die om quartier baden) levende binnen Standia gebracht; zijnde sy alle (d'een meer / d'andere min) ook vry gequest: maar om dese ongemeene dappere daad van een yeder soodanig geroemt en geprezen / dat sy reden genoeg hebben (hoe smartelijk hen ook hunne wonden mogen vallen) sich deselve niet eens te bekreunen / en met hun bloed hun eygen eer en lof te schrijven.

Tot Romen gingen in dese maand veel quaadaardige koortsen in zwang / aan dewelke de Koninginne Christina (beneffens verscheyde andere Grooten) mede vast geraakten: maar de natuur was veel sterker als het quaad. De Paus (hoewel Candia nu als ziel-togende lag) gaf den Koning van Vrankrijk het derde deel van al de geestelijke inkomsten / om hem te meer aan te moedigen / desen staat in haar uyterste benautheyd te hulp te komen. Maar in tegendeel de Hertog van Navailles (die in de plaats van den gebleven Hertog van Beaufort het bewind van de Fransche oorlogs-macht aldaar gehad heeft) moed en hoop verlooren gevende / pakte al sijn Franschen (soo gesonde als ongesonde (noch geen 2000 sterk) die daarin een getal van 9000 na toe gevoerd waren) te scheep / en quam daar mede tot Toulon. De Heer de Ruvigny bragt den Koning dese tijdinge voor af: maar sijn wel-komst was van weynig belang; en de Hertog van Navailles quam met vry korte dag-reysen tot Parijs. De Koning evenwel wilde den Heer de Bellefonds weder met een nieuwe oorlogs-macht daar heen zenden: maar wanneer de weder-gekomen Franschen hun boeken open deden / en verhaalden wat een verschrikkelijken vleesch-bank daar was / en hoe qualijk dien hemel-streek met den aard van hunne lands-lieden over-een quam / verkoelde d'yver soodanig / dat niemand lust tot dien tocht had.

De Franschen verlaten Candia. De Turken (wanneer de Franschen Candia aldus verlieten) zonden een Gesant na Parijs, door den welken den Grooten Heer den Koning van Vrankrijk (niet-tegen-staande d'onderstand / die hy sijn vyanden had gedaan) alle goede vriendschap liet aan-bieden: terwijl aan d'andere zijde de Gesant van Venetien om hulp van volk en geld aan-hield: maar Vrankrijk nam het geduld / den tijd een weynig in te sien / eer hy wederom nieuwe troepen daar heenen waagde. Ondertusschen (na dat de Venetiaansche Generaal Cornaro om den hals geraakte / en tot Venetien met groote eer en statie begraven / en sijn broeders met sijn bekleede ampten begiftigt waren / en den Hertog van Beaufort, (Admiraal van Vrankrijk) genoegsaam (door de laf-hertigheyd van de sijne) het leven daar mede in-geschooten / en in der daad alles tot bescherming van dese plaats aan-gewend had / en dese ten laatsten van al de hoog op-gehevene bystand der Franschen ontbloot en versteken was / kreeg den Staat van Venetien de tijdinge / dat sich de plaats op den 17 September aan den Eersten Vizier over-gegeven had: het welke men terstond aan al de Roomsch-gesinde Hoven liet weten: met by-voeging van dese reden en oorsaak / dat de Turken rontom meester van al de buyten-werken waren; en een Battery soo dicht aan de Stad hadden / dat sich de Christenen niet meer voor hun Geschut wisten te bergen / en deselve maar weynig aarde meer overig hadden om sich te verdedigen / ook tot op 4000 mannen versmolten waren: daar de Tur- 1669. October. Over-gaan van Candia.

1669. October.

ken in tegendeel noch wel 40000 sterk waren; in-boegen/ indien sy niet by tijds tot een verdrag verstaan hadden/ sy alle in stukken gekapt souden hebben geworden. De Christenen dan / hadden op den 1 September een wit Vrede-vaandel op-gestelt/ het welke den Vizier soo haast niet wierd aan-gesegt / of deselve stak twee gelijke van sijn zijde op. Die van binnen quamen/ waren twee Colonels/ daar de Turken twee van de hunne / om met hen te handelen / by-voegden / van welke de Testerdat of Schat-meester van het Leger een was / sonder dat ondertusschen de Turken af-lieten van schieten en stormen / hoewel (indien anders de Franschen geloof verdienen) wel met verlies van 600 van de hunne; dit gewelt duurde noch tot dat eyndelijk het verdrag getroffen wierd/ en dese kloeke Stad (na datse 20 jaren door de Turken beoorloght en besloten / en 4 jaren aan-een volkomentlijk belegert is geweest) sich op den 17 van September heeft over-gegeven. De Voorwaarden waren (soo de Venetianen voor-geven) als volgt:

Voorwaarden van het over-geven van *Candia.*

1. De Stad van Candia sal door den Capiteyn Generaal in handen van den Eersten Vizier gestelt worden, om daar volkomentlijk van (als een plaats den Grooten Heer toe-behoorende) te disponeeren.

2. Alle de Fortressen en voornaamste Havens van het Eyland Candia, met de by-gelegene Eylanden, (nu in het besit van de Venetianen zijnde) sullen onder het gebied van gedachte Republijk blijven, soo als sy voor desen oorlog waren.

3. Alle de Eylanden, die de Seren. Republijk in de Archipelago en andere Zeën besit, blijven volkomentlijk als vooren onder hunne heerschappye.

4. De vestinge Clissa, en al het geen de Seren. Republijk in Dalmatie verovert, en in Albania op de Turken gewonnen heeft, sullen volkomentlijk oppermachtig aan de selve blijven.

5. d'Een sal d'andere partye ongehouden zijn eenig verschot van geld te doen, onder voor-geven, van hergevinge, onkosten, pensioenen of presenten ten oorlog, of ook onder wat tijtel het soude mogen zijn.

6. De Eerste Vizier staat aan den Capiteyn Generaal ter gelegener tijd toe, om uyt Candia te vervoeren, alle Vivres en Ammonitie, alle de Soldaten in de Wapenen uyt te trekken met Bagagie; en staat ook toe, dat alle Inwoonders, soose met hun Huys-gesinnen en omslag niet willen blijven, vry met al hun goed mogen vertrekken; en de Capiteyn mede te nemen, alle de Reliquien, geestelijke Vaten, Ornamenten of cieraden van de Kerk.

7. Dat noch behalven andere (de Seren. Republijk ten dienste) de Capiteyn Generaal uyt Candia mach mede nemen 320 Metale stukken geschuts.

8. Alle wederzijds Gevangenen en Slaven, zedert dit beleg verovert, sullen aan den Capiteyn Generaal, en den Eersten Vizier over-gelevert worden.

9. Alle dese Voorwaarden aldus toe-gestaan en veraccordeert, sullen alsoo wederzijds volbracht en beswooren worden, daar by beloovende een wederzijdse vrede, onverbrekelijk ten besten der Commercie en wederzijdse Ingesetenen.

Maar aldus leggense in der daad:

1. Dat, het weer bequaam zijnde, 't Volk met de Bagagie binnen 12 dagen na Standia soude moeten af-gevoert wesen.

2. Dat in de Plaats de Stukken Canon souden moeten gelaten worden, die voor den Oorlog daar waren, wesende 200; doch dat den Primo Vizier daar van 40 soude schenken aan den Capiteyn Generaal, tot teken van goede Correspondentie.

3. Dat d'andere, in de tijd van Oorlog daar binnen gebracht, (zijnde 324) door d'onse souden af-gevoert werden.

4. Dat dese Republijke soude blijven meester van de Fortressen die sy daar noch besitten, als daar is Suda, Spina Longa, Carabuse en Tini, en van 't Eyland, daar rontom, een Canon-schoot.

5. Dat in 40 dagen de gantsche Armade van Standia soude hebben te vertrekken.

6. Dat de Republijke niet verobligeert sal zijn, omme Contributie te betalen voor dit Accoort aan de Turken, noch voor de Commercie van de Eylanden van Zanten en Cefalonia.

7. Dat in Constantinopolen een Ambassadeur sal werden gezonden, omme de Vrede te ratificeeren.

8. Dat het gene Spina Longa aan 't Rijk Candia heeft, omme alle dispuyt voor te komen, sal af-gesneden werden.

9. Dat de Commercie liber sal blijven, gelijk te vooren.

10. En eyndeling, dat de Slaven sullen gerestitueert werden, soo wel van d'eene als d'ander kant, van wat qualiteyt sy zijn, soo dra den Venetiaanschen Ambassadeur binnen Constantinopolen sal zijn gekomen.

De

1669. October. De Ridder Molino kreeg ten eersten de Ratificatie, wegens dit verdrag / van den Staat van Venetien, en wierd Gesant te gelijk aan de Porta gemaakt / om alles tot Constantinopolen te voltrekken. Men vereerde hem vervolgens met twaalf ellen geborduurt goud Laken / van 200 Ducaten d'elle; op dat hy te heerlijker voor den Grooten Heer sou mogen verschynen: maar tot Venetien schoorte men allerhande openbare vermakelijkheden. Candia dan wierd op den 27 September over-gelevert: wanneer ook de Burgers uyt-trokken / behalven 3 Joden die om hunne ouderdom niet voort konden. Alle het cieraad van de Kerk is in een Schip geladen / beneffens de Wapenen; het Geschut wierd verdeelt; de Turken beloofden d'Ingesetenen groote voordeelen / indiense wilden blijven: maar die toonden sich daar weynig toe genegen. Dien dag leverde de Gouverneur de Sleutelen aan den Eersten Vizier over / die den Brenger 700 Sultaninen tot een vereering gaf / en vraagde / waarom de Ingesetenen hunne huysen en alles aldus verlieten / en niet begeerde te blijven? maar dese berichte / dat het scheen dat de genegentheyt tot de Turksche Regeringe niet groot was. Hy zand ook een goed deel ververschingen en Suyker-werk aan den Generaal Jacomo Contarini, die weder tot dankbaarheyt den Vizier een geheel Veneetsch Cristalijn Tafel-gerecht toe-schikte / beneffens menigte van Was-kaarssen / Confituuren en andere aardigheden / die den Vizier soodanig behaagden / dat hy den brenger wederomme 200 Sultaninen vereerde. De Christenen dan trokken uyt dese bedroefde Stad / en quamen soo Franschen, Duytschen, Italianen als Candiotten (niet sonder groote ellende / door het geduurig quaad weer) wederom in Europa. Soo haast waren dese niet vertrokken / of de Turken haalden de doode lichamen der begravene Christenen uyt de vier Kerken / en maakten daar hunne Mosqueen af; d'andere Klooster-Kerken gebruyktense tot stalling van hunne paarden / doende alle avonden niet anders als tekenen van vreugde te toonen over dese overwinninge / tot den 4. van October toe: wanneer de Eerste Vizier door de Bresse een opening van de sterkte St. Andrea sijn intrede dede; en gaande door de Poorte la Tramata, ging in de Kerk van St. Francisco, daar hy sijn danksegginge en gebeden dede; van daar begaf hy sich in het huys van den Marquis St. André Montbrun, het welke men op het kostelijkste voor hem had toe-gemaakt. De Testerdat stelde hem een kostelijke maaltijd toe / op een vlatte grond met Tapijten overdekt / zijnde in die benauwde stad noch met 500 Schootelen op gedischt. Als doe quamen hem de grootste Bevelhebbers van het Turkse Leger geluk wenschen: maar hy seyde met een bedaartheyd / dat hy niet begeerde dat men veel statie soude aanrechten, dewijl de Plaats, daar sy waren, meer diende beschreyd, als met vreugdetekenen vermaakt te worden. Het geld en menschen die dese vermaarde belegeringe gekost heeft / vallen niet wel te beschrijven. d'Italianen en Franschen begrooten het getal van die wel tot op 160000. die alleen in de twee laatste jaren souden gebleven zijn / onder de welke veel der voornaamste van het Ottomannische heyr te rekenen zijn: soo veel is'er van / dat niemand by dese overwinninge meer gewonnen heeft als de Primo Vizier, die (ten ware hy de selve Plaats vermeestert hadde) wel staat maakte / sijn schande niet lange te sullen over-leven. De Venetianen en andere Christenen vertrokken eerst op Corfu, maar lieten tamelijke besettinge in de plaatsen die sy noch in besettinge hielden.

Uyttrekken der Candiotten.

In Vrankrijk smede men als doe een voorslag / om een wisseling voor de Spaansche Nederlanden te doen / en te gelijk een langduurige vrede met de Spaansche Kroon te maken; zijnde soodanig begrepen / dat de 10 Provincien aan de Fransche Kroon soude komen / waar tegen Vrankrijk sou af staan al het geen het selve in het Koninkrijk van Navarre besat. Men soude ook wel Brisak, Philipsburg, en het geheel Elsas weder aan Duysland hegten / mits dat Spangien afstand dede van het Roussillon: maar dese voorslagen hadden het gewenschte gevolg niet.

Onderhandeling tusschen Spangien en Vrankrijk.

Tot Halle zijn eenige schelmen by nacht in het vermaarde heyligdom gebroken / en hebben daar al de kostelijkheden uytgenomen: als voor eerst een kroon van enkel goud / op de welke den naam van Carlo Calonna stond; noch een andere / op de welke naam en wapenen van den overleden Nemius, Eerts-Bisschop van Camerijk, gesneden was / een gouden tonge met een Diamant verciert / een gouden Medaille van Graaf Enno van Vriesland, ook een van Hertog Maximiliaan van Beyeren, een gouden kruys / gelijk d'order van den Heyligen Geest in Vrankrijk, dragende het wapen en den naam van den Graaf d'Ognon. Het beeld van den Ridder van der Beecken, een groote

Dieverye uyt het heyligdom van Halle.

borst

1669. October.

borst van goud / twee zware goude ketenen / twee borsten / een hart / en twee kruyssen van goud / met veel andere dingen meer. Op het lijf van dese schelmen wierd groot geld geset: maar de Jesuiten waren niet heel buyten vermoeden / van selfs het werk aan-geleyd te hebben / om dat men hen de bewaarnisse van deselve Kerk ontnomen had; dewijl sy geweygert hadden / de Schoole tot Halle te vervolgen: maar het vangen van een van de schelmen / seven of acht dagen daar na (soo als hy de kostelijkheden tot Brussel by een Silver-smid te koop bracht) heeft de goede vaders ontlast: maar de dief is na verdienste met de dood gestraft.

Schrikkelijke moord tot *Gent*.

Tot Gent heeft een man aan sijn eygen zwangere vrouw een schrikkelijke moord begaan / die ook na verdienste gestraft is. Dese moorder was een Bakker Jan Jorisz. Lankswaard genaemt: dese is op den tienden van October / des morgens een weynig na vijf uuren / by sijn vrouwe (Willemijn de Neque genaamt) in den keuken gekomen / daar hy sijn vrouw (soo alsse seven maanden van hem bezwangert was) met een Mutzaard-stok vier sulke geweldige slagen op het hooft gegeven heeft / dat sy daar door (overgoten met bloed) op de vloer is neder-gesonken: alwaar na dat de ellendige een geweldigen schreeuw gegeven had / dese booswicht de vrouwe vorder is toegevaren / en heeft haar met een brood-mes voorts de keel af-gesneden: berovende alsoo op eenen tijd sijn vrouw en sijn vrucht van het leven: daar na (wanneer hy hoorde dat de andere oudste kinderen / die boven deselve keuken sliepen / op de schreeuw van hunne moeder wakker geworden / een tegen-schreeuw gaven / en daar-en-boven besig waren met de trappen af te komen / om te sien waarom hun moeder dien schreeuw gegeven had) is hy terstond deselve kinderen tegen gegaan / en heeft hen belast terstond weder te bedde te gaan: hen wijs makende / dat hen moeder uyt het huys was geloopen: gelijk de kinderen ook gedaan hebben / blijvende noch wel een uur te bedde leggen: daar na weder beneden komende / seyde het jongste kind (dat omtrent vier jaren oud zijnde / en in de Wieg lag) al stamelende / dat sijn moeder daar op de vloer lag en bloede: waar op hy het kind op-genomen / en boven by de andere kinderen gedragen heeft: naar dat hy nu weder beneden gekomen was / heeft hy het doode lichaam van sijn vrouw in een sak gesteken / latende het selve langs een plank of berd over een trap in een voor-kelder neder-sinken / van waar hy het voorts langs de aarde naar de achter-kelder gesleept heeft tot by sijn Oven / daar hy haar bebloede rokken en onder-lijf uytgetrokken / en deselve in den brandende Oven gesteken heeft / daarse wel haast tot assche zijn verbrand geworden; waar op hy weder het lichaam van de vrouwe / met het hooft en de armen in den sak gesteken heeft / latende de rest van het lijf t'eenemaal naakt / en voorts met acht of negen Mutzaarden bedekt leggen: daar na gaat de booswicht weder na sijn keuken / alwaar hy met een dweyl het bloed / dat op de vloer lag / op-genomen / en dat met een koperen Aker in het gemak gedragen / en ook een gedeelte van het selve in een kuypken of tobbeken in de selve kelder verborgen heeft; daar op / als of nergens van bewust was / doet hy sijn Winkel open / en heeft op dien selven morgenstond in dien Oven (waar by het lichaam van sijn vermoorde vrouw verborgen lag / en waar in hy haar bebloede kleederen verbrand hadde) noch Witte-brood en Koeken / gelijk ook des daags daar na / verscheyden ander brood gebakken heeft. Ondertusschen maakte hy de buuren en sijn vrienden wijs / dat sijn vrouw des morgens voor den dag al kijvende en tierende uyt het huys geloopen was / sonder dat hy wist waarse mocht vervaren zijn; eyndelijk quamen des anderen daags / naar het sluyten van de Stads Poort / eenige van sijn bloed-vrienden by hem / en seyden / dat men op verscheyde plaatsen van hem seyde / dat hy sijn huysvrouw vermoord hadde / en rieden hem / dat hy sich by tijds uyt de Stad wech sou maken / waar toe noch yemand van sijn vrienden hem sijn hulp en geleyde aan bood. Hy dan sich schuldig bevindende / heeft sich / ten tien uuren in den nacht aan de Dam-poort met een schuyt door eenige Spaansche Soldaten laten over-setten / en over de gracht zijnde / is met den selven sijnen vriend tot in de Herberge (het goude kruys genoemt) gegaan / daar hy een Paard maakte te krijgen / en is (vergeselschapt met sijn Waard / die mede te Paarde sat) noch dien selven nacht tot binnen de Parochie van Loockeren gereden / daar hem deselve Waard in een Herberge / by Eerdbrugge gelaten heeft. Van daar begeeft hy sich (met een ander man te voet verselt) naar Antwerpen: komende daar des

1669. Oktober. des morgens den 12. (twee dagen na de moord) seer vroeg / van waar hy vorder binnen de stad van Luyk gevlucht is / meenende aldaar wel veylig te zijn: maar zijnde aldaar ook (door de beschrijving van hem gedaan) bekent geworden / en vast gehouden: en daar na door de Overigheyd selfs van Gent, van die van Luyk versocht zijnde / is hy aldaar in handen van deselve overgelevert / die hem gevoegt van daar in alle sekerheyd / en met een goed gevolg van krijgs-volk / na Gent hebben gevoert: aldaar vast zijnde / wierd hem noch vorders tot sijn bezwaringe te last gelegt / dat hy op den 2 Kers-dag / in het jaar 1667. deselve sijne huys-vrouwe (in de keuken by het vuur sittende / met haar hooft op een stoel te leunen / gelijk als slapende op haar hand) noch vier wonden met eenig geweer in haar hooft geslagen heeft. Hy dan / na dat hy alles bekent hadde / is veroordeelt uyt de gevangenisse op een Horde naar het gerecht (op de Vrydags-markt) gesleept te worden / alwaar hy op een Schabot (op een kruys leggende) levende geraabraakt / en voorts hem met het selve mes / daar mede hy sijn vrouwe vermoort hadde / de strot af-gesneden is.

Brand tot St. Quintijn. Tot St. Quintijn geraakte op den klaren middag de Klokke-toorn van de Hooft-Kerk in de brand / daar het vuur alles vernielde / alleen de Klokken vielen van boven neder ter aarden: binnen de tijd van twee uuren was het Choor / de Vonte / het dak en alles wech / hoewel groote moeyte wierd aan-gewend om te lesschen; de Beelden alleen wierden op het Stadhuys / en daar na weder in de Processie of Omme-gang in de Kerk gebracht. Ondertusschen hadden de Keulenaars een seer quaad oog op den Munsterschen Bisschop, die men seyde / dat veel Wapenen in hare stad had op-gekocht / voorgevende / voldoening van haver / die hem over de Eems ontvoerd was / te willen halen; gelijk hy alreeds den Heer Freytag van het platte land uyt Oost-Vriesland naar Munsterland vervoerd had / makende ook voorts geschil over den Bourtangschen Tol / en sich het geschil van de Gravinne van Benthem ernstelijk aanmatigende; en in der daad / een yeder was in schrik voor sijn toestel. Maar dit waren voor-tekenen van hem / die maar stoffe tot geschil socht / om (gelijk hy daar na genoeg gedaan heeft) het quaad / waar van hy zwanger ging / op schijnbare gronden te doen uyt-barsten.

Nec dubiis ea signa dedit turpissima Monstris.

1669. Oktober. De Gesant van haar Hoog-Mogende (den Baron van Reede) tot Madrid, is op den 19 van de voorleden maand overleden / en soo ver in sijn verstand vervallen / dat hy sich na de Roomsche wijse het laatste Viaticum (gelijkse het noemen) liet geven. Sijn doode lichaam wierd ook van den Nuntius van den Paus (de Cardinaal van Arragon) bedient; de Koningin van Spangien dede hem op een bedde van staat leggen / rontsom het welke hooge silvere Kandelaren met brandende wasch-keerssen stonden / en gaf 4000 guldens tot sijn begraeffenisse. Hy wierd met groote statie uyt het Collegie ofte de broederschap van de Jesuiten gedragen / zijnde door den Marquis de Salinas, die ordere van de Koninginne hadde / al de Grooten, die tot Madrid waren / ter uytvaard genodigt; waar by ook uyt ordre van hare Majesteyt haar Gardes van 300 Spangiaarden gevoegt wierdt. Dood van den Baron van Reede.

Saak van la Rochette. In het begin van dese maand heeft de Bisschop van Keulen door een buyten ordinaris Gesant by geschrift haar Hoog-Mogende aangeboden / het besluyt over het geschil / van het Slot la Rochette aan na-buurige Princen / of soodanige onpartijdige scheyds-lieden / als men sou komen beramen / te gedragen; waar over dan de Heer van Heukelom en andere Heeren / uyt het Collegie van haar Hoog-Mog. in Conferentie en onderhandeling zijn gekomen. Na acht dagen tijds is alles wederzijds beraamt / getekent en gesloten geworden / zijnde de af-gezondene van den Prins van Luyk, Keur-Keulen gelast / binnen de tijd van twee maanden de Ratificatie en bevestiging van alles te brengen. d'Uytslag was / dat la Rochette, als souverainiteyt van dese Staat aanstonds van de Luyksche Krijgs-lieden most ontlast worden. Het overige bleef aan onzijdige scheyds-lieden / soodanige als wederzijds daar toe genoemt souden werden. Vorders wierden te gelijk de Proceduuren van de Vrouwe van Plettenburg, tegens den Baron van Kortenbach, Heer van Helmont, en het vonnis by Contrimacie daar op gevolgt / vernietigt / en sy gelast haar recht / het welke sy meende op het Casteel la Rochette te hebben / voor den Raad van Braband in den Haag te vervolgen.

Schade aan Hollandse Dijken. Het guure weer van desen Herfst dede dese maand groote schade aan Dijken / Dammen en Sluysen / soo dat de Slaper alleen tot Spa-rendam, met drie diepe door-gespoelde gaten leggen bleef. By 's Gravezande spoelde de Zee het

1669. October.

Capittel-duyn deur/ daar veel duysenden van Conijnen door verdronken zijn; en tot Scheve-lingen was het mede na genoeg/ gelijk ook al de andere Zee-Dorpen (d'een meer d'ander minder) schade te lijden hadde. Terwijl de Deensche Resident af-rekeninge eyschte/ versocht de Oost-Vriesche Resident Wiarda aan dese Staat by geschrift/ dat men de Grensen en Frontieren tegen alle dadelijkheyd van den Bisschop van Munster toch wel wilde voorsien/ verklarende met eenen uyt den naam van de Vorstinne van Oost-Vriesland, en de Stenden van dat Graafschap/ dat sy in het gene de geseyde Bisschop hen op-leyde/ gantsch geen schuld hadde. Dese wilde den af-gehaalden Heer Freytag weder vryheyd geven/ om te gaan waar hy wilde / op sijn woord/ dat hy (indien hy geen behoorlijke voldoening konde geven) weder in sijn hechtenis sou komen.

Men kreeg in den Haag als nu bericht/ dat Don Lopez Eliva, die by de Kroon van Portugaal lange als Agent by haar Hoog-Mog. is gebruykt geworden/ in het laatste van de voorleden maand tot Lissabon aangekomen was/ beneffens het verdrag/ dat hy uyt den naam van die Kroon met haar Hoog-Mog. gemaakt had; zijnde kortelijk dit: Dat Cochin en Cananor in Indien in vollen eygendom aan de Heeren Staten sullen blijven; in diervoegen, dat naderhand geen Contestatie verder daar over gemaakt sal mogen werden. Aangaande de vier millioenen, die Portugaal noch aan de Heeren Staten schuldig was, sal die de selve voldoen voor het uyt-gaan van het Jaar 1669. voor 150000 guldens (Portugaals geld) in Sout, het welke de gemelde Heeren Staten met schepen sullen doen af-halen; en aangaande de rest van de schuld, sal Portugaal gehouden zijn 20 Jaren achter een, uyt de Impost van het Sout te betalen 150000 guldens 's Jaars. Dat de Hollanders vryheyd sullen hebben, in alle Havenen en Plaatsen van Brasilie soodanige schepen te mogen zenden, als het hen gelieft, sonder yemand (in 't algemeen of bysonder) om verlof behoeven te vragen; wel verstaande, dat soodanige schepen dan ook sullen gaen met de generaale vloot van Portugaal.

Verdrag met Portugaal gemaakt.

Engelsche saken.

Op den 30 deser waren de twee Huysen van het Parlament weder tot Westmunster vergadert; de Koning na gewoonte in het Opperhuys verschijnende/ alwaar ook die van het Lager-huys met hunne Spreker tegenwoordig waren/ dede tot deselve sijne aanspraake; behelsende: Dat hy sich verheugde weder andermaal op dese tijd hen te sien, verhoopende een heylsame vergaderinge, waar toe hy sich gedraagde; verwachtende het gewenschte van hunne ervarentheyd en redelijkheyd; vermanende hen vorder, om al hunne krachten te willen in-spannen: maar hy seyde onwillig te zijn hen te belasten, of op dese tijd hunne hulp te versoeken; dat, het gene sy hem laatst hadden toe-gestaan, volkomentlijk aan de Scheeps-vloot was besteet: doch hy wenschte nu wel, dat sy hunne macht daar toe wilden aanwenden, dat Engeland en Schotland over-een mochten gebracht werden.

De Koning dede vorders door den Cancellier eenige brieven over-leveren die daar toe strekten; hier mede vertrok de Koning, gelijk ook het Lager-huys: maar in de plaats van Engeland en Schotland te vereenigen/ geraakten beyde de Huysen met malkander over-hoop/ dringende yeder op haar voor-rechten en privilegien; de Koning siende dese geschillen/ ging daar minnelijk tusschen beyden/ soo dat alles noch een goed eynde nam. Maar in de Land-streken van Lijn en Nordfolck, in drie geheele maanden geen regen gevallen zijnde/ verbrande en verdorde alles watter te velde stond; self soo verre/ dat de schapen niet genoeg tot hun weyde hadden/ dewijl al het gras weg was. Men heeft ook waar-genomen/ dat tot Jarmouth door het geweldige weeder binnen de tijd van drie uuren het getijde tot drie en viermalen heeft geëbt en gevloept. Terwijl quam de Ridder Thomas Allen voor Algiers: maar tot noch toe sonder vrucht. Gelijk ook de Vorst van Courland te Withal sijn herstelling van sijn voorgegevens Eyland Tabago, en de vordere bevolking aan de Rivier van Gambia in Guinea, (want hy hebbende dit Jaar een Schip om te handelen daar heen gezonden) was soo verre van daar te recht te geraken/ dat men den Vorst van Courland in Africa geensints wilde erkennen. Eyndelijk langs de kust wat Huyden gehandelt hebbende/ quam het droevig gerucht/ dat het selfde Schip met volk met al omtrent de gevaarlijke kusten van Yrland gebleven was.

Maar de Prins van Toscanen tot noch toe in Vrankrijk seer treffelijk onthaalt/ vertrok nu ook eyndelijk weer naar Italien, zijnde van den Koning vereert met een seer kostelijke gouden

Tapijt/

CAROLUS STUART de II[de]
Koninck van
ENGELAND, SCOTLAND en YRLAND.

1669. Tapijt / en eenige aardige geweven van de Gobelijns, dat de alderrijkste geschenken waren / die de selve Prins op sijn geheele reyse in eenige Vorsten Hoven ontfangen had. Ondertusschen wierden in dat Rijk de vreemde Producten en Waaren hoe langer hoe meerder bezwaart. De Hollandsche Kaas most voor yeder pond van in-brengen drie stuyvers betalen; en men sprak van de Hollandsche Lakenen t'eenemaal te verbieden.

Oktober.

Beroerte tot *Madrid*.

Tot Madrid begost men allengskens het nieuwe Regiment Gardes / dat de Koninginne had op-gerecht / gewoon te worden; die in het begin daar tegen waren geweest / konden als noch hun ongenoegen niet wel in-binden: maar brachten dagelijks nieuwe klachten tegen de selve in; wat moetwil ergens geschiede / wierd dit volk te last gelegt: waar over de Koningin belaste / dat men alle ongebondentheyd die de selve ergens (voornamentlijk te lande) mochten bedrijven / op het aldergestrengste straffen soude; het welke de Landlieden van Caramansel de moed gaf / dat sy (sich in troepen vergaderende) seven of acht van dit volk / die Rosijnen wilden komen halen / dood gesmeten hebben. Maar anders was het tot Madrid te doen: de Marquis de Vailo, Soon van den Hertog van Terra Nueva, ging met eenige Heeren / en omtrent twee honderd mannen in het huys van den Marquis de la Puebla, alwaar de Grave Boetta Piemontois was / die voor eenige dagen de Muylen van een Karosse / daar gesеyde Hertog in sat / had doen dood smijten. De Grave stelde sich met vijf wakkere mannen dapperlijk te weer / schietende wakker met Musquetten op de bespringers: soo dat een van de selve gedood / en twee seer gewond wierden; werpende daar-en-boven noch twee Granaten uyt de Vensters: dit duurde soo eenige uuren dat'se van wederzijden vinnig op malkanderen schooten: maar de Koninginne hier van kennisse krijgende / zand twee Alcaydes, met eenige Grooten daar heenen / die den Grave belasten sich aan hen over te geven / het welke de selve / met sijn vijf makkers / na dat d'andere vertrokken waren / gedaan heeft.

November. Brand in *Turkyen*.

By Larissa, daar den Grooten Heer als doe sijn Hof hield / is een plaats (Janina genoemt) verbrand / alwaar in de Dogana bysondere groote schade geleden is / dewijl daar veel goed (voornamentlijk van Joden) op die tijd binnen was. Tot Smirna was ook een groote brand in het Magasijn van het Buskruyt ontstaan / door de welke het selve / met al die daar in waren om het kruyt toe te maken / op-geblogen zijn. De brand van daar voort-gaande / was geslagen in een plaats daar de Cameelen stonden / die met de Caravana van Alexandryen en seer rijke koopmanschappen kort te vooren aan-gekomen waren: waar door ook veel van die last-dieren quamen te verbranden / als mede van de koopmanschappen. Maar tot Venetien was men weder een weynig verheugt over de vrede voor 30 jaren / die met den Grooten Heer getroffen was.

1669. Novemb.

De Koning Johan Casimier van Polen (na dat hy over-al door het gantsche Rijk van Vrankrijk seer wel onthaalt was) quam op den 19. van dese maand tot Evreux in de Karosse van de Princesse Palatina, verselt met den Heer Ventelet, alwaar hy van al de Burgery seer treffelijk in-gehaald wierd: maar des anderen daags heeft hy sich in sijn Abdy van St. Taurijn (hem van den Koning toe-gestaan) begeven / alwaar men des anderen daags Misse voor hem dede; en alsoo is de Heer Ventelet, die uyt last van sijn Majesteyt, dien Koning soo lange vergeselschapt hadde / weder vertrokken. Men wil ook seggen / dat deselve Koning van Polen van al sijn kostelijke Juweelen / en sijn eygen goederen / die hy in Polen besit / den Hertog van Anguien volkomen erfgenaam gemaakt heeft. Maar de Franschen hebben de verscheenen penningen (onder de Staten van den Koning van Spangien behoorende) voor den jaren 1667. en 1668. aan-geslagen en op-gehaald; gelijkse ook met die van het jaar 1669. staan te doen; soo dat deselve hier mede wel vijf of ses honderd duysend guldens in hun nest gesleept sullen hebben. Dat den Ridder de Vendosme mede met den Hertog van Beaufort sou gesneuvelt zijn / is verkeerdelijk gesegt: nu bevint men dat de selve op sijn wederom-komst van Candia den Koning tot St. Germain is wesen begroeten; dien hy ook wegen het blijven van den Hertog, het nauwste en naaste bericht heeft gedaan: als dat hem een Turk het Hooft had af-gehouwen / terwijl hy met een ander / die hem wilde gevangen nemen / hand-gemeen was. Men hoorde ook nu tot Parijs, dat de Vorst Willem van Furstenberg arbeyde om een verbintenis te maken /

De *Franschen* halen *Spaansch* geld op.

1669. Novemb.

Handel van Vorst Willem van Furstenberg. tot voordeel van Vrankrijk, tusschen den Keur-Vorst van Beyeren, Keur-Keulen en den Bisschop van Munster, gelijk men voor-gaf / dat ook hoop van Brandenburg daar toe te krijgen sou zijn: leggende alsoo de grond tot dit jammerlijk quaad/het geen Holland en haar Verwanten soo duur heeft besuurt: en nu misschien op den kop van dese werk-meester staat uyt te vallen. Maar omtrent de saken van Candia, hebben wy dit noch: dat de Koning niet alleen ordere aan den Hertog van Navailles gezonden had / om te retireren / en sich uyt het Hof te houden: maar dat hy ook een volkomen dag-register en aanteekeninge van sijn tocht sal hebben te maken / om den Koning rekeninge van sijn beleyd en handelinge te doen: en voornamentlijk de reden en oorsaak doen blijken / waarom hy Candia soo klakkeloos verlaten heeft; dat hy ook sijn Instructien en orders sal hebben over te zenden / op dat sijn Majesteyt weten mag / waar hy sich na geschikt heeft.

Franschen trots tegen trots. Toen had ook de Af-gesant van den Grooten Heer sijn gehoor by den Heer de Lionne: dese ontfing hem / sittende op een rust-bedde / sonder sich op te rechten / slaande alleenlijk sijn hand aan sijn Hoed / na dat de Turk een seer diepe eerbiedigheyd had gedaan; onthalende hem soo geheel na de Turksche wijse. Men eyschte hem sijn last-brieven af / dewelke door de Tolken ondersocht zijnde / seyde de Lionne, dat hy in geen van allen bevand / dat hy de hoedanigheyd en qualiteyt van een Ambassadeur hadde: waar op de Turksche Minister berichte / dat hy noch een andere geloof-brief of credentiaal had: doch dat hy deselve (op sijn hooft) aan niemand anders / als aan den Keyser der Franschen mocht over-leveren: waar Lionne aan-nam/het selve sijn Majesteyt te sullen bekent maken. De Koning van Vrankrijk wilde / dat Lionne deselve omstandigheden van beleeftheyd met desen Turkschen Gesant plegen sou / die de Eerste Vizier tot Constantinopolen met den Heer de la Haye gehouden heeft.

Van den Taffiletta. Wy hebben hier voor wijdloopig van onsen Africaanschen overwinnaar (dien grooten Taffiletta) gesproken / hem in den morgen-stond van sijn grootsheyd gelaten: dese was nu met een machtig heyr van 120000 paarden en veel voet-volk/zuydwaard het Land in/wanneer de Engelsche Gesant de Heer Howard van den Koning van Engeland aan hem gezonden (om met hem van vrede en verbond te handelen/ om te sien of sy te samen de stad Algiers (die hen beyder vyand is) d'een te water/ d'ander te lande souden konnen dwingen; ook een vryen handel van Tanger met Caravanen landewaards in te versoeken) met rijke geschenken / en onder deselve eenige stukken geschuts met hun toe-behooren / een schoone Karos/ en andere Europische aardigheden/ in Africa quam / waar door deselve genootsaakt was / af te wachten / tot dat de Taffiletta van dese sijn tocht wederom sou gekeert zijn. Ondertusschen heeft dese overwinnaar soodanig een schrik over-al in het land gemaakt / dat men / alleen op het noemen van sijnen naam/ siddert en beeft; hy heeft noch onlangs drie Burchten (die op seer hooge rotzen in het land stonden / om dewelke te vermeesteren / verscheyde Koningen groote moeyten en arbeyd hebben aangewend) tegen alle verwachting vermeestert. Wanneer hy te velde gaat/ maakt hy niemand ter werelt sijn voornemen bekent/ vertrouwende te veel op sijn eygen sekerheyd / om yemands raad te gebruyken / en sijn besluyten in gevaar te stellen van uyt te komen. Hy heeft sich meester van Marocco gemaakt; weynig dagen / na dat den Koning daar binnen overleden was/ heeft hy den selven doen op-graven en verbranden laten / welke daad in dese gewesten een onverdraaglijke versmaatheyd geacht wordt. Sijn Soon / die alreeds Koning in sijn Vaders plaats verklaart / en door het geweld van sijne Wapenen gevlucht was / heeft hy (benessens sijn broeder) doen achterhalen / het hooft af slaan / en het selve op des stads muuren doen stellen / het welke niet als een verdiende belooninge wordt geacht te zijn / als hebbende dese (als voor verhaalt is) een op-geworpen heerschappye en dwingelandye beseten; hunne vrouwen heeft hy naar Algiers gezonden om verkocht te worden: maar men heeft het selve aldaar niet willen toestaan / het welke sijn haat en verbitterheyd tegen dese stad seer vermeerderden; hy beneemt al de Alabeses of Land-lieden hun geweer / latende hen selfs geen eenig paard behouden / om hen alle gelegentheyd van muyterye te benemen. Ondertusschen onderhoud hy groot recht en nauwe rechts-pleginge / latende geen overdaad of moetwil ongestraft / soo dat'er

1669. Novemb.

dat'er by-na geen quaad-doenders te vinden zijn; en alsoo onderhoud hy onder dit volk/ dat tot een straffe heerschappy gemaakt is/ de beste wijse van heerschen van de werelt. Hy laat sich den Keyserlijken tijtel geven/ gelijk de oude Koningen of Keysers van dese gewesten gewoon zijn. Meer hier na van hem.

Schade door een *Orkaan.*

Men kreeg in Engeland om dees tijd mede bericht/ door een Schip dat uyt de Barbados gekomen is van een swaren Orcaan, die in die gewesten veel schade gedaan heeft/ en wel 10 Schepen van de Engelschen souden aan de strant gesinceten zijn.

Archangel verbrand.

Van een andere kant/ uyt het Noorden/ hoorde men dat de beroemde Koopstad van Moscovien, Archangel, weder door de brand in de assche was gelegt: welk ongeval die en andere Moscovische en Noordsche Steden/ als meest geheel van hout opgebouwt zijnde/ geduuriglijk onderworpen zijn.

Houwelijk tusschen den *Koning van Polen*, en des *Keysers* Suster beslooten.

Maar tot Weenen was men wederom in vreugt/ om dat/ omtrent het midden van dese Maand/ het Houwelijks-verdrag tusschen den Koning van Polen, en des Keysers Suster sou voltrokken zijn; soo dat de selve Princesse zedert bysonderlijk/ als een Koninginne bedient en geëert word.

Soodanig is de heete drift en heevigheyt der Franschen, en de oploopentheyt van hun siedend bloed/ dat geen plaats of tegenwoordigheyt soo achtbaar of soo heylig mach geacht worden/ die machtig is/ wanneer dat gestel aan het gaan is/ hun drift te wederhouden.

Moorderyen in de Kerk.

In de Kerk van Blány, dicht by Chartres, geraakten een deel Edelen met malkanderen in geschil/ die/ sonder te sien in wat plaats sy waren/ soo hevig met degens en pistoolen op malkander gevallen zijn/ staande party tegen party (het welke sy buyten de Kerk mede wel hadden konnen doen/ indien dese brandende geesten dat gedult hadden gehad) dat'er vier of vijf op de plaats dood bleven/ en seven of acht doodelijk gequetst wierden; wordende de Kerk alsoo tot een verdoemelijke moord-kuyl gemaakt: hier over heeft sich/ op de vijfde van dese Maand/ de Heer Marin de la Chasteneraye, Intendant van het Gerecht/ in de Generaliteyt van Orleans, daar heenen begeven/ om de gelegentheyt van alles te onderstaan/ en twee van de voornaamste aanleyders daar van naar Chartres gevangen gebracht heeft.

Struykrovery.

Schelmachtiger stuk hebben de Struykroovers by Hamburg aangerecht/ daarse een mijl van de Stad de Sweedsche Bode/ en nevens hem een Koopman Johan Boman genaamt/ hebben vermoord. De lichamen zijn tot Hamburg binnen gebracht. De Koopman had twee koegelen in sijn arm/ en een in de borst gekregen/ en de Bode was met vier koegelen door het hooft geschooten; de Dienaar van den jongen Heer Bruchdorf, van Reiksdorf, is alleen door sijn hayr geschooten/ die in tegendeel een van de Moorders sou geraakt hebben. Sy hadden gemeent hen alle af te maken/ en als dan na hun welgevallen met alles te leven: maar soo boos en Goddeloos als dese Schelmen waren/ soo bloode en versaagt zijnse ook geweest/ dewijlse sich op de eerste tegenstant op de vlucht begaven/ hebbende niet anders gedaan als dese lieden te vermoorden/ sonder hunne moordadige handen aan den buyt te hebben gesteeken.

Haar Hoog-Mogende de Staten Generaal, op aanschrijven van verschepde gewesten/ schreven aan alle Frontuur-plaatsen/ en deden over-al de Magazijnen wel voorsien; en dat te meer/ dewijl men vernam dat tot Hamburg, uyt Vrankrijk, door den Bisschop van Munster, voor 125000 guldens aan Wissel-brieven aangekomen waren/ daar men geen goede gedachten over kreeg: voorts/ dewijl men in Vrankrijk alle de uytheemsche Manufacturen, geweef/ en andere Koopmanschappen/ beswaarde/ wierd dit naarvolgende Placcaat by haar Hoog-Mogende wel geconcipieert/ en in ordere gestelt/ om verkondigt te worden/ maar als noch niet voortgebracht.

Concept van een Plakkaat.

DE Staten . . . . allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt: Doen te weten, alsoo wy serieuselijk hebben ter herten genomen, dat de goede Ingesetenen van dese Provintie, door Uytheemsche exempelen, ende door verkeerde inbeeldingen, haar soo verre hebben laten afleyden van de oude zedigheyt ende eenvoudigheyt in de dagelijksche train van leven, ende bysonderlijk in Kleedinge, cieragie van Gebouwen, ende Ameublimenten, dat de loffelijke frugaliteyt van de Voor-ouderen, die altijd is aangesien geweest als een voornaam soustien van eerlijke Familien, ende by 't gevolg van den Staat die uyt Familien is bestaande, in een seer misprijselijke en schadelijke pracht en overdaat, is gedegenereert, ende dagelijks in ervaringe komen, dat het selve quaat meer

1669. Novemb. meer en meer de overhand is nemende, en tot nadeel van 't gemeene best komt aan te groeyen. SOO IST: Dat wy op 't exempel van andere wel Gepoliceerde Staten, daar inne willende voorsien, by provisie, en tot dat wy daar jegens, na de grootheyt van 't quaat, nader sullen hebben gedisponeert; goed gevonden hebben te ordonneeren en statueeren; gelijk wy ordonneeren en statueeren by desen: Dat niemant, van wat qualiteyt of conditie hy ook soude mogen zijn, na expiratie van den laatsten dag van de Maand van Maart, van het jegenwoordig Jaar 1670. sal vermogen te dragen ofte te gebruyken eenigerhande Goude ofte Silvere Lakenen, Kanten, Passementen, Linten, of eenige andere Stoffen of Cieragie, daar eenig Goud of Silver in gewrocht is; 't zy dat de selve Stoffen of Cieragie, tot Kleedingen, ofte ook tot Ameublimenten van Huysingen of anders soude mogen zijn, ofte werden geapproprieert, het geslagen of gegooten Goud of Silver, daar van de Substantie in 't geheel en onvermengt blijft, alleen uytgesondert, op verbeurte, niet alleen van de selve Kleedingen, Ameublimenten en Cieragie, maar ook op een amende van hondert Caroli guldens, te verbeuren by den genen die bevonden sal worden eenige van de voorsz. Kleedingen, Ameublimenten ofte Cieragie, te dragen of gebruyken, t'elkens ende soo meenigmaal de selve Kleedingen, Ameublimenten, ofte Cieragie, aan ofte by hem gevonden sullen worden; gelijk mede wy wel expressselijk ordonneeren ende Statueeren by desen, dat geene Mans-persoonen, van wat jaren, staten, of conditie die ook soude mogen zijn, met den voorschreven laatsten dag van de voorschreven Maand Maart toekomende, sullen vermogen te dragen of gebruyken aan hunne Kleedingen, ofte aan 't gunt tot haren lijve dient, ('t zy dat het selve soude mogen zijn van Sijde, ofte van andere Stoffen, ook van Lywaat, eenige Kanten van Sijde of Garen, ofte eenige genaaide Points-Passementen, Lijsten, of ook eenigerhande soorten van Boortselen, selfs niet tot Livreyen ofte Kleedinge der Dienaars of Knechts, op verbeurte niet alleen van de selve Kanten, Points-Passementen, Lijsten, Boortselen; mitsgaders de Kleedingen ofte het Gewaat, daar op ofte daar aan 't selve gevonden soude mogen werden, maar ook op een boete van hondert Caroli Guldens, te verbeuren t'elkens en soo meenigmaal als yemant bevonden sal werden de voorsz. Kanten, Points-Passementen, Lijsten ofte Boortselen, gedragen ofte gebruykt te hebben. Dat vorder van nu voortaan geen vergultsel van geslagen Goud sal mogen werden gebruykt, tot cieraat van Gebouwen, Karossen, Wagens, Karren, Schepen, Schuyten, Lijsten van Schilderyen, Spiegels, ofte andere Ameublimenten, ofte eenige andere saken, op pœne van hondert Caroli guldens te verbeuren, soo by die gene, die 't selve geslagen Goud, ten eynde als voorsz. is, sal hebben verwerkt, als by die gene die de selve sullen hebben doen verwerken; uytgeseyd alleen van soodanige saken die hier te Lande worden gemaakt, om buyten de Provintie versonden te werden: mitsgaders die geene, die sich in kas van bekeuringe met dese exceptie sal willen behelpen, den Rechten genoeg zijnde, sal moeten doceeren dat het vergulde Werk tot geen ander eynde gemaakt, als om buyten de Provintie, in maniere als voorseyd is, gebragt en gebruykt te werden, ende ten eynde onse goede meyninge te beter mochten werden achtervolgt, soo hebben wy niet alleen alle de Officieren, Schouten, ende andere die de Calangie Ordinaris competeeren, maar ook allen en een yegelijk van onse Ingesetenen, ende Onderdanen geauthoriseert, en gequalificeert, gelijk wy haar authoriseeren en qualificeeren by desen, om de Contraventeurs van dese onse Ordonnantie by preventie te mogen bekeuren en calangeeren, met expres bevel, dat de verbeurde Kleedingen, Gewaden, Ameublimenten en Cieragie; mitsgaders de boeten by ons hier boven gestatueert, sullen werden geapplicëert in 't geheel aan den genen die de Bekeuringe of Calange eerst sal hebben gedaan, &c.

Uyt'er Zee had men doe het volgende / aangaande een Gevecht van Kapiteyn Jan van Nes de Oude, het welke wy in sijn eygen brief overleveren.

DOnderdag den 21. November, 's morgens met het opgaan van de Son, was de Wind Oost, met een stijve Topzeyls koelte en betrokken Lucht, sagen doen de Vygos-Bergen meest N. ten O. naar gissing omtrent ses mijlen van ons, settende onse koers Noord-west: Na de middag kregen wy ses Schepen in 't gesicht, wanneer wy terstond de Prince Vlagge lieten afwajen; waar op by haar verscheyde, als Fransche, Engelsche, witte en andere Vlaggen wierden getoont, dat ons datelijk dede vermoeden, dat het Turken

1669. Novemb. Turken moesten zijn, te meer, als wy sagen, dat sy het met ons gewend hadden, en ons hoe langer hoe nader quamen, trachtende alsoo te Loefwaart van ons te geraken, gelijk geschiede: Tegens den avond deden wy zeyn, dat onse by-hebbende Koopvaardy-Schepen (zijnde vijf in 't getal) ons souden achter-om zeylen, op dat wy haar souden preyen, om hare bedenkingen in dit geval te weten: dan alsoo de selve geen sekere redenen konden geven, wat Schepen het mochten zijn, alsoo d'een oordeelde dat het Portugeesche, en d'ander, dat het Fransche Schepen waren, bleven wy by ons voorige gevoelen, om haar voor Turken aan te sien, recommandeerende ondertusschen de voorsz. Koopvaarders, datse souden trachten, soo veel mogelijk, voor ons, en binnen ons Canon te blijven; daar naar wenden de Turken het naar de Wal, ende wy hielden onsen koers, de Wind doen O. Z. O. schietende, wenden sy het weder om met ons, zijnde doen ongevaar twee mijlen van ons achter uyt in ons Vaar-water; doen lieten wy des nachts twee Vuuren op-steken, om te beter onse aanbevoolen Koopvaarders by-een te houden: Den Vyand sagen wy dikwils in den donker Blik-vuuren, tot dat omtrent in de midder-nacht een Engels Scheepje (onder ons Convoy behoorende) een schoot dede, tot een teken dat hy gemelde Schepen sag naderen; makende middelerwijlen alles klaar om ons behoorlijk te konnen defendeeren: Omtrent een uur daar na sagen wy de gemelte ses Turksche Schepen op onse zijde leggen, wanneer haren Admiraal een schoot te Lywaart uyt-schoot, die wy op gelijke wijse beantwoorden, en een weynig daar na schooten wy noch een schoot, tot teken, dat sy by nacht uyt ons Convoy souden blijven, 't welk sy deeden, blijvende alsoo te Windewaarts van ons leggen, tot des anderen daags, wesende Vrydaags den 22. dito, wanneer heel vroeg het Volk van twee der Koopvaarders aan ons Boort quamen, die haar Schepen verlieten, om haar leven en vrydom te behouden, zijnde het Engels Scheepje, met een Hoeker van Rotterdam, in den voorgaanden Nacht van ons gedwaalt, sulks dat wy doen alleen waren met een Hamburger, gemonteert met 18 stukken. De Wint noch Oost blijvende, met stijve Topseylskoelte en betrokken Lucht, quamen 4 van de selve Turksche Schepen op ons af, ende twee op den Hamburger; een half uur naar Sonnen opgang kregen wy een van haar aan Boord, die met sijn Boegspriet, die vol Volk sat, door ons Besaans Wand, over ons Schip heen quam, van meeninge ons alsoo te enteren; maar door het vehement schieten van wederzijden, als ook door de couragie van de Mariners, die veel Volks van de voorsz. Boegspriet af-schooten, wierd haar 't selve wel belet, sulks dat hy in korten tijd geheel reddeloos geraakte, en na een wijl vechtens genootsaakt was van ons te scheyden, alsoo wy merkelijk sien konden dat het bloed hem uyt de Spie-gaten liep; dan naaulijks was die van ons geweken, of een ander, die grooter was als de eerste, quam ons wederom aan boord, daar op nieu een hevig Gevecht ontstond, makende malkanderen seer ontramponeert; doch kregen hem eyndeling soo verre, dat wy geen Volk meer op sijn Schip sagen, en hy genootsaakt was ons te verlaten, en schokte soo wederom langsaam voor uyt, tot dat wy hem quijt waren; maar terstond daar na quamen weder twee andere Turkse Schepen, om ons aan te klampen, konnende de derde niet aan Boord komen, voor en al-eer de voorsz. twee, na een schrikkelijk Gevecht, moesten afwijken, gelijk hy ook genootsaakt was te doen, en, nevens de selve twee, gedwongen wierd te krengen: Ondertusschen had den genoemden Hamburger een van de voorsz. Turksche Schepen seer couragieuselijk afgeslagen: maar wierd evenwel van een ander, also hy sober gemant was, genomen; 't welk wy seer gaarne souden hebben belet: maar door onse groote reddeloosheyt, en het geduurig omcingelen van den Vyand, was het onmogelijk, alsoo ons Schip, indien wy 't over staag gesmeten hadden, naar alle apparentie soude hebben gesonken: Omtrent die tijd waren een partye Cardoesen in onse Hut gebracht, en door het continueel vechten eenig Kruyt op ons Schip gestort, dat by ongeluk in den Brand geraakte, en de vlam in de voorsz. Cardoesen bracht, sulks de Hutte in den lichten brand stond, 't welk door den Opper-Stierman en andere, daar omtrent zijnde, wederom wierd geblust: Daar na quam den Turksen Admiraal heel dicht op zy van ons Schip, die ons seer reddeloos schoot; een Fluyt van Hoorn, die van haar volk verlaten was, wierd van haar mede genomen; den voorsz. Admiraal een nieu Mars-zeyl aan-geslagen hebbende, quam weder na ons toe, en den Vice-Admiraal na hem toe-wendende, streek sijn Vlagge eerst ter halver, en daar na ter heeler stok, dat ons dede gelooven dat hy dood was; zy dan, malkanderen gepreyt hebbende, leyden het op ons aan, doende ondertusschen den Admiraal zeyn, dat sijn andere vier

Schepen

1669. Schepen by hem souden komen; maar door haar reddeloosheyt konden sy niet by malkanderen geraken; makende ons doen wederom klaar, om den Admiraal en Vice-Admiraal te verwachten, dan een Goteling-schoot van ons zijnde, wierpen 't over staag na hare Schepen; blijvende wy onse kours houden, met de Mars-zeylen op de rant, of wel ter halver steng, sulks dat wy haar des avonds met Sonnen ondergang niet meer en sagen: Hebbende in dit Gevecht sonderlingen dienst gehad van de over-gekomen Matrosen, en wel principalijk van de Mariners, die haar geduurig seer courageuselijk hebben gedragen: Welke rescontre geduurt heeft van Sonnen opgang tot over Zuyder-Zon, tegens de voorsz. ses Turksche Schepen, waar van de drie grootste voerden twee Lagen Geschut, en grooter als het onse, ende de andere van weynig minder Charter: Haar dan alsoo onder Gods genade quijt geworden zijnde, gingen wy den toestant van ons Schip eens visiteeren, om alle schade, soo veel mogelijk was, te herstellen, en bevonden seer veele schooten, soo onder als boven water, in ons Schip; gelijk ook mede een achter in de Bil van 't selve, dat soo groot was, dat'er een geheel mensch makkelijk soude door-gekropen hebben, 't welk wy na ons beste vermogen hebben gerepareert; vier van onse Poorten waren door haar, in het aan Boort klampen, afgenomen; gelijk ook ons Wand aan stukken geschooten was: Hebbende in dese Battalje bekomen 15 Dooden en 40 Gequetsten; doch de Heere zy gedankt, die ons soo miraculeuselijk, en tegens alle menschelijke apparentie uyt de klaauwen van de roofgierige Turken soo genadelijk heeft verlost en bewaart.

Novemb.

Haar Hoog-Mogende hebben daar over een seer heylsaam besluyt genomen; namentlijk, om onder het geleyde van den Heer Admiraal van Gent, een Vloot of Esquadre Oorlogschepen na de Straat af te senden; van de welke men het Schip de Spiegel tot Admiraal stelde, die dese Roofnesten souden sien te suyveren, en de Zee te veyligen: maar dese is eerst tegen het naaste Voor-jaar aangevangen. Onder dies stierf Don Fernando Solis, Gouverneur van het Kasteel van Antwerpen, een Man van trouw en jaren, hoewel ongetrouwt. Hy wierd onder het Konings geluyde van de klokken, gelijkse het daar noemen, in de Kerk van het Kasteel begraven. Hy liet seer groote middelen na, uyt de welke hy veel gelts tot Ziel-missen en andere diensten begeert hadde. Een natuurlijke Dochter, die hy hadde, heeft hy met treffelijke Legaten, en seer kostelijk Silverwerk voorsien. Dese dood wierd gevolgt van een swaar en beklaaglijk ongeval; swaar, om dat het verlies, ten insicht van de verdiensten van den persoon, merkelijk was; beklaaglijk, om dat die ongehoorde en Barbarische ongebondentheyt, selfs à la Barba voor de oogen van den Connestabel, als Landvoogt, in sijn verblijf-plaats Brussel, sulk een straffeloosen voet hadde. Don Juan de Toledo y Avalos was van Madrid tot Brussel gekomen, zijnde, soo men wil, naar Engeland geschikt, om aldaar, van wegen de Kroon van Spangien, te resideeren en te verblijven. Dese, op den 27 des avonts naar sijn huys keerende, (in de Karos van den Baron de Bourneval, by wien hy te huys lag) wierd op de straat van vier gemaskerde en vermomde Schelmen aangeranst, en met vier schooten vermoord; zijnde het stuk bestaan al-eer de Wacht by der hand konde komen. Men slooft dat het uyt bysonderen haat, niet soo seer tegen sijn persoon, als de orders, die hy, tegen de moedwill en moorderen, by sich sou hebben gehad, geschied zy. Hy wierd, onder het singen van de Misse en treffelijke Requiens, door ordere van den Connestabel begraven.

De Gouverneur van 't Kasteel van Antwerpen sterft.

1669.

Novemb.

Snoode moord tot Brussel.

De ongemeene droogte bracht over al seer groot jammer en verderf toe; de stroomen droogden op, of wierden op sommige plaatsen, daar geen schuuring is, stinkende en vuyl. Een schoon Vlek, Windheym genaamt, een uur gaans van Minden, aan den Wezer leggende, geraakte (men weet niet hoe, of op wat wijse, anders als des Hemels vuur) in de brand, in een begrijp van seer weynig tijds, lagen 92 Bouw-huysen, Schuuren en Stallen, in de assche, tot een volkomen verderf der Inwoonders. De Kerk, die men segt van Karel de Groote, op een hoogen berg gesticht te zijn, ten tijden als hy de overwinning op den Heydenschen Koning Wittikind behaalde, en hem versloeg, is noch staande gebleven: maar de glasen zijn in stukken gesprongen, en het loot daar van gesmolten. D'inwoonders wisten niet wat naam sy desen brand souden geven, als

Droogte veroorsaakt brand.

1669. Novemb.

als die van een Fataal of noodschikkelijk vuur; misschien wel wetende dat sy ongebonden genoeg geweest hadden / om dat op hunnen kop te verdienen.

Tot noch toe had men hoop gehad dat de jonge Prins van Baden, die (als gesegt is) van sijn eygen roer gequetst wierd / het gevaar te boven sou komen: maar op den vierden van dese Maand is hy gestorven. Hy wierd in drie deelen verdeelt; sijn ingewand wierd begraven in de Kerk der Jesuijten; sijn hart in het Klooster te Lichtenthal; en sijn lichaam / gebalsemt zijnde / wierd in de begraaffenisse van sijn Voor-ouders / tot Baden gelegt: en dewijl meest al de Onderdanen ter begraaffenis versocht waren / soo viel de Kerk veel te kleyn voor al het volk. Het Lijk was met sijn kleynen Soon / sijn ouden Heer vader / die ten hoogsten bedroeft was / en veel Vorsten en Gesanten / verselt en verheerlijkt.

Handel van Commercie in Engeland.

In dese tijd wierden tot Whitehal twee handelingen van Commercie, of Koophandel / gesloten / tusschen Engeland en Deenmarken, en Engeland en Vrankrijk; in de laatste wierd de Hartog van Bukkingam gebruykt / die het selve / van wegen de Kroon van Engeland, ten eynde bracht. Aldaar was ook de Gesant van hare Hoog-Mogende, de Heer Boreel, seer statelijk ter gehoor opgehaalt / in de Karosse van den Koning / en dese van menigte van anderen / met ses paarden / gevolgt. Hy had opentlijk gehoor in de Kamer van sijn Majesteyt / in tegenwoordigheyt van veel Edellieden. De Heer Barkley, en de Ridder Charles Cotterel, Meester der Ceremonien, brachten sijn Excellentie op / en leyde de selve weder na het gehoor van den Hartog van Jork; wiens Dochter / Henrieta, op den vijf-en-twintigste van dese Maand overleden is. Het Lijk wierd des avonts / door twee Heraulten, in de vergulde kamer tot West-munster gebracht / wordende van vier Edellieden / een verhemelte of Dais daar over gedragen; het wierd in de Tombe van de Koninginne van Schotland, beneffens haar Broeder / die voor achtien maanden mede gestorven was / geset. Sijn Hoogheyt / als d'eerste in den rouw / volgde met Prins Robbert het kleyne Lijk.

Omtrent dees tijd gaf de Koning van Vrankrijk aan Monsieur en Madame, de Hartog en Hartoginne van Orleans, alle de goederen / die de oude Koninginne van Engeland, haar eygen en sijn Schoon-moeder / met de dood ontruymt had; beneffens een parel-snoer om den hals / die op de waardy van 50000 guldens geschat wierd. Als doe quam de afgegaane Koning van Polen tot Versailles, om aldaar de oeffeninge van het Fransch krijgsvolk te sien; alwaar met een de berichting quam / dat de nieuwe Poolsche Koning met des Keysers Suster trouwen sou / dat by sommige al vreemde gedachten veroorsaakte: ook seyde men / dat wanneer de Koning gekroont wierd / door het springen van eenig vuur-werk / het Raadhuys in den brand was geraakt: maar de brand was haast weder geblust.

In Vrankrijk werden 12 Schepen naar Oost-Indien uytgerust.

Men wilde in Vrankrijk den Oost-Indischen handel noch met kracht voort setten; waar toe twaalf seer swaare Schepen / tot Rochefort in Brittangien, gebouwt wierden / die / beneffens eenige andere kleyne / naar Persien souden gaan handelen. Hy stond ook / ter oorsaak van het overvloedig gewas van dat jaar / sijn inwoonderen den vryen uytvoer van granen toe / sonder datse eenige rechten behoefden te betalen. Van dese quamen eenige Schepen in Engeland en elders: maar alsoo het over-al vol was / viel de handel seer slecht. Evenwel wierd by den Koning sijn Plakkaat van het jaar 1666 (waar mede seekere penningen van onderstant voor de Huysgesinnen / die met 16 tot 12 kinderen beswaart waren / toegestaan) bevestigt en vernieuwt.

December.

Candia aldus (als gesegt is) onder de handen van de On-christenen geraakt / veroorsaakte een algemeene smart over het Christendom; waar by quam d'elende / die het droevig overblijffsel had moeten uytstaan / al-eer het wederom te recht en aan een oort quam /

(*Sedes ubi fata quietas*
Ostendunt)

daarse eenmaal haar vermoeyde en afgetobde leden mochten te ruste neder-slaan. Al dit swerven geschiede geensints sonder seer groot en bitter verlies; dewijl / onder andere schaden / het Schip Salomons Oordeel, met 2000 Beyersche Soldaten / en de rest van het volk / en wat'er op was / door storm verging / sneuvelende alsoo in de onmededoogende baren / die het verderffelijk woeden van den bitteren oorlog gespaart had. In der daat / geheel

1669. Decemb.

Staat in Italien over het verlies van Candia.

Italien wierd door het openen van dese deur van 't Christenrijk, met een geduurige vrees en schrik geslagen. Die van Sicilia verwachten niet anders als alle dagen de Turken voor hunne kust te sien. En die van het Rijk van Napels, Calabria, en die gantsche streek/ vond by-na nergens verseekering in; gelijk gemeenlijk de eerste schrik de gevaren tienmaal grooter maakt als sy zijn: maar die van Malta vreesden/ en dat niet sonder groote reden/ dat sy nu de naaste souden zijn/ daar d'overwinnende woede der Turken haar gewelt sou komen op uyt-storten: maar het waren aan die zijde mede al fractæ vires, gebrookene krachten. Dit verlies mocht de Christenheyt soo hevig treffen als het wilde/ het stond den overwinnaar vry duur genoeg/ en benam hem voor-eerst de lust wel/ om sijn verstompte Cemitarren op een Vestinge te beproeven/ daarse voorheen soo slechten doorgang gevonden hadden; hoewel het seker was dat de Primo Vizier sijn gedachten daar over-al met ernst liet gaan.

Onder al die geene/ die dit verlies mocht treffen/ was de goede Paus Clemens de IX. geen van de minste/ die in der daad een levendig gevoelen daar van hadde. Dese goede Vader/ aan sijn hart bedroeft/ begeeft sich na sijn Vaticanum, en de Kerk van St. Peter, daar hy/ in rakende/ aandachtelijk sijn ernstige klachten/ over het benaaude Christenrijk, ten hemel voerde. Hy/ weder van daar naar sijn Palays keerende/ wierd van een beroerte aangetast/ die hem tien uuren aan malkander by-bleef/ tot groote ontsteltenisse van al sijne vrienden en het gantsche Hof. Des anderen daags ontbood hy de twee Cardinalen, Barbarini en Rospigliosi, met de welke hy eenige heymelijke dingen verhandelde/ die hy geen penne vertrouwen wilde. Sedert sag men hem vast meer en meer af-nemen/ en sich geheel tot sterven setten/ gelijk het ook eer lang daar op uyt quam. Hy was omtrent de 71 Jaren oud/ en had nu twee Jaren/ en vijf Maanden/ de Pauselijken stoel bekleed. Even voor sijn afsterven had hy noch 270 duysent kroonen bestelt/ van de welke hy had gewilt dat 15000 voor sijn Huysgenooten/ 40000 tot sijn begraaffenis/ en het overige tot de onkosten van het naaste Conclave, souden gaan; ten minsten gelijk men schrijft. Hy stierf op den 9. December/ seer stil en Christelijk/ in tegenwoordigheyt van verscheyde Cardinalen, de welke hy korts voor sijn dood seer ernstig had aanbevolen/ al hun verstand en moeyten aan te wenden/ op dat'er tusschen de Christen Vorsten een goede over-eenkomst en vrede mocht onderhouden werden/ en dat sy des te bequamer en machtiger souden mogen bevonden worden desen algemeenen vyand/ met al sijn verderf/ te stuyten en te weeren; als zijnde genoegsaam versekert/ dat het soo verre van daar was/ dat sich dese overwinnende vyand hier mede te vreden sou willen houden; dat het gewisselijk eer lang Malta en Sicilia, ja ook Hongaryen, Polen, en andere aangelegene landen gelden sou. Met dese sorge is dese goede Vader gestorven. Terstond liep een ieder toe om hem de voeten te komen kussen; die/ schoon gewasschen zijnde/ ten eynde van het Ledikant/ daar het Lijk op lag/ uytstaken. De Bailly Camillo bleef geheele drie dagen by het Lijk. Tot de 16. van dese Maand wierden de Zielmissen voor hem gedaan/ en de plechtigheden/ van sijn begraaf-plaats te bewierooken/ uytgevoert; zijnde in het midden van de Kerk een Mausoleum, na de wijse van een Tempel gemaakt/ opgerecht/ en onderstut met veele Colomnen/ en rontsomme met een groote menigte waskaarssen gelicht; in het midden stond een vat met Wy-water; voorts de Pauselijke tekenen ter zijden. Aan ieder zijde stond een geschrift in het Latijn, betekenende/ Dat al dit geschiede ter eeren van Paus Clemens de IX. overleden zijnde: Eerstelijk, uyt den naam van de Kerke, voor soo veel hy de Vrede tusschen de Christen Princen heeft bevordert, en die tot den Oorlog tegen de Ongeloovige aangemoedigt heeft gehad: ten tweeden, uyt den naam van het Roomsche volk, alsoo hy de handwerken, ten besten van het gemeen had herstelt: ten darden, uyt den naam van de Weduwen en Wesen, die nu de dood van hunnen voorstander beschreyen: en ten vierden, in den naam van den Kerkelijken Staat; om dat hy, in sijn regeeringe, de groote lasten der Schattingen en Imposten seer vermindert heeft.

Dood van den Paus.

Op den twintigsten des morgens/ na het gebed/ en de Misse van den Heyligen Geest, begaven sich al de Cardinalen naar het Conclave,

1669. Decemb. *Het Conclave voor een nieuwen Paus.*

clave, waar heen het kruys voor hen gedragen wierd: aldus gingen sy alle langs de spaarsame trappen/ de kleyne deur/ daar sulke groote mannen ingaan/ en noch grooter uytkomen/ in; alwaar sy alle in de Capelle van den Paus Sixtus de wetten en waarnemingen/ die tot verkiesinge van een nieuw Hooft voor de Kerk behooren/ hebben na-gesien: daar op ging een ieder in sijn toe-gemaakte Kamer of Celle; en na dat men al de vreemde Gesanten had bevolen te vertrekken/ wierd tegen den nacht het Conclave gesloten. De spraak liep hard van de Cardinalen, Vidoni, Nerli, Bonvisi, Altieri, Bonelli. Men socht al na oude Cardinalen, en uyt de selve een Paus, diese wel oud van jaren/ maar niet oud in dienst/ wilden hebben/ op dat een ander ook een beurt mocht krijgen. Wy sullen hen in dese wichtige verhandeling laten.

Op den sestienden van dese Maand geschiede in den Haag de wisseling/ van het geen tusschen dese Staat en den Koning van Portugaal verhandelt is; als mede/ een wijl daar na/ van het verdrag/ aangaande het Kasteel la Rochette. De voorgaande ongebondenheden van het Spaansche krijgsvolk/ veroorsaakt uyt de wan-betalinge/ hier aan den Ouden-man soo goddeloosljjk/ daar omtrent Vaals soo schendig/ naderhand in de Meyery van den Bosch soo overdadiglijk gepleegt/ scheenen noch niet genoeg te zijn/ om de moedwil van dit volk te rechte te vertoonen: maar daar moest noch al meerder by komen/ gelijk om dees tijd een deel van die fielen uyt Kleyn-Braband, in de Heerlijkheyt van Herle, en op de Hofstede van den Heer Landvoogt Pester, zijn komen gevallen/ dewelke sy eerst uytgeplondert/ en daar na in den brand gesteken hebben.

Plakkaat om Sout te halen. In gevolge van het voorgaande verdrag/ tusschen de Heeren Staten en de Kroon Portugaal gesloten/ hebben haar Hoog-Mogende, van den vier-en-twintigsten van dese Maand/ een Plakkaat laten uytgaan/ waar in een ieder word bekent gemaakt/ Dat, volgens het voorgaande geslooten Verdrag, van toen af aan, tot Hetubal in Portugaal, soodanigen quantiteyt Sout gereed is leggende, om aan de ordere van desen Staat gelevert te werden: en voortaan gereed sal werden gehouden, op dat de ingesetenen van desen Staat, om Sout aldaar komende, promptelijk souden mogen geholpen en bevracht worden. Mits dat de Schepen, die daar heen souden trekken, sich voor-eerst aan de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie souden hebben te addresseeren, ter stede van waar de selve Schepen souden vertrekken, om aldaar de ordres van haar Hoog-Mogende te ontfangen; sullende het een ieder vry staan de betalinge van het Sout, Tollen en onkosten, bedragende te samen voor yeder Mudde veertienhondert en tachtentig Rees, in Portugaal in handen van onsen Resident aldaar, of in handen van de Bewindhebberen der Steden te doen, van waar sy sullen vertrekken; mits dat, in gevalle van het laatste, genoegsame borge worde gestelt; dat de ladinge Sout, ieder Mudde als vooren gereekent, ten arrivement van soodanigen Schip of Schepen, of wel op het vertoonen van de Recipisse, door de Schippers, in handen van den voornoemden onsen Resident, ofte des selfs geauthoriseerde tot Hetubal, te leveren, promptelijk sal werden betaalt.

1669. Decemb.

Ter oorsaak van het geduurig en onderbonden bedrog van de Fransche Handelaars/ verboden die van Maastricht, op dese tijd het inbrengen van alle Fransche Suykeren/ als hier te Lande geen Koopmans waar zijnde. De Resident van hare Hoog-Mogende, aan het Keyserlijke Hof tot Weenen, bewrocht op dees tijd een goed Verdrag van Vrede/ tusschen Keur-Mentz, Keur-Palts, en den Hartog van Lotharingen, voerende die Bedienaar het werk ten besten van de kibbelende partyen/ met groote wakkerheyt uyt/ soo dat hy/ voor sijne genomene moeyten en arbeyd/ een vereeringe van 300 pistoletten kreeg: en dewijl de selve met dese goede verrichtinge na Weenen vertrok/ wierd hy van wegen den gedachten Hartog van Lotharingen versocht/ dat hy/ uyt sijnen naam/ sijn Keyserlijke Majesteyt sou gelieven aan te seggen/ dat hy een getrouw Dienaar van het Huys van Oostenrijk was/ en altoos blijven sou.

Goede voorsorge van den Koning van Vrankrijk. Vrankrijk niet willende stil zijn/ en duysent gedachten om sijner staatsuchtige aanvangselen hebbende/ ruste weder een Vloot toe: maar het geen seer prijslijk was/ bestelde op den Admiraal en den Vice-Admiraal elk 200 jonge Edellingen/ met sulke Piloten voorsien/ die hen in alle Zeemanschappen souden onderwijsen/ op dat dese jonge man-

1669. Decemb.

mannen met'er tijd een plantsoen van brave Zee-Kapiteynen mochten verstrekken. De Koning liet ook Zee-schoolen tot Brest, en in andere Zee-plaatsen/ oprechten / om/ door onderwijs van de selve/ sich van bequame Zee lieden te konnen dienen: terwijl hy ook sijn meeninge wilde voortsetten/ om te Versailles een seer vermakelijke Stad te stichten/ die met muuren sou omeingelt zijn; moedigende hy vast de Grooten van Vrankrijk aan/ om daar eenige Huysen in te bouwen. Ondertusschen wierd met die van Diepe, ter oorsaak van de geweldige en Pestilentiale besmettinge/ die aldaar woede/ niet alleen alle onderhandeling afgesneden/ maar ook Ruyters en Soldaten daar rontsomme gelegt; op dat/ door het uyt en ingaan/ de nabuurige plaatsen niet besmet en aangetast souden worden / noch iemant / uyt de selve plaats/ sich na andere gewesten mochten begeven / om daar het selve quaad niet te veroorsaken.

Pest tot *Diepe.*

Harde vorst.

Op den seven-en-twintigsten van dese Maand begost de vorst / die tot in de Maand van Maart duurde; het welke / ter oorsaak van de geweldige dikte en swaarte van het ys / over-al seer groote schade deede; voornamentlijk in Deenmarken, daar het Koninklijke Slot Kroonenburg eerst door storm daar na door den geweldigen ysgang / seer beschadigt wierd. Tot Antwerpen reed men al den vierden January 1670 over de Schelde. In sulk een menigte / alsoo sulks in veel jaren niet gebeurt was / ging het volk over het ys / datm'er Tenten op sloeg / daar men wijn / bier / en alderhande gebak / verkocht. Don Antonio Pimentel quam daar ook in de plaats van den overleden de Solis, tot Gouverneur over het Kasteel van Antwerpen. Hy quam in / sittende in een Karos van ses witte paarden: maar hield sich stil binnen het Kasteel, sonder yemant veel gehoor of aanspraak te verleenen. Korts daar aan quamen ook brieven van de Koninginne uyt Madrid, hoe dat / door het overlijden van den Marquis d'Aytona, haar Majesteyt den Connestabel tot haar eerste Minister van Staat / in des selfs plaats / had gemaakt. Korts te vooren was ook de Prins van Ligne, Onder-Koning van Sardaigne geworden. Van Marseille quamen in ses dagen / tot Livorne aan / veertien schoone Engelsche paarden / drie seer kostelijke Karossen / menigte van kassen en koffers vol alderhande fraijigheden / die de Prins van Toscanen op verscheyde plaatsen van Europa had opgekocht / en doen maken. Maar een rijke Kraak / komende van Goa na Lissabon, had het uyterste ongeluk in Zee te sinken / zijnde meest (soo men segt) voor rekening van de Joden. Het Convoy van Cadix, na Texel komende / ontmoeten mede een Noortsvaarder, die / sonder eenig volk op te hebben / in Zee dreef; het welke / meenende dat het Schip sinken wilde / met de boot sich daar af begeven had: maar dese te vroeg vertsaagde Zee-lieden vonden hun verderf / daar sy het selve meenden te ontvlieden; want de boot / door de geweldige Zee omslaande / gaf al dese vluchtelingen aan de Zee over / die alle verdronken / behalven een / die / noch half levende / met de boot aan Ameland aan-strande / ter naauwer nood soo veel velul hadde / dat hy rekeninge van het voor gevallen ongeluk / en bescheyd konde doen / waarom sy soo voorbariglijk het Schip verlaten hadden.

Nieuwe Gouverneur op het *Kasteel van Antwerpen.*

1669. Decemb.

Zee ongevallen.

Maar al-eer wy dit Jaar eyndigen / moeten wy sien wat nieuwe voorsorge desen Staat / tegen het aanstaande quaat / begonnen heeft te dragen. Dese dan hebben / omtrent het midden van dese Maand / de volgende Bevelhebberen aangenomen.

Colonellen te paarde.

Zeger van Rechteren, Heer van Almelo; Adam van Lochorst Majoor.

Ritmeesters.

Hendrik van Ittersum, tot Niehuys; Werner van Dort, Heer van Issem; Adriaan Werner van Palland, Heer van Keppel; Timan Johan van Lintelo.

Colonels te voet.

Philip Jacob van Bremt; Boudewijn van Zouteland; Willem Vryheer tot Bremt.

Luytenant-Colonels.

Johan Baartholt, Heer van Verchem; Willem Baron van Nieuland; Dirk van Ringenberg.

Sergeant-Majoors.

Claude François de la Baume; Moises Pain & Vin; Johan Schot.

Capi-

1669. Capiteynen. 1669.

Decemb. Nicolael Piesfer, Johan Hacquet, Jan Jacob van Wassenaar, Dirk van Wanroy, Coenraad van Mickel, Fredrik van-den Velde, Coenraad Willem van Deden, Johan van Honkoop, Willem van Hillensberg, Everard Everswijn, Johan Weyer, Hendrik Johan van Appeldoorn, Johan van Steenwijk, Johan Laurents van Berchem, Willem Bentink, Carel Willem Baron de Spierink, Paulus Anoreels, Boudewijn van Dompselaar, Peter de Geroux de la Teriere, Joost Willem Fredrik van Hasselt tot Hasselraat, Arent Sloot, Willem Vincent van Inhuysen, Daniel van Theuven, Wolter Gansneb Tengnagel, Geerlag van Rijswijk, Adriaan Ormea, Coenradus Coenen, Bartholomeus van Eck, Johan Pieter van Rhenesse, Slouk van Enmingen, Philips Otto van Coeverden, Casper Lodder, Joost Schimmelpenning.

Oorlogs-toerustingen. Aldus begonden haar Hoog-Mogende sich tegen het dreygend onweder van hunne ongeruste na-gebuuren te wapenen. Sy schikten ook tot Gesant na Polen, den Heer Hendrik Hooft, Raad en Gecommitteerde Raad der Stad Amsteldam; en naar Vrankrijk de Heer Mr. Pieter de Groot. In Braband en die Nederlanden was men in geen minder beduchten/ daarse van alle kanten hoorden/ dat de Franschen alle bereydselen tot een nieuwen oorlog maakten. Sy versagen hunne Conquesten en gewonne plaatsen boven alle noodsakelijkheyd. Over Gent quam tijdinge/ dat de Franschen de sterkte Nieuwendam by Nieuwpoort, met een Troep Ruyters hadden wesen verkennen: waar uyt men vreesde/ of deselve wel eenige gedachten op deselve Stad mochten hebben; andere vreesden voor Yperen; andere weer voor Condé. Men vernam ook dat de Koning van Vrankrijk, al de Zee-luyden/ die in de geheele kust van Brittagne mochten te vinden zijn/ dede op-tekenen/ om sich daar van te konnen dienen/ en alreeds het derde gedeelte daar van in sijn dienst aan-nam/ met verbod voor de andere sich in eenige anderen dienst te mogen begeven. Men seyde ook/ dat de Koning wel over de 2000 Scheeps-timmer-lieden in sijn dienst had/ die vast al sijn Schepen herstelden en repareerden. Daar quam ook omtrent het midden deser maand een af-gezonden van den Bisschop van Munster aan het Hof van Vrankrijk, om met de selve Kroon/ alles dat tot de voorgenomen oorlog dienstig mocht zijn/ te overleggen. Over Zutphen quam ook waarschuwinge van de sterke wapen-rustinge van den Bisschop, dat hy veel volks van de af-gedankte Troepen van Lotharingen over-nam/ dat hy seer sterk in het Land van der Mark dede werven; men sprak ook seer hard van den een of den anderen aanslag/ die deselve Prelaat sou voor hebben/ dat tot Koesvelt in het korte veel volks van deselve verwacht/ en de Vecht, en andere plaatsen by de Bisschopse seer sterk beset wierden/ dat hy sijn volk vast lasten op leyde/ soo dat yeder Boer/ by elken Rijksdaalder tot schattinge/ noch een Schepel Rogge en vijf pond Spek sou moeten op-brengen. Van Campen quam ook bericht/ dat'er by Koesvelt veel volk vergaderde/ en de Bisschop wel 50 Wagens/ alleen met Buskruyt geladen/ gekregen had/ dat deselve ook menigte van Ys-spooren dede maken/ buyten bedenken tot de eene of den anderen aanslag/ die hy daar mede voor hadde. Men sleide dan soo veele ordere op de Grensen als men konde/ en vaardigde eenige Compagnien na Overyssel en die oorden af/ om over-al een wakend oog te houden. Haar Hoog-Mogende deelden ook voor de tweede-maal hunne Commissien en Krijgs-ampten tot vordere werbinge uyt/ van de welke de Lijste soodanig is:

Colonellen te voet.

Bamphield, Smitsbergen, Fabri.

Luytenant-Colonels.

Isaac Gerrit van Frens, Louis Wolpert van Dorp, Moses Painevin.

Majoors.

Frans Hendrik van Bacoen, Anthony la Laine, François Boucheron, Rudolph van Heuvel.

Ritmeesters.

Caspar Frederik van Graafschap, Isaac Willem van Loyson, Jaques du Til, Baroen Steyn, D. Willems, Wichmans Nieukerke, Paul van Aarnhem, Adriaan Schimmelpennink.

Capiteynen.

Hendrik Bierman, Bartholomeus Toutlemonde, Caspar Braam, Juriaan Joost van Merode, Hendrik van Snoeckhuysen, Jan Hendrik van Grune, Caspar van Swaansbelt, Nicolaas van Handerson, François van Merode, François de Paheau en Tiene, Alexander Brandt, Arnout Warner, Hendrik van Abendeel, Coenraad Hendrik Polaan, Willem Killegrew, Jean Blim, Joost van Swansbel, Pauwels, Willem Carpentier, Jan Carbon van Estat, Ernst van Liuwick,

1669. Decemb. Willem van Broekhuysen, Walraven van de Graaf, Willem Schaap, Robbert Fredrik van Ritterwijk, Jan van Raasvelt, Geraard Storm, Willem de Blais Treslong, Cæsar van der Staal, Rudolph van Cloester, Jan van Rijswijk, Charles de Hollard, Pieter Floyd. Dewelke, gelijk ook de voorgaande borge gestelt hebbende, ordere tot hunne werbinge te verwachten hebben.

Aldus vielen de bestellingen van het Krijgsvolk: maar alsoo die wel een doorluchtig Hooft van noden hadden, wierd daar het naaste jaar van gehandelt; gelijk wy op sijn tijd en plaats sullen aan-wijsen.

Audientie van den *Turkschen* Gesant. Wy hebben hier voor gewag gemaakt van den Turkschen Af-gesant, en van de gebruykte statie van den Heer de Lionne: nu sullen wy hem by den Koning ter gehoor sien leyden. Dit geschiede in een bysondere Zaal, daar op toegemaakt, daar de Koning al de tegenwoordige belast hadde sich seer stil te houden. De Koning sat op een verheven Throon, tot de welke men langs drie verschepde trappen op-ging: de gedachte Gesant dede op yeder verandering van trappen sijn eerbiedigheyd, maar mocht op de Throon niet komen; de Koning vraagde hem sijn begeeren? hy gaf tot antwoord, dat hy sich over sijn onthaal te wandanken had, als seer ongelijk zijnde, het geen den Heer de la Haye by sijn Keyser was aan-gedaan; de Koning antwoorde daar op, dat aldaar niet te passe quam, het selve te ondersoeken, en begeerde vorders dat hy sijn bevel-brief voor den dag sou brengen; de Gesant daar op trad toe, en settende sijn eene voet op den Throon, gaf den Koning alsoo sekeren brief over, die hy seyde van sijnen Keyser hem gelast te zijn sijn Majesteyt in eygen handen over te leveren; de Koning seyde, dat hy den brief sou laten lesen, en daar op trad de Gesand weder te rugge; de Koning toonde (al dit geduurende) de minste eerbiedigheyd niet aan den Gesant, hoe eerbiedig sich deselve ook mocht dragen; de Koning had een Just au corps of Rok aan, die (gelijk ook sijn Draag-band) in de plaats van Kanten, al met Peerlen en Diamanten geboord was, dat de Franschen (gelijkse heel goede schatters zijn) te samen op tien millioenen schatten: sijn Hoed was mede soo kostelijk, datse (volgens de selve Schatters) een millioen waardig was: het Kleed was op acht millioenen gestelt; in het kort (hy ging daar hy ging) hy had een schoone rijkdom aan. 1669.

Decemb. Onweder. Men schreef uyt der Memel van seer groote stormen, diese de voorgaande maand gehad hadden, sulks als by menschen gedenken daar niet gesien waren, waar door eenige Schepen op het droog gedreven zijn, die moeyten genoeg sullen hebben, om daar oyt weder af te raken: daar-en-boven waren veel menschen aldaar met sulke dweeperyen bevangen, dat sich veele selver om den hals brachten, ja geheele huysgesinnen op het land voor geck liepen: *Uytlandsche saken.* terwijl men in Polen vast toe-stel maakte, om de Koninklijke Bruyd met kostelijke geschenken te begroeten en af te halen. Maar de oude Koning Casimirus ging nu met ernst de Kroon voor een Kap verwisselen, nemende het besit van de Abdye nu van St. Germain (met alle behoorlijke plechtigheden in den Stoel geset zijnde) aan. Hier had men ook bericht van een spet voor-val in het Spaansche Hof: de Marquis de Mortare, het Kint van Eer of Meninno (gelijkse die noemen) van den jongen Koning, zijnde een kaapje van des Konings jaren, had onder het speelen (misschien yets verkerbende) een souflet van den Koning gekregen: hy, uyt kintsheyd dit niet konnende verdragen, heeft onbedachtelijk weder toe-getast, en den Koning weder in het aangesicht geslagen, en liep daar mede heen; de Koning des anderen daags ontwakende, en den Marquis na gewoonte niet by sich vindende, vraagde terstont naar hem, en wilde dat men hem deed by hem komen: maar men gaf hem tot antwoord, dat de Koninginne begeerde, dat men hem over sijn stoutheyd straffen soude; de Koning des middags over de maaltijd sittende, wilde niet eten, voor dat men den jongen Marquis by hem deed komen, soo dat men gedwongen was den selven te gaan halen: dese in de Kamer gekomen zijnde, viel op sijn knien om den Koning sijn vergiffenis af te bidden: maar de Koning rechte hem op, en seyde, dat hy wel gedaan had geen souflet te hebben konnen lijden, en dat hy hem des te meer over sulk een Edelmoedigheyd prees, en in achtinge hield: en aldus nam hem de Koning niet alleen in genade, maar ook in sijn voorige vriendschap aan. Wat van soodanigen aart te verwachten staat, laat ik selfs sijn vyanden oordeelen.

Soet voor-val in het Spaansche Hof.

HET

1670. HET JAAR 1670.

Januarius.

d'AAnvang van dit Jaar wierd verheerlijkt door de aansienlijke Houwelijks-plichten / die de Koning van Polen, omtrent sijn Keyserlijke Bruyd Eleonora Josepha, aanwende. Andreas Olszowski wierd van den Poolschen Koning gezonden / om dit Houwelijk te vol-trekken: dese als daar toe volmachtigt / dede op den 4. Januarij deses Jaars sijn intrede binnen Weenen op dese wijse: voor-uyt quam een van de uyt-geredene Staten van het Hof / met een Karos van twee Paarden / hem volgden die van des Keysers geheymsten Raad en Slaap-kamer met de Edel-lieden / elk in sijn ordere met veertig Rosbaren / na de welke de Staten van het Hof en de Edelen alleen gingen; dese wierden gevolgt van de Ridders / Gesanten / en voorts de Bestelders of Foriers; daar op quam den Leer-meester Wolff Ferdinandus Winkeler, in kostelijke kleederen van silver en goud / en met hem een getal van 27 Ridders / onder de welke des Gesanten Broeder / en andere Heeren meer / (te lang om yeder by name te gedenken / beneffens menigte van dienaars van den Ambassadeur) waren. Dese troep wierd beslooten van des Keysers Wagen / met twee Paarden getrokken: maar daar op quamen twee seer groote Keyserlijke Karossen / in welkers eerste de Baroen Sevy, (aldaar leggende Gesant van de Kroon Polen) Doctor Zebrezousky, Canonnik van Cracau waren: maar in de andere was den Koninklijken Ambassadeur met den Keyserlijken Marschalk van het Hof; aan de zijden gingen vier Keyserlijke / en veertien jarige Jongelingen van Staat / en festien Heydukken van den Gesant / gekleet met schoone blauwe kleederen met silvere knoopen en gordels; daar aan volgden 24 Poolsche Edel-lieden en Ridders / gekleet met Scharlaken Rokken / hebbende Pijl-kokers vol Pijlen aan den hals; voorts quam de Lijf-wacht van den Gesant / bestaande in 5 Vanen te voet / en 3 te Paarde; hier na volgde de Nuntius van den Paus, de Spaansche en Venetiaansche Gesanten / yeder in een Karos van 6 Paarden / voorts 3 Rosbaren / in welker eene sat de Vader Matthias Palckiwiski, Biecht-vader van den Gesant; in de andere waren de Cappellanen en den Genees-meester van den Ambassadeur, beneffens den Heer Fabiaan Opperste / en andere huys-dienaars; hier aan volgden de dienaars van den Poolschen Adel / alle seer wel gekleet.

Gesant-schap uyt Polen aan den Keyser over het Houwelijk met den Koning.

1670.

Januarius.

In dese ordre reed de Poolsche Gesant door de Stad / en op het vallen van den avond heeft men Toortsen van wit Maagden-was ontstoken / met de welke men sijn Excellentie in sijn Herberge gebracht heeft: daar men hem in een kamer leyde / daar een kostelijk Tapijt hing / in het welke de Koning van Polen (levens groote) was uyt-gebeeld / hebbende een Days of verhemelte boven sijn hooft. Aldus was de intrede van desen Gesant / onder de welke men (anders als op desen tijd van het jaar gewoon is) een schoonen Regen-boog heeft gesien / het welke beyde van de Polen en Oostenrijkers voor een heylsaam teken genomen is. *Sic digerit Omina Calchas.* Hy dede voor hum Keyserlijke Majesteyt een aan-spraak in het Latijn; voor-stellende: Dat hy als Gesant van sijn Meester den Koning van Polen quam, om sijn Keyserlijke Majesteyt de goede boodschap van des selfs genegentheyd te brengen, en hoe hy ten hoogsten genegen is sich selfs in den boesem van sijn Keyserlijke Majesteyts huys in te geven; daar de Dochters van dat heerlijk Huys soo veel gesellinnen van Koninklijke Slaap-kamers, panden en versekeringen van vrede en geluksaligheyd der volkeren, en Edele gesteenten van dese Eeuwe zijn; daar na verhefte hy de Stam van sijnen Koning, als zijnde uyt een tweede scheute van de *Jagellonische* tronk, en dat doorluchtige huys der *Corybuten*; verheffende nefsens dat van sijne verkiesinge, en de gunste des volks, sijn geluk seer hoog, indien hy genade in sijn Keyserlijke oogen, en plaats in des selfs broederlijke genegentheyd mag vinden. Voorts sprak hy wijtluftig van dese loffelijke verkiesing sijnes Konings van een Princes, namentlijk, uyt sulk een gelukkig Huys geboorren, en met sulke hooge deugden begaaft; en maakte daar op een breede deductie en af-leyding van beyder, en voornamentlijk sijns Konings geslacht, bewijsende dat de geslacht-sterren van sijn Koning geen dwaal-sterren zijn, noch van hun middel-punt excentriceeren of af-wijken, wanneerse sich op het doorluchtige Huys van Oostenrijk vesten; daar na verheft hy de diensten, diese van dat Huys en de Keyserlijke Stoel genooten hadde, en vertoont den tegenwoordigen Staat van het Poolsche Rijk; hoe datse, al watse verloren hadden, genoegsaam hebben weder-gekregen, beneffens des Rijks aansien, en des Kerks Gods-dienst. De wrede Barbarische Leeuw, nu te vreden, is sijn roof te

laten

1670. Januarius. laten varen, en in stilte sijn nest te bewaren; datse door de geduurige weldaden verstout worden, om weder om gunst en genade te komen. Eyndelijk komt hy op het eynde van sijn Gesantschap, namentlijk sijn Keyserlijke Majesteyts Suster *Eleonora*, in den naam van de welke sijnen Koning sijn geheele wensch besluyt, achtende met geen geluk te sullen konnen leven of heerschen, ten zy het selve soo van sijn leven als sijn Rijk, met dese Princesse gedeelt is; en voorts besluyt hy in een goede bevallijkheyd in het over-een brengen van des Keysers vrywilligen toestand, met hun vrywillige verkiesing van dien Koning tot de Kroon, en vest alles op een wederzijds geluk, vriendschap, vrede en onderstand, tot wederstand van hun beyder geswooren vyand den Turk, nu door sijn versche overwinninge van Candia opgeblasen: maar noyt beter, als door soodanigen Swagerschap en verbond van Wapenen te temmen, daar niet alleen Poolen en Oostenrijk, maar de geheele Christen wereld ten hoogsten aan gelegen is.

Bevestiging van het houwelijk. Op den 8. van dese selve maand / is het houwelijk binnen Weenen wederzijds onderte-kent. De Gesant ontfing van sijn Keyserlijke Majesteyt een goud Kruys met seer kostelijke Diamanten beset / op 10000 Rijksdaalders geschat / tot een vereering. Alles dan wierd tot des Koninklijken Bruyds reyse toe-bereyd en verveerdigt: maar dewijl het zware Ys in den Donauw aan het gaan geraakte / wierd hen den overtocht benomen / en de reyse geschort. De Keyser evenwel beschaft haar 12 Kamer-dienaars / die alle van Graaflijke af-komst waren / en een Lijf-karos / die met het tuyg over de 12000 guldens gekost hadde. De vreugde van dit houwelijk wierd vermeerdert door des Keysers beter-varen / zijnde van te vooren seer gevaarlijk krank geweest; het Keysers siekte, en d'oorsaak. welk veele oordeelden / uyt het water voort-gekomen te zijn / het geen sijn Majesteyt dagelijks gebruykt hadde / alsoo men in de Conduyten en water-loopen / die na het Keyserlijke Hof en de Hof-keuken strekken / menigte van doode krengen (in linnen gewonden / en met steenen bezwaart / om te beter te sinken) gevonden heeft / door welkers vuyle verrottinge men oordeelt / niet sonder reden / het water een pestilentiale quaadaardigheyd te hebben gekregen / het geen den Keyser die siekte mach veroorsaakt hebben; wat nu van die oorsaak is / of wie die gene geweest zijn / die die krengen daar in geworpen / of doen werpen hebben / staat ons niet toe te oordeelen. Het Te Deum dan wierd / soo over het een als over het ander / in de Kerk en in de Hof-Cappel gesongen; de Keyser vereerde ook aan het uyt-gaan van de Kerk-deur een groot silver vergult drink-vat / en de Keyserinne een groote silvere Lampet-schotel met een Lampet / met bysondere konst gemaakt. Men nam daar ondertusschen sijn vermaak met seer kostelijk toe-gemaakte Narre-sleden; en zand aan sijn Majesteyt van Polen seven schoone Hongarische paarden met Armelijnen hayr / te samen met de tijdinge van het geslooten Houwelijk / en dat de Bruyd / soo haast het winter-weer sulks sou toe-laten / naar Polen over-komen sou. De Koning van Polen / niet slechtelijk verheugt over dese tijdinge / trok daar op van Biasalecka weder na Warschauw, om aldaar ordre op het ontfangen van de Bruyd te stellen.

Terwijl gaf sijn Majesteyt den Engelschen Gesant gehoor: dese wierd in het Paleys Casimier, van de Kamer-heeren in het voorste vertrek / des na-middags omtrent ten 3 uuren ontfangen / en voorts in het Koninklijke vertrek geleyd / alwaar de Koning van Polen met ongedekten hoofde voor een Tafel stond / tegen dewelke hy in het Latijn sijn aan-reden voerde / wenschende hem / uyt den naam van den Koning sijn meester veel geluks in sijn aan-gevangen Regeringe; de Koning gaf hem weder in het Latijn een korte antwoord: maar begost terstond daar aan / vorders in het Fransch met den Gesant te spreken / op het welke de Gesant weder met weynig woorden antwoorde: waar op eyndelijk de Gesant plechtelijk sijn afscheyd nam / en weder na sijn verblijf-plaats geleyd wierd. Dese plechtigheden zijn van verscheydene andere Vorsten / omtrent den Koning van Polen meer af-gelegt.

Staat van *Braband*. Terwijl bleef Braband en de andere Spaansche Nederlanden als noch in het midden van den druk / en het doel-wit van de Spaansche ongebondentheyd / alleen voort-komende uyt de quade betalinge. De Winkeliers tot Antwerpen, en in andere plaatsen / mosten by tijds hunne winkels sluyten / indiense geen rekening wilden maken bestoolen te worden. De wegen waren niet meer te gebruyken / en de Barbarische wreedheyd van dese Onchristenen quam soo verre / datse omtrent dees tijd een armen Reysi-

1670. Reysiger / op den weg na Laken, niet alleen beroofden: maar ook naakt uyt-trokken / en aan een Boom bonden / daar hy by gebrek van tijdelijke onderstand van enkel koude gestorven is; het welke geensints te verwonderen was / nademaal sich de koude seer hevig aanstelde / verselt met groot gewelt van Sneeu / daar de konstenaars en Beeld-snijders hun konst seer bevallijk aan toonden; rechtende hier en daar verscheyde beelden en gedaanten op: Venus met haren Cupido sag men (levens groote) op de groote Markt; voor aan de selve Markt stond de Koning van Spangien; aan het Stadhuys een groote Leeuw / en elders een groote Walvisch / gelijk sy gewoon zijn in den Ommegang om te voeren; by de Nonnen sag men een Centaurus, met een naakte vrouw wech vluchtende / zijnde een Cessus, en een Hercules, die hem van verre met sijn schicht trof; op een andere plaats stond een Jupiter en een Mercurius, die voornamentlijk seer wel gemaakt waren; aan het Sout-huys was weder een Hercules; op de Koep-straat d'Engel St. Michaël; aardigheden in een Stad vol brave konstenaren / die veele toe-sienders (selfs uyt andere Steden) aanlokten / en de lieden dag-werk gaven / om van d'een na d'ander te gaan / gelijk men de Stationes tot Romen houd.

anuarius.

Barbari- he wreet- eyd der roopers.

'rabant- he aar- gheden.

De Schelde (als voor aan-geroert is) gaf mede haar vermaak / daar men menigte van Tenten met hun af-wayende Vanen en Wimpels sag: men had daar alderhande drinkschoolen / selfs ook Barbiers-winkels / (om ter dege sot te zijn) Braderyen / Jan Potagie / Poucinelle / Comedianten / en alsulke heyligdommen meer; het was daar Kermis op de Schelde, en een yeder had sijn armoede vergeten. Eenige Vlees-houwers brachten heele Vallen met Ratten op het Ys / diese onder het volk lieten loopen / en een groote verstropinge onder den hoop maakten / soo dat de meeste vrouw-lieden het Ys verlieten / en voor dese kleyne vyanden het Veld over-gaven; een man wierd in sijn been gebeten: maar tot wraak wierden dese ongewoone Ys-vogels wel haast met voeten dood getrapt. Men reed met Karossen en Sleeden met Paarden op het Ys / het welke sich getrouwer voor dien last betoonde als een brugge selfs / daar een Karos met Paarden met al door viel / van de welke een versmoorde / maar het ander bleef behouden; wat van het volk was / en of'er yemand in sat / weet ik niet; altoos de schade word ons niet boven het Paard begroot. Men had ook op een Staak Pek-tonnen aan brand gesteken / met wat insicht weet ik niet / als om by het andere mal gestelt te worden. Dat de Steden / die te vooren door de Pest besocht waren / nu daar van bevrijd zijnde / verdiende veter het Te Deum Laudamus, dat daar over gesongen wierd.

oote ade.

1670 Januarius.

In Vrankrijk was de koude ook soo geweldig / dat twee Gens d'Armes van den Koning tusschen het Hof en de Voor-stad van St. Germain, 8 Sentinellen of Schildwachten / 2 Capucijnen op den weg na St. Germain, en omtrent 20 Vrouwen aan de kant van de Rivier van de koude dood gebleven waren / zijnde sulk een scherpe lucht daar niet gewoon.

By de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, wierd over het stuk der Financie en Geld-middelen dit volgende Plakkaat uyt-gegeven:

Placcaat over de Finantie.

De Staten van Holland ende West-vriesland; Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt; Doen te weten: Dat wy in sonderlinge achtinge nemende, neffens den welstand van onse goede Ingesetenen ende Onderdanen, dat omtrent het maniement van Onse Finantien, met alle 't gene daar aan dependeert, alle ongeregeltheyd en baatsoekinge geweert, de selve onse Ingesetenen ende Onderdanen met geene onbevoegde lasten beswaart; ende specialijk mede de Militie, staande tot onse besoldinge, omtrent de Depesches van der selver Ordonnantien, ende de betalinge van dien met geenderley lasten bekommert ofte gevexeert werden, op dat alsoo den dienst van den Lande allenthalven, ende specialijk omtrent de Militie ten besten moge werden betaalt, al in de Jaren sestien honderd vijftig ende sestien hondert vijf-en-vijftig successivelijk goed gevonden, geresolveert ende geordonneert hebben:

DAt geene van onse Ontfangers ende Rentmeesters, 't zy generaal ofte particulier, soo van de gemeene Middelen, als over onse Domeynen, ende Geestelijke ofte Kerkelijke Goederen, ende ook geene anderen, die uyt onsen Hoofde eenige administratie van Penningen zijn hebbende, noch ook der selver Commisen, hare Vrouwen,

Klerc-

1670. Januarius. Klercquen, Dienaars, ofte andere Domeſtijcquen, haar ſullen hebben te vervorderen t'ontfangen eenige giften, gaven, geſchenken ofte vereeringen, onder wat naam ofte pretext het ſelve ſoude mogen weſen, ook niet van eetbare of drinkbare Waren, ende dat van geenderhande Perſoonen, van wat qualiteyt ofte conditie de ſelve ſoude mogen weſen, ter ſake van lichtinge of betalinge van Maandlijke of andere Ordonnantien - Gelden, 't geven van Quitantie, over 't beleggen op Intereſt of Renten van eenige Penningen t'haren Comptoire, of om die gene die aldaar beleyt zijn te continueren, ook geen vrydom van 's Lands Middelen van de Pachters te genieten, ook niet tegen dank, of in weder-wille van de Luyden des geintereſſeert zijnde, aſſignatie te geven, ofte verwiſſelinge van Specien te doen; Sullende geene van de voorſz. Geſchenken mogen genieten ten eenigen tijde, 't zy ten aanſien van Nieuwe Jaren, of uyt eenigen anderen hoofde of pretexten, wat couleur de ſelve ſoude mogen werden gegeven, ende dat alles op pœne van infamie ende deportement van der ſelver Officien. Dat mede alle Secretariſſen, der ſelver Vrouwen, Klercquen, ('t zy dat de ſelve van den Staat of Secretariſen dependeeren) mitſgaders hare andere Domeſtijcquen, Commiſen ende Clercquen van de Finantie, hare Vrouwen en vordere Domeſtijcquen; Item, Kamer-bewaarders, Deurwaarders ende Boden, der ſelver Vrouwen ende Domeſtijcquen, hen ſullen hebben te onthouden van eenige vereeringe, giften, gaven ofte geſchenken t'ontfangen, tot eetbare ende drinkbare Waren incluys, het zy dan onder den naam van Nieuwe-Jaren, Ordonnantien - Gelden ofte andere pretexten, hoedanig de ſelve ſouden mogen weſen, mede op pœne van infamie, ende deportementen van der ſelver reſpective Officien als vooren. Alles met dien verſtande, dat ſoo d'Ontfangers, Secretariſen, Commiſen, Clercquen ende anderen ſullen hebben te verantwoorden voor der ſelver Vrouwen, Dienaars ende andere Domeſtijcquen, ofte ſullen alle de voorſz. Perſoonen gedogen dat infamie, of andere ſtraffen tegens de ſelve ſal werden geërogeert. Met ſpeciaal verbod aan allen ende een yder, wie het ſoude mogen weſen, aan eenige van de opgemelte Perſoonen, ter ſake boven geroert, yets te preſenteren, ofte te geven, mede op pœne van infamie, en dat alle het ſelve plaatſe ſal grijpen, en onderhouden werden in beyde de Quartieren van onſen Lande, met ordre ende laſt aan de reſpective Gecommitteerde Raden, om alle het ſelve ter executie te ſtellen, ende effect te doen ſorteren. Ook de reſpective Ontfangers ende andere Perſoonen hier vooren geroert voor hen-luyden te ontbieden, ende met ſolemneelen Eede te doen verklaren, ſich naar den Inhoude van deſe tegenwoordige Reſolute in alles te reguleeren: Ende den voornoemden Eed van Jaar tot Jaar te doen vernieuwen; ook verklaringe te laten doen onder Eede, dat ſy luyden geen geſchenken of vereeringen ter ſake, hier boven geroert, hebben ontfangen geduurende het voorſz. Jaar. Dat wijders by proviſie en tot onſe nader Reſolutie de Ritmeeſteren en Capiteynen voor 't over-brengen van de Penningen, lichten van Ordonnantien, ende alle andere dienſten die tot noch toe by de Schrijvers van Compagnien Krijgs-knechten in Weſt-Vrieſland ende den Noorder-quartiere zijn gedaan, aan, of ten behoeve van de ſelve Schrijvers, niet meer ſal mogen werden afgeëyſcht ofte af-genomen dan ten hoogſten, ende over de grootſte Compagnien, ſulks als de ſelve tegenwoordig zijn, ofte hier namaals door combinatie, verſterkinge ofte anderſints gecomposeert ſouden mogen werden, de ſomme van dertig Carolus guldens over yder Heere Maand, ende van Compagnien die by loopende Maanden betaalt ſouden mogen werden naar advenant, dat is twintig guldens tien ſtuyvers ter loopende Maand als vooren; edoch wel minder naar de gelegentheyd van de Compagnien en Guarniſoen-plaatſen, ter diſcretie van de Heeren onſe Gecommitteerde Raden in Weſt-Vrieſland ende den Noorder-Quartiere voorſz. te modereren; mits in allen gevalle blijvende beneden de dertig Carolus guldens ter Heere Maand, ende beneden de twintig guldens tien ſtuyvers ter loopende Maand als boven. Dat mede van doen voortaan effectivelijk ende ſonder eenige exceptie ofte dilay moſten komen te ceſſeeren alle de by-laſten daar mede de Compagnien, ofte de Ritmeeſteren en Capiteynen in dienſte van deſen Staat buyten onſe ordre werden beſwaart; als namentlijk onkoſten van Nieuwe-Jaren, recognitien aan Secretariſſen ofte Com-

1670. Januarius.

Commisen van de Financie, Ontfangers, Kamer-bewaarders, Boden ende anderen, onder den naam van Comtoir-gelden, Ordonnantie-gelden, Depesche-gelden, Expeditie ofte diergelijke. Hebbende tot executie van dien onse Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren belast ende bevolen, haar na den inhoude van dien precieselijk te reguleren, ook daar naar te doen reguleren, allen den genen die sulks eenigsints aan-gaan soude mogen, ende voorts de boven geëxpresseerde onse goede intentie, voor soo veel de meergeroerde Schrijvers belangt, by Missive aan de Ritmeesteren en Capiteynen op den voorsz. Noorder-Quartiere gerepartieert, en, voor soo veel de vordere Poincten aan-gaat, aan alle Ritmeesteren ende Capiteynen staande tot onse besoldinge, kennelijk doen maken, met speciaal bevel, omme aan de meergementioneerde Schrijvers niet meer dan uytterlijk dertig Caroli guldens ter Heere Maand, ende ter loopende Maand naar proportie als vooren te betalen, noch ten reguarde van de selve eenige verdere, ofte ten opsichte van de vooren-geëxpresseerde andere by-lasten eenige d'alderminste betalinge te doen, ofte kortinge te gedogen, nemaar by soo verre haar ten reguarde als boven naar date van dien eenige kortinge, ofte eenige verdere kortinge respective mochte werden gevergt, daar van aanstonds kennisse te geven aan Ons, omme daar tegens versien te werden als naar behooren. Alle het welke by ons nader wesende geconsidereert, hebben wy het selve in alle poincten ende deelen van nieuws goed gevonden ende geconfirmeert, gelijk wy het selve goed vinden ende confirmeeren mits desen: ordonnerende ende beveelende onse Gecommitteerde Raden in beyde de Quartieren van onsen Lande, ten eynde sy-luyden haar naar den inhoude van dien precieselijk sullen hebben te reguleren, ook alle hare Suppoosten die sulks eenigsints mag aan-gaan, haar daar naar te doen reguleren als naar behooren. Ende voor soo veel daar omtrent, 't zy by dispensatie, by oogluykinge ende conniventie ofte andersints eenige contrarie practijque soude mogen wesen in-gekroopen, 't selve te doen redresseeren, ende alle de voorsz. hare Suppoosten tot precise observantie ende naarkominge van de boven-geroerde onse Resolutien, ende onse ernstige intentie daar inne vervat, te houden, sonder daar van eenige directe of indirecte dispensatie toe te staan, ofte te gedogen. Ende of wel dien onaangesien hier na buyten vermoede, by de op-gemelte Heeren onse Gecommitteerde Raden, of andere Subalterne Collegien eenige soodanige dispensatien by inadvertentie, of andersints soude mogen werden toegestaan, of ook yets geresolveert contrarie 't gene voorsz. is, of eenig poinct van dien: Soo verstaan wy, dat echter alle de voorsz. Suppoosten, tot naarkominge van de voorsz. onse dispositie in 't geheel gehouden blijven, even ende in sulker voegen of noyt eenige de minste dispensatie ware toe-gestaan geweest. Lastende ende beveelende alle Secretarissen, Commisen van de Financie, Ontfangers van de gemeene Middelen, Kamer-bewaarders, Boden en andere Suppoosten, haar daar naar te reguleren als naar behooren. Ordonneren ende beveelen voorts alle hooge ende lage militaire Officieren, staande tot onse besoldinge; mitsgaders alle andere Ingesetenen van onsen Lande, egeene pensioenen, giften, gaven ofte geschenken, noch ook eenige kortinge, contrarie de voorsz. Resolutien te doen ofte te gedogen, op pœne van cassatie, ende vordere arbitrale correctie naar gelegentheyd van saken. Ordonneren ende gebieden voorts alle onse Officieren ende Justicieren, tegens de Contraventeurs van dese onse Ordonnantie met allen ernst ende vigeur te procedeeren en doen procedeeren als naar behooren. En ten eynde alle en een yegelijk moge weten waar na hy hem hebbe te reguleren, ordonneeren ende beveelen wy, dat desen alomme in de Steden, Quartieren ende Plaatsen van onsen Lande van Holland ende West-Vriesland, sal werden gepubliceert ende geaffigeert, daar sulks behoord, ende te geschieden gebruykelijk is. *Gedaan in den Hage onder onsen grooten Zegel op den* 19. *December, des Jaars onses Heeren ende Saligmakers*, 1669.

Ter Ordonnatie van de Staten,

Simon van Beaumont.

Men sag ook voorts komen een Geschrift/ om des Lands Troepen te recreuteeren, kortelijk aldus gestelt:

1670. Januarius.

Concept van Werving, Recreute, en Egalisatie van de gantsche Militie van haar Hoog-Mogende, te samen met de andere Militie.

RUYTERYE.

De oude Ruyterye bestaat in	2715 kopp.
De Recreutering sal beloopen	1535 kopp.
En de nieuwe Werving	1440 kopp.
Maken Ruyteren	5690

VOET-VOLK.

Het oude Voet-volk bestaat in	29265 kopp.
De Recreutering sal beloopen	16050 kopp.
De Egalisatie in	4095 kopp.
En de nieuwe Wervingen in 10. Regimenten tot 14. Compagnien, bedraagt	14000 kopp.
Soo dat de Militie te Voet sal uyt-maken	63410 kopp.
En die te Paard als boven	5690 kopp.
En soo in alles	69100 Man.

Gesantschap na *Munster.* De Heer Mortagne quam den 26. van dese maand binnen Munster, alwaar hy des anderen daags by den Bisschop toegank en gehoor had. Dese verklaarde in seer minnelijke uytdrukselen/ dat hy genegen was met de Staat van hare Hoog-Mogende in goede onderhandelinge en vertrouwelijkheyd te leven. Al dit gaf goede gerustheyd onder de wel-vertrouwende/ hoewel andere oorlog in het hooft hadden/ en de hemel selfs sulks scheen voor te willen spellen; dewijl men omtrent het huys Cretia (een Munsters Ritmeester toe-komende) wel 200 schreden wijd/ bloed had sien regenen/ welk geregent bloed binnen Boekholt, Brevoort en Doesburg vertoont is geworden. De toebereydselen en wervingen evenwel/ die de Bisschop over-al liet aan-stellen (het te samen-rukken van sijne troepen/ die men voor-gaf tegen Oost-vriesland te willen gebruyken/ de berichtingen uyt Duytsland, dat de bedienaars en afgesanten aldaar dapper arbeyden om een verbond tusschen den Keurvorst van Brandenburg, Beyeren, Keulen, en den Munsterschen Bisschop te smeden/ om te samen voor de belangen van de Fransche Kroon te staan/ en andere blijkelijkheden) scheenen onsen Staat een ander Gelukfalig Jaar te bereyden/ als hy de selve soo bevreysdelijk door een af-gezondene met versekering van sijn beste genegentheyd had laten toewenschen:

Accipe nunc Danaum insidias & Crimine ab uno disce omnes.

Men wil ook dat de Staten van Overyssel aan haar Hoog-Mogende of Raat van Staten souden geschreven hebben/ dat de selve haar afgaande troepen wel mochten te rugge houden/ alsoo sy alle reets genoegsame besettinge hadden; en het na-bedenken/ dat men over de wapen-rusting van den Bisschop had/ minder reden had als men voor-gaf. Een Comeet tot Olmitz in Moravien, tusschen 7 en 8 uuren/ aan den hemel na de zijde van Polen gesien/ scheen ook niet veel goets voor te spellen.

Het op-bouwen van de verbrande stad Londen ging ondertusschen dapper voort/ alwaar de huysen meest van vier of vijf verdiepingen hoog gebouwt wierden/ alsoo daar geen stoffe toe ontbrak. De straten waren veel wel sestig voeten breed. Het Stadhuys en de Beurs vertoonden sich nu schoonder als voor heen/ en de verbrande oude St. Pauls Kerk wierd so verre afgebroken/ dat men daar een nieuwen Tooren en nieuw Choor konde maken. Maar ondertusschen viel de getrouwe Zuyl van des Konings verheffinge de Generaal Monk, Hertog van Albemarle, oud 62 jaren/ op den 24. van dese maand ter neder. Sijn Soon de Graaf van Torrington, wierdt in sijn Vaders plaats/ door den Koning met de Ridderlijke Ordere van den Kousseband/ beneffens het Stadhouderschap van het Graafschap Devon vereert. De Koning droeg de onkosten van sijn Begraaffenisse; het lichaam wierd naar Sommersethouse gedragen/ en aldaar op een bedde van staat geset; sijn ingewand wierd in de Abdye van Westmunster begraven. Hy liet in der daad een groot goed na/ dewijl sijn Soon over de twintig duysent ponden steerling jaarlijks inkomen van hem beërfde/ behalven een gereede hooft-som van honderd duysend ponden daar-en-boven. Maar veel heerlijker was de gedachtenisse/ die ter eeren van dit groot werkstuk van des Konings verheffinge/ tot groote eer en verwaardinge van al sijn nakomelingen/ en een spiegel van alle dienstbare en edelmoedige betrachtingen wierd op-gerecht. Dood van *Monk.*

GEOR-

1670. Januarius. Grafschrift in Monk.

1670. Januarius.

GEORGIO MONK

Duci de ALBEMARLE, Comiti de TORRINGTON, Baroni in POTHERIDGE, &c. Exercituum in ANGLIA, sub Rege CAROLO Secundo, Generali, à Consiliis Secretioribus, & Nobilissimi Ordinis Aureæ Periscelidis EQUITI.

EPITAPHIUM.

Luge & Mirare, Quisquis ades.

Ecce jacet in Tumulo, qui Sedere noluit in Throno.
Fatis communibus moritur, qui communibus non vixit.
Naturâ magnus, fortunâ major, se ipso maximus.
Miles audaciâ secundus nulli,
Dux prudentia,
Subditus fide.
Tyrannum, & Populis & Regibus formidabilem,
Solus non timuit, sed terruit,
Defuncto Tyranno, & Superstite Tyrannide,
Venit, Vidit, Vicit.
Non Armorum strepitu, sed consiliorum alto Silentio;
(Genus vicendi planè novum, quod nec voce nec armis!)
Tria Regna obtinuit, vel uno die,
Nec præliatus, nec locutus.
Obtinuit tria, noluit vel Unum:
Sceptri enim factus Arbiter, maluit reddere quàm habere:
Pluris meritò æstimans restituere Regem quam esse.
Restituit quidem, restitutumque observantissimè coluit.
CAROLO, non sibi, Victor;
Et obedientiâ inclytus magis quàm Imperio,
Humilitate quam gloria;
Modestior Ipse post restitutam Majestatem, quàm post læsam alii.
Felix qui triplici Regno Regem demeruit & hunc Regem,
CAROLUM secundum,
Præter injurias oblitum nihil,
Nihil memorem præter officia;
Nec triplici Regno, sed omni, dignum.
Restituto Rege simul omnia restauravit,
Pacem, Justitiam, Religionem.
Restauratisque omnibus, decennium adhuc vixit, conservaturus quæ restauraverat.
Et conservando quàm restaurando clarior:
Curarum nempe vitæque prodigus ut semel restaurata semper conservaret.
Amicos habuit BONOS omnes,
Inimicum neminem, nisi aut Dei, aut Regis, aut Patriæ,
Titulis, honoribus, divitiis, crevit supra modum, sed infra meritum;
Fortunis mutatis nihil mutatus ipse,
Semper sibi minor quo aliis major.
Penè inter nuptias filii hæredis obiit, lachrymas funeris temperaturus nuptiarum gaudiis
Domestico tamen solatio nihil placantur publici luctus;
Nec aliquod remedium doloris est, ubi calamitas dolorem superat.
Ubi amittitur quod nec reparatur in Hærede dignissimo:
Virtus enim Successorem non habet, quæ Antecessorem non habuit;
HEROES toti nascuntur, & toti pereunt;
Similem non viderat Anglia, nec Orbis videbit.
Sepelitur cum Regibus, qui Rex non fuit, sed nec voluit esse.
Quidni cum Regibus jaceat, per quem stant Ipsi Reges.
Tumulumque accipiat qui Solium reddidit;
Superstes, etiam post hæc marmora, futurus,
Nobilior & recentior dum antiquior;
Dignus planè qui celebretur mortuus, cum recusaverit vivus;
Imo qui Cœlum mercedem habeat, cui compensando Terra non sufficit.

Hunc & Luge & Mirare.

Q 3 Dit

1670. Dit voorgaande soude in onse Nederduytsche Taal luyden als volgt: 1670.

Januarius. Januarius.

GEORGE MONKS

Hartogs van Albemarle, *des Grave van* Torrington, *Baron in* Pothiridge, *&c. Generaals van de Heyr-krachten in* Engeland, *onder den Koning* CAREL *de Tweede, van den Geheymen Raad, en Ridders van de seer Edele Ordere des* Kousſebands

GRAF-SCHRIFT.

Treurt en verwondert u wie gy zijt.
Siet hy leyd in het Graf, die op den Throon niet heeft begeert te sitten.
Hy sterft naar het gemeene nood-lot, die na dat gemeene niet geleeft heeft.
Door natuure groot, grooter door het geluk, en aldergrootst door sich selven.
Een Krijgsman die in stoutheyt voor niemant wijkt.
Een Leydsman in voorsichtigheyt.
Een Onderdaan in trouwe.
Den Tyran, voor het volk en den Koning ontsaggelijk, heeft hy alleenig niet gevreest, maar vreesende gemaakt.
De Tyran dood, en de Tyranny in wesen zijnde,
Is hy gekomen, heeft hy gesien, en overwonnen,
Niet met gerucht van wapenen, maar diepe stilswijgentheyt van Raad,
(En gantsch nieuwe slag van t'overwinnen, waar door hy met sijn stem, niet met de wapenen)
Drie Rijken verkregen heeft, self op eenen dag,
Noch strijdende, noch spreekende.
Hy heeft'er drie verkregen, en geen een begeert.
Gemaakt Keursman van den Scepter, heeft hy die liever willen weder-geven, als self behouden.
Achtende het meerder een Koning te herstellen als te zijn:
Die heeft hy herstelt, en herstelt zijnde, standvastelijk geëert.
Een Overwinner voor CAREL, niet voor sich.
Heerlijker door gehoorsaamheyt als heerschappy,
Door nederigheyt als door glory.
Zediger na het herstellen, als andere naar het quetsen van de Majesteyt.
Gelukkig, hy die door een driedubbel Rijk een Koning verbonden heeft, en dat desen Koning
CAREL de Tweede.
Die niets vergeten heeft als ongelijk.
Niets gedachtig als goede plichten.
Niet alleen een drie-dubbel, maar alle Rijken waardig.
De Koning herstelt zijnde, heeft hy het al herstelt,
Vrede, Gerechtigheyt, Godsdienst.
Alles herstelt hebbende, heeft hy noch tien jaren geleeft, om te helpen bewaren dat hy herstelt hadde;
Noch doorluchtiger door bewaren als herstellen:
Namentlijk verquistig van leven en sorgen, op dat hy het eens herstelde, altoos mocht bewaren.
Hy heeft alle Vrienden goed gehad,
Niemant tot Vyand, als die Gods, des Konings, en 's Vaderlands Vyand zy.
In Eer, en Eer-tijtelen, en Rijkdommen, is hy gegroeyt boven de maat, maar onder sijn verdienste.
Met het veranderen van sijn geluk is hy selfs niet verandert.

Altoos

1670. Altoos sijn minder, daar hy anderen meerder was.

Januarius. Hy is by-na onder de Bruyloft van sijn Soon en Erfgenaam gestorven, om de tranen van het Lijk te matigen met de Bruylofts-vreugde.

Evenwel word de gemeene druk met geen huysselijke vertroosting gematigt.

Ook is'er geen middel voor smart, daar het jammer die te boven gaat.

Alwaar verlooren word, dat in een, hoewel waardig Erfgenaam niet herstelt word;

Want de deugt heeft geen Erfgenaam, die geen Voorsaat gehad heeft.

De Helden worden heel gebooren, en sterven geheel.

Desgelijken heeft Engeland niet gesien, noch sal de werelt sien.

Hy word by de Koningen begraven, die geen Koning geweest, noch te zijn begeert heeft: 1670. Januarius.

En waarom soude hy niet leggen by de Koningen, door wien de Koningen staan;

En het Graf ontfangen, die den Throon weder-gegeven heeft,

Sullen self dese marmeren noch over-duuren.

Edelder en verscher hoe hy ouder word.

Waardig in der daat die dood verheerlijkt word, die levende dat geweygert heeft.

Ja die den Hemel tot sijn loon heeft, die de aarde niet genoeg kan voldoen.

Betreurt en bewondert hem.

Eenige dagen na hem stierf ook sijn Huysvrouw/ die op den 27. met een groote heerlijkheyt by haar Man begraven wierd. Eenige onlust/ op dees tijd tusschen de Fransche en Engelsche Schepen/ over het strijken van de Vlaggen/ omtrent de Spaansche Kusten ontstaan/ was evenwel niet machtig om de onderlinge vriendschap van dese twee Kroonen te breken: maar alles wierd/ door onderlinge verwisseling van brieven/ in der minne by-gelegt/ en die onderlinge verbintenisse/ die noch soo veel wonders uyt te werken stond/ daaromme niet gebroken; hoewel soodanige stoffe daar na genoeg was tot een verbond-breuk/ die geschapen stond voor de geheele werelt beklaaglijk te vallen. Onder al de woedende gedachten van Oorlog/ en het hoogste gewelt/ aan God en de gerechtigheyt/ vond de Koning van Vrankrijk noch soo veel plaats/ om sich in Balletten, en diergelijke te vermaken. Terwijl stierf Reuê Potier, Hartog van Tresmes, en Pair van Vrankrijk, een Man van 91 jaren/ Ridder van de Ordere des Konings/ en eerste Edelman van sijn Kamer/ Gouverneur en Luytenant-Generaal van Mayne. Op die tyd stierf ook tot Nancy de Prins Nicolaas François, latende maar eenen Soon na/ Prins Karel van Lotharingen. De Abdisse van Fronteveaux, natuurlijke Dochter van den Koning Hendrik de Vierde, wierd ook op dese tijd met statie tot Parijs begraven; over de welke de Jesuijt Costar een treffelijke Lijk-reden deede/ daar seer veel Adels tegenwoordig was. Dit trof het oor: maar de ongelukkige brand tot Geneve, trof het hart/ die/ eenige dagen naar malkanderen duurende/ niet wilde af-laten/ voor dat'er 71 Huysen in de assche/ en 170 menschen in het stof lagen. Het selfde ongeluk trof Basel mede/ alwaar des nachts omtrent elf uuren/ by de Brug van den Rhosne, een brand ontstond/ door de welke ook seer veel huysen vernielt/ en daar door wel 200 Huysgesinnen bedorven wierden. Veel Menschen heeft men onder de vervallen gebouwen daar na dood gevonden/ welkers ten deelen verpletterde/ en ten deelen versengde lichamen men daar na begraven heeft. Het geweld van de brand was soo geweldig/ dat'er een groot deel van dese beroemde plaats/ onder een ellendig en jammerlijk gekerm in de assche/ word gesegt/ geraakt te zijn.

[Margin: Groote ...jken.] [Margin: Groote brand tot Geneve en Basel.]

Ondertusschen branden de Cardinalen in het Conclave niet minder/ elk om sich/ of diese het selve het beste gunden/ den drie-dubbele Kroon op het hooft te sien. Allerhande praat had buyten/ beneffens ieders bysondere verwachting/ sijn gang. Maar binnen ging het de sommige sodanig aan het hart/ dat sy daar siek van wierden/ en sich de Conclave lieten uyt-voeren: doch de selve/ bedenkende dat hunne tegen-strevers sich van hun-lieder af-zijn mochten dienen/ keerden soo haast weer daar in als sy daar uyt-geweeken waren. De Spaanse en Franse Ministers, en Bedienaars/ quamen aan-geladen met

[Margin: Handel in het Conclave tot Romen.]

1670. Januarius.

met swaare Wissel-brieven / om te sien of het goud ook iets omtrent de verkiesing sou willen werken: de Fransche Cardinalen quamen ook buyten verwachtinge in het Conclave, daar sommige / en voornamentlijk die van het Huys van de Medicis, hen liever duysent mijlen van daan gehad hadden. Het volk was wel soo uytgelaten / dat het aan de trappen riep / datse doch den gierigen Vidoni wilde voor-by-gaan / als wetende dat'er niet veel onderstant van dien Prelaat te verwachten was. Men sag ook een Laster-schrift voor sijn Huys geplakt / dat aanwijsinge op Bolonie deede / om daar te gaan vernemen / wat een treffelijk Man hy was / om den Pauselijken Stoel te bekleden: maar onder al de 56 Cardinalen hadden geen meerder verwachting als Altieri, Cibo, Celsi, Nerli, Facchinetti, Barbarino, en Bonvisi. Aldus ging het aldaar vast toe; en de Posten trokken geduuriglijk van Romen na Parijs, Madrid, Florencen, en andere gewesten / daar men vast met open keelen na den uytslag verwachte en haakte; eenige / merkende de grooten over van de twee Kroonen / Vrankrijk en Spangien, vreesden dat men in de plaats van een / met twee Pausen voor den dag komen sou. Maar het gelukte noch ten lesten / als men op sijn tijd hooren sal.

Wapen-rustingen van *Vrankrijk* en *Munster.*

Ondertusschen liet evenwel de Kroon van Vrankrijk niet na / in haar wapen-rustinge voort te varen / soo met het bouwen van groote Schepen / (onder de welke de Koninglijke Son, met 120 Stukken / was) als met het gieten van Geschut / op het welke / zijnde meest Velt-stukken / gegooten stond / *Non minor Junctis*, willende seggen dat hy soo veel ware als al de bondgenooten met malkanderen; soo deede ook sijn mede-genoot / de Bisschop van Munster, in het heymelijk / met voorgeven evenwel / dat hy sich niet wapende als voor het Keyserrijk: maar in tegendeel quamen andere berichten / selfs geruchten / van dat hy iets op Borculoo sou hebben voor-gehad. Van andere oorden had men anders niet / als dat hy sijn troepen vast te samen rukte; al het welke evenwel haar Hoog-Mogende op hunne hoede deede zijn. Men nam ook groot bedenken / wat de oorsaak mocht zijn geweest / waaromme de Vorst van Aversberg, eerste Bedienaar aan het Keyserlijke Hof / in ongenade mocht geraakt / en hem het Hof verboden zijn; en dat men voor-gaf dat hem noch veel gunst geschiede / dewijl men hem het leven houden liet; ook hem geraden wierd sich stil te houden / op dat hem niet arger mocht gebeuren / als hy reden van dese handeling aan den Cancelier van Oostenrijk, die hem dit aanseyde / versocht / of sulks niet uyt te naauwe onderhandelinge met Vrankrijk, of des selfs Gesant Gremonville, mocht ontstaan zijn; gelijker wel gesegt wierd / dat'er by de Spaansche eenige brieven onderschept waren / die het selfde niet duysterlijk souden bevestigen: altoos Gremonville deede door een Expresse, en afgeruste Bode / sijnen Koning daar de weet van; waar uyt men niet twijffelt of den selven was daar al veel aan gelegen.

Van den *Taffilet.*

Men kreeg om dees tijd tijdinge van Lissabon, dat den Prince Taffiletta sich met een oorlogs-macht van 150000 mannen voor een plaats / waar door hy die van Algiers meende te dwingen / sou neer-geslagen hebben. De Engelsche, by dese gelegentheyt / hebben hunne Ambassade by hem afgelegt / maar vonden by den selven geensints de gunst diese verwacht hadden / alsoo de selve genoegsaam toont geen vreemdelingen / immers geen Christenen aan de vaste Kust van Africa te willen dulden. De Heer Howard had selver wel genegentheyt gehad / na Salée, over land te reysen: maar die tocht is hem / als komende uyt een Christen sterkte / niet toegestaan. Sijn Secretaris dan / en andere van sijn Bedienaars / zijn by den Taffilet geweest / sonder iets bysonders te verrichten / soo dat de Heer Howard genoegsaam onverrichter sake weder te rugge heeft moeten trekken. Niet veel meer heeft de Turksche Gesant tot Parijs uytgerecht / als dat hy / gevraagt zijnde wat hem van het Fransche Rijk docht / sou geantwoord hebben / dat het Land schoon was / en indien sijn Meester geweten hadde dat het soodanig was / hy het selve voor andere sijn eygen sou hebben gemaakt.

Antwoord van den *Turkschen* Gesant.

Grouwelijke moorden.

Een persoon van omtrent de vier-entwintig jaren / hebbende te vooren den Grave van Forgatz gedient / begaf sich van Freystad naar Neuheusel, alwaar sich veynsende als of hy onder de Christenen niet te recht

1670. Januarius. recht konde geraken / hy sijn dienst den Ali Bassa, hooft van de Janitsaren, die aldaar in besettinge leggen / quam aanbieden. De Bassa, geen mishagen in het gelaat van den Jongman hebbende / neemt hem in sijnen dienst aan / en handelt hem wel: maar hy / sonder dat men de reden daar van weet / roept op een tijd sijn Heer by hem / als om iets wonders te sien / daar hy in een Loodge stond hout te hakken: wanneer dese binnen quam / gaf hy hem / met een spaade / een slag op het hooft / dat hy neder-storte / die hy voort met een tweede slag af-maakte. Daar op roept hy sijn Meesterse / om by haar Man te komen / die hy op de selve wijse ombrengt; 't selve deede hy aan de oudste Dochter / en een Kamer-meyt / die hy al onder schijn van door hun Heer geroepen te zijn / in de Loodge kreeg / en d'een na d'ander afmaakte. Hier mede noch niet te vreden / gaat hy in het Huys / daar hy noch twee overige Dochters om den hals brengt. Daar op steekt hy een seer groot vuur te midden in het huys aan / vult terwijl eenige sakken met koorn / laad die op een wagen / en rijd daar mede de Stad uyt / als wilde hy dat koorn na de Molen brengen; het geen de Wacht van de Stad / die hem kende / aannam: maar buyten zijnde / word de wagen aangehouden / om besocht te worden; doch hy / terwijl het selve geschiede / begeeft sich op de vlucht / en geraakt behouden binnen Neutra, en van daar na Freystad. Terwijl deed het vuur / dat hy aangelegd had / mede sijn werk / en sette het geheele huys in koolen. Inder daat een Barbarisch bestaan van een Christen.

Moor- | ver- oord. Tot Gent was men mede by-na soo woedende: een Cornet van de Spaansche Ruytery / had tot tweemaal toe / tot Gent gesocht een Borger om verre te schieten / het welke hem t'elkens gemist was: maar soo als hy voor de darde-maal den selven aanquam / was de borger op sijn hoede / en nam den Schelm so wel waar / dat hy hem selfs onder de voet schoot. Doch beklaaglijker was het ongeval van den Ridder Sandijs: dese hebbende een Vuur-roer in de hand / en het selve juyst met de tromp na sich toe-keerende / word door het selve / alsoo het by ongeval afging / in den buyk geschooten / daar hy van gestorven is.

Ongeval.

1670. Januarius. Zee-roveryen. Een Engelsche en Portugeesche Brasilischvaarder quamen voor de Revier van Lissabon, om daar in te loopen; d'eerste was soo goet als binnen / en d'ander onder het Geschut van Cascais, wanneer de laatste / die omtrent een Kanon-schoot achter hem in Zee was / een schoot doet / alsoo hy door een Turksche Fregat met 36 stukken kort gevolgt wierd. d'Engelschman set het daar op wederom in Zee / om den Portugeesch te hulp te komen. De Rover klamt hem terstond aan / en schiet dapper op hem / hier over ontstaat een hevig gevecht; blijvende de Portugeesch, hoewel hy 32 stukken op had / te loefwaart leggen; d'Engelschman, hebbende 26 stukken op / geraakte daar af met vier dooden en eenige gequetsten. Eenige dagen daar na komen twee Engelsche Fregatten, yeder met veertig stukken voorsien / en een Hamburger, tot Cadix in-geloopen. De Engelschen hadden eenige Terreneufsvaarders by sich gehad: maar / komende by de Caap, wierden van ses Algiersche Rovers aangetast / van de welke de vijf de Engelsche Convoyers, en den Hamburger, werk gaven / terwijl de seste onder de Visschers liep / daarse ses of seven van namen. Het welke verricht hebbende / zijnse heen gegaan. Even te vooren was daar een Fluyt op de Pley Rota genaamt / zijnde van de Turken genomen / om naar Algiers gebracht te worden / met haar ophebbende Rovers gestrand. Tien van de selve zijn gevangen / en de rest te landewaarts ingeloopen / die het mede niet sullen konnen ontkomen. Nessens hem zijn noch vijf Schepen / uyt de Condaat komende / genomen: in der daat een bedroefde tijdinge / en beklaaglijk werk / dat de Christenen niet machtig genoeg zijn dat geweld in te binden. De Turken waren tien in het getal. Sy schooten eenen Duynkerker in de grond / en namen vijf Koopvaarders, (als gesegt is) twee Engelschen en drie Hollanders.

Uyt het Schip de Prins Casimier, leggende voor Zanten of Zacynthus, van den twaalfden November, wierd bericht / als dat sy met den Commandeur Tol, op den tweeden van die maand / van Smyrna vertrokken waren / laveerende met een Noord-Ooste wind de Revier af / latende de Schepen / de Tyger en St. Steven, tot Smyrna; ko-

1670. Januarius.

mende tusschen Ipsera en Scio, kregen sy op den sevenden/ met den morgenstond/ drie Schepen/ de Son, de Maan, en een Man te Paart, in het gesicht/ die sy verkenden Turken te zijn. De Commandeur en Casimier maakten sich klaar om te slaan/ lieten de Prince Vlagge wajen/ en schooten een schoot/ tot een teeken dat sy hun vyand verwachten. Het waren drie nieuwe Fregatten, voerende yeder meer als veertig stukken/ en vol volks zijnde. Sy setten het op Casimier aan/ en lieten den Commandeur leggen. Terwijl sy in het gevecht waren wierd het dood stil/ soo dat de Commandeur, wat bedenkelijke middelen hy ook konde aanwenden/ niet konde by sijn Makker komen. Soo dat dit Schip alleen/ met die drie Turken, wel ses of seven glasen hun hart mochten op-halen; van de welke d'een voor den boeg/ d'andere hem op de zy/ en de darde aan de Spiegel lag. Daar wierd wederzijds kruyt noch koegels gespaart. Casimier kreeg ten eersten wel dartig soo dooden als gequetsten/ onder de welke verscheyden arm en beene-loos waren/ gelijk de Schipper ook sijn linker been afgeschooten wierd. Ten laatsten gingen de Turken evenwel deur/ latende de Casimier met seven dooden en menigte van gequetsten/ wel achten-veertig of vijftig schooten onder water/ al de seylen en touwen/ tot een toe/ aan flenteren/ sonder een Mast of een Ree die te gebruyken was. Al dat de Commandeur konde doen/ was de schrik van de Turken te vermeerderen/ en daar na sijn Makker met splissen en knoopen de hand te bieden.

Noch quamen omtrent die tijd twee Schepen van Rio de Genero binnen/ d'eene een Fluyt, had tegen den Vice-Admiraal van Algiers doende geweest. De Turken hadden het Boven-schip al drie glasen in gehad: maar de Capiteyn, een Engelsman zijnde/ had de Hut door een kist met Kruyt/ met menigte van Turken, die daar op waren/ in de lucht doen vliegen. Te gelijk gaf hy gelukkiglijk den Turk eenige schooten onder water/ waar door die gedwongen wierd den Engelsman te verlaten. Die des anderen daags seer ontramponeert daar binnen gekomen is. Toen bleef daar noch een Fransch Oorlog-schip op de Kust/ daar wel dartig persoonen van verdronken. Een ander Hollands Capiteyn schrijft uyt Tripoli, de plaats van sijn gevangenis/ van den achtienden December 1669. dat hy/ elf dagen na sijn vertrek van Cabo Sapientia, drie Turksche Rovers, tot sijn groot ongeluk/ ontmoet heeft/ zijnde d'eene d'Admiraal, d'ander de Vice-Admiraal, en de darde de Schout by Nacht van Tripoly; d'eerste met veertig Stukken gewapent/ en zeylende als een vis/ quam den Hollander drijvens aan boord/ en bedwong hem sich over te geven. Dartien dagen daar na quamen dese Turken, omtrent de geseyde Caap, by twee Schepen/ die aan hunne Vlaggen en tuyg Hollanders scheenen te zijn/ (een Convoyer en een Koopvaardy-man) diese mede dachten te nemen. De genomen Capiteyn was op de Schout by Nacht, en mocht het spel aansien: maar de Turken wierden soo begroet/ dat sy niet wisten hoe sy onder het Hollands Geschut van daan souden komen. Daar op wierd het stil/ soo dat al de moeyte/ die de Convoyer deede/ om een van de Rovers aan boord te geraken/ ydel was: ondertusschen schoot hy wakker naar hun Rondhout/ dat hy ook niet na-liet dapper te raken; soo dat/ indien het wat hol water was geweest/ de twee Admiraals haar Masten niet staande gehouden souden hebben gehad. De Schout by Nacht had drie schooten onder water. De Gevangene Christenen wierden na boven gejaagt/ om het met de riemen te ontroeyen/ terwijl de Turken in het ruym liepen/ zijnde niet weynig in de klem. De Vice-Admiraal had twee-en-veertig dooden/ en soo veel gequetsten; en d'Admiraal, een nieuw Schip/ had niet minder: maar de Schout by Nacht had weynig schade aan volk/ soo datse lustig te Kermis waren geweest.

Dit is van de Rovers ter Zee. Maar tot Londen is de vermaarde Land-rover du Val gevangen in-gebracht. Dese een Molenaars Soon uyt Normandyen, maar uytsteekende wel gemaakt/ en met veel Fransche aardig en bekoorlijkheden begaaft/ is in dienst van den Hartog van Bukkingam (indien mijn onthoud wel is) uyt Vrankrijk in Engeland over-gekomen; daar hy/ omtrent de Dames, en selfs die van het Maagschap van den Hartog/ sijn Talent soo wel wist

1670. wist te besteeden / dat sijn Meester geraden docht dien Haan van onder sijn Hennen wech te jagen. Zedert begeeft hy sich weder na Vrankrijk, na dat hy al een wijl in Engeland onder de High Waymen, of Land-rover / (in die Konst ervaren) had te School gelegen / daar hy onder de Messieurs du Pont Neuf, als een Filon van aansien / sijn handwerk soo wel oeffende / en sich soodanig signaliseerde, dat hy / indien hy anders met sijn schoon lichaam geen schandelijken galg wilde vercieren / gedwongen was dat Rijk weder te verlaten / en sich weder over naar Engeland te begeven; daar hy sijn oude neering weder aanvangt. Onder al sijn roveryen / die sommige met aardigheden vermengt zijn / word dese mede verhaalt: Hy had kennisse dat seker Ridder met sijn Vrouw / en drie sakken met geld / ieder van hondert pont Sterlings, op de weg na Cambridge van Londen quam. Hy begeeft sich met twee of drie van sijn onderhebbende Gauwdieven op den weg / tot dat hy de Karos / die hem afgemaalt was / komen siet; de Ridder, by geval het hooft uyt het portier steekende / sag hen komen aan-rijden; en gelijk Lieden / die met gelt beladen zijn / voor het ritselen van een riet (als onsen Juvenalis segt) vervaart zijn / dacht hem dat die Gasten niet pluys waren. De Dame steekt haar hooft mede buyten: maar oordeelde anders / en dat het eerlijke Edellieden waren; en daar op / om de onbevreesde te speelen / haald haar Flageollet, of pijpken / uyt de sak / en begint daar seer aardig / gelijk sy wel konde / op te speelen. Du Val, voor-by rijdende / hoord haar speelen / en gelijk hy noch beter als sy daar mede wist om te gaan / heft ook aan / vervolgende de Karos vast van achteren. Na dat dit speelen soo wat geduurt had / komt hy met een bevallijke beleefthеyt aan het portier / en seyd / dewijl Madame soo aardig in het speelen was / dat hy niet twijffelde / of sy sou haar gaaf in het danssen mede wel hebben / en versoekt met eenen den Ridder, haar verlof te willen geven een Courante met hem in sijn tegenwoordigheyt te danssen. De Ridder, wel beseffende dat het weygeren hem geen voordeel sou doen / versoekter sijn Vrouw toe with all his hearth, die daar over met een galante aardigheyt uyt de Koets gaat / en met du Val, à Chansons, op het gesang een gangetje of twee gaat; naar het welke du Val de Dame by de hand weer by haar Man (die misschien haar en hem ondertusschen wel duysent op hun hart gewenscht heeft / vreesende dat hy haar op een paart mocht werpen / en met haar om een luchje rijden; siende hem voor galant genoeg aan / om een jonge Dame een oud Man te doen vergeeten.) in de Karos leyde / met groote danksegginge voor die aan hem bewesene beleeftheyt / gelijk hem de Ridder met beter hart bedankte voor de sijne / als hy uytdrukken kon: daar op treed du Val te rugge / als willende haar laten voort-rijden; en den Ridder lachte nu al in sijn mouw / om dat hy'er soo wel afgeraakt was / wanneer hy het hooft weder in het portier steekt / en seyd: My Lord, gy hebt noch wat vergeeten; en wat is dat vraagde d'ander? u Speelman te betalen berechte du Val; By my throth (saith the other) gy segt de waarheyt / en rijst met eenen op / en haalt van onder sijn kussen een van de drie sakken van daan / en geeft die du Val, seggende dat het voor sijn Speelman was / en grooten dank toe. Du Val, in het aanvaarden / bedankt hem: maar (segt hy) u beleeftheyt omtrent dese eene / heeft u de twee andere gesalveert.

Januarius.

Geestig ... haal ... n du ... l, een ... nd- ... ver.

d'Edelman bedankt hem. Hy bedankt den Edelman / geeft hem een Briefje van Salve guarde, en laat hem soo heenen rijden. Of nu de Ridder bly was / om dat hy de twee andere noch behouden had / of droevig / om dat'er de darde niet by was / laat ik anderen bereden-kavelen; en of misschien sijn gierigheyt sijn jaloesy niet gaande gemaakt / en sijn gramschap op sijn Vrouw heeft doen uytstooten / dan of hy haar desen galanten Dief te seer prijsende / met gedult gehoort heeft / mach ieder na sijn belang oordeelen. Korts daar aan geraakt den armen du Val in de val. Toen mocht men het gantsche Hof van Dames op de been sien / om desen braven Gauwdief te aanschouwen; en soodanige waren daar by / die onder hun Masquer niet lieten

1670. Januarius.

K 2 menigte

1670. menigte van tranen over hem te stozten/ ja selfs die onbekent een voet-val aan den Koning voor hem hebben gedaan. Maar du Val moest voort/ en wierd onder duysenden van tranen/ en Godt have jour soules, en een werelt van toekijkers/ uyt die werelt van een Stad/ naar Tyburn gevoert/ en niet sonder respect opgehangen. Zijn lichaam wierd in een rouw-koets van de Galg gehaalt/ en door de Dames opgetoopt/ in een Bed van Staat gelegt/ en eyndelijk/ niet sonder lacchen/ van de Hovelingen statelijk begraven. Ik heb sijn Graf-dicht in het Engelsch gesien/ maar daar alleen de twee voorste Vaarsen van onthouden. Sy luyden dunkt my aldus:

Januarius.

Heer leids du Val Reader if mash thou art,
Look to thy purse, if female to thy heart.

Hier leyd du Val, Leser, indien gy een Man zijt, bewaart u beurs; zijt gy een Vrouw, bewaart u hart. Dit souden wy konnen doen rijmen/ maar het sal niet noodig zijn. Genoeg van desen diefachtigen Galand.

Poolsche saken.

Uyt de Ukranie had men nu schrijvens/ datse aldaar den eenen alarm op den anderen hadden/ en dat na eenige gelukkige voorvallen van Hanenko, en Patraza Muzza, tegens Dorozensko, in het veroveren van eenige Steden/ en het slaan van eenige sijner troepen/ de selve Dorosensko sich met groote macht weder tegens hen gewent/ en hen onder Stiblaum, in het opene velt/ met een Veltslag/ dapperlijk aangegrepen/ en te samen uyt het velt geslagen heeft/ bekomende des Hanenkoos Geschut/ en veel gevangenen; en de vluchtende tot aan Haman toe vervolgende. Men schreef ook van Lemburg, dat sich 20000 Tartaren by den Dorosensko hadden begeven/ en in Constantino Ostrak, en daar omtrent winter-leger begeert: maar dat de Dorosensko het selve rondelijk geweygert had/ alsoo hy met de Kroon Polen in goet verstand was/ en hy/ noch sijn Kosakken, van de selve niet als alles goets ontfing; evenwel/ indien men hem 60000 guldens ter hand wilde stellen/ soude hy hen-lieden Winter-quartier in de Ukranie aanwijsen: maar hy wist wel dat sy daar toe geen beurs noch ooren hadden. Ook schrijft men dat de Chmelnizensko by de Tartaren gevangen sou zijn.

Februarius.

Dese maand was doorluchtig door de dood van den doorluchtigen Koning van Deenmarken, Fredrik de Darde; dese wierd op den sestienden/ des nachts/ schielijk met een overval van Colijk bevangen/ waar over de Geneesmeesters terstond by hem geroepen zijn/ die soo veel verlichting evenwel by-gebracht hebben/ dat hy op den achtiende noch verscheydene redenen voerde: maar des anderen daags bevond sich de Koning soo swak/ dat hy het Avont-maal ontfing/ en alsoo/ tusschen twaalf en een uure/ de werelt verliet: korts voor sijn dood wierden de voornaamste van het Hof op het Slot ontbooden: maar aanstonds/ na sijn overlijden/ sloot men de poorten van de Stad rontsomme/ sonder dat'er iemand uyt of in konde. Dien selven avond wierd aan den Erf-Prins/ nu Koning/ en Christiaan de Vijfde genoemt/ van de eerste en voornaamste Grooten en Raden van het Rijk/ als ook van de Raden der Stad/ en de twee-en-dartig mannen/ den eed van getrouwigheyt en onderdanigheyt afgelegt en na de condoleantie of het rouw-beklag/ sijn Majesteyt alle geluk en zegen toe-gewenscht. De Generaal Holke wierd terstont de Ooster-poort uyt/ naar het Slot Kroonenburg afgevaardigt; al de Oorlogschepen/ die in de Haven bevroosen lagen/ wierden beset/ en het volk/ soo te voet als te paart/ binnen de Stad in besettinge leggende/ gelast goede wacht te houden. Op den een-en-twintigsten wierd daar ook de Gedenk-dag gehouden van het jaar 1659. den 21. February, wanneer de vyandlijke Sweden soo gelukkiglijk af-geslagen zijn geworden: maar de gewoonlijke vreugde-vuuren zijn/ ter oorsaak van des Konings dood/ niet aangestelt; doch de dank-segginge wierd niet min plechtig gedaan. Het Koninklijke Lijk was te sien op het Slot/ leggende op een met silver geborduurde deeken/ op een verheven stelling; het sterf-kleet was mede vol silvere strikken/ met groote goude quasten behangen; acht brandende witte was-kaarssen stonden rontsom. De nieuwen Koning bevestigde al de amptenaren in hun voorige ampten en bedieningen/ blijvende evenwel de droefheyt van het volk seer groot/ dewijl dese Koning/ ter oorsaak van sijn goedertierene heerschappy seer bemint was. De jonge Koning Christianus de Vijfde, op sijns Vaders Throon getreden zijnde/ heeft van al het krijgsvolk/ tot Koppenhagen, dese volgende Eed ontfangen.

1670. Februar. Dood van den Koning van *Deenmarken.*

Wy

1670. Februar. Eed van 't Krijgs-volk.

WY tegenwoordige Bevel-hebberen en Krijgs-lieden, t'samen en byſondere, belooven en beſweeren, den Alderdoorluchtigſten, Grootmachtigſten Koning ende Heere, Heer *Chriſtiaan de V.* Koning van Deenmarken, Noorwegen, der Wenden en Gotthen, Hartog van Sleeſwijk, Holſteyn, Stormarn en van Ditmarſchen, Graaf te Oldenburg en Delmerhorſt, onſen aldergenadigſten Koning en Heere, en ſijne Koninklijke Majeſteyts Erfſucceſſeur in de Regeringe, dat wy die willen houd en getrouw zijn, des ſelfs beſte, nut en voordeel te ſoeken; mitſgaders des ſelfs ſchade en nadeel ſoo verre willen ſtuyten, ten eynde u Koninklijke ſouveraine Majeſteyt en Erven ſoo wijd mogen blijven onveranderlijk in poſſeſſie; en ſullen allen (ſoo mindere, als aan hare meerdere Officieren ook behoord) deſes, als beëdigt, ook verplicht zijn, ſoo dat niet by achterdocht of bedrog op de monſteringe mocht voor-vallen. Inſgelijks willen wy, ſoo te lande als te water, met lijf en bloed tegen ſijnes Majeſteyts Vyanden onwederſprekelijk ons aan ſtellen, ſoo na ſulke, als noch volgende krijgs-ordeninge, en ons als getrouwe Knechten en eerlijke Krijgs-luyden behoort, gedragen; daar toe helpe ons &c.

Franſche ...en.

De oorlogs toeruſtingen in Vrankrijk gingen ondertuſſchen hunnen gang; makende de geheele wereld de ooren en oogen door het gerucht van hare Wapenen open/ door de benieuwde verwachtinge/ waar heenen ſich die vreeſlijke donder-buy ten laatſten ſou wenden. Vorſt Willem van Furſtenburg woelde ſeer yverig/ om voor dien Koning een merkelijken aanhang te maken. De Biſſchop van Munſter wierf onder de hand al wat hy konde: maar wiſt ſijn Troepen ſoo looſlijk verſpreyd te houden/ dat niemand het getal van de ſelve weten konde/ en daarom by deſe ſtaad ſelf te minder acht daar op geſlagen wierd. De Koning deed ook de Franſchen die in Holland waren/ op pœne van ongehoorſaamheyt te huys ontbieden. (Tot Thionville wierd veel leef-tocht en voorraat van oorlog te ſamen gebracht; door der Elſas trok veel volks/ die men den naam van recreuten gaf; menichte van Leere Kolders wierden tot Haverne door den Biſſchop van Straatsburg gemaakt/ die alle na den Koning van Vrankrijk geſonden wierden: hy ſette ook den Ooſt-Indiſchen handel met allen yver voort.

1670. Februar

De Equipagie of toeruſtinge van dit jaar ſoude beſtaan in ſes kloeke Konings Schepen/ met vijf of ſes Fluyten/ die als Koop-vaarders mede ſouden gaan; de Heer de la Haye, Gouverneur van St. Venant ſou voor Onder-Koning na Madagaſcar gaan: en de Heeren Chapellier en Nicolaas Picly, als Directeurs van de Compagnie; een getal van omtrent honderd Franſche Edel-lieden ſouden mede de reys aan-nemen/ die de ſtaat van Indien ten nauſten ſouden onderſoeken/ om op hun wederom-komen den Koning ten aldernauwſte daar bericht van te doen: maar een quaat voor-teken was/ dat twee Schepen (die tot Havre de Grace ten naaſten by vol-laden/ en met alle voorraat voorſien waren) in het uyt-loopen door eenig verſuym verongelukt en geborſten zijn; toonende de Zee miſſchien ſoo weynig mededogen met die landaart/ als die landaart ter ſelver tijd met drie van onſe verongelukte Schepen/ by Bologne op de kuſt gebleven/ getoont hebben; daar van ſy het meeſte volk/ by gebrek van handreykinge/ lieten verdrinken; en ſelver de drijvende Vaten/ Wijn en Brandewijn (wel tot 2000 ſtuks toe) ter nauwer noot wilden bergen.

Ongeluk van eenige *Vlaamſche* Capiteynen.

Soo ongelukkig waren ook een deel brave Vlaamſe Capiteynen; hier van word uyt Brugge aldus geſchreven: Giſteren avond, omtrent half ſeven uuren, is uyt deſe Haven gezeylt het Jacht van den Koning van Engeland, expreſſelijk gekomen, om den Heer Ognati over te voeren. De Capiteyn van de groote Convoyer heeft het ſelve met eenige andere Capiteynen in ſijn Chaloup een ſtuk weegs in Zee geconvoyeert, tot dat het Jacht (met een eer-ſchoot ſijn afſcheyt nemende) met een goede voor de wind ſijn Reys vervorderen ging. Deſe Capiteynen dan, menende met de Chaloup weder na de Stad te komen, bevonden dat de Vloet ſoo geweldig uyt liep, datſe met geen geweld in de Haven konden komen; ſy konden ook dien nacht in Zee niet blijven, hebbende geen Zeyl by ſich genomen, maar alleen acht mannen met Riemen. Dit volk (door den Capiteyn Abraham Faas dapper aangemoedigt zijnde) roeyden wel wakker aan: maar onder het roeyen braken twee Riemen in ſtukken, ſoo datſe ten laatſten ſagen, datſe meerder achterwaarts als voorwaarts dreven: Faas was dan van beſluyt, dat men met de Chaloup ſou ſien aan de Strand te komen, dewijl het anders niet weſen konde. Sy dan geraakten op de

1670. Bank by de Haven, onder de platte form: maar door de groote ongestuymigheyd van de Zee, is de Chaloup wel half vol water gesmeten; het welke sy met hunne Hoeden wel sochten uyt te hoosen: maar daar op noch een andere Zee komende, heeft de Chaloup het onderste boven geworpen; aldus geraakten sy alle in de Zee, daarse (hoe brave en kloeke Zee-luyden sy ook waren) alle ten eersten door de koude verstijft, en voorts verdronken zijn. Sy waren dese by namen: Capiteyn Abraham Faas, Capiteyn Mattheo de Schot, Capiteyn François Pille, alle Konings Capiteynen, en Capiteyn Roel Reuse, Lootse van dese Stadt: voorts andere Schippers en Matrosen, die al te samen verdronken zijn. Capiteyn Mattheo de Schot met Roel Reuse, zijn omtrent Albertus gevonden, en aldaar in een Herberg gebracht; twee of drie anderen omtrent Marie-Kerk en Raversye. De Capiteyn Faas, met noch vier anderen, half-wegen Nieuwpoort te Middelkerk, daarse met de Zee heen gedreven waren. Van dese dertien Persoonen (al te samen brave Mannen op een na) is'er geen ontkomen als dese eene, die een ongebonden rouwen gast, en van geen achtinge is. Maar gelijk dit een groot verlies voor de Koning van Spangien, in soo veel brave Dienaren en Capiteynen is geweest; soo was in tegendeel de winst en het voordeel ongelijk veel grooter / die de selve Kroon ontfing uyt het lang verwachte aan-komen van de Spaansche Vloot uyt Nueva Hispania, sterk 19 Zeylen / daarse op den tweede van dese maand mede gezegent wierd: het is niet te schrijven / hoe groot de vreugde daar over onder de Koop-lieden is geresen; te meer / dewijl sy voor de selve seer beducht waren geweest / selfs voor de Turksche Roof-schepen / die (seer sterk in Zee zijnde) alle Schepen sonder onderscheyd dersden aantasten. Sy hadden dan de Hollandsche Schepen / om op de Rovers te passen (het Wapen van Amsterdam, de Hercules, de Sophya en St. Bernardo) gehuurt / om neffens vier Konings Schepen / van de Mond van de Straat af tot de Caap van St. Vincent toe / te kruyssen; op voorwaarden / datse hun loon soude ontfangen / naar dat sich de Vloot vroeg of laat opdede.

Februar.

Aankomst van de Spaansche Vloot.

Twee Savoysche Capiteynen en een Luytenant / hadden ook het geluk om uyt het hoogste gevaar van Candia te huys te komen. Sy hadden aan de Cabo de Mola, binnen de Pouille schip breuk geleden / en quamen als Pellegroms door het Koninkrijk van Napels tot Romen; van waar sy tot Turino gelukkig / doch armelijk aan-quamen / daarse den Hertog hun Vaandel weder over-leverden / datse uyt hun schip-breuk noch behouden hadden; en berichten / dat'er van 150 Savoyaarden maar 50 afgekomen waren; zijnde dese het eenige overblijffsel van twee Regimenten / die de Hertog van Savoyen tot hulpe van de Venetianen na Candia had gezonden: maar het blijven van den Colonel Aiborio smarte den Hertog seer / om dat hy deselve in een aansienlijk Gouvernement in Piedemond had gemeent te stellen. De over-geblevene Krijgs-lieden / die in sijn dienst / en ten deelen onder sijn Lijf-wacht wilden blijven / wierden door den Hertog weder gekleet; d'andere zijn met een stuk gelds verzonden.

Capiteynen komen van Candia te huys.

Een Engelsch Edelman / met noch twintig Persoonen / nam ook op dese tijd over Flamack de Reyse naar Persien; daar heenen gezonden / om over het overzenden van de Persiaansche Zijde te handelen / het welke bequaamst over Tunchen en Ispahan sou konnen geschieden: maar als dese by den Sophy sijn gehoor stond te hebben / is hy schielijk gestorven. Een van de de selve Engelse Reysigers, Sir Thomas Hebden genaamt / wilde die last voort uyt-voeren: maar soo als hy by den Koning sou gaan / is hy van sijn eygen volk om den hals gebracht. Een ander / Mr. Swijnhead genaamt / wilde het selve werk op-nemen: maar ook dese / soo als hy by den Sophy meende te gaan / is onderwegen ook schielijk gestorven. Soo dat dese handel-Reyse niet beter uyt-viel / als die van den Heer Howard, die met een seer kostelijk gevolg over land tot 10 mijlen van Fez by den Taffilet komende / op sijn voorstel van Commercie en vryheyd van te mogen handelen / het bericht kreeg / (daar wy hier vooren van gesproken hebben) als niet willende dat de Christenen daar aan die kust souden komen nestelen / op datse de Mooren metter tijd uyt Africa niet souden verdrijven / gelijk sy de selve uyt Europa en Grenada gedaan hadden.

1670. Februar.

Ongelukkige Reys van Engelsche handelaars.

Voor Polen in Weenen waren de houwelijks handelingen van beter gevolg / en wierden nu tot haar gewenschte eynde gebracht; wanneer een Expresse van Weenen aan den Koning gekomen was / met bericht / dat de Koninklijke

Houwelijk van den Koning van Polen.

1670. Februar. ninklijke Bruyd den tiende van dese maand tot Czestochouwa stond te zijn; nam de Koning terstond den weg derwaarts / om de selve aldaar te ontfangen; de Bruyd en de Oude Keyserinne / die haar vergeselschapte / wierden in Rosbaren gevoert / gevolgt van een Treyn van 40 Karossen / elk van 6 Paarden / hebbende 6 Regimenten Duytsche Ruyters tot hun geleyde tot aan de Grensen van Polen. Sy hadden (soo men seyde) een somme gelds van 2500000 Ducaten by sich voor de Bruydschat / hoewel het verdrag soo hoog niet lag. Sy sliepen den eersten nacht tot Eberldorf; de Koning en de Bruyd quamen beyde den 12. van dese maand op de Grensen / daar sich een geheel heyr van Poolschen en Duytschen Adel liet sien; de Polen hadden sich in een seer vermakelijk Pleyn in vier benden gestelt / daar sich de Trompetten / Ketel-trommen / Schuyf-Trompetten en Cymbalen wakker lieten hooren. Dese Troep bestond in 2000 Mannen te Paarde al braaf uyt-gerust; noch 500 Heydukken stonden daar mede in ordere / alle met des Konings Coleuren gekleed; voor af quamen 4000 Poolsche Edel-lieden / verselt met 100 Karossen van 6 Paarden; even voor de Karos van sijn Majesteyt reed die van des Paus Nuncius; over de 300 Poolsche Heeren omringelden den Koning / die gekleed ging in een gewaad / dat stijf van Diamanten en andere Edele Gesteenten stond / tot verrukking der oogen van de aanschouwers; na den Koning volgden drie uytstekende kostelijke Karossen / elk van acht Paarden getrokken / voor de Bruyd en de Keyserinne Weduwe / rontsom de welke de Hellebaardiers in goede ordre gingen. Half-wegen tusschen des Konings Hof en Czenstochouwa, ontmoete de Koning eerst sijn Bruyd / en daar na de Oude Keyserinne / die hy seer beleefdelijk / in de Italiaansche Tale aansprak / in de welke hem de Keyserinne weder antwoorden; daar op keerde de Koning weder na sijn Bruyd / en bewees haar andermaal sijn Hoffelijkheyd; daar na ook de Princesse Anna. Men wil dat de Koning in het eerste verrukt of ontstelt was / siende soo veel schoonheyd by-een; soo dat sijn Majesteyt in dit Compliment uyt-borst / seggende: dat het geluk haar niet alleen tot de eere van de Poolsche Kroon verkooren had: maar dat hy haar waardig oordeelde, duysend Keyserrijken te besitten. Maar alsoo dese onderlinge aanspraak al wat lang duurde / vreesde de Koning / datse niet voor den nacht op de bestelde plaats soude konnen komen; waar op hy terstond bevel gaf 1670. Februar. den Marsch of aantocht te blasen; evenwel / hoe seer sy sich haasten / quamense niet voor den donker aan. De Koning quam eerst / en een weynig daar na de Keyserin / die met driemaal los-branden van het Geschut van Czenstochouwa verwellekomt / en onder het geschal van twintig Trompetten ontfangen wierden; hare Majesteyten traden af aan de Poort van de St. Maria Kerk / daar de Koning in het af-treden de Keyserinne, de Eerts-Bisschop van Posen die aan de Koninginne, en de Heer Patz, Groot Cancelier van Littauw, aan de Princesse Anna, de hand gaven. De Koning op sijn in-komen / wierd van den Abt deser plaats met een aanspraak bejegent; waar op het Te Deum Laudamus seer treffelijk gezongen wierd / en alsoo begaven sich hare Majesteyten na de vertrekken die voor haar verveerdigt waren. De Keyserinne at met de Princessen hare Dochters / en de Koning met weyning geselschaps / yeder alleen. Des Sondaegs dede de Koning hare Majesteyten den goeden morgen toe-wenschen; en een weynig daar na quam hy in de Kamer van de Bruyd / die hy begroete. Terwijl stelde men na de Kerk een dubbele rey van Musquettiers; des Konings en des Keyserinnen Lijf-wacht stond onder een Galderye; in het uytgaan ging de Keyserin aan des Konings zijde / die / gelijk ook de Koninginne / met een witten geborduurden Rok bekleed waren; binnen de Capel van de Heylige Maget was mede een weg gebaant van witte kleeden / en een verheventheyd mede met witte kleeden bedekt / daar des Paus Nuntius de trouwinge op dede / en na de plechtigheden de zegeninge over het houwelijk gaf; hy deed daar na de Misse, en daar op wierd seer heerlijk het *Veni Creator Spiritus* gesongen; naar het welke sich hare Majesteyten weder naar hun vertrek begaven / daar in het *Refectorium*, of de plaats van vermaak / een treffelijke maaltijd aangerecht was / die tot tien uuren duurde. Hare Majesteyten saten onder Dais of verhemelten / de Eerts-Bisschop van Posen ter slinker / en des Paus Nuntius ter rechter zijde; en voorts alle de Grooten, een yeder na sijn staat en rang: daar op wierd gedanst; de Koning

1670. Koning danste self eerst met sijn Bruyd/ en daar na met de Princesse sijn Schoon-suster; de Casteleyn van Cracouw danste mede met de Koninginne, die het na de Italiaansche wijse seer wel klaarde; hier op volgden de Vuur-werken en andere aardigheden meer/ die men op sulke Bruylofteu gewoon zijn te sien.

Februar.

Poolsche saken.

Dit waren heuglijke dagen: maar ondertusschen was men van des Rijks wegen in geen kleyn beduchten voor een inval van de Turken en Tartaren, welke laatsten alleen uyt het gebied der Russen over de 18000 zielen souden wech gevoert hebben; makende te samen (met diese van andere Grensen gehaalt hadden) een ongeloofelijk getal. Ondertusschen quam mede tijdinge/ dat/ na dat de Dorozensko den Hanenko geslagen had/ de Silistrische Bassa daar op voort uyt last van den Grooten Heer met een Heyr van 40000 mannen Bialogrotische Tartaren in de Ukranie getrokken was/ en sich onder de Stad Human met den Dorozensko sijn gantsche macht verhoegt had/ waar op sy die Stad aanstonts tot verdrag gebracht hadden: maar terwijl men besig was het selve te sluyten ontstak'er een brand in de Stad/ die veel van de selve verwoeste/ anders soude de Bassa aldaar sijn hooft-quartier genomen hebben/ het welke hy nu tot Kolnick nam. Aldus hadden sich dese Barbaren met malkander ten laatsten wel verstaan/ en de Dorozensko aldus sijn ontrouwe hebbende laten blijken/ heeft de Tartaren, van den Nieper af tot Kiouw toe/ hun Leger beschaft; en met eenen den Turkschen Keyser laten weten/ hoe verre sich de Grensen van de Ukranie strekken: soo dat men nu siet/ wat desen Vorst in sijn schild voerd/ en dat men de Polen met recht voor den selven gewaarschouwt heeft. In Bislalierkieuw leggen al de Steden vol Tartaren, daar sich geheele huys-gesinnen uyt Tartaryen heen begeven/ die sich in de Ukranie gaan neder-slaan; te meer daar toe aan-gemoedigt/ om dat de Dorozensko opentlijk heeft laten uyt-roepen/ dat hy al het gene sy op de Polen of Muscoviters behalen/ by hen voor goeden buyt verklaart.

Staat van het *Conclave.*

Tot Romen wilde het in het Conclave met de verkiesinge van een Paus niet voort/ de een vraagde den ander/ of men aldaar de Paas-Eyeren eeten sou? die tot antwoord kreeg/ dat ware beter/ als een vuylen strupf te bakken; dag voor dag was de gemeenschap en hoop van eenen goeden/ en in vrees van eenen quaden Paus te krijgen; vreesende in dese laatste stand seer voor Vidoni, daarse toch voor al geen goeden muts op hadden; biddende de Cardinalen, die naar het Conclave gingen/ *per Lamor de Dio*, datse toch Vidoni geen stem wilden geven: sommige (onder de welke de Cardinaal Imperiale) wierden daar siek van/ andere zwaarmoedig; en een gevraagt zijnde/ wat men in het Conclave dede? gaf tot antwoord/ dat men daar malkander vast leep aan-sag; men stelden het gebed van veertig uuren aan/ droeg het Sacrament om/ op dat doch hen een goeden Paus geworden/ en de verkiesinge haast geschieden mocht; en dat op soo een/ die de Christen Vorsten tegen het Turksche geweld tot eendracht konde bewegen; oordeelende/ dat selfs de staat van Romen door het verlies van Candia begost te waggelen. De Fransche, Spaansche en Keyserlijke Gesanten quamen somwijlen aan de Tralien van het Conclave, om het een of het ander nieuws in hun belang te hooren; gaande d'eene wel/ en d'ander qualijk geschooren heen/ na dat het daar binnen ebde of vloeyde. Gigi scheen nu niet meer te betrachten als om Elci op den Stoel te helpen: maar Barbarijn kuyppte voor niemand als sich selven. Seker Heer tot Romen, die sich aan de staat van de verkiesing al vry liet gelegen zijn/ schreef in sijnen brief aan een vriend tot Parijs: dat'er dagelijks alle slag van geestelijken naar St. Peter in Vaticano in Processie gingen, om aldaar te bidden dat sy toch haastelijk een Opper-hooft mochten erlangen; dat twee hooft-factien en zijdigheden de saak in het Conclave vast dragende hielden, zijnde even hart tegen malkander. Barbarino was niet alleen het hooft van de scheplelen van sijnen Oom Urbanus de achtste, en van eenige van die van Innocentius de tiende: maar ook van al die Cardinalen de welke die hadden helpen maken. Daar-entegen quam de Cardinaal Gigi met de schepselen van sijn Oom Alexander de sevende, die al een goed getal uyt-maken, te voorschijn; dit waren Italiaansche zijdigheden; dese hadden (om malkander eens den Pols te tasten) beslooten, dat yeder van sijn zijde drie Pausen te berde brengen sou. Barbarijn dan, stelde voor, Brancaccio, Carpegna en Facchinetto; daar Gigi, Elci, Celsi en Buon Visi tegen stelde. Evenwel, al schoon geen onder de selve mannen was, of hy waar den Pauselijken Stoel wel 1670. Februar.

waar-

1670. waardig, soo geloofde men niet, dat het de Heeren ernst was; dewijl te veel vreemde vogels tot hen gevlogen zijn. Nu warender noch Fransche en Spaansche zijdigheden en factien, als mede de aanhang van den Cardinaal Rospigliosi: maar sy hadden veel dwaal, en weynig vaste sterren onder sich. Daar vertrokken ook veel uyt het Conclave, ter oorsaak van de bange lucht en siekte, onder de welke mede die van Sancta Croce, ter oorsaak van sijn Graveel heeft moeten vertrekken: maar de Cardinaal Carpegna, verklaarden dat hy niet sou uyt-gaan al waar het dat hy daar sou moeten sterven, voor dat de Cardinaal Gigi daar uyt ging. Soodanig was het aldaar in de vergaderinge gestelt met die harde hoofden.

Februar.

Tantæ Molis erat Romanam Condere gentem.

...as by ...tinge. Ondertusschen had men tot Napels, door last van de Inquisitie, eenige doen gevangen setten/ die in gevolge van de Misse van den H. Geest sich hadden onderwonden by lootinge een Paus te verkiesen; waar van het lot tot twee-maal toe op den Cardinaal Altieri gevallen was; een voorsegging die seker ging. Maar een droeviger had by na den Hertog van Savoyen in dese dagen bevallen; wanneer (wesende een Roorde-dansser of Springer gaan sien) een stuk van de steene Balustrade van sijn Paleys onvoorsiens neder-gevallen is/ waar door wel 14 persoonen/ daar onder de Ridder Monbasilio gedood zijn; beneffens noch wel 30 of 40 persoonen/ die seer gequetst wierden; Sijn Hoogheyt selve leed mede het meeste gevaar van de werelt: maar is door Gods voorsienigheyd behouden.

...vaar ...y den ...tog ...y Sa...m.

...uburg ...nee... ...t Sie... Eenige Troepen van den Hertog van Nieuburg, het Slot van Sieburg (niet verre van Bon gelegen/ zijnde de verblijf-plaats van den Abt) naarderde/ hebben sich daar van meester gemaakt/ en 300 mannen tot besettinge daar op gelegt.

...del in ...uyts... De Hertog van Lotharingen ook als nu groot bedenken op de Fransche wapen-rustinge nemende/ soo wel als die van Braband, zand aan alle Vorsten Hoven sijn bedienaars/ en vertoonde aldaar in wat gevaar hy stond; ook dat sijn ongeval (wanneer sich de Koning van Vrankrijk van sijn Land meester gemaakt had) by overdracht het geheele Duytsche Rijk treffen sou. Dese vertooningen wierden evenwel soodanig niet in de wind geslagen/ of de Duytsche Vorsten/ siende dat Vrankrijk (*aliquid monstri alebat*) al breede aanslagen in het hooft had/ begonden op volk-werven te denken: maar hier over ontstond geschil; en die van een andere Geest in-genomen waren/ wisten soo veel hinderingen voort te brengen en te beweeren/ dat sonder bewilliging van de Creytzen sulks niet geschieden mocht/ soo dat het werk verschoven wierd; buyten twijffel vruchten van de naarstige handelingen en yver van die Fransche schepselen/ en de Furstenburger Cabalisten. Tot Camerijk yverde men ook seer: maar of dit al uyt een goede drift voort-quam/ wierd getwijffelt. 1670. Februar.

Een persoon (On-roomsch van gevoelen) van de H. Maget Maria met de aldergrootste aandacht niet gesproken hebbende/ wierd daar over veroordeelt/ om voor eerst na de stijl van de Roomsche Kerk in een wit hemde met een Wasse-kaars in de hand rondsom de markt te gaan; voorts aan alle hoeken van de straten op sijn knien te vallen en vergiffenis te bidden; en van daar op een Schovot/ dat voor het Raadhuys op-gerecht was/ gebracht/ door den Scherp-rechter de tonge uyt-gesneden/ en soo voorts aan een Wip-galge op-gehangen te worden/ met verbranding door den Beul van alle de Tijtels die hy voerde/ my noch onbekent zijnde. Streng Recht tot *Camerijk.*

Het was echter de vrees van straffe niet/ die den Graaf van Hanau van quaad Protestants mal Roomsch dede worden: dit maakte hem by alle die van sijn oude Godsdienst waren/ dubbelt soo veel hatelijker als sy hem van te vooren bemind hadden. Hy maakte een seer harden Romanist (Jormaars genoemt) Gouverneur van Hanau, die voor eerst met 400 Krijgsknechten den Protestanten hunnen Kerk afnam/ waar over de Burgers aan de Vorstelijke Hoven van Hessen, Darmstad en Cassel klachtig vielen; welker Vorsten 1000 Soldaten en 4 stukken Geschuts den Burgers van Hanau te hulp zonden: maar rechten weynig uyt. Omkeering van den Graaf van *Hanau.*

Door de apprehensie en schrik die Lotharingen voor-stelde/ begost men ook in Braband en Vlaanderen om te sien: maar hen vertrooste evenwel de Triple Alliantie, van de welke de Ratificatie nu uyt Sweden weder in Holland gekomen was; waar op ook de Generaal Wrangel de Reveu of d'oversicht van de Troepen/ die in Schoonen lagen/ en tot de beloofde onderstand van dat verbond geschikt waren/ quam doen/ om de selve by tijds vaardig en gereed te

 hebben;

1670. hebben. Ondertusschen wierd de gesantschap van den Heer Johan de Wit, Raad van Dordrecht na Polen voort-geset / die ook in sijn weg den Koning van Deenmarken, van wegen desen Staat sou hebben te begroeten; de condoleantie en beklag wegens sijns Heer en Vaders dood / en te gelijk de gelukwenschinge / over sijn aanvaarden van de Kroon / by hem af te leggen / en soo voorts sijn reyse naar Polen te bevorderen.

Februar.

De Heer van Mateneffe quam in dese maand mede in den Haag te overlijden / waar mede dat aansienlijk geslacht quam te eyndigen; open-latende een plaats in de Ridderschap van Holland, met het Dijk-Graafschap en Bailjuschap van Rijnland.

Roveryen ter Zee.

Men schreef om dese tijd uyt Londen, dat Capiteyn Johan Kempthorn, voerende het Schip de Mary-Roos, op-hebbende 44 stukken en 160 man / (hebbende den Heer Howard, die in gesantschap na den Taffilet ging / over-gevoert / na dat hy verscheyde andere brave daden had gedaan) sich van 6 Barbarische groote Rovers heeft weten te redderen. Een ander Engelsch Schip / den Koning David genaamt, is omtrent de Caap St. Vincent van eenige Turkse Rovers geattaqueert en aangetast: na een gevecht van 3 uuren / heeft een van de Rovers 70 mannen over-geworpen; doch de Engelschen hebben de selve / of neder-gemaakt / of over boord geworpen: maar dese op dien selven dag noch 5 andere Rovers ontmoetende / wierd met geweld gedwongen sich over te geven; doch eenige weynige dagen daar na is hy weder door den Capiteyn Kempthorn verlost / na dat die met de 6 voornoemde Rovers was slaags geweest; het selve Schip de David, is daar na noch eens genomen / en voor de tweede-maal van Sir Thomas Allen verlost; zijnde in een seer slechten staat. Dit was een dapper geluk voor de Engelschen: maar in tegendeel gebeurde een ongeluk tot Londen, wanneer in Fischstreet twee huysen ten naasten-by volbouwt zijnde / ter nederstortede / seven menschen gedood / en eenige seer gequetst hebben.

Tot Parijs stierf de Bisschop van Angiers, die mede een van de Fransche Pairs of genooten was; hy liet sijnen Broeder den Prior van Angoulesme vijf-en-twintig tonnen-gouds / en aan den Gasthuys-vader (de Dieu genaamt) twintig tonnen-gouds na; aan de geestelijken / op de plaatse Royaal, honderd duysend pond of mark, aan de kleyne Gods-huysen vijftig duysend pond / aan haar Hooft-Kerk een Tapijt op twintig duysend ponden geschat / en aan Mevrouwe de Moignon vijftig duysend ponden / om onder de onbekende armen uyt-gedeelt te werden. Aldaar wierd ook de Stad Douay seer bequaam tot het gieten van Canon en Kruyd-Moolens geacht; waar over terstond aldaar Moolens op-gerecht / en arbeyders daar toe vergadert en aan-genomen wierden; soo dat die Plaats tot een algemeen Magazijn van het Fransche Nederland gemaakt wierd. Men wilde ook een deel houts in het Bosch van Ardenne doen kappen / en een weg te laten maken / om te gereder op Maastricht te konnen trekken: maar dit had noch geen voortgank; terwijl bracht men tot Parijs den vasten-avond-tijden in allerhande vermakelijkheden door / en in het Hof met soo heerlijke en kostelijke / als onnutte en ydele vertooningen; men gaf die vertooningen den naam van Koninklijke: maar sy waren Koninklijk of niet / sy waren voor-speelen van een droeviger naspel / 't geen de tijd in Holland heeft sien speelen. 1670.

Februar.

Parijsche handel ten Hoof.

Martius.

Slot van de *Triple Alliantie.*

Op den tweeden van dese Maand is in 's Gravenhage de laatste hand aan de Triple Alliantie gelegt / van het welke den Ambassadeur van Spangien kennisse gegeven zijnde / zand die terstond daar over een Bode na Brussel, op dat de Subsidie-penningen van 200000 Rijksdaalders aan Sweden mochten goed gedaan werden. Toen verklaarde sich ook Vriesland, dat het Capiteynschap Generaal, met het Stadhouderschap incompatibel was; gelijk ook Groeningen daar na in soodanig besluyt: waar op korts daar aan volgde / dat sijn Hoogheyt in den Raat van Staaten in-gevoert wierd.

Sijn *Hoogheyt* in den *Raat van Staten* ingevoerd.

Gefchil tusschen *Leyden* en *Amsteldam.*

Tusschen de Steden / Leyden en Amsteldam, ontstond om dese tijd ook een groot geschil: die van Amsteldam had by dese winter-tijd haar Sluysen geopent / door de welke ter oorsaak van de geduurige Ooste-winden het soute water door de Nieuwe Vaart op Leyden quam / dat al de Grachten aldaar vol liepen / en de Drapeniers en andere Hand-werkers daar over seer begosten te klagen: de Leyenaars dan stoppen by Alphen met eenige Sant-schuyten de Vaart op; dit stond tot een zwaarder onlust te sullen uyt-barsten: maar de Heeren Staten van Holland zonden eenige Commissarissen, en onder die den Rechts-geleerden Mr. Cornelis de Neyn af / om de voornoemde Steden weder

tot

1670. Martius.

tot verdrag te brengen: maar hier na sal men den uytslag sien. Men gaf ook Plakkaten uyt tot voordeel van de Zegelen; gelijk ook tegen het verstropen of verboeren van de notoriale Acten en Geschriften; als mede tegen het vangen der Konijnen.

Fransche ...ken. Maar in Vrankrijk tot Parijs stierf de Marquis de Haulterive, een man van 84. jaren, een oudt dienaar van desen Staat, en Gouverneur van Breda: hy had een lange siekte, en eerlijke dood, korts voor een tijd dat het hem moeyte genoeg sou geweest hebben, sich onbesprooken te dragen. Tusschen de Koning van Vrankrijk en sijn Broeder, ontstond ook deser dagen een geschil; men gelooft ter oorsaak van den Ridder de Vendosme, die de Hertog met eenige Abdyen en Beneficien voorsien, en de Koning even daar na bewangenadigt had; waar over de Hertog seer misnoegt na Ville Cotrez vertrok: maar de Heer Colbert ging tusschen beyden, en maakte de vriendschap tusschen die hooge Broeders weder, en alsoo quam de Hertog met Madame weder tot Parijs; en na eenige onderhandelingen reden sy weder na St. Germain. De Koning gaf hem de 50000 guldens jaarlijks in-komen wederom, die hem deselve af-genomen had, zedert dat sijn Soon de Hertog van Valois gestorven was, en dat voor het gene hem noch in Blois en Chambors resteerde sijn sittinge in des Konings Raat; zijnde een goed werk voor dat Rijk, daar anders meer moeyelijkheden souden hebben konnen uyt ontstaan. ...eken *te Parijs* ...brand. Men deed ook als doe tot Parijs wel over de tien duysend guldens aan vreemde Boeken, die door eenige vreemde Koop-lieden (om voordeel daar by te doen) waren in-gebracht, opentlijk verbranden. Tot Rochel waren ses nieuwe Schepen verdaardigt, onder het beleyd van den Heere de Turelle, op de welke de Heer de la Haye, Gouverneur van St. Venant, als Onder-Koning na Madagascar sou gaan, met sich voerende 4000 mannen en noch vier Compagnien, uyt het nieuwe Regiment de Marine, onder den Heer de Lavardie als Colonel, zijnde alle meest Edel-lieden in blaeuwe Casakken gekleet. De Koning had ook een seer kostelijke Karosse van twee duysend vijf honderd kroonen doen maken, om deselve aan den Grooten Mogol te doen vereeren, die ook, beneffens de andere dingen, op deselve Vloot tot Rochelle in-gescheept wierden. Ter eeren en gedachtenisse van dese veroemde Oost-Indische Fransche Compagnie, wierden ook Medaillen geslagen, die aan de eene zijde het Beeld van sijn Alderchristelijkste Majesteyt, en op de andere zijde eenige Indianen stonden, met een omschrift, *Gloriam meam dicent:* sy sullen mijnen roem verkondigen. Ondertusschen meende de Fransche Directeur Caron tot Suratte, een geheele scheepsladinge op te koopen: maar sijn kas was niet sterk genoeg, als zijnde al bereets beslommert met een koopmaanschap die hy met een Armenisch Koopman gesloten had, met welke dese Caron in soo hoogen geschil geraakte, dat hy desen Armenier, als hem overmeesteren konnende, gevangen na Madagascar gezonden heeft: maar de Fransche Directeur aldaar misnoegt over dese wijse van doen, zand den Armenier weder na Suratte, met ordere om hem weder in sijn voorige staat gestelt te werden. Men vernam als doe, dat'er op geheel Madagascar niet boven de vijftig François en waren: maar uyt Vrankrijk (als gesegt is) wierd merkelijk onderstand verwacht, buyten het welke hun geheelen handel in die gewesten geheel stond te vervallen. De Koning gaf ook dit volgende Plakkaat uyt:

Extract uyt het Register van den Rade van Staten.

DE Koning zijnde in sijnen Raad wel geinformeert van d'Ordonnantie by de Magistraat van Milanen uyt-gegeven, waar by alle vreemde Koopmanschappen werden verboden binnen gedachte Staat van Milanen in te brengen, selfs die van Vrankrijk komen: Ende verbiedinge van de Republijke van Genua, aan hare Arbeyders en Ambachts-lieden eenige Fransche Stoffen te gebruyken: Alle 't welke sy met grooten yver executeeren, sulks dat men daar geene schulden vind over gedachte Koopmanschappen, hoewel dat die uyt de voorsz. Republijken komen, in dit Koninkrijk cours hebben; waar in sijne Majesteyt willende voorsien, en meer en meer te contribueren tot aanwassinge en perfectie van de Manifacturen van het Gout-draad, Damast, Velours en andere zijde Stoffen, te Lions opgerecht: Soo doet den Koning, zijnde in sijnen Raat, wel expressselijk aan alle Kooplieden, en Voerlieden, verbieden in te brengen, of te doen in-brengen, eenig Goude Zij-werk, Velours, Damast, Satijn en andere Stoffen en

1670. Koopmanschappen, komende uyt den Milaansen Staat en de Republijke van Genua, op verbeurte van de gedachte Manefacturen en 2000 Ponden: Gebiedende alle onse Gouverneurs &c. deses exactelijk te executeeren. *Gedaan te St. Germain en Laye, den lesten Maart*, 1670. *Getekent* COLBERT.

Martius.

Hy gaf ook een verklaringe uyt op het uyten in-brengen der goederen/ voornamentlijk op de Zee-plaatsen van sijn Rijk/ gevende/ om den Koop-handel voort te setten/ hen eenige vryheden en voor-rechten.

De eene ellende van het lastig en langdurige Ys was ter nauwer noot wech/ of d'andere komt weder op den hals: namentlijk een oneyndelijk getal Eerd-Muysen/ die in Vriesland en Groeningerland seer groote schaarsheyd in het Suyvel veroorsaakten. In Waterland over Amsterdam, warense mede: maar alleen in het Dorp West-sanen, sonder dat de nabuuren daar van wisten. De vorst liet groote tekenen van schade na/ selfs ook in Visch/ en Carpers voornamentlijk/ daar duysenden van schade aan geleden was. Tot Parijs had sich de koude al mede lang geduurt/ die hen al de Gasthuysen vol sieken gebracht hadde.

Strooperyen. De stroperyen in Braband en Vlaanderen namen met de koude geensints af/ daar het buyten de maat ging. Een Wagen van Antwerpen, hebbende eenige duysende Contanten in gereed geld (in Tonnekens gepakt) op/ wierd van eenige schelmen aan-geranst/het geld genomen/ de reysigers daar op seer mishandelt/ alles af-gestroopt/ en ten laatsten aan een Galg/ daar by staande/ in de plaats van dese dieven/ vast gebonden; terwijl de andere met den buyt heen reden/ bleef'er een Spaansch Ruyter by/ die/ na dat sijn makkers een goed stuk weegs wech waren/ een van dese gebondene reysigers los-maakte/ en soo ook heenen reed/ latende hem voorts met de andere begaan. Dese schelmen hebben veel andere op de wegen aan Bomen gebonden/ en aldaar laten sterven.

Door het verlies van Candia nam de omsicht onder de Christen-Vorsten seer toe: een yeder vreesde/ dat hem dat woedende onweder op den hals komen sou. De Hertog van

Aanslag op Palermo. Alburquerken, Landvoogt en Onder-Koning van Sicilien, deed twee Grieken op-hangen/ om dat sy met de bedienaars van den Grooten Heer eenige gemeenschap gehouden/ en heymelijk een aanslag gemaakt hadden/ om Palermo aan de Turken te leveren/ gelijk sy daar van overtuygt waren. De Groot-Meester van Maltha hield sich ook wel op sijn hoede/ en zand aan alle Vorsten by tijds om bystand: maar Holland wierd voor dees tijd van hem niet gekent. 1670. Martius.

Val van Don Pedro van Portugaal. Don Pedro, Prins en Bestierder van Portugaal, kreeg op dees tijd een groot ongeluk/ als soo hy in het rijden van sijn Paard was gevallen; zijnde het gevaar van dien val soodanig/ dat men twijffel aan sijn leven begost te slaan: maar het geraakte alles soo wel weder te recht/ dat hy korteling buyten gevaar en genees-meesters handen geraakte. Doch in Brasilie ging het maar tamelijk: de Suykeren wilden niet wel geven; en op het Reciffo en in de Bahia klaagde men over seer quade bestieringe; ook dat de Retouren, diese uyt Europa kregen/ te hoog bezwaart en te slecht waren. De Franschen begosten ook tot Pharnambuco eenige Schepen of Jachten te laten bouwen/ om die geduuriglijk/ tusschen die Plaats en Madagascar, in het vaar-water te houden/ om daar als een stapel op te rechten.

Roomsch Conclave. In het Conclave tot Romen ging het noch al op den ouden voet; de gantsche werelt (ik zwijge Romen) wierd daar verdrietig over; de Koninginne Christina van Sweden wierd soo verdrietig in haar hoop en verlangen/ dat sy dreygde te vertrekken/ en sich weder naar het Noorden te begeven: maar nieuwe hoop van Altieri op den Stoel te sien/ hield haar noch op; andere wachten vast op Vidoni, en hoe seer het gemeen tegens desen Prelaat in-genomen was/ ontsagen sich niet dese Veersen gemeen te maken:

Di Salire al Tri regno,
Sol fra Mortali il grand Vidoni è degno.
Van' dogn' altro è il desio,
Che non Vi sal, se non Ch' in Terra è un Dio.

Dat is/

Om tot 't drie-kroonde Rijk
Te klimmen, heeft Vidoon in waarde geen gelijk.
't Gehaak naar anderen, is ydel, niet van waarden;
Want dat krijgt niemand, als die is een God op aarden.

De

1670. De Keyser verloor ondertusschen een jonge Prins, die Jan gedoopt was geworden. De Keyserinne bevond sich seer swak: maar geraakte weder te recht.

Martius.

Onlust van Zerini.

Als doe begost het Treurspel van Zerini, en sijn ongeluklige Makkers / een aanvang te nemen. Dese Vorst, hebbende sich in soo veel gelegentheden dapper en getrouw voor de Keyserlijke Kroon / en tegen den algemeenen vyand gedragen / nam nu onbenoegen tegen den Keyser op / 't zy om dat hy andere meerder als hem gevordert sag / of om andere reden verbittert wierd / of dat vreemde konsten sijn trouw en dapper gemoed tot moedwil / soo wel als doe / hebben konnen buygen / als daar na stijven. Altoos hy viel van den Keyser af / en begaf sich onder het Turksche gebied / siende den aanslag / die men wil dat hy voor-gehad / en in July uytgevoert sou hebben / ontdekt was. De Keyser had gemeend hem in Croatie te hebben doen lichten: maar hy de lucht daar van gekregen hebbende / had sich al by tijds wech-gepakt: doch een van sijn Mede-standers / de Graaf van Tottenbach, wierd daar na in Croatien gevangen / (van wie daar na sal gesprooken worden) die op het Slot van Gratz in Styria gebracht is. Men vond in het Huys van desen Graaf wapenen wel voor 1000 man / en meer als voor twee hondert duysent guldens aan gereed gelt. De Keyser, siende dat hem Zerini ontsnapt was / sond hem den Bisschop van Zagabria na / om hem te vermanen / van sijn quaad voornemen / tegen het Keyserrijk, te willen afstaan. Ondertusschen sond hy veel Krijgsvolk na de Grensen van Styria en Croatia, onder den Generaal Keyfersteyn, en deede ook veel Croaten werven. Hy gaf ook de verjaagde Joden weder vryheyt om in te komen / en hun in-koop te doen / mits datse sich beter moesten dragen alsse voor-heen gedragen hadden. Korts daar aan quam Vader Forstal, Augustijner, van wegen den Graaf Zerini, by den Keyser, alwaar gehoor verkregen hebbende / bood sijn Keyserlijke Majesteyt een Brief aan / daar sich de geseyde Grave trachte in te verontschuldigen over het gene hem na gegeven wierd; verklarende / dat hy noyt iets tegen den dienst van sijn Keyserlijke Majesteyt ondernomen had: maar dat sijne vyanden sijn doen en laten sochten te misduyden; en om sijn Majesteyt van sijn trouwe voor het toekomende te verseekeren / beloofde hy sijn Soon na Weenen in pandschap te senden: maar men bevond korts daar aan / als men meende van alles wel verseekert te zijn / dat sich Zerini te diep met de Turken in-gelaten had / om daar gemakkelijk te konnen uytspringen / en sonder de selve iets te konnen besluyten / en dat hy het voorgenomen werk noch al trachte uyt te voeren; want sijn Schoonbroeder Frangipani rukte met sijn troepen voor de Stad Agram: maar de Graaf van Herbersteyn, Gouverneur van Karel-stad, en Generaal in Croatien, begaf sich aanstonds met 1500 Ruyteren derwaarts / en overviel de Wederspannige / soo dat Frangipani moeyte genoeg had sich met de vlucht / op een naastgelegen Eyland, te verseekeren / van waar hy sich naderhand met Zerini op sijn Slot Zakaturn begaf. Maar de Keyser sond naar Constantinopolen aan sijn Resident, den Baron van Casanova, om den Grooten-Heer af te vragen / of hy den geseyden Zerini onder sijn bescherminge nam of niet. Ondertusschen wierden al de Grensen wel beset / en verscheyde Mede-standers gevangen.

Tottenbach gevangen.

1670.

Martius.

Poolsche saken.

Wanneer de Koning van Polen sijn Houwelijk (als gesegt is) voltrokken hadde / verselschapte de Koning de Keyserinne-Moeder een stuk-weegs naar Huys / die op de eerste plaats / daar hare Majesteyt ruste / sijn afscheyd van haar nam / keerende des anderen-daags te post weder naar Warzauw, daar sijn tegenwoordigheyt seer noodig was / alsoo des anderen daags de Rijksdag sijnen aanvang nam. De plechtigheden van de Misse, van den Heyligen Geest, *Veni Creator*, gingen voor-af / waar op het Sermoen door den Vader Provincial der Jesuijten gedaan wierd. Na dese geestelijke diensten vergaderde sich d'Adel in de Kolo, daar de afgaande Marschalk, of Bestelder der Landboden, in de volle vergadering sijn afscheyd nam / met versoek / dat de Gemachtigden / naar ouder gewoonte / een ander in sijn plaats wilden verkiesen. Maar in twee dagen wiert'er niet nuttelijks als Cabaleeren voortgebracht. Ten laatsten wierd de Heer Kindoy, de Onder-Cancelier van Grodin, tot Marschalk verkooren / die eyndelijk beneffens den Koning begroet wierd.

De Hartog van Hanover, na dat hy den Doop van de jonge Princes sijn Dochter hadde

1670. Martius.

Staat van het Koninklijke Huys van Deenmarken.

de by-gewoont/ quam over Hamburg naar Koppenhagen, de Koningin van Deenmarken, sijn Suster/ over het overlijden van haar Koninglijke Gemaal/ vertroosten; welke Koning ses kinderen heeft nagelaten/ als twee Soonen/ van de welke de oudste sijn Heer Vader/ onder de naam van Christiaan de V. is op gevolgt; en vier Dochters/ van de welke een met den Hartog van Saxen, en een met den Hartog van Holsteyn, Goldorf, getrouwt is. De Resident van haar Hoog-Mogende, nieuwe Credentialen en Geloofs-brieven gekregen hebbende/ vertoonde de selve aan den Cancelier, en versocht gehoor by sijn Majesteyt, het welke hem op de laatste van dese Maand toegestaan is geworden/ zijnde door den Ceremonie-Meester uyt sijn Wooninge naar het Koninglijke Hof opgehaalt. De Hoffelijkheyt/ die de Gesant aan sijn Majesteyt af-leyde/ bestond in een Mede-rouw over sijn Majesteyts Vaders dood; en een geluk-wenschinge/ met sijn opvolginge in sijn Heer Vaders plaats; naar alle het welke hy weder met de behoorlijke eere in sijn Huys wierd geleyd.

Groote koude.

Een seker persoon reysde de twaalfde van dese Maand van Hamburg, over Lubek op Coppenhagen, over de toegebrooren Femer-Sond, en reed voorts in geselschap vier mijlen over de groote Belt, langs Laland heenen. Hy vraagde de oudste en verstandigste Deenen, of sy wel gedachten van sulk een Winter hadden? dese antwoorden/ dat sy in haar Jaar-boeken en Af-beeldingen/ die in de Kerk van Laland ophangen/ bevonden/ dat over 125 Jaren eenige Deenen van Rostok, over de Oost-Zee, langs het Ys/ een kooperen Brouw-keetel na Laland hadden gevoert; by welke Winter noch desen niet konde halen/ dewijl maar den sevenden Maart verscheyde persoonen van Rostok op Laland, warm brood aan hunne Vrienden hadden over-gebracht.

Moscovische Prins overleden:

Uyt Moscovien kreeg men bericht/ hoe dat op den sevenden van de voorleden Maant d'eenige Soon van den Czar, Prins Alexis Alexiowitz, in sijn Vaders Paleys/ in der Moscouw, overleden was: waar over seekeren Wederspanneling/ Steven Radzin, het Hof verliet/ en de gelegentheyt van de droefheyt van den Czar, en by gevolg kleyne achterdocht waarnemende/ ook een Oorlog van den Groot-Vorst met den Keyser te gemoet siende/ een woesten hoop Kosakken by een vergaderde/ des Vorsten Schat-kamer beroofde/ en sijn gespuys daar mede betaalden/ die daar over stout en moedig geworden/ de Provintie Astrachan overrompelden: maar hier na sal daar breeder van gehandelt worden.

Weder-spannigheyt van *Radzin.*

1670. Martius.

Moorden der Bandijten.

Soodanig een gespuys was het ook/ dat onlangs dicht by Ferracina, in Italien, drie Engelsche Edellieden/ op den weg/ soo als de selve van Romen naar Napels reysden/ aanransden; by de welke sy niet vindende als seer weynig gelt/ en een diamant, hebben de selven seer wreedelijk gehandelt/ op dat sy souden seggen wie sy waren/ het welke dese arme vreemdelingen/ als onkundig in de Italiaansche Taal zijnde/ niet verstandelijk genoeg komende doen/ wordense van dese onmenschelijke Bandijten, of Barbaren, verwoedelijk dood gesmeten. Dit was seer beklaaglijk: maar noch meer het quaat dat door de Turksche Rovers geduuriglijk op de Zee gepleegt wierd. Het Convoy, onder Capiteyn vander Voort, tot Livorno aankomende/ berichte dat de selve Rovers wel twintig Schepen van nieuws hadden opgebracht/ meest Engelschen, en de laatste een Hamburger, van Hamburg naar Marsielie willende/ makende/ behalven den buyt/ wel over de 450 Slaven/ en alsoo den oorlog tegens de Engelschen vervolgende: maar tegen de Franschen hielden sy sich als doe stille/ hebbende vrede met de selve gemaakt/ en al hunne Slaven los-gelaten.

Onheyl van Wolven.

Niet veel wreeder op Menschen-roof/ als dese Bloed-honden/ waren de Wolven/ daar men om desen tijdt/ door gantsch Braband en andere na-buurige Landen/ van hoorde/ die door den grooten honger woedende geworden/ en sich in groote menigte by een voegende/ het geheele Land door liepen/ en veel menschen het leven benamen. Men verstond/ dat'er in het Land van Luxemburg de beenderen van den Luytenant van den Colonel Post gevonden zijn/ die men aan sijne wapenen/ als mede aan de stukken van sijn verscheurde kleederen/ bekent heeft. Twee Wolven lagen by hem/ met sijn bebloeden degen en pistoolen gedood. Men vreest dat eenige anderen/ die by hem geweest zijn/ het selve ongeluk sullen hebben gehad/ alsoose niet te voorschijn komen. Dese Luytenant, van den dienst des Konings van Spangien ontslagen zijnde/ trok naar Duytsland na sijne goederen/

1670. Martius. deren/ en is onderwegen in dit jammerlijk ongeluk komen te vallen. Een Boerinne/ of Koep-meyd/ van den Baron van Dongelberg, is ook tot Dongelberg geheel verscheurt/ geen vierden-deel uurs van het Huys gevonden. Tot Rochier, een uur van Touche, is ook de arm van den Dienaar des Leeraars van de plaats/ met een blooten degen in de hand hebbende/ gevonden; als ook de rest van het lichaam/ dat tot de beenderen toe af-geknaagt was/ waarlijk een jammer om te sien en hooren. Daar tegen hebben eenige Landlieden tot Antwerpen, op het Raadhuys gebracht/ een uytnemend groot Wolfs-vel/ noch versch zijnde datse (naar men segt) van omtrent Eygom een gedooden Wolf souden hebben afgehaalt; waar voor sy den bestelden drinkpenning genooten hebben.

Maar het waren niet alleen dese Wolven/ diese te vresen hadden; sy duchten noch al voor een anderen vyand/ dewijl men vast berichte/ dat de Franschen den weg van Charle-Roy naar Maastricht verbaardigden/ en seer sterk ter Zee toe-rusten: maar hun duchten was noch ydel/ het waren andere daar het op gemunt was/ evenwel deeden sy alle voorsorge tot hun bescherminge/ sendende twee Tercios, of Regimenten, naar Yperen, beneffens eenige Ruyterey/ en noodige voor-raat van Oorloge.

[…]sich-[…]. Soodanigen schrik en beduchten veroorsaakte ook het gesicht/ dat men op den negenden February by Straalsont sou gesien hebben; waar van dese Maand bericht gekomen is/ geschreven van den vier-en-twintigsten February, des avonts tusschen acht en negen uuren/ hebben eenige aansienlijke lieden tot Zarrendorf, een mijl van de Stad/ verklaart gesien te hebben/ eerst twee lichte Starren/ staande d'eene Noord, d'andere Zuydwaart, naar het gesicht omtrent twaalf treden van een; de Noordsche liep eerst na de Zuydelijke, die sich weynig beweegde: maar wanneer de selve nu na-by gekomen was/ souden sich twee roode armen/ met rood geweer/ eer Sabels als ander gelijkende/ vertoont hebben/ die lange tegens malkander vochten/ en selfs sich met de knoopen van het geweer sloegen en stieten; waar op ten laatste de Noordsche sterre met haar hand weder te rugge ging/ doch keerde tot ses maal toe wederom/ al vechtende/ tot dat de Noordsche in de Zuyder Sterre als in-drong/ en tot een wierd; waar mede de armen verdweenen. Dit Gevecht soude omtrent een half uur geduurt hebben. Men kreeg ook nieuw bericht van Zalée, dat de Koning Taffiletta weder tot Fez te rugge gekomen was/ dewijl hy het voor als-doe niet langer te velde konde houden/ overmits sijn Alarbezen en Boeren/ die hy tot sijn onderstand op ontbooden hadde/ (ter oorsaak van hunnen Land-bouw) gedwongen waren te vertrekken. Hy hadde maar drie dagen tot Fez stille geweest/ daar hy tijdinge kreeg dat sijn oudste Broeders Soon/ wiens Vader voor-heen Koning van Taffiletta is geweest/ en door hem (als hier voor verhaalt is) in den strijd verslagen is/ seker sterkte bemachtigt/ en verscheydene Boeren aan de hand gekregen hadde/ ook grooten toeloop van alle kanten kreeg/ dewijl hy veel gelts hadde. Over dese narichtinge begaf sich den Taffiletta met 3500 uytgelesen Ruyters daar heenen/ gevende eenen anderen sijn Broeder last/ om hem des anderen daags een grooter getal na te senden/ om de oproeren van desen sijnen Neef in het begin te stuyten. Ondertusschen hadden ook die van Algiers, voor hem bekommert/ een heyr van 80000 mannen vergadert/ en Gailan, die (als gesegt is) van Argila daar heen gevlucht was/ beneffens eenige andere kloeke Turken, als Hooft daar over gestelt/ het vervolg van het een en het ander staat te verwachten.

Van den Taffiletta.

Ondertusschen besteede men nu in den Haag de openstaande plaatsen. De Heer van Maasdam wierd Dijkgraaf, en Baillju van Rijnland, door den Heer van Matenes ontruymt. De Heer Fagel Raads-Heer in den Hoogen Raad, en de Heer Halewijn Pensionaris van den Briel, Raadsheer in het Hof van Holland.

April. Krijgs-bestelling in Holland.

Door de dood van den Heer de Haulterive was het Gouvernement van Breda open-gevallen/ het welke hare Hoog-Mog. goet gevonden hebben den Heer van Zuylesteyn te geven. Andere sorgen wierden ook van dese Staat aangewend/ dewijl de groote toerustinge ten oorlog van Vrankrijk voornamentlijk/ en voorts van eenige andere nabuurige Vorsten hen allesints de oogen opende. De Guarnisoenen

1670. nisoenen van Maastricht, Orsoy, Burik, Rijnberk, en andere plaatsen meer / wierden versterkt / en men overleyde de Oorlogs-saken met den Velt-Marschalk Paulus Wurtz, den Heer Rijngrave, den Heer van Zuylesteyn, en den Graaf van Hoorn.

April.

De Heer Johan de Wit wierd ook na sijn Gesantschap / van Deenmarken en Polen afgevaardigt; en sijn Hoogheyt / de Prince van Orangien, seer ernstig door sijn Oom / den Koning van Engeland versocht zijnde / om een keer over de Zee naar Engeland te doen / om het aansienlijke Feest van de Ridderschap des Kousseband by te woonen / maakte sich ook tot dien tocht vaardig / beneffens menigte van jongen Adel / die hem soude vergeselschappen. De Grave d'Offery en de Heer Killegre wierden / met een Koninklijk Jacht / in de Mase verwacht / om sijn Hoogheyt af te halen. Ondertusschen schikten hare Hoog-Mogende Patenten af tot versterking van Maastricht, daar men aldermeest voor vreesde / zijnde de Burgers al reets vol beduchten / dat het daar omtrent wel lichtelijk te doen mocht vallen: welke schrik die van Luyk niet weynig sochten te vergrooten / noodigende sommige hunner beste vrienden van daar / om sich binnen Luyk, als een verseekerde plaats / op te komen houden. Men bracht van de besettinge tot 8000 mannen / onder de welke waren de Compagnie Paarden van den Heer van Voorschooten, die van den Ritmeester Dorp; het vaandel te voet van den Heer Dickinga, Majoor van de Heer Velt-Marschalk Wurtz, de Compagnie van den Colonel van Meteren, die van Hugo Akersloot van Haarlem, ook die van de Kapiteynen van den Mullen, Hinjossa, Molkman, en le Febre, beneffens de andere. De Heer van Opdam (als Gesant geschikt / om sijn Majesteyt van Vrankrijk, soo als hy in sijn Conquesten komen soude / te begroeten) vertrok ook nu ter tijd met twee Karossen / ieder van ses paarden getrokken / acht handpaarden / en vry veel vrywillige / om sijn Edelheyt op dese tocht te versellen / en te gelijk de Koninklijke toestel te sien; voorts drie Trompetters / drie Pagies / en acht Lacqueyen / waar op een treyn volgde.

Vervaardiging tot de Reys van sijn Hoogheyt naar Engeland.

Gesantschap aan den Koning van Vrankrijk.

Drie Klerken, die over trouwloose onderhandelinge en correspondentie beschuldigt / en daar over gevangen waren / kregen op dese tijd hun vonnisse / het welke dusdanig was:

1670. April.

Drie Klerken over vyandlijke onderhandeling verwesen.

ALsoo Johan Pesser, gebooren ende woonende alhier in 's Graven-Hage, tegenwoordig gedetineerde in de Castelenye van den Hove van Holland, den selven Hove bekent heeft, dat hy met Abraham Keyser, gewesene Klerk van de Generaliteyt, aangegaan heeft een Contract, waar by hy aan den selven belooft jaarlijks twee hondert, of twee hondert en vijftig gulden, omme daar voor aan hem te beschikken al het geen ter Generaliteyt passeerde; doch dat hy sich maar eenige Maanden daar van soude hebben bedient, om dat den voorsz. Keyser al te non chalant wierd, ende dat hy hem voor de gedaane dienst een Fulpe Rok, en vijftig gulden aan gelt heeft laten behouden: Dat hy daar-en-boven ten selven eynde gebruykt heeft den dienst van noch een ander Klerk ter Generaliteyt, op des selfs versoek ende aanbieden, ende met den selven veraccordeert te zijn, dat hy aan hem geven soude voor ieder Resolutie ses of twaalf stuyvers, ende voor ieder in-komende Brief een schelling, ende dat hy den selven t'elkens, na gelegentheyt van saken, heeft betaalt, dan dat hy den selven naderhand om eenige gepresumeerde maliversatie heeft verlaten, en niet jegenstaande dat hy wel expresselijk hadde ontkent, noch een ander Contract aan-gegaan te hebben met den voornoemden Keyser, ten eynde, dat den selven aan hem soude suppediteeren alle 't gene ter Generaliteyt soude passeeren, om door hem Pesser gecommuniceert te werden aan de Ministers van de Koningen, Princen ende Potentaten alhier in den Hage resideerende; mits dat hy Pesser aan den voornoemden Keyser soude geven de helfte van het gene hy daar vooren van de voorsz. Ministers soude trekken, seggende van soodanig Contract nooyt met hem te hebben gesprooken, ende bereyd te zijn 't selve met duuren Eede te verklaren, ende niet te konnen bedenken hoe hem sulks konde werden na-gegeven, ende ook nooyt intentie noch oogmerk gehad te hebben, om met Spanjen of Engeland te correspondeeren, veel min om voor de voorsz. correspondentie eenig gelt te trekken, dat echter hem vertoont zijnde het origineele schriftelijk Contract, tusschen hem ende den voorsz. Keyser dien aangaande op den 30. Mey 1669. gemaakt, daar by hy belooft aan de voorsz. Keyser te geven de helft van het gene hy jaarlijks

soude

1670. April.

soude komen te ontfangen, van sijne correspondentie aan *Sp.* ende *S.* mitsgaders 't geene van *Ang.* soude komen, ende in-gevalle het mochte komen te gebeuren dat die correspondentie interrupt mochte komen te loopen, daar op niet verdacht konde zijn, soo beloofde hy tot versekeringe dat sijne moeyte niet onnut soude zijn, hem in suyver geld te sullen uytkeeren, de somme van vijf hondert vijf-en-twintig guldens, ende dat het bovenste soude in-gaan van den eersten January 1669. ende het andere metten dag van 't selve Contract; doch van het eene geld komende, het ander soude komen te cesseeren: daar-en-tegens den voornoemden Keyser aanneemt ende belooft, dat hy alle voorvallende Brieven, Resolutien, Propositien, ende Memorien van Staat, die by hem te bekomen soude zijn, aan hem Pesser soude leveren, nevens een dagelijks Regifter, voor soo veel hem eenigsins doenlijk soude wesen, alles in secretesse ende confidentie: Hy bekent heeft 't selve Contract by hem mede geschreven ende geteykent te zijn, ende dat hy met de Letters *Sp.* denoteert Spangien, met *S.* Sweden, ende met *Ang.* Engeland; doch dat Keyser hem daar op nooyt eenige stukken soude hebben gegeven, ende dat hy 't selve Contract soude hebben aan-gegaan, om hem wat vlijtiger te maken ende te abuseeren, ontkennende eenige correspondentie met de Ministers van Spanjen, Sweden, en Engeland gehouden te hebben, ofte van intentie geweest te zijn van die met de selve aan te gaan, contrarie den expressen text ende inhouden van 't voorsz. Contract: Alle 't welke zijnde saken van pernicieusen gevolge, ende ten hoogsten strafbaar. SOO IST, dat 't voorsz. Hof met rijpe deliberatie van Rade deur-gesien ende overwogen hebbende alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, den voorsz. gedetineerde ontseyd heeft, ende ontseyd hem mits desen den Lande van Holland ende West-Vriesland, voor den tijd van tien Jaren, sonder binnen den selven tijd aldaar weder inne te komen, op pœne van swaarder straffe; ende condemneert hem voorts in de kosten ende misen van Justitie, tot taxatie ende moderatie van de voorsz. Hove, ende weder in detentie te gaan ende te blijven, tot dat de selve sullen zijn voldaan. Gedaan in den Hage, by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Paauw, Heere van Bennebroek, Willem Goes, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, ende Hendrik Kloek, Raatsluyden van Holland, ende gepronuncieert den tweeden Mey 1670.

1670. April.

In kennisse van my

ADR. POTS.

ALso Abraham Keyser, geboortig en wonende alhier in den Hage, eerst gewesene Klerk van den Resident Aitzema, ende naderhand Onder-Klerk van de Klerken, bedienende de Provintie van Vriesland, ter Griffie van de Generaliteyt, jegenwoordig gedetineerde op de Voorpoorte van den Hove van Holland, den selven Hove buyten pijne ende banden van ysere bekent heeft, dat hy gevangen, omtrent den tijd van ses Jaren gewoont heeft by den Resident Aitzema, ende van hem is gegaan in Augusto van den Jare 1668. wanneer hy Klerk is geworden van de Provintie van Vriesland, in plaats van Scheltinga, 't welk hy van hem hadde gekocht voor 2800 guldens, dat den voorsz. Aitzema alle 't gene ter Generaliteyt passeerde, was gewoon te ontfangen eerst van de voornoemde Scheltinga, ende daar na van Louis Verneulje, beyde Klerken van Vriesland, op speciale ordre ende resolutie van de Gedeputeerde Staten van de selve Provintie, ende somwijlen ook van hem gevangen, op ordre van de presente Gedeputeerden alhier; Dat hy ook wel weet dat den voorsz. Aitzema heeft gecorrespondeert gehad met verscheyde Koningen en Potentaten; mitsgaders de Ministers van dien, als namentlijk met de Ministers van Spangien, Sweden en Brandenburg, ende ook selfs met den Koning van Engeland, geduurende den laatsten Oorlog tusschen Engeland en desen Staat, mitsgaders den Bisschop van Munster; Ende dat hy gevangen beneffens eenige andere Klerken, met namen Gerard Heyns, jegenwoordig woonende tot Harlingen in Vriesland, ende Jan Pesser, gewoon is geweest te copieren de stukken die Aitzema hen-luyden gaf, zijnde daar onder geweest Brieven van consideratie, ende seer particuliere Nouvelles van Staat, ende veeltijds ook van discoursen tusschen particuliere Heeren van de Regeeringe gepasseert; dat den Heer Bootsma, Gedeputeerde van Vriesland, geduurende den selven Engelschen Oorlog, en voorts altijd gewoon is geweest, na het scheyden van de Vergaderinge van haar Hoog-Mog. te komen by den voorsz. Resident Aitzema, ende hem te verhalen

1670. April. len 't geene ter Generaliteyt op 't Tapijt gekomen ende gepasseert was, selfs ook van saken daar geen notulen wierden gehouden, als secreete saken ende particuliere discoursen, ende dat den selven Aitzema gewoon was alle het selve somwijlen selfs te schrijven, ofte door hem gevangen, ofte van sijne andere Klerken te laten schrijven in een Memoriaal, daar van hy dan gewoon was des namiddags copielijk te dienen de Ministers van Spangien, Sweden ende Brandenburg, ende dat hy Gevangen tot verscheyde malen is present geweest, wanneer de voorsz. Bootsma aan de voorsz. Aitzema heeft behandigt verscheyde secrete Resolutien en Stukken, onder anderen van den Ambassadeur van desen Staat aan de Koning van Vrankrijk, mitsgaders van de Gedeputeerdens aan 't Hof van Brussel, en wanneer de selve Bootsma by Aitzema niet en was geweest, ofte van huys was, dat als dan niet, ofte immers niet van importantie by sijne Klerken in het Journaal wierde geschreven, dat als Bootsma by Aitzema was, gelijk hy dagelijks by hem quam, hem Gevangen de Stukken by Bootsma aldaar gebracht, wierde gegeven om te copieeren, en hy ofte andere die gecopieert hebbende, de selve aan Bootsma selver wederom heeft gegeven, de welke ondertusschen datse wierden gecopieert, met Aitzema bleef discoureeren, ende dat hy ook wel gesien heeft, dat de selve Aitzema die behandigde aan Bootsma, en dat hy gevangen die mede wel aan het Huys van Bootsma heeft gebracht, gesloten in een ommeslag aan Bootsma geaddresseert, dat het selve ware versche dingen, gemeenlijk dien dag voorgevallen of geresumeert, als namentlijk de Tractaten, gemaakt met Lunenburg, Missiven van de Gedeputeerdens tot Brussel, als mede van den Ambassadeur in Vrankrijk, ende onder anderen een raport of concept van Commissarissen van haar Hoog-Mog. behelsende saken van merkelijke consideratie; doch dat het verscheyde malen geschied is soo wanneer Aitzema niet en konde werden geholpen by Bootsma, dat hy dan ging by den Heere van Pallant, met welken hy seer familiaar was, van wien hy als dan somtijds mede bracht de stukken, om de welke hy was verlegen, geschreven met de hand van Lelienberg, by wien den voorsz. Heere van Pallant doen ter tijd sijn Logement hadde; dat hem Gevangen wel voor-staat, dat in het begin van den laatsten Engelschen Oorlog ter Generaliteyt dispuyt zijnde gevallen over het Rendevous van de Vloot, of het selve soude wesen in Goeree ofte Texel, ende by secreete Resolutie verstaan zijnde, dat het soude wesen in Texel, dat den voorsz. Aitzema ook van die Resolutie is gedient geweest, ende hem gevangen vervolgens heeft gedicteert een Brief na Engeland, waar in hy bekent maakte het voorsz. Rendevous, ende alle het gene alhier ter Generaliteyt voor-gevallen was, schrijvende onder alle seer bespottelijk van den Admiraal den Heere van Obdam: maar dat hy Gevangen het voorsz. Rendevous, soo als het hem van Aitzema wierde gedicteert, buyten des selfs weten, daar uyt heeft gelaten: dat den voorsz Aitzema gewoon was sijn Brieven te addresseeren aan Roelant, Postmeester tot Antwerpen, ende op het binnen Couvert aan Monsieur Monsieur Nyso tot Londen, en daar naar aan Robbert Somes, Koopman tot Londen, noch daar naar aan Baenis, ende voor den Oorlog directelijk van hier op Londen, aan Monsieur Maurice: dat den voorsz. Aitzema voor de voorsz. correspondentie, geduurende den voorsz. Engelschen Oorlog, van den Koning heeft getrokken 10 en ook wel 11000 gulden 's jaars, die hy trok per Wissel op Engelsche Koopluyden tot Amsterdam, Leyden en Rotterdam, en dat hy gevangen veeltijds, en de andere Klerken somwijlen gewoon waren de voorsz. Wissel-Brieven te ontfangen, en dat sy dan gewoon waren de voorsz. Wissel-Brieven te quitanceeren met een gefingeerde naam, ende namentlijk met soodanige naam als in de Wissel-Brief was gefingeert; en dat hy een van de selve Wissel-Brieven, ter somme van 4 of 5000 guldens heeft ontfangen gehad van eenen Brouwer tot Rotterdam, noch een anderen van een Engels Koopman, mede tot Rotterdam, beloopende omtrent 1100 guldens, ende noch een derde van een Laken-kooper tot Leyden, beloopende omtrent 100 ducatons; dat den voorsz. Aitzema van den voorsz. Ambassadeur van Spangien voor de selve correspondentie jaarlijks heeft getrokken 1600 guldens, ende van den Koning van Sweden jaarlijks 1200 Rijksdaalders; dat hy gevangen dikwils is geresolveert geweest de voorsz. correspondentie van Aitzema met den Koning van Engeland, aan desen Staat bekent te maken, dat hy ook het selve aan hem Aitzema heeft geseyd gehad, dat hy sulke dingen niet langer begeerde te schrijven, doch dat den selven hem t'elkens heeft gediverteert, met belofte dat hy het eerste vacante Ampt voor hem soude koopen,

1670. April.

pen, maar dat hy hem daar over nooyt heeft beloont; dat hy gevangen de tijdinge brengende aan den voorsz. Aitzema in den Jare 1667. soo hy meend, dat seker Pacquet met Brieven, dat hy hadde geaddresseert aan Nyso tot Londen, met een buyten Couvert aan Roelands *Maistre des Postes a Anvers*, was aangehaald, den selven Aitzema achter over viel op sijn Stoel, en seer besturf, seggende, wat sal ik doen, ende hy gevangen versoekende dat hy door hem mochte werden geprotegeert, ende toonende te zijn genegen de voorsz. correspondentie te openbaren, den voorsz. Aitzema daar op seyde, dat hy was een publijk Minister, en 't selve vermochte te doen, en voorts hem met schoone beloften daar van heeft gediverteert; dat den voorsz. Aitzema daar na is gegaan na den voorsz. Heere Bootsma, en met den selven wel twee uuren in 't Voorhout heeft gaan wandelen, en daar na na den Heer Appelboom, en hem gevangen naderhand heeft gesegt, soo hy mochte werden ontboden, dat hy soude seggen dat hy Resident 't selve Pacquet hadde gesonden na Engeland, voor rekeninge van den Heer Appelboom; dat hem vertoont zijnde seker Minute Missive, geschreven aan den Heer Pompone, die als doen by sijn Majesteyt van Vrankrijk was gedesigneert voor Ambassadeur aan desen Staat, bekent heeft den selven Brief met correspondentie, en op 't versoek van Du Ha, mede gewesene Klerk van wijlen den voornoemde Aitzema, te hebben gecoucheert, waar by sy aan den selven offereeren haren dienst, om hem te suppediteeren alle Stukken van Staat, Brieven ende Resolutien, en daar van eene preuve te geven selfs voor sijn arrivement alhier, uytstellende den effectiven dienst, tot dat hy alhier soude wesen gearriveert, en alle het verdere tot sijn Excellentiens genereusheyt en discretie: En dat den selven Brief in dier voegen by hem geschreven is, met intentie om aan den selven Heer Ambassadeur af-gesonden te werden, ende de gesamentlijke correspondentie met den selven te onderhouden; doch niet te weten of Du Ha de selve aan sijn Excellentie heeft doen bestellen, dat hy ook beneffens den voornoemden Du Ha terstond na de dood van Aitzema sijnen dienst en correspondentie gepresenteert heeft aan Robbert Somes, Koopman tot Londen au Strent, ende dat hy aan den selven Somes heeft beginnen te schrijven op den 23. Martii 1669. zijnde als doen noch Klerk van de Provintie van Vriesland; dat hy ook eene Brief van den selven Somes wederom gekregen heeft, waar by hy verklaarde de voorsz. correspondentie te accepteren, en hem ten hooghsten aangenaam te wesen, en voorts belooft soo hy gevangen hem yets geliefde te schrijven van eenige waarden, dat hy hem daar voor soude contentement doen hebben, daar by voegende, *Les Livres qui sont bien escrit sont tousjours de la valeur icy, & on en donne un bon pris, autrement on ne s'en soucye Guerres, je vous dis cecy en Amy, comme j'ay esté tousjours grand Amateur & tres-humble Serviteur de Monsieur vostre Patron mon tres-honore Amy, & aussi je seray tousjours a vous, & tascheray de vous faire tout le service, dont vous me jugerez capable*, En dat Du Ha de selve Brieven schreef, en dat hy gevangen de stoffe daar toe suppediteerde. Dat hy gevangen ondervraagt zijnde na seker Contract, het welk hy met Pesser heeft aan-gegaan, waar by hy heeft bedongen de helft van 't geene den voornoemden Pesser over sijne correspondentie met Spangien, Sweden en Engeland jaarlijks soude komen te ontfangen, mits dat hy aan den selven Pesser soude communiceeren alle saken van Staat die hy soude konnen bekomen, verklaart heeft het selve te ignoreeren, en dat hem daar op vertoont zijnde het schriftelijk Contract tusschen hen-luyden dien-aangaande opgerecht, in dato den 30. Mey 1669. waar by hy gevangen aanneemt en belooft, dat alle voorvallende Brieven, Resolutien, Propositien en Memorien van Staat, die by hem te bekomen soude zijn aan Pesser soude leveren, nevens een dagelijks Register, voor soo veel hem eenigsints doenlijk soude wesen, alles in secretesse en confidentie, en waar tegens de voornoemde Pesser aan hem gevangen belooft te geven de helfte van 't gene jaarlijks soude komen te ontfangen van sijne correspondentie aan *Sp.* en *S.* mitsgaders 't gene van *Ang.* soude komen, en in-gevalle het mochte komen te gebeuren, dat die correspondentie interrupt mochte komen te loopen, daar op niet verdacht konde zijn, dat hy Pesser tot versekeringe, dat sijn gevangens moeyte niet onnut soude zijn, hem in suyveren Gelde soude uytkeeren de somme van 525. guldens; Ende dat het bovenste soude in-gaan van den eersten January 1669. ende het ander met den dag van het selve Contract; doch van 't eene geld komende, het ander soude komen te cesseeren, bekent heeft 't selve voor een gedeelte met sijn hand geschreven, en by hem ondertekent te zijn; doch daar byvoegende, dat het selve Contract geen effect en

 hadde

1670. April.

hadde gehad. Dat hy in 't laatst van de maand December verleden, by den Heer Extraordinaris Envoyé van den Koning van Denemarken aan desen Staat, is versocht om hem van tijd tot tijd te suppediteeren de inkomende Nouvelles, en soodanige andere stukken van Staat, als hy machtig soude konnen werden, op belofte dat hy hem daar voor soude geven vijf stuyvers voor 't blad, en dat hy hem soude beschikken een Character of Commissie van sijn Duytsch Secretaris, om dat hy hem met securiteyt en versseekeringe in 't geen voorsz. is, soude konnen dienen, en ook met speciale belofte, dat hy hem, in cas hem eenige molestie daar over soude mogen werden aangedaan, soude mainteneren en beschermen; dat hy daar over met den gemelten Heer in maniere voorsz. is geaccordeert, en vervolgens aangenomen heeft hem daar inne te dienen, en daar toe heeft geëmployeert Cornelis Boucquet en Willem Hoppevelt, die hem van tijd tot tijd hebben gesuppediteert de Brieven, Resolutien ende Memorien ter Generaliteyt inkomende, en dat hy aan de selve daar voor heeft gegeven twee stuyvers voor 't blad, daar van sy t'elkens quitantie hebben gegeven, die hy seyd te hebben verbrand, ende dat sy weekelijk gesamentlijk van hem hebben ontfangen 10 a 12 guldens. Dat hy van gelijken heeft versocht gehad Cornelis Bosch, Onder-Klerk van Gelderland, Pieter Dingwel, Onder-Klerk van Vriesland, en Philips Versterre, Onder-Klerk van Zeeland, om van gelijken hem van de voorsz. stukken te willen dienen, om redenen dat hy niet tijdelijk tot sijn contentement van de voorsz. Boucquet en Hoppevelt, van 't geen voorsz. is, wierde gedient, en dienvolgende den voorsz. Heer Envoyé daar mede niet genoegsaam konde gerieven: maar dat de voorsz. drie Persoonen het voorsz. sijn versoek hebben af-geslagen; dat hy van Hoppevelt en ook van Boucquet heeft versocht de Instructie van de Ambassadeurs die gaan souden na Polen en na Spangien, als mede die voor de Gedeputeerde na Brussel, en dat hy die bekomen hebbende, van meeninge was die te behandigen aan de gemelte Envoyé van Denemarken; dat hy den gemelte Hoppevelt en Boucquet daar voor heeft belooft eene extraordinare vereeringe, dat hy de selve mede heeft versocht van Jan Jansz. Klerk van den Commis Spronssen, doch dat hy die niet heeft kunnen bekomen, dewijl sy die niet machtig en waren. Dat den selven Envoyé aan hem gevangen, ter sake van de voorsz. geleverde stukken, schuldig is omtrent de 200. guldens; dat, soo ras hy hoorde dat Hoppevelt gevangen was, hy by den voorsz. Envoyé is geweest, om sijn Commissie als sijnen Duytschen Secretaris, te bekomen, en dat den selven Envoyé tegens hem seyde, dat hy sich op hem soude beroepen, en dat hy hem met sijn Character soude beschermen; dat hy altijd gewoon is geweest de stukken, die Boucquet en Hoppevelt hem gaven, met haar hand, doch meest met de hand van Boucquet en sijn Soon geschreven, selver te copieeren, ende haar hare stukken wederom te geven. Dat hy mede in de maand van December verleden heeft beginnen te correspondeeren met den Secretaris van den Heer Ambassadeur van Spangien, die hem beloofde uyt den name van den voorsz. Heer Ambassadeur een Tractament van 12 of 1300 guldens jaarlijks, mits dat hy hem daar voor soude beschikken en dienen van alle 't gene ter Generaliteyt voorviel; dat hy 't selve heeft aangenomen te doen, en daar voor genooten 30 silvere Ducatons; dat hy eenige dagen geleden van den voorsz. Secretaris heeft ontfangen een Briefken, gelijk hy wel meer gewoon was van den selven te ontfangen, om te hebben Copye van de Brieven van de Heeren Gedeputeerdens tot Brussel; mitsgaders van seker Tractaat, dat hy seyd te wesen het jongst geslooten Tractaat tusschen Engeland ende Denemarken, ende noch van een Resolutie genomen, rakende de drie Schepen de Bylanders, dat hy daaromme is geweest aan 't Huys van de voorsz. Boucquet, om van hem ende van Hoppevelt de voorsz. stukken te bekomen: maar dat hy haar niet heeft konnen t'huys vinden. Alle 't welke zijnde saken van seer quaden, ende pernicieusen gevolge, ende andere ten exempel ten hoogsten strafbaar. SOO IST: Dat 't voorsz. Hof met rijpe deliberatie van rade deur gesien ende overwogen hebbende alle 't geene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, den voorsz. gevangen verklaart heeft, ende verklaart hem mits desen meyneedig ende infaam, ende condemneert hem gebracht te werden ter plaatse daar men gewoon is Justitie te doen, ende aldaar met het Swaart over het hooft gestraft te werden, Band hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Lande van Holland ende West-Vriesland, mitsgaders Utrecht, ende verklaart sijne goederen ten profijte van de hooggemelte Heeren Staten van Holland ende West-

Vries-

1670. April. Vriesland geconfisqueert. Gedaan in den Hage by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, Willem Goes, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, ende Hendrik Kloek, Raatsluyden van Holland, en gepronuncieert den 2. Mey, 1670.

In kennisse van my

ADR. POTS.

ALsoo Willem Hoppevelt, woonende en gebooren alhier in den Hage, Onder-Klerk ter generaliteyt, van wegen de Provintie van Vriesland, tegenwoordig gedetineerde op de Voor-Poorte van den Hove van Holland, den selven Hove buyten pijne ende banden van ysere bekent heeft, dat hy in den Jare 1644. is gekomen by Bort, in sijn leven Klerk van de Provintie van Gelderland, in de Griffie van haar Hoog-Mogende, ende voor den selven heeft geschreven; dat hy in den Jare 1647. is geworden Onder-Klerk van Gerrit Verhaar, die Klerk ter Generaliteyt was van de Stad ende Landen van Groeningen: Ende alhoewel hy wel wiste dat geene Klerken, 't zy Provinciaal, 't zy Onder-Klerken, vermochten eenige Origineele stukken onder haar te behouden, ende dat sy al te samen zijn onder den Eed van getrouwigheyd ende secretesse, dat hy dies niet tegenstaande menigvuldige origineele stukken van Staat, daar onder ook secreete, met hem genomen, en langen tijd onder hem behouden heeft, en noch onder hem bevonden zijn, welke hy seyd nagelaten te hebben weder ter Griffie te brengen, ten deele uyt sloffigheyd, ten deele uyt scrupuleusheyd, om dat hy bekommert was origineele stukken wederom te brengen, die hy soo lang onder hem hadde gehad: Hoewel hy mede seyd, dat de voorsz. Resolutien van haar Hoog-Mogende, daar by de Klerken is verboden eenige origineele stukken onder haar te houden, al in 't Jaar dat die genomen is, in ongebruyk is geraakt, ende alle de Klerken generalijk die hebben getransgredieert. Dat hy sich ook vervorderd heeft van de Heere van Raatsveld, op den naam van den Raad van Staten te versoeken seker Memoriaal, rakende de conferentie tot Rijssel, sonder dat hy nochtans speciale ordre van den Raad van Staten daar toe heeft gehad: maar dat het selve alleen heeft gedaan, soo hy seyd, uyt krachte van sijne generale ordre: Dat den gemelten Heere van Raatsvelt het versoek niet hebbende in-gewilligt, hy gevangen, 's anderen daags 't selve aan den Commijs van Dalen, en niet aan den gemelten Rade van Staten heeft bekent gemaakt; dat hy de origineele Memorie van den Heer Ambassadeur Pompone, in dato den 28. Januarij, 1670. mitsgaders den origineelen Brief van den Commissaris Pels, van den 18. Januarij voorsz. beyde gemutileert, en gescheurt, hem gevangen vertoont, en in sijne sak gevonden op den 7. Februarij laastleden, mede heeft genomen, om die uyt te schrijven voor den Raad van Staten. Dat hy mede onder hem gehad heeft drie Notulen van de Staten Generaal, geschreven met de hand van de Griffier Ruysch, in dato den 8. ende 9. April, mitsgaders den 17. October des Jaars 1668. als mede een secrete Resolutie van dato den 3. November, 1661. dewelke hy seyde bekomen te hebben van Jan Jansz. Klerk van den Commijs Spronssen, alle in sijn Kist bevonden: Dat hy mede gecorrespondeert heeft met Johan van Winden, ende aan den selven, soo nu ende dan, sonder yemands ordre, eenige Resolutien heeft toe-gezonden, rakende de Ridders van Malta. Ende wijders dat hy ende Boucquet te samen versproken zijn geweest, dat den gemelden Boucquet aan Keyser soude communiceeren de saken ter Generaliteyt voor-vallende, die hy gevangen aan hem Bouquet soude doen hebben: Dat hy Hoppevelt daar inne na-bedenken vindende, ende swarigheyd makende, seggende, dat Keyser een Man was die niet swijgen konde, Bouquet hem die swarigheyd uyt het hooft gesteken, daar mede dat hy Bouquet het soude doen, en dat hy Hoppevelt quansuys daar van niet soude weten: Dat het Bouquet op hem soude nemen, ende dat sy de profijten te samen soude deelen, ende dat hy dienvolgende op verscheyde tijden en reysen in 't geld heeft geparticipeert, ende dat daar op de gemelte saken aan Keyser gecommuniceert zijn, de selve Keyser die heeft uyt-geschreven, ende aan Bouquet sijn eygen hand wederom gegeven, die als dan de selve verbrand heeft. Alle 't welke zijnde saken van seer quaden en perniceusen gevolge, ende andere ten exemple ten hoogsten strafbaar: SOO IST, dat 't voorsz. Hof met rijpe deliberatie van rade deur gesien ende overwogen hebbende, alle

1670. April. 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, den voorsz. gevangen verklaart heeft ende verklaart hem mits desen Meyneedig en Infaam, ende condemneert hem gebracht te werden ter plaatse daar men gewoon is Justitie te doen, ende aldaar met een Brief op de borst, daar op gestelt zy, *Meyneedig*; ende met een Roede in elken arm, ten toon gestelt te werden: Band hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Lande van Holland ende West-Vriesland, ende verklaart sijne goederen ten profijte van de hoog-gemelte Heeren Staten van Holland ende West-vriesland geconfisqueert. *Gedaan in den Hage, by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, Willem Goes, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, ende Hendrik Kloek, Raatsluyden van Holland, ende gepronuncieert den 2. Mey, 1670.*

In kennisse van my

ADR. POTS.

De Heer van der Leck van Beverwaart, Gouverneur van Sluys in Vlaanderen, begaf sich nu ook mede met sijn geheele huyshouding (met meeninge om den meesten Somer aldaar te blijven) naar sijn Guarnisoen/ het welke mede met 3 of 24 Compagnien versterkt was; gelijk ook al de andere plaatsen in Vlaanderen met meerder Krijgs-volk voorsien geworden zijn. Daar liep ook een gerucht (gelijk mede door Brabant) als souden de Franschen een aanslag op Arien en St. Omer gehad hebben: maar dat hen sulks mislukt was/ en dat deselve nu het oog op Yperen souden hebben; waar door men die Steden met meerder voorraat en volk voorsien heeft/ hoewel het gerucht valsch bevonden wierd. Tot Brussel quam ook een Expresse uyt Spangien, met Brieven van de Koninginne/ aan sijn Excellentie den Connestabel, berichtende dat de Marquis d'Aytona, haar grooten Hof-meester/ en een van de ses Raden van de Monarchy, gestorven was; en dat haar Majesteyt sijn Excellentie in sijne plaats tot een van die ses Raden gekooren had; en den Hertog van Pastrana tot Groot-Hofmeester: des anderen daags quamen aanstonds de voornaamste Heeren/ den Connestabel, over dese sijn bevordering (soo te seggen) begroeten; in der daad een bevallijke middel van het Spaansche Hof/ om haar dienaars te verleggen; en de Nederlanden van een Gouverneur te verlossen/ daarse weynig mede gedient waren: alsoo noyt slechter ordre onder het Krijgs volk als nu/ gehouden is geworden/ welkers moetwil in veel staalen hier door is uyt-gedrukt; en ook nu tot Bergen in Henegouwen het soo bond gemaakt hebben/ dat op Paasch-dag de Burgery drie uuren lang met de Wapenen tegens het Guarnisoen doende is geweest/ (om datse de Sleutelen begeerde) daar wel elf of twaalf Spaansche dood bleven: in der daad een onverdraaglijke saak. Op dat selve Paasch-feest (namentlijk den derden dag) heeft Namen ook een droevig ongeluk gesien: een Brugge over de Maase gelegt zijnde (om het volk na sekeren oort te doen trekken) is in-gevallen, waar door meer als 200 menschen verdronken zijn.

Dood van den *Marquis d'Aytona.*

Oproer tot *Bergen in Henegouwen.*

Ongeluk tot *Namen.*

By dit boven-staande ongeluk van Namen, moeten wy een ander/ dat by Antwerpen gebeurt is/ voegen: de Heer Caeuw, Bailjuw van Vlissingen, neffens een van de Vroedschap de Heer van der Graaf, quamen naar Antwerpen gevaren/ en komende by het Krauhooft, daar de Schelde geweldig draayt/ geraakten sy door den sterken wind te gelijk in het draayen van de stroomen het onderste boven; waar door de gemelde van der Graaf, sijn Vrouw/ de Camenier/ het Kind/ de Schipper en sijn Knecht/ verdronken zijn: de Bailjuw alleen quam noch half dood te lande.

Ongeluk op de *Schelde.*

De Heer John Barclay, van den Koning van Engeland tot Stedehouder van Yerland gekooren/ vertrok ook nu uyt Londen, na dat hy van den Koning en andere Grooten sijn afscheyd genomen had: des anderen daags verscheen de Koning in het Parlement in het Opper-huys; alwaar ook de Heeren van het Lager-huys waren: daar hy met korte woorden te kennen gaf/ dat hy seer groot genoegen uyt de goede over-een-komst van beyde de Huysen (als een seer gewenschte saak voor het geheele Rijk en de Onderdanen zijnde) schepte; verhoopende/ datse t'allen tijden/ alsse by-een quamen/ daar in souden volherden; waar op hy het Parlement schepde tot den 4. November van het selve jaar; staande eenige Acten (wel tot 25 in het getal) toe/ die by het selve gemaakt waren; van de welke dese 13 alleen bekent zijn:

Engelsche saken.

1. Een Acte voor den Koning, om een Impost op alle Wijnen en Azijnen te mogen stellen voor het Jaar 1670. tot 1678. toe.

2. Een

1670. 2. Een Acte tegen soodanige Geestelijken, die het Laken van de Banken steelen, en de

April. Magazijn- en Ammunitie-huysen van den Konink berooven.

3. Een tot voortsettinge van den Landbouw, en vermeerdering van het Vee.

4. Een nauwe ordre op de Mate van het Koorn en Sout.

5. Reglement tot het hermaken van de Havenen en Hoofden van groot Jarmouth.

6. Een ordre, om ten platten Lande alle Reys-wegen en Bruggen te verbeteren.

7. Ordre op alle Inkomsten en Renten.

8. Acte om te verstrooyen alle oproerige by-een-komsten.

9. Macht om een Impost op Brandewijn te stellen.

10. Een Acte tot volmachtiginge, van alsulke Commissarissen, als van wegen Engeland op de over-een brenginge van Engeland en Schotland staan gezonden te worden.

11. Ordre om de Stad Londen in Gebuurten te verdeelen, en St. Pauls Kerk, met soo veel Gebuurt- of Parochie-Kerken, als hem nodig dunken sal, op te bouwen.

12. Een Acte om te mogen constitueeren, alle Voorwaarden, Verhuuringe, en te passeeren Copyen van Ampten, Landen, Inkomen en Erffenisse; voornamentlijk in sijn Hoogheyts Hertogdom van Cornwal.

13. Een Ordonnantie voor Jan Petteman, op een gedeelte van sijne goederen, tot voldoening van sijn Koninklijke Majesteyt.

Des anderen daags begaf sich de Koning na Nieumarket, daar hy sijn vermaak in Renloopen en andere vermakelijkheden ging nemen/ vergeselschapt met sijn Broeder den Hertog van Jork, en van Prins Robbert gevolgt; alwaar hy van voornemen was/ de over-komst van Madame d'Orliens sijn Suster/ en ook die van sijn Hoogheyt de Prins van Orangie te verwachten; terwijl men het kostelijke Koninklijke huys tot Windsor tot het voor-gemelde Feest verváardigden.

[…]tvaart [va]n den [Ko]ning [va]n Deen[ma]rken. Op den 15. van de tegenwoordige maand/ is de overleden Koning van Deenmarken na sijn staat ter aarden gebracht; de straat van het Hof/ door de welke het Lijk most passeeren/ was geheel met rouw-laken behangen; en alsoo de uytvaart by avond geschiede/ waren aan alle oorden wel duysend toortsen ontsteken. Het Lijk-Tooneel/ of het *Castrum Doloris*, stond op vier Pylaren/ en was over-al met Sijde over-trokken; op de Sark lagen drie 1670. silvere Leeuwen/ (levens groote) welkers April. Manen seer schoon vergult waren; over het Lijk sag men den Rijks-Appel/ Kroon/ Schepter/ en een Engel/ houdende 18 Standaarden/ betekenende yeder met het Wapen/ de 18 Landschappen/ die onder de Deensche Kroon behooren; hangende van de Standaarden groote Sijde Quasten af. Dit wierd soo eerst op het Slot van een yeder vrylijk en opentlijk besien; en in dese pracht is het Lijk op den Groenen Donderdag (gelijk het de Luyterschen noemen) van het Slot na de Klooster-Kerk gebracht: van al het welke de Deensche Gesant tot Stokholm aan de Koningin van Sweden (in een Audientie) omstandelijk verhaal gedaan heeft; in welk Sweden het tegenwoordig niet weynig met den Duyvel te doen was. Dit Land is van ouds van sulke by-geloovigheden/ guychelaryen/ bedriegeryen/ of selfs duyvelsche tuymeleryen wel qualijk berucht: maar nu ging het daar buyten gemeen aan; het vermoeden was daar nu soo gemeen/ dat geen leelijke oude Wijven seker waren voor vermoeden van Tovery; en men brande daar de ellendige Dweepsters soo licht/ als of het Takke-bossen waren geweest. Sy spraken nu meer als oyt van hunne Berg-duyvels en ander gespuys. Vier-en-twintig mijlen buyten Stokholm, seyde men dat een geslacht van seer boose Geesten doende waren/ die vast de onnoosle menschen/ vrouwen en kinderen verleyden/ hier over stelde men vast- en bede-dagen in/ daar veel bedelaryen onder liepen. De Koninginne Regente/ begeerig te weten wat van al desen handel mocht zijn/ zand eenige daar heenen/ om de saak te ondersoeken: dese af-gezondene kregen terstond wel 500 huys-gesinnen aan boord/ die seyden/ datse betoovert waren: maar dese betoovertheyt sou lichtelijk door geld en voorraat te ont-tooveren zijn geweest; het was hier/ de Duyvel een leedige beurs/ en ydele kas. Ondertusschen mosten daar al veel onschuldige/ sotte/ of suffende menschen lijden/ dat de Rechters self strafbaar maakte.

Duyvelery in Sweden.

Op den sevende van dese maand stierf de Drelincourt sterft. voortreffelijke Leeraar/ in de Fransche herstelde Kerk tot Charenton, vermaart door sijn schriften/ en voornamentlijk sijn vertroosting tegen de dood. Omtrent die tijd wierd in de Kerke van St. Germain gedoopt Aux

Auxer-

1670. April.

Auxerrois, een Turk van aansien / die by de Venetiaansche Galeyen / zijnde Commandeur op een Turks Schip / genomen was. De Venetiaansche Generaal had hem aan de Grave van St. Paul, over sijne goede diensten / in het beleg van Candia bewesen / vereert. Men noemde hem met den naam van Joseph Charles, staande de Hertoginne van Longeville, en de geseyde Grave over sijn doop. De Turk was in een lang wit Taffetas kleet gekleet / en had veel aanschouwers op de plechtigheden.

Vertrek van den Koning van *Vrankrijk* na de *Nederlanden.*

Op den vier-en-twintigste van dese maand vertrok de Koning van Vrankrijk met den Daulphin, de Hertog en Hertoginne van Orleans, beneffens de meeste Heeren en Me-vrouwe van het Fransche Hof uyt St. Germain in Laye, en dat des morgens ten tien uuren; sy aten tot Chantilly, daarse door den Prince van Condé treffelijk wierden onthaalt / en sliepen den volgenden nacht tot Senlis, nemende soo seer ongemakkelijke wegen na Vlaanderen. Dese tocht gaf alle de nabuurige Landen / maar voornamentlijk de Spaansche Nederlanden, een groot bedenken / dewijl een heyr van 16000 Mannen voor-af quam. De Hartog van Aarschot had tot Bergen in Henegouwen, met groote naarstigheyt aan de versterkingen doen arbeyden / en / door het openen der Sluysen / het Land rondsomme onder water geset; als mede omtrent Condé, de diepte van de Walslandsche en Vlaamsche wegen / die gedurigtlijk / selfs in het midden van de Somer / onder water staan / en niet / als over afgekapte boomen / konnen bereden werden / maakten voor het Hof-gejuffer de reys seer ongemakkelijk.

Om die oorsaak quam d'Intendant des Gerechts van Doornik, uyt de naam van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt, aan den Connestabel tot Brussel, den welken hy te kennen gaf dat de Koning van Binch op Aeth, over de Landen van sijn Catholijke Majesteyt reysen sou; dat hy wilde toe-laten dat men de wegen bequaam maakte / en een brugge over de Revière leyde: voegende daar by / dat hem de Koning had doen seggen / Dat men op sijn tocht geen na-bedenken behoefde te maken. Waar op de Connestabel weder met alle beleefthept antwoorde: Dat sijn Majesteyt van Vrankrijk, soo veel en menigmaal als het hem geliefde, over en door de Landen van den Catholijken Koning mocht passeeren en repasseeren, sulks en soodanig als het hem goet dacht. De Intendant vertrok met dit bericht / in een Karos met ses paarden uytgeleyd zijnde / die aanstonds ordere op het bereyden van de wegen / en het slaan van een brugge / stelde. Ondertusschen vergaderde evenwel al de Spaansche Ruytery omtrent Dendermonde. De Graaf de la Fontaine trok na Condé, om aldaar / gelijk ook in alle andere Frontier-steden, alle behoorlijke ordere te stellen. Maastricht wierd ook van wegen desen Staat met vier nieuwe Batteryen / en andere Werken voorsien / daar 4800 guldens toe aangelegt wierden; gelijk mede het Guarnisoen seer versterkt / en als tot een kleyn Leger gemaakt wierd / 't geen aldaar neering en welvaart gaf. De Koning dan trok van Senlis op den acht-en-twintigsten / en reysende acht mijlen / quam den negen-en-twintigsten in Compiegne, van daar tot Noyon, op den eersten May tot het vermaart St. Quintijn, alwaar die groote Velt-slag (daar Spangien Vrankrijk in sulk een benaauthept / en tot besluyt van vrede bracht) geschiede; voorts op Quesnoy, Landrezi, Avesne, Marienburg, en Philippeville, daar de treyn de geheele dag uytruste. Op den tienden quam hy tot Charle-Roy, op den elfden tot Binch, van daar op Aeth, en soo op Doornik, alwaar men twee dagen bleef / om die treffelijke oude Stad / met haar Wolle-weveryen en Manufacturen te sien; van daar trok hy den achtienden op Audenaarde, den negentienden op Cortrijk / en quam op den een-en-twintigsten / des avonds / tot Rijssel, daar hy tot den vier-en-twintigsten bleef / die hem (als zijnde een sterke groote / en volkrijke plaats / en sijn beste pand / in die gewesten) soo veel wel waardig was. Op den vijf-en-twintigsten trok hy op Douay, daar hy den ses-en-twintigsten over rustende / des anderen-daags van daar tot Atrecht, de Hooftstad van Artois, quam. Des avonds / op den dartigsten / quam hy tot Bethune, een sterke Walsche plaats. Op den eersten Juny quam hy te Hesdin, den tweeden in Monstreuile, den darden tot Bologne, en den vierden tot Calais. Alhier ging Madame d'Orleans, Suster van den Koning van Engeland, te scheep / om naar Douvres over te varen / daar de Koning / haar Broeder / op haar komst wachten soude; Me-Vrouwen van Carignan, van Brysak, en Sully, haar Staat-Juffers / bleven

Reys van *Madame* naar *Engeland.*

LUDOVICUS DE XIV.

Koningh *van* Vranckrijck, &c.

1670. April.

bleben aan land / en boeren niet mede / om dat de Koninginne van Engeland geen sit-plaats als aan Princessen van den bloede wilde geven / daar evenwel dese die eer meenden waardig te zijn. Door het missen van dese eer / gaf de Koning vier andere Dames van minder rang / (om heerlijk te verschijnen) yeder tien duysend guldens. Men gaf dan Madame haar afscheyd / met meeninge haar weder tot Duynkerken te verwachten / alsoo men maar vijf dagen verblijfs in Engeland had besteld. Maar het Hof vertrok den elfden / sonder Madame, te rugge naar Vrankrijk, en quam op den 9. Junij tot St. Germain weder aan.

Poolsche saken. In Polen wierd de Land-dag met veel kibbelerpen en klachten door-gebracht; alleen men bevestigde de Tractaten in het jaar 1667. met den Muscoviter gemaakt / soo dat desen kostelijken Rijks-dag eyndelijk op den negentienden van dese maand verwerdelijk gescheyden is: maar veel bittere geschriften en tekens van weder-wil / in eenige onbevoegde Poolsche Heeren / deden sich hier en daar op. Op den Altaar van St. Jans Kerk tot Warsau vand men een (*sincera ad Rempublicam admonitio*) oprechte vermaninge aan de staat van Polen, hebbende onder andere dese woorden in: maar dese menschen hebben gesworen, dat sy hun gantsche macht sullen te kost leggen, om den Koning van sijn Throon te stooten, die nu niet arbeyden om Condé, (dewijl sijn naam seer in Polen gehaat is,) maar om den Soon van den Hertog van Longueville (den Graaf van St. Paul, Neef van Condé van Susters wegen) in sijn plaats te stellen, die omtrent Paasschen tot Hamburg sou zijn, en met het groeyen van het gras naar Dantzik reysen sou, op dat hy sich op aanschrijven haast ter plaatse sou konnen vervoegen: voorts, op dat sy die gene, die ten tijden van de verkiesinge op de zijde van Nieuwburg zijn geweest, den Franschen naam bevallig souden maken, hebben sy bestelt dat dese met den Dochter van den Hertog van Nieuburg trouwen sou. Vorder stont'er noch by: Indien sy in dese schandelijke sake willen voort-gaan, ben ik bereyd hun namen in een Register de Staat bekent te maken. Eyndelijk beklaagt sich de Schrijver (zijnde een van dese verwanten geweest) met dese woorden: Hier door in der daad ongelukkig zijnde, om dat ik mede mijn stem (om het gemeene best te beroeren) over-gegeven heb. Ondertusschen ging'er vast veel Fransch geld onder de Polen om / dat misschien geen klem vermogen op zwakke en beroofde gemoederen gehad heeft.

Vlucht van Zerini uyt Zakaturn. Wy hebben hier voor gewag gemaakt / dat de Graaf Zerini sich op het Slot Zakaturn sou hebben gesocht te versekeren: maar dese wierd alhier soodanig door twaalf duysend Keyserschen en Boeren genadert / dat hy sich met'er vlucht naar het geberchte heeft moeten begeven / werwaarts sijn Vrouw mede ter nauwer noot ontkomen is. Hy was voorts naar Hongaryen gegaan / waar henen hem de Keyserschen wel trachten te vervolgen / doch te laat; waar op het Keysers volk / alleen de Sleutels van de plaats gekregen hebben. Maar dese Graaf / beneffens Frangipanni en Tottenbach, (als gesegt is) zijn eyndelijk evenwel in handen geraakt / niet hebbende hun voornemen konnen te wege brengen / daarse door Fransche op-makers buyten bedenken soo krachtig toe op-gemaakt zijn / om door desen Hongarischen af-val den Keyser de handen vol te geven / op dat die woelende Kroon sijn aangestelde werk met het verdeelde Keyserrijk mocht volvoeren: van hun straffe sullen wy hier na ten breedsten handelen. *Hun gevankenis.* De geduurige en aangroepende onlusten van de Stad met den Keurvorst, veroorsaakten de Burgery / om hun Stad tegen alle voorval te versterken / eenige Ingenieurs uyt Holland te ontbieden / die de Stad met twee platte Formen versterkt hebben; te meer / dewijl hen de handel van Vrankrijk en Beyeren mede oorsaak van misvertrouwen gaf.

De Joden tot Metz stonden nu in groot gevaar / om hun voornaamste (beneffens hunnen Priester) te sien verbranden / om dat deselve een Christen Kind / na hun stijl / uyt spijt gemartelisеert hadden / en waarom het gelaten is / weet men niet.

Mustapheraga, de Afgesant van den Grooten Heer, aan den Koning van Vrankrijk, vertrok ook weder om dees tijd; den Heer Ollier Nointel, Raads-heer der Requesten van het Paleys / die met hem na de Levant soude reysen / om alle Fransche Manifacturen en geweef / en der selver handel aldaar te helpen bevorderen / soude volgen.

De droogte deed niet alleen veel schade in de Engelsche Verginies en Barbados: maar veroorsaakte ook seer groote siekte en ongelegentheyd onder de Inwoonderen; zijnde een slag

1670. van siekte als Laserye of Melaatsheyd / waar mede de Broeder van den Koning van Marocco gequelt zijnde / wierd door een wondheelder (Farendale genoemt) genesen; die hem daar voor op sijn vertrek / met twee honderd Stukken van Achten / veertien stuks groot Vee / twee Muylen / en een Slaaf / vereerde: maar daar-en-tegen dede hy den Gouverneur van Salée (om dat hy onder-handelinge met de Engelschen gehouden had) den kop af slaan; dit gaf die van Alcazar oorsaak om sich selven by tijds wech te pakken / en sich in een van hunne Mosqueen te verbergen.

April.

Moetwillig onheyl.

Het Regiment van de Spangiaarden in het begin van dese maand uyt Mechelen trekkende / was wel een van des selfs Soldaten soo boosaardigh / dat hy met sijn Musquet (misschien dubbel geladen zijnde) wel drie Burgers dood schoot; hier over geraakte by-na de geheele Stad over-eynde: maar den schelmschen moorder wierd gevat / om na verdienste gestraft te worden. Een ander ongeluk gebeurde aan den Bode van Brussel op Brugge, die / sijn Musquetton onvoorsichtelijk met de Tromp opwaarts in sijn hand nemende / en 't geweer losgaande / onder door de strot in / en het bekkeneel boven weder uyt / alsoo dood geschooten wierd.

Drijvend Schip gevonden.

Een Engelsch Oorlog-schip vand omtrent Beache een Schip in Zee drijven / meest vol water zijnde; de Capiteyn zand sijn Bood aan boord: maar die vand daar geen eenig mensch in; sijn volk trachte met pompen het Schip van water te ontlossen / en kregen in eenige uuren tijds al sestien voet waters daar uyt; hy meende voorts het selve Schip in Wicht of Pleymouth in te sleepen: maar vand sich door onweer genootsaakt het selve te verlaten; het Schip was omtrent van honderd en vijftig last / zijnde een Duytsche Pynas, en voerde veertien Stukken / had menichte van Apen en Papegayen in; sy oordeelden dat'er ook Indigo most in geweest zijn / om dat het water / dat s'er uyt pompten / die verwe had; daar waren ook Olyphants-Tanden in / van de welke (als ook de Apen en Papegayen) eenige aan des Engelsmans boord gebracht zijn. Naderhand heeft men vernomen / dat het licht een Schip sal zijn / dat uyt Surinam gekomen is / van het welke de Schipper met eenige maats / in Zeeland aan-komende / alle vast geset zijn / en beschuldigt wierden / dat sy hun Schip te lichtvaardig verlaten hadden.

Dit Schip is naderhand tot Honfleur aangekomen. 1670.

May.

Uyt Lima, in het Rijke Peru, wierd van den derden van dese maand dit volgende geschreven:

Soo haast en was niet gearriveert onsen nieuwen Onder-Koning den Graaf van Lemos, of alle de Inwoonders deser groote en volk-rijke Stad ontfingen hem met blijdschap; hy trad door een bedekte gemaakten Weg op sijn Paleys; bevond datelijk, dat den Gouverneur in Chili de Koninklijke ordre niet en hadde gehoorsaamt, en ook dat eenen Gaspar en Joseph de Salzedo waren in possessie van die rijke Silver-mijnen tot Puno, en dat sy tegens alle voor-val sich daar ontsachelijk en sterk maakten; gietende Geschut, en deden alles watse wilden; ononderhoudende over de duysend mannen, om sich in tijd van nood van te dienen, doch waren, eer sy daar boven op zijn geraakt, wel vijf honderd en tachtentig menschen gesneuvelt, die sy verwonnen hadden: Dus resolveert den nieuwen Gouverneur wel voorsichtig daar selfs naar toe te gaan, en sie daar de twee stouterikken, Gaspar de Salzedo en Jan de Salazar, haar voor sijn voeten presenteeren, dan sy wierden datelijk gevangen; terwijl rondsom den nieuwen Gouverneur drie honderd Persoonen tot een schrik in blanke Wapenen als een Lijf-guarde stonden, is gevolgt, dat de Rebellen in dese volgende maniere zijn gestraft: te weten, Jan de Salazar is onthooft, sestien andere zijn op-geknoopt, twintig uyt-gebannen, ses-en-twintig in slavernye, ses-en-dertig hare Goederen verbeurt voor den Koning, om dat sy hebben gestoolen uyt sijn rijke Mijne. Hier op volgden, dat de Marquis de Mavalquexdo, Gebieder in Chili, daar mede alle de Rebellen dempende, onder sijn gehoorsaamheyd bracht; en nu mogen weder met gerustheyd de silver-dragende Schaapjes over 't ten Hemel-steygeren, door de Wolken hoog gebergt, hare Ballast weder in veyligheyd na de Zee-Havenen brengen, daar de Koningen van Europa selfs naar verlangen.

Lima in Peru, den 3. May, 1670.

Nu ter tijd wierd ook af-gedaan het geschil tusschen Engeland en ons / van wegen het.

1670. het Eyland Surinam, aan de Vaste Kust van America; des selfs gelegentheyd konnen wy (om dat wy in America geraakt zijn) niet nalaten den gunstigen Leser mede te deelen.

May.

Beschrijving van Surinam.

HEt legt op seste-half graad, heeft een Rivier van een mijl wijd, die opwaarts uyt het Landt af-stort, drie vademen diep, spruytende by een kleyn Dorpje, 't Fortje, genaamt Teorarica, bestaande in omtrent honderd woon-huysen en een Capelle. Voor dese Stad is een heel fraye Baye of Haven, groot en wijd genoeg voor honderd Schepen; aan weder-zijden van de Riviere zijn Bosschagien, behalven waar eenige nieuwe plantagien van Zuyker-riet, ende andere dingen aan-gelegt zijn: maar sy gaat met soo kromme bochten, dat binnen de lengte van vijftien mijlen het Compas moet om gezeylt worden; sy is wel voorsien met een ontallijke menichte van groote Visschen, ende ook van andere, die wel niet eetbaar, maar echter raar en siens waardig zijn; als onder anderen de Swaart-Visch, die soo genoemt word van een been dat uyt sijne snuyte wast, ende dat een Swaart, of eerder een Zaage gelijkt, waar van ik gesien hebbe, die wel een elle lang geweest zijn. Noch is'er een ander aart van Visschen, Manaty genoemt, die langs de Revier haar selven voed met struyken of bladeren, sy word van hare jongen gesogen als een Koey, ende smaakt meer naar Vleesch als naar Visch. De derde aart van Visschen sal ik hier slechts noemen, want het is sulk een vreemde slag, dat het wel de pijne waard soude zijn in het bysonder beschreven te worden, de naam is Torpedo, of in 't Engelsch *Num-Eel*, dat is te seggen, een beroerend Aal ofte Paling, de welke levendig zijnde, ende eenige andere schepselen aan-rakende, ofte daar van aan-geraakt wordende, geeft aan alle leden van de selve een alsulke doofheyd en beroerte, dat sy voor een tijd lang t'eenemaal ongevoelig ende niet te gebruyken zijn; ende het is gelooflijk, dat verscheyde luyden verdronken zijn, die het ongeluk gehad hebben, in 't swemmen over de Reviere, van een van dese Visschen geraakt te hebben. Sy doen diergelijken, wanneer sy maar aan-getast worden met het eynde van een lange stok, of wanneer een man de hand slaat aan een ander, die soo beroerd is. Hier van hebben wy d'ervarentheyd gehad, wanneer soodanig een Visch gevangen, en op 't Land geworpen zijnde, een hond daar na snuffelende, en hem in de mond nemende, viel schielijk neder ter aarden; den Heer van desen hond dit siende, ging daar na toe, ende docht hem daar van af te trekken: maar hy wierd aanstonds beroert aan alle sijne leden, sonder dat hy sijn selven eenigsints bewegen konde; een ander man, die by hem stond, en hem van daar trekken wilde, raakt'er alsoo wel aan vast, en dat duurde soo lang, tot dat desen Aal het ontsnapte, en doen quamen sy al te maal tot haar selven, en konden haar roeren en bewegen als te vooren.

1670. May. Vreemt werk van den Torpedo.

Water-vallen.

De Plantagien leggen wel dertig mijlen opwaarts langs de Reviere, en het schijnt dat de nieuwe Colonie hare grensen niet verder uytstrekken en sal, van wegen de verscheyde Cataracten ofte water-vallen aan weder-zijden van de selve: het water van de kanten van de Steenrotzen neder-stortende, de passagie op de Reviere, den besten weg zijnde om alle behoeften naar boven te brengen, t'eenemaal onbruykelijk gemaakt word; want als'er maar een enkel water-val ware, soo soude met der tijd raad daar tegens gevonden worden: maar nu zijnd'er elke 5 of 6 mijlen eenige, en dat so verre opwaarts, als het land eenigsints bekent is. Het gebeurde eens, dat men omtrent dese water-vallen jacht maakte op eenige Indianen, die van boven gekomen waren, en een Engelsche Vrouw vermoort hadden, plunderende het huys daar sy in was: hier toe hadden sich eenige mannen gereed gemaakt, die van alles wel voorsien waren, en naar dat sy haare Boots over land op-gehaalt hadden, om 7 of 8 van dese water-vallen voor-by te komen, moesten sy ten laatsten wederom keeren sonder yetwes uytgerecht te hebben, door dien sy geen Indianen ter werelt te sien kregen. Wanneer nu sommige onder haar in het wederomkomen, haar verstouteden door dese water-vallen met hare Boots neder te sakken, wierden eenige van haar al vallende in stukken verbrijselt, en de rest quamen nauwlijks met het leven daar van. Soodanige water-vallen zijn meest in alle Revieren op dese Kust, en beletten dat men dit rijke Land niet te dege ontdekken kan.

In Surinam zijn de maanden November, December,

1670. May.

cember, Januarij, &c. tot Julius toe matelijk, om de veelvoudige Wolken, soo dat'er over 't Climaat hangen eenen N. O. wind, die de Lucht niet weynig en verkoelt, ook den Regen 't Land ververscht: maar in d'andere Maanden is 't hier vry wat warm, als soo na onder de Linie, dat by na dag en nacht even lang zijnde, de Son ten sessen op staat, en ten sessen by na 't geheele Jaar deur onder gaat. Oude lieden behoeven hier wel te komen, om raat en daat te geven: maar geen jonge Soekelingen, gelijk zijn Ziel-koopers, Oost-Indisch-vaarders, bedorven luyden Kinders, en die aan 't Getouw of de Schoen-stoel niet hebben gewilt, moeten dat luchje smaken. d'Indiaansche Vrouwkens zijn hier veel aan de Françoisen: 't Land legt met Bosschagie en Valleyen soo vermakelijk als een Paradijs. Hier worden oude lamme luyden jong: maar de jonge moeten na den Beer toe.

't Land in sijn selfs, zijn meest pleysierige Valleyen en Bosschagien; de Reviere, dertig mijlen hooger op, loopt bergachtig, hebbende tusschen beyde groote en wijde Velden, die hier en daar met kleyne Boschjes soodanig 't Land besetten, als waren het kleyne Eylandekens in een groene Zee; men siet alsints de laage Valleyen en Bosschagien als een Paradijs: maar dertig mijlen hooger op, loopen de Bergen vry hoog; Al wat men hier siet, de Vogeltjes op de Boomen, de Bladen, Bloessems ende Vruchten siet men het gantsche Jaar door, 't geen een aangename reuk rontsom en ver af door de Lucht veroorsaakt, soo dat de Zee-sieke menschen hier seer verquikken; d'Engelsche hebben dit Land door een Gouverneur lang geregeert; sy hebben van driederley Wortelen-Brood, doch zijn als trossen Druyven, daar se Brood op heete steenen van bakken; haar drank is als bruyne Mom, gekauwt van 't voorsz. Brood door oude Wijnen ende bequijlde Kinderen, die 't selve, in een Pot uyt-spouwende, op-sieden: maar d'Engelschen te delicaat, en hier te vies af, maken haar eygen drank van Zuyker-Riet, 't geen men gesonder houd; Visch valt hier om de water-stortingen weynig, dan werd uyt Nieuw-Engeland en de Virginia genoeg gebracht; Vleesch is hier slap, behalven 't Varkens Vleesch, dat beter als in Europa is: maar de Vleder-Muysen bijten haar veel de Tepels af; men vind in Surinam allerhande gevogelte, behalven den Nachtegaal; daar zijn vreesselijke huylbalken van Vogels, en ten waar de smaak van haar Vleesch sulks vergoede, men soude denken dat sy alle uyt der Helle waren gekomen; daar zijn ook Kalkoenen als Pauwen, en Honig-vogeltjes, die uyt duchten der Apen hare Nesjens aan de Telgjens der Boomen maken; daar zijn Herten, Hasen, Konijnen, Armadillas, Varkens, Buffels, Myren, Beeren, Tygers, &c. Op de Boomen onthouden haar de Meer-katten, Quottoes, Apen, Marmazets, Cuscharees, Luyaarts en meer andere; de Herten zijn al meest als in Engeland; de Haasen gelijken meer een Speen-Varken als eenig ander, sy zijn bruyn en sacht van hayr, met wit gespikkelt, grooter als d'Europische Hasen, met de welke sy geen gelijkenis hebben, als alleenlijk met de mond, het is een uytnemende goede kost, en veel beter als eenig viervoetig dier in Christenrijk; de Konijnen zijn rood van hayr, niet van soo goede smaak, ook kleynder als de Hasen, die sy andersints in gedaante gelijk zijn: de Armadillas zijn van tweederhande soorten, d'een groot, d'ander wat kleynder, van de groote zijnder die 80 pond wegen, sy hebben korte beenen, en drie klaauwen aan hare voeten, een hooft gelijk de Varkens, geene tanden en een heele kleyne mond, sy zijn met schelpen over-al beschermt, behalven het hooft en de buyk, daar geen Spies of Lancie door steken kan, ten ware dat men juyst tusschen de voegen van de schelpen haar quame te raken, sy booren haar selven met de snuyt en met de pooten in de aarde, en het soude een seer goede kost wesen, indien sy niet soo strengen reuk van Muscus hadden; de Varkens sijn driederhande aart, waar van d'eene gelijk een Otter in 't water leeft, dese worden seer gepresen; de twee andere soorten worden genaamt Packyra en Pinko, de eerste heeft den navel op de rugge, is graauw van couleur, omtrent soo groot als een Engelsch Schote van ses maanden, het is maar tamelijke goede kost; de Pinko is niet soo groot als onse Verkens, maar immers wel soo goet; de Buffel word geseyd soo groot te zijn als een van onse Runderen van twee Jaren, en alsoo goede kost; de Mieren-Beer is van de groote van een gemeen Verken, donker-graeuw van verwe, hebbende een langen ruygen staart als een Vos of Enkhoornken, waar mede

hy

1670. May.

hy 't heele Lijf bedekt voor den regen, hy heeft een kleyn hooft, ſijn ſnuyt is wel eén voet lang van d'oogen af te rekenen, hy heeft geen tanden, ſijn tonge is lang en ſmal, en hy kanſe uytſteken wel de lengte van een voet, hy ſteektſe in de neſten van de Mieren, die nootſakelijk daar op kleven moeten, en ſlingt haar ſoo in de krop of mage, hebbende geen ander voetſel als deſe beesjes; het is een ſterk Dier, voornamentlijk in de voorſte deelen van 't Lichaam, hy heeft ſcherpe klaauwen, de breette van anderhalf duym lang, waar mede hy gevaarlijk quetſen kan, maar het beſte is, dat hy langſaam gaat, ſoo dat men hem lichtelijk kan ontgaan; ſijn vlees is niet van het beſte of ſoetſte, maar wanneer men grooten honger heeft, ſoo moet 't al door de keel. De Tygers zijn van driederhande ſlag, de eene ſwart, de ander geſpickelt, de derde rood; de eerſte word gehouden voor de wreedſte, maar hy word ſelden geſien op plaatſen die bewoont worden; de geſpikkelde zijn mis-noemt, want het zijn eer Luypaarts als Tygers, en doen aan de luyden de meeſte ſchade met haar Vee en Gevogelte, als Hoenderen, Ganſen, en diergelijke te vernielen; ſy zijn ſoo ſterk dat'er een kan ſpringen over een Tuyn van 5 of 6 voeten hoogte met een Varken in de mond, en daar quam'er een in de bevolkte plaatſen, die doode een runt van twee Jaren, en ſleepte hem verder als een quartier uure gaans in het Boſch; ſy ſullen nochtans niemand by dage aanvallen, ten waar datſe heel hongerig of verwont waren; en in de Colonie heeft men niet meer als 2 of 3 menſchen gehoort dieſe ſouden verſcheurt hebben, tzedert dat der Chriſtenen Colonie op-gerecht is; een van deſe was een Huysman, een vluggen Gaſt, die altoos gewenſt had dat hy eens een Tyger vinden mocht, en had dikwils daar over geklaagt, dat hy in alle ſijne Jachten nimmer het geluk gehad had een van haar op te doen; ten laatſten gebeurden 't op een nacht, als hy in ſijn Hamak lag met open deuren, dat'er een Tyger komt, vat hem aan, en draagt hem twee uren gaans in het Boſch, hy riep te vergeefs om hulp, hoewel een Engelſche Vrouw ter naaſter deuren in een geſlooten Huys hem hoorde, en haar ſelven verſtoute met een Muſquet uyt de Venſter te ſchieten, het welk raar was voor een Vrouw-menſch: maar die met deſe Dieren te doen gehad hebben, weten dat een Tyger ſijn roof niet ſal laten op een kleyn gerucht; 's anderen daags vond men de Man, wiens hooft en ſchouderen af-gegeeten waren.

Daar word op gelet, dat'er niet meer ſoo veel Tygers in die Quartieren zijn als te vooren, om dat ſy verder in de Boſſchen gevlucht, en dat'er veel gevangen zijn geworden by de Wey-Luyden. Eenen Jan Millar heeft'er altoos niet minder als 12 of 14 met het Roer of Lancie gevelt, zijnde miraculeuſelijk van eenige ontkomen, en van andere ſwaarlijk gequetſt. Daar zijn niet ſoo veele roode Tygers als andere, zijn ook niet ſoo wreed als andere. In de Boſſchen wort'er een menigte van Land-Schildpadden gevonden, maar zijn op ver na ſoo groot niet als die aan de Zeekant: Hare Schilden zijn ſoo hart en ſterk, dat'er een geladen karre mach over-gaan, ſonder haar te breken of te kreuken, ende daar mede beſchermen ſy haar ſelven, zijnde anderſints weerloos voor haar vyanden, behalvens voor de Menſchen en voor de Tygers: De menſchen begaande aan haar een huys-braak met een bijl, en de Tygers haar om-keerende en het vleeſch op vretende: Sy eten al wat haar voor-komt, en d'Inwoonders zijn gewent een getal van haar op te ſluyten in een kot, ende haar daar van te dienen, wanneer het te pas komt, wordende daar voor gehouden dat het geen van de quaadſte koſt is in die Quartieren: Daar-en-boven zijnder Porcupines, over al gewapent met witte en ſwarte prikkels, als ſchachten van pennen, twee handen breed, lang en ſcherp als naalden, de welke de natuur haar geleert heeft van alle kanten van haar te ſchieten met een wonderbare gaauwigheyt, tegens de gene die haar ſouden willen aan-taſten: De Apen en Meerkatten zijn ſoo wel bekent in Europa en over-al, dat men niet en hoeft haar in 't byſonder te beſchrijven, dan een ding hebben de Meerkatten in deſe Quartieren, waar in ik geloove dat ſy van alle andere verſcheyden worden, en het geen ik niet voor-by kan gaan: Te weten, dat ſy op een ſekere uure, ſoo wel by dage als nacht ſulk een yſſelijk geſchreeuw door hare holle keelen maken, dat de geene die het niet gewent is te hooren, verbaaſt ſtaat, wordende dit geſchreeuw gehoort over de twee mijlen weegs van die Plaatſe waar haar deſe Beeſten onthouden: De Marmazet is een kleyn aardig Diertjen, van een geele en groene couleur, veel kleynder als een Aap, en nochtans commandeert en beheerſt het al deſe Koorden-danſſers, op haar eenigſints rijdende, en met haar ſpringende van den eenen Boom op den anderen, haar daar-en-boven de ſpooren gevende, met'er in d'ooren te bijten, niet konnende by'er geſchakelt of uyt de zadel

1670. May.

geset worden. De Quotto is swart in eenigerhande manieren, wat grooter als een Aap, heeft een langen staart, waar mede hy hem van d'eene tak van een Boom op d'anderen swingt: Sy hebben een root bacques, het hayr over 't voorhooft hangende, siender uyt als een oud Besje; haar geschreeuw is schitterend ende geweldig luyde. De Cuscary is swart, kleynder als een Marmazet, en alomme geschapen als een Leeuw. De Luyard is een Schepsel soo genaamt van wegen sijn domme ende slordige natuur, hy is wat grooter als een Meerkat, en heeft een vel van alderhande couleuren; hy is soo luy, dat geen slag ofte stoot hem wil doen rasser gaan als hy gewent is, en men kan denken dat hy geen van de voortvarenste zijn moet, dewijl 't een dagreysens voor hem is op een boom te klimmen, waar van hy selden neder-daalt voor dat'er niet meer op is, daar hy sijn voedsel soude van hebben konnen: Want dan komt hy met een groote graviteyt en deftigheyt weder na beneden, en gaat soo weder op een ander, alwaar hy den leegen tijd (waar van al evenwel niet veel overschied, wanneer men den genen, die hy tot eeten ende slapen besteed, rekenen wil) toe-brengt met een deuntjen te fluyten, (waar toe hy selven te luy is) en ik denke dat een ander het ook niet goet genoeg soude vinden om daar na te dansen.

Op Surinam vint men omtrent 500 Huysgesinnen, en 40 a 50 Suyker-Molens, meenigte Limoenen, Orangien, Citroenen, Water en Muscadel-Meloenen, ook Druyven, en veel Inlandsche Vruchten, by ons onbekent, als Patatoes, Bonanoes, Semerrimars, Guavers en Pines. Semerrimars wassen op een redelijken langen Boom, gelijken naar Persicken, zijn van buyten wat wolachtig, werden niet gegeten dan verrot, en smaken dan even als de Queen. De Guaver vol gaatjes, soo groot als een Mispel, geel ende vol zaatjes, is een der lekkerste Vruchten, want sy smaakt als Aalbesien, wassende in de Valeyen. De Pine noemen wy de Prins van alle Vruchten, is in 't ronde acht duym dik, zijnde een voet lang, van buyten groen en gespikkelt, van binnen geel en vol sap; boven op den top heeft sy een braaf kroontje van bladeren; wast op een kleyn Bosje, als de Braambesien, by de 4 voeten hoog van de aarde, de steel daar van komt uyt de wortel, even als die van de Artisocken; het kroontje af-gesneden ende in d'aarde geplant, draagt binnen 10 maanden nieuwe Vrucht. De Suykeren vallen hier vry beter als die van de Barbados, ook gespikkelt Hout, Cattoen, Tabak, Indigo, Gommen, en Verruw-Hout. Hier valt een Drank Rum van Suyker-Riet, is eens soo sterk als Brandewijn, voor een stoop geeft men 12 pont Suyker: Cassia Fistula, en een schoonen balssem, druypt hier van een boom: Om dat d'oude Schrijvers soo veel hebben weten te schrijven van d'Amazonet, siet hier hoe sy op heden leven, en wat treffelijke zielen 't zijn.

Men seyd dat blohartige menschen in 't gemeyn Verraders zijn. Daar zijn verscheyde Natien die met het volk van dese Colonie verkeeren en Koopmanschap drijven: maar d'eygenste Inwoonderen van 't Land sijn Charibes, of Canibalen, die ook wel de meeste in 't getal zijn van de gene die dese Landen bewoonen, en die hebben haar selven verspreyd meest in alle Eylanden daar omtrent, en op het vaste Land langs de Rivieren van d'Amazones aan, tot aan die van Oronoque. Sy gaan heel en al naakt, behalven dat sy, eerbaarheyts halven, een lap dragen: maar de Vrouwen, die een of twee kinderen gehad hebben, werpense wech; haar vel is van Orangiegeele verwe, haar hayr swart en sonder krullen: het soude een gelukkig Volk zijn, ten aansien van de dingen van dese werelt, dat sy haar eygen geluk kenden; want de natuure heeft haar soodanig met alle noodige dingen versien, dat sy weynig moeyte behoeven om haar selven die te nut te maken: Het Vrouwen-Volk is in 't gemeyn geyl, en daar zijnder onder die soo schoon zijn van gestalte, lijf en leden, dat wanneer de beste en verstandigste Beeldhouwers haar sagen, souden sy niet met al daar op te seggen hebben: hare beschaamtheyt, insonderheyt die van de Maagden, voor de Vreemden, geeft tot alle andere hare volmaaktheden, die soo naakt ten toon gestelt worden, met sulk een aantrekkende gratie en aangenaamheyt, dat de gene, die met haar om-gaan, geen minder als Josephs kuysheyt van doen hebben, om tot geen verboden lust verwekt te worden: Sy zijn tot hier toe soo onnoosel geweest, dat sy, neffens alle andere vriendelijkheyt, waar mede sy het Man-volk aan-lokken, het soetste en puurste vermaak van kussen niet geleert en hebben: maar dewijle sy nu soo veel met d'Europers omme-gaan, en van natuur geestig en leersaam zijn, soo is 't gelooffelijk dat sy 't metter tijd wel leeren sullen. Sy hebben tweederhande Huysen, het een voor de nacht, en dit zijn kotten die met het dak bykans aan de grond leggen; en

't an-

1670. May. 't ander om 's daags daar in te zijn, dese zijn wat hooger en wijder, om haar selven te beschermen voor de heete stralen van de Son, en sy zijn open aan alle kanten, ten eynde de koele Wind daar door soude konnen gaan. Haar Huysraat bestaat in fraay geschilderde aarde potten en schotels, en haar tafel-linnen zijn bladeren van boomen; hare bedden of Hamacken zijn gemaakt van kattoen, vierkantig gelijk een spreyde van een bedde, met koorden aan elk eynde, waar door de Hamak in 't vierkant stijf uyt-gespannen word; haar brood ende drank komt uyt hare Cassades-Thuynen; de Bosschen en Rivieren versien haar geduurig met vleesch en visch; om haar selven op te pronken, schilderen sy haar selven netjes met een roode couleur, Anotta genoemt, dat op kleyne boompjes in schalen groeyt, en met 't sap van verscheyde boomen; sy booren haar selven gaten door de neus, lippen en ooren, en hangen'er glase Pendanten, stukken van kooper, en andere beuselingen in, die sy van d'Europers met haren arbeyd verdienen; den hals, d'armen en beenen beladen sy met coraalen, schulpen van visschen, of met eenige koddige dingen, diese krijgen konnen. Sy en hebben geen andere Regeeringe of Wetten als van de Huys-houdinge, en over sulks leven heele Geslachten by malkanderen als ten tijden van de oude Patriarchen; ende d'oudste van de Soonen treed altijd in sijn Vaders plaats: nochtans hebben sy onder hen eenige uytmuntende Mannen, 't welk haar Capiteynen of Hooftluyden zijn, die haar in den Oorlog voeren, en dese haar kloekmoedigheyt word daar mede beproeft, dat men'er lustig met roeden geesselt, als sy dat uytstaan konnen sonder schreeuwen, ofte eenige andere merkelijke beweginge te maken, soo worden sy voor brave Luyden gehouden en van de anderen geëert, die minder moed daar toe hebben. De Hoofden van de Geslachten hebben ordinaris 3 of 4 Wijven, daar d'andere maar 1 hebben, en men machse altemaal eer Dienaressen als Huysvrouwen noemen; want sy moeten alsoo onderdanig zijn tot'er Mans, als de minste Meyd onder ons tot'er Meester of Vrouw: de Man sal selden sijn schouderen met eenige last of dracht beswaren, maar hy legtse op die van de Vrouwen, en die dragen sulken eerbiedigheyt tot'er Mans, dat sy'er altijd aan de Tafel op-wachten, en niet eer eeten als de Mans gedaan hebben. De Vrouw in de kraam gekomen zijnde, gaat sy datelijk haar werk doen als te vooren; maar de Man maakt hem selven siek, en leyt sekeren tijd in sijn op-gehangen Hamak aan de zijde van 't Huys, daar hy eenige dagen met Brood en Water van droeffenisse gespijst word; daar na word hy weder af-genomen, en van de Mieren bepist ofte gesteken, 't welk de gemeyne straffe is voor'er Wijven, Kinderen en Honden, als sy iets onbehoorlijks gedaan hebben, en 't besluyt van dese Ceremonie is een lustigen slemp. Haar Taal luyd niet vreemd, dan men kanse qualijk leeren, om dat'er veel woorden in zijn die verscheyde dingen beduyden, en die men niet anders onderscheyden kan als by de diversche uytspraak. Als'er een Velt-tocht besloten is, send den Generaal of opperstén Capiteyn op alle Dorpen, en tot alle Huysgesinnen die vergadert sullen worden, een stok, daar soo veel kerven in zijn, als hy daar dagen stelt om op de Vergader-plaats samen te komen, van dese kerven snijden sy alle dagen een uyt, tot soo lang dat den tijd om is, en daar by konnen sy alleen weten dat den tijd verstreken is; want'er getal of cijfferen verstrekt sich ook niet boven de twintig, om dat sy tot de rest geen namen weten, en beduyden ook maar dese twintig met haar vingeren en toonen, 't selve getal evenwel al te met verdobbelende of drievuldigende; wat hooger gaat daar is haar Cijfer-kunst op een eynde, en dan bersten sy uyt met haar *Ounsa awara*, dat is te seggen, soo veel als hayr op onse hooft. Sy gaan in Zee met geschilderde Canoas of Boots, die van een stuk gemaakt zijn, uyt een boom die uytgeholt is als een troch, en die soo groot is dat'er al-temet 2 of 3 last goed kan in-gevoert worden. Haar Wapens zijn boogen met vergifte pijlen, en korte stokken van gespikkelt hout: sommige dragen tot haar bescherminge Rondassen of Schilden, die fraay gemaakt, en met Figuren gesneden zijn. Sy houden geen ordere in 't vechten, ende gaan ook op geen aanslag, 't en waar sy eenig merkelijk voordeel sagen, als by nacht. De Mans, die sy gevangen krijgen, brengen sy om 't Leven, met de meeste wreedheyt, die bloode Menschen bedenken konnen tegens hare Vyanden, die sy in haar gewelt hebben; de Kinderen en Vrouwen maken sy tot Slaven, en verkoopen'er aan d'Europers voor beuselingen: Sy overvielen eens de Franschen in Surinam, en besochten 't ook eens met d'Engelschen, als sy daar eerst quamen, maar sy wierden van de laatste soodanig bejegent, dat sy als noch berouw hebben van haar dwaasheyt: tegenwoordig, nu de Colonie machtig is geworden, durven sy

1670. May.

sy niet weder-komen, dan dragen haar althans beleefdelijk; sy zijn heel wraakgierig onder haar selven, en sullen 't leed dat'er gedaan word, wreken de eenen tijd ofte den anderen, maar altijd verraderlijk, niet durvende haar Man onder oogen sien. Ik heb nimmer konnen bemerken dat sy eenige Religie of Godsdienstigheyt hebben, hoewel sy somtijds praten van een Kapiteyn van de Wolken, maar sy dienen hem noch eenig ander. Van den Duyvel hebben sy eenige kennisse, en noemen hem Yarakin; en de Bedriegers van 't Volk, diese Pejes noemen, ende haar in plaats van Priesters ende Papen verstrekken, maken haar wijs dat sy groote gemeynschap met hem hebben; of het in der daat soo is ofte niet, soude ik niet konnen seggen; het dient haar altijd daar toe, dat sy haar selven een aansien maken by de rest, die haar laten voorstaan dat dood, siekte, en alderhande ongelukken onmiddelbaar van den Duyvel komen: Sy hebben ook een kleyn vonkjen van kennisse van een ander Leven, alwaar vergeldinge en straffe zijn sal van goet en quaat, in dit leven bedreven: maar sy zijn wel wijser, als datse begeeren souden te weten wat voor vergeldinge ende straffe 't zijn sal, en op wat Plaats de selve geschieden sal. d'Inbeeldinge diese hebben van der Pejes gemeensaamheyt met den Duyvel, en van de kennisse diese mochten hebben van Kruyden en Medicijnen, maakt datse de selve gebruyken als Doctoren: maar sy hoeven haar niet te verheffen in haar Professie of Kunst; want als een van haar gehaalt word by een siek Mensch, en dat hy aldaar met sijn besweeringen of Toveryen niet kan uytrechten, en den Patient komt te sterven, soo krijgt den Doctoor van de overgeblevene Vrienden den dood tot loon voor sijn moeyte, soo hy hem niet haast van daar maakt. Sy verbranden het doode Lichaam, en neffens de selve al 't geen waar van d'overleden meester was in sijn leven, en watse niet verbranden konnen, als yserwerk en diergelijke, dat sullense op eenigerhande maniere vernielen, op dat den dooden doch immers geen gebrek mogen hebben van eenige dingen in 't ander Leven. Indien hy eenige Slaven of Slavinnen gehad heeft, die dodense mede, op datse haren Meester op-wachten mogen. De Begraaffenisse word gehouden met een Feest, drinken en klinken, en een kluchtig onordentelijk dansen, 't welk onder haar seer gebruykelijk is, terwijl de Wijven, die den overleden naast bestaan, daar neffens sitten, en maken een ysselijk gehuyl over 't verlies van haar Vrienden en Maagschap.

Dit is het geene wy daar van hebben.

De Heer van Beuningen trekt naar Engeland.

De Heer van Beuningen trok als Ambassadeur naar Engeland, met het afgedane geschil, dat tusschen sijn Majesteyt van Engeland, en de Heeren Staten Generaal, over dit Eyland was, alwaar hy seer wel onthaalt, en in het Huys van den Heer Faulconbridge gehuysvest wierd. Onder dies waren te Gecommitteerden van desen Staat, de Minister van Sweden, en d'Ambassadeur van Spangien, des dingsdags, zijnde den 29 April, ten Huyse van den Engelschen Gesant, den Ridder Temple, alwaar des avonds ten vijf uuren de Ratificatien van de Triple Alliantie wierden uytgewisselt, waar mede al het achterdenken, dat dit soo heylsame verbond noyt tot een volkomen eynde sou gebracht worden, vernietigt wierd. Hoewel de uytslag vry anders geweest is, als men vreesen of droomen verfde. *Uytwisseling der Ratificatien van de Triple Alliantie.*

Introductie van sijn Hoogheyt.

Op den tienden van dese Maand wierd de Griffier Ruysch, volgens het besluyt van de Heeren Staten Generaal, des namiddags ten half twee uuren, na sijn Hoogheyt den Prins van Orangien gesonden, en door de selve sijn Hoogheyt, uyt sijn Hof over de Galderye, tot binnen de Vergadering van de selve Heeren Staten geleyd, gevolgt van een groote menigte van Edelen, alwaar sijn Hoogheyt met alle behoorlijke plechtigheden den eed afgelegt heeft. Naar het welke sijn gedachte Hoogheyt weder door den Heer van Werkendam en Gockinga, daar toe van de Vergaderinge geschikt en bestelt, afgeleyd, en in de Vergaderinge van den Raad van Staten gebracht is, alwaar sijn Hoogheyt van gelijken den eed gedaan heeft, en alsoo geintroduceert en ingeleyd is, om sitplaats te nemen. Waar na sijn Hoogheyt, door Gecommitteerde Heeren, weder na sijn Hof geleyd is, daar de selve het middagmaal met sijn Hoogheyt hielden. Op de selve wijse was sijn Hoogheyt mede door den Raad-Pensionaris de Wit in de Vergadering van de Gecommitteerde Raden geleyd; alwaar binnen de Baluster aan de Taaffel, recht over de Raden van het selve Collegie, die sich tot dien eynde aan een zijde geplaatst hadden, de stoel van sijn Hoogheyt is

1670. May.

is gebracht. De Acten, daar van geregistreert, luyden aldus:

Authentijke Extracten, nopende 't Introduceeren van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, in den Raad van Staten.

Extract uyt 't Register der Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Sabbathi den 31. Mey 1670.

BY resumptie gedelibereert zijnde, op 't project van Harmonie, in haar Hoog-Mogende Notulen van den 17. January 1668. geinsereert, is by eenparige overgifte ende bewilliginge van alle de Provintien verstaan ende geresolveert, dat den Heere Prince van Orangien van nu af vergunt sal werden de Sessie in den Raad van Staten, met een sortabel jaarlijks Tractement by de respective Provintien te begrooten, omme aldaar geimbueert te werden, met de vereyschte kennisse van saken van Militie, Politie, ende Finantie; ende ingevalle eenig Leger van den Staat te Velde gebracht mochte werden, dat in sulken kas den selven Heere Prince mede in Politijque qualiteyt, 't zy als daar toe uyt den gemelden Raad gecommitteert, ofte andersins de Campagne ende deliberatien van de Gedeputeerden van haar Hoog-Mogende te Velde sal by-woonen, omme alsoo meer ende meer bequaam gemaakt te werden tot het bedienen van het Capiteynschap Generaal, te Water en te Lande, als den Staat hem namaals daar toe soude mogen goet vinden te verkiesen; ende soo wanneer den hoog-gemelten Heere Prince den ouderdom van twee-en-twintig Jaren sal hebben geadimpleert, dat als dan by de gesamentlijke Bondgenoten met een goede Harmonie gedelibereert sal werden over des selfs bequaamheyt, tot het bekleeden van de voorsz. Hooge Charges, ende geresolveert of met den dienst van 't Land, de selve op sijn Hoogheyt soude konnen ende behooren geconfereert te werden; dat in-middels geen Stadhouder van eenige Provintie ofte Provintien sal mogen worden verkoren, ende by aldien den hoog-gemelten Heere Prince ten voorsz. tijde by de gesamentlijke Bondgenooten tot Capiteyn Generaal en Admiraal mochte aan-gestelt werden, ofte andersints hem onder eenigen anderen Titul het opperste Commando van de Militie te Water en te Lande aan-bevoolen, dat als dan by de voorsz. deliberatien, ende voor de effective Electie tusschen de Bondgenooten sal worden vast gestelt, ende de Instructie ingelijft, dat geen Capiteyn Generaal ofte Admiraal, noch eenige die het opperste Commando van de Militie te Water ofte te Lande, wegens den gemeenen Staat werd gedefereert, sal mogen Stadhouder van d'een of d'andere Provintie zijn, dat de Geëligeerde by Eede verplicht sal wesen, niet alleenlijk daar jegens nooyt directelijk of indirectelijk, maar ter contrarie sulks by andere geschiedende, 't selve te sullen tegen gaan, ende het Stadhouderschap, soo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provintie mochte werden geoffereert, te sullen refuseeren en van de hand slaan, ende in kas het buyten vermoeden mochte komen te gebeuren, dat den meer hoog-gemelten Heere Prince tot de voorsz. Hooge Charges, als dan niet effective, ende met eenparige bewilliginge van de gesamentlijke Provincien mochte werden aan-gestelt: Gelijk daar inne niet anders dan met eenparigheyt kan werden gedisponeert, dat aan de respective Provincien hare vrye deliberatien in 't verkiesen van Stadhouders sullen blijven ongelimiteert, ende haar voor behouden de vryheyt die aan de selve hier bevoorens is geweest.

G. v. HOOLK. vt.

Accordeert met 't voorsz. Register,

N. RUYSCH.

Extract uyt 't Register der Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

BY resumptie gedelibereert zijnde op de poincten, nopende d'Introductie van den Heer Prince van Orangie in den Raad van State, als eerstelijk op de forme ende maniere van de voorsz. Introductie; ten tweeden, wat plaatse aan de hoog-gemelten Heere Prince in den voorsz. Raad soude behooren geassigneert te werden; ende ten derden of eenige ende hoedanige stemmen aan den selven aldaar soude werden

1670. May. den toe-gestaan: Is verstaan ende geresolveert, noopende het eerste poinct, dat de voorsz. Introductie sal geschieden door drie Gedeputeerden, uyt het midden van haar Hoog-Mogende Vergaderinge, te weten, door de Heeren van Werkendam, Stavenisse ende Gokkinga. Op 't voorsz. tweede poinct is verstaan, dat geremoveert blijvende, of des noods zijnde, noch geremoveert werdende *Chaire a Bras*, voor desen in den gemelten Raad gestaan hebbende aan 't eynde van de Taaffel, ende origineelijk gebruykt geweest zijnde voor den Gouverneur Generaal, den Heere Prince van Orangien geplaatst sal werden in een van de twee Fluweele Stoelen, staande aan de zijde van de Taaffel, beneffens den Heere in den selven Raad Gecommitteert, op de presentatie van de Provintie van Holland, ende uyt de Edelen van den selven Lande. Ende wat het voorsz. derde poinct belangt, dat aan den meer hoog-gemelten Heere Prince van Orangien in den gemelten Raad geaccordeert sal werden, gelijk aan sijne Hoogheyt geaccordeert werd by desen, eene Concluderende Stemme, soo als alle andere Gedeputeerden in den selven Raad gebruykende zijn, ende dat hy dien-volgende ook conform de dispositie van 't 29. Artijkel van den gemelten Raad niet en sal mogen adviseren of present wesen als'er eenige saken dienen, daar by iemant hem in bloede of Alliantie tot in den vierden grade inkluys bestaande, sal wesen geinteresseert; des werden de Provintien versocht, sich ten spoedigsten te verklaren op het jaarlijks Tractement, 't welk aan sijn Hoogheyt, in qualiteyt als Raad van State, soude behooren toe-geleyt te werden. Voorts is noch in de voorsz. Vergaderinge gearresteert het Formulier van Commissie ende Eed voor den meer hoog-gemelten Heere Prince van Orangien, als Raad van State, hier naar-volgende van woorde ten woorde geinsereert.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen, die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, dat wy tot beter Instructie van den Heere Prince van Orangien, in de saken, den welstant, conservatie, defensie, ende goede Regeeringe deser Landen concerneerende, den selven geauthoriseert ende gecommitteert hebben, gelijk Wy sijn Hoogheyt authoriseeren ende committeeren by desen, om hem voortaan in alle Vergaderinge van den Rade van State te mogen vinden, ende aldaar op de occurreerende saken te helpen adviseeren ende resolveeren, sulks tot meesten dienste der Landen bevonden sal werden te behooren, ook met dien verstande, dat sijne Hoogheyt versocht zijnde, om ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende ofte den Rade van State te komen, aldaar sal compareeren: en sal sijne Hoogheyt ons hier op doen den behoorlijken Eed, volgens het Formulier daar toe gearresteert, gegeven, &c.

Ik beloove ende sweere my na de voor-gelesen Commissie ende d'Instructie van den Raad van State te sullen reguleeren, soo als een getrouw Raad van State kan en behoort te doen.

Ende sal den Griffier Ruysch den meer hooggemelten Heere Prince noch aanstonds gaan versoeken, om in de Vergaderinge van hare Hoog-Mogende te komen, ende aldaar op de voorsz. sijne Commissie, volgens ende in conformité van 't voorsz. Formulier den Eed af te leggen, ende voorts in den Raad geintroduceert te werden: welken volgens sijne Hoogheyt door den voornoemden Griffier in de Vergaderinge gehaalt, ende op een Fluweele Stoel met armen, recht over den Heere Præsideerende nedergeseten zijnde, is hem voor-gelesen sijne Commissie ende Formulier van Eed, die de selve aanstonds heeft gepresenteert ende af-gelegt; daar op sijne Hoogheyt door de op-gemelte Heeren van Werkendam, Stavenisse en Gokkinga, in den gemelten Raad van State is geintroduceert: waar naar de gemelte Heeren Gedeputeerden wederomme ter Vergaderinge gecompareert wesende, hebben gerapporteert dat de voorsz. Introductie was geschied; weshalven hare Hoog-Mogende de selve Heere voor hare genomene moeyten hebben bedankt.

M. van CROMMON vt.

Accordeert met 't voorsz. Register,

N. RUYSCH.

Men verkondigde ook den dartienden van dese Maand / uyt last en ordere van hare Hoog-Mogende, een plechtigen Dank en Bid-dag / voor de ongemeene weldaden die God den Heer het Vaderland / nu eenige jaren herwaarts / in het mildelijk uytreyken van sijnen heyligen Zegen / in welstant en ruste van het gemeen / en ieder in het bysonder / desen Staat bewesen hadde / om hem ook vorder te bidden / in dese sijne gena-

1670. genadige hulp en bystand te willen volharden.

May. Tot Candia verliepen de Christenen, naar het over-gaan van dese ongelukkige Stad/ de heerschappy der On-Christenen meer en meer / recht tegen de hoope die sy geschept hadden / dat in tegendeel / uyt de naast-gelegene Eylanden / door hun vriendelijke noodiginge / hunne Stad met nieuwe Borgerschap sou vervult worden: maar dit viel buyten verwachting uyt / gelijk ook den Veneetschen Generaal Morosini soo lange buyten de vergaderinge / en vervolgens het afleggen van sijn bericht gehouden te zijn. Genua ondertusschen afgunstig / dat de Graaf van Ossuna tot Final, aan de Middellandsche Zee, een groote haven wilde doen bouwen / om daar een Koophandel-plaats op te rechten / begosten ook vijf mijlen van hare Stad een Moglie, of Haven / op te werpen / om alsoo Final in den weg te zijn / en het voorneemen van den Spaanschen Gouverneur te verhinderen.

Staat van Candia.

Van Romen. Maar tot Romen, terwijl men vast den uytslag van een meer als vier maandelijke Conclave verwachte / rechten de vreemde Ministers en Gesanten alderhande vermakelijkheden / Hase-jachten / Water-speelen / en overdadige prachtige maaltijden aan / schijnende dat de overvloed der dingen aldaar haar seetel en woonplaats geplaatst en genomen had. Men stelde al vast Arcus Triomphales en Praal-bogen aan / om den nieuwen Paus mede te vereeren / selfs al-eer hy gemaakt was. De Connestabel Colonna gaf aan den Prins Ernst van Brunswijk, en eenige andere Grooten / een seer prachtig onthaal / die ook daar na in de Wijngaart van den Cardinaal Borgese, met een Hase-jacht / en vermakelijkheden van Schuyten op den Vijver / en een overdadig Collation van geheele Banket-bergen / en kostelijke Wijnen / gefeesteert wierden: maar de Hartog van Bruynswijk moest sijn gelag wel betalen / dewijl hy met speelen aan Colonna wel dartig duysent guldens verloor. De Cardinaal d'Elci stierf in het midden van al dese aardigheden en Galanteryen, een Heer van seventig jaren oud / 't zy dat hem de dood uyt misnoegen / om dat hem de Fransche Cabale en aanhang / in sijn vast-gestelde hoop / van Paus te sullen werden / den voet dwars had geset / of eerder uyt een steen / als een geheele Hoender-ey / die men in het openen by hem vond / voortgekomen was. Hy wierd in Sancta Sabina, daar hy Titulaar Voogt over was / begraven. Ondertusschen wierd in het Conclave een Wonder-spel gespeelt / een ieder trachte den driedubbelen Kroon op sijn hooft te krijgen / en het weynige / dat sommige noch te leven hadden / in die alderhoogste eer door te brengen. Barbarini had gaarne den stoel van sijn dooden Oom Urbanus de Achtste noch eens beseeten; en Vidoni kuypte soo geweldig van binnen voor sich / als de Gemeente van buyten woelde en raasde tegen hem. Men rechte alderhande Kramingen en Aperyen aan / daar een Sterre-dwalende Kramer al sijn gesag mede verloor: maar die van Napels, daar hier voor af gesprooken is / treften het beter met hun lot. Eyndelijk komt de Cardinaal Porto Carrero tot Romen, daar hy aanstonds van den Connestabel Colonna met vier Karos-paarden / en van den Napelschen Onder-Koning met ses Napelsche paarden / beschonken wierd; en gaande in het Conclave, bevond aldaar dat Barbarini, Facchinetti, en Altieri, de alderschijnbaarste tot de Pauselijke waardigheyt waren. De Vader Nittard, wel buyten hoop / maar niet buyten verwachtinge zijnde / onthield sich tot Tivoli, om van daar te hooren wiens haan boven kraayen sou. Eyndelijk / na veel woelen / kuypen en smeden / wierd de Cardinaal Emilio Altieri, met acht-en-vijftig stemmen / Paus van Romen. Men segt dat hy in sijn Celle was / toen men hem de boodschap bracht / en schreyde wanneer hy die ontfing; of sulks uyt droefheyt of blijdschap geschiede / weet men niet. Hy sou sich ook op sijn tachtentig jarigen ouderdom / of daar omtrent / beroepen hebben: maar eyndelijk liet hy sich / half met geweld / den Pauselijken mantel om-hangen / en nam den naam van Clemens den Tienden aan; willende van Clemens den Negenden een Navolger in naam en daad / als mede in sijn goede lof en achtinge zijn / en met den naam van een wel-gewilt Voorsaat / des selfs na-gelaten achtinge behalen. Het liep tot na midder-nacht noch geheel voor Vidoni: maar daar na sloeg het blad om. Romen was dien maandag 's nachts over-

Verkiesing van een Paus.

1670. May. overdadiglijk vol gewoel/ en een ieder op de been: maar toen men hoorde dat Altieri Paus geworden was/ dankte een ieder God/ men stak over-al licht en kaarssen in de vensteren op/ en vreugde-vuuren op de drie grootste markten aan. Des morgens gingen de Cardinalen, voornamentlijk die van sijnen aanhang/ naar sijn Celle, om hem na de Capelle van Sixtus te leyden/ daar hy de eerste bedieninge (de eerste aanbidding genoemt) sou afleggen; toen begost Altieri wederom tegen te spooren/ seggende: Dat hy sich selven daar niet waardig toe, en onbequaam in tegendeel, tot sulk een swaren last kende. En als daar op de Cardinaal Brancaccio binnen quam/ seyde hy tegen hem: Ik kenne u bequamer tot desen last als my selven. Daar Brancaccio sijn schouwders op te samen trok/ en sijn verschooning dede. Eyndelijk namen de Cardinalen den nieuwen Paus onder de armen/ en hielpen hem de gewoonlijke plechtigheden volvoeren. Des Dingsdaags daar aan/ wierde hy met den Kap/ en drie-dubbele Kroon gekroont/ en ontfing de sleutelen in de Kerk van St. Peter, in Vaticaan, zijnde hem/ sittende op een kostelijken Throon (door den Cardinaal Carel Barbarini, Aards-Priester van die Kerk) gegeven. Daar op quamen al de Canonicken, en Priesters van die Kerk/ den Paus de voeten kussen. Daar na pleegde hy sijn aandacht voor den Altaar van St. Gregorio, en wanneer het volk hun gewoonlijk geroep gemaakt had/ wierd tot drie-malen toe de Musijk gesongen; waar op hen de Paus geheel in sijn Pontificaal, of Pauselijk gewaad zijnde/ sijnen zegen gaf/ zijnde soo ontstelt/ dat hy het selfde naauwelijks konde doen. Daar na brachten de Cardinalen, Patriarchen, en Bisschoppen, den Paus voor het Altaar der Apostelen, daar hy de Misse singen moest/ en de Cardinaal Maidalchini, als eerste Diacon, geholpen van twee Canonikken, na de gewoonte/ den nieuwen Paus een beursje met 25. oude en goude Juli vereerde. Daar op wierd de Paus onder een gedragen verhemelte/ wat hooger naar het ruym gebracht/ alwaar de Cardinaal Barbarini een aanspraak dede; en de Cardinaal Maidalchini hem voorts de Pauselijke Kroon opsette/ en de Paus tot drie-maal toe het volk sijnen zegen gaf/ en het geschut soo menigmaal op St. Angelo, en andere plaatsen/ gelost wierd. Daar op quam een ieder sijn Heyligheyt geluk wenschen/ en een geluksalig leven/ *ad multos annos*, met wat hart van sommige/ staat licht te bedenken; soo veel is'er van/ dat sich de Paus, nu op sijn krooninge soo wakker en geswind toonde/ dat het een verwondering was; gelijk hy ook sich niet ontsag te seggen/ dat hy misschien langer den stoel besitten sou als iemant van hen allen wel vermoede. By al dese plechtigheden waren de Cardinalen Ginetti, Palavicino, Sforza, Ludovisio, en Litta niet tegenwoordig/ die siek waren/ of ten minsten soo scheenen te zijn. De Koninginne Christina quam aanstonds sijn Heyligheyt de voeten kussen. En soo geraakte dese lang verwachte verkiesing eenmaal tot sijn eynde/ en de Posten na alle gewesten van de werelt op weg.

Beroert in Narbonne. In Vrankrijk was men noch al vast en hard besig/ om de eene Zee in de andere te leyden/ gelijk de gedachten van dien Koning niet gemeens of matigs konnen begrijpen: maar de nagebuuren in Languedok wierden haast de sware onkosten en lasten moede; door welke onlust gedreven/ de inwoonders van Narbonne hun Guarnisoen ter Stad uyt joegen: doch dese/ onder vaste beloften van sich voortaan beter te sullen dragen/ weder in-genomen zijnde/ wierden andermaal door de Jongens met steenen ter poorten uyt-gejaagt. De Koning liet ook een goed deel Lichte-kooijen op-soeken/ en binnen Parijs brengen/ die hy naar America sond/ om sijn bevolking aldaar te doen aangroejen/ of eer een Duyvels Koninkrijk op te rechten. De Koning na sijn voorverhaalde reyse weder tot Parijs gekomen zijnde/ bevond het Hof de Conquesten, of gewonne plaatsen/ in verre na soo heerlijk niet/ alsse sich daar van hadden ingebeeld. Misschien hadden die Landsaten ook het selfde genoegen van den Koning en sijn Hofhouding niet; altoos die onder sijn jok geraakt of gebooren zijn/ bedankten hen dien koop soo bysonderlijk niet/ self ook sijn eygen Franschen scheenen het soo groen op sijn heerschappy niet te hebben/ van de welke het ons goed gedacht heeft dit geschrift (als een *Advis Charitable de la France Gemissante, aux peuples Voisins de Pays-Bas.* Christ-lievend bericht

1670. May.

bericht van het suchtende Vrankrijk, aan de nabuurige volkeren van Nederland) den Leser uyt de Fransche, in onse taal mede te deelen.

Advijs aan de Nederlanden.

Het is veel eer een drift van medelijden als liefde, die ons verbind, om u lieden, door het verhaal van onse eygene ongevallen, de sorge die gy hebt te nemen, om het selve lot, dat u ter selver tijd, als het ons bevallen heeft, dreygt voor te komen, in te blasen. Wy vinden ons niet door dat ongerechtig genoegen, daar sich gemeenlijk de ongelukkige mede vermaken, van veel gesellen in hunne ellenden te hebben, aan-gedaan: maar wenschen veel eerder, u door ons voorbeeld behouden, als naar ons tot de selfde ondergank gesleept te sien.

Weet dan, dat (zedert onsen Sultan ons onder sijn slaverny gebracht heeft, onder de welke het geheele Christenrijk ons ongelukkiglijk siet suchten) onse souveraine en opper-machtige Hoven, sich van hun macht, d'Edeldom van hun voorrechten, de Hooge Schoolen van hun vryheyd en stemmen, de Religions-verwanten van hun oeffeninge, het Krijgs-volk van de vrucht harer arbeyd, de Stede-voogden van hunne voordeelen, de Koop-lieden van hun koop-handel, de Partisanen en Financiers van hun voordeelen, en meer als het twee-derde-gedeelte van hun eygen vaderlijk goed, berooft vinden. De Burgers (verschrikt voor de trotse wreveligheyd, van een oneyndelijk getal van sijn Gardes en Lijf-wachten, diese alle oogenblikken sien treden met het Swaard in de hand) brengen en dragen in alle plaatsen mede de ontsteltenis en mistroostigheyd. Het volk is niet alleen gesneden: maar albereyds in het Sout geset, en vaardig om in den rook gehangen te worden; en soo neerslachtig, dat het niet alleen voorwerpsels van mededogen voor de geheele wereld: maar levende boeken, en tastelijke bewijs-redenen, voor de onderrechtinge van hunne na-gebuuren zijn; in-voegen wy met goed recht met den Propheet Jeremias mogen uyt-roepen: *Aquam nostram pecuniâ bibimus, ligna nostra prætio comparavimus, quoniam introductus est sal, usque ad animas nostras.* Wy hebben ons water voor geld gedronken, ons hout voor prijs gekocht, nademaal het Sout tot onse Zielen toe door-gedrongen en ingevoert is. Invoegen ons niet overig is, als dese droevige vertroostinge, te sien dat sijn eygen Vrouwe van de selve bitterheden niet vry is; dienende tot een onverdiende zegenpraal voor de ydelheyd van een Concubijne en by-slaapster, die hy ergerlijk en schandeleus op den Throon stelt, tot verachtinge van de grootste en deugtsaamste van alle de Koninginnen.

Het is in die beklaaglijke staat (maar soo eygen aan sijn quade geest) dat wy ter selver tijd gebracht sien, de Koninginne, de Princen van den bloede, den Edeldom, de Religions-verwanten, het Krijgs-volk, het lichaam van het gerecht, de Koop-handelaars, 't Volk en de Burgerye; en het is langs den selven trap, dat hy tegenwoordig tracht te klimmen tot de algemeene heerschappy, en ons te geven soo veel gesellen in onse ongelukken, als'er volkeren in de werelt zijn, die de vreese, of het ongeluk ellendig genoeg sal gemaakt hebben, om sijn Wetten onderworpen te zijn.

O gelukkige Nederlanders! wat is u staat waardig om benijd te worden, die uwe dagen onder een soo gerechtige als soete heerschappy door-brengt, die Vaders aan u Koningen en Bestierders vind, en dese aangename vryheyd geniet, van de welke des selfs verlies ons de waardye selfs beter, als die gene, die de selve besitten, doet erkennen: geniet deselve gelukkiglijk, en gelooft, dat al het quaad dat u dreygt, en al het gevaar dat men u doet loopen, om de selve te bewaren, niet anders als Bloemen zijn, in vergelijkinge van de Doornen, die u staan te verwachten, na dat gy de selve sult verlooren hebben: men bereyd voor u de selve Boeyens, en gy kond wel oordeelen, dat die selve Saturnus, die sijn kinderen verslint, de vreemde niet sparen en sal.

Verre zijnde van ons te vertroosten, in het gedeelte dat gy in onse ellende hebben soud, nemen wy groot belang in uwe Edelmoedige tegenstand, in de hoop die wy hebben, dat (indien gy deselve dapperheyd daar toe besteed, die ghy in het Jaar 1635. tegen de Wapenen van den Koning sijn Vader hebt toe-gebracht) gy ons plaats geeft, het Jok van de dwinglandye, dat ons verteert, af te werpen, u behoedende voor dat, het geen u dreygt.

1670. May. Na de trouwloosheyd die gy beproeft hebt, te sien een vrede, soo heyliglijk vast gestelt, en van uwer zijde soo Gods-dienstelijk bewaart, en van sijn zijde soo onwaardiglijk geschonden: maar het breken van een onderhandelinge, in de welke gy u selven soo mildadiglijk aan de gemeene rust hebt opgeoffert; een Acte, getekent door sijn eygen handt, bevestigt door een plechtigen Eed, en gestijft door een soo heerlijken houwelijk, gebroken en geschonden op sulke swakke gronden, sonder eenige forme of wesentlijkheyd, die het recht der volkeren voor-schrijft, en in een procedure en handel, die soo klaar-blijkelijk al de Goddelijke en menschelijke Wetten choqueert en om verre werpt, al de gemeenschap van de menschelijke by-wooninge vernietigt, is u geen versekering meer overig te hoopen, noch gestalte te nemen, als alleen die van u beschերminge, dewijl renunciatien en afstandingen, geen bepalingen genoeg en zijn, tegen sijn ongerechtige pretensien en toeschrijvingen, daar de trouwe van Tractaten en onderhandelinge, niet is als een speeltuyg voor sijn eer-sucht, daar de Eeden voor hem niet zijn als keetenen van glas, sijn Alliantien en verbintenissen niet als strikken om u te verwarren, daar u mildheden niet dienen, als om sijn gierigheyd te meerder op te wekken, en daar hy eyndelijk sonder anderen raad, als die van sijn moedwilligheyd besloten heeft u aan te tasten, en door dien middel door geheel Christenrijk het selve quaad in onordre te verwekken, dat de Vyand van het menschelijk geslacht alleen het selve sou konnen toe-wenschen. Kond gy eenig medelijden van sijn natuurlijke wrevel-sucht verhoopen, die de onnoselheyd van een jong Koning, door soo veel banden van bloed en verwantschap aan hem verbonden, de Weduwschap van een Koninginne, en u goed vertrouwen, het welke u heeft, op goede versekeringe van een wel-gegronde vrede, en op sulke vaste stutten, de Wapenen uyt de handen doen vallen, geensints eenig gevoelen van schaamte hebben konnen verwekken, noch tederheyd van Godvruchtigheyd en deernis veroorsaken? Sijn voorbesluyt, het welke in voorbeeltenis al de nabuurige Koninkrijken verslint, recht sich nu alreeds ook voor de overwinninge een zegen-praal op, daar u gevangen vryheyd tot een luyster aan sijn ydelheyd sal verstrekken. Hy merkt u van nu af aan als sijn slacht-beesten, en bouwt de in-gebeelde versekering van dese overwinninge op twee verscheydene gronden: sijn *macht* en *bedrieglijke konsten*. Hy sal looslijk sijn aanbiedingen by sijn dreygementen, de soetigheyd by de bitterheyd, de hoop by de vreese, voegen; en in het gevoelen dat hy heeft, dat u natuurlijke goedaardigheydt, niet op de proef van sijn valsche vriendelijkheyd sal gesterkt zijn, sal hy u in de selve strikken doen vallen, in de welke wy gevallen zijn: met het selve lok-aas, waar mede de Duyvel onsen Saligmaker heeft willen verlokken (*Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraveris me*, Al dese dingen sal ik u geven, soo gy neder-valt en my aanbiddet) sal hy u aanbieden; voorrechten, vryheden, beschերminge en eer-tijtulen, en u van verre in een bedrieglijk prospectijf en gesicht-konst doen sien, de ydele af-beeldinge van een gulden eeuw: maar zijt versekert dat'er Slangen onder de Bloemen schuylen, en dat hy u niets gevende, als het geene hy u te gelijk weder sal konnen benemen, gy in het selve lot vallen sult, waar in wy gevallen zijn, daar noch onse voorrechten, noch onse oude vrydommen, ons tegen sijn dwingelandy niet hebben konnen beschermen. Het staat aan u lieden aan te merken, wat vertrouwen gy moogt stellen op een trouwe, die hy gebroken heeft omtrent u eygen Koning, en geschonden omtrent sijne eygene Onderdanen en Koninkrijk. Op wat Altaren, en by wat Godheyd sal hy voortaan sweeren, na dat hy, om u lieden te verleyden, de groote naam van den eenigen God, wiens aanbiddinge hy belijd, geschonden heeft?

Maar indien sijn schoone beloften geen krachts genoeg hebben, om u lieden te verkeeren, of verdeeling onder u lieden te zaayen, sal hy sich tot geweld en kracht keeren, om de schrik en verbaastheydt in uwe Zielen te werpen, door het branden en beroven van u huys, en de verwoesting van u landen, op dat, indien u standvastigheyd hem niet toe-laat te hoopen, om u in de selve staat met ons te brengen, hy ten minsten dat treurig vermaak van *Nero* mag genieten, sijn oogen te vermaken in het

1670. May.

het branden van u Dorpen en Vlekken: maar leert door ons voorbeeld dat het veel lichter valt Muuren en Daken weder op te rechten, als de vryheyd (wanneer die eenmaals vervallen is) weder in sijn voorigen staat te herstellen; dat'er minder macht van noden is, om Metsel-werk weder op te rechten, als de Boeyens te verbreken, en dat de alderdroevigste woestijne veel aangenamer altoos is, als de alderheerlijkste gevangenis, en dat ghy eyndelijk minder te lijden sult hebben, siende uwe huysen in de assche leggen, als selver door een langsaam vuur, onder de hitte van de Tyranny, die ons verslind, verteert te worden. Uwe behoudenis, en onse verlossinge, bestaat alleenig in u standvastigheyd, indien gy Edelmoediglijk sijn eerste geweld wederstaat, en sijn onmatelijke hoop kond doen verydelen, gy sult hem haast in onordere te rugge sien keeren, en in de plaats van de praal-bogen, die hem sijn ydelheyd belooft, sal hy sich vinden aan-getast door een ontsachelijke party, die onse gerechtige wanhoop, op u kloekmoedige tegenstand sal bouwen, om een Jok af te werpen, dat ons veel swaarder te dragen valt, als de dood self.

Laat het getal en de toe-stel van sijn oorlogs-macht u geen schrik aan-jagen. De vyanden, die hy sich dagelijks van binnen maakt, sullen hem niet toe-laten veel macht na buyten te zenden. Het meeste gedeelte van sijn oorlogs-macht, bestaat uyt die selve Martelaren, die, gelijk wy, suchten onder het wicht dat ons vermast: sy weten wel, dat, soo veel als sy voor hem winnen, soo veel nieuwe keetenen sy sich om de leden halen, en voor hun Vaderland smeden; en gy hebt niet te vreesen overwonnen te worden, dewijl het gemeene belang van die gene, die tegen u strijden, is niet te overwinnen. Ons geluk en het uwe staan in uwe handen, behoudende de vryheyd, in de welke gy leeft, sult gy u self verlossen van de slaverny, in de welke wy sterven. Ons belang en Interest is gemeen, en de nuttigheyd overhands, spot met hun geweld en dreygementen, en zijt versekert, dat, indien u sterke en schoone Steden deselve moedigheyd toonen, die eertijds Leuven en Valencijn getoont hebben, dese *Pharao* en sijn Knapen, de selve vergeldinge van hun wreedheyd sullen dragen, die wy op die tijd droegen van de vlammen van *Tirlemont*.

1670. May.

Wy bidden u, onse oprechte vermaning met soo veel meer vertrouwen aan te willen nemen, als sy op ons eygen belang gegrontvest is, en het onse eygene smart is, die ons deselve in de mond legt: en hoewel het schijnt, dat de begeerlijkheyd van desen Overwinnaar by inbeelding, in ons stof genoeg sou konnen vinden, om sich te verzaden, indien eenige saak hem verzaden kan, zijn wy evenwel versekert, dat de Engelsche, de Hollanders, en de Hoogduytschen, soo blind niet sullen zijn, of sullen wel begrijpen, hoedanig het gevaar is dat hun dreygt, noch soo weynig voorsiende, om de selve niet voor te komen. In der daad, indien onse verdrukkinge niet machtig geweest is, om hunne oogen te oopenen, soo is het, dat sy dit Schouw-spel van verre af gesien hebbende, om daar uyt eenige beweginge van medelijden te krijgen. Maar het soude een verwonderlijke saak zijn, dat, siende den brand soo dicht by hun eygen huys, sy voor de vonken niet souden bekommert zijn, en niet schreumen voor de nabuurschap van hem, die u lieden niet aan-tast, als om dat gy het ongeluk hebt van sijn na-gebuuren te zijn.

Ondertusschen bidden wy de Oorspronk van alles goeds, u lieden, en te gelijk ons in sijn heylige bewaringe te willen nemen, en dat sijn sterke Hand u wil beschermen, en ons verlossen, verstroyende te gelijk de aanslagen van hem, die de macht en de gaven die hem van God gegeven zijn, gebruykt tot verdrukking van sijn volk, verwoesting en verstroying van sijn na-gebuuren, schendinge van sijne Eeden, en vernederinge van alle andere macht. Wy bidden hem ook, dat hy u lieden het licht, de kracht, de eendracht, en de moed, die u tot u versekering van noden zijn, wil geven, en ons de hand toe-reyken, om ons uyt desen schrikkelijken val te redderen.

Wy sullen desen Brief niet ondertekenen, om dat al het Papier van Vrankrijk niet genoeg sou zijn, om de Namen van dese, die van dit selve gevoelen zijn, en de selve gebeden voor u lieden doen, te behelsen; en indien gy evenwel begeerig zijt het getal daar van te kennen, soo weet dat het gantsch Vrankrijk is, alleen vier uyt-gesondert.

Dit

1670. Dit mocht soo verstrekken voor een vermaning / of een voorspelling soo als het wil: maar het gaf al meerder na-druk / het geen men van de Angeletten in het gebergte van Roussillon hoorde / als datse aan het muyten waren geslagen / het platte Land af-liepen / en verscheyde Stedekens in-genomen hadden: maar soo als sy Villa Franca meenden te veroveren / mislukte hen het selve / en dit was genoeg om hen te verstropen / en de rest in den last te doen laten. De selve onrust was ook in Catalonien met de Miqueletten.

May.

Overdadige stoutheyd van Dieven.

Ondertusschen stierf een Monseigneur Coupeau (Secretaris van den Koning) van de wonden die hy van twee schelmen gekregen had / die (in sijn huys gekomen zijnde) honderd Pistoletten van hem eyschten; en als hy seyde die niet te hebben / wilden sy een Assignatie van hem hebben / op yemand / die sy wisten dat hem soo veel schuldig was: maar hy / in de plaats van hen de selve te geven / maakte gerucht / en riep om hulp; waar over dese schelmen hem op het Lijf vielen / en hem soodanig met hunne Degens quetsten / dat hy korts daar aan daar van gestorven is; de Knecht / niet siende sijn Heer te konnen redderen / riep mede om hulp soo veel als hy konde: ondertusschen geraakten een van dese schelmen weg; de knecht liep hem na / en meende dat hy hem kreeg / doch het was een verkeerde / gelijk bevonden wierd: maar de tweede / die hem (alsoo hy niet wel uytkomst sag) selfs in het huys van den Secretaris, onder een Bedde / meende te versteken / wierd door den Heer de Grand Maison, Luytenant Crimineel gevat / en is over dit stuk werks levendig geradbraakt; d'andere vliegt om de Kaars / tot dat hy daar eens in geraakt.

In 's Gravenhage zijn de Ratificatien van de Triple Alliantie uyt-gewisselt / en voorts alle eyschen daar toe af-gedaan / schortende nu niet anders daar aan / als het Swaart van Alexander, om den Gordiaansche Knoop weder los te snijden.

Junius. Don Charlos d'Arragon y Borgia, Hertog van Villa Hermosa, quam nu tot Brussel, als Generaal van de Spaansche Ruyterey / in de plaats van de Prins de Ligne, die als Onder-Koning na Sicilie gezonden / en nu alreeds in Italien aan-gekomen was; terwijl sijn Catholijke Majesteyt van een gevaarlijke siekte (waar door hy al verscheyden-maal / voornamentlijk in Vrankrijk, daar men misschien het selve meer hoopte / als verwachte) dood was gesegt / gantschelijk bequam / en sich vast in alle Ridderlijke oeffeningen / met sijnen jongen Adel besig hield. Men stelde ook tot sijn vermaak / tegen den achtiende van dese maand / een Stiere-gevecht aan / in welke gevaarlijke tyd-korting de Spaansche Adel voornamentlijk haar moedigheyd toonde / en meerder vermaak geeft als neemt. 1670

Junius. Spaansch saken.

De Bisschop van Munster onthaalde ook op den seventiende van dese maand / op sijn Lust-huys Saffenberg verscheyde vermomde / en dienvolgens onbekende Heeren / waar door hy selfs sijn Mom-aangesicht meer en meer af-leyde: des anderen daags sag men verscheyde aansienlijke Grooten over de Vecht (daar de Bisschop eenige sterkten wilde leggen) na Meppen verrijsen. De Grave van Benthem daar mede tegenwoordig zijnde / vertrok ook met last (soo men seyde) om een Troep Ruyters onder den selven Bisschop te commandeeren. Men soude de werbinge tot Keulen en Hamburg aanstellen; het aanritz-geld souden de alreeds-uytgeputte Landsteden moeten op-brengen. De Marquis van Westerloo, vreesende voor onrust / sterkte sijn Slot Petershem.

Bisschop van Munster onthaalt vermomde Heeren.

Als doe quamen ook eenige Voorwaarden voor den dag / die de wederspannige Hongaren met den Grooten Heer gemaakt souden hebben / die de gevangen Graaf van Zerini soude geopenbaart hebben. Sy luyden aldus:

Voorwaarden van de Hongaren met den Turk gemaakt.

1. De Grooten Heer laat de Christelijke Gods-dienst in geheel Hongaryen en Croatie (ook alsulke Provincien, die den Keyser af, en hem toe sullen vallen, en hem manschap doen) toe, en bevestigt de selve in hunne Privilegien en Wetten.

2. Belooft den Hongaren geen Wapenen voor hem te doen dragen, mits datse sekere schattinge betalen in tijd van vrede: maar in tijde van oorlog sal hen den Grooten Heer beschermen.

3. De Frontieren, tegen den Turk gelegen, souden verdeelt, en d'eene helft van Turken, en d'andere van Hongaren beset worden.

4. Daar

1670. Junius. 4. Daar souden bequame Bruggen over de Stroomen geslagen worden, om den onderlingen handel te drijven, en het goed, dat elders wierd over-gevoert, soude aan-geslagen, en d'eygenaars daar van by den kop gevat, en gerantsoeneert werden.

5. Den Grooten Heer sal met geen Provincien (Zerini toe-komende) te doen hebben, ten waar die door de Wapenen wierden aan-getast.

6. Soo lang als yemand van Zerini Kinderen of na-komelingen in wesen waren, soude die in de bestieringe op-volgen.

7. De formeele Acten en Schriften van dese onderhandelinge, souden in beyde de Turksche en Croatische talen geschreven, en soo getekent en uytgewisselt worden. Sal ook de Grooten Heer Zerini een Scepter en andere tekenen van oppermacht toe zenden, beneffens een Tijtel met sijn staat over-een-komende.

Borri gevangen. Van den droevigen uytslag sal hier na gesproken worden; gelijk mede van sijn Excellentie Borri, die / in Moravien gevangen / tot Weenen gebracht / en aldaar des Paus Nuntius over-gelevert is geworden / die hem by nacht over het gebergte na Romen heeft doen voeren / daar hy van de Ketter-meesters wel ontfangen / en bewaart is / om reden van sijn doen te geven.

Een ander onheyl trefte de geleerde Thomas Bartholini Hoog-Leer-meester van den Koning van Deenmarken, wiens treffelijke Boekery op sijn Land-goed te Nagested, met al sijn fraygheden en beklaaglijke Manuscripten, en geleerde Werken van dien Heer en andere / jammerlijk verbrand zijn / soo dat'er nauwelijks yets van waarde behouden is.

Aankomst van de Oost-Indische Vloot. Op den 24. Junij quamen in het Vaderland 15 Oost-Indische Retour-Schepen, onder den Heer Mattheus van den Broek, van Batavia, eenige op den 18. November / andere op den 17. December / 1669. vertrokken: haar Ladinge was van de in koop van 42 Tonnen-gouds; noch vier andere van Ceylon wierden verwacht. Hier mede quam wijdloopig bericht van den oorlog en overwinninge van Macassar; zijnde van woord tot woord aldus:

DEn Commandeur Cornelis Speelman, al den 24. November 1666. met 13 Zeylen af-gescheept / daar in 500 Nederlanders / en 300 Inlanders waren geëmbarqueert, neffens ontelbare Boots-gesellen / quam van Batavia den 19. December in 't gesicht van den Macassar, die aanstonds aan boord zond 1056 goude Masen, tot voldoeninge der vermoorde Nederlanders, item noch 1435 Rijksdaalders / uyt het Wrak van het verongelukte Schip de Leeuwin gevist: Maar de Macassar tot niet vorders willende verstaan / zeylden met Bloed-Vlaggen (na dat hem den Oorlog was aan-geseyd) voorby de Stad Macassar, bezuyden Celebes: Volgden / dat in de Bocht van Turata alle de Negeryen verbranden: daags daar aan vielen voor Bonteyn, vernielende 30 Dorpen en 100 Vaar-tuygen / beneffens 3000 Lasten Rijs en Padie. 1667. zeylden voor Bouton, ende hoewel 't selve een maand lang met 450 Scheepjes / en 10000 Indianen was belegert geweest / soo traden de Hollanders 's morgens aan Land / stekende 60 van dese Vaar tuygen in brand; waar over den Macassar sich in sijn desseyn verydelt siende / te meer veel van sijn Volk begost wech te loopen / stak selfs sijn Leger-Tenten in brand / en vreesende van slimmer / toog op de vlucht. Den 3. January zond den Vyand Gecommitteerden aan den Heer Speelman: maar de selve wierden tot drie-maal te rug gezonden / om datse te gering van qualiteyt waren: des anderen daags quamen de drie voornaamste Hoofden van 't Macassarse Leger / en gaven haar op genade en ongenade aan de Compagnie over; 5500 kloeke mannen ontwapent zijnde / wierden op een Eyland tusschen Bouton en Pantsiana te Lande geset / en 400 tot Slaven en Slavinnen gemaakt; zijnde onderwijlen 5000 Bougis met 86 Prauwen van den Vyand by Radja Palacca over-gekomen / en 200 geroofden weder aan den Koning van Bouton gerestitueert / soo dat niet min als 11000 menschen in 's Compagnies handen waren komen te vervallen / als mede wel 4000 Lasten Rijs / en waren wel 300 Praauwen alleen in de Bay van Bouton in de grond gehakt / behalven noch 30 Vaartuygen aan den Koning ende Grooten van Bouton, en 10 van de beste aan Radja Palacca uyt-gedeelt: twee schoone Oorlogs-Jonken nam den Heer Speelman mede in de Vloot / ende behield ook alle de voornaamste Macassarse Bevel-hebbers als gevangens by sich / bestaande de buyt op Bouton bekomen voor het

Y meeren-

1670. Junius.

meerendeel in goude en andere Krissen / een partye schiet- en steek-geweer / voorts eenig gemunt en ongemunt Goud / benevens 195. Vaandels en Wimpels.

Van daar is de Admiraal Speelman vertrokken naar de Oostersche Provintien, en aldaar alles verricht hebbende / is den 8. Junij uyt Amboina gescheepden / en naar Bouton voort-gezeylt met 16 stuks Schepen en Jachten / mitsgaders 14 Chaloupen / daar onder 4 van den Koning van Ternaten: Dese Vloot in 't over-steken van Bouton na de Bougeroenes, had soodanigen hard weer beloopen / dat de Inlansche Vaar-tuygen van Radja Palacca, onder geleyde van Capiteyn Poolman, mede van Amboina vertrokken / meest waren verstroyt / doch Capiteyn Poolman was naderhand met de Chaloup / de Eendracht, by den Admiraal gekomen / met tijdinge / dat hy Radja Palacca ook in nood en verlegentheyd had gesien / sonder hem te konnen helpen: waarom gemelte Capiteyn Poolman met twee Chaloupen weder wierd uyt-gezonden / om de voornoemde Radja op te soeken / en by den Admiraal te brengen / die na veele moeyten met hem te rade geworden is om door het Land van Bone door te breken / en sich alsoo met de macht van den Admiraal te conjungeeren / dat met geen minder couragie en yver als manneleijke dapperheyd is volvoerd / verbrandende meer als 100 Negeryen, en ontallijke menichte van Rijs en Padje: Den Admiraal ondertusschen omtrent Bonteyn (de bescheyde Rendevous-plaats) komende / vond het daar / en ook langs heen / soo met Pallisaad-werken / als met aarde Fortjes seer versterkt / en wel met 6000 Macassaren beset / waarom de Heer Speelman genootsaakt is geweest / den Vyand van daar te slaan / dat na verscheyde heete rescontres wel gesuccedeert, en voorts alles in d'asse gelegt is / sonder eenige merkelijke schade van d'onse: Waar na de Hollandse Vloot naar Macassar is voort-gezeyld / daarse den Vyand gereed tot tegen-weer vonden / doch wierd uyt hare Casteelen / als uyt onse Vloot / op den anderen niet geschooten / blijvende daar soo lang stil leggen / tot dat'er nader kondschap van de komste van Radja Palacca, en de Inlandsche macht gekomen was. De Macassars vry te wantrouwen / schooten den 19. Julij met den dageraad uyt 's Konings Fort / op 't Admiraals Schip Tertholen, die men tot 's avonds met gelijke munt betaalde: Zeylden van hier op Pannakoka, alwaar daags te vooren de Boutondeis met 24 Vaar-tuygen en 1000 man verscheenen: 't Kleyn Vaar-tuyg lande aan 't Dorp Batta Batta, datse verbranden: ende canonneerden dien dag voor Borrambon: quamen den 28. voor Glisson, daar Jonker-Sloot, ende 14 andere / dood bleven: echter den Vyand spatte 't Veld in. Ondertusschen was den Admiraal bericht / dat den Vyand van meeninge was Radja Palacca, en de Capiteyn Poolman met haar by-hebbende macht / komende van Bantheyn, te lande te stutten / waarom sijn Edelheyd sich met de geheele macht derwaarts begaf / vindende onverwacht Radja Palacca en Capiteyn Poolman omtrent Palembean, die met den Vyand een heete rescontre had gehad / en victorieus waren gebleven / keerde de gemelte Heer Speelman met de Vloot weder na Glisson, ende landen aldaar den 2. Augusti sonder verhindering; dien dag vielend'er harde schermutselen tegens den Vyand voor / daar d'onse 56 gequetsten bequamen: Den Vyand week veldewaarts in / zijnde hare principaalste Voor-vechters gesneuvelt: Daar wierd geconfirmeert, dat den Vyand in de twee rescontres over de 1000 dooden gehad hadde / en was Crain Montemarano van ons weder na Macassar gevlucht / latende sijn oudste Soon ende Suster in onse handen. Onse macht bestond (buyten de Inlanders) in desen tijd in niet meer als 515 Militaires, en 778 Zee-varende Persoonen. 't Jacht Nuyssenburg was op den 7. Augustij / (zijnde des anderen daags na haar vertrek van Macassar) in groot perijkel door 45 stuks Macassarse Slaven / en 15 Gevangens van hooge Geslachten / haar voor Macassar over-gegeven: dese waren by nacht uyt de Bloks losgeraakt / en hadden de Wacht met scherp gemaakte Bamboesen af-gemat en amock gespeelt / ja 't was soo verre gekomen / datse de brand in de Bak gesticht / en de Deuren open geramt hadden: maar alsoo d'onse by tijds met een Canon vol schroot daar onder schooten / en van de Goude Leeuw ontset kregen / soo wierden sy alle in die furie om 't leven gebracht: 't Bonneese Leger bestond in 6000 gewapende mannen / waren van Turata met onse Schepen voor Glisson aangekomen / ende aan Land geset: Radja Palacca had op Turata den eersten nacht al een uyt-val gedaan / en den

1670. Junius.

den Vyand uyt 3 Besettingen gejaagt: d'onse waren nu op Glisson sterk 7000 Bougis, en ruym 3000 Ternatanen en Boutonnesen, behalven 't volk van Capiteyn Jonker en Strijker, en hadden vier halve Cartouwen aan land gebracht: 's Konings macht wierd begroot op 20000 koppen. Den 18. Augustij had den Admiraal Speelman en den Raad met Radja Palacca goed gevonden, door 100 wel-gewapende Keurlingen, ende een Over-looper tot weg-wijser, 's Vyands Vesting op Glisson by nacht te overrompelen, 't geen gelukkig succedeerde, krijgende den Admiraal ten drie uuren 's morgens de tijdinge, dat Radja Palacca Glisson in had, en hulp versocht, die ten dien eynde al gereed stonden, en wel te pas quamen, want den vyand deed van 's morgens ten ses uuren tot 's middags, vijf desperate uytvallen, maar wierden t'elkens manhaftig af-geslagen, soo datse retireerden tot vijf uuren in den achter-middag, wanneerse noch sulken woesten aan-val deden, dat de kans twijffelachtig soude gestaan hebben, indien d'onse niet volkomen op haar hoede hadden geweest. Door de werking van twee Vuur-potten ende soo veel Hand-granaten, wierd den Vyand eerst gestut, daar op een uyt-val van vijf of ses van des Admiraals oppassers, die door Radja en een groot getal van de sijne gevolgt, wierdt gedaan, en den Vyand voor-by haar eerste Pagger dreven, diese door dwang van Vuur-potten en Granaten mede mosten verlaten; dese Pagger wierd wegens sijn sterkte nevens Glisson geconsidereert, en bevonden, dat den Vyand seer advantagieus in beyde dese Paggers had gelegen, van waar den Vyand ook van meeninge was geweest de Schepen en Inlandsche Vaar-tuygen te beschieten, daar 't Geschut wel op-gestelt was; volgens des Over-loopers seggen, had den Vyand een groot getal dooden, daar onder den Koning van Mandhar, met den oudsten Soon van Crain Linques, en veel van de voornaamsten Adel: Aan onse zijde waren ses Bougis dood gebleven, en vijftig gequetsten, en van vier gequetste Bos-schieters een gestorven. In de Beschanssingen op Glisson wierd een Nederlandse Wacht benevens de Bougis onder Capiteyn Poolman bestelt; des nachts rukten de Boneesen met acht Stukjes onder 's Konings Leger, en stelden 't in alarm. Den Vyand bracht 's morgens met den dag alles t'samen, maakte een omkring om de Pagger tot Glisson, en deet daar op een heftige Storm: maar ons Geschut daar binnen, en de Bougis daar buyten, scheurden haren omtrek: In de na-middag verliet den Vyand het Veld, en 's anderen daags omtrent ten acht uuren de Zuydelijkste Vesting, daar de Bougis heen liepen, de brand in de huysen staken, en dicht onder 's Konings Fort met gantsche Troupen elk met een dracht Padje te rugge keerden, daar den Vyand 't gros op uyt heeft geset, en aan weder-zijden heftig gevochten wierd, hebbende sonder roem van d'een of d'ander omtrent na 2 a 3 uuren vechtens, weder-zijds 't Veld verlaten. Soo verlieten dan ook de Vyanden hun Werken, stekende die selfs in brand: en om te toonen dat sy ordentelijk af-trokken, deden sy een generaale Chargie van Musquetten, en daar na eenige zware Bas-scheuten, en begrepen haren omslag een groote Canon-schoot verder in 't Land buyten onse Pagger: Daar op den 26. 's nachts Radja Palacca twee verscheyde partyen uyt-gestuurt heeft, waar van de Voor-loopers door een Wacht van 10 man ontdekt wierden, welke Wacht vlogen om de hare te waarschouwen: maar wierden van d'onse soo ras op de hielen gevolgt, datse met haar te gelijk binnen quamen, soo dat het in 't donker lustig op een dood-steken ging, en den Vyand om een goed heenkomen sag, achter-latende 30 dooden, en voorts het Leger ten besten, 't welk d'onse leedig maakten, en met een partye Rijs, Kleeden, 4 Hoofden, 11 Vaandels, 30 Krissen en Houwers, 60 Pieken en 20 Spatten geretourneert zijn, hebbende d'onse twee uuren verre na Macassar, en Zuydwaards alle Dorpen en Huysen in koolen geset: Den Admiraal Speelman onse Paggers en vastigheden op Glisson verlaten en geslecht hebbende, was des nachts bezuyden de Revier Ayen verzeylt, alwaar hy sijn macht aan Land tusschen Schans-korven dede plaatsen, van waar Radja Palacca des nachts den 10. advanceerden tot aan 's Vyands Werk, en schoon den Vyand een hevigen uyt-val op hem deed, most hy door allistentie van des Admiraals Op-passers retireeren. Zedert zijn de Macassars over-al in 't onderspit geraakt in diversche rescontres: Sy waren vreet om de Nederlanders te vermoorden: Men sag van de hare ook diversche van qualiteyt in Battailles af-slepen. Den Koning Palacca op den

 3. Octo-

1670. 3. October weder met een machtig gros om Adap uyt-gegaan zijnde / kreeg bericht / dat seker Volk van Pattambite, niet verre van daar een Vesting maakten / des rukte hy derwaarts na toe / en viel by Maan-licht op den Vyand / verdrijftse uyt haar Werken / ende stak'er den brand in / keerende wederom met 6 Hoofden / 5 Vaandelen / een partye Krissen / Rijs / Kleedingen / en andere dingen: en waren de Macassaren van meyninge met 32 Praauwen, en 1000 Voor-vechters / in het Land der Bougis een tocht te doen; ende om die te stutten zijn door den Admiraal Speelman derwaarts af-gevaardigt de Schepen Domburg, Vlieland, Zierikzee, ende de Chaloupen d'Eendracht en den Dolfijn. 60 Sopingers, tot d'onse overloopende / verhaalden dat haren ouden Koning van Soping na 't Gebergte was gevoert: Radja Palacca verwittigt dat in 't Dorp Samangen veel van sijn Bloedverwanten ende andere by een gekomen waren / ging 's nachts met 500 man derwaarts / en quam met den dageraat wederom / mede brengende tot buyt 237 Vrouwen / Dochters / en Kinderen / nevens stijf 150 Mannen en Jongens; dit was den 9. October: maar Radja, als Generaal / toog den 12. 's nachts weder met 500 man uyt / stak een Dorp by Samangen aan / ende bracht ten drie uren 120 soo Vrouwen / Jongens / als Meysjes mede: Radja verloor hier door 't spatten 3 der sijner / en wierd selfs gequetst / echter door tegen-gift van de fenijnigheden behouden / dan behield inwendig de Koorts. Sedert is bezuyden het Bosch Batta Batta met de Macassar een batailie geweest / daar hy als een Stouterik sijn Volk geduurig aanvoerende / ververste. Soo ging ook Radja Palacca, geassisteert zijnde met de op-passers van den Admiraal, en 8 a 10 Matroosen / met Hand-granaden en Vuur-potten / tusschen den 22. en 23. October des nachts / voor de derde-maal na des Vyands Pagger, die hy overweldigden: den Vyand liet aldaar 30 dooden / de Besettinge bestond in 5 a 400 koppen; daar wierd in gevonden een Standaart / twee Vaandels / een schoone metale Bas / 2 kleyne metale Staart-stukjes / 10 pont Kruyt / 20 Spatten / en Spat-kookers / 20 Bas-kogels / etc. met een Vrouw en een Jongen / ende waren daar twee onser Bougis dood gebleven / 7 gequetst van Spatten / en een van een Kris; aan dese Pagger was een ander met Schans-korven vast gemaakt / daar sich Radja Palacca tusschen den 23. en 24. 's nachts mede meester van maakten; den Vyand had aldaar 5 dooden / daar in wierden gevonden 2 metale Kamer-stukken / een groot metaal Falconnet, een Vaandel / 30 Spatten / 6 Musquetten etc. Den Vyand was daar in wel 200 man sterk / en door eenen Dayen Manjelieco gecommandeert geweest / die / behalvens de dooden / noch wel 30 gequetsten hadden af-gevoert / die meest gestorven zijn / doch aan dese zijde was maar een man van Radja Sopings volk / en een Vaandrig van Palacca gesneuvelt / mitsgaders Radja selve / en noch wel 20 waren van een Spat geraakt / doch weynig geincommodeert. Den 26. dito naderden 30 a 40 Voor-vechters tot in Batta Batta, waar op d'onse in aantocht quamen / en haar begaven na de laatste Pagger, daar de vyand ook na toe trok / en onder de bescherminge van 't Geschut stand hielden / waar op d'onse weder te rugge trokken / met verlies van twee Soldaten en een Tamboer / en komende buyten 't geboomte / vonden sy 5 vyands Vaandels / met eenig volk daar by / die seer fel schooten / doch van d'onse op de vlucht gedreven wierden / niet tegenstaande d'anderen van onder de Pagger tot haar assistentie quamen / die ook het eygen pad moesten kiesen; in 't aftrekken verbranden d'onsen in passant twee Leger-plaatsen / en avanceerden voorts over de Revier onder 's vyands sterkte / en 's Konings eygen residentie; dit veroorsaakte soo groote verbaastheyt / dat den vyand met heele Troupen tot in Macassar liep / de jongst-gemaakte Sterkte bezuyden Batta Batta gelegen / wierd door Radja Palacca in koolen geset; het Guarnisoen, aldaar gelegen hebbende / bestond in 600 Koppen / daar onder de Soon van Crain Poppoe, die met pak en sak waren door-gegaan / en daar in gelaten 3 gemeene en een groote Bas. In 't veld bequamen d'onse noch een dubbelde Bas / nevens een Vaandel / 3 Harnassen / en 5 Hoofden / daar onder dat van Crain Tarrounang; volgens de rapporten waren van den Vyand 50 a 60. maar van onse Bougis niet meer als 4 dood gebleven / en 13 gequetst; gemelde Bougis hebben van den Vyand noch af-genomen 400 Buffels / soo dat'er een voor 6 a 8 Schellingen aan Tywaat te bekomen was; waar op den Heer Admiraal / en Veld-Overste Cornelis Speelman

1670. Junius.

man den 29. dito twee Boneese Gecommitteerden met een Brief aan den Koning van Macassar af-sond / met aan-radinge om van het bloed-vergieten een eynde te maken / welke Gecommitteerdens by den Koning en Grooten met respect wierden ontfangen; den Brief gelesen zijnde / wierd 3 dagen uytstel / en tusschen die tijd stilstand van wapenen versocht. Dit rooven ende branden maakten soo grooten schrik onder de Macassar, dat hy den eersten November een Gesant met een Brief aan den Admiraal Speelman af-sond: 't scheen gedwongen werk / want dese Macassarse Envoyé was van over de 200 zielen gevolgt / en sy bleven hem by / toen hy in een Tent op 't veld sijn Brief overleverden / met versoek van Stilstand van Wapenen / en 't senden van 2 Gecommitteerden; de stilstand wierd hem tot 's avonds ten 6 uuren / en langer niet / toe-gestaan: Men sond twee Gecommitteerden / die datelijk in 's Konings Pagger ter audientie gebracht / in presentie sijner meeste beampte / der Nederlanders Brief lasen: maar stonden verstelt / en vraagden of geen andere mondelinge last en hadden. Men gaf goede antwoord / alsoo die Koning al vry loos is; doch niemant sprak meer als zijn Raadheer Crongron, die op dese Handelinge lachende seyde / 't hooft na den Koning draaijende: Wel hebbense geen gelijk? wat valt hier veel beraad? willen wy haar niet aan-tasten, soo sullen sy 't ons doen. Ende soo vertrokken de Gecommitteerden. De Crains Layo en Bancala vertoonden hun over de Revier / met intentie om haar van de Macassaren te ontslaan; waar op den Admiraal Radja Palacca derwaarts af-sond / met twee goude Krissen, ende twee schoone goude Alegias, om aan die Heeren te vereeren: toen sy Radja sagen / traden sy selfs door de Revier / alleen verselt met de Soon van Crayn Layo; na korte t'samen-spraak accepteerden sy gemelte presenten dankbaarlijk / en scheyden; gemelde Crains waren t'samen aan-bevolen een Paggertjen te bewaren / achter de Hoek-Pagger van Ayen; de selve Hoek-Pagger was aan eenen Crain Layçan bevoolen / die om redenen niet goet was gevonden hier van opening te doen. Tusschen Radja Palacca en gemelde Crains was besprooken / dat d'onse tusschen den 2. en 3. November haren Pagger souden aan-tasten / en datse dan quansuys om bewijs van defensie te toonen / haar volk in de hoogte souden laten schieten / en na eenige chargies daar uyt / en recht na huys vluchten / om hun volk te versamelen / en haar Gebuuren te vermanen sich na haar exempel by de Compagnie te begeven / staat makende met 5000 mannen van Wapenen weder by d'onse te komen / gelijk dan sulks ter bestemder tijd effect nam: maar die van Ayen deeden haar best van defentie; doch d'onse hadden des morgens al 6 stukken Canon by de werken / om op Ayen te flanqueren: maar den Bevelhebber Crain Layçan gequetst / en sy hun buyten hoop van ontset vindende / verlieten tusschen 5 a 6 uuren de Pagger, 2 ysere drieponders / en 2 metale Bassen wierden 'er in gevonden: buyten dese Paggers hadden d'onse noch twee Paggers in 't Bosch gevonden / die aan de lichte vlam wierden over-gegeven. Den 4. November wierd Radja Cajo met 5 Vaartuygen na Turata gesonden / medenemende een vereeringe aan hare Hoogheden aldaar: al dit gepasseerde had den Vyand seer ontstelt / en willende Crain Tello d'onse met 3000 man na-jagen / wierd het selve door den Koning van Macassar belet. Onder den voorsz. stilstand van Wapenen hadden verscheyde over-gekomen Xulesen aan d'onse gerapporteert / dat den Prins Calamatta genegen was om met d'Ed. Compagnie weder in vriendschap te leven / en waar op d'onse twee Tarnatanen met een Brief na hem toe-sonden / en soo sond ook gemelte Calamatta een Afgesant aan Majude om hem op sekere plaats te spreken / die ook by Calamatta in 't veld quam / mede-brengende een Brief en geschenk van den Admiraal gesonden; dit geschieden in 't by-wesen van wel 1000 soo Maleyers als Ternatanen, toonende alle groote blijdschap; sond ook een Tolk aan den Admiraal met sijne groete / die hem weder met den selven liet weten / dat 't hem aangenaam soude wesen dat hy sich met de Compagnie en sijn Broeder den Koning van Ternaten versoende; en indien hy genegen was om sijn E. selve te spreeken / dat hy datelijk buyten 't Bosch moest komen / alwaar den Admiraal met Radja Palacca sich ook verwoegde: dus quam ook Majude, en andere voorname Ternatanen,

1670. Junius.

met den Tolk samen uyt: maar sijn Hooghheyt Calamatta, bereyd zijnde om uyt te komen/ wierd door twee Macassars ten Hove geroepen/ des hy d'onse hare dimissie gaf/ met beloften de saken wyders wel te dirigeeren/ tot voordeel van de Compagnie. Op den Oever van de Reviere wierd ook een Pagger door den Vyand selve verlaten/ en door d'onse gedemolieert; ook was de groote Pagger in 't Oosten van d'onse over de Reviere gelegen/ al meest gedemanteleert/ en weynig besetting daar in; noch een andere Pagger, zijnde des Konings eygen residentie/ ging ook tot niet/ en scheen den Vyand 't Hooft-quartier aan den Oever van de Revier Gresse te willen begrijpen: Aan 't eynde van 't Bosch lag noch een capitale Pagger, onder de bewaringe van Crain Linques, recht achter Borrombon, maar 't Canon was'er al uyt-gelicht. Weshalven op den 7. November, en den volgenden nacht/ den Admiraal/ nevens Radja Palacca, en Capiteyn du Pon met 200 Nederlandsche Soldaten/ ook de Amboinesen onder Capiteyn Jonker, daar heen gingen/ stekende voor eerst het Dorp Bonaye in brand/ zijnde doe voorts van meening even aan 't eynde van 't Bosch een halve gedemolieerde Pagger op te maken/ om op de Vesting van Linques toe te leggen/ om by goet succes op Barambon te avanceeren. Den Koning en de Gemeente scheenen seer genegen tot Vrede: maar Crain Tello was hardnekkig ende als desperaat/ willende d'onse op 't lijf vallen. Crain Gresse was ook in Wadjo aangekomen/ sonder dat hy eenig notabel toeval van volk hadde gekregen: Soo was ook Radja Panna, Neef van Radja Palacca, aan onse zijde/ van Beron naar Soping op-gebroken/ daar hy in goeden stand was. Dayen Pabile, als ook mede die van Loeboë waren in verscheyde rescontres met die van Wadjo geweest/ ende aan de overhand gebleven/ en waren gemelte Wadjos, door 't verbranden van de om-gelegen Dorpen/ omtrent haar Hooft-Negerye gedreven; 't volk aan dese zijde der Reviere waren d'onse voor een gedeelte toe-gevallen/ en d'andere na der Macassaren zijde geweken; ook hadden de Lamoeresen des Compagnies hulpe versocht/ mits de vexatie van Dayen Matuane hun ondragelijk was. De Bimanesen wilden wel aan het begaane schelm-stuk en moord/ door haren Koning gedaan/ niet schuldig zijn/ doch hadden echter niemant aan den Admiraal gesonden om 't Contract te vernieuwen/ noch ook de geeyste Broeders van den Bimasen Moordenaar derwaarts geschikt. Den 7. November waren van den Koning en Grooten van Macassar by d'onse eenige afgesondene verscheenen/ dese brachten een Brief/ en daar nevens 7 sakken met gelt/ daar in bevonden wierden 3394 Rijksdaalders: dat ook tegens den avond ten 5 uuren in geschrifte wierd gestelt/ en door d'onse afgesonden/ die met den donker in de Legerplaats des Konings verscheenen/ alwaarse met goede ordre wierden ontfangen/ en hun door Crain Jeremica aan-gedient dat den Koning by sijn ruste was/ en dat sy den Admiraal van 's Konings wegen de groetenissen wilden doen/ en 's anderen daags 's morgens/ soo vroeg als 't haar geliefden/ weder souden komen/ soo datse met den Brief retourneerden. Middeler-wijle d'onse kennisse bekomende door een overlooper/ dat de Crains Layo ende Bancalo al op de been waren/ en de Negeryen palingen/ onderhoorig aan den Koning/ in koolen hadden gelegt/ en voorts haar marsch na Linques genomen/ ook dat Crain Linques met 300 koppen derwaarts was vertrokken/ om 't volk (soo men geloofde) weder tot afval van den Koning te vermanen; waar op den Admiraal met de Chaloup den Dolphijn, een boodschapper derwaarts schikte/ om haar tot kloekmoedigheyt op te monteeren/ en 's Compagnies goede meeninge bekent te maken. Soo wierden ook den 8. November voor dag onse Briefdragers weder na den Koning van Macassar gesonden/ en quamen naar de middag met drie Macassarsse Boden te rugge/ rapporteerende datse aldaar wel ontfangen/ en voor den Koning ter Audientie gebracht waren/ en was des Konings versoek/ dat hem mochte vergunt worden 10 dagen stilstand van Wapenen/ niet alleen daar/ maar door 't gantsche Land/ omme over de Vrede behoorlijk te raadslagen/ en als dan Heeren van aansien af te senden/ om met ons te handelen: waar op haar 3 dagen stilstant vergunt is/ zijnde ondertusschen d'onse besig om de Turatse Bondgenooten by-een te krijgen: Tello was siekelijk uyt 't Leger in een Kosbaar naar

1670. naar sijn residentie omtrent d'Joupandan gedragen/ gaande Calamatta mede met hem derwaarts: soo had ook de Koning aan de Revier van Gresse 't Dorp Bonte Birayn begonnen te fortificeeren: twee Prauwen met Bougis waren ook den 8. November uyt Marisson gevlucht/ en by d'onse verscheenen/ die rapporteerden dat'er geen tien Macassaren in besettinge lagen/ en gantsch Macassar om Vrede riep. Den 18. November heeft den Heer Admiraal die brutale en hoogmoedige Vyanden der Macassaren sodanig verootmoedigt / dat hy omtrent Barambon seer gewenschte Conditien heeft aan-gegaan / en terstond na 't sluyten van de Vrede het Noorder-Fort d'Joupandan in possessie over-genomen / en het selve de naam van Rotterdam gegeven / zijnde een seer sterk Kasteel / van goet drink-water versien / en op een gesonde Plaats gelegen/ hebbende bequame Reede/ daar onse Schepen voor alle winden beschut konnen leggen / en over sulks wel mach genoemt worden een Voor-burg van de kostelijke Oostersche Provintien. Over dese heerlijke Victorie en daar op gevolgde Vrede/ zijn tot Batavia den 14. Maart 1668. tegen den avond 25 Canon-schooten van 't Kasteel gelost/ en voorts den 15. dito een Dank-Predicatie gedaan/ mitsgaders des avonds van 't Kasteel/ rondom de Stad/ en Buyten-Forten / 't Geschut gelost/ en Vreugde-vuuren aan-gesteken: Doch dewijl de vreugt somtijds geen diepe wortelen schiet / soo hebben ook gemelde Macassaren 't Verbond in April 1668. weder trouwloosljjk gebrooken/ hebbende voor-eerst twee onser Scheeps-boots/ yder gemant met 8 Nederlanders en 6 Bougis, vermeestert / en al het Volk dood geslagen/ waar onder de Schippers Marinus Commers, en Jan Haamstede waren. Ook zijn de Koningen van Tello en Linques, die sich door een nader Verbond aan de Compagnie hadden verplicht / weder van de Compagnie af-gevallen: maar daar-en-tegen waren van achter uyt het Land tot d'onse over-gekomen 500 Bougis, dat al vry wat moed hadde veroorsaakt; doch de siekte en sterfte graseerde soodanig onder de Nederlanders, dat'er in de Maand Mey over de hondert waren ter aarde gebracht / en de rest meest alle met Koortsen gequelt/ en van welke siekte den Heer Admiraal soodanig mede was getroffen / dat sijn Ed. (om veranderingvan lucht) sich voor eenige tijd met het Jacht Hogenlande in Zee had begeven: Niet tegenstaande alle dese ongemakken / scheen'er goede apparentie te zijn / om de saak door den Oorlog tot een gewenscht eynde te brengen / soo maar tijdig secours van Volk aan quam; waar toe onse Pagger Batta Batta, aan de Noord-zijde van Samboppo door den Admiraal Speelman weder wierd in-genomen / om daar door de Volkeren van Turata gelegentheyt te geven tot ons over te komen/ als genegen zijnde. Onse Bougis hebben den 12. Augustus 1668. omtrent Marous een considerable Victorie tegen den Vyand bevochten/ hun gantsch uyt het Veld geslagen/ en 65 afgekapte Koppen bekoomen/ waar onder het Hooft van Paye Lingen, een voornaam Macassars Veld-Heer. Het Jacht Purmerland besich zijnde nevens andere Schepen/ op 't Fort Samboppo te canonneeren/ sprong door sijn eygen kruyt. Radja Loeboe, die tot die tijd toe onse zijde gehouden had / was met tien Koppen na den Vyand over-geloopen. Tot versterkinge van ons Leger wierden met de Schepen Damiaten, 't Raadhuys, en Wiltenburg, 375 Militaire van Batavia naar Macassar gesonden / die aldaar ook wel aan quamen/ waar mede den Heer Admiraal soo dicht onder des Vyands Werken was geadvanceert/ datse malkander de hand konden toe-reyken: Onderwijlen gingen de Brieven van Vrede-handelinge vast over en weder: Soo hadden ook de Koningen Crain, Goa en Tello, den 18. September door eenige Macassarsche Brief-dragers/ een Missive aan haar/ den Heer Gouverneur Generaal, en de E. E. Raden van India gesonden/ die niet voor den 18. Maart 1669. tot Batavia verscheen/ behelsende eenige verontschuldigingen wegens het verbreeken des Verbonds / en schuyvende daar van de schult geheel op den Heer Admiraal Speelman, waar uyt men konde bemerken/ dat hun het vuur al vry naar aan de voeten lag. Onse Bougis hebben op den 2. October des Vyands vastigheyt op Barras stormender hand in-genomen/ daar in bekomen 300 gevangenen / soo Vrouwen als Kinderen/ behalven 36 afgehakte Hoofden. Ook was den 12. October, op den helderen middag / stormender-hand in-ge-

Junius. 1670. Junius.

1670. Junius. in-genomen seker Vyands Werk of sterke Pagger, tusschen de Zeekant en Sanboupo gelegen / en was den Vyand besich om weder een nieuwe afsnijding in plaats van hare verlorene te maken: onse Bougis waren van onse Vestinge Marous tot in de Negerye Pamadingan geadvanceert / en hun aldaar met 3000 Koppen in 2 Paggers versterkt / hebbende tusschen wegen alles in de koolen gelegt / wat hun van den Vyand voor-quam. In May waren onse werken alreede tot omtrent een Roede na aan de Muur van des Vyands Fort Sanboupo genadert / en genoegsaam in defentie om een harde attacque af te keeren; doch Crain Jerenica, een beroemd Krijgsman van den Vyand / was met een secours van 2 a 3000 mannen tot assistentie van den Macassar uyt het Land gekomen / met welke en verdere macht d'onse dagelijks wierden gedreygt: maar was daar op noch niets gevolgt / dan dat tusschen den 13. ende 14. Mey 's nachts het Jacht de Schelvis van 10 a 12 Vaartuygen vol Volk besprongen / maar mannelijk af-geslagen was / hoewel niet meer dan 17 a 18 gesonde mannen daar op waren. Volgens de rapporten der Gevangens / en andere over-komende Persoonen in 't begin van Juny gedaan / was onder het gemeene Volk van den Vyand groote ellende en hongers-noot; doch de Hooft-Regenten toonden geen de minste inclinatie om Vrede te versoeken: terwijl waren d'onse sterk besig met een Mijne te graven / waar mede sy den 9. Juny tot onder de Muuren van Sambopo zijn geraakt / met intentie om de selve te doen springen / gelijk gevolgelijk ook geschiede den 17. Juny, met sulken operatie / dat'er een groot stuk van de Muur in de Lucht sprong; doch de Bresse van de Vyanden weder met Schans-korven en anders gestopt wierd; d'onse daar op den storm verscheyde-maal hervattende / quamen soo verre datse de Vestinge beklommen: maar echter soodanigen tegenstant vonden / datse niet eer als den 24. Juny, het groot Koninglijke Hof en Hooft-Casteel / en de Stad Samboupo hebben in-gekregen / en waar uyt den Vyand Landwaart in vluchten / hun ten principalen onthoudende in het Kasteel Goa, hebbende van alles gebrek. Over dese heerlijke Victorie hebben de E.E. Heer Gouverneur Generaal, en d'E. Heeren Raden van India, goet gevonden / een publijke Dank-dag te houden op den 24. July 1669. ende des avonds Vreugde-teekenen aan te richten / als men gewoon is in soodanige gelegentheyt te doen / gelijk sulks effect heeft genomen / en des avonds de gewoone Vreugde-vuuren aangesteken / mitsgaders van 't Kasteel 30 Canon-schooten gedaan / en de Fluyt Buyens-kerke, die dese aangename tijdinge had gebracht / brande rondom sijn Geschut los / daar op door den Admiraal van de Reede met 9 schooten wierd geantwoord; waar op dan gevolgt is met het Jacht de Cabbeljauw, op den 13. Augusti gearriveert met den E. Maximiliaan de Jonge, gewesen President in Ternaten. Het nader schrijven van den Heer Speelman, van dato ultimo July, behelsende de nadere Contracten met de Koningen en Grooten van Macassar gemaakt / waar by blijkt de gewenschte en avantagieuse Vrede voor onse Natie / die dese hoogmoedige vyanden hebben moeten inwilligen; als namentlijk / dat de gemelte Koningen en Grooten belooven oprechtelijk te sullen houden ende naar-komen het Contract Anno 1667. den 18. November, met haar te Bonaye gemaakt / en vorders op nieuw / dat sy aan de Compagnie sullen overgeven al haar Canon ende Wassen; dat sy ten believen van de Compagnie sullen om verre werpen alle haar Fortificatien / sonder oyt / als met bewilliginge van de gemelde Compagnie, eenige andere te mogen maken; dat hy tot versekeringe van dese nieuwe vereeninge / of selve yemant van de Grooten ter keure van de Compagnie, by ende onder ons sullen komen woonen. De Koningen / Crain Goa, Crain Tello, ende Crain Linkes, hebben ook by hare Brieven yder in 't bysonder aan den Heer Gouverneur Generaal, en de Raden van India geaddresseert / haar schult tegen de Compagnie begaan / wegens het Verbond-breken / bekent / en vergiffenis versocht. Alsoo is dese hoogmoedige Natie (die soo meenig Jaren de Moluksche Eylanden door inbasien hebben beroert / ende schier van al de Werelt voor een Dwingeland wierd gehouden) onder des Compagnies subjectie gebracht; waar voor den Heer der Heyrscharen gelooft en gepresen zy van eeuwigheyt tot eeuwigheyt / Amen.

Arti-

1670. Junius. *Articulen vvaar op tusschen den Groot-mogende* Paducca Siri Sultan Hassan Oudijn, *Koning en vordere Regeeringe van* Macassar, *ter eenre: Ende de Ed. Heere* Cornelis Speelman, *Oud-Gouverneur van de Kust Choromandel, Super-Intendent en Commissaris over de Oostersche Provintien, Admiraal ende Krijgs-Overste over de Scheeps ende Krijgsmacht: In den name van den Ed. Heere* Joan Maatzuyker, *Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India; representeerende de Hooge Regeeringe en Opper-macht wegen de Generale Vereenigde Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie in India, ter andere zijde; Is gemaakt, gesloten ende vast-gestelt, een eeuwig-duurende vaste en goede Vrede, Vriendschap en Bondgenootschap.*

1. WOrden geconfirmeert voor goet, vast en van waarden gehouden de Contracten, in dato den 19. Augusti 1660. op Batavia in 't Kasteel, tusschen den Koning van Poepoe, Volmachtigde van hoog-gemelte Regeeringe op Macassar, en de Heer Gouverneur Generaal, en de Heeren Raden van India; item in dato den 2. December 1660. tusschen de voorseyde Regeeringe, ende Jacob Caauw als Commissaris, van gedachte hun Ed. gemaakt en gesloten, sullende de selve in alle hare deelen en poincten soodanig na-gevolgt werden, voor soo veel die in desen niet en werden weder-sprooken.

2. Sonder eenig uytstel sullen aan handen van den Admiraal overgegeven en getransporteert werden alle Europiaansche Dienaren ende Onderdanen van de Compagnie, die haar present of in Macassar bevinden, soo die nu nieuwelijks zijn over-geloopen, als die noch van voortijden hier mochten gevonden werden, geene uyt-gesondert.

3. Dat aan handen van de Compagnie sullen over-gelevert ende gerestitueert werden alle Scheeps-gereetschappen, Canonnen, Contanten, en andere Goederen uyt-gesondert, welk uyt 't Schip de Walvisch op Zaleyer, en 't Jacht de Leeuwinne op Paulo Don Duange verongelukt, gebergt ende tot noch toe aan de Compagnie bevonden komt te werden, niet weder gegeven te wesen, blijvende niet te min eygen aan de hoogst-gemelde Regeeringe van Macassar, soodanige acht stukken yser Canon, als van de Walvisch hier berusten, indien blijke dat de Compagnie daar van met 4000 Rijders, ten jongsten aanwesen van den Commissaris Caauw is voldaan. 1670. Junius.

4. Dat als noch sal geschieden prompte en rechtvaardige Justitie, ten aanschouw en overstaan van de Nederlandsche Resident, over soodanige Persoonen, als men bevinden sal schuldig en noch in 't leven te wesen aan verscheyde moorden, aan diversche Nederlanders op verscheyde Plaatsen gedaan, en de welke door de hoogst-gemelde Regeeringe met alle naarstigheyt sullen moeten werden op-gesocht, tot afschrik van soodanige boosdaden in 't toekomende.

5. Den Koning en vordere Grooten van Macassar sullen besorgen dat nu ten eersten des Compagnies Debiteuren komen te voldoen, en te betalen alle 't gene aan de Compagnie schuldig zijn, en ten achteren staan, en voor soo veel daar aan mochte komen te ontbreken, dat selve oprechtelijk aan de Ed. Compagnie te vergoeden, is 't niet dit saysoen, dan ten langsten 't naastkomende, sonder eenig vorder dilay of uytstel, waar toe hun hoogst-gemelde Regeeringe door den desen specialijk verbind.

6. Sullen als noch doen vertrekken, in conformiteyt van de laatst gemaakte Contracten, alle Portugeesen met haren aanhang, geene uytgesondert, waar die onder de Regeeringe van den Macassar werden gevonden: En dewijl de Engelsche gehouden moeten werden voor groote aanstookers en veroorsakers van 't breeken der voorsz. Contracten, soo sal de Regeering die met al haar aanhang met de aldereerste occasie mede van onder haar Jurisdictie doen wechgaan, sonder dat yemant van de voorsz. Natien of hare Creatuuren, ooyt of ooyt met desen in eenige Plaatse, onder der Macassaren gebied weder ter Negotie of anders geadmitteert sullen mogen werden; ook nu niet langer mogen verblijven als uytterlijk tot ultimo toe: Soo en sal hoogst-gemelde Regeeringe ook nimmermeer ergens onder haar gebied, nu of na desen ter Negotie of anders mogen in-laten, admitteeren of vergunnen eenige andere Europiaansche Natie, of yemant van harent wegen, 't zy wiese ook zijn, of hoese genoemt werden, geen uyt-gesondert.

7. En werd de Compagnie alleen met uytsluytinge van alle andere voorsz. Europiaansche Natien, onder 't gebied van Macassar over-gegeven, de vrye Handel en Negotie, sonder dat

Z ook

1670. Junius.

ook eenige andere Indiaansche Natien, 't zy Mooren, Javanen, Maleyers, Aatchynders, Siammers, geen uyt-gesondert, hier ter markt of te-koop sullen mogen brengen eenige Cormandelsche, Suratsche, Persiaansche, Bengaalsche Kleeden of Koopmanschappen, noch ook geen Chineesche waren, daar van het aan-brengen de Compagnie alleen word toe-gelaten: en soo bevonden wierde, dat contrarie desen echter quame te geschieden, dan sullen sulke Kleeden en Waren ten profijte van de Compagnie geconfisqueert, en de Overtreeders daar-en-boven gestraft worden, waar onder nochtans niet zijn begrepen soodanige slechte Kleeden als op de Oost-Kust van Java self werden geweven.

8. De Compagnie werd by desen vry-gekent en ontslagen van alle Tollen en Gerechtigheden, soo van de goederen diese komt aan te brengen, of wech te voeren, geen uyt-gesondert.

9. De Regeeringe of Onderdanen van Macassar en sullen naar desen hare Vaarten nergens anders mogen maken, als op Baly, de Javaansche Kust, Jaccattra, Bantam, Jamby, Palembang, Johor, Borneo, en gehouden wesen daar toe van den Commandant, van wegen de Compagnie hier residეerende, te vorderen Pascedullen, op pœne, dat wie sonder de selve in Zee ofte elders komen te vinden, voor Vyanden aangesien en wech-genomen sullen worden, sonder dat voortaan op Biema, Soloor, Timor, &c. eenige Vaartuygen senden, of ook beoosten den hoek van Lassen, zijnde de Oost-kant van de Straat Zaleyer, komen mogen, ook niet aan d'ander zijde benoorden of beoosten Borneo, na Mingdanau, of d'Eylanden daar omtrent, op verbeurte van lijf en goed der gener die daar elders komt gevonden te worden.

10. Ende dewijle alle de Fortificatien langs den Zee-Oever van Macassar meest reflecteeren, om te dienen tot versterkinge tegen de Compagnie, soo is geaccordeert dat de selve in alle promptitude sullen geslecht en wech-genomen worden, als Borrambon, Pannekoeke, Gresse, Marisson, Borrebos, of andere: Sullende alleen mogen staan blijven 't groote Fort Samboupo, voor de Koning, sonder dat na desen eenige nieuwe, daar ter Plaatse of elders, weder mogen gemaakt werden, ten ware met gemeen goed-vinden van de Compagnie.

11. 't Noorder-Fort, genaamt d'Joupandam, sal aanstonds na de solemneele beëedinge van desen Contracte van Macassars Guarnisoen werden geleedigt, ende aan de Compagnie in bequame en behoorlijke ordere over-gegeven, om door haar Guarnisoen beset te worden, blijvende het Dorp en Land daar onder behoorende, gelijk voor desen, sonder dat de Regeeringe van Macassar sich met de Inwoonders van dien sal hebben te bemoeyen, des sullen de Koopluyden voor hare Negotie, aan de Koning soodanigen Tol en gerechtigheyt betalen, als tusschen hoogst-gemelde Regeeringe en de Compagnie noch bedongen staan te werden: maar en sal de Compagnie onder 't voorsz. ressort niet vermogen aan te nemen of te admitteeren eenige misdadigers, of soodanige als aan de Koning of de Grooten eenig gelt schuldig zijn, ten ware alvoorens voldeeden; en sal Compagnies Logie ook ten eersten in soodanige ordre als die gelaten is, door den Koopman Verspreet, 't zy binnen of buyten 't Fort, ter keure van de Compagnie weder werden op-gerecht.

12. De Hollandsche Munte, soodanig als die op Batavia in Rijksdaalders, Schellingen, dubbele Stuyvers, en Pitjens, gangbaar is, sal hier op Macassar in eygener waarden mede cours hebben, en voor soo veel mochte bevonden werden dat het de Gemeente tegen-stond, neemt de Regeeringe aan, met alle vermogen de selve Munte onder het gemeene Volk op de Basaar mede aangenaam te maken.

13. Tot een breuke van de laatst verbrokene Vrede, belooven de Koning en de Grooten aan de Compagnie op te brengen duysent Slaven en Slavinnen, jonge gesonde volwassche menschen, behoudens dat haar vry sal staan, de betalinge of met Slaven selve, of met Canon, Goud of met Silver te doen, werdende in conformiteyt van de Macassarsche gewoonte, in sulken geval gerekent op twee en een half Teyl, of 40 Massacaarsche goude Masen yder, mits dat hier van ten minsten de helft met de te doene besending in Juny aanstaande na Batavia, ende de gantsche reste ten langsten 't volgende saysoen voldaan werde.

14. Dat den Koning en Grooten van Macassar voortaan hun niet sullen vermogen te bemoeyen met 't Land van Biema en 't resort: maar de Compagnie daar mede laten gewerden naar hun wel-gevallen, sonder de selve nu of ooyt naar desen, op d'een of d'andere wijse, directelijk oft indirectelijk, met raat of met daat te hulpe te komen tegens de Compagnie.

15. De

1670. 15. De hoogst-gemelde Regeeringe bekent gedaan wesende, de grouwelijke Moord ende Schelm-stuk, waar aan sich de Koning van Biema, sijn Schoon-Soon, Crain Dompo, Radja Tamborro, Radja Sangarre, en hun volgers, sterk te samen 25 Personen, meest Bimanesen, in haar furie tegens de Compagnie hebben vergrepen, nemen aan den selven Radja Biema, ende soo veel van sijn Consoorten als'er gevonden worden, in handen van de Compagnie over te leveren, om rechtvaardige straffe te ontfangen, insgelijks Crain Montemarano, op dat hy van sijne misdaad in alle ootmoed vergiffenis versoeken.

Junius.

16. Sullen aan den Koning van Bouton ten eersten vergoeden en restitueeren alle soodanige menschen, als met den laatsten in een overval der Massacaaren in dat Land geroofť en wechgevoert zijn, voor soo veel de selve noch in 't leven werden bevonden, geene uyt-gesondert, en sullen ook aan den Koning van Bouton uyt-keeren het Geld, ontfangen voor soodanige Boutonners, als zedert den verkoop gestorven zijn, en dienvolgende niet weder-gegeven konnen werden, sonder nu of ooyt nimmermeer naar desen te houden of te hebben, eenige de alderminste pretensie op eenige van de Landen van Bouton, daar van by desen wel expres renuncieerende.

17. Ook sullen aan den Koning van Ternaten restitueeren in eygener wijse als in het 16. poinct, de geroofde menschen van de Xulas, en daar benevens 10 Stukken yser Canon, 2 metale Prince Stukken, en 3 Bassen, 't zy met de selve die van daar gehaalt zijn, of andere in de plaatse, verklarende op de selve Eylanden egeene pretensie te hebben of te houden, nevens die oprechtelijk renuncieerende, ten behoeve van gemelte Koning, van alle gepretendeerde eygendom op de Eylanden Zaleyer, ende Pantsiano, als mede op de gantsche Oost-Kust van Celebes, te rekenen van Manado af tot aan Pantsiano toe, d'Eylanden Bangay en Gapy, als andere, op de selve Kust gelegen, daar onder mede begrepen; item tusschen Mandhaar Manado, de Landen van Lambagy, Caydiepa, Booltoly, Dampellas, Balaysſang, Silensa en Cayely, van ouds de Kroone van Ternaten in eygendom competeerende, en de welke de hoog-gemelde Regeeringe van Macassar oprechtelijk af-staat, belovende nimmermeer na desen de Koning van Ternata daar inne te turbeeren.

18. Voorts renuncieert de hoog-gemelte Regeeringe van alle Heerschappye der Bougis en Loeboe, de selve Land-Heeren erkennende voor vry-gebooren Koningen, Princen en Heeren, daar hy geen de alderminste pretentie op is hebbende, belovende mits dien, sonder eenig uytstel, den ouden Koning van Soping, met alle sijne Landen, Vrouwen, Kinderen, Huysgenooten, Goederen, niets uyt-gesondert, in volle vrydom te stellen, en aan onse handen over te geven, benevens ook soodanige andere Heeren Bougis, als elders onder het Macassars gebied in gevangenis en ballingschap op heden mochten zijn: Item alle Vrouwen en Kinderen der Bougis, welke noch onder de macht van hoog-gedachte Majesteyt mochten gevonden worden, geene uyt-gesondert, op dat alsoo de grond gelegt werde tot een oprechte Vrede en Vriendschap. 1670. Junius.

19. Soo verklaren ook de Koningen van Layo en Bancala, met het gantsche Land van Turata ende Badjing, en al wat daar onder hoort, staande den Oorlog tot de Compagnie overgekomen, te erkennen voor vrye Koningen, Heeren en Landen, daarse niet ter Werelt op en hebben noch en houden te pretendeeren, de selve ontslaande van alle voorgaande heerschappye en gebied, nu en altoos.

20. Alle Landen door de Compagnie en hare Bondgenooten, staande den Oorlog, gewonnen ende verovert, gerekent van Boeloe Boeloe af, tot aan de Landen van Turata toe, voorts weder van ginder tot hier aan Bongaya, sullen zijn en blijven als eygen gewonnen Landen, van de Compagnie en hare Bondgenooten, volgens Recht van Oorloge, waar op mits dien de Koning niet meer en behoud eenig Recht of Eygendom, noch ook niet op de Inwoonderen van dien, blijvende alleen ter dispositie van de Compagnie, omme daar mede te handelen naar welgevallen, sullende by overkomste van de Koningen van Panna en Bacca konnen aangewesen werden, wat ons in krachte voorsz. benoorden Macassar is competeerende.

21. De Landen van Wadjo, Boeloe Boeloe en Mandhaar, als zijnde misdadig aan de Compagnie en hare Bondgenooten, verklaart de hoogstgemelde Regeeringe te abandonneeren, ende ons daar mede te laten gewerden, sonder de selve directelijk of indirectelijk, nu of ooyt na desen, te sullen seconderen Volk, Wapenen, Kruyt, Loot, Spijse, Raat, daat of andersins, hoe het ook genoemt mochte werden, ter goeder trouwe.

1670. Junius.

22. Zijnde onderling verstaan ende over-een-gekomen, dat de Bougis en Touraters die Macassarsche, en weder Macassaren die Bougis of Touratsche Vrouwen hebben, elk de sijne sal vermogen na sich te nemen, 't sijnen believe, gelijk als dat betaamt, en voorts dat nu voortaan de Macassaren, sich begevende onder de Bougis en Touraters, ook weder de Bougis en Touraters onder de Macassaren, niet sullen vermogen aan-gehouden of in-gelaten werden, als met toe-stemminge en licentie van yegelijk wettig Heer en Koning, ende sonder die moeten werden af-gewesen, en weder na Huys gesonden.

23. De hoogst-gemelde Regeeringe belooft in conformiteyt van 't seste Articul, hare Landen voor alle andere Natien geslooten te houden, en in cas eenige van de selve tegens hunnen dank daar in sich begeerden ter neder te slaan, de selve met alle vermogen en Macht te sullen af-weeren volgens hare behoudenisse, in kracht van desen Contracte; doch in-gevalle sy daar toe niet vermogens waren, en onder de hand te swak vielen, als dan de Compagnie als haren Schut en Scherm-Heer tot assistentie souden versoeken, alsoo sy verklaren de selve Compagnie in dier qualiteyt te erkennen, des sullen sy ook gehouden wesen, daar toe geroepen zijnde, d'Ed. Compagnie te assisteeren met alle vermogen, tegen soodanige Vyanden als hun hier by of omtrent Macassar tegen de Compagnie mochten openbaren, met verbintenisse, dat sy in geen onderhandelinge van Vrede of andersints treden sullen met eenige Natie, daar mede de Compagnie in Oorlog is.

24. Op alle welke voor-geciteerde Contracten, en van nieuws geraamde Poincten, tusschen hoog-gedachte Koning en Grooten van Macassar is beslooten ende gemaakt een altoos duurende Vrede, Vriend en Bond-genootschap, in de welke ook werden begrepen de Grootmogende Koningen van Tarnata, Tidor, Batchian, Bouton, de Koningen van Bougijs, Soping, Loeboë, Tourata, Laays, Badjing, met alle hare Landen en Onderdanen; item ook Biema, ende noch soodanige andere Land-Heeren en Vorsten, als naar desen sullen versoeken mede in dit Bondgenootschap te mogen treden.

25. Of het geviele dat tusschen de Bondgenooten eu de respective Koningen door het een of ander misverstand, eenige differentie quame te ontstaan, soo sullen partyen niet straks malkanderen daarom eenig ongemak of Oorloge aan-doen: maar haar questie den Kapiteyn der Hollanders bekent maken, omme (soo het mogelijk is) door bemiddelinge van de selve, de oneenigheden uyt den weg te leggen, en de goede Broederschap te conserveeren: maar indien een van de Partyen na geen bemiddelinge luysteren, ende hardnekkig blijven wilde, sonder sich na de reden te voegen, als dan sullen de gemeene Bondgenooten de andere, naar vereysch ende recht van de sake, te hulpe komen.

26. Wanneer nu dit Vrede-Verbond onderteekent, beëedigt en verzegelt sal wesen, sal den Koning en Grooten van Macassar gehouden zijn, nevens den Admiraal, naar Batavia te committeeren twee voorname Koningen uyt het midden van den Raad, 't zy Crain Tello, Linques, Poppoe, Cronron, Gresse, Cattapan, of ten minsten twee uyt de selve, ter keure van hoog-gemelde Regeeringe, om desen Contracte van Vrede aan d'Ed. Heer Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India te presenteeren, ende hun Ed. aggreatie daar op te versoeken, onder verseekeringe dat gemelde Heeren met contentement weder sullen na huys trekken; doch sal het den Heer Generaal vrystaan, wanneer het hem goet dunkt, twee voorname Konings Soonen te vorderen, omme soo lange daar als Ostagieren te resideeren, als sijn Ed. meynt noodig te zijn; doch sal ook weder den Koning van Macassar tot sijnen believe, by langer verblijf van een Jaar, de selve door andere mogen doen vervangen, en de Compagnie gehouden zijn soodanige Princen te conserveeren in compatibel respect ende eere, sonder van yemant de alderminste overlast te lijden.

27. Tot ampliatie van 't seste Artijkel, werd vergunt dat de Compagnie de Engelschen ende hare Goederen alhier sullen vermogen te lichten, ende naar Batavia te voeren, sonder dat het den Koning sal vermogen tegen te staan.

28. Item tot ampliatie van 't vijftiende Artijkel is belooft, dat indien de Koningen van Biema en Montemarano, levende of dood, in tien dagen niet werden gevonden, als dan tot Borge in handen van de Compagnie te sullen stellen de Soone van Biema, en de Sone van Montemarano.

29. De Regeeringe belooft aan de Compagnie uyt te keeren, in vergoedinge van hare Onkosten ten Oorloge, twee hondert en vijftig duysent

1670. sent Rijksdaalders, in vijf Moussons naast aan een volgende, 't zy in Canon, 't zy in Koopmanschapen, 't zy in Gout, Silver of Juweelen, elk naar sijn waarde.

Junius.

30. Ende op dat alle de bovenstaande Poincten des te religieuser mogen worden onderhouden, soo zijn de selve door den Koning van Macassar, en sijn hier onder-geschreven Grooten, en by wegen van de Compagnie door den Admiraal, nevens ook alle de Koningen en Princen in dit Verbond begrepen, na aanroepinge van des Heeren Heyligen Name beëedigt, geteekent en verzegelt elk op sijn wijse, in een Velt-Tent, op Vrydag den 18. November 1667. omtrent Borrombon, op 's Compagnies eygen Grond.

Naarder Contracten, gemaakt met Radja Tello ende Crain Linques.

Den 9. en 13. Maart Anno 1668.

IK Paducca Siri Sultan, Harrounarra Chijt, Koning van Tello, nu in de laatst gemaakte Vrede met Macassar, geworden zijnde Compagnies Vriend en Bondgenoot, gelijk daar van het gemaakte, ende door ons beëedigde Contract in 't breede spreekt, my erinneerende de getrouwheyt en Vaderlijke sorge, waar mede de Compagnie doorgaans en altoos is aan-gedaan over hare verbonde Vrienden en Bondgenooten, verklare door desen, naar in-genomen advijs van mijne Lands-Heeren, Broeders ende Onderdanen te rade zijn gewerden, my ende mijne, ook nevens dien mijn gantsche Rijk en Jurisdictie noch nader ende in 't bysonder met de selve Compagnie te verbinden, en t'evens te versoeken, dat ik niet alleen in haar bescherminge particulierlijk aan-genomen, neen: maar ook mijne Kinderen, soo by mijn Leven als ook naar mijn dood, met my aan-gesien mochten werden als Vrienden en Verwanten van d'Ed. Oost-Indische Compagnie, diese houd en neemt in sijn Vaderlijke bewaringe, op dat ons van niemant ter Wereld eenig leed of onrecht mochte overkomen, 't geen den Heere Cornelis Speelman, Admiraal van 's Compagnies machten alhier, representeerende door kracht van sijne commissie de Hooge Overigheyt van den Gouverneur Generaal ende Raden van India op Batavia, tot mijnen begeeren door Paducca Siri Sultan Mandarsaha Koning van Ternaten, ende Mamalyang, Koning van Linques voor-gedragen, en tekenen gegeven wesende, heeft het goedertierentlijken en in een oprecht herte believen aan te nemen: Mits welken ik my, mijne Kinderen, Broeders en Susters, voorts alle mijne Rijks-Heeren en Onderdanen verbinde tot alle oprechte getrouheyt, ons geheelijk over-gevende aan de goede voorsorge van de Compagnie, alsoo dat hare Vyanden ende Vrienden de mijne en onse, en wy altijd bereyd sullen wesen, met ende nevens haar daarse ons komen te roepen, ten Oorloge te trekken, gelijk dan ook mijne Kinderen en Kinds Kinderen, in cas van mijn overlijden, sullen staan en blijven onder hare vaderlijke Voogdye, en soo'er op mijn af-sterven geen by 't leven waren, of dat sy-lieden stervende, geene naarlieten, sullen mijne Lands-Heeren, Broeders en Vrienden, geenen Koning in mijn plaatse mogen verkiesen, als ten overstaan en met goet vinden van de Compagnie. Ja in-gevalle ook sulke mijne Kinderen haar niet na behooren quamen te gedragen, sal de gemelte Oost-Indische Compagnie ten goede van mijn Land en Onderdanen, ook yemant anders van de naaste in haar plaats mogen stellen, 't geene ik alles uyt oprechte herte de Compagnie toevertrouwe; ende op dat hier van voor de gantsche Werelt blijken moge, soo heb ik desen door mijn Rijks-zegel verzegelt, ende door Dain Mangappa, mijn Broeder, en Carre Motulle, met Galeran Care Pato laten onderteykenen: Ook de getrouwe onderhoudinge van dien op de Alcoran, na onse wijse, ten by-wesen van de Monsieurs Danker van der Straten, Opper-Koopman, Pierre du Pon, Capiteyn, ende Abraham Gabbema, Fiscaal, beswooren: sullende als het des Admiraals begeeren en goed-vinden sal wesen, desen in mijn Stad en Plaatse, door openbare Gom-slag werden verkondigt. Aldus gedaan, beswooren en verzegelt, in mijn Fort genaamt Tello, op den 25 van de Maand Ramelan, des Jaars 1078. zijnde, volgens de Nederlandsche Stijl, den 9. Maart 1668. wesende hier over tot getuyge beroepen den hoogst-gebooren, grootmogenden Mandarsaha, Koning van Tarnata, ende mijnen Bloetverwant Mamalyang, Koning van Linques, die tot beteykeninge van dien, mede haar Zegel hier onder gestelt hebben.

1670. Junius.

Wy zijnde geweest expresse gecommitteert door den Heere Admiraal Cornelis Speelman, verklaren dat in onse presentie ter Plaatse voor-

1670. Junius. noemt al soodanig desen Contracte is, solemneelijk selfs ook door den Koning en getuygen op den Alcoran beëedigt, ende verzegeit, het selve al te vooren duydelijk begrepen, en grondelijk verstaan, gelijk my het dan ook aan wel-gemelte sijn Ed. in dier-voegen gerapporteert hebben, en over sulks geordonneert zy Compagnies Zegel hier nevens te stellen, met onderschrijving van den Secretaris, ten dage en jare als boven in 't Casteel Rotterdam op Macassar, was getekent D. van der Straten, Pierre du Pon, A. Gabbama: ter zijde stond Compagnies Zegel gedrukt in rooden Lakke, waar onder geschreven stond, ter Ordonnantie van den Heer Admiraal voornoemt, ten dage ende Plaatse gemelt; ende was getekent *Hendrik Louf*, Secretaris.

IK Mamalyang, Erf-Koning van Chinrana Linques, &c. Vry-Heer in 't Koninkrijk van Macassar, met rijpe aandacht wel en ter degen op gemerkt, gelegen ende begrepen hebbende het geanexeerde Contract, waar met te mijnen eygen over-slaan mijnen Broeder den Koning van Tello sich aan de Compagnie heeft verbonden, verklaart voor my en alle mijne Soonen en Dochteren, Huys-genooten, Landen ende Volken, my niet alleen mede soodanig te verbinden: maar ook in 't geheel te stellen onder de gehoorsaamheyd en bescherminge van de Ed. Compagnie, die ik beloove in allen hare beveelens, diensten en ordonnantien nu en altoos in der eeuwigheyd gehouw en getrouw te wesen, over sulks tot betekeninge van waarachtige waarheyd en mijne sinceere goede meeninge, hebbe ik desen, houdende het Contract van Tello, hier in geinsereert, met mijnen Soone, genaamt Tatara Craini van Patena, in handen van den Admiraal besworen, verzegelt en ondertekent, mede ten by-wesen van Dankert van der Straten, Opper-Koopman, Pierre du Pon, Capiteyn, en Abraham Gabbema, Fiscaal, zijnde hier over getuygen alle Bond-genooten Koningen, van wiens wegen haar Zegels en Hand-tekeningen hier onder gestelt hebben, den groot-machtigen Koning van Ternata, de Koning van Palacca, en de Prince Calematta, ende den Koning van Layo, op den 13. van de Maand Maart, 1668. zijnde na onse rekeninge den 29. van de Maand Ramelan, des Jaars 1078. in 't Casteel Rotterdam, op Macassar; Onder stonden de Zegels van de Koningen van Ternata en Palacca, in rooden Lakke gedrukt; Lager stond, Nota: Dese bezegelinge en ondertekeninge van 't bovenstaande is eerst in vollen Rade den 31. Maart geschied: Was getekent, Dankert van der Straten, Pierre du Pon, Abraham Gabbema, in Margine stond Compagnies Zegel in rooden Lak gedrukt; daar onder stond: Ter Ordonnantie van d'Ed. Heer Admiraal, ten dage ende Plaatse voornoemt, ende was getekent *Hendrik Louf*, Secretaris.

Naarder Poincten.

WAar op den Koning ende Galerans, voorts de geheele Regeeringe van Tello, item ook Crain Linques, naar voorgaande de verootmoediginge, weder tot waarde Bond-genooten van de generaale Compagnie, ende van wegen de selve uyt den naam van d'Ed. Heer Joan Maatzuyker, Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India, aan-genomen ende in-gelaten zijn door d'Heer Cornelis Speelman, Super-Intendent ende Commissaris over de Oosterse Provintien, Admiraal ende Krijgs-Overste, over de Scheeps- en Krijgs-macht hier op en omtrent Macassar.

1. Dat wel-gemelte Heeren, Koningen, ende de gantsche Regeeringe heyliglijk onderhouden, ende getrouwelijk na-komen sullen, nu en altoos eeuwiglijk en onveranderlijk: Het Contract en eeuwig Verbond tusschen de Regeeringe van Macassar, en de generale Nederlandse Compagnie gemaakt, wederzijds verzegelt, en solemneelijk beëedigt op den 18. November 1667. tot Bonaye: item noch een nader Contract tusschen den Koning en de Regeeringe van Tello en Crain Linques, met wel-gemelte Compagnie aangegaan, beslooten, verzegelt en beëedigt op den 9. Maart des aan-volgenden Jaars 1668. verklarende dat het af-treden van het selve, door quaden en verkeerden raat, haar was ten alderhoogsten leet, en derhalven datse hun kenden grootelijks verplicht, van daar over by de generale Compagnie op haar ootmoedige bede, genade te hebben ontfangen, aan de welker

1670. Junius.

ker goedertierentheyd sy hun mits dien in het geheel over-gaven, onder versoek, datse in 't reguard van de geld-sommen by 't Bonayse Verbond besproken, voor soo veel daar in haar quota aan-hing, niet boven hare macht beswaart mochte werden, protesteerende grootelijks onvermogens te wesen tot het voldoen van dien, sulks in hun ook versekert, datse ongetwijffelt op hunne vertooninge door de hooge Regeeringe van India, desen aangaande, met alle billijke en betamelijke civiliteyt getracteert souden werden.

2. Hebben sy verklaart voor een groote gunste en weldaad aan te nemen, dat de Compagnie haar beliefde te laten behouden hare gemeene Hand-geweeren en Musquetten, en dat ten opsicht sy haar van de vordere Regeeringe van Macassar af-gebroken hadden; en de eerste uyt-quamen om haar te verootmoedigen, met beloften, datse sonder eenige verschuyling souden aan-wijsen, en aanstonds over-geven, alle soodanig licht Canon en Bassen (swaar Canon haddense niet meer) als de Koning ende Regeeringe van Tello en Crain Linques noch toe-behoorden; 't zy dan dat het was berustende in Tello, Goa, Sadrebone of elders, sonder daar voor yets te pretendeeren: maar bedankten de wel-gemelte Compagnie grootelijks, datse het selfde beliefden aan te nemen, tot af-minderinge van op-gemelde schuld voor de waarde.

3. Belooven sy tot repetitie en te meerder bevestiginge van 't Bonayse Contract, soo haast het de Compagnie sal believen te ordonneeren, de Wallen van Tello rond-om neder te werpen, en noyt andere Fortificatien te maken, als na voorgaande toestemminge en bewilliginge van de Compagnie, directelijk noch indirectelijk.

4. Ingevalle de Koning en de Regeeringe van Goa, haar op de over-gezonde Acte van Pardon, niet mede quamen aan de Compagnie te verootmoedigen, dat sy als dan als goede en getrouwe Bond-genooten van de Compagnie, nevens de vordere Geallieerde Vrienden, de selve souden houden voor hare openbare Vyanden, en mitsdien de selve naar vermogen helpen doen alle mogelijke schade en af-breuke; doch soo, al schoon den Koning van Goa weder-hoorig bleef, soo en sullen daarom andere Koningen en Konings Kinderen van Macassar, noch ook geene van de Onderdanen, die haar verootmoedigen en om genade versoeken, niet af-gewesen, maar aangenomen werden, mits dat de Koning en Regeeringe van Tello, voornamentlijk geene luyden van staat en conditie sullen in-laten, sonder daar van t'elkens prompte advertentie te laten doen.

5. Dat ingevalle Cronron, als puure oorsake van het verbroken Bonayse Verbond, sich in 't bysonder niet t'eenemaal ongewapent komt vernederen, en bidden om genade, sich stellende ter volle dispositie van de hooge Regeeringe op Batavia, (onder versekeringe, doch ongevergt, dat den selven aan lijf en leven onbeschadigt sal blijven) dat sy hem als dan, in sulken gevalle, sullen helpen vervolgen, vangen of dooden, naar gelegentheyd; en alle goederen, welke van hem geattrappeert werden, stellen in handen van de Compagnie, tot af-kortinge van 't geen aan de Compagnie, volgens 't Contract voorschreven, betaalt moet werden.

6. Dat de hoogst-gemelden Koning, ter begeerte van de Compagnie sal gehouden zijn tot versekeringe van dese nieuwe vereeninginge, of selve, of yemand van sijne Grooten, welke de Compagnie komt te vorderen, het zy dan voor altijd, ofte voor eenige tijd, by en onder ons, op een bequame Plaatse sal komen woonen.

7. Ten laatsten belooft de hoogst-gemelde Regeeringe en Crain Linques, om alle quade bedenkingen, desidentien en mis-vertrouwen wech te nemen, datse naar-volgens de costuymen, onder de Nederlanders, aller wegen gebruykelijk, noyt binnen Compagnies Vastigheden sullen komen, als met weynig geselschap, doch de selve ongewapent, moetende de verdere suite buyten blijven, ten ware om bysondere voor-vallende redenen anders wierde toe-gelaten.

Tot solemneele bevestiginge van dit alles, soo hebben Daayen Mangappa, halve Broeder van den Koning van Tello, de Galerans, of Rijks-Raden van wegen hooggemelde Koning, vermogens haren Credentiaal aan desen origineelen geannexeert. Item Crain Linques voor sich selven, en wederom de boven-genoemde Daayen Mangappa, de Rijks-Raden Manchie-love, ende de Patto, yeder voor sich selven desen op den Alcoran solemneel beswooren: ende tot te

1670. Junius. te meerder bekrachtinge van dien, noch gedronken het water, over hare Kriſſen gegoten, betekenende naar des Lands wijſe, dat, indien het Verbond quamen te verbreken, ſy alsdan van hare eygen geweeren moeten verniel werden. Aldus gedaan ende beſwooren in 't quartier Jaccatra, op den zoom van de Veſt, van 't veroverde Caſteel Sanboubo, ter preſentie van de neven-ſtaande Bond-genooten, die deſen ſoo verzegelt, als ondertekent hebben, ſoo wel als de gene, welke als leden van den Raad, deſe negotiatie zijn tegenwoordig geweeſt, op den 15. Julij 1669. binnen het Logement van den Admiraal.

De boven-ſtaande nadere Poincten zijn geſchreven aan d'eene zijde in 't Nederlands, en aan d'andere zijde in 't Maleyts, ende waren getekent onder 't Nederlands, by Maximiliaan de Jong, Pieter Koopman, Joan van Oppijnen, Joannes Franſſen, Leendert Rus: Onder 't Maleyts, het Zegel van Crain Linques, met de naam daar by; voorts Daing Mangappa, Galeran Mantfiloe, Galeran Carre Pano, ende Daing Telolo. 't Volgende zijn de Bond-genooten die preſent waren, 't Zegel van den Koning van Ternaten, waar onder ſtaat Majuda Jurotulles; 't Zegel van den Koning van Soping, en ſijn naam daar by, Radja Palacca; Arou Vaecque Paſſa Poja Radja Cajo, Palimpæ Daing Sitabe, Arou Pite Touſawa, en Aron Pite Laompo.

Den Koning van Tello, op heden ter ſelver Plaatſe verſcheenen, ende vergeſelſchapt zijnde met Crain Linques, Daayen Mangappa, Galeran de Patto, Daayen Telolo ende andere, ſoo heeft ſijn Hoogheyd in eygener Perſoon, den Eed op den Alcoran ſolemneel gepreſteert, en vervolgens tot te meerder beveſtiginge, ſijn Zegel hier onder doen drukken, benevens ook dat van Crain Linques, en de Hand-tekeninge van de vordere Grooten, op den 21. Julij daar aan volgende, ter preſentie van de nevenſtaande Bond-genooten, hebbende ook in gevolge van dien tot vergenoegen van de Koning van Tello, ſijn Excellentie Calamatta, wegens ſijn Broeder den Koning van Tarnata, item ſijn Hoogheyd den Koning van Palacca, inſgelijks op den Alcoran gerecolleert den voorgaanden gedanen Eed, op het Vrede-Verbond tot Bonaye: Was in 't Nederlands getekent by Maximiliaan de Jong, Pieter Poopman, Johannes Franſſen, Leendert Rus. En in 't Maleyts, 't Zegel van de Koning van Tello, met ſijn naam daar by, Daing Mangappa, Galeran Mantfiloe, Galeran Carre de Pano, Daing Telolo. De volgende zijn de Bond-genooten die preſent waren, 't Zegel van den Koning van Ternaten, waar onder ſtaat, Majuda Jurotullus, het Zegel van den Koning van Soping Radja Palacca, Paſſa Poja, Radja Caja, Palimpæ Dang Sitabe, Arou Pite Touſawa, Arou Pite Laompa. 1670. Junius.

Op heden verſchenen wederomme Daayen Macoule Sabanhaar, Crain Mamoet, en Crain Rapahini, geaſſiſteet met Daayen Mijngaliqui, Daayen Telolo, noch vijf Sorouans, met namen Carra Ileſa genaamt, Imama, Carre Tacca, Ijewa, Carre Tadjan Imari, Carre Telolo Innanto; de Tolken, Carra Roepa Ilatou, Carra Gappa Ijono, ende den Schrijver Amien, vertoonende op-gemelte drie Perſonagies een half Vel ſchoon Papier, daar met Macaſſarſe letteren op geſchreven ſtond, door de hand des Konings, hare namen, met byvoeginge van 't groote Zegel, dienende voor Credentiaal, en tot meerder bekrachtiginge, ſoo wierd ook by hun overlegt des Konings Zegel ſelve, verklarende door de ſiekte des Konings gezonden te weſen, om alhier ſijnen eygenen Perſoone te repreſenteeren, ende van wegen de ſelve ongewapent te bidden om genade aan de Compagnie, met ootmoedig verſoek, datſe ſoodanig als den Koning van Tello mochten aan-genomen, en tot Compagnies Bond-genooten herſtelt werden, mits welken de vooren-gemelte verbinteniſſe haarluyden te vooren geleſen, en tot naarder verklaringe, in de Macaſſarſe Tale over-geſet weſende, hebbenſe de ſelve ſoo in ſijn geheel geaccepteert, ſonder de alderminſte tegenſprake, en ſpeciaal ook het Contract op den 9. Maart 1668. in 't byſonder met den Koning van Tello gemaakt zijnde, voorts geampliëert.

Eerſtelijk, dat hier vooren geſegt is van Tello, ook nu door de Koningen en het Volk van Goa en Sadrebone, ter eerſter begeerte van de Compagnie ſullen neder-geworpen en geſloopt werden alle de Wallen, Muuren en Fortificatien van de Steden Goa en Sadrebone, ſonder de ſelve, nochte ook eenige andere weder

1670. Junius.

weder te mogen op-maken, als met de wille van de Compagnie.

Item dat de Koningen sich niet en sullen mogen bemoeyen met de Maleyers, Mooren of eenige andere Uytlanderen, hoe sy ook genaamt zijn, welke op heden in Tello Goa, of Sadrebone, of noch elders onder de Jurisdictie mochten gevonden werden: maar daar mede de Compagnie laten begaan, naar haar wel-gevallen, ende speciaal Mapulle, sonder ook naar desen weder eenige van die of diergelijke Natien in haar Negeryen te mogen aan-nemen, als met wille ende begeerte van de Compagnie, vry-staan soo tot Tello, Goa, als Sadrebone te mogen houden en leggen, soo veel Volk als 't haar gelieve tot toesichters, sonder dat op of in de Revieren van Tello, Sadrebone, en ook alle andere tusschen die beyde in gelegen, soose de Compagnie quame af te staan, eenige Vaar-tuygen, gehavent of ontfangen mogen werden, als alleen sulke, welke Pas-cedullen van de Compagnie konnen vertoonen.

Waar op de vooren-staande Gedeputeerden, eerst voor, en van wegen haar Koning, en daar na voor hun selven gepresteert hebben den Eed van getrouwe Bond-genootschap, soo op den Alcoran, als met het drinken van het Krisse-water, even met de selve solemniteyten, als by het Tellosche Verbond staan uyt-gedrukt: ter presentie van de ondervolgende Bond-genooten, en Ordinaire Raden van den Admiraal ter voorsz. Plaatse, en op den 27. van de Maand Julij 1669.

Was in 't Nederlands getekent, by Danker van der Straten, Pieter Koopman, Johannes Franssen, Jan van Oppynen, Leendert Rus. En in 't Maleyts, Daing Macoule Sabander, Manoudjingan Crain Mamou, Crain Rapoutchine, en als Bond-genoot Radja Palacca; meer Bond-genooten zijnder niet present geweest.

Op heden compareeren ter vooren-gemelte Plaatse, in het Logement van den Admiraal, den ouden Koning van Goa, zijnde den Jongen Koning Mapasombo siek, Crain Cronron, Crain Oedjon, Crain Rapochiny, Crain Tompo Ballang, Carre Mamoet, Crain Baboan, ende Dayen Mangeliquien, hebben in eygener Persoone, ook op een Alcoran gepresteert den Eed; en vervolgens tot meerder bevestiging van dit alles, hare Zegels hier op gedrukt, met hand-tekeninge van ook alle vordere represente Grooten, en mede ten over-staan soo van de neven-staande Bond-genooten, als Raads-Persoonen.

In 't Nederlands getekent, by Maximiliaan de Jong, Danker van der Straten, Leendert Rus. Onder 't Maleyts stond 't Zegel van de oude Koning van Goa, en daar by geschreven, Crain Richoa, voorts, Abdul Hamy Cronron Daing Mamou, Crain Hoedjou, Crain Rapoutchine, Himaligongan Crain Tompoballan, Daing Menawing Crain, Bobahan, Carre Mamou, Menou d'Jongang, Daing Menalyky, en als Bond-gnooten, 't Zegel daar neffens geschreven, Majuda Jerotullus, Quitsil Calamatta; 't Zegel van de Koning van Soping, daar sijn naam by staat, Radja Palacca; 't Zegel van den Koning van Tello, en door hem daar by geschreven Crainri Tello.

Drie Translaat-Brieven, uyt het Maleyts, geschreven door Radja Goa, Crain Tello, en Linkis, Koningen op 't Land van Macassar, aan den Ed. Heer Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, en de E. E. Heeren Raden van India, ontfangen den 14. Augustij 1669. per 't Jacht de Cabbeljauw.

Missive van Crain Goa.

GEschreven uyt alle oprechtigheyd en suyverheyd des gemoeds van Paducca Sry Sultan Crain Goa, uyt wederzijdse genegentheyd aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, de Raden van Indien, en alle de groote Persoonen in de Stad Batavia, die wijs, en seer verstandig, en een Scheyds-man in 't uyt-spreken en voort-setten van Verbonden met alle Koningen op der Aarden benedens winds is, vorders zijnde seer medogend en liberaal, by al sijn Vrienden en Bond-genooten, die van een genegentheyd zijn, soo dat zijn oprechtigheyd altoos en over-al doet blijken, nevens sijn assistentie en onderhoudinge omtrent al die gene, die ongelijk aan-gedaan werden; want hy is de Winkel van alle verstand en kennis, in 't onderhouden van sijn beloften, en seer oprecht in sijne Resolutien en Justitie, waar door hy seer befaamt is in alle Steden bovens winds, komende tot benedens winds, alwaar van sijne macht en stoutmoedigheyd in 't Veld des Oorlogs verhaalt werd, ook van

1670. Junius.

de kennis in de handelinge van 't Geweer, soo te water als te lande, waar voor alle fijne Vyanden bevreest zijn, en wien den hoogen God in al sijn doen wil zegenen met gesontheyd op dese Wereld.

Vorders naar dit, verklaren wy uyt een oprecht en suyver gemoed in dit Papier, hoe wy alle bekennen oprechte Vrienden te wesen van de Compagnie, en te blijven soo lang Son en Maan schijnsel geven sullen sonder veranderinge; vorders alsoo wy door vergelegentheyd, en onverstandige onwetentheyd qualijk by de Compagnie gedaan hebben, dat versoeken wy, dat ons veelvoudig mach vergeven, ende gepardonneert werden door de Compagnie en Gouverneur Generaal; ook soo versoeken alle Koninklijke Kinderen, en alle de groote Persoonen gesamentlijk om Pardon, alsoo wy uyt ons selven, met alle Konings Kinderen en alle groote Persoonen geresolveert hebben, by den grooten Persoon van de Compagnie, den machtigen Veld-Oversten Cornelis Speelman, Admiraal, Commissaris ende Super-Intendent om de Oost te gaan, en Pardon te versoeken, die ons ook aan-genomen ende gepardonneert heeft, met een oprecht en suyver Gemoed, om te vereenigen, nevens alle andere Bondgenooten, met het Verbond dat nu op nieuws gemaakt is, daar onder begrepen te werden, en beswooren is op den Alcoran, op dat het krachtig en vast sonder eenige veranderinge zy: dit maken wy aan de Gouverneur Generaal bekent, wegens de Vrede, die wy met den Admiraal gemaakt hebben; doch soo wanneer den Admiraal na Batavia keert, sullen wy Konings Kinderen in des Admiraals Gevolg mede zenden, tot een teken, dat wy Pardon versoeken, ter eeren van den Gouverneur Generaal; doch wy en konnen noch niet uyt-vinden de namen van die Konings Kinderen, alsoo onder de mensch veeltijds siekten en sterften komen, daarom soo make dit aan den Gouverneur Generaal bekent. Vorders naar dit, soo hebben wy twee Brieven voor desen gezonden, en of die den Gouverneur Generaal bestelt zijn of niet, is ons onbekend, alsoo wy in die Brieven ook om Pardon versocht, en onse gantsche gelegentheyd bekent gemaakt hebben, wegens het gepasseerde: Niets en hebben wy tot Geschenk aan den Gouverneur Generaal te zenden, door manquement van gelegentheyd, maar sullen God nacht en dag voor het wel-varen van den Gouverneur Generaal bidden.

Missive van Crain Tello: Geschreven met een suyver en oprecht Gemoed van Paducca Sieri Sultan Arounarasietet, Crain Tello, aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, ende alle de Raden van India.

VOrders naar dit, soo bekennen wy van ons selven, dat wy qualijk by de Compagnie gedaan hebben, alsoo wy 't Contract op Bougania gemaakt, selver hebben verbroken, als mede het Verbond, dat wy alleen in Ondjongpandan gemaakt hadden, daarom soo hebben wy ons selven by de Compagnie over-gegeven, en Pardon versocht, en hebben wy daar nevens ons groot Geweer, dat wy hadden, over-gegeven, ende soo den hoogen God ons in 't Leven laat, en den tijd van des Admiraals vertrek gekomen is, soo sullen wy nevens den Admiraal op Batavia komen, of anders sal Crain Linques in onse plaats komen, ofte onse oudste Broeder Deyen Mangappa, of een ander groot Persoon, gelijk ten tijde, wanneer met den Admiraal vereenigt zijn, heeft selve willen na Batavia gaan, om dat ik mijn eygen misdaad wist, en dat om Pardon van den Gouverneur Generaal op Batavia te versoeken: Niets en heb ik tot Geschenk te zenden, anders, als een suyver en oprecht gemoed, en anders niet. Desen Brief is geschreven in 't Huys van den Koning, in de Stad Tello, op den 25. van de Maand Julij, in 't Jaar 1669.

Missive van Crain Linkis: Geschreven met een suyver en oprecht Gemoed van Crain Linkis, aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, en al de Raden van India.

VOrders, naar dat U E. Dienaar bekent van hem selven, dat hy tegens de Compagnie misdaan heeft, in 't verbreken van 't Contract op Bonganja, ende 't Verbond dat U E. Dienaar alleen in Ondjongpandan gemaakt had, daarom soo heeft U E. Dienaar hem selver by de Compagnie over-gegeven, en Pardon versocht, en heeft U E. Dienaar daar nevens al sijn groot Geweer dat hy had, over-

1670. Junius.

over-gelevert: Ende soo den hoogen God my in 't leven laat, en den tijd van des Admiraals vertrek gekomen sal zijn, soo sal U E. Dienaar met den Admiraal op Batavia komen, is om dat hy sijn eygen misdaad weet, en om op Batavia van den Gouverneur Generaal Pardon te versoeken. Niets en heeft U E. Dienaar tot Geschenk te zenden, anders als een suyver en oprecht gemoed, en anders niet. Dese Brief is geschreven in 't Huys van Crain Linkis, den 25. dag van de Maand Julij, in het Jaar 1669.

De Lijste van de over-gekomene Macassarsche Koningen en Vorsten is dese:

De Koning van Tello en de Koning van Linques met hunne Vrouwen en geheel Hofgesinde, makende wel 350 of 400 menschen uyt.

Creyn Birey, Soon van den Koning van Macassar.

Creyn Mandelly, Soon van Cronron.

Creyn Wello, en Care Mamoet, beyde de voornaamste Heeren.

Galeran Manassa.

Galeran Timbol van wegen den Koning van Goa, met een gevolg van honderd en veertig mannen.

De Prins Calematta, met sijn Vrouw, en Suster des Konings van Tello, makende ook een sleep van wel honderd en vijftig menschen uyt.

Alle de welke met de Heer Speelman overgekomen zijn, om sich voor de hooge Regeeringe op Batavia te verootmoedigen, en toestant op de gemaakte onderhandelingen te versoeken: waar by noch komen de Radja Palacca, en de Prins van Bonea, neffens andere Gemachtigde der Celesse Bond-genooten, makende met hun gevolg wel 800 koppen, of weynig minder uyt.

Orkaan in Caribes.

Uyt de Caribes, in America, had men nu bericht van een geweldigen Orkaan, die voornamentlijk omtrent het Eyland Antigo gewoed had. Dit ongeweerte had wel vier uuren geduurt, en niet alleen menichte van Schepen, (selfs daar in de Haven) maar ook veele Huysen het onderste boven geset: voornamentlijk was de Stad St. Jan daar door aan-getast, van welke plaats het meeste gedeelte ter neder-geslagen is geworden; vier Engelsche Schepen, die aldaar op de Reede (om te handelen) waren gekomen, vergingen; daar quam ook een wrak, met een dooden Jongen, eenige Oly de Palm, Olyphants-Tanden, en andere Koopmanschap (tekens, dat het Schip uyt Guinea quam) aan-drijven. Onder het Eyland Mevis bleef een Engelsch Schip met Paarden, en noch drie of vier andere, soo aan Sancta Crux, als elders.

Stormen in Barbaryen.

De stormen hadden in Barbaryen mede seer aangegaan, soo dat de Moglie af Haven van Tanger selfs gevaar liep van wech-gespoelt te worden. 't Engelsch Guarnisoen van die plaats had onlangs een Moorsch Rovertje verovert, maar de Mooren waren daar af-gevlucht, behalven twee die dood-geslagen wierden; men vand in het selve twee bladen Schrift, als een bezweering, in een Buydelken gebonden aan een Stenge van het Schip; beneffens eenige Gebeden aan hunnen Mahomet, dienende tegens het gevaar van de Zee en de Vyanden.

Aankomst van de Silver-Vloot.

Op den eersten van dese maand (wederom tot vreugde van den Handelaar) quamen tot Cadix seventien, soo Gallioenen als Galeassen aan, onder het bevel van den Heer Emanuel Banelkio, mede-brengende, behalven wel voor drie-en-twintig millioenen, soo gemunt als ongemunt silver, rijkdommen van andere Koopmanschappen. Een Gallioen was in de Havana gesonken: maar het silver, seyde men, was meest geborgt.

Handel van het Schip Vredenburg.

De Kamer van de West-Indische Maatschappy van Groeningen, had het Schip Vredenburg uyt-gerust; dit, komende in Guinea, handelde honderd en vijftig Slaven, en zeylden daar mede na de Caribes: maar soo als het aan een Fransch Eyland quam, of daarse meesterschap over schrijven, haalden die alles aan. Daar-en-tegens deden die van de Oost-Indische Compagnie in Nederland, uyt-deeling doen van 40 par cento, zijnde de Actien toen op 495 en 500.

Op dees tijd quam de Graaf van Essex, Ambassadeur van Engeland, tot Coppenhagen, alwaar hy na eenige redenen klaagde over den Slot-voogt van Kroonenburg, daar hy eenige onlust over het strijken mede gehad hadde: maar de klachten die men tot Stokholm over het mis-gewas dede, hadden vry meerder reden.

1670. Op den tweede van dese maand/ ten tien uuren voor de middag / nam sijn Hoogheyt de Heere Prince van Orangien de eerste sittinge in den Raat van Staten, zijnde daar toe af-gehaalt en binnen geleyd/ wegen Holland, door den Heer van Zeventer; en van wegen Zeeland, door den Heer van Vrybergen, als Gedeputeerden van hoog gemelden Raad; alwaar sijn Hoogheyt sijn Sit-plaats/ aan het hoog eynde van de Tafel/ op de selve Stoel waar in voor desen sijn Hoogheyts Voor-vaderen geseten hadden / genomen heeft/ blijvende aldaar tot het scheyden van de Vergaderinge toe; het welke omtrent tot des middags ten half een uur duurde: hy wierd kort daar aan in een andere sittinge (alsood'er een geschil voor den selven Raad door de Rechts-geleerden Moleschot en Hogenhoek te bepleyten was) met een wel-sprekende aanspraak door de selve Moleschot bejegent/ en over dese sijne Introductie bezegent; waar over sijn Hoogheyt met het lichten van den Hoed sijn dankbaarheyd betoonde. De Princesse Douariere deed van alles door een Expressen, den Koning van Engeland, gelijk ook mede den Keur-Vorst van Brandenburg, de Vorstinne van Zimmeren, en de Princesse van Anhalt, kennisse doen.

Junius. *Sijn Hoogheyt neemt sittinge in den Raat van Staten.*

Op den derden deser maand/ quamen de Baron van Wassenaar, en de Fransche Ambassadeur Pompone, van hun aanspraak en plecht-bewijsingen/ (d'eene uyt ordere van de Staat/ en d'andere uyt verband van onderdanigheyd) weder te rugge; doende gemelde Baron van Wassenaar noch dien selven namiddag rapport en bericht/ hoedanig ten opmerke van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal, de selve Heer Gesant van den Koning van Vrankrijk, als mede van den Dauphijn en andere groote bedienaars/ is ontfangen geworden. Dese Staat heeft sich alle het gene daar omtrent voor-gevallen was / seer wel laten gevallen; gelijk ook mede de eere die gedachte Baron tot Gent (onder het gebied van de Catholijke Majesteyt) ontfangen had/ seer gunstelijk op-genomen heeft. Men heeft ook als doe ter Generaliteyt, van wegen de Provintie van Gelderland, voor-geslagen/ of het niet dienstig ware / tot mesnagie en een poinct van sparingen/ de Pensioenen of jaarlijks onderhoud van de Consuls in Vrankrijk, Spangien, de Straat en de Levant, die sy van de

Weder-komst van den Ambassadeur aan den Koning van *Vrankrijk*.

Voorslag van *Gelderland* tegen de *Pensioenen* der *Consuls*.

Staat genieten/ in te trekken/ alsoo de selve voordeelen genoeg by de koop-handel genieten: maar het selve is als noch niet vast-gestelt. De Heer van Pallant gaf ook deser dage een verantwoordinge uyt/ van wegen het gene/ waar in hy in het vonnis over de drie verwesene Klerken genoteert word; dewelke hy aan alle de Collegien in menichte af-zand. De Staat kocht ook op dese tijd het Vorstelijk Huys van Prins Maurits van Nassauw, gevende daar voor de somme van honderd en vijftig duysend guldens; mits dat eenige Meubelen en toestellinge daar in niet begrepen wierden/ het welke van de Staat gehouden wierd/ om voortaan alle vreemde Ambassadeurs daar in te onthalen. 1670.

Junius.

Het Huys van Prins *Maurits* by de Staat gekocht.

Wy hebben hier voor van de overtocht naar Engeland van Madame d'Orleans gesproken: zedert quam de Heer Bukhorst van wegen het Fransche Hof tot Doevres, met narichtinge, dat/ van wegen sijn Majesteyt van Vrankrijk aan Madame noch tien dagen langer tijdt en respijt, om in Engeland te mogen verblijven/ was toegestaan; waar op de Grave van St. Albaans terstont aan het Fransche Hof gezonden wierd/ om te versoeken / dewyl haar Madame soo veel meerder tijd was toe-gestaan/ sy ook de vryheyd mocht hebben/ om tot Londen (alwaar sy beter en bequamer onthaal sou konnen vinden) te mogen komen. Op den 12. Junij is sy weder van Doevres te scheep gegaan/ daar haar de Koning/ de Hertog van Jork, de Hertog van Hamilton, en andere Grooten een stuk weegs in Zee uyt-geleyde gedaan hebben. Aldus quam sy eyndelijk tot Calais aan: maar alsoo de Zee seer laag was/ mosten sy wel een mijl in Zee uyttreden. De Koning had sijn Suster in der daad met alle minnelijkheyd onthaalt / was haar met den Hertog van Jork en het geheele Hof (tot Comedianten toe incluys) tegen-gekomen/ en had haar op haar vertrek met een Diamant van twee duysend Pistoletten beschonken. Sy vertrok van Calais vorder na Parijs: maar sy tot St. Clou gekomen zijnde/ eyschte sy een glas Cichorey-water/ het welke sy (alsoo se seer verhit was) uyt-dronk/ sonder evenwel genoegsaam verquikt te worden: maar ten vier uuren verergerde haar benautheyd soodanig / dat men om het laatste gerecht liep. Op den 29. wierd sy des avonds ten vijf uuren van een geweldige Colijk over-vallen/ met

Vertrek van *Madame* uyt *Engeland*

1670. Junius.

met een schrikkelijke uytspanninge/ tot aan het onderste van den buyk toe; selfs was ook haar mage vol spijs: men deede tot haar verlichtinge (door braakdranken en andere behulpmiddelen) al wat men konde: maar alles hielp niet. Eyndelijk wierd sy seer koud en beevende; korts daar op begaf haar de pols/ en voorts het leven. Men oordeelde dat'er eenige quade dampen/ omtrent het harte en de longe/ moesten zijn geweest; en seker/ het zy dampen of wat anders/ dat haar om het hart gespeelt had/ sy waren quaat genoeg/ die haar de dood aandeeden. Voor haar dood quam haar de Koning met de Koninginne besoeken; sy nam het H. Sacrament, eyschte de leste Olye/ en stierf/ met groote teekenen van Godvruchtigheyt/ ten drie uuren na den middag/ zijnde niet meer als 26 jaren oud. Monsieur was seer bedroeft/ en het gantsche Hof/ daarse seer bemind was/ in tranen. Het lichaam wierd op haar bedde uytgestrekt/ en tot des anderen-daags alsoo gelaten/ wanneer sy na den middag geopent wierd: men bevond dat de mage/ door de hitte van het gedarmte/ was ontsteeken/ of (gelijkse seggen) overstelpt; de andere deelen waren gesont: maar het benedenste van den buyk had schijn van een versterving of Gangræna, het welke alles een groote verwondering veroorsaakte/ en dat sy/ die een soo gesonde en frissche Princesse altoos geweest was/ nu soo vaardig was wech-geruckt. Het lichaam wierd gebalsemt/ in een looden kist gelegt/ en in de selve Kamer/ daarse in gestorven was/ geset; daar een Capelle van kaarssen gemaakt wierd. Het hart wierd in een gouden doos tot St. Germain begraven, maar het lichaam gebracht in de Kerk van St. Denis. Het wierd getrokken des nachts ten twee uuren/ in een Rouw-Carosse met 6 paarden/ met groote statie; wel 100 witte Wasch-toortsen wierden door de Laqueyen van sijn Majesteyt gedragen; het Lijk wierd van verscheyde andere Rouw-Koetsen gevolgt. Voor de Kerk-deur/ die ook met Rouw behangen was/ stond de Karos (over de welke een swart verhemeltsel gedragen wierd) stille/ daar de Geestelijken het doode Lijk ontfingen/ en in een Capelle sette/ om na de Roomsche wijse de gewoonlijke plechtigheden daar over te doen. De Hartog van Orleans ontfing het Rouw-beklag/ en begaf sich soo naar het Slot de Ruel, om sijn droefheyt wat te versetten. Ondertusschen hebben ook de Koningen en Koninginnen van Vrankrijk en Engeland, door Gesantschappen over en weder/ het Rouw-beklag tegen malkander afgewisselt.

Omtrent dees tijd stierf mede in het Hof van Condé, de Hartog van Bourbon, eenigste Soontje van den Hartog van Enguin, aan de tanden/ zijnde maar 32 Maanden oud. Het Lijkje wierd gebalsemt/ en in een Rouw-Carosse na St. Valery gevoert/ daar hy by sijne Voor-vaderen begraven is. Op dese wijse eyndigde de Reyse naar Nederland (met vreugde begost/ met moeyte/ arbeyd/ en gedwongen eerbiedinge/ volbrocht) met treuren en droefheyt; (misschien hoe sijn andere tocht naar Holland noch eens komt te eyndigen.) waar by quam dat de Hartog de Foix, in het midden van het onthaal tot Cortrijk, aan sijn been/ door een dwalende Vuur pijl/ seer gevaarlijk gequetst was/ zijnde al dat hy van sijn Reys te Huys bracht.

Tot Parijs moest men de Lackayen, om hun onverdraaglijke moedwil/ selfs het gaan met stokjes op lijf-straf verbieden. De Koning selfs begaf sich om de Schotsche wateren te drinken; zijn Majesteyt tot Beauvais zijnde/ wierd de Daulphijn opgepast door een Lijfwacht van 200 knappe gasten van sijn jaren/ altemaal jonge Edellieden/ en Soonen van de grootste Heeren daar rontsom. Sy waren alle in wit Taffetas gekleed/ en met wapenen na hun lijf voor-sien; en hielden sich geheel als Lijf-wachten sliepen op Tapijten en banken/ soo lange tot dat de Koning na Versailles vertrok/ om aldaar sijn nieuw Gebouw te gaan sien.

Ondertusschen de Heer Coenraad van Beuningen, als Gesant van haar Hoog-Mogende, naar Engeland, aan sijn Majesteyt van Groot-Brittannien gesonden/ quam ten halven dese Maand tot Londen: maar hield sich noch eenigen tijd onbekent aldaar op.

Men sag ook dese Maand boven Lissabon, in Portugaal, ten vijf uuren na de middag/ vier Sonnen boven malkanderen staan; d'eene sich grooter vertoonende als d'ander/ van de welke de drie aan een langen vuurigen stok scheenen gehecht te zijn. De drie stonden een alle na de schijn van malkander/ en tuym soo wijd van de natuurlijke Sonne: maar des anderen-daags zijnse niet weer gesien; misschien

Haar onverwachte dood.

begraven.

Dood van den jongen Hartog van Bourbon.

De Heer van Beuningen als Ambassadeur naar Engeland.

Vier Sonnen boven Lissabon gesien.

1670. Junius.

schien by reflexie van dikke wolken veroorsaakt. Wy laten daar andere van handelen.

Ongelijke gestalte der Lucht in verscheyde Landen.

Pomeren klaagde dese Maand van droogte / gelijk ook Sweden, daar de Yser-moolens / door de droogte der stroomen moesten stil staan / tot groote schade en hinder van de Koop en Werk-lieden. In Hongaryen klaagde men over te veel waters / waar door tot Steyr de Yser-Compagnie aan haar eygendom over de drie tonnen gouds schade leden; sonder te spreken van de Velt-vruchten / die door de overvloejinge der stroomen seer veel bedorven wierden. Oostenrijk had mede haar gevoelen daar van / daar Meulens / Bruggen / Wijngaarden / Akkers / en andere eygendommen meer over-liepen / om verre geworpen en bedorven wierden.

De Gravinne van Zerini schreef aan sijn Keyserlijke Majesteyt desen volgenden ootmoedigen Brief:

Copie van den Brief van de Gravinne van Zerini aan den Keyser.

Alderdoorluchtigste Roomsche Keyser.

Brief van de Gravinne van Zerini aan den Keyser.

WAnneer uwe Keyserlijke Majesteyt uyt sijnen Throon der glorie, geliefden den Stoel der Aarden aan te sien, soo dalen sijne barmhertige oogen gunstelijk op dese armhartige ende troosteloose Persoonen, die van hare Schatten niet meer hebben konnen laten vallen: Het oude Serinische Huys, uyt welkers Lustgaarden veele vruchtbare Palm-boomen van dappere Helden, en allerley welriekende Bloemen van Eere, tot plantinge der Christenheyt gesprooten zijn, is leyder! leyder! niet meer, dan 't ongeluk heeft alles wech-genomen, ende niets meer als den blooten naam, en de smarte der tegenwoordige en toekomstige onheylen over-gelaten: Ik durf wel sweeren, dat mijn Echt-gemaal nooyt tegens u Keyserlijke Majesteyt, ofte sijn Persoon schriftelijk heeft gehandelt, maar dat'er alle misverstanden van de valsche Aanklagers gesprooten zijn: Die zijn onschult soo voor u Keyserlijke Majesteyt en de gantsche Christenheyt willende goed maken, hebben sy gesocht verdacht te maken: Ik weet immers wel wat hy my op 't laatste heeft gesegt, en dat hy sijnen Soon, die hier voor u Keyserlijke Majesteyt legt, hy deselve tot uwen dienst heeft op-gevoed gehad: Als nu de gerechtigheyt geen plaats meer heeft, soo beroepen wy ons op de barmhertigheyt, door 't welk u Keyserlijke Majesteyt gelieft dese arme bedroefde Persoonen uyt de storm-winden der onverdragelijke bedroeffenissen te redderen: Wy hebben uwe Macht alreede ervaren, laat die in mildigheyt veranderen: 't Onverteerlijke Vuur, of het schoon alles verteert, laat noch sijn Assche naar, soo laat dan u Keyserlijke Majesteyt sich niet van dit Element laten overwinnen, maar ons immers soo wel als dat van de Assche toch overig laten: God den Almogende is een sonderbare Trooster aller bedroefde, uwe Keyserlijke Majesteyt kan de selve daar in naar-volgen, ende my, bedroefde Vrouw, mijn Echt-gemaal, dat mijn liefste Pand op Aarden is, weder vry geven, ende in sijn voorige stand herstellen: Soodanige genade willen wy al de dagen onses levens met alle onderdanigheyt erkennen.

Maar de Weduwe Ragotzki, die mede in dese moedwil ingewikkelt was / bood / in aanmerkinge van haren Soon / aan / in hare Vestinge Mundtgatz Keyserlijke besettinge in te nemen. Des Keysers Velt-Marschalk Spork quam daar op met vijf Regimenten voor / alwaar hem de sleutelen overgelevert wierden. Hy / met sijn Bevelhebberen / wierd onthaalt / en hy van de Vorstinne vereert met een paart / en een kostelijk tuyg / met voor 11000 Rijksdaalders aan goud beslagen. De Vorstelijke Weduwe wierd tot Effor door de Keyserlijke Generaal Heyster uyt-geconvoyeert. Botzkay, een ander van de Hongarische weder-spannigers / begaf sich naar Hust, in het gebied van Sevenbergen; hy had sich in een grooten trommel laten pakken / en soo op een Boeren wagen laten vervoeren / sittende een oud Boeren Wijf daar boven op / en reed soo door des Keysers troepen heen: als des Keysers Overste eener vraagde / Hoe sich der Karel mocht geреddert en gesalveert hebben, antwoorde die / aangaande het oud Wijf / *Sub umbra alarum tuarum*, onder de schaduwe van uwe vleugelen; waar op de Overste had geantwoord: Een sulken Generaal, die op die wijse vlucht, verdient de schatten van sulke vleugelen, &c.

Accommodement van de Weduwe Ragotzki.

Wonderlijke vlucht van Botzkay.

Ter-

1670. Terwijl nu geheel Polen in tweedragt / en de Grooten onder sich oneenig / en veele niet met de verkiesinge van den tegenwoordigen Koning gedient waren / sond de Poolsche Majesteyt syn Gesant Andreas Olzowsky, Bisschop van Culmen en Pomesania, Cancelier van Polen, aan de Stad Dantzik, ten eynde sy den eed van getrouwigheyt aan den Koning wilden doen / alwaar hy dese Aanspraak in het Latijn deede:

Junius. Gesand schap van den Koning van Polen aan de Stad Dantzik.

Nobiles Domini, Spectabiles & Famati Viri.

Aanspraak van den Gesant.

Ponit feliciter pedem, in Regiâ Gedanensi Urbe, MICHAEL *Rex; atque hunc portum fidissimæ publicæ Stationis, has dedecori clausas, honesto patentes portas, hæc mœnia nullo derelictæ fidei temerata contactu, hoc innocens primævique Sacramenti & antiquæ Virtutis retinens Forum, Prætorium, Comitium, Vicariô per Me adventu libens securiusque ingreditur. A Gentilitiæ suæ Lunæ Stellæque motu, & splendore, eam mutuatur, inque mores suos Vim deducit, ut properante cursu, simul beneficô influxu; Regni sui membra invisere, Coronati Capitis lucem ubique ferre, noctem mentium discutere, inprimis destinet, ac Regium vel maximè existimet. Quod Romanus ille, de sua Africa, idem non minùs rectè Sacra Regia Majestas, Dominus Meus Clementissimus jam nunc usurpet,* Teneo Te Prussia, *cum Civitates Majores, opibus amplas, mœnibus validas, dignatione eminentes, ædificiis publicis privatisque magnificas, Incolarum copia & cultu elegantes, non jure duntaxat & titulo; sed Imperii velut manu & potestate Regiâ apprehendit. Sed præcipuam curam & affectum Regium in se vertit Urbs Gedanum.*

Sydus Borussæ Gentis, Hyperboreique Regina Cœli.

Ut Polonus Vates de Vobis cecinit: quam ubi semel venerabile fidei Numen intravit, vestigia nulla retrorsum, abeuntis aut aversæ spectare vel legere sit. Viget vigebitque in fama gentium, in æternitate temporum, Constantiæ Vestræ immortale exemplar, cum in oppresso undique Poloniæ Regno, omnia pro præmio & præda hostes haberent; Vos non dubitastis publico præcipitio, animos, fortunas, corpora supponere, Principem & reliquam Regni fortunam in sinu Urbis fovere, lasso & fracto Militi opem operamque commodare, postremò vilius cuncta habere, quàm fidelitatem non habere. Nec dum planè Arctoi Leonis occulti cuniculi, aut apertæ Machinæ subsederunt, quibus hæc non Civium Curia, sed fidelitatis templum petebatur, impetebatur frustra: 1670. Junius.

Vos neque callidum perrupit aurum, nec dolosi
Fulmina blanditiæque belli.

Sed hæc aliaque laudum vestrarum, prosequi, aliis uberior copia & otium, mihi interim Mandata Regia, & Legationis meæ summam decenter exequi negotium est. Differri ultra non oporteat præstandum publicè, à Nobilibus, Spectabilibus Famatis Dominationibus Vestris, fidei & Subjectionis debitæ Juramentum, quod prius, libenter & publicè Sacra Regia Majestas præstare non distulit, cum recenti Electione Varsaviæ, mox felici inauguratione Cracoviæ, ad Sacras utrobique Aras solenni ritu in Jura, libertates, Privilegiâ Universi Regni, Provinciarum, Civitatum, sanctè juravit, eadem Privilegia Vestra, Regiâ manu & Regni Sigillo clementer munivit, tranquilli & florentis Statûs Dominationes Vestras securas effecit. Quod igitur lætum & gloriosum Sacræ Regiæ Majestati, quod amplissimæ isti Civitati felix, auspicatum & salutare eveniat, hoc agite Senatus, Populusque Gedanensis, ut devotos devinctosque Regiæ Majestati Domino Vestro animos, magis etiam more majorum firmetis, fidem indubitatam licet, Religione Sacramenti Regi & Regno arctius obstringatis; Hoc Ego dum Nomine & Mandato Sacræ Regiæ Majestatis, Domini Nostri Clementissimi à Nobilibus, Spectabilibus, Famatis, Dominationibus Vestris requiro, Eisdem gratiam & Clementiam Regiam, Jurium, Privilegiorum, Immunitatum, integram conservationem, publicâ Commissionis meæ authoritate appromitto.

Hier op antwoorde de Pensionaris van Dantzik, uyt den Naam van de Overigheyt/ in de selve Taal / als volgt:

Sere-

1670. Junius. Antwoord van de Overigheyt.

Sereniſſimi & Potentiſſimi Principis & Domini, Domini MICHAELIS, Dei gratia Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ Czernichoviæque.

Domini Noſtri Clementiſſimi.

Illuſtriſſime, Reverendiſſime ac Excellentiſſime Domine, *Commiſſarie*, Domine gratioſiſſime.

ATtentis, ut par eſt, animis, eâ quæ nomine Sacræ Regiæ Majeſtatis, Domini Noſtri Clementiſſimi Illuſtriſſima ac Reverendiſſima Excellentia Veſtra Senatui Populoque hujus Civitatis, verbis benignitatem & gratiam Regiam ſpirantibus, fuſiùs gratioſiſſimè exponere eſt dignata, Senatus & reliqui Civitatis Ordines exceperunt, atque uti luculenta Regiæ Clementiæ argumenta perſpexerunt, ita humillimarum ſuarum partium eſſe ducunt, ſubmiſſa & gratioſa veneratione eadem amplecti & exoſculari. Inprimis autem Sacræ Regiæ Majeſtati proſperam corporis valetudinem, perennem Sceptri felicitatem, ſecundos Conſiliorum, exulceratis hiſce temporibus, ſucceſſus, & glorioſos, eoſque perpetuos, de hoſtibus triumphos devotiſſime comprecantur. Cum verò tam ex Literis Sacræ Regiæ Majeſtatis benigniſſimis, quam ex propoſitione per Illuſtriſſimam ac Reverendiſſimam Excellentiam Veſtram in præſentia gratioſiſſimè facta, Senatui, Ordinibuſque conſtet, Sacram Regiam Majeſtatem Sereniſſimorum Suorum Anteceſſorum Poloniæ Regum exemplo, debitum fidelitatis Sacramentum, ſecundum receptam hactenus conſuetudinem, per Illuſtriſſimam ac Reverendiſſimam Excellentiam Veſtram, cui hanc Provinciam Clementiſſimè dedit, ab hâc Civitate exigere: Veſtigiis Majorum, qui ab ipſis Incorporationis incunabulis, illibatum ſervarunt fidei & obſequii decus, inſiſtentes, nihil quicquam circa capeſſenda alacrius Sacræ Regiæ Majeſtatis juſſa in ſe deſiderari patientur, moti præſertim benigniſſimo Sacræ Regiæ Majeſtatis erga hanc Civitatem adfectu. Illuxerunt ſcilicet benignitatis & clementiæ Regiæ radii, cum in generalibus felicis inaugurationis Comitiis Sacra Regia Majeſtas, Civitatis hujus Jura, Privilegia, Immunitates, Conſuetudines, Conceſſiones, Libertateſque, tàm in Eccleſiaſticis, quam Politicis cauſis ac negotiis, ſolenni Confirmationis Diplomate, ſarta, tecta & inviolabilia eſſe juſſit, cum fortunarum Civitatis incrementa benigniſſimè ſe promoturam, & quæ vel inclementia fati, vel injuria hominum, hanc Civitatem premunt & affligunt, præjudicia & gravamina, ſublaturam eſſe, clementiſſimè declararet. Inſinuavit omnium animis Clementiſſima hæc Clementiſſimi Regis declaratio indubiam ſpem melioris fortunæ & felicitatis: Sed ſolidæ felicitati plura adhuc obſtant, inter quæ non eſt poſtremum, quod cum vigore pactorum, pacis præſertim perpetuæ, generalium item Terrarum Jurium, & ſpecialium hujus Civitatis Privilegiorum, Mercatoribus noſtris immunitas à teloneis (antiquo illo unicè excepto) competat: Cives tamen noſtri, qui in Regno, & adjacentibus exteriſque Provinciis & Regionibus, Commercia exercent novo vectigalium & exactionum onere præter meritum graventur. Auget hanc calamitatem vicinum & quotidiano Civium noſtrorum conſpectui expoſitum, eoque gravius, malum, quod licet fundamentalibus hujus Civitatis Juribus, communibus item Privilegiis ſanctiſſimè ſit cautum, ne intra quintum ab Urbe lapidem, cuiquam arcis aut Oppidi condendi facultas, neque ulli in arcibus, oppidis & caſtellis, negociationes, commercia, & opificia exercendi jus eſſet, iis planè non attentis, Schotlandiæ, & Vicini Pagi, vulgo Stolczenberg dicti, incolæ, commerciorum, Opificiorum, tabernarumque, in quibus omnis generis merces publice venum exponentur, libertatem de facto ſibi arrogent, & exerceant; eoque ipſo Cives noſtros maximo damno afficiant. Quod non poteſt non eſſe quàm luctuoſiſſimum, cum neſcio quæ hominum colluvies, civibus optimè de Republica & Patria meritis, Pacis tempore panem præripiat: Si quæ autem ingruerint adverſitates, quæ vitam, ſanguinem, & facultates boni publici cauſa impendere jubeant, ſeſe periculis & oneribus, rerum & fortunarum ſuarum ſedem tempeſtive aliò transferendo, ſubducat. Plura ſunt quæ hanc Civitatem affligunt; Sed ea conſultò, ne patientiam Illuſtriſſimæ ac Reverendiſſimæ Excellentiæ Veſtræ fatigemus, in aliud tempus rejicimus, unicum tantum ſtrictim expoſituri deſiderium, quod communem Civitatis ſalutem, maxime afficit. Cum exhauſtæ Civitatis facultates exſolvendis pecuniarum ſummis, quas fide publica mutuò acceptas, in Bellum Suecicum totius Reipublicæ bono impendit, non ſufficiant, gravi æris alieni & uſurarum onere premitur Civitas: Cui ſublevando non eſt præſen-

1670. Junius.

præsentius remedium, quam ut Serenissima Respublica expensas, in belli illius necessitates à Civitate erogatas, juxta Regiæ assecurationis & Constitutionum nonnullarum Regni tenorem, propediem refundat. Hæc hoc temporis in sinum Illustrissimæ ac Reverendissimæ Excellentiæ Vestræ effundere Senatus & reliqui Ordines voluerunt, perobservanter rogantes, dignetur Illustrissima ac Reverendissima Excellentia Vestra æquissimam Civitatis habere rationem, & gratiosissimè promovere, ut quæ in detrimentum & jacturam Civitatis vergunt, benignissimè tollat, quæ autem vindicando antiquæ dignitatis splendori serviunt, afferat summa Sacræ Regiæ Majestatis clementia & benignitas. Certè hæc cognata Cœlitibus virtus, Majores Nostros excusso Crucigerorum jugo ad inclytum Poloniæ Regnum, salva lege & juris sui libertate, accedere fecit, atque indissolubili nexu Serenissimis Poloniæ Regibus adeò devinxit, ut, quæcunque tandem fuerit fortunæ facies, à fide & obsequio, nullo damno, nullo periculo deterriti, in hostiles aut Regi & Reipublicæ contrarias partes, nulla vi adacti, nulla spe, nullis præmiis, utut interdum sollicitati, unquam fuerint adducti. Nec degeneravit à Majorum pietate & fidei integritate æmula posteritas, quin & ipsa in illo rerum & temporum articulo, quo extrema timebantur, fidem & constantiam suam Serenissimo Regi & inclytæ Reipublicæ probavit. Ejus propositi tenaces confluxerunt ad Sacræ Regiæ Majestatis nutum & voluntatem, omnes civitatis ordines, atque uti eos spes fovet certissima, Regia Pietate, Clementia & Justitia, Jura & privilegia sua, conservatum iri; ita fidem & obesquium suum Sacræ Regiæ Majestati Domino suo Clementissimo, solenni Juris Jurandi Religione ex consueta Formula obstringere sunt parati.

Dit heeft ons goet gedacht den goetwilligen Leser ten oorbaar aldus te vertalen.

Edele Heeren, aansienlijke en beroemde Mannen.

DE Koning MICHAEL set gelukkiglijk sijnen voet in de Koninklijke Stad Dantzik, en treed dese Haven van een algemeen getrouw verblijf, dese Poorten, gesloten voor ontee ringe, openstaande voor het eersaam, dese wallen, door geen aansmettinge van naargelatene trouwe besoedelt, dese schuldeboole, en aan den aalouden eed, en vergaarde deugt vast-houdende Gerichts-plaars, Raadhuys, Vergader-plaats, onder mijn onderstellige aankomst, gewillig en veyliglijk te binnen. Hy ontleent de glans en beweginge van Maan en Sterre van sijn Geslacht, dese kracht, en voert de selve tot sijne manieren in; dat hy met een haastige loop, en te gelijk een gunstige invloejinge, besluyt de Leden van sijn Rijk te gelijk te besoeken, het licht van sijn gekroonde Hooft over-al te brengen, en de nacht der sinnen te verdrijven, en sulk ten hoogsten Koninglijk acht te zijn. Het geen die Romeyn van sijn Africa seyde, mach nu met geen minder billijkheyt sijn heylige Koninglijke Majesteyt als nu gebruyken: *Ik hebbe u Pruyssen*, wanneer hy die groote Steden, rijk van middelen, sterk van Vestingen, uytsteekende in waardigheyt, voortreffelijk in algemeene en bysondere Gebouwen, en aansienlijk door overvloed en cieraad der inwoonderen, niet alleen met sijn Recht en Tijtel, maar gelijk als met sijn Koninglijke macht en hand vat en grijpt: Maar de voorname Koninglijke sorge en genegentheyt trekt de Stad Dantzik tot sich,

De Sterre van het Pruysische Volk, en Koninginne van het Noorder-deel des Hemels,

Gelijk de Poolsche Dichter van u gesongen heeft. Den welken als eenmaal de eerwaarde Godheyt van de trouwen ingegaan is, heeft men na geen ruggelingsche voetstappen om te sien. Sy leeft en sal in de roem der Volkeren, in de huwigheyt der tijden, als een onsterffelijk voorbeeld van u standvastigheyt leven, als in het allesints verdrukte Poolsche Rijk, de vyand alles voor een vergeldinge en buyt besat, hebt gy niet getwijffelt met u lichamen, moed en middelen, het gemeene verval te onderschragen, en den Vorst, met het overige van de staat des Rijks, in de boesem en schoot van dese Stad te koesteren, de afgesloofde, en als verbrooken Oorlogs-macht, u hulp en bystand toe te voegen, eyndelijk liever alles, als u getrouwigheyt, te verwerpen: en als noch zijn de heymelijke onder-mijnen, noch de openbare Krijgsgevaren, met de welke die Noorder Leeuw uw niet Raadhuys der Borgeren, maar eerder Tempel van getrouwigheyt, besloo-ken, geheellijk gedempt en wech-genomen. Ondertusschen,

1670. Junius.

Noch 't loos bedrieglijk goud, noch vol gewelt en list,
Des oorlogs blixem-straal, u ooyt te buygen wist.

Maar om dese en andere dingen, tot u lof dienende, te vervolgen, sullen andere meerder gelegentheyt en ledigheyt vinden: en my staat het bevel mijnes Konings, en het begrijp van mijne affendinge, betamelijk uyt te voeren, namentlijk, dat het niet behoort, dat de Eed, van u Edele, aansienlijke en beroemde Heerlijkheden, wegen u trouw en verschuldigde gehoorsaamheyt, langer worde uytgestelt, de welke sijn heylige Koninglijke Majesteyt, gaarne en opentlijk, niet heeft uytgestelt, af te leggen, wanneer hy soo op de versche verkiesinge, tot Warsauw, daar na de gelukkige krooninge tot Cracauw, aan de Altaren, soo hier als daar, met gewoonlijke plechtigheden, de Rechten, Vryheden, en Voor-rechten, of Privilegien, van het geheele Rijk in het gemeen, en de Landschappen en Steden, heyliglijk beswooren, en de selve uwe Voor-rechten, met sijn Koninglijke hand, en zegel des Rijks, genadiglijk onderteekent en versegelt, en soo uwe heerlijkheden van een geruste en bloejende Staat verseekert heeft. Het welke dan blijde en heerlijk voor de heylige Koninglijke Majesteyt, gelukkig, heylsaam, en voorspoedig uytvalle. Betracht dan, gy Raad en Gemeente van Dantzik, dat gy u toegewijde en ootmoedige gemoederen sijn Koninglijke Majesteyt, uwen Heere, meer na de wijse der Voor-ouderen bevestigt, en uwe, hoewel ongetwijffelde trouwe, door Godsdienst en heyligheyt van den Eed, den Koning en het Rijk te vaster en krachtiger verbind. En terwijl ik dit uyt name en bevel van sijn heylige Koninglijke Majesteyt, onsen seer genadigen Heer, van u Edele aansienlijke heerlijkheden versoeke, beloove, en segge ik de selve toe, de Koninglijke genade en sachtmoedigheyt, de volkomen bewaringe van uwe Rechten, Voor-rechten en Vryheden, volgens het openbaar en publijk gesag, van dese mijn aanbevolen last.

De Antwoord van den Pensionaris luyd in onse Taal aldus:

Met aandachtiger gemoede, gelijk billijk en betamelijk is, hebben het gene uwe Eerw. &c. uyt name van de heylige Koninglijke Majesteyt, onsen Heere, den Raad, en het Volk van dese Stad, met woorden, die niet als goedwilligheyt en Koninglijke genade uyt-ademen, wijdloopiglijk sich gewaardigt heeft voor te dragen, de Raad en andere Stenden van de Stad aangenomen, en gelijk als klaarblijkelijke bewijsredenen van de Koninglijke genade doorgesien. Soo hebben sy geoordeelt hen ootmoedigst te betamen, met een ootmoedige en dankbare eerbiedinge de selve te omhelsen en te kussen. Vooreerst dan wenschen wy sijn heylige Koninglijke Majesteyt een voorspoedige gesontheyt des lichaams, een langduurig geluk van sijn Scepter, voorspoedige en glorieuse uytgangen van sijn Raadslagen, in dese verdorvene tijden, en geduurige overwinninge over sijne vyanden toe. Maar dewijl, soo uyt de goedertierene Brieven van sijn Koninglijke Majesteyt, als uyt de voorstellinge van u doorluchtige en seer eerwaarde Excellentie, voor tegenwoordig genadiglijk gedaan, den Raad en de Orderen of Stenden blijkelijk zy, dat sijn heylige Koninglijke Majesteyt, naar het voorbeeld van sijn doorluchtigste Voorsaten, de Koningen van Polen, den verschuldigden Eed van getrouwigheyt, volgens de tot noch toe aangenomene gewoonte, door uwe &c. die hy genadiglijk dese last heeft opgelegt, dese Stad af te eyschen, sullen sy, volgende de voetstappen der Voor-ouderen, die van de eerste beginselen der inlijvinge, de waardye en betamelijkheyt van trouwe en gehoorsaamheyt bewaart hebben, niets lijden omtrent het blijdelijk aanvaarden van sijn Koninglijke beveelen in sich te ontbreeken, voornamentlijk bewoogen door de seer goedertierene genegentheyt van sijne heylige Majesteyt tegens dese Stad; want de stralen van de Koninglijke goedwilligheyt en genaden hebben sich opgedaan, wanneer sijn heylige Koninklijke Majesteyt deses Stads Rechten, Privilegien, Vryheden, Gewoonten, Toestanden, Vrydommen, soo in Kerkelijke als Politijke saken en handelingen, met een plechtig Geschrift van bevestiginge, heeft willen vast, versekert, en onschendbaar bewaren, als hy verklaart heeft, den aanwas der voorspoet van de Stad goedertierentlijkst te willen voortsetten, en het geen door de gestrengheyt van het noodlot, of verongelijking der menschen, dese Stad drukt en quelt, de hinderniffen en beswaarniffen genadigst te willen wech-nemen. Dese sachtmoedige verklaring van een aldergenadigst Koning heeft onser aller gemoederen inge-

1670. Junius. ingeboesemt een ongetwijffelde hoop van beter voorspoet en geluk: maar veel dingen wederstaan als noch dit volkomen geluk, onder de welke geensins het laatste is: Dat daar uyt kracht van verdrag, voornamentlijk dat van de geduurige Vrede, ook van de algemeene Landen en Rechten, en bysonderlijk van de Voor-rechten deser Stad, onse Kooplieden, vryheyt van den Tol (die oude alleenlijk uytgesondert) toestaat, onse Borgeren evenwel, die in het Rijk, en de aangrensende, en buyten-gewesten, hunne Koopmanschappen oeffenen, met eennieuwe last van Chijnsen en Schattingen worden beswaart. Dese quelling vermeerdert het nabuurige, en onser Borgeren dagelijksche aanmerkinge, blijkelijk, en des te swaarder quaat; dat, hoewel door de fundamentale en grondige Rechten van dese Stad, ook door gemeene Voor-rechten, heyliglijk en vastelijk sy besorgt, dat niemant binnen de vijf mijlen van dese Stad de macht hebbe eenige Stad of Kasteel te bouwen, noch iemant in de Slooten, Steden, en Kasteelen, eenige Koophandelinge, Commercie, of Handwerken te oeffenen, gerechtigt zy, de selve evenwel, onaangemerkt de Inwoonderen van de Dorpen van Schotland, en het nabuurige, gemeenlijk Stolczenburg genoemt, sich metter daat de Vrydom van Commercie en Koophandel, Handwerken en Winkel-neeringe, en opentlijke veylinge van alderhande Koopmanschappen en Waringen, te oeffenen, aan-matigen, en daar door onse Borgeren groote schade toe-brengen, het geen niet anders als seer beklaaglijk kan zijn, dewijl ik niet weete wat rucht van volk de Burgeren, die seer wel by het gemeene best en het Vaderland gedaan hebben, het brood gelijk als uyt den mond nemen, en dat in tijden van Vrede; en indien'er eenige tegenspoeden komen voor te vallen, die het leven en het bloed voor het gemeene best beveelen te wagen, soo zijn het dese, die sich het gevaar en de lasten onttrekken, en by tijd sich met hun middelen en gelegentheden elders heen begeven. Meer andere dingen zijnder die dese Stad quellen: maar die bewaren wy met voordacht, om uw &c. lijdsaamheyt niet te vermoejen, tot een anderen tijd; sullende alleenlijk kortelijk een eenige begeerte voorstellen, het geen de gemeene behoudenisse van de Stad ten alderhoogsten nadeelig is. Dewijl de middelen van de uytgeputte Stad, om de Penningen, de welke op het gemeene geloof op-genomen zijn, ter oorsaak van den Sweedschen Oorlog, te betalen niet genoeg zijn, en de Stad derhalven met sware last, soo 'er gelichte Penningen, als Interesten, gedrukt word; dat, dewijl tot verlichtinge van het selve geen vaardiger hulp-middel kan gevonden worden, de doorluchtige Republijk de onkosten, tot noodwendigheyt van dien Oorlog, van de Stad gemaakt, volgens den inhoud van eenige der Koninklijke veyligingen en bestellingen, ten eersten betaale. Dese dingen heeft de Raad en de andere Orderen goed gedacht in de boesem van uw &c. uyt te storten, seer gediensteglijk versoekende, dat uwe &c. sich gewaardige een billijke opmerkinge der Stad te hebben, en gunstiglijk te besorgen, dat die dingen, dewelke tot schade en hinder der Stad strekken, goedertierentlijk wech te nemen, en het geen tot vast-stellinge van de oude luyster der waardigheyt der selver mach dienen, door sijn heylige Koninglijke Majesteyts genade en goedertierentheyt vast-gestelt worde: waarlijk dese so Goddelijke aangebooren deugt heeft onse Voor-ouderen bewoogen het jok der Kruysdragers af te werpen, en sich onder het Poolsche Rijk, behoudens de Wet en Vryheyt van hun recht, te begeven; en heeft de selve, door een onlosbare band sodanig aan de doorluchtige Koningen van Polen verbonden, dat, hoedanig ook de stant der saken geweest zy, sy door geen schade of gevaar verschrikt, door geenige hoop gedreven, door geen vergeldingen verlokt, (hoe sy ook somwijlen aangesocht zijn geweest) nooyt sich na de vyandlijke, of sijn Koninglijke Majesteyts strijdige zijde geneygt hebben; ook is van dese Godvruchtigheyt der Voorouderen, en oprechtigheyt van trouwe, de nayverende Nasaat nooyt ontaard; ja de selve heeft in die selve stant der saken, wanneer het uyterste gevreest wierd, haar trouwe en standvastigheyt den doorluchtigsten Koning, en de beroemde Republijke genoegsaam bewesen, en vast-houdende aan dat voornemen, zijn al de orderen der Stad op uw heylige Majesteyts wille en begeeren toe-gevloeyt. En gelijk sy seekere hoop hebben, dat door de Koninklijke Godvruchtigheyt, genade en gerechtigheyt, haar Rechten en Privilegien bewaart sullen worden, alsoo zijn sy vaardig en bereyd hunne trouwe en gehoorsaamheyt de heylige Koninklijke Majesteyt, hunnen aldergenadigsten Heere, met plechtelijke verbintenisse van eede, volgens het gewoone Formulier, te verbinden.

1670. Onder dies schepte de gewesen Koning van Polen, Johan Casimier, met de Princesse Palatijne sijn vermaak in Vrankrijk, werdende tot Meaux van den Bisschop en de Burgerye seer treffelijk ingehaalt / en van al de Geestelijken onthaalt / latende nu al de sorge van 't Poolsche Rijk op sijnen Opvolger / die de selve kommerlijk genoeg te vallen staat.

Junius.

Onweder tot *Straalsond.*

Tot Straalsond, aan de Oost-Zee, ontstond op den 19. van dese Maand een seer swaar onweder / terwijl de Leeraar Gosman in de St. Nicolaas Kerk stond te prediken / onder het welke hy dese woorden sou gebruykt hebben: Dat, indien al sijn vermanen op de toehoorders niet vermochten, haar dan God met sijn donder sou besoeken; hier op ontstond korts een geweldig onweder / de donder viel in de gesepde Kerk / slaande een Kruysbeeld / dat op den Altaar stond / swart / met den keeten daar het aan gehecht was / ook een Marien-beeld, de Kan / de Kelk / den Aflaat-schuttel / de Luchter / het Mis gewaad / en het Altaar-kleed geraakten in den brand; zijnde 't vuur als een brandende stroom; hier op vloog de donder-kloot (soose seggen) over al het volk na boven aan de Kerk / by d'Uurwijser / slaande 't getal van 6 daar uyt / en de plaats alleenig swart latende. De balk / daar het gewicht aan neder-ging / wierd mede in tween geslagen; van daar vloog het op twee andere balken / daar / gelijk als met klaauwen (soo schrijvense) veel splinters uytgehaalt wierden / die daar evenwel aan-hangen bleven. Maar waar de donder-kloot (soose die noemen) uytgevlogen is / heeft men nooyt gevonden. Het volk viel / met een sonderlinge verslagentheyt / over malkander / en een ieder socht eerst uyt de Kerk-deur te zijn / dringende en stootende malkander / dat het te schrikkelijk was; 9 persoonen zijn door den slag gequetst / andere hun klederen verbrand / dat een vuylen stank van sich gaf: voor dit onweder was een groote droogte gegaan / gelijk hier voor gesegt is.

Het Slot *Cowes* op *Wicht* opgevlogen.

Een anderen donderslag ontstond'er op het Eyland Wicht, alwaar het Slot Cowes genoegsaam geheel op-gevlogen is / behalven aan de Wester-kant, sonder dat'er evenwel eenige menschen dood gebleven zijn; men wil dat het soude by-gekomen zijn door het lossen van de boven-stukken / van de welke de vonken / beneden op eenig droog hout vallende / het selve aan den brand hadden geholpen / waar door de rest mede aangaande / dit onheyl veroorsaakt had.

1670 Junius.

Dood van den Hartog van *Toscanen.*

Tot Florencen is op den 23. de Groot-Hartog van Toscanen overleden / een Vorst van 59 jaren / 10 maanden / ouderdoms; en 49 jaren / 2 maanden / en 25 dagen regeerens. Hy wierd op den 26 met groote statie in de Kerk van St. Laurens gebracht / en aldaar by de oude Hartogen begraven; een Broederschap van 160 mannen ging in dese statie voor-aan / dragende al brandende fakkelen in hunne handen; daar op volgden de Soccolanten of Barrevoeter Monnikken / mede met Wasch-kaarssen in de hand; achter dese quamen omtrent 200 Edel-lieden / of Ridders van St. Steven, met hun gewaat; toen quam het Lijk / dat van 8 sodanige Ridders gedragen wierd; op de kist lag de Kroon en Scepter van den Hartog / onder een verhemelte / het welke door des Hartogs Kamerlingen weder gedragen wierd; daar nevens gingen eenige Duytschers van de Lijf-wacht / met hun blanke wapenen en toortsen; achter het Lijk volgde de nieuwen Hartog / met den Prince Francisco sijn Broeder / en voorts andere voorname mannen van het Hof; daar op quamen de Ridders van Maltha, en die van St. Jacob; toen volgden de Curassiers met toortsen / en een groot gevolg van Carossen / en voorts een meenigte van 't gemeene volk.

Aankomst van de *Wit* tot *Coppenhagen.*

Met een aansienlijke statie wierd ook haar Hoog Mog. Gesant / de Heer Johan de Wit, op den 14. van dese maand / tegen den avond / tot Coppenhagen, door den Baron Spekhan, en noch een Commissaris, ingehaalt. Men sette hem in des Konings Carosse / van noch 15 anderen gevolgt alle van 6 paarden / nevens noch eenige anderen van een minder gespan getrokken / en voerde hem alsoo van des Princessen Hof tot in sijn verblijf-plaats / om aldaar drie dagen op des Konings kosten onthaalt te werden. Aan de Wester-poort, na Amak, wierden 27 stukken Geschuts gelost / waar omtrent ook 3 cierlijke Galeyen, en een Oorlogschip / op stroom / mede niet nalatig waren. Het Koninglijke Lijf-Regiment stond op de Amakker markt in de wapenen; als mede 't Regiment van den Heer Velt-Marschalk Schade op de oude Amakker markt; en dat van de Provintie van Zeeland stond mede voor de Wester-poort geplaatst / en dat alles ten opsicht van haar Hoog-Mogende.

Seer

1670.

Junius.

Seer veel was'er ook tot Brussel te doen / wanneer daar twee van die heyl-loose Bosch-roovers en Straat schenders gevangen wierden. Een seker Luytenant was op den 8. van dese maand / door twee Bosch-roovers geheel naakt uyt-geschut / des anderen daags / 's morgens ten acht uuren / zijn de selve / soo als sy binnen de Stad meenden te komen / van de Wacht in de Poort gevangen / en na dat de Luytenant alles / watse hem benomen hadden / behalven sijn Hembde / (dat een van hen beyde aan hadde) weder-gekregen had / zijn sy noch op dien selven dag / omtrent ten elf uuren voor den middag / beyde op-gehangen / om voor andere van dien slag / tot een goed voorbeeld te dienen / die'er evenwel maar al te weynig door gesticht en vermaant wierden.

Julius. [Ar]enden [in] Polen.

Men kreeg nu bericht uyt Caminiek Podolski, dat men aldaar op den 22. van de voorgaande maand een seer groote menichte van Arenden gesien had / die vast rondsom de Stad en het Casteel gierden en zwierden / tot datse alle op een Berg / niet verre van de Stad / gingen neder sitten; vier van den hoop vlogen weder na de Stad / en een van den hoop sette sich op den Tooren van het Slot: onder dese Arenden was noch een troep andere Vogelen / of (als andere seggen) vliegend gewormte / hebbende roode vleugelen / geele borsten / en lange snebben: maar dese hebben sich nergens neder-geslagen. Men maakten veel uytleggingen over dese saak: maar gelijk het geen werk boven de natuure is / alsoo wete ik nauwelijks / waar uyt dese groote verwondering ontstaat.

[A]ard-[b]evinge [d]oor [Du]ytsland.

Doch meerder ontsteltenisse veroorsaakte de aard-bevinge / die men op den 17. van dese maand by-na door geheel Duytsland gevoelde. Van Augsburg tot Bamberg, en te Donaweert, schudde de aarde gelijk een Wiege / soo dat'er (gelijk men segt) de Klokken van luyden. In Tirol, te Hal en elders / waren ook aard-bevingen / die geheele 14 dagen na malkander duurden / en dat somwijlen 3 of 4 uuren achter-een / op eenen dag. Men stelde Processien en gaande gebeden daar tegen in / maar die scheenen te zwak tegen dat geweld; door het welke veel Inwoonders en Burgers bedorven wierden. Tot Inspruk liep het alles uyt de Stad wat'er in was / dewijl self de stads Muuren en Poorten ter neder-stortten / soo dat de lieden geheele 14 dagen op het vlakke Veld / onder den blaauwen Hemel sich mosten onthouden / dewijl ook de Bergen niet veylig genoeg voor hen scheenen te zijn / als die met geweld scheenen van een te willen scheuren. Wanneer dese lieden weder binnen Inspruk quamen / sag yeder met treuren en droefheyd de schade / die sy in het bysonder / en de Burgery in het gemeen / geleden hadden. Tot Venetien wierd het op die tijd mede gevoeld / maar het veroorsaakte geen schade.

1670.

Julius.

Gesantschap van Heynsius.

Terwijlen was de Heer Heynsius, Gesant van haar Hoog-Mog. in der Moscou, daar hy gantsch weynig in sijne Mediatie tusschen den grooten Czaar en de Kroon Sweden konde uytwerken / also de Moscoviteren, eerst na sijn lang aanhouden / en menichte van Memorialen, op den 16. der voorleden maand / een soo duysteren antwoord gaven / dat op de selve gantsch geen staat te maken / noch yets daar uyt te begrijpen was; maar op voorts een beschuldiging van onnoosle menschen volgden / en het verbranden van by de 4000 Wooningen en Pakt-huysen; evenwel quam het tusschen beyde dese Kroonen dit jaar noch tot geen Oorlog.

Vertrek van den Connestabele.

Wy hebben hier voor gesegt / dat de Connestabel van Castille van de Koninginne Regente van Spangien, tot haren geheymen Raad beroepen was; dese nam nu op den 22. deser sijn afscheyd van de Nederlanden, en vertrok na Spangien, in wiens plaats de Graaf van Montery, Soon van Don Louis de Haro, gekomen is. De Connestabel vertrok (na dat hy die gene / die op hem yets te eyschen hadde / in-gedaagt had) des avonds stillekens uyt Brussel, soo dat men des morgens eerst daar van wist. Hy nam wel afscheyd van de Bedienaars van Staat / en Leden van den Raad: maar verschoonde sich van vorder plechtigheden / op sijn onpasselijkheyd / seggende seer zwak van lichaam te zijn: evenwel wilde hy den Velt-Marschalk Generaal den Grave van Marcin, en Don Estevan de Gamarra, Gesant by de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, gelijk ook mede aan Don Antonio Piementel, Gouverneur van het Casteel van Antwerpen, den Hertog van Villa Hermosa, Generaal van de Cavallery, Messire Charles Hovines, Raad van Staten, en Hooft-President, den Baron de Berliere, Raads-heer van Staat, en Opper-schatmeester der geld-middelen / Messire Simon de Tierland, Raads-heer van State, en Cancellier van Braband, noch gehoor geven / in alle welkers tegenwoordigheyd / op Woensdag / des Connestabels Brieven geopent wierden / by de welke hy wierd bericht / dat het de Koninginne

1670. Regente had gelieft tot sijn op-volger in het Gouvernement van de Nederlanden den Grave de Montery, Soon van Don Louis de Haro, te stellen. Dese dede op den 13. deser sijn In-trede op het Casteel van Antwerpen, van waar sich de selve begaf na onse Lief-vrouwen Kerk / alwaar sijn Excellentie, leggende op sijn eene knie / van den Bisschop van Antwerpen de zegeninge ontfing. Veertig persoonen uyt den voornaamsten Adel / verzelden sijn Excellentie uyt de Kerk na sijn wooninge / dragende yeder een Toorts van wit Was. Dese Heer nu / als Gouverneur van de Nederlanden gestelt / schreef twee Brieven / yeder van een bysonderen datum, aan de Heeren Staten Generaal: in d'eerste toonde sijn Excellentie, hoe dat hy / door het goed wel-behagen van hare Majesteyt, de Koninginne Regente, tot de op-volginge in sulk een gewichtig ampt verkooren was; en in de andere maakte hy hare Hoog-Mogende bekent / dat hy alreede sorge had gedragen tot de betalinge van de tweede Paay der Subsidie-penningen; die men volgens het bespreek van de Triple Alliantie, aan de Kroon van Sweden verschuldigt was: voegende daar voorts beloften by / niet alleen met de Vereenigde Nederlanden een seer goede over-een-komst te houden / maar sich in alle vriendschap met de selve in te laten: en alsoo in alles betoonende dat hy een seer bequaam / beleeft en geschikt Heer was / gelijk hy in der daad daar na noch klaarder getoont / en al de goede hoope en gedachten / die van hem genomen waren / door brave Conduiten en dappere handelingen tot noch toe bevestigt heeft.

Julius.

Inwijing van den Graaf van Montery.

By al dit genoegen quam noch het aan-komen (soo in 't Texel als in Zeeland) van vijftien Schepen van Cadix, met de ordinare vracht der Gallioenen, tot groote vreugt der Koop-lieden: als mede de vier verwachte en overige Retour-scheepen uyt Indien en Ceylon, daar hier voor van gesproken is. Met dese quam tijdinge uyt Ceylon, dat eenige duysenden Indianen getracht hadden sich meester van de Peerle-visschery te maken / maar dat de selve door de wakkerheyd en dapperheyd van den Heer Rijklof van Goens, Gebieder in Colombo, over-vallen en verstroyt waren / soo dat'er (sonder een Nederlander gemist te hebben) over de 6 of 700 Indianen den bek in-geschooten hadden. In Engeland quam mede de Vloot uyt Indien, bestaande in negen Schepen / aan.

Aankomst van Schepen uyt *Spangien* en *Indien*.

Staat van *Ceylon*.

Op den 18. van dese maand hebben de Edele Groot Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, den Edelen Heer Adriaan Pauw, Heer van Bennebroek, met het Presidentschap van het Hof vereert; en den Heer van Lier tot Raats-heer in des selfs plaats gestelt. Als doe wierd ook (eerst door mimmelijk tusschen-spreken / en daar na door Gecommitteerden en Gemachtigden van het Hof) het schadelijk in-vloeyen van het soute Water in de Goudsche Vaart, door het leggen van een Sluys / gestut; alsoo die van Leyden alreeds groote schade in hun geweef bestonden te lijnen / het welke hen / ter oorsaak van het soute water / met menichte wederom te rugge gezonden wierd. Toen verkoos sijn Hoogheyt mede in de plaats van den overleden Heer Ketting, de Heer Widerts, Raats-heer in den Raat van Braband, tot een van sijne Raden: daar zijn noch eenige andere Krijgs-ampten begeven. 1670.

Julius.

Onlussen van het soute Water wech-genomen

De Heere Prins van Tarante, na dat hy een keertje over Braband na Vrankrijk gedaan hadde / schreef desen Brief / in de Fransche Taal / aan hare Hoog-Mogende, die se op den 25. van dese maand ontvingen / luydende aldus:

Hooge-Mogende Heeren,

WAnneer ik mijn genegentheyd volgen soude, soud' ik volharden Uwe Hoog-Mogende dienst te doen met soo veel ernst en sorgvuldigheyd, als ik van mijn jonkheyd aan gedaan hebbe. Dan alsoo de gelegentheyd van mijne affaires, ende de hooge ouderdom van mijn Vader, met mijn begeerte niet over-een-komen, soud' ik oordeelen de menigvuldige genade, die Uwe Hoog-Mogende my gedaan hebben, te misbruyken, wanneer ik de Charges aan my hielde, die ik, in Vrankrijk zijnde, niet en kan bedienen, ende die beseten behooren te werden van soodanige Persoonen, die nieuwers elders op-gehouden werden. Het soude ook onbillijk zijn, dat de goetheyd, die Uwe Hoog-Mogende my betoont, mits mijn langduurig af-zijn, te verdragen, hinderlijk ware voor haren dienst. Ende ik en kan soodanige goedertierenheyd niet beter erkennen, als met Uwe Hoog-Mogende ootmoedig te versoeken, de selve gelieven te disponeeren van die Bedieningen, waar mede sy my vereert hebben; ende my Successeurs te ordon-

1670. ordonneeren die my mogen gelijk zijn in genegentheyd ende yver voor haren Staat. Daar-en-boven bidde ik U Hoog-Mogende haar versekert te houden van de twee navolgende oprechte waarheden: Waar van d'eene is, dat ik Uwe Hoog-Mogende gedient hebbe met soo veel devotie, als of ik in eene van hare Provincien ware geboren geweest. d'Andere, dat ik den tijd mijnes levens in gedachtenisse sal houden alle gunst ende faveur die Uwe Hoog-Mogende op my besteet hebben, ende principaalijk de Confidentie die sy my hebben toe-gedragen, mits my toe-betrouwende de considerabelste Gouvernementen van haar Republique. Ik flatteere ook my selven met dese hoop, dat mijn verblijf in Vrankrijk my niet t'eenemaal benemen sal de middelen, om Uwe Hoog-Mogende nieuwe ken-tekenen te geven van mijne Dankbaarheyd, ende van de seer groote genegentheyd, waar mede ik ben

Julius.

Hooge ende Mogende Heeren, Uwe Hoog-Mogende onderdanigste en gehoorsaamste Dienaar,

De PRINCE van TARANTE.

Hare Hoog-Mogende hebben met dit wichtig en aansienlijk Gouvernement, den Heer Major Generaal Kilpatrik voorsien, en voorts al de plaatsen aan den Rhijn laten ondersoeken.

[Tij]ding [va]n den [Ta]filetta.

Men kreeg nu ook tijdinge tot Londen van Tanger, hoe dat den Taffiletta sijn drie Neven gevangen, en doen onthoofden hadde, en soo voort naar Fez was getrokken, met meeninge om van daar weder te Velde te gaan, tegen sijn wederspannigen, alsoo die seer sterk op de been waren. Die van Tripoli hadden ook weder de Vrede met dese Kroon gebroken. Tot Londen was ook weder een brand aan de water-zijde ontstaan; en daar na zijn tot Westmunster wel 16 of 18 huysen af-gebrand, doch door het doen op-sprengen van twee van de naaste huysen, is die weder gestut, daar de Koning met den Hertog van Jork, en andere Grooten, door hunne tegenwoordigheyd, veel toe gedaan hebben. De Heer van Beuningen was ook ter gehoor van den Koning, Koninginne, Hertog en Hertoginne van Jork geweest, daar hy met alle uytdrukselen van een bysondere genegentheyd, bejegent is geworden.

[De] Heer [va]n Beu[nin]gen [heef]t au[di]entie by [de]n Ko[nin]g.

In 's Gravenhage quam mede de Heer Land-Graaf van Hessen, met een seer aansienlijk gevolg, die in de nieuwe Doelen sijn Logement van alle de Grooten verwellekomt is, en het tegen-besoek aan de selve wederom heeft af gelegt: hy heeft voorts ook alles, dat waardig om sien was, besichtigt; ook by haar Hoogheyt Douariere in het Bosch, en voorts by sijn Hoogheyt tot Honsslaarsdijk twee dagen lang geweest. 1670. Julius.

Land-Graaf van *Hessen* komt in den *Hage.*

Men kreeg ook in het begin deser maand bericht van een jammerlijken toestand tot Weenen, door het bersten van een Wolk, en het overvloedig vallen van water, waar door van de Stuben-Poort tot aan de Kerner-Poort over de 16 huysen onder water geraakt, en neder-gestort zijn; met de andere Straten was het mede seer ellendig gestelt, alsoo over de hondert persoonen in hunne eygene huysen verdronken, en met Haken uyt het water gehaalt zijn, behalven die men noch niet wist: twee Kinderen heeft men in hunne Wiegen sien drijven, die gevist en behouden zijn. Dit overloopen duurde eenige dagen, staande veel huysen, tot aan de tweede Verdieping, onder; de schade aan huysen en goederen geschiet, viel niet te waardeeren; de schoonste Hoven buyten de Stad zijn bedorven en bedekt, als offe nooyt waren geweest; de Brugge van den Rooden Tooren, en aan het uyterste eynde van de Schantse, is ook door de stroom wech genomen; den Donauw hier door seer verhoogt, stroomde vast meer en meer over, soo dat de ellende daar seer groot was. Tot Thuringen soude mede een seer groote water-noot geweest zijn.

Water-noot tot *Weenen.*

Tot Madrid heeft men een uure voor den middag de Sonne met drie kringen omringt gesien, d'eene blaauw, d'andere root, en de derde zwart, daar veel bedenkinge over genomen word.

Teken aan de Sonne.

Hier voor is van het geschil over het Casteel La Rochetta, en van het vonnis daar over gewesen, gesproken; zedert hebben van de Vrouwe van Plettenburg, de geestelijke erfgenamen, met toestand (soo men segt) van de geestelijkheyd, daar weder Guarnisoen, tegens het besluyt van hare Hoog-Mogende, in-gelegt.

Ondertusschen heeft de nieuwe Paus van Romen sijn gewoonlijke Cavalcade of Om-rijdinge gedaan; sijn Heyligheyt wierd op een Draag-stoel (met rood fluweel bedekt) en dat met

Pauselijke *Cavalcade.*

1670. Julius.

met goud geborduurt) gedragen; voor aan gingen de Kamerlingen/ en die van de Guardarobba der Cardinalen, met kostelijke geborduurde Mantels om-gegeven; voorts hunne Edel-lieden en Vrienden; na dese quamen de Cavalliers, Princen, getijtelde van Romen, en de vreemde Heeren; daar na de overtallige Kamerlingen van den Paus, voorts de Ordinare en Amptenaren van het Pauselijk Paleys/ en het Campidoglio, 50 Roomsche Edel-lieden/ met zwarte sulpe Bonnetten en Rokken/ gelijk d'oude Raats heeren; voorts de Prelaten van de Zegel-kamer; van de Kamer/ en La Rota, de Caporioni in hun Ceremony-kleederen gekleet; de Conservatori in hun geborduurt gewaat/ gevolgt van hunne Staffieri met rijke Livreyen; daar na quam de Prince Altieri met den Connestabel Colonna, als Gouverneur van Romen, de Ambassadeurs van Portugaal en Venetien, de Kruys-drager en den Ceremony-meester/ 50 Pallefreniers of Stal-meesters met Carmosijne Lijf-rokken/ 60 Pagiens van den Roomschen Adel/ prachtig gekleet/ de Weg-meesters/ en 12 Couriers met hun Silvere-stokken/ de Schenker van den Paus, en sijn Hof-meester/ voorts de Cardinalen/ Patriarchen/ Eerts-Bisschoppen/ Bisschoppen/ Apostelische Protonotarien, en andere geestelijke Heeren/ yeder in sijn gewaat van staat; daar op quamen de Compagnie Garden of Lijf-wachten/ van de lichte Paarden/ en die van de Curassiers, met hunne Hop-lieden voor aan; de straten waren van boven tot beneden met Tapijten behangen: maar niets was soo heerlijk/ als het Campidoglio of Capitolium, alwaar boven de Fonteynen van Wijn/ en seer hooge Praal-boog was op-gerecht/ met schoone konst van Schilder- ende Beelde-werk voorsien/ door de welke verscheyde Kerkelijke Zegen-praalen af-gebeeld wierden/ beneffens twee seer groote Beelden/ vertoonende de Gerechtigheyt en de Edeldom, meer ander dingen/ Op-schriften en Devijsen, met het Pauselijke Wapen boven aan op den top/ gehouden van twee trompettende Famen, en verselt met een Hercules en een Atlas, yeder met sijn Globe, d'eene van den Hemel/ de andere van de Aarde. Men hadde ook elders Praal-boogen en Op-schriften aan-gestelt en op-gerecht/ daar de hooft-deugden met hunne vereyschen uyt-gebeeld wierden. De omme-rijdinge ging door de straaten/ omtrent 2 mijlen verre/ tot aan de Kerke van St. Jan de Lateranen, daar de Cardinaal Ghigi, die daar Eerts-Priester van is/ den Paus het Kruys te kussen gaf/ en daar na de Sleutelen van de Kerk aan-bood; waar na de Canonnikken/ en daar na de Cardinalen des Paus voeten kusten/ die van 12 Edel-lieden op sijn Zetel gebracht wierd/ daar de Cardinalen yeder twee stukken/ het eene van goud/ en het ander van silver/ ontvingen; voorts heeft de Paus de zegeninge gegeven/ en nam alsoo het besit/ waar mede men op de selve ordre weder te rugge trok.

1670. Julius.

Hertog van Florencen neemt besit van sijn staat.

Omtrent de selve tijd heeft de groot-Hertog van Toscanen het besit van sijn staat genomen/ en dat op dese wijse: In het oude Paleys was de groote Zale van onder tot boven met zwarte Bay behangen/ en een Throon gerecht van 4 trappen hooge/ daar sich de groot-Hertog (in sijn gemeyne kledinge gekleet) op-setteden; beneden op de Vloer saten de Senatoren en Raden/ met de twee honderden/ daar de Overigheyd uyt gekoosen word. Voor eerst wierd van twee Raden een aan spraak gedaan/ te weten/ een vermaninge tot een gewillige en ootmoedige gehoorsaamheyd; daar na quam een voor een/ en boog sich voor den grooten Hertog neder/ die hen met den Rechter-hand weder op-rechte: na dese quamen de Twee-honderden/ of aansienlijkste Burgeren/ die bogen sich/ en kusten den boord van sijn Mantel; daar na leydense de hand op het Evangelium/ en deden den Eed. De Hertog sprak daar op eenige woorden/ en bedankte de Gemeente. Dit is al/ dat daar omtrent geschreven word/ geschied te zijn. De Gesant van Engeland daar gekomen/ om sijn Hoogheyt te begroeten/ en te gelijk sijns Vaders dood te beklagen/ wierd heerlijk ontfangen/ en begiftigt met een Juweel/ hebbende van binnen d'af-beelding van den grooten Hertog/ geschat op 1000 Pistoletten/ noch acht stukken Zijde Damast/ yeder van 100 ellen. Dese nam van daar sijn Reys op Venetien; uyt last, of nieusgierigheydt/ is my onbekent.

Augustus Onrust tot Brussel en elders met het Krijgs-volk.

De overdadige moet-wil van het Spaansche Krijgs-volk was in het begin der bestieringe van de brave Montery noch soodanig niet getemt/ alsse daar na wel getemt is geworden en door sijn goed beleyd in een goede ordre gebracht zijn. Siet hier weder een nieuw voor-beeld/ van een onverdraaglijke overdadigheyd: eenen Borkois, Jaques de Puyt genaamt/ komt met sijn

1670. sijn Karre met groen geladen / na de Stadt Brussel, en soo als hy by de Corps de Garde van de Spangiaarden (staande tusschen de Schorebeeksche Poort en de Barrier) gekomen was / sag hy dat de Soldaten een partye groen by sich hadden / waar op hy in het Nederduytsch tegens hen seyde: dat is al weder van mijn groen. Hier op vliegt hem een van de Soldaten toe / en rukkende sijn Stilet uyt / steekt den armen man hartstekken dood: de andere Borkoisen, of Markt-lieden dat vernemende / geraken daar over / soo buyten als binnen de Stad / op de been / en komen al in het geweer na de Corps de Garde toe / daar sich de Spangiaarden tegen-stelden / maar wierden gedwongen te vluchten; de Borkoisen quetsen en slaan eenige dood / diese konden bekomen / en steken het Wacht-huys in de brand / loopende soo voort na de Corps de Garde van de Leuvensche Poort / steken het selve desgelijks in den vlam; de Overigheyd dese beroerte gewaar wordende / soo rijd de Ampt-man en Burgermeester daar na toe / en soeken de Borkoisen te vreden te stellen / doch alles was te vergeefs / dewijlse over dien moortdadigen Spangiaard wilden recht gedaan hebben: maar wat raad was daar toe / de misdadige was op de vlucht! Terstont doet men de Gilden in het geweer komen / die men soo op de groote Markt als andere plaatsen stelde / om te verhoeden / dat het gepeupel niet op de been quam. Sijn Excellentie de Montery, Don Estevan de Gamaria, en de Graaf van Marcin, begeven sich daar by / om alles buyten beroerte te houden; des naar-middags komen de Borkoisen, wel drie honderd sterk / weder op de Spangiaarden aan / die buyten de Koudenbergsche Poort vergadert waren: daar stelde men sich wederzijds in slag-ordere tegen malkanderen / gereed om d'een den ander den hals te breken: maar sijn Excellentie hier van gewaarschouwt / begeeft sich als een voorsichtig Heer / met Don Estevan, den Graaf van Marchin, en een goed deel Gilde-broeders daar na toe / en heeft met goede woorden de verbitterde Borkoisen ter neder-geset / en met eenige stukken goud tot een vereering te geven / en een van de Spangiaarden, die by de moord geweest / en genoegsaam de oorsaak daar van was / op de Steen-poort te setten / stelden sich de beroerte in een beter stand. Men rechte des Saturdags / den 2. van dese maand / terstont een Galg op de Markt op / om dese gebangen daar aan op te hangen: maar juyst ten elf uuren / als men met den Patient sou hebben voort-gevaren / komt de tijdinge / dat de rechte misdadige / die het stuk bedreven had / sittende in een Kelder / gebonden en gevangen was / die terstond boven gebracht wierd; waar op aanstonds den eersten / tot voldoening van het Krijgs-volk / weder los-gelaten / en dese laatste en recht-schuldige / naar een kort vonnis / ten twee uuren naar den middag op-gehangen is / en daar mede was alles wederom in rust en stilte.

Augustus.

Tot Dendermonde was van gelijken korts hier aan een groot spel / soo dat'er 4 Soldaten in de Dender geworpen / drie andere dood geschooten / en verscheyde gequetst zijn / dewijl de geheele Burgery in de Wapenen quam: maar eyndelijk is alles weder door de wijse bestieringe van den Gouverneur en de Overigheyd by-gelegt.

Tot Dendermonde.

Tot Gent was mede korts daar na een groote beroerte met het Krijgs-volk: eenige Schotten, leggende buyten de Poort / ransden 5 Wagens met Sout geladen aan / (hoewel sy alreeds van yeder Wagen een Rijksdaalder wech hadden) en wierden (zijnde daar niet mede te vreden) hand-gemeen met de Voer-luyden / van de welke een gequetst wierd / doch sy wel van Wapenen voorsien zijnde / hoewelse maar 5 sterk waren / schooten drie van de selve Soldaten onder de voet: dit veroorsaakte sulk een allarm, dat de Burgers met menichten naar de Poort liepen / en souden (ten ware door ordre van de Overigheyd de Poorten toe-gehouden waren geweest) alle de Soldaten gewisselijk om den hals gebracht hebben; soo siet men dat d'een soo goet is als d'ander; in (*quod patientia læsa fit furor*) gequetst gedult / in woede verandert.

Tot Gent.

Terwijl wy met moorden en woeden besig zijn / komt hier het een op 't ander / op dat ons tegenwoordig by gebrek van Oorlogs saken / evenwel geen bloedige stoffe sou ontbreken. Een seker Persoon uyt Caan, in Normandyen, genaamt Sarazin, in Roomsche Gods-dienst gebooren / maar naderhand van de herstelde Gods dienst / of soo wat geworden / dewelke hy daar naar weder verlaten had / om datse hem onder de selve tot geen Leeraar wilden aan nemen / komt binnen Parijs, des Sondags tusschen acht en negen uuren / in de Kerk van Nostre Dame, daar de Misse in de Capelle van

Vreemt voorval van een sotyveraar.

1670. de Maget gedaan wierd: terwijl de Priester aldaar de Hostie soude heyligen / vaard desen dwaas toe / en willende met sijn Degen naar de Hostie steken / steekt sonder die te raken / den Priester / die de Misse dede / door het lijf / dat hy dood ter aarden neder valt; hy daar mede niet te vreden / gaat vorder na den Altaar, en smijt daar de Ciborie met al de Hostien ter aarden / en ging daar mede voort met den Degen in de hand: maar komende voor het Hostel de Dieu, word hy door een Koetsier / die hem den Mantel over het hooft wierp / vast gehouden / en voor den Eerts-Bisschop gebracht: voor desen bekende hy rondelijk / dat hy uyt sijn Land gekomen was / met enkel op-set / om dit stuk werks aan te vangen; versoepende opentlijk de Roomsche Gods-dienst / als mede de Gereformeerde, noemende sich selven een Israëlijt, en seyde dat hy een nieuwe Gods-dienst wilde op-rechten; ook dat hy het op den Priester niet gemunt hadde / maar wel op de Hostie, om te sien of 'er ook bloed uyt komen sou; dat hy in de Medicijnen onderwesen was / en meer andere dingen: hy wierd in de Officialiteyt gebracht / alwaar hem den Luytenant Crimineel ging halen; en dewijl tusschen desen en den Eerts-Bisschop eenig geschil was / het recht van vonnisse aangaande / bestelde het Parlement dat de Luytenant Crimineel sijn Proces soude op-maken / waar van aan het Parlement beroep sou genomen worden. Het vonnis wierd eyndelijk gewesen / dat hy een eerlijke voldoening sou doen voor de Kerk van Nostre Dame, met een Toortse in de hand / die hem dan mede sou af-gehouwen worden / na het welke hy op de plaats La Greve levendig sou verbrand worden / het welke alles op de selve wijse uyt-gevoert is: waar na den Bisschop den Altaar wederom gezegent en herwijd heeft.

Augustus.

Beter liep het met Borri te Romen af / die in de plaatse van de uyterste straffe / tot een sachte gevankenis veroordeelt wierd. Wy moeten van desen Potentaat, om dat in Holland en elders soo veel van hem te spreken is geweest / een weynig breder handelen / voornamentlijk sijn leer en gevoelen aangaande / op dat men de grond mach weten / waarom desen Burger van al de wereld / en grooten bedrieger / in ongenade by den Heyligen Stoel is geraakt. Hoe hy in des Keysers gebied gevangen / en na Romen gevoert is / hebben wy (soo wy meenen) hier voor aan-geroert; nu staat ons dit noch van hem te seggen / dat sijn naam Francisco Josehpo Borri, en hy van Milanen van geboorte is; sijn Ouders waren burgerlijke lieden / en hy een man van meer als burgerlijk verstand / en seer aansienlijk wesen / een treffelijke welsprekentheyd in sijn eygen taal hebbende / en een bysondere kracht om door sijn bevallijkheyd de genegentheyd der menschen tot sich te trekken. Het geen ons nu vorder van hem te seggen valt / bestaat in het stuk van sijn gemoed en belijdenisse / gelijk die van hem in druk uyt-gegeven is / door wie / is ons onbekent. Dese luyd aldus: 1670.

Augustus

FRanciscus Joseph Borri, tot Romen eenige tijd met een libidineus leven versleten hebbende, wierd in den Jare 1653. bejegent met eenige voor-gevallen twisten, uyt welke oorsaak hy, in een Kerk gevlucht zijnde, sijn ongebondentheden in een godloose geveynstheyd en schijn-heyligheyd veranderde, toonende sich in sijnen handel soodanig, dat elk van hem een goed gevoelen begon te krijgen; doch siende dat hy binnen Romen sijn voornemen niet dan met groot gevaar soude konnen bewerken, is van daar naar Milanen vertrokken, daar hy sich verscheyde aanhangers heeft gemaakt; voorstellende, dat den tijd na by was, om een eenige Kudde in de Wereld op te rechten; en om de onnosele te eerder te misleyden, voegde hy daar by, dat den Paus daar van het Hooft moest zijn, en dat men met Pauselijke Legers alle wederspannige soude moeten uyt-roeyen; doch dat hy van God was verkooren tot Overste van de voorsz. Legers, welkx onderhoud hy licht sou kunnen besorgen, wijl hy versekert was, van haast den Philosoophschen steen te vinden, en goud in overvloed te krijgen; dat hy gewis de overwinninge sou bekomen, wijl hy wist in dit heylige werk de hulp der Engelen, en voornamentlijk die van den Aarts-Engel Michaël te sullen genieten. En op dat sijn fabulen te beter souden worden gelooft, vermeerderde hy sijne geveynsde bedrijven, met voorgeven, van dat hy bereyd was sijn Bloed voor den Heere Jesus te storten; dat hy hadde geestelijke in-spraken; dat hy was begaaft met een boven-natuurlijk licht; dat in de nacht aan hem was getoont een Palm-tak, met vuurige stralen omringt; dat dese vertooninge

Eygenschappen en Belijdenisse van Borri

1670. Augustus.

tooninge met een ſtem der Engelen was verzeld, openbarende aan hem, dat hy met een voor-ſeggenden geeſt ſou worden begaaft, dat die blinkende Palm-tak, vol Hemelſche gaven, hem van God was gezonden. Ondertuſſchen ſocht hy heymelijk door vergif verſcheyden menſchen te vermoorden, dat naar ſijn vertrek uyt Romen, den Raat is geopenbaart: Hy vertelde binnen Romen aan een van ſijn bekenden, dat hy met nieuwe openbaringen was verrijkt, dat de Engelen ſelf aan hem hadden bekent gemaakt de namen die haar waren toe-gevoegt, ten opſicht van ſekere dienſten aangaande alle de gereetſchappen tot Chriſti lijden gebruykt, leerende daar by, dat Jeſus van den tijd ſijner verrijſeniſſe, Perſoonlijk was in de Hel geweeſt, en de Duyvelen gedwongen hem daar aan te bidden. Om dit in de menſchen te doen wortelen, gaf hy voor dat St. Michaël in ſijn harte had verblijf genomen, en dat aan hem door d'Engelen al de Hemelſche verborgentheden, en al dat in 't Conclavo na de dood van Innocent de X. omtrent de verkieſinge van een nieuwen Paus geſchiede, wierd geopenbaart; Verkrijgende by de ſlechte en onwetende den naam van Godvruchtigen; verbindende de ſijnen tot een eeuwig ſtil-ſwijgen, tot dat hy goed vinden ſoude hen het ſpreken toe te laten, trekkende hen met het uyt-deelen van geld en kleederen, tot heymelijke by-eenkomſten; dat de Inquiſitie van Milanen ende Paviæ, ſoo veel mogelijk was, ſochten te weeren, en hem overtuygden, dat hy een Leere leerde, ſtrijdende recht tegen de Leere van de Roomſche Kerk, welke Leere voornamentlijk beſtond in het navolgende: Dat ſijne aanhangers by God tot d'uytvoeringe van groote ſaken waren geroepen; bewegende hen ten dien eynde tot het doen van vijf beloften, die hy ſeyde dat d'Engelen ſelf hadden voorgeſtelt; d'eerſte was: *Van altijd Broederlijke eenigheyd te houden.* 2. *Van verburgen te houden de dingen die ſy hadden van de kenniſſe Gods.* 3. *Gehoorſaam aan God en d'Engelen te blijven.* 4. *Van ſich armlijk te houden, en al hunne middelen aan een Schat-bewaarder, die hy daar toe had geſtelt, over te geven.* 5. *Een vuurigen yver te toonen in de beſcherminge van Gods Rijk:* Somwijlen deed' hy de ſeſte daar by, *Van het Leven voor dien yver te wagen.* Dat deſe beloften geſchieden ten overſtaan van de Heylige Drievuldigheyd, en dat de getuygen daar van waren, de Menſch-werdinge Chriſti, St. Paulus, Johannes de Dooper, St. Jacob, St. Louis, St. Karel, en St. Alexander, en meer andere grillen. Dat binnen de tijd van 20 Jaren het Rijk des Alderhoogſten ſoude worden op-gerecht. Dat hy van God uyt den Hemel een Swaart had bekomen, om als Leger-hooft te gebruyken. Dat ſijn eer-naam ſou zijn, Beſchermer Chriſti. Dat ſijn na-volgen in den heyligen Krijg ſouden gebruyken een Swaard dat hy had doen maken, met de Beelden van ſeven Engelen in het Geveſt, dat by hem ten dien eynde wierd bewaart, dat daar meê alle ongehoorſamen gedood, en den Paus ſelf in ſulk een geval niet ſoude verſchoont worden. Dat hy tot d'uytwerkingen van deſe heylige ſaak, de Vorſt der Engelen, met al ſijn onder hem hebbende ſcharen, ſoude tot hulpe krijgen; kort, daar ſoude groote bloedſtortingen geſchieden, en veel Hoofden ten zege-praal binnen Romen worden gebrocht. Dat Romen daar na veel heerlijker en vergroot ſou worden, voornamentlijk aan die zijde, daar het *Sanctæ Sanctorum* ſtaat, dat dan door Gods toelatinge ſoude geopent worden, en dat daar in Schriftuure ſou gevonden worden van de heylige Maget, handelende noch dat den Anti-chriſtus komende, macht ſou hebben, om de ſelve Stad te beſchadigen; dat den ſuccedeerende Paus ſijn Vriend ſou zijn, en beveſtigen al dat hy geleerd had; dat het getal der Cardinalen ſou vermeerdert worden, en hebbende den voorſz. Paus in ſijnen Troon, achter de ſchouderen, onder de bovenhangende Hemel, het Kruys en andere toe-behooren van de Paſſie Chriſti, ſou op ſijn hooft dragen een drievoudige goude Kroon, in de gedaante van een Doorne Kroon; dat de Kerk de Vrede ſou genieten duyſend Jaren, de ſelve geenſints konnende beroert worden door de lagen des Satans, die, die heele tijd gebonden gehouden zijnde, in de Helle door S. Michiel, geen macht ſou hebben, en dat door het toedoen van de H. Maget, daar van geſchreven ſtaat, *conteret caput tuum*; en dat eyndelijk ſyluyden geſamentlijke Broeders blijven ſoude in een Religie, in dien tijd op te rechten, welkers habijt des Somers van witte Lams-vellen ſouden gemaakt worden, en 's Winters met een Laproen van 't ſelve vel; dragende mede een kruysken in 't midden van 't voor-hooft, met een

1670. Augustus.

een ysere krage om den hals, geçiert met de woorden, Schaap, Slaaf van den Lamschen Harder; en dat haar Woon-plaatsen en Huysraat armelijk geschikt souden worden, te weten, van aarde en stroo, van welke aarde meē souden werden gebakken de Kelken en Kelkdekselen, en dat in 't Convent van de voorsz. nieuwe Religie souden rusten de beenderen van *Jiacomo Philippo Sanctæ Pelageæ*, die den voor-looper was geweest van het Rijk des Alderhoogsten. Voort leerde hy, dat de heylige Maget een Godin was, overmits het eeuwig Woord, God zijnde, most nootsakelijk een Moeder hebben, die een Godin was, om welke grouwelijke dooling te beter uyt te leggen aan sijn Discipulen, leerde daar neven dat de heylige Maget niet was ontfangen in haar 's Moeders Lichaam uyt menschelijk zaat: maar met Goddelijk toe-doen, den Heyligen Geest vleesch werdende in St. Annas Lichaam; invoegen dat de heylige Maget was den Heyligen Geest, mensch geworden in 't Lichaam van St. Anna, en van deselve gebaart; dat St. Anna Maget in hare baaringe was gebleven, en Maget voor hare baaringe is geweest, daar by-voegende, dat St. Jochum het Huwelijk niet had konnen volbrengen, en noemde daaromme de heylige Maget Alderheyligste Godin, en eenig-gebooren Dochter van den Alderhoogsten, en door eenige dwase Priesters die hem volgden, dede in de Canon van de Misse by voegen de woorden, *inspiratam Filiam*. En tot bewijs van de voorsz. Leeringen, bracht hy de woorden van de Engelschen salutatie, *gratia plena*, die hy seyde verstaan te moeten werden (soo die stonden) *Spiritu Sancto plena*; en sustineerde dat de heylige Cantiquen waren gedicteert by den Heyligen Geest om die misterie te bewijsen, hoewel Salomon die niet had verstaan. En met die beweeg-redenen, doende ten tijde van de congregatie by lootinge trekken verscheyde versen uyt de voorsz. Cantiquen, deylde de selve uyt aan sijn Discipulen om daar op te mediteeren ten tijde van 't mentale of comtemplative Gebed, met meeninge om 't selve te appliceeren tot bevestinge van de voorsz. sijne Secte: En indien haar te beurte gevallen Meditatien (die sy schriftelijk stelde) pasten op sijn voornemen, prijsde hy, als gedicteert van den Engel-bewaarder; maar als die daar mede niet over-een-quamen, verwierpse, practiseerende andere, daar toe geschikt, en seyde, dat hy t'sijnder tijd een Kort Begrijp van al 't selve sou maken, en een volkomen commentaire uyt-geven, om al de Wereld te kennen te geven, dat sulks het waarachtig bewijs was van de voorsz. Mensch-werdingen; en om sijn naar-volgers in die voorsz. verkeerde opinie te sterken, seyde, dat door de naam van den eersten Hemel wierd uyt-gedrukt God den Vader, door den tweeden God den Soon, en door den derden den H. Geest, tot welken derden Hemel most geloofd werden dat Paulus opgetogen was geweest, alsoo van hem geschreven staat, dat hy tot den derden Hemel was gebracht, en den selven Paulus daaromme gesien had, *arcana quæ non licet homini loqui*, soo was geopenbaart geweest de voorsz. incarnatie van den H. Geest, daar van doen ter tijd niet gesproken konde werden; maar dat den tijd was gekomen om sulks bekent te maken. Voorts leerde hy, dat in de Eucharisti niet alleen werd gevonden het Lichaam Christi, maar meê het Lichaam van de Maget Maria, en dat daarom door de celebrerende Priesteren een stuksken van de geheyligde Hostie in de Kelke gebroken werd, om daar mede te betekenen de vereeninge Jesu Christi met sijn heylige Moeder in dat dierbare Bloed. Leerde ook, dat'er boven de Helle, Vagevier en Limben, was een vierde Plaatse, daar in quamen veel zielen van ongeloovigen: Dat het Boek Ecclesiasticus was vol doolingen, en van Salomon gecomponeert, toen hy in dood-sonde lag, dat de religieuse het selve gebruykten, om haar doolingen te bedekken; maar dat het (de conquesten gevolgt zijnde des Rijks van den Alderhoogsten) gebetert soud' werden. Hy seyde ook, dat de Godheyd van denderden Persoon is een derde Godheyd; dat'er in den Soon Gods is het beginsel van de Almogentheyd tot het selve voor sijn eygen selven tendeerende, door welke Almogentheyd den selven Soon eeuwiglijk heeft mede-gewerkt in de inwendige Almogentheyd, beminnende en genererende; dat de Soon Gods *ab æterno*, niet was te vreden geweest met sijn glorie, maar seer begeerig na een toe-komende. Dat de Godheyd van den derden Persoon was *Spirata*. Dat *essentia verbi est generata & filiata*. Dat den Soon Gods den Vader stimuleerde om extra te creëren, op dat hy hem gelijk soude wesen. Dat'er in de drie Goddelijke Per-

1670. Augustus.

Persoonen, *tres omnipotentia, constituitinæ omnipotentiæ*, gelijkerwijs, *tres potentiæ animæ constituunt animam.* Dat de tweede en derde Goddelijke Persoonen aan den Vader inferieur zijn. Dat God tot dien tijd toe hadde gereserveert de vereeninge van de Geloovige en Ongeloovige, alsoo doen geopenbaart wierden de prerogativen van de aldergoddelijkste Maria in alles gelijk aan haren Soon. Dat de alderheyligste Maget had een Ziel in alles gelijk aan de Ziele Christi. Dat God had gewilt dat Lucifer Christum soude aanbidden, en sijne Moeder in *idea*, ofte imaginatie, tot een teyken van subjectie; sulks geweygert hebbende te doen, was uyt den Hemel gebannen. Dat een gedeelte van de Engelen met Lucifer waren gevallen, en in de locht gebleven, alsoo hem Lucifer hadde geadhereert, alleen door begeerte, sonder deliberatie. Dat door de productie van het matereele Chaos, God daar een ander hadde geschapen, geconstitueert van qualiteyten alleen, en had geproduceert, *potentias formatrices compositarum matrialum*, de welke zijn als *centrum sparorum incræatutarum.* Dat God in de Scheppinge van de elementare Werelt en van alle de bezielde dingen, en onderscheydinge der Elementen, den dienst van wederspannige Engelen had gebruykt. Dat God had toegelaten aan de Duyvelen verscheyde wilde Dieren te scheppen, volgens de swaarte harer misdaden. Dat Godt, om het leven en ziele te geven aan de Beesten, daar toe gebruykt had *evitatem intellectualem reprobam*, van de wederspannige Engelen, en dat de selve Gedierten verderffelijk zijn, om dat die getrokken zijn uyt een substantie tot afgronden geschikt, en zijn de voorsz. Gedierten selfs geanimeert met een geduurige infatigabiliteyt van de Duyvelen, door de welke die voort-gebracht werden. Dat de Menschen zijn geanimeert van een Goddelijke kracht, *vitæ generatæ & spiratæ*, en dienvolgende zijn manullabilen. Dat God in dit leven soo veel machts geeft aan Heyligen over de Beesten, als hy aan Adam had gegeven eer hy had gesondigt. Dat de voorsz. Wijsheyt word gehaalt uyt den Troon van de eeuwige wijsheyt, en daarom niet kan bestreden werden. Dat de *ideale* Schepselen zijn *Materia Prima*, daar van de Philosophen disputeeren. Dat de Kinderen geprocreert by Ouders die in dood-sonde zijn, blijven in de ziele besmet, niet alleen met erf, maar ook met dadelijke sonden. Dat het facilder is aan Kinderen uyt Ouders gebooren, die tot het goed zijn genegen, de deucht meer te oeffenen, dan aan anderen. Dat den wille van God den Vader is genecessiteert geweest de Werelt te scheppen. Dat Maria was voort-gekomen uyt den schoot van 't Goddelijk Wesen, met een gedeificeerde Ziele, anders had, om de ongelijkheyt van de natuur, niet konnen geschieden: d'uniteyt van den H. Geest, door welkers toe-doen het Woord mensch geworden was, in het Lichaam van de Goddinne Maria. Sprekende van den Hemel, na de welke Christus onsen Heer was op-gegaan, bevestigde hy door den selven verstaan te worden de drie Persoonen; den Vader was *Cœlum Increatum*, de Soon *Cœlum Generatum*, en den H. Geest *Cœlum Inspiratum*, welk zijn drie seer blinkende Spheren. Handelende van het sitten Christi aan de rechterhand sijns Vaders, seyde, dat zijn menschwerdinge is arbitersse gestelt over d'uytwendige Almogentheyt, niet dependeerende van den Vader. Hy leerde, dat Maria was de Dochter Gods voor de ontfangenisse van het Goddelijke Woord, en was in haar Ziele geidentificeert de Godheyt, en dat sulks seer wel bekent is geweest aan den Engel Gabriel, daarom had hy van haar geseyd, *ab initio & ante sæcula beata sunt*; in dier voegen als dat van Christus geseyd word, dat *occisus sit ab origini mundi.* In de uytlegging van het Gebed des Heeren, appliceerde hy de woorden, *adveniat Regnum tuum*; tot sijn ingebeeld Rijk van den Alderhoogsten. En uytleggende de Engelsche salutatie, groete hy de Maget Maria met de Epiteten, *unisperata Dea*, Dochter van den Alderhoogsten, en van den waarachtigen H. Geest vleesch geworden, en met sijn ongoddelijke Penne hem onderwinde te schrijven, dat door de sonde van Eva, God had vast-gestelt dat den H. Geest sou mensch werden, en 't Serpent den kop verpletteren. Dat wanneer den mensch gelooft, en hem oeffent in Goddelijke werken, God blijft nootsakelijk verbonden hem mildelijke gratie te geven, niet uyt barmhertigheyt, maar uyt scherpe rechtvaardigheyt. En om aansien onder de sijnen te krijgen, en hun te doen gelooven, dat sijn Leere Hemelsche Leeringen waren, geen bedriegelijke vonden na-liet hem gedicteert door sijn eygen verdorventheyt, die hy oordeelde te passen of op den tijd, of op de conditien en waarde van sijne Navolgers; want hy produceerde te verschrikken den genen die hen onstandvastig hielden om hem te adhereeren, haar seggende dat God den Vader hem had geopen-

1670. Augustus. baart dat hy daarom tegens haar vergramt was, en godloosselijk trachte te trekken eenige motiven en teykenen van de oprechtigheyt van sijn Doctrine uyt eenige inwendige beweging, als hy yemant van sijn Adherenten sich had ingebeeld te hebben gevoelt in het ontfangen van de Encharistie, en veynsende in de voorsz. sijn vergadering te zijn ontsteken met een begeerte van versmaatheyt en kleynachting, verhaalde sijn oude dissolutien; doch daar by voegende, dat hy naderhand tot God bekeert is geworden in de Kerke van St. Maria Magiore, tot Romen, en dat sijn bekeeringe was vergeselschapt geweest van een merkelijke aardbeeving, als mede dat hem waren verscheenen den Aarts-Engel Michael, en den Apostel Paulus, en dat hem den eersten met een ongemeene geroep had gesproken, en den anderen geseyd, *multa dissonantia venient omnia tamen ad majorem Dei gloriam.* Hy seyde mede, dat door de Goddelijke inspraken hem seer licht vielen de hoogste misterien van ons Geloof, gevende tot een exempel de verrijssenis der dooden; seyde voort gesonden te zijn van God om de geheele Werelt te brengen onder de Catholische Kerke, dat hy had d'authoriteyt van Paulus, die van selfs seer groot was, soo dat uyt krachte van de selve S. Paulus een had bestraft de Prins der Apostelen, en dat die de selve was, daar door de Pausen gemaakt worden, en hy met de selve eenige woorden uyt-sprekende, verlichte hy, *Borri*, de menschen om tot groote wetenschappen, en seer diepe kennissen van de Heylige Schrifture te geraken, dat de selve authoriteyt met egaliteyt aan alle de menschen niet geconfereert word: noch aan yeder dien den selven was gegeven, geoorloft te zijn die aan anderen mee te deelen; hy niet-te-min als begaaft zijnde van meerder overvloedigheyt van gratien en kennissen, kon andere daar van deelachtig maken, soo hy in der daat dee ten reguarde van eenige van sijn Mede-gesellen, met het leggen van beyde de handen op het Hooft, aanroepende de H. Drievuldigheyt, op dat de selve soude gelieven hun te admitteeren in de Religie der Euangelische Notionalisten, en imploreerende voorts St. Michiel, Gabriël, Raphaël, de Engelen, Michaëliten, Gabriëliten, en al de Engelen van het Paradijs, op dat die souden bidden de H. Drievuldigheyt, datse haar soude geven het gebruyk van die waardigheyt, die bestond in het genot van de wijsheyt, en boven dien hun in te storten al wat nootsakelijk was tot de conqueste van 't Rijke Gods; verklarende mede, dat hy door middel van die waardigheyt de macht had van salig te maken, van den soodanigen die niet gedoopt waren; addeerde ook dat hy een inwendige vlamme hadde, die hem diende tot een contra teyken, om t'onderscheyden of de dingen die hy verkondigde van God quamen, die hem sijn leeringe instorten, welke Leeringe hy mede seyde Hemels erkent te zijn van eenige Nonnen, gemeenlijk geacht van een stichtig leven te zijn. De hand op-heffende dat God had groote saken in de selve beslooten, alle geordineert tot 't oprechten van 't Rijk van den Alderhoogsten, immers in de vijf vingeren beslooten te zijn d'almogentheyt Gods, verstaande daar mede te hebben verkregen de macht om 't gantsche menschelijke Geslacht onder de Kudde van een Herder te brengen: Somwijlen seyde hy dat hy had gesien de Ziele van eenige sijner mede-gesellen, omringt met licht van veelvoudige couleuren, alludeerende daar mee aan de veelheyt haarder deuchden, dat hy kende uyt het aanschijn der Persoonen hare inwendige operatien, hebbende mede de gratie om in het aansicht van yder des selfs Engel-bewaarder onder de gedaante van een rond licht te sien, waarom hy onder sijn medestanders in-stelde de gewoonte van malkander voor 't voorhooft te kussen, en had de voorsz. sijn mede-gesellen ongeleert verkooren, op dat haren handel en wandel voor Gods werken bekent wierden, dat hy hun t'sijnder tijd soude geven ingestortene wetenschappen, en alle noodige gaven tot de conquesten des Rijks van den Alderhoogsten; gelijkerwijs Christus onsen Heere heeft gedaan met sijn Apostelen: En daarom beval den genen die onder hem boeken had, die te verkoopen, als zijnde vol doolingen: maar dat hy leerde, was de waarachtige *Doctrina*, die daar na soude werden bevestigt van de Kerke, die hy geloofde als doen in de Wolken te resideeren. Eyndelijk wel wetende de periculen daar in hy sijn Mede-gesellen stelde, hun makende Sectateurs en complicen van sijn impieteyt, haar verwekten tot verachting van de straffen die haar souden mogen overkomen, immers van de dood selfs; want hy begeerde dat in een negendaagsche Gebed, by hem in-gestelt ter eeren van de Godsalige Maget Maria, sy-luyden aan God souden beloven het leven voor hem, *Borri*, te laten, tot belooninge van dat hy had uyt-gewerkt, en bracht haar

op

1670. op dien selven tijd ter plaatse daar de verwesene ter dood gerecht wierden, en haar hebbende Augustus. doen kussen de deur van de Plaatse, daar in de Gereetschappen van de Beul bewaart wierden, verklaarde in den Geest gesien te hebben de heylige Maget, die de voorsz. aanbiedinge en geloften voor aangenaam had ontfangen, en gebenedijde de sneeuw die daar lag, waar af hy van sijn Mede-gesellen een vat liet vullen, versekerende dat 't water van die sneeuw, de selve gesmolten zijnde, een seer bequame remedie was om veel gratien te krijgen. Aan een van sijn Leerlingen, predikende 't lijden, moedigde hem om sulks met blijdschap t'ontfangen, hem belovende dat hy hem sijn Engel-bewaarder sou geven, om hem by te staan, en kracht verleenen, om standvastelijk te gelooven alles wat hy soude geleert hebben; aan een ander der selver seyde hy, dat absolutelijk moeste gelooven dat hy sterven soude moeten; aan een ander had hy op-geleyd dagelijks te beloven vastelijk te sullen gelooven alle 't gene hy hem hadde onderwesen, tot 't storten sijns bloeds toe; ondervraagde yder van sijn Mede-gesellen wat tormenten hy geresolveert was uyt te staan, om te handhaven de Menschwordingen van den H. Geest, die hen geleert was; ende als hy (verstaande de incarceratie van sijne Complicen) sag om verre te zijn gestort die maximen, op de welke hy soo dwaaslijk hadde gemeynt sijn gedroomde chimeeren staande te houden, seyde dat hy hem als dan niet gevoelde met Goddelijke inspraken gedreven te zijn: maar indien sulks was geschied, dat hy begin soude hebben gegeven tot de conqueste des Rijks Gods, met hem te begeven naar de plaatse *del Divino*, tot Milanen, ende aldaar met schoone woorden aan den Volke te deduceeren de quellingen soo lichamelijk als geestelijk, die hy was uytstaande; verklaarde wijders aan andere te hebben voor-genomen alle 't selve in 't werk te stellen. En na dat hy aan den Volke het ongelijk en beswaarnissen, die hem en de sijnen (soo 't hem docht) geinfligeert wierden, soude hebben voor-gestelt, hen tot een oproer te brengen, en indien hy van 't Volk gevolgt en gesecondeert wierd, te gaan na 't Huys van den Aards-Bisschop, om sijn Mede-gesellen los te laten, als mede om de Dienaren, immers om den Aards-Bisschop selver om den hals te brengen. Hy dorst nochtans niet sulke lichtvaardige resolutien t'ondernemen, maar vond goed hem met de vlucht te salveeren van de straffe die hy wel wist verdiend te hebben: hy beterde nochtans niet in sijn doolingen; maar met een verkeerder en booser herte in de selve volherdende, vermaande doen ter tijd een van sijn Complicen, d'occasie voorvallende, te abjureeren, ende sulks met de monde te doen, alsoo hy hem van de sonde absolveerde, en dat hy in sijn Herte soude bewaren, de by hem gedane onderwijsinge; en na dat hy wech geloopen was, in seker Stad gekomen zijnde, hem aldaar heeft verstout gehad te trachten, niet alleen te spargeeren eenige van de boven-verhaalde doolinge, maar ook te leeren dat heymelijke sonde in de sacramenteele Biechte niet behoefden geopenbaart te werden. 1670. Augustus.

Ter oorsaak van dese Leere is hy door de Ketter-meesters in den ban gedaan/ sijn goederen zijn verbeurt verklaart/ en hy in sijn beeltenisse/ maar sijn Schriften in wesen/ zijn opentlijk verbrand geworden. In gevolg van het welke een ieder/ hy ware Geestelijk of Wereltlijk/ verboden wierd eenige gemeenschap met desen Borri te houden: maar in tegendeel geboden/ hem/ waar sy konden/ te achterhalen/ en in handen van de Ketter-meesters tot Romen te voeren. Maar hy/ de handen van sijne Vervolgers ontkomen zijnde/ geraakte in Holland, en heeft sich tot Amsterdam neder-geslagen/ alwaar hy eenige jaren by-na Vorstelijk geleeft heeft/ voerende den naam (na de Italiaansche wijse/ die met dien tijtel de Geneesmeesters gemeenlijk vereeren) van sijn Excellentie, door-gevende door sijn dagelijkschen arbeyd/ en naauwe ondersoekingen/ soodanige hulpmiddelen gevonden te hebben/ dat hy daar mede alderhande quasen konde helpen en genesen; uyt welken naam (gelijk alle vreemde dingen verwonderlijk zijn) hy van seer veele Grooten besocht wierd/ en ongelooffelijk gelt won: maar ten laatsten (door het koopen van veel kostelijke Juweelen/ heerlijke Schilderyen/ en andere kostelijkheden; voorts een heerlijken staat te voeren/ en seer diep in schulden vervallen zijnde/ was 't hem onmogelijk sijn stand langer te konnen houden) heeft hy sich naar Deenmarken begeven/ en tot Coppenhagen opgehouden: maar is ook van daar/ als elders gesegt word/ heymelijk in een Schip naar Sweden getrokken/ dwalende alsoo als een ellendigen Balling/ van het Zuyden naar het Noorden, tot dat hy/ als gesegt is/ onder

1670. onder des Keysers gebied op-gevat/ na Weenen, en soo voorts na Romen gevoert/ en aldaar in goede bewaring geset is/ daar wy hem sullen laten/ om ons tot wat anders te keeren.

Augustus.

Vermakelijkheden tot *Versailles*.

Onderwijlen was men tot Versailles besig het droevig ernst van den Oorlog/ in belachelijk jok uyt te beelden/ daar men een groot Schip/ seer aardiglijk verciert en toegemaakt/ van verscheyden andere kleynder/ deede bevechten/ maar al sonder geschut/ op dat de Mevrouwen en Jonkvrouwen/ die daar tegenwoordig waren om dat schoon werk aan te sien/ niet verschrikt souden worden: maar in de plaats van dat geluyt hoorde men een gedruys van Ketel-Trommelen, Trompetten, en Violons; en na dat sich dese Matroosen in dat Spiegel-gevecht wel genoeg hadden uytgesloofd/ wierdense met visch en lekkere vruchten wel onthaalt. Dit wierd daar na gevolgt van een Herders-spel/ van Harders en Harderinnen uytgebeeld/ alles vergeselschapt met de schoonste Musijk/ die men soude konnen bedenken. De Koning/ alhier sijn vernoegen geschept hebbende/ begaf sich van daar na St. Germain, gevende den Hartog van Bukkingam mede sijn gedeelte aan dese vermakelijkheden: op welke tijd de Heer Pieter de Groot, Gesant van haar Hoog-Mogende, mede tot Parijs quam/ maar met alles seer van de reyse vermoeyt zijnde/ had van nooden sich een weynig uyt te rusten; doch tot Coppenhagen nam de Heer de Wit sijn afscheyd/ (hebbende sijn last afgelegt) om sijn reys naar Polen voort te setten. Men kreeg toen ook aldaar tijdinge/ dat tot Port Louis drie Oost-Indische Schepen waren aangekomen/ die de Franschen op twee millioenen schatten/ met de welke de Heer de Monteverges quam/ die Onder-Koning over de Logie op Madagascar was geweest. Men socht ook nu de Stad Diepe, door de sware Pest by na desolaat en ontborgert geworden/ met het vergunnen van veel Vrydommen en Voorrechten/ aan die geene die sich daar met'er woon wilde neder-slaan/ weder te bevolken/ waar door wel 1000 Menschen sich derwaarts met'er woon begaven.

Pieter de Groot komt tot *Parijs*.

Ondertusschen borst het lang-gedreygde quaat/ tegen den Hartog van Lotharingen, eenmaal uyt/ die het sijn Majesteyt van Vrankrijk niet te passe konde maken/ leggende de selve met sijn geheel Land in de weeg/ waar over de Koning sich plotselijk Meester daar van maakte. De Hooft-stad Nancy, als mede Chattey aan den Moesel, waren haast overvallen: maar de Hartog selve maakte sich by tijds van daar/ en begaf sich na de Gebergten van Vagues in seekerheyt/ met hoope/ om met het vergaderen van eenige Troepen/ of maken van verbintenissen/ d'een of d'andere tijd eenmaal weder tot het sijne te geraken: onderwijlen moesten sijne Onderdanen (niet beters konnende) den eed van getrouwigheyt aan den Koning van Vrankrijk doen/ en hun natuurlijken Heer afsweeren; hier achter word een weynig breeder daar van gesprooken.

Lotharingen van den Koning van *Vrankrijk* bemachtigt.

1670. Augustus

Omtrent dees tijd wierd tot St. Denijs de Uytvaart over Madame d'Orleans gehouden/ zijnde alles/ tot aan het verwulfsel toe/ met swart en fluweele banden behangen/ die als Festoenen gevlochten waren/ met verscheyde wapenen/ en die van de overleden Princesse met haar Cijffer; tusschen alle de welke verscheydene Engelen stonden/ houdende Toortsen en Vaten/ uyt de welke een aangename reuk van reukwerk voortquam; de verbeelding wierd opgehouden van vier afbeeldsels/ met vier doods geraamten; onder/ en noch lager/ waren acht anderen/ verbeeldende de Hooft-deugden/ onder de welke een kleed was behangen met het wapen van de Princesse/ alles door meer als 200 Flambeauwen gelicht/ en soo heerlijk/ dat men oordeelde dat'er in lange geen heerlijker dienst aangestelt was. De Juffer of Lady Anna, Dochter van den Hartog van Jork, tot noch toe in het Hof van Vrankrijk by hare Moeye geweest hebbende/ wierd ook door den Koning van Engelands ordere/ weder af en naar huys gehaalt; komende op den tweeden van dese Maand tot Rye aan/ na dat haar de Koning van Vrankrijk, voor haar vertrek/ met een paar Braseletten of Arm-keetenen/ met groote diamanten beset/ en op wel 10000 kroonen geschat/ begiftigt hadde.

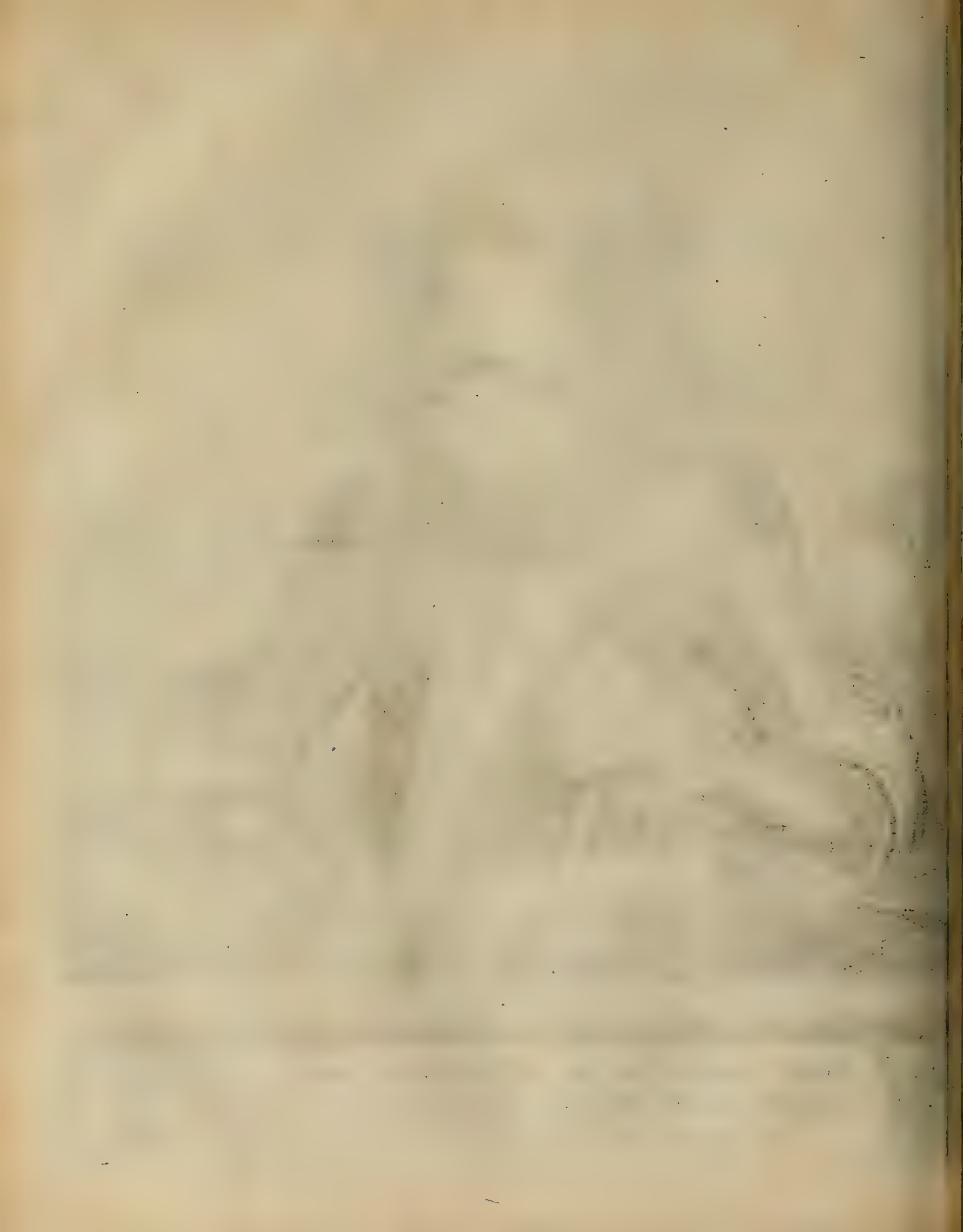
Uytvaart van Madame.

Maar op den 16. van dese Maand is sijn Excellentie, de Grave de Montery, binnen Antwerpen, als Gouverneur der Nederlanden, treffelijk ingehaalt. Na de middag omtrent ten vier uuren quamen al de Gilden, en

De Graaf van *Montery* tot *Antwerpen* ingehaalt.

JUAN DOMINICO de ZUNIGA en FONSECA, &c.
Grave *van* Montery, *Gouverneur en Opper Velt-heer*
der Spaense Neederlanden en Bourgondien.

C. Hagen. sculp.

WILHELM HENRICK,

Prins *van* Oranjen *en* Nassauw, &c.

1670. en de burgerlijke Wijken in de volle wapenen/ ieder op het cierlijkste toegemaakt/ die
Augustus. met den Burger-meester van Halmale, na de St. Joris Poort toe-trokken/ en in goedeordere sich buyten de Poort / en op de Vesten in ryen setten; het Geschut stond mede op de Wallen gereed. Tusschen 6 en 7 uuren quam sijn Excellentie aan, en wierd van den voornoemden Heer Burgermeester van Halmale ontmoet/ die hem des Stads sleutelen aanbood. Hier op trok hy met statie naar binnen/ hebbende een treffelijk gevolg; hy sat te paard/ en de geseyde Burgermeester ging te voet daar nevens/ van al den Adel te paarde gevolgt. Hy wierd aldus op het Hof van St. Michiel gebracht/ alwaar hy sijn verblijf sou hebben. Soo haast als hy in de Stad trad wierd al het Geschut rontom afgeschooten/ beantwoord van de Salvoos der Musquetten; de groote Klok wierd ook geluyd/ en alle de oude Gildens/ ieder met een brandende witte fakkel in de hand/ geleyden sijn Excellentie tot op het voor-verhaalde Hof. De Guarden en Lijfwachten gingen achter en voor/ ieder met een blooten deegen in de hand/ verselt met Trompetten en Ketel-trommen; de voor-raat en bagagie waren met de Muylen voor-af gekomen: kortelijk/ alles ging met een groote statie en heerlijkheyt toe. Sijn Excellentie wierd aanstonds van de Heeren van de Overigheyt en Corps begroet. Des anderendaags/ zijnde Kermis-dag, quam sijn Excellentie op het Stadhuys/ in de Staten-kamer/ om van daar den Ommegang te sien/ beneffens den Hartog de Villa Hermosa, de Graven Marchin, de Salazar, en andere Grooten/ die aldaar seer heerlijk onthaalt wierden. Ondertusschen was men aldaar over den toestel der Franschen seer gealarmeert; men sette omtrent Condé alle Sluyssen open/ en het Land rondsomme onder water/ hoe droogen Somer het ook was. Men verbood ook den Franschen Mars of trommel-slag meer te slaan. De Bisschop van Straatsburg was ook nu ter tijd tot Brussel, en reed in de Carosse van den Nuntius na Laken, buyten Brussel, daar de schoone Fonteyne van de Infante van Spangien, Clara Isabella Eugenia, by de Capelle van St. Anna, alle uyt enkelen blauwen Arduyn-steen gemaakt/ staat te sien; en is/ met den opgaanden Berg/ door een schoonen reeks boomen/ wel waardig om gesien te worden. 1670. Augustus.

Een Berg versinkt.

Op de grensen van Russia sonk omtrent dees tijd een hoogen Berg wech/ niet anders als een ongrondelijken poel nalatende.

Wederspannigheyt van Stenko Razin.

Toen maakte de wederspannige Moscoviter, daar hier voor van aangeroert is/ Steven of Stenko Razin, sich meester van Seringa aan de Wolga, beneffens eenige andere plaatsen omtrent Astrachan, vergaderende een sterk heyr tegen sijnen Heer/ den grooten Czaar. Tot dit veroveren gebruykte hy een oorlogs-list/ daar hy den Stadvoogt van Astrachan veynsende (met het verlaten van sijn Schuyten en Pramen de vlucht te nemen) door bedroog/ komende hem op het onvoorsienste op den hals/ en hem met wel 6000 mannen afmakende/ waar door hy geen groote swarigheyt vond het Kasteel en de Stad van Astrachan te veroveren/ te meer/ dewijl de besettinge alreeds door wanbetalinge misnoegt was; ook konden sy/ als te swak/ door sulk een merkelijk verlies/ geen genoegsame tegenstand bieden. De vreemde Bevelhebberen/ die hy daar inne vond/ deede hy handen en voeten afkappen/ en daar na ophangen.

Dese saak bracht den Czaar een groote verslagentheyt aan/ dewijl dit Astrachan een plaats van een seer groot belang is/ over de welke de koopmanschappen selfs geheel na Persien moeten gaan/ gelijk ook al de voorraat van daar komen moet. Het maakte desen wederspannigen te ontsachelijker/ dat hy door sijn groote beleeftheden veel van de groote Bevelhebberen tot sich wist te trekken. Hy dan selfs voor der Moscouw, wel een groote/ maar geensints sterke Stad/ bekommert/ deede terstond met grooten yver een vliegend leger/ onder Knees Juriaan Dolgorinka, vergaderen/ het welke ten eersten desen wederspannigen Stenko Razin op den hals komende/ den selven soo wel te pas aantaste/ dat'er veel van de sijne op de plaats dood bleven: maar hier na sal in 't vervolg breeder van gehandelt worden.

Reysen van den Keur-Prins van Heydelberg.

De jonge Keur-Prins van Heydelberg nam toen ook sijn vermaak in het besien van vreemde Landen. Hy reysde onbekent door Straatsburg: maar tot Basel wierd hy onthaalt/ en nam alsoo sijn weg door Switzerland;

1670. Augustus.

land; wordende doorgaans met de gewoone Geschenken vereert/ hoewel hy sich socht bedekt te houden. Men sogt hem/ als een Prins van sulk een geboorte/ alle genoegen toe te brengen/ en onthaalde hem op het Meyr met alle feestelijkheden. Hy nam ook sijn vermaak in het schieten met den Boet-boog/ daar mede hy den hoogsten prijs quam te winnen/ die een gouden beker was/ en hem/ benessens het bysonder en heerlijk onthaal/ seer aangenaam was; hy reysde voorts naar Coppenhagen, om aldaar met de Suster van sijn Majesteyt van Deenmarken te trouwen. De jonge Landgraaf van Hessen nam ook op dese tijd sijn speel-reys naar Engeland aan/ daar hy/ en elders/ wel toonde een Prins van seer goede hoop te zijn.

En de Landgraaf van *Hessen*.

Haar Edele Groot-Mogende hadden ook een Plakkaat tegen de Fidei-Commisse-goederen, van den 23. van den voorleden Maand/ doen verkondigen/ het welke wy hier ter plaatsen moeten gedenken.

Placcaat tegen de Fidei-commisse goederen.

DE Staten van Holland ende West-Vriesland: Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, dat wy in achtinge nemende, hoe dat by de President, ende Raden van onsen Hove te meermalen eenige goederen den last van Fidei-commis subject gemaakt wesende, daar van buyten figure van Proces werden geeximeert, ende sulks om redenen toe-gestaan, dat de selve als vrye Goederen mogen gebruykt werden: Naar ingenomen bericht van den gemelten onsen Hove, ende gehoort 't advijs van Commissarissen, de welke t'onsen begeerte 't voorsz. bericht hadden geexamineert, goet gevonden, geordonneert ende gestatueert hebben, gelijk wy goet vinden, ordonneeren ende statueeren mits desen, dat van nu voortaan alle versoeken, tendeerende om eenige goederen van den last Fidei-commis ontslagen te hebben, privatelijk, ende alleen aan ons geaddresseert, ende daar op van onse souveraine dispositie de versochte Octroyen af-gewacht sullen moeten werden, sonder dat die van den voorseyden onsen Hove, ofte ook eenig ander Collegie haar voortaan soodanige concessien meer sullen hebben aan te matigen, op pœne van nulliteyt, blijvende nochtans alle Octroyen, de welke hier bevoorens by den gemelten Hove tot ontslaginge van eenige Fidei-commissien souden mogen verleent wesen, indistinctelijk gemainctineert wesen: Gelijk wy alle de selve tot weeringe van meenigvuldige disputen uyt onse souveraine macht ende authoriteyt generalijk hebben geapprobeert ende geratificeert, approbeeren ende ratificeeren mits desen: Lastende allen ende een yegelijk, die het aangaan mach, haar daar naar te reguleeren. Ende ten eynde alle onse Ingesetenen ende Onderdanen van dese onse goede meyninge behoorlijke kennisse mogen hebben tot hare narichtinge, beveelen wy dat van desen affictie ende Publicatie gedaan sal werden, daar sulks behoort, ende in gelijke saken te geschieden gebruykelijk is. *Gedaan in den Hage, onder onsen grooten Zegele hier onder gedrukt, op den 23. July, onses Heeren ende Saligmakers* 1670.

Ter Ordonnantie van de Staten,

Herbert van Beaumont.

Hare Hoog-Mogende ook siende dat een ieder na de Fransche Armature en wapen-rustiging om-sag/ konden ook niet minder als upt hunne oogen sien. Sy versagen de Guarnisoenen op de Frontieren van Braband en Vlaanderen, voornamentlijk de Stad Maastricht; sy kregen ook als doe het nabolgende bericht van de brave overwinninge/ door den Heer Admiraal van Gent, in de Middellandsche Zee, op de Turksche Rovers behaalt. Wy stellen/ tot over-bericht van den Leser/ den Brief van den Heer van Gent alhier van woord tot woord.

Missive van den Heer Luytenant Admiraal van Gent, geschreven aan de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Brief a[...] gaande overwi[...] ning va[...] *van Ge[...]* op de T[...]*ken* behaalt.

Hoog-Mogende Heeren:

MYne Heeren. Dewijle den Almachtigen Godt uwe Hoog-Mogende Wapenen op den 27. en 28. Augusti met een heerlijke ende gelukkige Victorie tegens ses Algiersche Roovers heeft gelieven te zegenen: Soo hoope ik dat niet onaangenaam sal zijn, dat ik de selve daar

1670. Augustus.

daar af in alle onderdanigheyt, omstandig raport doe. Eerstelijk sullen uwe Hoog-Mogende gelieven te sien uyt de nevensgaande Bylage, de civiele bejegeninge, die ik op den twee-en-twintigsten Augusti, van den Heer Admiraal Allen ontfangen hebbe, ende 't geene wy doen te samen hebben af-gesproken, in gevolge van het welke wy al kruyssende, ons onthielden onder de Caap Spartel, sagen wy den vier-en-twintigsten dito omtrent Zuyd-Ooster Son, en Zuyd-Zuyd-Westen Wind, eerst twee, ende daar na noch vier Zeylen in het Noord-westen van ons: Wy hielden onse cours met kleyne Zeylen by der Wind, ende ik liet een witte Wimpel van boven, en witte Vleugels waayen, sy quamen fraay op ons af, tot datse het hol van onse Schepen ontdekten, smeten het doen over-staag, ende maakten doen alle hare Seylen by, gelijk als wy ook deeden, ende haar met alle mogelijken vlijt vervolgden, sy hielden verscheyde kourssen, doch quamen haar soo naar, dat de Capiteynen Verschuur, en Thomas Tobiasz. die doen de voorste waren, haar den geheelen nacht in het gesicht hielden. Den vijf-en-twintigsten 's morgens, hadden wy dikke regenachtige lucht, ende West-Noord-Westen Wind; doch op den dag stilletjes en variabel, den cours van gelijken, continueerden onsen Jacht als vooren, houdende haar den heelen dag in het gesicht: De voorsz. Capiteynen waren haar soo na gekomen, dat sy des avonds eenige schooten op haar schooten, doch sonder effect; twee uuren naar Sonnen ondergang smeeten sy het overstaag, en meenden ons te ontdonkeren; doch siende dat wy aanstonds met haar over-wenden, wenden sy het wederom om de West, de Wind Zuyd-Zuyd-Westen, cours by de Wind, doch variabel, hier door raakten den Capiteyn Verschuur te Loefwaart van haar, ende hielden haar den heelen nacht in het gesicht

Den ses-en-twintigsten 's morgens, als noch de Wind Zuyd-Zuyd-Westen, betoogen regenachtige lucht, en weynig koelte, bevonden dat wy den Vyand fraay genadert waren, ende den Capiteyn Verschuur, meest te Loefwaart van haar was, de Capiteyn Tobias was ook te Loefwaart van ons, ende van eenige van hare Schepen; doch krijgende omtrent de Vroeg-kost een mooye Topzeyls koelte uyt den Noorden, liepen wy met onse Schepen, en ook den Vyand, die wat ruymer af-hiel, fraay op, die wy omtrent Zuyder-Son soo na quamen, dat de voorsz. Capiteynen verscheyde schooten op haar deden: Sy maakten semblant of sy ons het Hooft wilden bieden, latende hare Vlaggen waayen, als ook de Admiraals, Vice-Admiraals, en Schout by Nachts Vlagge; doch siende dat wy sterk op haar in-drongen, setten sy het weder op het loopen, ruymschoots, ende voor de Wind, op verscheyde kourssen: Wy waren haar soo na, dat de Capiteyn Verschuur continueelijk op haar schoot, bleven haar ook alsoo den heelen nacht vervolgen.

Den seven-en-twintigsten 's morgens, hadden wy een mooy koeltje uyt den Westen, sy continueerden haren cours om de Oost, sochten het naauw te krijgen. Wy waren haar soo naar gekomen, dat ik mijn onderste laag deede gereet maken, meende haar daar mede te begroeten; doch siende dat wy haar niet wel begaan konden, ende dat wy door het schieten verachterden, schoot ik maar vier ofte vijf schooten, ende continueerden onsen jacht naar vermogen: Wy waren den Capiteyn Thomas Tobias des nachts wat voor-by geloopen, alhoewel niet anders hebben konnen sien, of heeft sijn uytterste best gedaan, ende den Capiteyn Schey, die in het begin van de Jacht, ende in het by de Wind zeylen, wat achter uyt geraakt was, alhoewel ook altijd sijn uytterste best gedaan heeft, was ons 's nachts fraay op-gekomen: Den Capiteyn Verschuur was als noch de naaste by den vyand, en canonneerden continueelijk: Gelijk haren Admiraal, die de best bezeylde van haar allen was, ende meest achter bleef, ook op hem schoot, doch wederzijds sonder effect: Ik schoot ook eenige schooten, doch siende dat ik haar noch niet recht begaan koste, continueerden onsen jacht naar vermogen: Wy sagen met Zuyder-Zon de Moorsche Kust, tusschen Larache, ende Argilla Zuyd-Oost ten Zuyden, drie mijlen van ons, hadden doen een labber koeltje uyt den Zuyd-Westen, vervolgden den vyand naar vermogen, die het dicht onder de Wal socht: Komende omtrent Arzill, sagen wy vijf Engelsche Schepen, die wy den 24. 's morgens omtrent Caap Spartel gelaten hadden, onder de Wal op laveeren, die ik volgens afspraak door Zeyn-schooten adverteerden dat het den Vyand was: Wy hielden de Turken, die meest voor de wind liepen, soodanig beset, dat sy niet voor ons over konden, ende de vijf

1670. Augustus.

Engelschen rengeerden haar in seer goede postuur, om haar te stuyten: Sy kroopen so dicht onder de wal als mogelijk was, en meynden alsoo met den donkeren te passeeren, maar wierden omtrent een half uur naar Sonnen ondergang van d'Engelschen braaf gechargeert, ende geattacqueert: Haren Admiraal, Vice-Admiraal, en noch een ander Schip, meenden deur te breken: De Schout by Nacht, met noch twee anderen, meenden ons in een kleyn Sant-Baaytje te ontdonkeren, doch wierden soodanig begroet, dat sy mede voort moesten: Ende zijnde van alle kanten beset, liepen sy omtrent tien of elf uuren met het hooge Water gesamentlijk tegens de Wal, waar af ik door een Engelsche Slaaf, die aan mijn Boord quam swemmen, de eerste verseekering kreeg: Ende liet daar op aanstonds mijn Anker vallen, op sestien vadem, dwars van haar af, ende lasten den Capiteyn Schey, die een weynig daar na achter mijn om quam loopen, om het by mijn te setten: De Capiteynen Verschuer, en Tobias, die het noch bezuyden den Vyand hielden, lasten ik om het onder zeyl te houden, soo doenlijk was, ofte aldaar te setten, op dat sy ons aan die kant niet ontsnapten: Ondertusschen stuurden den Commandeur van de vijf Engelsche Schepen, genaamt Capiteyn Bits, die, vermits de sterke stroomen die daar gaan, soo verre af-gesakt waren, dat sy den Vyand niet meer begaan kosten, sijne Chaloup van mijn Boord, liet my seer beleeft groeten, en seggen dat hy den Vyand aan de Noord-zijde soude beset houden, versoekende dat ik van desgelijken om de Zuyd ende Zeewaarts soude doen; waar op ik hem te kennen heb gegeven de ordres die ik dies aangaande albereyts gestelt hadde, en dat geresolveert was om met het lumieren van den dag den Vyand met alle vigeur door onse ligste Schepen, of met gewapende Boots en Chaloupen, t'attacqueeren, en of het hem geliefde dat wy sulks gesamentlijk souden doen; ende stuurden den Jongen Lauder mede, om hem uyt mijnen name te begroeten, ende sulks te seggen, alsoo den Officier, die sy my gesonden hadden, geen Duytsch of Fransch sprak, en wy malkanderen niet wel verstaan konden: Ondertusschen waren wy vast besig om onse Chaloupen en Boots uyt te setten, ende belasten Schey, die het wat nader aan de Wal op twaalf Vadem geset hadde, dat hy soude continueeren te schieten op des Vyands Admiraals Schip, dat noch swaayde; ende soo wy naderhand uyt de Slaven verstaan hebben, was haren Krijgsraad daar noch vergaart, die daar door in hare deliberatien verstoort wierden, ende mede na Land vluchten. Mijn Boot ende Chaloup waren gereet een uur voor dage, en stuurde de selve met goede Matroosen en Musquettiers bemant, met mijnen Kapiteyn Hals, om te trachten den Turkschen Admiraal, ofte een van de capitaalste Schepen te veroveren of te besetten; doch sy raakten aan den Schout by Nacht, zijnde ook een groot en seer schoon Schip, het welk sy sonder eenige resistentie veroverden, ende daar uyt verloste gevangen Christenen: Ondertusschen waren onse andere Schepen ook besig; de Capiteynen Verschuer ende Tobias, raakten elk aan een ander Schip, daar sy ook eenige Christenen uyt verlosten. Den Capiteyn Schey raakten aan het Schip dat de Vlagge gevoert hadde, waar op hy boven de Christenen noch omtrent de twintig Turken ende Mooren vond, doch meest verminkt ende gequetst, van de welke ik twee van de beste aan den Heere Admiraal Allen vereert hebbe, alsoo wy op ons afscheyd sulks aan malkanderen belooft hadden: Ook hebben wy voor de selve gelost eenen Willem Jansz. van Amsterdam, die met d'onkosten twee hondert Rijksdaalders gekost heeft; uyt de resteerende sullen wy, op uwe Hoog-Mogende approbatie, elk een Cajuytwachter houden, dewijle anders geen Buyt bekomen hebben als een weynig quaad geweer, ende wat Plunje voor de Matroosen, alsoo de Honden alles over boord gesmeten hadden, en de Schepen albereyds soo vol Water waren, dat het Kruyt ende Victuailie bedorven was.

De Engelsche, die het den heelen nacht onder Zeyl hielden, ende daar door vry wat afgesakt waren, raakten aan het Schip van den Turkschen Vice-Admiraal, daar sy de Vlagge, Plunje, ende eenige Slaven af gebergt hebben.

Het seste Schip hadde den Vyand selver in brand gesteken, en alle de Christenen van het selve, ende noch van een ander Schip medegenomen: Ik liet omtrent de vroeg-kost de witte Vlagge waayen, gaf ordre dat men alle de Engelsche Slaven aan den Engelschen Commandeur soude brengen. Stierde vorders de Capiteynen Schey, en Swart, met mijn Opper-timmerman, om de veroverde Schepen te visiteeren, om

1670. Augustus. om soo het mogelijk was, de selve van den grond af te halen, ende mede te nemen, doch waren al-te-maal geborsten, en aan stukken gestoten, alsoo daar een heel holle Zee schiet, den grond klippig is, ende een lager wal was; soo dat wy mosten resolveeren, na dat wy de maats noch wat hadden laten plukken, de Schepen in den brand te steken; Den Engelschen Commandeur zand omtrent Zuyd-Ooster-Son sijn Chaloup aan mijn boord met 16 Nederlandsche en Duytsche Slaven, ende liet mijn bekent maken, dat hy naar sijn Admiraal, leggende noch in de Bahia van Gibralter, moest zeylen, waar op ik den Capiteyn Tobias met twintig Engelsche Slaven weder aan sijn boord zond, om hem ende sijne by-hebbende Capiteynen te bedanken, voor de goede devoiren die sy in dese rencontre hadden gepleegt, met versekeringe, dat ik daar af omstandelijk rapport aan mijne Heeren ende Meesters, als ook aan den Heer Admiraal Allen soude schrijven: Verders versoekende, dat hy my de eere wilde doen omme het middag-maal by mijn te houden, op dat ik tijd hadde om mijn Missive te vervaardigen, ende hem een glaasje tot dankbaarheyd te brengen; doch hy liet sulks beleefdelijk excuseeren, seggende dat hy noch een uur of twee op de Missive wachten soude: doch door de sterke stroomen raakten hy heel in het naeuw, soo dat de voornoemde Missive, met de resteerende Engelsche Slaven, den 29. deses door den Capiteyn Thomas Tobiasz gezonden hebbe: Ik hield het voorts ten Anker, tot omtrent een uur voor Sonnen ondergang, ende stelden de Capiteynen nochmaals voor, of geen middel was om eenig Geschut uyt de veroverde Schepen te bergen; doch sulks onmogelijk zijnde, lieten wy de Wrakken te deege verbranden, ende sagen de strand met groote menichten van Mooren te Voet en te Paard beset, die wy altemet een schootje gaven, gelijk sy ook deden als onse Schepen by de Wrakken quamen.

Naar dat wy door de verloste Christenen bericht worden, zijn dit geweest de ses beste Schepen van Algiers, gemant en gemonteert als Uwe Hoog-Mogende uyt de nevens-gaande Lijste sullen gelieven te sien: Wy hebben uyt de selve gekregen . . . . Nederlanders ende Duytsche Slaven, een-en-dertig Engelsche, ende . . . . van alderhande Natie, meest Spangiaards en Portugeesen, die ik voorts met de eerste gelegentheyd elk naar sijn Land sal zenden.

1670. Augustus. Een van de verloste Christenen heeft my gebracht de Schout by Nachts Vlagge, maar de Vlagge van den Admiraal weten wy noch niet waar dat gebleven is, geloove dat sy die mede genomen hebben, ofte dat d'Engelsche Slaven die aan hare Schepen gebracht hebben: maar de Zijde Vlagge van achteren heeft den Capiteyn Schey bekomen; de andere Capiteynen hebben ook eenige Turksche Vlaggen bekomen, neffens verscheyde Vlaggen van alderhande Natien, die wy hoopen op onse wederkomste te presenteeren, ende Uwe Hoog-Mogende geluk te wenschen met dese heerlijke ende gelukkige Victorie, die met weynig bloed-storten verkregen is, ende den Zeeman groote gerustheyd geven sal.

Verblijve Hoog-Mogende Heeren, &c.
Uwe Hoog-Mogende gehoorsamen ende getrouwen Dienaar

W. J. van GENT.

In's Lands Schip de Spiegel, zeylende Larache een en een half mijl Oost Zuyd-Oost van ons, desen 31. Augusti, 1670.

Namen van de Commandanten ende van de seven Schepen van Oorloge, hare Monteeringe ende bemanninge: Uyt Algiers den achtsten Julij sestien honderd en t'seventig t' zeyl gegaan.

Jud, een Renegaad.

Commandeerende 't Konings Schip de Bloem-pot, van veertig Stukken, voerende de Vlagge van bovene, gemonteert met veertig Stukken ende ses Bassen, bemant met vijftig Christenen, en drie honderd soo Turken als Mooren.

Brameren, een Turk.

Commandeerende 't Admiraals Schip van Algiers, de Tyger, van veertig Stukken, voerende

1670. Augustus.

rende de Vlag van de Voor-steng, gemonteert met ses-en-dertig Stukken en ses Bassen, bemant met ses-en-veertig Christenen, ende drie honderd soo Turken als Mooren, door de Engelsche verovert ende in de brand gesteken.

Herrutz, een Turk.

Commandeerende de Staande Tijger van veertig Stukken, voerende de Vlagge van de Kruys-steng, gemonteert met ses-en-dertig Stukken en vier Bassen, bemand met seven-en-veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Mondegeer, een Moor.

Commandeerende de Dadel-boom van ses-en-dertig Stukken, gemonteert met twee-en-dertig Stukken en vier Bassen, bemant met veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Alirys, een Grieks Renegaad.

Commandeerende de Harderin, van ses-en-dertig Stukken, gemonteert met twee-en-dertig Stukken en vier Bassen, bemand met veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Ali Cassum, een Colory, dat is te seggen, van een Turk en een Moorin gebooren.

Commandeerende de dubbelde Roos, van vier-en-dertig Stukken, gemonteert met acht-en-twintig Stukken en vier Bassen, bemand met acht-en-veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Moze Morte, een Colory.

Commandeerende d'Orangie-Boom, van dertig Stukken, gemonteert met vier-en-twintig Stukken en twee Bassen, bemand met ses-en-dertig Christenen, en twee honderd soo Turken als Mooren.

De ses eerste Schepen zijn onder Gods zegen, door den Luytenant Admiraal van Gent, en drie Schepen van sijn Ed. Esquadre, naar vier dagen jagens, eyndelijk door vijf Engelsche Fregatten, onder 't Commando van den Commandeur Bits, by de Caap Spartel gestuyt, en mede vigoureuselijk geattacqueert, zijnde naar een gevecht van vijf of ses Glasen, by nacht aan strand gejaagt, ende des anderen daags door de gesamentlijke Schepen verovert: d'Over-gebleven Christenen daar uyt gehaald, en des Vyands Schepen verbrand.

't Laatste zijnde d'Orangie-Boom, den tienden deses, van des ochtens vroeg tot in den nacht gejaagt hebbende, is zedert van de ses anderen niet gesien geweest, en werd van sommige gepresumeert dat soude gesonken zijn, doch is onseker, en werd van de geborgde Christenen niet gelooft.

Verdrag tusschen Spangien en Engeland, over de Landen in America.

Onder dies wierden de onlusten tusschen Engeland en Spangien over de saken van America mede by-gelegt en verdragen / bestaande in een vergeetinge van al het voorgaande; dat wederzijds gevangenen souden werden bry-gegeven; dat niet alleen de Engelschen in alle Spaansche Havenen een bryen toegank en goed onthaal souden vinden: maar dat ook het Eyland Jamaica onwedersprekelijk aan de Kroon van Engeland in Souverainiteyt en opper-macht sou blijven. De Engelschen tot ophoopinge van de overwinninge der Nederlanders, gaven de Turken ook brave proeven van hun dapperheyd; bespringende omtrent de Caap de Gaat (soose die op sijn Zee-mans noemen) seven Turksche Roovers / van de welke / soo de Vice-Admiraal als de Admiraal / yder ses-en-vijftig Stukken / maar de Contra-Admiraal (een nieuwe slag) sestig Stukken voerde / de andere waren van geen minder als veertig Stukken. De Engelsche Capiteynen / Joung en Allington, wierden in den eersten aan-val / die seer hevig was / dood geschooten: maar den Turkschen Vice Admiraal geraakte in de grond. Dit duurde soo den geheelen dag / dat de Turken soo veel kregen / datse des anderen daags geen lust hadden weder te beginnen / maar al met den nacht ontdonkerden / soo dat men des morgens geen Turken meer sag. De schade der Engelschen was anders niet veel.

Engelsch overwinning op de Turken.

Soo blijde als de Turken waren over het veroveren van Candia, ter gedachtenisse van het welke / sy binnen Constantinopolen een nieuwe Mosquée of Kerk lieten bouwen / soo smarte het de Barbarische Roovers van Algiers, een goed getal van hunne Roof-schepen te laten sitten / op dat sy mochten weten / dat het altoos niet over eenen boeg kan gaan. De Lijste hier van is dese:

Septemb. Verlies van de Roovers van Algiers.

1. Het

1670. Septemb.

1. Het Schip de Bloem-pot, met 28 Stukken, verovert door de Engelschen.
2. De twee Leeuwen, door de selve genomen, en beneffens sijn Prijs verbrand.
3. 't Gulde Vlies, met 24 Stukken, by Tetuan aan strand gejaagt.
4. De Dolphijn, met 14 Stukken, by Zalée gesonken.
5. Mustapha Rais, met 16 heele Cartouwen, mede op de hoogte van de Caap de Palos, vluchtende voor de Christen-Schepen, vergaan.
6. De Halve Maan, met 40 Stukken, door toeval en sijn eygen vuur in de Haven van Algiers verbrand.
7. De Roos, met 6 Stukken en 6 Bassen, door de Engelsche genomen.
8. De Staanden Arend, met 4 Stukken en 6 Bassen, mede door de selve genomen.

Noch 2 lange Barken, yeder van 4 Stukken.
Een ander met 12 Stukken.
Noch een met Steen-stukken, door de Spangiaarden en Genueesen vermeestert.
Noch twee Brigantijnen, door die van Yvica genomen.
Noch de Brigantijn den Divan met een Stuk, door de Engelsche genomen.
Noch twee andere Brigantijnen, door die van Ceuta in Barbaryen verovert.
En boven al dese noch 6 van hunne voornaamste Roof-Schepen, by Capo Spartello verbrand, van alle welke Schepen veel Christen-Slaven zijn verlost.

Slaven verlost.

Vader Thomas Tand, Maturius genoemt, geestelijke van de ordere der Drivuldigheyd, en gezonden tot verlossing van de gevangenen, bracht met sich tot Marseille 53 verloste Christen-Slaven uyt Barbaryen, beneffens het doode lichaam van Vader Hendrik Voussen, door den Generaal van de Ordere af-gezonden; dese stierf onder wegen op de Zee, genoegsaam van blijdschap sich selven verlost te sien. Geheel Barbaryen was nu ter tijd geheel in het geweer, omtrent Sancta Croce of St. Kruys, een Zee-haven aan den Oceaan, daar het sonderling toeging, soo dat selfs de Taffiletta (hoewel met een stout Leger voorsien) eens heymelijk met vier Paarden binnen Marocco most vluchten: maar dese naderhand sijn macht weder herstellende, quam sijnen nederlaag weder te boven, volgens een brief, uyt het Schip Sancta Maria geschreven; seggende, dat sy uyt het Casteel St. Kruys gevlucht waren, om dat de Taffiletta met een Heyr van 80000 mannen te Paarde, sich na het Slot van Susa niet verre van St. Kruys leggende, begeven had, welke plaats soodanig gesterkt was, dat die groote overwinnaar, die tot noch door geen geweld had konnen vermeesteren: maar de Inwoonders hadden die sterkte (voor-heen het eenige beletsel der vyanden) sonder grooten noot, aan den Taffiletta over-gegeven; doch dewijl de Gouverneur van St. Kruys, hoewel niet genoegsaam voorsien, evenwel mannelijk te beschermen, voorgenomen had, soo hadden de Fransche, Engelsche en Portugeesche Koop-lieden, door middel van eenige geschenken, het verlof verkregen, om vreedsamiglijk sich met hunne goederen en koopmanschappen van daar naar elders te begeven; waar op de Fransche en Engelsche te samen, en de Portugeesen alleen te scheep waren gegaan: maar dewijl alleenig twee Schepen in de Haven waren, hadden dese noch veel van hunne koopmanschappen, op den Oever moeten laten leggen.

Fidel vlieden Taffiletta.

De Paus was nu, soo wel als sijne vrienden, bedroeft, om dat de selve met pijnelijke en gezwollen beenen, aan het voet-euvel te bedde most leggen; doch hy liep geen gevaar aan het leven, en dese smart wierd al wat versacht, door de tijdinge die hy van den Vader Oliva, opperste der Jesuiten, ontfing; berichtende van een brief van Vader Adam, een groot Wis-kunstenaar, die schreef, dat (gelijk hy meer-malen had geschreven) de tegenwoordige Koning van China sich een bysonder lief-hebber van de Mathematica of Wis-kunst toonde te zijn, en de lieden van die wetenschap seer begunstigde, scheppende nu sijn vermaak in het gebruyken van de Quadrant en het Astrolabium, lettende seer nieusgieriglijk op al de demonstratien en werk-stukken van de selve. Hy had daar over den Vader Adam eens by hem doen komen, die hy nevens hem had bevolen te sitten, (dat een groote eere is) met de welke hy, over een Astronomischen Ring, eenige Tafelen, en teken-bladeren in de Bouw-kunst, Gesicht-kunst, en Sterre-kunst gehandelt hadde, soekende van alles des Vaders onderrechtinge met een bysonder vergenoegen, dat hy belooft hadde, gezegelde brieven te verleenen, om alle gevangene Christenen in sijn Rijk te doen ontslaan, en dat de selve door sijn gantsche gebied, hunne vrye Gods-dienst,

Bericht van den Koning van China.

op

1670. op sulke plaatsen / als hy soude aanwijsen / mochten genieten.

Septemb. De Hertog van Bukkingam / (tot noch toe een voorstander van de Hollandsche saken) nu tot Parijs Gesant zijnde / most of den mantel om-keeren / of een quaden pas gaan; soo veel is'er van / dat hy van den Koning (als sommige seggen) onder het danssen met een seer kostelijken Degen behangen wierd / en vereert met een kostelijk Tapijt / en het Beeld des Konings in een Doos met Diamanten / alleen op 50000 guldens geschat. De Ridder Hattouw wierd van Portsmouth naar het Eyland Jernsey gezonden / om aldaar als Gouverneur te gebieden / op eenig mis-vertrouwen op de Colonel Lambert, die daar op tot een eeuwige gevangenisse / als een van de voornaamste medestanders van den Protector Cromwel, gehouden wierd.

Van Bantam quam als doe het verlooren-geachte Schip de Welkomst (dat seer wellekom was) aan / hebbende groote sterfte onder haar volk onder wegen gehad.

't Casteel van Antwerpen verbetert. De Gouverneur van het Casteel tot Antwerpen, dede nu ook het selve Casteel seer versterken / en over-al daar het noodig gedacht wierd voorsien / de Wallen met Frijten op-maken / en daar tusschen met aarde op-vullen / zijnde het Geschut / op de Italiaansche maniere daar tusschen gestelt / dat een goet wesen gaf. Hy dede alle houte Sentinel-huysen wech nemen / en steene in de plaats maken / soo dat dese sterkte een heel anderen stand kreeg. Hy deed ook des Konings Wapens / daar voor staande / op een nieuw seer schoon vergulden / soo dat het wel te sien was / dat'er een nieuwe Gouverneur binnen was. De Graaf de Montery toonde ook wel een ander Man te zijn als de Connestabel, stellende wel haast ordere / dat het Spaansche Krijgs-volk niet meer met de Pluymen op de Hoed gingen bedelen.

Lijste van de Ridders van het Gulde Vlies. De Lijste van de Ridders van het Gulde Vlies / van nieuws door den Koning gemaakt / quam toen ook voor den dag / zijnde dese volgende:

Van wegen Spaagien.

De Hertog van Veragues.
De Hertog van Alcala.

Wegens Duytsland.

De Graaf van Nostie.
De Graaf van Wijssenwolf.

Wegens Romen.

De Connestabele Colonna.
De Prince van Palestina.

Wegens Sicilie.

De Hertog van Terra Nova.

Wegens Napels.

De Hertog van Andria.
De Prince van Piombino.

Wegens Milanen.

De Marquis Theobaldi Viscomté.

Wegens Nederland.

De Graaf van Egmond.
De Hertog van Estrée.

Wegens Bourgondie.

De Marquis de Marimont.
De Baron de Batteville.

Breeder bericht van het in-nemen van het Hertogdom van Lotharingen. Wy hebben voor-heen het in-nemen van het Hertogdom van Lotharingen, door den Koning van Vrankrijk, aan-geroert / hier volgt nu een breder bericht daar van: François, Hertog van Crequi, Marschalk van Vrankrijk, hebbende het gebied over des Konings Troepen in Lotharingen, dede op den 2. van dese maand verkondigen / en tot Luyk door den druk gemeen maken / dat hy / komende van wegen den Koning sijn Meester op de Grensen / den Hertog van Lotharingen noch sag voort-gaan in het voort-setten van sijn onordenen / over het welke sijn Majesteyt geen kleyne reden van misnoegen kreeg; waar over hy de Gemeente en Verkoorene beroepen en gelast had / om binnen hunne plaatsen te blijven / en alsoo van het volk alle onheylen af te weeren / mits volgende de ordere die men hen gaf; hadde ook aan alle de Gemeenten en Plaatsen / voornamentlijk aan de Verkoorene / laten weten / dat hen de Koning onder sijne bescherminge en Sauvegarde nam; datse sijne weldaden soude genieten / mits dat niemand tegen hem sich repte / onder wat schijn het ook soude mogen zijn; dat men anders der Edelen goederen verbeurt soude verklaren / en die van de Gemeente wech nemen en verbranden / en de Verkoorene en andere bysondere / die de Wapenen op-namen / doen op-hangen.

De

1670. Septemb. De Stad Nancy (alreeds seer in hare Vestingen vervallen, daar anders de Hertogen hun Hof houden) wierd haast tot ruste van de Christenheyd (gelijk men voor-gaf) onder het geroep en gedreyg, van alles in vuur en vlam te sullen setten, indien men sich bewoog, ingenomen; de Poorten van St. Joris, St. Jan, St. Nicolaas, en alle passen en toe-wegen wierden aanstonds beset, en het Vorstelijk Paleys omcingelt; men begeerde den Hertog daar uyt te hebben, en dat men de Poorten openen soude, of de selve met geweldt onder de voet sou helpen: maar ten opsicht van Me-vrouwe de Vaudemont en Lislebonne, die daar binnen waren, en hen door de Vensteren toe-spraken, geraakte het Krijgs-volk daar binnen, soekende over-al het Paleys deur: maar hy was of tot Capelle, twee Roer schooten van de Stad, of anders ter Jacht, en begaf sich voort op de vlucht; men zand hem eenige Ruyters na, maar te vergeefs. Terstont wierden de Burgers ontwapent, het Paleys tot een Paarde-stal gemaakt, beyde de Princessen wierden gedwongen met hare Dochters in het Klooster van de Dochters der Visitatie te gaan: maar de Hertoginne selfs mocht sich naar Pont au Mousson, den Hertog toe-behoorende, begeven. Men kan over-al niet genoegsaam verbreyden, hoe groot het geweld is, dat de selve Hertog wierd aan-gedaan, en wat onhebbelijkheyd in al desen handel gepleegt is, dus verre is hier voor van gesproken: ondertusschen stoorde sich de Koning aan geen seggen.

Crequi quam den 19. van dese maand voor Espinal, welke plaats hy aantaste, blijvende eenige Franschen daar voor dood. De Hertog van Enguien was haar Overste van de Ruyterey, en toonde sich genoegsaam de Soon van sulk een Vader, als de Prince van Condé is, te zijn: maar ten laatsten most sich de Besettinge op genade en ongenade over-geven, dat meest al te samen gevankelijk naar Metz gevoerd is geworden; waar mede het werk soo goed als beschikt is geweest. De Hertog socht vast aan alle Hoven aan, om hulp en bystand, om sijne overige plaatsen te behouden, maar niemand wilde hand aan het werk slaan, om de Fransche Oorlogs-lust niet te tergen. Wat subject en grond het selve voortaan tusschen het Keyserrijk en Vrankrijk staat te geven, sal de tijd leeren.

St. van Pol. Polen wierd als noch met veel onrusten en moeyelijkheden gedreygt, de Grooten waren seer hevig tegen malkander in genomen, zijnde de eene voor de andere tegen den Koning, onderlingen tegen malkander schreeuwende, soo dat'er niet veel goeds uyt te verwachten stond. Tot meerder schrik zand de groote Marschalk Sobiesky een bode aan den Koning, hem waarschouwende, dat de Tartarische Cham uyt der Chrim met een groot Heyr in aantocht was, en dat hy sich met die van Nahais en de wederspannige Cosakken wilde vervoegen. Tusschen den selven Tartar en den grooten Czaar, was ook dit volgende verbond geslooten:

Articulen van de Vrede, gemaakt tusschen den Koning van Tartaryen, en den Groot-Hertog van Moscovien.

1. DE Vrede door den Heer Sobiesky in de Ukrania met de Tartaren in-gegaan, ten tijde van den Koning Joannes Casimirus, steld aan dese Vrede, met den Czaar van Moscovien gemaakt, geen grendel, dewijl d'Articulen van de Vrede tusschen de Polen ende Moscoviters voormaals in-gegaan, onder andere spreken, dat al de gene, die begeert in de Contracten van dese Vrede in-geslooten te werden, dat hy in de selve kan in-geslooten werden: Waarom de Koning der Tartars de vredelijke Bond-genootschap van den Czaar van Muscovien niet heeft geweygert, om dat de geleyde Cham der Tartars op de selve tijd in de Contracten van dese Vrede begeerde in-geslooten te werden, alhoewel hy tot deser tijd noch niet in-gelaten is.

2. Indien 't gebeurd dat de Cosakken de Vrede begeerden, en na de verkrijginge tot hulp van den Czaar van Moscovien wilden keeren, sal den Koning der Tartars dit geensints verhinderen.

3. De Tartars sullen de Geschenken, de welke gewoonlijk aan haar vereert wierden, en van nu over drie Jaren achter gelaten zijn, eyschen, 't welk gehoort zijnde, sullen de Moscoviters antwoorden, dat de Tartaren om den geduurigen Oorlog tot noch toe gehouden, dit met geen recht van de Moscoviters mogen eyschen.

4. Maar de tegenwoordige Vrede-makinge bestaat in de volgende Articulen:

1670. Septemb.

1. Dat'er een vaste onbreekb're Vrede tusschen den Koning van Tartaryen ende sijn na-komelingen, den Groot-Hertog van Moscovien, en den Koning van Poolen sal onderhouden werden.

2. Geen roofachtige Krijgs-benden (gelijk der Tartaren Cham belooft) sullen de Provincie d'Ukrania eenig moleſt aan-doen.

3. Russien sal noch van de Tartars, noch van de Polen door een vyandlijke Krijg begeert worden.

4. De Brieven tot den Groot-Hertog te zenden, sullen alle de Tijtulen van den selven Hertog begrijpen.

5. Indien yemand den Oorlog aan de Polen en Moscoviters soude aan-seggen, sal men aan des selfs Autheur geen bystand toe-zenden.

6. Indien 't gebeurde dat de Tartars eyndelijk de Wapenen tegens de Polen wilden aannemen, maakt den Groot-Hertog bekend, dat hy haar de waardige straffe sal geven, en de wech-genomen roof uyt der Harpyen Nagels aan de Polen weder herstellen.

7. De Groot-Hertog van Moscovien belooft aan den Cham van Tartaryen een Jaarlijks Geschenk.

8. Aan de Tartaren sal van den Heere Zeremeth 160000 Rijksdaalders of de helft van dien in Ducaten getelt werden.

9. De selven Groot-Hertog boodschapt aan 't geschenk der Tartaren van nu over 14. Jaren niet gegeven, geen quade tijdinge.

10. Dat indien'er eenige van dese Articulen in twijffel wierden getrokken, sal den Cham den Hertog van Muscovien daar van met Brieven onderwijsen.

11. Aan die Ambassadeurs of Commissarisen, de welke van den Groot-Hertog tot den Koning der Tartars sullen gezonden werden, sullen van lijf-tocht en gemakkelijke Huysinge versien werden.

12. Den Tartar sal aan de Moscoviter Gesanten zenden, de welke behalvens de Hoofden maar een sleep van sestig man sullen hebben.

13. Dese af-gezondene sullen gelijk als andere reysende Koop-luyden de vrye macht hebben van te komen ende te gaan, ja soo, dat wie haar in de Reyse moeyelijk viel, dese misdaad met verliesinge van sijn hooft gedwongen sal worden te boeten.

14. Dese Articulen beslooten zijnde, sullen de Moscoviters aan de Tartaren 60000. Rijksdaalders tot een Jaarlijks Geschenk geven. 1670. Septemb.

15. Dese Vrede sal men in Crimensis Tartaryen bevestigen, en eenigen roof aldaar gebracht, sal men vryelijk weder te rugge zenden.

16. De Groot-Hertog van Moscovien gelijk ook den Koning van Tartaryen sullen dese bekrachtigde Vrede met een Eed, door haar eygen voor-ouderlijke Zegels van Goud, vast maken.

17. De Moscoviter zend de Ratificatie van dese Tractaten met eenige Geschenken aan den Sultan Galga.

18. Op dat dese Articulen van Vrede aan den Koning openbaar zijn, heeft hy geboden dat dese alle tot den Koning van Polen te gelijk gebracht sullen werden.

Copye van den Eed, door der Tartaren Gesant op den Alcoran gedaan.

IK Sever Aga, en ik Actimisa-Athalig sweere voor God, den Oppersten Schepper van Hemel ende Aarde, dat dese alle ende bysondere, welke wy door 't bevel van onsen Cham, vorders ook van den Sultan Galga ende Narradini, hebben besloten met d'andere Gesanten, en met onse Zegels en gedane Eed hebben bevestigt, dat de selve tusschen den Koning van Crimensis Tartaryen, den Groot-Hertog van Moscovien, en den Koning van Polen, vast en onbreekbaar sullen onderhouden werden, aan de welke, op dat'er grooter kracht en gedachtenisse van trouw toe-gedaan word, blijve ik Sever Aga in Muscovien, verwachtende de bevestinge deser Articulen uyt Crimensis Tartaryen; ende ik Athalig sal mijn best doen, dat de Muscovische Gesanten de Ratificatie met den eersten hebben: so waarlijk helpe ons God, de welke in sijne Geboden noyt niet algemeen is, en die siet dese waarheyd met een gedane Eed, op onsen Alcoran gemaakt.

De Joden, om hun Godloosen handel uyt Weenen en Oostenrijk gebannen, mochten sich nu na een ander oord des weerelds, Venetien of Turkyen begeven, daarse ook met groote hoopen naar toe trokken; ondertusschen wierd hun Kerk tot Weenen tot een Christen-Kerk gemaakt, Joden uyt Oostenrijk gebannen.

1670. Septemb.

gemaakt / in de welke tot een eeuwige gedachtenisse een vergulde Tafel geplaatst wierd / op de welke aan d'eene zijde gesneden stond:

Ter eeren onses Heeren Jesu, Godes en Maria Soon,

Aan d'andere zijde stond:

Tot eeuwige gedachtenis van Leopoldus, Mark-Graaf in Oostenrijk, is den eersten Steen gelegt.

De Keyser woonde selfs den eersten Dienst by / die in dese Kerk gedaan wierd / en heeft de selve Kerk een treffelijke vereeringe gegeven.

Saak van den Graaf van Benthem.

Ondertusschen de Grave van Benthem goed gehoor by den Keyser vindende / over het wechgaan van syne Vrouw en Kinderen / gaf de Keyserlijke Resident deswegen een Memoriaal aan haar Hoog-Mogenden over: maar dese ontfing tot minnelijke antwoord / dat dese Staat noyt yets tot het vertrek van de selve Gravinne gedaan hadde: maar dat de Grave, veranderende van Gods-dienst, gaarne gewilt hadde, dat sijn Vrouwe mede soo hadde gedaan; doch sy van een ander gemoed zijnde, hadde hy haar voor eenigen tijd in nauwer bewaringe tot Munster gehouden, soo dat sy selfs niet eens met haren Man mocht komen te spreken. Dat derhalven haar ook niet verboden was, haar eygen vryheyd, en die van haar gemoed onder de goedertierene Regeeringe van haar Hoog-Mogende te soeken. Dat geene Wet noch Volkeren de soodanige te beschermen konde verbieden, veel min waren sy door eenige Tractaten of Verdrag gehouden de selve over te geven. Het waar ook blijkelijk, dat hare Hoog-Mogende alle mooglijke middelen hadden aan-gewend, om de saak tot een versoeninge te brengen, tot het welke sich de geseyde Gravinne soo genegen hadde getoont, dat sy aan-bood weder tot haren Man te willen keeren, indien hy haar de Gods-dienst, in de welke sy hem getrouwt hadde, wilde laten beleven, en de Grave belooven, dat hunne Kinderen in die Gods-dienst, in de welke sy beyde gedoopt waren, souden op-gebracht werden. Het ware ook geensints de meeninge van hare Hoog-Mogende, sich zijdig te stellen, als die wel mochten lijden, dat de sake voor een Competenten Rechter af-gedaan wierd, van welk gevoelen geen Christen-Princen behoorden vervreemt te zijn: maar de geseyde Gravinne was noyt gewillig sich onder andere Rechters, als daarse onder was, te stellen, waar in haar ook geen ongelijk konde gegeven worden.

De Heer van Beverning nam naar veel aansoeks eyndelijk de Ambassade wegen desen Staat na Madrid aan; gelijk ook de Heer Boreel weder tot Londen quam: ook quam de Heer Johan de Wit gelukkiglijk binnen Dantzik in Pruyssen, daar hy gehoor by den Raad hadde / den welken hy verseekerden: dat de Vereenigde Nederlanden niet meer ter herten namen, als den aan-was van de Koop-handel, en de vernieuwing der Tractaten en Bestekken, voor-heen op de over dese saak gemaakt; tot welke saak sijn Excellentie Commissarisen gegeven wierden / om daar over in onderhandelinge te treden. Na dat hy twee dagen tot Dantzik sich hadde op-gehouden / is hy voorts naar Warzauw vertrokken / alwaar op den dag van St. Michiel de Koninginne gekroont sou worden. Sijn Excellentie wierd uyt Dantzik met veel Karossen en Nederlandsche Koop-lieden te Paarde uyt-geleyd.

Octob.

Geld komt uyt Spangien voor Sweden.

In het begin van dese maand quam een buyten-ordinaar Courier of Post-bode uyt Spangien tot Brussel, die honderd en veertig duysend Rijksdaalders / voor de tweede Pay, aan de Kroon Sweden mede-bracht / gelijk verdragen was.

Jacht van de Graaf van Montery.

Als doe vermaakte sich de Graaf van Montery, vergeselschapt met den Hertog van Villa Hermosa, en verscheyden andere Edel-lieden / in het Sonien-Bosch metter Jacht; sy ontmoeten aldaar een Wild Swijn / het welke / na lang vervolg en jagens / eerst op het vallen van den avond vermeestert wierd. Sy vongen ook twee Wilde Geyten / een Vos / en noch ander Wild / het welke alle naar het Hof gebracht wierd. Acht dagen daar na quam de Gemalinne van den Grave van Montery, met een gevolg van omtrent 300 Vrouwen en Edel-Juffers / door Vrankrijk, daar haar de Koning vry-geleyde door te trekken gegeven / en tot St. Germain wel onthaald hadde / tot Brussel by haar Man.

De Koning van Vrankrijk vand ook in het midden van al sijn Oorlogs-gedachten / noch plaats voor Reysen van vermaak; op dese tocht een keer gedaan hebbende / quam hy weder tot Chambor, latende den Daulphijn

1670. tot St. Germain, al de Dames die mede op desen tocht waren/ waren half als Cavalliers gekleet/ dragende Hoeden met schoone Pluymen daar op/ geborduurde Just au Corps of enge Rokken/ en voorts alle andere toe-stel/ gelijk de Edel-lieden. Men hadde tot dese reyse van vermaak (soo men segt) een beurse van een millioen uyt-gemaakt; eyndelijk quam de Koning van Chambor weder in de Louvre, daar hem sijn lijf-Artzen quamen verwellekomen/ en met eenen waarschouwen/ dat sulk sterk rijden/ als sijn Majesteyt op dien tocht gedaan hadde/ sijn gesontheyd en welvaren seer schadelijk was. Men verkocht ook tot Havre de Grace de ladinge van twee Fransche Oost-Indische Schepen/ La Force en La Maria; en om de Koop-handel te meerder voort te setten/ maakte de Koning op die tijd twee nieuwe bestellingen en ordonnantien/ by welkers eene vryheyd verleent wierde/ de Suykeren/ die in Vrankrijk gemaakt wierden/ sonder eenigen tol of gerechtigheyd te betalen/ (maar elders wierden die weder verboden/ om dat'er te veel bedrog mede vermengt was) selfs sou de tol/ die op de rouwe Suykeren op het in-komen betaalt was/ weder gegeven moeten werden: de tweede sloeg op den Guineeschen handel/ en die van de Americaansche Eylanden/ tot voordeel van de welke vijf ten honderd af-slag van de uyt- en in-gaande tol toe-gestaan wierd.

Ocktober.

Fransch vermaak en koop-handel.

De Gesant van Portugaal, Don Francisco de Melo, hebbende in 's Gravenhage sijn verrichtinge af-gedaan/ nam nu sijn afscheyd van haar Hoog-Mogenden en de andere Collegien, en voor soo veel sijn Excellentie sijn saken tot genoegen van de Staat hadde uyt-gewrocht/ wierd hem een gouden Keten van 6000 guldens vereert. Men deed ook van wegen dese Staat alle de Frontieren/ voornamentlijk Sluys in Vlaanderen, versterken/ en dewijl de Heer Pinsen van der Aa, Gouverneur van Rees, op dese tijd quam te sterven/ wierd de Heer Ditmaar van Wijnbergen, Colonel en Commandeur tot Burik, met dat ampt voorsien.

Handel van de *Groot* in Vrankrijk.

De Heer de Groot een wijl in Vrankrijk onpasselijk geweest hebbende/ verloor op dees tijd sijn oudste Dochter; hy hadde met den Heer de Lionne verscheyde onderhandelingen over het stuk van de Manifacturen, in alle de welke klaar genoeg te sien was/ dat men enkel voor had/ den vryen koop-handel en scheepvaart met geweld te verstooren; want men verbood eenige Fransche goederen in Hollandsche Schepen te laden/ hoewel veel Fransche Koop-lieden aan de selve Hollandsche Schepen reeden: andere ongelegentheden meer liepen daar onder/ door alle het welk de Koop-lieden van Bordeaux, Nantes, Rouaan, en andere plaatsen ten Hove hun beklag quamen doen/ dat door sulk een doen hun koop-handel in de grond bedorden wierd: maar het hielp weynig.

1671. Ocktobe

Voorval van der Consul *van Da*

Ondertusschen kreeg men bericht van Smirna, hoe dat de (haar Hoog-Mogende) Consul van Dam, sijn Neef/ en de Cancellier van die Stad/ met drie of vier Janitzars, en soo veel Dienaars/ na Constantinopolen reysende/ in seker Bosch van 25 Turksche Roovers overvallen wierd/ die/ na datse hen berooft/ en sommige geslagen en gequetst hadden/ hen weder verlieten: maar sy eyndelijk vernemende dat'er een Consul onder was/ en daar door vreesende dat men hen over-al vervolgen soude/ keerden wederom/ (gelijk men gelooft) om den selven met de sijnen te vermoorden/ op dat'er de minste naar-vorsinge van sou zijn; doch dese hun besluyt bemerkende/ heeft sich met sijn geselschap in eenige ruygten en struyken versteken/ siende hun vervolgers wel voorby rijden/ en die voorby zijnde/ vervolgden dese hunnen reys.

d'Ossery komt [...] Prins [...] Orang. naar E[...]geland-halen.

Op den 21. van dese maand is de Grave d'Ossery, met een gevolg van 56 Engelsche Heeren en 6 Konings Trompetters/ alle in hun Livrey, bruyn-rood/ met blauwe Rokken/ daar de letters C. R. Carolus Rex, op stonden/ met des Konings Wapen onder een Kroon geborduurt/ in de Maase in-gekomen; des Konings Fregatten setten het voor Rotterdam, maar de Grave d'Ossery begaf sich met de Edelen naar den Hage, alwaar hy by sijn Schoon-broeder den Heer van Beverweert te huys ging. De tegen-winden verhorderden evenwel den Reys van sijn Hoogheyt niet/ hoewel de selve alreeds over al sijn afscheyd genomen had/ waar door sijn Hoogheyd, verdrietig wordende/ een besluyt nam/ om met den Grave d'Ossery over Braband op Calais, en soo voort van daar op Doevres over te varen: maar soo als sijn Hoogheyt tot Sevenbergen quam/ schoot de wind Oostelijk/ waar op gedachte sijne Hoogheyt met sijn gantsche gevolg/ bestaande in honderd persoonen/ weder te rugge keerde. Ondertusschen wierd'er een Fluyt klaar gemaakt

voor

1670. door de Bagagie/ en noch een ander/ om drie gespan paarden/ een-en-twintig in het getal/ over te voeren/ die sijn Hoogheyt aan den Heer van Ouder-kerk wilde vereeren. Onder de Heeren/ die met sijn Hoogheyt over-voeren / waren des selfs bysondere Huys-dienaren/ 5 Pagies/ 6 Lakkayen/ sijn Hofmeester/ de Heer de Bie, met 4 Lakkayen/ twee Edelen / als de Heere Benthem en Schaap, elk met 4 Lakkayen; de Stalmeester van den Heer van Ouderkerk, met 4 Lakkayen/ en een Pagie; de Heeren van Zuylesteyn en Zuylichem, ieder met 4 Lakkayen/ en een Pagie; de twee Gebroeders/ de Baronnen van Gent, elk met twee Lakkayen/ makende dese Dienaars een getal van 28 Lakkayen/ en 8 Pagies/ uyt; die alle den kleynen Rouw/ met onderscheydinge van Linten/ over Madame aan-namen. De andere Heeren/ die mede gingen/ waren de Heere van Brederode, de Grave van Dona, en de Grave van Styrum, de Heere van Beverweert, van Opdam, van Langerak, van 's Graven-moer, van Goudriaan, of de Graaf van Warfusée, en verscheyde andere/ makende over de hondert persoonen/ en 4 Trompetters/ uyt.

October.

Terwijl was men tot Londen besig/ om met het Paleys van St. James, gelijk men eerst gemeent hadde/ maar eerder dat van de Kok-pit voor sijn Hoogheyt toe te maken/ en met Tapijten/ en ander Huysraat/ te voorsien; zijnde te gemakkelijker en bequamer/ om dat het dicht by Withal, of eerder daar een gedeelte of aanhangsel van was.

Op den tienden van November quam sijn Hoogheyt tot Margate aan/ zijnde voor den Briel te Scheep gegaan/ en het Schip van voor-raat onder-wegen afgedwaalt. Hy trad aldaar terstond te Lande/ reed van daar te post op Canterbury, en van daar met de Karosse op Rochester, alwaar hy dien nacht sliep. Des morgens quam hy noch tot Gravesende, alwaar Charles Cotterel, Ceremony-Meester, hem uyt des Konings naam quam verwellekomen/ en met des Konings Barken afhalen. Aldus geraakte hy de Revier op tot voor Londen, daar hy van den Tour uyt menigte van metale monden verwellekomt wierd; en quam alsoo ten laatsten tot Withal. Hy wierd aan de trappen van den Heer Kamerling ontfangen/ en in de tegenwoordigheyt van hare Majesteyten gebracht; gelijk mede by den Hartog van Jork, van alle welke Somen en Moeyen hy met de grootste teekenen van blijdschap wierd ontfangen. Wanneer hy nu aldaar al de plechtigheden en erkentenissen had afgelegt/ wierd sijn Hoogheyt uyt het Hof weder na sijn Verblijf-plaats de Kop-pit, anders de Hane-kamp, geleyd/ (misschien een voorteeken/ dat het noch op een Hane-kampen/ eer twee jaren ten eynde quamen/ uyt-komen sou) alwaar hy sijn rust en verblijf nam/ en wy hem sullen laten/ om ons naar een anderen oort te keeren. 1670. October.

Vader Theodorus de Luce, Capucijn, en Predikheer tot Pharnambuco, in Brasilie, had sich omtrent Paasschen in de Bosschagien en te Lande begeven/ om te besien/ of hy eenige winninge op de blinde Heydenen konde doen. Dese geraakte onder een deel Indianen, de welke/ wel 400 in het getal/ van hem versochten in het Christen geloof onderwesen te worden / van de welke hy aanstonds over de hondert kinderen doopte/ en voorts sorgvuldelijk onder-wees. De rest/ vorder in de verborgentheyt van het selfde onderwesen/ lieten sich mede doopen/ toonende sich bysonder yverig. Dese aldus onderwesen en gedoopt zijnde/ hebben vorders hunne nagelegene gebuuren mede daar toe gesocht te bewegen/ ook hebbense tot dien eynde/ aan den Koning van dit volk/ een Jongeling van 15 Jaren gesonden/ die sich mede binnen Pharnambuco soude hebben doen doopen. Dit is gelijk het van daar bericht word. De Staten van het Rijk van Portugaal hebben ook aan den Prins Don Pedro de toerustinge van vier groote Schepen naar Persien toegestaan. Indianen in Brasilien bekeert.

Maar de Engelschen hielden sich op dees tijd seer misnoegt tegens de Slot-voogt van het Slot Kroonenburg, in de Sont, om dat de selve na des Konings van Engelands vlagge/ dewijlse niet gestreeken wierd/ geschooten hadde: maar de Afgesant van den Koning van Deenmarken, Gabel, had tot Parijs beter genoegen/ om dat hem de Koning van Vrankrijk een schuytje Silver had vereert/ heerende met groot genoegen weder naar huys. In het Canaal was op het laatste van

1670. van dese maand een verdoolde Walvisch in de Haven van Del geraakt. Hy speelde daar wel twee uuren / in het aansien van al de Burgeren / met grooten toeloop van het Land-volk: maar als hy daar lang genoeg had leggen te tobben / en de toesienders te vermaken / geraakte hy met een sprong weder uyt de Haven in Zee / en daar mede was het spel uyt. De Krooning van de Koninginne van Polen, tot noch toe verschooven / wierd eyndelijk nu eens ten eynde gebracht: van dese plechtigheden en anderen toestel / leest desen volgenden Brief uyt Warzouw, daar de Krooninge / in de plaats van Cracouw, geschied is / van den tienden deser geschreven.

October. Verdoolde Walvisch.

Krooning van de Koningin van *Polen*.

HEt was 's morgens by tienuren, onder 't losbranden van 't Canon, doe marcheerde eerst uyt alle den Adel, Senatooren en de Grooten van het Rijk, naar hare rang, de gequalificeerde de achterste, ende daar aan immediatelijk even voor den Koning, den Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden, de Heer de Wit; waar op quam den Koning, de Kroon op het Hooft, den Scepter in de rechter, ende den Appel des Rijks in de linker-hand hebbende, werdende geleyd door de Bisschoppen van Posen ende Cujavia, in haar Bisschoplijke statie, ende Mijters op het Hooft, ende wierde voor sijn Majesteyt gedragen het bloot Swaart door den Rijks Drossaart, (gelijk Rijks Vaandrich) verselt met de twee Marschalken met haar Stokken, werdende mede de Mantel achter op-gehouden door een Kamer-Heer den Starost van Nyhof, ende volgde daar op de Koninginne in haar ordinaris habijt, sonder Ornamenten van de Kroon, geleyd werdende aan de linker-hand door den Extraordinaris Ambassadeur van den Keyser, werdende mede den sleep achter opgehouden, ende gevolgt door een groot getal Dames, als gequalificeerste van het Rijk: Sy zijn aldus gemarcheert van het Koninglijke Slot, over het Pleyn, onder een geduurig gespeel van Trompetten, Trommelen ende Schalmeyen, tot aan de Hooft-Kerk van St. Jan binnen Warzouw, zijnde van de Kamer des Konings, de trappen af, over de straten, tot aan die Hooft-Kerk, de vloer beleyd met rood en wit Laken, en de straten over-al aan wederzijden beset met des Konings Guarde, daar in uyt-staken die van het Duytsche Regiment, hebbende de Vaandels seer stijf en kostelijk geborduurt, uytbeeldende de verscheyde Sinnebeelden: Zijnde over-al de Huysen ende Straten beset met een uytnemende meenigte van allerley soort van Menschen: In de Kerke komende, was daar den drang soo groot, dat de marsch geturbeert, en swaar voor elk op de gedestineerde Plaatsen te komen was, niet tegenstaande de Marschalk met sijn staf voor-ging, ordonneerende plaats te maken voor de Ambassadeurs: In het midden van het Choor, recht over het Autaar, was een hoogen Throon gemaakt, daar op de Koninginne, op-geleyd door den Koning selfs, met alle hare Dames geplaatst wierd: Ende aan de rechter-hand, tegens de muur, was een plaats voor den Koning bereyd: Aan de linker-hand voor drie Persoonen, daar in geplaatst zijn den Nuntius van den Paus, nevens den Ambassadeur van den Keyser, ende die van haar Hoog-Mogende, alle drie gelijk ende nevens den anderen; zijnde dese Plaatsen bysonderlijk, ende voorts de gantsche Kerk met kostelijke Behangselen verçiert: Den dienst is begonnen onder het singen van een heerlijk Musijk, door den Aards-Bisschop van Gnesen, Primas Regni, geassisteert door de Bisschoppen van Cujavien ende Colm, Vice-Cancelier: Daar naar is de Koninginne door twee van' de voorsz. Bisschoppen van den Throon afgehaalt, ende gebracht voor het hoog Altaar, alwaar de selve na verscheyde plechtigheden, volgens de maniere der Roomsche Kerk, verandering van gewaat, afneminge van çieraat, het hayr losgedaan zijnde door eenige van haar Dames d'Honneur, is door den hoogst-gedachten Heer Aards-Bisschop gesalft, ende gekroont gewerden, met over-hand-reykinge van de Ornamenten des Rijks, leggende den Koning op sijn plaats boven geroert, geduurende dese actie, op de kniejen, op een rood fluweel kussen, soo wel als de Koninginne, voor het hoog Altaar, ende is daar naar hare Majesteyt door des selfs, de Heeren Bisschoppen, wederom gebracht op den voorigen Troon: 't Welk alles soo volvoert, zijn door de Kerk, als ook over straat, onder het Volk gegooyt verscheyde silvere Penningen, hebbende aan d'een zijde seker Sinnebeeld, met het cijffer van de Koninginne, ende een om-schrift; *Cumeo eram cuncta componens*: Ende aan de andere zijde; *Eleonora Maria Josepha, D. G. Regina Pol. M. D. Lit. Rus. Prus. Mas. Sam. Kiou. Vol. Sodol. Podl. Liv. Smo. Sev. Czer Nata Princ. Regia Hunga. Boh. Dal. Croa.*

1670. October.

1670. *Croa. Scla. Archidux Austriæ, Dux Burg. Stir. Carn. Cor. Wurt, nec non Sup. Inf. Sil. Marchio. Mor. ac Sup. Inf. Luſ. Com. Habsb. Tyrol & Gortz. Ferdinandi III. Filia, Leopoldi I. Germana Imperatorum, feliciter coronata Warſ. Anno MDCLXX. Menſ. Octob. Die XV.* (moet zijn) *XVIIII.* Ende is wederom op de eygen manier ende ordre gekeert uyt de Kerke naar het Hof, gaande de Koninginne met den blooten hayre, ende de Koninglijke Kroon op het hooft, de Scepter in de rechter, ende den Rijks-Appel in de linker-hand, met een groote toe-geroep, ende gejuyg van het Volk, *Lang leve de Koning en Koninginne*: Vorder gedrang ontſtaande door het werpen van het gelt, ende plunderen van het Laken: Dit alles geduurende tot omtrent drie uren na den middag: En na dat de Koninginne wat uyt-geruſt hadde, zijnde ſeer vermoeyt door deſe handeling, ende wederom het hayr ende hulſel verſtelt, als mede den Koning af-geleyd hebbende de Kroon, ende een hoed genomen, heeft ſijn Majeſteyt ſelfs perſoonelijk gelieft te verſoeken den Ambaſſadeur van haar Hoog-Mogende, om nevens den Ambaſſadeur van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, de Koninginne ter banquet te geleyden, gelijk geſchied is: den hoogſt-gedachten Ambaſſadeur van den Keyſer, de Koninginne leydende by de rechter, ende die van haar Hoog-Mogende by de linker-hand, door het gantſche Hof ende trappen, tot op een ſeer groote Sale, alwaar aan het eynde over dwars geſtelt was, een ſeer lange Tafel, op een verheven Plaats, eenige treeden op te gaan, ende in de Sale over-langs noch vier andere, en ging den Koning en de Koninginne neffens hem aan de linker-hand, in 't midden van de ſelfde Tafel, neer-ſitten, aan het eene eynde den Ambaſſadeur van den Keyſer, en aan het andere eynde die van haar Hoog-Mogende, alle in gelijke Arm-ſtoelen, ſonder dat yemant meer aan die ſelfde Tafel geſeten heeft, weſende echter de ſelfde dicht omringt door een groote meenigte Heeren van qualiteyt, Officieren van de Kroon, die van den dienſt waren, en op ſoodanige ſolemniteyten hare ampt ſelfs waar-nemen: Doen heeft den Koning eerſt toe-gedronken de geſontheyt van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt ende des ſelfs Ambaſſadeurs, ende daar na die van haar Hoog-Mogende aan den meer-geſeyden Ambaſſadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden, gelijk de Koninginne eerſt voort-gebracht heeft die van den Koning, ende daar na den Koning die van de Koninginne: Aan de andere Tafels waren geſeeten, namentlijk, aan de eerſte Tafel de Dames, ende aan de tweede de Senatoren, Biſſchoppen ende andere Magnaten, ende aan de derde de Land-boden of Gedeputeerden op den Rijksdag, aan de vierde de Officieren van de Kroon: Wanneer de Koninginne eerſt de Dames toe-dronk, daar naar den Koning de Senatoren, Gedeputeerden ende Officieren reſpectivelijk in ordre, die alle den Koning ſucceſſivelijk door eenige van de hare zijn komen bedanken ende reſalueeren: Voor de Tafel, te weten de eerſte door de preſente Biſſchoppen ende eenige andere Grooten: De tweede door den Vorſt Lubomirsky, Marſchalk van de Landboden, en eenige daar by: Ende de derde, door den Vice-Cancelier, Biſſchop van Culm, den Marſchalk *Curiæ Regni*, Vice-Cancelier van Lithuanien, ende anderen, den Koning en Koninginne toe-drinkende, ende na veele ende verſcheyde op-diſſingen, tot ſeven toe, heeft dit Banquet ettelijke uuren in de nacht geconſumeert, ende zijn ten laatſten wederom op d'eygen manier als vooren, de Koning nevens de Koninginne, geleyd werdende by de hand, door de hoog-gemelte Ambaſſadeurs, van den Keyſer en van de Republicque der Vereenigde Nederlanden, gemarcheert tot haar reſpective vertrekken; werdende, terwijlen dit Banquet heeft geduurt, het gemeene Volk buyten niet alleenig met drank en wijn, uyt de Fonteynen lopende, maar ook met ſpijs, daar onder drie Oſſen, elk geheel aan een ſpit gebraden, verſien, ende is alles ſonder merkelijk ongemak ten eynde gebracht weſende, geprepareert eenige treffelijke Vuurwerken, die eerſt 's anderen-daags zijn aan-geſteken geworden. Daar na zijn noch hondert tonnen Bier ten beſten gegeven: Hebbende de Soldaten hier mede luſtig haar deel gehad.

October. 1670.

Hier voor is geſegt hoe dat de Prins van Tarante, haar Hoog-Mogende beleefdelijk bedankt / en ſich van ſijn Gouvernement van 's Hartogenboſch ontſlagen heeft; nu hoort men dat de geſeyde Prins / gelijk men ook van ſijn Soon / den Hartog van Touars, verbolgens verſtaat den Rok omgehangen / en het Pausdom aangenomen heeft: maar verſcheyde van ſijn Huysdienaren hunnen Heer daar in niet

Prins van Tarante word Roomſch.

niet willende volgen/ zijn weder te rugge naar Holland gekeert/ en in dese Maand in den Haag aangekomen. Wat nu dien Heer bewongen heeft gehad/ naar het afleggen van sijn treffelijk Gouvernement, ook dit ten voorbeeld te stellen/ staat by sommige wel te raden/ maar by weynige grondelijk en klaarlijk uyt te leggen.

October.

November.

Op de tweede van dese Maand waren soo het Hooger als het Lager-huys van het Parlement by een/ tot West-Munster vergadert/ alwaar de Koning in sijn Koninglijk gewaad/ en met sijn Koninglijke cieraden aangedaan/ mede verscheen. Hier wierd gehandelt van de betaling van sijn Majesteyts schulden/ en van de groote Wapenrusting der na-gebuuren; besluytende sijn Majesteyt, dat het de Majesteyt van Engeland geen groote eer sou zijn/ sich in soo een gelegentheyt onweerbaar te toonen/ en dat hy genegen was volk te lichten/ en een Oorlogs-Vloot toe te rechten/ latende 50 Fregatten door-af gaan; welke nootwendigheyt hy het Parlement ten hoogsten aan-beval. Hier op vervolgde de Cancelier met dese Aanspraak:

Aanspraak aan het Parlement.

Gy Heeren en Ridders, Burgers en Stedelingen uyt 't Huys der Gemeente:

BEyde Huysen lest zijnde bescheyden op deden dag, als gy weet, om weder by een te komen, en de Proclamatie u presentie vereyschende, doet sijne Majesteyt verhoopen dat de affairen beter gevolg sullen hebben, zijnde nu beyde Huysen compleet over saken van importantie, daar over gy zijt geroepen.

Gy en kond niet ontkennen de groote machten te Water en te Lande, die onse Gebueren van Vrankrijk en de Vereenigde Provintien oplichten, die sy in noch actueelen dienst zijn houdende, en de groote preparatien daar in sy volharden van nieuwe lichtingen, door 't aan-timmeren van Schepen, vervullinge van Magazijnen, met alle soorten van Oorlogs-behoeften, ende levens-middelen.

Naar 't begin van den lesten Oorlog met de Geunieerde Provintien, hebben de Fransche hare Scheeps-macht soo in groote als getale sulks vermeenigvuldigt, dat hare Zee-macht nu driemaal grooter is dan sy ooyt te vooren was: En na den Oorlog met de Geunieerde Provintien hebben sy noch niet stil-gestaan hare Zee-Vlooten te vergrooten.

November.

In dese conjuncture dan, als onse Gebuuren haar soo dapper wapenen, vereyscht de sake wel dat sijne Majesteyt desgelijks doet, (om ten alderminsten de Vrede te onderhouden) al en excedeert het in getal en macht van hare Schepen niet, soo bestaat echter de eendracht en versekeringe van dit Eyland in onse Zee-machten.

Om dese redenen, genoodigt door sijn Koninglijke goetheyt ten besten sijns Volks, heeft sijn Majesteyt ordre gegeven 50. van sijn alderbeste Schepen te equipeeren tegens de Lente, behalvens de Convoyers, en die na de Middellandsche Zee gaan, voorsiende, dat soo geene considerable Vloot en heeft, en sijn Gebuuren soo een considerable macht te water en te Land zijn hebbende, sy ons licht eenige schade konden doen, ten minsten eenig affront: Daar by men voegen kan, dat sijne Majesteyt door de Ligues, die hy tot den Vrede van 't Christenrijk heeft, en 't beste sijner Koningrijken heeft gemaakt, geobligeert is tot seker gedeelte van macht, is cas van Vrede-breuk, en ook by geval van invasie, van te doen Secours aan sijne Nagebuuren: En sijne Majesteyt soude in slechten staat zijn, om sijn Quota in de Ligues te voldoen, soo de Wolken soo na omtrent ons heenen quamen te swieren, dat wy souden versuymen (als of de Wind die soude verstrooijen) om ons niet tegens een storm te voorsien: Heeren en Ridders, ik sie het noodig u voor te leggen, dat na het eynde van den lesten Oorlog sijne Majesteyt heeft gemaakt verscheyde Ligues, tot sijn groote eer en voordeel des Volks.

Als een bekend onder den naam van Triple Alliantie, in de welke sijn Majesteyt, de Kroon Sweden, en de Staten Generaal van de Vereenigde Nederlanden verbonden zijn te mainteneeren het Tractaat, opgerecht tot Aken, en den Vrede tusschen de twee Princen die doen in Oorloge waren: Dit Verbond heeft gewracht sulk een effect, dat het uytblust een Vuur 't welk de gantsche Christenheyt dreygde, behalvens meer andere groote voordeelen, die gevolgt zijn, en waar van men noch 't genot heeft, met bequaamheyt sijne macht tegens de Turken uyt te senden.

Een andere Ligue tusschen sijne Majesteyt ende de geseyde Staten, om de mutuelle assistentie van seker getal van Volk en Schepen, in cas

van

1670. van invasie van andere, wie het ook soude mogen wesen.

Novemb. Een ander tusschen sijn Majesteyt en Duc de Savoyen, om te herstellen den vryen Handel voor d'Onderdanen sijns Majesteyts te Ville Franche, een der Havenen op de Middellandsche Zee, binnen de Jurisdictie van gedachte Prince: Door dese maniere werd geopent den weg voor een groot gedeelte na Italien en Duytsland, ons seer dienstig om onse Lakens te debiteeren, en andere Goederen, ende wederom te brengen Zijde ende andere Materialen, om hier weder Manefacturen af te maken.

Een andere Ligue tusschen sijn Majesteyt en den Koning van Denemarken, waar door d'Imposten, die onlangs waren gelegt op onse Goederen in die Gewesten, zijn wech-genomen, verleenende aan onse Ingesetenen soo veel Privilegien, en soo groot, als ooyt eenige Onderdaan van andere Princen of Staten mogen hebben.

En een ander Tractaat van Commercie met de Kroon van Spangien, door de welke niet alleen en is gemaakt een cessie en opgave aan sijn Majesteyt van al sijn pretentien op Jamaica, en andere Eylanden en Gewesten in d'Indien, alwaar sijne Majesteyt ofte sijne Onderdanen zijn in possessie: Nemaar ook staat men ons toe een vry in-komen in de Spaansche Havenen, om Water en Victualie met sekerheyt uyt en in gedachte Havenen te voeren, 't zy datse door tempeest ofte anders souden mogen gedwongen zijn: Een Privilegie nooyt aan d'Engelsche ofte eenige andere Natie toe-gestaan.

Sonder noch te gedenken de Verbonden, voor-heen gemaakt met Sweden en Portugaal, en de voordeelen die wy daar genieten: Noch de Handelingen die reeds zijn op 't Tapijt tusschen sijn Majesteyt van Vrankrijk, of van sijn Majesteyt en de Staten van de Geunieerde Provintien, berakende de Commercie, waar op sijn Majesteyt tot eere deser Natie een bysondere sorge neemt, en sulks tot voordeel des Koophandels, die nooyt grooter als tegenwoordig is geweest: In 't kort, by-na alle de Princen van Europa soeken de vriendschap van sijne Majesteyt, als konnende buyten de selve naaulijks versekert zijn, veel min haar Staat doen toenemen: Sijn Majesteyt sal sich wel versekert houden dat gy u van al dese voordeelen niet en verydelt, als willende daar van niet alleen gaudeeren in sijne Rijken: maar selfs ook dat gantsch Christenrijk daar wel af vare, soo door 't versterken der machten, gelijk gy siet reeds uwe Gebuuren doen, en dat onse Vlooten insgelijks mogen quadreeren met die van haren getale. 1670. Novemb.

Men siet in de Rekeningen, dat sedert den Jare 1660. tot den lesten Oorlog de onkosten van de Vlooten van Jaar tot Jaar hebben opgeloopen, d'eene boven d'andere, tot wel 50000 ponden, en nu sal'er noch geen minder onkosten zijn, als buyten de onkosten van de Regeeringe, de Koninglijke Renten (schoon wat mesnage de Thesauriers mogen doen) niet suffisant en zijn om de Interessen en Schulden te voldoen, veel min dat sy capabel souden zijn om een Vloot uyt te rusten, die ten minsten over de 80 Tonnen Gouts kosten sal.

Sijne Majesteyt heeft in sijne goedertierene Aanspraak geliest uyt te drukken 't groot vertrouwen dat hy heeft van u sorgen en genegentheyt, en gelijk hy altoos de gedachten behoud van in alles te assisteeren, soo bevestigt hy 't geen gy nu onlangs by gifte hebt gearresteert, speciaal den Impost op de Wijn, toch sal al veel minder op-brengen als gy wel sult gelooven, wegens de calculatie die men heeft gemaakt, soo sal het niet genoeg om voldoen zijn, waar in sijn Majesteyt sich vind geengageert, ende waar van wy u mede willen belasten als een sake van importantie wegens de Regeeringe, en 't welvaren en sekerheyt uwes selfs, en 't gantsche Rijk, 't welke nu sal zijn een Secours van gelt op Intrest, en 't equipeeren van een Vloot tegens den Turk.

Heeren Ridders, gy kond alreeds wel begrijpen, by 't geen u sijn Majesteyt reeds heeft geseyd, dat 't noodig zy dit Parlament voor Kersmis scheyde, niet alleen om het geen tot uytrusting van de Vloot tegens de voor-tijd werd vereyscht, maar ook om 't saisoen des Jaars, als een tijd waarom gy selfs wenscht by d'uwe te zijn, en u Gebuuren in geselschap weder te sullen mogen sien, op dat gy alle onderlinge Vriendschap onderhoud: Conserveert dan dit belang, het welk noodig ten dienst des Konings en 't Vaderland is: Om een uytstel verachtert voor den Koning u affairen tot sijnen dienst niet, deswegen niet anders en werde versocht als uwe prompte en toe-genegen overwegingen: 't Welk is al 't gene ik tegenwoordig aan u hebbe te seggen.

Hier op heeft het Parlement aanstonds begonnen Des selfs besluyt.

1670. gonnen een overleg te maken tot het vinden van gelt-middelen / werven van volk / en

Novemb. het toemaken ter Zee / soo dat 8 dagen daar na acht-hondert-duysent ponden steerlings toe-gestaan zijn. Ondertusschen ontfing sijn Hoogheyt in Engeland alle moogelijke eer; de Koning had ook in sijnen Raad verklaart / dat aangemerkt de Heere Prins van Orangien, nader Maagschap aan de Kroon / als de Prins Robbert was / hy in Engeland de voor-rang hebben soude: maar wat in andere Landen buyten sijn Rijk waar te nemen sou staan / daar wilde sijn Majesteyt niet in-treden. Dit besluyt wierd door ordere van den Koning geregistreert / op den 14. van dese Maand / zijnde de Geboorten-dag van sijn Hoogheyt; en is de selve tot Withal met Tooneel-speelen / en allerhande andere vermakelijkheden en toestel onthaalt en vereert; daar na trok hy te Lande-waart / om de Hooge-schoolen / tot Cambridge en Oxfort te gaan besien; werdende hem op alle plaatsen al de eer aangedaan / die men by-na den Koning selve soude konnen aandoen.

Ambassaden. De Heer van Beverninge, nu sijn order en afvaardigingen bekomen hebbende / nam ook omtrent dese tijd sijn afscheyd van den Staat, en verbaardigde sich tot sijn Ambassade naar Spangien, die hy in het begin van Winter-maand aan-ving.

In het Hof van Engeland quam ook een Secretaris van de Kroon van Deenmarken aan / (soo men van daar schreef) om aldaar sijn beklag aan die Kroon / van wegen sijn Meester te doen / dewijl des Konings Jacht / de Sond door-zeylende / had geweygert te strijken: welke Secretaris alleen het werk voor-bereyden sou / op dat het door den Heer Gloe, die hem volgen soude / daar na in volkomen wesen gebracht wierd.

Tot Weenen deede ook een nieuwe Spaanschen Ambassadeur sijn openbare in-rijdinge / waar toe hy een gevolg had van in de 50 Karossen / alle met 6 paarden / onder de welke 3 van sijn eygen waren / die van binnen met goud / silver / fluweel / en damast / heerlijk toe-gemaakt / en van buyten / beneffens noch twee andere / kostelijk vergult waren. De Livrey was groen / met goud geboorduurt / hebbende de Dienaars / die al veel waren / al te samen opstaande pluymen op de hoeden. Voor-aan reden 4 Trompetters / waar op de Lakkayen / en toen de Pagies / en na de selve de Edellieden neven noch 8 of 10 Stalmeesters te paard / volgden; daar na quamen 36 paarden / seer kostelijk / met de wapenen van Spinola bedekt en behangen. Hy hadde noch op dien selven dag sijn aanspraak aan den Keyser. 1670 Novemb.

De Gesanten / uyt Moscovien in den Haag gekomen / wierden ook in dese Maand / uyt het Huys van Maas, ter gehoor en aanspraak van hare Hoog-Mogende, door den Heere Agent de Heyde, met de Karosse van den Heer van Werkendam, als doe voor-sittende / en noch een ander / af-gehaalt; beyde de Gesanten saten boven in / en een Edelman in het portier / houdende hunne Credentialen en Geloofs-brieven in de hand / op dat die van een ieder konden gesien worden; sy reeden aldus om het Voor-hout een keer om / en quamen alsoo ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende, alwaarse aan de eerste trap van twee Afgesondene ontfangen / en na binnen geleyd wierden: maar dese was een heymelijke Audientie, daar niemant buyten ordinaris by mocht zijn; en duurde maar een kleyn quartier uurs / wanneer de selve Heeren Gesanten door de Heeren van der Hoolk en Zixma weder uyt-gelept / en den selven Heer Agent weder naar hun verblijf-plaats toe-gebracht wierden.

Maar tot Parijs geschiede de inhaling van den Heer de Groot met meerder toestel / op dese wijse: De geseyde Ambassadeur scheyde omtrent den middag uyt sijn verblijf-plaats / met sijn gantsche gevolg / en 2 Karossen / ieder met 6 paarden / vergeselschapt met veel jonge Hollandsche Edellieden / nieusgierig om dese plechtigheden te sien; en ging naar het Huys van Rambonillet, staande buyten de Poort St. Antoine, gelijk de Eygenaars daar van de aanbiedinge aan sijn Excellentie hadden gedaan / om aldaar de Heeren en Karossen af te wachten / die tot de inhalinge bestelt waren / en alreede op sijn aankomst aldaar vergaderden / en te met wel tot 25 toe / ieder met 6 paarden / groeyden. Omtrent half vier quam aldaar den Heer de. Bellefonds, Marschalk van Vrankrijk, met de Karosse van den Koning en Koninginne / vergeselschapt met den Heer de Berlisle, Ceremony-Meester / en den Heer Giraud.

1670. Giraud, Inleyder van de Gesanten/ de welke/ na dat sy de Hoffelijkheden van verwellekomen hadden afgeleyt/ den Heer Gesant versochten in de Karosse van den Koning te treden: dit dede de Gesant; zijnde met de 2 geseyde Heeren vergeselschapt/ en aldus reden sy na de Stad/ gevolgt van de 2 andere Karossen/ en door al de voornaamste straten van Parijs tot aan sijn Hostel of Paleys/ alwaar hem noch dien avond verscheydene Heeren van wegen den Koning/ de Koninginne/ den Hartog van Orleans, en Mevrouwe de Douariere van Orleans, quamen begroeten.

Novemb.

Des anderen-daags 's morgens/ ten half achten/ quamen de voorschrevene Heeren wederom/ met de selve Karossen van den Koning en de Koninginne/ om sijn Excellentie na St. Germain ter aanspraak te brengen/ die daar op/ gelijk den voorgaanden dag/ weder in de Karosse trad/ en gevolgt van sijne twee Karossen/ en sijn gantsch ander gevolg/ so na St. Germain gereden is/ alwaar sy ten 10 uren aanquamen. Ten 11 uren wierd de Gesant ter aanspraak/ door de selve Heeren/ die hem hadden ingehaalt/ gebracht. Op sijn aankomst was des Konings kamer vol van persoonen van aansien. De Koning/ zijnde in het Violet gekleed/ sat aan de Ruelle van sijn bedde/ omringt van al de Grooten van het Hof. Op de eerste eerbiedigheyt van den Gesant/ stond de Koning op/ en ontdekte sich/ en soo dra d'Ambassadeur sijn Majesteyt genadert was/ dekte sich de Koning/ en begeerde dat de Gesant het selfde soude doen/ gelijk hy dede/ na dat hy eenige woorden gesproken hadde. De redenen van den Ambassadeur waren in generale uytdrukselen en termen, slaande op de goede genegentheyt/ die sijn Meesters hadden om de Tractaten, met sijn Majesteyt gemaakt/ Godsdienstelijk te doen onderhouden/ en de eere van de oude vriendschap en Alliantie te behouwden/ waar by hy de redenen van sijn afvaardiginge voegde/ ontstaande uyt het overlijden van den Heer Boreel. De antwoord van den Koning was kort/ beleeft/ en op een vriendelijke wijse voor-gestelt. Wanneer dese aanspraak aldus geeyndigt was/ wierd de Heer Gesant van de voornoemde drie Heeren ter maaltijd ontfangen/ met sijn geheele gevolg/ meer als ordinaarlijk. Ten 3 uren naar de middag wierd hy ter aanspraak van de Koninginne geleyd/ en dat door de selve Heeren/ en op de selve wijse als van den Koning; op sijn aankomen vond hy de Koninginne sitten in een Circul of kring/ van de voornaamste Mevrouwen van 't Rijk: so dra de Koninginne sijn Excellentie gewaar wierd/ stond sy met al de Dames op en ontfing sijn Hoffelijkheden mede/ op een seer vriendelijke maniere/ antwoordende in seer beleefde termen, gelijk mede gebeurde in de aanspraak van den Daulphin, en den Hartog van Anjou; de welke mede voltrokken zijnde/ nam hy sijn afscheyd van den Marschalk de Bellefonds, en keerde met sijn gevolg weder na Parijs, zijnde met de 2 andere Heeren verzelt. 1670.

Novemb.

Terwijl docht men in Holland het beste van dese Kroon niet/ en daarom bestelde men den Staat van den Oorlog/ en 50000 guldens aan jaarlijks tractement voor sijn Hoogheyt: maar als de Heer Velt-Marschalk Wurtz verklaarde van sijn ampt te willen af-staan/ hebben de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Holland 4 afgesondene/ en onder de selve den Raad-Pensionaris de Wit aan hem gesonden/ die den selven Heer Wurtz bewogen hebben in sijn ampt en bedieninge te volharden. In 't begin van dese Maand stierf de Griffier van hare Hoog-Mog. Nicolaas Ruysch, in wiens plaatse den Heer Pensionaris van Haarlem, Caspar Fagel, nu Raad-Pensionaris, gekomen is/ hoewel vele gemeent hadden/ dat de Heer Antony Vivieu, Pensionaris van Dordrecht, daar mede sou voorsien geworden hebben. *Bestellingen in Holland.*

De Heer Johan de Wit was op den 27. deser te Warzouw, met de Koninklijke Gemachtigden/ over d'Alliantie en koophandel/ in onderhandelinge/ van 't welke een ontwerp gemaakt zijnde/ heeft de Koning met sijnen Raad/ en voorname Bedienaars/ daar over gehandelt. Toen had de Heer Hamel Bruynings ook gehoor by sijn Keyserlijke Majesteyt, als mede by den Prins Lobkowitz. *Poolsche saken.*

Onder dies wierd vernomen dat de jonge Schmielnicky, die onlangs door den voorigen Koning/ Johan Casimier, op het Slot Marienburg gevankelijk gehouden/ maar naderhand weder los-geloten was/ nu op een nieuw tot Hospodar, en Overste in de Ukranie, door den Grooten-Heer was gestelt; 't welke aan de Poolse Kroon geen kleyn nadenken veroorsaakte; alhier was nu de Rijksdag/ na wensch van het

 het

1670. het Hof ten eynde gebracht; de verkiesing van den Koning wierd daar wettig verklaart / en des Konings Houwelijk goet gebonden / ook den Koning eenige andere Inkomsten in de Littauw toegestaan. Aan de Oorlogs-machten wierd ook verbod gedaan in hunne winter-quartieren te gaan/ dewijl hen daar een millioen voor uyt-gereykt wierd / en op het gene men haar van ouds schuldig was / datse op een seer hooge somme wisten te reekenen / heeft men haar alleen vijf-hondert-duysent Guldens toegelegt. Men had daar ook beslooten / ten opsicht van de Turksche macht / het heyr met 12000 mannen te vergrooten / van de welke men het opper-bevel aan den Vorst Demetrius wilde geven. In-voegen dat door desen Rijksdag het Hof veel goets / de Oorlogs macht veel quaats / en de gemeene welstant niet van beyden is toegebracht. Veel Landboden wilden sich tegens sekere puncten stellen / dewelke sy oordeelden met hun last strydig te zijn / en meenden selfs den Rijksdag te doen scheyden: maar de Pospolite Russini naarderde tot op een pistoolschoot aan de Voorstad van Warsauw, en dreygde alles neer te sabelen / wat sich tegens het besluyt van den Rijksdag wilde stellen. De Aards-Bisschop had des daags te vooren protest en tegen-betuyg gedaan: maar de selve vreese deede hen ook van tale veranderen / en van sijn protest afstaan; echter liet hy niet seer moediglijk voor de behoorlijke vryheyt der stemmingen / die op dese wijse blijkelijk geschonden wierd / te spreken. Sommige willen / dat het op desen Rijksdag alsoo hoog en laag / als op die van de verkiesinge is gegaan.

Novemb.

Handel van *Stenko Razin.* Wy hebben hier voor van dien Moscovischen Muyter / die de droefheyt van des Groot-Vorsten Hof / tot sijn afval soo booslijk als looslijk wist te gebruyken / en met wat gevolg hy de Stad Astrachan en andere Steden verovert / en hoe hy sich aldaar gedragen heeft: hier sullen wy dit daar byvoegen / dat hy den Waywode vangen / en van den Toorn dood werpen / en / na dat hy des selfs Huysvrouwe en Dochter verkracht hadde / de selve rug aan rugge op een paard binden / en daar na van sijn Barbarische Krijgslieden beestelijk mishandelen liet. Zedert hield hy sich aan de over-zijde van de Wolga in sijn versekeringe / soo dat geene Kooplieden na Siberia konden reysen / sonder in sijne woedende handen te vervallen; en men oordeelt / dat indien hy / in de plaats van aldaar te blijven luyren / en den Czaar sich ondertusschen te laten versterken en tegens hem wapenen / recht op der Moskou terstond aangetrokken had / hy in en omtrent die houte en genoegsaam weerloose Stad / al een wonder spel sou aangerecht hebben: maar hy moest sijn val bewerken / gelijk wy in het naaste Jaar den Leser tot genoegen verhoopen voor te stellen. Men sag tot Hamburg geslagen penningen / daar sijn beeltenisse op stond / zijnde een misselijke gestalte van een mensch / kort en dik / en soo mismaakt in leden als in leven. 1670.

Novemb.

Eysch v *Vrankr.* en *Denmarken* denRijksdag. Vrankrijk gaf nu ook op den Keyserlijken Rijksdag haren eysch in / dewelke sy op de twaalf Steden in der Elsas maakte / en de Kroon van Deenmarken, uyt kracht van het Hartogdom van Holsteyn, schreef recht op sekere Dorpen / daar onder behoorende; waar tegen die van Lubek mede hunne klachten in-brachten / versoekende een ieder sijn recht te mogen erlangen: maar de Hartog van Lotharingen sond sijn Gesanten naar Engeland om by-stant / terwijl de Franschen Espinaal, en het Kasteel van Bar, ontsterkten en in de Lucht deeden springen / gelijk ook de Stad St. Michiel op de Mase, alwaar noch maar twee Poorten / en een oud stuk van een muur / zedert het ontsterken van het Jaar 1635. waren blijven staan. In tegendeel wierd tot Metz een Huys van voorraat van Koorn / ettelijke honderden gesoute Ossen / en andere noodwendigheden / om den aanstaanden Winter daar onderhoud voor de besettingen te vinden / opgerecht. De oude Hartog ontvluchte zijn na-volgers naar Basel, en reed soo te post naar Coblentz, en van daar na Regensburg, van waar hy den Heer Risencourt naar den Haag sond / om sijn belangen aldaar gade te slaan. De Franschgesinden gaven voor dat de Hartog van Crequi onder de Tijtelen en bewijsen van Lotharingen gevonden hadde / dat het Aards-Bisdom van Trier over de 500 jaren onder de bescherminge van de Hartogen van Lotharingen was geweest / waar over soo Borgers als Boeren

Lotharingsche saken.

begosten

1670. Novemb. begosten te vreesen / dat dat selve Bisdom / gelijk het Hertogdom varen / en van de begeerige Franschen mede overvallen sou worden. Terwijl gingen die van Ceulen, siende hoe hunne na-buuren voeren met het versterken van hare Stad / hoe qualijk het selve ook mocht gedupd en verstaan worden / voort / protesteerende tegen alles wat daar tegen in-gebracht mocht werden. Sy lieten den Keur-Vorst weten / dat men niet alles over hoop / en de loffelijke maximen van hunne Voorsaten onder de voet werpen most / zijnde genootsaakt / door de na-buurige wapen-rustinge / hunne Stad naar de oude wijse te versekeren / een sake die niemand schade konde toe-brengen / en op eygen grond geschiede / dewijl sy tot hun kosten mochten timmeren soo het hen geliefde / hebbende de Overigheyd van Keulen niet alleen over de gemeente / maar ook over de machtige / en selfs over de geestelijkheyd dat Recht; klaagden vorders over den ondank / hen over hun goedgunstigheyd aan de gestichten en geestelijken getoont / die nu schempten / om dat de Keulsche Overigheyd niet goed Roomsch was / en om soo te seggen / de Fransche Land-soekers sochten buyten te sluyten.

Ceulen sterkt.

Oost-Indisch schip gebleven. Grooter was de schade van een Seeuwsche Oost-Indie-vaarder, de Leeuw van Vlissingen genaamt / door storm op Godwins Sant voor Duyns (voor menig Zee man verderflijk) gebleven. d'Engelschen quamen terstond wel met veertig Booten van Deal om het goed te bergen: maar na sy voor-geven / souden niet als wat Loot en Koper te recht gebracht hebben / de rest mocht in de Zee gestolpt zijn. De Schipper had eenige Kisten met geld / brieven en andere voorname dingen al tijdelijk aan land doen brengen: maar hy noch om eenige andere Schriften / die hy niet wilde dat in handen van de Engelschen souden geraken / (bekommert zijnde) sukkelde daar soo lang mede / dat hy daar door met al sijn volk om den hals geraakte.

Tijding uit Brasigal. De Brasilische Vloot quam ook wel in Portugaal in, maar niet soo wel bevracht als men gehoopt had / dewijl het Suyker-gewas niet seer wel geslaagt was / bracht derhalven wat Hout in de plaats; en een onlustige tijdinge / dat de Inwoonderen (ter oorsaak van een bevel van het Hof / waar door hen het besit van hun goederen benomen wierd) seer oproerig waren / en malkander selfs aan-tasten en dood sloegen.

1670. Novemb. Men hield op den 14. van dese maand tot Madrid den Vier-dag van den Heylig Carlos, Patroon van den Koning / met heerlijke toestel van den Adel / voor den Koning; als ook een Stiere-gevecht / dat wel drie uuren lang duurde. Drie Edel-lieden te Paard soude de Stieren bevechten: d'eerste wierd in de eerste ontmoeting van het Paard geworpen / die nu volgens het gebruyk / den Stier met het Rapier in de buyst most te keer gaan / dat hy met meerder moed als gevolg dede / dewijl hy door het woedende beest gedwongen wierd de vecht-plaats te ruymen; de tweede geraakte mede van sijn Paard / maar beseerde sich niet; de derde kreeg een wonde aan sijn hand: maar sy alle drie weder moed scheppende / stelden sich soo dapperlijk tegen dese dieren te weer / datse negen Stieren ter aarden neder-velden / eer het spel gedaan was / over welke kloekheyd sy van een yeder seer geprezen wierden. Dit is een gemeene oeffening in Spangien, maar noyt als met het uytterste gevaar vermengt / evenwel bequaam om dappere en onvertzaagde mannen te maken.

Stieren-gevecht tot Madrid.

Woeden de Quaakster. Een andere slag van woeden beging een ontsinnig beest van een Vrouw tot Winchester, dolder als een Stier / en sotter als de sotheyd selfs. Dese met haar Man (zijnde van die slag / die men Non-conformisten, een soort van Quakers noemt) waren met al hun schijn-heyligheyd aldaar in de Kamer van Correctie, en voort in de gevangenis gebracht / om / 't zy over hun Non-conformiteyt of andere mis-bedrijven / gestraft te worden: de Vrouw prate geduuriglijk den Man een moed aan / seggende / sy mosten nu doen dat hen van den Heer bevoolen was. De Gevangen-meester volgde sijn Heeren bevel / en bracht hen om wat gegeesselt te worden; de Man / om dat hy sich onderstelde / en *good Master* wist te singen / wierd verschoont; en de Vrouw kreeg maar vier of vijf slagen / hoewel syder liever een dousijn twee of drie meer had gehad / en daar toe de Rakkers uyt-tarte / maar men wilde haar boosen wille niet doen; doch dese met haar Man weder uyt-gaande / stak hem met een Mes in de Borst / en gaf hem een wonde / die men genoegsaam doodelijk oordeelde te zijn: en het geen verwonderlijker is / soo sy als hy / toonde daar soo weynig wesen over / dat het scheen dat sy leet-wesen hadden / dat het niet beter gelukt was / en datse den Gevangen-meester met sijn

1670. Vrouw beyde den hek niet hadden gebroken. *A mad Wold World my Masters.*

Decemb. Fransche saken. Guineesche Gesant.

Hy hebben hier voor van de aanspraak en Audientie van den Heer de Groot gesproken. Op die tijd quam daar ook een Af-gesant van Ardres in Guinea; alhoewel hy een Moor was/ voerde hy evenwel een Spaansche of Portugeesche naam/ D. Mattheo Lopez; gelijk hy de Taal ook seer wel sprak / dewijl hy veel jaren aldaar sich op-gehouden hadde. Hy had drie Moorsche Vrouwen en drie Soonen by sich: wanneer dese Dames de eerste-maal aan de Kust tot Diepe in de Karos geset wierden/ schreeuwdense huys-hoog / door het waggelen en slingeren van den Bak / meenende dat sy daar mede om verre souden vallen. Hy wierd met al sijn gevolg in het Hof van Luynes, op kosten van den Koning onthaald/ en liet sijn 3 Vrouwen / Soonen / Edel-lieden en Knechten / alle in een Fransch gewaad steken / daarse van te vooren / soo hy als sijn volk / in rood lakensche Rokken gingen. De selve Vrouwen hielden open Tafel voor alle Vrouwen van eenig aansien / die ook seer gaarn in haar geselschap waren. De Gesant beval alle deuren en vensters open te houden/ voor een yeder die hem of de sijne begeerde te sien; schepte groot vermaak in de Comedien; die van de Indische Maatschappy vereerden hem / sijn vrouwen en kinderen met Rokken van Broccard op een gouden grond. Wanneer hy gehoor by den Koning kreeg / wierd hy in een Karosse met ses Paarden op-gehaald/ verscheyde Fransche Heeren saten by hem/ 12 Swarten die hem dienden/ liepen rondsom de Karosse te voet / beneffens honderden van Parijsche sotten om dit slag van volk te sien; sijn Karosse volgde noch een andere diergelijke / daar de Vrouwen in saten / waar op die van den Koning/en voorts die van de Koninginne/ en andere van de vreemde Ministers volgden. Sijn aan-brengen sag meest op den koop-handel en onderling verstand / voorstellende datse bequame Zee-havens daar toe hadden / en in goede vrede met den Prins Taffiletta stonden. Dese aanspraak geschiede in de Gallery van de Tuillerye, die seer heerlijk daar op was toe-gemaakt / hy wierd door de ryen Lijf-wachten heen geleyd; wanneer hy den Koning sag / dede hy drie diepe eerbiedigheden met buyging van sijn knyen / en komende aan de trappen / daar de Koning onder sijn verhemelte sat / viel hy ter aarden neder / en sloeg sijn handen tot drie-maal te samen / waar na weder opstaande / dede een korte aanspraak/ en gaf den Koning sijn vereeringe over: naar het welke hy weder af-geleyd / en met duysenden van menschen na sijn Hof gebracht wierd / het welke dagelijks van groot en kleyn besocht wierd. Een sekere Dame, hoorende dat dese Gesant noch wel 50 andere Vrouwen in sijn Land hadde/ vraagde hem/ wat hy met soo veel Vrouw-volk dede? en kreeg (soo men segt) tot antwoord: Me-vrouw, warense soodanig of soo schoon als Me-vrouw is, soo had ik aan een genoeg.

Terwijl ging men dapper met toerustinge ter Zee/ voornamentlijk tot Rochefort, op de Charante, voort; daar vijf seer groote Schepen/ yeder van 80 stukken geschuts gemaakt wierden: noch 15 andere soude men op het spoedigste op-bouwen/ tot het welke 3000 stukken Kanon (soo men seyde) gereed lagen. Omtrent Kersmisse heeft de Koning mede aan sijnen Raad verklaring gedaan/ dat hy/ soo haast als het gras sou gegroeyt zijn / met een machtig heyr besloten hadde na de Nederlanden, selfs door het Hertogdom van Lottharingen, te trekken; het voet-volk soude haar vergaderplaats tot Dunkerken, en de Ruytery tot Nancy hebben; dat daar na de Koning ook een keer na Languedok van meeninge was te doen / om den voortgank van sijn groote werk / en de Oceaan en Middelandsche Zee in een te brengen / te gaan besien. De jonge Land-Graaf van Hessen, een Prins van 18 jaren / stierf op den 6. deser in sijn verblijf Gamy tot Parijs; hy wierd gebalsemt / en na sijn Vaderland gevoerd. Tot Stokholm in Sweden stierf ook de Keyserlijke Gesant de Baron de Basserode; hy wierd gebalsemt / en naar Holland vervoerd / om vorders ter begraaffenisse gebracht te worden. Tot Charenton in Vrankrijk, stierf de beruchte Leeraar Mooris; als mede binnen Amsteldam de vermaarde Johan Amos Commenius, die na Naarden vervoerd / en aldaar begraven wierd. Men sag ook nu tot Parijs een ongewoone inhaling van een Franciscaner Monnik, Generaal van die Ordere, en soo eerst van Jerusalem gekomen / alwaar hy veele jaren Bewaarder van het heylige Graf was geweest; hy wierd heerlyk / sittende in des Konings Karosse/ in-gehaald; een groote menichte Geestelijken en Pellegrimmen, die met hem in het Heylige Land waren geweest / gingen voor

1670. Decemb.

Dood van aansienlike mannen.

Geestelijken ingehaald.

1670. voor hem heenen / hebbende alle Palm-takken in hunne handen / dat een wonderlijk aansien gaf. De Ceremony-meester bracht hem eerst by den Koning / daar na by sijn Koninklijke Hoogheyt en Madamoiselle. De Louvre en de Nieuwe Brug wierden te kleyn / door het geweldig gedrang der nieusgierige Parisianen, die om wat nieuws al hun oude besigheden en spillen daar heen wierpen.

Decemb.

Van wegen den Bisschop van Munster quam d'Overste Bentink mede om dees tijd aan haar Hoog-Mogende, doende haar Hoog-Mogende kennisse van de schielijke werbinge / van sijn Heer en Meester / voort-komende uyt seker geschil / en sijn eysch op de Stad Heuxster in het Sticht Corvey, tegens de Hertogen van Lunenburg en Wolffenbuttel; de selve Munstersche Gesant stelde voor (niet aan-gemerkt al de uyt-gestropde geruchten in-tegendeel) dat sijn gedachte Heer en Meester niet anders voor hadde / als in alle min en vriendschap met den Staat van haar Hoog-Mogende te leven / en alleen sijn recht op de voornoemde Heeren wilde verbolgen / op datse hun besettinge uyt de gesepde plaats Heuxster mochten lichten / dewijl de Bisschop voor-gaf / de selve Stad in de Abdye van Corvey te leggen / en hem derhalven soo wel toestond daar besettinge in te leggen als yemand anders. Op dit voor-geven hebben hare Hoog-Mogende besloten / den Heer Brasser aan de Vorsten van Lunenburg, en den Heer C[illegible]ens aan den Bisschop van Munster af te zenden / op dat door hun bemiddelinge al het onderlinge geschil in der minne en vriendschap mocht werden af gedaan en by-gelegt / die ook by gemelde Vorsten ten opsicht van dese Staat wel ontfangen zijn. Dese Stad Heuxster legt ses mijlen van Cassel, en heeft in de voorgaande Duytsche Oorlog / nu van d'eene / dan van d'andere zijde / veel te lijden gehad / in welke plaats ook in het jaar 1644. de Hertog van Holsteyn het bevel hadde / wanneer de geheele Sweedsche Oorlogs-macht daar heenen aan quam. Het Plaatsje behoort / beneffens twee Vlekken / en vijf of ses Dorpen / die omtrent vijf duysend Rijksdaalders des jaars mogen op-brengen / onder den Abt van Corvey, welke Abdye dertig Monnikken van de Benedictijner Ordere heeft / en niet verre van Heuxster aan de Weser gelegen is. By de hervorming van Lutherus, en ten tijden van het Smalkaldische wesen / is van wegen dese Stad tusschen de Hertogen van Lunenburg en Brunswijk, en een Abt van Corvey een groot verschil ontstaan / maar eyndelijk weder by-gelegt / en het verdrag op den Rijks-dag bevestigt / en tot op de dood van den laatst-gestorven Abt van Corvey vast en bestendig gehouden / na wiens overlijden de Bisschop van Munster tot Abt van de selve plaats verkooren is / die eenigen tijd herwaarts gesocht heeft het verdrag weder om verre te stooten; ook voor eenigen tijd aan den Hertog van Brunswijk en Lunenburg geschreven / en van de twee Kerken binnen de plaats een begeert heeft / het welke hem af-geslagen wierd / met voorhoudinge van het gemaakte verdrag. By dit geschil quam noch voor eenige dagen een ander / wegens het recht op de Bouwery en andere actien meer / waar door de gesepde Hertog / wetende wat een geest hy aan den Bisschop hadde / goed gedacht heeft / dese plaatse met ses of seven honderd mannen te besetten.

1670. Decemb.

Op een Edelmoedig besluyt van de Provincie van Uytrecht, wierd vast-gestelt een Vloot van acht-en-veertig Oorlog-schepen / van de welke vier-en-twintig van 60 tot 80 / en de rest van 30 tot 40 Stukken souden zijn / behalven noch twaalf Fregatten / van 20 tot 30 Stukken / eenige Branders / en ses Gallioten / toe te rusten.

Toerustinge in Holland.

De Vergadering der Heeren Staten van Holland en West-Vriesland schepde ook nu niet / voor het vast-stellen van het werben van tien Regimenten te Voet en ses te Paarde / beneffens de boven-genoemde Zee-macht. Aan de Capiteynen wierd mede ordre tot Recruyteeringe gezonden; namentlijk yeder Vaandel te Voet tot 100 / en die te Paarde tot 80 mannen. Alsoo onder dies de Heer Bont, Gouverneur van Hulst, quam te overlijden / hebben hare Hoog-Mogende het selve bewind aan den Heer Percheval, toen Gebieder binnen Crevecœur, gegeven. De Baron d'Isola achte men nu volle macht van sijne Keyserlijke Majesteyt te hebben ontfangen / om met de Leden van de Triple Alliantie te mogen handelen / ten eynde om sijn Keyserlijke Majesteyt mede in de selve te begrijpen / waar over aan den Koning van Groot-Brittangien geschreven is. De Koninginne van Spangien schreef ook een seer minnelijken Brief aan

Andere Hollandsche saken.

1670. aan de Heeren Staten Generaal, soo aangaande de subsidie-penningen van Sweden, als andere saken de Nederlanden betreffende/ waar heen de Heer van Beverninge in gesantschap (als gesegt is) varende/ door tegen-winden in Engeland in-gedreven wierd; van waar de Heer van Beuningen weder te huys gekomen zijnde/ nu bericht aan de Staat van sijn verrichtinge quam doen.

Decemb.

Als doe scheen de staat van de Oost-Indische Maatschappy mede in haar Auge of hoogste verheffing te zijn/ loopende tot op 515/ alles op hoop van een kostelijke uyt-deelinge: maar hier van moet in het volgende gehandelt worden.

Terwijl aldus een yeder na de Wapenen begost om te sien/ quamen haar Doorluchtigheden de Hertogen van Saxen-Lauwenburg van Weenen weder in hun Hertogdom te rugge/ daarse mede aan-bingen eenige Regimenten te voet en te paarde te werven/ en goeden toe-loop van Bevel-hebberen tot Hamburg kregen.

Men had ook op den Rijks-dag tot Regensburg de algemeene defensie of verdediginge wel willen vast stellen: maar dewijl in de omslagen der onkosten veel verhinderingen voor quamen/ wierd dit werk weder in de wal geschooven.

Tot Heydelberg quam toen ook de Ridder Reeves, Schild-knaap van Prins Robbert, den Broeder van den Paltz-Graaf aan/ brengende brieven van den Koning van Engeland, en den Graaf van Arlington, met twee geschriften over het verdrag van den Heer Paltz-Graaf met sijn Broeder/ (over het gene/ hem door sijn overleden Moeder/ de Koninginne van Bohemen was toe-gevallen) ondertekent by Prins Robbert, en door den Koning van Engeland tot Appenage, en als borg-tocht geratificeert en vast-gestelt: het welke zijnde bevonden/ met het geen in Julij voorleden tot Londen was verhandelt/over-een te komen/ schreef de Heer Keur-Vorst een brief van dankbaarheyd daar over aan den Koning van Groot Brittangien, en de Ridder Reeves kreeg een gouden Keeten met een Medaille tot een vereeringe.

Pont-kamer tot Dantzik geslooten.

Omtrent dees tijd wierd tot Dantzik ook naar gewoonte de Pont-kamer geslooten/ alwaar bevonden wierd/ dat aldaar/ geduurende dit jaar/ waren uyt-gevoerd 12262 lasten Tarwe/ 28552 lasten Rogge/ 3609 last Garst/ 1995 last Boekweyd/ 242 last Mout/ 343 last Erweten/ en 70 last Haver/ makende tesamen 46688 lasten en een half Graan; zijnde op den laatsten dag noch 3192 lasten aan-gegeven. 1670. Decem.

Tot Naumburg schoot een Bruydegom/ met een Pistool speelende/ sijn eygen Bruyd by ongeluk dood/ een ongeval dat meer gebeurt is/ en een leer dat sich een yeder voor dat Geweer wel te wachten heeft.

Colon. Lambert vervoe[rt].

Alsoo de Colonel Lambert tot noch toe op het Eyland Gernsey gevangen geseten hebbende/ aldaar noch eenig na-bedenken gaf/ is hy uyt last van den Koning door den Majoor Creed op een kleyn Eylandeken/ in het Canaal by Pleymouth leggende/ vervoerd/ om aldaar sijn leven door te brengen.

Hertog van Ormond door e[enige] geschelmen a[an]getast.

De Hertog van Ormond, voor desen Onder-Koning van Yerland geweest zijnde/ wierd op den 16. deser maand/ soo als hy na den Koning reed/ des abonds ten negen uuren tusschen St. Jeames en het Huys van Clarendon door een man te voet met sijn Karos op-gehouden; seggende dese/ dat'er yemand onder den Wagen lag/ waar op noch acht andere schelmen voor den dag quamen springen/ die besettende de Koets van achteren en vooren/ riepen/ het ware hen niet om den Beurs/ maar den Hertog selve te doen: maar op het geroep van den Koetsier quamen veel van des Hertogen Huysdienaars voor den dag; de Hertog selve weerde sich soo dapper tegen de schelmen/ dat'er twee van de selve van het Paard vielen; hy selve was aan twee plaatsen aan sijn hooft gewond/ en had al verscheyde Pistool schooten uyt-gestaan: ten laatsten namen de fielen de vlucht/ achter latende een Pistool en een Degen/ met twee Paarden. Dese schelmen meenden den Hertog op een van hun Paarden te vervoeren/ maar (als gesegt is) het mislukte.

De Koning/ hier over vergramt/ liet afkondigen/ dat die gene die yemand van dese schelmen wist aan te brengen/ al ware hy van de medestanders/ mits schuld bekennende/ en de geheele saak ontdekkende/ daar voor duysend ponden steerlings sou genieten; en wie een Castanie-bruyn Paard met een witte streep voor de kop/ en een kleyn Sak-pistool met silver beslagen/ en T. B. getekent/ konde te recht brengen/ daar voor honderd ponden steerlings sou genieten. Zederd zijn noch drie doolende Paarden van dese schelmen by West-

munster

1670. Decemb.

munster gebonden / die acht dagen te vooren op Smithfield waren gekocht geweest. De Hertog hield eenige dagen het bedde/maar bequam haast weder. De Ridder Coventry wierd ook op de selve wijse korts daar aan in der nacht aan-getast / en met eenige houwen in het aangesicht bry geschonden.

Engelsche ...ten op ...emde ...aren. Men besloot ook nu in Engeland, een Impost op alle Fransche Hoeden en Lijnwaten / ook Paarden en Carossen / als mede vijftig ten honderd op alle Kleederen / die uyt Vrankrijk wierden over-gebracht ; daar klaagde men / dat in Holland hun Sout / Wijn en Brandewijnen bezwaard wierd / terwijl sy van hunne zijde al deden wat sy konden / om onse koopmanschappen te belasten : al voor-tekenen van meerder onlust. Terwijl wierd sijn Hoogheyt tot Windsor treffelijk onthaald / daar hy / volgens de gewoonte des Ridders van de ordere / de plechtigheden af-leyde. Tot Oxfort wierd hy ook heerlijk onthaalt / daar hy een trap van waardigheyd in de Rechten aan-nam / gelijk ook eenige van sijn gevolg ; waar op in de broederschap van St. Jan een treffelijk onthaal volgde.

...soek ...rden ...tog ...Lor- ...e door ...Key-. Een Af-gesant van den Keyser dede ook by den Konink van Vrankrijk verschooning voor den Hertog van Lotharingen, over sijn belastinge op sijn Onderdanen / met voorstellinge van sijn opper-macht te beweeren / en versocht dat sijn Majesteyt nader achtinge op den Hertog wilde slaan / als die sich anders geheel onder hem gestelt hadde / en dat hy deselve wilde gelieven weder in sijn staat te stellen : maar hoe slecht d'uytslag van die bezending geweest is / heeft de tijd genoegsaam geopenbaart. Met het sluyten van het jaar besloot ook de Eerts-Bisschop van Parijs sijn leven / plaats makende voor een ander navolger / die men gelooft dat die van Rouaan sal zijn.

...schop ...Parijs ...ft.

...uwelijk ...den ...af van ...un en ...rin- ...ede ...npen- ...ver- ...lert. Van het houwelijk van Madamoiselle de Mompensier, Princesse van den bloede/ met den Grave van Lausun, is elders gesproken ; over dit houwelijk dede de Koninginne, Monseigneur, de Princen en Princessen van den bloede/met het Parlament, tegen den Koning hun beklag / als zijnde het Koninklijke bloed door dit houwelijk merkelijk verkort ; de Koning om sijn belang daar in te bewilligen / ging selve de Princesse daar over aan-spreken / die sich (hoewel met groote smart) onderwierp. De Grave heeft den Koning ook de gifte / die hem Madamoiselle gedaan hadde / en wel 22 millioenen sou bedragen / weder over-gegeven ; en alsoo heeft dese ongelukkige Graaf die over-groote eere moeten af-staan : de Koning hadde hem te gemoet gevoerd/ dat de noodsakelijkheyt de voortgang van dit houwelijk verbood / doch dat hy hem evenwel soo veel goeds sou doen / dat hy niemand van de grootste van het Hof sou hebben te benijden ; die daar op weder antwoorde/ dat hy sich soodanig des Konings wille onderwierp / dat hy het aldergrootste geluk des werelds sou af-staan / om sijn Majesteyt niet te mishagen. De Princesse wilde na haar Graafschap Eu vertrekken / maar hunne Majesteyten begeerden dat sy ten Hove sou blijven. De Koning heeft zedert al merkelijke gunsten aan den Graaf betoont / sijn schulden doen betalen/en staat hem dagelijks noch meer te doen: kortelijk / hier siet men de strijd van de natuur tegen de liefde.

Dit jaar eyndigde met veel stormen en onweder: van Hamburg schreef men van seer hooge vloeden/ blixem en donder / waar door Toorens geraakt/Huysen aan-gesteken/en Beesten ter neder-geslagen zijn/ makende over-al groote ontsteltenisse. By Antwerpen hebben sulke storm-winden gewaayt / dat'er veel Schepen in de Schelde tegens de Dijken aan-gesmeten zijn : een Wind-moolen / staande buyten de Kope-Poort / een kloot-werpens van de sterkte den Dam, is geheel ter neder/ en in veel stukken plat ter aarden geworpen / en de steenen selve in stukken verbrijselt ; de Meester-knecht met een Jongen zijn beyde daar onder dood gebleven / de Jongen lag met een slag-hout op den keel/ en de Knecht hing met sijn eene been in de opper-trap ; verscheyde andere Moolens zijn mede seer beschadigt. Maar veel zwaarder stormen dreygen ons voor het naaste/ en de volgende jaren/ die niet weynig staan te treffen ; doch in hun meeste geweld door een veel krachtiger hand / tot eeuwige eer en roem van des Heeren genade / sullen af-gekeert / en lichtelijk op hunne oorsaken gewend worden. Sware stormen.

HET JAAR 1671.

Januarius. Munstersche saken.

De Bisschop van Munster voort-gaande in sijn veynserpen/ door de welke hy voor hadde de gantsche wereld te bedriegen/ en sijn trouweloose aanslagen licht te doen hebben / bleef noch al vast by sijn gemaakt en op-geraapt geschil van Heuxster of Hoxster, om onder de

1671. schijn van het selve sijn werbinge / en te samen-trekken van sijn troepen te beter schijn te geven.

Januarius. Men wist ook genoegsaam aan te wijsen / dat hy eenige vreemde troepen by de sijne gekregen had; hy gaf Patenten uyt / om noch 24 Regimenten te werben / de welke / behalven noch een uyt-schot van 8 of 10000 man / een aanmerkelijke macht stond uyt te maken / soo dat het genoeg een slechtheyt was / te gelooven dat al desen toe-stel ter oorsaak van een gering nest van een Heuxster sou geschieden. Hy evenwel / om de na-gebuuren noch meer te blindhokken / gaf een verklaringe of Manifest tegen Heuxster uyt / in breede uytbreydingen voor-gestelt / in het welke hy aanwees: dat sich de selve omtrent het Brouw-recht begrepen had, en alsoo de beveelen van de Abdye Corvey niet gehoorsaamt hadde, en dat, wanneer men hen daar over executeeren en straffen wilde, met hun Vee aan te tasten, en andersints, sy sich gewapenderhand daar tegen gestelt, en sich alsoo als wederspannigen getoont hadden. Dat daaren-boven hare Hoog-Vorstelijke Doorl. van Bronswijk, Lunenborg, en Hertog Rudolph Augustus, deselve Stad in sijn beschermingе had genomen, en een goed aantal Krijgs-volk te Voet en te Paarde had toe-gezonden, door het welke de Munstersche troepen uyt hun Post en Besettinge gedreven, en het Geweer af-genomen waren; het welke by gemelten Heer Bisschop soo hoog genomen wierd, dat hy aldus besloot: dat daar over sijn Hoog-Vorstel. genade te Munster en Corvey, in aanmerkinge van soo blijkelijke verontwaardinge, Land-vrede-breuk, en verkortinge van het *Instrumentum Pacis*, het vrede-verdrag, dat daar door geweldiglijk, en met gewapender-hand was verstoort, en weg-genomen: gesint was, met alle macht, soo goed als hy konde, sijn voldoeninge en geledene smaat en schade met hulpers hulpe te bevorderen en vervolgen; ook het Guarant van de Duytsche vrede, met haar medestand daar over te moeyen, niet willende aan des selfs goed behulp in dese gelegentheyd twijffelen.

Dus ging die Bisschop vast te werk / terwijl een ander vuur / als dat van wraak en onruste / waar door hy gedreven wierd / sijn Magazijn tot Coesvelt aantasten / en met al sijn Vuur-werk / en 4 Vuur-werkers / behalven 6 andere / die seer zwaarlijk gequetst waren / in de lucht dede springen; het geen by sommige by-geloovige lieden wel voor een quaad voor-teken van een verydelde hoope mocht worden uyt-gelegt: maar den Bisschop, die soo verre van by-geloovigheyd was, als men daar na bevonden heeft / niet eens dede om-sien. 1671 Januarius.

Men kreeg nu in Holland bericht / dat de Koning van Vrankrijk, tegens de handelinge van het jaar 1662. verboden had / sich van eenige Hollandsche Schepen na de maand April, te dienen: dat soo yemand bevonden wierd eenige Fransche Brande-wijnen in Hollandsche Schepen te hebben geladen / behalven de goederen / noch een breuke van 1500 ponden sou verbeuren. Hy had ook 24 ponden op yeder last witten Haring / die met Hollandsche Schepen / en voor hunne rekeninge / in Vrankrijk gebracht wierd / gestelt / met bezwaringe van 32 ponden na den 1. Julij / en 40 ponden na den 1. October. Hy stelde vorder op allerhande Speceryen of Kruydenieryen / die te water of te lande door de selve Hollanders souden in-gevoerd worden / 30 voor de honderd / boven de oude lasten die daar op stonden. Ter oorsaak van dese onmatige bezwaarnisse / hebben de Heeren Burgermeesteren der Stad Amsteldam op den 4. van dese maand dit volgende ter Beurse doen aan-slaan: Lasten in Vrankr. op de Buyten-waaren. Waarschouwinge tot Amsteldam.

ALso de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, op gisteren den 2. Januarij, geresolveert hebben, dat by openbare Plakkaat verboden sal worden, dat naar de Publicatie van 't selve Plakkaat, 't zy over Zee, of langs de Stroomen ofte Landen, geen Brandewijnen ofte gedisteleerde Wateren hier te Lande in-gebracht sullen mogen worden, om alhier gedistraheert, verkocht of geconsumeert te worden, op de verbeurte van de selve, en een boete van 600 guldens op yeder Stuk ofte Vat; behoudelijk alleen, dat tot voor-kominge van de schade, den tijd van den In-breng sijn aanvang sal nemen van den 29. deser loopende maand Januarij; ten dien effecte, dat de Brandewijnen en gedisteleerde Wateren voor dien dag in-komende, mitsgaders de Persoonen de selve in-brengende, van de voorsz. confiscatie ende Pœne wel sullen blijven geëximeert; des dat de Koop-lieden en Facteurs, aan de welke de voorsz. Brandewijnen geconsigneert sullen komen, evenwel gehouden sullen wesen de selve aan de Magistraat hunner residentie terstond aan te geven, ende dat ook de selve hier te Lande niet

1671. Januarius.

niet gedistraheert, verkocht of geconsumeert, maar alleen weder uyt-gevoert sullen mogen werden. En dat voorders by de Hoog-Mog. mede geresolveert en vast-gestelt is, dat niemand sal vermogen te verkoopen, verhandelen, of onder hem in te slaan, in het kleyn ofte groot, eenige Manifacturen van Vrankrijk, de welke tot Kleedinge, Cieraad ofte ameublement soude mogen dienen: (uyt-genomen alleen witte Cajante, Baricane van Wol, Picotees Royaal, witte en gecouleurde Damasten, heel van Wol, Picotes van Wol, gevlamde Cajante, Bouratte, Kamer-behangselen van de breede van 6 vierendeel, tot de breede van 20 vierendeel, Trijpen en Kouffen.) Als alleen die gene, die daar toe by speciale Acte van de Magistraten harer residentie sullen worden geadmitteert, en dat als dan de voorsz. soorten van Manifacturen met 50 ten honderd voor 't inkomende Recht sullen worden belast, volgens de Lijst die daar van eerst-daags gepubliceert sal worden. Dat mede geresolveert is, dat het in-komende Fransche Sout met 200 guldens op het honderd Sout belast sal worden. Dat van gelijken de in-komende Boter, Kaas, Vleesch en Spek, van nu voortaan belast sullen worden met 25 per cento. Ende eyndelijk de in-komende vreemde Suyker-Sieroopen, (uyt-genomen de Bak-Sieroopen, komende van Motril en Palarme) met vijf ten honderd of een stuyver per pond belast sullen werden. Soo is 't dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders deser Stad goed gevonden hebben, een yegelijk daar van tijdelijk te adverteeren, tot voor-kominge van schaden: ten welken eynde haar Ed. Achtb. mede geordonneert hebben, dat het gene voorsz. is, by affictie van gedrukte Biljetten genotificeert sal werden.

[...] op-lie-[...] tegen [...] Plak-[...] tver-[...] kende, [...] gewe-[...]

De yver omtrent het voort-setten van dit besluyt is groot geweest / want soo als korts hier na op den 17. van Februarij / eenige Koop-lieden by versoek-schrift aan de Heeren Staten Generaal, d'ontslaginge van een deel Brandewijnen / die tot Rotterdam waren aan-gehaald / versochten; welke Brandewijnen sy verklaarden den 9. Januarij tot Nantes op-gekocht / maar door quaad weder soo lange op-gehouden waren / dat sy niet voor het expireeren of eynde van de selve maand konden binnen komen / wierden de selve plat af-geslagen / en hen aangesegt / dat men van meeninge was de Plakkaten van hare Hoog-Mog. na hunnen inhoud besettelijk ter uyt-voeringe te stellen. Men heeft ook by gemelde hare Hoog-Mog. een nader besluyt genomen / geen Requesten der Koop-lieden / van dese natuur zijnde / in de Vergaderinge te lesen / veel min daar op yets te besluyten: kortelijk / men sag nu klaarlijk genoeg / wat de Koning van Vrankrijk met ons voor had / namentlijk om den handel en Zee-vaart den Hollanderen te benemen / en na sich te trekken / halende al by wat hy konde / om goede Koop-lieden van sijn volk te maken; gelijk hy ook voor had een Compagnie of verwantschap / de Haring-vangst aan-gaande / op te rechten / verbiedende daar over by-na / door het bezwaren / den Hollandschen Haring in te brengen. De Heeren Staten, om op hun hoede te zijn / zonden over-al Brieven aan hunne Bond-genooten / en voornamentlijk die van de Triple Alliante, af / om hen kennisse van der Franschen Meneës en handel te doen hebben / en hen te bewegen goeden toe-versicht te nemen. Sy deden ook onder den Luytenant-Admiraal van Gent dese volgende Oorlog-schepen toe-rusten.

Hollandsche toe-rustinge ter Zee.

Schepen.	Stukken.
1 De Goude Leeuw.	82
2 Hollandia.	80
3 De Reyger.	76
4 Raasdorp.	76
5 Outshoorn.	68
6 Gideon.	58
7 Aker-boom.	58
8 Oosterwijk.	66
9 Amsterdam.	70
10 Cruyningen.	56
11 Stad en Landen.	60
12 't Geloof.	66
13 Prins te Paarde.	58
14 Noord-Holland.	46
15 Harderwijk.	

Fregats.

Schepen.	Stukken.
De Haas.	30
Bommel.	30
De Brack.	30
Postillon.	20

Branders.

De Wind-hond.
Sollenburg.

1671. Beemster.
De Velden.

Januarius.

De Capiteynen en Bevel-hebberen hier op souden zijn:

De Luytenant Admiraal van Gent.
De Vice-Admiraal Isaak Sweers.
De Schout by Nacht de Haan.

Capiteynen.

Barent Hals.
Volkert Outshoorn.
Michiel Kint.
Jacob Philips.
Lus.
Dirk Schey.
Capt. Luyt. de Graaf van Stirum.
Joost Verschuur.
Hendrik Tol.
Jacob Binkes.
Nicolaas Verschoor.
Engel de Ruyter.
Jan Paulus van Gelder.
Thomas Tobiasz.
Isaak Uyterwijk.
Volkert Swart.
David Swerius.
Jan van Lier.
Van der Zaan.
Jan de Jong.
Dekker.
Vlak.

Moscovische Gesant vertreckt.

Op dees tijd nam ook de Moscovische Gesant / van de welke hier voor gesproken is / sijn afscheyd van de Staat / ontfangende van de selve sijne Recredentialen, dewelke mede door een Edelman / in een rood Damasten Zijde Kleet / buyten de Karos gehouden wierd.

Uytschrijving van een Bede-dag.

Men besloot ook een algemeene Vast- en Bede-dag te doen uyt-schrijven / behelsende plechtige dankseggingen / voor de Goddelijke / ons tot noch toe bewesene genade / met ons in vrede te behouden / en naar een oprechte belijdenisse onser sonden / een bevel ter ootmoediger gebede / om sijn vordere genade en bescherminge / de Goddelijke goedheyd af te bidden / en voorts de gewoonelijke omstandigheden daar toe vereyscht.

En wel hadden wy die Goddelijke plichten van nooden / en sulke opwekkingen / als ons dagelijks toe-quamen; waar door wy met verwonderinge vernamen / dat de gantsche wereld verwonderd was / dat wy op sulke ombragieuse en aanstootelijke aan-rustinge van onse vyandlyke en trouwloose na-gebuuren / en onse af-gelegene ontaarde vrienden soo stille saten / als of wy in allen gevalle *Sacro Sancti* stonden te zijn / en al het onweder niet te gelijk op ons dak quam te vallen.

Toeversicht in Braband.

In Braband had men meer bedenken / wanneer de Franschen eenige Dorpen in Lutzenburg in-namen / daar de Hertog van Lotharingen wel eer eenige eysch op gemaakt hadde. De Grave van Montery hield over-al een oog in het Zeyl; en om die onverdraaglijke strooperyen te verhinderen / stelde ordere tot beter betalinge van het Krijgs-volk; de Roode Roede reed ook geduurig door het Land / om de wegen van de loopers te veyligen / die het gemeenlijk wel gelukte hun Goddeloos bedrijf voort te setten; ook somwijl wel eens te gast quamen / gelijk by een Dorp omtrent Dendermonde geschiede / alwaar drie Ruyters een Wagen aantasten / en den buyt op hunne Paarden ladende / daar mede meenden heen te rijden / wanneer een tweede Boerman van de Wagen / die sich verborgen achter den Wagen gehouden had / een van de Ruyters van het Paard schoot / en de andere nu ook den Haan over-halende / de rest de vlucht nam / latende hun dooden makker met sijn Paard en plonderagie te pande; een onverwacht ongeluk bepaalt dikmaals woeste gedachten.

Ongeluk tot Antwerpen.

Maar een ander sag men tot Antwerpen in de Kuypers-straat / alwaar een huys scheen te wille in-vallen; een Timmer-man in de Kelder gaande / om te sien waar hy het best sou konnen onderstutten / kreeg het geheele gevaarte op sijn lijf / zijnde misschien te ongelukkiger / om dat hy niet voort / maar naar lang roepen en jammeren / sonder te konnen geholpen worden / het benauwde leven verliet: twee geestelijke Dochters woonden daar in / die School hielden / en veele kinderen onder haare tucht hadden / die toen by goed geluk niet te School waren / anders sou die slag noch al veel zwaarder hebben konnen zijn; een Vrouw / half verplettert / wierd daar noch uyt-gedragen.

Moord en ongevallen.

Met meerder bitterheyd woede de menschelijke boosheyd tot Amsteldam, als alhier het onspaarsaam ongeval. Eenen Anna Ramsay woonde op het Hekelvelt, en hield Slapers; alsoo des morgens de Deur / buyten gewoonte / heel vroeg gesien wierd aan te staan /

1671. staan / en echter niemant vernomen wierd / verstoute sich iemant daar in te gaan / die
Januarius. een onbekend Mans-persoon / die daar eenige tijd geslapen hadde / boven op een Kamer / in sijn bedde vonde vermoord leggen / hebbende een snede en een steek in de keel. De Vrouw vondense beneden in een toe-gesloten Schapray of kasse / seer jammerlijk mishandelt / en met een snede in den keel / en verpletteringe van haar harssen-panne / ellendig vermoord zijnde. Men vond'er kisten en kassen opgeslagen / en alderhande Linnen en Wollen / dat hen niet aan-stond / over de vloer geworpen / hebbende de Moorders het gene hun gadinge was / mede-genomen. De Heeren van het gerecht deeden ondersoek / wie daar de uytwerker of uytwerkers van mochten zijn geweest / en bevonden dat daar jongst twee persoonen geslapen hadden / zijnde d'eene van een middelmatige lengte / wat druystig van persoon / en vol van aangesicht / met bruyn hayr / kort aan sijn hooft omgekrult / gekleed met een licht gecouleurde lakensche Rok. De andere was kort van persoon / deluw of bruyn van vel / swart van hayr / en met een donker gestreept rokje gekleed ; zijnde beyde / gelijk de Slaap-vrouw by haar leven had gesegt / uyt den Haag van daan. Dese wierden zedert vermist / en derhalven geacht de uytvoerders van sulk een verschrikkelijk stuk werks geweest te zijn. De Heeren van den Gerechte stelde tot belooning voor die gene / die de selve ergens achterhalen / en aldaar of elders in hechtenisse konden brengen / een stuk gelts van 200 Ducatonnen op ieder persoon / onder belofte van sijn naam te verswijgen.

Een sulk hoewel verschillend ongeval / was eenige weken te vooren tot Enkhuysen gebeurt / alwaar eenen Marten Jansz. Bakker sijn eygen vollen Broeder verradelijk om het leven heeft gebracht.

Dewijl wy met dese rampen besig zijn / konnen wy niet nalaten het ongeval van den Marquis de Vassé te gedenken ; dese / van sijn Vrouw zijnde / is / soo als hy met een van sijn Meesterse naar Normandyen sou reysen / met sijn Karos in een pont / sonder daar uyt te gaan aan het over-varen / en de paarden door het stroomende water schichtig geworden / daar door in het water geraakt / en de Koetse mede-trekkende / met sijn by-zijnde geselschap verdronken. Latende misschien een blijde Weduwe naar.

De Grave van Windisgratz, als Keyserlijke Afgesant aan den Koning van Vrankrijk, over de herstellinge van Lotharingen, was soo verre van iets van die Majesteyt, tot voldoeninge van den Keyser sijn Meester / te verkrijgen / dat de selve soude plat uyt gesegt hebben / geensints genegen te zijn iets aan den Hartog weder te geven / en soo iemant van de Duytsche Vorsten daar over mocht misnoegt zijn / en sich tegens het besluyt van sijn Majesteyt wilde stellen / het selve vrylijk mocht doen ; en indien hy Gesant niet anders hadde aan te brengen / dat als dan sijn saken gedaan waren. Men wil ook dat de Koning / hebbende vernomen dat sich de Keyser mede tot de Triple Alliantie had in-gelaten / des selfs Gesant sou hebben laten weten / dat hy met den eersten sou hebben te vertrekken / indien hy niet begeerde sijn leven in Vrankrijk te eyndigen als een Onderdaan van den Koning van Vrankrijk : waar over sich de selve Afgesant aanstonds verdaardigde om te vertrekken. En hier hadden de Onchristenen meerder voordeel als de Christen vrienden / dewijl de Moorsche Gesant van den Koning van Ardres, in tegendeel met groote teekenen van eer en gunst / beneffens geschenken van twee Tapyte behangselen / een kostelijken Spiegel / en andere fraijigheden versonden is / latende twee van sijne Soonen aan het Hof / tot versekeringe van sijn goede meeninge / aangaande het Tractaat van Koophandelinge / die de Koning onder het getal van sijne Pagien gestelt heeft.

Januarius *Slechte bejegeninge voor den Keyserlijken Afgesant in Vrankrijk.*

Vertrek van den Moorschen Gesant uyt Vrankrijk.

De Heer Cuneus, Afgesant van desen Staat aan den Bisschop van Munster, had op den sevenden deser Maand sijn gehoor by den selven Vorst in 't Fratres-huys, sijn ordinare Woonplaats ; dese bood den selven Heer de Mediatie en bemiddelinge van sijne Meesters / omtrent het geschil over Heuxster aan / het welke wel scheen niet onaangenaam by den Bisschop te zijn geweest : maar men oordeelde dat de Wolffenbuttelsche of Brunswijksche besettinge eerst uyt de selve plaats moest zijn / eer men in onderhandelinge konde treden. Ondertusschen rechten de Lunenburgsche Gesanten / aldaar zijnde om

Gesantschap na Munster.

1671. om te handelen / niet met allen uyt. Het is schijnbaar dat de Bisschop tot geen beslupt
Januarius. socht te komen / om niet genootsaakt te zijn sijn Troepen / daar hy bzy wat anders mede voor hadde / af te danken. Terwijl kreeg de Bisschop vast alle vier dagen expresse tijdinge uyt Vrankrijk. Ondertusschen ging Saxen-Lauwenburg mede met werven hard voort / gelijk ook de Noordsche Vorsten deden. De Lunenburgsche Vorsten stonden mede niet stil / maar / met hulp van de Hessen en andere hunne Verwanten / stelden sich in staat om den ongerusten Bisschop het hoofd te bieden: soo dat de saken by hen wel ernst scheenen te zijn. De Bisschop toonde ook aan desen Staat alle genegenthept tot de bylage / en poogde alle het opgeraapte mistrouwen / over sijn Conduiten en beleydingen / met nieuwe verklaringen van alle goedwilligheyt tegen desen Staat / wech te nemen.

Februarius. Sijn Hoogheyt / de Prince van Orangien, wierd ondertusschen in Engeland, met alle mogelijke eere / van den Koning sijnen Oom / en het gantsche Hofgesinde / bejegent. Men wil dat de Koning hem als doe de betalinge van eenige Tonnen gouts sou hebben toegestaan. Meester Blakwel negotieerde 40000 ponden Steerlings ter Beurse / voor de selve sijne Hoogheyt; en daar na soude sijn gedachte Hoogheyt noch 120000 ponden binnen den tijd van drie jaren / of 40000 ponden ieder jaar werden geschooten /

Vertrek van sijn Hoogheyt uyt *Engeland.* makende te samen 16 Tonnen gouts. Na dat nu sijn Hoogheyt de hooge Vrienden scheen te hebben voldaan / en over den Doop van een jonge Princesse van Jork had gestaan / beslupt de selve sijn reyse naar Holland weder voort te setten. Hy dan is eyndelijk op het laatste van de voorleden Maand / des morgens / van Withal, onder het lossen van het Geschut van den Tour, vertrokken / en dede dien middag sijn maaltijd tot Rochester, daar hy de Schepen op de stroom besag / en ging tot Schernesse, ten vijf uren des avonds / in een van des Konings vergulde Roey-jachten / zijnde vergeselschapt met den Grave d'Ossery, van den Koning gelast sijn Hoogheyt weder tot in Holland te vergeselschappen / nevens andere Grooten en Edellieden. Daar waren 4 Konings Jachten / die sijn Hoogheyt met sijn gevolg en voor-raat over-brachten; de Hollandsche Heeren / die met hem weder te rugge quamen / waren de Heer van Brederode, Opdam, van Zuylesteyn, twee Baronnen van Gent, de Heer van Valkenburg, en verscheydene anderen. De Heer van Zuylichem bleef in Engeland, om aldaar het vorder belang van sijn Hoogheyt waar te nemen / en de boven-genoemde penningen over te maken. Hy had eenige Oosten-winden tegen / waar door hy genootsaakt wierd een geheele week op de Zee te swerven / tot dat hy eyndelijk op den 18. van dese Maand over ter Veer, den Briel, Maasland-Sluys, en soo voort in een besloten Koetswagen in den Haag quam / denkende aldaar soo onbekent in te komen: maar de Borgers / van sijn komst alreeds verwittigt / liepen hem met groote menigten tegen. Hy ging des anderendaags in de Klooster-kerk / om God / wegen sijn welvarend gaan en keeren / te danken. Hy wierd terstond van alle Grooten verwelkomt / en leyde sijne plichten by de Princesse Douariere, sijn Groot-moeder / af.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland deden van den 20. deser Maand een Plakkaat, van den Impost over 't Gemaal / verkondigen; by het welke een sak Tarwe / met de belastinge van vijf gulden acht stuyvers / in de plaats van negen schellingen / beswaart wierd: waar nevens ook de Landlieden bevolen wierd / het Boekweyten meel alleen uyt de Steden te halen. Impost op het Gemaal.

De Vorsten van Lunenburg en Brunswijk, hoewel sy alreeds omtrent de 16000 mannen in dienst hadden / gaven noch weder nieuwe Patenten uyt tot het werven van noch tien duysent man / dewijl men vernam dat de Bisschop van Munster al omtrent 30000 man by malkander had. Vorst Mauritz van Nassauw, zijnde op dees tijd binnen Wesel, maakte haar Hoog-Mogende bekent / hoe dat anderhalf uur van Wesel, in het Munstersche gebied / in het Dorp Dingen, 800 Ruyters van den Bisschop van Munster hun quartier hadden genomen; en dat sijn Doorluchtigheyt daar over alle noodige ordere tot de veyligheyt van Wesel had gestelt. Men was ook bericht hoe men seker Schaapharder gevangen had / soo als hy besig was de Stads grachten te peylen en te meeten. De Vorstinne van Oost-Vriesland *Munstersche handel.*

1671. Februar.

land versocht ook meerder besettinge in de Sterkte Stikhousen, en andere plaatsen meer/ als zijnde mede/ benessens al de andere Nageburen/ bekommert over de groote werbinge en toebereydingen van den Bisschop van Munster, die tot Aken en over-al aangestelt wierd met grooten toeloop van brave Bevel-hebberen/ alsoo hy gelt schafte/ 't zy van elders/ of uyt de hondert duysent Rijksdaalders/ die hem de Munstersche Stenden op den Land-dag/ in vier maandelijke termijnen hadden aangenomen te betalen. Ondertusschen bleef het/ aangaande het gedachte geschil met de Vorsten/ noch op de Præliminaria hangen/ daar men niet over konde/ om op den drempel van Janus Tempel te geraken/ hoewel men de bemiddelinge van hare Hoog-Mogende en andere/ gaarne scheen aan te nemen/ en in schijn allen yver tot vergelijkinge van de saak toonde: maar sijn tijd was'er noch niet; de peeren waren noch niet rijp.

Men stelde een by-een-komst aan tot Bylevelt: maar men vernam meerder verbitteringe als verbeteringe/ daar d'eene meerder ernst beyusde als hy had/ en d'ander meerder wil tot vrede had/ als hy konde laten blijken/ of by sijn diep geinteresseerde party doen gelden. Dese schreven op hun Gedenk-penningen de oude Spreuk van Vorst Christiaan van Brunswijk, Gods Vriend, en aller Papen Vyand, en sloegen hun Leger van omtrent twintig duysent mannen langs den Weser-stroom, om op de Munsterschen te passen. Maar als men niet anders verwachte of de strijdende Partyen souden malkander als briesschende Leeuwen aanvallen en van een scheuren/ siet daar onverwacht een voor-af-gaande stilstand van wapenen de opgehevene armen/ en de dreygende oogen neder-slaan. Soo wierd die eerste Scena van het volgende Treurspel uytgespeelt.

[Stilstand tusschen ... ter ... Lu... ...]

Dese Staat ondertusschen ('t zy vol naarbedenken over des Bisschops wapen-rustinge/ wiens oude parten haar noch niet vergeten waren/ of uyt vreese voor de Fransche afkeerigheyt/ die wel licht niet anders als in een storm stond te eyndigen) besloot ook eyndelijk tot een nieuwe werbinge. De Bevel-hebberen zijn in dese volgende Lijste begrepen.

[Werving in ... and.]

Colonels te paarde.

Walraven, Grave van Nassauw.
Zeger van Rechteren, Heer van Almeloo.
Boudewijn van Soutelande.
De Baron d'Ossery.

Majoors te paarde.

De Heer van de Lier.
Otto Grave van der Lippe.
De Graaf van Flotdorf.
Christiaan Brand.
De Baron Trucx.

Ritmeesters.

Hendrik van Ittersum, tot Niehuys.
Werner van Dort, Heer van Jessum.
Timan Johan van Lintelo.
Wichman van Niekerken.
Paul van Arnhem.
Adriaan Schimmelpenning.
Caspar Fredrich van Graasschap.
Isaac Willem Loyson.
Jaques Fernand du Til,
Baron Steyn.
...... Willem.
Cornelis van Aartsen, Heer van Somersdijk.
Matthias van Osnabrugge.
Guilliam Balantin.
Otto Graaf van Styrum.
Jan van Ruytenburg, Heer van Vlaardingen.

Colonels te voet.

Joseph Bamphield.
Philip Jacob van Bremt.
Willem Vryheer van Bremt.
Johan Nicolaas van Smitsburg.
Moyse Pain & Vin.

Luytenant Colonels.

Johan Barthold, Heer van Verken.
Willem Copes.
Louis Wolfert van Dorp.
Willem Baron van Nuland.
Dirk van Ringenberg.

Sergeant-Majoors te voet.

Rudolph van den Heuvel, tot Niehuys.
Antonius de la Lane.
Louis François de Bonstetten.
Frans Hendrik van Bakkum, tot Ham.
Johan Schot.

Capi-

1671. Februar.

Capiteynen te voet.

Paul Bax.
Walter Carpentier.
Johan Bonnestat de Carbon.
Ernst van Lauwijk.
Willem van Broekhuysen.
Walraven van der Graaf.
Johan van Raasvelt, Heer van Kennenburg.
Geerard Storm.
Willem Blois van Treslong.
Cæsar vander Saal.
Roelof van Klooster.
Johan van Rijswijk.
Pieter Floyd.
Bartholomeus Toutlemonde.
Caspar Braam.
Jurgen Joost van Merode tot Martevelt.
Johan Hendrik van Gurtzgen.
Caspar van Swansbel.
Nicolaas Johan Sanderson.
François de Merode Hoefaliese.
François de Paheau de Thisnes.
Alexander Brant.
Arnout Warneke.
Hendrik van Abbendeel.
Coenraad Hendrik Pielak.
Nicolaas de Jambline.
Joost van Swansbel.
Nicolaas Pieffer.
Johan Hacquet.
Jan Jacob van Wassenaar.
Dirk van Wanroy.
Coenraad van Unkel.
Coenraad Willem van Deden.
Johan van Henkoop.
Willem van Hillensburg.
Everard Everwijn.
Hendrik Johan van Appeltoorn.
Johan Steenwijk.
Johan Laurens van Berchem.
Willem Bentink.
Carel Willem Baron de Spierink.
Paulus Moreelsen.
Boudewijn van Domselaar.
Pieter de Geroux de Lateriere.
Joost Willem Fredrik van Hasselt tot Hasselraat.
Arent Sloot.
Willem Vincent van Iohuysen.
Daniel van Theuven.
Wolter Gansneb Tengnagel.
Geerlag van Rijswijk.
Coenradus Coenen.
Bartholomeus van Ek.
Johan Pieter van Renesie.
Swuk van Eminga.
Philip Otto van Coeverden.
Gaspar Lodder.
Joost Schimmelpenning.

Tot Regensburg duurde de Rijksdag/ sonder dat'er evenwel veel bysonders besloo-ten wierd: maar nu wierd'er een onderhandelinge van een eeuwige Capitulatie, of eeuwig Verdrag/ tot de gemeene veyligheyt tusschen alle de leden/ (een gewichtig/ maar heylsame bond/ om Duytsland tegen de Turken, en alle andere vyanden/ te beschermen en seker te stellen) op het tapijt gebracht. *(Rijksd. tot Regensbur)* Dit wierd niet alleen van alle Stenden en wel-meenende Duytschen, maar ook van de Vorsten en Keur-Prinssen van het Rijk wel opgenomen/ en als een voortreffelijke saak geprefen: men quam soo verre/ om het werk tot sijn volkomentheyt te brengen/ dat men van een Generaal/ en andere Obersten/ begost te spreken/ die het gesag over de troepen van de tien Kreytsen souden voeren/ toonende sich de Standen meest genegen tot den Prince Fredrik, regeerend Marquis van Baden Dourlach; evenwel konde men het gevoelen van al de leden niet over-een brengen; self bemerkte men dat eenige van de volmachtigde last en instructie hadden/ die tot de gemeene over-een-stemminge niet veel goeds stonden toe te brengen/ want die van Beyeren, Keulen, Straatsburg, Nieuburg, en Mekelenburg, begeerden dat men voor-heen de uytbreyding van de Collecten en versameling sou doen/ en alsoo den wagen voor de paarden spannen; self toonden sich dese soo heevig/ dat de Gedeputeerden van de Keurvorsten van Beyeren en Keulen, benessens die van den Bisschop van Straatsburg, uyt de vergadering gingen/ genoegsaam toonende door welk een geest sy gedreven wierden. *(Voorsl: van de meene-curitey)* Terwijlen komt'er een Expressen van den Hartog van Lunenburg en Brunswijk, die bericht aan de vergaderinge bracht/ dat de Bisschop van Munster, siende den Grooten toestel van gesepde Princen/ der selver afgesondene had gebeden/ dat'er middel mocht gevonden worden/ om door tusschen-spraak van de nabuurige Staten tot een goed verdrag te komen. *(Mun versoe verdr:)* Hier over is tot

1671. tot Hervorden, in het Graafschap Ravensberg, ook een by-een-komst aangestelt/ waar heen/ van wegen de Heeren Staten Generaal, de Heeren/ Ripperda en Amerongen, vertrokken zijn.
Februar.

Dewijl men ondertusschen/ door eenige Fransch-gesinde Vorsten aan den Rijn, sijn Keyserlijke Majesteyt genoegsaam lasterde/ om dat de selve sich jenegen had getoont/ hem mede in de Triple Alliantie te begeven/ kon de Keyser, wanneer hem sulks voorquam/ niet laten daar over aan sijn Alderchristelijkste Majesteyt sijn verantwoording te doen; verklarende daar mede niet anders voor te hebben/ als de securiteyt van het Rijk/ en de Vredens-tractaten van Aken, en de Pyreneen, getrouwelijk te willen onderhouden.

Ondertusschen bleven de wederspannige Vorsten/ Nadasti, Zerini, Franchipani, en Tettenbach, noch in hechtenisse: dese laatste schreef een seer ootmoedige herroepinge en afbiddinge aan sijn Keyserlijke Majesteyt.

Revocatie en Afbiddinge van TETTENBACH.

IMmer heb ik Johan Erasmus, Graaf van Tettenbach, &c. als een verrukte, en van mijne gepossedeerde ontnomen armer mensch reputatie, in een niet onbetamelijk sittende Arrest, my ten eersten uyt diepen gemoede ter harten gevoert, wat de gierigheyt des menschen zy, ja even als de Heylige Paulus segt, *Dat alle die willen rijk worden, onvoorsiens in de strikken des Duyvels vallen, ook in veele schadelijke begeerten, welke de menschen verstikken ende in 't verderf brengen*: Gierigheyt zy een wortel alles quaats, gelijk Christus 't selve sterker confirmeert, seggende by, Matth. 6. 't Is onmogelijk dat yemant, een Christen, God en de gierigheyt te gelijk dienen kan: Dese Heylige Spreuk erinneert en beweegt my, wat voor gelt, goed en grooten rijkdom ik niet alleen gehad en hebbe: maar ook vereert van den Huyse van Oostenrijk met veel rijkelijke gaven, groote waardigheden, speciaal van den tegenwoordigen regeerende Roomsche Keyserlijke Majesteyt *Leopoldus*, als onsen genadigen Land-Vorst; ik, die als een onwaardig mensch, onder sijne aldergenadigste beschutmantel was genomen, die my niet alleen in den stand van een Graaf des H. Roomschen Rijks heeft onderhouden, maar ook tot Raad sijner Regeeringe soo gaar heeft verkooren: Ongeacht dese genade, is den wortel der gierigheyt (Gode sy het geklaagt) door mijn eygen vryen wille, en die duyvelsche gierigheyt noch meer in my gevaren, dat ik dit haast niet gehoorde bloedbad en machtige brand-vuur aan te rechten meende. Ach! het ware, volgens Matth. 18, beter geweest, dat ik had een Molen-steen aan den hals gehangen, en my in de Zee verdronken; En over dit mijn voornemen soude self de Allerheyligste Drievuldigheyt, 't gantsche Firmament, Rijke en Arme, kleyn en groot, ja alle onvernuftige Creaturen sich ontsetten: En daarom werde ik te meerder aan-gedreven om God, de Roomsche Keyserlijke Majesteyt, allen hooge en lage Persoonen dese mijne Afbiddinge en deprecatie te openbaren, ende met uytgespannen armen, neder-geslagen aangesichte, ja gantsch bloedige oogen God den Hemelschen Vader, die my geschapen heeft, God den Soon, die my met sijnen dierbaren bloede verlost heeft, en God den heyligen Geest, die my tot een Christen gemaakt heeft, op het alderdeemoedigste om genade te bidden, op datse my, onwaardigen menschelijken Schepsel, dese begane misdaad gelieve te vergeven en te verzegelen. Alsoo heb ik ook oorsaak, en 't is billijk, ook mijn schuldigheyt naar hooge plicht de Roomsche Keyserlijke Majesteyt *Leopold*, als mijne aldergenadigste Heer en Land-Vorst, ende 't loffelijke Huys van Oostenrijk te bidden, die my onwaardige Man soo lange jaren in hare aldergunstigste behoed ende scherm niet alleen hebben gehouden, maar ook met sonderbare genaden bevrijd, ik echter als een gierigen in soo grooten ondankbaarheyt, tot verlies mijnes goeden naams, gelt, goed en bloed, soo maar niet de edele ziele, ben tot een vermeten Vassal en Rebel geworden: Om soo hoog mijn verbreekinge, kom ik sijn Keyserlijke Majesteyt dan door de seven barmhartigheden aan-roepen, dewijl ja geene sonde, oogenblik ofte minute voor-by gaat, waar door mijn arm verstooten Lijf, en de sware conscientie my niet en plaagt, ende in geen rust noch lust toe-laten, voor en aleer ik dit sijne Keyserlijke Majesteyt wettig voor-houde, en daarom om de wille Gods bidde. Desgelijks heb ik mede te smeken alle en yder Land-stande, bysonder van de Vorstelijke Hooft-Stad Gratz, 1671. Februar.

1671. wijl 't vervloekte voornemen aldaar alder-eerst met vuur aangegaan soude hebben, die willen ter harten nemen, hoe verre ik als een voornaam gewesen Cavalier met mijne rijkdom en reputatie ben geweest, en nu geraakt in de hoogste armoede en smaat, 't welk niets dan de schendige gierigheyt heeft gedaan: Sy willen haar aan my, als een gewesene, maar nu een verstooten ende uyt-geslooten Lands mede-gelit, niet argeren, maar alle vroome ende lieve Christenen mijner erbarmen, en my dit voorgenome, ja seer schrikkelijk werk, had het maar konnen geschieden, en voortgegaan ware, door de voorbiddinge der Alderheyligste Jongvrouw ende Moeder Gods Maria, vergeven: Niet min vordert my in de hoogste nood alle lieve Gods-Huysen, hooge en lage Geestelijken, bysonder de verloofde en aandachtige Klooster-Vrouwen, met de hoogste demoed te smeken, en mijn bedroefde hart te ontledigen: als die afschuwelijke daad en vuur-vlammen haren voortgang hadden gehad, en sy met hare Gebeden sulks niet te rug hadden gehouden, wat een kommer, jammer ende ellende sy in het midden van de nacht hadden moeten uyt-staan? Wat woorden sal ik toch gebruyken om dit te verbidden? wijl dan by de Geestelijke Persoonen de barmhertigheyt groot is, soo hope ik datse my als een noodlijdende Persoon en Creatuur, in haar Gebed, als een armen verstooten, stinkende en verworpen Maden-sak in haar beschuttinge, hier ende naar mijn afscheyden, om Godes wille, willen bevelen. Met geen minder zidderend en verschrikt gemoed bedenk ik nu, indien mijn voorgenomen brandstichtinge ware geschied, wat die arme kranken, blinde, kromme, en ongesonde Lieden in hare Wooningen en Hospitalen door dit Vuur, jammer, hitte en elende, ja niet anders als de arme Zielen in 't Vagevuur uytstaan, en onschuldig, om mijner gierigheyts wille hadden moeten lijden: Daarom ik dan dese al te samen, ook Weduwen ende Wesen, bidde, door de vijf Wonden Christi, sulks my als een gevangen te willen vergeven. Neffens dit staan my mijne hayren te bergen, ende werd mijn Lichaam door het verder overdenken, even als een steen, indien de voorgenomene schrikkelijke brandstichtinge begonnen had, waar heen met de swangere Vrouwen, en die in het Kinder-bedde lagen? nevens soo een getal kleyne minderjarige Kinderen? waren sy niet alle verbrand, ende door ongehoorde schrik t'onder-gegaan? waar ik niet over dese als een Moordenaar te achten geweest? Ach! hoe billijk ben ik geobligeert en verbonden voor u kleyne minderjarige Kindertjes neder te knielen, en bid u om Godes wille sulks te vergeven en te vergeten. Als ik nu mijn Conscientie vorder vrage, bevind ik dat door desen brand ook de lieve vruchten op het Velt, ja lover en gras, selfs de koele aarde, my willen aan-klagen: Dan schreye ik niet onbillijk tot dese, hoewel onvernuftige vrucht, ja de lieve koele aarde wil sich op-doen: Lover en gras, en andere vruchten, neffens alle onvernuftige dieren, wilt toch my, armen man, erbarmen, en soo het eeniger wijse kan geschieden, wilt het my ook vergeven. Tot besluyt valle ik voor Jesum Christum, die alle smaat voor my en u heeft geleden, en noch geen teken van gramschap heeft getoont gehad, wanneer hy ook segt, *Dat wy hem soo souden navolgen*, Matth. 11. Soo troost ik my ook de Spreuke Eccles. 16. daar hy segt, *Vergeeft uwen naasten wat leet hy u gedaan heeft, soo werden ook uwe sonden vergeven.* Deswegen citeer ik Son en Maan, Vuur, Water en Lucht, soo wel als rijke en arme, hooge en lage stants-persoonen, kleyne en groote, en omhelse de selve inborstig, segge ook Gode dank, dat hy sijne milde en gerechtige hand over u alle en my gehouden heeft en bewaart, dat dat Vuur niet aan is gegaan, den wind daar niet onder gespeelt, en dat het water in mijn harte een ware Rouw-plaats heeft genomen, daar mede ik mijne sonden dese gruwsamen brand belijde en berouw neme. Eyndelijk, in de name des Allerheyligsten Drievuldigheyt eyndigende, neme mijn oorlof van dese slechte Wereld, en mach alsoo yder vrome Christen sich aan my spiegelen, als aan een verstooten, vernietigde, en gantsch verworpen mensch.

De andere Graven hielden ook door hunne Gesanten hard by sijn Keyserlijke Majesteyt aan, om ontslagen te worden: maar het was soo verre van daar, datmen toen eerst met ernst aan hun Proces begost te arbeyden: van de uytvoering sullen wy hier naar handelen. De Vorst Ragotzky wierd van den Keyser volle vergiffenis toegesonden, om dat hy geweygert had de misnoegde Hongarische Heeren te beschermen, en hen geraden sich voor de voeten van sijn Keyserlijke Majesteyt te werpen; evenwel moest hy aan het Krijgsvolk, leggende in Over-Hon-

1671. Hongaryen, 200000 Rijksdaalders uyttrekken/ en van sijn recht aan de Vestinge Treutschin t'eenemaal afstaan. Noch 2 andere wederspannigen/ Nagiferents, en een Hetwigy, wierden uyt Hongaryen, met een sterk Convoy naar Weenen gebragt.

ebruar.

Ondertusschen kreeg men bericht/ dat de Franschen eenig toeleg op het Kasteel del Mina in Guinea hadden gehad/ daarse met 5000 mannen geland/ maar door de Nederlanders en de Swarten, die malkander seer wel verstonden/ soodanig onthaalt waren/ dat'er veel van hun Volk/ en drie van hunne Schepen bleven sitten/ loopende met de rest seer schadeloos en mishandelt naar Lissabon. De Deenen hebben ook daar na aan Cabo Verde, met andere Volkeren/ dapper om het besit daar van gevochten; en alsoo socht ieder de Gout-mynen het alder-naaste te zijn.

e Heer n Bevernings mst in angien.

De Heer Hieronymus van Beverning, buyten ordinaar Gesant van haar Hoog-Mog. aan de Kroon van Spangien, is/ na dat hy/ over de drie weken op de Zee/ in veel stormen en ongestuymig weder had getobt/ op den 11. van dese Maand tot Bermeo gedwongen geweest te landen/ als zijnde niet bequaam/ ter oorsaak van sijn siekte en swakheyt/ de ongemakken van de Zee langer te verdragen. Van dese plaats is sijn Excellentie voorts te lande op Muylen/ over het gebergte naar Bilboa getoogen/ alwaar hy sich eenige dagen/ om sich wat te verversschen/ opgehouden heeft/ en is ten laatsten op den 18. van dese Maand tot Madrid aangekomen/ nemende aldaar sijn verblijf in 't Huys van den overleden Baron de Batteville.

\ seke- r; van rankrijk a de ningin- n an Sgien.

Hier was het toen mede dat de buyten ordinare Gesant van den Koning van Vrankrijk, de Bisschop van Beziers, krijgende gehoor by de Koninginne Regente/ haar seyde/ dat hy haar bericht bracht: Hoe het als nu genoegsaam bleek, hoe veel sijn Alderchristelijkste Majesteyt sich de vrede ter harten liet gaan, dewijl de selve noch het uytstel van een Jaar, de Segs-lieden en Middelaars, die beyde de Kroonen tot de Limijt-scheydinge genomen hadden, had toegestaan; en dat sijn Majesteyt haar versekerde, dat binnen den selven beloofden tijd geene vyandschap tegens hare Majesteyt sou aangevangen worden; met andere woorden meer: maar dat was geen wonder/ hy wilde van een andere zijde beginnen. 1671.

Februar. Don Antonio de Cordua onthalst.

Toen wierd ook binnen Madrid, op de groote plaatse van de Stad/ Don Antonio de Cordua, die men gevankelijk uyt Navarra hab gebracht/ het hooft af-geslagen/ hebbende te vooren bekent/ dat hy de Verdichter van valsche beschuldiging/ tegen den Grave d'Aranda gedaan/ was geweest/ en Don Jan had doen geloven/ dat men van meeninge was hem te vergeven. Sijn Broeder Don Raphaël de Cordua wierd ook gevangen en veroordeelt/ maar d'uytvoering opgeschort.

De Heer Pieter de Groot, Gesant van haar Hoog-Mog. aan het Fransche Hof/ was nu al eenige dagen door het Colijk van sijn openbare aanspraak aan den Koning te doen/ weder-houden: maar sijn Huysvrouwe wierd in de volgende Maand met groote statie/ tot St. Germain en Layé, in des Koninginnen Karos gevoert/ en met alle getuygenis van groote achtinge onthaalt/ en soo weder met de selve Karosse naar huys gevoert. Maar soo wel wierden de Gesanten van de Protestanten tot Montauban, die by den Koning aansoek deden/ om binnen die Stad een of twee Kerken te mogen bouwen/ niet onthaalt/ die men als een deel Schelmen en Verraders gevankelijk na de Bastille voerde: doch recht op de selve tijd/ namentlijk den 12. van dese Maand/ geraakte de brand in het Huys van de doorluchtige Sorbonne van Parijs, nemende haar aanvang in een seker vertrek/ en hoewel het by den klaren dag aanving/ was evenwel al het blusschen te vergeefs/ soo dat de Boekery van de Heer Porcher, daar men segt over de 50000 Boeken in geweest te zijn/ t'eenemaal vernielt geworden/ en binnen vijf of ses uuren tijds over de twee hondert duysent ponden aan schade geschied is.

Montaubaansche Gesanten vast-geset.

Meer schade dede het water in de Landen van Friuli, de Poort van het Christendom, in Italien, ter oorsaak van het geberchte/ het welke dese Maand met sulke geweldige stort-regens over-vallen is geworden/ dat de dalen en al de Magasijnen in 't water/ als in een Zond-vloet stonden/ van de welke veele/ met menschen met al/ wech gesonken en neder-gestort zijn.

Water-nood in Friuli.

De Stad Keulen, nu van alle kanten gewaarschouwt/ als dat de dreygende wapen- Martius.

1671. Martius. *Keulen gesterkt,*

macht / om daar door den Rijn te sluyten/ sich op haar stond uyt te storten / nam noch 2000 man tot haar bescherminge aan / die hunnen eed deden aan de Heeren van de Overigheyt/ door God Almachtig/ den Roomschen Keyser, het Roomsche Rijk/ en de Stad Keulen: men vervolgde daar op de Stad te versterken/ tot het bewerken van het welke geen Burgeren/ selfs geen lieden van 70 en meer jaren gespaart wierden. Een ieder was bevreest voor het afkomen van den Koning van Vrankrijk in de Nederlanden, dat in April sou staan te geschieden/ en sag om na sijn versekering. De rijke lieden sonden haar middelen na versekerder plaatsen. Men wist ook niet te bedenken/ waarom de Fransche Werk-meester/ Vorst Willem van Furstenburg, tot Luyk, om met sijn Broeder den Bisschop van Straatsburg te handelen/ was geweest; van waar hy sich naar Keulen begaf/ om/ gelijk men voorgaf/ van wegen den Koning van Vrankrijk een voorslag van bemiddelinge / over het geschil/ tusschen de Vorsten van Lunenburg, Brunswijk, en den Bisschop van Munster te doen. Tot Maastricht wierd van wegen dese Staat mede alderhande voorsorge gedaan; men wilde daar geen Koopmanschappen meer binnen laten / en het geen daar alreede was wierd naar andere plaatsen/ beneffens de kinderen en vrouwen/ versonden. Veel duysenden ponden Kruyt/ Koegels en Lonten/ met 13 Velt-stukken/ quamen daar binnen. Van Orsoy, Burik, Rees, Wesel, en andere plaatsen te versekeren/ wierd gesproken; als mede de Stroomen tegens alle overval te versorgen. De Stad Gent consenteerde 50000 kroonen tot hermakinge van haar oud Kasteel/ en slechtbemuurde groote Stad. Tot Mechelen goot men veel Geschuts/ meest halve Cartouwen: alles terwijl de Munstersche Præliminaria noch al bleven duuren; daar op den 20. van dese Maand de Heer van Amerongen, Gemachtigde van hare Hoog-Mog. binnen quam / en des avonts door den Drost Twikkel in sijn verblijf-plaats/ van wegen den Bisschop verwellekomt wierd; van waar hy den volgenden dag in de Lijf-Karos van den Vorst ter aanspraak opgehaalt wierd/ alwaar hy sijn Credentialen over-gaf.

en andere plaatsen.

Heer van Amerongen tot Munster.

1671. Martius.

Ondertusschen stierf de Heer Antonio Pimontel, van wiens aanvang in het Gouvernement van het Kasteel van Antwerpen hier voor gesprooken is/ een seer ervaren en bejaard Heer/ die door sijn groot vernuft en kloekheyt/ de Koningen sijn Meesters seer groote diensten gedaan had/ als zijnde in de aldergewichtigste saken des Rijks soo gelukkiglijk als trouwelijk altoos gebruykt. Nu geraakte geheel Vlaanderen en Walsland in rep en roeren/ door het verwachten van des Franschen Konings afkomst met twee Heyrlegers/ die seer veel Bier brouwen/ en menigte van voorraad tot Douay, Doornik en Aath, vergaderen liet. Tot Rijssel wierd een seer kostelijk Logement voor den Koning verbaardigt. Tot Geluwe, by Meenen, wierd een seer groote Leger-plaats gemaakt/ om 20000 Voet-knechten daar in te bergen; de wegen ook allesints tot den tocht bereyd en geslecht. De Grave van Monterey hield ondertusschen over-al een wakend ooge/ en alsoo men wegen het Slot Argenteau, op de Mase gelegen/ eenigsints bekommert was/ als of d'eygenaar/ de Marquis van Treslon, wel met eenig vreemd Vorst daar over handelen mocht/ sond sijn Excellentie den Grave Marcin daar heenen/ die het selve in sijn besetting nam.

Bewegingen in Vlaanderen end andere Nederlanden.

Haar Hoog-Mogende hebben ook het uytvoeren van eenige paarden uyt dese Landen verboden/ terwijl de nieuwe Bevel-hebberen een ieder na sijn aangewesene plaats vertrok om te werven/ daarse niet alleen terstont hun volk kregen/ maar ook andere Wervers van de baan hielden. Haar Hoog-Mogende namen ook over den Rang van de Bevel-hebberen dit volgende besluyt.

RESOLUTIEN,

Nopende den Rang van de Officieren van de Militie.

Extract uyt 't Register der Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 23. Martii, 1671.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Brakel, ende andere hare Hoog-Mog. Gedeputeerden

1671. Martius.

teerden tot de Militaire saken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriaal in date den vierden deser, met en nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raat van State, naarder gevisiteert ende geëxamineert de Missive van den gemelden Raat van State, geschreven alhier in den Hage den tweeden daar bevoorens, en daar nevens tot voldoeninge van haar Hoog-Mogende Resolutie in date den 25. Februarij lestleden, een Memorie of Concept, achtervolgens de welke den Rang onder de Officieren, op een en de selve tijd aan-gestelt werdende, soude konnen ende behooren gereguleert te werden: Ook daar op gehad het advijs van den Heere Paul Wirts, Baron van Orneholm, Velt-Marschalk, op den inhoude van dien voor af de consideratien van eenige aanwesende Generaals-Persoonen, ende andere Hooft-Officieren van de Militie, in-genomen hebbende; Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat soo wanneer by ofte van wegen de gesamentlijke Bond-genooten werd vast gestelt, het doen van eene nieuwe Wervinge, ofte lichtinge, alle de Officieren, die by de respective Provintien, ofte uyt haren name geëligeert en aan-gestelt sullen werden, tot het doen van de selve wervinge ofte lichtinge, gehouden ende geconsidereert sullen moeten worden, en mitsdien Rang hebben ende nemen sullen, even als of sy alle op een ende den selven dag by de gemelde Provintien geëligeert en aan-gestelt waren, ende op haar Commissien mede op een ende den selven dag en uure den Eed hadden gedaan, sonder eenig voor-recht van Rang of anders te kunnen pretendeeren, veel min genieten, om dat den eenen by d'eene Provintie eerder aan-gestelt soude mogen zijn, of ook op sijne Commissie Eed hebben gedaan, als den anderen. Dat van gelijke soo wanneer de eene of de andere van de respective Provintien soude mogen komen goet te vinden eenige Officieren op een ende den selven dag aan te stellen, de selve Officieren mede gehouden en geconsidereert sullen werden, even als of sy op eenen ende de selve dag ende uure den Eed gedaan hadden, sonder dat yemand van de selve eenig voor-recht van Rang ofte anders sal kunnen genieten, om dat hy den Eed op sijne Commissie eerder soude mogen hebben gedaan als de andere. Dat onder de Officieren in inheemschen dienst geweest zijnde, de welke op eenen dag werden aan-gestelt, of die gehouden werden, als of sy op eenen dag aan-gestelt waren, en die ook vervolgens beëedigt zijn, voor-rang hebben ende nemen sullen die gene, aan de welke voor date van de voorsz. Commissie de voor-rang heeft gecompeteert. En soo wanneer eenige Persoonen in inheemschen dienst geweest zijnde, sullen komen te concurreeren met eenige Persoonen in uytheemschen dienst geweest zijnde, ende beyde sijn van egale Character, ofte gelijke Charge bekleed hebbende, dat in sulken gevalle, de gene die in inheemschen dienst is geweest, sal werden geprefereert, en sulks voor-rang hebben en genieten, voor den geenen die in uytheemschen dienst is geëmployeert geweest. Doch soo wanneer yemant effective heeft bekleet ofte gehad eene hooger Charge ofte Functie in uytheemschen dienst in actuelen Oorlog den tijd van vier Jaren, 't zy dat hy die voorsz. Charge of Functie geduurende de selve vier Jaren, in dienst van een en den selven Heer, ofte van verscheyde Heeren heeft bekleed, dat de selve als dan sal werden geprefereert voor die gene, de welke in inheemschen dienst in minder Character of Charge is gebruykt geweest; doch dat die gene, die soo lange in uytheemschen dienst effective in actuelen Oorlog niet zijn gebruykt, geen voor-rang voor die gene die in inheemschen dienst, schoon met minder Character zijn geëmployeert, sullen konnen pretendeeren: maar dat die in inheemschen dienst geweest, in sulken gevalle Rang en Sessie sullen hebben en nemen, voor die gene, die niet soo lang in soodanige maniere als voorsz. is, in uytheemschen dienst met hooger Character zijn gebruykt. Dat soo wanneer eenige Officieren noyt in inheemschen dienst geweest zijnde, op een en de selve tijd sullen werden aan-gestelt en beëedigt, of die gehouden werden, als of sy op een en de selve tijd aan-gestelt en beëdigt waren, den voor-rang competeert aan die gene, die in uytheemschen dienst de eminenste Charge of Functie gehad of gedaan heeft; ende soo wanneer de voorsz. Officieren soude mogen werden bevonden de selve Charge of Functie bekleed of gedaan te hebben, dat als dan den voor-rang competeert den genen, die in de voorsz. Charge of Functie langst sal zijn gebruykt:

1671. Martius.

bruykt: Ende dat onder die Officieren, de welke op een en de selve tijd werden aan-gestelt en beëedigt, of die gehouden werden als of sy op den selven tijd aan-gestelt en beëedigt waren, sonder oyt in effectiven dienst te zijn geweest, geloot sal werden om den voorsz. voor-rang, ende dat den selven voor-rang genomen ende gehouden sal worden by den genen, aan wie die by het lot te beurte gevallen zal zijn; ende sal dese hare Hoog-Mogende Resolutie gezonden werden aan den Raat van State, om te strekken tot haar E. narichtinge, ende wijders te dienen daar en soo het behoord.

Was geparapheert,

Jacob van Coeverden, *vt.*

Onder stond,

Accordeert met 't voorsz. Register.

En was getekent

Gasp. Fagel.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 23. *Martij*, 1671.

IS gehoort het rapport van de Heeren *van Brakel*, en andere hare Hoog-Mogende Gedeputeerden tot de Militaire saken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriaal van date den tweeden deser, met en nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raat van State, gevisiteert en geëxamineert de retro-acta, hier bevoorens gevallen over den Rang onder den anderen te houden, tusschen de Hooft- en andere subalterne Officieren van de Militie van desen Staat, en namentlijk die van den 22. November 1667, den 12. April en 9. Mey 1668, en den 8. Januarij, 22. Martij en 11. November 1670. ook daar op gehad het advijs van den Heer *Paul Wirtz*, Baron van Orneholm, Veld-Marschalk van den Staat, over de voorsz. retro-acta alvoorens in-genomen hebbende de consideratien van de aanwesende Generaals Persoonen en andere Hooft-Officieren van de Militie: Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat onvermindert de dispositie die naarmaals sal werden gedaan omtrent den Rang van de Generaal van de Artillerye, en in wat Classe die sal werden geplaatst, onder de andere, soo hooge als subalterne Officieren sal werden gehouden den Rang, in manieren hier na volgende: te weten, dat den eersten Rang competeert aan den Generaal ofte het Chef van het Leger; den tweeden Rang aan de Veld-Marschalken; den derden Rang aan de Generaals van d'Infanterye en Cavallerye in paraleliteyt ende collateraliteyt met den anderen; den vierden Rang aan de Luytenant-Generaals van de Infanterye en Cavallerye, mede in paraleliteyt ende collateraliteyt onder den anderen; den vijfden Rang aan de Sergeanten-Major, of Wachtmeesters Generaal van de Infanterye, ende de Commissarisen of Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerye, mede in paraleliteyt ofte collateraliteyt met den anderen; invoegen, dat sonder eenige contradictie de voorsz. Sergeanten-Major, ofte Wachtmeesters-Generaal van de Infanterye, en de voornoemde Commissarisen ofte Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerye Rang sullen nemen en hebben voor alle Colonellen te Voet en te Paard, sonder onderscheyd, of de selve Colonellen ouder of jonger Commissie van Colonel soude mogen hebben, ook schoon de voorsz. Sergeanten-Major of Wachtmeesters-Generaal van de Infanterye, ende Commissarisen ofte Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerye, geen Colonels mochten zijn, maar ten tijde van het obtineeren van de voorsz. bedieninge, een minder Character hebben. Dat naar de voorsz. Sergeanten-Major of Wachtmeesters-Generaal van de Infanterye, en Commissarisen of Wachtmeesters van de Cavallerye, den sesten rang competeert aan de Colonellen te Voet en te Paard mede in paraleliteyt en collateraliteyt met den anderen. Dat den sevenden Rang competeert aan de Luytenant-Colonels te Voet en te Paard, mede in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen, soo wanneer haar Hoog-Mogende sullen komen goed te vinden eenige Luytenant-Colonels te Paard aan te stellen. Dat naar de voorsz. Luytenant-Colonels te Voet ende te Paard, den achtsten Rang competeert aan de Sergeanten-Major te Voet en te Paard, van gelijken in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen. Dat den negenden Rang competeert aan de Capiteynen te Voet, en de Capi-

1671. Martius.

Capiteynen of Ritmeesters te Paard, ook in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen. Dat den tienden Rang competeert aan de Luytenanten soo te Voet als te Paard, in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen, sonder eenig onderscheyd of distinctie over wat Compagnien sy tot Luytenanten gestelt souden mogen zijn. En dat den elfden Rang competeert aan de Vaandrigs te Voet, en de Cornetten te Paard, mede paraleliteyt en in collateraliteyt onder den anderen: En dat al het selve ook alsoo ten aansien van de mindere Officieren te Voet en te Paard, in gelijke paraleliteyt en collateraliteyt geobserveert en na-gekomen sal moeten werden. Dat wijders voor soo veel de concurrentie van de voorsz. hooge en subalterne Officieren, hier vooren in paraleliteyt en collateraliteyt gestelt zijnde, met den anderen aangaat onder die gene, de welke met den anderen paralel en collateraal gestelt zijn, voor-rang sal hebben, den oudsten in Commissie: ende soo wanneer de Commissien bevonden sullen werden op eenen dag gegeven te zijn, die gene die voor date van de selve Commissie den voor-rang gecompeteert hadde. En ingevalle haar Hoog-Mogende om redenen souden mogen goed vinden by particuliere Acte ofte Commissie tot seker Acte of expeditie, een van de Militaire Officieren te honoreren met hooger Character, als waar mede hy volgens sijn ordinaris Commissie is bekleed, 't zy een Luytenant-Generaal met een Generaalschap, een simpel Colonel met een Generaals Functie over een separaat Corps, of andersints, dat in sulken gevalle, geduurende de voorsz. actie of expeditie, en langer niet, des selfs Rang, met alles 't geen daar van dependeert, 't zy van commandement, 't zy van respect, sal werden gereguleert naar de weerdigheyd van het employ, dat aan hem extraordinaris gedefereert sal wesen, en dat de voorsz. actie of expeditie, en vervolgens de voorsz. Commissie cesseerende, de selve dan wederom sal treden in sijne oude Charge en Rang, sonder uyt dien hoofde eenigen voor-rang te mogen pretendeeren, of na-laten sijn oude Charge waar te nemen. Dat nademaal de Commissien tegenwoordig aan de Colonellen van Aylua, en Grave van Hornes, als Sergeanten-Major, of Wachtmeesters-Generaal van het Leger verleent, soodanig bevonden werden geëxtendeert, dat daar uyt soude konnen werden gemeriteert, dat de selve uyt krachte van dien de voorsz. hare Functie ook soude kunnen excerceeren over de Cavallerye, en dat daar uyt soude mogen werden af-genomen, dat de selve voor-rang souden behooren te hebben voor de Commissarisen of Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerye, en dat klaarlijk bevonden is, dat den Sergeant-Major, of Wachtmeester-Generaal van 't Leger, de voorsz. sijne functie sich alleen over de Infanterye heeft geëxtendeert, dat mitsdien de Commissien van de voorsz. functie aan de voornoemde Colonellen van Aylua, en de Grave van Hornes verleent, tot soo verre in-getrokken, en aan de selve nieuwe Commissien van de voorsz. bedieninge, alleen staande op de Infanterye, gegeven en gedepescheert sullen werden. En nademaal ook den Rang van de Sergeanten-Major te Paard, ten aansien van de Sergeanten-Major te Voet, mitsgaders van de Ritmeesters en andere mindere Officieren te Paard, ten aansien van de Capiteynen, en andere mindere Officieren te Voet, voor desen eenigsints heeft gefluctueert, ende dat van gelijken de Luytenants van de Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, gemeynlijk genaamt Capiteynen Luytenants, Rang hebben genomen na de jongste Capiteynen voor andere ouder Luytenants; dat mits dien voor soo veel aangaat de Sergeanten-Major, Ritmeesters, Luytenants en Cornetten te Paard, tegenwoordig in dienst zijnde, aan de selve alleen, en niet aan eenige andere, die na desen in dienst genomen, of tot de voorsz. Charges gevordert souden mogen werden, den voor-rang voor de voorsz. Sergeanten-Major, mitsgaders Capiteynen en andere minder Officieren te Voet, gegeven sal werden, soo wanneer de selve Sergeanten-Major, Ritmeesters en andere minder Officieren te Paard, haar nevens de voorsz. Sergeanten-Major, Capiteynen, en andere minder Officieren te Voet, sullen bevinden in het Veld, buyten de Guarnisoenen van de respective Steden, en buyten de retrenchementen van de respective Legers: maar so wanneer de voorsz. Sergeanten-Major, Ritmeesters en andere minder Officieren te Paard, haar binnen eenige Steden in Guarnisoen of in eenige geretrencheerde Legers souden mogen komen te bevinden, met en nevens de voorsz. Sergeanten-Major, Capiteynen en andere

minder

1671. Martius.

minder Officieren te Voet, dat sy luyden als dan selfs ten aansien van die gene die al-bereyds Commissie voor date deses bekomen sullen hebben, in paraleliteyt en collateraliteyt met den anderen sullen moeten concurreeren, en sulks Rang hebben en nemen naar de outheyd van haar respective Commissien, of indien de selve de Commissien op eenen dag gegeven mochten zijn, dat die gene, de welke voor date van de voorsz. Commissie den voor-rang gecompeteert hadde, den selven voor-rang houden sal. Ende dat de Luytenants van de Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, gemeynlijk genaamt Capiteynen Luytenants, tegenwoordig in dienst zijnde, alleen en geen andere, die hier namaals tot Luytenants van de voorsz. Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, souden mogen werden aan-gestelt, sullen hebben ende houden Rang naar den jongsten Capiteyn, en voor den oudsten Luytenant. En zijn voorts de voorsz. Heeren, *van Brakel*, en andere hare Hoog-Mogende Gedeputeerden tot de Militaire saken versocht, om met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raat van State, by haar E. selfs te nomineeren, naar in-genomen advijs van de Heeren Veld-Marschalken, of wel die gene van de selve, die alhier present soude mogen zijn, te overleggen en overwegen, hoe en in wat voegen den Generaal van de Artillerye geconsidereert, mitsgaders wat rang, en vervolgens hoedanig Commandement aan den selven gegeven sal werden, en daar van alhier ter Vergaderinge rapport te doen. Ende sal dese haar Hoog-Mogende Resolutie gezonden werden aan den Raat van State; om te strekken tot haar E. narichtinge, en wijders te dienen daar en soo het behoort.

Was geparapheert,

Jacob van Coeverden, *vt.*

Onder stond,

Accordeert met 't voorsz. Register.

En was getekent,

Gasp. Fagel.

De Heeren Gecommitteerden ter Admiraliteyt / gaven ook schriftelijk haar Hoog-Mogende te kennen / dat het seer nodig was de Gagie van het Boots-volk / om hen te meer aan te moedigen / van 15 tot 18 guldens des maands te verhoogen; te meer / om dat die van de Oost-Indische en Groenlandsche Compagnien nu mede volk aan-namen.

Hoewel wy voor-genomen hadden / om onse tijd te bekorten / en naar onse voornamentlijk voor-gestelde verhandeling te haasten / ons soo veel als mogelijk zy / van alle buyten stoffe / behalven die van opmerkinge zijn / te onthouden / konnen wy evenwel alhier een deel schelmeryen niet voor-by gaan. Tot Napels braken in dese maand eenige Dieven by nacht in St. Paulus Kerk / daarse voor meer als 1200 Ducaten aan kostelijkheden roofden; een van dese gasten / die by geval / of door haast / of door verbaastheyd sijn geweer had laten leggen / wierd daar door des anderen daags bekent en aangetast; dese wierd bekent de selve te zijn / die in het voorleden jaar een Jongen uyt de Vensteren van het Paleys wierp. Hy wierd in de gevankenis gebracht / en naar een kort Proces door de deur van dese Kerk / in de welke hy sijn Kerk-roberye gepleegt had / op-gehangen / daar na onthooft en ontleed / en sijn hooft op de muur van de selve Kerk ten toon gestelt. Diever tot Napels.

Twee gebroeders van het Doorluchtige Huys van Malespina, staande onder het gebied van den Hertog van Toscanen, geraakten met malkander in een seer hevig geschil; de Marquis de Fosdinovo (een van de twee) wierd by nacht door sijn Broeder en sijn volk besprongen: maar een van de dienaars van den Marquis soekende sijnen Heer voor te staan / trok sijn Pistool / en schoot sijns Heeren Broeder / sonder te weten wie hy voor hadde / daar mede onder de voet. Dood; in Toscanen.

Soodanigen twist was'er mede in het Koninkrijk van Napels, tusschen den Graaf van Conversano en den Hertog van Noya, ter oorsaak van de Wijn-pacht / die d'een gehad / en d'ander hem ontdraayt had; de Graaf die d'eerste besitter was geweest / sich willende over den Hertog wreken / dede verscheyden van des Hertogen Onderdanen vangen / onder voorgeven / dat sy op sijn Land quamen jagen: d'ander in tegendeel / dede den eersten Onderdaan van den Grave / die hy konde bekomen / Neus en Ooren af-snijden; Don Julio, de broeder van den Graaf / krijgt hier op wel 300 Bandijten by-een / komt daar mede met den dageraat naar Noya, en begeeft sich met een deel van de selve / hoewel alle vermomt / naar het Huys van Moet van de Napolitaansche Adel.

van

1671. van den Hertog / en komt / sonder eenigen tegenstand te vinden / tot in sijn Kamer / daar de Hertog met sijn Vrouw te bedde lang; sy dwongen de Vrouwe uyt den Kamer te gaan / bonden den Hertog de handen op den rugge / met meeninge om hem mede neus en ooren af te snijden: maar sijn Vrouw en Moeder komen op het gerucht / dat daar over gemaakt wierd / weder in de Kamer barsten / en siende watse voor hadden / vallen voor den verwoeden Graaf op de knyen / en met tranen in de oogen / vertoonende hem dat hy een Edelman was / en als soodanig een af-keer van sulk een werk behoorde te hebben / ten minsten de ootmoedige beden van Vrouwen van haren staat niet behoorde te verwerpen; hy had sijn vyand in sijn macht / en konde met hem leven soo als hy begeerde: maar het ware de hoogste Edelmoedigheyd sich selven te overwinnen / alle welke vertooningen soo veel krachts op desen Edelling hadden / dat hy sich eyndelijk liet bewegen / en latende sijn bitter voornemen / aanstonts ter Kamer uyt-trad/met de alderswaarste dreygementen / indien hy voort-ging hen te beledigen / hem naar sijn gramschap te handelen: doch de Onder-Koning hier over ten hoogsten misnoegt/en voor quader gevolg vreesende / nam de naaste vrienden van dese twee Princen gevangen/en zand yeder van dese strijdende Potentaten 3 Vanen Ruyters toe / om hen / ten kosten van de arme Onderdanen / in toom te houden.

Maar beter gelukte / of mislukte eenen Philips de Lader (een Schaly-dekker / uyt het Thoolsche Land van gebooren / en tot Breda woonachtig) sijn voos opset tegen sijn eygen Vrouw/ die hy eerst met een Stoel / en daar na met een Ley-dekkers Hamer soodanig geslagen heeft / dat de selve daar van tusschen den 25. en 26. deser maand gestorven is: maar hy ontquam tot Dordrecht,daar hy een Koopman van sijn kennisse eenig geld af-leende / en sich soo voort maakte / sonder dat wy vorder van hem gehoort hebben.

Tot Londen in Drury-Lane stak een Master Bell geheeten / een Jongen uyt een Braderye met een Stilet dood / en wierd daar over voor de Deur op-gehangen. Maar het was een sterker hand / die Anna Hide, Hertoginne van Jork op den laatsten dag van Maart velde: het Lijk wierd in de Abdy van West-munster geset/ en des anderen daags sonder eenige statie begraven / latende den Hertog haren Man een waare droefheyd na.

1671.

Martius. De Maart / die het woeden al wat eygen is/ heeft sich selven ook als nu niet vergeten. Onder Engeland bleeven seer veel Schepen / van de welke de Wrakken en dooden de Pakket-Booten geduurig voor de boeg quamen. Tot Waymouth wierd van het Hooft wel 300 voeten lengte wech-gesmeten. In Portland liep het Water over Dijken en Dammen heen / en sette het lage t'eenemaal onder / soo dat de toppen der Huysen alleen boven uyt-staken; alderhande Huysraat dreef hier en ginder / zijnde noch een groot geluk / dat dit ongeval by den klaren dag / en niet by nacht / voor-viel / soude anders in die geheele Land-streke van Chestel niet een mensch het gevaar ontkomen hebben.

Stormen en onweder.

Op den vijftiende van dese maand was mede tot Cadix sulk een geweldige storm-wind / die se een Orkaan noemden / dat wel negen Fransche Koopvaardy-schepen op de Rede vergingen / zijnde alle rijkelijk geladen; beneffens noch wel vijftig soo Barken als ander vaartuyg tot den koop-handel / en boven allen den Admiraal van Genua; het Klooster der Capucijnen, de Klokke-Tooren van de Kerk van Sancta Maria, een gedeelte van het Huys der Jesuiten, en meer andere gebouwen zijn om verre geworpen / en meer als duysend menschen zijn door het neder-storten van de Gebouwen verplettert / en menichten gequetst; de verschrikkelijken Donder en Blixem vermengde sich soodanig onder het woeden des Luchts / dat het scheen dat Hemel en Aarde sich onder een wilden verwerren. De na-buurige Landen waren hier mede niet vry van / alsoo in Andalusia ontallijke veel Olijf-boomen uyt der aarde geslagen zijn geworden.

Schrikkelijke Orkaan tot Cadix.

De Heer van Beverning, Gesant van haar Hoog-Mogenden, had in het begin van dese maand sijn eerste aanspraak by sijn Catholijke Majesteyt en de Koninginne Regente, werdende in des Koninginnes Koetse op-gehaalt / met weynig omslags / dewijl hy alle Ceremonien en pomperyen geweygert en af-geveden had.

Audientie van de Heer van Beverning.

April. De Koning van Vrankrijk nam in dese voortijd sijn vermaak van een Harten-jacht by nacht tot Chantilly, daar hy op sijn door-tocht na Vlaanderen (daar wy hier na van spreken sullen) van den Prins van Condé treffelijk ont-

Harten-jacht by nacht.

1671. April.

onthaalt wierd. Dese geschiede in een vermakelijk Bosch / niet verre van daar / alwaar de Boomen met menichten Lantaarnen en brandende toortsen behangen waren / die beneffens al de aan-gestelen Vuur-werken / een wonder aangenaam aansien gaven. Al dit gaf een bysonder groot genoegen / maar wierd van noch een grooter leet gevolgt. De Prins van Condé seer yverig zijnde / om sijn Majesteyt alle çier aan te doen / dede op den avond den Heer de Vatelé, Opsiender van sijn Hof / die de bestieringe van sijn gantsche Hofhoudinge hadde / by sich roepen: hy vraagde hem / waarom de Vis noch niet gekomen was / en of hy in den sin hadde hem een affront te spelen ? indien ja / dat sulks hem het leven kosten sou: de Vatelé antwoorde / dat hy wel ses Couriers, d'een na d'ander / van wegen sijn Hoogheyt af-gezonden had / op dat de Vis daar toch ten eersten mocht zijn: de Vis komt eyndelijk / en de Vatelé siende dat de selve geheel niet was gelijkse behoorde te wesen / en alreeds gepicqueert en geraakt door de scherpe bejegening van sijn Meester / en licht nu noch voor een arger vreesende / sluyt sich selven in sijn Kamer / onder voor-geven wat te willen rusten / daar men hem een wijl daar na vand te Ziel-togen / en als gebaad in sijn eygen bloed / door drie steken / die hy sich selven in den borst gegeven had / sittende aan een Tafel / daar hy met sijn eene Elleboog op leunde; de Prins / hoewel seer ontroerd door dit voorval / was evenwel soo vergramt op desen ellendigen / dat hy al sijn goederen aan-sloeg: de saak wierd evenwel met allen geheym gehouden / op dat de vermakelijke luym door dit jammer niet gesteurt sou worden. Hoewel de Koning meer beweging hadde van het ongeval der Schepen / die men naar Oost-Indien sou af-zenden / en soodanig door storm-winden aan-getast wierden / dat een van de vijf op een Zand geraakten en aldaar geborsten / een ander seer onthepstert / weder na Brest, en een derde na Rochelle gekeert is / soo dat daar alreeds tonnen gouds aan schade geleden wierd.

Van een treurig gevolg.

Schade aan Fransche Oost-Indievaarders.

Engelsche daden ter Zee.

De Engelschen scheenen ook tegen den Vlaamschen tocht van den Koning op hun hoede te willen zijn / makende een Esquadre Oorlog-schepen vaardig; en 12 Vaandelen Krijgs-knechten naar het Graafschap Kent en de Zee-kusten zendende / om op alles een wakende ooge te houden. Ondertusschen toonde de brave Ridder Eduard Sprag sijn moedige dapperheyd tegen de Barbarische Roovers / van het welke dese nevens-gaande Brief te lesen is:

1671 April.

Brief van de brave daad der Engelschen op de Middellandsche Zee, voor Bugia, onder haren Generaal den Ridder Eduard Sprag, wegens den Koning van Groot-Brittangien.

Na dat wy ettelijke dagen voor Algiers hadden gekruyst, waren wy den twintigsten April (soo vertrouw) vijf of ses mijlen van de Wal, daar ik ses van onse Fregatten ontmoete, de Mary, Hampshire, Portsmuyden en 't Advijs: En op de kondschap die sy my deden, van dat voor de Haven van Bugia veel Oorlog-Schepen van Algiers lagen, hield ik Krijgs-raat, en wierd beslooten, wijl de Wind sich Oostelijk hield, ik alle devoir met de Mary, Warwijk, 't Advijs, Pinquet, Garland, Portsmuyden en de Branders soude doen, om haar te ruineeren: Nu wierden de Fregatten Hampshiere en Portsmuyden gelaten, om op de hoogte van Algiers te kruyssen, tot nader ordre; De Draak had vijf dagen lang twee Oorlog-schepen van Algiers na-gejaagt, terwijl de Wind Zuyd-Oost was; men verhoopte hy van 't Oosten soude hebben geloopen, om haar van Bugia af te krijgen, maar lukte niet, hoewel drie brave zeylders by my had, doch waren wat lang in Zee geweest. Den 23. April quam den Draak weder by ons, de Wind noch al Oost tot den acht-en-twintigste, wanneer hy Zuyd-Oost draayde, met soo een groote Wind en Regen, dat mijn Brander, den kleynen Arend, Masteloos en onbruykbaar raakten. Den 30. dede ik dese Masteloose repareeren, hebbende tot ons geluk een Bark daar toe by my, die wy van den Vyand genomen hadden, waar door wy haar, met ettelijke Masten van Perroquet, weder in staat brachten, om dienst te konnen doen. Geduurende al dese moeyten, wierd ons Fregat sijn groote Mast door den Blixem in brand gesteken, sulks dat sich wende om in eenige Christen-Haven te gaan repareeren. Juyst op die tijd dwaalde ook mijn Brigantijn van my af, sonder dat ik daar van oyt zedert heb gehoort.

Den

1671. April. Den selven dag liep ik (de Wind na wensch) in de Haven van Bugia, en rangeerde my in soodanigen ordre, dat ik my van mijn Branders konde dienen, en de minste schade van hare Forten ende 't Canon van de Stad mochte lijden: daar op een groote kalmte, ende een Land-wind vervolgende, was de selve terstont, soo wy daar op de Reede waren, geheel contrarie geloopen. Den tweeden May was de wind seer onseker, hebbende doen met mijne Schepen al twee vruchteloose proeven gedaan, vermits sekere wind bequaam tot mijn desseyn, en die sich alle half uuren veranderde, my dede resolveeren om by nacht mijn attaque te doen, en dat met mijne Chaloupen en kleynste Branders, die sich dan daar toe met een Pynas gereed maakten: Met den midder-nacht liet ik alle onse Chaloupen, die ik konde, af-gaan, met den Brander den Arend, onder den Commandeur Nugent, mijnen alderoudsten Luytenant: maar de nacht was seer donker, en de hoogte van de Vloet en 't Water groeyde geweldig: Evenwel, niet-tegenstaande de boven-maten groote duysternis, en dat de Schepen al vast aan-quamen, en dicht voorby d'andere Schepen passeerden, dede gedachte Nugent den Brander op-roeyen, met ordre aan den Capiteyn, in geval 't water te leeg was, hy 't Anker soude laten vallen: Hy was nauwelijks een minute van hem af-gezeylt, of de Vyand donderde met alle macht op hem los: Nugent stond seer verbaast, en socht na andere Branders, toen hy den eersten reeds in lichten vlam sag; daar op d'alarm volgende, en de Vyand wakker schietende, zijnde vol van volk, soo en konden onse Chaloupen geen dienst doen om te abordeeren of te verbranden: In al dese tegenspoet van onsen Brander en hebben wy echter niet een man verlooren: 's Anderen daags besette de Turken hare Schepen van vooren met Masten, die op Vlotten dreven: Onderwijl dienden de wind ons geheel niet om tegens haar yets te onder-nemen. In mijn and're kleyne Brander, daar op ik al mijn hoop had gestelt, tot de uytvoeringe van desen aanslag, vermits hy weynig water trok, nu gereed om dienst te doen, raakte by geval het Vlas in de brand, door de schoot van een Pistool, die de Constapel loste, waar door hy ook verlooren ging: Als ik nu niet meer en had om mijn desseyn te volvoeren als de Victoria, beval ik dat men hem, soo ras mogelijk, soude bequaam maken, want hy ging maar acht voeten diep. Den 8. May sagen wy, dat 's morgens de Vyanden krachtige versterkinge kregen, soo van Ruyters als Voet-volk en Provisie, 't geen hun van Algiers toe quam; 't Welk ons dede vermoeden, dat 't Canon van hare Schepen, uyt de Stad, en de uyt-gesteken Vaandelen en Wimpelen sulks hadden veroorsaakt: dan ik niet wetende wat versterkinge sy mochten hebben gekregen, besloot met d'eerste occasie, die sich presenteerde, haar aan te tasten: Dien selfden middag beliefde God ons te begunstigen met een kleyn favorabel luchje uyt den Oosten; doch na dat ik het teken aan alle mijn Schepen had gedaan, van sich te rangeeren op eene Linie, en den aanslag te vervolgen, liep de wind ons weder tegen, 't geen my dede wanhoopen om den Vyand in dien stand oyt te bespringen: Edoch 't geliefde den Hemel ons soodanig te begunstigen, dat de wind weder in twee uuren soo braaf wierd, als sy te vooren was geweest. De Draak, 't Advijs en de Mary rangeerden haar 't alderhoogst ten Zuyd-Oosten de Reviere op, dan waren genootsaakt sich te verplaatsen op drie vadem en een half Waters, en retireerden; alsoo sy haar boorden reed makende om te passeeren, quam ik op vier vademen recht onder 't Casteel en Muuren, daar ik twee uuren lang bleef, en zond mijn Pynas, de Mary en Draak, om de gehechte Masten van een te kappen, 't welk ook met groote wakkerheyd wierde uyt-gevoert: Luytenant Pin, die de Chaloup van de Mary commandeerde, en Luyten. Pierce die van de Draak, en de gedachte Harman, een van mijn Gereformeerde Boots-lieden, voerde de Pynas van mijn Schip: Sr. Harnly, mijn tweede Luytenant, door een splinter aan sijn been gequetst, kon niet gaan: Op de Mary waren acht man gequetst door Musquet-schooten: Op mijn eygen Pynas bleven 7 man dood, en al de rest gequetst, behalvens gedachte Harman, die 't bestier had: De Barricade ofte gehechte Masten nu van een gekapt zijnde, dede ik 't teken aan mijn Brander, dat hy nu zijn devoir soude doen, en 't beliefde God in sulker voegen 't werk te ordonneeren, dat ik haar schuyl-hoeken besprong tot onder haar Schover-zeylen, tot sy gedwongen waren tegens de Wal aan te loopen, alwaar ik haar onder de Casteelen aan-

1671. April.

aantaste, en wel braaf verbrande en verdestrueerde, tot tien in 't getal, daar van de seven waren van de beste Oorlog-schepen van Algiers: den Capiteyn Harris, die op de Brander commandeerde, wierd sijn Contre-maistre, Constapel, en een van sijn Matrosen van de Musquetten desperaat gequetst: Maar toen ik sag 't pericul van den aanslag soo vreeslijk te zijn, stelde ik tot een tweeden Commandeur sekeren Henry Williams, een mijner Contre-maistres, en die onlangs gecommandeert had op de Brander de Roos: Ik gaf hem commissie dat hy 't bewind soude hebben, indien den anderen quam t'ontvallen; hy droeg hem geheel treffelijk, en dede sijn dingen wel: men bevond dat de 3 andere Schepen, welke behalvens haar Oorlog-schepen verbrand zijn, waren een Schip van Genua, een kleyn Engelsch Scheepje, en een Polak. Den 10. 's avonds ten 11 uuren komt seker Hollander, die binnen Algiers drie Jaren lang was Slaaf geweest, en met sijn Patroon op een van dese Algiersche Schepen was, sich selfs aan mijn boord met swemmen salveeren, die my voor de waarheyd verhaalde dat'er 360 van hare beste maats waren gebleven, en dat geene der Turken sich met'er vlucht aan Land konde salveeren door 't Musquetteeren en smoken: Maar dit verhaalde hy, dat hare Schepen extraordinaris waren bemand, zijnde wel 18 a 1900 man, behalven noch 300, die 's morgens uyt Algiers mede op hare Schepen waren gekomen, die sy in ons gesicht met groote Triumph ontfongen: Die van de Casteelen en de Stad Canonneerden ook seer furieus, van wiens Inwoonders mede ontallijke zijn dood gebleven en gequetst: En 't geen voor die Barbaren in dese glorieuse Actie noch wel het alderongelukkigst is, was dat alle haar Chirurgijns Koffers, die op dese Schepen waren, tot Assche zijn verbrand, invoegen sy nu nauwelijks een Plaaster binnen de Stad hebben, om op een wonde te leggen. Den ouden Frequey, haren Admiraal, wierd hier ook gequetst, want hy was, om alles onder sijne in goede ordre te houden, met de voornaamste Commandeurs uyt Algiers daar by gekomen; dese zijn ook meest gebleven en gequetst. Hy verklaarde boven dien, dat dese Turksche Schepen van den Divan expresse ordre hadden om mijn op te soeken, en my slag te leveren, op welke plaatse sy my souden komen aan te treffen of te ontmoeten; en dat daarom dese Schepen het beste Canon op hadden, 't geen daar toe van de Moglie was gelicht, maar dat'er geen 8 van yeder Schip en waren gesalveert, als zijnde of verbrand, of in soodanigen staat gebracht, van geen dienst meer te konnen doen.

Lijste van d'Oorlog-schepen van Algiers, de welke in de Haven van Bugie verbrand zijn op den 8. May 1671. beneffens het getal harer Canon.

Schepen.	Stukken.
Het witte Paard, Tabark Rais.	34
d'Orangie-Boom, Courhaly.	34
De drie Cipressen, Caram Hammett.	34
De drie wassende Manen, Brayham Tagrin.	28
De Peerl, Brayham Turco.	26
De Goude Kroon, Halna Tagrin.	24
De wassende Maan, Hammett.	24
Drie Prijsen.	
Een Oorlog-schip verbrand by Tadellis.	

Namen van de Turksche Capiteynen, die dood gebleven zijn.

Mehamet Segara.
Mantuccero, anders Butter-kooper.
Dantzikker Renegaat.
Braham Rais.
Courhali.
Sijn Renegaat, 't welk een Genevois is.
En de eerste Capiteyn onder hem.

Engels handel Ameri-

In America speelden sy ook (die namentlijk, die men Armateurs noemt) den meester, daar se sich over de geheele Kust van het Spaansche gebied, in West-Indien, met veel Volks en Schepen lieten sien; makende sich meester van Panama, en andere plaatsen, diese verwoest souden hebben, daar se met een deel loeren van Spangiaarden en rechte Galinnes te doen hadden. Sy quamen ook aan de Peerle-visschery van Manuel Noble Canela, wiens Vrouwen Dochter sy gevangen namen; vorders hebben sy veel buyts gemaakt, en dat alles onder voorgeven, dat seker Spaansch Capiteyn met sijn Schip aan het achterste gedeelte van Jamaica aan-gekomen, daar eenig volk aan land geset, en eenige huysen en plantagien bedorven sou hebben.

Het begost nu al-bereyds een yeder aan het kleed van dese Staat tot een voor-spel te toonen: de Hertog van Nieuwburg sprak om

1671. om sijn Stad Ravesteyn, den welken haast voldoening gegeven/ en daar over met een Brief van haar Hoog-Mogende begroet is. Keur-Keulen deede ook daar na in den Hage, door een Geschrift/ sijn eysch op de Stad Rijnberk, halende nu voor den dag daar in menigte van jaren niet op gedacht was. Munster (volgens het Præliminaar Tractaat) sond nu 70 mannen van de sijne binnen Heuxster: maar tot voorspelling van een brandende Papen-krijg/ geraakte een Monnikken Klooster binnen Munster in den brand; welk vuur soo krachtig was/ dat'er/ behalven het Convent, noch wel 400 Huysen door in de assche geraakte.

April.

De gevangene Hongarische Heeren kregen ook nu eyndelijk een eynde van hun verdrietige gevangenis/ en te gelijk van hun leven.

Na dat dese Graven een geruymen tijd/ Nadasti tot Weenen, en de twee andere tot Nieuwstad gevangen waren gehouden/ en gerechts plegingen over hen gevoert/ heeft eyndelijk het Gerecht het sijne gevordert/ en een eynde van de saak willen sien. Nadasti (als begaan hebbende *Crimen Perduellionis & Læsæ Majestatis*, misdaad van wederspannigheyt en gequetste Majesteyt) wierd eerst en voor al/ en na hem de andere/ van alle staat en waardigheyt ontset/ op dese wijse: De Onder-Land-Maarschalk/ uyt de name van sijn Keyserlijke Majesteyt gelast/ ontbood Nadasti in de Land-stoove/ en seyde hem aan/ dat hy over sijn misdaad uyt het Land-huys/ als een Graaf en Land-heer/ moest gestooten/ en het Gerecht over-gegeven worden. Daar op deede den Land-opbieder een reden/ geduurende de welke hy Nadasti altijd de naam van Graaf en Heer gegeven heeft: maar op het laatste besloot hy aldus; Dat is hy geweest, maar nu niet meer; want gy Verrader zijt en blijft verstooten van naam, eer, waarde, en al u goederen, gelijk ook u Geslacht. Waar over Nadasti sich seer ontstelde/ en in dese woorden uytborst: *Vitam honores & bona tolle, saltem Liberis Serva Famam*; Neemt mijn leven, eertijtelen en goederen wech, maar laat mijn kinderen ten minsten hun eer en faam behouden. Maar dit bleef'er by/ en sijn kinderen sijn ook naderhand geen Graven Nadasti, maar Heeren van Creutze, uyt Keyserlijke toe-lating/ genoemt. Hier op volgde de Ematriculatie, of uytwissing uyt het Land boek; het welk gedaan zijnde/ leyde hem voor-eerst de Land-Marschalk uyt de Stove/ en de trappen af/ en voorts de Land-opbieder/ na de deur of poort van het Landhuys/ en stiet hem daar uyt. Toen wierd hy in een Koets geset/ en met een geleyde van twee hondert vijftig mannen na het Raadhuys gevoert/ door een ontallijke menigte volks/ roepende vast/ het Vivat voor den Keyser, en het Pereat, of sterve, voor Nadasti en alle Verraders. Onderwegen vraagde Nadasti den Heer Hopman Arnold, die by hem in de Koets sat/ waar men hem voerde/ en of hy niet wel een Biecht-vader sou konnen krijgen; die hem antwoorde/ men voerde hem naar het Raadhuys/ en hy twijfselde niet of een Biecht-vader sou hem wel geworden. Als hy nu in het Raadhuys quam/ heeft hem de Heer Stad-Richter terstont over-genomen/ en in de toebereyde plaats gevoert. Wanneer Nadasti in sijn Kamer gekomen was/ eyschte hy pen en inkt/ en begost terstondt te schrijven: maar straks leyde hy sich te bedde/ zijnde bewaart met vijftig Musquettiers.

1671. April.

Op den acht-en-twintigsten van Grasmaand/ seer vroeg/ is Vader Raphaël, à Sancto Francisco, Augustijner, die doorgaans/ geduurende sijn gevangenis/ sijn Biecht-vader was geweest/ by hem gekomen/ den welken hy seer vriendelijk ontfangen heeft/ en gesegt/ dewijl hy na allen schijn en blijk sou moeten sterven/ wilde hy niet meer van de werelt/ maar van sijnen Heer Jesus Christus alleen hooren/ en met de selvige alleen sijn overigen tijd doorbrengen/ tot den eynde toe/ brengende vorder dien dag over in sich tot de algemeene biecht te bereyden. En alhoewel hem wel geoorloft was/ een ofte meer van sijn kinderen by sich te laten/ heeft hy evenwel sulks niet begeert/ maar alleen dan sijn Biecht vader versocht/ hy wilde de selve by hem ontbieden/ en sijnen Vaderlijken zegen mede-deelen/ en tot volstandige/ en alder-onderdanigste trouw/ tegen sijn Keyserlijke Majesteyt vermanen. Op den selven 28. April zijn de Heeren Raad-Commissarissen/ Heer Leopold, en Heere Grumbach, by hem in het Raad-huys gekomen/ en hebben hem de dood aan-gesegt; doende Heer Leopold daar die reden over/ dat sy van sijn Keyserlijke Majesteyt gelast waren/ hem aan te seggen/ dat hy sich bereyde het oordeel van het Gerecht/ door de gedelegeerde

1671. of beschepdene Rechters geweesen / sijn loop te laten houden / sullende / uyt kracht van het selvige / op aanstaande Donderdag, zijnde den 30. deser Maant / omtrent ten negen uren / aldaar tot Weenen in het Raadhuys / van het leven ter dood gebracht worden; waar op hy alleen geantwoord heeft: *Omnis Potestas à Deo, & qui Potestati resistit, Ordinationi Divinæ resistit.* Alle Macht is van Gode, en die de Macht wederstaat, wederstaat de Goddelijke Ordonnantie; bedankende vorders sijn Keyserlijke Majesteyt over sijn soo genadigen vonnis; daar by voegende / hy wiste dat sijn Majesteyt van een teeder gemoed was / en dat hy derhalven niet wijder sou erkennen of voornemen laten / als het gene na rechten sou bevonden zijn te behooren / waar aan hy sich derhalven op het alder-gehoorsaamste wilde over-geven. Evenwel deed hy sijn Majesteyt desen Brief behandigen.

April.

De dood hem aangesegt.

Aldergenadigste Keyser,

Sijn Brief aan den Keyser.

DAt ik al desen tijd herwaarts achter-gelaten hebbe, mijn toevlucht tot uwe Keyserlijke Majesteyt te nemen, en my voor uwen Genaden-throon neder te werpen, als een ongeluksalig en onwaardige Onderdaan, sulks komt alleenig voort uyt de schaamte en verfoejing van mijn al te groote misdaden en mishandeling, en vrees, als soude ik, door bloote redenen en gebeden, gantsch verdiensteloos zijnde uwer Keyserlijke Majesteyts alderbillijkste ongenade, tegens my, vergrooten en vermeerderen; des hebbe ik het selvige door anderen, met schuldiger ootmoedigheyt gedaan, en verhoope yets van uwer Keyserlijke Majesteyt aangeboren milddadigheyt en goetheyt te sullen genieten. Maar, ô my ongeluksalige! de misdaden zijn boven mijn hooft geklommen, en ik hebbe, in de plaats van de verhoopte genaden, het oordeel des doods ontfangen.

Aldergenadigste barmhartigste Keyser, uwe Keyserlijke Majesteyt vergeve my, die van alle menschelijke hulp berooft ben, dat ik voor uwe Keyserlijke Majesteyt met dese mijn onwaardigste gebede derf komen verschijnen, en op het alderonderdanigste bidden, dese weynige met heete tranen, en benauwder ziele geschreven, met uwe genadige oogen te willen gewaardigen te overlesen en aan te nemen. Uwe Keyserlijke Majesteyt besit hier op der aarden de Stoel des Alderhoogsten, *en de Goddelijke gerechtigheyt,* segt Augustinus, *heeft die gene de straf toegeschikt die de sonden beminnen.* En de Psalmist David segt, *Ik wil den Heere de barmhertigheyt en de gerechtigheyt ten lof na-geven.* Dewijl nu over my, die de straffe verdient hebbe, alreeds het oordeel geveld is, verhoope ik echter noch de barmhertigheyt, dewijl ik selfs over mijn sware misdaden een afschouwen draag, het zy de wille van uwe Keyserlijke Majesteyt, my niet door het swaart te rechten, maar naar u aangeboren Keyserlijke mild en goetheyt, het overige van mijn leven, aan een geestelijke plaats, in treuren en boetveerdigheyt, te laten overbrengen, op dat ik niet met lijf en ziele kome te sterven, maar eerder de voorgaande soo qualijk aangelegt en bestede tijd, betreuren mach. 1671 April.

Uwe Keyserlijke Majesteyt late sich door het hooglofflelijke Aards-huys aangebooren barmhertigheyt, daar heen Aldergenadigste, bewegen, dat uwe Keyserlijke Majesteyt geen oordeel, sonder goetheyt en barmhertigheyt, late geschieden, nademaal de sachtmoedigheyt als dan aldermeest te prijsen staat, wanneer de billijkste oorsaak tot toorn voorhanden is. De barmhertige goede God, wil sulks uwe Keyserlijke Majesteyt hier tijdelijk, en hier namaals eeuwiglijk beloonen; den welken ik nu met aller-onderdanigster, en toegedragen harte, van de Goddelijke goetheyt, alle geluksaligheyt toewensche, onderwerpende my selve de voeten van uwe genade.

Uwer Keyserlijke Majesteyts

Alderonderdanigste, en aldergeringste Onderdaan

FRANC. de NADASTI.

Waarlijk / sijn Keyserlijke Majesteyt heeft over het ontfangen van dese en andere brieven der veroordeelde Graven, klare tekenen getoont / hoe gaarne hy plaats aan genade sou gegeven hebben / zijnde in der daad tot sachtmoedigheyt genegen geweest / om te toonen dat hy / *Nihil oblivisci solet nisi injurias,* niets gewoon was te vergeten, als verongelijking; maar de insicht van het *bonum publicum,* het algemeene goed, drong hem na den anderen weg / hem doende overleggen / dat de al te groote milddadigheyt / omtrent so sware misbedrijven / de regeering en staat der Vor-

1671.

April.

Vorsten meer verswakt / als versterkt; hem quam te vooren / dat de quijtscheldinge wel eenige weynige beroert en vergenoegt / maar dat de schrik veel duysenden op den rechten weg behoud; en dat de gerechtigheyd alleen den rechten balsem is / die dat groote *Corpus Politicum*, dat lichaam van Staat / van verderffenisse kan bewaren. Weshalven hy de drift van sijn natuur heeft moeten te buyten gaan / en het vereysch van de nootsakelijkheyt / en de gemeene welstand betrachten / op dat *Justitia & Pax sese oscularentur*, gerechtigheyt en vrede malkanderen mogen kussen.

Nadasti dan vermerkende / dat de versochte levens-genade niet wilde volgen / deed vorders een memoriaal of gedenk-schrift van desen inhoud overleveren.

Aldergenadigste Keyser,

In twee-Geschrift aan den Keyser.

DEwijl het nu soo met my gelegen is, dat ik de gewisheyt des schrikkelijken doods voor oogen, en geen hoop van verlossinge hebbe, soo bidde ik echter uwe Keyserlijke Majesteyt, by de ongrondelijke barmhartigheyt van Jesus Christus, by de smarten der gesegenste en saligste Jonkvrouw Maria, en by de heyl van mijn arme ziel, dat uwe Keyserlijke Majesteyt, mijn Aldergenadigste gelieft toe te staan, dat ik boven de voor-heen opgerichte fondatien en stichtingen, tot heyl van mijn arme ziele, noch een dispositie ofte bestellinge van seven duysent guldens mach maken, met aller-onderdanigste verlangen, dat uyt handen van mijnen Biecht-vader P. F. Raphaël à Sancta Françisco, Augustijner, van der Barrevoeteren Orden, mijn met eygener hand geschreven, Consignatie of toedeelinge mach uytgedeelt en aangelegt werden.

Welke groote milddadigheyt en goetheyt, God uwe Keyserlijke Majesteyt, duysent-werven vergelden, en de selve lange jaren gesont sparen, en by sijn gelukkige regeering behouden wil.

Uwer Keyserlijke Majesteyts

Alder-onderdanigsten en geringste Onderdaan

FRANC. de NADASTI.

Dit versoek van Nadasti is van den Keyser toegestaan; de volgende Woensdag, zijnde de negentiende / voor de middag / heeft hy sijn generale ofte algemeene biechte / soo men het noemt / gesprooken / en drie Missen knielende gehoort / en de hostie ontfangen; desen dag vorders / als ook al de tijd / van de boodschap sijns doods tot aan sijn laatste toe / heeft hy met geduurig bidden / en geestelijke t'samenspraken over-gebracht / en soodanigen berouw en leedwesen over sijn begane misdaad getoont / dat sijn Geestelijke Vertroosters daar over het aldergrootste genoegen hadden. Hy konde ook sijn Keyserlijke Majesteyt, wegens sijn rechtmatig en goedertieren vonnis / niet genoeg danken. Des middags en des avonts heeft hy seer weynig gegeten / alhoewel hem seer treffelijk opgedischt is geworden / sittende met den Heer Stad-Rechter / en sijn Biecht-vaders aan de tafel. Alsoo deselve namiddag / op sijn versoek / hem noch P. Stephanus à Sancto Petro, Barre-voeter / is toe-gevoegt / die tot het eynde van sijn leven / by hem gebleven is.

1671.

April.

Hy bereyd sich om te sterven.

Op den dartigsten van dese Maand / heeft hy seer vroeg / omtrent vijf uren / de laatste Misse van het Lijden Christi gehoort / en sich alsoo den Heer tot een brand-offer toegevoegt; doende vorders met het kruys in de eene / en een gewijde wasch-kaars in de andere hand / op een nieuw / met gebogen knieen / verklaring van berouw en boete / voor sijn Biecht-vader / zijnde in sijn Mis-gewaad gekleed. Daar na heeft hy / van de omstaanders / en voornamentlijk van de Geestelijke / sijn afscheyd genomen / hen biddende / sy wilden hem de aangedane moeyelijkheyt ten besten houden. Gelijk hy ook seer onderdaniglijk van sijn Keyserlijke Majesteyt deede; biddende om vergiffenis al die gene / die hy op eeniger wijse / selfs met gedachten mocht beledigt of misdaan hebben; gelijk hy ook van harten een yeder vergaf / wat men hem mocht hebben aangedaan. Vorders / also hy een weynig flaauw wierd / gaf men hem een luttel wijn en tweebak / van het welke hy ook sijn Biechtvaders mede-deelde / na dat hy drie beeten / en soo veel teugen / in de naam der Heylige Drievuldigheyt gedaan had.

Wanneer nu de ure des doods gekomen / en hem sulks aangesegt was / heeft hy sich daar williglijk na geschikt / en is derhalven uyt de geseyde stove of kamer / in begeleyding

1671. April.

ding van de Wachten / na de Burger-stove (in de welke voor-heen de Overste Kratz, die mede veel moedwil bedreven had / en in de Noordlinger slag gevangen wierd / onthalst is geworden) geleyd / houdende in de eene hand een Crucifix, of Kruys-beeld / en in de ander een Bede-snoer of Rosen-krans / gaande al biddende voort; aldaar gekomen zijnde / sette hy sich in een Leun-stoel / met swart bekleed / en staande op een swart uytgespreyd kleed / neder / alwaar hy sijn vonnis aangehoort heeft / luydende aldus:

Vonnis over den Graaf Nadasti uytgesproken.

Vonnis over hem gesproken.

NAdemaal Franciscus Nadasti, in de ondersoeking over sijne saak, vrywilliglijk bekend en gestand gedaan heeft, ook door sijn eygene hand-schriften en andere, in sijn ondersoekinge bevondene schriftelijke getuygenisse, overtuygt is geworden, dat hy geheel vergetende alle eeren, waardigheden en digniteyten, die hy van sijne Keyserlijke Majesteyt, en des selfs glorieuse Voor-vaderen ontfangen heeft, als mede andere Keyserlijke, Koninklijke, en Land-vorstelijke hooge genaden, en vorders sijne eygene behoorlijke schuldige plichten, uyt ondankbaarheyt, loutere ambitie ofte staatsucht, en vervloekte vermetentheyt, het *Crimen Læsæ Majestatis & Perduellionis*, in navolgende stukken begaan heeft.

Als dat hy met verscheydene, tot nadeel van en tegen sijnen gesalfden, natuurlijken, en rechtmatigen Koning en Land-vorst, de Roomsche Keyserlijke en Hongarische en Boheemsche Koninklijke Majesteyt, onsen Aldergenadigsten Heer, verbodene verbintenissen heeft aangericht, en tegen de selvige alderhoogste gemelte Majesteyt, schadelijken afval, gecoopereert, of bemede-werkt, ten eynde het selve Koningrijk van Hungaryen, vreemder gewelt en protectie te onderwerpen, en tot dien eynde het selve met een verschrikkelijke, en tot oneer van de Goddelijke Majesteyt strekkende, eed-verwantschap bevestigt, ook andere daar toe verleyt, en des-wegen verscheydene heymelijke conventiculen, soo door sich selven, als andere, bygewoont, en tot voortsetting van sijn hoog-straffelijk begin en aanvang, om den Adel en Gespanschappen te winnen, alderhande middelen aangewend, en noch daar over (hoe de inval in het Koninkrijk van Hongaryen werkelijk aan te rechten, wie men vangen of blinden moest) sich onderlinge beraadslaagt, te gelijk ook den aanslag tegens Hoog-gedachte Keyserlijke Majesteyts persoon gemaakt, langen tijd, en tot de selve Majesteyt, door andere daar van kennisse bekomen heeft, ongeopenbaart gelaten. Ook de Post-bode (by de welke geheyme brieven van sijn Majesteyt waren) werkelijk berooft en gespolieert, de brieven opgebrooken, gelesen en gescheurt, mitsgaders sijnes Majesteyts, van de Berg-steden, na herwaarts gevoerde gelderen, op de openbare wegen, door eenige daar toe bestelde mede-hulperen doen aantasten, en alles daar op aangelegt, dat hy alle gewichtige beraadslagingen, by hem vernomen zijnde, om sijn Majesteyt te schaden, sijne Mede-standers geopenbaart, mede tot het rechten van een onschuldig persoon geraden, gelijk ook een oproerige aanspraak aan de vier Standen des Koninkrijks Hongaryen afgelegt, behalven veel andere, in sijn rechtsplegingе geblekene eer-vergeetene, en strafmatige misbruyken begaan heeft, van de welke hy door klaarblijkelijke acten en getuygenissen, als mede door sijn eygen bekentenis is overtuygt, bekennende meermaals sulke sware beschuldigingen niet te konnen beantwoorden:

Soo is, door het daar toe van Keyserlijke Majesteyt, in saken, verordonneert *Judicium Delegatum*, verkooren gerecht, alles in rijper overleg genomen, alle inkomende schriften en noodwendigheden tot oordeel en recht erkent, en de Keyserlijke Majesteyt, het gerecht sijnen loop te laten, genadiglijk beraden geworden: namentlijk, dat Françiscus Nadasti zy met eer, lijf en goed, in sijn Keyserlijke Majesteyts straffe gevallen, in-voegen hem alle eer en waardigheyt ontset, sijne goederen verbeurt gemaakt, sijne gedachtenissen voor al de werelt uytgewischt, en eyndelijk sijn persoon den Scherprechter overgelevert sullen werden, de welke hem ter plaatse, alwaar sulks gewoon is te geschieden, sijne rechter-hand, en voorts het hooft af-houwen, en alsoo van 't leven ter dood richten sal; hem Nadasti, tot een wel-verdiende straf, andere sijns gelijken tot een schrik, en afschouwelijk exempel of voorbeeld. *Gepubliceert tot Weenen, den* 30. April, 1671.

Maar in-gevolge van dit / is hem de genade van sijn rechter-hand te behouden / ook voorgelesen /

1671. gelesen / wanneer hy alles met gedult / en al biddende had aangehoort / is hy eyndelijk / door een daar toe bereyden Altaar neder-gevallen / en besloot alsoo sijn gebeden ; door het laatste / drukte hy het Kruys-beeld aan sijn hart / en houdende het Pater-noster, of de Rosen-krans in sijn rechter-hand / liet sich door den Edel-jongen / Françiscus Gorffy, den rok uyt-trekken / en het hayr te samen boegen / en sich de oogen verbinden / en alsoo heeft hem den Scherp-rechter / sittende in den Leun-stoel / onder het roepen van Jesus Maria Joseph, met eenen slag het hooft gelukkiglijk af-geslagen: het lichaam bleef soo lange in den stoel sitten / tot dat men het van daar / na de kist gedragen heeft.

April. [...]n dood.

Het Keyserlijke Stad-gericht / by dese uytvoering tegenwoordig zijnde / was geplaatst op een hoogverhebene / en met rood laken bedekte stelling / hebbende een hoog-verheven bank in het midden. De Heer Moses sat met een groot swaart / met silver beslagen / in de slinker / en een swarten staf in de rechter-hand / sittende ter rechter zijde / Heer Jacob Loher, Doctor in de Rechten / Heer Johan Wieg, Zegel-voerder van het selvige Gerecht / Heer Jan Andreæ van Liebenberg, Heer Simon Stephan, Heer Magnus Schutz, der Rechten Doctor, Heer Mathias Prean van Zallantzen ; en ter slinker zijde / Heer Mathias Jacob Olber, Heer Michaël Pyhr, Heer Johan Martin Drach, Heer Johan Heinrich, en Heer Daniel Focky, al by-sitters van het Keyserlijk Gericht / met bedekten hoofde.

[...]alte [...] het [...]echt.

Het lichaam met het hooft wierd door vier daar toe bestelde vermomde persoonen in de kist gelegt / en alsoo in het Hof / of op de plaats van het Recht-huys / op een laag gestel / met swart laken bedekt / geset / en door eenigen tijd aan het volk vertoont ; men had ook / tot versekering van het Gerecht / en voorkominge van alle oproer / uyt het Pusche Regiment, onder het geleyde van den Oversten Wacht-meester / des morgens vroeg / de poort van de Kamer / het Hof / de nieuwe Markt / de plaats de Lubek genoemt / en de plaats by de Jesuiteren beset ; gelijk ook door de Burgery / hondert man in 't getal / het Raadhuys bewaart wierd / en vorders alles gedaan / dat tot versekering konde dienen ; als mede de Stads-poorten gesloten gehouden / beneffens last / dat sich de vordere Burgerschap by huys sou hebben te houden. By dese uytvoering is ook den Turkschen Chiaus, van Offen aldaar zijnde / genaamt Hagi Ibrahim, als mede de Keyserlijke Tol-Meester / Heer Frans de Mesegnien Meningky, tegenwoordig geweest / seggende den Chiaus tegen de Tol-Meester / Nadasti hadde sijnen loon / die hy al lange gesogt had. Soodanig was het eynde van den Graaf Nadasti, laat ons nu besien hoe de Graven Zerini en Frangepani het hunne bekomen hebben. 1671. April.

Op den 27. van dese Maand / des naarmiddags ten twee uren / is de Heer van Abele, en wat later naar hem de Heer Doctor Molitor, van Weenen naar Nieuw-stad gereyst / alwaar omtrent half ses uren aangekomen zijnde / hebben sy by den Keyserlijken Raad / en Burgemeester aldaar / Heer Mathias Eyerl, den Vader Guardiaan, der Capucijner, Vader Otto, beyde der Graven tot daar en toe gewesene Biecht-Vader / aangetroffen / met de welke sy in onderhandeling / van wegen hun opgeleyde last / zijn getreden / uyt de welke sy wel soo veel konden bemerken / dat de Graven noch weynig inbeelding van hun vonnis hadden. Plechtigheden omtrent *Zerini* en *Frangepani.*

Hier over dan hebben sich de Heeren Gemachtigden / met den tegenwoordigen Heer Burgermeester / en de Stad-Richters / ook de Keyserlijke Raads-Heer Johan Paul Pleyers van Pleyeren, over de wijse van hen de dood aan te seggen / beraden. Goetvindende te samen / dat na het eyndigen van het laatste ondersoek wegen hun mede-standers / gelijk hen bevolen was des volgenden daags het selve te doen ; de Vader Capucijn sich aanstonds na de Graven / den eenen na den anderen / sou begeven / en hen vragen / wat tijdinge de Heeren Raden / en last hebbende van Weenen mede-gebracht hadden ; en by die gelegentheyt hen te bewegen / hun vrywillige overdracht aan de Goddelijke en Keyserlijke Majesteyts wille te doen / waar toe sich gemelde Biecht-vader seer gewilliglijk heeft laten gebruyken. Vorder / aangaande d'aankundiging des doods / vond men geraden / dat het selvige op den na-noen / van den 28. des Maands geschieden / en men hen te gelijk na het Burger Wapen-huys voeren soude. Volgens het welke sy Heeren Gemachtigden / het Keyserlijk bevel den Heer

1671. April.

Burgemeester / en Heer Stad Richter / gemeen gemaakt / ook den Hooftman van het Pysche Regiment, Heer Ernest, Vry-heer van der Ehr, toegeschikt hebben / die sich het selvige alder-gehoorsaamst onderworpen hebben.

Hier na gingen sy Heeren / Raad en Gemachtigden het genoemde Burger Wapenhuys besien / en bevonden het selve tot de voorgenome Rechts uytvoeringe / een seer wel-gelegen en sekere plaats te zijn. De Heer Burgemeester en Stad-Richter hebben ook / het oprechten van een Schavot of Straf-tooneel / op sich genomen / en het selve met swart laken te bedekken / en alles vorders te verbaardigen; ook den Scherp-Rechter / om sijn Mede-meester / naar Oedenburg te doen schrijven / ook hun begraafplaats op het Kerk-Hof van den Dom-kerk uyt te kiesen.

Op den 28. ten acht uren / voor-middag / zijn gemelde Heeren Gemachtigde / by den Graaf Zerini gekomen / en hebben met hem / over het ondersoek van sijn mede-standers / en andere omstandigheden / tot aan twaalf uren besig geweest. Hy heeft / geduurende het ondersoek / verscheyden malen geweent / en seer dikmaal sijn gesicht van hen afgekeert / waar uyt sy bemerkten / dat hy sich de doodt noch niet had ingebeeld / ook om dat hy alle de Vraag-stukken / en hun antwoord / selfs aangetekent en uytgeschreven heeft.

Van hem vertrekkende / hebben geseyde Heeren het selve ook met Frangepani aangevangen / en daar mede tot twee uren na de middag besig geweest / onder het welke hy versocht / eenmaal van sijn gevangenis ontslagen te werden / oordeelende / dat hy met dese jarige banden / het geen hy mocht gedaan hebben / genoeg geboet had. Als dit gedaan was / wierd de Biecht-vader hem na den eten toegesonden; die Zerini vraagde / wat voor tijding de Heeren Gemachtigde van Weenen mede-gebracht hadden / die / gelijk als ook Frangepani, antwoorde / sulks niet te weten / maar datse hem / wegen de mede-standers / ondervraagt hadden: maar de Vader voerde hem te gemoet / dat het met de ingebeelde vergiffenis soo even niet gestelt was / en datse wel souden doen / sich Godes / en des Keysers wille te onderwerpen.

Op den 28. van dese Maand / des avonts tusschen vier en vijf uren / zijn de Heeren Raad en Gemachtigden / om hen de dood aan te seggen / na de Burgt gereden / doende voorheenen de drie Stads poorten sluyten / latende die na Weenen alleenlyk open. Het Burger Wapen-huys wierd ook ondertusschen verbaardigt / waar henen sich de Heer Stad-Richter met sijne by-sitteren voor-af begeven hebben; ook vijftig mannen van de Irische Vaan zijnder gelast om de beleyding te doen. Wanneer de Heeren Gemachtigde in den Burgt gekomen waren / hebben sy Zerini alder-eerst doen voort-komen / en hem door den Heer van Abele, den dood in volgende wijse aangesegt.

Hoort gy! gy sult u gehoorsaamlijkst wel weten te erinneeren, wat voor afschouwelijke, en grouwsame laster en daden van belediging ter Majesteyt, tegen de Roomsch Keyserlijke, ook Hongarische en Boheemsche Koninklijke Majesteyt, Aards-Hartog van Oostenrijk, onsen en uwen, van God gegeven, en gesalfden, aldergenadigsten, milddadigsten, en goedertierensten Keyser, Koning en Heer, gy in veelen gevallen, gantsch vermetelijk en onverantwoordelijk begaan hebt.

En hoewel sulks, soo wel uyt uwe eygene bekentenis, en eygen Schriften, als ook des volgende rechtshandelinge, gantsch notoir en bekent is geweest, en daar over Keyserlijke Majesteyt macht en recht heeft gehad, u sonder eenige aanhooring, verantwoording en ondersoek, de straffe te laten genieten, de welke de Keyserlijke, Koninklijke, Aards-Hartoglijke, en voorts andere rechten, in soodanigen grouwsamen misdrijf en laster, doorgaans gewoon zijn te verordineeren en te laten geschieden: soo hebben sijne Keyserlijke en Koninklijke Majesteyt, evenwel, gelijk in alle, alsoo ook in desen hun aangeboren Aards-Hartoglijke Oostenrijksche milde zegen, willen aanwenden, en u tot den laatsten toe, over de aangestelde klachten des Kamer-rechts vervolgers, tot u verantwoording laten komen, en alsoo uwent wegen een Crimineel Proces, of hals-rechtspleeginge, ten vollen laten verhandelen en gebeuren: en in dier maten u het gedelegeerde en verkorene Gerecht over te geven, het welke alles met vlijt soude oversien, en daar over het oordeel vellen, dat niet alleen alles den gantschen rechtspleginge aangaande,

op

1671. April.

op nieuw overſien, en met gedachten overgeslagen heeft, maar ook het geen daar omtrent bevonden is, den geheymen Raad onderdaniglijk voordragen laten; en nu, ſijn Keyſerlijke Majeſteyts welgevallen, omtrent het oordeel van deſe verkoorene Rechtbank, ontſluyt ſich ſelven genadiglijken, dat deswegen de gerechtigheyt haar behoorlijken loop ſal gelaten worden.

[De] dood [aa]n aangeſegt.

Soo hebben ons, alderhoogſt genoemde Keyſerlijke Majeſteyt, aldergenadigſt aanbevolen, u beyden het ſelvige hier mede te verkondigen; dat is namentlijk, dat gy van het leven ter dood gerichtet ſult worden, het welke overmorgen, zijnde de dartigſte, of laatſte van deſe maand April, alhier in de Nieuw-ſtad, omtrent de klok negen uren voor de middag, gewis en onfeylbaar voltrokken ſal werden, ſoo dat gy u middeler-tijd ter dood, en ter eeuwigheyt bereyden moogt. God wil u en uwe ziele genadig weſen. Waar op de ſelve Heer van Abele de Heer Hopman van der Ehr, hem na het Wapen-huys te geleyden, aanbevolen heeft.

Over dit wierd hy ſoo bleek en ontſtelt, dat hy geen woord antwoorden konde, maar trok alleen ſijn ſchouders, en wierd ſoo aanſtonds, ſonder in ſijn kamer te mogen gaan, door den Heer Hooftman van der Ehr, met twintig krijgs-lieden van ſijn Vaandel, te voet door den Burgt uytgeleyd, daar hy van den Heer Stad-Richter over, en in ſijn Karos genomen, en alſoo, in geleyde van geſeyde twintig Soldaten, na het Burger Wapen-huys, in een hem toebereyde kamer gebracht is, ſittende de Heer Stad-Richter, en de Heer Hopman by hem in de Karos.

Soo haaſt de Heer Stad-Richter, na ſijn verrichting, met de Karos weder-gekomen, en de Heeren Gemachtigden ſulks te kennen gegeven was, hebben ſy Frangepani voor hen komen laten, den welken de Heer van Abele van gelijken de dood aangeſegt heeft, en dat by-na in de ſelve formale woorden: waar over hy noch bleeker wierd als Zerini, willende evenwel over het een en het ander woorden voeren, en ſeggende, hy had noyt gedacht dat hem ſijn Majeſteyt ter dood ſou hebben veroordeelt, maar, om dat hy ſich willig in ſijn handen had gegeven, vergiffenis verwacht: maar hy wierd van den Heer van Abele gebeden, dat hy gehoorſamen, en na de beſtelde plaats ſich verwoegen wilde, gelijk ook ſeer williglijk van hem geſchiede.

Soo haaſt de Graven aan hun beſtelde plaats gekomen waren, hebben de Heeren Gemachtigden hen hun bedde, bulſter, en gebede-boeken laten volgen: maar al wat'er vorder in hun Gevangen-kamer gevonden wierd, op het aldernaauwſte laten verzegelen. Van dien tijd aan zijn de drie Stadspoorten, tot den dartigſten van deſe Maand toe, geſlooten gehouden, blijvende alleen de Weener Poort ongeſlooten: maar op den dag van het uytgevoerde gerecht, is ook de vierde geſlooten tot na het gedaane werk.

Hun vervaardigen tot der dood.

Als Zerini vervoert wierd, ſprak hy geen enkel woord tegens de by-zijnde Heeren; maar Frangipani klaagde, dat de beſtelde tijd van ſijn ſterven te kort waar, en dat het hem onmooglijk was ſich binnen ſoo korten tijd tot'er dood te konnen bereyden, en verſocht daar over de Stads-Richter, hy wilde den Heer van Abele bidden, eens by hem te willen komen; doch die liet hem weten, alleen by hem te komen was hem ongeoorloft, maar ſy beyde hadden laſt by hem te komen, als hy door hen ſijn Keyſerlijke Majeſteyt yets vorders aan te brengen of te openbaren had: van genade vorders wiſten ſy niet, ook konde de tijd van het Gerecht niet uytgeſtelt of verſchooven werden; ook hadde hy noch twee dagen tijd, lang genoeg, om ſich te bereyden. Beyde hadden ſy pen en ink verſocht te hebben, het welke hen ook vergunt is geworden. De Stads-Richter quam verſcheyde reyſen by Frangipani, die niet genoeg konde ſeggen, hoe qualijk hy ſich ter dood bereyden konde: waar over de Heeren Gemachtigden, alhoewel het nu al elf uren in der nacht was, beſlooten hebben noch eenmaal by hem te gaan, om ſijn begeerten te verſtaan, en hem te trooſten; tegen de welke Frangipani ſijn ongelukkigen ſtand, en ſijn aangeſeyde dood ſeer bitterlijk beklaagde, ſeggende, dat het hem t'eenemaal onmooglijk was, ſich binnen ſoo korten tijd tot der dood te bereyden; hy was noch jong, en de laatſte van ſijn naam en ſtam, biddende ootmoediglijk ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, hy wilde hem voor deſe maal doch

1671. April.

het leven schenken / hy soude sijn leven lang niet meer tegens hem misdoen / tot welken eynde hy verlof versocht / om een ootmoedigen Brief aan sijn Majesteyt te mogen laten afgaan / verhopende dat de Heeren soo lange het Gericht souden willen uytstellen / tot dat hy antwoord soo bekomen hebben.

De Heer van Abele gaf daar op tot antwoord / in vermaning / hy wilde sich over dit gerechtig oordeel gedudig aanstellen ; en gedenken / dat sijn Keyserlijke Majesteyt een Vorst van een teedere gewisse was / en dat die derhalven de saken wel had overwogen / eer hy besloten had / het Gerecht aldus sijn loop te laten houden: *Judicia Domini,* waren *Justificata in semet ipsis,* dat is: de oordeelen des Heeren waren in sich selven gerechtvaardigt: sy beyde hadden met hem / wegen sijn jonge jaren / en hoogen staat / groot mede-lijden / en wenschten van harten / dat hy tot dat ongeval niet gekomen waar ; niet anders als door den dood konde hy daar nu uyt-komen / die selfs / in aanmerking van sijn swaare misdaden / veel te kort schoot / en had sijn Keyserlijke Majesteyt derhalven noch groote genade getoont. Vorders hadde hy noch tijds genoeg / om sich ter dood te bereyden / en of sy wel versekert waren / dat'er geen hoop van genade was / wilden sy evenwel sijn schrijven sijn Keyserlijke Majesteyt spoediglijk laten toe-komen / maar konden hem wel verseekeren / dat geen genade daar op te volgen stond / want de staf (gelijk men daar segt) was gebrooken / hebbende sy vorder bevel het recht niet uyt te stellen / waar na hy sich / in het besorgen van sijn ziel te schikken had.

Hy evenwel hield aan om genade voor sijn jonge jaren / met voorstelling onder anderen dat / dewijl sijn Majesteyt geen van dese / die met hem nu door den Scherp-rechter te sterven waren / voor de eerste-maal over hun wederspannigheyt strafte / de selve hem ook dese sijn eerste misdaad genadiglijk vergeven / en het leven schenken wilde. Waar op de Heer van Abele berechte: Sy moesten de last / die hen opgelegt was / naar komen / doch echter waren sy versekert / dat sijn Keyserlijke Majesteyt hem en sijn mede-standers / uyt sijn aangeborene goedheyt liever vergiffenis sou hebben gedaan ; maar dat Godes eer / en de algemeene sekerheyt / ook het welvaren van soo veel Christenen Landen / hem anders afvorderden / en dit uyterste beslupt afgedrongen hadden ; in-voegen geen genade voor handen of te hopen was / soo dat hy dese sijn korten en laatsten tijd in ydele hoop niet te vergeefs behoorde te laten henen gaan / maar eer tot sijns ziels behoudenis aanwenden.

Omtrent de klok half twaalve lieten de Heeren ook Zerini halen / die sich als noch het oordeel gaarne onderwierp. Sijn Biechtvader getuygde van hem / dat hy vaardig was self des anderen-daags te sterven / hy had ook verder Frangipani alles vergeven / gebruykende dese woorden: Alhoewel hy my in dit ongeval gebracht heeft, soo vergeef ik het hem echter ; wat wil ik met hem doen, dewijl hy het selfde met my lijden moet. Daar op hadde hy sich met groot leedwesen gebiecht / en sich ernstiglijk aan God bevolen.

Een yder van hen wierd afsonderlijk geplaatst / hebbende dag en nacht ses Capucijners, en yder hunnen Vader Guardiaan by sich: ondertusschen liet Frangipani desen brief in het Latijn aan den Keyser afloopen.

Aldergenadigste Keyser, Koning en Heer,

Brief van Frangipani aan de Keyser.

DOor mijn sidderen en beven, ter oorsaak van 't oordeel des verschrikkelijken doods, op heden na-middag, by my ontfangen, kan ik nauwelijks de penne bestieren ; de krachten ontbreken my, aldergenadigste Keyser, na behooren een ootmoedig schrijven te maken, waar mede ik een vonk der Keyserlijke barmhertigheyt, en Christelijk mede-lijden soude mogen verwekken: doch bidde ik, alderdemoedigste, dese, met swakken geest geschrevene brief, met u aangeborene goetheyt te willen overlesen. Met gebogene knien val ik neder voor den doorluchtigen Throon van uwe Keyserlijke Majesteyt, en met biggelende tranen, en oneyndelijk suchten, bidde ik, by de vijf wonden Christi, by de verdiensten der Godbarende Jonkvrouw Maria, en alle de Heyligen, uwe Keyserlijke Majesteyt, mijne groote misdaden, mijn al te heete jeugt, en mijn overtreding, mijn onrijp verstand te willen vergeven: wilt doch aansien, aldergenadigste Keyser, met uw genadige oogen, mijn bloejende jeugt, de welke ik voor den tijd verliesen moet, aanmerkt my rampsalige, als de eenige, die van mijn geslacht overig is, het welke van ontelbare jaren af het hooglofelijke Aardshuys,

1671. April.

huys, en het gantsche Christendom met onbevlekter trouwe en toe-genegentheyd altijd gediend heb, en wat de mijne daar omtrent mogen te kort komen, dat wil ik u Keyserlijke Majesteyt met sijn onvergelijkelijke, en door al de wereld beroemde miltdadigheyd en barmhertigheyd vervullen, en my, die albereyds dood ben, wederom in het leven herstellen. Ik vreese de dood geensints, tot voltrekkinge van u Keyserlijke Majesteyts bevel, en tot betuyging van mijn onveranderlijke toe-geschiktheyd, tegen mijnen aldergenadigsten Heer, die altijd ben bereyd geweest, op uwer Keyserlijke Majesteyts alderminste wenken, den laatsten druppel bloeds te vergieten: maar alder-genadigste Keyser, ik schrikke alleenig in het bedenken van soo een smadelijken uyt-gang uyt dit leven, door de hand van een Scherp-rechter. Ach ik arme en rampsalig mensch! ach wilde God dat ik noyt gebooren, of voor lange uyt het getal der levende wech genomen was geweest. Alder-genadigste Keyser, de Keyser Carolus Magnus, of de Groote, plach tot betuyging van sijn over-groote goetheyd en barmhertigheyd uyt te roepen: *Ach konde ik de dooden weder levende maken!* Geen minder mildadigheyd heeft men t'allen lijden in uwe Keyserlijke Majesteyt erkent en ervaren. Nu, alder-genadigste Keyser, kond gy u glory-waardigste grootmoedigheyd, in het weder levende maken van my ellendig stervende persoon, genadigst oeffenen. Ik wil erkennen, dat ik het leven, en mijn leven, uwe Keyserlijke barmhertigheyd schuldig ben; en sal voortaan niet meer my, maar uwer Keyserlijke Majesteyts vergiffenis trouwelijk leven: toont genade, miltdadigheyd en barmhertigheyd, alder-genadigste Keyser, ik bidde maar alleen voor dese maal, by de heylige Drievuldigheyt, dat dese bittere Kelk des doods van my wechgenomen mag werden. Ook is het my onmogelijk, alder-genadigste Keyser, dat ik in krachten en geest besweken, in ettelijke uuren slechts de heyl van mijn ziel genoegsaam besorgen kan. Alder-genadigste Keyser, wilt doch mijn schreyende gebeden alder-genadigst aan-nemen, en de genade des levens in een andere straf, sy zy dan watse zy, te besteden. Ik wilde gaarne meerder schrijven, en u Majesteyt om barmhertigheyd vorder aanroepen; maar ik ellendige kan het ter oorsaak van mijn swakheyd niet doen. Ik sluyte dan, en onderwerpe mijn leven uwe Keyserlijke goetheyd en barmhertigheyd, wenschende te leven en te sterven.

Uwer Keyserlijke Majesteyts

Ootmoedigste Dienaar en getrouwste Onderdaan in doods noot,

FRANC. FRANGEPANI.

Ter zijden stond noch: Op Dingsdag ten ses uuren, des avonds, ben ik het geweld des Burgerlijken Stads-gerecht over-gegeven geworden, en sta op naast-komende Donderdag ter dood te gaan, wanneer God en uwe Keyserlijke Majesteyts genade in dese noch overige uuren my daar van niet bevrijden. *Neustad den* 28. *April, om elf uuren in de nacht*, 1671.

Zerini ondertusschen bereyde sich met moedigheyd ter dood/ hoorde Mis in sijn Kamer/ en nam daar op het Sacrament, welke plechtigheden de Heeren gemachtigde by-gewoont hebben; en na dat hy sijn gebed na het uyt-deelen gedaan hadde/ lieten sy hem door den Capucijner seggen/ sy Heeren Gemachtigde waren aldaar om hem te vertroosten en by te staan; het welke hy seer gaarne vernomen/ en de Heeren by hem te willen komen/ doen versoeken heeft/ gelijk sy ook hebben gedaan; de welke hy noch eenige geheyme saken/ door aandrijving van sijn gewisse/ bekent gemaakt heeft. De Heer van Abele nam aan het selve aan te dienen/ en vermaande hem/ ondertusschen noch meerder te bedenken/ en getroost te zijn. Na dese en andere troostelijke woorden zijn sy van hem wechgegaan.

Frangepani bracht met sijn Biecht en geestelijke oeffeningen den tijd tot aan twaalf uuren door/ wanneer na de Biecht de Vader Guardiaan noch de Misse dede/ en hem het Sacrament uytreykte. Daar op volgde het middag-maal/ en omtrent ten twee uuren na de middag besochten de Heeren Frangepani wederom/ wanneer hy/ in hun by-zijn/ van sijn Keyserlijke Majesteyt onderdanigst sijn oorlof genomen heeft/ ook den selven op sijn knyen vergiffenis van sijn begane misdaden/ op het alderbeweeglijkste/ met tranen af-gebeden/ leggende de schuld selver op sijn al te vuurige jeucht. Hy hield ook aan om hulp voor sijn ziel/ en versocht een gave voor de Vaders de Capucijnen, over hun soo getrouwe bystand: als mede voor sijn

1671. April.

Gemalin / yets uyt sijne middelen / ook schriftelijk van haar sijn afscheyd te mogen nemen. Voor sijn Edel-jongen Barnardino Veniero, versocht hy een af-veerdiging: gelijk mede betaling voor sijn andere schuldenaren. Alle de Keyserlijke Staat-dienaren / daar hy eenig goed van ontfangen had / bedankte hy / en die hem mochten ergens in beledigt hebben / vergaf hy sulks. Hy aan-beval sijn Neve / Orpheus Frangepani, sijne Keyserlijke Majesteyt, doch vraagde de Heeren Gemachtigden / of de selve ook yets tegen sijn Majesteyt mocht misdaan hebben / en voor het laatste bedankte hy de Heeren voor hun genomene moeyten.

Hier op gaf d'Heer van Abele tot antwoord: Sy beyde waren ten hoogsten vergenoegt over sijn bereyd gemoed; en dat hy sich soo vryelijk aan Gods wille had over-gegeven / sulks ware een onfeylbaar teken van de eeuwige saligheyd te sullen erlangen. Het oorlof-nemen van sijn Keyserlijke Majesteyt en sijn Staats-dienaren / wilden sy getrouwelijk aan-dienen / en verseekerden hem / sijn Keyserlijke Majesteyt hadde hem in sijn harte sijn misdaden al lange vergeven / en was seer ongaarne tot dese straffe gekomen. Wegen de zielen-troost had hy sich ook wegen de selve te verseekeren: gelijk ook die de Vaders Capucijners, buyten twijffel / met een goede gave soude gedenken; en wegen sijn dienaar en schuldenaren te voldoen / sulks soude hy vryelijk aan de mildadigheyd en genade des Keysers bevolen laten / hy was te teeder van gewisse om yemand onvoldaan te laten. Wat sijn Gemalin belangt / daar had men bericht van / dat sig de selve in het gebied van Venetien begeven had / aan de welke hy vryelijk sijn afscheyd-brief mocht schrijven. Wat Orpheus aangaat / de genaden-poort soude ook voor hem niet geslooten zijn / wanneer hy de selve van gantscher herten quam af te vergen / doch hadde de selve met sijn eygen schrijven sijn saak niet weynig bezwaart / en sich selven de wederspannigheyd deelachtig gemaakt. Voorders souden de Heeren Ministers en Staats-dienaars dese sijn oorlofneminge seer ter herten nemen. Eyndelijk hadde hy hen-lieden voor hun moeyten niet te bedanken / sy hadden wel gewenst / dat het hen opgeleyde bevel vreugdiger ware geweest / doch sy mosten / als getrouwe dienaren / het geen hen op-gelegt was / vol-voeren. Dese t'samen-spraak was so lang en klaaglijk / dat niemand daar tegenwoordig was / die de tranen niet uyt de oogen sprongen.

1671. April.

Hy seyde voorder tegen den Heer van Abele, hy stierf nu wel noch eens soo gaarne / dewijl hy verseekert was / dat sijne Keyserlijke Majesteyt hem sijne misdaden vergeven had / en verseekerde de selve / dat hy ter eerster oogenblik / in der eeuwigheyd voor sijn lang leven / en gelukkige Regeeringe / en gewenschte nakomelingen / God soude bidden. Hy bad ook de Heeren voor de laatste genade / dat hy persoonlijk van sijn Swager Zerini mocht sijn afscheyd nemen / het welke hem toe-gestaan is geworden; doch onder verband / dat sulks in tegenwoordigheyd van hen-lieden / den Heer Hooft-man van der Ehr, en der Biecht-vaderen / en in de Duytsche spraak geschieden most.

Terwijl nu de Heeren weder na Zerini gingen / seyde hy tegen hen / hy wilde ondertusschen sijnen brief aan sijn liefste Gemalin af-vaardigen / gelijk hy het selve in de Italiaansche tale gedaan heeft / luydende in de onse aldus:

Brief van Frangepani aan sijn Vrouw.

Brief van Frangepani aan sijn Vrouw.

MYn liefste Lullia, dewijl ik nu, volgens de wille des Hemels, en Goddelijke bestellinge, tot boete, van tegen de hoogste Majesteyt, mijns alder-genadigsten Keysers, Konings en Heeren, begane misdaad, uyt dit naar een ander leven hebbe te vertrekken, konde ik niet na-laten, u met dese mijne weynige hartelijk te begroeten, en de alder-laatste adjeu of afscheyd te geven; biddende u by de vijf wonden van Jesus Christus, mijn lieve Lullia, dat gy uyt Christelijke goetheyd my vergeven wilt, indien gy, wegen dese mijne begane misdaden, genootsaakt word eenige weder-weerdigheyd en droefheyd te lijden. Van gelijken, mijn lieve Lullia, bidde ik, gy wilt my ook selfs de aldergeringste belediging vergeven, indien gy eenige, staande onse Echt, van my ontfangen hebt: ik, van mijnent wegen, vergeve het u, indien ik eenige ongunst, of ongenoegen van u mag ontfangen hebben, daar ik in tegendeel niet als van uytwerkingen van een suyvere en oprechte liefde te spreken weet.

In deser voegen neme ik ook van alle mijne Heeren, Vrienden en Verwanten, mijn laatste afscheyd, my hen aan-beveelende, en hen biddende, sy willen om der liefde wille een Requiem voor mijne arme ziele, God den Almachtigen op-offeren; die verhope binnen weynig uuren de eeuwige genieting van sijn Alderheyligste aangesicht te genieten.

Mijn

1671. Mijn waarde Lullia, ik wenschte uyt grond mijnes herten, u yets, ter laatster gedachtenis, van mijn getrouwe liefde te laten, maar ik bevinde my arm, en van alles beroofr, hebbe evenwel seer beweeglijk de Keyserlijke Majesteyt onderdanigst gebeden, dat de selve, volgens sijn aan-geboorene goedheyd en miltdadigheyt, sijn grootmoedigheyd en vry-geventheyt tegen u wil gebruyken, en u een gedenk-teken van mijne dankbaarheyd laten toe-komen; en sta geen twijffel, of gy sult van de selvige Keyserlijke Majesteyt, de uytwerkinge van des selfs heerlijke groot-moedigheyd, met'er daad ervaren.

April.

Van Orpheo Frangepani neme ik in gelijker gestaltenis mijn laatste en vriendelijkste afscheyd, en bidde hem, hy wil my vergeven, wat sake het mag zijn, waar mede ik hem mag beledigt hebben, en ik besweere hem, by de liefde, die hy my altoos toe-gedragen heeft, voor soo veel hy sijne Keyserlijke Majesteyt beledigt, en daar door oorsaak tot ongenade gegeven heeft, dat hy met alle onderdanigste toevlucht by de selvige om alder-genadigste vergiffenis aan-houden, en sich voor mijnen Groot-machtigen Keysers voeten neder-werpen wil; de genaden-deur sal hem niet gesloo-ten zijn, en hy sal gewisselijk, met mede-deeling van des selfs miltdadigheyt, in genaden aan-genomen worden; het welke ik ook sijn Majesteyt onderdanigst af-gebeden hebbe. De selve Orpheo wil doch mede lijden met my hebben, dat ik met eenig gedenk-teken geen dankbaarheyd tegens hem toonen kan; dewijl ik geen ding voor hem in mijn vermogen hebbe. Adjeu, mijn lieve Lullia, adjeu, adjeu, vaart wel, vaart wel: mijn waardste Echt-genoot, ik hebbe op deser wereld tegens u in liefde geleeft, ik wil mede in de andere, by de Goddelijke Majesteyt, u alder-getrouwste voorspraak zijn.

Mijn lieve Lullia,

Ik leve en sterve dan u genegenste en getrouwste Echt-genoot,

FRANC. FRANGEPANI.

Nieuw-stad, den 29. April, des Jaars 1671.

Vorders tot na-schrift: Wanneer de Pagie Bernardino by u komen sal, soo doet my die gunst, en laat hem om de liefde van my, en wegen de trouwe diensten, my bewesen, u aan-bevoolen zijn.

Zerini vraagde de Heeren Gemachtigden, of hy dan gantsch geen genade te hoopen had? het ware beter dat sijn Keyserlijke Majesteyt hem by het leven hield, alsoo hy hem noch goede diensten konde en wilde doen. De Heer van Abele antwoorde daar op, het was te laat om daar van te spreken, en geen tijd van vordere dienst stond voor handen; daar was niet overig als te sterven, en geen hoop van genaden. Daar op antwoorde hy, in Godes naam, hy stierf gaarne, maar de wijse viel hem hart. De Heer van Abele seyde het selve wel te gelooven, doch hy most gedenken, dat ook veel andere Heeren desen weg gaan mosten; God hadde hem, tot sijn saligheyd, dese straf van eeuwigheyd beschooren, en soo voort. 1671. April. Vorderen handel met Zerini en Frangepani.

Hier mede seyde hy, hem ware noch yets, wegens de medestanders in-gevallen, gelijk hy ook omstandelijk te kennen gaf; waar over hem d'Heer van Abele prees, dat hy sijn gemoed soo gantschelijk ontdekte, dit ware een groote genade van God, en hy soude morgen soo veel eerder in de eeuwige heerlijkheyd gaan; sy ondertusschen souden het vertrouwde sijn Majesteyt alder-onderdanigst mede-deelen en aan-brengen. Hier op dede hy eenig versoek van eenige bestellingen na sijn dood, en andere dingen; waar op de Heeren berichten, sy konden deswegen niet besluyten, maar vertrouwden alles sijn Keyserlijke Majesteyts goedheyd toe. Hy weder daar op, hy bracht sulks niet voort als een bestelling, maar stelde het alles in handen van sijn Keyserlijke Majesteyt, en had alleen getoont, wat sijn begeeren wel sou zijn. Vorders bad hy, sijn Majesteyt wilde sijn Soon, Dochter en Huysvrouw, sich ten besten aan-bevoolen laten zijn. Hy vraagde vorders de Heeren wat dood hy sou hebben uyt te staan, hy had sich ingebeeld, hy soude gevierendeelt, of anders seer hard gepijnigt zijn geworden; waar op d'Heer van Abele berichte, of hy schoon zwaarlijk en schrikkelijk tegens sijn Majesteyt misdaan, en dienvolgende wel dien seer zwaren dood, die de Rechten de wederspannigen toe-voegen, verdiend had, soo had evenwel de Keyserlijke Majesteyt, gelijk hy in alle andere dingen gewoon was, alsoo ook in dese sake, de goetheyd voor de gestrengheyd gestelt, en het oordeel tot de geringste dood, namentlijk het onthoofden, en het af-kappen van sijn rechter-hand, gebogen, het welk een bysondere genade was.

Waar

1671. April.

Waar op Zerini antwoorde / sy Heeren wilden doch voor hem by sijn Keyserlijke Majesteyt aan-houden / hem van het af-kappen van sijn hand te willen verschoonen; het welke sy ook aan-genomen hebben te doen / sonder hem evenwel daar hoop toe te geven.

Op de selve wijse heeft ook Frangepani dien selven avond na sijn dood gevraagt / den welken sy / even als Zerini, geantwoord hebben; die ook tot verschooning van sijn rechter-hand aan-gehouden heeft / daar by-voegende / het soude hem anders aan sijn saligheyd hinderen. Doch de Heeren hebben hem / gelijk Zerini, mede tusschen hoop en vreese gelaten. En alhoewel de Heeren Gemachtigde die genade / van de hand te verschoonen / al by sich hadden / wilden sy die evenwel noch by sich houden / op dat de selve de arme Graven op het laatste noch voor een verquikking dienen mocht. Gelijk Frangepani dikmaal herhaalde: Och hoe blijde en wel vergenoegt sou ik sterven, indien ik de genade van de rechter-hand erlangen mogt! En met al dese verhandelingen wierd den tijd van twee / tot seven uuren in den avond door-gebracht.

Hun by-een-komst.

Hier op hebben sy / op hun innerlijk begeeren / en goed-vinden des Biecht vaders / Zerini en Frangepani by-een laten komen / om afscheyd van malkander te nemen; de welke by-een komende / seyde Frangepani tegens Zerini in de Hoogduytsche spraak: Hertliefste Heer Broeder, dewijle het nu God alsoo belieft heeft, dat wy, om onse groote sonden en gebreken, volgens het gerechtige oordeel van onsen alder-genadigsten Keyser, Koning en Heer, morgen te samen sterven moeten, soo hebbe ik de tegenwoordige Keyserlijke Heeren Raad en Gemachtigden, om die genade gebeden, dat ik voor mijn laatste eynde den Heer Broeder sien, en mijn oorlof van hem nemen mocht; soo ben ik dan, uyt de verkregene genade, by den Heer Broeder gekomen, en bidde hem van herten om vergevinge, indien ik hem in dese of andere handelingen mocht beledigt hebben. Ik wensche alleen, dat ik door mijn dood hem in het leven mocht behouden; doch ik hoop dat d'Heer Broeder, als een dapper held, de dood niet vreesen sal, als die hem ten besten sal gedyen, maar die met vreugden uyt-staan; hier mede dan neem ik mijn afscheyd, en hope dat wy morgen malkanderen in de eeuwige saligheyd sullen kussen. Daar op zijnse beyde neder geknielt / hebben malkander omhelst / en handen en mond gekust / seggende Frangepani, na herhaalde opwekkinge / het laatste vaart wel toe; met byvoeging: Ik hope, wy sullen morgen op desen tijd, in de andere wereld, met meerder vertroosting en genoegen, als in dese, malkanderen kussen; en is daar mede sonder beweging / of eenige tranen heen gegaan. Zerini bedankte hem / dat hy by hem gekomen was / vergaf hem alles / wilde gaarne sterven / en bad hem van gelijken om vergiffenis.

Na desen handel bad Frangepani de Heeren Gemachtigden andermaal / om verschooning van sijn rechter-hand / alsoo hy seyde / anders aan sijn saligheyt verkort te sullen worden. Sy berechten daar op / als noch hadden sy geen antwoord / maar verwachten een genadig besluyt op dese saak / sy konden hem niet verseekeren noch af-slaan / het most verwacht zijn; ondertusschen bleef het alles by het gegevene vonnis / op dat hy toch geen hoop van genaden voeden soude.

Daarom hebben de Heeren Raad en Volmachtigden met de Heer Stads-Rechter versproken / soo haast het vonnis sou gelesen zijn / en de veroordeelde weer om de selve genade sou aan-houden / dat de Heer Stad-Richter twee by-sitteren / na hen Heeren Gemachtigden soude schikken / om die genade te versoeken / hoewel alles al veerdig was.

Soo haast als de dag / de 30. van April aanbrak / is ook de vierde / namentlijk de Weener-poort gesloten / en de Burgerschap / onder hun Vaandelen / in het geweer gebracht / en op de plaats gestelt. Omtrent ses uuren hebben beyde veroordeelden / doch yeder bysonder de laatste Misse gehoort / en de tijd in aandacht tot aan acht uuren door-gebracht / wanneer de Heeren Gemachtigden weder derwaarts gereden zijn / alwaar sy alles in goede ordre / bysonderlijk het Straf-tooneel met zwart Laken bekleed / en twee Blokken / Hamer en Beytel tot af-hakking der handen / gebonden hebben: en alsoo hebben sy sich tot uytvoering van alles gevoegt / op gewacht en gevolgt van meer als 100 persoonen / tot meerder eerbiedinge van sijn Keyserlijke Majesteyt.

Op hun aankomst in het Wapen-huys / hebben sy Heeren Gemachtigden vernomen / dat Zerini even te vooren in onmacht had gelegen / maar dat men hem met Alkermes en andere hartsterkingen verquikt / en weder te recht gebracht had; de oorsaak daar van was / behalven de natuurlijke schrik / dat hy nu aan den derden

1671. April.

derden dag het minste niet gegeten of gedronken had / maar alsoo vastende sterven wilde. Hier op zijn de Heeren by Zerini gegaan / die hen over hun sorgvuldigheyd en moeyten seer bedankte / en voorts van sijn Keyserlijke Majesteyt seer onderdaniglijk oorlof genomen heeft; toonende vorders groot berouw en leedwesen over sijn begane ontrouw / en daar over sijn Majesteyt ootmoediglijk om vergiffenis biddende. Hy gaf ook den Heer van Abele een afschepd-brief / met Hoogduytsch op-schrift / maar van binnen in de Croatische taal geschreven / luydende aldus:

[..]efvan [..]ini [..] sijn [..]uw.

MYn lieve Hart, gy moet u over dit mijn schrijven niet bedroeven of ontstellen, maar het Goddelijk Gericht in-sien. Op morgen, om tien uuren, sullen sy my het hooft afslaan; als mede uwen broeder. Heden hebben wy van malkander ons oorlof genomen, en hier mede neme ik ook op dese wereld van u een eeuwige afscheyd, u biddende, indien ik u ergens in beledigt hebbe, voor soo veel ik wete, my sulks te vergeven. God zy des gelooft, ik ben tot'er dood wel bereyd, en ontstelle my daar niet over, ik hoop in den Almachtigen, die my in de wereld geset heeft, dat hy sich ook mijner sal erbarmen, en ik wil hem bidden (tot de welke ik morgen verhoope te komen) dat wy ons onderlinge, voor sijnen heyligen Throon, in de eeuwige heerlijkheyd mogen bevinden; vorders weet ik noch van onsen Soon, noch van andere bestelling, omtrent onse armoede, yets te schrijven, ik hebbe het alles de Goddeljke wille aan-bevoolen; gy moet u dan niet bedroeven, dewijl het soo moet zijn. In de Nieuw-stad, voor den laatsten dag mijns levens, den 29. April, omtrent ten 7 uuren des avonds, 1671. God wil u, beneffens *Aurora Veronica*, mijn Dochter, zegenen.

PETER, *Graaf van Zerini.*

't Op-schrift was:

Mijn harts-alderliefste Vrouw, Gemalin, tegenwoordig tot Wittiben, Vrouw Anna Catharina, Gravin van Zerini.

Z[..]ni en F. gepa[..] n[..] h waar[..] d[..]eyd b[..]oft.

Maar gelijk voor henen met Nadasti geschied was / alsoo mosten ook dese twee Graven eerst van hunne waardigheyd berooft werden / eer men hen ter dood konde brengen / het welke byna met de selfde omstandigheyd geschieden; Zerini, als het hem wierd aan-gesegt / seyde tegens den Heer van Abele, het ware wel / maar sijn Soon / die t'eenemaal onschuldig ware / behoorde sijn Landmanschap te behouden. Waar op van Abele weder berichte / in diergelijke atroce en zware misdaden van gequetste Majesteyt, vereyschten de Keyserlijke Rechten / dat ook de Soonen / sy zijn schuldig of onschuldig / hier aan deelachtig moeten zijn / volgens de spreuke van den Propheet: De Vaders hebben suure Druyven gegeten, en de Kinderen zijn de tanden stomp geworden. Doch de Soon mocht sich sodanig omtrent sijn Keyserlijke Majesteyt komen te dragen / dat hy hem wederom in sijn waardigheyd quam te stellen. Hier mede namen de Heeren oorlof van hem / gelijkse ook van Frangepani hebben gedaan / die hen weder vraagde / of hy wel mocht versekert zijn / dat de Keyserlijke Majesteyt hem sijn misdaden vergeven had / die daar op antwoorden / het ware sekerlijk waar / hy mocht daar op gerust sterven; sijn Majesteyt had hem alles in sijn harte vergeven / alleen de straf most *ratione boni publici* ten insicht van 't gemeene goed geschieden. Hier op seyde hy: O met wat een vergenoeging sterve ik! vorders vraagde hy / of de genade van het behouden van sijn hand noch niet aan-gekomen ware. De Heer van Abele seyde / sy hadden noch geen antwoord / doch sy verseekerden hem / het Recht niet te laten voort-gaan / voor sy des bescheyd hadden. Waar op hy seyde: O hoe geerne en vroylijk sou ik sterven en het hooft ten besten geven, wanneer ik de rechter-hand by 't lijf behouden mocht! Van Abele seyde / sijn Majesteyt soude sich door sijn aan-geboorene goedheyd bewegen laten; en hier mede / na eenige andere woorden / en dewijl het nu al omtrent de klok van negen uur en was / hebben de Heeren den laatsten oorlof genomen.

De Heeren dan / hebben sich in den eersten Hof / van het Burgeren Wapen-huys / op een plaats met een schoone Turksche tapyt beleyd / neder geset / alwaar de Heer Stad-Richter 2 van sijne bysitteren / tot de selve gezonden heeft / die hen te kennen gaven / het ware tijd het Recht met Zerini sijn aanvang te geven / en alsoo hebben de selve bysitters / zijnde Heer Michaël Mark, en Heer Hans Christopher Gerubel, Zerini het selfde aan-gesegt / die daar over / om sijn vonnis te aan-hooren / in volgende ordere / na den eersten Voor-zaal / of Voor-hof gebracht is. Eerstelijk / die beyde Staats-bysitters / eenige Musquettiers / hy Zerini selfs / sijn

1671. April.

sijn Biecht-vader met sijn makker/ de Heer Hopman van der Ehr, en een Corporaalschap na hem. Hier op dede de Heer Stad-Richter een korte aanspraak/ en daar op las de Geheym-schrijver Maximiliaan Haan het vonnis: zijnde in formaliteyt en omstandelijkheden/ als dat van Nadasti; maar sijn beschuldigingen waren. I. Hy hadde sich met anderen tegen sijn Keyserlijke Majesteyt vermetentlijk in-gelaten/ en na de voorgaande verkregene verschooning/ op nieuw hoog-verbodene machinatien en betrachtingen aan-gevangen: met af-zending van sekere Persoonen/ door het Koninkrijk van Hongaryen en elders/ wat hy konde/ gedaan; ook tot Cziakaturn tegens de af-gevaardigde Keyserlijke volkeren/ het Geschut op de Pasteyn en Wallen gebracht/ en bysondere Wachten tegens de Duytsche Christenen verordineert; ook diergelijke handelingen in Over-Hongaryen aan-gevangen/ de selve op-geheven/ en tot voltrekking van sijn verdoemt bestaan/ veel anderen op-geroopt/en tot sich getrokken; en onder andere Frangepani, beneffens veel bedrieglijke beloften/ het *Directorium* of de bestelling/ tot voltrekking van sijn aanvang/ op-gedragen; vorder met hem overgelegt/ om sijn Keyserlijke Majesteyts Erf-Koninkrijk en Landen erbarmelijk en on-Christelijk aan te tasten/ en te overvallen/ en een vreemde macht en heerschappy te onderwerpen. Tot desen eynde had hy aan verscheydene gewesten/ en voornamentlijk in Turkyen, om verboden volk en geld-hulp gezonden/ gelijk ook van sijne Keyserlijke Majesteyts Krijgs-Oversten onderstand begeert/en die op sijn zijde getrokken; ook de Vesting Copreinitz, uyt de macht van sijne Keyserlijke Majesteyt, onder sijn geweld gesocht te krijgen/ en sich vorder met snoode verwandschappen beholpen.

Vonnis van *Zerini*.

Daar-en-boven hadde hy in Maart 1670. op de vergadering te Neusol, yemand met brieven aan ettelijke voorname Heeren der by-eenkomst af-geveerdigt/ en hen niet alleen vermaant niet te verdragen of te accordeeren/ maar ook de selve op-gehitst/ en sijn godloos voornemen geopenbaart/ en op het krachtelijkste en beweeglijkste tot de Wapenen op-geroopt/ en tot opstand tegen den Keyser vermaand: gelijk gedachte sijne medestanders de Wapenen ook dadelijk op-genomen/ alle vyandschap gepleegt en aan-gevangen/ en veel onschuldig bloed vergoten hadden. Dat hy Zerini ook de Wallachen en hunne Bisschoppen/ om met hem te houden/ hartelijk hadde aan-gemaant. Hy hadde ook een seker persoon met een infame en smadelijke instructie tegens sijne Keyserlijke Majesteyts eygene persoon aan sekeren oort af-gezonden. En vorders verscheydene andere daden/ blijkende uyt sijn rechts-pleging/ aan-gerecht/ de welke niet konnende verantwoorden of wederleggen/ maar genootsaakt zijnde te bekennen/ wierd hy verklaart misdaad van gequetste Majesteyt, etc. te hebben begaan/ en vorders met verbeuringe van sijn goederen/ om hooft en hand te verliesen/ veroordeelt.

Onder het lesen had hy altoos het Kruysbeeld in de hand/ en bad geduuriglijk: na het selve brak de Heer Stad-Richter na de gewoonte den Staf/ en wierp die van de Galdery in de Zaal neder. Maar daar op wierd hem de Keyserlijke genade/ van de hand te behouden/ voor-gelesen; waar op sich Zerini seer laag gebogen heeft. Ondertusschen wierd de deur/ die naar het Straf-toneel ging/ geopent/ staande aldaar een Schavot/ 6 schreden lang/ en 4 breed/ met zwart Laken bedekt/ waar op hy gebracht wierd/ biddende geduuriglijk met sijn Biecht-vader in grooter aandacht. Ondertusschen hebben sich de Heeren Gemachtigden/ als ook het Stadts-Gericht/ yeder aan sijnen besonderen oort geplaatst/ om het Recht aan te sien. Zerini seyde tegen sijn Biecht-vader: Dese (wijsende op het volk) ontsetten sich meer als ik; daar op heeft hy sich selfs den over-rok uyt-getogen/ en die sijn Edel-jongen Terrody gegeven; heeft ook selfs sijn onder-rok/ daar men des avonds te vooren den kraag had afgesneden/geopent/ waar op hem de selve Jongen de oogen met een goud-gestikte neusdoek gebonden/ en te gelijk het hayr op-geknoopt heeft/ en is soo sonder meer redenen/ of oorlofneming van het volk neder-geknielt/ alleenig seggende voor het laatste: Heer in uwe handen beveel ik mijnen geest; ten eynde van de welke hem de Scherp-rechter de slach bracht/ doch ongelukkiglijk/ alsoo hy noch een most uytstaan/ eer het hooft af-geslagen wierd.

1671. April.

Dood v. *Zerini*.

Dit gedaan zijnde/ hebben eenige daar toe bestelde eerlijke lieden het lichaam en het hooft ter zijden van het Schavot te samen gelegt/ en met een kleed/ gelijk ook het bloed/ dat allesints/ en voornamentlijk aan de trappen/ daar men most af-komen/ gesprongen was/terstont bedekt.

1671. bedekt. Na dese verrichtinge / heeft de Vader Guardiaan de omstaanders hartelijk gebeden / April. een aandachtig gebed voor dese arme ziel te doen / gelijk sy ook gedaan hebben / en daar mede hebben sich de Heeren weder in hun voorige ordere in de Voor-zaal geset.

Als doe is Frangepani op de selve wijse voor de Heeren gebracht / en is met hem / met af-lesen van sijn vonnis / breken van den Staf / en mede-deeling van de genade des hands / even als met Zerini gehandelt.

[V]onnis [v]et Fran[ge]pani. d'Inhoud van sijn vonnis (sonder omstandigheden en formaliteyt, die gelijk met de andere zijn op te halen) was: 1. Dat hy de tijdelijk bekomene kennisse van Peter Zerini sijn wederspannigen aanvang verzwegen / het *Directorium* of bestelling deswegen ontfangen en aan-genomen had. 2. Dat hy een verdoemden Brief / van dato den 9. Maitij, 1670. aan den Hooft-man Tscholnisch, met verachting van de Keyserlijke Wapenen / en gantsche Duytsche Natie af-gezonden had / met openbaring van sijn quaad voornemen / tegen sijn aldergenadigste Heer. 3. Dat hy opentlijk de Stad Agrauw, en andere geestelijke en wereldlijke Standen en Onderdanen in Croatien had bewogen / tot t'samen-stemming met Zerini, met voor-genomen in-legering en besetting van twee honderd man in de selve Stad / tot bemachtiging van de selve. 4. Dat hy het Keyserlijke voor-raat / voor de Petriniarische Granitzeren, de Reviere de Sau af-gevoert / genomen had. 5. Dat hy by de Turken, om verboden hulp en bystand aan-gehouden had. 6. Dat hy de Wallachen en hun gemeynden Bisschop tot gelijken af-val van sijn Keyserlijke Majesteyt, en toe-val tot Zerini aan-gemaant had. 7. Dat hy een sekere Instructie en onderrichtingen / door hem en andere gesmeed / vol zijnde van smadelijke woorden tegen sijn Keyserlijke Majesteyts hoogste Persoon / aan sekeren oort af gezonden / en vorders in veel andere wegen eer-vergetentlijk en strafmatiglijk misdaan had. Over alle welke misdaden / en soo voort/volgden de formaliteyten van voorgaande vonnissen. De toestand van sijn rechter-hand te mogen behouden / wierd hem ook in voorgaande termen en woorden (gegeven uyt Laxenburg/van den 29. April 1671.) voorgelesen.

Geduurende het lesen van het vonnis / had hy / met op-geslagene oogen / geduuriglijk / kussende het Kruys-beeld verscheyden maal; 1671. vraagde ook na af-lesing van het vonnis / of er dan gantsch geen genade voor handen voor April. hem was? Waar op de gemelde genade / van sijn hand te behouden / hem voor-gelesen wierd. Als hy dit gehoort had / sprak hy over-luyd: Ik bedanke sijn Keyserlijke Majesteyt, mijnen alder-genadigsten Heer, voor dese van my geheel en gantsch onverdiende laatste genade, seer onderdaniglijk. En daar op is wederom de deur naar het Schabot geopent / en hy daar na toe-gebracht / hebbende al-voorens den Biecht-vader gevraagt / of Zerini wel gerecht was? en hoorende van ja / seyde hy: Wel aan, soo hoop ik het selfde; en trad alsoo manhaftiglijk op het Schabot / hebbende alleen het Kruys-beeld in de hand. Daar gekomen zijnde / dede hy in 't Latijn sijn gebed / duurende wel ander-half quartier uurs; seggende onder anderen: Ach God! vergeeft my alle, ja alle mijne sonden: ach God! gy weet, dat ik door mijn soo groote misdaden een veel swaarder dood verdiend hebbe, maar gy hebt de selve door de goedigheyd van mijn aldergenadigste Keyser en Heer soo verre versacht; deswegen blijve u de eeuwige glorie, lof en eer. Ik bidde u ook mijn God, door u bitter lijden en sterven, dat, indien ik buyten verhoopen, ergens in de ondersoekinge, over my gestelt, in mijne schriftelijke verantwoordinge, of in de Biechte yets sou mogen hebben verswegen, door het welke ik u, of mijn aldergenadigste Keyser en Heer, sou mogen hebben misdaan, dat gy sulks, als buyten wille, en uyt vergetenheyd en swakheyd van mijne menschelijke en gebrekkige geheugenis voort-gekomen, aan-nemen wilt. Ik bidde u, mijn getrouwe God, staat my doch in dese mijn laatste uure, in dese mijn dood, angst en benautheyd, met u krachtige hulp by: vergeeft my mijne misdaden, en ontfangt mijn arme ziel in de eeuwige vreugde en saligheyd.

Na besluyt van dese en andere / sonder storten van tranen / grootmoediglijk uytgesprokene gebeden / heeft hy sijnen over-rok sijn Pagie Bernardino ter hand gestelt / ook den des avonds te vooren afgekraagde onder-rok / opgedaan / en sich het hayr van den selven Edel-jongen met een snuyt-doek laten op-binden: maar sich bedenkende / trok de selve wederom van de oogen af / en nemende het Kruys-beeld weder in de hand / keerde sich naar het volk / Sijn dood.

1671. April. en seyde tegen het selve in de Latijnsche Tale: Gy lieden die hier tegenwoordig zijt, en mijn ellenden aanschouwt, spiegelt u, en neemt een voor-beeld aan my: bemind God, en sijne Keyserlijke Majesteyt, zijt hem getrouw en toe-gedaan, wacht u, en onthoud u van de goddeloose en verdoemde staat-sucht, die my in dit uyterste verderf gebracht heeft. Vaart wel, biddet voor my met een aandachtige Requiem; ik ga na de dood, en sal by God u voorspraak zijn, adjeu, adjeu, vaart wel, vaart wel.

Hier mede liet hy sich ten tweede-maal de oogen verblinden / en knielde neder / roepende geduurig Jesus Maria, tot dat hem de Scherp-rechter de slag gaf / die te ver naar het lijf ging; waar door hy / diep verwond zijnde / sijne hand oprichte / en riep / Jesus mijn hoop, hy aan het vallen zijnde / rechte sich weder op / roepende Jesus geduuriglijk aan / waar op hy den tweeden slag ontfangen heeft / die hem het hooft van het lichaam nam; sommige willen / dat hy drie slagen sou ontfangen hebben / maar het eerste schijnt het geloofwaardigste te zijn. Over dese twee feylen van den Scherp-rechter ontstont een groote schrik / die ook daar over vast geset is geworden. De lichamen en hoofden zijn het volk een wijl een toon gestelt / en daar na yeder onder sijn Sark / op het Kerkhof van den Dom-Kerk / met een statelijk gevolg van Krijgs-lieden en Heeren / begraven.

Soodanig is het eynde van dese Heeren geweest; dat van den Grave van Tattenbach, als later in de tijd / sullen wy hier naar hebben aan te roeren.

Wy besluyten dese maand met de voor sorge / die haar Hoog-Mogenden op het versoek van Zeeland deden / over de Steden Hulst, Sluys, en andere plaatsen meer; zijnde aldaar eenige plaatsen met seer weynig Besettinge voorsien / en de last die den Heer Zee-voogt de Ruyter wierd gegeven / sich met sijn Vloot in de Wielingen te leggen / dewijl de na-gebuuren aan alle zijden te water en te lande toe-maakten / om dat het betamelijk is (*in pace cogitare bellum*) in vrede den oorlog niet te vergeten.

May. Reys van den Koning van Vrankrijk. De lang-gedreygde Reyse van den Koning van Vrankrijk nam den drie-en-twintigste van de voorledene maand sijnen aan-vang; zijnde by-na niet anders als een tocht van vreugde of speel-reys / gelijk de voorgaande geweest / makende maar een groot gezwerm onder / en een deel gelds van de Onderdanen t'sock. Sy had een ongelukkigen aanvang / door de wanhoopige dood van den al te seer mensch-vruchtende Vatelet, volharde in het sterven en verstinken van menige andere hooge en laage Persoonen; gelijk onder andere den Marquis de Ramburo, die van voor Duynkerken (alwaar een Leger af-gesteken is) sich naar Calais gevoert / en aldaar terstont gestorven is / en eyndigde in een vruchteloose Boutade. Maar of yemand genegen was de bysonderheden daar van te weten / hier zijnse: 1671. May.

Reyse des Konings van Vrankrijk naar Nederland.

DEn tweeden May quamen hare Majesteyten 's avonds te Grevelingen, daar den Gebieder Sr. de Flavacourt sijne Majesteyt des Stads Sleutelen quam aan-bieden, die te midden door 't Guarnisoen na sijn Logement, onder 't lossen van Canon, ende geroep des Volks, reed: Ende na den derden dito in de groote Kerke Misse gehoort te hebben, vertrok den elfden op Duynkerken, alwaar tot op een uurtje na by gekomen zijnde, den Koning en Monseigneur te Paarde gingen sitten: Nam hier 't gesicht van sijn Leger in Battailje, op den weg van Mardijk, en voor 't selve marcheerende, bevond alles in goede ordre: Van hier keerde hy naar de Koninginne, die ten vier uuren te Duynkerken quam: De Koning noch onvermoeyd, ging al de Fortificatien besien, met de nieuwe Werken: Des morgens besag hy de Soldaten, tot negen duysend en vijf honderd in 't getal, die vijftien uuren op een dag aan de Fortificatien werkten: d'eerste begosten des ochtens ten vier uuren, en gingen ten negen uuren af, de tweede werkten tot twee uuren na de middag, en de derde tot seven uuren 's avonds, d' een d'ander vervangende: Doch hoewel d'Officiers van yeder Regiment voor haar arbeydende Soldaten op-pasten, die wel haast dit spitten en graven verdroot, soo liepen de selve met honderden wech na Braband en Vlaanderen: Sy hielden 't noch fraay soo lang de Koning daar was, en met Monseigneur tot tweemaal daags hun quam besoeken, maar daar na gingen seer veele deur, self na vreemde Gewesten:

1671. May. westen: Den 5. waren hare Majesteyten ter devotie by de Jesuiten, ende na openbaarlijk gegeten te hebben, deden een keer in hare Karossen, en besagen de Sluysen: Den 6. ging den Koning volgens gewoonte het Veld besien, ende beval, dat men aan ieder Brigade der werkende, tot hare aanmoediginge eenige verversinge soude geven: Nam daar naar de visite van de Ruyterye van sijn Huys, die Monsieur dede exerceeren in de Duynen: Na de middag reed de Koninginne langs strand, en besag ook 't Klooster van de Ontfangenis der H. Maget, alwaar d'Abdisse hare Majesteyt met een Collation van Vruchten na den tijd ontfing. Dien dag quamen uyt Engeland den Koning tot Duynkerken complimenteeren Monsieur Bellasis, wegens den Koning van Engeland, en Sr. Vaugham wegens Duc de Jork, en boodschapten 't overlijden van de Hertoginne van Jork, vooren gemelt, waar over 't Hof 's anderen-daags den rouw aan-nam: Den 7. hadden dese Envoyées gehoor by hare Majesteyten, doch viel niet voor, als na de Roomsche wijse met veel Ceremonien, Kloosters en Kerken te besoeken, Collations te ontfangen, en rondsom te rijden. d'Oude Marschalk de Turenne volgde mede 't Hof, en gaf over al aan de arme Protestanten en Gereformeerden vereeringen en Aalmoessen, alsoo dese Walen soo rijkelijk niet leven als de Roomsche: Soo als 't Hof te Liancourt was, raakte daar een Stedeken in brand, en verslond wel voor 12000. Ponden aan Kooren en Beestiaal, behalvens noch de helft van een groot Dorp, daar na by gelegen, den voorsz. Hertog behoorende; terwijl te Poictiers een groote Water-vloet was, tot ruine veler Ingesetenen. Den Graaf van Albon voer over na Engeland, om de dood van gedachte Hertoginne te beklagen: Soo was ook sijn Koninglijke Hoogheyt, met alle die van sijnen Huyse, getreden op een Hollands Schip, plaisier nemende op Zee een keertje te doen: Doen sy aan de mond van de Haven quamen, traden uyt in Chaloupen, alvoorens sijne genereuse mildheyt, soo aan den Schipper als alle de Matroosen betoont hebbende: Terstond daar op reed hy met den Koning te paarde, om de Werken en Schepen van de Duynen te besien: En daar na wierden eenige dagen met 't visiteeren van de Militie en Kloosters over-gebracht, gelijk dan de Koning in 't Klooster der Capucijnen, in de laage Stad, in haar Thuyn met wandelen sijn vermaak nam: Den 17. besag de Koning sijn Leger op 't Vlakke in Bataillie, dat op 't lossen van drie Canonschooten seer geswind in 16 Esquadrons op twee linien, een quartiertje van de Stad, sich plaatsten, de Dragonders tusschen in: De Koning aldus tot ses uren 's avonds sijn divertissement nemende, was de Koninginne terwijl in een kostelijke Tent getracteert: Daar ontbraken ook geen Trompetters, Musijk, Tamboers, en Pijpers, die geassisteert wierden met de Bas van 80 Kanons, sulks dat men dese vreugde van het Fransche Hof seer wel in Engeland konde hooren. De Hertoge van Montmouth, uyt Engeland over-gekomen, wierd met veel kostelijkheyt van den Marquis de Villeroy, onder des selfs Tente getracteert, in 't Quartier van 't Regiment Lionnois, alwaar ook sijn geweest vele Heeren van 't Hof: Onderwijl pleegde de Koninginne den 20. in de Kerke der Recollecten, daar Madamoiselle en andere by waren, ende Musijk gesongen wierd, haar aandacht; waar naar weder eens uyt-reed: Den 21. sag den Koning en Monsieur weder het Leger in 24 Esquadrons, die sijne Majesteyt van 8 op 2 linien bracht, doende haar voor de Koninginne defileeren, die van hier na d'Engelsche Benedictijnen te la Bassée vertrok: Den 23. reed de Koning voor-aan met al de Cavallerye, de Poorte van Nieupoort uyt: Dese exercitien geschieden ook in 't oog van meenigte Vreemdelingen: De Hertog van Bukkingam was mede uyt Engeland incognito tot Duynkerken gekomen: Den 25. is sijn Majesteyt onder 't canonneeren, na gepleegde Devotie, uyt Duynkerken vertrokken: Doch over Zee zijn op den selven dag Duc de Bukkingam, en Duc de Montmouth, weder na Engeland gekeert: Sijn Majesteyt quam eeten in 't Fort St. Louis, op de weg van Bergen, daar komende, trad de Koning straks te Paarde, ende besag de nieuwe Fortificatien: Den 26. aten sy in een schoone Valeye, een mijl van Ballieul, en quamen van daar te Armentiers, wordende van de Magistraat, en den Marschalk d'Humieres, Gouverneur van Rijssel, ontfangen, en op het Stadhuys, daar toe bequaamst, geleyd: Terwijl nu de Koninginne in de groote Kerk gegaan was, zijn ook de Koning en Monsieur uytgereden naar het Hof van de Jesuiten, daar nessens Monsieur door den Prins de Condée, met een treffelijke Collation wierde onthaalt: 's Avonds ontstak men een vuur op 't midden van de groote Plaats, onder 't geroep des Volks: 's Anderen-daags namen sy de weg op Rijssel, na dat

1671. Mey. ſijn Majeſteyt gegeten, en aan veele Crimineele Pordon gegeven had, en quamen na de middag midden door twee Hagen Soldaten van 't Guarniſoen aldaar; traden voor 't Paleys af, maar den Koning ſteygerde weer ſtraks te Paarde, ende ging met Monſieur 't Kaſteel beſien, neffens de nieuwe Sterkten: Beſag ook op de Markt het Guarniſoen; weder-keerende, ontfong reſpect van alle de Leden, wanneer van de Wallen dapper wierde gecanonneert: Des anderendaags, zijnde Sacraments-dag, gingen hare Majeſteyten met de Koninginne in Proceſſie; die van ſeſtig Gilden traden voor-aan, gevolgt van drie duyſent Burgers, met witte Flambeaux, daar na de Geeſtelijken, en twee hondert Pagies en Lakkayen, met witte kaarſſen: De Biſſchop van Orleans droeg 't Sacrament onder een Hemel: De Koning en Monſieur quamen gevolgt van de Koninginne en Madamoiſelle, en al de Princen en Grooten, door een hage van Switſers, Schotten, &c. dit ging over groen en Tapitſeryen ſoo na de Markt, tot in de Kerk, daar men ſchoon Muſijk hoorde; en terwijl donderde men van de Wallen: Na de middag van de Jeſuiten en Gouverneur met een Collation onthaalt zijnde, gingen den negen-en-twintigſten te Audenaarde ſlapen, want 't was al avond als men daar quam; hier was 't onthaal als in d'andere Steden: Hy quam ſoo van hier den dartigſten te Doornik, daar hy alles beſag, en 't onthaal, de Viſites, by naar al op de ſelve wijſe waren: Hier ging de Koning den Thuyn van Sr. Thalon, Intendent van ſijn Koninklijke Hoogheyt, daar hy logeerde, beſien; die haar onthaalden op het alderkonſtigſt, by-na tegens 't ſayſoen van 't jaar; dit was buyten Doornik: dan in de Stad komende, was d'Abdye van St. Martin voor ſijne Majeſteyt en 't Hof geprepareert, die daar aftredende, door de Officiers en Souvereynen Raad wierden verwellekomt; de Premier Preſident een Harangue doende: Des avonts ging den Koning en Monſieur in de groote Kerk dankbaar zijn; de Biſſchop ontfong haar alle, en preſenteerde haar, met hulpe van de andere Geeſtelijken het Kruys: Daar na ging de Koning de militaire Gravers, die haar werk geſtaakt hadden, aan de Wallen viſiteeren, en de Koninginne beſocht de Kloosters. Als nu ſijn Majeſteyt, den eerſten en tweeden Juny, het Kaſteel en de Magaſijnen had beſien, en ſoo eenige dagen met verſcheyde Plaatſen, en Tour te houden in het Park, waren verloopen, arriveerden den ſevenden Juny de Prins de Mamines met veel groote Heeren, de voornaamſte uyt Nederland, en een ſuperbieuſe Treyn, om den Koning, wegens de Catholijke Majeſteyt, te begroeten, op ſijn arrivement in Vlaanderen: ***Aanbiedende alle noodſakelijke dingen tot hare Reyſe.*** Den achtſten dito ging Sr. de Bonneul, Inleyder der Ambaſſadeurs, haar uyt hun Logement ter Aanſpraak van den Koning en Koninginne halen, hem leydende door een dubbelden rang van de Guarde: De Koning ontfong haar op een ſeer vriendelijke maniere; en na verſcheyde gedane hoffelijkheden, begeerde en beval ſijn Majeſteyt, datſe ſich dienen ſouden van ſijne Caroſſen en Voetknechten, en wierden ſoo lange ſy te Doornik waren, door d'Officiers met haren Treyn heerlijk onthaalt; den naaſten dag deede Monſieur by-na diergelijk onthaal, en de Koninginne ging naar de Kloosters: Aldus is de Koning ende het Franſche Hof den vijftienden deſer van Doornik, onder 't canonneeren vertrokken, en hield Maaltijd drie mijlen van daar; arriveerden van hier, onder het Oorlogs-geluyt, tot Aath, dat ſeer gevordert was, ende ſterker als d'andere Plaatſen, als een van de importantſte Fronturen van Nederland. De Brabanders, die 't Franſche Hof gevolgt waren, verhalen dat doenmaals te Aath twee Baſtions in-ſtorte. Terwijl den Koning hier was, quamen veele voorname Franſche Heeren te Bruſſel; onder andere waren den ſeventienden deſer te Enguien den Prins de Condée ende den Hartoge van Orleans, die aldaar ſeer heerlijk lieten op-ſchaffen, en daar waren mede Madame de la Valiere, Monſieur Pan ende Thianges: De Gouverneur de Graaf de Montery, hier wetenſchap af hebbende, ſond datelijk een quantiteyt Wijn in Fleſſen, en ſelfs het Muſijk van 't Hof. Ook was 't Hof gevolgt haar Hoog-Mogende Ambaſſadeur de Heer Mr. Pieter de Groot: En terwijl den Koning te Duynkerken bleef, deede een keertje over Sluys na Holland; doch na eenige dagen verblijf toog weder naar 't Franſche Hof. Den Koning, wel vernoegt, toog op de Jacht, en de Koninginne na de Kerk. Den achtienden ging Monſieur beſien 't Kaſteel van Enguien, behoorende den Hartoge van Aarſchot, die hier de ſelve en de Dames d'Orleans, &c. tracteerde, niet alleen met Muſijk, maar

1671.

maar met Festins, waar toe 't grootste vermaak toe-bracht de wandel-dreven der Boomen, de Grotten en Fonteynen, de soete Beemden, en lieffelijke Land-gesichten. Den 20. vertrok de Koningin na Tongres, een kleyn Dorpje, daar een Marien-beeld van miraculen staat, daarse hare Devotie pleegde; reed daar na tot een Kasteel, een mijltje van daar; op den weg quam haar de Koning met een gedeelte van sijn Cavaliers ontmoeten, en onder 't gespeel ende Trompetters quamen 's avonts op het voorsz. Kasteel; en alsoo weder binnen Aath keerende, betoonde over-al waar hy quam sijn gratie van Pardon aan de Crimineele en andere gevangens: maar alsoo de tijdinge quam, dat den Hartoge van Anjou krank en seer geswollen was; als mede de Bedienaars de Tellier, en de Lionne, van de welke de laatste ook korts daar na gestorven is, verhaaste sijn Majesteyt weder sijn Reyse naar Vrankrijk, en vertrok van Aath op den 17. Juny, 's morgens ten 6 uren, eerst op Quesnoy, van daar op Avesnes, Charleroy, Philippeville ende Amiens: Mede nemende al sijn Suite, lichte Paarden, Gens d'Armes, en eygen Lijf-guarde: 't Leger van 16000 man, ten deele in Guarnisoen geleyt, waren ook seer versmolten, alsoo ieder Franschman de Fortificatien moede was.

May-bomen geplant in den Hage.

Met het ontluyken van den eersten May-dag hernamen de Hagenaars hunne gewoonte van May-bomen te planten / diese ses in het getal oprichten. Voor de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland stont'er een met dit op-schrift in den Wimpel: *Non molestate securus.* Niet sorgeloos door moeyelijkheden. Wat hard te begrijpen. Voor de Heeren Staten Generaal luyde het op-schrift: *In fulcrum Pacis.* Tot versekering van Vrede moet men gewapent zijn. *Subintelligitur.* Voor sijn Hoogheyt stond dit devijs: *A vitæ nobilitatis retinens.* Volgende de voorgangen der doorluchtige Voor-ouderen. Voor de Heer Prins Maurits stond: *In arena ante arenam.* Denken op 't strijden voor het strijden. Voor de Princesse Douariere stond: *Et enim mihi multa vetuste scire debet.* My is al veel over het hooft gewaayt. Voor den Colonel der Burgeren stond: *Civile decus & tu tamen.* Borgerlijke waardigheyt en voorstand. Men besloot ook in eenige Steden gelt op Lijf-renten / tegen 7 ten hondert / te lichten. Maar Keur-Keulen sag gaarne der Staten Volk onder den Colonel Bamphield, die den eed aan de Stad Keulen, en aan den Keyserlijken Commissaris, den Marquis de Grana, voor het Keyserrijk gedaan hadde / uyt de selve Stad gelicht: maar dewijl dit op des Keysers naam ging / en de handel van de Na-gebuuren / en ongeruste staat-sucht / te veel na-bedenken gaf / kon daar voor als doe niet in gedaan worden. Om die selve reden vertrok de Heer Luytenant Admiraal de Ruyter, beneffens den Luytenant Admiraal Bankert, en den Admiraal van Gent, uyt ordere van den Staat / naar 's Lands Vloot / die in de Wielingen, onder de Vlaamsche Paardemarkt, tusschen Oostenden en Zeeland geankert lag; terwijl de blixem / tot voorteeken van den Oorlogs-brand / in den toorn van de Hooft-kerke tot Groeningen sloeg / waar door de selve ten meestendeel geschonden wierd; de klokken / aan het smelten / vielen van boven neder; de Kerk selfs wierd mede seer beschadigt / en het kostelijk Orgel daar binnen / t'eenemaal bedorven. Noch wierd een anderen toorn aangesteken / maar de brand / door de naarstigheyt der Burgeren / gestilt / hoewel niet sonder sommige menschen het leven te kosten. Tot Oldenburg, in Westphalen, verbranden by de dartig huysen: maar de brand tot Munster, staande op over de vier hondert huysen / ging dese alle te boven / *Ut in sua causa maneret præsagium.*

May.

Keur-Vorst soekt het Staten Volk uyt *Keulen* te krijgen.

De *Ruyter* vertrekt naar de Vloot.

Schade door brand.

Oude Sark gevonden.

Terwijl men tot Keulen aan de versterkinge groef en arbeyde / ontdekte men een steenen Tombe, in de welke / naar luyde van het op-schrift / de doode beenderen van een Generaal / die onder den Keyser Vespasianus, over veertien Legioenen, omtrent den Rijn het gesag had gehad / lagen. De Overigheyt dede de selve met ses paarden / op een wagen / naar het Arsenaal brengen / om ter gedachtenisse aldaar bewaart te worden. Op welken tijd de Heer Ascanius van Zijpesteyn, Bailju van Bredenrode, aldaar quam / om de bemiddelinge van dese Staat / over het verschil tusschen de Stad en den Keurvorst aan te bieden.

Koninklijke Cieraden uyt den *Tour* geroost.

Een overstoute / en by-na ongehoorde saak / viel te deser tijd tot Londen voor. Het was des morgens ten ses uuren / wanneer drie stoute Gasten te paarde voor den Tour quamen / zijnde een van de selve als een Predikker gekleed; dese afstredende / geven

twee

1671. twee andere hunne paarden te bewaren / en klapten aan de poort / versoekende de Regalia, of Koninklijke cieraden te mogen sien.

May.

Eenen Mr. Eduard, die daar de opsicht over had / leyde hen in het Cabinet, en vertoonde hen de oude kostelijkheden. De Schelmen slaan daar op met een behendigheyt den Bewaarder een seldsame mond-bal in den mond / maar door hem het roepen benomen wierd. Hy evenwel / hoewel nu al over de 70 jaren oud zijnde / maakte soo veel getier met baren / stampen en anders / als hy kon / waar over sy beducht / hem met een ponjaart diep in den buyk staken / en met een houten hamertje / datse mede-gebracht hadden / om de Kroon daar mede plat te kloppen / eenige wonden in 't hooft sloegen; staken daar op d'ingeklopte Kroon / den Rijks-appel / en andere dingen / in sakken / daar toe mede-gebracht / en gaan soo stillekens weder uyt / latende den ouden Man in sijn bloed leggen / met de bal in den mond / en de handen gebonden. Sy waren aldus twee Sentinellen of Schild-wachten voor-by / wanneer de Schoon-soon van Meester Eduward, hen soo haastig siende vertrekken / quaad vermoeden kreeg / en naar binnen tredende / sijn armen Schoon-vader daar ter aarden sag leggen. Hy treed daar op te rugge / en roept aan de Schild wachten / datse dese Schelmen vast souden houden; sy waren toen tot by den darden Schild-wacht gekomen / die op dit roepen dese Gasten staande hield: maar een van de drie loste sijn pistool op de Wacht / doch miste; de Schild-wacht schoot met sijn musquet op de vluchtende; hier door geraakte de Corps de Guarde over-eynde; twee van de Dieven wierden gevat / maar de andere / en die de paarden hadden gehouden / raakten wech. By dese twee Gevangenen wierd de Kroon met den Rijks-appel gevonden; zijnde uyt de Kroon maar eenige gesteenten / door het kloppen gesprongen. Dese twee wierden terstont / door bevel des Konings / naar Withal gebracht / daar d'eene voor eenen Blood en bekend Verrader en Brand-stichter / die voor acht jaren in Ierland onder de wederspannigen was geweest / en het Slot tot Dublijn had gemeent af te loopen / bekent wierd. d'Ander was eenen Perrot, een Verwer / woonende in de Teems-straat. (Twee uuren na de twee andere wierd de darde gevangen / soo als hy sich te paarde meende na buyten te begeven / zijnde / soo hy seyde / Thomas Hund genoemt / maar wierd door de Soon van den voornoemden Blood erkent / en sy twee van die gene die onlangs te vooren den Hartog van Ormond soo stoutelijk hadden derven aantasten. Men sond hen naar den Tour in bewaringe / om naarder na hun mede-standers te vernemen. Wat men hen vorder geleert heeft / staat ons niet bekent.

1671 / May

Verbod der Fransche Wijnen in Spaansch Nederlanden.

Men verbood ook nu tot Brussel, Gent, en andere plaatsen / het invoeren van eenige Fransche Brandewijnen; met last dat die gene / die van eenige der selver voorsien waren / sich die binnen den tijd van 14 dagen sou moeten quijt maken. Aldus begost Montery sijn vlijt te toonen / die allenthalven de gunst van de ingesetenen socht te verdienen / behalven van een deel leegloopende Schelmen / die hy te kort achter de veeren sat.

Lof van den Grave de Montery.

Men vertelt dat hy onlangs onbekent / niet verre van Brussel, onder de Boeren was geweest / die hy afvraagde / of de Soldaten hen niet meer het een of het ander ontnamen? maar tot antwoord kreeg / dat de goede toeversicht / met het kort ophangen van dese moedwilligers / door den Grave van Montery gepleegt / daar een goede hulp middel tegen was. Sommige gaven hem den naam van l'Espagnol reveillé, of de wakkere Spangiaart, als die recht een Franschen geest in Spaansch bloed heeft / zijnde altoos in de weer / en even wakker / maar niet sonder omsichtigheyt. Het was / en is sijn dagelijks werk / de Vestingen te besorgen / het Krijgs-volk / en voornamentlijk de Ruyterye / die een treffelijke naam had / te oeffenen. Met dien roem gaat hy te Kerken / die wy hoopen / dat beneffens onsen doorluchtigen Landsman / ons of anderen in volgende tijden / noch stof beschaffen sal / om een hooger toon te slaan.

Overdadigheyt der Franschen tot Madrid.

Wy sluyten dese Maand met een staal van Fransche overdadigheyt. Binnen Madrid wierd een plechtigen Ommegang gedaan / de welke gaande voor-by de Wooninge van den Franschen Ambassadeur, dede de selve sijn eerbiedigheyt / knielende voor de tralien / en om noch meerder sijn yver te toonen / sond ses van sijn Huysgesinde met toortsen / om de statie te helpen vermeerderen.

1671. ren. Dese/ siende de Dienaars van den Hartog van Alburquerque mede het Sacrament volgen/ en soo dicht daar aan gaan/ datse by-na selfs mede onder het Verhemelte gingen/ onder het welke het Corpus gedragen wierd/ voegden sich daar niet alleen by/ maar wilden sich voor de selve in-dringen/ sonder te vreden te zijn datse door malkanderen souden gaan. Den Franschen Ambassadeur sulks siende/ deede sijn Dienaars weder te rugge komen/ en is selfs soo aanstonts ter aanspraak van de Koninginne gereden/ daar hy al des daags te vooren van verwittigt was. Ondertusschen is sijn eerste Pagie/ met een pistool/ deegen en rotting voorsien/ en met eenige van sijn Fransche Huys-dienaars verselt/ de Processie nagevolgt; en komende by het Sacrament, heeft sijn pistool gelost/ sonder dat men weet op wie; maar trof een van die gene die het Verhemelte boven het Heyligdom droegen; die daar over neder-struykelde/ en met sijn val ook het Sacrament deede vallen. De Spangiaarden dat siende/ zijn met sulk een raserny daar over ontsteeken/ dat'er meer als 500 deegens uytraakten/ en die ongodsdienstige Pagie aanstonts door-steeken/ en verscheyde andere gequetst wierden; in-voegen de Fransche, om hun leven te bergen/ sich na de Kerk begaven/ en souden sich evenwel aldaar niet veylig gebonden hebben/ ten ware de Geestelijken hen met allen yver beschermt hadden. Het huys van den Ambassadeur liep ook groot gevaar van geplondert te werden: maar dat wierd door den Alcalde, Don Juan de la Correal, niet sonder gevaar van sijn eygen leven verhindert/ en de beroerte van het Volk ten laatsten gestilt.

Quid Domini facient audent cum talia servi.

Junius. Brunswijk van Lunenburgers gewonnen. Tusschen de Stad Brunswijk, en de Vorsten van Lunenburg, smookte als nu een vuur van oneenigheyt; dese Borgers/ niet te min sorgeloos/ dachten op geen tegen-weer/ en noch minder/ dat de Hartogen iets tegens hen beginnen of aanvangen souden/ en hadden sich alsoo van langer hand hun Bus-poeder laten af-koopen/ en alsoo daar van ontblooten. Ondertusschen komen tusschen den 28. en 29. van de voorleden Maand May, de Lunenburgsche Troepen/ in groote stilte voor de Stad/ houdende sich verborgen/ tot dat de Burgers hun Vee/ van Schapen/ Kalveren en Ossen/ naar hun gewoonte/ des morgens ter Stad uyt quamen drijven/ wanneer de Lunenburgers uyt hun hinder-lage opsprongen/ en by de 2000 stuks van alderhande Vee/ van daar naar versekerder plaatsen dreeven. Dit geschiede evenwel soo stil niet/ of daar bleef al een Capiteyn te paarde/ en eenige Soldaten van het volk des Hartogen van Zel, dood. Noch dien selven morgen sonden de Vorsten een Paspoort in de Stad/ voor die gene diese souden willen uytsenden/ om met hen in onderhandeling te treden. Op den 30. van de selve Maand begaven sich eenige Burgers naar Wolffenbuttel, om te verstaan wat de Hartogen van hen begeerden/ en dit was: Dat de Vorsten begeerden gehuldigt, en voor hun Opper-heeren gekent te zijn. Voorts datse het Guarnisoen, dat sy hen senden souden, binnen namen, hen de sleutelen van eene der Poorten over-gaven, en gedoogden, dat de Overigheyt by hen, in gelijk getal, uyt de Regeeringe en Borgers, sou gekooren worden. Met dese eysschen quamen de afgesondene weder te rugge in de Stad/ dewelke/ naar gedaan bericht/ stilstant van wapenen voor drie dagen verkregen/ om ondertusschen sich over het werk te beraden: maar dit beraden geschiede met veel twistens en kibbelens/ en verdeeltheyt der Burgeren; de voornaamste/ die wat te verliesen hadden/ souden gaarne tot een verdrag gekomen hebben: maar het gemeene gepeupel was daar tegen/ en wilden het liever alles/ selfs het geen sy niet hadden/ daar by opsetten/ en maakten dat sy de andere te boven kraayden; ja wilden selfs die gene/ die van verdrag spraken/ te lijf. De Princen dan/ siende anders geen uytkomst/ deeden tusschen den 3. en 4. deser de Boeren van buyten op de Stad approcheeren, Batteryen op-werpen/ en Geschut planten/ om de Stad met ernst aan te tasten. Wanneer nu die van binnen by den dag van hunne wallen dit werken aansagen/ en van die gene/ die van buyten in quamen/ verstonden/ dat de Koning van Deenmarken, en Keur-Brandenburg, de Vorsten in allen gevalle te hulp souden komen/ die nu alreeds wel omtrent de 24000 mannen sterk om de Stad lagen/ daar sy van binnen geen 550 Soldaten/ behalven 350 man/ die de Burgers op hun eygen beurs geworven hadden, in hun besettinge konden tellen/ bemerkten sy wel dat het slecht met hen sou afloopen; daaren-boven was ook de voor-raat/ dewijl de

1671. Hartog van Zel wel 15 dagen naar malkander (als gesegt is) het buspoeder had laten
Junius. opkoopen / te schaars / om lange tegen-stant te konnen doen. Men begost evenwel van binnen sich dapper te laten hooren / en de Lunenburgers bleven hen niet schuldig / ja dreygden selfs met Granaden te werpen: maar wierd om veel onnosele vrouwen en kinderen / ook om dat die van binnen een wit Vaandel opstaken / naar-gelaten. Hier mede versocht men wel stilstant / maar quam noch tot geen verdrag ; het schieten hield mede wel wat op / maar de Vorsten leyden hen ondertusschen het water den Okker af / op dat de Molens niet souden konnen malen / en voerden wel 1000 groote Bomen aan / tot de Mijnen / en ander storm-gereedschap. Sy begosten mede de Granaden vaardig te maken: maar op den 17. quamen 24 Gedeputeerden uyt de Stad / die uytstel tot des anderen-daags versochten / wanneer ook de Bremer en Lubeksche Gesanten in het Leger quamen / om de saak te helpen bemiddelen; want of sy altemet eens een uytval deden / (gelijk sy in een den Graaf van Erpens troffen / en sijn paard onder sijn lijf / beneffens tien of twintig slechte Soldaten dood schooten) die van binnen bemerkten wel dat sy het souden moeten laten gaan. In de Stad self was het ook vol jammer en getier / over desen onverwachten oorlog / en voorts vol tweedracht onder de Burgers / willende d'eene dit / en d'ander dat. Eyndelijk / men komt tot verdrag / en willigde de Vorsten hunnen eysch in / en gaf de Stad op den 23. van dese Maand in hunne handen over. De Vorsten deden hunnen intrede binnen de Stad / wierden gehuld / maar vertrokken weder dien selven dag / latende daar binnen 4 Regimenten Lunenburgers te voet / onder den Generaal Majoor Stauf als Commandeur / beneffens noch drie of vier andere Regimenten, van den Hartog van Zel, den Hartog van Hanover, en den Bisschop van Osnabrugge, de rest bleef in het veld. En soo eyndigde dit geschil.

Op den tiende van dese Maand wierd de Koning van Deenmarken gekroont ; dit groote werk ging op dese wijse toe.

Krooninge van sijn Majesteyt van Deenmarken. 167 Juniu

Koning Christianus de V. van Deenmarken, nu gesint sich te doen kroonen, is daar aan gevolgt: Dat op den 10. deser sijne Majesteyt te Fredriksburg, 's morgens vroeg ten 7 uren, hebbende van sijn Hof-Prediker de H. Communie ontfangen, quam den Koning by tien uren met alle den Hoofschen Stoet, ende den Grave Schifsrothal, onder een rooden geborduurden zijden Hemel, die gedragen wierd van de Rijks-Velt-Heeren, Rijks-Admiralen, Rijks-Cancelier, en Vice-Cancelier, na de Kerke geleyden ; daar komende, stond sijn Majesteyts Lijf-guarde ten beyden zijden, en de Zetel was al-om met roode linten en strikken geciert : Traden over een rood Laken : In het gevolg waren ook Ketel-Trommen en Trompetters : Den Koning had de Kroon op 't Hooft, en de Scepter in de hand, en een kostelijk Rapier, aan de zijde met Diamanten beset : Hebbende het Koninglijk Kleed of Pallium aan, met een korte Broek, dan het Wambais was na de nieuwe Deensche Mode, uyt een treffelijke Riem vol Diamanten om-set : Sijn Exellentie Guldeleeuw droeg de Rijks-appel op een fluweel Kussen, gaande even voor de Koning: Graaf Anthony ter rechter, en Graaf Rantzou van Holsteyn ter linker zijde gaande, droegen den sleep van 's Konings Mantel : Aldus wierde den Koning, toen hy voor de Kerk-deur quam , in-gehaalt door de drie Bisschoppen van Zeeland, (dat is Coppenhagen) van Noorwegen en van Finland, die sijne Majesteyt zegende, hem brachten op sijn Koninklijke Troon, welke tegens over den Altaar, in 't midden van de Kerke was geplaatst : Gedachte Troon was om-set met groote Leeuwen van silver, dan 't hayr vergult, omme daar door het Wapen van Deenmarken uyt te beelden : Hier ging den Koning op sitten, en wierde d'op-gemelden Hemel geduurig over sijn Majesteyt gehouden : Desen Troon stond op een rooden zijden Kleed, van acht ellen lang, en soo veel breed, rondsom met louter goud geborduurt ende franje om-set ; den Troon selfs uyt louteren Eenhoorn gemaakt, stond op ses voeten met twee Leuningen, en was soo om sijn verheventheyt als konstigheyt ongemeen heerlijk : Aan den Zetel, daar den Koning sat, waren drie silver over vergulde Globen, de middelste met een Kruys,

Krooni van der Koning van De marken

1671. Kruys, onder de welke een Amatist-steen van een kloeke hand groot, stond in-gewerkt: Aan ieder Stijl was een Hyacint: De Leuningen waren met geborduurde Kleeden ten wederzijden behangen; waar tusschen uyt de boven-gemelde Leeuwen levens groote uyt-keeken: Men kan hier by af-meten hoe kostelijk alles was; want de Kroon die den Koning op sijn Hooft hadde, wierde op ses a seven tonnen gouds ge-estimeert, met den Scepter, die rondsom met Diamanten was om-set, ook des Rijks-appel rings-wijs met Diamanten om-cingelt, die den Koning dus lang in sijn hand gehouden hebbende, aan sijn Excellentie Guldeleeuw over-gaf, die de selve op een rood fluweele Kussen neder-leyde, ende alsoo by sijne Majesteyt blijvende staan, in sijn handen hield: Sijn Majesteyt dus sittende in sijn heerlijke Troon, bleven de Graven Anthony, en Rantzou des selfs langen Rok houden, staande aan wederzijden van den Stoel, die men nu sag dat van binnen met Ermelijne Vellen en veertien hondert Kroonen van goude was geborduurt; en gelijk de Quasten, den Degen, soo was alles met Diamanten beset: Alle 't welke op twaalf Tonnen gouds wierde geschat: Naaulijks en was de Koning geseten, of men hoorde in de Kerke seer schoon musiceeren; waar na den Koppenhaagsche Bisschop, die tusschen d'andere twee Bisschoppen stond, een brave Oratie dede, meest op den Koning en de getrouwheyt des selfs Onderdanen als yets anders specteerende: Waar op weder lieffelijk gemusiceert zijnde, wierd sijn Majesteyt van gedachte Bisschop begroet en toe-gevoegt, wat eygentlijk de Salvinge in, en te beduyden hadde; en na sulks wijdluftig was verhaalt, begost den Noorweegschen Bisschop de Wetten van het Rijk van Koning Fredrik de Derde, Anno 1644. voor te lesen: Daar na de selve in een silvere Busse geslooten zijnde, is sijn Majesteyt van drie Graven geleyd tot den Altaar, werdende de Kroon, de Scepter en de Rijks-appel op een ander Kussen geleyt, terwijl den Koning, door de Coppenhaagsche Bisschop, op 't Hooft met een Kruys wierde gesalft, idem een Kruys op de Borst, en toen op de rechterhand: Daar na het *Te Deum* gesongen zijnde, keerde den Koning weder na sijn Troon: Waar na voor-gedachte Bisschop in de Deensche sprake, weder in presentie van veele Burgers, een Sermoen in het Deensch dede: Wordende alles beslooten met de woorden: *Dasz lange lebe der Konig, Amen:* 't Welk luyd uyt-geroepen wierd: Alle dese solemniteyten duurden van tien tot drie uren: Waar na sijn Majesteyt na de groote Dans-zale wierde gebracht, daar de voornaamste des Rijks op een Koninklijke Maaltijd wierden getracteert: In alle dese Ceremonien segt men, dat de Koninklijke Weduwe noch Prinçessen niet en zijn present geweest: 's Konings Broeder, Prins George, was wel in de Kerke incognito geweest, maar van het Volk genoegsaam bekent.

Junius.

Op den achtsten van dese Maand quamen de vijf volgende Retour-Schepen uyt Indiën in het Vaderland: De Vryheyt, Zuyd-Polsbroek, Spanbroek, 't Wapen van ter Veer, en 't Hof van Breda. De drie eerste voor de Kamer van Amsteldam, het vierde voor Zeeland, en het andere voor Enkhuysen. De vier waren van Batavia op den seventienden December, 1670. en het vijfde van Ceylon, in January 1671. vertrokken. Daar na sijn noch elf Schepen in het Vaderland, onder het bewint van den Commandeur Speelman, (die mondeling bericht van sijn werk met den Macassar gedaan, dede) aangekomen. Na dese quamen noch de Fluyten Wimmenum en Saxenburg, op den vier-en-twintigsten Augusti binnen, soo dat de Compagnie toen een schoon Retour had, gelijk sy aan haar milde uytdeeling, van vijf-en-sestig ten hondert, wel lieten blijken. Sy besloten ook nu, om Indiën in dien goeden stant te houden, dartig soo Oorlog schepen als Jachten, met 5200 Zee-lieden, en ander Krijgsvolk, in een merkelijk getal, daar wederom heen te senden. Van Suratte quam mede op den twee-en-twintigsten Juny het Schip Berkley in Engeland aan.

Groote toerustinge van de *Oost Indische Compagnie.*

Spangien leed aan d'andere zijde schade door het branden van haar Wonder-stuk, dat kostelijk Escuriaal, daar het vuur seer groote schade aan dede, voornamentlijk aan de alder-uytmuntenste Boekery, die grooter sou geweest hebben, ten ware een heylsame slach-regen het hevig woeden gestilt had, soo dat men nu aldaar werk had om het vervallene weder te herstellen.

Brand in het *Escuriaal.*

Ondertusschen vond de Groot-Vorst van Moscovien sijn genoegen, en de voldoeninge van sijn wraak, in het vangen en straffen

Verhaal van *Stenko Razin.*

Mm 2 van

1671. van den moedwilligsten Stenko, of Steven Razin; wiens handel en levens-eynde/ als een byfonder voor val / wy den Leser / soo als het uyt Moscovien over-gesonden is/ ons genoodsaakt vinden mede te deelen.

Junius.

Afdeeling der *Cosakken.*

De Cosakken sijn tweederhande / de Zaporogsky en de Donsky. De eerste slag behoort van ouds onder de Poolsche Kroon / en onthouden sich gemeenlijk op de Eylanden / die de Borysthenes of de Nieper-stroom maakt / en omtrent de Stad Kiof; want men vind in die beroemde stroom sekere steen-klippen/ daar sich het water tegen schepd / en alsoo meer als 50 Eylandekens maakt / welke klippen sy in hun Taal Porog (soo veel als trappen gesegt) noemen: en om dat de Cosakken (als gesegt is) hun gemeen verblijf in die Eylanden hebben / worden sy Zaporogsky, of achter-trappige Cosakken genoemt. Hun werk is / op den inval der Tartaren, en andere vyanden van het Poolsche Rijk/ te passen. Sy voeren den naam van Cosakken, ter oorsaak van hun snelheyt / in sich van d'eene plaats na d'ander te bewegen / om dat Cosa in de Sclavonische Taal een geest / of anders een geyte betekent. De Donsky, of Donsche Cosakken, zijn die op de vermaarde Tanais, anders den Don genaamt / woonen / en eygentlijk onder het gebied van den grooten Czaar staan / hoewel meer met een vrywillige / als gedwongen gehoorsaamheyt / van de welke sy ook met bysondere en merkelijke voor-rechten begiftigt zijn / gelijkse ook naar hunne eygene Wetten leven / en onder een eygen Hooft en Overste / die van hen selfs gekooren word / staan. Sy hebben sulk een groote vryddom / dat / indien de Slaven van eenige Bojaren of groote Edelen/ wie sy zijn / tot hen komen / de eygenaars geen recht meerder op hen behouden. Van dese Donsche Cosakken was dese Stenko Razin, een die sich / gelijk wy hier voor verhaalt hebben / soo stoutelijk tegen den Czaar, Alexe Michalowitz heeft derven versetten.

Afkomst van *Stenko.*

Oorsaak van sijn muyten.

D'oorsaak van dese sijne wederspannigheyt heeft hy selve beleden / begeerte tot wraak over sijnen Broeder / door den Bojaar Knees Jurie Alexewitz Dolgeroeky, in het jaar 1665 omgebracht / geweest te zijn. Dese was in het Velt-leger met een troep Donsche Cosakken, op die tijd in dienst van den Czaar, tegen de Polen; en wanneer nu de Herfst gekomen was/ en sy hun tocht in goede dienste volvoert hadden / eyscht hy van den geseyden Knees afschepd voor sich en sijn volk: maar de Knees, die hunnen dienst lichtelijk als noch niet ontbeeren konde / wilde hen het selve niet toestaan; waar over de Cosakken, sonder naar afschepd te wachten / sich onder het geleyde van de Bevelhebberen van Stenkoos Broeder / naar huys begeven / het welke de Velt-Heer met allen qualijk nemende / en Razin, als oorsaak daar van achtende / den selven by den kop vatten / en terstond heeft laten ophangen. Dit word van hem als een oorsaak van sijn moedwil / of eerder een schijn voor sijn Barbarische wreedheyt genomen. Maar dat sulks de rechte niet sy / blijkt daar uyt / dat hy sijne wapenen niet alleen tegen den Czaar, maar ook selfs tegen den Schach van Persien gevoert heeft / van de welke hy niet konde toonen eenig onrecht / of beledinge ontfangen te hebben: soo dat men de rechte grond in sijn boos en hardnekkiglijk gemoed te soeken heeft. In het jaar 1667 ving hy al aan sijn boosheyt / op de stroom Wolga, te bedrijven / alwaar hy verscheyde groote Booten / Nassade genaamt/ met goederen / selfs de Kloosters en Geestelijken / ook eenige bysondere Kooplieden van Jerosllauw Wollagda en elders/ toe-behoorende / geladen / aangehaalt en geplondert heeft. Van daar toog hy met sijn by-houdende Cosakken na de Stad Jaik, die hy bemachtigde / daar na tot op de Caspische Zee / en van dese Zee weder naar de Wolga, daar hy/ door het verstooren van de Visscheryen / het verwoesten van Vlekken en Steden den Landsaten toebracht. Hier van daan trok hy op de Stad Terrikien, en soo op de Grensen van Persien, daar hy / soo aan de Onderdanen van den Schach, als die van den Czaar, seer groote schade en hinder heeft gedaan. De inwoonders van een seker Persiaansch Stedeken / vernemende sijn aankomst / begaven sich uyt hunne Stad op een by-gelegen berg/ daarse achten vry en veylig te zijn: maar hy liet hen weten / sy behoefden geensints voor hem te schroomen / en vrylijk maar weder af komen / hy en de sijne quamen geensints om iemant gewelt of overlast aan te doen/ maar alleenlijk om hunnen nooddruft voor gelt by hen te vinden. De gevluchte Burgery komt op dat vertrouwen af / en weder in de Stad / een ieder ontsluyt sijn winkel; Stenko met de sijne kochten daar alderhande Waren / en betaaldese

1671.

Junius.

Eerste aanvang van sijn moedwil.

Bedriegelijke wreedheyt van *Stenko.*

671. taaldese wel: maar hy had sijn volk de leuse gegeven/ dat/ wanneer sy hem op de Markt/ met
unius. sijn Mutse in soo een sekere stand geset/ sagen wandelen/ sy op het ellendige volk souden vallen: dit geschiede/ en alle de Burgeren wierden ellendiglijk om het leven gebracht. Op dese wijse heeft hy op andere plaatsen meer/ ook op de Medische Grensen/ gehandelt.

'lk te- ... hem ... onden. Knees Juan Semonewitz Prosoroffsky, Waywood of Stad-voogt van Astrachan, heeft om dese overdadige strooperyen te stuyten/ eenige troepen tegens hem uyt-gezonden: maar hy sich selven tegen de selve te zwak bevindende/ en meerder quaad vreesende/ versocht vergiffenis. De geseyde Knees gaf tot antwoord/ dat/ indien hy afstand van sijn moedwil dede/ hy niet twijffelde/ of de Czaar sou hem genade
...igt van ... Czaar ... nade. doen. Hy quam met al sijn volk tot Astrachan, zijnde meest alle siek/ en gezwollen van lichaam/ om datse korts te vooren op seker Eyland/ in de Caspische Zee/ beset geweest waren/ daarse sout water hadden moeten drinken/ en kreeg ten laatsten/ door overmatige goethryd van den Czaar, vergiffenis van sijn moetwil; onder beloften/ dat hy voortaan met sijn volk sijn Majesteyt in aller getrouwigheyd dienen/ noch eenige rooverij op de Wolga, of de Caspische Zee/ of elders meer aanrechten sou. Stenko weder gesont geworden zijnde/ bewees sijn miltheyd tegen de Inwoonders van Astrachan, want hy smeet/ wandelende over de stra-
... mild- ... d. ten/ een deel van sijn geroofde Ducaten te grabbelen/ waar door hem een yeder seer lief kreeg/ en waarom hy het selve dede/ viel niet zwaar te ramen. Eyndelijk vertrok hy met sijn gasten weder na sijn land op den Doon, daar hy evenwel niet laten konde sijn guyterij omtrent Kerken-belang te plegen/ verdrijvende of verhinderende de Priesters in hunnen Gods-dienst/ of stekende sich selven in geeste-
S' han- ... n gee- ... jke sa- ... k lijke saken/ en siet wat hy al in-voerde: in de plaats van de oude en gewoone Trouw-plechtigheden te gebruyken/ liet hy de Verloofde eenige malen rontsom een boom heenen draayen/ en aldus warense op sijn Stenkoos getrouwt. Hy ontsag sig ook niet/ lasterlijk van onsen Saligmaker te spreken; en om een besluyt van sijn quade nukken te maken/ brak den eed van getrouwigheyd/ met de welke hy sich aan den Groot-
S vor- ... d n ... b sen ... b del. Vorst verlooft hadde; brak ook eenige Cosakken den hals/ om datse met hem niet wilden aanspannen; het selve dede hy aan de Waywode van sijn woon-plaats/ en een af-gezondene 1671.
van den Czaar, met een begenadiginge voor
Cornilo Jacoloff Hitman by de Cosakken. Hy Junius.
begaf sich weder van den Doon na de Wolga, met een sleep van schelmen/ gelijk hy was/ en quam in de Stad Saritza, daar hy de Inwoonders wijs maakte/ dat de Oorlogs-macht van den Czaar aan quam/ om hen alle om het le- Sijn twee-
ven te brengen/ daar in tegendeel troepen af- de af-val.
gezonden wierden/ om de Inwoonderen tegen Stenko te beschermen; waar over het volk verschrikt/ hem met sijn schelmen tot hun bescherminge in de Stad nam. Het eerste dat hy dede was/ den Overste van de plaats om het leven te brengen/ beneffens al de Burgers/ die met hem geen eenen lijn begeerden te trekken. Aldus trekt hy met sijn volk de troepen van den Czaar tegen en slaatse/ doodende den Veldheer met veel andere/ en menichte gevangen nemende. Hy bemachtigde ook de Stad t'Sornejaër, daar hy de Stad-voogt/ alle andere Bevel-hebberen/ en Moscovische Strelssen gedood heeft.

Hier van daan rukt hy voor Astrachan, op Hy neemt
een van de Monden der Wolga, niet verre van Astrachan
de Caspische Zee gelegen/ een plaats die twee in.
goede mijlen in den omvang heeft. Het Slot staat met een sterke Muur bewalt/ gelijk ook de Stad: maar de Voor-steden rondsom leggen meest open/ als daarse met een houten Staketsel versorgt zijn. Eertijds hebben de Tartaren de plaats beseten: maar de Czaar Juan Wassilowitz heeft hen de selve in het Jaar 1653. weder af-gewonnen; de Stoffen worden daar van de bovenste gewesten van Niesna en andere plaatsen op de Wolga gebracht/ maar sy handelen seer in soute Vis/ gelijk ook de Wolga boven alle andere stroomen Visch-rijk is; brengende een Visch voort/ Grooten
diese Belousa noemen/ van de welke sommige Visch in
wel drie vademen lank zijn/ en nauwelijks de Wolga.
van dertig mannen konnen gedragen worden. De Persianen, Indianen, Bacharen, Armeniers en andere vreemde Volkeren/ drijven daar seer grooten handel; de Plaats heeft ordinaarlijk meer dan 12000 Strelss of Schutters in Besettinge.

Stenko voor dese Stad komende/ zand eenige van sijn Cosakken daar binnen/ die de Strelssen en Soldaten/ die tegen den Gouverneur misnoegt waren/ bewogen hebben/ Stenko met sijn volk in te laten. Knees Juan Semonewitz

1671. Prosorofsky, zijnde toen in de Kerk om sijn Gods-dienst te plegen/ wierd daar uyt-gehaald/ en op een hoogen vierkanten Tooren gebracht/ die in het midden van het Slot/ als een Baken/ voor die uyt de Caspische Zee komen/ staat/ daar hy van boven neder geworpen wierd: eer dit geschiede/ luysterde hem Stenko yets in het oor/ waar op men sag/ dat de Knees het hooft schudde/ als yets weygerende; men gelooft/ dat hy hem aan de hand socht te krijgen/ maar die Heer sulks af-slaande/ most dien doodelijken sprong doen.

Junius. De Stad-voocht van een Tooren geworpen.

Sijn wreeden handel tot Astrachan.

Hy hier mede niet vergenoegt/ rechte daar voort alderhande wreede moorderyen aan/ brengende den broeder van den Stad-voocht met veel Edelen en Strelsen om den hals; veel andere/ die sijn zijde niet wilden verkiesen/ mosten den selven gang gaan; van de Duytsche en andere uyt-landsche Bevel-hebberen bleef niemand in het leven/ alleen eenig Hollandsch Scheeps-volk geraakte in de Caspische Zee: maar men wil/ dat dese mede achterhaald/ en om het leven gebracht zijn. d'Overste Thomas Beki, en Overste-Luytenant Jacob Wonderom, en andere meer/ wierden in de Wapenen op de Wallen gedood. Hy beroofde Kerken/ Kloosters/ Gods huysen/ en der rijkster Burgeren Woningen: de Cancelarye wierd verbrand/ en voorts de rijke Schat van den Czaar genomen en gerooft. Veel vreemde Koop-lieden/ die sich als doe in de Stad bevonden/ als Persianen, Indianen, Turken, Armeniers en Boucharen, wierden van hun koopmanschappen berooft/ en ten deelen dood geslagen; beyde de Soonen van den Gouverneur/ heeft hy by de voeten over de Stads Muuren laten hangen: daar na weder af-nemende/ heeft den eenen met veel quellingen en tormenten om het leven doen brengen/ den anderen half dood laten slaan/ en den Metropolitaan of Opper-Priester laten te huys brengen. De Vrouwen en Dochters der verslagene/ gaf hy sijn makkers en Soldaten/ of tot Wijven/ of tot misbruyk. Dit veroveren van Astrachan geschiede/ na berichtinge/ op den 28. Junij 1670.

Sijn vordere overwinninge en wreetheden.

Wanneer nu Stenko al dese onheylen had aan-gerecht/ trekt hy na Saritza, en van daar op Zaratof, dat sich ook aan hem over-gaf/ daar hy den Stad-voocht/ en veele Edelen mede deed om den hals brengen. Daar na gaf sich ook de Stad Samaroff aan hem over/ daar de Stad-voocht met veele Burgers mede gedood/ en den Schat van den Czaar wech-genomen wierd. Van Samaroff komt hy voor Simbiersky, welke plaats hy belegert/ bestormt en verbrand heeft: maar voor het Slot moesten veel van sijn Cosakken het leven laten: de Heer Juan Bogdanowitz Miloslaefsky was daar Bevel-hebber binnen/ die de plaats met een wonderlijke moedigheyt tegen desen Verrader beschermt heeft/ het welke soo veel goeds dede/ dat Stenko (allesints een overwinnaar) hier gestuyt wierd/ die sich anders na de Koninklijke Stad Casaan, niet verre van hier gelegen/ sou begeven hebben. Ondertusschen/ al schoon hy niet verder konde aan-trekken/ en genoegsaam geslagen/ en selfs gewond was/ liet hy niet na het geheele gewest te over-loopen/ en door af-gezondene de Landsaten op te roopen/ tot dat hy gedwongen was weder naar Astrachan te keeren. Hy beloofde een yeder allerhande vrydom/ en ontlasting van het jok der Bojaren, die hy land-plagen en verdrukkers van het volk noemde. 1671. Junius.

Sijn list om het Volk op rooyen.

Gelijk de gemeente blind en onbescheyden is/ en gemeenlijk alleen een saak van buyten siet/ alsoo hoorde men ook selfs binnen der Moscou losselijk van desen schelm/ als een die niet als de reddering en welstand der Ingesetenen/ en bevordering van de vryheyt socht/ spreken; soo dat de Czaar genootsaakt was/ door straf aan eenige/ een voor-beeld aan allen te beschaffen. Een seker oud man/ zijnde gevraagt/ wat men Stenko, indien hy der Moscou naderde/ doen soude? antwoorde/ dat men hem met Sout en Brood (een voornaam teken van vriendschap by de Russen) sou tegen gaan.

Een van Stenkos makkers gerecht.

Omtrent dees tijd wierd een van sijn voornaamste makkers en roer-vinken/ die sich onderwonden had/ het volk hier en daar op te maken/ in der Moscou binnen gebracht: dese ontving aanstonds loon na sijn werken/ sijn Armen en Beenen wierden af-gekapt/ en wierd soo voorts aan den hals op-getrokken/ en aan een Galge op-gehangen. Dese booswicht stelde alderhande loose listen/ om het volk te bedriegen/ in 't werk; onder anderen is dit een staal: sy hadden twee Scheepen of Booten toe-gemaakt/ van de welke het eene van binnen met rood Fluweel bekleed was; voor-gevende daar in te zijn de Prins Alexe Alexowits, die in sijn Vaders tegenwoordig-heyt/

Hun bedrieglijk listen.

1671. hept/ in het Jaar 1670. op den 17. Januarij/ in het Paleys in der Moscou, overleden/ en
Junius. den 18. daar na in de Hooft-Kerk tot Archangel by sijn Voor-vaderen begraven is; zijnde onbeschaamt genoeg te seggen/ dat dien Prins noch in het leven/ en by hem tegenwoordig
Valsche Prins opgemaakt. was: en om dien leugen beter schijn te geven/ had hy seker Jongeling van 16 jaren/ af-komstig van een Vorst der Petigerny Czierkassen, die hy voor desen gevangen had/ daar in-gestelt; welke Jongeling de Czaar ook genade gedaan heeft/ om dat hy tot dit werk gedwongen was/ gelijk hy ook misschien als noch in het Hof van Knees Jacob Codonewits Ziercasse onderhouden word. En vorders gaf hy voor/ dat dese Prins de handen der Bojaren ontvlucht was/ en sich tot bescherminge in sijn handen over-gegeven had; met by-voeginge/ dat hy ordre van sijn Majesteyt hadde/ om alle Bojaren, Raats-heeren en andere Edel-lieden meer/ als verraders des lands zijnde/ te verdelgen en dood te slaan; hier door kreeg hy het al aan de hand/ en vechtende de domme Russen voor de saak van een schelm/ als of het die van den Czaar waar geweest. Tot Smolensko wierd een seker persoon op-gehangen/ die seyde/ en daar op stierf/ dat hy de Prins Zarewits had gesien: maar dat was desen selven Jongeling.

Het ander Schip was van binnen met zwart Fluweel bekleed/ in het welke hy seyde de gewesen Patriarch Nicon te zijn/ die voor eenigen tijd door sijn Czaarsche Majesteyt, op het goed-vinden van de Patriarchen van Alexandryen en Antiochien van sijn ampt geset/ en in een Klooster by Beloser gezonden was/ daar hy misschien als noch in leven is. Door dese versierde handel heeft Stenko de saak soo verre gebracht/ dat de geheele land-streek by de Wolga, en vorder landwaards in/ op de been/ gelijk als tegen de Bojaren, geraakte; strekkende sich selfs het quaad tot aan de Steden Alliatur en Arsamas toe/ en komende het
Swaar opstand. getal der oproerigen wel tot 200000 mannen. Een groot gedeelte van de Czeremisse en Moordwijnsche Tartaren, en al de Russische Boeren/ in dien land-streek/ stonden tegen hun Heeren en Bevel-hebberen op/ slaande die dood/ ja hingense op/ en verdelgden te vuur en te zwaard al waarse by quamen: Ja dit vuur van muyterp brak soo verre door/ dat het tot op twaalf mijlen van Moscouw sijn vlammen sien liet. Toen docht het den Czaar 1671.
tijd een merkelijke oorlogs-macht op de been te brengen/ om dit groeyende quaad in sijn Junius.
aan-was te verdelgen. Dese ging in het laatste van September onder de Bojaar Knees Jurie Alexewits Dolgoroko te Velde/ en trof op den weg een party van vijftien duysend van dese moetwilligers aan/ die hem tot vier-malen toe met een reukeloose dommigheyd aanvielen/ maar ten laatsten door hem geslagen wierden: een groote menichte bleef op de plaats dood/ veel wierden gevangen/ ses Veld-stukken wierden verovert/ en Dolgoroko sloeg sijn Leger onder de Stad Arsamas, daar hy op sijn gemak al dese moetwilligers/ die in sijn handen vervallen waren/ ter dood dede brengen. Waarlijk (ten ware de billijkheyd Schrikkelijke Recht-plaats.
van de straf de grouwel wech-genomen had) dese plaats selver was verschrikkelijk om aan te sien: rondsom vertoonde sich niet als Galgen/ elk met dertig/ veertig/ ja vijftig galge-brokken beladen; hier sag men de onthalsde in hun bloed gewentelt leggen/ daar stonden eenige in de palen/ of de palen in haar gesteken/ van de welke sommige noch wel tot aan den derden dag toe leefden/ en spraken; soo dat binnen de tijd van drie maanden op die plaats wel omtrent elf duysend menschen door Beuls handen om-gebracht zijn geworden: het scheen daar de waare uyt-beeldinge van de Hel/ en hy vertoonde leeflijk een tweeden Radamanthus op sijn schrikkelijken Recht-stoel/ van de welke niemand onveroordeelt heenen ging. Dolgoroko aldaar sich onthoudende/ zand sijn oorlogs-volk aan alle zijden uyt/ die de eene Troep voor/ en de andere na van dit moetwillig gespuys sloegen/ verdelgden/ en gevangen namen: het gelukte hen seer wel/ dat dese wederspannigen niet in een klomp versamelt/ maar aan veel en verscheyden troepen wijd en zijd versprevd lagen; behalven dat/ kondese sich onder malkanderen/ over het hoogste gesag/ mede niet verstaan; en sekerlijk/ indien al dese soo geweldige macht (komende/ als gesegt is/ tot Groote macht der Rebellen.
twee honderd duysend mannen) by-een was versamelt/ en eendrachtig geweest waar/ het soude de Groot-Vorst al zwaar genoeg gevallen hebben/ sich daar tegen te redderen.

In dit slaan en verdelgen der weder-

spanni-

1671. spannigen / hebben sich de Uytlandsche Bevel-hebberen uytstekende wel gedragen / die hun volk op een seer bequame maniere op den dommen vyand wisten aan te voeren / sonder dat'er een van allen dood gebleven is. De stoutste onder desen oproerigen hoop waren die van de stedekens Lijsko en Morakko, als mede die van Pauly Perewoos. Sy hadden het Klooster Mocarioff verscheyden maal bestormt / en veel volks daar voor gelaten: maar hebben het eyndelijk door schelmery van een Jode vermeestert / en den buyt wech-gevoert.

Junius.

Morasko bleef lang hartnekkig / maar die van Lijsko quamen by tijds aan de hand / en leverden dertig van de Hooft-rebellen / benefsens een Neve van Stenko, in handen van den Groot-Vorst, en kregen des selfs genade. Onder de gevangenen wierd ook een Nonne, bekleed in Mans kleederen / tot den Knees Jurie gebracht: dese / soo verwaad als sy was / had het bevel over 7000 mannen gehad / en sich over-al boven maten stout en dapper getoont / tot datse in handen geraakte; sy wierd beoordeelt levendig verbrand te worden: want het word by den Russen voor een over-groote / en de hoogste straf-waardige sonde geacht / het Klooster te verlaten; sy toonde sich gantschelijk niet voor de dood verschrikt / en seyde noch voor haar sterven / dat sy wel wenschte dat sich andere soo moedig getoont hadden als sy gedaan hadde / sy souden Knees Jurie met sijnen aanhang de staart op-gebonden hebben; sy maakte voor haar dood menig-maal het Kruys-teken over sich / en leyde sich soo stillekens in een Stoob, een houten huysken / boven met vier gaten open / neer / en liet sich alsoo tot assche verbranden.

Nonne oorlogt in mans kleederen.

Word levende verbrand.

(Ter selver tijd wierd ook een van Razins beste makkers / zijnde genoegsaam sijn rechterhand geweest / ter gericht gebracht; dese wierd de armen en beenen af-gekapt / en daar naar het hooft af-geslagen / de romp wierd voort met een Touw aan een Galge op-gehaalt / en alsoo ten toon gehangen.

Andere Verraders gestraft.

De gevangens wierden gemeenlijk seer zwaarlijk gepijnigt / en gevraagt wat sy met dese wederspannigheyd voor hadden? gaven tot antwoord / dat sy van meninge waren geweest / na der Moscouw te komen / en al de Bojaren om den hals te brengen: hun krijgswoord was in 't gemeen *Not Schai*, dat is / Onverhoets, of schielijk te seggen / als willende daar mede aan-wijsen / als dat de Zaarewits, of Prins Alexe Alexewits, hen onverwacht / en als van den Hemel toe-gezonden was.

1671. Junius.

Aldus heeft dese Knees Jurie in de tijd van drie maanden een eynde van desen gevaarlijken opstand in dien Land-streek gemaakt: maar aan andere Oorden was het noch soo klaar niet. Knees Constantijn Zarabatoff is door ordre van den Czaar naar Tamboof gezonden / om aldaar mede dit gespuys tot reden te brengen / gelijk hy met goede spoet gedaan heeft; soo dat eyndelijk die onrust t'eenemaal (niet sonder duysenden van menschen door Beuls handen / en over de 100000 door het oorlogszwaart te doen sneuvelen) gedempt is geworden; soo veel bloeds en jammers veroorsaakte een verdorven Lit in een Lichaam van Staat.

Maar om tot dit Goddeloos werk-tuyg der duyvelen desen Stenko Razin weer te keeren: dese onder Simbierskie (als elders gesegt is) geslagen / en met sijn over-gebleven volk naar beneden gesakt zijnde / koos voor een wijl de open lucht voor sijn verblijf / onthoudende sich nu hier / dan daar / en latende een van sijn makkers Sjorteous, bygenaamt Duyvels Knevel, in het gesag over Astrachan; hy aldus over-al zwervende / is eyndelijk door den Hitman Cornilo Jacoloff, en de Donsche Cosakken die den Czaar noch getrouw gebleven waren / looslijk gevangen / en naar der Moscouw gevoert: dese Hitman Cornilo Jacoloff was Peeter of Doop-vader van desen Stenko, en van hem altoos als sijn Vader geacht / waar over hy geen het minste vermoeden van hem en sijne lagen hadde: maar sijn trouweloosheyd tegen sijn Heer verdiende van niemand met eenigen trouwe geloont te worden. Hy wierd omtrent Saritza gekregen / en alsoo naar een lange Reyse van wel twee honderd mijlen in Moscouw gebracht / geduurende welke Reyse men hem wijs maakte / dat hy daar maar gebracht wierd om met den Czaar te spreken / en hem bericht van alles te doen; gelijk hy ook noch wel soo dwaas was / als sich in te beelden genoeg tot sijn verschooninge in te brengen sou hebben. Maar sijn broeder Frolka, die met hem gevangen was / toonde sich boven maten droevig / en van een beter aard als Stenko, die hy al wat van hem bedreven was / als de eenige oorsaak toe-schreef. Als Stenko sijn broeder op sekeren tijd seer droevig sag / trooste hy hem met dese woorden: Hy soude slechts goeden moed hebben, sy souden,

Stenko word gevangen.

als

1671. Junius. als sy in Moscou quamen, groote eere genieten; duysenden van menschen, en de groote Bojaren souden hen tegen komen om hen te sien: en in dit laatste sprak hy de waarheyd. Wanneer hy omtrent een mijl van de Stad was/quam hem een Wagen tegen/ alleenig om hem/ volgens sijn voorsegging/ af te halen: op het achterste van desen Wagen stond een Galge op-gerecht; eerst wierd Stenko van sijne Syde kleederen/ die hy tot daar-en-toe aan-gehad hadde/ ontbloot/ en met slechte vodden aan-gedaan/ toen stelde men hem op den Wagen onder de Galge; van den dwars-balk wierd een keeten af-gelaten/en die om sijn hals vast gemaakt; sijn rechter-hand was aan de rechter/ en sijn slinker aan de slinker paal/ gelijk ook beyde sijn voeten vast-gekeetent; staande soo met handen en voeten uyt/ en met den hals op-gestrekt. Sijn broeder Frolka, met keetenen aan den Wagen vast-geboeyt/ volgde te voet na. Met dese zegenpraal quamen sy binnen Moscou, beschouwt van veel duysenden van menschen/ van alderhande slag en staat; hy sag niemand aan/ maar sloeg sijn gesicht geduuriglijk ter aarden neder. Aldus bracht men hen op het Sems-hof, anders het Raad-huys van Moscou; sy wierden beyde gepijnigt: maar wat sy daar al bekent hebben/ is ons niet te vooren gekomen/ alleenlijk had hy sich over sijns broeders dood beklaagt. Als Frolka sich onder het pijningen seer jammerlijk aan-stelde/ trooste hy hem/ met te seggen: hy moste gedenken, wat hy al voor goeds genooten had, in wat eer en aansien hy onder de sijne geweest was, en hoe veel duysenden hy onder sijn gesag gehad hadde, en dat het hem nu niet verdrieten most, dit suur voor het soet te smaken, en andere van diergelijke troostelijke redenen meer. De Russen hebben een bysondere wijse van pijnigen/ als datse de schedel van het hooft der misdadige laten scheeren/ en daar kout water op druppen laten/ het welke men segt seer groote pijne te veroorsaken. Wanneer sy nu aldus geschooren wierden/ sou Stenko tegen sijnen broeder gesegt hebben: Broeder ik heb wel gehoort, dat niemand tot een Priester geschooren word, ten zy hy een geleert man zy: wy zijn beyde slechte en ongeleerde lieden, en evenwel word ons de kruyn geschooren.

Vier dagen na sijn aan-komen in Moscou wierd hy met sijn broeder op de Richt-plaats voor het Slot geleyd/ om ter dood gebracht te worden; men las hem sijn vonnis voor/ het welke op dese misselijke wijse luyd als volgt:

Copie van de Sententie van Stenko Razin, *hem op de Richt-plaats den 6. Junij, Anno* 1671. *in der Moscouw voor-gelesen.*

Schelm, en van God af-getreden Rebel, Donsche Cosak, *Stenko Rasin*, in 't Jaar 7175. (alias 1667.) hebt gy vergeten de vreese Gods, en den Grooten Heer Czaar, en Groot-Vorst *Alexe Michailowits*, van Groot, Kleyn en Wit Rusland selfs Erhouder, sijn groote genade, en dien gy aan hem gedaan hebt, en hebt tegens sijne Czaarsche Majesteyt gerebelleert: en andere Cosakken met u versamelt hebbende, zijt gy te samen naar de Revier Wolga gegaan, om uwe Schelm-stukken te plegen; daar komende, hebt gy groote schade aan veele Lieden gedaan, overweldigende de Nasaden, groote Booten, met gesouten Vis ende Sout geladen, toe-behoorende den Patriarch, de Kloosters en andere, ook de Booten van verscheyde Koop-lieden: En dese geweld bedrijveryen hebt gy geoeffent tot onder de Stad Astrachan. Ook hebt gy Schelm tusschen Astrachan en t'Sornejaër sijn Czaarsche Majesteyts Waywode *Simon Beklonewitz*, die aan u gezonden is geweest, om u te spreken, berooft en dood geslagen, en daar naar in 't Water geset; soo hebt gy ook een Moscouws Strelets Susora, die ook aan u was gezonden, van gelijken gedood. Als uyt Astrachan na de Stad Janko waren gezonden een Waywod en twee Russche Colonels met Soldaten, om u voor eerst met goede te bespreken, dat gy van uwe Schelm-stukken afstand soude doen, en sijn Majesteyt om Pardon bidden, hebt gy beyde de Colonels op-gehangen, en zijt met uwe Cosakken uyt Janko in Zee gekomen, en uyt de Zee weder op naar de Wolga, alle Plaatsen van Vis-vangst ruineerende, en de Tartarsche Wooningen verbrandende. Ook zijt gy Schelm onder de Stad Terriki geweest, en hebt in de by-leggende Plaatsen veel schade gedaan; als ook in 't gebied van den Koning van Persien op Zee zijnde, hebt gy des Konings van Persiens Onderdanen berooft, nemende de Koop-lieden haar goederen af, en de selve dood slaande; ook

Nn hebt

Marginal notes: Stenko en sijn inkomen in Moscou. — Vonnis over Stenko en sijn broeder gegaan. — Stenko troost aan sijn broeder. — Wijse van pijnigen by de Russen.

1671. Junius.

hebt gy eenige Steden in Persien geruineert, en groote differentie daar door veroorsaakt; ook hebben de Astrachansche Strelsen op uw Schelms ordre haren Overste dood geslagen, en hebben sich by u gevoegt, en in verscheyde Plaatsen groote schade gedaan. Gy hebt ook een Boot van den Koning van Persien op Zee genomen, en alle Waaren gerooft, en dien Copsien, den oppersten Koop-man sijn Soon, met andere Persianen dood geslagen, oeffenende vorders op Zee en de Wolga groote Schelm-stukken met rooven en moorden: Anno 7177. (alias 1669.) heeft de Waywode uyt Astrachan Heer *Juan Semeunowitz Prosorofsky* tegen u gezonden een Waywood ende Stolnik Knees *Simon Levof*, met sijne Czaarsche Majesteyts Armee, die u met uwe Cosakken hadde omringt, en soude u ook konnen geslagen hebben, 't welk gy Schelm met uwe Cameraden siende, hebt twee van u beste Cosakken tot den Waywood gezonden, biddende in den naam van alle de Cosakken, dat sijn Czaarsche Majesteyt hun mochte pardonneeren, met belofte dat sy weder na huys souden keeren, en in toekomende geen quaad meer aan-vangen soude: maar sijne Czaarsche Majesteyt in alle getrouwigheyd dienen, en geen questie of differentie tusschen hare Czaarsche Majesteyt en den Koning van Persien veroorsaken, en op de Wolga noch op de Caspische Zee meer om rooverye soude komen: Waar op die 2 Cosakken in den naam van 't gantsche Leger een Eed hebben gedaan, en hebben aan hare Majesteyt gezonden 7 Persoonen, om Pardon te versoeken, en is gebleken, dat dit niet anders als bedrog is geweest, sulks van sijn Czaarsche Majesteyt verworven hebbende: En wierd gy van Astrachan na den Don tot uwe Woon-plaatse af-gelaten, met alle de geen die by u waren: maar gy hebt sijn Czaarsche Majesteyts genade vergeten, en onderwegens op de Wolga groote rooveryen geoeffent, ende komende tot Zaaritze hebt gy een Waywood geslagen, en groote schade gedaan. Anno 7178. (1670.) hebt gy Schelm met u Cameraden insgelijks vergeten de vreese Gods, af-tredende van de Heylige Algemeene Apostolische Kerk; want gy op den Don zijnde, van onsen Heere Jesu Christi lasterlijke woorden hebt gesproken, en hebt verboden Kerken te bouwen, en in de voorige Gods-dienst te verrichten, en hebt alle Pristers verjaagt; en die Lieden die trouwen souden, hebt gy, in plaatse van trouwen, rondsom een Boom laten gaan. Ook hebt gy Schelm vergeten sijne Czaarsche Majesteyts genade, die aan u en u Cameraden in plaatse van de dood het leven vergunt hadde, en hebt weder tegens sijne Czaarsche Majesteyt gerebelleert, en zijt na de Wolga gegaan, om uwe schelmerye met roven en moorden te plegen, en hebt eenige eerlijke oude Cosakken, die met u niet hebben willen toe-stemmen, berooft, en daar na dood geslagen, en ook den Waywode, aldaar op den Don zijnde. Desgelijks hebt gy ook den Tiletss, die met sijne Czaarsche Majesteyts begenadig-brief aan den Atoman *Cornelio Jacoloff*, en aan de andere Donsche Cosakken was gezonden, dood geslagen en in 't water geset, en den andere Waywode soo geslagen, dat hy daar van gestorven is. Gaande van den Don met uwe by-hebbende Cosakken, zijt gy gekomen aan de Stad Zaritza, en hebt aan de Inwoonders der selver Stad listelijk voor-gegeven, als dat sijne Czaarsche Majesteyts Armee aan-quam, haar alle dood te slaan: Maar sijn Czaarsche Majesteyts Volk was aan haar gezonden, om hen tegens u te assisteeren; op welk voorgeven sy hen aan u hebben over-gegeven, en hebben u in de Stad gelaten; daar in komende, hebt gy den Gouverneur of Commandant *Tergnowa*, en alle de Burgers, die aan u quaad-doen niet en wilden deelachtig zijn, dood geslagen en in 't water gesmeten, en zijt tegens sijne Czaarsche Majesteyts Krijgs-volk voort getrokken, en hebt het selve met bedrog geslagen, en haren Oversten *Juan Lapatenin* en de Overste Luytenant *Feder Jekschijm*, en Luytenants, na dat hun veele tormenten aan-gedaan hadde, in 't water laten smijten, en hebt van sijne Czaarsche Majesteyts Nassaden of Booten, die met Rogge waren geladen, wech genomen, en veele Koop-lieden berooft. Daar na zijt gy na de Stad t'Sornejaër getrokken, en hebt den Gouverneur *Juan Sergeoff* en alle Officiers, en veele Moscovische Strelsen gedood. Komende van Astrachan, hebt gy eenige van u schelmsche Cosakken, die de Strelss en Soldaten souden bewaren tot over-geven, en dat sy den Bojaar en Waywode aan u souden over-leveren: daar op d'Astrachansche Soldaten de Stad aan u hebben over-gegeven, ende hebben haar met u vervoegt; met welke Schel-

1671. Schelmen en Rebellen gy den Bojaar Knees *Juan Semonowits Proſoroffsky* hebt uyt de Kerk
Junius. getrokken, en van een hoogen Tooren doen neder-werpen, en ſijn Broeder nevens veel Edel-lieden, Officiers en Strelſs, die met u weygerden te willen zijn, hebt gy alle dood laten ſlaan, nevens veele Koop-lieden, eenige met ſware tormenten ter dood brengende: Gods-huys, Kloosters en ſijne Czaarſche Majeſteyts Schat, en veele Huyſen van de voornaamſte Burgers hebt gy berooft. Alle Rijks-ſaken en Schriften in de Cancelary hebt gy verbrand, en ſulke beſpottinge gepleegt, als in geen tijden gehoort is; gy hebt ook ſonder eenige ſchaamte Prieſters, Monnikken en Nonnen naakt laten uyt-kleeden, gelijk ook veel andere Lieden, en de ſelve onmenſchelijk laten ſlaan, dat ſy ſouden bekennen, waar ſy haar rijkdommen verborgen hadden: Ja ſelfs de kleyne Kinderkens en hebt gy niet verſchoont. Des Konings van Perſiens Coepſienen, en veele uytheemſche Koop-lieden, als Perſianen, Indianen, Turken, Armeniers en Bargare, die op de ſelve tijd om haar Koophandel daar waren gekomen, hebt gy Schelm veel dood geſlagen en haare Waaren berooft, en den Grooten Schaach van Perſien veele queſtien veroorſaakt. Boven dat konde gy van bloet niet verzadigt worden, maar zijt in't vergieten van ſoo veel onſchuldig bloet voort gevaren, en hebt de onnooſle Kinderen, beyde Soonen van den Bojaar Knees *Juan Semeuwowitz Proſoroffsky*, by de beenen over de Stads Muuren laten op-hangen, en weder af-nemen, en na veele marteliſatie d'eenen laten om-brengen, en d'ander ſoo laten ſlaan, dat gemeynt hebbende dat niet konde leven, hebt hem ſoo aan de Miterpoliten laten brengen. d'Aſtrachanſche Strelſen, ſegge Schrijvers, die haar Czaarſche Majeſteyt gedient hebben, en uwe Schelm-ſtukken niet hebben toe-geſtemt, hebt gy met vreemde ſtraffe laten dooden, en de ſelve by de Ribben laten op-hangen, datſe alle met ſeer ſware tormenten ſouden ſterven. Ook hebt gy Schelm in Aſtrachan, na dat gy veel eerlijke Coſakken hebt omgebracht, hare Vrouwen en Dochters tot ſpot over-gegeven, en tot misbruyk aan uwe Godvergeten Cameraden en Schelmen, en aan de Prieſters bevoolen op uwe Zegels en ordre, en niet op der Miterpoliten bevel haar te cotuleeren: Beſpottende alſoo Gods Kerke en de Ordonnantie der Heylige Apoſtelen, achtende dat Sacraments-teken niet: en de Prieſters, 1671.
u niet willende gehoorſamen, hebt gy in de Junius.
Wallen geſet, of daar in laten ſmijten. Ook hebt gy ſijne Czaarſche Majeſteyts Schat en Ducaten in Aſtrachan, ſo onder *Juan den Turk* geweeſt, wech-genomen: En na veele bloedſtortinge zijt gy van Aſtrachan na Zaritza getrokken, en van daar de Reviere op na Zaaratof, welke Inwoonders ſich aan u hebben overgegeven, daar gy ſijne Czaarſche Majeſteyts Kooren-gelt en veel Proviant hebt gerooft, en den Waywood *Corſma Kutoſin* met veel Edellieden dood geſlagen. Van Zaaratof zijt gy Schelm, in u boos voornemen voort-gaande, gekomen onder de Stad Samarof, die ſich ook aan u heeft over-gegeven, alwaar gy ſijne Czaarſche Majeſteyts Schat ook hebt wech gerooft, en den Gouverneur *Juan Altimoff*, met veele eerlijke Burgers, die aan u zijde niet wilden, dood-geſlagen. Van Samarof zijt gy Godvergeten Schelm voort-gegaan, en gekomen onder de Stad Simbierskoy, welke Stad gy ook belegert hebt, tegens ſijne Caarſche Majeſteyts gezondene macht geſlagen, en beſtormt, ook groote ſchade gedaan; en hebt ook gezonden tot veele Steden, by de Aarde Wal, eenige van u ſchelmſche Cameraden, met bedriegelijke ſchelmſche Schriften, daar in ſchrijvende, als of den Soon van onſen Grooten Heer Czaar, hoog-loffelijker gedachtenis, onſen *Zaarrewitz*, en Vorſt *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, noch in leven waar, en dat gy op ordre van ſijn Czaarſche Majeſt. quaamt, om alle Bojaren, Raatsheeren, &c. van ſijn Majeſteyts Natien, ſoo wel Groote, Edellieden, Strelſen als Soldaten, en voorts ſijn Zaarſche Majeſteyt ſelfs dood te ſlaan, als of ſy Verraders waren: En den Soon van onſen Groot-Vorſt Heer Czaar, hoog-loffelijker memory, onſen Heer *Zaarrewitz*, en Groot-Vorſt *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, na den wille Gods het Aardrijk verlaten, en is over-gegaan in de eeuwige ruſt des Hemelſche Rijks, het welk geſchied is in ſijn Paleys, in preſentie van ſijn Heer Vader, onſen Grooten Heer, in het Jaar 7178. den 17. Januarij, en ſijn Lichaam is begraven in Moſcouw, in de Hooft-Kerk van St. Michiel, nevens ſijne Voor-ouderen, den anderen dag, zijnde den achtiende Januarij, in preſentie van ſijn Heer Vader, onſen

 Heer

1671. Juniùs. Heer Czaar ende Groot-Vorst *Alexe Michailowitz*, van geheel, groot, kleyn en Wit Rusland selfs Erhouder, daar by ook waren de Heeren *Alexandriske*, Patriarch Paysien, de Patriarch van Moscouw *Joseph*, met veel andere Miterpoliten, Eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten en Priesters, welk overlijden van d'Heer *Zarewitz*, hoog-loffelijker gedachtenis, en Groot-Vorst *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, niet alleen hier, maar ook in andere Wijken kenbaar is, ende gy God-vergeten Schelm ende Verrader hebt soo grooten sake bedocht, willende daar door onder 't Volk een tribulatie brengen, ende noch onschuldig bloed vergieten, 't welk grouwelijk is te bedenken. Ook hebt gy Schelm listelijk over-al laten voorgeven, als of den Munnik *Nicon* met u was, waar mede gy Schelm veele hebt geërgert, ende dese *Nicon* is op ordre van sijne Czaarsche Majesteyt, volgens de condemnatie van den Patriarch, van sijn Ampt af-geset, ende is naar Belooser, in 't Klooster Vera Pondt, ende is noch aldaar. Ook soo hebt gy Schelm en alle God-vergetene mede-hulpers en Verraders geschikt, in de Armée van de Heer Bojaar Knees *Jurie Alexewitz Dolgeroecke*, haar aan-radende, datse souden rebelleeren, maar sulks is door Godes verhinderinge niet geschied. Van gelijken hebt gy Schelm, leggende onder de Stad Simbiersky, met alle uw stormen en practijken niets konnen verrichten; alsoo dat door de genade van God Almachtig, en met hulp van onse Lieve Vrouwe, de Moeder des Heeren, de troost der Christenen, en op voor-bidden van den Heyligen Vader en wonder-werker *Sergius*, of de Militie, en door 't geluk van onsen grooten Heer Czaar en Groot-Vorst *Alexe Michailowitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, als ook van de Hoog-gebooren Heer onsen *Zaarrewitz*, ende Groot-Vorst *Juan Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, en ook de dienstige ende vlijtige bevorderinge van sijne Czaarsche Majesteyts Krijgs-lieden, zijt gy Schelmen, Rebellen en Verraders onder de Stad Simbiersky, en in veel Plaatsen geslagen, en gy Schelm waart verwond, ende 't meesten-deel van uwe schelmsche t'samenrottingen verslagen, en met weynig zijt gy na beneden geretireert: In veele andere Steden nevens de Aarde Wallen, hebben de Inwoonders op u schelmachtig schrijven gerebelleert, en hebben over-al de Gouverneurs dood geslagen, en in 't Water gesmeten.

En gy Schelm *Frolka* hebt u gevoegt tot de schelmery van u Broeder, ende zijt met andere Schelmen in verscheyde Ukranie of Grense-steden geweest, daar gy veel onnosel bloed vergooten, en veel schade gedaan hebt: In welke uwe Duyvelsche hoop gy Schelmen en Eed-overtreders, *Stenko* en *Frolka* met alle uwe Cameraden hebt willen de Heylige Kerke bespotten, niet wetende de genade van de alderheyligste Moeder Gods, de hoope der Christenen, en den Moscovischen wonderwerker *Sergius*, tot de Rijks-stad Moscouw, en tot het geheele Moscovische Rijk: Gy zijt met alle de uwe in sulken Godloosheyd gekomen, dat gy na den name van onsen grooten God, die in de drie-eenigheyd gelooft werd, ende de Moeder des Heeren *Jesu Christi*, die Voorbidster der Christenen en hoope, niet en hebt willen hooren, en al u vertrouwen geset hebt op uw Duyvelsche practijken, in welk schelmachtig bedrijf gy zijt geweest van 't Jaar 7175. tot dit Jaar 7179. den 4. April, toe; in welke tijd gy onschuldig bloed hebt vergoten, sonder verschooninge van kleyne onnoosle Kinderen. Den 14. April, des Jaars 7179. door de groote genade van God Almachtig, en na den schuldigen plicht tot onsen Grooten Heer Czaar en Groot-Vorst *Alexe Michailowitz*, ende door onse Armee *Cornelio Jacoloff*, door sijne dienst ende bevlijtinge, als mede door de gantsche Donsche Armee, zijt gy Schelm gevangen, ende tot sijn Czaarsche Majesteyt gebracht, en hebt in 't examineeren en op de pijne uwe Schelmerye bekend en gestadet. Voor welk u grouwelijk bedrijf tegen God Almachtig, ende tegen onsen grooten Heer Czaar en Groot-Vorst *Alexe Michailowitz*, van gantsch, groot, kleyn en wit Rusland selfs Erhouder, om uwe Verraderyen en Rebellye, en om de ruine, die gy aan het gantsche Russche Rijk veroorsaakt hebt, heeft sijne Czaarsche Majesteyt bevoolen, en de Bojaren hebben toe-gestaan, en u gecondemneert gevierendeelt te worden.

Hy maakte daar gantsch weynig wesen van/ en sprak niet een enkel woord daar op/ maar

stond

1671. stond meest met het hooft neder-gebogen. Wanneer hy nu sijn recht ontfangen soude/ kruyste hy sich eenige malen / stellende sijn aangesicht tegens sekere Kerk / Presieste Casansche, of de alderhoogste Moeder des Heere van Casaan genoemt; voorts boog hy sijn hooft tot driemaal / na verscheyden oorden / tegen de Gemeente / seggende / soo veel als vergeeft het my / in sijn Taal / en alsoo wierd hy neder-gelegt / en met sijn beenen en armen op balken vast gemaakt / en van onderen na boven de leden in stukken / en daar na mede het hooft afgeslagen. Dit ging seer wakker en vaardig toe / en was in een korten tijd gedaan/ sonder dat hy ondertusschen soo veel als een sucht van sich gaf / of eenig gevoelen van pijn toonde. Sijn armen / beenen/ en hooft / wierden op vijf pennen / aan verscheyde plaatsen in Moscou, ten toon gestelt / en de romp de honden voor-geworpen. Sijn Broeder/ wanneer hy tot de straf geleyd wierd / riep uyt / hy hadde den Czaar een woord te spreken; men vraagde wat het was? hy antwoorde / dat hy het aan niemant/ als aan sijn Czaarsche Majesteyt, wilde seggen. Hy wierd daar over voor als noch in het leven gelaten. Men wil dat hy te kennen gegeven heeft/ waar Stenko sijn geroofde rijkdommen en schatten begraven hadde. Aldus nam de moedwil van desen Landplaag een eynde. Sijn Stede-houder Sjorteous Duyvels Knevel, die hy in Astrachan gelaten had / heeft daar / na men verneemt / na de wijse van sijn Overste begonnen aan te gaan / en den Metropolit, of Opper-Priester/ en veel anderen/ om het leven doen brengen.

Junius. [Stenko] sijn [stra]f.

Tot Dublijn, in Ierland, geraakte op den vijfden van dese Maand de brand in des Konings Magazijnen / daar het een groot geluk bevonden wierd / dat'er maar twee vaatjens Buskruyt in waren / maar veel Geweer en ander Oorlogs-gereedschap is daar door verbrand. Dit ongeval wierd daar na gevolgt van een groote beroerte / voortkomende daar uyt/ om dat 30 Musquettiers eenige in de Gevangenis brachten. Dese wierden op de Kaaye der Koopliedeu van een deel Prentises, of Leerjongers / besprongen/ die hen met degens en braadspeeten te keer gingen: onder welk gerucht de Gevangenen / die mede van dat slag waren / het ontsnapte; evenwel wierden wel drie of vier van dese Lekkers nedergevelt / en verscheyden gequetst; daar op wierd weer een deel andere van dese Jongens by de kop gevat / het welke weder een nieu getier langs de Stad verwekte: maar door de komst van den Opper-Schout / die met omtrent 100 Edellieden te paard / beneffens eenige van de Guarde, aanquam / stilde het gerucht wel haast / en de Muyters verscheyden hier en daar.

[De]s Koning's Magazijnen tot Dublijn verbrand. Beroerte aldaar.

Junius.

De Koning van Vrankrijk dede noch met alle kracht tot Brest aan sijne Schepen arbeyden / zijnde van meeninge een schoonen Oorlogs-vloot in Zee te brengen / sonder dat men noch anders als ramen konde op wie het gemunt was. Hy spaarde geen gelt of middelen om hout en yser uyt Sweden by-een te halen. Vier voorname Oorlog-schepen / de Royale Son met 130 stukken / de Koninginne met 104 / en de Donderaar of Tonante, en d'Oriflame, elk mede van 104 stukken / liepen tot Brest van de stapels; al door gehuurde Hollanderen opgemaakt. Al het Beeldewerk daar aan wierd seer heerlijk vergult / als offe meerder tot parade en pronk / als om te vechten / souden dienen. Men hoorde ook van twee Schepen van Suratte, die aldaar verwacht wierden / maar beter / dat de Indianen hun Comptoir hadden afgeloopen / waar door de Koopliedeu van daar verhuysen moesten.

Julius. *Vrankrijks* toerusting ter Zee.

In America hadden de Portugeesen ook dat ongeval / dewijl op St. Paul de Loando de Blanken 3000 Swarten hadden wech-gevoert / waar door de Swarten by nacht op de Blanken waren gevallen / en wel 500 daar van om den hals gebracht hadden. De overgeblevene sonden terstond naar Brasil om bystand / het welke sy verkregen / en hielden sich alsoo seker tegen dese Barbaren. Tot Lissabon wierden door de Ketter-meesters twee persoonen / en tot Coimbra wel tien soo mannen als vrouwen verbrand / om datse Joodsch geworden waren / veel anderen wierden met een bannissement, en het verbeurt-maken van hunne goederen / vry-gelaten. Men rekende dat het getal der Joden, die soo hier als elders verbrand waren / tot op 80 persoonen van beyde Geslachten quam. Hier by quam een besluyt van den Raad van Staten / behelsende/ Dat alle die het Jodendom beleden, en onder de macht der Kettermeesters waren, uyt het Koninkrijk souden gebannen werden. En indien eenig Edelman namaals aan eenig Christen Geslacht quam te trouwen, van het welke de Voor-

Handel der *Portugeesen.*

Joden verbrand.

1671. Julius.

saten Joden geweest waren, de selve van sijn Edeldom sou berooft worden. Toen quam ook tot Madrid nader bericht van den Gouverneur van Cartagena, Pedro Ulloa Ribidineira, wegen het uytplonderen van het Eyland Catharina, en het overvallen van Panama, door die van Jamaica, met begrooting van de schade wegen het geroofde/ tot op vier millioenen; al het welke de Spaanschen groot nabedenken gaf.

Bericht van den Taffiletta.

Binnen Cadix quam ook van Zalée een Italiaansche verloochenaar/ die in dienst van den Taffiletta geweest was/ vluchten; dese van den Hartog van Veraguez, Bevel-hebber aldaar/ ondervraagt/ seyde dat de Taffiletta, wanneer hy van daar vluchte/ met 90000 wel-geoeffende Soldaten/ in en om Zalée gelegert lag/ veele Hoogduytschen, en andere Europische, sijne Bevelhebberen zijnde. Hy had een schoone Artillery by sich/ die hy aldaar van St. Cruz, door hem verovert/ had doen brengen. Hy was nu van meening Mamora, en daar na Ceuta, Tetuan, en ook selfs Algiers aan te tasten/ waar over terstont noch 400 Spangiaarden na Mamora over-sond/ om de Mooren te verhinderen/ datse niet weder/ gelijkse voor-heen gedaan hadden/ hun overwinning tot in Spangien mochten komen uyt te breyden. Na Panama wierden ook eenige honderden Spangiaarden gesonden/ om diergelijke overvallen met kracht te verhoeden.

Sijn Hoogheyt komt weder van Berlijn.

Sijn Hoogheyt/ de Prins van Orangien, quam ook deser dagen wederom van sijn reyse naar Berlijn, mede-brengende een schoon gespan van Littauwsche paarden/ die hem van den Keurvorst van Brandenburg vereert waren; hebbende mede in het Leger voor Brunswijk geweest/ daar hem groote eere wierd aangedaan. De Heeren Staten stonden ook de Afgesanten van de Stad Keulen merkelijke hulpbenden toe/ tot bewaringe van hunne Stad; daar men vast aan de Vestingen arbeyde/ om ten eersten in staat van wederstant te zijn. Ondertusschen/ terwijl die van de Stad met eenige Commissarissen, wegen den Bisschop/ in het Klooster der Dominicanen in onderhandelinge waren/ komt een Pagie van den Bisschop van Straatsburg, en steelt den stok of staf van den eersten Burgemeester/ die mede in de Vergadering was/ wech. Wanneer nu de geseyde Bisschop meende in de Karosse te treden/ om uyt te rijden/ gaf hem de Burgemeester sulks te kennen.

Burgemeesters staf tot Keulen gestoolen.

De Burgemeester dan komt weder in de Vergadering/ en protesteert hooglijk over dit begaane ongelijk en dese verkleyninge. De Bisschop verschoonde hem/ met te seggen dat sijn Pagie een vreemdeling was/ en geen kennis hadde van ontsag te dragen/ of het punt van eer te ontsien: en in der daat/ indien sulks buyten/ en onder kennisse van den geseyden Bisschop geschied was/ sy waren daar alle niet goed koop afgekomen. De Bisschop voorder/ om sich te verschoonen/ schreef een brief aan den Keyser, soekende het werk een anderen schijn te geven: maar naar het seggen van die van Brussel, soude sulks sijn eerste maal niet zijn geweest; want omtrent 6 jaren verleden/ sou de selve Bisschop tot Keulen op een maaltijd geweest zijn/ alwaar het selve gebeurde/ vindende sich de Heer Paulus Arsenius, Opper-Vicarius, mede van sijn bevelstok/ die hy als Burgemeester voerde/ ontbloot/ die hem den Bisschop/ als om te sien/ had afgeeyscht/ en soo de trappen af-smeet/ met dese woorden: Siet daar legt het Gouvernement of gesag van Keulen ter aarden. *Et manet alta mente repostum.*

Op den 20. van dese Maand quam Don Emanuel de Lyra in den Haag/ daar hy de Sweden loffelijk de beloofde Subsidie-penningen betaalde. Korts te vooren/ op den veertienden/ wierd in Holland dit Placcaat van de Wijnen afgekondigt en aangeslagen.

DE Staten van Holland ende West-Vriesland, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt, Doen te weten: Alsoo wy tot beneficieeringe, verbeteringe, ende esguale practijck van het middel van den Impost van de Wijnen, mitsgaders voor den dienst van 's Lands Finantien, by onse Resolutie van den 18. February lestleden goed gevonden hebben alle Magistraats-persoonen, en Ministers van de Steden, Stem hebbende in onse Vergaderinge, mitsgaders alle die gene, die als Schepenen, Commissarissen over de judicature van onse gemeene Lands Middelen, in de voorsz. Steden staan, ende voorts alle andere huys-houdende Persoonen, tot vijf duysent guldens ende daar boven gegoed, ende by onse Resolutie van den 24. April, mede lest-leden, alle Wijnkoopers sonder onderscheyd, ende sulks ook sodanige van de selve die beneden de

1671. Julius.

de voorsz. Somme gegoed mochten zijn, voor haar en hare respective Familien, in de voornoemde Impost te doen stellen ende te quotiseeren op sekere tauxe of gedetermineerde somme. SOO IS T, Dat wy tot narichtinge van alle onse goede Ingesetenen, en bysonderlijk van die gene, die haar met het pachten van Onse gemeene Middelen van voornemen zijn te erneeren, by dese Onse Publicatie goed gevonden hebben bekent te maken, dat niet alleen de Exemplaren van de Ordonnantie nieuwelijks op het voorsz. Middel van de Wijnen gemaakt, maar dat ook de Quohieren van soodanige gequotiseerde Persoonen by Onse Gecommitteerden geformeert, voor soo veel de Plaatsen ende Districten belangt, daar de Pacht van de Wijnen, met het uytgaan van de tegenwoordige lopende Maand, sal komen te expireeren ter Secretarye van de Steden, daar men gewoon is de Verpachtinge van des gemeene Lands Middelen te doen, ende daar onder de selve Plaatsen resorteeren, alreede gereet leggen, ende te vinden zijn, ende in 't reguard van de Plaatsen ende Districten, daar de Pacht eerst met 't uytgaan van de volgende maand September sal komen te expireren, veertien dagen voor de voorsz. expiratie ook gereed sullen leggen, ende te vinden sullen zijn, contineerende ende behelsende de voorsz. Quohieren de namen van alle de Persoonen, onder de voorsz. quotisatie gebracht, met expressie van de somme, waar op de voorsz. Persoonen gequotiseert zijn, ten eynde die gene die het selve soude mogen aangaan, daar toe vry acces soude mogen hebben, omme hare rekeninge daar op te maken, en de Pacht aangestaan hebbende, ook van een dubbelt van dien, voor soo veel haar District concerneert tot haren kosten gedient te konnen werden: Des so sullen alle de gene, die de voorsz. Pacht aanstaan, verdacht zijn, dat Onse serieuse wille en ernstige begeerte is, dat alle compositien, oogluyking ende conniventie omtrent het voorsz. middel geweert werden, ende dat tot dien eynde de Pachters voor den aanvang van hare Pacht in handen van onse Gecommitteerden op de Verpachtinge, onder solemneelen Eede sullen moeten belooven, dat sy haar daar omtrent precieselijk na Onse Ordonnantien ende Resolutien sullen hebben te gedragen, ende soo wel van de gequotiseerde als ongequotiseerde Persoonen den vollen Taux ende Impost respective in-vorderen sullen, sonder met yemant directelijk of indirectelijk te composeeren, ofte overkomste te maken, ofte minder somme als in de voorsz. Quohieren ende Ordonnantien is uytgedrukt, van yemant wie het ook soude mogen zijn, te ontfangen, ofte aan yemand daar van yets ter Werelt te remitteeren: Ende op dat niemant van onse Ingesetenen sich soude mogen komen in te beelden, dat hy meerder Wijn inleggende, als waar op hy in de voorsz. Quohieren is gestelt, van de selve meerdere Wijn geen Impost schuldig soude zijn: Soo begeeren Wy dat alle Pachters van de Wijnen in de Billetten, die sy de goede Ingesetenen, volgens den teneur van Onse Ordonnantie, sullen ter handen stellen, expresselijk de voorsz. Onse goede Ingesetenen daar van sullen hebben te waarschouwen, ende sulks in de voorsz. Billetten daar van speciale mentie te maken: En dat voorts de voorsz. Pachters haar in alles conform de voorgemelde Onse Ordonnantie punctueelijk ende exactelijk sullen hebben te reguleeren ende te gedragen: Alles op de Boeten in de voorsz. Onse Ordonnantie breeder geëxpresseert, want Wy al het selve alsoo voor den dienst van den Lande bevonden hebben te behooren: Ende ten eynde niemant van desen ignorantie pretendeere, lasten ende ordonneeren Wy, dat desen binnen den voorsz. onsen Lande sal werden gepubliceert ende geaffigeert, aldaar men gewoon is Publicatie en affictie te doen. *Gedaan in den Hage, onder onsen grooten Zegele, op den veertienden July, des Jaars onses Heeren ende Saligmakers* 1671.

Ter Ordonnantie van de Staten,

HERBERT van BEAUMONT.

Dood van de Cardinaal *Antonio Barbarini.*

Omtrent dees tijd stierf tot Romen de oude Cardinaal Antonio Barbarini, Neef van den Paus Urbanus de Achtste, die 44 jaren Cardinaal was geweest / en op het verkiesen van sijn Oom / als een verachte School-jongen / uyt de School wierd gehaalt. Hy stierf aan een beroerte / misschien van over-gaan / zijnde sijn Calesse gebroken. Hy had verscheyde-maal in staat geweest om Paus gekosen te worden / maar het hadde noyt willen gelukken. Hy liet naa het voortreffelijke Aards-Bisdom van Rheims in Vrankrijk, boven dat / aan den Kerkelijken Staat een inkomen van 355000 guldens 's jaars / aan ampten en andersints. Sijn Broeder Francisco kreeg / behalven de rest / 150000 kroonen aan juweelen.

In Polen was men niet weynig beducht voor de vyandschap der Turken, te meer / dewijl hunnen Afgesant Wisousky tot Constantinopolen

1671. len in de 7 Toorens was geset; daar op gingen 2 oude Wijven (so men schrijft) door het Rijk/ hebbende eenen Jongen by sich/ die hen een swaart na-droeg; sy schreben/ al waarse inquamen/ eenige roode Arabische Letteren aan de Wanden/ diemen niet konde afwasschen/ wat men ook dede; in de Huysen daar dese Vrouwen schreben/ schooren sy eerst de Mans-persoonen den halven baart af; en het was sonderlinge om aan te sien/ dat'er een deel Russische Papen quamen/ die op dese wijse den halven baart afgeschooren waren. De Koning deedse na-schrijven/ om hen reden van hun doen te doen geven: maar sy quamen niet te voorschijn.

Julius. *Poolsche* oude Wijven.

Houwelijk van de Soon van den Paltsgraaf met de Princesse van *Deenmarken*.

Op dees tijd stond ook het Houwelijk van den eenigen Soon van den Paltsgraaf, met de Princesse van Deenmarken, des Konings Suster/ vast; welk Houwelijk tot Heydelberg voltrokken sou worden. Men socht ook het geschil van het strijken in de Sont, of het schieten na de Engelsche Vlagge/ met den afgesonden van Engeland te vergelijken; en wierd bevonden dat het niet behoorden/ dat de Engelschen de eer aan een andere Kroon weygeren/ diese sich selven soo yverig aanmatigen/ datse sich niet ontsien daarom te oorlogen.

Hamburg op haar hoede.

Hamburg, ook siende dat men over-al de groote Steden als kleyne Republijken socht te niet te maken/ verbood alle vreemde werbinge in haar Stad/ en liet Schanssen tot haar versterkinge af-steeken/ nam ook voor een Schans voor den Slagboom op den Dijk te maken; aan de Poort van Altena wierd het Hoorn-werk wech-genomen/ en een sterker in de plaats opgeworpen; een ieder wierd ook gelast sich voor een rond jaar van Voor raad/ Kruyt en Loot/ te voorsien. Tot meerder versekeringe maakte sy met Lubek, met welke Stad sy een goeden tijd oneens waren geweest/ een verdrag.

Waren afgebrand.

In Pomeren brande in dese Maand het Stedeken Waren, bestaande uyt 400 Huysen/ door ongeluk geheel af/ behalven de Kerk-Tooren met den Wijser/ die staan bleven/ onder welke dese woorden stonden: *Soli Deo gloria*, God alleen de eer.

Onweders schade tot *Maastricht*.

Maar tot Maastricht sag men/ op den 20. van dese Maand/ een ander geweld des luchts/ sulks als men by menschen gedenken niet gesien heeft. Het was met vreeslijken regen en hagel/ als duyven eyeren/ en donder en blixem vermengt. De regen viel soo plots en menigvuldig/ dat de Stad in het water scheen te sullen verdrenken. Een Soldaat/ willende den regen ontschuylen/ wierd door den donder dood-geslagen/ en een ander daar by liep niet mis. Het koorn om de Stad wierd allesints ter neder gevelt/ daar de blixem verschepde Huysen aan brand stak/ en verschepde persoonen vond men dood-geslagen op het velt leggen. Buyten der Memel wierden 26 Schapen/ en 8 Ossen/ door den blixem enkel verbrand.

1671. Julius.

Dood van den Hertog van *Anjou*.

Een andere slag trof het Koninklijke Hof van Vrankrijk, daar de Hartog van Anjou quam te overlijden/ hoewel noch jong/ een Prins van goede hoop. De Koning/ zijnde een mijl van St. Germain, kreeg de tijding/ so dat hy hem niet sag sterven/ en bracht daar van de Koninginne de eerste boodschap. Also stierf ook op den 30. van dese Maand/ Louis Joseph de Lorraine, Hartog van Guise, eenige Soon van den Hartog van Jojeuse. Hy was met des Konings Nicht getrouwt/ daar hy een Soontje van elf maanden by had.

Pompone Fransche Gesant in den *Haag* gehaalt.

Op de selve dag wierd door den Heer van Odijk, en noch een Gecommitteerde uyt de Vergadering/ de Heer Pompone, Ambassadeur van Vrankrijk, uyt sijn Logement, in haar Hoog-Mogende Karosse/ gevolgt van 30 anderen/ daar onder een met ses/ en ses met vier paarden/ de rest met twee/ ter aanspraak opgehaalt. Hy dede mondeling/ sittende in een fluweelen armstoel over den President, sijn voorstellinge van afscheyd/ en leverde de selve daar op met een geschrift van sijn Koning/ schriftelijk over/ welke voorstellinge door den Heer van Gent, in seer beleefde uytdrukkingen beantwoord wierd/ en na dat dese handelinge omtrent een half uur geduurt had/ is hy wederom op de selve wijse naar huys gebracht.

Arbeyd. Geestelijken werken aan de Vestingen.

Men was nu in de Spaansche Nederlanden soo wakker in de weer met het versterken van de Steden/ dat men de Geestelijken selfs mede aan het werk sette. De Graaf van Montery, soekende Brussel voornamentlijk in staat van weerbaarheyt te hebben/ schreef een brief aan den Aards-Bisschop van Mechelen, als Bisschop van Brussel, waar in hy den selven versocht/ toe te willen laten, dat de Geestelijkheyt uyt de Kloosters mede aan het werken van de Stad hun poos mochten te roer staan, gelijkse

1671. Augustus.

lijkse tot Gent, Brugge, en andere groote Steden, deden. Het welke d'Aards-Bisschop sonder tegen-spreken heeft toe-gestaan. Dese van zijn aldus ten dienst van den Koning en hunne Landvoogt / op den bestelden tijd aan hunne aangestelde plaatsen verscheenen / daar hen de Aards-Bisschop selfs quam besichtigen en aanmoedigen / soo dat het werk dapper sijn voortgang nam / en in het korte een braaf Bolwerk in staat was / daar / onder het klinken der Trompetten / de May op geplant wierd. Dit duurde tot dat de sterkte van Brussel haar volle leden had. Tot Gent moesten al die Wagens of Karossen hielden / hunne paarden daar toe laten gebruyken. Uyt het Kasteel van Antwerpen wierden 4 heele Cartouwen, schietende ieder koegels van 52 ponden / met 36 ponden Buspoeder / hebbende voor desen op Schenkenschans gelegen / gehaalt en tot Mechelen gesonden om versmolten te worden; waar van nieuwe Velt-stukken gegooten wierden.

Dood van de Gamarra.

Op den achtste van dese Maand stierf Don Estevan de Gamarra, die 16 jaren by de Heeren Staten, Gesant van wegen de Kroon van Spangien was geweest / een Heer die een groote lof van trouw en bescheydentheyt naargelaten heeft. Men maakte 20000 Rijksdaalders naar Holland over / om sijn schulden te betalen. Maar genoegsaam wierd dese rouw gematigt van de tijding / door een Expressen uyt Spangien gekomen / als dat op den 22. van dese Maand 4 Oorlog en 10 Koopvaardy-schepen / uyt Nova Hispania, tot St. Lucar waren aangekomen / geladen met 12 millioenen in stukken van achten / 7 in silver / en 5 in andere Koopmanschappen / onder de welke hondert en twintig duysent / beneffens noch een millioen voor den Koning waren; ook een seer kostelijke goude / en met gesteente besette Ciborie, en meenigte van Diamanten, Robijnen, en andere kostelijkheden: voorts Indigo Couchenille, Campechie-hout, Huyden, en dergelijke Koopmanschappen meer.

Nader bericht van de Engelsche Rovers verwoest Panama.

Met dese kreeg men nader bericht / hoedanig het de Engelsche Rovers by Panama hadden gemaakt; als datse Panama verwoest / en 50000 Realen aan silver / geroofd hadden: maar dat / soo alsse souden aftrekken / veel van de selve in de loop waren gebleven. De Spangiaarden quamen terstont weder naar het verbrande Panama, daarse den meesten buyt / diese aldaar begraven hadden / weder wech-haalden. De gelegentheyt liet hen toe / een half mijl van de oude Stad / op een veel bequamer oort / een nieuw Panama op te werpen / makende het bewerp vierkant / gelijk als Cusco gebouwt is. Tot het bouwen van dese nieuwe Stad / waren uyt Peru in tien Schepen 2000 mannen gekomen / die terstont aan den bouw van dit nieuwe werk vielen. De Spangiaarden seyden mede / hoe dat tot Panama een Francisco Gonzales Zalado, die een bende Volks onder sich hadde gehad / wanneer de Engelschen daar quamen / en de vlucht genomen hadde / was opgehangen / gelijk ook drie Raadsheeren (diese Granaches noemen) over wanplichten waren onthalst / en andere van minder stant / mede na verdiensten gestraft waren. En dit is het gevolg van dese Engelsche Privaters, of eer Pyraters.

Het was een groot geluk dat dese Silbervloot soo wel te passe binnen quam / alsoo men al eenige dagen / omtrent de Kust / een Esquadre van Fransche Oorlog-schepen / van 18 Zeylen vernomen had / maar waren malkander tot allen geluk gemist / anders had dese Vloot misschien groot gevaar geloopen. De vlijtigheyt van de Koninginne Regente, dede daar ook veel goets toe / die uyt Biscayen een van de beseylste Fregatten de Schepen tegen had gesonden / met ordere / niet tot Cadix, maar tot Mallaga, of eenige andere bequame Havens in Biscayen, in te loopen. De Engelschen waren niet minder verblijd over het Schip de Regen-boog / uyt Oost-Indien aangekomen / het geen sy al voor verlooren hadden gehouden.

Moeyte om het strijken.

Die van Genua hadden nu ook met een deel kitteloorige Franschen te doen / die om hun Punteilles de geheele werelt gewoon zijn over-eynd te helpen. Een Genovees Capiteyn / Viviani genoemt / ontmoete 2 Fransche Oorlog-schepen op de Middellandsche Zee / die hem wilden dwingen voor hem te strijken / hoewel sy in sijn vaarwater waren: maar de Genovees daar mede te hebaardig toe / toonde sich des niet gesint. Hy ontfangt twee schooten van de Franschen met Canon / en roept hen van sijn boord toe / datse hem ongelijk deden / hem op sijn eygen Kust te dwingen: maar sich daar op te weer stellende / bestaat wakker met de Franschen te vechten / tot datse door den donker gescheyden zijnde / de Genovees met meerder eer als schade / op sijn eygen Reede quam / latende

1671. de Franschen hun buylen salven / daarse genoeg mede te doen hadden. By-na op de selve

Augustus. tijd staken 6 Fransche Galeyen van Toulon in Zee/ om sich by het Esquadre van Vivonne, tot Porto Ferraro, te vervoegen. Dese / roejende voor-by Porto Venale, de Staat van Genua toebehoorende / quamen vijf van de selve Galeyen aldaar ten anker / maar de seste / achter een Rots om-varende / groete de Genoveesche Sterkte niet / hoewel men hem verscheyde vuur-pijlen uyt de Sterkte toewierp / om hem te waarschouwen : maar hy evenwel niet groetende / wierden 3 Canon-schooten op hem gedaan / door de welke de Majoor van de Galeyen gequetst wierd. Hier op loopen sy alle weder de Haven uyt/ en komen soo by de Vloot onder Vivonne, met den welken sy besluyten desen Genovees te gaen besoeken : maar sy vergenoegden sich met hem voldoening af te eyschen / tot dat sy naarder ordere van den Koning souden gekregen hebben. Soo veel rasery komt'er uyt dit strijken voort / het welke by de Vorsten seer naauw genomen word/ daar de Koning van Spangien, Philippus de Tweede, met sijn naauw Plakkaat/ over het strijken/ in het jaar 1563. op den laatsten October gegeven/ al een sterk aanleyder toe is geweest.

Zee-gevecht tusschen Malteesen en Turken.

Ses Galeyen van Malta, zijnde even uytgeloopen / ontmoeten 3 Turksche Rovers van Algiers, met 50/ 46/ en 40 stukken. Sy hadden de selve al met den dageraat ontdekt / en beslooten dese Gasten met kloekmoedigheyt aan te tasten. De Generaal nam voor / met noch twee andere Galeyen / de twee grootste Schepen / ieder met 500 mannen bemant/ aan boord te klampen / en zijnde dan het teken gegeven/ van ieder sijn man aan te tasten/ haddense met'er haast een Turksch Schip verovert. D'andere vochten 6 uren lang met groote hardnekkigheyt / zijnde de Galeyen op hun voordeel / door de stilte : maar als selfs nu de wind begost op te steken / verdeelden sich de Rovers/ en gingen deur / latende hun grootste Schip in handen van de Malteesen. Dit schijnt anders wat vreemd / ten ware dat de Turken door stilte verhindert waren geweest / om malkander te hulp te komen. Veel Ridders zijn in dit gevecht gebleven / en aan de zijde der Turken waren by de 500 menschen gesneuvelt.

Keulsche saken.

De Bisschop van Straatsburg had nu al eenige onderhandelingen tot Keulen, over het bekende verschil by-gewoont : doch zedert de voor-verhaalde Schelmery van sijn Pagie / vreesende dat hem de Keulenaars souden op den hals komen/ dorfde hy niet weder verschijnen : maar dede al de Meubelen uyt sijn Logement halen / en naar Bon vervoeren ; hy selfs vertrok na Arentsberg, in Westphalen, om 60000 guldens voor den Keurvorst / van de Stenden aldaar te ontfangen / latende het Capittel in sijn Bisdom onvernoegt / over haren wereltschen Bisschop / sich meer met eenige andere wereltsche saken/ als met sijn eygen Geestelijken bemoejende; (en van sulk een temper zijnse nu meest) ook om dat hy den Graaf van Furstenberg, Moskirch, in de openstaande plaats/ in het Capittel, niet had willen toelaten ; in de plaats van de welke de Prince van Baden Durlach, Abt van Fulda, aldaar aangenomen wierd. De Marquis de Grana dede tot Aken en Frankfort een Regiment Soldaten werven/ om Keulen te besetten / alwaar nu alreeds de 19 Bolwerken by-na vaardig waren/ zijnde 6 Vanen Burgers daar geduuriglijk aan besig te arbeyden. Ondertusschen liepen de Tractaten aldaar geheel ten achteren ; te meer/ dewijl men het Guarnisoen van Bamphield daar noch uyt begeerde/ en ander Guarnisoen van den Westphaalsen Kreyts daar binnen te hebben : maar de Overigheyt en Burgers bleven eendrachtig onder een / en hadden geenen sin het Trojaansche paart in te halen ; begeerde ook niet dat men een Schipbrugge over den Rijn leggen sou / gelijk te Coblentz en tot Mentz, die van de eene zijde met Westphaalsche, en aan de andere zijde met Staatsche Soldaten sou bewaart worden : hoewel men / om de Keulenaars daar toe te bewegen / hen alles daar voor / datse in het geestelijk of wereltlijk mochten vereyschen / beloofde toe te staan / mits dat men ook den Bisschop den buydel vulde. (Toen nam ook Keur-Trier Homburg in besettinge/ hoewel seker Fransch Bevel-hebber die plaats met 1500 paarden meende te besetten. Desgelijks dede ook Keur-Mentz met de Stad en sterkte van Bitch. Wanneer men in Vrankrijk daar de weet van kreeg / schreef die Kroon aan beyde Keur-Vorsten daar over : maar sulks diende te meer om hen de oogen te openen/ en te doen sien wat'er onder het Kruyt schuylde. Men waarschouwde ook de Vorsten aan den Rijn, hoe dat de Heer Bertelot in der Elsas een groote menigte van Buskruyt had wesen opkoopen/ en dat den Franschen Re-

siden

(right margin: 167[1]. Augu[stus]. Keur-tr en M; doen settin[g])

1671.
Augustus.

sident de Moliere, de Switsers tot Baden op hunnen Rijksdag had versocht / dat sich de Cantons toch buyten de Triple Alliantie wilden houden. Doch dese antwoorden / sy konden geen verdrag houden / als men hen de belofte van betalinge niet hield; en wilden voor de rest niet doen tot hun eygen achter-deel / en daar blevense by.

Swe- inde esse vā Deen- m. en m. ien jo en Pa- gri.

In Deenmarken bereyde sich nu de Princesse Wilhilmina, om het Houwelijk / dat tot Fredriksburg geslooten was / te volvoeren; en is op den 24. van dese Maand naar haar Bruydegom getrokken. Sy wierd seer prachtiglijk voor-by het Stadhuys de Wester poort uytgeleyd / staande de gewapende Burgers te weder-zijden van de straten / die sich / beneffens het Canon van de Schepen / wakker lieten hooren. De Koning / de oude Koninginne haar Moeder / de Prins George haar Broeder / en verscheyde treffelijke Heeren en Burgers / deden haar uytgeleyde. Sy trok voort op Altena, aan de Elve, waar over die van Hamburg dapper hun Geschut losten; van daar trok sy op Hamburg, en soo voorts naar den Palts, daarse staat maakte / volgens de belofte van den Koning van Deenmarken aan den Bruydegom / op den 25. ouden stijl te sullen zijn; zijnde de selve al op den 18. deser voor-af tot Heydelberg gekomen / besoekende onderwegen de Princen van den Huyse van Brunswijk en Lunenburg. Aldaar was men nu besig een Kasteel op te rechten / immers men had daar toe al eenige huysen om verre geworpen / en een open vlakte daar toe gemaakt: des moesten de Inwoonders alle maanden 4000 guldens tot schattinge op-brengen: maar tot vordere lasten / die men hen wilde opdringen / konden sy als noch niet wel verstaan. In Sweden lagen 14 Oorlog-schepen vaardig / om krijgsvolk naar Pomeren over te voeren / beneffens noch eenige andere / die daar toe gehuurt waren; men timmerde daar ook yverig aan den Grooten Karel, een Schip dat 116 metale Stukken voeren sou.

W.l, Rijn k, en a ere Sted. met meer bese nge voo :n.

Terwijlen wierden op hun aanhouden de Steden Orsoy, Meurs, Rijnberk en Wesel, met meerder besettinge voor-sien / om daar door den doortocht langs den Rijn, na Keulen open te houden / alwaar nu de Heer Zijpesteyn, sijn last volvoert hebbende / sijn afscheyd nam / en den Heer van Amerongen als Gesant heen gesonden wierd. Ondertusschen bemoeyde sich dese Staat met allen seer / om by andere de vrede te helpen bevorderen / dewijl haar niet als oorlog te wachten stond / waar toe tot Bylevelt een t'samenkomst beraamt wierd / alwaar haar Hoog-Mogende Gesant mede zijnde / matigde sich de Vorst van Nieuwburg de voorrang aan / en dede sulks in een Memoriaal de Staten Generaal door sijn Bedienaar te kennen geven / het welke na verdienste aangenomen wierd. In Over-Yssel resen de geschillen en krakkeelen ook seer hoog: Campen en Deventer namen Blokziel en Swartsluys in besettinge / dat Swol met goede oogen moest aansien / tot dat eyndelijk / van wegen dese Staat / Gemachtigde afgesonden zijn / die het werk hebben by-gelegt. Alsoo wierd ook op den vijftiende van dese Maand / het oude geschil met die van Luyk, over la Rochette, nu ook soodanig gevonden / dat de plaats onder Luyk bleef / die daar voor de oppermacht en het besit van Liet, in de Meyerye van den Bosch, weder aan den Staat gaf. Door welke verrichting de Luyksche Gesanten / als hun saak ten besten van hun Meester wel bestelt hebbende / seer wel beloont en bedankt wierden.

Nieuwburg pretendeert de voorrang over desen Staat.

Geschil in *Over-Yssel*, over *la Rochette* beslecht.

Haarlem, nu sich selven te kleen / wilde haar Vestingen aan de Noord-zijde uytleggen / en heeft daar over de behoorlijke Advertentien, waarschouwingen en bestellingen gedaan / de bestekken en afdeelingen gemaakt / en het werk aangevangen / gelijk het als noch te sien / maar door de ontstaane oorlogen en onlusten tot hier en toe verhindert is.

Uytlegging van *Haarlem.*

De Heer van Beverninge onderwijlen aan het Spaansche Hof sijn verrichtinge met grooten lof volvoert hebbende / nam dese Maand van den Catholijken Koning / Koninginne / en het gantsche Hof / sijn afscheyd; hy scheyde den dartienden van daar / trok door Vrankrijk, daar hy tot Fontaine-Bleau met den Koning sprak / die seer gaarne de staat van het Hof van Spangien uyt sijn mond wilde hooren. Van daar eyndelijk mede sijn afscheyd nemende / is gelukkiglijk in den Haag aangekomen / daar hy van alles bericht gedaan heeft. De Heer de Groot was ook deser dagen by den Koning tot St. Germain in gesprek / die over Winter over al

De Heer van *Beverninge* komt te huys.

1671. vast menigte van groote Oorlog-schepen de-de verbaardigen / en sijn werbingen over-al met de aldermeesten yver voortsetten. De Schepen van 130/ 100/ 90/ 80/ 70/ 60/ 40/ en 36 Stukken / waren 36 in 't getal / behalven die van het darde en vierde Esquadre, 10 in het getal / van 40 tot 48 en 66 Stukken / en andere van diergelijke groote / en wat minder / te samen komende op 94 Schepen / 5124 Stukken. Bemant met 32870 man / behalven 49 Proviant of Voorraat-schepen / met 2320 Eeters / en die noch in de Havens van St. Malo, Havre de Grace, en elders zijn; makende te samen 250 Schepen groot en kleyn.

Augustus. Scheeps-macht in *Vrankrijk.*

Een Abdisse van het Huys Mirpoix, in Carcassone, tegens sekeren Edelman gepleyt / en tegens hem haar recht door het Parlement van Parijs gewonnen hebbende / (in-voegen de selve Edelman sekere merkelijke goederen / t'onrecht by hem beseten / moeste afstaan / en de Abdisse weder in-ruymen) wilde nu het besit van dese haar toegewesene plaatsen komen nemen / maar wierd door 8 daar toe gehuurde Schelmen jammerlijk vermoort. (Terwijl nu dese Edelman in de doodslag als aanleyder daar van geleyd / aangesien en yverig / van de Vrienden der Abdisse in recht daar over betrokken wierd / vond dese geen beter recht en verweeringe / als de vlucht met sijn Huysgesinde te nemen / latende alsoo al het goet dat hy in de werelt hadde (voor de voldoeninge van een ongerechtige wraak / en dat van sulk een snoode natuur) staan; een van de voorbeelden van Fransche ontsinnige roekeloosheyt.

Abdisse over haar recht vermoord.

Tot besluyt sullen wy hier stellen / dat uyt Lemburg geschreven word / dat men aldaar in de Grachten / achter de Jesuiten poort / van des morgens ten 4 uren / tot 's middags ten 3 uren / het water rood gelijk bloed heeft gesien / hebbende het sich uyt drie Springbronnen uyt der aarden / op drie verscheydene plaatsen / mede alsoo vertoont / het welke ook iemant in twee glasen sou hebben opgevangen / dat daar naar als rood sant sou geworden zijn. Hier moet ik by-voegen / dat men tot Keulen in het graven wel over de 2000 silvere medalien gevonden heeft / die door de Liefhebbers worden opgekocht.

Bloedig water in *Polen.*

Een saak / die wy by de andere onhebbelijkheden van den Bisschop van Straatsburg hadden behooren te voegen / moeten wy hier stellen. Twee Soldaten buyten Keulen ter Jacht zijnde / daar de Stad wel gerechtigt toe meend te zijn / wierden hoewel noch binnen schoots van het Geschut zijnde / van twee Trompetters van den Bisschop van Straatsburg, te paarde sittende / aangetast; dese twee Soldaten setten sich rugge aan rugge tegen malkander aan / en hebben den eenen Trompetter den arm in stukken geschooten / en voorts seer gequetst / d'ander wierd ook in den mond gequetst / soo dat hy als dood ter aarden neder-viel. Wanneer hier van de tijding binnen de Stad quam / wierden eenige Soldaten / aan de wallen werkende / daar heen gesonden / waar op voort al de rest schoppen en spaden wech-smeten / om daar heen te gaan / so dat de Opsienders moeyten genoeg hadden het Volk in ordere te houden. Maar de Bisschop hield sich daar over soo qualijk te vreden / dat hy dreygde alle onderhandeling af te willen breken / die sich anders van selfs genoegsaam daar toe verbind.

167[1] Augu[st] Voor[val] van tw[ee] Soldate[n] buyten *Keulen.*

De Landsaten / omtrent den Rijn en Mase, bevonden sich te deser tijd seer ontroert / door het woelen der ongeruste Bisschoppen / en die van het Luykerland boven allen / om dat / daar sy in al den voorgaanden Duytschen oorlog ongemoeyt waren gebleven / de Keurvorst van Keulen, als Prince van Luyk, in hunne Stad had aangeslagen / dat hy het heyr van den Koning van Vrankrijk den vryen doortocht (tot verlies van hun Neutraliteyt en onzijdigheyt) door sijn Landen had toe-gestaan. Toen sagen sy hoe Fransch-gesind hunnen Keur-Vorst was; het Capittel begost daar tegen te vergaderen / en te druy[s]en / siende hoe sy soo wel als andere groote Steden / dat onweder van den hals mochten weeren.

Septe[m]ber. De B[is]schop [v]an *Keulen* vergun[t] de *Fra[n]schen* [d]eurtoc[ht] door [s]ij[n] Landen

Maar andere stormen van onweder bekrijgden by-na geheel Europa. Tot Lijn Regis, in Engeland, vloeyde het alles onder een gewelt van Koopmanschap wech / staande het geheele Land / 3 of 4 mijlen in het ronde / blank / dat veel Menschen en Beesten het leven koste. De Huysen storten ter neder / en de doode lichamen van Menschen en Beesten vloeyden daar heen; de schade aan de Stad wierd op een half millioen begroot / sonder die van het Land te rekenen.

Swa[re] stormen

Ham-

1671. Septemb.

Hamburg en de andere Hansische Steden geraakte niet bry / daar op de Elve een Spaansch-vaarder te gronde ging. Op de Watten dreven menichten van Wrakken. In 't Texel bleef een Engelsch-man met volk en al / en stiet sijn makker / die met hem na de Straat wilde / mede in de grond; veel wierden op het droog / en tegen de hoogten geset. In Zeeland, komende de storm meest uyt den Zuyd-westen / wierden de Dijken geweldig beschadigt; veel Polders liepen door den hoogen vloet onder: als de St. Jans Willekerken by Tertolen, in Zuyd-Beveland 't Ols-eynde, Cornelis Jan Boonen Polder / en andere meer. Men sag menichte van Turf-Ponten drijven; en een Groenlands-vaarder quam sonder Mast of Roer / men weet niet hoe / tot Vlissingen aan-drijven; daar noch de Stads Muur aan de Zee / en ook vier Huysen in-storten. Op 't Slaak, voor Willemstad en elders / dreven de Wrakken met menichten. Het onweder verhinderde ook de versterkinge van Brussel, en dede aan Boomen en Gebouwen seer groote schade; elders in Braband wierden veel swaare Boomen en Schoorsteenen om verre geworpen; de vermaarde Vrouwen-Tooren / tot Antwerpen, schudden en beefden / dreygende een beklaaglijken val; en soo was het met andere Toorens en hooge Huysen ook gelegen. Holland alleenig had weynig schade. Maar tot Calais en Duynkerken storten de Wallen in; Havre de Grace, St. Malo, en andere Zee-havens / leden swaare schade / en wierden met Wrakken van Schepen vervult. Geheel Vrankrijk leed groote schade aan Toorens en Gebouwen; de Karossen wierden op de straaten om verre geslagen / en de menschen daar in beschadigt. Het was aanmerkelijk / dat 's Lands Vloot / onder de Ruyter in de Wielingen leggende / van al dat woeden weynig schade ontving; sommige verlooren alleenig hunne Ankers en Stengen: maar dese / om niet op de gevaarlijke Paarde-markt te geraken / liep dieper de Noord-Zee in; doch kreeg ordre om weder binnen te loopen.

Op den 1. van dese maand stierf Hugo de Lionne tot Parijs, gelijk hier voor aan-getekent is / hebbende veertig jaren des Konings gewichtigste saken bediend; hy wierd seer schielijk in sijn Karos / op den weg na Fontainebleau, siek / kreeg een Tertiana, die hem in het graf hielp. Sijn Ampt wierd den Heer Pompone gegeven / een Heer van gelijke wakkerheyd en vernuft.

Klachten in Vrankrijk.

Tot Bourdeaux had de Sur-intendant van het Gerecht / de Koop-lieden een staat van hunne Effecten en Koopmanschappen / af-gevordert / dat hen geen kleyne verbaastheyd toe-bracht; sy gaven tot antwoord / sy wilden den Koning daar over beschrijven: maar daar most geld gegeven worden. Tot Parijs quamen de Manifactuur- en Stoffe-werkers / voornamentlijk uyt de Steden Chalons, Crappier, Mascon en andere / om hun beklag aan den Koning te doen / dat hun verval sekerlijk geschapen stond / ten ware de handelinge met den Hollanderen hersteld wierd; gelijk ook verscheydene handwerkers sich naar andere plaatsen begaven / om aldaar in rust hun neeringe te doen. Die van Poictiers en andere klaagden mede / dat hunne Wijnen onverkocht bleven / ter oorsaak van de verwerring in den handel met Holland; niet wetende / waar se met hun kostelijk gewas souden blijven. Aldus was men ook in veel andere gewesten van dese Kroon met de Wijnen verlegen.

Overwinning der Polen op de Cosakken.

De Koning van Polen most nu ook tegen de moetwillige Cosakken te Velde: maar alsoo de Koninginne den Koning niet verlaten wilde / maar hem van Lublin selfs tot in de Ukranie na-volgen / veranderde de Koning sijn besluyt / en gaf de Generaals last / met het Heyr tegen de wederspannigen te gaan. Dese treffen den Cosakschen Veld-heer Herettory, broeder van den Dorosensko, aan / en slaan hem dapperlijk / nemen sijn lederen Geschut / slaan menichte van dese roovers en plunderaars dood / en verstrooyen de rest. Terwijl was Dorosensko voor Bialacerkiou, een sterke plaats / gerukt; daar hy het alles meende te verwoesten en verdelgen: maar hier door / en door inwendige onlusten en geschillen onder malkanderen / most hy die plaats weder verlaten. De Tartaren, woest en schichtig in al hunnen aanvang / brachten hunne Wapenen seer yverig tegen den Veld-heer Hanenko, een seer grooten sterk man / beroovende sijn Landen / terwijl hy besig was met anderen te berooven; doch van dese hier na.

Over-Ysselsche geschillen geslist.

Ripperda, Paats, Viersen en Gokkinga, deden hun verrichtingen omtrent de geschillen in Overyssel soo wel / dat beyde de partyen / sich aan hen gedragende / de saak in der minne wierd by-gelegt; gelijk ook de onlust omtrent

1671.
Septemb.

de Sluysen aan den Billerdam. Men stelde ook in Holland Imposten op Karossen / Wagens / Paarden en Schuyten; ook het Passagie-geld aan. Maar Zeeland stelde sich tegen het verbod van de Fransche Wijnen; willende in de plaats dat men het in-voeren van het vreemde Kool-Zaat sou verbieden / op dat sy dan daar door weder mochten gesterkt worden; terwijl alsoo een yeder voor dat verbod vreesde / quam'er menichte van Wijnen af: maar te vroeg gesneden/en derhalven onrijp zijnde/(hoewel daar een schoonen Oogst te verwachten stond) echter geraakten de Kelders en Pak-huysen met goed en quaad vol/ en veel Rijnsche Wijn-handelaars wisten daar hun voordeel wel mede te doen. Uytrecht evenwel was toen neffens Holland de eerste/ in het vast-stellen van het verbod / en lieten het ter Generaliteyt aan-tekenen / gelijk mede tot het vergrooten van des Staats Oorlogs-volk tot 120000 mannen te stemmen/ waar tegens alle Subsidien en onderstand voor het toekomende aan vreemde troepen sou konnen verspaart werden. Men dede ondertusschen alle Fransche Kramers en Winkeliers/ binnen drie dagen/ na de overleveringe van een Lijste, hunne Fransche Waaren / soo tot Uytrecht als tot Amsterdam, overleveren / om / daar het de Overigheyd goed sou vinden / bewaart te werden/ en daar door al het in-voeren der Fransche Waaren te stuyten; het welke groote onheylen in Vrankrijk veroorsaakte / dewijl de schade van de Wijnen / en al de andere Fransche Waaren / die in onse Landen en Engeland gesleeten worden / op meer als 380 tonnen-gouds jaarlijks komt te staan; gelijk men hier na heeft weten uyt te rekenen.

Nieuwe Imposten op gestelt.

Uytrecht staat met Holland het verbod der Wijnen, en het vermeerderen der Militie toe.

Fransche Waaren in handen gestelt.

Ik weet niet of het geen misdaad zy / hier te gedenken / hoe een booswicht tot Deuren, buyten Antwerpen, sijn oude Moeder met haar eygen Kruk dood geslagen heeft / daar hy de kruk en steunsel van behoorde te zijn / daar hy over gehangen is geworden.

Een Soon slaat sijn Moeder dood.

October.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland deden nu al-omme met Plakkaten verkondigen: hoe dat by haar Ed. Groot-Mog. goed gevonden was, tot meerder versekering van de Capitalen, loopende op Los-renten en Interest, dat het gemeene Land van yeder gulden Renten en Interest een stuyver sal genieten, bedragende 5 ten honderd, trekkende derhalven de houder van de Obligatie, in plaats van 4, 3½, of 3 guld. 16 stuyv. 's Jaars van 100 guldens hooft-somme.

Bestellingen in Holland.

1671
October.

Ook wierd by Ordonnantie de Voogden van Wees-kinderen vryheyd gegeven / om Lijf-renten op het Land te mogen koopen / voor der selver Weesen goederen. Men nam ook verder voor des Lands Oorlogs-macht te vergrooten/ en het bewerpen van een naarder Instructie voor den nieuwen Capiteyn Generaal aan te stellen / te meer daar toe aan-gepoort / om dat men uyt alle gewesten niet als geruchten van Oorlog gewaar wierd. Daar toe gaf een droevig voor-spel en beklaaglijk lijf-gevecht tusschen den jongen Grave van Dona, Ritmeeester / door sijn broeder by-gestaan / en den Heer van der Mijl, beneffens den Grave van Warfusée; dit droevig spel geschiede in den Haag, in de Malie-baan, onder het licht van Toortsen / en viel ongelukkig uyt voor den Heer van der Mijl, die in de slinker borst dood-gesteken wierd: hy wierd in den Haag begraven/ met het aan stukken slaan van sijn Wapen / alsoo hy de laatste van sijn geslacht was. Eenigen tijd te vooren quam eenig Rappailje des avonds tot Leyden op de been / om dat men een deel Wolle-spinders Jongens van hun Basen nam / waar over dit gespuys alreeds de handen begosten te jeuken / soekende niet anders als aan het plunderen te geraken; sy quamen wel soo verre / datse den Burgermeester, die met eenige Schutters uyt de Burgery daar by quam / om het werk in ordere te schikken/ met een steen op sijn borst wierpen; waar op onder hen vuur gegeven wierd/ soo dat'er 2 of 3 van dese muyt-makers om den hals geraakte / en andere gevangen genomen wierden: en als'er des morgens een Vaandel van de Guarde binnen quam / liet een yeder den moed sakken/elk keerde weder na sijnent/ en niemand had het gedaan; de gevangenen wierden ook weder los-gelaten / alsoose verschoont en verklaart wierden/ geen hantdadigheyt gepleegt / veel min den Burgermeester geworpen te hebben. Tot Nieu-Kasteel, in Schotland, was het mede te doen / daar het Boots-volk om geld riep/ willende het uyterste aan-vangen/ten zy men hen betalinge verschafte: maar dewijl 8 of 10 van dese roer-vinken/op het hooft wandelende/by den kop gevat en vastgeset wierden/verstoof wel haast al de rest;doch men was blijde / siende dat hen de armoede tot dit woeden gebracht hadde/ hen weder los te laten / na datse genade gebeden hadden / en hun merken, in de plaats van wapens, als verradery begaan hebbende/in stukken geslagen wierden.

De Heer van der Mijl wort doodgesteken.

Moeyte tot Leyden.

Ook tot Nieu-Kasteel.

Men

1671. Men was toen tot Londen al even besig/ om de verbrande Stad weder te herbouwen: maar het zy sulks de onkundigheyd of lossigheyd van de werk-lieden / of de bekrompentheyt der Bouw-heeren te wijten was/ verscheyde huysen stortten weder ter neer/ voornamentlijk in de Savoy, daar 6 Timmer-lieden onder dood bleven/ misschien dat die Timmer-lieden/ gewoon met lichter stof te bouwen/ om het selfde hout-werk hun steenen muuren niet geweten hebben te schabeelen. Onder dies quam veel gelds uyt Vrankrijk in Engeland, sonder dat men wist uyt wat hoofde/ maar het vermoeden veranderde wel haast in sekerheyd / en men sag in het korte by de 60 Oorlog-schepen gereed / en menichte van Engelsche, Schotsche en Yersche Krijgs-lieden van Doever naar Calais, in dienst van den Koning van Vrankrijk over-gegaan.

Tot Pleymouth quam op den 22. van dese maand het Schip de Vliegende Valk aan / op den 1. Januarij 1669. uyt-geloopen/ om nieuwe Landen te ontdekken; de Schipper selver seer siek zijnde / had 18 van sijn maats op desen tocht van 21 / daar hy mede uyt-gevaren was / verlooren: maar andere Schepen / die hy quam te ontmoeten / hadden hem wat volk bygeset; dese berichte/ hoe hy op 't Vaste Land op de hoogte van 50 graden menschen van een ongelooflijke groote / wel van elf voet / had gevonden / die als Wilden, gelijkse waren / met Vellen / van den hoofde tot de voeten toe / gekleet gingen; dit Schip had in desen tocht / zijnde uyt 't Texel gevaren / 12900 mijlen afgelegt / meer als twee-maal de wereld rond. Het Schip Prins Robbert, Schipper Meester William, quam toen mede aan / komende voor rekeninge van de Engelsche Americaansche Compagnie / uyt de Noord-Ooster Landen van Waygats en Nova Zembla, om ook aldaar onbekende Landen en doortochten op te soeken: maar het scheen het meeste nieuws van de Landen was al ontdekt / en die doortocht te vergeefs gesocht: altoos / sy brachten een deel Pelteryen en andere Noordsche Waaren / ook Hoorens en Been mede; zijnde/ om aldaar een Logie voor den handel op te rechten / gedwongen geweest een geheele winter te verblijven.

Ondertusschen spaarde Vrankrijk geen geld/ om haar lang-gesmede aanslagen voort te setten; het scheen haar eerste voornemen te zijn / den Rhijn door Keulen, en den Maas door Luyk te sluyten / om alsoo den handel uyt Hoog-Duytsland van Holland af te keeren; terwijlen deden sy hunne Land-voogden in America waarschouwen wel op hun hoede te zijn / indien met de Vereenigde Nederlanden tot een breuke quam. Naar Engeland (als gesegt is) zand men macht van geld / wel tot 6 millioenen toe/ om haar Oorlogs-macht daar door op de been te helpen / en een bresse in de Triple Aliantie te maken. Men had ook voor Sweden door d'een of d'andere middel tot stil-sitten te verbinden / of door een subsidie of onderstand van 200000 Rijkxdaalders met Vrankrijk te engageeren en in te wikkelen/ als of het eers genoeg ware geld van beyde partyen en zijden te trekken/ en God en de Wereld te leur te stellen. 1671. October

In Duytsland konde men niet wel verdragen dat'er Fransche Commissarissen in der Elsas quamen / om aldaar volkomentlijk ten nauwsten de goederen der Ingesetenen op te tekenen; mede wat men ter Markt / en hoe veel broots men des daags konde op-brengen: daar sy bevonden in den winter-tijd/ voor 12000 mannen des daags aan voorraad te konnen vinden. Men nam daar ook Le Sr. de Maurice, Gereformeert Leeraar tot Grenoble gevangen / om dat hy wat te yverig na den sin der Franschen tegen het nederwerpen der Gereformeerde Kerken was.

Onder dies ging het houwelijk tusschen den Hertog van Orleans, broeder van den Koning van Vrankrijk, met de Dochter van den Palts-Graaf voort; de Koning beloofde haar een bruyd-schat van een Tonne-gouds jaarlijks / behalven noch 90000 guldens aan schulden/ die men beloofde af te doen: maar de meeste stribbeling was over het stuk van den Gods-dienst/ daar haar Moeye / de Roomsche hersinde Princesse Elisabeth, veel moeyten om dede/ en den Ærts-Bisschop van Tholouse om heenen zand: wanneer nu alles verricht/ en de Keur-Vorst soo over het een als het ander sijn genoegen nam / wierd de ordere bestelt / dat de Princesse op Straatsburg sou vertrekken / waar heen haar de Keur-Vorst begeleyden / en alsoo weder naar Heydelberg keeren sou. Dit ging alsoo voort/ terwijl men niet anders sprak / als tegen het volgende jaar Duytsland met een Heyr van veertig duysend mannen aan te tasten / waar toe al drie honderd Schuyten tot Schip-bruggen vervaardigt wierden / om alle stroomen over te konnen. Keur-Keulen zand de Koning ook 25 Fransche Hop-lieden toe/ om de ver-

Margin notes: October. Engelsche [...]. — Ontdekkinge van nieuwe Landen. — Fransche [...]. — De Predikant de la Maurice gevangen. — Houwelijk van Monseigneur met de Princesse Palatine.

1671. verloopene troepen te versamelen/ en hem daar mede te dienen.

October. Houwelijk van den jongen Palts-Graaf met de Princesse van Deenmarken.

Het was in der daad een groote eer voor Keur-Palts beyde sijne kinderen soo Koninklijk upt te houwelijken/ sijn Dochter aan den Prins van Vrankrijk, en sijn Soon aan de Princesse van Deenmarken; dese/ gelijk hier voor aan-geroert is/ vertrok upt Zel, trok den 25. September (onbekent door Keulen) soo op Frankfoort, met een gevolg van 500 persoonen/ en quam op den 29. October tot Heydelberg, zijnde op haar gantsche repse over-al treffelijk en heerlijk onthaalt. Dit upthouwelijken wierd aan het hups van den Koning van Deenmarken weder door een jonge Prins/ Fredrik genaamt/ geboed/ daar seer groote vreugde over gemaakt wierd.

Nieuwe Ridderlijke ordere in Deenmarken.

De Koning maakte Eylard Holk Slot-voocht van Kroonenburg, ter oorsaak van sijne goede diensten benessens noch 18 Koninklijke gehepm-raden en Baronnen tot Ridders van sekere nieuwe ordere/ Dane Doge, of Danebrok genoemt: van de welke de Ridders een wit kruys met roode kanten voeren/ gelijk ook een wit Lint/ met roode kanten om den hals dragen/ in gedachtenis van seker rood Vaandel/ dat eertijds de Paus van Romen den Koning Waldemaar, om daar mede tegens de Heydensche Lijflanders ten strijde te gaan/ had toe-gezonden.

Dood van den Hertog van Holsteyn.

Maar in het midden van al dese vreugde stierf tot Pleun Joachim Ernst, Erf-heer in Noorwegen, Hertog te Sleeswijk, Holsteyn, Stormar en Dietmarschen, Graaf te Oldenburg en Delmerhorst, &c. een Vorst van 77 jaren; hy liet een Weduwe/ en vier brave Princelijke Soonen na/ en wierd ter oorsaak van sijn breedsame goedertierenthepd van sijne Onderdanen seer beklaagt. In dese maand is ook het houwelijk tot Aldenburg tusschen deselve Princesse en den ouden Saxischen Prins van Halle, in tegenwoordighepd van den Keurvorst selfs/ en andere Grooten en Ridders voltrokken.

Poolsche saken.

De Hanenko vervoegde sich nu met Sierko by het Poolsche Hepr-leger/ waar door het selve meester in de Ukranie wierd/ en de Steden Braklau, Slawitz, Lisianka, Mohilou en Human veroverde/ welke plaatsen de Polen in besettinge namen/ en voorts den Dorosensko naar setten/ die met de Tartaren van hun paarden mosten springen/ om sich in de Bosschen te verbergen/ en over de stroomen naar Walachien te redderen: andere die geen kans sagen om te ontkomen/ baden des Kroons Veld-heer om genade. De selve Michaël Hanenko wierd op den 9. van November opentlijk in het Hepr-voor Veld-heer upt-geroepen/ wordende hem aanstonds naar dese verkiesinge de Balavische Vaandelen en Pauken, of Ketel-trommen/ upt naam van de Poolsche Koning over-gegeven; doende hy vorder daar den Eed op. Op dien selfden dag quamen Gesanten van Dorosensko, om met Hanenko te handelen/ die over hun onhebbelijke voor-slagen onverrichter saak vertrokken zijn. Daar na wierden noch veel Steden verbrand/ sonder dat de Sultan Miradijn met sijn macht van 40000 Rupters den voortgank van Hanenko konde stupten. Dorosensko aldus geslagen/ drepgde met hulp van de Turken Hongaryen aan te tasten: maar om het selve voor te komen/ wierd den Hanenko, om sijn volk aan te moedigen/ een merkelijke somme gelds toe-gezonden/ gelijk ook de Littauwers te vooren het hunne ontfangen hadden.

Pater Nittard word Eerts-Bischop van Edesse.

De Vader Nittard., die tot noch toe genoegsaam als een doe-niet tot Romen stil gezeten had/ kreeg den Cardinaal de Massimi by sich/ met boodschap van den Paus (als doe siek te bedde leggende) dat hem sijn Heyligheyt met het Titulaar Eerts-Bisdom van Edesse, in het land der ongeloovigen/ vereert had/ en dat hem de Paus als Nuncius hier of daar na toe gebrupken soude: hier mede was dien goeden Heer na sijn lang wachten wel voorsien. Toen stierf ook de Cardinaal Celsi, die arm aan den Cardinaals-Hoed gekomen/ en daar weder arm af gescheyden is/ en meer lof als goederen naar-gelaten heeft.

Tooverachtige Schooyers.

Op dees tijd sag men door geheel Duytsland een onepndelijke menichte Schoopers en Land-loopers/ die onder den naam van Heydenen, gelijk sp plegen/ de Landsaten en klepne Steden seer lastig vielen/ en met hun wichelarpen/ en voorgeven van Toovery te verstaan/ de nieusgierige sotten en sottinnen geheel verdwaasden. Om dese en andere hun boose stukken gaf de Overighepd van Frankfort dit bevel-geschrift tegens hen upt:

Plakkaat daar tegen.

ALsoo ons den Raad des Heyligen Roomschen Rijks-stad Frankfort, van sekere voorname Plaatsen geloofwaardig bericht is toe-gekomen, dat eenige Land-loopende boose menschen, ten deelen in Pellegroms kleederen, dragende Blekke Maalen en Marschen;

MAXIMILIAEN HENDRICK

Keurvorſt *van* Keulen.

1671. schen, loopende venten Orangie-appelen, en ander Fransch gewas, sekere vergiftige geele Salve over sich dragen, daar mede de huysdeuren in steden en vlekken bestrijken, waar van de lieden, die alsulke deuren voor-by, of daar onder deur gaan, binnen den tijd van vijf uuren komen te sterven: datse ook fonteynen vergiftigen, waar door veel menschen om het leven komen. Ook dat diergelijke boose luyden met ettelijke honderden uyt Italien en Duytsland zijn uyt-gesegt, eenige gevangen, in 't Keur-Vorstendom Beyeren uyt-gebannen, gelijkse selfs bekent hebben. SOO IST, dat wy, besorgt sulk gevaar naar vermogen voor te komen, begeeren, dat onse Officieren en Soldaten, ook de Schrijvers aan de stads poorten, en niet min de Schouten en Waarden op onse dorpen, op pœne van ernstige straffe, ook by verlies van hun Officie, hier by ten ernstigsten aan bevoolen zijn, dat sy op soodanige aan-komende persoonen vlijtig acht nemen, hen scherpelijk ondervragen waar sy van daan komen; en indien sy geen pas toonen, de selve geensints in-laten, maar af-wijsen; doch met Passen en Brieven voorsien zijnde, hunne namen op-tekenen, hunne Marssen, Valiesen en Kleederen visiteeren en doorsoeken, daar van de aan-tekeninge doen, en onsen Cancelarye overleveren. Waar na dan onse bediende en aangehoorige sich hebben te gedragen, op datse hun voor ongelegentheyt verhoeden. *Aldus gedaan in den Raad, den 28. van September* 1671.

Ocober.

Do van Fairf. Doen omtrent stierf de Heer Fairfax in Engeland in Jorkshire, daar over de Koninginne self haar beklag aan sijn dochter, de Hartoginne van Bukkingam quam af-leggen.

Storen. Waar omtrent de winden en stormen weder op de Engelsche kusten seer geweldig aan-gingen, soo dat men van een geheele vloot kool-schepen maar drie of vier sag opkomen. Meer schaden geschieden daar en elders.

Nuys wiert seer versterkt, en met alle nootdruft wel voorsien, daar sich de Bisschoppen van Straatsburg en Munster lieten vinden, die daar een groote leger-plaats van houte balken lieten op-slaan, en met ketenen bespannen; de kleyne steden wierden vol volks gepropt; men rechte tot Nuys geweldige Magazijnen op.

Ondertusschen waren Keur-Keulen, de 1671. Bisschop van Straatsburg, en eenige Gecommitteerden van Keur-Ments, Trier en Saxen Oktober. op het Huys te Kentening, seker Edelman toe-behoorende, zijnde een Keyserlijk bevel en insinuatie aan geseyde Keur-Keulen gekomen, van geen Franschen meer in het Rijk te laten komen: maar over het verdere Keulsche wesen wiert de Bisschop van Straatsburg, sijn broeder Prins Willem van Furstenberg, en andere van den Franschen aanhang meer en meer suspect en vermoedelijk, om datse de Overigheyt van Keulen sochten in te boesemen, dat het hunne stad ten uyttersten verderfelijk sou zijn, indien sy het Regiment van Bamphield niet deden vertrekken, en dat sy daar door den oorlog in Duytsland souden veroorsaken: maar de Keulenaars hadden daar geen ooren toe, en wilden niet lijden, dat men hen de wet daar inne sou komen stellen; d'oorlog stonde dan vast, soo het wilde, het gevolg most men uytwachten.

Vergadering der vyandlijke Bisschoppen.

Hun handel. Terwijlen arbeyden Munster en Straatsburg seer om de saken voorts by te leggen: maar de persoonen vonden weynig credijt, terwijl men al voort-ging tot Nuys veel huysen af te breken, om daar een Kasteel op te rechten; doch de beste burgers de Franschen te gemoet siende, verlieten de stad.

Tot Bon sag men een Fransch Plakkaat aan-geslagen, met het wapen van Vrankrijk boven aan, en een Ordonnance du Roy, als of hy daar al Souverain en meester was, daar nevens. Ondertusschen gaf Munster al goede hoop van by-lage: maar

Non tali auxilio nec defensoribus istis.

Valsch geschrift tot Keulen aan geslagen. Binnen Keulen stonden eenige gedrukte Pasquinaden aan-geplakt, behelsende: dat de soldaten van het Regiment van Bamphield wel naar huys mochten vertrekken, en elders dienst soeken, dewijl men hen op de Zeevloot gebruyken wilde: maar de Overigheyt hier uyt een quaad gevolg voor-siende, ontboden al de Drukkers; doch men bevond het een werk te zijn, dat tot Bon gesmeed was, om daar door het volk te doen verloopen.

Vermoedelijke handelingen. De Keur-Vorsten wierden door den Vorst van Nieuburg om hulp aan-gesocht, om de Franschen uyt sijn Landen te helpen keeren, alsoo hy daar niet machtig genoeg toe was:

1671. maar het waren al bestelde saken / en de deurtocht gebaant; terwijl most hy veel van

October. sijn ingesetenen naar Schenkeschans en elders sien verloopen. Men beproefde ook een vliegende Schip-brugge over den Rhijn by Bon, die de boeren den weg van hun aanstaande ongevallen noemden: maar als men vijf hondert ruyters te gelijk daar over wilde doen trekken / wiert het werk niet vast genoeg bevonden.

Het houwelijk van de dochter van Keur-Palts met den Hartog van Orleans, gaf ook geen kleyn vermoeden. Maar als de Colonel Erlag in Switzerland een Regiment begeerde te werven / wiert hem suiks af-geslagen / om dat men wist / dat het selve tegen Holland sou gebruykt worden. Die van Bern schreven ook aan de andere Cantons van hun gesintheyt: datse aan geene vreemdelingen, voornamentlijk Franschen, eenigen deurtocht wilden geven.

Aan de Brabantsche kant / dede men ook het vermakelijke stedeken Aalst, als niet genoegsaam voor een frontier zijnde / slechten.

Bescheyt aan Luyksche Gesanten. Maar die van Luyk, komende door de Baronnen de Linde en Weyer, sijn Exellentie van Montery een brief overleveren / en by monde te kennen geven: datse niet anders begeerden, als met sijn Excellentie in vriendschap en onzijdigheyt te leven; kregen tot antwoord: Messieurs, indien gy soo gesint waart, soo had gy alreeds geen nieuwe wervingen behooren aan te stellen, noch uwe sterkten van voorraat ten oorloge te voorsien. Maar op sy vorder berichten: dat sulks alleen geschiede, ter oorsaak het geschil tusschen Keur-Keulen en hun Dom-capittel ontstaan. Maar het Capittel dogt niet / al waren de Monniken goet / gelijk de man seyde; zijnde de gunst van groot en kleyn / geestelijk en wereltlijk / alsoo bedrieglijk / als hun meester selfs was: daar de Graaf van Lausun korts / en kort gunsteling van den Koning van Vrankrijk, al vry wat over te klagen hadde / die plotselijk van den hoogsten throon van gunst / in den diepen afgrond van afgunst (sonder dat men te recht weet om wat oorsaak) quam te vallen; zijnde hem door last van den Koning sijn geweer en sleutels af-geeyscht. Het geweer gaf hy: maar de sleutels waren niet te vinden; dies wiert sijn Cabinet op-gebroken / al sijn brieven / juweelen / en 5000 pistoletten daar uyt-gehaalt.

De G[r] van L[au]sun in [on]genad[e]

Maar dewijl sich nu de saken aldus tot openbare dadelijkheyt lieten aansien / sullen wy met het sluyten van dit ons eerste deel / het volgende openen / om den gunstigen leser het gevolg van al dese veynseryen / bedriegeryen / weyselaryen / en trouweloosheden te laten sien.

Eynde van het Eerste Deel van het Tooneel des Oorlogs, &c.

TOONEEL
DES
OORLOGS,
Opgeregt in de
VEREENIGDE NEDERLANDEN.
TWEEDE DEEL.

1671. —— No nb.

Ilſey- net an Vr. rijk teg de- ſen aat.

En Franſchen Koning/ zijn geweldige deſſeynen tegen de Vereenigde Nederlanden met minder wederſtand willende voort ſetten / hadde daar toe/ eenige jaaren herwaarts/ alle mogelijke vlijt en neerſtigheyt aangewend / om haare finantien/ den ſterkſten zenuw des Oorlogs / te verſwakken/ en wel bewuſt / dat deſe hun meeſte voedſel uyt den buytenlandſchen koophandel / en het vertieren der handwerken toebloeide / ſtelde hy / gelijk in ons eerſte boek aangewesen / alle middelen in 't werk om die te verleyden en op te ſtoppen / ſoo door het lokken der ambagtslieden / op groote belofte / en aanbiedingen van uytnemende voor-regten / als door het bekommeren / beſwaren / en verbieden van die koopmanſchappen / waar uyt den Staat des Vereenigden Nederlands de meeſte geld-middelen toequamen. Dog hier in het gewenſchte oogwit niet bereykende / ſcherpte hy het mes om hun al t'effens dien hart-ader en met eene het leven der Republijke af te ſnijden. Zijne geweldige werbingen in ſoo veelerhande geweſten / 't vergaderen van krijgsgereedſchap en levens-middelen / zijne alliantien met verſcheydene Vorſten op deſen Staat met haat of nijd aangeſteken / en eyndelijk den taal van zijne geſanten aan meeſt alle hoven van Europa, maakten thans den Franſchen toe-leg genoegſaam openbaar. De Heeren Staaten van alles wel onderrigt / deden mede aan haare zijde hun beſt om Vrankrijk te contramineren / en zijne onderſaten het belang des handels met deſe Landen gevoelig te doen weten ; ten dien eynde wierd in den jaare 1671. den 7. van Slagtmaand door alle de Vereenigde Nederlanden alomme afgekondigd het navolgende Placcaat. 1671. —— Novemb.

Plakkaat van 't Verbodt van de Franſche Koele-VVijnen, Azijnen, Kanefaſſen, Papieren, en Kaſtanien.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen die deſen jegenwoordigen ſullen ſien ofte hooren leſen, Salut. Doen te weten, Alzo Wy om verſcheyde importante, en pregnante redenen, voor den dienſt van den Lande, tot bevorderinge en vermeerderinge van de Neeringen binnen de Steden van de reſpective Provincien, profijtabel, dienſtig en noodig hebben gevonden, dat voortaan mede geene Franſche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaſſen, Papier of Kaſtanien, van wat ſoorte die ſoude mogen wezen, van buyten in deſe Landen

1671. sullen mogen werden ingebracht, verkocht, gekocht ofte geconsumeert. SOO IST, dat Wy ordonneren, statueren, en wel expresselijk interdiceren by desen, dat niemandt, van wat staet, qualiteyt ofte conditie hy soude mogen zijn, na de publicatie deses, die geschieden sal den 11. November 1671. toekomende, Nieuwen stijl, 't zy over Zee, langs de stroomen ofte Revieren, nochte per Asse te Lande, in, en onder het gebiedt van desen Staat sal mogen inbrengen, in groote ofte kleyne fustagie, ofte pakken, eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, hoedanig die souden mogen wesen, op pœne, dat de Koopluyden en Factoors, de welke de voorsz. Wijnen, Asijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien doen inbrengen, ofte ook lossen, inslaan, ofte in hare Pakhuysen ontfangen, niet alleen sullen verbeuren de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, over Zee, langs de Revieren, of per Asse, door hen-luyden gedaan inbrengen, lossen, inslaan, of in hare Kelders ofte Pakhuysen ontfangen, maar boven dien op yder stuk ofte Vat Fransche Koele-Wijn en Azijn, 't zy groot ofte kleyn, mitsgaders yeder pak Kanefassen, Papier en Kastanien mede groot of kleyn, noch een somme van 600 gulden.

Novemb.

Voorts interdiceren en verbieden Wy wel expresselijk by desen, allen Schippers, Stuur-luyden, en Matrosen, mitsgaders Wagen- en Karreluyden, in hare Schepen, Schuyten, Ponten, Wagens, ofte Karren te ontfangen, om in dese Landen over te brengen eenigerhande Fransche Koele-Wijn, Azijn, Kanefassen, Papier of Kastanien, in hoedanige fustagie, ofte pakkagie die soude mogen wesen, op de verbeurte van 100 gulden op yeder stuk Fransche Koele-Wijn ofte Azijn, mitsgaders yder pak Kanefassen, Papier en Kastanien, 't zy kleyn ofte groot, 't welk by hen-luyden te Water of te Lande, in en onder ons gebiedt sal ingebracht werden, voor welke boete de Schepen, Schuyten, Wagens, Karren, en Paarden sullen werden verklaart te wesen verbonden en excutabel; en indien de voorsz. boete van de Schepen, Schuyten, Karren, Wagens, en Paarden, ofte uyt de Goederen van de voorsz. Contraventeurs niet en konnen werden geconsequeert, so sullen de selve Contraventeurs over de voorsz. misdaden exemplaarlijk aan den lijve, ten minsten by openbare geesselinge gestraft werden; maar indien yemandt van de voorsz. Schippers ofte Voerluyden konden bewijsen, dat de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, ofte Kastanien, buyten sijne kennisse soude mogen wesen ingescheept, ofte opgeladen; so sullen echter, en des niet tegenstaande sy-luyden de voorsz. boeten moeten betalen, maar wederom daar tegens haar regres hebben en behouden, ten laste van die gene, de welke de voorsz. Fransche Koele-Wijn, Azijn, Kanefassen, Papier ofte Kastanien, hebben ingescheept ofte opgeladen; en indien het mocht gebeuren, dat niet tegenstaande Ons voorsz. Verbodt, echter bedektelijk eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, onder ons gebiedt mochten wesen ingebracht, Soo verbieden Wy alle Binne-landts-Vaarders, Markt-Schippers en Voerluyden, de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, van buyten ingekomen, te vervoeren van de eene Provintie, Stadt ofte Plaatse na de andere, op gelijke boete en straffe, als hier vooren ten aanzien van de eerste Inbrengers is gestatueert; en indien het voorsz. feyt door eenige Markt ofte Beurt-Schippers werdt begaan, boven dien van hare respective Veeren te worden gedeporteert.

Van gelijken, so verbieden Wy aan alle particuliere ofte geprivilegeerde en be-eedigde Arbeyders haar te laten gebruyken, om eenige van de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, te helpen lossen, ofte met Sleden ofte Vlotschuyten te vervoeren, op gelijke boete en straffe als hier vooren tegen de Schippers, en Voerluyden zijn gedecreteert; en boven dien, indien de voorsz. Arbeyders zijn in Eedt ofte dienst van Steden ofte Collegien, daar van te werden gedeporteert.

En ten eynde de voorsz. Schippers, Wagenaars, en Arbeyders van desen Onsen Plakkate volkomene kennisse mogen bekomen, so werden alle Hooftluyden en Over-luyden van de Binnelandts-Vaerders, Voerluyden, en Arbeyders gelast, een yeder van den inhoudt deses te adverteren en informeeren, en ondervindende, dat desen Plakkate door yemandt werdt overtreden, daar van aan de respective Officieren, en Magistraten in de Steden, en ten platten Lande te geven behoorlijke advertentie.

Dan gemerkt noch een groote quantiteyt van Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, en Papier, onder de Koopluyden en Ingesetenen deser Landen, in voorraadt is; So hebben Wy om de schade Onzer Ingesetenen, soo veel doenlijk

1671. Novemb. lijk te voorkomen, de selve gepermitteert, om de Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, en Papier, de welke onder hen-luyden in voorraat zijn, te mogen versenden, beneficieren, consumeren en verkoopen, van nu af tot den lesten April 1672 inkluys, en langer niet.

Ordonneeren voorts, dat naar den voorsz. laatsten April 1672 niemandt van Onze Ingesetenen binnen het ressort van desen Staat, sal mogen verkoopen, koopen, vereeren, wech-geven, aan-nemen, vermangelen, ofte op eenige andere manieren alieneren, ofte ook ter slete consumeren, directelijk, ofte indirectelijk in eeniger maniere, eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, in groote, ofte kleyne quantiteyt, op de verbeurte van alle de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, die na den voorsz. tijdt by yemandt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, ter slete geconsumeert, ofte op eenige andere manieren gealieneert sullen werden, en boven dien een boete van 600 guldens op yeder Stuk, en 200 guldens op yeder Tonneken Fransche Koele-Wijn, Azijn, en yeder Pak Kanefassen, Papier en Kastanien, groot of kleyn, dat naar den voorsz. tijdt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, gealieneert, ofte ter slete geconsumeert sal zijn, so wel by den Verkooper als Kooper, Gever als Nemer, ofte de gene die de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien gesleten, als die de selve ter slete gehaalt, ofte geconsumeert sullen hebben; ordonneren en statueren, dat boven de voldoeninge der voorsz. boeten die gene die haar met het slijten ofte ter slete te verkoopen in het groote ofte kleyne van Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, komen te generen, hare Neeringe sal werden geinterdiceert voor den tijdt van een jaar en ses weken, voor de tweedemaal voor altijdt, en voor de derdemaal infaam verklaart, en voorts uyt het geheele ressort en gebiedt van den Staat der Vereenigde Nederlanden gebannen sullen werden; en dat die gene, de welke de boete niet en kan betalen, arbitralijk aan den lijve, ten minsten by openbare geesselinge sal werden gestraft, en werden de respective Officieren, der selver Substituten en Dienaars in de Steden, en ten platten Lande geauthoriseert, om nauwe ondersoek te doen, of naar den voorsz. tijdt, by yemandt eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, gekocht, verkocht, vereert, aangenomen, vermangelt, gealieneert, ofte ter slete geconsumeert sullen werden.

1671. Novemb. Behoudelijk, dat in gevalle eenige Koopluyden of Handelaars eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, jegenwoordig onder haar soude mogen hebben, de welke sy tusschen dit, en den voorsz. laatsten April toekomende, niet souden mogen hebben geconsumeert, ofte versonden, de selve gehouden sullen zijn de voorsz. Fransche Koele-wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien aan te geven aan de Magistraat van de Plaats, daar de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien zijn leggende, en de selve te brengen ter plaatse die daar toe door de Magistraat sal zijn aangewesen, welke aanwijsinge de respective Collegien ter Admiraliteyt ten besten sullen hebben te besorgen, en dat de selve Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, aldaar sullen moeten verblijven onder de opsicht van de Magistraat van de selve plaats, by de welke de Sleutels van de voorsz. te designeren plaatse sullen moeten blijven berusten, in voegen dat niemandt tot de voorsz. te designeren plaatse, ofte tot de Goederen daar in berustende acces zal konnen of mogen hebben, dan ten overstaan van den Officier van de voorsz plaatse, of andere vertrouwde Persoonen, die daar toe by den selven Officier specialijk sullen zijn geauthoriseert; dat ook niemandt de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, in ofte uyt de voorsz. gedesigneerde plaatse sal mogen reppen, roeren, lichten, ofte ook buytens Landts versenden, dan met volkomen kennisse van den voornoemden Officier, of de voorsz. vertrouwde Persoonen by hem specialijk daer toe gecommitteert, en dat daar nevens aan de Magistraat van de plaatse, daar de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien berustende zijn, sal moeten werden aangegeven de quantiteyt van de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, die versonden sullen werden, de Persoon aan wie, en de plaatse na de welke de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien vervoert sullen werden, en dat de voorsz. Versenders van de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, noch daarenboven Borge sullen moeten stellen tot de waarde van de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien toe, van dat die effectivelijk sullen werden gebracht

1671. ter plaatse, en aan den Persoon, naar, en aan de welke die zijn gedestineert, en de selve Borgtochte suyveren, ten langsten binnen den tijdt van acht dagen, na dat de Schipper de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, uytgevoert hebbende, wederom hier te Lande sal zijn gearriveert, en dat by faute van dien, die gene die de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien aangegeven hebben om te vervoeren, mitsgaders ook de voorsz. Borgen sullen moeten werden geexecuteert, voor de waarde van de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, en daar op, mitsgaders tegens de voorsz. Aangevers geprocedeert, als tegens Contraventeurs van desen onsen Plakkate: dat voorts de voorsz. Aangevers of de voorsz. hare Borgen, de suyveringe van de voorsz. Borgtochte sullen moeten doen, met aan het Collegie ter Admiraliteyt, onder welkers ressort de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien buyten 's Lants gesonden sullen wesen, binnen den voorsz. tijdt te exhiberen, de verklaringe van de Magistraat van de Plaats, op de welke die aangegeven en gebracht zijn, mede-brengende dat de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, geladen in soo een Schip, van soo een Schipper, door soo een Persoon versonden, en aan soo een Persoon geaddresseert, waarlijk, en effectivelijk aldaar gekomen, en aan soo een Persoon gelevert zijn, mitsgaders aan de gemelte Collegien ter Admiraliteyt te presenteren, de Schipper en sijne Knechten of Matrosen, de voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien vervoert hebbende, de welke gehouden sullen zijn te verklaren onder eede solemneel aan 't gemelde Collegie te presteren, dat sy soodanige Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, op soodanigen tijdt, uyt soodanigen Pakhuys, in soodanigen plaatse, op ordre van soodanigen Persoon hebben ingeladen, en die selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, op soodanigen tijdt, in soodanigen plaatse, aan soodanigen Persoon wederom hebben overgelevert, alles op de confiscatie, peynen en boeten hier vooren uytgedrukt.

Novemb.

Wijders soo hebben Wy verboden en geinterdiceert, alle geswooren Makelaars, naar den voorsz. laatsten April 1672 toe-komende, te veylen, of te staan over eenige Verkoopinge, vermangelinge of alienatie van eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien: maar soo wanneer hen-luyden eenige partyen werden aangeboden, om te Koopen ofte Verkoopen, sullen sy-luyden gehouden zijn 't selve den Officier van de plaatse aan te geven, op verbeurte van haar Officie, en daar-en-boven een boete van 600 guldens op yeder Stuk, Vat ofte Pak, groot ofte kleyn, dat door hen-luyden werd verswegen, ingekocht, verkocht, vermangelt ofte gealieneert.

Alle de voorsz. boeten te appliceren ten profijte van de Officieren die de aanhalinge of calange eerst sullen komen te doen; Waar toe de Regenten van de Gods-huysen mede by desen werden gequalificeert en geauthoriseert, die in sulken gevalle de geheele boeten, ten profijte van de Gods-huysen sullen genieten.

Voorts soo werden niet alleen de voorsz. Officieren, der selver Substituyten en Regenten van de Gods-huysen geauthoriseert om de calange, aanhalinge en bekeuringe te doen, maar ook de respective Advocaten Fiscaals, Commisen Generaals, en particuliere Commisen ter recherche in de Steden en Zee-gaten, specialijk gelast goede voorsorge te dragen, en wel toe te sien, dat geene Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, ter Zee, langs de Revieren, ofte Plaatsen te Lande werden ingebracht, maar alle soodanige Waren, sonder eenige conniventie aan te halen, op te brengen, en te stellen ter judicature van de respective Collegie ter Admiraliteyt, en om een yder te animeren tot het ontdekken van dese contraventie, soo sal die Aanbrengers ofte Aanhaalders werden toegevoegt de helft van de Fransche Koele-wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, de welke sullen werden geconfisqueert, en de helft van de boete daar inne yemandt sal werden gecondemneert, blijvende de wederhelft ten behoeve van de voorsz. Officieren, die de calange eerst sullen hebben gedaan, en sullen daar-en-boven de voorsz. Aanbrengers vry zijn van de boete, daar inne sy volgens het vooren-staande Ons verbodt souden mogen zijn vervallen, schoon de selve Aanbrengers mede Contraventeurs souden mogen zijn geweest; Welverstaande dat niemandt voor soodanigen Aanbrenger geconsidereert, en daar door van de voorsz. confiscatie en verdere boete bevrijd sal werden, als alleen die gene, die de voorsz. verboden en verduysterde Goederen en Koopmanschappen aan 's Landts Officieren sal hebben aangebracht, voor en aleer dat eenige van de selve Officieren haar sullen hebben

1671. hebben getransporteert op, aan, ofte omtrent de Schepen, of andere plaatsen, daar in eenige verboden Waren, Goederen ofte Koopmanschappen verduystert souden mogen zijn, en niet die gene de welke de voorsz. verbode ofte verduysterde Goederen, of Koopmanschappen komt aan te geven of te openbaren, soo wanneer de voorsz. Officieren albereydts op, aan, of omtrent de voorsz. Schepen of Plaatsen gekomen souden mogen zijn.

Novemb.

En ten eynde de voorsz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, hier te Lande inkomende, niet plotselijk mogen werden geconfisqueert, maar dat alomme van desen Onsen Plakkate kennisse en advertentie gegeven en genomen, ook desen aangaande ten aansien van den tijdt van de publicatie, een egale en eenparige voet gehouden mag werden. SOO IST: Dat Wy geordonneert en gestatueert, ordonneeren en statueeren by desen, dat de publicatie van desen Onsen Plakkate sal werden gedaan in alle de Provintien, en het ressort van de Generaliteyt, op Woensdag aanstaande en acht dagen, die wesen sal den 11 November toekomende Nieuwen-stijl, met dese Onse expresse meyninge en verstande, dat indien de voorsz. publicatie op eenige Plaatse ofte Plaatsen, wat vroeger of later soude mogen wesen gedaan, het dien niet tegenstaande in rechten daar vooren gehouden, en de voorvallende saken even en in dier voegen gehandelt, gereguleert, en by Sententie getermineert en gedecideert sullen moeten werden, als of de voorsz. publicatie aldaar specialijk mede ten voorsz. dage gedaan was geweest, en by soo verre naar den voorsz. 11 November, dato van de voorsz. publicatie, tot den 23 December 1671 Nieuwe-stijl inkluys, binnen de Zee-gaten deser Landen souden mogen komen te arriveren eenige Schepen, in de welke eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien mochten wesen geladen, dat in sulken kas de voorsz. Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, met de selve Schepen, of wel in andere overgescheept, sonder betalinge van 's Lands inkomende of uytgaande recht, uyt de selve Zee-gaten naar andere Landen sullen moeten werden vervoert, sonder dat de voorsz. Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, andersins gerept ofte geroert, veel min aan Landt gebracht, of aldaar opgelegt, of de Stroomen ofte Wateren opgevoert sullen mogen werden, op pœne dat de selve niet alleen sonder eenige conniventie, of dissimulatie sullen werden geconfisqueert, maar ook dat dienthalven jegens de Contraventeurs van desen Onsen Plakkate met de uyterste vigeur geprocedeert sal worden; Authoriseren voorts de respective Collegien ter Admiraliteyt, om ter plaatse, alwaar de Schepen uyt de Zee inkomende, het Anker laten vallen, soo wanneer aldaar eenige Schepen nevens andere Goederen, mede met Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien geladen, souden mogen komen in te vallen, van den dag van de publicatie van desen Onsen Plakkate, en sulks van de voorsz. 11 November toekomende af, tot ses weken naar den voorsz. 11 November, en alsoo tot den voorsz. 23 December 1671 Nieuwe-stijl inkluys, een getrouw en bequaam Persoon te senden, om wel toe te sien, dat ten aansien van de voorsz. Schepen en Goederen, den inhoudt van desen Onsen Plakkate exactelijk en punctuelijk werde nagekomen: Dat voorts alle Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, die na het verloop van de voorsz. ses weken, en sulks na den voorsz 23 December 1671 toekomende Nieuwen-stijl, binnen dese Landen gebracht souden mogen werden, effective confiscatie, en de Persoonen haar daar mede bemoeyt hebbende de verdere pœnen in den voorsz. Plakkate geexprimeert, subject sullen zijn.

1671. Novemb.

Ordonneren en lasten voorts wel expresselijk de respective Collegien ter Admiraliteyt, en alle andere Rechteren en Justicieren van den Lande, die over den inhouden van desen Onsen Plakkate Recht en Justitie soude mogen komen te administreren, de goede hant daar aan te houden, en doen houden, en ook soo veel in haar is besorgen, dat dit jegenwoordig Ons Plakkaat naar sijne forme en inhouden, punctuelijk en precgiselijk geobserveert en nagekomen, ook naar den klaren Text van 't selve by de gemelte Collegien, en alle andere Rechteren en Justicieren van den Lande recht gedaan werde, sonder op pretext van ignorantie of eenige andere voorgewende exceptien daar van in eenige deelen te devieren, ofte de dispositie van desen Onsen Plakkate in eenigerhande manieren te luxeren, veel min haar aan te matigen eenig oordeel over de rechtmatigheyt, ofte onrechtmatigheyt van 't geen daar by is ter neder gestelt, ofte daar uyt by gevolge eenige conjecturen te formeren van Onse apparente intrinsique meyninge, maar precisselijk en punctuelijk naar de letter op te volgen de dispositie daar

1671. daar inne klaarlijk uytgedrukt, en dien volgende particulierlijk mede van den voorsz. 11 November toekomende af, alle Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien buyten te houden, ofte wederom in manieren vooren verhaalt te doen uytvoeren, mitsgaders alle sodanige der voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, als naar den voorsz. 11 November toekomende, Nieuwe-stijl, anders dan om wederom in manieren vooren verhaalt uyt de selve Zee-gaten daar die in gekomen zijn, met de selve Schepen, of in andere Schepen overgescheept, over Zee te werden versonden, gerept, geroert, ofte ook aan Landt gebracht, opgeleydt, ofte de stroomen en wateren opgevoert souden mogen werden, ofte die naar de voorsz. 23 December toekomende mede Nieuwen-stijl, in de Zee-gaten deser Landen inkomen sullen, effectivelijk te confisqueren, en daar over ook te adjudiceren de volle boete sonder eenige verschooninge, mitigatie of exceptie. Ontbiedende en versoeken derhalven de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provintien respective van Gelderlandt, en 't Graafschap Zutphen, Hollandt en West-Vrieslandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslant, Over-Yssel, midtsgaders Stadt Groeningen en Ommelanden, en allen anderen Justicieren en Officieren van de selve Landen, dat sy desen Onsen Plakkate aanstondts na de receptie, of immers uyterlijk op den voorsz. 11 November toekomende alomme doen verkondigen, publiceren en affigeren in alle plaatsen daar sulks van nooden wesen sal, en men gewoon is sodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, d'Advocaten Fiscaals, mitsgaders Lt. Admiraals, Vice-Admiraals, Kapiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarisen en Commisen ter Recherche, so in de Zee-gaten als elders, desen onsen Plakkate na te komen, en te doen nakomen, procederende, en doende procederen tegens de Contraventeurs van dien, sonder oogluykinge, faveur, dissimulatie, ofte verdrag, want Wy sulks ten dienste van den Lande, en ten beste van de goede Ingesetenen van dien, bevonden hebben te behooren.

Novemb.

Aldus gedaan en gearresteert onder Onsen Cachette, Paraphure, en de Signature van Onzen Griffier, In den Hage den 2 November 1671. Was geparapheert, *Isb. van Viersen, vt.* Onderstont, Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Getekent, *Gasp. Fagel.* Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog-Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een papieren ruyte.

1671. Novemb.

Ende nu begonde men/ hoe langs hoe klaarder/ het voornemen des Keurfursts van Keulen, en Bisschop van Munster, de naaste gebuuren aan onse landpalen/ uyt te breeken: waaromme dan ook Haare Hoog-Mogende Doesburg, Wesel, Rijnberk, en andere grenssteden met sterker guarnisoenen deden voorsien. Men maakte ook bereydschap om tegen de naaste Lente een Vloot van 72 kloeke Oorlogschepen/ nevens een groot getal Branders/ Galjoots/ en ander kleyn vaartuyg/ in zee te brengen. Den Raad van State verveirdigde ondertusschen een algemeenen overslag der noodige Krijgsmagt te voet en te paarde/ wat Uytleggers en Bootsvolk men op den Rhijn en Mase van nooden hadde/ gevende voor af een voorslag om 14000 Voetknegten en 6000 Ruyters te lichten. Dog wat daar omtrent beslooten is/ sal in gevolge blijken.

Vereenigde Nederlanden bereyden haar in oorlog.

Vrankrijks geweldige wapenrustingen het Vereenigde Nederland op de gehoorde wijse doende beven/ soo bleven de Spaanschen daar af ook niet geheel buyten beroering/ doende den wakkeren Grave Monterey verscheyde nieuwe werbingen aanstellen/ en de naast aan Vrankrijk palende Steden van sterker krijgsmagt en meerder behoeften voorsien/ ende op de te rugge komst van den Heer Beverning van sijn gesandschap in Spangien, begost men op nieuw en met meerder ernst het werk der onderlinge bescherminge/ in gevalle een van beyde door Vrankrijk soude mogen werden aangegrepen/ ter hand te nemen; terwijl dese Kroone ondertusschen met een seer aansienlijke besendinge/ en groote aenbiedingen van den Marquis de Villars, het Koninglijke Spaansche Hof tot zijn interest/ of immer de neutraliteyt/ en de Hollanders geen hulpe toe te schikken/ tragte te bewegen. Dese dan te Madrid een seer pragtige intrede gedaan/ en zijne geschenken/ nevens de Credentialen overgelevert hebbende/ wierden hem eenige Heeren ter onderhandelinge toegeschikt. Dog den Spaanschen Raad/ volgens sijne gewoonlijke langsaamheyt in Staatsaken/ hunne besluyten afwagtende/ en Vrankrijk aldaar in het openbaar sijn belang siende waarnemen/ sullen

G... ook: Spaanse...

Marquis de Villars na Madrid.

1671. Novemb.

sullen wy middelertijd een keer na het Oostenrijk doen / en aldaar met het straffen van een der aansienlijkste Hoofden der Ongarische wederspannelingen / Vrankrijks verborgene aanslagen sien verydelen / en sijn hoope (om den Keyser t'huys soo veel werk te verschaffen / dat hy onmagtig soude werden sijne bond-genooten hulp te schikken) verdwijnen.

Gr. van Tattenbag onthalst.

Den Grave van Tattenbag, nevens Zerini, Franchipani, Nadasti en andere / in Sprokkelmaand / gelijk t'zijnder plaatse aangehaald / gevangen zijnde / wierd sijn regtsvoorderinge tot den 8 van Slagtmaand uytgesteld. Dese dan uyt het Slot te Grats op een wagen na het Raadhuys gevoerd / wierd des anderdags over hem een landdag gehouden / ende aldaar wegens sijne misdaden uyt den land-register uytgeschrapt zijnde / wierd des Stads gerigte overgegeven. Waar na den Grave aan den Geheymschrijver Abele (Keyserlijke Commissaris) versogt / dat men sijn Soontjen / oud omtrent 10 jaaren / wilde by hem laten komen / 't welk hem vergunt wesende / en het kind aansiende / sprak den Vader hem aan op dese wijse: Harts-lieve Soon, dewijle ik God, den Keyser, ende de gantsche wereld hebbe beledigd, uw van al uw vaderschap heb verworpen, en van sulken stant in de grootste elenden gestort, soo bidde ik u om Gods wille wild my sulks vergeven: waar op hy seer bitterlijk weenende / met een bedroefde kus van sijn Soon afscheyd nam. Werdende den 11 met sijne bescheydene straffe voortgevaren. Den Scherpregter vraagde hem of hy liever zittende / als knielende wilde sterven; dog hy antwoorde / nog soo zwak niet te zijn of konde wel knielen / ende sig aldus nederbuygende sloeg hem den Beul door de linker oor en wange / en vervolgens ten tweede-male door de linker schouder / tot hem eyndelijk met de derde slag het hoofd af kerfde. Den Grave gaf op den eersten houw soo geweldigen schreeuw / dat het seer verre van daar gehoord wierd. Hy was een vernuftig / dapper / en staatgierig man / hebbende sig met de andere wederspannige Hungaren te diep ingewikkeld / gelijk sulks by den onderstaanden eed aan de Grave Zerini schriftelijk afgelegt / kan blijken; luydende als volgt / Ik Johan Erasmus, Grave tot Rheynsteyn en Tattenbag, sweere by den onsterffelijken en levendigen God, die my geschapen heeft, dat ik den Heer Banno Pr. van Zerin, niet alleen tot het lesten van mijn levens adem wil getrouw en bestendig zijn sijne werken en raadslagen geen flerffelijke menschen openbaren; maar ook sijn fortuyn en voornemen na alle vermogen en hulpe bevorderen, en hem in geluk en ongeluk, en ook by verlies van mijn leven en bloed niet verlaten nog openbaren; soo wil mijn God en sijn H. Euangelium helpen: tot meerder geloove heb ik dese obligatie met mijn eygen hand ondertekend, en dese broederlijke verbintenis voor God onderschreven en bekragtigd. Dog soo hertnekkig als sijn voornemen was / even klemmoedig viel het vervolg / door sijn ongeluk en gevangenisse; waar in sig noyt mensch verslagender konde gedragen hebben / blijkende sulks uyt sijne seer demoedige bekentenisse en afbiddinge. Aldus kreeg den Roomschen Keyser ruymte / en een versekerde rugge om des Rijks behoudenisse / en hulpe sijner Bondgenooten / onbekommerd voort te setten. Gelijk dan ook 't vervullen en versterken der oude krijgsbenden / en nieuwe werbingen aanstonds met groote toeloop in de Erflanden en 't geheele Duytsche Rijk wierden aangevangen; waar tegen den aanwesenden Franschen Minister alle mogelijke vlijt in 't werk stelde / sijne Keyserlijke Majesteyt door verscheydene versekeringen dat sijn Meester niets tegen het Duytsche Rijk soude aanvangen / sijne wapen-rustinge tragte te doen ophouden.

Ruste in het Keyserrijk; daar sterke wervingen werden aangesteld.

Heer Haren in Ambassade na Sweden.

Vrankrijk middelertijd aan de voornaamste Hoven van Europa sijn pragtige gesandschappen en Koninglijke giften en onthalinge met groote vrugt voor sijne interesten en desseynen waarnemende / stond men ook van dese zijde niet stille om de nabuurige Koningen en Vorsten de intentie van desen staat open te leggen / en haar tot hulpe nader alliantien te versoeken / aldus wierd den Heere Haren na Sweden, Amerongen, en Brasser na de Vorsten van Lunenburg afgeveirdigd.

Alternatief Tractaat tusschen Spangien en de Vereenigde Nederlanden.

December.

Ende nu begosten de Triple en nader Alliancie tusschen den Koninglijke Spaanschen Raad en de Vereenigde Nederlanden hunne heylsame vrugten aan den dag te brengen / en de middelen tot elkanders behoudenisse / en algemeene bescherminge / vast te stellen. Werdende op den 17 van Wintermaand op het aanhouden der Heeren Staten met den extraordinaris afgesant van Spangien Don Manuel Francisco de Lyra in 's Gravenhage dit volgende geslooten / en naderhand geratificeerd.

1671. teerd. Luydende het Alternatyf van woord ten woorde aldus:

Decemb.

VVy Don Manuel Francisco de Lyra, Introducteur der Ambassadeurs in Spanjen, en Extraordinaris Afgevaardigde by de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

DEwijl de geseyde Heeren Staten door hun Gemachtigden hebben bekent gemaakt, dat sy behoorden te weten wat men sig van de Koningin, mijn Meesteres, beloven kon, in geval de Christelijkste Koning eenige landen, steden, of plaatsen, onder de heerschappy der geseyde Heeren Staten staande, of in de welken sy hun besetting hebben, quam aan te tasten, so is't dat hare Majesteyt, na dat men sulks aan haar heeft vertoont, door de besondere yver tot de behoudenis van 't lichaam van Nederlandt bewogen, goet gevonden heeft, dat wy souden verklaren en beloven, gelijk wy door dese verklaren en beloven, dat soo dikwijls en menigmalen de geseyde Heeren Staten door Vrankrijk directelijk, of indirectelijk in de geseyde landen, steden, of plaatsen aangetast sullen worden, hare Majesteyt, schoon sy sich door geen verdrach daer toe verplicht bevindt, onderstant aan hen sal doen met alle haar Krijgsbenden, en op alle wijsen, die aan haar mogelijk sullen zijn. Maar indien, uyt oorsaak van dese bystant, hare Majesteyt, door de geseyde Christelijkste Majesteyt, in eenige van haar Staten aangetast wierd, soo sal men in dit geval alle de heyrkrachten van weer-zijden met gemeene over-een-koming in alle d'aanslagen doen werken, die voor d'onderlinge onderstanden, en voor de gemeene welstant nootsakelijk geoordeelt sullen worden. En wy beloven van dit bovenstaande de ratificatie en bekrachtiging van hare Majesteyt in goede en behoorelijke vorm binnen de tijt van twee Maanden te verwerven.

Gedaan in den Haag, den 17 van December, 1671.

D'Ondergeteeckende Gemachtighden van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de verklaring en belofte, heden door mijn Heer Don Manuel de Lyra, extraordinaris Afgevaardigde van Spanjen, uyt de naam, en van wegen hare Majesteyt gedaan, verleent en geteeckent, gesien en rijpelijk overwogen hebbende, en daar mede over-een komen willende, hebben, uyt de naam, en van wegen hun Hoog-Mogenden, verklaart en belooft, verklarende en belovende dat, behalven de verplichting, die alree voor hare Majesteyt is verkregen, door middel van de Guarantie van het Vrede-verdrag, t'Aken, op de tweede van May-maant, 1668. tusschen de twee Kroonen gesloten, (welke Guarantie, door hun Hoog-Mogende belooft, hun volle kracht en vermogen behoudt) soo dikwijls en menigmaal hare geseyde Majesteyt door Vrankrijk directelijk of indirectelijk in de landschappen, landen, steden, of plaatsen, die aan de geseyde Koning van Spanjen toe-behooren, of in de welken sijn Majesteyt besetting sal hebben, aangetast sal worden, hun Hoog-Mog. met alle hun Krijgsbenden, en op alle wijsen, die aan hen mogelijk sullen zijn, aan sijn Majesteyt onderstandt sullen doen. Maar indien, uyt oorsaak van dese bystant, hun Hoog-Mog. door de Christelijkste Koning, in eenigen der lantschappen, landen, steden, of plaatsen, die aan hen behooren, of in de welken sy hun besetting hebben, aangetast wierden, soo sal men alle de Heyrkrachten van weer-zijden met gemeene over-een-koming in alle d'aanslagen doen werken, die voor d'onderlinge onderstanden, en voor de gemeene welstant nootsakelijk geoordeelt sullen worden. En de geseyde Heeren Gemachtigden van hun Hoog-Mog. nemen aan door dit tegenwoordige de ratificatie en bekrachtiging van hun Hoog-Mog. in goede en behoorelijke vorm binnen twee Maanden te leveren.

Gedaan in den Haag, den 17 van December, 1671.

Den Staat aldus aan de eene zijde sijne banden met Spangien vast makende / liet niet na aan de andere nog een proeve te nemen / of men den Koning van Vrankrijk door geene vreedelijke bemiddelinge tot beter verstand en over-een-koninge soude kunnen disponeeren: ten welken eynde dan den Heer Ambassadeur de Groot den navolgende Brief wierd toegesonden.

Br van ha H: Mog aan len Ko g va Vr

Heer Koning,

NA dat wy op de goetheden acht hebben genomen, die de Koningen, Voorsaten van uwe

171. uwe Majeſteyt, t'alle tijden tot deſe Staat hebben getoont, ſoo konnen wy naauwelijcks de geruchten, die'er lopen, gelooven, dat de ſelfde d'oorſaack van de machtige Wapenruſtingh ſou zijn, die hy in ſijn Koninckrijck laat doen: en echter, de berichtingen, die wy van alle zijden krijgen, en de redenen, die men verhaalt dat uw Bedienaars in de hoven der Koningen en Vorſten houden, daar ſy zijn, willen doen gelooven dat hy haar alleenlijck tegen ons doet. Wy hebben dieshalven ſeer naaukeurighlijck willen onderſoeken, of in onſe handel en beleyt iets mocht weſen, 't welck uw Majeſteyt ſou konnen nodigen tot de vrientſchap, daar mede het hem believt heeft ons tot noch toe te vereeren, in afkeer te veranderen. En dewijl wy niets gevonden hebben, daar mede wy ons ſouden konnen beſchuldigen, noch daar af hy ons heeft doen berichten, ſoo hebben wy ons niet konnen overreden dat de Gerechtigheyt, die de wercken van ſijn Rijck regelt, hem ſou konnen toelaten ſijn Wapenen tegen ſijn oudtſte en getrouſte Bondtgenoten te gebruycken, ſonder eenige voorgaande bekentmakingh van d'ongelijcken, daar af hy vergoedingh ſou konnen begeren. En ſeecker, 't is'er ſoo verre af, dat ons oogemerck ſou zijn ſtoffe daar toe aan uwe Majeſteyt te geven; of ergens in gebreckelijck te zijn in 't verdrach van Parys, in December van 't Jaar 1662. gemaackt, dat wy achten dat wy 't ſeer beſtiptelijck, en ſeer Godsdienſtelijck hebben onderhouden, en dat wy aanbieden, vaardiglijk het geen, dat daar in door onvoorſichtigheyt niet onderhouden, of dat daar tegen gedaan ſou mogen zijn, te herſtellen, en te vergoeden. 't Is waer, Heer Koningh, dat men, eenige tijdt herwaerts, niet gantſchelijck, ſoo veel de Scheepvaart en Koophandel aangaat, eenigh heeft geweeſt. Maar dit geſchiedt niet, dan met onſe groote tegenſin; en wy hebben al 't geen gedaan, dat men wettighlijck van ons ſou konnen eyſſchen, om de ſwarigheden, die d'een en d'ander hebben ontroert, te voorkomen, en wech te nemen, gelijck wy noch bereydt ſullen zijn om te doen; niet alleenlijck in deſe ſaack, maar oock in 't geen, dat uw Majeſteyt ſal konnen overtuygen van de volmaackte genegentheyt, die wy hebben, om aan hem d'eer en achtingh te tonen, die men ſoo wel aan ſijn Perſoon, als aan ſijn hooge Waardigheyt ſchuldigh is, en om hem alle de vernoegingh te doen bekomen, die hy van ſijn beſte en toegenegenſte Bondt-genooten ſal konnen vorderen, tot herſtellingh van de Koophandel en Scheepvaart in de Straat, daar in ſy in de tijt van 't leſte verdrach waren; gelijck oock om aan de genegentheyt, die wy tot ſijn Intereſten hebben, alle d'uytſtreckingh te geven, die wy aan hem zouden konnen geven, ſonder nadeel van 't geen, dat wy aan onſe andre Bondtgenoten verplicht zijn. Voorts, Heer Koningh, wy gelooven niet dat de Wapenruſtingh, die ghy ter Zee en te Landt doet, nae de berichtingen die wy dagelijcks ontfangen, gerechtvaardight konnen worden, doch wy willen uw Majeſteyt wel verſeeckeren dat wy d'onſe niet doen met voornemen van yemandt, wie 't oock is, te verongelijcken; maar door een uytterſte noot, en door een nootwendige verplichtingh, die wy hebben, om onſe Staet, en onſe onderſaten te beſchermen; en dat wy ons met blijdtſchap ſullen ontwapenen, ſoo haaſt het hem ſal believen ons van d'ongeruſtheyt, daar in de Wapenen ons brengen, die ons van alle zijden ſchijnen te naderen, te verloſſen, en ons te verſeeckeren dat wy de ſijnen niet hebben te vreſen. Wy bevelen aan de Heer de Groot, onſe Ambaſſadeur, een beſtipte verhooringh daar over van uw Majeſteyt te verſoecken, en hem langer over deſe ſaeck t'onderhouden, en al 't geen hier by te voegen, het welk dienſtigh ſal konnen zijn om hem van d'oprechtigheyt onſer meeningen te verſekeren. Wy ſullen dieshalven deſe Brief niet langer maecken, dan om Godt te bidden

Heer Koningh.

In den Haag, den 10 van December, 1671.

Zijn Excellentie de Groot, deſen ontfangen hebbende / verſogt aanſtonds daar op by den Koning gehoor te mogen verkrijgen; maar hy wierd t'elkens / door eenige voorwendſels / uytgeſteld / werdende ondertuſſchen door de Heeren d'Eſtrades en Ornieville verſogt den Brief in hare handen te ſtellen / en den Koning te doen overleveren; maar hy daar op toevoegende / dat hy by expres bevel van haar Hoog-Mogende gehouden was die ſelf aan ſijne Majeſteyt te moeten behandigen / wierd ſijne audientie tot den 4 van Louwmaand, des volgenden jaars / uytgeſteld. Tot welke tijd gekomen zijnde / ſullen wy die handeling / en 's Konings Antwoord / aan-tekenen.

Haar Hoog-Mog. de magt hunner vyanden / en noodſakelijke byſtand des Hemels erkennende / deden tegen den 20 van Louwmaand *vaſt en bede-dag.*

 naaſt-

1671. naastkomend een algemeene Dank/ Vast en Bede-dag uytschrijven; en vervolgden met grooten yver de nieuwe werbinge: waar op sig dan ook 80 persoonen tot Colonels, 100 tot Overste Luytenants, en 106 tot Majors, lieten aanschrijven/ nevens een seer groot getal tot Kapiteyns; wie van dese Commissien hebben gekregen/ sullen wy hier na opgeven.

Decemb. Nieuwe wervingen.

Keulen verdraagt met den Bisschop.

De Stad Keulen, nu soo lange met haar Keurfurst in tweespalt/ en van soo veele kanten gedreygd/ en door de aannaderende Fransche volkeren bekommerd werdende/ besloot eyndelijk/ by een Interims Verdrag, met den Vorst de geschillen by te leggen/ op de volgende poincten.

Interims Verdrag tusschen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, en de Stad Keulen.

NAdemaal, sedert een geruymen tijdt, verscheyde strijdigheden en misverstanden tusschen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt, des selfs Aars-stift, en de Burgermeesteren en Raad der Stadt Keulen, voorgevallen zijn, welke ook soo hoog geresen zijn, dat wederzijds allerley gevaarlijk mistrouwen veroorsaakt hebben; soo is't dat sijn Keyserlijke Majesteyt allergenadigst beweegt is geweest om alle gevreesde dadelijkheden voor te komen en te verhoeden, en tot onderhouding van de gemeyne rust, en minnelijke bylegging van de onderlinge tweespalt en misverstanden, sijne Keyserlijke Majesteyts commissie op de H. H. Keur-Vorsten van Ments, Trier en Brandenburg te committeren, die dan ook, volgens hunne plicht, in 't begin van de Maant Juny laastleden hunne gevolmachtighde gesubdelegeerde daar op herwaarts naar Keulen gesonden hebben, om de voorsz. Commissie aldaar op den 25. van de voorsz. Maandt, in tegenwoordigheydt van wederzijdts Gevolmachtigde Gedeputeerden te openen, en van de minnelijcke handelingh een aanvangh te maken, en met deselve voort te varen, en volghens de loffelijcke Vergaderingh van de Neder-Rijnssen-Westphaalsen Creyts, Vorsten en Standen, laast tot Bylefeld ten selven eynde gehouden, tot voorkominge van allerhande ghevreesde dadelijckheden, en behoudingh van de gemeyne rust, niet alleen verscheyde Raats-plegingen te houden, maar oock een aansienelijcke deputatie, nevens het Directorium te resolveren, voor goet gekeurt, en daar nevens een tijdt langh sich daar sorgvuldigh aangelegen zijn laten, het ooghwit van de Keyserlijcke Heeren gesubdelegeerde allesints by te staan. Maar alsoo men van de sijde van de Keyserlijcke gesubdelegeerde, als oock van de Kreyts-deputatie heeft bespeurt, dat de vergelijcking van de hooft-zaken sich te wijdtloopig op dede; en dat het in-geslopene mistrouwen sich wedersijts hoe langer hoe meer vermeerde, en daar uyt d'eene of d'andere dadelijkheyt te besorgen stonde: ende dat ondertusschen sijn Hoog-vorstelijke Genade den Heer Bisschop van Munster met een sonderlijcken en loffelijken yver aan-genomen heeft, sulcks voor te komen, en tot dien eynde sich persoonlijck omtrent Keulen laten vinden: Soo is 't dat de selve tot medewercking van de intentie van sijn hoogst-gedachte Keyserlijcke Majesteydt en des selfs Heeren Commissarisen, nevens die van de Keyserlijcke gesubdelegeerde, als oock van het voorsz. directorium en andere aanwesende Kreyts-Gedeputeerde niet langer hebben kunnen stil staan, het *punctum securitatis*, tot wiens bevorderingh de voorsz. Kreyts-deputatie, uyt voorgemelde oorsaken, voornamentlijck is geresolveert en geinstrueert, by der handt te nemen, en hoogst-gemelte Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt als oock de Stadt met een, met behoorlijck respect, en met ernst te vermanen; en naar dat wederzijts meyningh en begeerte verstaan hebben, is eyndelijck op de aan-gewende vlijdt en neerstigheyt met wederzijts believen, door middelen van dit Interims Verdragh, onnadeeligh aan de Keyserlijcke Commissie, en subdelegatie vergeleken, af-gesproken en af-gehandelt, de gemeene rust op volgende wijse vast te stellen, en bestandigh te onderhouden, en dat daar in 't geringste niet sal mogen werden ondernomen.

16[71]. Decemb.

I. Dat hoog-gedachte Keurvorst van Keulen by sijn hoog Keurvorstelijck woort met toestemming van het Dom-Kapittel, onder hun hant en zegel, de Stadt Keulen schriftelijck versekeren zullen, dat sy noch hunne nakomelingen in het Aarts-sticht gemelde Stadt, noch met hun eygen, noch met vremde Volckeren in geenerhande manieren sullen belegeren, blocqueren, benauwen of ontrusten, noch geensints met aresten, represalien, verbodt, aanslag of executien, of hoe men het andersints soude mogen noemen, aan haar, harer burgery en inwoonderen, Persoon, roerende en onroerende goederen, renten, Schepen ofte Koopmanschappen, op gee-

1671. geenerley wijse of wege of andersints in hunne rechten beswaren zullen, en ingeval van hun, hunnent wege, of door hunne bereets in dienst hebbende, of na desen te werven eygene, of van een ander kant aan of in-genomen Volkeren, buyten alle vermoeden, de Stadt, Burgers en Inwoonders, als vooren gemelt, eenige schade toegebracht mocht werden, de selve wederom te sullen vergoeden.

Decemb.

II. Daar en tegens sullen Burgermeesters en Raadt der Stadt Keulen, met bewilling van de gantsche gemeente versekeren, dat sy de vremde Volckeren, op soodanige wijse, als in het volgende derde Articul breeder te sien is, ontslaan, ende daar voor goet blijven sullen, dat noch door hunne Burgers, noch door hunne reeds in hebbende, of naar desen aan of in te nemen Rijcks of Kreyts-volckeren, sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt des selfs Aarts-sticht en Landen, en der selver Ingesetenen, uyt en wegen de Stadt, directelijck noch indirectelijck geensints beschadigt, noch de geestelijckheyt, noch de Keurvorstelijcke Dienaars in de Stadt beledigt sullen worden: en ingeval meer gemelte Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt des selfs Aarts-sticht, binnen of buyten de Stadt in hare Rechten, Jurisdictie en des selfs oeffeningh eenige inbreuck of belet gedaan wierde, of by aldien daar eenige vernieuwing in mocht geschieden, daar door sich Keurvorstelijke Doorluchtigheyt des selfs Aarts-sticht en Ingesetenen uyt en van wegen de Stadt tegen dit Verdrag eenige schade mochten lijden, de selve te sullen vergoeden.

III. Op dat nu de Stadt Keulen by voorgemelde dimissie van de vreemde Volkeren in gerustheydt magh zijn en blijven, en op dat de rust en Vrede des Westphaalschen Kreyts mach onderhouden werden, sal de Stadt het soo genoemde Bamphieltse Regiment uyt haar dienst ontslaan, en met vry geleyt voor de uyttocht versien, en geenerhande vremde Volkeren in 't toekomende, buyten het geval in *Art. ult.* §. gestalten dan oock, &c. vermelt, innemen. Doch sal de Stadt voor de voorsz. dimissie, of ten minsten op den selven tijdt, en volgens den laetst tot Bilefeld gehouden Westphaalsen Kreyts-dagh, 1200. man van de ingewillighde manschap, op kosten van de voor-gemelde Kreyts, tot hare versekeringe mogen in-nemen, ende niet alleen dese, maar by aldien zy het noodigh achten, noch meerder Volkeren van wel-gemelde Kreyts, of des selven uytschrijvende Vorsten op haar begeeren onfeylbaarlijck en sonder uytstel te verwachten hebben, en sich verder daar van versekert houden: Ende sal haar daar en boven vry staan sijne Keyserlijcke Majesteydt nevens de drie Heeren en Keur-Vorsten, Commissarisen, tot de afdoeninge van de tegenwoordige verschillen, als oock des noots zijnde, de naastgelegene Kreytzen, om gelijcke toesendingh van Krijgs-volck op de voorsz. conditie, en versekeringh van betalingh te mogen versoecken. De Burgermeesters en Raadt sullen oock een gequalificeert Persoon, op 't goet-vinden van den Kreyts tot Hooft ende Commandant van gemelde Kreyts-volkeren, die in de Stadt sullen komen, mogen voor slaan ende noemen, doch sal gedachte Hooft, als oock de mindere Officiers, volgens de laatste Krijgs-besluyt tot Bilefeld, van het Directoria en andere Heeren Gedeputeerden, tot de tegenwoordige differenten gestelt en geconfirmeert werden, en sullen gemelte Volckeren, soo lang in de Stadt Keulen sullen leggen, de ordres van de Magistraat volgen, en wanneer het selve gelieft moeten uyttrecken, en de hooft en mindere Officiers en Kreyts-volckeren te samen in Stadts-dienst aangenomen werden, met dese Voorwaarde nochtans, dat de Stadt hier mede geene zijde sullen kiesen, ingeval, buyten hoop, eenige Oorlogh, tusschen eenige Kreyts of Rijks-standen ontstaan mochte.

IV. En dewijl nu de aan-gevangene Fortificatien van de Stadt licht meerder oorsaack souden kunnen geven tot gevaarlijcker verwijderingh en strijdigheden, en der selven het voltrecken van de selve by dit *punctum securitatis* billijk in consideratie behoorde te komen, soo wil zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt om zijn vredelievend gemoet te betoonen, toe-staan, dat met de selve magh voort-gevaren werden, met dese voorwaarde, dat de Magistraat van de Stadt Keulen hier over een *reversaal* uyt-geven sal, te weten dat, in geval hier namaals door Vonnis en recht *in possessorio aut petitorio* uyt-ghesproken wierde, dat de plaats en gront, waar op de Fortificatien ghebouwt souden mogen zijn, den Keurvorst en Aarts-sticht *territorium* zijn, sy de selve sullen doen demolieren, en alles in voorigen stant herstellen, of in vergelding aan het Aarts-sticht hier over eenige andere billijcke satisfactie doen, en de Eygenaars op wiens gronden de soden gestoken zijn, in gevolge van haar reeds gegevene Declaratie, voldoen:

1671. Ende dat oock door het gemelde sooden steken in de genaamde Burg-baan, de Stadt geen nieu recht sal mogen pretenderen.

Decemb.

V. Op dat alle de swevende differenten tusschen zijn Keurv. Doorl. en gemelte Stadt Ceulen te haastiger af-gedaan, en de securiteyt daar door te weyniger mochte ghekrenckt werden, soo sullen alle en yder *hinc inde* pretensien en aanspraken, 't zy de selve in *litispendens* zijn of niet, wat namen de selve ook souden mogen hebben, en van waar de selve souden moghen spruyten, voor het Keyserl. en H. Rijcks Kamer-gericht tot Spier, volgens den inhout van de jonghste Rijcks affscheyt Anno 1654. in de aldaar voorgeschreven 6. peremptoriale termijnen, sonder toelatingh eeniger in gemelde Rijcks affscheyt voorgeschrevene proregatien of uytstellen, ten kortsten af-gedaan, en dat *in specie* in den *termino probatoriali*, by de wederzijts aan te nemen Commissarisen *ad examinandum testes, ad productionem & transmutationem documentorum, vel inspectionem loci, en anders genoemt*, en soodanighe commissie van de selve in beyder partyen tegenwoordigheydt *in loco*, namentlijck daar de *documenta* voor-houden zijn, het zy tot Ceulen of tot Bon, verricht werden. En sal zijn Keyserlijcke Majesteyt, ook onderdanighst versocht werden, aan het wel-ghemelte Kamer-gericht ernstelijck te willen beveelen, dat de selve soodanige strijdigheden volgens de voorsz. aanleyding, ten langhsten binnen 5. Jaren tijdt, *à die institutus querelæ*, af-gedaan en uyt-ghesproken moghen werden, en sal de dadelijcke executie des *judicati à die Publicationis*, na eysch der saken binnen 3. of ten langhsten 6. Maanden tijdt geschieden, en alsoo de tijdt in desen Articul uyt-gedruckt, geobserveert werden. En by aldien buyten verhoopen, door des eens of anders schult, soodanigen tijdt te vergeefs mocht doorgeloopen zijn, soo sal 't de gehoorsame party vry staan zich by dit vergelijck te houden, of anders zijn recht soodanigh te gebruycken, als voor de oprechtingh van dit vergelijck doen konde, of mochte.

VI. Ondertusschen tot dat de boven gemelde tegenwoordighe en toekomende strijdigheden, volghens de voorsz. aanwijsingh uyt de gront wegh genomen en af-gedaan zijn, sullen soo zijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, en des selfs Aarts-sticht, als de Stadt, *quoad jura & jurisdictionalia*, binnen en buyten de Stadt in sulken besit, detentie, exercitie of usurpatie, als sich tegenwoordigh een yder bevint, continueren en blijven.

VII. Waer by meer hooghstgemelte Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, zich verder heeft bewegen laten, en uyt kracht deses bewilligt, dat, alwaar't dat de Stadt haar volgens hare meyning, buyten vertrouwen by den voorsz. wegh der rechten, in 't een of 't ander tegens 't boven gemelte Verdragh yets ondernemen mocht, dat als dan zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, niet *via facti vel armorum*, noch oock binnen de 5. Jaren à dato deses vergelijcks, met *arresten, prohibitien, represalien*, of *executien* sal voort-varen, maar dat alsulcke onverhoopte onderneminghen, als oock wanneer *superdicto statu possessionis vel detentionis, exercitii vel usurpationis*, in 't een of 't ander punt, yet twijffelachtigh mocht voor-vallen, het selve aan boven gemelte Keyserlijcke, en des Heyligen Rijcks Kamer-gericht wil verblijven: Mits dat de Stadt verplicht zijn sal zich insgelijken als zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt van allerhande dadelijckheyt te onderhouden, en met de cognitie van meer-gemelte Kamer-gericht hier over allesints te vergenoegen, daar soodanige twijffelachtigheyt, *ratione possessionis, detentionis, exercitii vel usurpationis*, soude moghen voor-vallen, of dat de strijdige punten summariè, en alleen in 2. stellingen, ende dat binnen de tijt van 4. Maanden: als oock de Acta door de Rechts-geleerden, die daar toe in de Stadt Ceulen van beyde partyen sullen verkosen en onderrecht zijn, aan gemelte Keyserlijcke en des H. Rijcks Kamer-gericht sullen over gesonden werden, en schuldigh zijn het selve daar over summariè, en ten langsten binnen 3. Maanden, *à die receptorum* te erkennen, en de uytspraak daar van in allen deelen, tot dat de Hooft-saeck sal afgedaan zijn, na te komen, blijvende ondertusschen beyde partyen, na 't expireren van de gemelte 5. Jaren à dato deses in hun voorige rechten en 't geen het Keyserlijcke Kamer-gerecht namaals sal gevonnist hebben, sal in alle deelen nagekomen werden.

VIII. En niet tegenstaande men zich alsoo in alles den wegh der rechten heeft gesubmitteert, soo kunnen echter by de bestemde Keyserlijcke Commissie, en daar toe gedeputeerde Gesubdelegeerde, oock andere vredelievende Rijcks en Creyts, Keurvorsten en Standen, soo ver het een yder goet dunckt de minnelijcke middelen versocht, en daar toe gecoopereert werden. En nademaal het met sommighe van de strijdigheden

1671. den alsoo ghesch apen is, dat by aldien de selve niet in der minne by geleght werden, dat als dan de *acta* voor sommige Rechts-geleerden in de Stadt Keulen, van wederzijden daar toe gekosen en onderrecht, binnen korten en daar toe bestemden tijdt sullen geinrotuleert, het geinrotuleerde na Spier gesonden, en aldaar van meer gemelte Kamer-gerecht ondersocht kunnen werden, so soude men by zulke minnelijcke bylegging oock kunnen tenteren, of, en op wat wijse beyde partyen hier over mede tot een verstant souden kunnen gebracht werden.

IX. Op dat nu het boven-gem. in alle en yder sijne Puncten en clauselen, gelijk hier op gestelt, bestandig zijn, en punctuelijk onderhouden mag werden, soo sal sijn Keyserlijke Majesteyt, soo door de hoog-aensienlijke H. H. Keyserlijke Commissarisen, als ook door de Westphaalse Kreyts uytschrijvende, en andere Vorsten en Standen, en niet minder door sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en de Stadt Keulen, onderdanighst en behoorlijck versocht werden, dit tot wederzijts securiteyt streckende Verdragh niet alleen genadiglijck te willen bevestigen, en wel-gemelte Kamer-gerecht tot afdoening van de voorsz. strijdigheden aan te wijsen; maar ook het selve te willen guaranderen, en sal de guarantie daar van by hoogst-gedachte H.H. Keyserlijke Commissarisen, hare Keurvorstelijcke Genade tot Ments, Trier en Brandenburg, als oock by de Westfaalse Kreyts en des selfs uyt-schrijvende Vorsten en Standen, en met eenen by allerhoogst-gemelte Keyserlijcke Majesteyt versocht werden, dat zijne Keurvorstelijcke Genade tot Ments magh gemachtigt werden, ingeval buyten alle hoop, dese versekering en vergelekene puncta in eenige deelen mochten gekrenckt of gebroken werden, volgens de Rijcks-executions ordening en afscheyt van 't Jaar 1555. § so sich dan &c. tot redding van de gedelegeerde party en onderhouding van dit vergelijck, de 5 Kreytzen te beschrijven, en volgens de voorsz. Rijks-executions verder te procederen; en sal hoog-gemelte zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt als oock de Stad, namelijk die geene die buyten vermoeden tegen dit Verdrag en met gewelt mocht aan-getast werden, in sulken geval, en voornamentlijk by de vertoeving van de guarantie, volgens den inhout van het *Instrumentum Pacis Monasterio Osnabrugensis*, tot afweering van soodanigen gewelt allerhande buyten-lantse hulp defensive mogen gebruyken. Tot oirkond van 't welcke sullen niet alleen de noodige originalia hier van vervaardight, en sommige van de selve van sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt tot Keulen, en des selfs Dom-Kapittel onderteykent en verzegelt, aan de Stadt; maar ook andere van des Stadts wegen insgelijk onderteykent en verzegelt aan zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt en des selfs Dom Kapittel uytgerijkt werden, en verder exemplaria in den naam van de H.H. Keyserl. Comm. der selver H.H. gesubdelegeerde, en wegen de Westfaalsen Kreyts van sijn hoog-Vorstel. Genade tot Munster het overige Kreyts directorium en tegenwoordige Kreyts Gedeputeerden onderteykent, verzegelt, in gelijken uyt-gerijkt, en de Ratificatie *hinc inde* binnen 7. dagen uytgewisselt werden. 1671. Decemb.

Neven-Reces tusschen de Keur-vorst en de Stadt Keulen.

TE weten: Na dat sich tusschen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen, als ook Burgermeesteren en Raadt der Stadt Keulen, na geslisden en vereffenen *puncto securitatis*, wegen de Sultzers en Hesselmannische saak, gelijk ook wegen de Executie der Vonnissen in 't Keurvorstelijke Officiaal Gerecht, uytgegaan en gestreken zijnde, noch eenige sonderlinge geschillen zijn swevende, soo is 't dat de selve met beyderzijds believen, door de Keyserlijke Gesubdelegeerde op navolgende wijse, door middel van dit Neven-Reces, in dier voegen ook vergeleken en vereffent worden, dat de selve sal van gelijken al evenwel weder begrepen zijn, onder de guarantie, zijnde voorsien in 't Hooft-Reces. En wel eerstelijk, na dat by de alsoo genaamde Sultzen en Hesselmannische saken, sich alderhande difficulteyten geopenbaart hebben, terwijlen wy de zijde van sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen daar voor gehouden, dat de Secretarius van 't hooge gerecht zijnde gevelt den 6. Martii, van 't lopende Jaar, hadde behoort tot de Executie gebracht te zijn, maar de Burgermeesters en Raadt hebben het contrarium willen sustineren, en dat haar daar mede was op den toon getreden, en dan niets mogen uytwerken verscheyden voorslagen, die wegen dese sake zijn tot Vrede gebracht, soo is eyndelijk met uytdrukkelijke Voorwaarde: dat desen casus in geenen deele tot nadeel strecken soude, noch dat consequentie getrocken konnen werden, ende oock met een aan de partyen haar Rechtlijke de-

1671. Decemb.

fensie gereserveert zijn sal: Aldus vereenigt en vergeleken, dat in de sake, rakende den Hesselman, en de beyde Gebroeders Sultzers, in gevalle de intercessie van sijn Hoog-Vorstelijke Genade tot Munster haar gewenste effect niet soude verkrijgen, volgens de uytgedrukte inhoudt des sevenden Articuls te bevinden, in *puncto securitatis* daar in begrepen, *brevior via juris super modo procedendi*, en hoe 't voorsz. hooge Gerecht heeft verder te procederen, des Kreyts Gerechts decisie verwacht: maar ondertusschen, en tot dat de selve van daar sal gebracht zijn, sullen de voorsz. drie Persoonen *in custodia*, daar in sy als nu gestelt zijn, gelaten werden, en by aldien sy de selve violeren, van de Magistraat na behooren gestraft werden. By aldien ook ondertusschen, *prudente causæ instructione*, tusschen sijn Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt en de Burgermeesteren en Raat *super modo procedendi*, gelijck boven gemelt, kan een minnelijck Accoort getroffen werden, dat het selve ten vollen sal onderhouden werden.

II. Van gelijcken, nademaal oock wegen Executie der Vonnissen uytgesproken door het Officialat-Gericht in Keulen, die dus verre strijdigheden en misverstanden ontstaan zijn, sulks dat Burgermeesteren ende Raat der Stadt Keulen om assistentie van hunne Gewalt-richter tot Executie, niet door middel des Greven, maar door den Officiaal selfs immediaat, gelijckse geweest zijn, voor-gegeven hebben, sullen versocht werden: maar aan de zijde van Keur-Keulen heeft men sulcks geweygert, en op eene contrarie observantie, de welcke nochtans de Burgermeesteren en Raadt niet willen toe-staan, sich beroepen, en alsoo van weerzijden het *Possessorium vel quasi* dieshalven bepleyt worden. Op dat dan de arme nootlijdende Partyen, de welke by 't voorsz. Officialat-Gericht haar saken door Recht en Vonnissen gewonnen hebben, niet langer mogen hulpeloos gelaten werden: Soo hebben de Burgermeesters en Raadt op ernstig aanraden van de Keyserlijke Gesubdelegeerde, sich eyndelijk uyt liefde tot de Vrede soodanig verklaart, dat tegens een Reversaal van sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt bewilligt zijnde, daar in de Magistraat sal versekert werden, dat dese Declaratie aan 't selve in 't minste niet tot captie, voor-oordeel, en nadeel sal geduyt werden, noch van wederzijden eenigh nieuw Recht *in quocunque possessoris aut petitario* daar door sal pretenderen, ofte het geene men heeft gehad, vermindert worden, binnen den tijdt van vier Maanden à dato van dit Neven-Reces aan te rekenen, de selve haar-lieden Gewalt-richters op 't versoeck des Greven, tot voltreckinge van de Voorsz. Vonnissen sullen laten volgen, en is van wederzijden daar by vorder veraccordeert, dat voor vier onpartijdige Rechtsgeleerden, namentlijk . . . . de gronden en rechtmatigheden van beyde kanten, binnen de tijdt van een Maandt na dato *hinc inde* sullen schriftelijk in-gebracht, ende de selve onderlingen *ad contra agendum*, door 't middel van een schriftelijke stellinge, 't welk oock binnen een Maandt sal geschieden, maar daar naar niet sal aan-genomen werden, sal gecommuniceert werden, maar in den derden Maandt; die soo van d'een als d'ander kant in desen *processu ordinarii possessorii* voorgevallene *Probatoria* af-gedaan; vorders alsoo sonder gedoogen van vorder handelinge dese saacke voor beslooten aan-genomen, de Acta, gelijck volgens de Rechten gebruyckelijck is, geinrotuleert, aan het Keyserlijcke Kamer-gericht *pro decisione* over-gesonden, die dierhalven in-gebrachte decisie gepubliceert, aldus de saecke onfeylbaarlijk binnen gemelden tijdt van vier Maanden *definitie* af-gedaan, en soodanige Vonnisse van beyde Partyen sonder eenigh tegenspreken ende *provocatie* in alles strictelijck onderhouden worden, tot dat'er yets anders in *Petitorio* in behoorlijcke Plaatsen worde erkent en af-gedaan. Ten oirkonde van 't welcke is dit tegenwoordigh Neven-Reces, van de H. H. Keyserlijke Gesubdelegeerde, als ook van beyde Partyen, ondertekent en versegelt, en zijn daar van aan Partyen de noodige exemplaria behandight. Actum Keulen, den 2. January 1672.

1671. Decemb.

Van wegen de Keyserlijcke Commissie, namentlijck sijne Keur-Vorstelijcke Genade tot Mentz.

L. S. *Hendrick Gniffenclauw, von Volraat.*

L. S. *Constantin Bertrams.*

In den naam van sijne Keur-Vorstelijcke Genade tot Trier.

L. S. *Anthon Sohler.*

In

In den naam van sijn Keur-Vorstelijck Doorluchtigheyt tot Brandenburgh.
L. S. *Conrad van der Reck.*
L. S. *W. W. Blaespiel.*
L. S. *Ezechiel von Spanheim.*
L. S. *Christof Bernhart*,
Wegen Gulick en Cleve.
L. S. *Frans Feyl, van Giese.*
Wegen Cleve en Gulick.
L. S. *W. W. Blaespiel.*
Wegen Paderborn.
L. S. *Caspar Philips van Ketteler.*
Wegen Nassaw Euang: deels.
L. S. *Johan de Beyer.*
Wegen Werden.
L. S. *Johan Brandt.*
Wegen de Stadt Dortmunt.
L. S. *Johan Brandt.*
Ad requisitionem nomini constituti.

Volgens dit verdrag dan moest den Kolonel Bamphields Regiment uyt Keulen vertrekken / gelijk daar na geschiede / niet sonder bysonder misnoegen der Burgers / en agterdogt van desen Staat. En wierd aldus dese Stad tot een deure / waar door de Franschen hunne geweldige Legers gemakkelijk op / en van den Duytschen bodem konden voeren ; en kregen sy hy desen ook onverhinderde gelegentheyt om de Stad Nuys te versterken / ende aldaar soo grooten Magasijn van allerhande Krijgs-tuyg en levens-middelen op te regten. Thans hoorde men in geheel Vrankrijk by-na van geene dingen / als den Oorlog / spreken en handelen / men deelde Commissien / geld / en wapenen uyt / om spoedig in 't veld te komen. Soo deden ook verscheyden Duytsche Vorsten / sommige tot hare eygene bescherming / andere tot hulp harer Geallieerde / en eenige om in dit beroerde water te visschen. De bysondere munte bragt ook de Meesters voor den dag/ in Westfalen gingen Fransche Louisen, en als Duytsche daalders / om; Engeland, Schotland, en Yrland, leerde mede dien stempel kennen. Aldus hoorde men nog binnen de gordijnen de toe-rustinge/ en wapen-klank / van het toekomende bloedige schouwspel : als wanneer de Afgesant van Engeland, George Downing , het voor-spel ten tooneel bragt. Dese dan / na veel tegenwinden en onspoet / lang in sijne herwaarts reyse opgehouden / en door storm na Zeeland gedreven / geraakte 1671. eyndelijk / met het Fregat Kleveland , voor Schevelinge / en soo in den Hage. Voorwaar Decemb. 't en was niet vreemd / dat desen Minister / van sommige Patriotten / een Jobs Bode wierd genaamt / en van sijne overkomste niet goeds verhoopt ; als die reeds te vooren / tot twee verscheyden malen / den aansegger van twee soo wreede Oorlogen hadde geweest : waarom ook sijn persoon / by groote en kleyne / geensins aangenaam was ; en by sommige / ook ten dien aansien / de gevolgde vreede-breuk sekerlijk wierd te gemoet gesien ; vast-stellende/ dat indien den Koning met een opregte genegentheyt / om sig door voldoeninge te laten vinden / was aangedaan / geensins een Gesant/ die hy sekerlijk wist dat wegens sijn persoon onaangenaam was/ soude hebben afgesonden. Welke gedagten dan / door sijn aanbrengen/ verrigtinge/ en afscheyd/ hier na baarblijkelijk sullen werden bewaarheyd. Downing dan / quansuys om voldoening en vergenoegen/ afgeveirdigd zijnde/ wierd de handeling der Engelschen met Vrankrijk hoe langs hoe meer openbaar. Men gaf aan alle Zee-plaatsen last tot het pressen van Bootsgesellen / om op de Lente-vloot te dienen / en Vrankrijk, volgens het Contract, niet verbonden zijnde/ eenig geld te schieten / voor en al-eer Engeland den Oorlog soude verklaard hebben / en den Koning ondienstig geagt hebbende tegen desen tijd sijn Parlament te beroepen / was goede raad duur om geldmiddelen uyt te vinden. Sijne agtbaarheyt ook aan een weygering van penningen / op sijn eygen credijt te bekomen/ te wagen/ scheen hem ook geensins raadsaam : waarom hy dan besloot (ten eynde sijn versoek klem en voortgang te doen grijpen) de Wisselbank of Exequer van London te sluyten ; dog staat aan te merken / dat de Wisselbank te London niet / gelijk tot Amsterdam, in eene plaats / en binnen het Stadhuys / op credijt van de Stad / werd gehouden ; maar by de Goud-smeden / luyden die onnoemelijke schatten toevertrouwt / en op wien van alle oorden de wissel-gelden wierden geassigneerd en betrokken ; en dewijle sy self ook groote/ en bekende rijkdommen besitten / en thans ettelijke millioenen van het hare in den Exequer hadden/ nu niet konnende ontfangen/ nog betalen/ wisten niet wat te doen of te denken. Hier door dan moesten verscheydene wissel-brieven met protest

Koning van Engeland sluyt de Wissel-banken.

1671. protest te rugge. In dese verlegentheyt vonden de Goud-smeden een aandringend versoek-
Decemb. schrift / en aanwijsinge van haar interest / na
Klagte der Goud-smeden, en antwoord, Withal: waar op hun het navolgende antwoord wierd toegediend. Dat 's Konings Schat-kiste uytgeput / de inkomsten weynig en bekommerlijk / de armatures der Na-gebuuren groot waren: dat den nood op spoedige middelen moeste uyt sien: dat geene swarigheyt / die van sijne Majesteyts eere / en des Koningrijks welvaren en sekerheyt / vermogt te boven gaan: daaromme en konden sy op haar versoek-schrift ook geen spoedig nog gunstig antwoord verwagten / als met sijne Majesteyt 300000 ponden sterlings te beschaffen / als wanneer alles wederom op den ouden voet stonde gereguleert te werden / etc.

Koning bekomt geld, en doet met magt een vloot toerusten. Den Koning / aldus geld bekomen hebbende / dede met kragt aan de Vloot arbeyden / sullende bestaan uyt 50 kloeke Oorlogs-schepen / 20 Kitsen / 15 Branders / 20 Voorraad-schepen / en 2 tot gequetsten en sieken: t'samen 107 zeylen. Verdeeld onder 3 esquadres. Het eerste onder het bewind van sijn Koninglijke Hoogheyt, als Admiraal; Joseph Jordan, Vice-Admiraal; John Harman, Schout by nagt: Het tweede esquadre soude commanderen den Grave van Sandwich, Vice-Admiraal / op de Royal Jems, nieuw gebouwt; Edward Sprag, Vice-Admiraal; John Chichely, Schout by nagt: Het derde esquadre soude geleyd werden door Sr. George Ascu, Schout by nagt op de Souverain; John Kempthoorn, Vice-Admiraal; den Ridder Holmes, Schout by nagt; welke laatste / de vlagge (om wat redenen weet men niet) weygerende / een gemeen kloek Oorlog-schip versogt; maar wierd geperst het opgeleyde bewint aan te nemen.

1672. Terwijl geheel neder Europa nu dreunde van het draven der Oorlogs-kleppers / en ver-
January. voeren van 't grof geschut / en weergalmde van den wapen-klank / quam den Hemel met een ongelukkig teken het Nieuwe-jaar beginnen: vertoonende sig des ugtens / tusschen vijf en 6 uuren / ten Zuyd-oosten / een Co-
Staart-sterre gesien. meet of Staart-sterre. Sy was seer bleek / en quam ter gemelde tijd vlak uyt het Zuyd-oosten op / en ging te met na 't Westen / werwaarts ook sijn geblamde staart (na de gestaltenisse van 't lighaam omtrent 3 ellen lang) heen strekte; zy hield zig heel laag / en na oogen-schijn nauwelijks drie duymen boven den Horizon: waarom zy ook maar weynige malen / en dat van de hooge duynen / hier te lande is gesien geworden; maar na de Luyksche kant bescheydentlijker en langer. En of het den Christenen geensins past op vogel-geschrey / of andere dweeperye / eenig by-geloof te bestigen / nogtans verpligt ons de onwedersprekelijke aanmerkinge / sederd de oudste gedenk-schriften en tijden / de Comeet-sterren voor gewisse voor-booden van eenig groot onheyl / als oorlogen / pesten / en verwoestinge van Landen / Steden / en Volkeren / gade te slaan; sonder dat wy daarom de natuurlijke redenen / van het voort-brengen deser tekenen / behoeven voor-by te gaan; zijnde buyten geschil / dat / in alle verwonderlijke voorvallen / God egter de schepselen / tot het uytwerken der selve / doet mede werken. Immer de droeve ervarentheyt heeft ons / in de voorledene Engelsche en Bisschopse oorlogen / de opgevolgde swarigheden / sints het verschijnen der Cometen, in dien tijden genoegsaam geleerd. En bevinden wy daar af / tot op heden / de rampspoedige bewijsen.

Den Koning van Engeland, gelijk gehoord / van de Goud-smeden soo merkelijk een somme ontfangen hebbende / kon die egter en voor de hof-houdinge / en den oorlogs toe-stel / (want tot beyde was geld van nooden) geensins toereyken. Hy dan / om sijne toe-rustinge / door wan-betalinge der bootsgesellen en soldaten / arbeyds-lieden / en leveranciers aan de Vloote / niet te doen vertragen / besloot / 's morgens na Nieuwe-Jaars-dag / alle andere betalingen / uyt de gemeene Schat-kist / tot den laatsten dag van dit loopende jaar / op te schorten / volgens 's Konings openbare verklaringe / waar door te kennen gaf: Hoe alle nabuurige Princen ende Staten groote preparatien ten Oorlog maakten te water en te lande: Soo had hy by sig selven bedagt, tot securiteyt van sijn Volk en Gebied, behoorlijke bereydselen te maken, tot protectie soo van d'een als d'ander: En van nu aan gelast een seer considerable Vloot te equiperen, om tegens de voor-tijd gereed te zijn: Dat door dese inevitable nood sijn Majesteyt groote onkosten tot dese preparatien most doen, en na rijpe overweging vond geenige vermogen om sulke extraordinaris onkosten goed te maken, als door de gewoonlijke maniere van geld te leenen: Alsoo sijn inkomens alreede soo dapper waren versmolten, en verydelt van te advanceren,

1672. ceren, soo was hy in dese occasie genootdrukt, hoewel tegens sijn eygen inclinatie, voor de securiteyt van 't Algemeen, te doen op-houden de betalingen van die Penningen, welke in de Schatkisten waren, &c. Dus wierden de Crediteuren tot den lesten December 1672 uyt-gestelt/ en de Thesauriers gelast 't gelt te employeren tot de Equipagie van 's Konings Vloot.

January.

Na langwijlig aanstaan/ kreeg dan eyndelijk den Heer Ambassadeur de Groot oorlof/ om den bewusten brief den Koning in eygen handen over te leveren; waar op dan sijn Excellentie eenige verder deductie willende doen/ en uyt sijne Majesteyt mondeling eenig gunstig bescheyd tragtende te bekomen/ kreeg alleen ten antwoord/ dat den brief uyt andere reeds lang te vooren verstaan hadde/ en dat men in de Voor-somer ontwijffelijk weten soude/ waar toe sijne Majesteyts geweldige armatures strekte/ gelijk dan in gevolge den Koning, twee dagen daar na/ sijne rescriptie hare Hoog-Mogende heeft toegesonden/ luydende als volgt:

Seer vvaarde groote Vrienden en Bondtgenoten.

WY hebben uyt de Heer de Groot, uw extraordinaris Ambassadeur by ons, het geen verstaan, 't welck hy van uwent wegen aan ons vertoont heeft, en uyt sijn handen de Brief van de tiende van December lestleden ontfangen, die ghy aan hem bevolen hebt aan ons te leveren. Wy zijn blijde geweest van dat wy daar in uw bekentenis sagen van dat ghy in veel voorvallen blijcken der goetheden van de Koningen, onse Voorzaten, hebt genoten. Maar wy souden wel gewenscht hebben dat ghy 't geen niet hadt vergeten, 't welck sedert onse koomst aan de Kroon is gebeurt. De geheugenis, die ghy'er af bewaart soudt hebben, sou uw onbeschroomdelijk minder gunstiglijck, dan ghy doet, van 't beleyt hebben doen oordeelen, dat ghy ten opsicht van ons gehouden hebt. Ghy soudt gedacht hebben, dat ghy niet altijt de getrouheyt, die aan ons oudt Verbont verplicht is, hebt onderhouden, en dat wy niet na-gelaten hebben seer vorderlijke bystanden, tot hanthaving van uw Staet, aan uw te geven. Jae de veranderingen, die ghy sedert het Jaar 1662. in de Koophandel hebt laten maken, souden uw misschien niet soo ontschuldigh hebben geschenen, als ghy hen vertoont: 't welck wy wel aan 't oordeel der gener willen stellen, die'er minder eyge belangh in hebben, dan wy. Indien het waar is dat ghy bekent dat de gerechtigheyt de regel onser werckingen is, en dat ghy met d'aanmerkingen, die ghy op onse handel gedaan hebt, te vreden zijt, so behoeft ghy geen ongerustheyt uyt onse Wapenen te nemen. Wy staan toe dat wy, in de tijdt van de leste reys, die wy in Vlaenderen gedaan hebben, om het voetvolck, 't welck onse plaatsen naar die zijde bewaart, tot d'arbeyt der Vesting-bouwingen te besteden, onse Krijgsbenden hebben vermeerdert, om onse Ondersaten van de verdrukkingen te beschutten, daar af sy gedreyght wierden door soo veel boven-gewone wervingen van Voetvolck en Ruytery, die ghy op de been hebt ghebracht, en door de Vloot, die ghy voor onse kusten in zee hield; gelijk oock door de krachtige aandringingen, die uwe bedienaars in de Hoven van 't meeste deel der Vorsten deden, om hen met uw tegen onse Kroon te verbinden: daar in wy de wetten der voorsigtigheyt, en de verdediging, die wy aan onse Volcken schuldigh zijn, voldaan hebben. Ja wy sullen aan uw seggen dat wy onse Wapenrustingh, soo ter Zee, als te Landt sullen vermeerderen, en dat wy, als zy tot die staat is gebracht, daar toe wy haar voorgenomen hebben te brengen, haar in dier voegen sullen gebruycken, als wy voor onse waardigheyt betamelijck sullen achten; van 't welck wy aan niemant schuldig zijn rekeningh te geven: terwijl wy aan ons selven beloven, dat Godt de rechtvaardige besluytingen, die wy nemen, sal segenen, en dat sy van alle Potentaten goet gekeurt sullen worden, die sich niet hebben laten voor innemen van de verkeerde indrucksselen, die men sedert soo lange tijdt getracht heeft aan hen teghen ons te geven. Dit is 't geen, dat wy op uw Brief hebben willen antwoorden, hoewel hy minder voor ons is gheschreven, dan om de Vorsten teghen ons aan te hissen, in welcker Hoven hy gemeen is gemaakt, eer wy hem hebben konnen ontfangen. Wy bidden Godt, seer waarde groote Vrienden en Bondgenoten, dat hy uw in sijn heylige bewaring houde. Geschre-

1672. ven te St. Germain en Laye, de seste van Januarius, 1672.

January.

Uw goede Vrient, en Bontgenoot,

Was geteekent

LOUIS.

Lager stondt

Le Tellier.

Amerongen van *Munster* in den *Hage.*

Geen beter uytkoomst hadde ook de handeling des Heere van Amerongen by den Bisschop van Munster, die door gemelde Heere over sijne groote wapen-rustinge aangesproken, dede den selven Bisschop de grootste versekering, van het laatste Tractaat met desen Staat volkomentlijk, en in alle sijne leden volkomentlijk te onderhouden; dog voegde daar ook by, dat hy niet soude kunnen weygeren aan eenige sijner Geallieerde Volkeren passagie te verleenen.

Amerongen in Ambassade na *Munster* en *Berlijn.* *Brasser* na *Lunenburg.* Ambassadeur van *Denemarken* in den *Hage* ingehaald, gelijk ook den Ridder *Downing.*

Thans hadden hare Hoog-Mog. drukke besoignes met het afveirdigen en ontfangen van Gesanten. Den Heere van Amerongen wierd spoedig van Munster na Berlijn, en den Heere Brasser na de Lunenburgsche Vorsten, afgesonden. Den Heer Gioe, Envoye des Konings van Denemarken, wierd te deser tijd in hare Hoog-Mog. Karosse, getrokken met vier paarden, tot sijne afscheyd-audientie gebragt, geleyd door den Heere Bootsma wegens Vriesland, en Coeverden wegens Over-Yssel. Sijn Excellentie een aanminnige reden in het Fransch gedaan hebbende, wierd van den Heer Baron van Gent, als President, in de selve Tale beantwoord, en van sijne goede devoiren bedankt; waar na sijn afscheyd nam. Kort daar na wierd ook den Engelschen Ambassadeur Downing, buyten den Hage, by de Hoorn-brugge, ingehaald met 40 Karossen; sijn Excellentie hadde self 10, waar onder 2 uytnemend kostelijk en konstig; sijne gevolg bestond uyt 10 Edellieden, een Predikant, Hofmeester, en 14 Laqueyen, in Aurora-coleurde kleederen, met verheven fluweele, en met silver besette passamenten; nevens de Karosse reeden nog 4 Pagiens te paarde, werdende geleyd in het Huys van Vorst Maurits, en aldaar op 's Lands kosten getracteerd, en den agtsten in hare Hoog-Mogende Karosse ter audientie opgehaald, en als doen bestond sijn Stoet in omtrent 30 Edellieden. Hy dan, in de Vergaderinge van hare Hoog-Mog. door den Heere Odijk wegens Zeeland, en Bootsma wegens Vriesland, tot aan de trappen geleyd, wierd met de gewoone complimenten in de Vergaderinge ontfangen, en geset in een groen fluweele armstoel, regt over den Baron van Gent, doenmaals President. De Credentialen van den Koning sijn Meester, in de Fransche Tale overgelevert hebbende, ende aanstonds door den Griffier Fagel gelesen zijnde, bestond in een ernstige betuyginge, die sijne Majesteyt hadde, omme de vriendschap en correspondentie met desen Staat te onderhouden: Sijne propositie, in de Engelsche Tale, was even 't selfde; 't welk door den President beleeft zijnde beantwoord, vertrok sijn Excellentie in de selfde ordre, als hy was opgekomen. Kort na dese vriendelijke protestatie gaf den Heer Ambassadeur een memorie in, die van geheel anderen inhoud was, behelsende een scherpe klagte, en versoek van vergenoeginge over het gepretendeerde ongelijk, door den Heer van Gent, het Koninglijk Jagt aan-gedaan: van welke sake wy, ten tijde als die voorviel, namentlijk in Oogstmaand des Jaars 1671, hebben gewag gemaakt, dog sal noodig zijn die, tot verscher geheugen en volkomender deductie, een weynig breeder, als te dier plaatse, in sijne oorsaken en omstandigheden op te halen.

1672. January.

Des ... aanbi-gen.

Omst... dig v... haal ontm... ting aan het ... ning Jagt ... den ... mira ... *van* ...

Den Koning van Engeland, door sijne Hovelingen, om hare bysondere interesten, tegen desen Staat opgehitst, en van de selve een quaad gevoelen ingeboesemt zijnde, en wist men niet wat te bedenken, of op te soeken, om, met eenige schijn van pretensie, een nieuwen Oorlog aan te vangen; want men hadde van dese zijde op eenige voorgewende geschillen soo veel ingeschikt en toe-gegeven, dat de opstelders tot tweemalen hunne eyschen hebbende verhoogt, en denkende, dat den Staat die niet soude hebben kunnen ingaan, eyndelijk self nog aan haar eygen eysch bleven hangen, en bekoft waren. Men moest dan een Querel d'Allemans op-soeken. Aldus dan sond het Engelsche Hof, in den Jare voornoemt, een Konings Jagt na Holland;

1672. January.

land; en dat juyst in dien tijd/ als hare Hoog-Mog. om de Triple Alliantie te voldoen/ en de Spaansche Nederlanden (die/ door het geweldige Convoy/ waar mede den Koning van Vrankrijk sijn Vlaamsche Conquesten quam besien/ eens schielijk vreesden overvallen te werden) by te springen/ een kostelijke Vloote hadden toegerust/ even als was het haar doen alreede leet (en wie twijffelt daar nu aan?) dat men den voortgang der Fransche Wapenen stuyte: niet tegen-staande den Koning van Engeland den eersten opstelder en aanheffer der gemelte Alliantie is geweest/ en hare Hoog-Mog. wel duydelijk tot dese wapening aanporde. Dit Jagt dan dwersch door de Vloot/ die niet verre van onse kust ten anker lag/ heene zeylende/ en by het schip van den Heer Admiraal van Gent komende/ schoot tweemaal op hem met scharp/ en dat om dat hy sijn vlagge niet en streek/ nog het top-seyl liet vallen. Waar op den Heer Admiraal, om redenen (hier na in de Verantwoordinge van haar Hoog-Mog. klaar uytgedrukt) sig tot het gemelte strijken niet verbonden agtende/ en egter niet genegen den taal van 't geschut met gelijke stem te beantwoorden; maar den Koning alle schijn-reden van misnoegen te ontnemen/ in eygener persoon (daar van men, seggen hare Hoog-Mog. by na geen exempel heeft van een Admiraal in actuelen dienst zijnde) sig aan boord van 't Engelsche Jagt begaf/ den Kapiteyn met alle bedenkelijke beleeftheyt aan-dienende/ Dat hy, sonder een particuliere ordre, een saak van sulk een gewigte niet durfde op sig nemen; en by aldien sijne Majesteyt van Groot-Brittanien oordeelde dat het hem toe-quam, dat als dan dit verschil stont te decideren tusschen haar, die Meesters van hem en gemelte Kapiteyn waren.

Dit is dan het affront/ soo het genoemt wierd/ en de oorsaak van Downings Ambassade; op wiens Memorie deswegen aan hare Hoog-Mog. overgelevert/ alle bedenkelijke voldoeninge (gelijk sulks uyt het boven-gemelte Antwoord der Heeren Staten kan werden gesien) gegeven zijnde/ met een by-gevoegd versoek/ dat het sijn Excellentie dog soude gelieven/ indien daar nog eenige swarigheden waren/ de selve by dese te voegen/ ten eynde alsoo eenmaal alle geschillen af te doen; maar hy het dispuit over de Vlagge eerst/ en na sijn eygen ontwerp/ ja boven en tegen het geslootene te Breda, willende afgedaan hebben/ weygerde haar Hoog-Mog. billijk antwoord te ontfangen: want den Ambassadeur hadde een nieuwe ordre uyt Engeland bekomen; waar in hem gelast wierd niets te ontfangen/ als binnen den tijd van seer weynige dagen/ in welke die van het Engelsche Hof sekerlijk wisten/ dat men in dese regeeringe/ wegens de veelheyt en afgelegenheyt der Leden/ niets konde besluyten: vreesende andersins/ gelijk te vooren/ aan hunne eyschen (hoe onredelijk die ook waren) te sullen werden vekoft. Hare Hoog-Mogende dan sonden hare replique in geschrifte na Engeland, werwaarts den Ridder Downing, den 14 van Februarius/ mede vertreyst is/ werdende met sijn gemalinne/ kinderen/ en voornaamste gevolg/ met een pinkjen van Schevelingen gevoert na een Konings Jagt/ om sijn Excellentie over te halen/ aangekomen.

February.

Downing dan op soo ongewoone wijse vertrokken zijnde/ wierd de kleyne genegentheyt des Konings van Engeland tot desen Staat hoe langs hoe meer openbaar/ en begost men thans de verbintenisse van die Kroone met Engeland geheel vast te stellen/ 't geen ook door de handelinge van den Ridder Rodolph Montagu, Ambassadeur aan het Fransche Hof/ wierd bevestigd: waaromme dan hare Hoog-Mog. het Tractaat van mutuele Assistentie, met de Keyserlijke en Spaansche aanwesende Gesanten/ in allen yver tot de ratificatie voort-setteden/ gelijk dan in gevolge den Heer de Lyra, den 22 van Februarp/ dit volgende aan haar Hoog-Mogende overleverde.

Ratificatie van het *Alternatijf Tractaat* tusschen *Spanjen* en haar *Hoog-Mog.*

VVy Don Emanuel de Lyra, Introducteur der Ambassadeurs in Spanjen, en Extraordinaris Afgevaardigde des Konings, by de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

DEwijl het aan de Koningin, mijn Meesteres, believt heeft d'Acte en handeling, die wy de seventiende van December lestleden geteeckent hebben, t'approbeeren en goet te keuren, en dewijl des selfs voltrecking een openbare Oorlog tegen de Christelijkste Koning met sich

1672. sich sou mogen slepen, so hebben wy, tot enger verbintenis, en grooter sekerheydt der geseyde

February. Heeren Staten, verklaart, en belooft, gelijk wy door dese tegenwoordigen verklaren en beloven, dat, ingeval van een formele en gemeene rupture en breking met Vrankrijk, haar Majesteyt daar na geen schorsling van Wapenen met de geseyde Koning sal maken, dan gesamentlijk, en met toestemming der geseyde Heeren Staten. Maar indien 't gebeurde dat men in handeling quam te treden, 't zy om Vrede, of om Bestant voor eenige jaren te maken, soo sal haar Majesteyt sulks niet aanvangen, sonder het selfde aan de geseyde Heeren Staten deelachtig te maken, en sonder ter selfde tijdt voor hen, soo wel als voor haar, het vermogen, en de sekerheydt te bevorderen, die vereysch en nootsakelijk is om hun Ministers of Bedienaars ter plaats te senden, daar men handelen sal; gelijk ook niet sonder achter-volgens van tijdt tot tijdt aan hen al 't geen bekent te maken, 't welk in de geseyde handeling sal gebeuren. Haar Majesteyt sal ook niet tot de geseyde Vrede, of tot het geseyde Bestandt toe-treden, sonder de geseyde Heeren Staten daar in te begrijpen, en hen (soo sy 't dus begeeren) te doen herstellen in de besitting der Landen, Steden en Plaatsen, en in de besittingen der rechten en Vryheden, die sy voor d'Oorlog hadden en besaten, en sonder van de geseyde Christelijkste Koning de selfde Rechten, Vryheden, uytsonderingen en andere prerogatien of Voorrechten voor de geseyde Heeren Staten te bedingen, als voor haar selve: 't En sy haar Majesteyt, en de geseyde Heeren Staten anders daar in verdragen. En van 't geen, dat hier boven staat, belasten wy ons de Ratificatie en bekrachtiging in goede en behoorlijke forme van haar Majesteyt van Spanjen binnen twee Maanden te verwerven.

Geteykent

Don Manuel Francisco de Lira.

Gedaan in den Hage, den 22 *van Februarius*, 1672.

Tractaat tusschen den *Churfurst van Brandenburg* en hare *Hoog-Moog.*

Omtrent desen tijd hadden ook de Heeren Staten seker bescheyd bekomen van 't geslooten / tusschen den Heere Churfurst van Brandenburg en den Heere van Amerongen, schoon eerst ruym twee maanden daar na geteekend en geratificeerd / zijnde van den volgenden inhoud:

Tractaat van Assistentie en mutuelle Defensie, tusschen den Doorluchtigsten Furst en Heer Heer Fredrick VVilhem, Marckgraaf tot Brandenburgh, des Heyligen Roomschen Rijcks Eerts Kammerer en Cheur-Furst (tot. tit.) ter eenre. Ende de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden ter andere sijde. 1672. February.

NAdemaal den Doorluchtigsten Furst, Heer Heer Fredrick Wilhem: Marck-Graaf tot Brandenburg des Heyligen Roomschen Rijks Eerts Cammerer ende Churfurst (tot. titulus) ter eenre. Ende de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, ter anderen sijde, goet gevonden hebben, dat ten aansien van de tegenwoordige gevaarlijcke conjuncture, een Tractaat van Assistentie en mutuelle defensie sal werden opgerecht: Soo zijn beyde daar toe ten wederzijts gevolmachtigde, namentlijk van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt tot Brandenburgh, den Hoogweerdigen Welgebooren Heer Otto, Vryheer van Swerin, Heer tot Altendanbergh, Zochan en Wildenhofen, &c. Eerf Cammerer van Chur en Marck Brandenburg, en Dom-Prost van de Stifs Kerck tot Brandenburg, Over President, Geheym en Leen-Raat van sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburg, &c. Als mede den Hoog Edel gebooren Heer Lorentz Christoffer van Sommitz, Erf Heer tot Grumbsdorf, Drenau en Gerbero, Eerf Cammerer des Hartogdoms Hinter Pommeren, &c. En den wel Edelen en Hooghgeleerden Heer Frantz Memders, Hof en Krijgs-Raedt van sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, ende van de sijde van de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal den wel Gebooren Heere Godert Adriaan Baron van Rheede, Vry-Heer van Ameronge, Ginkel en Eelt, &c. wegens de Ridderschap des Landts van Uytrecht, ordinaris Gedeputeerde ter vergaderinge van de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal, op Ratificatie en Approbatie van byderzijdts Principalen, de naarvolgende Articulen beraamt en gesloten worden.

1. Aanvanckelijck belooft Hooghgemelte sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt dat deselve in consideratie van de algemeene sekerheyt

kerheyt en tot assistentie en defensie van haar Hoog-Moog. soo wanneer deselve in de vereenigde Nederlanden of aangrensende Plaatsen, door yemandt vyandelijck sou werden aangetast, een Armé van twintigh duysent man met den eersten en binnen den tijdt onder benoemt vergaderen en op de been sal brengen, met dien verstande dat van de voorsz. twintigh duysent man drie duysent te voet en ses hondert te paart des noots zijnde, op 't believen en goedtvinden van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt sullen blijven staan in en aan sijne Westfaalsche vestingen, tot versekertheydt en afbreuck van de vyanden, omme deselvige vestinge daar mede te blijven beset, ofte wel naar gelegentheyt volgens Krijgs-gebruyck in 't geheel of ten deele in 't velt te ageren.

2. Omme dese Armé te formeren, so geven haar Hoog-Moog. de helft der werfgelden, en sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt de weder helfte na proportie, van 't welke sal sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt op sijne koste werven vier duysent te paart en ses duysent te voet, en tot kosten van haar Hoog-Moog. mede vier duysent te paart, en ses duysent te voet, sullende daar onder mede begreepen zijn de noodige Dragonders, en drie van dien tegens twee te paart en een man te voet geproportioneert en gestelt werden.

3. Op 't boven gespicificeerde aantal om te werven, geven hare Hoog-Mog. op yegelijke man te paart veertigh Rijcksdaalders, en op yder man te voet tien Rijcksdaalders, komt voor de helft van het gantsche Corps de somme van twee hondert en twintigh duysent Rijksdaalders.

4. Haar Hoog-Mog. sullen alle dese werfgelderen terstont by 't voltrecken van dit Tractaat, betalen in Hamborch of tot Bremen, waar tegens sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheyt sich verplicht, binnen den tijt van twee maanden van date der ontfange werf-gelderen met de voorsz. Armé van twintig duysent man naar proportie als boven te sullen gereet zijn, en deselve effectivelijck tot bydersijts defensie, sekerheyt en welvaren te laten sisteren, marcheren en ageren.

5. Tot onderhoudinge sullen haar Hoog-Mog. mede betalen de helft, en sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt de verdere helft, sulcks en in dien voegen dat de Cavallerye op sestien Regimenten, en yegelijck Regiment ten minsten op vijf hondert man in ses Compagnien; maar de Infantery op twaelf Regimenten, yegelijck Regiment op een duysent man, in thien Compagnien geformeert; en op yegelijck Regiment te paart op de Prime Plane, of Officiers by de Compagnien en gemeene, eene somme van vier duysent seven hondert en 67 Rijcksdaalders 30 stuyvers Hollants, en op yegelijck Regiment te voet vier duysent een hondert en vier Rijcksdaalders vier stuyvers Hollandts, daar en boven op yegelijck Regiment staff voor so veel van deselve sullen werden goet gedaan twee hondert en thien Rijcksdaalders betaalt, en ter maant yegelijck gerekent op dartigh dagen of twaalf maanden in 't jaar genomen, promptelijk voldaan sullen werden.

6. Daar en boven sal maantelijck by haar Hoog-Mog. tot den generalen Staff, mitsgaders tot onderhoudt der Artillerye bedienende en voorsorge voor de paarde daar toe nodigh, als mede tot allerhande dagelijcks voorvallende uytgaven tot munitie-schantsen, gereetschap, geweer, Linrey, Kondschappen, uytsendingen en diergelijcke onvermydelijcke nootsakelijckheden, ad cassam werden betaalt, een somme van veertien duysent acht hondert en een-en-veertigh Rijcksdaalders.

7. Sijne Chur-Furstel. Doorl. sal nochtans vry staan deselve na sijn believen en goet-vinden, soo als het deselve volgens het krijgs-gebruyck, en tot verrichtinge der voorvallende operatie ten besten sal indiceeren, omme de Regimenten en Compagnien te mogen versterken of verstracken, allenelijck dat het Corpus daar door niet en werde vermindert, maar ten allen tijde blijve bestaan op twintigh duysent man en de Comlattanten.

8. d'Artillerye-bedienten en 't gene daar toe van node is, aan stucken, Amonitie, Wagens, Karren, Paarden, als anders sal sijn Chur-Furstel. Doorl. altemaal op sijne kosten verschaffen en stellen, sullende al sulcke Artillerye bestaan in vijftig stucken, met en beneffens al 't geene aan kogels, amonitie, Item Officieren en Artillerye-bedienten daar toe van noden is.

9. De onderhoudinge van de Armé en subsidien de welcke haar Hoog-Mog. in voegen voorsz. daar toe maantlijck moeten betalen, sul-

1672. February. sullen haren aanvang nemen van dagh en datum, op dewelcke aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt de werf-gelderen effectivelijck sullen werden uytgekeert, soo nochtans, dat haar Hoog-Mog. op de eerste lopende maant, niet meer als de helft, maar in de andere maant sal haar geheel contingent der subsidien en maantlijk onderhoudinge, voor so veel daar in haar Hoog-Mog. naar proportie als vooren is Competeerende, moeten werden betaalt.

10. Daar en tegen sal sich sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt verobligeeren, na verloop van al sulcke twee maanden, na dato der ontfangen werf-gelderen, omme die Armé van twintig duysent man compleet te leveren, en tot securiteyt van beyde delen, so als het de conjuncture van tijden des Krijgs-saysoen en andere circumstantie sullen vereyschen, en aan kant geven, vyantlijck te ageeren.

11. Dan sal haar Hoog-Mog. na verloop van al sulke twee maanden, vry staan d'Armé ten dele of in 't geheel, wanneer en so menigmaal het sal believen door haar daar toe gestelde Commissarissen, met en beneffens de Commissarissen by sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt daar toe te ordonneren, te laten monsteren, en visiteeren, en sal ook by haar Hoog-Mog. van de voorsz. subsidien naar proportie so veel minder betaalt werden, als by de successive monsteringe minder getal van Paarden en Voet-knechten oft Dragonders bevonden soude mogen werden.

12. Haar Hoog-Mog. sullen de Penningen, gerequireert tot het voorsz. onderhoudt ten aanvang van yder maant, promptelijck ende in baren gelde binnen Hamburgh of Bremen voornoemt, doen betalen in hande van de geene die daar toe van wegen sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt sal wesen geauthoriseert, de welcke dan voorts de particuliere betalinge sal nemen, en neemt mits desen tot des selfs laste.

13. Ende wert daar beneven oock van nu af vast gestelt, dat de voorsz. Armé by provisie sal werden onderhouden en by een blijven, voor den tijdt van vier lopende maanden, schoon genomen haar Hoog-Mog. in de voorsz. tijdt te Lande niet soude mogen worden geattaqueert, en dat dien-volgende de voorsz. uytgeloofde subsidien ofte penningen van onderhout, oock voor den selven tijt sullen moeten vast staan, tot welcken prestatie haar Hoog-Mog. haar dan by dese obligeren; en so wanneer binnen den voorsz. tijt van vier maanden, de rust en vrientschap albereyts soude mogen wesen herstelt, soo sullen echter de voorsz. subsidien voor volle maanden vast staan. Maar by aldien naar om-loop van drie maanden, en sulcks in den laetsten vierden maant de voorsz. rust en vrientschap albereyts mochten werden herstelt, belove haar Hoog-Mog. noch een maant, en over sulks vijf maanden solts te betalen.

14. De voorsz. subsidien sullen alsoo van vier maanden tot vier maanden continueren, soo lange den Oorlogh sal komen te duren; in voegen dat door de genade van God Almachtigh, de Vrede in de eerste, tweede, of derde van yder van de voorsz. vier maanden wederom getroffen werdende, haar Hoog-Mog. niet te min voor de betalinge van de voorsz. vier volle maanden subsidien sullen moeten vast staan, ende die aan sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt doen betalen; en by aldien sodanige Vrede in de voorsz. vierde, of laatste maant soude konnen werden verkregen en geratificeert, sulcks dat de voorsz. Armé soude konnen werden gereduceert ende afgedanckt, sullen haar Hoog-Mog. in sodanigen kas, des niet tegenstaande noch een geheele maant subsidien aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt, om de volkeren volkomentlijck wederom af te voeren en te licentieren, betalen.

15. Sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt sal van sijne volckeren albereyts op de been hebbende, so vele troupen en Soldaten als immer mogelijk, naar des selfs Westphaalsche Landen doen marcheren en inquartieren, waar henen oock de nieuwe gewervenen, en de gantsche Armé vervolgens, en naar verloop der twee maanden, van dato der betaalde werf-gelderen, met en beneffens de Artelerye sal gaan, en tot de actie tegen de vyanden en haar adherenten paraat gehouden werden.

16. Wanneer d'Armé vaardigh en op de been sal zijn gebraght, als dan sullen alle hooge en mindere Officiers, beneffens de Soldatesque te paarde en te voete, van sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheyt een Eeds plicht werden genomen, en sweere dat sy sijne Chur-Furstelijke Doorluchtigheyt houw, getrouw en gehoor-

1672. February.

hoorsaam sullen wesen, in 't geen daar toe zy soude mogen werden geordonneert en gecommandeert, goetwillig en geerne ook ongeweygert verrichten, onder dese verklaringe nochtans, in kas sich mochte begeven, dat de voorsz. troupes, in 't geheel, of ten deel, in 't gebiet van haar Hoog-Mog. of op de andere gront en bodem mochte werden gebracht om aldaar te ageren, of eenige diensten te doen, als dan sullen ook alle voorgemelte hoge en mindere Officieren, en Soldaten gehouden zijn, omme den selven eedt te doen aan haar Hoog-Mog. en aan de Commissarisen, dewelcke sy daar toe sullen aanstellen, oock daar aan verbonden blijven, soo lange zy op het territoir van haar Hoog-Mog. zijn en geimployeert werden: Edoch reserveren haar als dan de Chur-Furstel. Doorl. hooge Officieren de volle Jurisdictie en Krijghs-discipline over hare onder-hebbende Regimenten, sonder eenige indragt ofte verminderinge; gelijk dan oock ter contrarie in kas goet gevonden mochte werden, dat haar Hoog-Mog. eenige van hare volckeren deden conjungeeren met d'Armé ofte troupes van sijne Chur-Furstel. Doorl. en dat met dese geconjungeerde volckeren, op sijne Chur-Furstelijcke Doorl. territoir moste werden geageert, dat als dan sulcke Statische volckeren, om den selven eedt aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt of aan des selfs gevolmachtigden te presenteren, en den selven naar te komen, verobligeert zijn.

17. Het Opper-commando over d'Armé, is en blijft by sijne Chur-Furstel. Doorl. en sal deselve sulcks ten allen tijden, in kas hy door swakheyt, of door Godes gewelt daar aan niet en mochte werde verhindert, in eygener hooger Persoon respicieren; deselve heeft oock beloofte en toegeseyt; gelijck hy belooft en toeseyt in krachte deses, dat hy alle dese volckeren so lange deselve in conformité van dit Tractaat van Assistentie sullen ageeren en by een blijven, precise en met ernst daar toe aanhouden en aanwijsen, dat sy by alle voorvallende occasie, sich sonder onderscheyt, so ten besten dienste en securiteyt van haar Hoog-Mog. als van sijne Chur-Frustelijcke Doorluchtigheyt, sullen laten gebruycken.

18. Ende gelijk het sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt verstaat, om aan een capabel en gequalificeert persoon het Generalaat van dese Armé op te dragen, so sal deselve de welke sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt daar toe komt op te stellen, schuldig en gehouden zijn, volgens en in conformité van een renversaal by hem ondergeschreven ende gezegelt, haar Hoog-Moog. te beloven ende te versekeren dat hy alle de articulen en pointen van dit Tractaat neerstelijk sal achtervolgen, en naar de inhout van dien hem precise gedragen.

19. Hoe en op wat wijse de Krijgs-operatien ten gemeenen besten van beyde deele sullen werden aangevangen en voortgeset, sulcks sal telkens tusschen sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt en haar Hoog-Mog. gevolmachtighde, met advijs van den Heere Prince van Orange, als by haar Hoog-Mog. aangestelt als Kapiteyn Generaal voor de aanstaande Expeditie, als sijn Hoogheydt present is, werden overleyt en beraatslaagt; ende sulks over dese conditie, dat so wanneer dese Armé tot defentie van Landen en Steden, haar Hoog-Mog. toebehorende, ofte met der selver guarnisoen beset zijnde, soude moeten ageren ende geimployeert werden, dat als dan het goetvinden van haar Hoog-Mog. Gevolmachtigde, als boven in de Consultatien sal moeten prevaleren, en 't selve werden achtervolght; maar als de voorgenome Krijgs-actie de securiteyt ende versekeringe van sijne Chur-Furst. Doorl. Steden en Landen mochte conserneren, in sulken gevalle soude het advijs en d'opinie van sijne Chur-Furst. Doorl. of van desselfs Gevolmagtigde prevaleren en ter executie werden geleght.

20. Waar by dan verder is veraccordeert en bedonge, dat schoon dese d'Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den gront en bodem van haar Hoog-Mog. mochte werden gebracht, en aldaar mochte ageeren, evenwel het Opper-commando en 't gene daar van so over 't geven van 't woort als anderfints is dependerende, aan sijne Chur-Furst. Doorl. sal verblijven, so en wanneer deselve in eygen Persoon d'Armé soude mogen commanderen; soude echter sijn Chur-Furstel. Doorl. in sulcken gevalle het Opper-commando niet selfs exerceren, als dan verblijft het selve met het gene daar van dependeert, aan den genen de welcke by haar Hoog-Mog. als Generaal sal werden aangestelt, soo nochtans, dat deselve oock met alsulcke Commissie om haar volck te Commandeeren als Chef, moet wesen versien, en dat deselve

geen

1672. geen geringere chargie drage dan de gene die sijn Chur-Furstel. Doorl. Armé is commanderende: Gelijk wederom wanneer haar Hoog-Mog. Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den gront en bodem van sijne Chur-Furstel. Doorl. mochte werden gebracht, ende aldaar moeste ageeren, evenwel het opper Commando en 't gene daar van soo over 't geven van 't voorsz. als andersints, is dependerende aan de hoog-gemelte Heere Prince van Orange, als Kapiteyn Generaal sal verblijven, soo wanneer de selve in Persoon d'Armé soude mogen commanderen, soude echter sijn Hoogheyt het opper Commando in Persoon niet exerceren, als dan verblijft het selve met het gene daar van dependeert aan den genen die by sijn Chur-Furstel. Doorl. als Generaal sal wesen aangestelt, soo nochtans dat de selve ook met sulke commissie om sijne Chur-Furstel. Doorl. volk te commanderen als Chef moet wesen voorsien, en dat de selve geen geringere charge drage, dan de gene die haar Hoog-Mog. volk is commanderende.

February.

21. Ende gelijk beyder-zijds Hooge Principalen en Contrahenten by dit Tractaat geen ander oogemerk zijn hebbende, als om den soo duur gekregen Vrede en Rustant in hare onderhoorige Provintien en Landen te conserveren, maar geensins omme yemandt te beledigen of te offenceren. Alsoo is expresselijk by desen bedongen, dat dese Armé anders niet sal werden gebruykt, als in sodanige occasie en gelegentheydt, soo wanneer yemandt mochte ondernemen van des selfs of door sijn adherenten en Bondtgenooten, haar Hoog-Mog. Landen, Vestingen en Onderdanen in de Vereenigde Nederlanden, of onder haar Hoog-Mog. gebiedt gehoorige, ofte met haar guarnisoen besettte Plaatsen en Vestingen met oorlog en dadelijkheyt aan te tasten, en vyandelijk te tracteeren, in welken gevalle sijn Chur-Furstel. Doorl. gehouden sal wesen haar Hoog-Mog. t'haarder requisitie en vermaan met dese Armé t'assisteren tegen den attaquant en sijne adherenten vyandelijk te ageeren, en alle afbreuk aan de selve te doen.

22. Op dat oock de onkosten tot onderhoudinge der Armé, des te lichter mogen werden gevonden en opgebracht, soo sal men trachten de landen, haar vyandelijk verklaart hebbende, onder contributie te stellen; welcke contributie voor soo veel daar van naar afkortinge der onkosten sal komen over te schieten, sullen tot voordeel en profijt van beyde de Hooge Contrahenten, egalijck aangeleydt en verrekent werden.

23. Wanneer de voorsz. Armé heeft begonnen effectivelijk te ageeren, sal geen van de beyde Hooge Partyen vry staan, met den attaquant of sijn adherenten te maken eenige Vrede ofte stilstant van Wapenen, anders dan gesamentlijk en met gemeen consent en bewilliginge: Welke bewilliginge geensins van beyde Hooge Partyen sal mogen werden gedificulteert, soo wanneer een yder door het maken van Vrede kan werden herstelt, ofte geconserveert in dien standt in de welke hy voor 't aangaan van oorlog is geweest, en by aldien tot eenige negotiatie, het zy van Vrede of Treves voor eenige Jaren soude mogen werden getreden, dat geen van beyde de Hooge Partyen negotiatie sal mogen beginnen, sonder participatie van de andere, ende sonder aan die selve op dien eygen tijdt en soo spoedigh als voor hem selfs te procureren de gerequireerde faculteyt en sekerheydt omme sijne Ministers te senden, op die plaatsen alwaar getracteert en gehandelt sal worden. En sullen de voornoemde Hooge Partyen aan hare Ministers d'een den anderen ook successivelijk, en van tijdt tot tijdt communicatie geven van al het geene in de voorsz. negotiatie sal komen voor te vallen. Sullen oock de voorsz. Hooge Partyen niet buyten de voorsz. Vrede of Treves met den voornoemden Attaquant en sijne adherenten, sonder d'een den andere te doen herstellen in de possessie van Steden en Plaatsen soo hy sulcks begeert, mitsgaders 't gebruyck van Rechten en munimiteyten, die de selve Hooge Partyen respectivelijck behooren, en daar van sy jouïsseerden voor dato van den voorsz. Oorlogh, en sonder ook van den attaquant en sijne adherenten, d'een ten aansien van d'anderen te bedingen, de selve Regten, munimiteyten, Exemptien en Prerogativen, die hy voor sich selfs komt te bedingen, ten ware de voorsz. Hooge Partyen met den anderen anders quamen te convenieeren, en sal generalijck regard genomen werden, dat de hostiliteyten soo wel tegens den een als den anderen van de contrahenten te gelijk opgeheven werden.

24. De Generaals, Collonellen en Commandanten van de Armeen en Troupen, sullen gehouden zijn allenthalven goede ordre te houden, en aan een yegelijk te laten wedervaren behoorlijke en spoedige Justitie.

25. Soo wanneer sijne Chur-Furstel. Doorl. sich

1672. February.

sich voor sijn Hooge Persoon en eenige van des selfs Steden, beset met het Guarnisoen van haar Hoog-Moog. soude mogen bevinden, soo sal het de selve vry staan, sijn Lijf-guarde te Paart, van twee hondert paarden of minder, by sich te houden, en sullen sulcke als dan op geen andere diensten ende wachten vermogen achtinge te nemen, noch geimployeert te werden, als dat sy op sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheyts Hooge Persoon reguard nemen; ook by niemant werden gecommandeert, als by sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt, veel min yets ondernemen het welck tot prejuditie van beweeringe en besettinge der voorsz. Plaatsen met haar Hoog-Mog. Guarnisoenen beset, soude konnen strecken.

26. Oock sal sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheydt vry staan om in een van dessels Cleesse Steden met haar Hoog-Mog. Guarnisoen beset, een Magazijn op te rechten, stellende aan de selve telkens de noodige Amonitie voor billijcke waardye, en alsulcken prijs als haar Hoog-Mog. die selfs inkopen, en wilden overlaten, ten ware dat haar Hoog-Mog. deselve zelfs van noode mochte hebben.

27. Vorders soo sal tusschen de beyder hooge Contrahenten overwogen en overleyt werden, wat als noch tot meerder en andere middelen tot conservatie en wederbrenginge des Vredens, mitsgaders tot restabileringe van de gemeene ruste en securiteyt, door nadere verbintenisse als anders, soude konnen en dienen voorgenomen te werden. Ende sullen haar Hoog.-Mog. voornamentlijck met de Heeren Hartogen van Brunswijck, ten minsten met hare Furstelijcke Doorluchtigheden Hartog George Wilhem, en Hartogh Rudolf Augustus, zoo veel mogelijck is, tracteeren, omme deselve mede tot het Tractaat van assistentie te brengen.

28. Alle en yegelijcke pointen en Articulen voorsz. belooven beyde-zijts Contrahenten oprechtelijck en onverbreeckelijck te sullen naarkomen, en deselve in allen deelen oock met trouwe en goede geloove effectivelijck adimpleren.

Tot meerder bevestinge en naarkominge van dien, soo zijn hier van twee als eens-luydende Instrumenten gemaackt, en door de Gevolmachtighde by beyde de hooge Contrahenten daar toe specialijck gedeputeert, onder geschreven ende bezegelt geworden, stellende de Ratificatie van dien binnen den tijdt van een maant à dato deses, of wel eerder is doenlijck, in behoorlijcke forme werden overgelevert en uytgewisselt.

Aldus gedaan, geaccordeert en gesloten onder de Signaturen en Pitsers van de respective Heeren Gedeputeerden in de voorsz. Procuratie vermelt. Tot Colln aan de Spree, den 26. April Ouden, en den 6. May, Nieuwen Stijl, Anno 1672.

Otto, Fryheer van Swerin.
(L. S.)
Lorentz Christoffer van Sommits.
(L. S.)
Frantz Memders.
(L. S.)
Godert B. v. Reede, Heer tot Ameronge.
(L. S.)

Soo geweldig als den Staat in dese gewesten wierd gedreygd / soo hevig wierd die in het ver-af-gelegene Indiën aangetast / dog zeeghaftig beschermt. Den Samorijn of Koning van Calicouth, de magtigste Vorst aan de Malabarische Kuste / langen tijd / en veel malen met de Neder-landen Oorlog en Vreede gemaakt hebbende / en gestadig zijn Oude wrok behoudende / hadde sig weder door een Overloper doen aanhitsen / den Hollander onvoorsiens op 't lijf te vallen / en Cochin (de Bruyd daar hy nu soo dikwijls om gedanst had) met een onverwagte togt weg te nemen. Hy dan in der yl een Leger van ruym 16000 Mannen vergaderd hebbende / vertoonde sig met een schoone Artillerye voor de gemelte Stad. Maar die van binnen / geen Belegeringe willende afwagten / besloten / met een Mannelijke Dapperheyt / self in 't veld / en de Vyanden hoe sterk in getale / onder de oogen te rukken; bestaande humme magt alleen uyt 3500 Mannen / soo Indianen als Nederlanders / die op dit ongeoeffende / en qualijk geordineerd Leger aanvallende / het selve / na weynig wederstand / in wan-ordre bragten / en korts daar aan geheel in route sloegen; blijvende van den Samorijn omtrent 1200 Mannen op de plaats neder-gehouwen/alleen met verlies van 35 Nederlanders. — Staat van Oost-Indiën.

De Turksche Regeringe / niet onbewust van der Christenen oneenigheden / vergaderde te deser tijd een verschrikkelijke Krijgs-magt / en soude die alvereyds in soo vroegen saysoen aan 't Marcheren geweest zijn / indien niet — Belemmeringen aan het *Turksche Hof.*

1672. February. Oproer in Arabien, door een nieuwen oproer in Arabien, en Ægypten, was afgetrokken / zijnde de eerste veroorsaakt / door dien den Grooten-Heer eenig misnoegen op sekeren Land-voogd (Alibech genoemt) genomen hebbende / en den selven heymelijk willende ombrengen / hadde daar toe afgesonden een Chiaus, die eerst met groote geschenken / gemelte Land-voogd in zijn Heerschappye soude bevestigen / en hem als dan soude tragten om te brengen; maar ondertusschen had den listigen Turk, aan sekeren ontmande / die den Chiaus soude assisteren / een heymelijk bevel gegeven / den selven / soo dra Alibeg van kant soude wesen / mede voort te helpen / op dat de Land-Voogds dood / sonder tegen-seggen / den dooden Chiaus soude kunnen ten halse gelegt werden: Want alleen een ongegronde / en niet te bewijsene afterdogt / hadde desen Man by den Keyser soo gehaat gemaakt / dat hy hem op dese wijse / en om de Arabiers niet op een nieuw te verbitteren / behendig wilde weg helpen. Maar (gelijk het geluk voor den onnosele opstond) een onverwagt toeval / verhinderde den aanslag. Den Ontmande, op de Reyse krank werdende / wist niet hoe sijn aangenomene boodschap af te leggen / of by sig te houden. In dese vergelegentheyt / dan beraad hy sig met een der Spahis of Ruyters / zijnde een Persiaan, gelijk hy mede was / en versogt hem het bevel aan den Chiaus uyt te voeren / die het stuk ook op sig nam / maar korts daar na / den onnooselen openbaarde / ende dat uyt een bysondere reden / waar door hy sig tot dese getrouwigheyt verbonden agte: want den Chiaus hadde den Spahy, die Cayro, een Janitzar, hadde neergesabeld / door sijn voorspraak / het leven gewonnen. Welke dienst hy hem nu met gelijke munte en waardye konde betalen. Middelerwijl / quam den Ontmande schielijk om 't leven / en besloten zy beyde den Alibeg, de sake te openbaren; 't welk gedaan hebbende / wat wonder was het / dat hy sig met magt tegen meer soodanige valsche aanslagen wapende? en Ægypten. Het Ægyptisch oproer / was meest ontstaan / door de onversadelijke gierigheyt van den Bassa, die de Soldaten niet betalende / en de gemeente tot de grond uytputtende / daar door een algemeen ongenoegen was opgestaan; die van het graauw beginnende / eyndelijk ook van veel aansienelijke Mannen was bygesprongen / en al-omme van de geestelijkheyt wierd begonstigd; want den schrapende Bassa, hadde ook haare in-komsten verminderd / ja ook de Pelgrums groot geld afgedwongen. Spotswijse de selve toevoegende / dat den Grooten Propheet, in het Paradijs, dog alles om niet koft; dat ook de Papen van Medina Talnabi, het niet van nooden hadden / als die het een groote saligheyt agten / arm te wesen / enz. dese / en diergelijke redenen / deden hem by allen voor een on-goddist of Heyden houden. De Malcontenten / dan van alle kanten t'samen rukkende / quamen in korten tijd / eenige Duysenden by malkander / verkiesende tot haar Opper-hoofd / een verloochende Griek uyt Cyprus, dese dede sig Muhamed Abdul noemen / en was een Dervi, of Heylig / van seer groot aansien / wegens sijn streng en Godsdrugtig leven; maar in der daat was hy seer tot Vrouwen / en den Wijn genegen / en ten uyterste opgeblasen. Dese dan als gedwongen / en met de tranen in de oogen / het bewind aangenomen hebbende / wist sig in zijn nieuw Veld-heerschap met zulk een ontsag en beschikkinge te gedragen / als ware hy van jongs aan in het Seraglio opgevoed. Wat van desen oproer werden wil / moet den tijd leeren. Brand in Constantinopel, en jaloersye der Sultane. Voorts was in Constantinopolen, digt by het Hof / een Brand ontstaan / die in korten tijd een groote meenigte Huysen / in de assche leyde / werdende vermoed / sulks door expresse toeleg der Sultane, veroorsaakt te wesen / die men ondertusschen / met alle bedenkelijke vriendelijkheyt / de selve ten hoove noodigde; maar sy bleef het gestadig weygeren / seggende / niet te willen / dat men haar anderen Soon / nevens haar soo veel hoofs-banquet / als haar eersten Soon schafte / den Grooten Heer konde die onkosten wel sparen / enz. den Grooten Visier, die haar genoodigd hadde / wel wetende dat sy op het vergeven van haar Soon sprak / seyde haar dat sy vry in 't Seraglio mogt verschijnen / dat haar kind geen de minste nood hadde / alsoo des Keysers sijn eenigste soon seer swak zijnde / ook self voorgenomen hadde desen sijn jongste Broeder tot erfgenaam te verklaren; Dog de staat en hofkundige Vrouw liet sig daar door egter niet inluyden; maar droeg des te meer omsigtige sorg tot haar behoudenisse / eetende nog drinkende / als 't gene / waar van te voore twee van hare ontmanden / een gelijk deel / als sy voorgenomen hadde te nuttigen / geproeft / en soo

langen

1672. langen tijd by haar hadden behouden / dat sy meenden te kunnen seker gaan / dat daar in geen vergif was. Gemelte Hof en Land-krakeele van wederhielden eenigsins de spoedighept der Turksche desseynen.

February.

Italien, hoewel buyten oorlog / was daarom niet vry van inwendige moeiten. In Milanen ontstond geen kleyn onbenoegen tusschen den Gouverneur en den Aarts-Bisschop, om den gepretendeerde rang van den Prelaat / daar de Fransgesinden wel haast onder-roeyden; en seker / dien Staat en had niet weynig van die onrustige geesten in sijn boesem. Aldaar wierd ook in verseekerde bewaringe gehouden / den Grave Bolgarini, zijnde door desen by den Hertog van Mantua, en nog meer by de Aarts-Hertoginne in groot aansien geweest/ en wierd beschuldigd/ met de Franschen heymelijke correspondentie gehouden te hebben / om haar Casal in hande te leveren / dat hy daar door reeds groote sommen gelds hadde ontfangen/ maar dat de sake tijdig/ door een der mede-pligtigen ontdekt was. In Sicilien duurde de duurte van het graan nog / en quam daar by nog een ander groot ongeval; op een schoonen en helderen middag vielen op veel plaatsen / met een schielijk uytberstende storm-wind/ soo groote hagel-steenen / dat door de selve / voornamentlijk omtrent Melitello, de meeste bomen/ huysen/ en kloosters/ genoegsaam geruineerd waren. De smeulende onlusten tusschen de Savoyards en Genuesen, schooten nu mede eenige vonken op / zijnde omtrent de brugge van Moncari een dappere schermutsel voorgevallen / tusschen een Compagnie Gardes van den Hertog van Savoyen, en een groote meenigte lieden van den Sout-tol/ alwaar/ behalven een groot getal gequetsten / vier persoonen dood bleven.

Den Dorosensko, nu verscheydene malen door de Polen, en Zaporowische Kosakken, onder den Hanenko, geslagen wesende / wierd egter het Otthomannisch Hof weder met een veel grooter magt versterkt en op de been gehouden. Krijgende tot sijne hulp een secours van 20000 Tartaren / hebbende hy self weder 7000 Kosakken by een vergaderd; met welke magt den Dorosensko een geruymen tijd onder Cybalowka stond / en sijne volkeren soo digt by een hield / dat de Poolen, die / nevens den Hanenko, by Cadydzyn lagen / niet een eenige gevangene tot kondschap bequamen / tot eyndelijk eenige honderd Turken de riviere de Buk over-gerukt / een partye Poolsche Ruyters aantroffen / en/ na het sneuvelen van veele Tartaren, op de vlugt dreven. Hier door 1672. egter kreeg het Poolsche Leger kondschap van de gestalte des vyands / en de selve soo veel sterker bevindende / besloot de naaste Vestingen in te trekken / werdende van de Tartaren op de hielen gevolgt / werdende het vervolg door seker Duytsch Overste / in Poolschen dienst zijnde / op de volgende wijse overgeschreven.

February.

Als wy nu te Ladyzin quamen, is den Vyant tot Rybonie overgetrocken, en nae Troscianier gemarcheert, alwaar 8 Poolsche Compagnien, en 3 Compagnien Dragonders van des Kroons Velt-Marschalk waren; en heeft den Vyandt dese Plaats op Kers-avondt bestormt, dan is met groote schade af-gedreven: den eersten Feest-dagh heeft het selve weer hervat, maar is ook niet gelukt: waar na op Sondagh-avondt, noch in de scheemering, de Sendeniaten, te samen, met d'Horodische Cosacken, heeft laten aanvallen; welcke eyndeling, onder den rook ende damp van hare musquetten, in de Stadt inklommen; waar op d'onse al vechtende retireerden na 't Kasteel; doch hadde ondertusschen geene gelegentheyt, omme paarden noch bagagie mede te nemen. In 't Slot vonden sy noch hout noch water; Buskruyt was daar genoeg, maar geene Kogelen: als sy nu door dit slecht aansien haar gantsch verlooren hadden geschat, heeft sich een Zaporouische Cosak gewaagt, en is ongemerkt van den Vyant na den Hanenko vertrocken, van waar een notabel aantal van Kogels heeft gehaalt, en is alsoo te rugge by de sijne gekomen: ondertusschen had den Dorosensko dese Plaats al voor gewonnen geoordeelt; invoegen dat de Turken de Soldaten, en de Tartaren het gemeene Volk tot buyt hadde beloofT: maar op den 30 December is onse Armé met den Hanenko op haar aangekomen, en hebben hem doen retireren, met het verlies van omtrent 2000 dooden, soo van Tartaren als Cosacken: daar tegens van d'onse seer weynigh zijn om-gekomen. Den Dorosensko, nemende alles mede, wat van d'onse was achtergelaten, is nae Makowke geweecken, alwaar sijne Feest-dagen voort sal houden: Ondertusschen sal hy, alsoo, de Bialogrodische Tartaren na hare Nesten gaen, eene nieuwe horde af-wachten.

1672. De Tartaren waren reeds in de Stad/ maar de dappere Polen en Hussaren beslooten
February. en versterkten sig in een nauwen hoek/ die sy in korten tijd soodanig bewalden/ dat de Turken daar op soo swaare stormen aanbrengende/ egter met schande moesten afwijken. In agt dagen hadden de belegerde geen brood/ en in drie geen water genooten/ als wanneer sy onder al het hevig vegten/ en waken/ nog met seer diep graven een waterput bequamen. Aldus twijffelde het Poolsche Hof niet meer of den Turk soude de Ukraine tragten te bemagtigen: waaromme dan ook aansienlijke gesantschappen na alle Christen Vorsten/ om bystant/ afveirdigde/ en wel voornamentlijk na Moscovien, ten eynde dien Keyser tot de gemeene defensie tegen den gemeenen vyand te bewegen/ werdende daar toe gedeputeerd de Heeren Joan Grinsky, Palatijn tot Culm, ende Cyprian Brzostowsky, Referendarius van Littauwen. Ondertusschen vergaderde vast de leden tot den Rijksdag/ zijnde seer veele quaataardige menschen/ self in Warschow, om die te verstooren/ werdende verscheyde luyden vergiftigd en heymelijk vermoord/ gelijk ook den Stal-meester van den Primas Regni, soo als hy na het Aartz-Bisschoppelijk Hof wilde gaan/ door vier Moordenaars is aangerand/ een van sijn dienaars terstond nederhouwende/ en hem voor dood latende leggen/ hoewel nog weder bekomen. De saken tot den Rijksdag stonden geheel wild/ de Heeren Littauwers eerst weygerende te komen/ en sig naderhand gelatende te vreden te wesen/ gingen weder protesterende door; terwijl de geschillen tusschen den Groot-Cancelier, den Heer Podkomorsky Rawsky, en andere bleven duuren. In de Ukraine had men/ boven de gemeene swarigheden der vyanden/ nog een bysondere/ namentlijk/ dat onder Mohilow sig 20 Poolsche vaandelen hadden geconfedereerd/ en wel voornamentlijk door 't aanraden van den Heer Stokowsky, en haren nieuwen Marschalk Marlin Zamaysky, terwijl ook de Kosakken in de Ukraine mede eenige poincten van beswaringe opgaven; begerende 1. dat men haar geld verschafte. 2. vryheyt van Religie. 3. 5000 man van haar eygen volk/ en onder haar eygen Bevel-hebberen/ op de Kroons kosten/ in de Ukraine te mogen houden/ en de Rijks-volkeren daar buyten. Wat dese oneenigheden/ ende een opkomende Comeet, deser dagen in Polen gesien/ voor-speld hebben/ sal ons hier na de uytkomst aanwijsen.

In Moscovien verhief sig weder een nieuwen oproer/ by Staredube en Trubiez, agter Smolensko, daar den Duna-stroom aanvangt. Den oudsten soon van sijne Czaarsche Majesteyt reeds eenige jaren overleden zijnde/ quam thans eene voor den dag/ die sig voor desen soon uytgaf/ seggende/ dat hy tot de ruste en welvaren der onderdanen genegen/ sijn vader/ den Keyser, verscheydene saken/ tot verligtinge der arme gemeente hadde voor-gedragen; maar dat hy/ in stede van desen raad op te volgen/ hem ter dood gedoemd/ en door vergif hadde willen om-brengen; dog dat hy/ daar van bekomen zijnde/ evenwel door sijn vader/ tot dees tijd toe/ was gevangen gehouden; terwijl men ondertusschen/ met een valsche begravenisse/ de geheele wereld had diets gemaakt/ dat hy van sickte was overleden. Dat hy eyndelijk de Kerker ontsnapt was/ en van sijn tirannige Vader regt quam versoeken/ enz. Hy hadde reeds grooten aanhang/ dog wierd desen oproer/ door een algemeen pardon/ en het nederhouwen van aanstokeren/ eenige voorname belhamels in sijn aanvang gestuyt/ ende Astracan door Ivan Bojedanowitz Milestowsky/ weder met accoord aan de Czaarsche Majesteyt ingeruymt. Ondertusschen quamen de Poolsche Afgesanten in het Russisch Leger/ voor Moskow leggende/ alwaar heerlijk zijn ingehaald/ maar op den weg seer qualijk gehandeld/ alsoo men reeds tijdinge had/ dat sy niet alleen om assistentie tegen de Turken quamen/ maar ook om restitutie van eenige plaatsen/ waaromme dan sulks geloofd/ wierd door expres bevel van den Czaar by gekomen te wesen. Hare mishandeling geven sy Heeren Afgesanten self door een brief te kennen/ luydende als volgt:

16[72.] Febr[uary]. Nieu[we] opro[er] in Mosc[o]vien.

WY arriveerden hier op den 12. deser, werdende seer prachtigh ingehaalt in dese Residenti-plaats van den Czaar van Muscovien, hebbende tot dien eynde hier buyten doen leyden zijn gantsche Armé, die seer groot van getal was, met een Artillery van 172. Stucken Kanon, welke in parade gestelt, nevens onse Ambassade, die uyt 400. Persoonen en 500. Paarden bestont, seer schoon was om aan te sien. Maar de Muscoviters, gelijck als zy ons seer qualijck hebben getracteert op onse Reyse, hebbende de Bruggen weg-

Brief [der] Pool[sche] Gesan[ten].

1672. weg-genomen, ons noch Podwodes of Karren tot onse Bagagie verschaft, noch oock Vivres, selF niet permitteerende dat men ons dat verkocht, of dat wy onse Brieven met de Post mochten bekomen: also continueren zy noch, want zy geven ons maar soo veel Water voor de Keuken, als wy van nooden hebben, anders moeten wy dat koopen, en een weynigh Hout, en voor so veel Paarden 20. Maten Haver, en omtrent so veel Karren met Hooy des daags, en voor de rest mogen wy ons defroyeeren; en noch en begeeren niet, dat ons Volck uyt ons Logement gaat, omme te kopen 't geen wy van nooden hebben, hebbende over al Wachten geset, en veel Vieren by Nacht doen aansteecken, en voor al verboden met ons te correspondeeren; waar uyt het schijnt, dat dese Ambassade hier niet seer aangenaam en zy.

February.

Het Roomsch Keyserlijke Hof tragte ondertusschen de Hungarische saken eenmaal ten eynde te brengen / ende met groote neerstigheyt de Hoofden der wederspannige opsoeken / gelijk dan den Grave Ardotty, Hof-rigter te Gratz, in hegtenisse wierd genomen. Andere wierden / dog met swaare geld-straffen / weder ontslagen / gelijk dan des Stads Sindicus van Presburg voor 20000 gulden / en den Secretaris van den Grave Nadasti voor 5000 / hare vryheyt bequamen. Maar men ging seer streng voort met de Euangelische de Kerken te ontnemen / ja self ook de meeste Regenten te veranderen. Een Turkschen Afgesant met twee Agas, en wel 40 van haren stoet / quamen thans by sijne Keyserlijke Majesteyt, de strooperyen van eenige Turken op de Keysers Erflanden / ontschuldigen / met bygevoegd versoek / dat den Grooten Heer van voornemen Poolen te beoorlogen / ende van de Moldavers en Wallachers de erfhuldiging te vorderen / door sijne Majesteyts landen vrye doortogt mogt bekomen / 't welk rondelijk afgeslagen wierd / en vermoed dat het Turksche Hof ook niet minder / als toestemminge op dit voorstel / verwagt heeft / maar wel dat dese Afgesanten alleenlijk waren gesonden / om / met vry geleyde reysende / alomme met de Hungarische malcontenten te spreken / als die men seker wist de Turksche protectie / of immer assistentie te versoeken. Aldus wierd dit gesantschap te rugge gesonden / na dat den Ambassadeur / na gewoonte / met een silvere kop / en eenige stukken stoffen / beschonken was. Middelertijd was de Keyserinne, soo als men besig was / tot haar vermaak / een waardschap aan te regten / den 10 Februarius / 's morgens omtrent ten acht uuren / schielijk in de kraam gekomen van een Princesse / die door de Keyserinne Weduwe geheven / en van den aanwesenden Pauselijken Nuntius gedoopt zijnde / genoemt wierd / Maria, Anna, Apolonia, Josepha, Anthonia, Scolastica. Gelijk ook om desen tijd den Heere Keurvorst van Brandenburg een jongen Prince gebooren wierd / en genoemt Albertus Fredricus, zijnde door den Heere van Amerongen, Ambassadeur van hare Hoog-Mogende, ter doop geheven.

1672. February.

Engelsche Handelingen.

Het gestadig over en weder-reysen der Engelsche en Fransche Envoyes / den Marquis de Segnalay, Colbert, Ridder Montagu, Digby, en andere / wierd hoe langer hoe drukker / werdende uyt Engeland dagelijks eenige Yren, Schotten, en Engelschen, na Boulogne gesonden / en voorts opentlijk den trommel geroerd om Land-soldaten / terwijl men die tot de Vloot presten / en quam aldaar nu wel te passe aan den Ridder Edward Sprag, hebbende met die van Algiers geslooten de volgende articulen.

Accoord met die van *Algiers*.

1. Dat'er een vast en gestadige Vrede sal zijn. 2. Dat alle Engelsche Schepen vry en vranck sullen mogen komen in Algiers, en daar mogen handelen, mits betalende 10 per Cent. 3. Dat alle Engelsche Schepen, soo wel als die van Algiers, sullen vry mogen varen, sonder eenige Visite, soo dat alle Volckeren en hare Goederen daar onverhindert op sullen mogen wesen. 4. Dat die van Algiers, ontmoetende eene Engelsch Coopvaardy-Schip in alle Zeen, niet toekomende aan sijn Majesteyt, aan Boort sullen mogen senden een enkele Chaloupe, daar van twee Man alleen sullen mogen overgaan in 't Coopvaardy-Schip, aan welcke getoont zijnde het Paspoort van den Grooten Admiraal van Engelandt, vryelijk sijne Reyse sal mogen vervolgen, en self, al schoon dat Paspoort niet en hadde, indien maar het grootste gedeelte van het Bootsvolck Engelsche zijn. 5. Dat die van Algiers geene Persoonen sullen mogen lichten uyt eenige Engelsche Schepen, of daar in eenige insolentie plegen. 6. Dat een Engelsch Schip, komende te blijven op de Kuste van Algiers, daarom van geen goede prijse sal zijn, noch het Volck Slaven; maar 't een en

1672. 't ander vry en vranck sal werden gerestitueert. 7. Dat die van Algiers die van Zalé niet sullen helpen, in 't rooven tegens d'Engelsche. 8. Dat geen Algiersse Kaper sal mogen kruyssen in 't Gesichte van Tanger. 9. Dat die van Tripoli, Thunis of Zalé, geen Engelsche Prijsen sullen mogen verkoopen in Algiers. 10. Dat des Konings Fregatten vryelijck haare Prijsen sullen mogen verkoopen in Algiers, en koopen haare andere noodige Provisien. 11. Dat de Slaven, gevlucht aan Boort van d'Engelsche, niet weder sullen mogen werden ge-eyscht. 12. Dat de Engelsche Gevangenen weder vry gekocht sullen mogen werden, voor de Prijs, als die eerst gekocht zijn. 13. Dat een Engelsch-man, overlydende binnen Algiers, de Goederen sullen blijven in handen van den Engelschen Consul. 14. Dat den Consul, noch andere Engelsche, voor geene Schulden van andere sullen hoeven te betalen. 15. Dat de Geschillen tusschen d'Engelsche alleen sullen afgedaan werden by den Consul, en d'andere voor den Divan. 16. Dat een Engelsch-man, sigh in een Capitale Fout misgaande, niet swaarder sal werden gestraft als een Turck, en ontkomende, den Consul daar voor niet en sal hebben te responderen. 17. Dat den Consul en andere Engelsche Kooplieden met haare Goederen van Algiers sullen mogen vertrecken, als sy wilden. 18. Dat een Engelschen Passagier, schoon op een Vyandts Schip is, geen leet of verhinderingh sal mogen werden gedaan. 19. Dat al 't gepasseerde sal voor gedaan blijven; maar in 't toekomende alle Schaden werden vergoet. 20. En dat van alle Ongelijcken eerst satisfactie sal moeten wesen geweygert, eer dese Vrede sal zijn verbrooken.

February.

Het volk van 't gemelde Esquadre mogt niet aan land komen/ maar aanstonds op de Vloote gaan/ komende sijne Majesteyt, om de selve en de andere geprese aan te moedigen/ in persoon te Chattam, Portsmouth, en andere havens/ de selve besoeken/ met belofte van groote premien als anders. 't Welk egter den onlust weynig verhinderde.

Nederlandsche armatures.

Geheel anders ging het in Holland toe, alwaar men/ met een stille trom/ soo veel en schoon volk bequam/ als men wenschte. Blijvende ook de voorsieninge te lande geensins slapen/ en wierden door de nieuwe werbinge aangenomen/ tot twee regimenten Ruyters/ de volgende Ritmeesters/ Jacob Willem Stuart, Joan Adolf van Barg, Walter van Bonenburg, Frans Hendrik van Hemmerig, Balthasar Wolf, Aelbert Cox, Grave van Glunes, Grave van den Berg. Nog voor een Regiment te voet dese Kapiteynen/ Anthony Aalbert van Bethary, Michiel Cox, Philips van den Ende, Ludolph Esdy, Gidion de Bye, Hendrik Dannenberg, George Kanok, Constantijn van Linge, Ittersum, Braakman, Crequi de la Roche.

Den aanstaanden onrust van buyten/ bragt ook eyndelijk de oneenigheden en verschillen van binnen/ over het aanstellen van een Admiraal, en Kapiteyn Generaal, in stilte/ en tot eenparige resolutie/ waar toe de commissien en instructien/ by een-stemmig beslupt/ waren luydende/ als volgt:

Instructie voor den Doorluchtigen, Hoog-geboren Furst, WILLEM HENDRIK van Godes Genade, Prince van Oranje, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, &c. tot Kapiteyn Generaal aangestelt, gedurende d'aanstaande expeditie.

1. DEn Kapiteyn Generaal (op presuppoost dat de Charges van Kapiteyn en Admiraal Generaal, voor de eerst aanstaande begevinge van dien, op een, en de selve Persoon by de gesamentlijcke Bondt-genooten sullen werden geconfereert) sal niet mogen zijn, noch oock, geduurende den voorsz. zijnen dienst, ge-eligeert werden tot Stadthouder, of Gouverneur van een, of meer van de Geunieerde Provincien, en sal de selve tot sekerder observantie van dien, by Eede verplicht wesen niet alleenlijck daar tegens nooyt eenigh versoeck te doen, veel min toeleg te maken, directelijck, of indirectelijck, maar ter contrarie, sulks by andere geschiedende, het zelve tegen te gaan, en het voorsz. Stadthouder, of Gouverneurschap, soo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie, of Provincien soude mogen werden geoffereert, te refuseeren, en van de handt te slaan: en by gevolge oock zich nooyt aan te matigen, zelfs onaangesien hem sulcks mochte werden gedefereert, of aangeboden, eenige verkiesinge, of beschryvinge in de ordres van de Ridderschap, en Edelen: noch oock eenige nominatie, of verkiezinge van Burgermeesteren, en Vroetschappen, Schepenen, of andere Magistratelijke bedieningen in de Steden van eenige Provincien in 't geheel, of ten deele, directelijck, of indirectelijck in eeniger manieren, maar de zelve nominatie, verkiesinge,

1672. ge, en beschrijvinge laten verblijven aan den genen die daar toe respectivelijk gerechtight, en by
February. oudt gebruyck, of by Privilegien, en Octroyen daar in gestabileert, en geconfirmeert zijn, noch oock zich te onderwinden, ja selfs hem sulks aangeboden werdende, te refuseeren, en van de handt te wijsen, de begevinge van Ampten, Officien, Bedieningen, en Beneficien, staande ter collatie van de Heeren Staten der voorsz. respective Provincien, of hare Geauthoriseerden; so ook van die geene, die staande zijn ter collatie van haar Hoog-Mog. of van de Raadt van State, 't sy Militair, Politijcq, of andere, geen uytgesondert, hoedanigh die oock soude mogen zijn: wel-verstaande dat hier onder niet begrepen werden de Militaire Ampten, en Bedieningen, staande ter collatie van de Heeren Staten der respective Provincien, of hare Geauthoriseerden, voor soo veel die in Campagne, of expeditie te Velde souden mogen komen vacant te vallen, noch oock de Gouvernementen, en Commandementen van de Steden, en Plaatsen, die door de macht van de Staat, de Kapiteyn Generaal persoonlijck in de expeditie present zijnde, souden mogen werden verovert, of in-genomen.

2. Den Kapiteyn Generaal sal tot kennelijck wederseggen van de respective Bondt-genooten hebben, en exerceeren het Commandement, en Chef over de Militie, en de Legers van den Staat, sonder eenige exceptie, tot wiens besoldinge de selve Militie oock soude mogen staan, achtervolgende de authoriteyt hem by de commissie daar op staande, gedefereert: maar sal hem op den Eed verboden wesen, zich eenighsins aan te matigen het geven van Patenten aan het Volck van Oorloge, welke Patenten, volgens de ordre, en forme daar toe op groote en solemneele Vergaderinge den 16 Juny, 1651. gearresteert, gedepescheert sullen werden by de ordinaris Vergaderinge van de Heeren Gecommitteerden ter Generaliteyt, met voorgaande advijs van den Raadt van State, voor soo veel het ressort van de Generaliteyt belanght, en by de Heeren Staten van de respective Provincien, ofte hare Geauthoriseerden, yeder voor so veel zijn Territoir aangaat, onder sodanige overgifte, nochtans als aldaar breeder staat geexpresseert: doch op den name van haar Hoog-Mog. ter relatie van de Heeren Gedeputeerden, en Gevolmachtighden van den Staat te Velde, soo wanneer eenige Legers te Velde gebracht sullen wesen, volgens het Formulier hier na geinsereert.

De Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, lasten, en beveelen hier mede den Ritmeester Cornette 1672. February.
Kapiteyn
dat hy desen gesien hebbende, zich met zijne onderhebbende Compagnie, Vaandel, en complete Wapenen, in aller diligentie sal hebben te begeven na om aldaar te verblijven tot nader ordre. Actum den

Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Ter relatie van de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtigden te Velde.

3. Den Kapiteyn Generaal sal niet vermogen eenige pensioenen te trekken, noch ook met eenigerhande dienst, 't zy Militair, 't zy Politijcq, geene uytgesondert, noch oock by eenigen Eedt buyten den ordinaris Eedt van Vasallage die hy ten respecte van eenige Leen-goederen te presteeren schuldigh soude mogen zijn, verplicht, of verbonden mogen wesen van of aan eenige Koningen, Princen, Potentaten, andere Republijquen, Landen, Staten, of Steden, directelijk, of indirectelijck in eeniger manieren; daar onder nochtans niet verstaan wert begrepen te zijn den Titul, en de digniteyt als Ridder van dese of geene Ordre, die by de een, of de ander Koning, Prins, of Staat, op hem mochte wesen geconfereert.

4. Den Kapiteyn Generaal, en zal zich geenzints hebben te bemoeyen met eenige zaken van Religie, Policie, Justitie, of Finantie, noch oock met eenige anderen privativelijk, staande ter dispositie van de respective Bontgenooten, of wel eenige Leden van de zelve concernerende, hoedanigh, en van wat nature die zoude mogen zijn; noch oock met zaken, rakende de Unie, en de Verbintenissen tusschen de Bondtgenooten opgericht, en veel min zich te immisceren directelijk of indirectelijck, in de questien, ofte geschillen die tusschen de Hoog-gedachte Bondtgenooten, of eenige Leden van de zelve, of ook wel tusschen de Leden, en Quartieren van de eene, of de andere Provintie mochten komen te ontstaan, ten ware hy by allerzijdts Partyen mochte werden verzocht zijne goede Officien van intercessie, en mediatie te willen interponeren, of oock wel dat de zake aan zijne uytsprake, en decisie by allerzijds Geinteresseerden vrywilliglijk wierde gesubmitteert.

5. Zal zich binnen het Territoir van de stemmende

1672. mende Provincien, of eenige van de zelve geene authoriteyt, of gezagh ter werelt aanmatigen buyten expresse, en vrywillige overgifte, of delatie van de Heeren Staten van de zelve Provincie, maar daar mede privative laten geworden de Hoog-gemelte Heeren Staten, en haar particuliere Kapiteyn Generaal, of andere Geauthoriseerden daar toe uyt den Hoofde van den Souvereyn van 't Territoir gequalificeert, en dienvolgende oock geenzins op, ofte onder pretext van Commissie, of authorisatie van haar Hoog-Mog. of onder eenige andere titul, schijn, of couleur, yets mogen ondernemen, te doen, of in 't werk te stellen, in het Territoir van d'eene, of d'andere, of oock van eenige der voorsz. Souvereyne stemmende Provincien, en veel min yets te ondernemen, ofte ter executie te leggen tegens de eene of de andere, of oock tegens eenige van de zelve Provincien, Leden ofte Steden van dien, noch ook tegens eenige Regeerders, Bedienders, of Ingezetenen van de zelve, hoe, of waar 't zelve ook zoude mogen wezen, directelijk of indirectelijk in eeniger maniere.

Februarÿ.

6. De Kapiteyn Generaal zal gehouden zijn, 't geen by de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtigden te Velde, 't zy by eenparigheyt, of by pluraliteyt van Stemmen zal werden geresolveert, en geconcludeert, zo wel als het gemaackte besluyt van zijn gegeven Advijs discrepeert, als wanneer 't zelve daar mede over een komt, met alle naarstigheyt te executeeren; voor welke executie, mitsgaders de behoorlijke naarstigheydt en getrouwigheyt daar omtrent te adhiberen, hy ook dienvolgende responsabel zal zijn, zullende tot zijne meerder gerustheydt van alle Resolutien die by de meer-gemelte Heeren hare Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtigden te Velde zullen werden genomen, door de zelve aan hem, is het doenlijck, noch voor de executie, en indien de tijdt zulks niet kan lijden, zo haast het zelve gevoeghlijck kan geschieden, gegeven worden, schriftelijke Acte, gecoucheert en ge-extendeert in goede, klare en duydelijcke termen.

7. De Kapiteyn Generaal zal zich in alle Vergaderingen van de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde mogen laten vinden, en de zelve Heeren Gevolmachtigden dienen van præ-advijs.

Formulier van Commissie voor den Kapiteyn Generaal.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die desen zullen zien ofte hooren lesen, Alsoo ons verobligeert vindende tot afweeringe van het voorsz. dreygende gevaar onder den zegen van Godt Almachtig, eene considerable Armé, op de been te brengen, raadsaam en nodigh geacht hebben, tot goedt beleyt van de saken van Oorloge, tot onderhoudinge van goede discipline onder het Krijghsvolck, en om 't selve Krijgs-volk in goede ordre, tot bescherminge van de Ingesetenen der voorsz. Landen, midtsgaders tot wederstant en afbreuck der Vyanden, met de meeste kracht, en na-druk te doen ageren een aansienlijk Personnage tot Kapiteyn Generaal over het selve Krijghs-volck te stellen, en te committeeren: Doen te weten, dat om &c. Ons volkomentlijck op zijn, &c. betrouwende, wy by eenparige concurrentie en delatie, elck voor soo veel belanght de Militie t'onser besoldinge, staande den selven N. N. gestelt, geordonneert, en gecommitteert hebben, stellen, ordonneren en committeeren by desen, tot Kapiteyn Generaal over de Legers van dese Vereenighde Nederlandtsche Provintien, geduyrende den tijt van de aanstaande expeditie, gevende de zelve N. N. volkomen last, macht en authoriteyt, om in de gemelte qualiteyt onder Ons, en den Raade van State, midtsgaders onder de Heeren Onse Gedeputeerden en Gevolmachtigden te Velde gaande, volgens de Instructie huyden gearresteert, over 't voorsz. Volk van Oorloge, geduyrende de voorsz. aanstaande expeditie te commanderen en ordonneren, gelijck ter defensie, bewaarnisse, en versekeringe van den Staat in 't generaal, en van de Provincien, Leden, Steden en Inwoonderen van dien, in 't particulier bevonden sal werden te behooren, en voorts alles te doen, dat een vroom, oprecht, en getrouw Kapiteyn Generaal, tot bescherminge der voorsz. Vereenigde Nederlanden in 't gemeen en particulier schuldigh is, en behoort te doen, achtervolgens d'Instructie daar op gemaakt, en by hem solemnelijck besworen. Waar op en van hem in 't gene voorsz. is wel en getrouwelijck te quijten, de selve N. N. gehouden werdt den behoorlijcken Eedt in Onsen handen te doen, welken Eedt gedaan zijnde, beveelen en ordonneren Wy wel expresselijck allen Krijgs-Offi-

1672. February.

Officieren, Oversten, Ritmeesteren, Kapiteynen, en alle ander Volck van Oorlogh in Onsen dienste en besoldinge wesende, midtsgaders oock allen anderen dien het eenighsints aangaan mach, de zelve N. N. in den voorsz. Staat te erkennen, respecteren, en gehoorsamen, en in 't volbrengen van desen zijnen last, te doen alle hulp en assistentie: alles echter t'Onser kennelijck wederseggen. Gegeven in 's Gravenhage onder Onsen grooten Zegele, &c.

En hebben haar Hoog-Mog. daar-benevens oock geresolveert en vast gestelt, gelijck geresolveert en vast gestelt werdt mits desen, dat den Hoogh-gemelten Heere Prince van Oranje, onaangesien het voorsz. zijn employ als Kapiteyn Generaal zal blijven behouden de sessie en stemme in den Rade van State, hem op den voorsz. 31. May, 1670. gedefereert.

Dat vervolgens oock den Hoogh-gemelten Heere Prince mede ge-eligeert en gestelt sal werden, gelijck de zelve ge-eligeert en gestelt werdt mits desen, tot Gedeputeerden en Gevolmachtigde te Velde.

Dat zijne Hoogheyt aldaar geplaatst sal werden aan de zijde van den Præsident, en in die qualiteyt hebben eene concluderende stemme, soo als aan yeder van de andere Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde competerende is, boven het præ-advijs 't welck hem by de voorsz. Instructie, in qualiteyt als Kapiteyn Generaal is gedefereert, en dat het zelve advijs oock mits dien, door den Heere præsiderende voor af, en daar na de opinien van de wel-gemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde gevraaght, en gecolligeert zullen werden; en by soo verre onder hunluyden eenige discrepantie zoude mogen werden bespeurt, dat als dan zijne Hoogheyt andermaal gevraagt, en de eyndlijke resolutie, na de meeste Stemmen van de Meer-gemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtigden te Velde (die van zijne Hoogheydt daar onder mede als eene concluderende Stemme getelt zijnde) geformeert en gearresteert sal werden.

Dat voorts den Hoog-gemelten Heere Prince van Oranje sal werden geauthoriseert gelijck zijn Hoogheydt geauthoriseert werdt by desen, om voor eene reyse te mogen bestellen de Gouvernementen en Commandementen van de Steden en Plaatsen, die door de macht van den Staat, zijn Hoogheyt als Kapiteyn Generaal persoonlijck in de expeditie present zijnde, soude mogen werden verovert of ingenomen; des dat die geene die door den Hoogh-gemelten Kapiteyn Generaal daar toe soude mogen werden ge-eligeert, gehouden sal zijn de Acte dien aangaande, t'zijnen behoeve gepasseert, te presenteren aan haar Hoog-Mog. indien de voorsz. Stadt of Plaatse in het ressort van de Generaliteyt gelegen is, of andersints aan de Heeren Staten van die Provincie, in welkers Territoir de zelve Stadt of Plaatse gelegen soude mogen zijn, om by de zelve respectivelijck Commissie in forma gedepescheert te werden als na behooren.

En is eyndelijk by alle de Provincien verstaan en verklaart, dat in de boven-staande 7. Articulen, dienende tot Instructie voor een Kapiteyn Generaal, en de zake daar inne vervat, namaals geen veranderinge sal mogen werden gemaackt, immers niet anders dan by eenparige en vrywillige overgifte van alle de Bondgenooten.

Werdende het selve Ampt zijn Doorlugtige Hoogheyt den Heere Prince van Orangien opgedragen; die het selve aannemende/ den 25 den eed van getrouwigheyt af-leyde/ en dat met de na-volgende plegtigheyt. Den Heer Raad-Pensionaris de Wit, vervoegde sig ter vergadering van de Staten Generaal, en maakte haar Hoog-Mog. bekend/ dat by haar Edele Groot-Mogende de Heere Staten van Holland en West-Vriesland, besloten was/ door hunne Provincie/ zijn Hoogheyt de Heere Prince van Orangien te stellen tot Kapiteyn Generaal over de Legers en Krijgs-benden der vereenigde Nederlanden. Waar op den Heer Fagel, Griffier van haar Hoog-Mog. aanstonds gelast wierd den Heere Prince de gemelte resolutie te verklaren/ en den selven met eene te versoeken/ dat hy sig door den gemelte Griffier, ter vergaderinge van haar Hoog-Mog. geliefde te laten geleyden; ten eynde aldaar den Eed van getrouwigheyt af te leggen/ en zijne instructien/ en Commissien te ontfangen/ gelijk dan ook zijn Hoogheyt, den Heer Fagel, zijn boodschap gedaan hebbende/ door den selven by de hand over de galderyen geleyd / ende in haar Hoog-Mog. vertrek-kamer gekomen zijn/ door de aanwesende Heeren Staten, gelijker-hand opstaande/ seer vriendelijk en beleeft wierd begroet / en verwellekomt. Waar na den Prince/ in een kostelijk overtrokken arm-stoel/ regt tegen over den President geseten zijnde / en haare

1672. Hoog-Mog. weder plaatze genomen hebbende / wierd zijn Hoogheyt het Ampt van Kapiteyn Generaal, met een Cierlijke en ernstige reden opgedragen. Behelsende een kostelijk verhaal der Heldendaden / van sijne Doorlugtige voor-Ouderen / met eene de groote verwagtinge van zijn Persoon / en hoedanigheden / eyndigende met een vriendelijk versoek / dat hy 't zijn Hoogheyt geliefde / het Ampt op hem gedecerneerd / niet te weygeren. Op alle het welke sijn Hoogheyt met een aanminnige zedigheyt hebbende geantwoord / de gemelte hooge Chargie aannam / en korts daar aan over eynd staande / den eed van getrouwigheyt aflepde. 't Welk verrigt / en zijne Commissien in een silvere doose ontfangen hebbende / wierd zijn Hoogheyt, door den Heer Griffier, die de doose droeg / in gelijker wijse als gekomen / weder na zijn verblijf gelepd; doende korts daar aan / door den Heer Raad-Pensionaris de Wit, haar Edele Groot-Mog. de Heeren Staten van Holland, en West-Vriesland bekend maken / dat zijn Hoogheyt beslooten had, tegen den naasten Dingsdag een Festin aan te stellen, met versoek, dat haar Edele Groot-Mog. aldaar in Corps geliefde te verschijnen. Den toestel tot dit Festin voor over 100 Persoonen / den eersten van Maart veirdig zijnde / bragt de nieuws-gierigheyt soo veel volks ten Hove / datmen genoodsaakt was / het selve te stuyten / en een Compagnie Guardens / gelast wierd de zale / daar de Maaltijt soude werden gehouden / te bewaren. Haar Edele Groot-Mog. in haar gewoone vergader-plaats / by een gekomen zijnde / wierden door zijn Hoogheyts Hofmeester met eenige Pagiens / en Dienaars verselt / eerst afgehaalt / en daar na door den Prince in Persoon / na de Zale gelepd / alwaar in de volgende rang hebben aangeseten.

February. Doet den eed van getrouwigheyt.

1672. Marti. Nood haar Groot-Mog. op een festin.

Ordonnantie van den Rang aan de Tafel.

Ridderschap.

Dort.			Haarlem.
Delft.	Sijn Hoogheyt.		Leyden.
Amsterdam.	Alkmaar.	Hoorn.	Rotterdam.
Schiedam.	Enkhuysen.	Edam.	Ter Goude.
	Munnikkendam.	Medenblik.	Gornichem.
Briel.	Purmerent.	Raat-Pensionaris.	Schoonhoven.
		Sekretaris.	

Disch, toestel, en spijse.

Den Tafel self was met allerhande Vorstelijk silver-werk / ten disch gehoorende / voorsien; de Servetten met figuren van Konijnen / Duyven / Pauwen / en ander gedierte gevouwen / bestaande de aanrigtinge uyt de volgende Spijsen: 300 oude / en soo veel jonge Duyven / 100 Kapoenen / en 140 Bredasche / 50 groote / en 60 kleyne Kalkoenen / 300 jonge Hoenders / 500 Kuykens / 500 Patrijsen / 168 Faysanten / 60 Hasen / 100 Konijnen / 800 Leeuwerken / 60 Endvogels / 16 Schapen / 32 Speen-verkens / 30 wilde Swijntjens / 40 Suyg-lammeren / 16 Kalveren / 8 Herten / 4 groote wilde Verkens / 4 Ossen / 100 Schapen-tongen / 50 gerookte Ossen-tongen / 40 West-faalsche Hammen / 500 ponden Fransche Confituren / en een groote quantitept Suyker-werk / 4 kassen met appelen van China, 4 kassen soete Citroenen / 600 Peeren bon Chrestien, 300 Appelen Renette, 600 Granaat-appelen / 200 kleyne / 20 middelmatige / en 34 groote Pastepn.

Syn Koninckl. Hoogheit, de Heer Prince van
Oranjen, wert Capitein Generael
gemaeckt den 25 Febr. 1672.
HONY SOIT
MALY PENSE

72. steyn. De Wijnen waren / Canary secq, Vin de Chably, d'Ay, verscheyde Spaansche en Italiaansche, Hypocras, Frantingiacq, Cocquil, en veelerhande Rinsche Wijnen. Dit alles wierd door 170 persoonen opgedischt / nevens een onseker getal andere Tafel-dienaars. Behalven haar Ed. Groot-Mog. waren ook op dese Maaltijd / de Heeren Grave van Nassau, Odijk, de Lek, Zuylesteyn, en andere Edelen. Na de Maaltijd wierden (onder het geluyt van Trommels / Herpauken / en ander Speeltuyg) tot 30 malen afgeschooten 32 van sijn Hoogheyts eygen Stukken / ten dien eynde op de Vyverberg geplant; 24 Speel-lieden deden op de Zaal een treffelijk maat-geluyt hooren. Thans wierd ook een heerlijk Vuurwerk aangesteken; zijnde daar toe des morgens / in de Vyver, een stellagie opgeregt / waar op by dag in verguld / en des avonds in vuur / gesien wierden de volgende vier gekroonde Letteren / H. C. W. H. uytbeeldende de woorden; Hollandia, Concordia, Willem Hendrik. Van dese stellagie dan wierden veelerhande Vuur-werken / pijlen / storm-pieken / slagswaarden / water-ballen / enz. aangesteken. Daar was ook een bysondere Pyramide / en een Kasteel met 5 toorens / allerley vuurwerk uytwerpende. Voor de Zaal / op het Binnen-hof / stonden 41 staken / ende daar op over 300 brandende flambeauwen / en daar binnen 200 was-kaarssen. De maaltijd / met gelijke vergenoeging als heerlijkheyt / tot omtrent 4 uuren des morgens / geduurd hebbende / zijn de Gasten / en Vorstelijke Waard / wederzijds wel voldaan / gescheyden.

Uyt dit Festin gaan wy over tot bereydselen van een vreeslijker Batament-spel. Dagelijks sag men eenige benden Fransche Ruyters / en Voet-knegten / na Keuls- en Luykerland, en Westfalen, af-sakken. In Vrankrijk selfquamen van alle gewesten eenige troupen t'zamen / en / naauwelijks gemonsterd zijnde / vertrokken na beneden. Men versamelde een ongeloovelijk getal Leger-wagens / Karren / Tenten / Affuyten / Hoorde-wagens / Schoppen / Houwelen / en alles wat tot een grooten Veldtogt van nooden is. Diergelijke geschiede in Nederland / werdende door hare Hoog-Mog. tot gevolmagtigde ter aanstaande Veld-togt / en Krijgs-expeditien / genoemt / de navolgende Heeren / Ripperda to Byrse, Cornelis de Wit, Ruwaard van Putten, van Beverning, van Cromon, Schade, Vierse, Stoevelaar, en Gokkinga. Ook wierden uyt het groot getal Officiers / die hun dienst hadden aangeboden / door haar Ed. Groot-Mog. in dienst genomen / en Commissien verschaft de volgende hooge Bevelhebberen. 1672. Martius.

Colonels te paard. Officiers van de nieuwe wervingen.

Den Prince van Courland, Philips Jacob van Brempt, Marquis de Mompeljan, Joseph van Catseler, Sanders van der Wel, Grave van Witgensteyn, oude Graaf van Flodrop. Ernst Stolsenburg.

Majoors te paard.

Hans Jacob van Eppe, Dominicus Cabeljauw, Plasburg, Eparburg, Baron de Renesse, Heer van Gent en Erlum, Roelands Heere van Quaat, Roeters Arentsteyn.

Ritmeesters.

Willem van Bemmel, Heer van Hagenvoort, van de Pol, Heer van Papenkop, Steen-sluys, Heer van Heynenoort, Coevorden tot Wegdan, van Dellingen, Alefelt, Prince van Wolfenbuttel, Hendrik Grond, van Lottum, Lahoussen, Villers, Wrangel, G. van Wittenstein, van Kuyke, Graaf van Tilly, Gijsen, Lutsenrode, Swans-bel, Platogeel, Munkei, Criller, Henemon, Hassel-holt tot Stokheim, Brunkhuysen.

Colonels te voet.

J. F. Frens, Hertog van Holsteyn, Jan Schot, Honde-bek, Jan van der Laan.

Luytenant Colonels te voet.

Gustaaf Tongel, Salomon Bridemus, Louis Verreysen, Gustaaf Olof Spaz.

Majoors te voet.

Alexander Veroort, N. van den Anker, Mol en Sasburg.

En terwijl men op de gevreesde Vredebreuk met Engeland / 's Lands Vloot met yver toeruste / besloten haar Hoog-Mog. ten eynde alle verwijderinge voor te komen / self een Ambassadeur na dat Koningrijk te senden / werdende daar toe genoemt den Heer Meerman. *Heer Meerman na Engeland.*

Den Grave Montery, het aan-naderen der Fransche troepen / en het onbenoegen des Konings, over het geratificeerde tusschen Spangien en deesen Staat, van alle kanten vernemende / deede met groote vlijt Soldaten / Burgers / Boeren / Studenten / ja de geestelijkheyt self arbeyden / aan de versterkingen van Brussel, Vilvorden, Leuven en andere Steden. En *Brabantsche Steden gefortificeerd.*

1672. stond den Marquis de Fresno gereed / om van Oostende na Engeland over te Schepen / om de handeling van den Heer Meerman soo 't mogelijk was / tot een gewenscht eynde te brengen. Waar toe dan de hoope ook niet geheel ongegrond scheen; na dien den Koning te deser tijd / nog een aansienelijke Vloot Schepen onverhinderd uyt Wigt had laten vertrekken / datmen ook het Generaal beslag op hun eygen Schepen had afgedaan / en verscheyde Engelsche en Schotsche Schepen / passen bequamen om na Holland te gaan. Aldus dan had men hoop tegen hoop / immers onder de minst Staat-kundige / welke sig ook niet weynig vleyden door de tijdinge dat den Ridder Downing, t'zijnder aankomste in Engeland, aanstonds door des Konings geheymen Raad ondersogt zijnde / in den Tour van Londen was gesteld / met uytlegginge / dat sulks / wegens sijne harde maniere van handeling / by haar Hoog-Mog. en ruw afscheyd / was toegekomen. En seker de goede Luyden / hebben in de oorsake geensins / maar wel in de gevolge misgeslagen. Want hy hadde sig niet bedekt genoeg gehouden van zijn Meesters voor-nemen: te meer / dewijle hem by 's Konings laatst toegesonden bevel en ordre / gelast was / sig in geene handelinge met de Heeren Staten in te wikkelen; maar de saken met over / en wederschrijven dragende te houden / ten eynde men alhier geen lugt bequam / van 's Konings reeds vast gesteld voor-nemen / om dese Landen te beoorlogen; 't welk dan / door de barsche en ruwe maniere van Downings handel / gemengt met stadig onder-sluppende bedreygingen / niet duyster uytbrak: ende dat dit de oorsaak van sijn gevangenis was / geeft klaar genoeg te kennen de verklaringe van den Ridder Digby, dies tijds in Vrankrijk, welke den 20 van Maart / (twee dagen voor het aantasten der Smirnasche Vloot) aan dat Hof te kennen gaf / dat sijn Meester, om den misslag van den Heer Downing, het werk twee maanden voor den bestemden tijd soude moeten aanvangen. Maar het was soo ver van daar; dat / geduurende het aanwesen van gemelden Heer Ambassadeur / de bekende schandelijke aanslag / en 't bespringen der Smirnasche Vloot, en het afkondigen van den Oorlog / wierd in het werk gestelt / sonder dat den Heer Meerman, middelerwijl eenige audientie konde bekomen / blijvende / onder de Hoofsche sause van een koninglijk onthaal / soo lange in het Paleys van Hamptoncourt opgehouden / tot de voorige violente aggressien gedaan / en de breuke alsoo ongeneeslijk was gemaakt. 't Welk is hoedanig het sig heeft toegedragen.

Martius.

Marquis de Fresno na Engeland.

De Engelschen nu versekerd zijnde / dat een rijk-geladenen Vloot Schepen / so Straats als Spaansch-vaarders / van Cadix waren afgesteken / ende nu door den gemelten misslag van den Heer Downing, de oogen der Nederlanders te ontijdig / na hun meyninge geopend siende / dagten dan het werk, namentlijk der Vreede-breuk / met dese kans / soo veel vroeger te beginnen. En wel wetende dat hun dese prooye soo ligtelijk / en sonder wederstand / niet soude in handen vallen / bragten sy in der yl een Vloot van 38 kloeke Oorlogsschepen by een / om 't welk te spoedigen / den Hertog van Jork self na Portsmouth, en andere Zee-havens / trok. Van welke schielijke toerustinge den Agent de Glarges, van Calais, verscheydene Galjoots in Zee sond; om / was het mogelijk / de gemelte Vloot van de gestalte der saken te waarschouwen; gelijk ook gelukte. Waar op dan de Kapiteynen en Schippers / aan boord van den Commandeur gesreynt wesende / wierden / by eenparig besluyt / beraamt / de volgende Ordres:

OF 't gebeurde dat eenige Uytheemsche Schepen van Oorloge ons quamen aan te tasten, en in gevecht quamen te geraken, zal in sulcken geval den Vice-Commandeur, met de Schepen onder zijn Esquader verdeelt, de voortocht hebben, de Commandeur met sijn Esquadre daar na, en daar na den Schout by Nacht met zijn Esquadre, en soo wy genootsaackt waren en goetvonden te wenden, sal yder blijven op zijn Rang der selver Esquadre dicht by den anderen, doch soo dat men den anderen niet aan Boort komt, soo dat in sulcken geval den Schout by Nacht voor zeylen sal met zijn Esquadre, en de andere Esquadres wederom vervolgens dicht achter den anderen, dat men den anderen bequamelijck kan seconderen. Zo den Vyant de swackste soude mogen wesen, sullen hem met een Mannelijke courage alle gelijk aantasten, en voorts soo veel mogelijk is trachten te ruineren: En in kas dat ons den Vyant te sterck soude mogen wesen, sullen niet als defensif vechten, en als dan alle 's Landts Schepen, 't zy voor of by de windt zeylende, haar achter de particuliere Schepen sullen onthou-

1672. Martius. onthouden, en trachten met alle middelen te beletten, dat den Vyandt niet kome in te breken, en sullen de particuliere schut hebbende Schepen, haar dan dicht by den anderen, en 's Landts Schepen onthouden in ordre yder by zijn Esquader, en de Schepen die geen schut op hebben sullen alle, wanneer den Vyandt aan Ly van ons is, te Loefwaart zeylen, en den Vyandt te Loefwaart zijnde dicht aan Ly van de Vloote, en wel nauw letten of eenige Schepen in noot quamen te geraken, of eenige rampen krijgende, in sulken geval daar na toe zeylen, en de zelve met alle mogelijke middelen assisteren, op pene van 1000. guldens voor den Armen: In gevecht komende sal yeder blijven uyt den anderen zijn geschut om den Vyant te beter afbreuck te konnen doen. Zullen ook alle Schepen, de welke geen schut hebben, helpen dragen de lasten van de Ammonitien, de welcke by de particuliere schut-hebbende Schepen, in 't gevecht sullen werden geconsumeert. Wanneer den Commandeur begeert dat yeder Esquader hem sal Rangeren, en in Rang zeylen, sal hy een Geus onder de Nokke van de Besaans Roede laten wayen, mede de Vice-Commandeur en Schout by Nacht. In 's Landts Schip Vlissingen, seylende tusschen Caap Maria, en Caap Vincent, desen 24. February. 1672. *Ad. de Haas.*

Esquadre van Kapiteyn du Bois.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn du Bois.	44	170
Kapiteyn Poort.	38	140
Goutschalk.	26	50
Adriaan Jacobsz.	26	50
Rijkke.	36	50
Willem Leyl.	10	16
Takken Jansz.	18	24
De Munnik.	30	50
Jan Boon.	12	50

Schepen om buyten het Esquadre te zeylen.

Klaas Huygen.
Wouter Jansz.
Jan Pietersz.
Karsten Harmensz.

Esquadre van Kapiteyn de Haas.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn de Haas.	50	180
Kapiteyn van Nes.	44	150
Witboom.	20	40
Jan Vet.	28	40
Joost Hendriksz.	18	30
Baarthout.	20	24
Bakker.	26	50
Albert Joppe.	12	24
Griffe Jan Jansz.	16	24
Van Venetien Willem.	14	20

1672. 24 Martius.

Schepen om buyten het Esquadre te zeylen, wanneer men mocht by den Vyant komen.

Adriaan Koenraat.
Pieter Joppe.
Klaas Schoon.

Esquadre van Kapiteyn Evertsz.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn Evertsz.	48	190
Thomas Aldertsz.	40	95
Mijster.	22	30
Adriaan Fransz.	16	24
Adriaan van Vijver.	14	24
De Haan.	26	50
Jan Pietersz. Sloots.	24	50
Pieter Jansz. Loots.	14	24
Jacob Ente.	18	24
Jan Hendriksz. Vendrik.	10	18

Schepen om buyten het Esquadre te zeylen.

Hendrik Evertsz.
Enge Busman.
Jan Ariaansz. Mol.

Aldus zeylden sy voort / tot by 't Eylandt Wicht, alwaar haar d'eerste van de Engelsche Zee-rovers (gelijk men met recht / de selve in desen tijt mocht noemen) tegen quamen / wat hier voor gevallen is / kan men sien uyt het Extract van het volgende:

Na welke / niet min voorsigtige als dappere besluyten / de Vloot / met een slappe Zuyd-Zuyd-Ooste koelte afsakkende / en den 23 van Maart ter halver Kanaal / onder het Eyland Wigt rakende / quam nog by de selve / voor het aangaan van den Slag / den Kapiteyn Kint, met een kleyne Convoyer van Amsterdam, 20 Lissabons-vaarders geleydende / makende alsoo t'samen een Vloot van 71 Schepen: en wierd die door de Engelschen, volgens het omstandig berigt van den Kapiteyn Ysel-Muyden, aangetast op de volgende wijse:

1672.
Martius.

Pertinent Rapport door den Capiteyn *Yſſelmuyde*, in den Hage gedaan, behelſende d'Atacque der Engelſe op de Smirneſche-Vloot.

HEt is ſulks dat op den 23 Martij 1672. eenige Engelſe Oorlog-ſchepen / de voorſchreve Vloot met hare Convoyers / omtrent het Eylant Wicht in 't geſicht gekregen hebben; weſende doenmaals de voorſz. Engelſe, 9 Schepen ſterk / en de Convoyers van deſen Staat vijf in getale / te weten / Capiteyn de Haſe uyt Zeelant, als doen commanderende / Capiteyn du Bois van de Maſe, doenmaals Vice-Commandeur, Capiteyn Cornelis Everſz. de Jonge van Zeelant, Schout by Nacht, Capiteyn Poort, en Capiteyn Jacob van Nes den Ouden, gemeenlijk genaamt den Ouden Boer Jaap, mede beyde uyt de Maſe, daar by naderhand noch voor 't gevecht / omtrent de middagh gekomen is een kleyne Convoyer van Amſterdam, gevoert door Capiteyn Kint, komende met eenige Koopvaardy-ſchepen uyt Liſſabon: dat de voorſz. Engelſche ſchepen verſcheyde zeyn-ſchoten geſchoten hebbende / en even naar de middagh / doenmaals 12 ſterk geworden zijnde / op de onſen zijn afghekomen; dat den Commandeur van de Engelſen, voerende een kloek Schip met in de 80 ſtukken / den Commandeur de Haze toe geroepen hebbende / den ſelven Commandeur de Haze daar op zijne Chaloupe uytgeſet / en daar mede zijn Schipper aan het boort van den Engelſen Commandeur geſonden heeft; dat de voorſz. Schipper met twee van zijne Chaloup-Roepers in 't Engels Schip over-gegaan zijnde / en aldaar ſo het ſchijnt / aanſtonts gemerkt hebbende / dat 'er een quaat voornemen was / zijne verdere Chaloup-roepers toe-geroepen heeft / dat zy een goet heen-komen ſouden ſoeken; dat de ſelve Chaloup-roepers daar op haar tou hebben laten ſlippen / en alſo achter uyt gedreven zijn / begevende haar alle plat op den bodem van de Chaloupe op hare buyken / dat d'Engelſe vervolgens uyt den voorſz. Commandeur met muſquetten op de voorſz. Chaloupe / en met de volle lage Kanon op den voornoemden Commandeur de Haze los geſchoten hebben / ſonder dat tuſſchen henluyden eenige woorden zijn gewiſſelt; dat den Vice-Commandeur vande Engelſe insgelijks aan den Vice-Commandeur du Bois toegeroepen heeft / dat hy ſijne Chaloupe ſoude uyt ſetten / en aan boort komen / doch dat den ſelven daar op heeft geantwoort / dat ſoo hy Engelſe Capiteyn, hem Capit. du Bois hadde te ſpreken / hy ſelfs by hem ſoude over komen / en dat daar op uyt het Engels ſchip eerſt drie ſchoten / te weten twee door 't Schip van Capiteyn du Bois, en een door 't Wand / geſchoten zijn; dat vervolgens / na weynig ceremonien / ſoo haaſt den Engelſe Commandeur aan Capiteyn de Haze de volle lage gegeven hadde / den Engelſe Vice-Commandeur ook aan Capiteyn du Boys de volle lage gegeven heeft / en dat alſoo daar op het gevecht met hevigheyt ten weder-zijden was begonnen / en gecontinueert hadde tot omtrent anderhalf uur voor ſonnen-ondergang / dat de Engelſen als doen afgeweken waren / ſo 't ſchijnt om haar wat te repareeren en herſtellen / hebbende ook met den anderen Krijgs-raad gehouden; dat doenmaals noch niet een van de onſen reddeloos geſchoten / ook niet een eenigh Koopvaardy-ſchip genomen was / en dat het gevecht van de zyde van d'onſen ſeer ordentelijk was toe gegaan; dat daer-en-tegen den Vice-Commandeur van d'Engelſen, t'eenemaal reddeloos was / ſulks dat hy ſich des anderen-daags niet weder heeft vertoont; en dat ook noch al eenige andere Engelſe Schepen andere rampen geleden hadden: dat den Capiteyn en Commandeur de Haze des avonts / op 't eyndigen van 't gevecht / was doot-geſchoten; doch dat ſijn Luytenant, met toeſtemming van Capiteyn du Bois, om geen alteratie in de Vloot te maken / de Wimpel van de groote Stenge hadde blijven voeren / en ſich ook voorts doorgaans als een eerlijk ſoldaat gequeten hadde; dat des anderen-daegs de Engelſen een renfort / eerſt van drie / en naderhand noch van twee ſchepen / bekomen hebbende / 's morgens omtrent 9 uuren / wederom op de onſen aangevallen waren; en dat in het ſelve gevecht den Engelſen Commandeur in ly van Capiteyn du Bois was komen op loopen / hebbende hem met ſijn Boeghſpriet de Vlagge van de Compagne afgeſtreken / en het Hakkeboort wat ontramponeert / met noch twee andere Fregatten te loefwaard / ſulks dat het een deſſeyn ſcheen om hem Du Bois,

1672. Bois, d'een van d'eene/ en de twee anderen/ van d'andere zijde aan boord te klampen/ maar dat sulks echter niet en was ge-effectueert/ zijnde den Engelschen Commandeur na het wisselen van veele Kanonades/ en ook door Musquetterye wel begroet wesende/ eyndelijk weder af-geweken/ en ook reddeloos van doen voortaan mede buyten het gevecht gebleven; dat de selve ook niet seer wel van de voorsz. twee Fregatten gesecondeert was geworden.

Martius.

Dat het voorsz. gevecht/ ook dien gantschen dagh/ met eenige intermissien nochtans was gecontinueert/ dat Kapiteyn du Bois omtrent den middagh zijne linker-handt af geschoten was; en dat na de middagh van den voorsz. 24. deses/ Kapiteyn van Nes, en daar na eerst tegens den avont nog drie Koopvaardy-schepen door de Engelsche waren verovert/ al na Sonnen ondergang/ te weten het Schip de Landman, Schipper Hillebrant Dirksz. den Haan, komende van Smirna, en gedestineert na Amsterdam, zijnde geweest (so hy Kapiteyn Yselmuyde verstaan had) een rijk geladen Schip; het Schip de Vrede van Rotterdam, Schipper Jan Veth, komende van Messina, meest met Zijden geladen/ en nog een Zeeuwsche Fluyt/ daar van hem Kapiteyn Yselmuyde de naam onbekent was/ dog soo ik van anderen vernomen hebbe/ genaamt de Fortuyn, komende van Mallaga met Wijnen/ wesende een kleen Scheepken/ en de ladinge van weynigh waardye; dat de Engelschen daar mede tegen den donkeren avont waren afgeweken/ en zedert de onsen/ (die doenmaals niet verre van de Hoofden waren/ en de selve Hoofden des nachts in de eerste wacht sijn gepasseert) niet meer hadden geattaqueert ofte gevolght; sulks dat van omtrent de 70 Schepen/ de voorsz. 3 Koopvaarders/ met den voornoemden Kapiteyn van Nes, 't Schip Kleyn Hollandia, een oud Schip/ niet sterk gemant/ nog kostelijk gemonteert geweest zijnde/ door de Engelschen sijn genomen; alle de Kapiteynen van oorlog hebben/ na hy Kapiteyn Yselmuyde had konnen bemerken/ haar wel gequeten; alleen had den voornoemden Kapiteyn van Nes, hem den eersten dag wat meerder onder/ of by de Koopvaardy-luyden gehouden/ als Kapiteyn du Bois, (waar op hy Kapiteyn Yselmuyde eerst alleen de Soldaten, en na de voorsz. quetsure van Du Bois, het geheele Schip gecommandeert heeft) gemeynt had te behooren; en na dat hem Capiteyn van Nes de Engelschen den tweeden dag aan boord gelept hadden/ was het kort gedaan geweest. Van Nes wierd doot geschooten, en 't Schip is daar na, met d'Engelschen, en Hollanders, die daar op waren, gesonken.

1672.

Martius.

Ende nadien omtrent de devoiren van gemelten Kapiteyn van Nes, de oude/ in de wandelinge gebynaamt/ den ouden Boer Jaap, wete met eenige ongunstige en faam-rovende verhalingen zijn gedaan/ sullen wy hier/ tot verdediging van 's mans grijse dapperheyd/ aanhalen het getuygenis van Matroosen/ uyt het gesonken Schip/ en de gevangenisse ontkomen. Dese dan den 7 van Grasmaand tot Rotterdam aangeland/ verklaarden/ hoe sy op den 31 der voorledene maand/ met een Engelsch Vaartuyg uyt Duyns, sonder eeten/ drinken/ of Compas mede te hebben/ sig hadden t'Zee begeven/ en/ na 36 uuren swervens/ eyndelijk tot Nieupoort, in Vlaanderen, waren aangekomen: zijnde daar boven ook beyde gequetst/ hebbende den eene (die voor Boots-man op 't gemelte Schip hadde gevaren) in den slag sijn een ooge verlooren/ en twee sware wonden in 't lijf bekomen; den andere was Schieman geweest/ en ook dapper door de splinters gequetst. Voorts verklarende/ dat sy/ op Donderdag den 24 van Lentemaand/ na dat sy lang hadden schutgevaar gehouden/ eyndelijk zijn aan boord geklampt/ en wel hegt vast gemaakt/ van een schip met 62 stukken/ hebbende/ een halve pistool-scheut van haar/ op zijde/ een ander met 94 stukken/ en onder de Ly een darde met 56 stukken; waar mede ruym vier glasen geslagen hebbende/ was het Schip aan alle zijden reddeloos geschooten/ het roer en de roer-penne aan stukken/ hebbende meer als 5 voeten water in. Het Schip in sulken staat zijnde/ was ook onder des den Kapiteyn self tweemaal swaerlijk gequetst/ en nu/ de laetste mael verbonden/ komt hy weder met een onvertsaagde dapperheyt boven/ en/ niet tegenstaande reets 50 dooden/ en stijf so veel gequetsten hadde/ besloot evenwel den aan boord leggenden Engelsch-man self te enteren/ wanneer hy/ tot dese helden-daad sijn volk aanmoedigende/ in de borst wierd geschooten/ en aanstondts den geest gaf. Waar na de vyanden het Schip bemagtigende/ is het

Verhaal van twee Matroosen, wegens het sinken van het Schip van den Ouden van Nes.

1672. Martius.

het selve/een uur daar na/met 26 Engelschen/ en eenige gequetste en gesonde Hollanders/gesonken. Siet daar/ een waaragtig verhaal van eene dapperheyt/die/hoewel onzelukkig/ ten minsten dat kleyne geluk verdiend/ van door de nakomelingen een loffelijke gedenkenisse/ en een onsterffelijke naam te behouden.

Genomene Schepen.

Ende aldus eyndigde dese Scheeps-strijd/ alleen met het verlies der reeds genoemde Schepen; waar van het rijkst-geladene/ den Land-man, na dat men het waardigste en 't meeste goed daar hadde uytgeligt/ op de Rivier van London is verbrand: niet sonder gegronde bedenkinge/ met voordagt/ als zijnde in dit Schip veele goederen/ eenige Koopluyden, te Smirna woonagtig/ toebehoorende/ ingeladen/ en die men vreesde door de Turksche regeeringe ge-eyscht te sullen werden; gelijk ook ten dien eynde eenige Armeenders, tot Amsterdam resideerende/ om hun vermiste goederen in Engeland hebben doen aanhouden.

Bedenkingen over desen aanval.

Aldus hebben wy een verhaal gehoord van een saak/ die mogelijk by eenige later eeuwen voor geheel/of ten deele/onwaarheyt sal geagt werden/ als die sig in het begin seer swaarlijk sullen kunnen te binnen brengen/ dat den Oorlog sonder meerder geopenbaarde/ 't zy dadelijke/ 't zy voorgewende redenen/ op de verhaalde wijse door de Engelschen is aangevangen/ dat sy eyndelijk van den geheymen en linkschen handel der Hovelingen/en de ware geschapenheyd der zaken verstendigd zijnde/ met een groote verwonderinge en verbaastheyd sullen aanmerken/ hoedanig de Vorsten door valsche omleydingen en verdraaide aanbrengingen en uytleggingen/ in haare voornemens en ruste kunnen werden verdwerscht/ en tegen haare eygene genegentheyd ten Oorlog opgehitst: wanneer slegts eene weynige Staats-bediende/ om hunne personeele Interesten voort te setten/ dat van de Vorsten selfs tot hun oog-wit weeten te misbruyken/ ende alsoo onder hunne Meester agtbaarheyd haare eygene insigten behendig klem te geven/ door alle het welke sy dan ook de Koninglijke Majesteyt soodanig hebben misleyd/ dat onder des selfs misbruykte agtbaarheyd/ de Vreede gebrooken/ en soo gruwlijken Oorlog is uytgeborsten/ sonder het te vooren bewesen ongelijk/ en geweygerde voldoeninge; welke laatste/ gelijk omtrent de onder-handelinge met den Ridder Downing is af te nemen/ men uytdrukkelijk geweygerd en gevreest heeft te bekomen. Niemand ook behoeve te denken dat het buyten voorbeeld zy/ of de agtbaarheyd der Koninglijke Majesteyt te kort schijnt gedaan/ sig door sijne Hovelingen/ of voornaamste Staats-bedienden in soo gewigtigen saak te laten misleyden. De geschiedenissen en voorvallen binnen onse Eeuw/ ja in weynig jaaren herwaarts/ aan de Hoven van Vrankrijk/ Spanjen/ Portugaal en andere/ geven sulkx in duysenderley voorvallen te kennen; welke bysonderheden soo wereld-kundig zijn/ dat wy die gantsch onnoodig agten hier by te halen; ja alwaar het schoon/ dat van de gemelde heymelijke aanslagen/ der Engelsche Ministers niets in het minste ware aan den dag gekomen/ soo soude ik echter niet anders kunnen besluyten/ als dat de Oorlog door haar beleyd/ op soo onbillijken maniere was ontsteken: want seker/ het kan nog seer qualijk my/ en de meeste Nederlanders, inkomen/ dat den Koning, die wel-eer soo groote belofte dede/ van erkentenisse te sullen dragen/ omtrent het gene/ ten tijde sijner restitutie/ van desen Staat hadde ontfangen/ die ook self/ na den jongst gevoerden oorlog/ den band van vriendschap/ met desen Staat/ alsins vaster scheen te willen leggen; die ook den eersten en voornaamsten aanleyder en volvoerder was van de heylsame/ ja heylige Handelinge/ tot de algemeene Vrede en ruste van Europa, de Triple Alliantie namentlijk; dat desen Koning, segge ik tot sulke openbare geweldenarye/ en Vrede-breuk/ soude hebben kunnen verstaan/ ten ware dat hy door sijne Ministers/door verkeerd aan-brengen/ en valsche inblasingen/ daar toe/ als tot een regtvaardige wrake/ waar verwoert geweest. Dog om ons niet te diep in staatkundige speculatien in te wikkelen/ en duystere Heeren boeken te willen ondersoeken/ sullen wy den onzijdigen leser voort-wijsen: en/ om onnoodige erhalingen te mijden/ ons beroepen tot dat geschrift/ 't welk de Heeren Staten Generaal, nu onlangs tot een Antwoord op het Manifest des Konings van Groot Brittanje (in den Jaare 1672. uytgegeven) door den druk hebben gemeen gemaakt: 't welk/

1672. Martius.

't welk / schoon het ruym 22 maanden na de Engelsche Declaratie is in 't ligt gegeven / wy alhier dienstig agten in te voegen / om dat daar in / van stuk tot stuk / met publijke authoriteyt / en authentijke documenten / verhaald en afgehandeld werd / alle het geene / 't welk op het afsenden van den Heer Meerman, aan het Engelsche Hof / en alhier is voor-gevallen ; en met eene een klare en waaragtige wederlegginge der voorgewende verongelijkingen / door de Engelschen te berde gebragt.

De Engelsche Schepen dan alleen met den voornoemde kleynen buyt / en dapper onthavent / in de havens druypstaartende ingekomen zijnde: en den oorlog aldus reeds begonnen / vond sig het Hof niet weynig in sijn rekening bedrogen. Het masker / door Downing verschoven / raakte nu geheel van 't aangesigt der schalke Hovelingen. Wat dan? sy / die den Koning tot de voorgemelten aanslag hadden kunnen aandrijven / bewegen nu ook die Majesteyt om op sijnen naam sig met dese Achitophels stinkende te maken / en het eene quaat aan het ander te hegten. En aldus doet men binnen Londen, onder trompets geluyt / den Oorlog / tegen de Vereenigde Provintien, afkondigen ; luydende / met het Antwoord der Heeren Staten, als volgt:

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provintien, allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt.

DE hope die Wy tot noch toe hebben gehadt, dat onse gedurige betrachtingen van Vrede metter tijt beter succes souden bekomen hebben, en dat de gereitereerde instantien van de *Prins van Orangien*, de konsten en listigheden tegen Ons gebruyckt, te boven mochten komen, hebben ons tot noch toe wederhouden, om eerder een Antwoort op sijn Majesteyt van Groot Brittanniens Declaratie van Oorlog uyt te geven: als willende geensins den haat vermeerderen, ofte voor de gantsche Wereldt doen blijcken, hoe seer soo een groote Koningh misleydt is, met in sijnen Naam uyt te geven een Manifest, in het welcke de Waarheyt minst is waar-genomen, en doorgaans vervult met saken die niet meriteren datse soodanig een doorluchtige Naam in 't voorhooft dragen.

Edoch, nadien all' ons poogen en arbeydt, soo wel als die van de *Prins van Orangien*, vruchteloos zijn afgeloopen, en dat onse seer ernstige Versoeck-beden met smaatheyt niet alleen verworpen zijn geweest, maar daar-en-boven voor Injurien aangesien, blijckende aan d'exceptien, genomen op den respectiven Brief, die Wy aan sijn gemelde Majesteyt hadden geschreven: Soo is 't dat de sorge, die Wy gehouden zijn te dragen voor onse Eere, en all' het gene wy onse Onderdanen schuldigh zijn, ons geen verlof en geeft, om de ontdeckinge onser onschuldt langer uyt te stellen, en aan gantsch *Europa* bekent te maecken de rechtvaardigheyt onser Wapenen; die Wy t'allen tijden bereydt-willigh zijn neder te leggen, soo dra als het gewelt onser Vyanden sal ophouden: gelijck Wy deselve sonder een onvermijdelijcke nootwendigheyt niet en hebben opgenomen.

Doch eer Wy vorder gaan, oordeelen Wy het noodig te versoecken, dat sijn *Majesteyt van Groot Britannien* volkomentlijck vertrouwe, dat Onse meeninge niet en is sijn Koninklijke Persoon offensie te geven, welcke Wy alle bedenkelijke respect altijt hebben toegedragen, en altijt sullen dragen; hoewel dat de kracht der waarheyt ons constringeert te dis-avoueren het meestendeel van 't geen sijne Ministers hem wijs gemaakt hebben t'avoueren.

Wy versoeken ook, dat alle de gene die van *d'Engelsche Natie* zijn, wien dit Geschrift

1672. ter hant mocht komen, het selve met een onpartijdigh gemoedt lesen, en daar in slechts d'enckele waarheyt beoogen, sonder t'aanmercken datse van Vyanden komt: nademaal Ons die benaminge seer tegens de borst stoot, en dat wy geen saeck soo ernstelijck begeren, dan Ons selven wederom vereenight te sien met een Natie, waar aan wy door den H. Bandt van eenerley Religie geschakelt zijn; behalven een gesamentlijck Interest aan verscheyden andere opsichten.

Martius.

Engelsche Declaratie.

WY zijn altijdt geinclineert geweest tot de gemeene rust van 't Christendom, en soo sorgvuldigh geweest om geen Koningrijcken of Staten te invaderen, dat wy hoopen de Werelt ons dat recht doen sal om te gelooven, dat het niet is dan een onvermijdelijke necessiteyt, die ons constringeert tot de resolutie om de Wapenen op te nemen.

Immediatelijck 't eerste werck dat wy ondernamen op onse restauratie tot de Kroon, was om Vrede te stabileren, en vast te stellen een goede correspondentie tusschen Ons en onse Na-buuren. In 't particulier was Onse sorge, met de Staten Generaal van de Vereenighde Nederlanden een vaste Vrede te sluyten, op sulcke billijke conditien die voorseecker niet gebroocken souden zijn geweest, indien eenige Obligatie haar konde gehouden hebben binnen de limiten van vrientschap en gerechtigheyt.

Dit Verbont wiert aan Onse zijde inviolable gemainteneert, maar in 't Jaar 1664. wierden Wy opgeweckt door de klachten van onse Onderdanen, ende eenparighlijcke stemme van beyde de Huysen des Parlaments; bevindende dat het ydel was de prosperiteyt van ons Koningrijk voort te setten door vreedsame middelen, terwijl onse Onderdanen geduurigh onderworpen waren de injurien en oppressien van dien Staat buyten Landts.

Dien geheelen Somer wiert door-gebracht met Negotiatien en devoiren aan Onse zijde, om Haar te brengen tot redelijcke conditien, welcke, niet tegenstaande all' Ons devoir, bleeck op het laatst onmogelijck; want hoe meerder Wy Haar vervolghden met vriendelijke propositien, te obstinater sy Haar toonden om met ons te accorderen.

Hier op volghde den Oorlogh in den Jare 1665, welcke duurde tot den Jare 1667, in alle welcke tijdt onse Victorien en haar verliesen

d'Antwoort.

ONse meeninge en is noyt geweest om de breedsame en genereuse intentien van den Koning van Engelant in twijffel te trecken; en wy houden ons genoegh versekert dat alle mis-verstandt die tusschen Ons is geweest sedert sijne herstellinge, slechts uyt de aanradingen van qualijck geaffectioneerde Persoonen is gesprooten; maar alsoo, voor so veel belanght de Persoon van sijn Majesteyt, (welke wy niet tegen-spreken) sy daar verscheyden ongefondeerde beschuldingen by-voegden, welcke op Ons selven sagen, soo sal een korte en sincere reden-gevinge van het gedenck-waardighste, voorgevallen voor de handelinge tot Breda, genoegsaam toonen, wie van beyde Partyen getracht heeft een goede correspondentie t'onderhouden, en wie de Vreede met de meeste oprechtigheyt en yver heeft behertigt.

Toen sijn Majesteyt van Groot Brittannien miraculeuslijk door sijne Onderdanen wederom geroepen wiert tot het Gouvernement sijner Koninckrijcken, heeft het hem gelieft een van onse Steden te verkiesen, tot ontfanginge der Gedeputeerden, hem toegesonden: en bleef ons by tot dat alles tot sijner overvoeringe verveerdigt wiert; geduurende de voornoemde tijt hebben Wy getracht alle mooghlijcke bewijsen van ons respect aan sijn Persoon te toonen, en van onse vierige begeerte om sijn vriendtschap te bekomen, en ongeschonden t'onderhouden. En al wat wy tot dien eynde deden, wierdt van sijn Majesteyt soo in danck aangenomen, en liet sich soo verre voorstaan van d'oprechtigheyt onser intentien, dattet hem geliefde deselve wyder t'erkennen/dan wy waren verwachtende, en verseekerde Ons met de meest obligerende expressien, dat hy gesint was en ernstelijck begeerde, met onsen Staat in een nauwer Alliantie te treden, dan eenige van sijne Predecesseurs hadden gedaan; en dat hy verhoopte, dat sijne restauratie ofte her-

1672. liesen Haar genoeghsaam behoorden gedachtig te maken in 't toekomende haar Verbondt oprechtelijck te onderhouden: maer in plaatse van dat, de Vrede was so dra niet gemaakt, of Sy keerden haar (volgens Haar gewoonlijke manier) tot het breecken van de Vrede-artijckelen, en Onse Negotie de voet dwers te setten.

Martius.

herstellinge d'Inwoonderen van onse Provintien niet min voordeeligh sou zijn dan sijn Onderdanen/ en dat sy de vruchten daar van met eenparige vernoeghtheyt souden smaken: Hier by voegende/ dat hy niet sonder jalousie mocht sien/ dat wy de vriendtschap oft' Alliantie van eenig ander Prins ofte Koningh boven de sijne souden prefereren. Verscheyden algemeene voorslagen en ontwerpingen van Tractaten wierden selfs op dien tijt gedaan: waar na wy een solemneel Ambassaadschap sonden/ tot voltreckinge van het gene alreede was voorgestelt/ en om aan onser zijde aan te bieden al wat redelijk en doenlijk was; Maar onse Ambassadeurs en waren daar soo haast niet gekomen/ of sy wierden een groote veranderinge in 't gemoedt en inclinatien van Sijn Majesteyt gewaar/ en merkten dat eenige qualijk-geaffectioneerde Persoonen Ons by Hem verdacht hadden gemaakt/ sedert sijn vertrek uyt den Haag; soo dat/ in plaats van d'Alliantie door hem selven ons voorgedragen/ te sluyten/ Hy tegen Ons met andere Princen begost t'samen te spannen; en in 't particulier/ hoewel dat d'Oorlog/ die wy met Portugael hadden/ seer recht-matig was/ en genoegsaam te verdedigen/ niet-te-min heeft hy opentlijk ons gedreygt in rupture met Ons te willen treden/ so wy door Wapenen langer sochten de vergoedinge van het ongelijk/ Ons van die Kroon aangedaan.

Ondertusschen hebben onse Ambassadeurs instantelijk aan-gehouden/ en met alle moogelijke middelen gedrongen op het sluyten van een naauwer Alliantie met de Kroon van Engelant: doch na verscheyden tegen-werpselen en swarigheden/ by dat Hof gemoveert op d'Artijkelen die onse Ambassadeurs hadden voorgestelt/ in conformiteyt van de gedane voorslag/ terwijl Sijn Majesteyt noch in den Haag was/ hebben de Gecommitteerde/ met dewelke sy handelden/ haar eyndlijk/ na meer als een Jaar uytstel/ haar aangeboden het Tractaat/ met Cromwel in 't Jaar 1654. geslooten; en dit Tractaat en konde ook niet geratificeert worden dan met groote swarigheyt en moeyte/ en met by-voeginge van verscheyden Poincten/ die het selve dis-avantagieuser voor Ons maakten dan het Tractaat selfs van 't Jaar 1654.

Eyndelijk alle die swarigheden te boven gekomen zijnde/ en aan den Koning van Groot-Brittannien soo klare bewijsen gegeven hebbende/ hoe sonderling sijn vriendtschap by Ons geacht wierdt/ dachten wy hier mede geleydt te hebben het fondament van een vaste en bestendige Vrede/ en hoopten dat d'Engelsche Ministers aan haar zijde daar toe souden hebben gecontribueert/ gelijk wy aan onse kant deden/ tot het uytblusschen van de minste vonken van tweedracht; Maar het Tractaat en was soo haast niet gesloten/ of sy begosten sekere pretentien te vernieuwen en op de baan te brengen/ welke in 't gros volgens het Tractaat wel gericht/ maar niet volkomen geeyndigt waren: en terwijl dat d'Ambassadeur Downing in den Hage veel gerucht maakte van sekere weynige ongefondeerde pretentien van sommige particuliere Kooplyden/ sonden sy een Vloot Schepen/ om verscheyden Plaatsen/ Ons toebehoorende/ op de Kust van Guinea, en van alle de Nieuwe Nederlanden in te nemen/ en dat in 't midden van een gestabilieerde Vrede/ sonder voorgaande verklaringe van Oorlog/ en eenige weygeringe aan Onser zijde van hun satisfactie te geven op de minste klachte die sy gedaan hadden; en naderhandt arresteerden sy alle onse Koopvaardy schepen die langs hare Kust seylden.

Dese excessen wierden met een Declaratie van Oorlog achtervolgt/ geduurende welcke wy met waarheydt mogen seggen/ dat wy nooyt geweygert hebben te luysteren na voorslagen van Vrede/ Ons door Princen en Staten/ ofte door eenige andere Persoonen daar in niet geconcerneert/ voorgedragen; Maar in het tegendeel hebben wy geen gelegentheyt laten voor-by gaen van selfs voorslagen tot Vrede te doen/ op de minste flickeringe van hope van te sullen succedeeren: hebbende tot dien eynde onsen Ambassadeur in Engelandt gehouden/ geduurende de meeste tijt des Oorlogs/ en sedert sijn vertrek Sijn Majesteyt van Groot-Brittannien gestadigh van tijdt tot tijdt aangeboden/ selfs het Alternatijf, waar op de Vrede eyndlijk getroffen wierd/ (hier in bestaande/ of om te behouden al wat wederzijds gewonnen was/ ofte om alles aan

1672. beyde kanten wederom te geven/) sonder dat wy eenigh voordeel sochten te halen by de conjunctie van Vranckrijck, die sich toen voor Ons had verklaart. 167.

Martius. Dit alles geeft genoegh te kennen / hoe wy altijt ge-yvert hebben na Vrede; en selfs sonder eenigh ander bewijs magh men lichtlijck dencken / dat Wy altijt sullen trachten na het gene dat het rechte fondament is van de welvaart onses Landts / alsoo onse Negotie daar op steunt. Martius.

Alle de gene wien eenighsins de Staat onser affayren bekent is / kan het niet onbewust zijn / dat een Oorlogh ter Zee / sodanig als dese daar wy nu in geëngageert zijn / van alle klippen het gevaarlijkste is / 't welck wy t'allen tijden met de grootste voorsichtigheyt sullen soecken te schuwen; en dat ons geen ander ding ter Werelt dan d'onvermijdelijcke noot de Wapenen kan doen aanvaarden: in geval sy ons slechts noch so weynig voorsichtigheyt en wijsheyt willen toe-vertrouwen / schoon dat sy al niet en wilden erkennen dat wy onse Tractaten houden (gelijck wy met waarheyt mogen seggen dat wy altijt gedaan hebben) uyt een maxime van Conscientie en Eere; en derhalven moeten de bewijs-redenen / welcke Engelant allegeert / van dat wy een afkeer hebben van Vrede / en geduurig onse Tractaten breken / een krachtigh bewijs en overtuyginge nootsaeckelijk met haar sleepen / tot het bewaarheden van een Paradox, 't welck so seer tegens alle gevoel en reden is strijdende. Laat ons dan in order dese gepretendeerde Infractien overwegen / en eens sien hoe verre de t'samen-stellers van het Manifest het doen blijcken / dat wy de Vrede tot Breda geviolеert hebben.

ALs by exempel, de Staten waren verobligeert, volgens een Artijckel van 't Contract tot Breda geslooten, om Commissarisen aan Ons tot Londen te senden, tot reglement van onsen Handel in Oost-Indiën: maar Sy waren so verre daar van daan, om sulcks na te komen, dat, doen Wy onse Ambassadeur over-sonden om haar dat selve indachtigh te maken, dat Hy in drie Jaren geen satisfactie (tot die Artijckelen) konde bekomen, noch oock geen surceantie van de ongelijcken die onse Onderdanen in die Gewesten van Haar ontfingen.

DE eerste Infractie daar sy van klagen / en die in alle waarschijnlijkheyt van seer groot gewicht en consideratie behoort te zijn / alsoose de voortocht heeft / bestaat uyt 4 besondere takken / 1. Dat wy volgens het voornoemde Tractaat tot Breda / verplicht waren Gecommitteerden na Londen te senden / om een reglement te stellen van de Negotie op Oost-Indiën: daar wy in gebreke van zijn gebleven. 2. Dat hier door de Koning van Groot Brittannien genootsaakt wiert een Ambassadeur over te senden / om Ons van onse belofte t'erinneren. 3. Dat de gedagte Ambassadeur in drie Jaren lang in de materiale Poincten geen satisfactie van ons konde bekomen; nochte oock (ten 4.) een surseance van de schade die d'Onderdanen van sijn Hoog-gedachte Majesteyt in die Gewesten quamen te lijden.

Waar op wy niet ongemerkt konnen laten voor-by gaan / dat dit in alle waarschijnlijkheydt het eerste Manifest in de Werelt is / 't welk met een Articul haren aanvang ooyt gehad heeft; waar van ieder deel een loutere suppositie is / en waar in van alle materien de facto geallegeert / het minste poinct niet en is begrepen met de waarheyt conform; Want (1.) laat het gantsche Tractaat van Breda met vlijt gelesen en overwogen worden / men sal daar geen Clausule in vinden / waar door Wy met uytgedrukte ofte equivalente termen gehouden waren Gecommitteerden na Londen te senden; veel min om yemandt derwaarts te senden tot reguleringe van den Handel op Oost-Indiën, daar in het gantsche Tractaat niet eens van gedacht wordt: dies wy Ons moeten verwonderen over d'achterhalende vrymoedigheyt der gener / dewelke onder d'oogen van geheel Europa een saak in 't licht derven geven en staande houden / die sich selven wederleydt: en welks valsheyt klaar bewesen kan worden / met slechts voort te brengen het Tractaat selfs / het welke sy allegeeren / en daar sy haar selven op fondeeren. 2. Hoe is 't mogelijk dat de Koning van Groot-Brittannien aan Ons een Ambassadeur sou senden / om Ons t'erinneren van 't geen nooyt was / en 't welk wy niet en konden belooft hebben / nademaal daar niet eens van gerept is. 3. Wat voor essentiele Poincten konden daar gemoveert geweest zijn op een imaginative Clausule en engagement; en alsoo'er ten dien aansien nergens over geaccordeert was by het Tractaat van Breda / wat satisfactie konden sy ons afvorderen?

4. Wy

1672. 4. Wy konnen in alle oprechtighept en waarhept affirmeren / dat onse Oost-Indische Compagnie sedert de laatste Vrede / den Onderdanen van den Koning van Groot-Brittannien niet verongelijkt ofte eenig gewelt altoos aangedaan heeft; en met eenen ook / dat sijn Ambassadeur in 't minste daar over aan Ons niet klachtig is gevallen; 't welk hy buyten twijffel sou gedaan hebben / soo hy daar eenigsins reden toe had. Maar om d'onrechtmatighept deser klachte noch naakter aan te wijsen / en op hoe losse schroeven datse staat / hebben wy van goeder hant versekering / dat de Gecommitteerden van d'Engelsche Oost-Indische Compagnie / by 't Hof versocht zijnde / hare Gravamina in te brengen / nevens een Lijst van d'Injurien in Indien ontfangen / sedert het Tractaat tot Breda; sy schriftlijk hadden geantwoort geen altoos ontfangen te hebben. Martius.

Doch het geen niet minder achterhalende is dan al het voorgaande / is / dat sy ons te laste leggen de vieleringe van het Bredaasche Tractaat / ten opsicht van den Handel op Oost-Indien / daar in het selve geen gewag van is / in plaats van ons / om het gene wy ten dien aansien gedaan hebben / te bedanken / sonder daar aan door eenig Tractaat gehouden te zijn: en om den Koning en de gantsche Natie slechts te laten sien / tot hoe hoogen prijs wy genegen waren hum vriendtschap te koopen en te cultiveeren. Om kort te gaan / soo was 't met de saak geschapen.

De Vrede daar van gehandelt wierdt tot Breda, seer begeert zijnde van de meeste in Europa, en de tijt te kort zijnde / om tusschen Engelandt en Ons tot een particuliere Negotiatie van een Tractaat de Marine te treden / wiert'er geaccordeert by provisie in 't werk te stellen 't geen wy met Vrankrijk in 't Jaar 1662. besloten hadden / aanvangende met het 26. Articul tot het 42. inclusijf: alsoo op dien selfden tijdt geresolveert wierdt / dat / na 't sluyten van de Vrede / Gecommitteerden wedersijds souden verkooren worden / om t'accordeeren over een particulierder reglement van Marine, tot reciprocaal gemak en gerief der Kooplupden van beyde Natien; welke manier van Tractaten slechts dienende tot de termineeringe der Contrabande Goederen / en tot voorkominge van interruptie / welke d'Oorlog gemeenlijk veroorsaakt in den Koophandel van Neutrale Natien / t'eenemaal verschilt van een reguleeringe in Negotie op Oost-Indien. Daar-en-boven de Winter op handen zijnde / Engelandt voor hebbende de behoudenis der Spaansche Nederlanden / en afgevaardigt hebbende Sir William Temple, om met ons in gevolg van het selve in een Negotiatie te treden / slooten wy in korten tijdt drie besondere Tractaten met hem: te weten; het eene een Defensive Ligue tusschen ons; het ander tot defensie der Nederlanden / 't welk naderhandt genoemt wierd de Triple Alliantie; en het derde een absolupt Tractaat de Marine, 't welk gesloten wierd op den $\frac{7}{17}$ Februarp / 1668. en het welke geen ruymte na-liet tot nominatie der Gecommitteerden / daar van gesproken was tot Breda, nadien dit Tractaat vast hadde gestelt het geen daar sy over handelen souden / en datter tot een formeel en absolupt reglement niet met al meer toe te voegen was.

Na 't sluyten van dit Tractaat hebben sommige Engelsche Kooplupden aan 't Hof gerepresenteert / dat sommige Articulen daar van twijffelachtigh waren en impracticabel; waar op Sir William Temple aan Ons overleverde een Memoriaal / gedateert den 26 November 1668 / sonder daar in gewagh te maken van den Oost-Indischen Handel; en op den eersten December daar aan volgende / behandigde hy aan onse Gecommitteerden twee Articulen van het Tractaat de Marine, daar over geklaagt wiert / by welcke noch 4 Articulen gevoegt wierden / om te dienen tot een regel tusschen de twee Compagnien in hun Oost-Indischen Handel / doch die in der waarhept enckele pretentien waren die de Engelsche Compagnie epschten / tot hun particulier voordeel. En alhier staat te noteren / dat nochte in de Memorialen die gemelde Ambassadeur aan ons overleverde / nochte in alle de Conferentien met onse Gedeputeerden gehouden / hy van het Tractaat tot Breda niet een woort gerept / nochte sijn pretentien oopt gefondeert heeft op gemelde Tractaat / oft' op eenige andere engagementen ofte obligatien aan onser zijde.

Den gantschen handel wiert op dien selfden dagh onse Vergaderingh mede-gedeelt / alwaar na een serieus debat / hoewel wy hadden mogen weygeren eenige alteratie te maken in een Tractaat / het welcke op gewoonlijcke wijsen gesloten en geratificeert was: en daar wy met eenen / voor so veel als belanghde d'Articulen die d'Engelsche Oost-Indische Compagnie aan ons had doen behandigen / niet aan verbonden waren door eenig Tractaat oft' andere verbintenis / om een reglement van Oost-Indischen Handel met haar in te gaan / veel min verschepden

1672. Pointen / alle tot hun particulier voordeel tenderende / haar toe te staan / sonder eenige mogelijkheyt altoos voor ons om reciproque het minste voordeel by gemelde reglement te genieten / het welke ook directelijk was strijdende tegens de doorgaans aangenomene Wetten / en het algemeen gebruyk van Indiën: en eyndlijk / dat sy van geen ongelijk klaagden (gelijk sy ook in der daat met geen recht konden doen) door onse Compagnie hun aangedaan; dies sy alsoo te minder reden hadden te dringen op een meer particulier reglement / daar de noodt sulks niet en was vereyschende: niet-te-min heeft het Ons goet gedacht alle die Consideratien over 't hooft te sien / en aan sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en aan de gantsche Engelsche Natie op nieuw dese proeve te geven / van hoe hoog wy haar vriendtschap waardeerden / en genegen waren den knoop onser Unie noch vaster te binden / en / indien mogelijk / onverbreeklijk te maken. Hier op gaven wy order aan onse Gecommitteerden / om gereedt te maken een Antwoort op de propositien des gemelden Ambassadeurs / en met hem te confereren in order tot een spoedige conclusie van dat werk. En al wat wy in 't generaal van voornoemde Negotiatie konnen seggen / (welk particulier verhaal te langwijlig sou vallen den genen hier in onbedreven /) is / dat wy van de principale Pointen / by gemelde Ambassadeur voorgestelt / drie daar van toe-stonden en accoort wierden; en sonder het vierde te verwerpen / begeerden wy slechts een naarder verklaringe van sommige twijffelachtige Clausulen / in een van d'Articulen vervat / welke / in plaats van een goede correspondentie tusschen beyde Compagnien te stabilieren / nieuwe debatten hadden mogen veroorsaken / en op een gevaarlijk gevolg uytloopen. 1672.

———

Martius. Mart.

En om te beter te doen blijken / hoe genegen wy waren om Engelandt alle mogelijcke satisfactie te geven / merkende dat de Brieven wederzijds geschreven / alle duystere twijffelachtigheden niet genoeg verklaarden / hebben wy den Heer van Beuningen gesonden / voornamelijk om van het meermaals gedachte Tractaat / tusschen beyde Compagnien een eynde te maken; doch of d'Engelsche Ministers / die met hem als Gecommitteerde geappointeert waren te handelen / ongewillig waren een naarder verklaringe te doen over d'ambigueuse Clausulen / daar een duydelijker verklaringe over-ge-eyscht wierdt; om alsoo niet t'ontdekken den onrechten sin / waar in sy nader-handt haar meenden te vatten; dan of sy beducht waren dat de conclusie van dat Tractaat beyde Natien nauwer aan malkanderen mocht verbinden / en alsoo den Oorlog die sy op dien tijdt voor hadden / op nieuw verhinderen: de voornoemde van Beuningen konde geen positive antwoort / op het geen hy begeerde / bekomen / weder-keerende sonder yets te vorderen in sijn Negotiatie; die naderhant niet en konde hervat worden van wegen het misverstandt / het welke van die tijdt af geduurig toe-nam / tot dattet op een Oorlog quam uyt te bersten.

IN West-Indiën gingen Sy noch verder, want in een Artijckel van 't selve Verdragh, moesten wy haar *Surinam* restaureren, en by verder Artijckelen in 't selve Verbondt, waren Sy gehouden Onse Onderdanen in die Colonie liberteyt te geven, om haar selven en goederen te transporteren in eenige andere van onse Plantagien. Achtervolgens van dat Verdragh gaven wy haar die plaats over, niet tegenstaande hielden Sy al ons Volk daar, en hielden de Majoor *Banister* gevangen, om dat hy versocht te transporteren, volgens de Artijckelen.

SUrinam, is een Colonie op de Kust van Guiné in America, die de Engelsche toebehoorde / en die sommige Scheepen / de welcke wy derwaerts hadden gesonden / vermeesterden: geduurende den jongsten Oorlogh op den 6. Maart 1667 / N. 8.

Op het in-nemen daar van hebben onse Officieren den Inwoonderen een capitulatie vergunt: waar in onder andere uytgedrukt wiert / dat soo wanneer eenige der voornoemde Inwoonderen gesint waren uyt de Colonie te vertrecken / sy hare goederen mochten verkopen: en dat in sulcken geval de Gouverneur sorge sou dragen / dat sy en haare goederen tot een redelijke prijs overgevoert wierden.

Na dat wy gemelde Colonie ettelijcke Maanden in ons besit hadden gehadt / hebben de Engelsche deselve wederom vermeestert. Maar gelijck als by het Tractaat tot Breda veraccordeert was / wedersijdts op te dragen en malkanderen over te geven alle recht van souvereyniteyt / aan de plaatsen die men aan beyde kanten in 't besit hadt op den 10/20 May 1667. en dat wy / toen

Surinam

1672. Surinam noch in hadden / soo quam ons gemelde Colonie toe / en most ons / volgens het voor- 1672.
noemde Tractaat wederom ter handt gestelt worden ; gelijck oock eyndelijck geschiede (na een
Martius. langduurigen uytstel en veel geitereerde instantien aan onser sijde) uyt kracht van een order des Martius.
Konings van Groot Brittannien, gedateert den achtsten July 1668.

Wy aldus van gemelde plaats wederom Meester geworden zijnde / heeft Banister, die toen ter tijt onse officieren commandeerde / de laatste order van de Koning van Engelant tot restitutie daar van / braght / onsen Gouverneur te kennen gegeven / dat hy gesint was de Colonie te verlaten / en 't genot te hebben van de voornoemde capitulatie ; 't welk hem voorwaar vry stont te doen ; doch niet vernoegt zijnde met voor sich selven te eysschen 't geen hem niet geweygert sou worden / stelde sich aan als of hy noch Gouverneur van de Colonie ware / en vorderde in seer hooge termen de selfde permissie in de naam van verscheyden Plantagiers / als hun gedeputeerde / en daar toe van haar geauthoriseert ; waar op gedachte Gouverneur geinformeert zijnde / dat de voornoemde Banister dagh en nacht in de Colonie caballeerde / en op een seditieuse manier beloften en dreygementen gebruyckte / om soo veel aanhang te krijgen als hy konde / en die te verobligeren met hem te vertrecken ; en sulk een comportement aansiende / als directelijck strijdende tegens de souverainheyt die ons was op gedragen by het Tractaat tot Breda, uyt kracht waar van alle Inwoonderen der gedachte Colonie onse onderdanen waren geworden / en by gevolgh niet en mochten t'samen rotten / en niet aangaan als een lichaam sonder ons verlof / veel min haar selven als hoofden van partyen op werpen en caballeren tegen ons interest / gelijk als gedachte Banister had gedaan. Onse voornoemde Gouverneur niet voor raadsaam insiende dat hy selfs hem sou straffen / sondt hem over aan ons / om hem soodanigh te straffen als hem goet dacht. Op sijn aankomste Sr. William Tempel sijn voorspraack geweest zijnde / stelden wy hem op vrye voeten ; en alhoewel dat d'Inwoonderen van Surinam, nademaal dat sy onse onderdanen geworden waren / alle recht hadden verlooren / om sich onder eenige andere heerschappy te begeven dan ons eygen / en dat in sulker voegen / dat geen uytheemsche Koning met eenig recht sich selven kan rechter maken over eenige voorgaande capitulatie : onse onderdanen geen wettelijke vryheydt hebbende om uyt onse landtpalen te vertrecken / dan met ons verlof te vragen / het welke wy ook affirmeren nooyt geweygert te hebben aan eenige inwoonderen dier Colonie die haar na ons of onse Officieren gevoegt hebben : dies niet te min / om sijn Majesteyt van Groot Brittannien te laten sien hoe gewillig wy waren om ons na hem te voegen / en hoe verre onse meeninge van daar geweest is / om onse nieuwe onderdanen eenigsins rigoreuslijk te bejegenen / ofte hun te weygeren het minste der privilegien hun toegesegt in onsen naam / stonden wy toe met sijn Majesteyts Ambassadeur in een negotiatie over gemelde materie te treden / en met hem te reguleren de maniere / hoe men gedachte capitulatie sou uytvoeren. Hier over ontstonden verscheyde swarigheden ; het Hof van Engelant / poogende de woorden der capitulatie buyten hun rechten sin te forceren / om daar door / voor soo veel als hun mooglijck was / onse gemelde Colonie te verdelgen / en alle dagen wat nieuws afvorderende : daar de geene die regeerden niet voor hadden het verschil op een minnelijcke wijse by te leggen / maar om eer door veel loosheyt eenig zaat van twist noch na te laten / om alsoo gelegentheyt te bekomen van geraas te maken / en door hun valsche klachten d'Engelsche natie wijs te maken / dat wy wreede Tyrannen waren / die hare Landts-luyden in een Barbarische gevangenis hielden / sonder ons eens te kreunen aan hun smeken en kermen : daar wy met waarheyt mogen seggen van geen Engelschman tot Surinam, behalven Banister, gehoort te hebben / die begeert heeft te vertrecken / ten ware door beloften of dreygementen van sommige Agenten uyt Engelant daar toe geinduceert.

d'Eerste swarigheyt ging de Slaven aen / welcke Banister met sijn geassocieerde pretendeerden te mogen afvoeren en met haar nemen / uyt kracht van de capitulatie ; hoewel het soo uyt de woorden van gedachte capitulatie / als uyt het getuygenis onser Officieren die 't onderteekent hebben / notoir is / dat hun soodanige Privilegie niet en is vergunt. Doch eyndelijck / om soo veel als mogelijck was / sijn Majesteyt van Groot Brittannien aan ons te verobligeren / hebben wy dat point toegestaan en ingewilligt 't geen gedachte Majesteyt van ons begeerde / hoe nadeelig dattet oock voor ons was.

Maar

1672. Maar gelijck het Hof van Engeland slechts door hadt om onse Colonie te vernielen/ of om ons te forceren hun yets af te slaan/ waar op sy pretensie/ schoon noch soo onrechtmaatigh/ mochten nemen/ van over ons te klagen: dachten sy hun werck niet verricht te hebben met een groot getal Slaven van ons weg te voeren; en voorsiende dat wy niet lang tarderen souden van nieuwe in de plaats te kopen/ bedachten sy een nieuwen vondt om onse Suyker-werken te vernielen/ welke sy genootsaakt wierden achter te laten/ en begeerden naderhant/ dat sy het Koper-werck/ en ander nootwendigh gereetschap tot het maken van Suyker mochten verwoeren; hoewel/ so als men het gemeenlijk rekent over alle Colonien in America, en voor so veel alsse vast en gemetselt waren/ deselve eygentlijck een gedeelte waren van de Suyker-wercken/ en derhalven in hun natuur niet transportabel. Dit versoek/ schoon so onredelijk en strijdig tegens al het geene in de capitulatie was gespecificeert/ dat wy niet dan al te groote reden hadden het selve t'eenemaal te verwerpen; niet te min/ om als noch te toonen hoe hoog de vrientschap van de Koning van Groot Brittannien, by ons te Boeck stont/ en hoe seer wy genegen waren alle sijne begeerten te voldoen/ hebben wy dit oock ingewillight.

Martius.

Wyders was hun versoeck/ Engelsche Schepen te mogen senden tot overvoeringe der gener die gesint mochten zijn de Colonie te verlaten/ op hope/ dat hier door soodanigen te scheep souden gaan die 't niet in den sin hadden: om niet te verwerpen de nodiginge van soo een groot Koning/ met de Schepen op sijn eygen beurs gesonden/ leedig te laten wederkeren. Dese streecken waren ons niet onbekent. En hoewel dit versoek directelijck was strijdende tegens de wetten en 't gebruyck van alle Colonien in America, daar geen Prins of Staat eenige Schepen dan haar eygen/ tot eenige plantagien laten komen/ welcke sy respectivelijck besitten; en dat 't met eenen uytdruckelijck by de capitulatie was afgesproken en veraccordeert/ dat onse Gouverneur/ tot een civilen prijs/ met Schepen sou voorsien sodanige Inwoonderen/ die uyt gemelde Colonien wilden vertrecken: Niet te min hebben wy noch eenmaal alle die consideratien over 't hooft siende/ dit oock/ gelijck al het voorgaande/ toegestaan.

Maar alsoo sy noch beducht waren/ dat het senden van de Schepen na wensch niet en mocht aflopen/ ten ware dat sy met eenen oock getrouwe Agenten derwaarts sonden/ om dan de saeck te meerder aansien te geven/ en onder de hant d'Engelsche Inwoonderen aan haar snoer te krijgen/ en alsoo te Scheep: drongen sy daar op aan/ dat sy gecommitteerden mochten noemen/ om de orderen aan onsen Gouverneur (conform het geen wy sijn Majesteyt van Groot Brittannien hadden toegestaan) over te brengen/ en der selver uytvoeringe by te wonen; dit hebben wy haar oock ingewilligt/ versoeckende slechts sodanige personen te willen kiesen/ die daar aan niet geintereffeert waren/ en wel-meenende luyden/ op dat alles wel en met onderling vernoegen mocht aflopen. Maar hoe redelijk en billick dit ons versoek ook was/ het Engelsche Hof hielt hart aan/ dat meermaals gemelde Banister het hoogste bewint in dit Ambassaatschap mocht bekleeden: Wy aan onse kant geresolveert zijnde de hoogste proeven onser inwilligingе te geven/ hebben ons niet langer daar tegens gekant/ schoon dat wy groote reden hadden om hem verdacht te houden.

ONse Ambassadeur klagende over dit ongelijck, verkreegh na twee Jaren solicitatien, een ordre tot naarkominge van die Artijckelen: maar als wy Commissarisen en twee Schepen derwaarts sonden om ons Volck af te halen, de Hollanders (volgens haar voorgaande practijcke in die saeck van Pouleron, boven de veertigh Jaren na den anderen) sonden heymelijck ordre, contradicerende, die Sy Ons opentlijck hadden toegeëygent, soo dat het effect van onse Commissarisen haar reyse der-

EYndlijk wiert dese Negotiatie door onse Ministers in Engelant afgedaan: en de laatste Order die wy onsen Gouverneur toegezonden/ wierdt tusschen den laatsten Secretaris Trevor, en haar gesloten; 't welk tegens de gedachten van d'andere Engelsche Ministers vry aanliep/ die geen vertrouwen altoos hadden dat wy daar toe te bewegen souden zijn/ om soo veel van ons recht te laten vallen/ ofte soo veel saecken toe te staan/ daar wy niet aan gehouden/ en ons so nadeligh

1672. Martius.

derwaarts alleenlijk was van daar te brengen eenige weynige van onse armste Onderdanen, ende gebeden ende smekingen van de considerabelste en rijckste, om verlost te worden uyt die slavernye. Naar dit maackte Wy Onse klachte in Augusti laest-leden door Brieven aan de Staten Generaal, waar in wy versochten, dat ordre gegeven mocht werden aan haar Gouverneurs aldaar, tot observantie van de voorsz. Artijkelen. Dan tot dese tegenwoordige tijdt hebben wy niet een woort in antwoort of satisfactie konnen bekomen.

ligh waren. Doch gelijck de verborgene beweegh-redenen en motiven (welcke gedachte Ministers te rugge hielden van het privaat Tractaat tusschen d'Oost-Indische Compagnien/ 't welck soo verre geavanceert was/ te voltrecken/) hun deden vermoeden/ of oock de saak van Surinam in der minne en vriendschap mocht by-geleyt worden/ (geen van beyde accorderende met de mesuren onlanghs genomen tot Douver, daar 't Hof na toe gegaan was/ om de Hertogin van Orleans t'ontfangen:) soo hadden sy oock in 't minste geen gevallen in het gene gemelde Secretaris verricht hadt/ en begosten vast te peynsen/ hoe sy de volvoeringe daar van mochten stuyten; sonder eens te dencken aan het smeeken en kermen van die arme Onderdanen/ dewelke (so sy seggen in haar Manifest) verlangen van hun gevangenis ontslagen te worden.

Dienvolgens niet dervende opentlijck den gedachten Secretaris aanranden/ om hem in hun eygen Persoon te beschuldigen/ hebben sy het Accoort door hem gemaakt/ aan 't naauwer ondersoeck van de Raad der Plantagiers gerefereert/ om te sien of sy geen ander eysch konden uytvinden/ boven het gene hy alrede van ons bekomen had; En voorwaar/ hun arglistigheyt geluckte soo wel/ dat by aldien Banister selfs/ so parciaal als hy oock was/ aan gemelden Raadt niet en hadde verklaart/ vernoegt te zijn met het geen Wy hadden toegestaan/ en met een moeyelijcken geest uytgedruckt sijne ongewilligheyt om te vertrecken/ onser Order en sou niet aangenomen geweest zijn/ en hadden ons al wederom met nieuwe afvorderingen aan voort gekomen/ voor en al eer sy Banister hadden afgevaardight.

Om evenwel de saack in nieuwe swarigheden in te wickelen/ gaven sy Banister soo ample Commissie/ als of de Colonie van Surinam ons van rechts-halven niet toequam; nevens verscheyde Clausulen/ welcke duydelijck te kennen gaven/ dat hun intentie en voornemen was om ons te dwingen dat wy sulcks souden af-slaan; hebbende selfs (door een ongehoorde manier van procederen) genoemt/ op de recommandatie en verkiesinge van Banister, vijf van onse Onderdanen in Surinam, om Gecommitteerde te zijn van en door order van de Koning van Groot Brittannien. Onse Ministers in Engelant daar van bericht bekomen hebbende/ wierden schielijck verrast/ toonende daar over hun hoogh misnoegen: waar op gemelde Secretaris Trever, die/ als zedert is gebleken/ van hare Raad-slagen niet en wiste/ merkende dattet om verre stooten van all' het gepasseerde/ slechts was het gene d'andere Ministers beooghden/ hieldt dickmaals aan by gedachte Ministers/ om de billijcke Consideratien/ die sy mochten hebben/ over 't Hooft te sien/ en Banister een Brief van recommandatie te willen vergunnen/ waar in sy onsen Gouverneur souden raden/ sijn order ter goeder trouwe uyt te voeren/ en op soodanige omstandigheden/ die ongeregelt mochten zijn/ geen exceptie te maken; 't welck sy hem als uyt een ingewickelt Geloof en krachtigh vertrouwen op sijne oprechtigheydt/ toestonden; 't welck seer veel verschilt van private order te senden/ tegen-sprekende de gene die wy alrede in 't openbaar hadden uytgegeven/ gelijck ons hier tegens alle waarheyt te laste wordt geleydt/ en dat met soo weynigh fondament/ als het geen sy daar by voegen van wegen Pouleron.

Na al dit vertreck/ daar wy geen oorsaack van waren/ vertrocken ten laatsten d'Engelsche Schepen/ en quamen eyndelijk op den 19. January 1671. tot Surinam te landen/ alwaar de Gecommitteerde met alle bedenkelijke beleeftheyt wierden ontfangen. En all' wat wy met weynig woorden konnen seggen van wegen het gepasseerde tusschen haar en onsen Gouverneur/ is/ dat aan sijn kant niets was vergeten dat d'Engelsche Natie aan ons mocht verobligeren/ hy wy verder gegaan hebbende dan men van hem te verwachten had/ en 't geen de Artijkelen met Engelant gesloten/ vereyschten.

Maar voor soo veel als de Gecommitteerde belanght/ haar comportement was geduurigh ver-

1672. Martius. vermenght met onredelijke passie / ongefondeerde klachten / en onrechtmatige begeerten / als of sy niet anders voor hadden / dan misverstant te zayen tusschen de twee Natien: hebbende met eenen getracht door alle mooglijcke middelen onse Colonie uyt te royen / tegens de verbintenis der gener onder haar / welke onse Onderdanen waren: tegens de beloften die Banister in 't particulier aan onse Ministers in Engelant hadt gedaan: en eyndlijck tegens het engagement van de Koning van Engelant selfs / en sijn Koninckljjk woort / van sulcks niet te sullen doen; Maar alsoo het bewijs hier van al te veel tijts sou weg-nemen / hebben wy order gegeven / om het Journaal onses Gouverneurs / nevens sijn Antwoort op het Protest / 't welk gedachte Commissaris onder hem liet berusten toen hy vertrok / te publiceren: om aan de gantsche Werelt in 't algemeen / en d'Engelsche Natie in 't particulier te laten sien / de notoire valsheyt van 't geen ons woort te laste geleyt / en de sinceriteyt van 't comportement onser Officieren / so wel d'oprechtigheyt onser meeningen.

DAn 't is geen wonder dat Sy soo extravageren op Onse Onderdanen in plaatsen soo verre afgelegen, daar Sy soo stout zijn met onse Koninghlijcke Persoon, en de eer van dese Natie soo dichte by haar, in haar eygen Landt, daar qualijck een Stadt in haar territorien, die niet gevult zijn met ongerijmde bespottelijcke Schilderyen, valsche Gedenck-Penningen en Pylaren, van welcke eenige per ordre van de Staat publijckelijck zijn ten toon gestelt, in de selve tijdt doen wy met haar traden in vereenighde Raads-pleginge, tot de oprechtingh van de Triple Alliantie en de Vrede van 't Christendom, dit alleenlijck was suffisante reden tot onse misnoeginge, en 't resentiment van alle onse Onderdanen. Maar wy zijn daar toe geurgeert door meerder consideratien, dan die ons selve raackt, te weten: de preservatie van onse Negotie, aan welcke dependeert 't welvaren en prosperiteyt van ons Volck, en haar buyten Landts te beschermen van violentie en onderdruckinge, en de Hollanders haar verstoutende ons te affronteren, by na in onse eygen destrict, hebbende oorsaack om onse rechtvaardige toorn tegen haar te uyten.

VAn de gepretendeerde Enormiteyten / begaan tegen d'Onderdanen van de Koning van Groot Brittannien in verre gelegene Gewesten / komen sy nu tot ons affronteeren (gelijck sy sonder eenigh fondament affirmeren) van sijn Koninckljjcke Persoon en d'Engelsche Natie; 't welck alleen oorsaaks genoegh ware geweest / om gedachte Majesteyts hoogste misnoegen / en het resentiment van alle sijne Onderdanen op ons' hals te halen; 't welk in effect so veel is als of d'Engelsche Ministers hadden geseyt / dat / om te straffen d'ambitie van een Borgermeester van een particuliere Stadt / die sich wat te lichtveerdigh liet uyt-schilderen / Europa ten minsten in een lichten vlam moste gestelt worden / en dat soo een groote Sonde niet af te wasschen was dan met een Diluvie van Christen-bloet.

Doch om dese beschuldinge wat netter te beantwoorden: Wy en konnen ons niet genoegh verwonderen over het comportement van 't Hof van Engelant / het welcke volkomentlijck meent te justificeren een Oorlogh / waar in so veel onnosel bloet is gestort / en die so een algemeene verwoestinge veroorsaakt / met sproockjes te vertellen / die op geen waarheyt gefondeert / en soo seer beneden de deftigheyt van een Manifest zijn; en met hun verhaal van diffamerende Schilderyen / en valsche Medalien en Pilaren / daar alle onse Steden / na haar seggen / vol van zijn. Want voor eerst wat de valsche Pilaren belangt (het welke / op dat wy dit in 't voorbygaan seggen / eenigsins een singuliere expressie is /) so sy mee willen seggen dat wy Pilaren hebben op-gerecht tot oneere van de Koning van Groot Brittannien / ofte van d'Engelsche Natie / men sal nooyt bevinden dat wy eens gedacht hebben iets diergelijcks te doen. En in dien sin alleen mach men die Pilaren met waarheyt valsch noemen.

En wat aangaat de Medalien / (welke sy ook valsch noemen) wy hebben nooyt dan van een waarachtige geweten / waar op onder bekende en gewoonlijke Sinnebeelden / by Poëten en Schilders in 't gebruyk / aan d'eene kant d'Oorlog wiert af-gebeelt / aan d'ander Overvloet en Vrede, die deselve voort-brengt / hebbende onder haar voeten Tweedracht onder de gedaante van een overwonnen Furie, die de Staten / nu Vrienden geworden / niet langer sou verwoesten.

En

1672. En dese Medalie / hoewel niet gedaan door Onse order / by Ons aangesien voor gantsch on-aanstootlijk / heeft een van onse Provintien den Plaat-snijder verlof gegeven om deselve opentlijk te verkoopen / gelijck men gemeenlijck toelaat het drucken en verkopen van Boecken die men niet voor gevaarlijck keurt; ofte uyt een particuliere beleeftheyt vergont een speciale Privilegie aan een particulier Boek-verkoper / om hem alsoo boven sijne Gebuuren te prefereren; om nu niet t'insisteren op het recht dat Wy so wel hadden als andere Souverainen / om of Medalien of eenige andere gewoonlijke middelen te gebruyken / ter gedachtenis van eenige Actie ofte Geschiedenis die wy gedenkwaardig hielden; waar van in Engelant voornaamlijk so veel voorbeelden zijn. 1672. Martius.

Maar hoewel Wy niet en dachten dat de voornoemde Medalie de minste aanstoot hadt konnen geven / nochtans zynder geweest die deselve ten argsten hebben geduyt / om den Koning van Groot Brittannien te verbitteren; en al is 't datter geen ding meer valsch en ongefondeert was / dan het gene door dese swacke informeerders wiert ingeblasen: dies niettemin om alle pretensie te benemen / en te bewijsen selfs in de geringste omstandigheden d'oprechtigheyt van onse intentien / wiert de Privilegie / den Plaat-snijder vergont / ingeroepen / alle de Medalien die men konde vinden / gesupprimeert / en den Stempel geordineert om gebroken te worden / om datter niet meer in 't verborgen mochten geslagen worden.

Wat belangt de diffamerende Schilderyen daar sy van voorgeven dat onse Stad krioelt / het groot geraas dat sy maken / is nergens anders op gefondeert dan op een Schildery / die een Schepen van Dort liet maken / ter eere van de Heer Cornelis de Wit, een van haar Borgermeesters / en die sy uyt een wat te ruym-scheutige beleeftheyt ordineerden in het Stadhuys op te hangen. In dese Schildery wiert hy afgemaalt met een Regiment-staf / om dat hy in den voorgaanden Oorlogh op de Vloot het bewint hadt als onse Gedeputeerde; en de Schilder had daar noch by-gevoeght aan d'eene hant een Revier met verscheyde Schepen / waar van sommige in de brant waren; en aan d'ander hant de Hoorn des Overvloets / waar uyt allerley goederen en waren overvloeyden; om aan te wijsen dat den Oorlogh de Vrede had ingeruymt / en dat de Negotie en Commercie op Battalien en gevechten waren gevolgt. Waar in staat t'aanmerken 1. Dat de Staat aan het oprechten van gedachte Schildery niet handdaadig was. 2. Dat het ook niet en was het gantsche lichaam van de Stad Dort, maar slechts de voornoemde Schepen / die sijn bysonder vrient was. 3. Dat dese Schildery (hoedanig datse oock mocht geweest zijn) in een private kamer hingh / daar niemant van de Raads-heeren van de Stad vry mochten komen. 4. En ten laatsten / dat'er in de gantsche Schildery niets infameus was / en al wat daar in berispelijck was / was d'ydelheyt des geens die na eere of stont of aan-nam / die een meer voorsichtige sou afgeslagen hebben.

Behalven dese eenige Schildery / mogen wy met waarheyt seggen / nooyt gehoort te hebben datter tegens eenige andere exceptie is genomen / of geklaaght; en soo'er eenige infameuse te vinden waren geweest / de Koning van Engelands Ministers die by Ons hier geresideert hebben / souden daar buyten twijffel van gesproken hebben / en begeert dat d'Autheuren en Uytgevers daar van mochten gestraft geweest zijn; 't welck een klaar bewijs is / dat nooyt sulks publijcklijck is kenbaar geworden. En in geval datter eenige heymlijck verborgen ofte verspreyt zijn geworden ('t welk wy noch niet en geloven) hoe konnen wy sulcks verantwoorden / ofte geoordeelt worden handdadig geweest te zijn / aan 't geen Ons nooyt ter kennis is gekomen?

Wil sijn Majesteyt van Groot Brittannien op peene van ons te beoorlogen / meer van ons verwachten binnen onse Dominien / dan hy selfs kan doen in sijn eygen Koninckrijcken / daar het genoegh bekent is / hoe veel bittere Pasquillen / so tegen sijn Persoon als regeeringe / uytgestrooyt zijn geweest / niet tegenstaande de naauste ondersoeckingen? en lichtlijck dat sijn eygen Hof daar niet meer vry van is geweest dan de rest van het Koninckrijck; en de vryheyt die sijn Onderdanen haar aanmatigen / is soo algemeen / dat sy selfs sijn verborgenste vertrek-kamer niet en hebben verschoont. Sijne Ministers zijn noch slimmer gehandelt / nademaal dat de Cancelier in de redeneringe gedaan voor het openen van de voorige sessie des Parlaments bekent / dat sy publijck van Verradery en Dwaasheyt beschul-

1672. digt/ en selfs in de Koffee-huysen voor Sotten en Schelmen wierden uytgemaakt. Dit zijn 167
syn eygen woorden.

Mattius. Dit dan soo zijnde / met wat recht konnen sy over Ons klagen / dewelke selfs in de hitte van alle onse Oorlogen niet schuldig geweest zijn aan eenige ongeregeltheden die hier by te pas quamen; en die in dese laatste uyt eygen beweginge onder seer gestrenge boeten twee Pasquillen hebben gesupprimeert / welke met te weynig respect van de Persoon van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien spraken; hoewel d'Autheur den welstandt van onsen Staat seer toegedaan scheen te zijn. Matt.

Gelijk dit Artijkel swaar valt te verstaan/ en met geenerley bewijs is bevestigt/ soo meenen wy dat sy daar mee beoogden een inleydinge tot het gene volgt; en derhalven konnen wy 't niet beter wederleggen dan met ordentlijk t'antwoorden op de Materien van daadt/ die sy allegeeren.

HEt recht van de Vlag is soo oudt, dat het is een van de eerste prerogativen van onse Koninklijcke Predecesseurs, en behoorde het laatste te zijn daar dit Koninkrijk oyt van scheyden most, 't en is noyt in questie getrocken, en wierdt wel expresselijk erkent in 't Verdrag te Breda; nochtans dese laatste Somer wierdt niet alleenlijk gevioleert by haar Commandeurs ter Zee, en die violentie daar na in den Haag gerechtvaardigt; maar het wierdt door haar luyden vertoont in de meeste Hoven van 't Christenrijk, als belachelijk voor ons sulks te eysschen, een ongehoorde Insolentie, dat sy met ons souden twisten om de dominien van der Zee. Daar sy onder de Regeeringe van onse Koninklijke Vader het hielden voor een Obligatie, betalende de Licenten en Costuymen, gepermitteert te werden in deselve te Visschen, welke schuldig zijn de Staat, waar in sy nu zijn (om met ons te disputeren) aan de protectie van onse Voorvaderen, en de Manhaftigheyt en Bloedt van onse Onderdanen.

DIt is het Grof-kanon der Engelsche Ministers; 't is het gene waar tegen sy meenen wy geen wederstandt konnen bieden/ en daar sy met het grootste vertrouwen op steunen; Al eer sy dese pretensie hadden/ wisten sy niet hoe sy alle de swarigheden/ die geduurig hun dessein verhinderden/ te boven mochten komen. Sy waren gesint Ons den Oorlog aan te doen: sy hadden 't Vrankrijk belooft; en met eenen haar selven geliefkoost dat sulks hun private desseynen binnen 's Landts dapper sou avanceren: Maar het heeft haar gestadig aan argumenten ontbroken/ die populair genoeg waren om de Natie tegen Ons op te hitsen. Sy hadden wat meer dan hare Schilderyen en Medalien van nooden; en hier op practiseerden sy het senden van een Jacht/ om onse Vloot op te soeken/ die niet verre van onse Kust voor anker lag/ om van onse Admiralen het strijken af te vorderen; op hope dat de nieuwigheyt der sake eenig voorval sou veroorsaken/ tot bevordering van hare desseynen; Welke hun aanslag/ gelijk Wy naderhant ervaren hebben/ al te wel na hun wensch af-geloopen zijnde; en behalven dit enkel poinct niet met al in hun gantsch Manifest zijnde/ het gene d'Engelsche Natie in 't minste kan raken: achten wy 't noodig eer Wy daar volkomentlijker op antwoorden/ soo aan den Koning als gedachte Natie te verklaren/ dat/ gelijk het Ons aan onse kant leedt sou zijn/ dat Wy haar het minste prerogatijf/ dat haar rechts-halven mocht toekomen/ te weygeren/ ofte soo veel als eenigsins in debat te treden over 't gene sy als hun recht haar selven mochten aanmatigen/ als de saak Ons niet en raakt/ ofte tegen Ons niet en wordt aangeleydt; Wy hopen ook dat sy soo billijk sullen zijn om Ons in onse rechtmatige defensie te dragen; en dat het groot gerucht/ dat de Practiseerders van desen Oorlog maken/ de kracht en bondigheyt van onse antwoort niet en sal verdooven.

Tot verklaringe van dit Poinct staat t'aanmerken/ dat/ gelijkerwijs als voor het Jaar 1653. daar noopt eenig dispuyt is geweest over de Vlag tusschen d'Engelsche Natie en Ons/ soo is het noopt eens voorgestelt/ om in eenig Tractaat daar van gewag te maken; 't welk een klaar en bondig bewijs is/ dat tot die tijt toe de Zee-hoofden aan beyde kanten wel wisten wat hun in soodanigen geval te doen stondt; en dat d'Engelschen ten aansien van dien niets en hadden geeyscht/ dan 't geen wy steeds gereed waren toe te staan. Het is ook seer aanmerkenswaardig/

waardig / dat Engelandt noopt eens de gedachten heeft gehad van dit recht van de Vlag / door een formeel Tractaat te verseekeren / tot dat sy begosten te vermoeden / dat men / als een Republyke eenige swarigheyt mocht maken / noch aan haar te betalen deselfde Eere / die aan hare Koningen was betoont ; waar door sy bewogen wierden daar over een Artijkel te stellen in het Tractaat van Vrede / die tusschen Ons gesloten is in 't Jaar 1654. 1672. Martius.

Het derde dat t'aanmerken staat / is / dat daar het Hof van Engelandt, in plaats van met Ons in een nauwer Alliantie te treden / 't welk sijn Majesteyt selfs Ons had voor-gedragen / terwijl hy hier was / het Tractaat slechts vernieuwde / 't welk wy met Cromwel hadden gemaakt / met eenig bijvoegsel / als te voren gedacht / het Artijkel van de Vlag een gedeelte daar van zijnde / 't welk met de rest in 't Jaar 1662. gesloten wierd / sonder eenige conferentie over den inhoudt des gemelden Artijkels / ofte d'alderminste verklaringe van desselfs rechte meeninge / vorder dan de woorden mede-brachten. En naderhandt in het Tractaat van Breda wierdt het 19. Artijkel / daar soo veel van gesproken wordt / overgeschreven uyt het Tractaat van 't Jaar 1662 ; gelijk als dat van het Tractaat van 't Jaar 1662. genomen wierdt uyt het Tractaat van 't Jaar 1654 ; soo dat om den rechten sin van 't voornoemde Artijkel recht te verstaan / Wy te rugge moeten gaan na het Origineel / en overwegen wat'er te Londen gepasseert is in de conferentien en debatten tusschen de Engelsche Gecommitteerden (daar Cromwel selfs een van was) en Onse extraordinary Gedeputeerden, ten opsicht van het gemelde Artijkel.

En het blijkt uyt het Journaal van Onse Gedeputeerden, het welke Wy by der handt hebben / om te bewaarheden 't geen Wy by-brengen (niet twijffelende of in geval dat de Engelsche Gecommitteerden deselfde methode gehouden hebben / en ook het gepasseerde geregistreert / deselfde particularitey ten daar in te vinden sullen zijn) dat op den $\frac{8}{18}$ November 1653. de Engelsche Gecommitteerden aan onse voornoemde Gedeputeerden overleverden 27 Artijkelen / die sy tot een Accoort voorstelden / en om het Tractaat dat gesloten sou worden / op te maken ; en dat in het 15. van die Artijkelen onder andere wel uytdruckelijk was gesegt / dat alle onse Schepen / soo wel die van Oorlog / als andere / hun Vlag souden strijken en het Top-seyl laten vallen / het sy enkel / of uyt een Vloot bestaande / eenige Oorlog-schepen van Engelandt ontmoetende / de Vlag strijken / en het Top-seyl laten vallen.

Waar op Onse Gedeputeerden verklaarden / order van Ons te hebben / om de Republijke te verseekeren / dat Wy niet gesint waren eenige verandering te maken / en gantsch bereydtwillig waren aan de Republijke te bewijsen alle deselfde respecten / die Wy onder de vorige Regering aan Engelandt hadden betoont : en dat derhalven / aangesien dat sy een besonder Artijkel daar over wilden hebben / soo was het dienvolgens noodig van d'oudtste en ervarenste Zee-officieren aan beyde kanten te vernemen / op wat wijse dat men daar in geduurig had gegaan / om sulks in 't toekomende vast te stellen : en te meer / alsoo daar in geen vorige Tractaat gewag van was gemaakt.

De Conferentien / soo over dat Poinct als verscheyden andere / duurden etlijke dagen lang : alsoo men d'Engelsche Gecommitteerden in al die tijdt niet en konde brengen / om tot het voorgestelde Examen te treden / nochte te refereren / (niet tegenstaande de gereitereerde instantien onser Gedeputeerden) aan de decisie der Zee-luyden / so ten aansien van de Kusten en Plaatsen / daar het strijken tot die tijt in 't gebruyk was geweest / als van het getal der Schepen : waar in sy gewisselijk haar niet te soek souden hebben gemaakt / hadden sy konnen bewijsen / dat eenige Scheeps-vloot van d'onse voor een enkel Schip van Engelandt oopt hadde gestreken / gelijk sy eerst hadden gepretendeert. En op den 26. December O. S. daar aan volgende / leverden sy aan onse Gedeputeerden dit Artijkel / in plaats van het vorige / daar over sy niet eens konden worden.

In dit Artijkel / d'Engelsche Gecommitteerden niet konnende tot een exempel by brengen eenige Vloot / die voor een enkel Schip had gestreken / en dienvolgens hun pretensie niet goet maken / lieten sy uyt het woordt van Scheeps-vlooten, 't welk in het voorige Artijckel stondt / en lieten de saak hier by ongedecideert steken / dat de Schepen en het Vaartuyg / sonder meer te seggen. En eyndelijk / na verscheyden Conferentien over het gantsche Artijkel / is

1672. is men wederzijds accoort geworden / om geen verandering te maken / en sich by 't gebruyk te houden / sonder naarder determinatie. Het voornoemde Artijkel dienvolgens van woort tot woort luyde aldus:

Martius.

Quod naves & navigia dictarum Fœderatarum Provinciarum, tam bellica, & ad hostium vim propulsandum instructa, quam alia, quæ alicui è navibus Bellicis hujus Reipublicæ in Maribus Brittannicis obviam dederint, vexillum suum è mali vertice detrahent, & supremum velum demittent, eo modo, quo ullis retro temporibus sub quocunque anteriori Regimine observatum fuit.

Dat de Schepen en het Vaartuig der *Vereenigde Provintien*, soo wel Oorlog-schepen als andere, op de Brittische Zeën eenige Oorlog-schepen van dese Republijke ontmoetende, de Vlag sullen strijken, en hun Top-seyl laten vallen, op de selfde manier als voor desen is geschiedt onder de voorgaande Regeering.

Dit Poinct aldus afgedaan / en het gantsche Tractaat wederzijds geslooten en geratificeert zijnde / gaven Wy noch Onse generale Instructien aan onse Admiralen en andere Zee-voogden / in de eygentlijke woorden als te voren / geen reden altoos vindende om de minste verandering daar in te maken / nademaal het voornoemde Artijkel alles by de selfde conditie en stant als voren liet berusten; daar slechts by-voegende het geslooten Tractaat / om te dienen tot een regel voor onse gemelde Officieren. En alsoo daar nooyt in de voornoemde Instructien eenige Clausule had geweest / die de Hoofden onser Vlooten ordineerde de Vlag te strijken voor alle Engelsche Oorlog-schepen die haar souden ontmoeten / hebben Wy het daar ook niet bygevoegt / nadien uyt alle het verhaalde vaarblijkelijk is dat Wy daar geensins aan verplicht waren / en dat de Engelsche Gecommitteerden dat poinct al gedebatteert hebbende / daar niet langer opstonden; om geen ander oorsaak / van om dattet haar aan bewijs-redenen ontbrak tot bevestiginge van hun assertie.

Middelerwijle verliepender veele Jaren sonder eenig dispuyt of verschil te hebben over die saak / tusschen de Republijke van Engelandt en Ons. Sijn Majesteyt nu regeerende wierdt naderhandt tot sijn Kroon herstelt; en in het Tractaat met hem geslooten in 't Jaar 1662. wierdt het selfde Artijkel / met de rest daar tusschen in gevoegt / doch sonder eenige naarder verklaringe / 't zy mondeling of schriftlijk. In 't Jaar 1667. wierdt het van woordt tot woordt overgeschreven uyt het Tractaat van 't Jaar 1662. om te dienen voor het 19. Artijkel van dat van Breda; en in alle dese revolutien had'er noch nooyt eenig verschil geweest over desselfs uytvoeringe voor de Maant van Augustus 1671. als wanneer het Hof van Engelant goet dacht een Jacht in onse Vloot te senden / de welke / als gedacht / niet verre van onse Kust voor anker lag / en by een van onse Admiralen seylende / tweemaal met scherp op hem schoot / om dat hy sijn Vlag niet en streek / en het Top-seyl liet vallen; waar op gemelde Admiraal / die nopende de Vlag geen ander order had / dan in acht te nemen het 19. Artijkel van het Bredasche Tractaat / aangesien het voornoemde Artijkel niet en melde van geheele Vlooten / maar in 't gros slechts van Schepen sprak; en dat om de boven verhaalde redenen / behalven noch verscheyden andere omstandigheden daar onse Vloot toen onder lag / tot welke het Artijkel niet geappliceert konde worden; en met eenen begeerig zijnde sijn Majesteyt van Groot-Brittannien alle moogelijke respect te bewijsen / ging hy selfs aan boort op het Jacht (daar men by-na geen exempel van heeft voor een Admiraal / in actueel gebiedt zijnde) den Kapiteyn met alle bedenkelijke beleeftheyt aandienende / dat hy sonder een particulier order / een saak van sulk een gewichte op sich niet en dorste nemen; en by aldien dat sijn Majesteyt van Groot-Brittannien oordeelde dattet hem toe-quam / dat dit verschil tusschen haar stondt te decideren / die Meesters van hem en gemelde Admiraal waren.

Dit is de grove misdaat van onsen Admiraal; en daar Wy met soo grooten drift en passie

selfs

selfs mede worden beschuldigt; en dit is het onvergeeffelijk affront daar Wy schuldig aan zijn 1672.
door den Koning en de gantsche Engelsche Natie. Wat belangt het gene sy daar by voegen/ van
Onse bejegening op het selfde voorval/ daar toe sullen Wy bequamer gelegentheyt hebben op een Martius.
ander plaats van te spreken. En nopende de Dominien der Zeen/ en de gepretendeerde Tol ('t welk niemant kan seggen hoe sy 't hier ter plaatse ophalen) sullen Wy slechts met weynige woorden daar op antwoorden/ dat soo het een als het ander desen Oorlog geheel niet en raakt; en gelijk als in alles/ dat op de Ceremonie van de Vlag siet/ Wy niet voor hadden de minste verandering te maken/ en geen andere Rechters begeerden om het selve te reguleren en decideren/ dan d'oudtste en ervarenste Zee-hoofden: soo begeeren Wy ook geen nieuwe Privilegie voor de vryheyt van te Visschen/ en vorderen niets ten dien aansien/ dan Ons vast te houden aan 't gene tot noch toe het geduurig gebruyk is geweest/ en te behouden het gene gericht is geweest na de solemneele Tractaten/ by-na twee hondert Jaren herwaarts/ en 't geen d'Inwoonderen van onse Provintien/ onder alle veranderingen en formulieren van Regeering/ ongemolesteert geduurig hebben genooten.

NIet tegenstaande alle dese provocatien, soo hebben wy patientlijk verwacht satisfactie, niet soekende de Vrede van 't Christenrijk te disturbeeren om onse particuliere Ressentement, wanneer sy niet na-lieten haar devoir te doen, om de Alder-Christelijkste Koning tegens ons op te rockenen, van welke sy haar soo versekerden, dat voor twaalf Maanden haar Ministers hier ons daar mede dreygden.

HEt en is niet wel te begrijpen wat Provocatien hier gemeent worden/ waar over de Koning van Groot-Brittannien satisfactie met sulk een gedult had afgewacht/ dewijl hy ongewillig was de vrede van 't Christendom te prolongeren om sijn particuliere resentementen/ 't welk hem ook eenen anderen Ambassadeur aan Ons dede senden/ gelijk als kort daar aan verhaalt wordt; want soo sy daar mee te kennen willen geven d'affairen van Oost-Indiën en Surinam met het gepretendeerde affronteeren van sijn Majesteyts Persoon/ 't welk sy Ons te laste leggen; Wy hebben alreede doen blijken/ dat ten opsicht van dit alles het Engelsche Hof groote reden had om Ons veel eer te danken voor onse inwilliginge/ veel min dan over Ons te klagen: en dese tweede Ambassadeur daar sy van melden/ heeft daar noopt eens van gerept: 't welk nochtans/ in geval hun klachte wel gefondeert ware geweest/ t'eenemaal noodig ware/ ten einde Ons weygeren/ hunnen Oorlog had mogen gejustificeert hebben.

Maar in het tegendeel is het notoir/ dat sy niet sonder een mysterie Sir William Tempel te rugge ontboden/ die altijdt yverde den voortgang van al het gene het minste misverstandt tusschen beyde Natien mocht veroorsaken/ voor te komen of te stuyten/ en die altijdt door alle mogelijke middelen getracht had d'Alliantie (daar hy een geluckig instrument van was geweest) in haar geheel te behouden; om Ons een tijdt lang daar na een Gesant toe te senden/ de welcke nochte in sijn Memorialen Ons behandigt/ nochte in sijn private Conferentien niet eens gewag maakte van 't geen daar sy sedert soo veel gerucht om maakten. En soo dit geduldig afwachten op de saak van de Vlag slechts siet/ sullen Wy in de twee navolgende Artijkelen toonen d'onrechtmatigheyt deser klachte.

Ondertusschen het gene sy daar aan knoopen/ als dat Wy getracht souden hebben den Koning van Vrankrijk tegens sijn Majesteyt van Groot-Brittannien op te hitsen/ is soo verre van de waarheyt/ als de rest van hare beschuldigingen: wy en twijffelen niet of de gantsche Engelsche Natie sal meerder geloof geven aan de sincere protestatie die wy hier doen voor Godt en de Menschen/ dat wy niet eens de gedachten hebben gehadt/ van 't geen sy Ons te laste leggen/ dan aan het gene sommige Fransche Emissarissen vermoeden/ soo gantsch tegens alle waarschijnlijkheyt/ als waarheyt.

't Was dan soo verre met Ons daar van daan/ dat wy eenige secrete correspondentie met Vrankrijk souden hebben gehadt/ dat wy hare wapenen ons op den hals hebben gehaalt/ hierom alleen/ om dat wy een al te naauwen alliantie met den Koning van Groot-Brittannien hadden in-gegaan; en 't is voor gantsch Europa kennelijk/ of het Engelsche Hof/ dan of wy gemelde Alliantie best hebben onderhouden/ en wie van Ons beyde tot elkanders nadeel de Koning

1672. ning van Vranckrijcks vrientschap heeft gesocht. Sedert het afvaardigen van den Ambassadeur Montagu naar Vranckrijck/ ('t welck was in het begin van 't Jaar 1669) heeft de
Martius. swackst-siende lichtelijck konnen merken/ wie de Boesem-vrienden geweest zijn: en so wat na de geitereerde Ambassaadschappen van hun Grand-ministers/ als om het gene tot Douver was gepasseert/ mitsgaders de groote werbingen die sy in Engeland, Schotland en Yerland tegen ons/ aan de Franschen hadden vergunt/ souden wy gewisselijck seer licht-geloobigh moeten geweest zijn met Ons selven in te beelden/ dat wy by de Fransen in grooter estiem waren/ dan het Hof van Engelandt; wy/ die op de selfde tijt een considerable Vloot in Zee hadden/ tot bescherminge der Spaansche Nederlanden/ in kas van een tweede invasie/ en die ook by Engelant aanhielden/ om nevens ons ook een tot dien eynde in Zee te brengen/ om alsoo gesamentlijck te ageren/ en de Reputatie van d'Alliantie met den anderen ingegaan/ te maintineren en staande te houden: De Koning van Vranckrijk toen al geavanceert zijnde tot op Duynkerken.

Maar om d'onrechtmatigheyt van dese beschuldinge noch klaarder aan te wijsen; onse Ambassadeur in Engelandt Ons de weet aangedaan hebbende/ dat niet tegenstaande alle d'overtuygende bewijs-redenen/ die wy van het tegendeel hadden ingegeven/ sommige qualijck geaffectioneerde Persoonen nochtans/ soo den Koningh/ als de gantsche Natie sochten wijs te maken/ dat wy tegens onse engagementen onder de hant met den Koning van Vrankrijk tracteerden. Wy gaven hem van stonden aan order/ om uyt onsen naam aan sijn Majesteyt van Groot Brittannien te verklaren/ dat om de valscheyt deser geruchten/ die tot ons nadeel wierden uytgestroyt/ te doen blijken/ en om gedachte Majesteyt essentiele en ontkennelijke bewijsen te geven van d'oprechtigheyt onser intentien/ Wy gereet waren in soodanige Alliantie met hem te treden/ als hem goet dacht/ hoe naauw deselve oock mochte zijn/ en noch vry verder te gaan/ als wy tot noch toe alreede hadden gedaan/ tot securiteyt van de Vrede in Europa.

't Is sulcks/ dat de geretireerde presentatien van onsen Ambassadeur met smaatheyt wierden verworpen: doch wy konden Ons naaulijks inbeelden/ dat na dit ons procederen het Hof van Engelant ons/ zedert te laste konde gelegt hebben dreygementen/ die seer wel wisten dat op enkele inbeeldinge waren steunende/ en daar wy niet schuldigh aan konden zijn/ op een tijt/ als wy Ons sochten naauwer te verbinden: en daar hare verborgene intriguen met de Fransen/ om den bystant der selve tegens Engelant te verwachten/ Ons al te wel bekent waren.

OP 't laatste niet meer van haar hoorende, fonden wy een ander Ambassadeur aan haar, welke naar diverse dringende Memoriale overgelevert in onse Name, geen Antwoort kon bekomen, tot dat hy hadt verklaart sijne revocatie, doen presenteerden sy een Papier tot dit effect; dat in dese conjuncture sy wilden consenteren om voor ons te strijken, indien wy haar wilden assisteren tegens de France, conditionael, dat het nooyt so plaats soude hebben tot haar prejuditie hier namaals.

HUn manier van spreken hier/ van haar tweede Ambassadeur te zenden, schijnt in sich te vervatten/ dat dese klaagde/ op de gewoonlijke wijse/ van alles daar het hun geliefde Ons mee te beschuldigen in hun Manifest; ofte dat Sir William Temple sijn klachte over de saak van de Vlag alreede gedaan had/ sonder daar eenigh antwoort op bekomen te hebben. Wat het eerste belangt/ Wy hebben 't alrede doen blijken/ hoe verre sulks van de waarheyt afwijkt: En wat Sir William Temple aangaat/ het sou hem swaar gevallen hebben/ by Ons klachtig geweest te hebben over 't geen niet gebeurt en was/ dan dicht aan het Jaar na sijn vertreck. Maar om niet langer op contradictien te staan/ die meer als op een plaats in dit Manifest te vinden zijn/ en om t'antwoorden op 't geen sy allegeren. 't Is waar/ Wy en hebben niet eerst naar Engelant gesonden op het dispuyt van de Vlag: en gelijk Wy niet vernoegt waren dat onsen Admiraal het 19 Artijkel van het Tractaat tot Breda geviolcert had; so heeft het Ons ook goet gedacht/ de klachte des Konings van Groot Brittannien af te wachten/ in kas sijn Majesteyt mocht oordeelen het respect dat wy hem schuldigh waren/

1672. waren / niet en hadden betaalt; te meer / alsoo de Propositien die de Heer Boreel, onsen 1672.
Ambassadeur / aan sijn Majesteyt en sijne Ministers had gedaan / (kort te vooren eer dat
Martius. van de Vlagh voor-viel) om daar over met haar in conferentie te treden / wierden verworpen / onder pretext / dat Ons een Ambassadeur zou toegesonden worden. En toen eyndlijk Sir George Downing van sijn gedachte Majesteyt quam / deden Wy verklaringe / tot Antwoort op het Memoriaal / ons op den $\frac{7}{17}$ Januarij overgelevert / dat aan alle onse Admiralen en Opper-hoofden een stricte Order was toe-gesonden / om punctuelijk t'observeren / en haar te reguleeren na het 19de Artijkel van het Tractaat tot Breda geslooten met sijn Majesteyt van Groot-Brittannien; en dat Onse intentie was / dat het Ons zou dienen tot een staande regel / in alle dessels omstandigheden. Doch nadien de staat van questie op d'uytvoeringe van een Artijkel sagh / waar op gedaane klachten wierden geformeert / soo stont t'aanmercken / 1. Dattet voor Ons niet en bleek / dat generale Scheeps-vlooten daar onder wierden begrepen / en dat niet anders als Schepen en allerley Vaartuig / sonder eenige bepalinge / daar in wierden verhaalt. En ten tweeden / dat men het zou doen Eo modo, quo ullis retro temporibus unquam observatum fuit: Op soo een wijze / gelijck men het voor desen gepractiseert heeft.

Op het eerste Poinct / om den rechten sin van het voornoemde Artijkel te toonen / gebruykten Wy een gedeelte van de boven-verhaalde Argumenten. En wat het tweede belanght / Wy hebben andermaal gemelde Ambassadeur aangeboden / soo 't den Koning sijnen Meester geliefde / een nauwer ondersoek van het gewoonlijk gebruyk des Vlags t'aanveerden / en in geval men bevondt dat onse Vlooten oit voor een enckel Engelsch Schip hadden gestreken / Wy souden erkennen dattet recht waare / en daar niet verder over disputeren.

Dus verre sach Ons antwoort op de staat van questie / en bewesen met hoe weynigh reden wy beschuldigt wierden van het Tractaat tot Breda geviolleert te hebben. Maar wy gingen noch al verder: En hoewel wy seer wel wisten / dat men in het ondersoek / 't welk wy voorstelden / nooyt zou bevinden dat Onse generale Vloot voor een enkel Schip had gestreeken; dies niet te min op het voornoemde ondersoek ('t welk niet dan tot ons groot voordeel had konnen uytvallen) niet langer staende / verklaarden wy dat op het vertrouwen dat wy hadden op de sincere en bestendige vriendschap des Konings van Groot-Brittannien / en verhopende te sullen volbrengen het gene daar hy aan verplicht was / volgens het vijfde Articul der Triple Alliantie, in geval Vrankrijk Ons quam beoorlogen / hebben wy vrywillig toegestaen / dat soo wel Onse gantsche Vloot als onse particuliere schepen voor een enkel Oorlog-schip / voerende de Vlag van sijn Majesteyt van Groot Brittannien / soude strijken; om daar door aen sijn gedachte Majesteyt te geven de hoogste proeve van respect en eere / die wy t'allen tijden wilden trachten te bewijsen aan soo een grooten Monarch; presenterende met eenen aan sijn Majesteyt op een seeker Reglement daar over met hem te willen accorderen / om also alle dispuyten en controversien in het toekomende te prevenieeren.

Dit is in 't korte de substantie van d'antwoort die wy op Sir George Douwnings Memoriaal gaven; welke d'instellers van het Manifest / de benaminge van belachelijck geliefd hebben te geven / daar sy wel wisten dat sy met geen reden altoos deselve konden tegenspreeken; als of sy tot verdediginge van hun Oorlog niet anders by te brengen hadden / dan Ons impertinentlijk quanswijs spreeckende in te voeren / en te doen seggen / het geen wy nooit eens gedacht hadden.

Maar dese Heeren en seggen Ons niet / dat / om de saak niet grondig t'examineeren / en serieuse debatten te schuwen / ('t welk buyten twijffel den dek-mantel die sy sochten / en van nooden hadden om haar woort met de Fransen te houden / zou wech-genomen hebben:) gemelde Ambassadeur Downing geordineert wiert van Ons niets aan te nemen / dan / na een seeker getal van dagen hem voor-geschreven / en die sy wel wisten al te kort waren / om daar in een Antwoort van soo een gewichte vaardig te hebben / onder soo een forme van Regeering als d'onse / alwaar de distantie der Ledemaaten / welke een decisive stem hebben / de genomene Resolutien vry draalende houd; so dat / toen Onse Antwoort hem gebracht wierd /

1672. hy deselve niet wou aannemen / onder pretentie datse te laet quam / en daer sy in dit Manifest hun patientie soo hoog extolleren / konden wy niet eens gehoor krijgen / en dat enkel om dese oorsaak / om dat Wy niet eenige weynige uuren vroeger gesprooken hadden: en derhalven op het afslaen des Ambassadeurs wierden wy genootsaakt Onse antwoort directelijk aan den Koning sijnen Meester te senden / hoewel niet met veel beter succes.

Martius.

SEdert de wederom-komst van onse Ambassadeur, hebben sy een Extraordinary aan ons gesonden, welk op een extraordinare manier ons te kennen gaf, geen vorder satisfactie konde offereeren, tot dat hy te rugh aan sijn Meesters had geschreven.

MEt haar selven steets vrolijk te maken / en te kittelen met een koude allusie op den Character van onsen Ambassadeur, willen sy hun bejegening justificeeren; doch haar onverwinnelijke obstinaathept in te weygeren / met hem te treden in reguliere conferentien over het gene hy haar aan te bieden had / sal best blijken uyt het navolgende.

Onse antwoort op het Memoriaal van Sir George Downing (welke hy weygerde t'ontfangen) aan sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, overgelevert zijnde door onsen Ambassadeur / ontfing hy een Replijcq van 't Hof van Engelant / waar in sy klaagden dat ons antwoort niet min dan vernoegende was / en vervult met donkere en dubbelsinnige woorden / nevens eenige andere objecten van gelijken aart. Waar op het ons goet dacht een extraordinary Ambassadeur naar Engelandt te senden / met volkomen macht om te verklaaren het gene donker of twijffelachtig mocht zijn / en dienvolgens daar by te voegen 't geen noodigh waare tot uytdrukkinge van onse oprechte intentie en meeninge; welke was om noch vry verder te gaan dan tot noch toe was geaccordeert ten opsicht van de Vlag. In de eerste conferentie die gedachte extraordinary Ambassadeur nevens onsen Legier / met d'Engelsche Ministers hielden / gaven sy haar te kennen de orders van Ons ontfangen / en haar verseekert hebbende / dat sy bereydwilligh waren / om uyt onsen naam 't gene donker en dubbbelsinnig mocht zijn in onsen antwoort / te verklaren / (sonder gedachte Ministers daar toe te konnen brengen / om t'allegeeren wat sy daar in defect vonden) presenteerden sy haar een ontwerp van een articul / of een wijdloopiger Declaratie in geschrift / nopende de saak van de Vlag / waar in uytdrukkelijk wiert verhaalt / dat onse gesamentlijke Vlooten / soo wel als onse Schepen in 't bysonder / eenige Oorlog-schepen / die de Vlag van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien voerden / ontmoetende / de Vlag souden strijken en het Top-zeyl laten vallen ('t welk men achten sou te zijn de volkomenste en krachtigste verklarende clausule / die men tot het 19. Bredaasche Articul sou konnen voegen) sonder het selve aan de zijde van Engelandt te hechten / ofte te doen dependeren aan eenige conditie ofte eysch / hoedanig dat het ook sy. Waar op onse gedachte Ambassadeus van d'Engelsche Gecommitteerden begeerden te weten of een soodanige declaratie sijn Majesteyt mocht voldoen / soo ja / dat sy gereet stonden om die t'onderteekenen: Maer d'Engelsche Gecommitteerden antwoorden / dat sy een antwoort op des Konings boven-verhaelde Memoriaal (ofte Replijcq) gedateert den $\frac{1}{11}$ Febnuary waren verwachtende / en geen Papieren die niet onderteekent waren vermochten aan te nemen; en onse Ambassadeurs daar op weygerende het selve t'onderteekenen / aleer sy wisten of het vernoeging mocht geven / wierd alsoo de conferentie af-gebrooken sonder wijder onderhandelinge. Doch naderhand onse voornoemde Ambassadeurs reflectie nemende op de strictheyt van de Orders die sy van Ons hadden ontfangen / soo is 't dat sy (om niet na te laten 't geen mocht dienen tot bewijs van de sinceriteyt onser intentien / en het respect / welk wy den Persoon van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien toedroegen) resolveerden alle andere consideratien over 't hooft te sien / en hebbende op-gestelt en geteekent een Memoriaal: (waar-in gedachte Declaratie was vervat / met belofte van noch naarder verklaaringe / in geval dat sy 't noch dubbelsinnig ofte duyster mochten oordeelen) hebben sy op nieuw conferentie versocht om het selve aan de Gecommitteeerden te behandigen: doch dese voorsiende dat sulk een inwilliging in onse Ambassadeurs voor hun dessey-

nen

1672. nen een groote hinder-paal mocht zijn / en de Rupture stupten / soo 't aan den dagh quame / en sy daar over twee conferentien hielden; waren soo kloek / dat sy hun Declaratie des Oorloghs deden lesen / en door goet keuren in des Konings Raadt / tot dien eynde / en met groote precipitantie extraordinaris beroepen / en dat een uur te vooren / aleer sy onse Ambassadeurs hadden geapponteert tot de Conferentie hun toegestaen: invoegen / dat toen onse Ambassadeus ter plaetse der Conferentie quamen / hun aangeseyt wierd / Dat sy al te laat quamen, en dat men even te vooren een resolutie genomen had tot den Oorlog, en sulks beslooten was in sijn Majesteyts Raadt. Waar op de Engelsche Gecommitteerden het Papier door onse Ambassadeurs geschreven / weygerden aan te nemen / genegen nochtans zijnde / geduurig het selve over te leveren / schoon dat sy van de verklaringe des Oorlogs de weet hadden. 1672. Martius.

Men kan lichtelijk denken / hoe verbaast onse Ambassadeurs stonden op dit ontfangen bescheyt; en wy staan ook niet min verset / siende dat het Hof van Engelandt / na alle arbeydt door Onsen Ambassadeur extraordinary tot voorkominge der Rupture aangewend / hem nu soo sonder reden beschuldigen aan haar verklaart te hebben / dat hy door nader informatie van Ons bekomen te hebben / sijn Majesteyt van Groot-Brittannien geen satisfactie konde bieden.

SOo dat wy nu despereerende van een goet effect, of verder handeling, wy geconstringeert zijn om de wapenen op te nemen tot maintenu van onse oude Prerogative van onse Kroonen, en de eer en securiteyt van onse Koninkrijken, ons verlatende op Godt, dat hy ons assisteeren sal in onse rechtvaardige onderneeminge, alsoo wy geen middel hadden gelaten ons Volk te beschermen van de loosheyt van die Natie in Vrede, als by de Manhaftigheyt van onse Onderdanen in Oorlogh.

Daarom hebben wy goet-gevonden te declareeren, gelijk wy declareeren by desen, dat wy den Oorlog willen voort-zetten, soo ter Zee als te Landt, tegens de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden en alle haar Onderdanen en Inwoonderen: by dese willende onse waarde en zeer geliefde Broeder den Hartogh van Jork, onse Hoog-Admiraal, onse Stede-houders van alle onse Provintien, Gouverneurs van Forten en Garnisoenen, en alle andere Officieren en Soldaten onder haar ter Zee en te Lant, te opposeeren alle de onderneemingen van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden of haar Onderdanen, te doen en excuteeren alle Actien van Hostiliteyt, in vervolgh van de Oorlog tegen de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, haar Vassalen, Onderdanen en Inwoonderen, willende dat alle onse Onderdaanen daer kennisse van hebben, welcke wy van nu aan strictelijck ver-

AL het geen Wy tot noch toe in 't algemeen hebben gesegt / in 't particulier het trouhertigh verhaal van 't gepasseerde in London, tusschen Onse Ambassadeurs en d'Engelsche Ministers, geeft genoeg te kennen / met wat recht sy Ons hier beschuldigen / als dat wy den Koning van Groot-Brittannien souden gedwongen hebben de Wapenen t'aanveerden / met hem t'ontneemen (soo sy voorgeven) alle hope van eenige satisfactie door een Tractaat te bekomen. Naderhand en is 't niet te verwonderen / dat sy haar soo verseekert houden van de Goddelijke hulpe in hun rechtvaardige onderwindingen. So een godtsaligen Oorlog kan niet dan wel gelukken.

Dit moet men evenwel niet vergeten / dat (gelijk Wy te vooren geseyt hebben) sy in dat selfde oogenblik toen sy Godt tot getuygen over onse obstinaatheyt riepen / en dit Manifest in den Raadt geleesen en geapprobeert wiert / sy een uur daar na onse Ambassadeurs waren verwachtende / van de welke sy te voren wisten / dat sy alle behoorlijke satisfactie souden bekomen: En ook / dat dese Raadt met sulk een precipitantie ofte verhaasting tot geen ander eynde beroepen wiert / dan om de devoiren onser Ministers vruchteloos te maken / en de Negotiatie niet vorder in te ruymen.

Voegt hier noch by / indien d'Oorlog die 't Hof van Engelandt tegen Ons aangevangen heeft / soodanig zy / dat sy 't niet voorby konden /

1672. Martius.

verbieden, op pene van de doodt, geen correspondentie of communicatie te houden met de Staten Generaal of haar Onderdanen, die alleenlijk uytgesondert, welk daar toe genecessiteert zijn tot het transporteren van haar personen en goederen uyt de voornoemde Vereenigde Nederlanden.

Wy verklaren en geven ons Koninglijk Woort, dat alle sulke van de Duytsche Natie die haar onderdaniglijk comporteren jegens ons, en niet correspondeeren met onse Vyanden, zullen verzekert zijn in haar Persoonen en Goederen, en vry van alle molest van wat nature.

konden / en selfs niet voorgenomen hadden; tot wat eynde sonden zy / etlijcke Maanden voor de rupture / Ministers naar 't Hof van Sweden en Brandenburgh? Was 't om die Prinsen te persuadeeren dat zy Ons vaster souden bystaen? ofte meenen zy / dat hun negotiatie Ons t'eenemael vreemt was? Willen zy Ons en de Werelt doen gelooven door een ingewikkelt vertrouwen / dat hun secrete intelligentie met Vrankrijk begon met desen Oorlogh / en dat sy 't op ons verderf niet hadden aangeleyd / lang voor die tijt? Het is geheel Europa kennelijk genoeg / wat tot dien eynde al in 't werk is gestelt; en sonder eens te rugge te keeren na min publijke verbintenissen / en al langer geleden / (als dat van Douver mocht zijn) selfs in de bygevoegde Articulen / daar men in het Franse Leger over accoort geworden was / en waar van d'Engelsche Plenipotentiarissen selfs een Copy sonden aen den Prins van Orangien, erkennen zy een Tractaat alreede tegen Ons gesloten te hebben op den $\frac{4}{14}$ Februarij 1672. te weten twee Maanden voor de rupture / so wel als sy te vooren wisten / hoe verre wy met haer mochten gaen.

Eyndelijk / om te doen blijken / dat hun verklarende Oorlog niet min dan op de nootwendigheyt / daar sy van seggen / gefondeert was soo staat te noteren / dat sy Ons den Oorlog aan-deden / aleer dat syse verklaarden; en door een ongehoorde manier van procedeeren / onse Coopvaardy-schepen / uyt de Straat komende / alreede hadden aangetast / en dat op dien selfden tijdt toen Wy haar een Amssadeur extraordinaris hadden toegesonden / om hun satisfactie over hun voornaamste klachten aan te bieden / en sijn Majesteyt van Groot-Brittannien te verwittigen / hoe seer Wy genegen waren sijn vriendschap te behouden.

VOrder verklaren Wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenighde Nederlanden, 't zy uyt affectie tot Ons, of ons Gouvernement, of door oppressie die sy daar ontmoeten, in onse Koninghrijk komende, die sullen by Ons geprotecteert werden in haar Persoonen en Goederen.

WAt belangt de Protectie / die alhier belooft wort aan soodanige Onse Onderdanen / welke haar in de Koninkrijken van sijn Majestieyt van Groot-Brittannien mochten laten overvoeren / daar en hebben Wy niet tegen: En al wat Wy hier op seggen konnen / is / dat Wy als noch geen groote ontblootinge van Volk / door het vertekken onser Inwoonderen / in onse Provintien gewaar zijn geworden / nochte dat sy tot noch toe de heerschappy onser Nabuuren voor d'onse gepresereert hebben.

EN alsoo Wy verbonden zijn by een Tractaat, de Vrede te onderhouden, gemaakt tot *Aix la Chapelle*, of Aken, verklaren Wy finaalijk, dat, niet tegenstaande de voortzetting van desen Oorlog, so willen wy onderhouden de oprechte inhoudt en meeningh van dat Tractaat, en dat in alle de Alliantien, welcke Wy sullen maken in 't vervolg van desen Oorlogh, hebben Wy, en willen sorgh dragen, deselve te preserveren onverbrekelijk, 't en zy contrary daar toe geprovoceert of getergt.

HEt slot van dit Manifest is niet min verwonderlijk dan het ander; en by aldien dat de instellers daer van noch soo weynig sorge gedragen hadden voor hun reputatie / so hadden sy wel behoort (soo 't mooglijk ware geweest) de geheuchenis van de Triple Alliantie, en van het Tractaat tot Aken versmoort te hebben / dan Ons so ontijdig erinneert te hebben / hoe weynig sy hunne beloften hebben geacht / en de solemneele verbintenissen die sy so met de Kroon van Spangien / als met Ons hadden in-gegaen. En voorwaar/

1672. waar / men kan sich qualijk inbeelden / dat 't haar ernst is / als sy Ons seggen/ dat sy d'oprechte meeninge en oog-wit van de Vreede van Aken willen maintineeren / en d'insichten daar van ongevioleert houden / daar sy in een Ligue met Vrankrijk zijn getreden / om een inval te doen in onse Provintien / en veel meer een gevaarlijken Oorlog hebben aengesteken/ dan die tot Aken gecomposeert wierd. 1672. Martius.

Maer om van d'oprechtighept deser Declaratie bequamer te oordeelen; en op dat 't blijke hoe verre het Hof van Engelant d'insichten van het gemelde Tractaat onderhouden heeft / begeeren wy dat de Leser reflectie neme op de navolgende aanroeringen/ daar wy niet wijdloopig van derven spreeken/ om niet verdrietig te zijn. Dit enkel Hooft-stuk alleen een Manifest vereysschende / soo men het vol uyt sal verklaren.

. Het eerste dat t'aanmerken staat / is / dat het Tractaat van Aken slechts een opvullinge en voltoyinge was van de Triple Alliantie, waar in alreede bestemt en veraccordeert is geweest al wat tot Aken verricht wiert; en dat gevolchlijk die twee Tractaten niet en konnen verdeelt worden / en behoorden aangesien te werden als een enkel Tractaat/ hoewel op verscheyden plaatsen en ettelijke maanden daer na geslooten; oversulks kan het Hof van Engelandt niet pretendeeren het Tractaat tot Aken na gekomen te hebben / ten sy dat sy op dien selfden tijdt konnen doen blijken / dat sy de Triple Alliantie niet en hebben gevioleert / en het rechte eynde daar van aan haar kant hebben nagekomen. Wijders is te noteeren dat 't sijn Majestept van Groot-Brittannien was die gemelde Alliantie voorsloeg / hebbende tot dien eynde Sir William Temple aan ons gesonden / die ernstelijk by ons aandrong om aan te spannen met den Koning sijnen Meester tot stuytinge van den voortgang der Fransche Legers / en tot herstellinge van de ruste des Christendoms / een macht te bepaalen / welke aan alle hare Nabuuren soo veel jalousye veroorsaakte.

3. Dat wy door de krachtige argumenten van gemelde Sir William Temple overwonnen zijnde / al wat hy van Ons begeerde / toestonden : doch gelijk wy niet anders en konden dan voorsien dat sulk een Alliantie Vrankrijk sou verbitteren en met quade consequentien vergeselschapt mocht gaan / begeerden wy op dien selfden tijt / tot onser beter verseekering/ Ons naauwer met Engelandt te vereenigen / en slooten met haar een defensive Ligue / welke wy nooit / zedert des Konings restauratie/ dan op die tijt konden bekomen : niet eens denkende dat daar op eenig gevaar konde volgen/ in aan te spannen met sijn gemelde Majestept / en Ons te schikken na sijn begeerten.

4. Dat op dien selfden grond/ toen Sweden geadmitteert wiert in deselfde Alliantie/ die daar van daan de naam kreeg van Triple, in het tweede en derde Artikel met uytgedrukte woorden gestipuleert wiert / datter / om dese Alliantie op een vaster fondament te stabilieeren; tusschen de over-een-komende partyen een bondige en sinceere vriendschap altijdt gehanthaaft zou worden / en dat om die te cultiveeren / en metter daat / en in sinceritept t'onderhouden / ieder een der voornoemde bondgenoten malkanders heyl en voordeel zou behertigen/ en voor soo veel in hun vermogen was / van alle schade en gevaar bevrijen ; tot welken eynde ook alle de Tractaten en wederzijdsche verbintenissen in hun geheel souden bewaert en ongeschonden blijven. En in het 5. Articul wiert 'er by gevoegt/ dat in geval de voornoemde goede intentien der geconfedereerde by eenige andere Staat ofte Koning niet wel opgevat mochten worden / en dat daar over eenige der geconfedereerden eenig onheyl ofte Oorlog mochte overkomen / d'ander twee souden gehouden zijn / met alle mooglijke vigeur hem ter zee en te lande t'assisteren / en hare Auxiliare Benden niet t'huys t'ontbieden / al eer sy hem vergoedinge gedaan hadden / en het gevaar over was.

Nu vragen Wy de Instellers van het Manifest / of sy met de Fransen verlof te geven / om in Engelandt, Schotlandt en Yerlandt soo sterk te werven/ (daar sy wel wisten dat sy 't op ons gemunt hadden) ons heyl en voordeel / gelijk sy verplicht waren / begosten te bevorderen ? Of hun secrete Intrigues met de Fransen, en Verbintenissen die sy met gemelde Kroon hadden / sy/ soo als sy 't noemen / cultiveren de sincere vriendschap die sy Ons hadden belooft ? En hoe verre haar comportement in de Hoven van Sweden en Brandenburg / was over-een-komende met de verplichtingen daar sy sich mede verbonden hadden / om ons te

1672. preserveren of te behoeden soo vele sy konden / van het pericul daar sy ons mede dreygden? 167
En eyndlijck / of sy haar selven inbeelden / dat sy de Defensive Ligue, met Ons geslooten / eerlijk hebben volbracht / met Ons / de eerste van allen / te breken / sonder eenige provocatie aan onse kant?

Martius.

Maar het en is niet alleen ten opsicht van Ons / dat het Hoff van Engelandt de Triple Alliantie niet en heeft geobserveert: Sy hebbense in andere opsichten en by andere voorvallen al immers soo weynig geacht. Hoewel dan / volgens het 7de Articul van het Tractaat tot Aken, alle Koningen / Potentaten en Prinsen / van rechtshalven hadden behooren in guarantie te treden / tot volvoeringe van gemelde Tractaat / dat is met andere woorden/ om in de Triple Alliantie te treden / waar in het selfde alreede gecontracteert had geweest; en dat de Sollicitant van 't voornoemde Tractaat / de Koning van Groot-Brittannien , (terwijl dat zijne Ministers andere gedachten hadden) verscheyde Duytsche Prinsen had versocht om in de selfde Alliantie te treden: niet te min / toen de Keyzer kort daar aan daar toe begeerde geadmitteert te worden / waren de persuasien der Fransen so krachtig / dat sy 't in Engelant / na voorgaande belofte / afsloegen; en het voornoemde Hoff begost te vermoeden/ dat sy de Vreede al te wel bevestigt souden sien / (verre van daar / van in hun eerste yver te volharden) en de maintineeringe van de reputatie van een Ligue / van haar eerst zijnde afkomstigh.

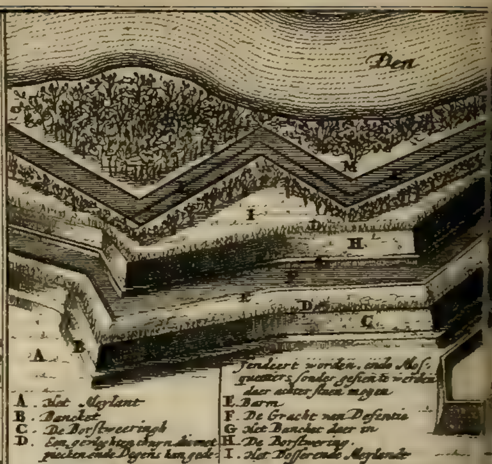
Eyndlijk / nademaal dat het voornaamste insicht der Triple Alliantie was / om de Vrede in 't Christendom vast te stellen / en dat de jalousie / door de grootheyt van Vrankrijk in verscheyde Prinsen veroorsaakt / tot dese onderlingen vereeniginge aanleydinge had gegeven / en dat sulks in 't bysonder het Hoff van Engelant bewogen had om daar de eerste opening van te doen / soo konde het voornoemde Hoff niet opentlijker om verre stooten al wat sy te voren hadden gedaan/ nochte de Triple Alliantie directelijker violeeren/ dan met het gantsche Christendom / gelijck sy gedaan hebben / in een lichte vlam te stellen / en met soo grooten yver voor te staan de Wapenen van een Prins/ in wien te deprimeeren of onderdrukken/ sy etlijke Jaaren roemsuchtigh waaren geweest.

En nu / na all' het verhaalde ('t welk Wy verhoopen dat voor yeder onpartijdig ooge sal blijken / dat Wy d'on-edelmoedige licentie onser Weder-partijen niet en hebben gebruykt/ in assurant vast te stellen al wat tot hun voorneemen dient / sonder de minste schijn van waarheyt van sulks t'ondersteunen: Maar Wy hebben ons selven strictelijk bepaalt en nauw gehouden aan de Materie van daat; gejustificeert met authentijke Origineelen / en met sich voerende een onversadelijke Selfs-demonstratie/) beroepen Wy ons op de gantsche Werelt / of 'er iets aan onse kant geschiet zy / 't welk met waarheyt geseyt magh worden te zijn een infractie of inbreuk van het laatste Tractaat tot Breda / en van de H. Triple Ligue, soo religieuselijk in-getreeden tot d'algemeene onderhoudinge van de Vrede en behoudenis van gantsch Europa; en alhoewel dat Wy / door de goedertierentheyt Godts / die miraculeuslijk de desseynen onser Vyanden gestupt heeft / tegenwoordig in een stand zijn / van ons selven te defendeeren / (gesamentlijk met onse Geallieerden / met de welke Wy nauw vereenigt zijn /) en hebben geen oorsaak om te wanhoopen / of onse Wapenen sullen altijt vergeselschapt gaan met dat succes / 't welk de rechtvaardige Godt doorgaans verleent aan so een gerechtige saak / nochtans altijt bereyd zijnde / om ons immer en altoos te voegen na de gewenschte middelen om Vrede te bekomen met alle onse Nabuuren; en hebbende noch particulierder inclinatien / om alles aan te gaan / dat tot aanleydinge mocht dienen van een recht verstand met het Koninkrijk van Engeland (welks vriendschap Wy seer ernstelijk begeeren / en immer sullen achten voor de grootste Zeegen in de Wereld /) so is 't / dat Wy alhier in d'eenvoudigheydt onser herten / en uyt een vertrouwen op onse eygen oprechtigheydt / de sinceriteyt van dese onse defentie / submitteeren het oordeel van d'Engelsche Natie in 't algemeen/ en noch meer in 't bysonder aan het Hooge en Eerwaardige Hof van 't Parlement/ als representeerende het gantsche lichaam der Natie / welke wy niet alleen gewilliglijk tot volkomene Arbitrateurs van alle d'ongelukkige verschillen tusschen het Hof van Engelant en Ons willen stellen; maar souden het ook reekenen voor den allerspoedigsten stap tot een

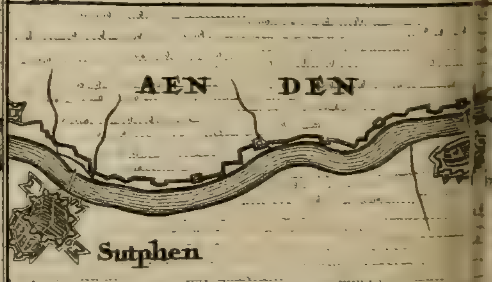
gelukkige

Vollen hove
t' Olde Hurs
Zuyder Zee

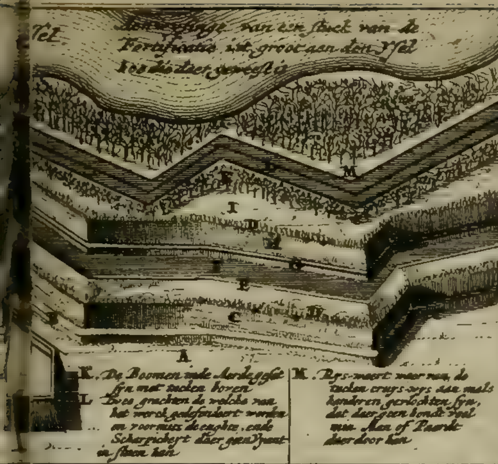

Block-zyl
Kolck

Den
A. Het Meylant
B. Bancket
C. De Borstweeringh
fendeert worden, ende Mosquetiers sonder gesiente worden daer achter staen mogen
E. Barm
F. De Gracht van Defentie
G. Het Banchet daer in
H. De Borstwering.
I. Het Bosserende Meylande

Aernhem
Yssel-oort
FORTIFICATIEN

AEN DEN
Sutphen

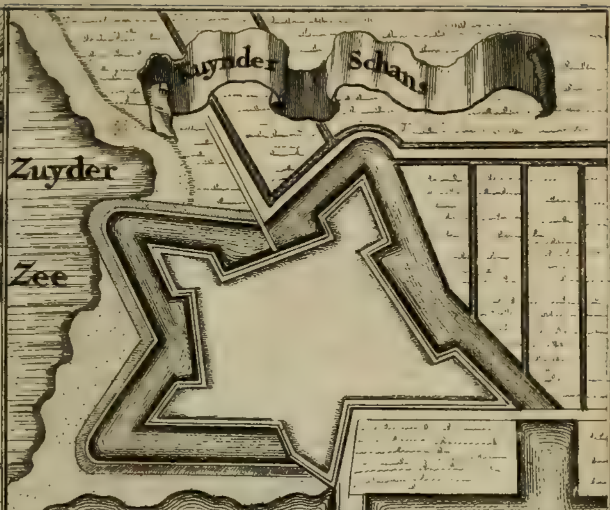

YSSEL.
Hattem

Fortificatie uit groot aan den Yssel
K. De Boomen inde Aerdegghe
syn met tacken boven
L. Twee grachten de welcke van
het werck geleffendeert worden
on voormits de enghte, ende
Scherpicheyt daer geen Vyant
in stoen kan
M. Rys-waert waer van, de
tacken cruys-wys aan mals
kanderen gevlochten syn,
dat daer geen konde veel
min Man of Paerde
daer door kan

burg

Den Yssel
venter

Campen

Schans
Zuyder
Zee

Swarte
sluys

1672. gelukkige accommodatie/ by aldien dat sy (die toegestaan moeten worden de beste Rechters van dese Controversie te zijn) de moeyte wilden nemen om recht onderschepd te maken tusschen het ware interest van de Natie (welke sy representeeren) en de artificieele of konstige loosheden en pretexten van sommige weynige quaat-aardige Menschen/ dewelke (om eenige valsche voorneemens van hun eygen / seer weynig over-een-komende met den plicht die sy soo Gode als hun Vaderlandt schuldig zijn) desen Oorlog hebben gepractiseert / siende op insichten alsoo verderflijk voor Engelandt als desen Staat.

Martius.

Den Oorlog / aldus gedeclareert zijnde / wierd in Engeland met immer soo veel tegen-zin der inwoonderen / als hier te lande opgenomen / en hoordemen alomme / in het openbaar kleyne en groote / het Hof te verbloecken: schrijvende seker groot Heer aen zijn vriend tot Oostende / dat Engeland immer soo veel tranen stortede als Nederland, ten was geen Nationalen, maer alleen een Hovelingen krijg, waer aen de Religie, het goed en Bloed der onderdanen tegen haare wille, soo noodeloos soude verspild werden, enz. Maar het Engelsche Hof 's Konings Stale- en Vrankrijks Silver-degen op zijde hebbende/ verstelde en bekreunde sig weynig om het Tonge- en Penne-geweer; maar preste met meerder strenghehd / dan in de voorige Oorlogen/ alomme soo heftig/ dat gantsch Engeland door / het volk te landewaart in-vlugte / en door hard-dreygende plakkaten in-geroepen / en gewapenderhand opgesogt werdende / ontsagen sig veele niet 's Konings bedienden self met Wapenen tegen te staan / roepende over-luyd / niet tegen hunne geloofs-verwanten te willen veggen; maar, soo men aan haar trouwe of manhaftigheyd twijfelde, als was hier uyt haar weygering ontstaande, men hadde haar slegts tegen de Franschen aan te voeren, willende sy ook in zulken gevalle gaarn, sonder maandgelden, den Koning en de Natie hun bloed op-offeren. Maar gelijk het Hof/ zonder het Parlament / den Oorlog konde verklaren / was het selve nog veel minder bekommerd om de klagte van het volk / die men vast alomme op dede vangen / en geboeit Scheep smijten; van waar sig ook vele in 't water begevende / te lande swommen / en van welke men ook verscheydene in Nederland gesien heeft. Nevens de declaratie van den Oorlog, gaf zijne Majesteyt een andere uyt / die even onverwagt als de eerste / de Engelsche Patriotten niet weynig ontsteld heeft / zijnde een vergunninge van vryheyd en tolerantie in de Religie. By welke declaratie zijne Majesteyt te kennen gaf/ dat hy/ hebbende nu 12 Jaren gearbeyd / omme de discrepantie in Religie van zijne Onderdanen weg te nemen/ dog vergeefs/ nu geresolveert heeft zijn Opper-magt in Kerkelijke zaken te gebruyken/ en dien-volgende verklaart / dat de Kerke van Engeland zal blijven by haar Leeringe, Discipline en Gouvernement, en de publijke Kerke zijn; maar dat anders alle andere Acten en Wetten tegens de Nonconformisten sullen wezen gesuspendeert; en zelf/ omme alle onwettelijke Vergaderingen voor te komen/ dat zijn Majesteyt haer sal geven genoegsame plaatsen / om yeder zijn Gods-dienst in te plegen / die voor alle Perzonen sullen open staan; in al 't welke alleen uyt-genomen werden de Roomse / aan welke geen publijke plaatsen toegestaan werden/ maar d'exercitie in haar private Huyssen, en vorder vernietiging van alle Wetten, die tegens haar zijn/ enz. Geheel anders/ en veel gemakkelijker / ging de toe-rustinge en het bemannen der Vloote hier te lande toe / bekomende soo gewillig en bevaren Bootsvolk / als men wenschte: gelijk ook de Werbinge ten Krijgs-rustingen te lande met ongemeene toe-loop voort-gingen.

Te voren hebben wy eenige malen gewag gemaakt van de versterkinge aan den Ysel-stroom, het selve te deser tijd voltrokken ende ten eynde gebragt: ende alsoo wy de eere / en het geluk hebben / dat sijn Furstelijke Genade den Heere Johan Mauritz, Prince van Nassau, eerste Veld-Maarschalk der Vereenigde Nederlanden, de goedheyd en gunste heeft gehad/ ons / self door sijn Furstel. Genadens Geheym-schrijver / den Heer Joannes Adolphi, te laten toe-komen niet alleene de naaukeurige en authentijke bescheyden van het hoog-gemelte werk / maar ook een seer pertinente en origineele af-teekeninge na de voetmaat door den ervaren vernufteling en sterkten-bouw-meester Heer Doffling self op het papier

Retrenchement aan den Ysel voltrokken.

1672. Martius.

papier gesteld / soo is ons voornemen hier ter plaatse van dese versterkinge / gewoonlijk het Retrenchement aan den Ysel genoemt / omstandig te spreeken / als een werk / 't welk soo ten opsichte van sijne sterkte / treffelijke ordonnantie / spoedige verbaardiging / en kleyne onkosten / boven alle andere heeft uytgesteken / en wel waardig gemaakt datmen het selve van de vergetenheyd beschermde; te meer / alsoo daar af in het geene tot noch toe is uytgekomen / niet dan ter loop en schraal / ja ook somtijds verachtelijk wert gesproken.

Het was dan sulkx dat hare Hoog-Mog. de geweldige wapen-rustingen der Bisschoppen van Ceulen en Munster sich vast voorstellende op den Ysel te sullen uytbersten / niet alleen de Steden aen de selve Rivier gelegen / versterken en voorsien deden: maar besloten ook den Stroom self te beschermen / om of den vyand door eenig onverwagt voorval eenige van die plaatsen mogte komen te bemagtigen / men egter den selven het overkomen beletten zou. Om het welke wel aan te leggen / op den sevenden Februarv / als wanneer het de sterke Vorst een bittere koude maakte / sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, sijn Furstel. Genade Prins Mauritius de Nassau, sijn excellentie den Heer Veld-Marschalk Wirtz, nevens de Heeren Gedeputeerden van Gelderland, den Raads-Heer van der Els, den Heer Land-Drost Essen, den Heer Reken-Meester Golsteyn, en andere Heeren en hooge Officieren, den Ysel-Stroom met alle desselfs passagien / advenues / diepte / en gelegentheyd in oogenschijn genomen en naaukeurig ondersocht / van Ysel-oort tot Campen toe: nemende daar op hare Hoog-Mog. het volgende besluyt.

Sijn *Hoogheyd*, Vorst Mauritz en Gedeputeerden besigtigen den *Ysel*.

C O P I A.

Extract uytte Resolutien van de Ed. Mog. Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden, &c.

Donderdagh den xi. Februarv 1672.

Den Prince *Mauritz* krijgt Commissie om den *Ysel* te versterken.

IS gehoort het raport van de Heeren haar Ed: Mog: Gedeputeerden, hebbende gebesoigneert op 't subject van de voorsieninge, uyt krachte ende vermogens haar Hoog-Mog: Resolutie, in date den 28. January lestleden, op ende aan den Ysel-Stroom te doen, ten meesten dienste, Securiteyt, ende veyligheyt van den Lande; Waar-op gedelibereert zynde, is goet gevonden ende verstaan, dat met advys ende correspondentie van eenige Heeren Staten van de Provintie van Gelderland, voor soo veel der selver territoir aangaat, te committeeren, overleyt sal worden, ende vervolgens geprocedeert, tot het leggen van een Royaal Fort op Ysel-Oort, mitsgaders tot het leggen van gelijk Fort, ofte het maaken van een Retrenchement op de Limmers; Ten anderen, tot het leggen van Dycken, Dammen, mitsgaders verseekeren van Sluysen, alle dienende tot het opstouwen van 't water in 't Graeffschap Zutphen; Ten derden, tot het doen maaken van Retrenchementen langs den voorsz. Ysel-Stroom, ter plaatse daer sulkx geoordeelt sal werden vereyst te zyn; als mede van andere werken tot verseekeringe van dien strekkende.

Ende naardemaal 't voorsz. subject is van de uyterste Importantie, ende 't welk mitsdien haar Ed: Mog: boven alle andere saaken haar sonderling ter harten laten gaan, ende dat tot de Ordonnantie, beleyt ende het perfecteeren van dien wel vereyst wort, de presentie van een der Heeren Velt-maarschalken; Is wyders geresolveert, dat de Heere Prins Maurits van Nassau, &c. sal worden versocht, gelijk sijne Furstelijke Doorl. versocht wort mits-desen, omme de moeyte te nemen, van syn persoon mede derwaarts te vervoegen, ten eynde hier vooren geëxpresseert, ende omme met den Heer van Geldermalsen (tot uytwerkinge van dese) haar Ed: Mog: salutaire Intentie te helpen stellen de noodige ordres.

J A C O B P I E K ut

Accordeert mettet Register

G. van S L I N G E L A N T.

Sijn Furstelijke Genade in gevolge van dese resolutie het werk opgenomen hebbende / vertrok den Heer van Geldermalsen den 29 Februarv / om berigt te doen / wederom na den Hage, werdende voorts goed gevonden den Ysel-Stroom aan de Veluwsche-zyde, van Ysel-oort tot aan Deventer, te versterken. Den sevende van Martius wierd het werk begonnen / zijnde daar toe niet alleen uyt Over-yssel, maar ook Gelderland, de Provintie van Utregt, ja self uyt Zuyd- en Noord-Holland ettelijke duysende Huys-luyden/

JOAN MAURITS,
Prins van Nassouw, etc:

de Baen pinxc.

1672. den / van tijd tot tijd / op ontboden / en onder het bevel van hare Schouten / en andere Opsienders / met hunne gereedschappen na den Ysel gesonden / en bequam yder Huys-man voor zijnen arbeyd ses stuyvers daags. Het werk self / gelijk reeds gehoord / nam sijn begin aan Ysel-oort, en zijn eynde by Deventer, en had mitsdien een lengte van wel 16 uren gaans te begrijpen: Voorts bestond het uyt een gecontinueerd retrenchement, 't welk na de gelegentheyd van diepte / en wijdte der Riviere / of uytspattende of inkrimpende / doorgaans de gedaante hadde die in de volgende Caarte kan gesien werden / zijnde door den voor-gemelten Heer Doffling naauwkeurig in het platte en profijl / op de voetmaat afgeteekend / waaromme wy ook tot lof van het selve werk / als ook volkomen onderrigt en vergenoeginge van de kenners en Liefhebbers der vestingbou / ons seer correct daar toe hebben gehouden. Behalven de onverbeterlijken aanleg en gereguleerde sterkte / was het werk ook door zijne gelegentheyd bysonder verweerbaar / ja qualijk mogelijk door den vyand te benaderen / als die niet alleen den stroom van soo grooten riviere voor sich hadde / maar daar boven met seer digte rijswaarden omheynd was / die om doorsigt te hebben / by bossen met de toppen kruys-wijse aan een gebonden waren / en door de welke geen hond / veel min een man of paard soude hebben kunnen henen komen. Gelijk dese en andere bysondere weerbaarheeden van dit trenchement inde Caart kunnen werden gesien / waar toe wy dan den naaukeurigen Leser / om in geene onnoodige erhalingen te vervallen / voort-wysen. Men hadde mede voorgenomen aen Ysel-oort een sterke Schantse te leggen / gelijk ook de selve reeds begonnen was; maar alsoo al by tijds bespeurd wierd / dat het werk oogschijnlijk onder het opmaken door het water te vervallen / is sulkx after wege gelaten. Ende alsoo het werk op de hoogte begrepen was / waren de graften / in maniere als een bedekten weg / de fauce braye droog / en met goed banket voorsien / omme van daar (op den aankomende vyand) vuur te geven. Voorts was men van meeninge het selve niet alleen met musquetten / maar ook met geschut te verweeren / gelijk daar toe ook de baterijen aangelegt / ende al met goede bedingen voorsien waren.

Den 30 April wierd dit groote en vaste werk in defensie en ten eynde gebragt / hebbende zijne Furstel. Genade den Heer Prince Mauritius daar toe soo ongemeenen yver / neerstigheyd / en sorge aangewend / dat hy sig der nog koude / nog weg / nog ontijden bekreunende / het werk daar door dapper voortgeset / en tegen het bedenken van al de wereld / in soo korten tijd volvoert heeft. Waar toe dan ook niet weynig geholpen heeft / de bysondere goede bystant / en voorsieninge van den Heer Grave Ottho van Stirum Generaal Major / en den Lieutenant Colonel Schimmelpenning, Loffel. gedagtenisse / zijnde die geene welke naderhand voor Woerden dapperlijk strijdende / glorieuselijk op 't bedde van eere gestorven is; ende nevens dese / ook den Sergeant Major Heer Charles de Lannoy. Alle de welke met onuytsprekelijke neerstigheyd / en onvermoeyden arbeyd de bevorderinge van dit werk hebben behertigt: niet alleen de kortheyd van den tijd / maar ook de geringe onkosten tot so grooten werk is in desen seer aanmerkens-waardig / en heeft het selve / volgens rekeninge en memorien daar van door de Commisen in-gebragt / niet meer gekost dan vijf-en-dertig-duysend guldens: Niet tegenstaande eenige Vesting-bouwers / en Werk-basen het selve te vooren begrooten daar voor / als hun uyterste eysch opgegeven hadde ter somme van hondert-en-vijftig duysend guldens. Soo veele vermogt het goed overleg en naaukeurig toeversigt / en onverdrietelijke moeyte van sijn Furstel. Genade, die in sijn hoogen Ouderdom nog tijd / nog plaatse / nog kommer aansiende / zijn glorie stelde / om ten koste en met spillen van sijn eygen gesontheyd / 's Lands geld te besparen: een treffelijk voorbeeld voor alle hooge en lage Amptenaren / die te wenschen zy op dese en andere wijsen het sweet der Borgery en 's Lands schat-kisten meer dan haar eygen voor te staan. Hoedanig nu dese uyt der natuure en konste onverwinnelijke Sterkte verlaten en brugteloos is geworden / sullen wy hier na t'zijnder plaatse aantrekken.

Den Koning van Vrankrijk nu verseekerd / dat het Engelsche Hof den Oorlog eerst dadelijk begonnen / en daar na schriftelijk verklaard had / dede daar op / volgens het tractaat / aan Engeland betalen de eerste paye / belooft / soo dra den Oorlog tegen de Nederlanden

Left margin: Martius. — Het werk groot en sterk. — Gelegentheyd en ongemeene weerbaarheid.

Right margin: Martius. Het werk ten eynde en in defensie gebragt. — Groote neerstigheyd en moeyte van sijn Furstelijke Genade en andere Opsienders. — Geringe tijd, en onkosten daar aan besteed. — Lof van den *Prins Mauritz* ontrent de selve. — April. *Vrankrijk* betaald de eerste paye aan *Engeland*, en de geeft *De Groot* zijn afscheyd.

1672. landen soude af-gekondigt hebben; en gaf ook den Heer de Groot zijn afscheyds-audientie. Weynig dagen daar na (den 6 April) gaf ook die Majesteyt zijne declaratie tegens de Nederlanden in 't licht / zijnde die ten minsten hier in soo veel redelijker in de gewoone omstandigheden der vreede-breuk, als de Engelsche, om dat voor het afkondigen van den Oorlog / geen openbare aggressie heeft aangevangen / hoewel wy ons anders van de geroemde Fransche genereusheyd seer weynig hebben te bedanken / en ons haar complimenten dubbeld duur genoeg gestaan hebben. Het Manifest dan was van den volgende inhoud.

April.

Declaratie van den Koning van Vrankrijk, vvaar by sijne Majesteyt, na geresolveert te hebben, de Staten van Holland den Oorlog aan te doen, aan sijne Onderdanen verbied, aldaar eenige ommegang, nochte handeling te hebben.

Den 6 April, 1672.

Van vvegen den KONING.

DE quade voldoeninge die sijne Majesteyt heeft over 't bestier dat de Generale Staten van de Vereenigde Nederlandsche Provintien, sedert eenige jaren t'sijnen aansien hebben gehouden, wesende de sake soo verre gekomen, dat sijne Majesteyt niet langer, dan tot kosten van sijne glorie, en kan dissimuleren d'onwaardigheyd die hem veroorsaakt werd door een maniere van doen, de welke soo weynig over-een-komt met de groote Obligatien, daar mede sijne Majest. en de Koningen sijne voorzaten de selve soo liberalijken hebben opgevult, soo dat sijne Majesteyt verklaart heeft, en verklaart by desen, van sijn hand ondertekent, vast-gestelt, en geresolveert te hebben de gemelde Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien den Oorlog aan te doen, soo te Zee als te Lande.

Tot dien eynde beveelt sijn Majest. aan alle sijne Onderdanen, Vassalen, en Dienaars op de Hollanders aan te gaan, en heeft hen-luyden verboden en verbied hun, hier namaals met hen-luyden eenige ommegang, handel, nochte intelligentie te houden, op pœne van 't leven. En houd sijn Majesteyt tot dien eynde van nu af aan voor gerevoceert, en revoceert alle Permissien, Paspoorten, Sauvegarden, ofte Vry-geleyden, die door hem, ofte door sijne generale Stedehouders en andere sijne Officieren contrarie deses souden mogen wesen geaccordeert en toegestaen, en houd de selve voor nul en van geender waarde; verbiedende een yegelijck, wien het ook zy, daar eenig regard op te nemen.

Beveelt en ordonneert sijne Majesteyt aan mijn Heer den Grave van Vermandois, Groot-meester, Hooft en Surintendant Generaal van de navigatie en Commercie van dit Koninkrijk, aan de Marschalken van Vrankrijk, de Gouverneurs en Lieutenanten Generaal wegens sijne Majesteyt in des selfs Provintien en Arméen, Velt-Marschalken, Colonels, Velt-Oversten, Capiteynen, Hoofden en Aanvoerders van sijne Krijgs-Volkeren soo te Paarde als te Voet, Fransen en Vreemdelingen, en alle andere sijne Officieren dien 't behooren sal, dat sy den Inhoud van desen doen executeren, een yeder in sijn regard, door 't district van hun gebied en jurisdictie, want sulks is de wille van sijne Majesteyt, den welken verstaat dat desen sal werden verkondigt en geeffigeert in alle sijne Steden soo Zee-steden als andere, als mede in alle Havenen en andere Plaatsen van sijn Koninkrijk, daar 't van nooden zijn sal, ten eynde niemand daar van ignorantie sal hebben te pretenderen. Gedaan in 't Kasteel van Versailles den 6 April 1672. Getekent *Louis*, en noch lager *Le Tellier*.

Is geordonneert aan *Charles Canto*, ordinaris geswooren Roeper van den Koning in alle de Plaatsen van dese Stadt, de Voor-steden, Prevooftschap en Markgraafschap van Parijs, daar 't van nooden zijn sal te Publiceeren en te doen effigeren de Ordinantie van den Koning van den 6 van dese tegenwoordige Maant en Jare, ten eynde men geen sake van ignorantie en sal hebben te pretenderen. Gedaan desen 6 April 1672.

Geteekent *De la Reinie*.

Gelesen en gepubliceert op 't geluyt van Trompetten en openbare uyt-roep, mitsgaders door effixie aan alle de ordinare en extraordinare Kruys-straten van dese Stadt en Voor-

1672. April.

Voor-steden van Parijs, door my *Charles Canto*, ordinaris geswoore Roeper van den Koning binnen de voorsz. Stede, 't Prevooftschap en Markgraafschap van Parijs, in doen van welke verkondiginge ik vergeselschapt was met 5 Trompetters, te weten: *Prosme Trousson, Endimedu Bos*, geswoore Trompetters van den Koning, en drie andere, op Donderdag den 7 April 1672. Geteekent

CANTO.

Het Engelsche Hof het volck daar te lande soo onwillig siende om tegen de Hollanders te vegten/ bestond nu met harde dreygementen/en sagte beloften/die van hunne Natie in dienst/ of inwoonders van desen staat mogten zijn/ t'huys te pressen/ gevende ten dien eynde in 't ligt het nabolgende Plakkaat van indaginge.

CAROLUS REX.

ALhoewel dat zijn Maj[ts]. laatste Declaratie van Oorlog, tegen de Staten van de Geunieerde Provintien, in zich zelven een genoeghzame waarschouwinge is, aan alle zijne Majesteyts Onderdanen, nu Ingezetenen, of woonachtigh, in eenige deelen of Dominien van de Vereenighde Nederlanden, of geimployeert in dienst van de Staten Generaal, om haar vertrek op het spoedighste te vervorderen, op dat zy het perijkel van de Wet mogen mijden, nu bevonden te worden aanhangende aan zijn Majesteyts vyanden; nochtans mogelijk zijnde, dat eenige van zijn Majesteyts goede Onderdanen, tegenwoordigh blijvende in die gewesten, niet mogen weten het gevaar, of perijkel, dat zy in haar verblijf mogen hebben, of het voordeel dat zy zoude konnen genieten, door een spoedigh en dienstigh wederkeeren in zijn Majesteyts dienst, zijn Majesteyt daarom met advijs van zijn Raadt heeft goet gedacht deze zijn Koninglijke wil, en believen te verklaren; vereyst en gebiedt alle, en een yegelijk van zijn Onderdanen, tegenwoordig zijnde binnen de Dominien van de Staten van de Vereenighde Provintien, of eeniger wijze, in hare diensten, dat zy te huys keeren, met alle mogelijke spoet, op pœne van de uyterste rigeur des Wets, om zulke harer verradelijke aanhang, en van 't gevaar van verbeuring harer Landeryen, Huysing, Goederen, en Vee, de welke gevonden zullen worden in eenige van sijn Majesteyts Rijken: En so eenige van sijn Majts. Onderdanen, de welke voor desen vlugtig zijn geweest, voor sijn Majts. ongenade, en tegenwoordigh haar aldaar verhoudende, genegen mochten sijn, om sijn Majesteyts genade en faveur, hier na te genieten, door het plegen van eenige aangename, en uytnemende diensten; sijn Majesteyt verklaart by dezen, dat zulke Persoonen niet alleen met Pardon zullen ontfangen worden, wat, of hoedanigh hare crimen geweest sijn, maar zullen ook op haar wederkeeringe, een genadige, en volle vergeldinge van zulke hare diensten genieten. Gegeven aan het Hof tot Withal, den 8 April 1672. in het 24 Jaar van sijn Majesteys tregeeringe. God beware den KONING.

Heeren Meerman en De Groot, uyt hunne Ambassade, in den Hage.

Nu quamen onverrigter saake uyt hunne gesandschappen te rugge de Heeren Meerman en de Groot, werdende/ na gedaan rapport van haar handelinge/ door hare Hoog-Mog. wegens hun aangewende (hoewel ongelukkige) devoiren/ bedankt. In tegendeel kreegmen berigt/ dat den Heer Haren in Sweden, met meerder voordeel aan dat Hof sijne Commissie besig was te besteden; hoewel de Regeringe aldaar/ tot de uytvoeringe der Triple Alliantie, niet scheen te sullen bewegt werden: maar gedurend des Konings minder-jarigheyt/ de neutraliteyt tragten te bewaren. Den Keyser en eenige Duytsche Vorsten, de gemeene bescherminge van het Rijk/ in de Regensburgsche vergadering/ soo traag en twee-dragtig siende by der hand genomen/ besloten nu den Wolf voor 't net te schutten/en 't geene de Afgesanten/ met hunne redelijke voorstellen/ en sekere bewijsen van Vrankrijks desseynen niet konden uytwerken/ door den degen klem te geven/ en aldus hoordemen van alle kanten het bewegen en affakken der Duytsche troepen/ om/ soo men verwagten/ met de Brandenburgsche te vereenigen/ werdende reeds de Generaals-persoonen/ en Officiers van het Chur-Furstelijk Leger met de volgende lijste bekent gemaakt.

Lijste van het Chur-Furstel. Brandenburgs Leger.

Veld-Marschalken.

	Ruyt.	*Drag.*	*Voetk.*
Furst van An-Halt	600		
Oversten Dorphfling	600	400	

1672.

April.

	Ruyt.	Drag.	Voetk.
Veld-tuygmeester.			
Overften Geltze			1600
Generaal van de Cavallery.			
Furst van Homburg	600		
Lieutenant Generaal der Infanterye.			
Grave van Donau			1400
Lieutenant Generaal van de Ruytery.			
Overften Kannenberg		600	800
Lieutenant Generaal van 't Voetvolk.			
Furst van Holfteyn			1500
Goltze			1000
Majoor Generaal van de Chur-Furftelijke Lijfguarde.			
Pelaitz			3000
Majoors Generaal.			
Gortzke	600	200	500
Spaan	600		1000
Eller	600		300
Phuel	600		500
Schwerin			1000
Generaal Major van zijn Chur-Furft. Doorlugtigheyt te Paarde.			
De Penfe	800		
Generaal Majors.			
La Sare			1000
Schoning			1400
Forgel			1400
Kanitz		500	
Schlieben		500	
Morner	600		
Polnitz			500
te zamen	6200	1600	16900

Defe Troupen reeds tot den optogt veerdig ftaande/ hadde fijne Chur-Furftelijke Doorlugtigheyt nog doen aanftellen/ de volgende werbingen.

	Ruyt.	Drag.	Voetv.
Nog een Lijf-Regiment Zijner Chur-Furft. Doorl.	600		
Furft van Meklenburg	600		
Grave van Promitz	600		
Comté de Reufe			1000
Overften Siburg			1000
Berlips			1000
Burgdorf			500
Banfdorf		800	
Schike			800
	1800	800	4300

Komt te zamen 31600.

Den Roomfen Keyfer wierd middeler-tijd door de nieuwe t'famenfpanning der Hungaren, niet weynig van het fpoedig af-fenden fijner volkeren / te rugge gehouden. Gemelte Hungaren fogten nu / op alle manieren / den Vorft Abafti in hun intereft te wikkelen/ daar toe en de gemeene Gods-dienft / en oude regeeringe voorwendende; dog 't zy defen Vorft den Keyfer in der daad niet wilde beledigen / of dat op defen tijd niet in poftuur was / of dat hy (gelijk wel eer fijn Voorfaat Gabriel Bethlem) uyt defe onluften / den eene en den andere met beloften ophoudende / eyndelijk fijn eygen voordeel foude weten te binden. Immers den Abafti weygerde met de Hungaren opentlijk in te fpannen / en fond ook der felver verfoeken en handelingen / (in teken van fijn onderlinge trouwe en vriendfchap) den Roomfchen Keyfer toe; die egter hier door niet konde verfeekerd werden / terwijl van alle kanten / de heymelijke raadflagen der Hungaren met de Turken en Sevenbergers, en felf hunne handelingen openbaar wierden. Dat ook de Franfchen met haar geld en raad den oproer ftijfde / was ook niet langer in twijfel te trekken/ hebbende ten dien eynde te Nieuwftad, aan de Donauw, Monf. de Gravelle, den Prince Wilhelm van Furftenberg, en den Ceulfchen Afgefant / een fluykx-wijfe by-een-komfte gehad / en hoorde men daar op / als met een over-een-komend deffeyn / de groote bereydfelen der Otthomannen dagelijkx vermeerderen / onfeker werwaarts / en waar toe de fchrikkelijke magt was aangefteld: want of wel zijne Majefteyt, door een exprefle afgefondene Chiaus, van den Groten Heer verfekerd wierd/ niets tegen het Romfche Keyferrijk, maar alleen tegen Polen te fullen optrekken / fo wift egter den aanwefende Franfchen Ambaffadeur/ fijne Majefteyt, quanfuys met feer ernftige en forgvuldige waarfchouwinge / te berigten / dat het op de Erf-landen was aangefien/ feggende by exprefle tijdinge te hebben/ dat reeds een groote magt / onder den Baffa van Nieuheuffel gereed ftond / om met de eerfte gelegentheyt Croatien in te trekken. En of fchoon zijne Majefteyt op defe tijdinge/ foo openbaar wierd voorgegeven/ weynig ftaat maakte/ fo hadde hy geen kleyn bedenken/ dat 't gene nu een uytftroopfel fcheen/ wel haaft / op de aankomfte van den Franfchen Afgefant aan de Ottho-

1672.

April.

Otthomannische Porta (die al in Januario in de Archipelago was aan-gekomen) stonde waaragtig te worden/ schoon Monsr. de Gremonville het Keyserlijke Hof gestadig eenige nouvelles, van het onbenoegen der Turken op de Fransche wist voor te schilderen/ soo wegens het aandoen der Barbarische robers/ als om dat den Groot-meester en soo veele Ridders van Maltha Francoysen waren/ en een rijk geladen Caravane hadde geslagen/ enz. Ondertusschen hield den Poolschen Afgesant seer yverig om secours aan. Sulkx zijne Majesteyt en voor Poolen zijne Erflanden/ de gemeene bescherminge van het Duytsche Rijk, en het interest met sijne geallieerde, wel vier armeën teffens hadde in 't veld te brengen.

Nog scheen egter uyt de meeste omstandigheden/ met het aanbrengen van den Chiaus, waarschijnelijkst/ dat het op Polen was aangesien/ verwagtende vast den Grooten Visier met ongedult zijn afgesonden uyt dat rijk te rugge/ om te weten of men de Turken de geheele Ukraine wilde in-ruymen of niet? Voorts stonden de Poolsche Rijkx-saaken gantsch verward/ en de Grooten soo vol jalousye en tweedragt/ dat daar door den Rijkxdag seer wanordelijk wierd afgebroken/ sulkx dat den Koning/ om eynde van dese onlusten te hebben/ en wel siende/ dat men na sijn Kroon en 's Rijkx welvaard stond/ de Pospolite Russini, ofte Poolsche Ridderschap (gelijk ten tijde van sijn erveling geschiede) wilde doen opsitten/ en met de onrustige geesten (stater op sijn Majesteyts goetheyd) een Crimineel gerigt aanstellen. Den Crakouwschen Land-dag wierd ook te Prozowitz vrugteloos afgebroken/ alsoo den Vorst Lubomirsky, den Ozazewsky dede voorhouden/ dat hy de besluyten der voorgaande vergaderinge hadde veranderd/ uytnemende/ en van 't zijne byvoegende/ 't geene tot zijn particulier oogwit diende; waar op den andere protesterende weg gaande/ wierd de vergaderinge afgebroken. Gelijk ook den Heer Gridzunsky om eenige particuliere geschillen was doorgegaan. Door alle welke oneenigheden/ de Kroons armé, geen geld kunnende verschaffen/ had een groot gedeelte van die sig op nieuw geconfedereerd. Den Hanenko wegens sijne getrouwigheyd en dapperheyd tegen den Dorosensko, en om hem te meer te verpligten/ was het Veld-heerschap over de Zoporowische Cosaksche armé geschonken; en daar boven vereerd een somme van 1000 ducaten van het Hooft-geld der Jooden, en voor soo veel aan kleederen en stoffen. Den Hazzitz Bassa was vast besig de Moldavische en Wallachische Hospodars, aan te pressen/ om hunne volkeren na den Donauw te zenden/ doende daar over een geweldige brugge slaan/ waar aan nagt en dag gearbeyd wierd/ en aan alle dorpen (eenige mylen in 't ronde) belast/ hunne wagens/ tot den naasten opbod/ vaardig te houden. Zijnde reeds van Adrianopoli (alwaar de generale rendevous was aangesteld) tot aan de gemelte riviere 37 rust-plaatsen geordineerd. De stad Jas in Wallachyen was door den Tartarischen Hinkol erbarmelijk uytgeplunderd/ de Kerken en Kloosters beroofd/ en eenig volk in slavernye weg-gevoerd. De Turksche magt wierd begroot op 80000 ruyters en 60000 voetknegten. Werdende soo over de swarte Zee na Belgrado als andere weegen/ meer als 300 stukken Geschuts overgevoerd/ en een onbeschrijvelijke menigte Krijgstuyg en Levensmiddelen t'samen-gebragt: Alle het welke nochtans de inwendige oneenigheden niet konde dempen: geldende de Louisen en Pistoletten, daar mede meer/ dan de kopere munte en de liefde tot het gemeene best.

Vrankrijks handeling in Spangien

Ende nog scheen den Koning van Vrankrijk niet genoegsaam gerust nog gehartigd om de Hollanders aan te grijpen/ niet tegenstaande soo grooten Krijgs-magt en alliantien, en het diverteeren van den Roomschen Keyser; maar Spangien moest ook werk beschaft werden. De swevende onlusten tusschen dat Hof en Don Jean d'Austria wierden door expresse Fransche afgesondenen gevoed/ en aangehitst/ om de Spaansche voorsorge in Catalonien te verleyden/ terwijl zy middeler-tijd het Roussillon vol volk propten. Wendende de Marquis de Villars mede alle mogelijke vlijt aan/ om de regeeringe met uytnemende aan-biedingen van restitutie en reparatie te bewegen tot Vrankrijkx, of ten minsten van Hollands interest. Daar boven wierden ook de reeds gemelte aanbiedingen vermeerderd/ met een voor-geslagen Huwelijk van de dogter van Vrankrijk met den Catholijken Koning. Maar hy wel voorsien hebbende/ dat zijne negotiatie in dese van kleyne

1672. bragt soude wesen; en daar van zijn Meester berigt hebbende / poogde men Spangien door Portugal t'huys te houden: ten welken eynde van derwaarts mede een pragtige Ambassade wierd afgesonden / die onder schijn van particuliere saken met de Koninginne te verrigten / den Prince Regent Don Pedro met alle mogelijke middelen poogde te bewegen / tegen de Spaanschen den oorlog te verklaren; waar toe hy dan ook (als wiste den Prince niet wat in 't Rijk omging) self eenige beledigingen (quansuys door de Castilianen de Portugesen aangedaan) wist op te stellen / aanbiedende met eene / millioenen gouds / assistentie van schepen en volk / en Huwelijken voor eenige Grooten: stellende voorts vast / hoe Portugal, wanneer Holland geconquesteerd was / zijn oude heerschappye in Indiën gemakkelijk soude kunnen weder krijgen enz. Dog hy wende vergeefsche moeyte aan / en bleef de Regeringe by haar voornemen. 't Zy den Prince self eenig mistrouwen op de groote beloften hadde / of dat de inwendige gestalte van het Portugesche Rijk (wegens de genegentheyd van sommige Grandes tot den Koning Alfonso) niet toe en liet eenige hachgelijke uytlandsche saken aan te grijpen / of ook dat de gemeente een algemeene liefde tot de ruste / en een bitteren haat tegens de Franschen was dragende. Ja vele Portugesen, en self ervaren en aansienelijke Bevelhebberen quamen om de Spanschen in Catalonien te dienen / sich self aanbieden.

April. *Portugal*

en *Italien.* Geheel Italien door hoorde men ook te deser tijd van het heen en weder-reysen der Fransche Envoyes. Florencen, Mantua, Genua en andere Republijken wierden aangesegt om tegen Spangien eenige pretensie in te brengen / ten eynde die van Milanen en Catalonien in vreese te houden. Waar toe ook aan het Roomsche Hof, onder den schijn van een heyligen Oorlog / dapper gewoeld wierd / en onder 't bevorderen van den Cardinaals-hoed voor den Bisschop van Laon, door den Franschen Ambassadeur verscheyde heymelijke Conferentien wierden gehouden / met de Fransch-gesinde Cardinalen en Prelaten / niet sonder groote jalousye / en te met uytberstend onvenoegen der Spaansche.

Vrankrijks Finantien. Dus woelde Vrankrijk van verre en onseker / terwijl zijne saken t'huys / en op de Nederlandsche Grensen met grooten ernst en spoed voort-gingen. En den Koning sijne onkosten tot soo swaren Oorlog onder de hand dapper voelende aangroeyen / wilde het op Mazaryns spaar-pot niet laten aankomen / maar bedagt dagelijkx nieuwe middelen / en finantien om geld uyt te vinden: men stelde 20 stuyvers op yder mark silver / en 30 op een once goud dat verwerkt soude werden; men verminderde het getal der Thesauriers, Notarissen, Secretarissen, Procureurs, Deurwaarders en andere / doende de geblevene groote sommen gelds betalen. Ende de Secretarissen (die tot 200 overbleven) yder 50000 gulden / voor het behouden van haare ampten / en andere na advenant. Zijne Majesteyt willende de Hollanders uyt Vrankrijk doen vertrekken / en de Franschen uyt Holland t'huys ontbieden / dede sulkx by openbare placcaten afkondigen / luydende als volgt.

Van wegens den Koning.

SYn Majesteyt wesende geinformeert, dat de Hollanders, die sich tegenwoordig hier in 't Koninckrijk bevinden, vreesen gemolesteert te werden in haar Personen, ende getroubleert in de genietinge van hare Goederen, in gevolge van de Ordonnantie van den 6. deser Maant, by welke sijn Majesteyt heeft verklaart den Oorlog te willen voeren tegens de Staten Generaal der Geunieerde Provincien van Nederlant, so te Lande als te Water, en beveelt ten dien effecte aan alle sijne Onderdanen, Vassalen en Dienaars, tegens de Onderdanen van de Staten aan te gaan, en haar heeft verboden met deselve eenige Commercie noch intelligentie te houden, op peyne van 't leven: En sijn Majest. willende bekend maken sijne intentien, ten opsichte van de particuliere van de selve Natie, die sig in dit Rijk hebben neer-geslagen, op 't geloof van de Tractaten van vrede, en particulierlijk van dat van 1662. so heeft sijn geseyde Maj. geordonneert en ordonneert, wil en verstaet, dat het Articul van 't geseyde Tractaat van 't Jaar 1662. sal werden ge-executeert, 't welk doende, heeft gepermitteert en permitteert aan de Onderdanen van de geseyde Staten te blijven in sijn Koninkrijk, gedurende ses Maanden, te rekenen van den dag en dato van de tegenwoordige Ordonnantie, geduurende welke tijd sy sullen mogen verkopen en sekerlijk transporteeren

1672. April.

teeren haare Koopmanschappen ende andere Goederen: Verbiedende sijn geseyde Majest. wel expressselijk aan alle sijne Onderdanen de voorsz. particuliere Hollanders te molesteren in haar Persoonen of Goederen, om wat oorsake, occasie, en onder wat pretext dat het soude mogen wesen, soo 't selve niet en zy door de wegen van Justitie; en alles alsinds gelijk sy hebben mogen doen voor de Publicatie van de geseyde Ordonnantie, van den 6. van de tegenwoordige Maant: Sijn Majest. beveelt en ordonneert aan alle Gouverneurs, sijn Luytenanten Generaal in sijne Provintien, Intendanten van de selve particuliere Gouverneurs van sijn Steden en Plaatsen, &c. de hand te houden, yeder ten sijnen opsichte, aan de exacte observatie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye, den 14. dag van April 1672. *Geteykent* LOUIS.
En lager COLBERT.

Van wegens den Koning.

SYn Majest. wesende geinformeert, datter vele Franschen zijn in Hollant en de Geunieerde Provintien van Nederlandt, en niet willende, dat na dat den Oorlog heeft gedeclareert aan de Staten Generaal vande Geunieerde Provintien, dat eenige van sijne Subjecten daar sullen blijven noch resideeren, noch dat sy eenige Commercie of Communicatie hebben met de Hollanders, soo ordonneert sijn Majest. en beveelt expressselijk aan alle sijne Onderdanen, van wat qualiteyt en conditie dat sy zijn, wesende in Hollant en in de Landen van de onderdanigheyt van de geseyde Staten Generaal, 't zy dat sy haar verblijf daar hebben gevest, dat sy haar daar in dienst hebben begeven of andersints, van daar te vertrekken, en te rugge te komen in dit Koninkrijk, 15. dagen na de Publicatie van de tegenwoordige, op peyne van tegens de Contraventeurs geprocedeert te werden met Confiscatie van Lichaam en Goederen, volgens de Rigeur van de Ordonnantien: Beveelt en ordonneert sijn Majest. aan de Gouverneurs en sijn Luytenanten Generaal van sijn Provintien, &c. een yder, ten sijnen opsichte, de hand te houden aan de Executie en Observatie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye den 15. April 1672. *Geteykent* LOUIS.
En noch lager LE TELLIER.

1672. April.

Aan de Scheeps-vloot die met de Engelschen moeste vereenigen/ wierd ook met magt gearbeyd, en de Matrosen (soo wel als in Engeland) van alle de Zee-kusten opgesogt en na boord geperst. Zijnde den Marquis de Seignelay na Rochel, Brest, Toulon en andere Havens (daar de schepen wierden toegerust) heene gereyst/ ten eynde de selve na hun rendevous te Bel Isle voort te pressen. Men nam ook een proeve om over een Schip-brugge te Versailles over het Canaal gelegt/ geschut te voeren/ wesende de selve van Leere-schuyten gemaakt/ en het Canon daar bequamelijk over-gevoerd. Een andere proeve wierd ook genomen van sekere schuytjens/ om over de verdronken landen te kunnen varen/ en alsoo een der grootste swarigheden/ die den voortgang van zijne Majesteyts wat souden kunnen stutten/ weg te nemen. Van dese was een seer groot getal in het Arsenaal gebouwt/ zijnde tusschen 7 en 8 voeten lang/ en wijd van 4 tot 5 voeten/ en waren van binnen hout en van buyten met koper beslagen. Van dese wierden op eenen dag op 50 wagens 200 na beneden gevoerd. Zijn Majesteyt willende betoonen het groot vertrouwen/ het welk hy hadde op de dapperheyd en ervarentheyd van den Mareschal de Turenne; en voornamentlijk/ als lange in de Nederlanden gedient hebbende omtrent dese Campagne: belaste aan alle de Marschalken van Vrankrijk, in zijn Majesteyts af-wesen; of indien de Armeen soude mogen gedwongen werden sig t'samen te voegen/ het bevel van Monsieur, die niet tegenwoordig zijnde/ dat van den Prince de Condé, en na hem den Hertog van Turenne te gehoorsamen. Waar tegen sig opentlijk hebben aangekant de dry Marschalken, De Bellefonds, d'Humieres en Crequi, seggende dat zy de eere hebbende van Marschalken van Vrankrijk te zijn/ sonder krenken van haar Ampt en Caracter/ niemand dan zijne Majesteyt, een Prince van den bloede, of een Grooten Connestable van Vrankrijk, vermogten onderdanig te zijn. Waar op den Koning sijn onbenoegen tonende/ De Bellefonds na Tours versond/ hem alle sijne Ampten doende ontseggen. Monsr. d'Humieres vertrok van self na Picardyen op zijn Land-goederen; Crequi wierd door zijn vrienden nog opgehouden/ en by den Koning voor hem door Monsr. Colbert gesprooken/ 't geen

Groote toe-rustingen.

Koopere schuytjens.

Onwille der Marschalken *De Bellefonds*, *d'Humieres* en *Crequi*.

1672. April. 't geen hem dan ook weder in gratie bragt; gelijk ook naderhand de twee andere sig bleyden na zijn Majesteyts wel-behagen. Voorts is door de Messrs. Colbert en Louvois op sijn Majesteyts ordre opgemaakt een Staat van Oorloge/ tot de Legers die sijne Majesteyt dit Jaar stond in 't Veld te brengen/ sullende/ behalven de noodige besettinge in de Guarnisoenen een getal uyt-maaken van 90000 Voet-knegten/ en 30000 Ruyters en Dragonders; tot welkers onderhoud en hunnen aanhang/ als mede de Artillerye/ Amonitie enz. de gemelte Heeren een overslag gemaakt hebben/ en aan zijne Majesteyt opgegeven te sullen kosten alle 4 maanden de somme van 13 millioenen 700 en eenige duysend ponden: waarom dan/ om niet bekrompen om te komen/ weder nieuwe finantien wierden bedagt/ en onder die ook een generale Verpagtinge van alle de Posten/ waar door ongeeyscht 25 tonnen gouds wierden aangeboden. En seker daar was nog een stijve beurs van nooden om so veele ydele of doorgesletene sakken van sommige Geallieerde te vullen/ en den onvermoeyden arbeyd van den Prince Wilhem van Furstenberg, in zijn gestadig heen en weder-reysen/ en de Duytsche Vorsten in Vrankrijkx interest te lokken/ een goede fons te bestellen/ en munt by de woorden te doen leggen.

Prins Wilhem van Furstenberg in Westphalen. Gemelten Prince, verselt met den Hertoge Montmorancy Luxemburg, hadde den Bisschop van Munster, die de Franschen, so lange als 't mogelijk was/ liefst uyt sijn Landen sag/ soo wel weten te bespreken/ dat hy toestond het Furstenbergs Regiment/ en omtrent 800 Fransche Ruyters in te laten/ gelijk die ook korts daar na door het Graafschap Arentsberg, Westphalen in-trokken en quartieren bequamen. Van Munster trok den Grooten Postillon na het Churfurstelijke Beyersche Hof, maar wierd te Munchen door siekte (soo de zijnen voorgaven) in zijn negotiatie verhinderd; maar andere die den Prince op den voorgestelden tijd van krankheyd noch op goede maaltijd hadden gesien/ meenden dat hem veel eer een Roomsch Sodagra quelde/ om op rekening van sijn siekte/ wie hy wilde af te weeren/ en te heymelijker met zijn vertrouwden te handelen. Even druk als den Prince, had het ook zijn broeder den Bisschop van Straatsburg, die te Dorsten met den Franschen Minister Monsr. Verjus, den Hertog van Luxenburg, Churfurst van Ceulen, Bisschop van Paterborn en andere een seer lange en heymelijken raadslag hield. Het groote Magazijn Nuys wierd dagelijkx meer en meer voorsien met onuytsprekelijk veel Hoy/ Haver/ Meel/ Kousen/ Schoenen/ Hemden/ enz. men bragt daar ook een goede meenigte kleyne Aaken/ ontsloopte Bruggen/ Ankers/ sware Ketenen/ Tonnen om aan te voegen/ en ander gereedschap om het water te passeeren. Voorts wierd de Stad ongemeen versterkt; en door ordre van den Koning aldaar een seer zware Citadelle gebouwd/ waar door wel 80 Huysen/ ja eenige van de Magazijnen self geruineerd wierden. Aan dit werk moesten dagelijkx tusschen 3 en 4000 mannen arbeyden. De Stad Luyk nam aan 's Konings Leger met brood bakken te voorsien.

Ceulsch en Luykerland nu vol Fransche soldaten zijnde/ wierd door ordre van den Koning, omtrent een uur van Luyk, een brugge geslagen/ om op het zwarte water te komen; en 2 uren boven die Stad twee anderen/ om de Mase te passeeren. Werdende aan de Burgermeesters/ wegens het onderhouden der Neutraliteyt/ door zijn Alder-christelijkste Majesteyt af-gesonden/ een brief van den volgenden inhoud.

Seer lieve en wel beminde,

't Geen Sr. de Maisons, ordinaris Edelman van ons Huys, u van onsent wegen is gelast te seggen, sal u een nieuwe getuygenis geven van onse affectie t'uwaerts, en de sorge die wy dragen, omme te protegeren en conserveren uwe liberteyt en Neutraliteyt tegens die van uwe Gebuuren, die daar op gedachten mochten nemen yets te ondernemen: Voor de reste het remitterende aan 't gene u sal werden geseydt van onsent wegen door den geseyden Sr. de Maisons, omme u te expliceren onse favorable intentie voor u. Wy sullen dese Brief niet langer maaken, als om God te bidden, dat u neme in sijn bewaringe. Geschreven tot Versailles den 7. April 1672.

Geteykent LOUIS.

Maar seer seldsaam quam het de geheele wereld/ en bysonderlyk hare Hoog-Mogende voor/ dat den Bisschop van Ceulen noch den onschul-

D. FRANCISCO EGONI,

Graef *van* Furstenberg. *etc.*

1672. April.

onschuldige wilde speelen / en quansuys de Neutraliteyt onderhouden / als wiste niemand / en of het geen onzijdigheyt was / dat hy de Françoisen zijn Bisdom van Ceulen, en Prinsdom van Luyk hadde ingeruymt / en de Franschen niet alleen laten door-trekken / maar ook Nuys, Keysersweerd en andere geheelelijk in besettinge doen nemen: en niet tegenstaande dit alles / sustineerde desen Prelaat de Neutraliteyt bewaart te hebben / en verder genegen te wesen ongeschent te behouden / doende ten dien eynde den 17 van April alomme in zijn gebied afkondigen en aanplakken het volgende Geschrift.

ALso wy vernomen hebben, dattet misnoegen, dat de Koningen van Vrankrijk en Groot-Brittannien al over lang betoont hebben over het bestier van de Staten Generaal van de Vereenigde Provintien, gedachte Koningen bewogen heeft hun den Oorlog aan te seggen, en duchtende dat onse Staten en Onderdanen, voor welker heyl en rust wy onophoudelijk waken, daar mochten ingewikkelt worden, en dat de Franse Troupen, die wy in gevolge van de defensive alliantie met sijn geseyde Majesteyt, verplicht zijn geweest tot de sekerheyt van onse Onderdanen en Plaetsen, sonder desseyn nochtans van yemant te attaqueeren, in dit Aarts-bisdom te roepen; sich inbeeldende dat sy in gemelten Oorlog begrepen zijn, in dese rencontre mochten komen te vergeten de Declaratie, waar mede den Alderchristel. Koning verklaart, dat ons de selve alleen gesonden worden tot onse noodige defentie tegen de insultes daar wy mede gedreygt wierden, en dat gemelte Troupen niemand van onse Bueren in eenigerhande manieren souden mogen ontrusten, met expres bevel, dat soo lang de selve in onse dienst en Landen souden zijn, onse ordres t'eenemaal souden hebben te gehoorsamen: Soo is 't dat wy, om de Vrede en Neutraliteyt die wy tot noch toe gelukkelijk gehandhaaft hebben, in generhande maniern te kreuken, verboden hebben, en wel uytdrukkelijk verbieden, aan alle de Generaals, Collonels, Kapiteyns, of andere Officiers van de gedachte France Troupen, wat tytel, naam of bediening de selve souden mogen hebben, als ook aan hunne Ruyters en Soldaten, yets te doen, te ondernemen of te atteteren, of eenige acte van hostiliteyt te plegen, tegen de Staten Generaal, der selver Plaatsen of Landen, of tegen eenige Personen of Goederen van hunne Onderdanen en Inwoonders, op pene van aangetast en overtuygt, als of sy den Eedt, die sy met toelating van den Koning aan ons gedaen hebben, gevioleert hadden, en met de laatste rigeur en strengigheyt gestraft te werden, over de excessen en entreprisen, die sy buyten ons weten en tegen onse wil sullen begaan hebben: En om te meerder voor te komen, dat sulkx niet en kome te gebeuren, en op dat niemant sich verstoute yets te ondernemen tegen gemelde Staten Generaal, of der selver Onderdanen, hebben wy geordonneert, dat dese tegenwoordige van stonden aan sullen gepubliceert werden onder onse Troupen, en in alle de Steden en Plaatsen van onse Staten, op dat niemand daar van eenige ignorantie en pretenderen. Gegeven in onse Stad Bon den 16. April 1672.

Onwille der Engelschen, en haat tegen de Franschen.

De hebige Oorlogs-lust van het Engelsche Hof ondertusschen dapper arbeydende om de Vloote spoedig in zee te brengen / wierd den onwil der Natie hoe langs hoe grooter: die ook soodanig tegen de Franschen was ingenomen / dat verscheydene reysigers Hoog- en Neder-duytschen, door hare kleederen voor Francoysen aangesien werdende / naauwelijkx landewaarts in of uyt Londen dorsten vertrekken / sonder van dragt te veranderen / lijdende andersints grooten overlast van de Land-lieden. Ende aldus het streng pressen nog indagen weynig volk op de Vloote brengende / dede zijne Majesteyt de paspoorten / door den Hertog van Jork, als Hoog-Admiraal van Engeland, aan verscheydene Koopvaardy-schepen verleend / weder in-trekken / en de Kaapvaard / ten tijd de Vloote van volk soude voorsien wesen / geheel opschorten. Het Parlament (volgens haar Prorogatie) den 26 April weder vergaderende / wierd kort daar aan gescheyden / en tegen den 30 October naast-komende beroepen: want zijne Majesteyt, de Leden heymelijk hebbende doen ondertasten / of het gulde Kalf / daar het Hof om danste / wel over de brug soude willen / bemerkte seer lichtelijk de kleyne genegentheyt / voornamentlijk van het Lager-Huys, om ten gevalle van Vrankrijk, de ondersaten met

1672. schattingen te beswaren. Den ervaren (en in dese Landen wegens sijn gevangenisse alhier wel bekenden) Ridder Ascue, was ondertusschen komen te sterven / en wierd den Ridder Jordaan in sijn plaatse gesteld. Den Marquis del Fresno 't Engelsche Hof meest met vriendelijke deductien van Vrankrijk getragt hebbende af te trekken kreeg geen gehoor: waarom hy een vry ernstiger en opentlijker taal voerde; maar noch op het eene of het andere/ eenige de minste voldoening bekomende/ vertrok aldus onverrigter sake te rugge.

April.

De Fransche Voor-troepen middeler-tijd soo sterk afsakkende/ en tot op de grensen van desen Staat alom de sterkte / slooten / en passen besettende / vond men goed haar by-tijds eenig voordeel af te zien / zijnde dese de eerste aanmerkens-waardige vyandelijke actie tusschen de Nederlanders, en Francoysen, voorgevallen op den 27 April: Als wanneer daags te vooren/ 's morgens vroeg/ uyt Rijnberk zijn gecommandeert en getrokken / van yder Compagnie Voetvolk / 5 Man / verdeelt in 2 Brigades / d'een onder Capiteyn Kau, en d'ander onder Capiteyn Sloot, met 3 Compagnien Ruyters; dese trokken tot op de Beunegarder Heyde, aldaar vonden zy de gecommandeerde Troupen uyt Wesel en Burik, en korts daar aan / quamen noch by haar / die van Orsoy, Meurs, Nimwegen, en Aernhem. Na dat de Oversten en Officiers, omtrent anderhalf uur met malkanderen hadden gesprooken / marcheerden zy gesamentlijk voort / sterk zijnde 1800 Ruyters/ en 600 te voet / onder 't commando van den Prins van Nassau, na de Fransen toe / maar vonden der op dien dag gene / alsoo zy/ op 't waarschouwen van seker Heer, te rug getrokken waren; den geheelen nacht marcheerden zy al voort/ en quamen met den dageraat aan een kleyn Schansjen/ by de Fransen, op een passagie / aldaar gemaakt: Hier op dede het Voetvolk een aanval/ en vindende niet veel tegenweer / klommen over de Borstweeringen daar binnen / en vonden eenige weynige Fransen daar in/ plonderden alles wat daar was / openden de Slagboom/ daar de Ruytery / en de rest van 't Voetvolk/ door marcheerden / vindende doen een party Franse Ruyters/ die op de vlucht / en twee daar van dood geslagen zijn; van de Nederlanders wierd een Paard geschoten. Al voort

Eerste aanmerkens waardige vyandlijke actie tusschen desen Staat en de Fransche.

trekkende / quamen zy aan 't Huys te Kempen, een sterk Slot, dat zich voort op gaf. Hier binnen waren 12 Franse soldaten / die zy gevangen namen / maar de Juffrouw met haar Volk trok in alle veyligheyd daar uyt. Hier van daan quamen zy voor een kleyn stedeken / genaamt Hulst, den Keurvorst van Keulen toebehorende; hier vonden sy de poorten gesloten/ en stelden haar in ordre om daar op te stormen/ doch die van binnen dit siende/ maakten de Poorten open/ lieten haar in-komen/ en koften de gedreygde plondering/ voor weynig geld af. Terwijl was eenig Fransch Krijks-volk te samen geraakt / die haar in een dikke Bosschagie hadden gelegert / daar het Staten Volk voorby trok / en de selve gewaar wierd / en met alle geweld daar op wilden invallen; maar de Oversten (duchtende dat het Volk/ van nacht en dach te marcheeren / te seer vermoeyt mocht zijn) wilden het niet toestaan; aldus zijn zy des avonts wederom binnen Rijnberk gekomen / van waar yder des volgende morgens wederom naar sijn Guarnisoen vertrokken is. Die van Maastricht togen ook dagelijkx op de Franschen uyt / en quamen meest met goeden buyt te rugge / en trok vast sijn Hoogheyts Treyn / paarden en bagagie na den Ysel-kant, alwaar de werken in postuur gebragt en bemand wierden. Met niet minder ernst en bekommeringe droegen ook haare Hoog-Mog. bysondere Christelijke sorge / om de hulpe des Hemels tegen soo magtige vyanden af te bidden: doende daar toe ordineeren den eersten Woensdag van yder nieuwe Maand een algemeene Vast- en Bede-dag te houden. En nadien men tijding bequam / dat de Engelsche Vloot alle uuren stond uyt te lopen / om met de Franschen te Conjungeeren / wierd ongemeene vlijt aangewend om de Nederlandsche ten spoedigste in Zee te brengen: Waar toe de Heeren Admiraals en den Heer Cornelis de Wit (sullende als Volmagtigde van haare Hoog-Mog. op de Vloote gaan) ongemeene vlijt en neerstigheydt besteeden / te meer/ alsoo men tijding had / dat in Engeland wierd uyt-gestroopt / dat men hier geen volk konde bekomen / en noch maanden van doen hadde om in Zee te komen / alles om de onwillige ingesetenen/ sonder slagen/ ten buyt te noodigen. Ja men hadde zulkx / met briefjens/ binnen Londen met privilegie gedrukt/ de

Maandelijkse Bededag uyt-geschreven.

WALRAD GRAVE VAN NASSAU,

Generael over de Cavallerie der Vereenighde Neederlanden, en Gouverneur van der Stadt en onderhoorige Forten van Bergen op Zoom

1672. April.

de gemeente getragt diets te maken; waar in te kennen wierd gegeven: Hoe dat in Holland soo groot gebrek aen Bootsliên was, dat selfs Admiraal Bankert niet meer als 100 man op sijn Schip konde krijgen: Seyden verder, dat de Nederlandsche Capiteynen souden hebben geklaegt, over de magere voorsieninge van Provisie en Amonitie: dat 'er onbenoegen tusschen den Luten. Admir. de Ruyter en den Raed-Pensionaris de Wit was, om dat de Nederl. Vloot niet beter en was geprepareert: Dat de voornaamste Kooplieden van Amsterdam met haar kostelijkheyt en geld na Antwerpen vlugten: En datter een Placcaat was ontworpen om in Hollant, gelijk in Zeelant was geschiet, yder sijn Silver soude brengen, daer men geld af soude munten, tot betalinge en last van desen Oorlog: Edoch dat men om alle tumult te verhoeden, dat Placcaet noch wat binnen hield.

Na soo vele toerustingen/ opregten van Magasynen aan den Rhyn, Moesel, Waal en andere stroomen/ en het afvoeren van het swaar geschut en allerley Krijgs-tuyg/ dagt het eyndelijk den Franschen Koning tijd te werden/ om in 't veld te komen/ zijnde het gras in vollen groey/ en ligt reeds genoeg om de paarden op een schielijke doortogt te voeden. Aldus nam zijne Majesteyt den 27 April zijn afscheyd van 't Hof/ beveelende de administratie der Rijkx-saken aan de Koninginne: werdende sulkx binnen Parys openbaarlijk afgekondigt/ en in het Parlement geregistreed/ haar tot raden bysoegende/ De Messrs. d'Aligre Zegel-bewaarder/ Villeroy, Le Tellier, en Colbert. Den Koning voerde met sig een ongelovelijk getal Edelen/ paarden/ Muyl-esels &c. nevens 80 karren meest met geld en silver-werk/ werdende door eenige van sijne Majesteyts lijf-guarde en ligte paarden geleyd. Dog eer wy met den optogt voort-varen/ sullen wy eerst den naaukeurigen Leser voor oogen stellen een lijste van het geweldige Leger/ waar mede den Koning tegen soo kleynen hoek Lands te Velde quam/ zijnde door een Fransch Edelman en Hoofd-Officier opgesteld.

Generaale Lijste van de Generaals-Persoonen der Legers in Nederland.

Van 't Leger des Konings.

Zijne Majesteyt, Hoofd over alle.
Monsieur 's Konings Broeder, Generalissimus.
Hertog van Turenne, Generaal.

Lieutenant Generaals.

Grave van Soisons.
Monsieur de La Fueillade.
Grave de Lude, Groot-meester van 't geschut.
De Lorge.
Marquis de Rochefort.
Monsieur de Gadagne.

Veld-Marschalken.

Ridder de Loraine.
Monsieur Martinet.
Montal.
Marquis de Genlis.
Monsieur de Vitry.

Generaals Persoons met bysondere Tituls.

Hertog van Turenne, Gen. van de Ruytery.
Grave van Soissons, Colon. Gen. der Switsers.
Marquis de Ranes, Colonel Generaal vande Dragonders.
Ridder de Fourille, Veld-tuyg-meester der ligte Paarden.

Groot-Marschalk der Logementen.

Grave de Froullé.

Generaal Majors van 't Leger.

Monsieur Saint Sandoux.

Marschalken der Logementen.

Monsieur de Langlée.
de Champlay de Jonge.

Brigadiers van de Ruytery.

Grave de Roye.
Monsieur de Fueillée.
Chazeron.
Pilloys.
Koningsmark.
Caluaut.
Rouvray.
Villiers.

Brigadiers van 't Voet-Volk.

Marquis de Beauveau.
de Castelnau.

Ayde de Camp van den Koning.

Grave d'Ajen.
Marquis d'Albret.
Ridder de Nogent.
Grave de Grancé.

1672. Marquis d'Angeau.
de Breauté.

April. Monsieur de Cavois.
Marquis de Termes.
Monsieur d'Artois.
de la Roche Courton.
Boven dese noch de enz.
die de Luytenant Generaals, en Marschalken yder in het bysonder hadden.

Lijste der Generaals-Persoonen van het Leger onder den Heer Prince van Condé.

Den Heer Prince, Generaal.

Luytenant Generaals.

Grave de Guiche.
Monsieur de Sint Aure.
Foucault.
Grave d'Estrade, den oude.

Veld-Marschalken.

Grave de Plessis.
de Nogent.
Monsieur de Magalotty.
de Choiseul.

Generaal Major van 't Leger.

Monsieur de Trassy, Capiteyn onder de Gardes des Konings.

Commissaris Generaal der Ruytery.

Monsieur de la Cardonniere.

Brigadiers van de Ruytery.

Monsieur de Montauban.
de Fourneaux.
de Beauveze.
Vivien.

Brigadiers van 't Voet-volck.

Monsieur de Puysieux, Luytenant Colonel van 't Regiment van Turenne.
Monsieur de Saint Micault, Colonel van het Regiment van Condé.
Monsieur de la Motte, Colonel van 't Regiment van Angujen.

Om de Frontieren omtrent de Spaansche Nederlanden te bewaren/ hadde de Koning nog tusschen tien en twaalf duysend mannen in Vlaanderen/ onder 't gebied van Monsieur de Nancré. Zijn Majesteyt ordineerde ook een Leger in 't Roussillon, waar over 't bewind hadde Monsieur Le Bret, Colonel van 't Regiment Marinen, en Gouverneur van Douay. Ende nadien den Hertog van Crequi met eenige andere troepen na Holland was/ dede sijne Majesteyt te rugge komen den Grave van Chamilly, zijnde op weg omme als Luytenant Generaal te gaan Commanderen de benden van den Churfurst van Ceulen, en gaf dese het bewind van dat Leger/ en daar by twee Marschalken/ namentlijk Monsieur de Vaubrun Nogent, en den Ridder du Plessis Praslin.

Generaal Major.

Monsieur de la Marilliere.

Brigadiers van de Cavallery.

Monsieur de Jojeuse.
de Pierre Fitte.

Den Hertog van Luxemburg Commandeerde alleen de Hulp-troepen van Ceulen en Munster.

Veld-tuyg-Meester van de Ruyterye der Geallieerde.

Marquis de Renel.

Colonel van 't Voet-Volk.

Monsieur de Mornas.

Volgen nu de Regimenten.

Die van 't Huys des Konings Ruyterye.

De eerste Guarde des Konings is tegenwoordig/ die men noemt Garde du Corps, of Lijf-wagten/ sedert den tijd/ dat zijne Majesteyt die plaatse voor haar heeft gedeclareerd tegen de Wapen-Luyden, die te vooren de eerste rang hadden. Ende is de eerste Compagnie van de Gardes of Lijf-schutten (archers) die van de Schotsche Natie/ gecommandeert door den Hertog van Nouailles, en zijn Soon den Grave d'Ajen. Dese Compagnie bestaat in 260 Meesters/ twee Luytenants/ 2 Vaandrigs/ 2 Vaan-Jonkers/ 2 Adjurant Majors/ 4 Brigadiers/ 8 Onder-Brigadiers: ende soo is het in de drie andere Compagnien.

De tweede gecommandeert door Monsieur de Rochefort, 260 mannen.

De derde door den Hertog van Duras, 260 mannen.

De vierde door den Marquis de Lausun, en daar na door den Hertog van Luxemburg, 260 mannen.

De Compagnie van 's Konings Wapenluyden, door Monsieur de la Sallé Cailebot, Capiteyn Luytenant; en tegenwoordig door Monsieur den Prince, Hertog van Soubitzka Rohan, 200 mannen.

De Garde der Ligte Paarden gecommandeert door den Hertog van Chevreuse, 200 mannen.

Twee

1672. April.

Twee Compagnien Musquetaires, de eene met graauwe Paarden/ onder den Grave d'Artagnan, 300 mannen.

De tweede met swarte/ onder Monsieur Collebert de Maulevrier, tegenwoordig onder Monsieur de Monbron, 300 mannen.

Een Compagnie der Schotsche Wapen-luyden, onder den Ridder d'Haute Fueille, 300 mannen.

Een Compagnie Engelsche Wapen-luyden, onder den Ridder George Hamilton, 100 mannen.

Een Compagnie Engelsche ligte Paarden, onder den Marquis Hautteman, 100 mannen.

Een Compagnie Bourgondische Wapen-luyden, onder den Grave Broglio, te vooren Guydon van 's Konings Wapen-luyden, 100 mannen.

Een Compagnie Wapen-luyden der Koninginne, onder den Marquis du Garot, 150 mannen.

Een Compagnie ligte Paarden der Koninginne, onder Monsieur de Villiers, 150 mannen.

Een Compagnie Wapen-luyden van den Dauphijn, onder den Marquis de La Trousse, 200 mannen.

Een Compagnie ligte Paarden van den Dauphijn, onder den Grave de Rieux, 100 mannen.

Een Compagnie Wapen-luyden van Monsieur, onder den Grave de La Roque, 150 mannen.

Een Compagnie ligte Paarden van Monsieur, onder 150 mannen.

Een Compagnie Wapen-luyden van den Hertog van Anjou, onder den Marquis de Genlis, 100 mannen.

Noch een Compagnie van de Poort-Wagt, onder den Grave de Valsemé.

Noch 100 van de gardes van den Provost, onder den Marquis de Sourches.

Voet-volk van 's Konings Huys.

Een Regiment Gardes, Francoysen/ bestaande uyt 30 Compagnien/ yder van 100 mannen/ onder haar Colonel de Fueillade.

Een Regiment Gardes, Switsers, van 10 Compagnien/ yder van 200 mannen/ onder haar Colonel Molondin.

Noch 100 Switsers, onder den Marquis de Vardes.

Andere Regimenten Voet-volk, oude Compagnien.

Pikardie, onder den Grave de La Mark, bestaande uyt 70 Compagnien/ yder (sonder hare Officiers) van 50 mannen.

Champagne, onder den Marquis de Monimes, 70 Compagnien.

Navarre, onder 70 Compagnien.

Piedmond, onder Monsieur de Mayllerave, 70 Compagnien.

Normandie, onder den Marquis de Meylly, 70 Compagnien.

De Marine, onder den Grave de Tonnecharante, 70 Compagnien.

Behalven dese/ zijn daar noch verscheyde andere Regimenten/ waar van eenige genoemt werden Petits Vieux; maar tegenwoordig zijn die onder andere gemengt/ en verschillen maar alleen in de Natie en rang/ en zijn dese volgende.

Auvergne, onder den Marquis de Cœuvres, 33 Compagnien.

Sault, onder den Grave van dien naam/ 33 Compagnien.

Castelnau, onder den Marquis van dien etc. 33 Compagnien.

Rambures, onder Monsieur de Rambures, 33 Compagnie.

La Marine, onder 33 Comp.

Brandeville, onder den Marquis enz. 16 Compagnien.

Du Roy, onder Martinet, maar tegenwoordig onder Monsieur de Monbron, 100 Compagnien.

Royal, onder den Hertog d'Arpajou en Monsieus Pierre Fitte, 70 Compagnien.

d'Anjou, onder den Grave St. Geran, 70 Compagnien.

Lyonnoys, onder den Marquis de Villeroy, 25 Compagnien.

Praslin, onder den Ridder du Plessis, 18 Compagnien.

Dauphin, onder Monsieur de Beringen, 70 Compagnien.

De Vaisseaux, onder Monsieur Le Bret, 80 Compagnien.

Crussel, onder Mons. de Crussel, 18 Comp.

Montaigu, onder den Marq. d'O, 16 Comp.

Turenne, onder den Hertog/ Marquis de Puisieux sijn Luytenant/ 33 Compagnien.

La Motte, onder dien Grave, 17 Compag.

Dampiere, onder dien Marquis, 16 Comp.

1672. Louvigni, onder dien Grave, tweede soon van de Mareschal de Grammont, 18 Comp.

April. Grancé, onder den Mareschal, 16 Comp.

La Reine, onder den Marquis de Moussy, 70 Compagnien.

Mompesat, onder dien Marquis, 16 Comp.

Orleans, onder den Marquis de Beaufort, 33 Compagnien.

Artois, onder den Marquis de Genlus, 33 Compagnien.

Bretagne, onder Monsieur de Noyon, 16 Compagnien.

Carignan, onder dien Grave, 16 Compag.

Chasteau-Neuf, onder den Marquis, 16 Compagnien.

Sourches, onder den Marquis.

Vendosme, onder den Hartog.

La Ferté, onder den Marquis, 18 Comp.

Conty, onder den Prince.

La Fere, onder

Condé, onder den Prince, zijnde zijn Colonel Monsieur de Saint Micault, 17 Comp.

Anguyen, onder den Hertog, zijn Colonel is Monsieur de La Motte, 17 Compagnien.

Jonzac, onder Monf. de Jonzac, 18 Comp.

Monperoux, onder den Marquis. 16 Comp.

Bouillon, onder den Hertog, 16 Comp.

Bourgogne, onder den Marquis de Chamilly, 33 Compagnien.

La Marine het nieuwe, door

Vermandoys, door den Grave Gassay, 20 Compagnien.

Vuur-werkers, onder den Grave de Lude, Groot-meester van 't Geschut / 24 Compag.

Regiment Uytheems Voet-volk.

Elsas, onder 12 Compagnien yder van 180 mannen sonder hare Officiers; en in dier voegen zijn ook beschreven de Compagnien Francoysen / moetende yder van die sterk zijn 50 mannen.

Schotten en Engelschen, onder den Ridder George Hamilton, 20 Compagnien / elk van 120 mannen.

Roussillon, onder 20 Compagnien / elk 120 mannen.

Furstenberg, onder den Prince Willem, 12 Compagnien / elk 180 mannen.

Yrlanders, onder den Marquis Duglas, 24 Compagnien / elk 100 mannen.

Noch een Yrlandsch, onder Monsieur Merow, Colonel van Hamilton, 16 Compagnien / elk 100 mannen.

Italiaansch Royal, onder Monsieur de Magalotty, 27 Compagnien / elk 100 mannen. 1672.

Engelsch Royal, onder den Hertog van Montmouth, 8 Compagnien / elk 100 man. April.

Stouppa Switsers, onder den Colonel / 12 Compagnien / elk 200 mannen.

Erlach Switsers, onder den Colonel / 12 Compagnien / elk 200 mannen.

Festa Switsers, gelijk de andere.

Salis Switsers, gelijk de andere.

Engelschen, onder Montmouth, 8 Compagnien / elk 100 mannen.

Vijftig Compagnien Vrywilligen, yder van 200 mannen.

Het Eygen Regiment van den Hertog van Montmouth 7000 mannen.

Noch twee Regimenten Dragonders, onder hun Colonel de Ridder de Tilladet, 6 Compagnien / elk 100 mannen.

Regiment Royal, onder den Ridder de Boufflers, 6 Compagnien / yder 100 mannen.

Regimenten ligte Paarden, onder haren Colonel Generaal den Hertog van Turenne, 6 Compagnien / yder van 50 mannen / sonder hare Officiers / zijnde Capiteyn of Ritmeester, Luytenant, Cornet, en Marschalk der Logementen, onder den Ridder de Fourilles, als Veld-tuyg-meester, gelijk Turenne.

Onder Monsieur de la Cardonniere.

Commissaris Generaal der gemelde Ruytery, 't selfde.

Regiment Royal, onder den Grave de Gassay.

Twee Regimenten Uytlanders.

Croaten des Conings, onder den Grave de Talar.

La Reyne.

Dauphin.

Orleans, onder Monsieur, 's Konings Broeder.

Condé, onder den Prince.

Angujen, onder den Hertog.

Rouvray, onder Monsieur de Rouvray.

Jojeuse, onder den Hertog.

Gassion, onder Monsieur de Gassion.

Fourille, onder dien naam.

Fourneaux, als boven.

Resnel, onder den Marquis.

La Fueillée, onder Monsieur la Fueillée.

Montauban, onder dien naam.

Pillois, 't selfde.

Beauvezé, 't selfde.

De

1672. April.

De Roye, onder den Grave.
Calvaut, onder den naam des Colonels, soo ook de volgende.
Chaseron.
Cabonet.
Coulange.
S. Loup, Regiment van 9 Compagnien.
Cachan.
S. Aoûst.
Derdelin.
Douges.
Du Condé.
Tilladet, onder den Marquis.
Sourdis, onder den Marquis.
Saint Ruth.
Hilles.
Blingy.
La Fabliere.
Lambert.
Humieres, onder den Mareschal.
Caberes.
Prouille.
Barillac.
Beaupré.
Paulmy.
Beaufort.
Carendo.
Sanzay.
Chemiet.
Noüart.
Sommilure.
Anjou.

De volgende Regimenten bestaan alleen uyt 3 Compagnien / yder van 50 Meesters / sonder haare Officiers.

Coislin, onder den Hertog.
Estrades, onder den Grave.
Bethune, onder den Marquis.
Mont George, onder dien Monsieur.
Busenval, als boven.
Basleroy, 't selfde.
Thiange, 't selfde.
Longueville, onder den Hertog.
Ragny, onder den Marquis.
Bouillon, onder den Hertog.
Auvergne, onder den Grave.
Grignan, onder den Grave.
Vantadour, onder den Hertog.
Laurieres.
Granville.
Du Rousse, onder den Grave.
Meré.
Tury, onder den Marquis.
Valavoire.
Arnolfiny.
Harcourt, onder den Prince.
Armagnac, onder den Grave, Groot Schild-Knaap.
Saint Agnan, onder den Hertog.

Voorwaar een getal Oversten / wiens gelijken de Christen-wereld mogelijk in veele Eeuwen niet gesien heeft onder een Koning op-trekken; ende 't geen ons een weynig minder ongerijmt sal schijnen / de reden van seker Fransch Edelman / die sijn Konings magt (hoe-wel een weynig te Gasconsch) willende verheffen / seyde dat de Officieren van sijne Majesteyts-Leger alleen magtig genoeg waren / al de Benden die de Staten konden in 't Velt brengen / daar uyt te slaan. Immers is het geen wonder / dat men in het begin soo groote Sund-vloet niet magtig is geweest te stutten: te meer / alsoo Vrankrijk, door de alliantie met de naaste gebuuren onser Grens-palen / een onverhinderder toegang hebbende / den Staat onvermoogens was / eenige oorden / tot dubbele versterking der andere / te ontblooten: Maar 't sal tijd zijn dit geweldig Leger te sien t'zamen troppen / en onder het geleyde van soo glorieusen / rijken / jongen en onvermoeyden Koning / en soo veele oude / en in 't Oorlog afgesletene Oversten / te zien op-trekken.

Optogt des Konings van Vrankrijk.

Zijne Majesteyt van den 28 April van Sint Germain en Laye opbrak / nemende sijn weg door Soissons na Rocroy, zijnde aldaar de vergader-plaats van die Troupen / waar uyt zijn Majesteyts-Leger bestaan soude; gelijk Sedan tot de Rendevous van dat van Monsieur geschikt was: waar toe de bescheydene benden door Fymes, Rheims en Retel af-sakten. Van Rocroy vertrok den Koning na Philippeville, alwaar hy den vierden van Bloeimaand aanquam; en vindende aldaar mede noch verscheydene troupen / dede die daar eenige dagen halte houden / en sig verfrisschen: zijne Majesteyt self trok voorts na Charle-Roy: alwaar des anderendaags / met zijn broeder den Hertog van Longueville en andere Grooten / te paarde in-quam / en tijding kreeg / dat 3000 Ruyters / en 600 Voetknegten van het Mastrigtsche Garnisoen / tot onder de Poorten van Hoey quamen stroopen /

May.

1672. May. pen/ en de schepen met ammonitie van die plaatse de Mase af na Luyk brengende/ plunderden en verhinderden: Dat zy ook die van Hoey self gedreygt hadden te sullen verwoesten/ ten zy men de Fransche voorraat-besorgers ten Stede uyt-seyde. Op welke nieuwe maare den Koning aanstonds aan den Ridder de Fourille bevel gaf/ met 2500 paarden/ 200 dragonders/ en eenig voet-volk het afbrengen der ammunitie te bevorderen/ en de Staatsche aan te grijpen. Dese dan trokken voorts na Gyblou, waar door die van Namen vreesden berend te werden; maar die vreese was ydel. Gemelte troepen daar omtrent in 't Veld blijvende/ dede den Commissaris der voor-raat weten/ dat het hem/ wegens de gemelte Staatsche, onmogelijk was de schepen in veyligheyt af te voeren/ ten zy sy lager afsakten: waar op den Ridder de Fourilles met de zijne quam neder-slaan/ by het Dorp Chouquiere, aan den voet van het Casteel Berlocq, digt by de Mase, zijnde omtrent ter halver weg tusschen Hoey en Luyk, en de plaatse daar voor twee dagen de Staatschen gelegen hadden: maar dese vertrokken wesende/ wierden de Ammunitie en Levens-voorraat by dag en nacht af-gebragt/ onder 't geleyde eerst van een/ en daar na van twee hondert Ruyters aan de eene/ en so veel Dragonders aan d'andere zijde der Riviere. Middeler-tijt bleef den Koning noch te Charleroy, alwaar zijn Majesteyt een Monstering dede vande Troupen die hy self soude geleyden/ en wierd omtrent 30000 weerbaare mannen sterk bevonden/ hoe-wel het in het aansien veel machtiger scheen door de groote menigte Hof-sleep Lakeyen/ Wijven/ Hoere Leger-trossen/ Jongens/ Koetsiers/ en Voerluyden/ tot al desen onnodigen na-sleep: waarom dan ook den Koning eenige duysenden van dit onnut gesnor dede vertrekken/ 't welk dan den Leger-trayn niet weynig verminderde/ en de voeragie/ die door so veel ondienstige monden schraal moest worden/ rijkelijker dede omkomen. Ja zijn Majesteyt in noch een nader Reveu zijn Leger oversiende/ en bevindende dat veele Officiers meer paarden en muyl-esels tot pracht als noodsakelijkheyd mede voerden/ dede by een expresse ordre daar op een reglement stellen/ waar by een yder na sijn Staat en qualiteyt/ seker aantal van paarden/ wagens enz. wierd opgesteld. Hier door wierd 't Leger met het vertrekken van menigte paarden/ ook weder een groot getal van der selver op-passers quijt. Den Koning ook tijdinge bekomende dat de meeste na-by gelegene dorpen en gehugten/ van Inwoonders ontbloot waren/ tragte op allerley wijse het vlugten der Land-luyden voor te komen/ als waar door so een groot Leger de noodige voeragie en leef-togt seer schaars stond te sullen werden: waarom dan zijn Majesteyt de volgende Ordonnantie het gantsche Land door/ en werwaarts de Legers trokken/ dede aanplakken.

Copye van d'Ordonnantie des Konings, die verklaart hoedanig de Hollandsche Ingesetenen haar zullen te gedragen hebben, om niet bedorven te vvorden door de Legers van Zijne Majesteyt.

Van vvegen den KONING.

ZYn Majesteyt zich met leetweesen verplicht vindende den Oorlog in de Landen door de Hollanders beseten, te voeren, en zijn voorneemen maar alleenig zijnde de Regeerders der selve te straffen, en geensins de Ingesetenen te bederven, die gants geen schult hebben aan het quaat beleydt van die geene, daar zy de Regeeringe van haar Staat op vertrouwt hebben. Zo heeft zijn Majesteyt goet gevonden dese ordonnantie uyt te laten gaan, om aan deselve Ingesetenen bekent te maken, hoedanig hy geresolveert is zijne Legers te doen leven, en d'orders die hy begeert datse sullen hebben te houden tot haar verlichtinge.

d'Intentie van zijn Majesteyt is, dat aangesien zijne Legers zo wel en zo punctuelijk betaalt werden, als hy gelast heeft datse sullen zijn; hy ook wil datse haar in alle mogelijke Discipline, en order sullen hebben te houden, sonder de Landen, daar sy doortrekken sullen, lastig te vallen, dan alleen voor de enkele voeragie, en noodige dingen om de Legers neer te slaan.

De Ingesetenen die sich voor de moedwilligheyt der Soldaten, die voor en ter zijde de Legers loopen, beschutten willen, sullen sich vermogen in de Kasteelen der Dorpen te bergen met haar Vee, en Koorn, alwaar zijn Majesteyt wel wil dat zy zich gewapent houden, sonder dat zy daar yemand hoeven in te laten,

dan

1672. dan alleen de Sauvegarde, die zijn Majesteyt daar sal mogen senden, of wel de partye die door d'Officiers gecommandeert, door last van zijn Majesteyt, sullen vragen daar in te trekken.

Wanneer de Legers van zijn Majesteyt eenige plaatsen, op 4 mijlen na, sullen naderen, so sullen die van yder Kasteel aan de Ruyters, van de Compagnie van de Sauvegarden senden vragen: welkers tegenwoordigheyt haar van alle violentien en moedwil der Soldaten beschutten sal. Des sullen zy de zelve voeden, als mede zijn Paart, en boven dien 4 Rijksdaalders daags voor zijn salaris geven.

En wanneer de Legers van zijn Majesteyt verder als 3 of 4 mijlen van de gemelde Kasteelen zullen trekken, zo zullen zy hare Sauvegarden wederom in 't Leger geleyden, en instaan voor 't quaat dat de Hollandtse Troupen haar zoude mogen aandoen, zoo wel in 't gaan naar de Kasteelen, verblijf in de zelve, als in 't wederkeeren naar 't Leger: Verklarende zijn Majesteyt, dat, by aldiender eenige violentie aan de gemelde Sauvegarden gedaan word, ofte aan de Officiers van de selve Compagnie, die de teken van Sauvegarden zullen hebben, en die haar zullen gaan bezoeken, om haar in haar schuldige plicht te houden, dat hyder geen meer sal verleenen, en dat hy zijne Legers zal laten leven met alle liberteyt en licentie.

Actum in 't Kasteel van Versailles, den 7 April, 1672. Geteekent

LOUIS.

En leeger, LE TELLIER.

De d[e]... Thuyl... lend door e Fran... en misl... delt.

Doch hoe weynig beschuttinge / verseekering / of vergoeding de overheerde daar door konden erlangen / sagmen bereyds soo vroeg aan het Neutrale Stedeken Thuyn, alwaar het Regiment swarte Paarden van Monsieur Colbert Maulevrier, so afgrijselijk met plunderen / moorden / en vrouwen-schenden heeft gewoed / datmen niet ergers soude kunnen bedenken / en dat alleen op het onbeschoft eyschen / en daar op gevolgde weygering van spijse / drank enz. men dede 30 van dese swarte Ruyterye ophangen / en dit was de vergoedinge voor de ellendigen haar goed / bloed en geschonden eere. Ik kan niet na laten by dese gelegentheyt aan te tekenen den grooten misslag / die in desen tijd den oversetter van eenige tijdingen gehad heeft / als die dese ruyters wegens hunne paarden / de swarte genoemt / in verscheyde Nouvelles / ja ook in de Courante voor Mooren heeft doen passeeren.

1672. May.

Nederlandsche zaken.

De Franschen aldus in aantogt zijnde / en het oog op Mastricht schijnende te hebben / wierd die Stad van alles dubbeld voorsien / en met eenige benden Spaansche Ruyters en Voet-knegten versterkt; gelijk in tegendeel een goed getal Hollantsche Infantery in Namen wierd gelegt. En alsoo men het voornemen des Bisschops van Munster nu niet langer in twijffel trok / wierden de Steden Doesburg, Zutphen, Zwol en den geheelen Ysel, ongemeen met grof geschut / allerley krijgs-tuyg en leef-togt uyt Holland toegesonden; ende tot bescherming van het Retrenchement aan gemelte Rivière / en om op eenig schielijk toe-val gereed te kunnen wesen / wierd een Leger samen gebragt / 't welk van sijn Hoogheyt en de Generaals Personen op de Heyde by Doesburg gemonstert / en bevonden wierd sterk te zijn 17000 mannen. Zijnde tot het selve / en de verdere Krijgsmagt der Vereenigde Nederlanden, onder den Heer Prince van Orangien, &c. verordineert de volgende Generaals.

Hooft-Officiers van haar Legers.

Veld-Marschalken.

Den Prince Joan Maurits de Nassau.
Heer Paulus Wurtz.

Generaal van de Ruyterye.

Den Ouden Rhijn-Grave.

Generaal van 't Voet-volck.

Den Heer van Suylesteyn.

Generaal van d'Artillery.

Den Grave Willem d'Hornes.

Luytenant Generaals der Ruyterye.

Joan van Welderen.
Grave van Nassau.

Luytenant Generaals van het Voet-volk.

Hans Wilhem, Baron d'Aylva.
Grave Konings-Mark.

Commissarisen Generaal van de Ruytery.

Jean Barton de Mombas.
Steen-Huysen.

Sergeanten Major.

Kerot-Patrik.
Grave van Stirum.

Hare Hoog-Mogende ook nu seker berigt bekomende / dat het Leger des Konings in

1672. de jongste Monstering by Charleroy, over 52000 mannen was bevonden sterk te wesen/ wikten met ernst het gewichte van soo swaren magt; om welk te stuyten/ alle Soldaten/ die men uyt de binnen-plaatsen konde missen/na de Grens-steden geschikt wierden; waar toe men ook uyt Zuyd- en Noord-Holland, eenige duysenden wel-gewapende landsaten dede opkomen/ en na Gelderland en Over-Ysel trekken: welker getal omtrent de verovering van Doesburg, Zutphen en andere/sal kunnen gesien werden. Behalven dese/ sag men ook self de Burgeryen uyt Holland en Uytregt, man-moedig en gewillig (tot bescherming van 't Vaderland) optrekken; gelijk die van Amsterdam met 6 Compagnien/ onder de Hopluyden Tulp, Ojens, Vander Weyden, Berwouts, Geelvink, en Westerdyks-Horn, wiens dag-gelden door de t'huys-blijvende werdende betaalt/ waren als volgt: Een Kapiteyn 's daags 10 guld. Luytenant 6 guld. Vaandrig 5 guld. een Sergiant 3 guld. de minder Officiers en Adelborsten 45 stuyv. de gemeene man 30 stuyvers: Zy wierden in de Steden Geertruydenberg, Heusden en elders in Guarnisoen gelegt. 's Lands-vloot geraakte mede in Zee/ en betoonde aldus de ydelheyt van het gemelte bedriegelijk voorgeven der Engelschen, dat men hier noch soo verre met de Equipagie ten achteren was: Daar men in tegendeel in Engeland (onaangesien soo vroege en lange toerustingen) noch onmagtig was op 't ruym te komen; ja den Hertog van Jork, als Hoog-Admiraal, dede door een opentlijke remonstrantie bekent maken/ datmen noodsaakelijk meerder bootsvolk moest hebben/ eer de Vloote konde werden in Zee gebragt; zijnde (gelijk in soo veele Zee-slagen gebleeken) de gewoonte der Engelschen, hunne schepen veel sterker te bemannen als de Nederlanders. Waar op den Koning by een scherp plakkaat/ al 't Bootsvolk dat te bekomen was/ na Londen ontbood/ op peyne van die eenigen vluchtenden Matroos bevonden wierd geherbergt te hebben/ hy self in diens stede soude t'scheep gebragt werden. Hare Hoog-Mogende betoonden middeler-tijd aan de geheele wereld dat zy/ hoewel het Engelsche Hof sig omtrent het aantasten der Smirnische Vloote/en Declaratie van den Oorlog, soo kennelijk/ de klare en uytgedrukte woorden en meeninge van het Bredaasche Vrede-Trattaat hadden verbroken/ dat sy segge ik/ egter hun woord in geregtigheyt wilden bewaren/ ende boven de mate ontwijfelijke proeve geven/ dat sy/ ook na de gemelte eerste aggressie der Grooten/ de onnoosele Ondersaten niet verstonden te moeten lijden. Waar na dan de Heeren Staten, op de klagte van verscheydene Nederlandsche, Engelsche en Schotsche Koopluyden en Schippers/ wiens schepen en goederen by retorsie in de Havens der Vereenigde Nederlanden waren/ een besluyt namen van hare zijde het 32 Artikel van het Bredaasche Vrede-tractaat/ te doen stant grijpen/ luydende het selve/en hare Hoog-Mogende resolutie daar op genomen als volgt.

May.

Gewapende Landsaten na den Ysel gesonden,

en Burgers uyt de Zuyd-Hollandsche steden en Uytregt na Geertruydenberg, enz.

1672. May. Heere Staten biede aan de gelsch schep los te ven,

ITem, is overgekomen, dat of t'eeniger tijde quame te gebeuren, 't gene Godt Almachtig genadelijk verhoede, dat de alreeds vereffende geschillen, tusschen den gemelten Heere Koning, en de gemelte Heeren Staten Generaal, wederom quamen op te staan, en tot een openbare Oorlog uyt te bersten, dat de Schepen, Koopmanschappen, en alderhande roerlijke goederen, van d'een of d'ander zijde, de welke in de Havenen, en in het gebied van de Tegen-partye, wederzijds zullen worden bevonden te zijn, geensins geconfisqueert, ofte eeniger maten, geincommodeert zullen werden; maar zal aan de Onderdanen en Inwoonderen van d'eene en d'andere zijde, den tijd van ses volle Maanden werden vergunt, binnen de welke zy de voorzeyde goederen, en generalijk alle hunne effecten, werwaarts het hun zal believen, sullen mogen transporteeren.

EXTRACT,

Uyt het Register der Resolutien van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Sabbathi, den 14 *May*, 1672.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van *Ommeren*, en andere haar Hoog. Mog. Gedeputeerden, tot de zaken van de Zee, hebbende in gevolge, en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriaal van den 14 deses, gevisiteert, en ge-examineert de Requeste van *Andries Russel*, en *Jacob Gordon*, beyde

1672. May.

beyde Schotse Koopluyden, houdende dat zy Supplianten in twee Fluyt-schepen, het eene genaamt *Anna Margarita*, Schipper *Edward Hage*, en het andere *S. Jan*, Schipper *Joris Weghtman*, hebbende doen laden verscheyde Koopmanschappen, gedestineert naar Schotland, het ongeluk hebben gehad, dat de voorsz. Schepen, en ingeladen Goederen op den 25 van de voorleden Maant, by een Jacht van het Collegie ter Admiraliteyt op de Maze, wacht houdende beneden den Briele, zijn opgehouden, en vervolgens wederom opgezonden na Rotterdam, alwaar de voorsz. Schepen en Goederen als noch blijven gesaiseert. En of wel hun Supplianten niet onbekent is, dat de voorsz. Schepen, en ingeladen Goederen, door ordre van haar Hoog. Mog. alhier worden aangehouden, op de ingekomene zekere tijdinge, dat de Schepen en Goederen van de Ingezetenen van desen Staat, door last van den Koning van Groot Brittannien, vyantlijk worden aangetast, opgehouden, en aldaar gedetineert, nademaal niet te min het 32 Artijkel van het Tractaat tusschen den Hoogst-gedachten Koning, en desen Staat gemaakt, mede brengt, Dat in cas van rupture, der weder-zijdse Ingezetenen Schepen en Goederen, onder het gebied van d'eene Partye gevonden werdende, binnen den tijd van 6 Maanden naar den uytgeborsten Oorlog, niet konnen worden geincommodeert: dat sy Supplianten (die de voorsz. Hostiliteyt seer affligeert en bedroeft) derhalven te rade geworden waren te versoeken het effect van het voorsz. Artijkel van het voorsz. Tractaat, en dat mitsdien haar Hoog. Mog. de voorsz. haar Schepen en Goederen souden willen ontslaan. Waar op gedelibereert, en aan d'eene zijde in achtinge genomen zijnde, dat den Hoogst-gedagten Koning van Groot Brittannien, sonder eenige voorgaande Declaratie van Oorlog, de Schepen en Goederen, toebehoorende de goede Ingesetenen van desen Staat, in Engeland bevonden, directelijk tegens het voorsz. 32 Artijkel aangehouden, en ordre gegeven hebbende om op te brengen die Schepen die op publijcq geloof, zonder van eenige vyandlijkheden kennisse te hebben, langs het hoogst-gemelte Rijk waren passerende, daar mede evidentelijk gebroken heeft het voorsz. Tractaat, en dat haar Hoog. Mog. alleen met den Hoogst-gedachten Koning hebbende gecontracteert, gesustineert soude kunnen werden, dat de selve niet gehouden zijn aan hare zijde te presteeren het Tractaat dat den Hoogst-gedachten Koning van zijne Majesteyts zijde, tot haar Hoog. Mog. groot leedwesen, niet heeft gelieven te observeeren, maar te verbreken, en dat zulks het versoek by de voorsz. Requeste gedaan, soude mogen werden afgeslagen.

Dan aan d'andere zijde daar tegens geconsidereert wesende, dat d'Ingesetenen en Onderdanen van den Hoogst-gedagten Koning op de publijcque trouwe van haar Hoog. Mog. hier te Lande gekomen zijnde, in verwachtinge van het effect van 't voorsz. 32 Artijkel te sullen genieten, schoon ook de Vrede tusschen den Hoogst-gedachten Koning en desen Staat verbrooken soude mogen werden, en mitsdien by zoodanige *Vrede-brake*, vry, en frank te zullen mogen vertrekken, *van die hare hope, buyten haar toedoen, niet behooren gefrustreert te werden:* En dat haar Hoog. Mog. ontrent de executie van eene solemneele Verbintenisse, beter zouden doen de zelve Verbintenisse exuberantelijk naar te komen, en te observeeren, dan die, op het exempel van andere, aan de voornoemde Ingezetenen en Onderdanen infructueus te maken. Is goed gevonden, en verstaan, dat de Heeren Staten van de respective Provintien zullen werden verzocht, en de Collegien ter Admiraliteyt aangeschreven *die voorzieninge te doen*, dat niet alleen de voorsz. maar ook alle andere Schepen *onder 't Resort* van desen Staat gearresteert zijnde, toebehoorende de Onderdanen, en Ingezetenen van den Hoogst-gedachten Koning, met haar ingeladen Goederen, vry, en frank uyt dese Landen, nochtans alleen met haar eygen Volk, waar mede zy hier ingekomen zijn, ofte ten minsten niet anders dan met Volk van haar eygen Natie, mogen vertrekken werwaards zy te rade werden zullen, zonder eenige nieuwe Ladinge te mogen innemen.

En sal Extract van dese Resolutie gesonden worden aan den Heer Ambassadeur *Boreel*, met last en ordre, om by den Meer-hoogstgemelten Koning van Groot Brittannien, en elders aldaar ten Hove van nooden wesende op 't fundament, en de gronden van 't voorsz. 32 Artijkel, allermeest krachtige devoiren, en goede Officien te doen, en aan te wenden, ten eynde de Nederlandse Schepen, en d'ingeladene

1672. geladene Goederen in Engeland gearresteert, en aangehouden, van gelijken mogen werden gerelaxeert, en ontslagen, ook gepermitteert vry en frank te mogen vertrekken, en hare voorgenomene reyze voort te zetten werwaarts zy te rade werden zullen: En dat hy haar Hoog. Mog. ten spoedigsten zal hebben over te schrijven wat by hem hier inne sal zijn gedaan, en verricht, en of, en wat succes daar op zal wesen gevolght.

May.

Was geparapheert E. van Bootsma, vt.
Onderstont, Accordeert met het voorsz. Register, Gasp. Fagel.

De voornoemde Resolutie aan den Heer Boreel, ordinaris Ambassadeur der Vereenigde Nederlanden, by den Koning van Groot Brittannien bekent gemaakt zijnde, wierd by dat Hof de zaake op gelijke wijse goed gevonden en besloten, de gearresteerde Nederlandsche Schepen te ontslaan: en seker dese goetheyd was licht te verwagten en duur genoeg gekoft, als zijnde in de Havens van Nederland, een ongelijk grooter getal Schepen als in Engeland aangeslagen. De Declaratie van het Hof luyde dan als volgt.

gelijk ook den Koning van Groot Brittannien.

In Whitehall den 15 Mey, 1672.

Present, Sijn Koninckklijcke Majesteyt.

De Bisschop van Canterbury
Lord Keeper
Hertogh van Lauderdale
Marquis van Worcester
Graaf van Bridgewater
Graaf van Essex
Graaf van Anglesey
Graaf van Bathe
Graaf van Carlisle
Graaf van Craven
Graaf van Arlington
Graaf van Schaftsbury
Lord Newport
Lord Holles
Lord Clifford
Mr. Vice-Chamberlain
Mr. Secretary Trevor
Sr. John Duncombe
Mr. Chancellor of Dutchy
Sr. Thomas Osborne.

ALsoo Sijn Majesteyt op den 17. van Maart voorleden, op het lesen in den Raad, van Sijn Declaratie van Oorlog tegen de Staten Generaal van de Geunieerde Provintien van de Nederlanden, gebood Sijn Genade den Hertog van Lauderdale, ende den Eerwaardigen den Graaf van Arlington, principaal Secretaris van Staat, dien selfden avont te confereren met den Ambassadeur ende Minister van de voorsz. Staten, om voor te dragen de Observantie van het 32. Artijkel, beslooten in de Vrede-handeling tot Breda, aan Sijn Majesteyts zijde, van het ontslaan van de Persoonen ende goederen van alle Duytsche Ondersaten, die hier gevonden, ofte die op die tijd vrywillig waren ingekomen in Sijn Majesteyts Havens, mits dat Sijn Majesteyts Ondersaten gelijk voordeel mochten genieten van 't voorsz. Artijkel: welk menigmael vernieut is geweest door den Graaf van Arlington aan den voorsz. Ambassadeur. Ende het schijnt nu ten laatsten door een Papier van hem van 14/24. deses, desen dag hier voorgelesen, dat de Staten de voorsz. Propositien toegestaan ofte geconsenteert hebben, ende sullen vry stellen alle Sijn Majesteyts Onderdanen, met haar Schepen ende Goederen, ende dat sy mogen vry wederkeeren sonder eenige prohibitie, als sy het bequaam bevinden sullen.

Sijn Majesteyt heeft goet gevonden te gebieden den Honorable ofte Eerwaardige Sijn principale Commissarisen van de Prijsen, hier mede te doen alle de schepen, goederen ende koopmanschappen, die hier aangeslagen waren, in eenige van Sijn Majesteyts Havenen, voor de Declaratie van Oorlog, ofte die vrywilliglijk waren ingekomen, vry te stellen ende te ontslaen; zy zijnde tot noch toe gebleven ongemoeyt, verwachtende wat dat de geseyde Staten in dat stuk doen wilden. Ook dat alle persoonen (behoorende tot de voorseyde schepen, die onder detentie zijn, ter oorsaak van den Oorlog) sullen vry gestelt werden, met vermogen weder te keeren met hare schepen ende koopmanschappen, als sy gelegentheyt sullen hebben, na den inhoud van 't voorsz. Artijkel: Ende datmen notitie geven sal aan den Duytschen Ambassadeur, dat het also vryelijk mag volbragt werden van sijn Meesters, als het nu beloofst is: ende Sijn Majesteyts Commissarisen van wegen de Gevangenen, worden gerequireert notitie hier van te nemen, ende ook te gehoorsamen.

Ende alsoo door een ander Papier van den 13/23. deser, desen dag ook gelesen, van den Heer Boreel, door ordre van de voorsz. Staten Generaal van de Geunieerde Provintien; voorstellende het treden tot eenige conditien van accoors, rakende het

1672. het wisselen van de gevangenen in den Oorlog aan weder-zijden: Sijn Majesteyt heeft goet gedacht de consideratie van dese saak te refereeren aan Sijn principale Commissarisen van de Prijsen, dat sy daar van mogen considereeren, ende aan Sijn Majesteyt voordragen zodanige expedienten als sy sullen goet-vinden.

Oock alle Duytsche Kooplieden ofte andere, die noch in hare Persoonen noch hare goederen, onder dese detentie zijn, mogen vrijelijk vertrekken uyt dit Koninkrijk, soo het haar goet dunkt, sonder eenige bekommeringe ofte molestatie.

Geordonneert door Sijn Majesteyt in den Raat, dat dit ten eersten gedrukt en gepubliceert werde.

EDW. WALKER.

Terwijl den Koning van Vrankrijk sich eenige dagen te Charleroy ophoud/'s Lands-Vloot op Schooneveld de Vyanden opwagt/ en die van Engeland sich verbaardigt/ sullen wy een keer na andere gewesten gaan doen. Zodanig als Hoog- en Nederduyschland ontroerd waren door den Oorlog/ soo schudde ter deser tijd Italien door aard-bevingen/ zijnde bysonder te Rimini, seer verschrikkelijk/ en ruineus geweest/ en dede aldaar veele menschen in de Kerken t'samen-gekomen/ sneuvelen/ en dat door dit voorval. Den Bisschop vermerkende dat men by nacht in de gewyede plaatsen/onder schijn van de graven te besoeken/ en eenige Godsdienstige plegtigheden te bewijsen/ seer vele onbetamelijkheden gepleegt wierden/ hadde belast de Kerken tegen den avond te sluyten/ om de selve niet langer tot voordeelen te doen verstrekken: Als wanneer 't gebeurde dat het volk op den witten Donderdag/ yveriger en met menigte te Kerken komende/ de Stad seer schielijk door een schrikkelijke aardbevinge wiert ontstelt/ dat behalven een onnoemelijk getal huysen/ in een oogenblik instorten den Dom van de Kerke der Paters Theatinen, de Parochiale van Sint Agnes, Sint Apollonia, Sint Maria Della Goma, Sint Innocentia, Sint Bartholomeus, Sint Bernardino, die van de Paters Sucoalanti, Santa Maria della Colonna, buyten de Poort/ de Capelle van Sint Anthonio de Padua, in de plaats de Land-Kerke di Santa Croce, en die van Stimate, alle welke tot de grond toe neder-geslagen wierden/ en de meeste aansienlijke gebouwen der Stad vernielt/ uyt-genomen de Paters Capucynen, die niet geleden hebben/ en de Parochiale Kerke van Santa Maria di Miria: inde plaatse van de Signorie is ter aarden gestort een uytmuntend heerlijk Paleys/ de Logie/ en Bewaarplaats der Archiven: en alsoo dese aard-beving noch twee dagen daar na bleef duuren/ het overschot der huysen daar door mede of ter neder-gevallen/ of geruineerd zijn. Het getal der dooden/ van allerley qualiteyt/ jong en out/ wierd begroot op 700. zijnde de meeste in de Kerken gesneuvelt/ behalven noch ongelijk veel meer gequetsten/ waar van ook dagelijkx eenige quamen te sterven. De stad aldus in puyn-hoop leggende/ hoordemen op verscheydene plaatsen het deerlijk kermen der half versmoorde en verpletterde/ werdende met groote moeyte/ noch eenige ziel-togende uyt de ruine des doods ontrukt; doch door het aanhouden der aard-bevingen/ en vreese der ontkomene/ om mede overstelpt te werden/ verscheydene ellendig versmoord bleven: want of schoon de aard-bevingen na 3 dagen meest ophield/ vielen evenwel gestadig eenige muuren (van hunne fondamenten los geworden) om verre: zulkx dat de stad geheel leeg wierd; de Inwoonders Landewaarts in vlugtende/ en sich aldaar in hutten behelpende. Fano wierd mede/ doch niet soo swaar/ aangetast: wesende aldaar/ behalven eenige huysen/ ingestort het dak van het huys di Fano, en den top en Groote Klok van de Hoofd-Capelle/ met de dood van 7 Edelen/ 9 Pelgrims en 26 andere persoonen. Pesaro, Sinaglia, Ragusa, Lesena, Urbino, Ravenna, Loretto, Firmo en andere plaatsen hebben daar af mede gevoelen/ maar geensins soo groote schade van gehad. Een noch veel schrikkelijker ongeval is ook in desen tijd over-gekomen het Eyland Stanchio, zijnde in de Griecksche Archipelago gelegen/ en wel 60 mijlen in 't ronde groot: zijnde vrugtbaar geweest van Oly/ Corenten/ Wijn/ en menigerhande vrugten; seer Vee- en Volkrijk/ en met schoone Havens voorsien. Dit Eyland dan wierd eerst door een afgrijselijke bevinge geschud/ ende daar door alles om ver en overhoop geworpen; en beefde het geheele Landschap soo geweldig/ dat niemand sich op de beenen konde houden/ om ergens na een verseekerder hoek heenen te vlugten: maar moest een ygelijk daar hy was/ met de

Marginalia: May. | [Schr]ikkelijke [aar]d-[bevingen] te Rimini, | te Pesaro, Sinaglia en andere. | Het Eyland Stanchio door de Zee overstelpt en ingeswolgen.

1672. May.

grouwelijkste verwagtinge / blijven leggen: daar na de aarde op verscheydene plaatsen begost te bersten; en eerst een afgrijselijke rook opgedampt hebbende / sloeg korts daar aan soo geweldigen vlam uyt / als of het den mond des Afgronds ware geweest. Dit uytwerpen van Vlam / Vuur en Steenen een wijl geduurt hebbende / wierd het selve door een schielijke opborrelende water-gulp gedooft; dit ook op veele plaatsen geschiedende / wierd daar door het gantsche Landschap in korte tijd overstroomt / en allenks in de gront geweld / in voegen dat men weynig dagen daar na / hier af niet meer dan de spitse van een Toorn sag uytsteken. Voorts zijn met het versinken van dit Eyland / ook gesneuvelt en vergaan alle de Inwoonders / uytgenomen eenige weynige / die dat pas met een vaartuyg in een Haven zijnde / en mits contrarie wind en stroom / hoe seer sy hun best deden / niet voort konden / voor en aleer de geheele Zee het Eyland overstroomt hadde. Meest alle de Eylanden in de Archipelago hebben dese aard-bevinge gevoelt en daar af schade geleden; maar wel in het bysonder Tenedas, alwaar de Kerken / Torens en Huysen met meenigte zijn ter neder gestort; en geruineert de schoone sterkten aldaar / ten tijde als het Eyland noch onder de Venetianen stond / door den beroemden Capiteyn Generaal Lazaro Mocenigo opgeregt.

Geheel Sicilien, en bysonder de Messinæus nu langen tijd gebrek van graan geleden hebbende / wierd eyndelijk soo nu als dan een weynig voorsien: maar veele der voornaamste Kooplyden / en Magistraats persoonen het aankomende Koorn op-slaande / en daar t'hunnen gevalle de prijsen op stellende / bleef het gebrek by de Armen even groot; invoegen dat vele menschen van honger / en 't missen van hun gewoon voedsel / den geest gaven: en of schoon het graan dus gesmaldeeld werdende / voor de uyterste nood noch wel eenig overschot scheen te blijven / maakte men egter staat / van in 't geheel niet meer dan voor 14 dagen Koorn te hebben. Het misnoegen op de Magistraat groeyden ondertusschen door de desperatie; en raakte de gemeente daar door op verscheydene plaatsen dapper aan 't morren / 't geen dan te Messina met soo afgrijselijk een geweld uytborst / dat de gantsche Stad in gevaar stond / van verbrand en geplundert te werden: want de gemeente op de been rakende / en vinnig op de Burgermeesters verbittert / stak met onbesuysden moede den brand in hare huysen / terwijl sy self het rasende en verwoede graauw tragtende te ontvlugten / alles ten plundering after lieten / en sig wel vergenoegden het leven daar af te brengen / alsoo sy tot in Calabrien van eenige honderden menschen (die onder weegs tot duysenden aangroeyden) wierden nageset; en ten ware een sekeren Boer op groote beloften en 't ontfangen van eenig geld / haar in een houtschuur hadde verstooken / sy waren van het verwoede graauw in stukken gehouwen en van een gescheurt. Het gemeen dan verkoos aanstonds sommige (met andere tegen hun wille) tot nieuwe Regeerders en Burgermeesters, onder voorwaarde / dat sy self niet soude mogen Koopmanschappen / veel min sich met het opstellen der prysen bemoeyen; dat sy ook voor alle en een ygelijk vrye negotie souden toelaten; en eyndelijk dat zy de Tollen der inkomende goederen / souden verligten. Door alle welke dingen sy vermeynden het groot gebrek in korten tijd te sullen werden verhult. De twee nieuw verkoorene Burgermeesters schikten voorts na verscheydene plaatsen om Koorn / waar door te met wat voorraad bekomende / geraakte de gemeente weder in stilstand / die egter voor weynig dagen duurden: want het onbesuysde graauw / eenige barken siende aankomen / leefden daar mede na hun welgevallen / en dwongen andere / die aldaar verscheydene Koopmanschappen bragten / hun ladinge overhoops te lossen / en na Tunis of andere Barbarische kusten Koorn te halen; 't welk van eenige Edellupden gesien / en daar uyt voorspellende dat desen handel een yder soude afschrikken / om derwaarts te komen / ende also de laatste dwalinge erger dan de eerste stond te werden: tragten sy met alle mogelijke beweeg-redenen de gemeente zulkx te kennen te geven en te waarschouwen; maar dese in stede van dese woesthepd gebetert te werden / verbitterden soodanig / dat sy op de voornaamste Edelluyden Huysen aanvielen en plunderden / en tot 15 toe in vlam setten / brengende twee der aansienlijkste in hun eygen huysen moordadig om 't leven: waar op dan alle de Edellieden sich ter stede uyt gaven. Het hollende graauw / hoe langs hoe toomeloofer in zijn ver-

Grooten oproer te Messina uyt gebrek van koorn

1672. May.

verwoetheyd / sloeg voort de gevangenissen op / en stelde meer dan 500 misdadige van allerhande slag in vryheyd; van daar begaven sy sig na het Stadhuys / seggende / te willen sien waar men haar bloedig sweet aan besteden. Sy doorsogten alle huysen / om / so sy voorgaven / een gemeene overslag en verdeling van het graan te maken; terwijl onder dit werk duysende schelmeryen en diefstallen gepleegt wierden. Alle dese dingen nogtans bragten geen Koorn in het Land noch de schuur; maar wierd het gebrek (ygelijk van schrik vresende derwaarts te komen) so groot / dat 30 en 40 menschen op eene week van honger stierven / ja men konde inde geheele stad geen meer graan vinden / als nauwlijk voor drie dagen gerst / als wanneer tot groote blijdschap van dese verhongerde menschen / aldaar twee Hollandsche Schepen van Livorno aanquamen / hebbende in geladen 60000 staren Tarw: dit verwekte sodanigen vreugde onder het volk / dat sy de Klokken luyden / en openbare danksegginge instelde; en zints desen tijd sig vrediger en geschikter begonnen te dragen / waar door dan ook hunne nood van tijd tot tijd meer verligt wierd. Corfu, Maltha, Sante, Dalmatien, en alle de omliggende Eylanden en Landstreeken voelden de selve schaarsheyd; ja gewesten wiens meesten handel in 't verkoopen van haar graan bestont / hadden in desen tijd gebrek.

Te Nicæa raakten / door een moorddadig besluyt van eenige gevangens / alle de andere ter Kerker uyt. Men hadde aldaar twaalf booswigten ter Galeije gedoemt / en in hegtenisse geset; van dese was daar een gequetst / en quam hem des Cipiers vrou alle wonden / met haar twee soons die de kaars hielden / en eenige noodwendigheden aanbragten / besoeken. Dese / soo sy eens na haar gewoonte by den gequetste quam / en sig nederboog om na sijn wonde te sien / wierd van een der Galeyboeven met een swaren steen op 't hooft gesmeten / en daar na met een Cortelas / die hy behendig verborgen had / af-gemaakt; waar op de andere mede toevallende / bragten sy ook de twee sonen om den hals. Flux maakten sy sig Meesters van de sleutelen / en daar mede alle de andere vertrekken opsluytende / versagen sy sig van als wat tot wapenen dienen konde / in meening aldus gesamenderhand des morgens over de muuren ter naaster poorte uyt te vlugten: aldus waren sy door het dagen tot aan de wallen gekomen / en maakten vast gereedschap sig daar af te laten: maar de Sentinelle eenig gerugt hoorende, riep qui va la? waar op geen antwoord bekomende / en de guarde roepende / schoot een der booswigten op hem los; waar door aanstonds alarm in het Casteel komende / sagen sy sig wel haast ontdekt / en elk om een goed heen-komen / springende sommige van de muuren ter neder / die men ook aldaar met het aanligten van den dag dood vond; andere hadden het geluk / van sig stedewaart in begeven hebbende / voorts heymelijk te versteken / en naderhand door te pakken. Seven levendig gevangenen / moesten met een schrikkelijke dood voor allen antwoorden.

Schrikkelijk voornemen te *Romen* van een Soon tegen sijn Moeder, en hare sachtmoedigheyt.

Een veel wreeder en onnatuurlijker moord dreygde te Romen aan sijn eygen Moeder den soon der Gravinne, Weduwe van Saponara. Dese een jongman van seer ongeregeld leven zijnde / hadde de besorgde Moeder sekeren haren ouden Dienaar gelast hem bysonder gade te slaan / en haar zijnen ommegang bekend te maken: waar van hy te met kennisse bekomende / poogde hy met velerley beschuldigingen en loosheyt desen ouden oppasser sijn Moeder hatelijk te maken / en also te doen verhuysen; maar de Gravinne sulkx weygerende / en hem inde goede week wegens sijn quaad leven wat hard aantastende / en tot boetveerdicheyt en biegte radende / geeft haar den verwoeden en ontaarden soon drie steken met zijn ponjaard inde borst, waar door sy ter dood gequetst wierd: evenwel was haar liefde daarom noch niet uytgebluscht / uyt vreese dat hy met een schandelijke dood door 't Geregte soude werden omgebragt: Waarom sy hem dese gruwelijke misdaad voort vergevende / hem ried in een Klooster te gaan / sy wilde self / soo lange noch leefde / zijn pardon en verseekeringe versoeken. En God wilde tot haar beyder geluk / dat de Moeder weder opquam / en den Soon in 't hert getroffen / een beter leven quam te leyden.

Handelingen aen 't Spaansche Hof.

Te Madrid woelden nog dapper den Franschen Ambassadeur Villars, en den Engelschen Lord Sunderland, om was het mogelijk / dit Hof van de Alliantie met de Nederlanders af te trekken; waar toe den eersten nu goude bergen beloofden; dan wederom sig geliet / als kon sijn Meester / sonder den Spaan-

May.

Spaanschen bodem te passeeren/ wel tot zijn oogwit geraken. Maar de Engelsche propositie bestond meest/ om door het intrest van de Negotie Spangien tot een geheele Neutraliteyt te bewegen. By alle het welke den Heer Douffet, Envoye des Churfursts van Ceulen mede het zijne dede/ voorstellende sechere poincten/ by forme van advys/ waar door quansuys de glorie van het Oostenrijksche Huys/ met het verkleynen der Vereenigde Nederlanden, stond vergroot te werden. Dat hier door de tien Koninglijke Spaansche Nederlanden, den handel en winste der Hollanderen van self soude in den schoot vallen enz. gebruykende allerley manieren van beweeg-redenen/ om de Hollandsche naam aan het Spaansche Hof hatelijk te maken/ en den reeds verstorven wrok op te halen; spelende onder des/ soo veel doenlijk/ met het poinct van Religie/ en den dienst die de Catholijke Majesteyt de Roomsche Kerke soude toebrengen/met de Ketters t'onder te brengen. Ende niet tegenstaande dit alles/wilde hy sijn Meester geheel Neutraal geacht hebben/ en geensins met de Fransche Desseynen ingewikkelt te zijn. Ja hy ontsag sig niet in een opentlijke Audientie/ en naderhand in een bysondere by-een-komste met den Connestabel van Castilien, hem tot Commissaris toegevoegt/ te seggen/ dat zijn Meester geen Fransche troepen/ ja niet een eenig man/ in zijne Landen of Steden had ingenomen/ maar dat hy die alleen met Duytsch-Volk hadde voorsien/ en dat noch wel uyt nood/en om zijn gebied voor de Hollandsche dreygementen te beschermen. Maar het Spaansche Hof was van het tegendeel soo wel en omstandig berigt/ dat het sich verwonderde van een publijk Minister, soo geringe kennisse van saken/ of soo groote onwaarheden te horen. Immer dese schrandere en langsaam beradende Politijken/ konden het waarachtige intrest van de Spaansche Monarchye so wel/ dat zy dese rook en woorden verkopers munt na de waren gaven/ en niet na-lieten de Assistentie der Vereenigde Nederlanden, van wiens behoudenisse de Spaansche onvermijdelijk af-hangen/ te behertigen. Aan de Vloot van 20 kloeke Oorlogs-schepen wierd met magt gearbeyd/ tot welke uytrustinge de Prince di Montelarchio met ongemeenen yver in persoon dagelijks aanpreste: dog wierd/ eenige nieuwe geinventeerde granaten willende aansteken/ door het springen van een der selve deerlijk aan het hoofd en den hand gequetst. Voorts continueerde het af-senden van uytgelesene soldaten en geld na Catalonien en de Nederlanden. Men kreeg daar ten Hove mede tijdinge/ dat in 't Koningrijk Murçia ook seer sware aard-bevingen hadden geweest/ verseld met een lang-houdenden Orcaan/ waar (behalven een onwaardeerlijke schade aan boomen/ vrugten/ en zaat) seer veele menschen en Vee waren versmoort/ verplettert en gequetst; en in de stad Origuela eenige Kerken/ en de meeste huysen neder-gestort/ en geruineerd. Aan de andere zijde scheen dese schade aan het Koninkrijk vergoed te werden door een nieuwe silver Mijne/ ontdekt omtrent 20 mijlen van Sivilien, tusschen Gibraltar en Ronda, waar van de proeve genomen zijnde/ had een quintal Mineral 62 oncen suyver Silver uyt-gegeven/ zijnde alsoo twee derden beter/ als dat van Rio de la Plata en Indiën. Een droevig ongeval benam te Madrid den Marquis de Valparaiso, out 20 jaren/ het leven: werdende by ongeluk door een sijner Slaven doorschooten/ die sich egter op de vlugt begaf/ en te Merida gevat wierd. Met meerder sekerheyd had men gevangen en ter dood gedoemd Don Juan Fernando de Castel-blanco, Marquis de Torres Baxas Valentinois, Hoofd-bandit van Spangien, een man out 70 jaren: Hy was overtuygt en had beleden omtrent hondert menschen van allerley qualiteyt/ jonck en out/ te hebben omgebragt: waar over hy op de Groote Plaatse openlijk/ en ten aansien van duysende menschen/ onthalst is.

Indien Italien en Spangien met sware aard-bevingen wierden aangetast/ niet minder beefde door noch een veel gevaarlijke beroeringe het Poolsche Rijk, werdende van buyten door de vreese der aannaderende Turken en Tartaren, en van binnen door de inwendige beroerte/ ellendig geslingert. Den Rijkx-dag (gelijk verhaald) was vrugteloos afgebroken. Den Sultan Muradin was reeds met 30000 Tartaren in de Ukraine by Constantinou aangekomen; en 70000 Turken over Ys den Donauw gepasseerd/ en Moldavien in-getrokken. Zijne Majesteyt ondertusschen tot de gemeene bescherminge met zijne Senatoren, beslooten tegen den 28 van May/ 1. Een anderen Rijks-dag uyt te schrijven;

Heer Douffet, Afgesant van Chur-Ceulen.

Sijne beweeg-redenen, om hate Majesteyt de Hollanders te doen verlaten:

ontkent dat sijn Meester Fransche troepen had ingenomen.

Volstandigheyd van het Spaansche Hof.

1672. M.

Sw[are] aard-[be]vinge te Orig[uela].

Spa[ansch] Hoo[fd-]band[it] 70 ja[ren] te M[adr]id onth[alst].

Seer [be]ward ... stand [in] Polen.

1672. ven; 2. de Vesting Caminiek Podolsky op
sijn eygen kosten te provianderen/ gelijk den
[M]ay. Heer Potosker Bialocierkieuw op die van de
Republijke; 3. Universalia tot den algemeenen
Opbod af te senden; 4. de Christen Potentaten
tot hulp tegen de Turken aan te soeken;
5. den Durak en Hinkol, uyt Wallachyen gevlugt/
by provisien te beschermen; 6. de Littauwsche armée
eerst te betalen/ in de Ukraine te laten/ en van daar
aan den vyand te voeren. Middeler-tijd was de Poolsche
armée geconfedereert/ en stonden 40 Compagnien van
die onder Hambor, latende de overige de genade der
vyanden bevolen. Een stoute moord en dieverye wiert
te Warschouw begaan. Zijn Koninglijke Majesteyt op het
Slot den Pauselijken Nuncius en eenige Senatoren met
een treffelijk banquet onthalende/ was ook aldaar den
Casteleyn, van wien sekeren dienaar/ des avonts/
terwijl sijn Heer noch ter tafel sat/ ter sluyk sich na
huys begaf/ en aldaar den bewaarder van des Casteleyns
Cabinet/ wreedelijk vermoorde: Voorts ontsloot hy de
kassen/ en het geld daar uyt genomen/ en de zijde
kleederen en andere kostelijkheyt op een heymelijke
plaatse verborgen hebbende/ begaf hy sich weder na het
Slot: meenende/ alsoo hem niemant in dit schelmstuk
ontmoed had/ dat hy den roof/ en ymand anders de
moord-schult soude weg-dragen. Den Casteleyn t'huys
komende/ en dit droevig schouwspel radeloos aansiende/
wist sich den booswigt droeviger dan ymand anders aan
te stellen/ en soude mogelijk het schelmstuk voor dien
tijd zijn verhoolen gebleven/ ten ware een kleynen
jongen onder aan zijn rok eenig bloed bespeurende/
sulkx hadde te kennen gegeven: waar op hem de Moord
ernstelijk opgestreden zijnde/ bekende hy de selve
aanstonds/ en wierd korts daar na geleden-braakt.

(Ou-wele mad en tho...)

Geen kleyne verachteringe brachten de Poolsche oneenigheden omtrent de handelingen van hare Gesanten in der Moscouw, en dede hun/ na veel sukkelens/ uytgestane gevaar/ en wederwaardigheden/ te eerder en met min voordeelige Conditien/ met de Moscoviters sluyten: gelijk het eene en andere/ uyt den brief van den Palatijn van Culm omstandig kan gesien werden.

(...oolf... ...sgel... ...en sluyten ...der ...Mosc... ...ers.)

Schrijven des Kulmensischen Palatijns uyt der Moskouw, van den 13 April, 1672. 1672. May.

INdien d'ongelukkige uytslag des Rijksdag, waar op de weder-partye altijt geloert heeft, noch eenigsins had konnen verswegen zijn, soo souden wy onse Onderhandeling noch redelijk voorspoedig gemaekt hebben: doch nu dese tijding is uytgeborsten, soo zijn sy gelijk een steen verhart, en wegens de voorspoedige toevallen in haar Land hoogmoedig geworden; terwijl de Kosakken aan den Donauw bevredigt zijn, Astrachan ingenomen, en de Krimischen Han in de engte by Terky verrast is, met Demian Mnohorezky, dien de Turken door Dorozensko opgehitst hebben, en hem nevens sijne Broeders en medestanders in Severien gevangen laten nemen. Desen hebben wy met onse oogen gesien, wanneer hy op een ellendigen wagen, in yser en banden tot hier toe gebragt, van 't gemeen graaw groote smaad heeft ontfangen, terwijl sy hem met vuysten sloegen, en in het aangesicht spogen. Onder anderen heeft hy bekent, dat hy ons op de terug-reyse socht te betrappen, en aan de Poort over te senden, gelijk ook Homel, Mohilow en Szktow t'overrompelen. Ten laatsten heeft de lieve God, na desen soo swaren en verdrietelijken ramp, noch genade gegeven, en hare herten vermurwt, so dat sy, na dat wy tot driemael den tijt van ons afscheyd op een goeden voet verlengt hadden, ten eynde van de seventiende weeck, als den Tzaar met sijne Raden van tseventig Bojaren, van 's morgens tot na den middag geseten, en ons verwacht had, over de volgende Artijkelen met ons vergeleken zijn. Eerstelijk heeft de Tzaar beyde de Andruskouwsche Tractaten, en het derde, dat wegens de t'samen-voeging tegens de Bisurmannen hier in Moskouw gesloten is, besworen; en send daer over expres Schrijven aan de Poort, en aan de Krym, welks inhoud in de nevens-gaende afschriften te sien is. Daer-benevens heeft hy sich verbonden, de Kalmukersche en Nahayersche Tartaren in't veld te stellen, en dertig duysent mannen in de Overborystenesche Ukranie, gelijk wind-honden aen de banden te houden. De Zaporousche send hy geld, om schuyten en vaartuyg te bouwen, met stoffen tot kleeding, op dat sy sich met de volkeren aen den

Brief van de selve.

1672. May. Donauw beneden op de ſwarte Zee ſouden begeven. Boven dit wil hy ſijne toegenegentheyt, om naar alle mogelijkheyt ons te helpen, door ſijn Afgeſand vorders doen verklaren; of ſchoon hy uyt de voorgaende omſtandigheden vaſt ſtelt, dat wy gevaar van de Turken loopen. Over het ſtuk van Kyouw te herſtellen, heeft hy weder den eed gedaen, en de geëyſchte onkoſten van wegen de beſetting, laten vallen. Die van hem door den Oorlog bedwongen zijn, hebben de Roomſche Religie vry behouden. De gevangene Edelen en Ridderlijke Perſoonen, gelijk ook de Borgeren en Ambachts-lieden, ſtaat het vry na haar Vaderland te keeren, 't welk ſy in de eerſte onderhandelingen niet hebben konnen bedingen. Over de Landſtreek aan de Soz is het ook vereffent; want ſy ſtaan de Landen van de Waywodſchap Mſcislauw nieuwlijks ontnomen, weder af. Andere ſtukken meer, ten deele voltrokken, en ten deele te voltrekken, zijn van haar belooft geworden. Ik meen dierhalven, dat by deſe verwerring onſes Vaderlands, geen beter Vrede voor ditmael ſou te bekomen zijn.

Nu volgt het Verdrag van de Poolſche Geſandſchap nieuwvelijkx in der Moskouw geſloten.

Artijkelen met deſelve geſlotē. DEs Doorluchtigſten Vorſt en Heers, Heer Michael, door Gods genaden Koninks in Polen, Grootvorſt in Littauwen, &c. &c. onſes genadigſten Heers, en der Republijk geſtelde Groote Geſanten, Wy Johan Gninsky, Culmiſche Waywode, &c. &c. maken bekent en te weten. Na dat met ons, van Sijne Koninklijke Majeſteyts en der Republijk geſtelde Geſanten, die van Sijne Tzaarſche Majeſteyt geſchikte Bojaren en Raden van Staat, (welkers namen uytgedrukt worden) in veele onderhandelingen t'ſaem geweeſt zijn, (die wy onſe Credentie-brieven, en ontfangen volmacht van alle Standen der Republijk vertoont hebben) en wederſijds met malkander reden-kaveling gehouden hebben, op wat voet de verbonden van Broederlijke liefde en vriendſchap tuſſchen die beyde Groote Heeren, hare Rijken en Landen beveſtigt zijn; en alle ſoo wel in die beyden tot Andruſzow geſloten, als ook in het alhier tot Moſkouw opgerichte Verdrag beſchreven, en terſtond beſworen Artijkelen vervult, en in hare beſtandige kracht bewaart mogten worden, ſoo hebben wy eyndelijk t'ſamen deſe volgende Artijkelen verſproken en beſloten.

1. Beloven wederzijds Genadigſte Heeren Principalen malkander, het Verdrag in 't jaar 1667. opgericht, en eerſtelijk van beyderzijds Groote Geſanten, en dan ook van onſe Heeren Principalen ſelfs vaardig bekrachtigt, gelijk noch, wat door onſe Geſandſchap in het ſelfde jaer 1667. alhier tot Moskouw afgehandelt en beſloten geworden is, nevens dat op de weder hervatte Commiſſie tot Andruſzow in 't jaer 1670. geſloten, en van wederzijds Groote Geſantſchappen beſworen Tractaat, in alle ſtukken en deelen vaſt en onverbrekelijk ſonder alle verkeerde meening en valſche uytlegging te houden.

2. Tot beveſtiging van opregter en beſtandiger Vriendſchap, wil Sijne Tzaarſche Majeſteyt, hier toe ſoo wel de vorige drie, als ook dit vierde Tractaat in onſe tegenwoordigheyt met een vaſten Eed bekrachtigen, ſoo haaſt als wy de Ratificatie ſullen overleveren. Het welk inſgelijks Sijne Koninklijke Majeſteyt van Polen ſal doen; en ten eerſten die beyde tot Andruſzow opgerichte Tractaten, nevens dat alhier tot Moskouw getroffen Beſluyt, en dan ook dit laatſte Verdrag, in 't byzijn der Tzaarſche Groote Geſanten, na overlevering der Ratificatie ſpoedig bekrachtigen. En ſal de Aankomſt des Grooten Geſantſchaps eerſt door een voor afgeſonden Voorlooper, na gemeener gewoonte verkondigt worden.

3. Dewijl in verſcheyde puncten, ſoo wel van d'Andruſzowſche Verbonden, als ook van het tot Moskouw getroffen Beſluyt, allerhande ſwarigheden en vereyſſingen ontſtaan, als namelijk in den tweeden Artijkel der Andruſzowſche Verbonden van de benaming en Eer-tijtelen der beyde Potentaten: en in den ſevenden Artijkel, dat Kyow in den beſtemden tijt niet is wedergegeven geworden. Item, in het eerſte Punct van dat binnen Moskow voltrokken Beſluyt, over die, volgens de daer ſelfs beſchreven Conjunctie, daer onder gehorende Auxiliare Volkeren. Item, dat een deel ſonder het ander, noch met den Krymiſchen Han, noch met den Turkſchen Sultan eenige Tractaten aan te gaen, vry ſoude zijn. Soo worden deſe Stukken, wegens in voorleden tijt ontſtane ſwarigheden en Vereyſſingen wel niet

1672. May.

niet in de besworen Punćten uytgedaen, maar nu slechs tot de aanstaende Commissie uytgestelt, die in de Maand Juny des jaars 1674, uyt kracht des eerste Andrusżowsche Verbonds gehouden sal worden, waer dan van wedersijds volmachtige Gesanten dese swarigheden afgehandelt en vereffent sullen worden.

4. Dewijl de Vesting Kyow, op het aandringend begeeren van Sijne Tzaarsche Majesteyt, dan noch in haar geweld en schikking verblijft, tot op de aanstaande Commissie; waar by dan de tijt tot de ontruyming op het krachtigste en bestandigste afgesprooken en bestemt worden sal: doch dit sal de Andruszowsche Verbonden in 't minst niet krenken, maar veel eer sal dit Punćt van Kyow t'ontruimen, na den inhoud der Andruszowsche Verbonden, sonder eenige misduyding, en sonder iets daer af te doen, in volle kracht blijven. Waer by noch de voornoemde Vesting met gene Potentaten te handelen, of eenig Verdrag op te richten, noch ook deselvige ergens aan een Vriend, veel min een Vyand van de Kroon Polen en het Groot-Vorstendom Littauwen over te geven en af te staen; maer nu enkel en alleen in Sijne Koninklijke Majesteyts en der Poolsche Republijks handen sal dese Vesting blijven, gelijk die Verbonden na de letter luyden, gelevert worden, en wel sonder eenige vereyssing van onkosten en uytgeschoten gelden, die den gantschen tijt over de Besetting en andere noodige middelen van bescherming aengewend zijn geworden, tot welker vergelding Sijne Koninklijke Majesteyt en de Poolsche Republijk geensins gehouden sal zijn. Over dit soo sullen ook de Krijgs-volkeren van Sijne Tzaarsche Majesteyt, en insonderheyt de Severische Kosakken niet over de Nieper gaan, maar sich houden in hare grensen, die in de Andruzowsche Verbonden by Kyow gestelt zijn, en sig geensins onder eenig voorgeven, de Owrucensische Landstreek, of eenige andere Sijne Koninklijke Majesteyt van Polen toebehorende Landen, met stroperijen beswaren: 't welk insgelijks Sijne Koninklijke Majesteyt de Kosakken die onder sijn gebied staan, aanbeveelt, en over dese Linie te gaan ernstelijk verbied.

5. Indien de Turksche Sultan by sijne Vyandelijke beginselen volherden wil, en die Koninklijke Majesteyt, en de Poolsche Republijk met sijn Krijgs-heyr aantasten, of ook door de Tartaren ontrusten quam, soo verklaart Sijne Tzaarsche Majesteyt in sulken geval Sijne Koninklijke Majesteyt uyt Christelijke genegentheyt, en Broederlijke Vriendschap, door sijne Kalmukkers, Nahayers, en andere Horden, te Lande, en te Water door de Donauwsche Kosakken bystant en hulp te brengen, en den Vyand van sijn genomen opset af te trekken. Ook belooft Sijne Tzaarsche Majesteyt, met den eersten door eenigen nadrukkelijken last de Saporoher Kosakken te beveelen, dat sy sich met gantscher macht tot een uyttocht op de Swarte Zee souden uytrusten, en hen met het daar toe behorende Vaartuyg versorgen: Waar toe hy haar met geld en goederen voorraed te doen, heeft belooft. Insgelijks wil ook Sijne Koninklijke Majesteyt aan de voornoemde Kosakken een Bevel laten uytgaan.

6. Sijne Tzaarsche Majesteyt belooft ook aan den Turksen Sultan en Krymischen Han Gesanten te senden, en haar door brieven, die op sulken form en wijse, gelijk in die uyt de Tzaarsche Cancelery ons mede-gedeelde Afschrjften vervat, gestelt sullen zijn, den Oorlog tegen Polen af te raden, met vermelding van sijne met die Koninklijke Majesteyt opgerigte Vriendschap en goed verstand. Daer en tegen belooft Sijne Koninklijke Majesteyt even eens aan de Turken en Tartaren Gesandschappen af te schikken.

7. Voorts verklaart sich ook Sijne Tzaarsche Majesteyt, dat hy sijne Kosakken verbieden wil, noch de Bisurmannen, noch ook den Dorozensko by te staan, veel min met de ongehoorsame Kosakken in de Landstreek om Biala Cierkiew, tegen Sijne Koninklijke Majesteyt en het Leger van de Poolsche Republijk sich te verbinden. In tegendeel sal ook Sijne Koninklijke Majesteyt aan sijne Ukrainsche Kosakken sulke dierlijke Gemeene Brieven laten uytgaan.

8. Sijne Tzaarsche Majesteyt stelt in vryheyt den Adel uyt de Kroon van Polen, en uyt het Groot-Vorstendom Littauwen, die onder sijne Heerschappye in 't gebied van Smolensko en Starodub behooren, of ergens in sijne Landen woonen, dat een yder die wil, met wijf en kind sich weder op Sijn Koninkl. Majesteyts en der Republijkens zijde vry en onderhindert begeven, en wat hy voor roerende goederen heeft, met sich mag nemen.

 9. Sijne

1672. May.

9. Sijne Tzaarſche Majeſteyt vergunt, dat ſy om haren Godsdienſt te verrichten, over de Grenſen mogen reyſen, en de naaſt-gelegen Kerken beſoeken: Oock ſal geen de Roomſche Religie toegedaan, ſijne geloofsbekentenis by Sijne Tzaarſche Majeſteyt nadeelig, en aan ſijne genaden hinderlijk zijn. Daer-en-tegen word aan alle en een yder het Ruſſiſch Geloof aanhangende, van wat ſtant en gelegentheyt die mogen zijn, welke met die door de Andruſzowiſe afgeſtane Plaatſen weder aan Sijne Koninklijke Majeſteyt gekomen zijn, de oeffening der Griekſche Religie vrygelaten worden, en niemand ſal haar in de verrigting hares Gods-dienſts hinderlijk zijn.

10. Alle en een yder Borger, Stants-perſonen, en Kooplieden, die uyt het Rijk Polen, en het Groot-Vorſtendom Littauwen geboren zijn, maar tegenwoordig onder Sijne Tzaarſche Majeſteyt woonen, en by de eerſte uytwiſſeling niet hebben los konnen komen, in wat plaats of Land ſy ſich immers mogen ophouden, behalven alleen de Landbouwers uytgeſondert, ſal na betaling van 't gene ſy hare Crediteuren ſchuldig zijn, vry gelaten worden ſich naar eygen believen weder aan Sijne Koninklijke Majeſteyts zijde te begeven. Doch wie van deſe lieden believen ſal onder de Heerſchappye van Sijne Tzaarſche Majeſteyt te verblijven, die ſal ſulks ook niet geweygert zijn. Maar wegens de Borgerlijke lieden, die op de Hoven en goederen der Bojaren woonen, ſal in de op het toekomende jaar van 1674. voorvallende Commiſſie volkomen afſprek genomē, en dit ſtuk tot wederzijds vernoegen bygelegt en vereffent worden.

11. Dienvolgende verſekert Sijne Tzaarſche Majeſteyt, dat Hy met het laatſte Geſandſchap van het Hout des Heyligen Kruyces aan Sijne Koninklijke Majeſteyt weder te rug geſonden heeft, alles wat ſy hebben t'ſaam konnen brengen; en niets meer hebben ſy konnen vinden.

12. Sijne Tzaarſche Majeſteyt wil bevelen, dat de Reliquien van den Heyligen Calliſtratus, nevens het Goud, Silver, en andere verçierſelen der Hooft-kerk tot Smolensko, gelijk ook de klokken, wat immers daar van te vinden zy, weder gegeven ſouden worden.

13. Vorders ſal Sijne Tzaarſche Majeſteyt een Gebod laten uytgaan, dat alle en elk in 't byſonder van de Boeken, Acten, Schriften, Gerichts-ſaken, Beelden, Silver kerk-gewaad, verçierſelen, en toeſtelling, gelijk ook de klokken en diergelijke, in Sijne Tzaarſche Majeſteyts Landen en Heerſchappyen t'ſaam geſocht, en wat daar van gevonden word, binnen 6 Maanden, of ten uytterſten binnen de tijt van een jaar op de Grenſen gebragt, en aan Sijne Koninklijke Majeſteyts zijde overgelevert worden.

14. Soo ras ook als eenige de Waywodſchap Kyow toebehoorende boeken ſullen te vinden zijn, wil Sijne Tzaarſche Majeſteyt die terſtond aan Sijne Koninklijke Majeſteyt over ſenden.

15. Hier mede verklaart ook Sijne Tzaarſche Majeſteyt, dat gene Schriften noch ſtukken eeniger Afſendingen van de Waywodſchappen en Lands-ſtreeken des Groot-Vorſtendoms Littauwen, noch ook van byſondere perſoonen, waar uyt af te nemen ſou zijn, dat ſich iemand in Sijne Tzaarſche Majeſteyts Macht en Geweld heeft overgegeven, in ſijne Schrift-gaarde te vinden zijn. Indien ook diergelijks iet hier na aan den dagh komen mocht, ſoo is het toch in de vorige onderhandelingen al afgedaan, en word hier mede nochmaals, uyt kracht van deſen Artijkel, vernietigt.

16. Dewijl de Seviriſche Koſakken over de Grenſen gegaan, en een deel van het Waywodſchap Mſciſlaw, als ook van de Landsſtreek Rzecrykki en Mozin wech-genomen hebben, ſoo wil Sijne Tzaarſche Majeſteyt deſelvige ernſtelijk bevelen, dat ſy te rug trekken, en de Grenſen van alle bekommeringen ſuyver en reyn ſouden houden. Doch indien het weſen mogt, dat de Inwoonderen door deſen inval ſchade gedaan ware, ſoo wil Sijne Koninklijke Majeſteyt daar voor geen vergelding afeyſſchen.

17. Doch op dat door die dikwils voorgaande miſſlagen in de Tytelen van beyde Potentaten, van die op de Grenſen woonende lieden geen occaſie tot miſverſtand en Vyandſchap gegeven worde, ſoo ſullen in het toekomende de byſondere lieden die op de Grenſen woonen, weder-zijds niet gehouden zijn, den gantſchen Tytel van beyde Potentaten volkomen uyt te ſchrijven: maar ſlechs met deſe woorden; Sijner Koninklijke Majeſteyt, Sijner Tzaarſche Majeſteyt. Doch de Waywoden, Staroſten en Amptlieden van weder-zijden,

1672. zijden, sullen in 't schrijven en tytuleeren van beyde Potentaten, sich houden aan de Andousfzowische Verbonden.

May.

18. Op dat het 13. Artijkel in het Andrusfzowsche Verbond, en noch de 7. Artijkel in dit alhier tot Moskow gesloten Verdrag voldaan worde, dewijl die bestemde Grens-rechten tot nu toe genen Grens-strijd geschieden, en geen van de strijdige plaatsen, of sy schoon den Eed afgelegt hebben, ten rechten gebragt zijn: waar door de Grens-strijdigheden dagelijks vermeerderen: soo willen beyde Potentaten, tot verhoeding van verder ongelegentheden, misverstanden en verwerringe, onder die op de Grensen woonende Nabuuren: en op dat sulke strijdigheden te lichter mogen bygelegt worden, yegelijk voor sich twee Richters verkiesen, die binnen den bestemden Termijn eens of twee-maal 's jaars hare Bystanders en Mede-raden, die hen toegevoegt zijn, in deselvige Waywodschap of Provintie daar sy regt willen doen, te samen roepen, en alderhande Grens-beledigingen en bedrevene quetsingen, gelijk ook uyt moord en dootslag voortkomende klachten, verhooren, de beledigde Partyen te recht helpen, de misdadige straffen, en de Grensen in rust en vrede onderhouden sullen. Op dat nu de Grens-Richters van weder-zijden genoegsame sekerheyt hebben mogen, soo sal yder Partye niet sterker als met 20. komen; en sullen weder-zijds even de selvige geruste sekerheyt te genieten hebben, welke de Gesanten in Groote Ambassaadschappen tot hare Commissien sal dienen.

19. Op dat nu alle gelegentheyt tot haat en Vyandschap op de Grensen verhoed worde, soo heeft Sijne Tzaarsche Majesteyt de Hutte, die by Radzin aan den Vloed Horodna, volgens het eerste Verbond, is blijven staan, dewijl die selvige gelegentheyt tot veel mishandeling geweest is, wech-nemen laten, en voorts sal verboden zijn, een andere in sulken diergelijken plaats te stichten.

20. Alle andere Stukken, behalven de gene die tot op de Besending uytgestelt worden, en niet noodig hebben de Besending uyt te wachten, maar met eenen mogen voltrokken zijn, beloven beyde Potentaten, sonder eenig uytstel, en sonder alle met vlijt gesochte verkeerde uytlegging te vervullen.

21. Dit tegenwoordig Verdrag, gelijk het tusschen Ons, Sijne Koninklijke Majesteyts en der Poolsche Republijks Groote Gesanten, en Sijne Tzaarsche Majesteyts Bojaren en Raeds-Heeren van Staat bedongen, besloten, en op het papier gebragt is, sal van den Doorlugtigsten Vorst en Heer, Heer Michael door Gods genaden Koning in Polen, &c. &c. onsen genadigsten Heer, en van Sijne Koninklijke Majesteyts navolgers in 't Rijk, gelijk ook van alle Standen der Republijk, soo wel Geestelijke als Wereldlijke der beyde Volkeren van de Kroon Polen, en van het Groot Vorstendom Littauwen t'eener zijde; en van den Doorluchtigsten Vorst en Heer, Heer Alexius Michalowicz, &c. &c. en Sijne Tzaarsche Majesteyts Nakomelingen t'anderer zijde, in alle Stukken vast en onverbreekelijk gehouden worden. Welk geslooten Verdrag Wy Sijne Konink. Majesteyts en der Poolscher Republijks Groote Gesanten met eygen handen hebben onderteekent, en met ons eygen Segel bekrachtigt. En na dat wy weder-zijds den Eed daar over afgelegt, met Sijne Tzaarsche Majesteyts Bojaren en Raden van Staat twee gelijk-luydende en onderteekende instrumenten tegen malkander uyt-gewisselt hebben. Gedaen in de Verblijf-plaats van Sijne Tzaarsche Majesteyt Moskouw, op 't jaar na Christi geboorte 1672. den 9 April.

Iohannes Gninski.
(L. S.)
Paulus Cyprianus Brostouwski.
(L. S.)
Alexander Kotawicz.
(L. S.)

Schrijvens van den Moskovischen Tzaar aan den Turkschen Keyzer.

Van den Grootvorst aan den Turkschen Keyzer.

DOor de Genade des Almachtigen Gods, die van Eeuwigheyt drievoudig in Persoonen, God Vader, Soon, en Heyligen Geest, en eenig in Wesen is; in wien, gelijk alle dingen, soo ook wy leven, sweven, en zijn; door wien de Koningen regeren, en de geweldige bedrijven wat recht is, doen wy Groot-Heer Tzaar, en Groot-Vorst Alexius Michalowitz, &c. &c. aan den Grooten Heer Mahomet Sultan, Konstantinopels Keyser &c. &c. Onsen Broeder en goeden Vriend, eerst onse broederlijke en vriendelijke groetenis.

1672. May.

Het is u onsen Broeder, en uwe Sultansche Hoogheyt al voor heen bekent, hoedanig tusschen onse Tzaarsche Hoogheyt, en onsen Broeder den Doorluchtigen Grooten Heer Michael, door Gods Genaden Konink in Polen, &c. &c. alle misverstanden en Vyandschappen door de hulp des Alderhoogsten bygeleyt zijn, en de broederlijke liefde en vriendschap tusschen ons door wederzijds Gesanten en gesloten verbonden van nieuws bevestigt is; 't welk wy u onsen Broeder en uwe Sultansche Hoogheyt, als eenen aengrensenden nabuur en Vriend, door onse Gesanten hebben laten verkondigen, en versekeren, dat hier door aan onse met uwe Sultansche Hoogheyt tot hier toe onderhoudene vrede gantsch geen nadeel gedaan is; op dat uwe Sultansche Hoogheyt van dese gesloten vrede onderricht zijnde, voorts gelegentheyt nemen mag, die Broederlijke vriendschap met ons te bevestigen, en den Krymschen Han daar toe brengen, dat hy met ons beyde Groote Heeren in vriendelijke nabuurschap leve, en tot oorlog geen oorsaek geve: gelijk ook uwe Sultansche Hoogheyt belooft heeft, geensins toe te laten, dat uwe Krijgs-magt sich met de Tartaren sou vervoegen, om onse Rijken en Heerschappyen te verwoesten; 't welk uwe Sultansche Hoogheyt aan Ons door sijne Gesanten mede geschreven heeft, en Uwe Staats-Dienaren aan Onse Gesanten by de gehoudene Conferency mondelijk geseyt hebben, dat Uwe Sultansche Hoogheyt belooft heeft, niet slechs voor sijn eygen Persoon, met ons in goede nabuurschap te verblijven, maar noch den Krymischen Han by sijne Gehoorsaamheyt aan te bevelen, dat hy sich van alle Vyandschap tegen d'Ukraine onthoude, en in eygen Persoon niet wil te velde gaan, noch sijne Princen en Mursen daar last toe geven. Doch nu heeft, in dit jaar 1672. onse Broeder, de Konink in Polen, sijne Groote Gesanten, de Hoog-Welgebooren Johan Gninski, Culmische Waywode, Cypriaan Paulus Bristowsky, Littauschen Referendarius, en Alexander Kotowikz, Scholasticus van Vilna, aen Ons afgesonden; die aan Onse Bojaren en Staats-dienaren bekent gemaakt hebben, dat Dorozensko, uyt bitteren haat tegen onse Broederlijke Vriendschap en de lieve Vrede, sijne schuldige Eeds-plicht ontrent de Koninklijke Hoogheyt in Polen vergetende, sich verraderscher wijse onder Uwe Sultansche Hoogheyt begeven heeft, en voorts sich onderwind de wapenen tegen de Christenheyt te voeren; en uwe Sultansche Hoogheyt tot oorlog tegen onsen Broeder den Konink van Polen aan te hitsen, en dat dierhalven Uwe Sultansche Hoogheyt van wegen Dorozensko met sijne Koninklijke Hoogheyt te breeken heeft voorgenomen. Dierhalven hebben wy onsen schuldigen plicht geacht, aan Uwe Sultansche Hoogheyt daar over te schrijven, dat gy onse oude vriendschap, en die met Onsen Broeder de Konink Michael in Polen van nieuws opgestelde Broederlijke liefde so verre wilt verdedigen, en de wegen deses verraderschen Boefs Dorozensko, in sijn voorgenomen krijgs-rusting nalaten, Uw Krijgs-heyr te rug roepen, en den Krymischen Han aanbevelen, dat hy sich tegen Ons beyde Groote Heeren vreedsaem houde. Doch indien Uwe Sultansche Hoogheyt desen oorlog tegen den Konink in Polen, wegens synen Rebel, niet nalaten wilde, soo sullen Wy ons, als een Christelijk Monarch, uyt kracht van den vrede met onsen Broeder den Konink in Polen gesloten, na gedaane betuyging voor God en alle Christelijke Potentaten, dan ook de wapenen aanvatten; en onse Donauwsche Kosakken en Krijgs-lieden, beneden den Donauw-stroom op de Swarte Zee te gaan: maar de Kalmukkeren, Najaren, en Dedysasische Tartaren te Lande, waar de nood dat sal vereysschen, sich te roeren bevelen moeten. Ook sullen wy alle Christelijke Potentaten, die tegenwoordig met Uwe Sultansche Hoogheyt in vrede en goet verstand leven, met brieven daar toe bewegen, dat Sy uyt Christelijke genegentheyt met ons beyde Groote Heeren willen t'saem trekken, en, nevens de Goddelijke hulp, soo veel als het mogelijk sal zijn, hare wapenen tegen de Krijgs-macht van uwe Sultanische Hoogheyt gebruyken. Gelijk wy ook aan Szach Selim den Konink in Persien schrijven willen, dat hy als een aangrensende Nabuur, U met Oorlog op den hals kome, en sijn van u aangedaan onrecht wreke; op dat gy eyndelijk gedwongen moogt worden van dit voornemen af te staan, en met ons beyde Groote Heeren, gelijk voor heen, in Broederlijke Vriendschap en goed verstand te leven; 't welk wy hooglijk wenschen en verlangen.

Bohe'rs en Hungeren gaan ide aangi. den.

Het ernstig en gestadig aanhouden der Hungarische **en** Bohemische **Protestanten deede eyndelijk de** Keyserlijke Majesteyt **bewegen / om hun versoeken met zijn goede wille te begenadigen / namentlijk / dat sy hunne oude**

1672. oude Privilegien weder souden genieten / en daar by geoorloft zijn eenige nieuwe Kerken te bouwen/ mits die gene/ welke sy de Roomsche Catholijken hadden afgenomen / haar weder in te ruymen. Dat ook de reeds gevlugten pardon versoekende / in genade soude werden aangenomen / en voort volkomene vryheyt genieten. De jonge Keyserlijke Princesse was/ tot groote droefheyt van hare Majesteyten, gestorven / en by de Capucynen op de nieuwe Markt te Weenen begraven: werdende de dood van 't kind de al te groote sorge en handelinge der vrouwen toe-geschreven. En naauwelijkx had men tijdinge vernomen dat den Franschen Ambassadeur aan de Otthomannische Porta was aangekomen / of men vernam dat de Turken hunne Grens-huysen tegen Hongaryen en Bohemen met dubbelen voorraat en guarnisoenen versagen/ alle het welke dan by veele / en niet sonder redenen / bedenken gaf/ dat sulks wel door eenige heymelijke bewerkinge der Franschen mogte toekomen. Ja het Waradinsche gebied was reeds door een inval der Turken dapper verwoest; maar wierden / soo sy met een meenigte gevangene Land-saten en Vee sich meenden weg te pakken / door eenige troupen Croaten uyt de na by gelegene guarnisoenen schielijk by een geraakt / niet alleen den genomen buyt ontjaagt / maar ook soodanig geslagen / dat het meeste gedeelte is after gebleven. Onder Grieks Weyssenburg vergaderde weder een seer sterk Turks Leger: Waaromme dan sijn Keyserlijke Majesteyt, de troupen die gelast waren na beneden te sakken / noch een weynig tijds gelast heeft op te houden/ en alleen 6000 man na beneden te trekken / ter tijd de nieuwe werbinge / die reeds meest voltrokke was/ in ordre soude gemonstert zijn. Ook was een gros van ettelijke duysend Turken, onder den Bassa van Bossina reeds in optogt geweest zijnde na Polen, weder te rugge en na de Hungarische Grensen gekomen: waar op den Generaal Spankauw een brugge over de Teyssa hadde geslagen/ in meening met 10000 man de Turken 't hoofd te bieden: maar die sulkx merkende / waren weder geretireert: schijnende door dit niet anders voor te hebben / als den Keyser en Polen beyde door haar gewoonelijke konsten te misleyden / en den eene sich vergeefs tegen hun doen wapenen / en den andere onvoorsiens

May.

Dood der Keyserlijke Princesse.

Re..ende Tu.nge-slag.

ten lijve te komen. Ondertusschen hoorde men met groote verwondering/ dat den Vorst Abasti Roomsch Catholisch was geworden/ als die noch weynig tijds te vooren soo yverigen Protestant scheen geweest te hebben. 1672.

May.

Vorst Abasti wert Roomsch Catholisch.

Maar niet meer ontsteltenisse hadde het Hof de tijdinge der Engelsche Vrede-breuk vernomen: hoewel den Lord Sunderland, eerst den onwetende gespeeld hebbende / de saken naderhant tragte te verschonen/ en een Coleur te geven. Dit egter verhinderde soodanig de Huwlijkx-handelingen tusschen den Hertog van Jork en de Princesse van Inspruk, dat den Ridder Bernard Guasconi daar in niet meer siende te vorderen / dwersch van de sake affag / en na huys trok. Gelijk ook den Franschen Afgesant Gremonville aan 't Keyserlijke Hof niets siende uyt te werken / mede den aftogt blies.

Huwelijk des Hertogs van Jork met de Princesse van Inspruk afgebrooken.

Den Koning van Vrankrijk middeler-tijd noch te Charleroy blijvende / sond het Leger onder den Mareschal de Turenne voor af / 't welk eenige plaatsjes van Luykerland in besettinge nemende / rukte den Grave Chamilly, met de Regimenten van Elsas, Languedocq, Royale Dragonders, en de Ruyterey van Jojeuse, de Tury, Gassion, S. Loup, Rouville en eenige andere voor Maseyk, 't welk den 15 van May berend hebbende / terstont dede op-eyschen / gelijk ook die van binnen aanstonds teeken deden van Parlementeren: maar alsoo sy de Franschen in alles niet volkomen wilden involgen / maakten sy voorts bereydschap de Stad met geweld aan te tasten; en verveerdigden in korte tijd een Batterye met vier stukken geschuts / bragten Fascinen aan de graften; en om sich met het maken der Loop-graven niet op te houden / plaatsten sy een goed aantal soldaten after eenige heggen ende oude muuren/ digt onder de wallen leggende. Des namiddags ten 2 uren was alles in postuur / en begost het Fransche Canon te speelen/ blijvende die van binnen haar geensins schuldig. Dit schut-gebaart 5 uren after een geduurd hebbende / deden die van binnen den trom slaan om van verdrag te spreken / 't welk kort daar aan voltrokken wierd. In desen aanval bleven van de Franschen, behalven een goed getal Officiers en soldaten / den Ridder du Plessis, Mareschal de Camp, zijnde by sijne Majesteyt bysonder beklaagt geweest.

Grave de Chamilly belegert Maseyk,

dat sich opgeeft.

Den

1672. Den Koning quam ondertusschen ook met sijne troupen af-sakken / en den 19. voor-by

May. Nivagne trekkende / wierd aldaar soo door het lossen van 't Canon als Musquetten begroet: ende nu maakte men in allen schijn bewys om Mastrigt te belegeren. Den Mareschal de Turenne, Monsieur de Vaubrun, den Grave de Lorge, en andere die een vliegend Leger / en bysondere Brigades voerden / omringden de stad van meest alle zijden; komende ook de troupen onder den Prince van Condé daar mede logeeren. Men sloeg by Weset een sware brug over de Mase, welke voltoopt zijnde / trok sijne Majesteyt met het gantsche Leger / en bagagie over de riviere / latende in Weset eenige besettinge / terwijl Maseyk met groote vlijt en kragt versterkt wierd. Den Marquis de Ranes met sijne Dragonders voor uyt trekkende / bemagtigde het sterke Casteel Valkenburg, leggende ongevaar drie uuren van Mastrigt, op een rotse / en heeft beneden sig een tamelijk Dorp van dien selfden naam. Daar lag eenig Hollandsch volk in / maar sig tegen soo grooten magt te swak bevindende / waren sy na Mastrigt ontweken. De Franschen vonden daar in seer weynig levensmiddelen of krijgs-gereedschap / en deden het Casteel met een Compagnie Dragonders en honderd voet-knegten besetten. Gelijk den Mareschal de Turenne in Tongeren sonder wederstand Fransch Guarnisoen bragt.

Mastrigt geblocqueerd.

Marquis de *Ranes* neemt *Valkenburg* in.

Tongeren door de Franschen beset.

Voorts staken de Legers / so onder sijn Majesteyt, den Prince de Condé, als Turenne, dwars over na de Rhijn-kant; en te Nuys en Keysersweerd door den Hertog van Niewborg wel onthaald zijnde / trok den Koning den eersten van Juny uyt Nuys, regt op Orsoy, een kleyne / doch seer sterke stad / beslooten in vijf treffelijke Bolwerken / als het Kasteels bolwerk / het Galge / blauwe Toorens / Koepoorts / en Henkes Bolwerk. Zijnde voorsien met 2 poorten / de eene aan de Landzijde de Koepoort genaamt / strekkende na Keysersweerd, Ceulen, enz. en den Rhijnpoort / waar door men na de Riviere gaat. Behalven dese twee zijn daar noch 2 andere poorten op de Vesten / de Egger en Bentemer / maar hebben geen uytgang over de graften. Seven honderd mannen lagen hier in tot Guarnisoen / en den Colonel Moulet als Gouverneur, Koerbeek tot Majoor, nevens de Capiteynen Hakket de Claar, Piek,

Juny.

Den Koning berend *Orsoy*;

sijne sterkten en gelegentheyt,

Guarnisoen daar binnen,

Godske en van Nek, met noch twee anderen. Den Koning dan de Stad berend hebbende / dede die aanstonds op-eyschen / soo onder sware dreygementen / als aanbiedinge van seer schoone voorwaarden / ten eynde aldaar geen tijd te spillen; maar die van binnen en was den moed noch soodanig niet gesakt / of sy wilden eerst het geweld self afwagten / eer sy voor den schrik sich te schandelijk souden overgeven; en aldus was den Koning genoodsaakt / Baterpen op te werpen / en 't Geschut te planten: 't welk in der yl volbrogt zijnde / wierd daar met seer groote furie op / en uyt de stad geschoten. Maar die van binnen sich self te swak vindende om soo geweldigen Leger / en door 's Konings tegenwoordighevt / en den bloem des Adels aangevoert / tegen te staan: en geen ontset voor handen siende / besloten des anderendaags de plaatse over te leveren / 't welk geschiede / alleenlijk op 's Konings discretie, en behoudens lijf en goed. Doch wierden egter ook dese slechte voorwaarden noch niet gehouden: want de Franschen korts daar op binnen trekkende / bestonden boven het Koninklijk woord en hand-teekening onder de Nederlandsche soldaten / die haar in ordre gerangeerd hadden / te schieten / in voegen eenige sneuvelden en verscheydene gequetst wierden. Voorts trokken sy aan 't plunderen / en beroofden haar tot op de hemden toe / 't welk ook eenige self wierd uytgeschut / slaande haar met de bloote degens erbarmelijk bloud en blaauw: hare Officieren / die sich in seker huys by een vergaderd hadden / sulkx niet langer kunnende aansien / drukten daar op toe / om waar 't mogelijk / dese trouwloose en meer dan verradersche moetwil te stuyten; maar sy vonden van soo weynig gevolg / dat sy alle self meenden te sullen vermoord werden; doch sy hadden alleen het geluk dat men hun mede uytgeschud en van alles beroofd hebbende / op 's Konings discretie gevangen nam. Aldus sag men aan de eerste plaatse een proeve van de Fransche trouw en edelmoedigheyt / sich niet ontsiende het woord en hand-teekeninge zijner Alder-Christelijkste Majesteyt soo schandelijk te schenden: quansuys om den hoon den Koning aangedaan / dat men de stad om sijn naam en tegenwoordigheyt niet aanstonds sonder slag of stoot hadde overgegeven / maar sijne Majesteyt ten spijt / gedwongen sijn geschut te planten /

16[72]. Juny. wert beschoten, geeft op. Slechts coort... flechte onder houde

planten /

1672. Juny.

planten/ en geweld te gebruyken. Den Gouverneur ondertusschen met sijn Gesin en waardigste Meubelen / met een vaartuyg na Rijnberk willende / wierd door de Franschen verhindert/ die daar op eenige Canon-schooten doende/en een vrouwe dwars door 't midden pletterende/gedwongen wierd aan Land te komen/ en sich de indiscrete discretie der Franschen over te geven. Dese verovering stond de Franschen op een goed aantal gemeene knegten. Den Capiteyn Sr. de Baune, Monsieur de Valeins, en den Ridder d'Arquien, welke laatste dicht by den Koning staande / door een Kanon-kogel wierd doodgeschoten: werdende ook swaarlijk gequetst den Grave Grancy, Srs. de St. Hilaire, Remie, de Voisin, de Chenne en andere / waar eenige naderhand van haare wonden zijn gestorven.

De Franschen dan in Orsoy tot Gouverneur Monsieur de Cajax en eenige besettinge gelaten hebbende / sakten met de geheele magt t'seffens na beneden / en setten het op eene tijd den Koning na Rijnberg, den Prince van Condé na Wesel, en den Mareschal de Turenne na Burik, welke laatste plaatse den eersten van Juny reeds door eenige troupen van den gemelten Mareschal genoegsaam berend was. Burik is een beknopte Vestinge/ en gelegen recht tegen over Wesel, omtrent 2 musquet-schooten van den Rhijn, zijnde het Land tusschen beyden eenigsins moerassig. Het heeft vijf wel geordonneerde bolwerken/ als het Rijs, Galge, Wolfskuyls, en Orangie of Nassauws bolwerk. Zijnde de Veld-poort met een halve Maan / en de Rijn-poort met een Hoorn-werk voorsien; en lag tusschen het Wolfskuyls en Molen-bolwerk een Ravelijn; gelijk ook een ander tusschen het Rijn, Orangie en het Casteel bolwerk / (wel geordonneert) doch een weynig te groot / na gelegentheyt der plaatse / en waren daar boven seer vervallen/ en de plaatse niet genoegsaam van geschut en krijgs-tuyg voorsien. Daar in lagen te deser tijd tot besettinge / onder den Gouverneur Ottho Rooda van Heekeren, Heere van Pekkendam; en de Capiteynen Dombar, Walregt, en Heynk, zijnde den laatsten aldaar met het gecommandeerde volk/ 't welk van Wesel uyt yder Compagnie vier mannen by beurte na Burik sond. Behalven dese was daar even voor het beleg noch binnen gekomen de nieuwe Compagnie van den Capiteyn van Gent, die noch niet volworven en maar 20 mannen sterk was / hebbende / mits 't afwesen van den Hopman / daar over het gebied sijn Luytenant Broens. Daar was ook binnen een bende Ruyters van den Rit-Meester Swanschbel, wiens Broeder / Cornet van de selve Compagnie / by dese gelegentheyt Major wierd gemaakt. Alle welke Compagnien te samen niet meer dan 300 mannen konden uytbrengen. Inde Stad bevondmen niet meer dan 10 stukken/ ten meerendeels onbruykbaar/ of wegens de outheyd of swakte der affuyten / waar van eenige soo rank waren / dat geen 3 schoten konden uytstaan. Het Canon bestond uyt twee 12 ponders / zijnde de overige van 8 / 6 en minder calibre/ en tot dese alle geen bequame kogels/ invoegen dat men tot de 12 ponders (die wel het voornaamste werk moesten doen) kogels van 8 pond met hoy of stro omwonden/ moeste te passe maken; en het geschut dat 8 ponden yser vereyschte met 4 en 3 ponders laden. De affuyten ondertusschen verlamt werdende/wierden die met eenige Willige Boomen/ ten besten men konde / onderschort; en doen eerst gaten in de borst-weeringen gemaakt / om 't Kanon door te leggen. Voorts was daar maar een ervaren Constapel / en wierden op een oogenblik van slegte soldaten Bosschieters en Constapels gemaakt / die egter te met noch niet geheel mis schooten/ en meenig Fransch Edelman te dicht onder komende/ sijn overmoedige couragie en verhit bloed dede verkoelen / en noch dien eygen dag de belegeraars tot twee maal toe dwongen haar tenten wijder van de stad af te stellen: maar deden onder des met grooten yver en spoet hare Loop-graven aan-naderen / waar toe haar het koorn (nu op sijn langst zijnde) seer dienstig was / om hunne werken verhoolen en onverhindert te bevorderen. Gelijk die van binnen aan hare zijde (soo veel mogelijk) hun gebrek verbeterde / maakende eenige oude manden en lege vaten tot schans-korven/ welke laatste echter te met door des vyands geschut getreft werdende / de omstanders door de splinters meerder schade toebragt / als of daar geen schans-korven geweest hadden. Voorts was 't Tuyg-huys ongelovelijk slegt voorsien/en vond men daar in/ behalven eenige onbruykbaare Loopen / weynig ander

Slechte voorsieninge van geschut en krijgs-tuyg.

n goed

1672. Juny.

goed geweer / als 60 morgen-sterren / en 30 hand-granaten / welke / om dat sy daar lang gelegen hadden / en niet te weten was hoe sy van binnen gestelt waren / niemand wilde aansteeken.

Soo slechten toestand van binnen / en soo grooten en wel bereyden Leger van buyten / dede den Commandeur den 2 Juny t'savonds tusschen 7 en 8 uren den grooten Krijgsraad vergaderen / waar toe dan ook self de Vaandrigs wierden beroepen: en haar besluyt alom afgevraagt zijnde / quam Eenstemmig daar op uyt / dat zy alle voor hare Eere / Eed / en ten dienste des Vaderlands / ten laatsten bloed-druppel en adem gesint waren den vyand af te weeren. Na welke Manhaftige en eenparige kloekmoedige voornemens / den Commandeur yder beval sijn aanbevoolen post getrouwelijk waar te nemen / doende soo hier als daar eenige stokjens met brandende lonten planten / en die door de naaste schild-wagten somtijds bewegen / om den vyand te doen slooven dat sy overvloedig van manschap voorsien waren. Dit alles verhinderde egter de Franschen in hun voortgang niet / siende de belegerde des morgens den 3 Juny, dat sy reeds tot aan de gracht waren gekomen / en met magt Facinen aan bragten / om inder yl een beddinge voor 't geschut te maken / en van daar onder des stads Kanon een bresse in de wallen te schieten. Ook hadden sy (noch ysere noch loode kogels ontsiende) aan het Meulen-bolwerk / met onophoudelijk inwerpen van rijsbossen / reeds de halve graft gedempt / in voegen dat men de storm alle oogenblik te gemoet sag: waarom den Commandeur, den moed en getrouwigheyt sijner Met-gesellen ondienstig achtende / sonder 's Lands voordeel / op den vleesch-bank te brengen / andermaal den Krijgsraad dede vergaderen / en haar des stads en 's vyands toestant voor oogen gesteld hebbende / beraadslaagde hy met haar-lieden of het (terwijl men geen ontset te wachten had) niet dienstig soude wesen / yemand na den Mareschal de Turenne af te veerdigen / en te vernemen wat zijn begeerte was? 't welk / hoewel eenige het vuur noch nader meenden behoorden gewacht te werden / eyndelijk door overstemminge besloten wierd: en den Rit-meester Swanschbel met een trompetter na buyten geschikt. In-middels versogt den Luytenant Brouns aan den Commandeur met een tromslager mede mogte volgen / belovende de sake ten besten der Stad en 't Garnisoen te sullen helpen uytvoeren: 't gene den Commandeur, self buyten kennisse en weten van den Krijgsraad / toestond / en daar boven gemelten Luytenant door een andere poort inder stilte uytliet: waar door dan dese seer schadelijke toevallen quamen veroorsaekt te worden: eerstelijk / dat den Mareschal de Turenne uyt dese tweede besendinge / des stads groote nood ligtelijk konde afnemen; ten anderen / soo quam daar noch een tweede en veel schadelijker ongeluk by / namentlijk dat twee soldaten / onder ordre van eenige stormpalen binnen te brengen / deur-gingen en tot den vyand overliepen / en de selven der belegerden ellendigen toestand ten breedsten openbaarde. Den Mareschal aldus van alles volkomen verstendigt / dede den Commandeur en stedelingen weten / dat ingevalle de stad aanstonds in zijne handen wierd gesteld / men van zijn Koning veel gunstiger voorwaarden soude bekomen / als sy souden durven eyssschen / of sich inbeelden; maar soo sy dit weygerden of uytstelden / was hy van onversettelijk voorneemen de stad aan alle kanten te bestormen / in welken gevalle hem die niet soude kunnen ontstaan in te nemen / als wanneer hy niemand het leven soude sparen / en soude de Commandeur en stedelingen self de oorsaak hunner eygene ellende zijn: seggende den Maareschal, soo volkomen van haar swakken toestand onderrigt te wesen / als ware hy self daar binnen geweest; dat het beuseling was hem stokjens met opgehangen lonten voor mannen te willen doen passeren / enz. En seker dese dreygementen waren geensins ydel / zijnde den Saterdag voor Pinxter, den 4 Juny, reeds tot den aantal vast gesteld / die van vier hoeken soude beginnen / na dat men in de voornagt het geschut van 6 tot 24 ponders / soude hebben aangebragt / onder welkx lossen de storm door vier bataillons tevens soude gedaan werden / sullende yder bestaan uyt een gantsch Regiment; waar af twee souden zijn van 's Konings Lijf-guarde, en 2 van Piedemont, waar noch souden by-gevoegt werden 600 musquettiers uyt de Regimenten van Castelneau, Turenne en Artois, het uytgelesenste volk van 't geheele Koninklijk Leger; dit voetvolk stond van 5000 Ruyters gevolgt te werden; zijnde daar bovens reeds

Beseringe aan den Marechal.

Overpersing en den vande orlegenheit der stede te keeren.

1672. Juny.

reeds 2000 gravers en arbeyds-lieden besteld om by nacht de batery en beddingen te spreyen.

Den Stedevoogt en Krijgsraad het antwoord van den Mareschal overlegt hebbende/ waren de gedachten geensins eenig/ zijnde sommige van verstand/ dat men een torn moest uytstaan/ wijl men sacht eenmaal de Franschen soude kunnen afslaan/ en alsdan evenwel beter voorwaarden bekomen/ zijnde klaar te sien/ dat den vyand seer spoedigde om na beneden te komen; voorts dat men uyt Turennes antwoord sich niet anders als op genade en ongenade soude moeten overgeven/enz. Maar de meeste het kleyn aantal Krijgs-lieden en Burgers/ de swakte en onvolmaaktheyt der Werken/ krukkig gereedschap en weynig voorraad in achting nemende/ besloten/dat men het gevaar van alle vermoord of geplundert te werden/ niet behoorde af te wagten/ wetende met eene uyt des Mareschals woorden noch vry wat goets te bereekenen/ immer dat sy na krijgs-gebruyk souden mogen uyt-trekken/ enz. Aldus dan besloten zijnde de stad over te geven/ wierd Turenne alles toe-gestaan/en hem aanstonds de sleutels van de Rijnpoort in handen gesteld/ denkende dat hy voor sonnen-opgang niet wijders souden ondernemen; maar ten was nauwelijk twee uuren des Vrydags den 3 Juny, of de Franschen quamen ter gemelter Poort soo sterk in-trekken/ dat sy die van binnen in getal wel dubbeld te boven gingen/ als wanneer den Grave de l'Orzon ten negen uuren binnen Burik komende/ 't Guarnisoen op het pleyn voor de Hooft-wagt/ dede by een komen/ en de Officiers by sich geroepen hebbende/seyde haar: dat het volk hare wapenen en vaandels aldaar in goede bewaring mogten ter neder leggen/ en tot nader ordre/ de stad onverhindert door-wandelen; maar dat yder sich soude hoeden van zijne bagagie in de Burgers huysen te versteken/ alsoo korts by openbare tromslag soude bekent gemaakt werden/ dat zy op lijf-straf/ alles wat sy van eenig Officier of soldaat by sich hadden/ souden te voorschijn brengen/ waarom hy yder ried het zijne by sich te nemen; en alsoo veele Officiers meer bagagie hadden als sy of dragen kosten of aldaar vertrouwden/ ried den Grave haar het selve in het Commandeurs huys/ (quansuys ter sekerder bewaringe) by een te brengen. Aldus bragten sy dien dag met hoop en vreese/ droefheyt en dartelheyt/ na yder gemoed en geaard was/ over. Maar des anderen-daags den 4 Juny, zijnde Pinxter avond/ ontbied Conte de l'Orzon, vergeselschapt met een goed deel Franse Officieren, de gevangene Bevelhebberen voor hem in des Commandeurs Huys; die op haar komst aanstonts sagen hoedanig de vork hier in de steel stak/ want al die Franse Officieren betoonden dadelijk/ dat niemant van haar lam/ of luy was/ maar grepen met een geswintheyt de vergaderde Koffers/ en Pakken aan/ waarderende die in het ruyg heen/ na haar groote/ of swaarte/ kiesende doen yder zijn gading daar uyt/ daar elk dus/ sonder dank-heb te seggen/ mee zijns weegs ging/ makende in 't kort daar van dees kamer ruym; waar een weynig na/ de Conte de l'Orzon binnen komende/ en klachten daar over hoorende/ Of dit gehandelt was na het woort van de Mareschal de Turenne? antwoorde/ Dat die zelve een genereus Prins was, die nergens in zijn belofte zou manqueeren, doch dat alles voor dees tijd dus wesen most, en zy boven dat, aldaar (volgens zijn order) altemaal als Krijgsgevangene gearresteert wierden, waar mee hy weg ging/ latende de deur van haar kamer door 2 schildwachten beset/ en haar daar binnen striktelijk bewaart/ terwijl de Vaandelen in beter bewarenis wierden genomen/ en de soldaten eerst van haar wapenen/ ja tot degens/ en draagbanden inclusys/ wierden berooft/ de Ruyters van hare paarden en toebehooren/ en daar na ook van haar weynig bagagie/ die zy onder haar arm/ of op de rug mochten hebben/ so dat niemant meer behiel/ als hy om en aan had; wordende daar na in seker ruym velt/aan het Commandeurs huys gelegen/ (dat wel eer tot een algemeen bleekveld had verstrekt) gejaagt/ daar voor eerst verscheyde van de braafste Kerels wierden uytgepikt/ geboden/ en gedwongen (tot slaans toe) onder de Franse dienst te nemen: d'overige saten daar onder den blaauwen Hemel/ sonder eeten/ of drinken/ eenige dagen en nachten lang/ om door honger en kommer die te dwingen/ 't geen zy van de voorige door geweld hadden gehaalt/ die echter/ of van hare vrouwen en vrienden/ of van de medogende Burgery vry wat verquikt wierden; gelijk de Heeren van Burik de gevangene Officieren

Margin notes: ...aan de Mareschal de Turenne overgegeven. — Het Guarnisoen deerlijk mishandelt.

1672. cieren in het eerst (dat de Franse, na 't scheen/ geen gedachten hadden/ om haar te spijsigen) die selve een Ham / Rook-vleesch en anders/ met een goede pulle Wijns toe-sonden; Ten laatsten wierden de soldaten soo te paarde als te voet gesamentlijk in de Kerk gevangen geset / waar van/ op weynig na/ met bysondere practijken vry raakten; en andere / op rantsoen verlost wierden. Middeler-tijd morden de Officiers niet weynig tegen den Commandeur, seggende/ dat hy voor af ten minsten by het overleveren der sleutels/ de Capitulatie met de ondertekening hadde moeten bevestigen / 't welk als hy namaals by den Mareschal tragte te bevorderen / vand hy den selve met wigtiger saken besig / als sich met dese saak / die nu reeds afgedaan was / te bemoejen / gelijk hy ook korts daar na geheel van Burik aftrok. Den Commandeur egter seyde / dat Turenne de Capitulatie dadelijk hadde ondertekent; maar dat de selve door eenige quaataardige Franschen was verduystert en after-gehouden: doch of het met dese bekomene ondertekening beter of erger soude hebben afgeloopen / daar van is weynig versekering te doen.

Juny.

Ten selven dage als die van Burik op de gemelte wijse wierden mishandeld / verdroegen de Commandanten van Wesel met den Prince van Condé, om dese sterke Stad den Franschen Koning in te ruymen / zijnde dat Wesel, 't welk in den Jare 1629. wanneer zijn Hoogheyt Fredrik Hendrik onsterfelijker gedagtenisse / de stad 's Hertogen-Bosch belegerde / en den Grave Hendrik van den Berg met een magtig Leger in de Veluwe was gevallen / door den Heer van Dieden op eene nacht met verrassinge wierd bemachtigd. 't Was te dier tijd een seer vaste en treffelijke Vesting: maar die sedert met eenige nieuwe werken noch meer is versterkt geworden / en voor onwinbaar gehouden / wesende genoegsaam het Slot van Nederlands Thuyn aan den Rhijn, daar dese stad seer na by gelegen is. Tegenwoordig leggende omringt / en beschermt van de volgende Bolwerken en Wallen: Als het Vis-Bolwerk; De Steenweg, een brave Voorstad in zijn Vesten/ en Wallen getrokken/ en met zijn behoorlijke Bolwerken voorsien/ waar na volgen twee Kasemats Bolwerken, Bruynse Bolwerk, Diedens of Oranjens Bolwerk, Galge-Bolwerk, of lieber brave Halvemaan, tot versterking van de Deemsen Poort, Loy-Bolwerk, Leeuw-Bolwerk, een ruym gebaart / beneden de Veste na den Rhijn toe gelegen / met een uytstekende punt tegen het Loy-Bolwerk heen loopende/ daar en boven met 2 Bolwerken voorsien/ en het Rijn of Kloofter-Poorts Bolwerk: Van de Poorten die tusschen dees Bolwerken door-loopen / komt eerst de Steenpoort, die dubbel moet gereekent worden / een aan de Stads, en binnen-zijde, die men de Binnen-Steenpoort sou mogen noemen/ d'andere aan de Land-zijde, en Buyten-Steenpoort, met een Ravelijn, of Halvemaan versterkt / Fleskes-poort; Bruynse-poort, met een Ravelijn beschermt; Deemse-poort, voorsien als de voorgaande; Kruys-poort loopende op het Leeuw-Bolwerk uyt / het geen met 2 Buyten-poorten doorboort is / als de Leeuw-poort en Buyten-Kruyspoort, die na den Rijn toeloopen/ en Kloofter of Rijn-poort gelijk al de andere / met sijn Ravelijn voorsien. Doch het meeste gedeelte der aard-werken was soodanig vervallen / en in soo jammerlijken toestand/ dat de Borst-weringen naauwlijkx een derde van een mans hoogte konden bereyken / tot op den dag als de stad reeds berend was: als wanneer men 'net magt daar aanvallende te arbeyden / de werken in korten tijt een ander oog bequamen. Niet minder was verwaareloost het onderhouden van het Geschut en zijne affuyten/ hebbende het selve soo lange en onbedekt in regen en wind gestaan / als of die in eeuwigheyt niet souden kunnen te passe komen. Men bragt dan dese swakke toestel op de Wallen / en op yder Bolwerk twee Metale stukken / het eene 12/ en het andere 6 pond kogels schietende / behalven welke op verscheydene plaatsen ook eenig yser Canon gepland was: maar de affuyten waren meest te rank/ en vele gantsch vermolsemt / invoegen dat sommige na 10/ 8/ en 6 schoten de raders of armen braken. Seer wanordentelijk dede ook den Commis Kokx de kogels aanbrengen / zijnde van verscheyde groote / en uyt zijn verwerde hopen / in manden na de Vestingen gevoert. En alsoo men gebrek hadde aan korfiens om op de borstweeringen te gebruyken / hadde gemelten Kokx deselve/ om voor sig of den Staet quansuys een weynig minder prijse te bekomen en te besuynigen / wel dry uuren van de stad in seker

Wesel belegert;

Zijne gelegentheyt,

en sterkte.

Reddeloosheyt van 't Geschut binnen

Wanordre omtrent de Canon-kogels en andere ... ke.

Juny.

1672. Juny.

seker dorp te maken besteld / die ook eerst ten derden dag der belegeringe / en wanneer men reeds van verdrag begon te handelen / schraal genoeg aanquamen / en alleenlijk door de Franschen bereyd scheenen. De stad nu door die van Meurs met een afgesonden trompetter gewaarschouwt dat het haar den eersten Juny seker gelden sou / was het sakken / pakken / laden en affenden van schepen met allerhande tilbare have / vrouwen / kinderen / en al wat vlugten kon en mogt / onuytspreekelijk / maar sy moesten in 't korte weder te rugge / alsoo de Fransche voor-troupen den Rhijn reeds te laag beset hadden. Met geen minder verbaastheyt quamen weder aan de andere zijde ten stede binnen vlugten de omleggende Landsaten / om dat reeds drie dagen voor het beleg een gros van omtrent 6000 Fransche Ruyters sig by het stedeken Ringelberg, twee uren van Wesel hadden neder-geslagen. Als doen vertrokken ook met het Staten Jacht hare Hoog-Mog. Gecommitteerden, de Heeren Ailva en Strik na Rees, hebbende bevoorens eenige nieuwe buyten-werken verveerdigt / en verscheydene barakken doen timmeren. Haar vertrek scheen den Commandeur Johan van Santen t'eenemaal te mishagen / die men ook segt gemelte Heeren genoegsaam in het aangesicht sijn misnoegen te kennen hebben gegeven / en sich ten hoogsten beklaagt / dat de stad van vele saken / en voornamentlijk volk / gebrek hadde / 't geen men lang belooft / maar tot noch toe versuymde te bestellen enz. Doch wat van dit alles zy / en of gemelte Commandeur niet tegenstaende dese / 't zy waarachtige / 't zy voorgevende redenen van beklag / niet beter sijn pligt / en d'eere en welvaart van den Staat hadde kunnen waar nemen / laten wy yders onpartijdig oordeel bevolen / die hier na (den 20 September namentlijk) sal sien / hoe meer-genoemden Commandeur, by openbare vonnisse van den Hoogen Krijgsraad / sijn ampten benomen / en sijne goederen geconfisqueert zijn geworden / en hem self door den Scherp-rechter het swaard over het hoofd gestreeken.

't Was den eersten Juny des Woensdags omtrent 7 uren / wanneer men des vyands troupen aan verscheyde oorden sag omswieren / en de Stad aan-naderen: Waar op aanstonds het oproer uyt de kleynhertigheyt van eenige / en quaadaardigheyt van andere begost uyt te bersten / rottende het volk / en voornamentlijk de wijven / met een bijster misnoegen en morren t'samen. Men bragt onder des het geschut (soo veel doenlijk) in ordre / en begost men daar mede op de aankomende Franschen dapper vuur te geven / 't geene ook niet weynig dooden en gequetsten onder haar maakte / seggende sy Franschen self / (indien te geloven) dat daar door eenige duysenden / ja wel 4000. soude wesen gesneuvelt: immer dat daar seer vele gequetst zijn geworden / was baarblijkelijk / alsoo men met dese (soo dra de stad over was) de Matan Kerke te Wesel niet alleen / maar ook eenige Gasthuysen beset zijn geworden; waar onder men ook die voor Burik verwond zijn / mede moet rekenen.

Het Guarnisoen in de stad Wesel, en hare Buyten-werken was so weynig / dat het Galge-Hoornwerk soo slecht beset was / dat de soldaten aldaar meerder als een piek lengte / van malkander stonden gerangeert / soo dat tusschen yder 2 man / wel een rijg van 20 man door kosten / behalven dat de Vleugelen / en uytstekentheden meest bloot lagen; en soodanig was het met d'andere Buyten-werken ook gestelt / so dat in plaats van een man tot haar defensie / rijkelijk 8 van nooden waren / so men een storm behoorelijker wijs (den een den anderen secourerende) hadden willen afwachten / tegen sulk een vyand / die het met eenige weynige aanvallen niet en had laten steken; Met het ondergaan van die Woensdag, scheyde het blixemen van het Geschut ook uyt / en hiel doe de Maan, tot omtrent middernacht / hoewel seer flaautjes / noch schijnsel.

De volgende Donderdag, hoewel die seer deysig begost door te breken / kregen de Konstapels soo haast geen doel op den vyand / of branden daar straks wederom lustig op los; 't geen den vyand met geen enkele musquetschoot wilde beantwoorden / maar werkte alleen dapper met graven / en opwerpen van Approchien / en eenige (na het scheen) wijder afgelegene Batteryen; daar-en-tusschen met het doorbreken van de Son / de Stad rondom blonk / van ontallijke menigte van Tenten / en quamen dien dag daar ongemeen veel Ammonitie en Bagagie-wagens in het Leger, welke / gelijk ook het grof geschut vast digter en digter by de hand wierde gebragt / en dit alte-

1672. Juny.

altemaal de Oost- en Noord-zijde van de Stad langs/ mits de Zuyd- en West-zijde/ daar de Rijn langs stroomde/ haar te naauw viel/ alwaar eenige huysen (meest Herbergen) stonden/ en eenige op 't droog gehaalde Schepen/ die van binnen seer wonderlijk/ en aardig tot wooningen verstrekten/ afgeschut met verschepde vertrekken/ tot haartsteden toe/ voorsien/ selfs met hare bedsteden; en dese alsoo omtrokken met een heuchelijk Thuyntje/ meest mede tot Herbergjes gebruykt/ alhoewel binnen en buyten geen 150 Man kosten sitten: maar nademaal die de vyand voor schuyl-plaatsen kosten verstrekken/ wierden op dees dag in brand gestoken/ en in de assche gelepd/ en om haar te naby gelegentheyt/ al teffens vernielt. Verschepde andere huysen/ die aan d'andere zijde van de Stad, doch vry wat verder stonden/ wierden van dat ongeval wat verschoont/ het sy mids sy de Belegerde te ver/ of te dicht/ en heet/ onder haar Belegeraars stonden/ of dat sy sulk een ramp daar niet voor en vreesde; doch dobbelden echter niet heel en al mis/ maar kregen verschepde Kanon-schooten meest door haar daken heen (daar het Krijgsvolk minst sit) en sommige ook vry lager; even ging het met verschepde dicht gelegene Tenten ook/ die men wel mag denken dat de soldaten by daag genoeg schonden/ en by nacht (als dat schieten op hiel) daar gerak en gemak genoeg van kosten nemen/ soo dat al die schade met een deel pannen/ latten/ sparren en zeyldoek/ licht was te herstellen. Met dees sonnen-ondergang mag men ook seggen/ dat Wesels glory/ en welstant begost te sakken tot den val; 't welk quam dat tot verweer van dees Stad, aan den Rijn, een weynig lager als daar seker Riviertje de Lippe, in den Rijn stort/ een Schans over eenige jaren op was geworpen/ de Lippe-Schans geheeten/ en door de langdurige Vrede vry aan het verballen geraakt/ maar nu by dees gevaarlijke tijd/ wederom heerlijk in sijn sterken bouw herstelt/ doch niet heel en al voltrokken/ voorsien met vier brave Bolwerken aan haar vier hoeken/ leggende recht in haar vierkant/ op welke een/ maar twee stukken stonden/ op dat punt dat aan de Noord-zijde aan de Rijnkant uytstak/ dat alleen noch onvoltoopt in palissaden/ en stormpalen te slordig/ en onbedacht open lagh; hier in wierden buyten gevaarlijke tijd/ by beurten om de 24 uren/ een Compagny uyt Wesel gecommandeert/ om het selve te beschermen/ maar by dees nood/ twee/ waar van de beurten waren gevallen op de Capiteynen Wanroy en Keppel, die met haar volle Compagnien hier binnen waren verordineert/ wordende Wanroy de helft/ en twee Punten tot zijner bewaarnis aanbevolen/ die sich henen na het Zuyden en Rijn strekten/ gelijk Keppel, die na het Noorden en de Stad.

Mits het voorverhaalde Geschut/ om zijn vermolsemde Affuyten/ geen schieten mocht veelen/ en wijders door de veel-jarige regen verroudert en verroest was geworden/ lag het selve op dese Schans, meer tot schrik/ als tot geweld/ weshalven hoe sterk uyt Wesel en Burik wierd geschoten/ stonden die daar als te gapen/ sonder meer te verrechten/ of haar wijders te laten hooren/ het geen den vyand te onverschrokkener die plaats dee naderen: by namen 400 Fransen, die daar vry dicht onder lagen/ die dees onnutte toestel so aanmoedigden/ dat zy haar Oversten, die haar commandeerde/ versochten om verlof te mogen hebben/ eens een kans op de Schans te wagen/ op hoop van wenschelijk geluk/ hebbende af gespeculeert dat alhier vry slordige Wacht/ doe ter tijd selfs/ wierd gehouwen. Den Oversten dorst haar manhafte beslupt niet toe-staan/ sonder alvorens daar toe van den Prince van Condé oorlog bekomen te hebben/ die onder het prijsen van soo dappere herten/ haar noch andere 600 man wilde toevoegen/ om haar aanslag te beter te doen lukken/ of hun misschien buyten vermoeden meerder tegenweer ontmoete/ doch met haar de voortocht gunnende. Den Grave de Nogent soude den gehelen troup als Hoofd aanvoeren. Nu waren met de middernacht al dees Stormers gereed/ wanneer uyt de eerste 400. omtrent 20 man haar verstouten een weg te soeken/ en te vinden langs die kant van die voorverhaalde Punt/ die als voorsept/ noch open lag; van de welke een de schiltwacht vast langsaam/ en soetjes naderde/ die op geen Fransche verdacht/ meende/ het van zijn eygen volk was/ die soo na quam/ dat hy hem by 't lijf greep/ en met een vaart/ van boven de Wallen af smeet/ dat hy/ rollende tegen de heggen/ die dees Schans omcingelde/ aanstiet/ alsoo by gebrek van palissaden/ en storm-palen/ die hoek vlak open lag: die doe merken=

Del per Schs in gen

1672. Juny.

merkende/ dat het hier onklaar was/ en meer vyand beneden gewaar wordende/ daar hy best kon/ door de heggen heen kroop/ en na de Stad toe liep; hier door kregen de Franschen meer open/ en gelegentheyt/ om boven te komen/ sonder van yemand gehoort/ of gesien te zijn/ tot dat sy soo sterk waren/ dat sy vertrouden een goede aanval op de Hooft-wacht te konnen doen/ alwaar soo haast niet verscheenen/ of die van binnen onder Wanroy, terstont om quartier riepen/ 't geen haar vergunt wierd; 't welk van die van Keppels kant verstaan zijnde/ netjes na deden/ behalven sijn Corporaal van de Adelborsten, mede Keppel geheeten/ die door een te overgeve onbedachtsaamheyt wat hage scheen te willen breken/ onder de voet wierd geschoten/ met eenige andere seer weynige met hem. Onder dees overval/ daar de Stormers/ die doe daar binnen waren/ het getal der Bestormde naauw overtroffen/ doch hoe langs hoe meer van achteren versterkt wierden/ sochten verscheyde hare vrpigheyt/ en ontsnapten gelukkelijk over de palissaden door de storm-palen en heggen heen/ waar onder Wanroys Vaandrig de Wit, van de eerste was/ die/ na schijn/ hem soo verhaaste/ dat hy aan de palissaden of storm-palen/ of anders/ sijn eene arm wat gequetst had. Dese met soo groote verbaastheyt/ als grove logens/ binnen komende/ verhaalde/ hoe hy boven Fortuyn uyt de Schans in salvo was geraakt, hebbende drie schooten door sijn eene arm gekregen/ zijnde de rest deerlijk ter neer gemaakt/ en de Capiteynen voor sijn oogen doot geschoten/ die nochtans korts daar aan/ fris en gesont binnen Wesel quamen/ en namaals in Holland. Aldus was het rechte overgaan van de Lippe-Schans het verderf van Wesel.

Dit heyloos werk gevial tusschen Donderdag en Vrydag den 2 en 3 Juny des nachts omtrent half twee/ te haast en onverwacht/ 't welk daarom de Burgery van de meeste tot de minste (als dat niet wonder en is/ door dien haar welvaren/ of verderf hier niet weynig aan hing) heel en al van hare oude manhaftigheyt ontsetten; maar wierden vry wat meer ontstelt/ als sy klaarlijk vernamen/ hoe klakkeloos/ ja schelmachtig sulk een Sterkte op was gegeven/ daar die voornoemde Vaandrig de Wit soo groots/ als leugenachtig had van durven schreeuwen/ te weten/ Dat haar tegenstant soo manhaftig was geweest, en hy onder alle Officieren met drie schooten door zijn arm, het lukste daar was af gekomen, op welke blaashaak noyt roer los gong; hebbende voorts het wijdere Guarnisoen met haar Bevelhebberen, voor sijn oogen sien doot smijten: maar het geen het aldermeest hier de Burgery, en voornamentlijk de Vrouwen (daar de Soldate Wijven en Trossen de Baas onder speelden) ontroerde/ was/ dat den vyandt/ hebbende nu 's Konings Vlagge op de Wallen van die ingenomen Schans geplant/ die twee half vergane stukken Geschut/ die Jaren lang in rust gelegen hadden/ nu door haar gaande wierden gemaakt/ of alle beyde/ of altoos een/ die sy soo fix wisten te kalefateren/ dat sy daar uyt/ op de Stad begosten te donderen/ by namen omtrent het Leeuw-Bolwerk, 't geen wel het naaste daar aan stont/ daer eenige huysen in haar daken en gevels treffende: nu lieten de Burgers haar moed sodanig vallen/ dat weynig het geweer langer tegen de Franschen wilden gebruyken/ weshalven de meeste part met den middag haar Geweer al hadden t'huys gebracht/ en afgelept/ met voorgeven/ dat sy de Vesten of Binne-werken nu niet langer bewaren, noch beschermen wilden, ('t geen tot dees tijd toe braaf genoeg geschiet was) die mogt het wijders doen, die hem daar aan liet gelegen zijn: waar by haar vrouwen/ met onophoudelijk kermen/ haar soo benart hielden/ dat sy daar van niet ontslagen en kosten worden/ huylende en barende/ Dat sy doch op haar, en haar onnosele kinderen wilden acht nemen, en die niet te reukeloos haare Vyanden over geven, die doch niet te weerstaan waren, in een tijd, daar alle hulp en ontset onmogelijk was: dat men derhalven, terwijl die noch niet te seer verbittert was, eer om genade hoorde te bidden, als het uyterste te wagen, en het heylooste af te wachten: Maar het doordringenste daar zy haar mannen mede porden/ en verrukten om haar voorslag/ en zin te volgen/ was het al te los/ ja schelmachtig (soo zy seyden) overgaan van de Lippe-Schans, daar Officieren, noch Soldaten, terwijl zy mosten, en kosten, geen teyken van goed devoir hadden aangewend: Voorgevende/ dat van het heele Garnisoen niet een zier beter was te verwachten, waar door haar seker onheyl niet als te verergeren was; Daar de Soldaten Wyven noch een

1672. Juny.

een lootje op leyden / en verzwaarden opentlijk den Commandeur, en andere hooge Officieren, dreygende / dat soo haar mannen (die onbestand waren / om de Buyten-werken te beschermen / terwijl de Vesten / en Binnenwerken door de onwilligheyt der Burgers, van tegenweer ontbloot waren) quamen te sneuvelen / waar op de wisse ondergang van de Stad, en Garnisoen most volgen / so wilden zy haar den hals breeken; waar toe dees laatste soort geen slechte toestel hadden gemaakt / en haar sommige met yselijke en groote messen / doch voornamentlijk met koorden / stropswijs gestrikt / voorsien / die zy (op dat de selve te gladder souden toegorden) met seep besmeert hadden / welke zy van meening waren den Commandeur, of wie haar sin niet en souden willen na komen / om hals en keel te werpen / en die soo te verstikken: om welke hare toeleg wel uyt te voeren / (soo zy seyden) niet meer als een uur of 5 werk was: dese yselijke oploop der Vrouwen duurde van Vrydag tot Saturdags toe / daar in zy staag maar sochten en wachtende na de bequaamste gelegentheyt / loopende onderwijlen de saken van Wesel hoe langer hoe arger. Sommige wilden dat den Commandeur zich tegens dit woedende canaalje, van eenige Ruyters voorsien soude / om het selve soo van sijn lijf en hals te weeren: maar dees hoop was doe al te sterk / en kon niet als erger opstending baren / terwijl het Guarnisoen doe de Vyand van buyten / en de vriend-schijnende van binnen / begost tegen te krijgen. Het gebeurde dan / tot klaar blijk van dees grouwelijke oproer / dat den Commandeur des Vrydags de Wal omrijdende / van dees Hellevegen aan wierd gerand / die hem met geweld van het Paard rukten / en te schendig mishandelden / tot met voeten te treden toe / met dreygen / wilde hy de Stad niet haastig overgeven, nu daar doch geen kans was van behouw, hy niet levendig van de Vesten en uyt hare handen sou komen, weshalven hy met de schoonste belofte / hem mogelijk te bedenken / zijn lijf en leven most sien te redderen: Tot alle welke baldadigheden / heymelijk / en ook somtijds openbaar hout en vuur aanbragten de ontrouwe Capiteynen d'Hynjossa, en Mengers, en haren aanhang / waar toe zelfs de Vaandrig van d'Hynjossa verseekerde / hy be-eedigde certificatien by sich had / dat sijn voornoemde Capiteyn eenige malen by de uytgelatenste dier Vrouwen was gekomen / voorgevende / so zy lieden met alle kracht, en gewelt, tot vermoorden toe, den Commandeur niet haastelijk en dwongen, tot des Stads overgeven, op de beste conditie mogelijk, het schielijk gedaan sou zijn met haar Mannen, haar, en haar Kinderen, daar niet een boven de 24 uuren van in het leven blijven sou.

Baldadige en seer stoute oproerigheyt der Wijven.

Heymelijke ophitsinge van d'Hynjossa en andere.

De manhaftigste Officiers siende met des Vrydags middags den 3 Junii, de gantsche Binnewerken van de Burgery heel verlaten / den Raad en Vroedschap des Stads vergadert / en den Commandeur alleen met den Majoor, Colonels, en weynige Capiteynen besig / de welke het niet vroom / noch eer en eedplichtig met de Stad, Garnisoen, en Staat voor hadden / versoeken in dees gevaarlijke toestand van saken den Krijgs-Raad te vergaderen / om gesamentlijk te besluyten / wat tegenwoordig alhier het best en oorbaarst diende gedaan? Waar op den Commandeur met sijn aanhang tot antwoord gaf / dat de saak sulks noch niet noodwendig en vereyste, dat sy tot noch toe mans genoeg waren om het glorieuste uyt-eynde voor haar te vinden, dat yder maar zijn Post ter degen waar nemen sou, en aldaar nader order verwachten, en pareeren.

Hier mede liep het al na achter-middags 4 uuren toe / wanneer by de Capiteyn van de Hooft-wacht / 't geen doe Pieter van Outshoorn was / een Stads Bode quam / versoekende uyt naam van de Burgermeesteren, dat hy hem de Steenpoort zou op doen maken, (alsoo al de Sleutels van de Stads-Poorten in de Hooftwacht bewaart wierden) door dien hy van zijn Heeren en Meesters wegen, een Brief aan den Prince van Condé had te brengen? daar dees brave Capiteyn sonder hooger last / geensins toe en kost resolveeren / die derhalven / goede order op sijn Compagnie hebbenden gestelt / selfs na de Commandeur stapt / om sijn goed-vinden over dees overgewichtige saak te hebben / die hem aanstonds belast / de Bode, sonder wijder belet / uyt te laten / welke dan op den avond met 2 Trompetters van gemelte Prins wederom keerde / klaar teyken dat sich alles tot een goet accoort seer wel toedroeg: met dien avont wierden de Soldaten uyt de Buytewerken, na binnen / yder op zijn gewoon Quartier / of Stormplaats verleyt / latende

1672. Juny.

latende de Buytewerken los en leeg / in volle postuur / voor wie de selve soude willen besetten. Omtrent ten een uur tusschen Vrydag en Saturdag, komt daar schielijk een geroep opstuyven / van alarm, alarm, waar mede yder na sijn geweer tasten / en so veel Adelborsten als de Hooftwacht missen kon / wierden gelast na de Compagnie van Col. Thouvars (in sijn afwesen by sijn Luytenant de Four gecommandeert) leggende doe met die van Outshooren tot een troepe van reserve op de Merkt, en aan de Hooftwacht, quamen aan het Leeuwe Bolwerk, daar doe Capit. Beynhem binnen lag / waar van de besettelingen meenende eenige brandende lonten te sien / daar aanstonds dapper vuur op gaven / sonder eenigsins beantwoort te worden/ also daar geen Vyand omtrent was: En nademaal die van het Bolwerk volherde / begosten die op de Veste stonden/ en vry hoger als zy/ (zijnde in een laagte gelegen / met zijn Grachten en Vesten omtrokken) met haar Musquetten te lossen / over de andere haar Hoofden heen / omtrent ter plaatse daar sy de Vyand meest vermoede/ so dat de Kogels die gene/die in de laagte waren / dapper over de kop heen snorden / die dat getier aan het oor niet kunnende veelen / en vreesende sy in het donker wel een ongelukkig mensch souden konnen treffen / keerden haar trompen om / en schooten wederom na binnen toe/ soo wakker als sy mogten/ten minsten tot waarschouw dat de andere haar rust souden houden: welke dolle furie al ten eynde was / eer de voornoemde Troupen op de Veste quamen / en den misslag bekend wierd.

Nu waren des Saturdags 's morgens den 4 Junii, ten 7 uuren / de Burgermeesteren, of Volmagtigde, om met de Prins van Condé te handelen/ en te sluyten / by de selve in het Leger ontboden / zijnde een quartier uurs buyten de Stad, in seker Kapelleken gehuysvest; Omtrent ten half sevenen begeven dees Heeren haar by den Commandeur, om te samen/ voor haar vertrek / over dees toestand van saken / te handelen / terwijl order aan de Hooftwacht wierd gesonden/ dat 4 of 6 Adelborsten met de Sleutels van de Steenwegspoort daar heen souden gaan/om die tegen de Heeren haar komst/ te openen: Een quartier uurs daar aan / komt een geroep van de Steenweg, dat dicht aan de Buytepoort een Trompetter van den Prins van Condé stond/ die versocht binnen te wesen / om de Heeren, voor haar vertrek noch yet nootwendigs voor te houden/ die ingelaten/ zijn boodschap soo kort maakte / dat hy binnen een half uur de Stad al wederom uyt was/ vertrekkende met dees minnelijke groet / *Adieu mes Amis, tout va bien.* dat is / God bevolen mijn Vrienden, alles gaat wel: Kort hier op volgde de Gezanten in haar Karos, bygeleyd door een Corporaalschap Soldaten, alsoo daar anders geen doorkomen aan was / door dien de straat soo dicht van een deel Wijven was beset / die nu anders niet doen en kosten als met haar schreeuwen en balken de Heeren na te loepen/ dat zy doch barmhertige gedachten wilden hebben met haar, en haar onnosele Kinderen, en haar verhaasten, om op het spoedigste een vreedsaam en gerust eynde te vinden. Nauwelijks waren dees Heeren buyten / of daar quam een Kar geladen met een Voeder-stuk Rijnse Wijn, tot een vereering aan den Prince van Condé after aan slepen / waar na de Poorte wel wierden de grendels voorgeschoven / maar niet toegesloten / gelijk ook de Valbruggen / die maer opgehaalt / voor losse grendels bleven staan.

Terwijl de Heeren van de Stad dus besig waren om een goed verdrag te treffen / en de Vyand oogschijnelijk / sonder ophouden / met graven voortgong / hadden ook de Krijgsoversten / na het scheen / alle trouwe en moed verlooren / om hun gesag in dit geval van algemeene verweering / en dienst des Vaderlands te doen gelden / daar sy anderssins in bysondere gelegentheden de burgerlijke bestierders niet getrouw of dapper genoeg achten / 't gemeene beste in Oorlogs-tijden waar te nemen: ende nu quam het daar op aan om van dit groots voorgeven eenige proeven te geven / en ten spijt der regeeringe sijn pligt/ eed/eere/en 's Lands welvaart gade te slaan; maar sy lieden in stede van dit te doen / waren self ook soo voorbarig/ dat sy/ de te ruggekomste van de Heeren afgezondene niet kunnende verwagten / mede besloten harent-halven eenige bysondere besendinge aan den Prince van Condé te doen. Aldus stelden den Commandeur, Major, de Colonels Hoenderbeek en van Haften, nevens d'Injosa en Mengers, heymelijk een vergaderinge aan / en dat geheel buyten kennisse der andere Officieren/ veel

Die van den Krijgs Raat doen bezendinge aan den Prince van Condé.

1672. Juny. veel min het beroepen van een algemeene Krijgs-raad: een sake voorwaar in soo gevaarlijken toestand en gewichtigen overleg ten hoogsten nootsakelijk/ en altijd gebruykelijk: waarom ook dese handeling alleen ten desen aansien onverantwoordelijk en geensins te verschoonen is. Haar Raadsslot dan mede op een voordeelige Capitulatie ten spoedigste te voltrekken uytlopende/ wierden Nieuland en Mengers tot desen handel uytgekosen/ en voorts inder stilte uytgelaten. Dese dan by den Prince van Condé komende/ nam Nieuland het eerste woord/ en sijne redenen/ om te beter eenige voordeelige saken te bedingen/ afleydende van de ontsachelijkheyt/ en magt der Nederlanden, scheen die wijse van redineeringe den Prince geheel onaangenaam/ en tegen de borst/ als die een slaafagtiger onderwerpinge wilde hebben; waarom dan Mengers het woord opvattende/met vleijen en lafhartige onderdanigheyt beter gehoor bekomende/ dede men Nieuland buyten staan. Geourende dit gesprek/ verstouten sich twee van Mengers soldaten over de stormpalen/ en door de palissaden henen te dringen/ latende den eene/ om dat anders niet door kon/ sijn ring-kraag aan een der stormpalen hangen/ en quamen beyde dese schelmen/ hoewel op haar eenige musquetten gelost wierden/ onbeschadigt in 's vyands Leger/ alwaar sy aanstonds des Stads jammerlijke toestand openbaarden: 't welk dan ook den Prince van Condé soo wel wist waar te nemen/ dat niet een stip van sijn eerste voorslag wilde laten sakken; en seker hy hadde daar toe weynig moeyte van nooden/ als die met het vertrekken van Nieuland niet alleen geen tegenspraak hadde; maar wien ook door Mengers in alles sodanig wierd toegestaan/ dat hoe onredelijke voorwaarden den Prince dorst eyschen/hem van Menger aanleydinge en beloftte wierd gedaan van noch meer te bedingen: 't geene men ook segt den Prince self gesegt/ en Mengers in het openbaar by de sijne voor een Poultron uytgemaakt te hebben. Ja de sake liep ook soo verre/ dat verscheyde Officieren hem des anderendaags in de Kerk opentlijk voor een Verrader scholden: zijnde ook het overloopen der gemelte twee sijne soldaten uytdrukkelijk op sijn rekeninge gesteld/ en door den Oversten Luytenant Ulspar in het aangesicht verweten/ dat hyse daar toe hadde opgeruyd. Ende nu was den tijd van 't sluyten en teykenen der Capitulatie, soo voor de Burgerye/ als Militie/ tegen Pinxteren middernacht vast gesteld/ wanneer de afgesondene van beyde/ op bedreyginge van vernietiging van al het voorige verhandelde/ by den Prince hadden te verschijnen: dese dan ter gesetter uure en plaatse aangekomen leyde den Prince van Condé den Commandeur van Santen een papier voor/ behelsende de volgende Artijkelen.

Artijkelen van sijne Doorluchtige Hoogheyt, mijn Heere de Prince van Condé, geaccordeert aan den Heer van Zanten, commandeerende binnen VVesel, op het vvelgevallen des Konings.

1. DAt alle Officieren en Soldaten van het Guarnisoen van *Wesel*, zo te paarde als te voet, zullen Krijgs-gevangene blijven, behalven acht, onder welke gerekent sullen zijn den H^r. *Bulou*, en *Mengers*; de lijste van de andere ses, sal mogen opgemaakt werden, en overgelevert van den H^r. *Commandeur*; ook zijn hier buyten gesloten tien Schippers, den Comies, en Auditeur.

2. Dat de gevangene Officieren, die haar randsoen sullen willen betalen na het eynde van 6 weeken, sullen in vryheyt gestelt worden, betalende yder een daar voor twee maanden van haar gagie.

3. Dat hare vrouwen, kinderen, huys-boden, paarden, uytrusting, huysraad, karossen, kalessen, wagens, en karren van al de Officiers sullen bygeleyt, en gebracht werden in goede versekertheyt, op een, en aan yder plaatse van de *Heeren Staten*, en dat overmorgen, den sesten van dees maant, sullende mede onderwijl konnen, en mogen verblijven in alle veyle sekerheyt binnen de Stad *Wesel*.

4. Dat de Stad van desen dag af gestelt sal werden onder de macht van sijne *Majesteyt*, en dat soo aanstonts de Klooster-poorte, anders geseyt de Rijn-poorte, sal overgelevert werden aan de Benden van sijne *Majesteyt*.

5. Dat alle Artillery, Krijgs-Amonitie, en Mond-Proviande, Wapenen en Vaandels, sullen gelevert en gestelt worden in handen van die gene die zulks van zijn *Hoogheyt* zal aanbevolen worden, om die ter goeder trouwe op te sluyten, en te bewaren.

6. Dat

1672.
Juny.

6. Dat al het Voetvolk van het Guarnisoen hare Wapenen by haar sullen nemen, en de Ruytery te paarde stijgen, op dat uur, als haar sulks van zijn voornoemde *Doorluchtighste Hoogheyt* geordonneert sal worden, om daar na zijn beveelen daar over aan te nemen; en dat alle Officiers over de Amonitie en Proviande, sullen op goeder trouwe aangegeven, en opgestelt worden.

Gedaan, en geaccordeert in het opene Veld, voor Wesel, den 4 Junii, 1672.

LOUYS de BOURBON.

J. van ZANTEN.

By dees schriftelijke Artijkelen wierd alleen mondeling gevoegt / soo de Commandeur met het enkele lesen, sonder wijder woorden, die niet wilde met onderteykening approberen, sonder van yet anders te reppen, dat hy als dan gedaan had, en den Prince aanstonts op zijn rigoureuste sou voltrekken, dat hy tot hier en toe, soo sachtmoedig had begonnen. Ondertusschen was de Vyand al tot aan de Grachten toe genadert / hebbende die nacht twee Bateryen verbaardigt / en was al ten halve aan het doorsteeken van sekeren Dijk gekomen / door welke opening hy het water van de Grachten in de Haven kost aftappen / en dus tot droog wordens toe / in den Rijn laten loopen / waar langs men de selve dus waterloos / met Rijs / en andere materialen meenden te vullen / terwijl men met het voornoemde Kanon sou sien een Bresse in de Wal te maken / en met sulk een macht / daar stormenderhand in komen storten / dat het Guarnisoen / (van wiens tal en toestant hy nu al volkomen onderrecht was) hem geensins sou konnen wederstaan. Den Commandeur van Santen dees en diergelijke redenen meer overleggende / en bedenkende hoe hy niet alleen van de Burgery was verlaten / maar ook van eenige der wrevelmoedigste / en onbesupste gedrepgt / dat, wilde hy met sijn handje vol volks sulk een hopen machts, en gewelds tegenstaan, tot een groote schade van haar, dat sy, als de stormende Vyand in de Stad quam storten, geresolveert waren de Stormklok te trekken, en van achteren in de Bestormde te schieten, gelijk de Bestormers van vooren. Alsulke voorvallen bewogen den Commandeur dus deerlijk / dat voornoemde papier met sijn hand / en naam te bekladden.

Den Commandeur het boven-gemelte verdrag geslooten en geteekend hebbende / quam op Pinxter-dag, den vijfden van Junij / des morgens ten twee uuren weder binnen / en sig in de Herberge / het Hof van Holland, vertrokken hebbende / ontbood aldaar aanstonds by sig den Capiteyn Outshoorn, welke / als duurde de Belegering / doenmaals de Hooftwagt had / en belaste den selve de Sleutels van de Rhijn-poorte aldaar by hem te brengen; die des Commandeurs bevel moetende gehoorsamen / en egter met verbaasde achterdogt over sulken handel begaan zijnde / hem niet ontsag te vragen / hoe het met de Stad en haar staat gelegen was? maar hy kreeg anders geen antwoord / als dat de kloot nu al lag / en het werk daar mede al af-gedaan was. Weynig tijd daar na bequam den Commandeur, sonder kennisse of aanseg van eenige Officieren, de Sleutels: want sy bleven alle / onkundig van het gemelte verdrag / hunne posten bewaren; behalven dat haar by uytdrukkelijk bevel / en op lijfs-straffe door den Major Kopes bevoolen was / dien nagt niets vyandlijkx op de Franschen te ondernemen / en door al niet te schieten / sy quamen dan in sulk een gedaante / en soo digt onder de Wallen en 't Geweer / als sy vermogten of begeerden: die sijn Musquet wilde lossen / moesten het met los kruyd doen / of andersins over haar hoofden in de lugt / of in het water schieten; ja soo wanneer hem door eenige gevraagt wierd / wat te doen, indien die vyanden haar bestonden uyt haar posten te dringen, of daar-en-boven ook met schieten yemand ter neder velden? bequamen sy van den selven heersch en barsch genoeg ten antwoorde / gy sult evenwel het voor-gemelte Commando pareeren: waar op dan sommige haar Geweer neder smeten / seggende / mogen wy daar mede ons lijf en leven niet beschermen, soo is 't onnodig dien last te dragen. Men hadde desen Major zedert een geruymen tijd noch op posten noch op wachten vernomen / als alleen op dese laatste nagt / om na het schijnt de eere te hebben van soo treffelijken ordre uyt te voeren. Nog vreemder en onverwachter vernam men / dat den vyand nog op dien vroegen morgen-stond al ten 3 uuren meester van de Sleutels en Rijnpoort was / daar de Franschen aanstonds soo sterk / en vaardig introkken / dat sy de

Juny. Commandeur van Zanten tekend het verdrag.

1672. Juny.

Markt, en de voornaamste plaatsen al beset hadden / eer de meeste Officieren, die aan de andere zijde vande Stadt op hare posten stonden / hier yetswes van wisten / die ook de tijding niet eer geboodschapt wierd / of kregen met eene order / om haar met haar Compagnien, en Volk in volle geweer op de Markt te begeven / waar door zy met de vreemste gedachten wierden overrompelt / die te bedenken zijn: Ten 7 uuren waren sy daar aldus gesamentlijk by een / selfs de Ruyters op hare paerden geseten; daar sy / omringt van de Franschen, eerst wierden ontbloot van hare vaandels / die gesamentlijk in een hoek by de Kerkdeur wierden neer geset: Een weynig hier na kregen de soldaten order van haar geweer af te leggen / en de Ruyters hare paerden te verlaten / en doe noch maar van het uyterste geweer / als deegen en draagbant voorsien zijnde / moesten die selve daar aanstonts by leggen/ so sy niet en wilden dat men met forse haar die van den hals en zijde afrukten/ waar na 't gantsche Garnisoen/ geen Officieren selfs uytgesondert/ by een wierden gedreven / en gestout als een deel onnosel vee/ aldus de zuyd-deur van de Kerk gelijk ingejaagt/ tusschen een dubbelde ry voorname Fransche Officieren, aan yder zijde van de Kerk-deur op spaansche stoelen geplaatst/ waar van/ als eenige Officieren, om so onder de slechte maats te assienelijk gemengt / pardon en oorlof versogten / om op eerlijke manne-woord / of borg / de stad / en straten vry te mogen gebruyken / tot antwoord kregen / dat alles voor die tijd soo wesen moest, maar dat men namaals daar wenschelijker order in zou schaffen; aldus raakten het gantsche Garnisoen omtrent prekens-tijd in de Kerk / maar niet een heel andere devotie / als het hooge Feest van de eerste Pinxterdag wel vereyschte/ en liep dese hoop in het eerste gantsch verwart door een/ yder soekende daer hy de beste plaats kost vinden om voor eenige tijd huys te houden. Het was omtrent 10 uuren dat de Capiteyn van de Lijf-garde van de Prins van Condé, met noch weynig gecommandeerde krijgs-Oversten, in de Kerk quam / voor eerst bevelende/ dat alle slechte Soldaten, selfs mede Serjanten, uyt het Choor vertrekken souden. Dese Franschen haar geset hebbende aan sekere lange tafel / met papier / pen en inkt voor haar / teegen eerst aan het opschryven van al de hooge Officieren haar namen/ die in Garnisoen binnen Wesel hadden gelegen / welke waren dees aenvolgende:

Colonel *van Juchem*, gewesene Commandeur van Wesel, welke absent zijnde, commandeerde over sijn Compagnie sijn Capit. Luyt. *Bemond.*

Colon. *van Zanten* doenmaals Commandeur van *Wesel.*

Colon. *Thouars*, absent, voor wien over sijn Comp. commandeerde sijn Cap. Luyten. *de Four.*

Colon. *Hoenderbeek.*

Colon. *Nieuwland.*

Colon. *van Haeften.*

Overste Luyt. *Ulspart.*

Capiteyn *Graaf van Wichtensteyn*, absent, voor wien over sijn Compag. commandeerde sijn Luyt. *Hattum.*

Cap. *Arnould.*

Cap. *Boulou.*

Cap. *de Hinyossa.*

Cap. *Kopins.*

Cap. *Beyma.*

Cap. *Wanroy*, gecommandeert in de Lippe-Schans.

Cap. *Keppel*, als boven, beyde doe in de Kerk.

Cap. *Ittersum.*

Cap. *Baron de Spiering.*

Cap. *Greeve.*

Cap. *Heynk*, gecommandeert te Burik, in wiens, en sijn Luyt. *François de Mans* absentie sijn Compagn. gecommandeert wert van sijn Vaend. *Loot.*

Cap. *Loo.*

Cap. *Haarsholte.*

Luyt. Colonel *Kopes*, die sonder Compagnie aldaar Majoor was gemaakt.

Cap. *Kopes de Jonge*, voorn. Soon.

Cap. *Beynhem.*

Cap. *Mengers.*

Cap. *Wildeman.*

Cap. *Polman.*

Cap. *van Outshoorn.*

Noch 2 Capit. *Bekkers* die alhier waren komen werven, met redelijke toeloop, wiens volk, met het berennen van de Stad, met wapens wierden voorsien, en op haar behoorlijke Posten geleyd.

1672. Hier na wierden insgelijks alle Luytenants, Vaendrigs en Sargianten namen ook aan-getekent/ met hare respective Compagnien / waar mede dien dag sijn midden kreeg/ en dese Fransche Officieren na haar middagh-maal gingen / 't welk gehouden zijnde / keerden omtrent 2 uuren wederom in de Kerk slechts onder haar tween / die haar tegen malkander over / elk op een Spaanse stoel hebbende geplaatst / deden de gevangene Officieren in een hoek van 't Choor, en al de Soldaten dicht te samen in de Noorder zijde van de Kerk vertrekken / blijvende dus de Zuyd-zijde open/ en leeg/ waar na de Soldaten al-te-maal by paren de Noord-deur van het Choor mosten in-treden / en de Zuyd-deur aldus uyt-gaan / wordende haar getal van de gemelte Officiers in haar Tafel-boekjes aan-getekent / die aldus een slag van reveue hebbende gepasseert / de leege Zuyd-zijde van de Kerk weder vulden/ wordende (volgens het seggen) haar getal bevonden omtrent 1500 sterk te zijn / waar mede dien dag soo na door liep / dat des avonts een hoop Officiers Knechts / en Kennissen / Soldate Vrouwen/ en Vrienden/ vrylijk de Kerk uyt en in quamen/ de selve van alle noodwendigheden / van eeten/ drinken/ slaap-plunje/ &c. voorsiende.

Juny.

Aan de Capitulatie, en dese Lijste is te weten / dat daar buyten waren geslooten 8 Officieren, namentlijk / Mengers en Bulou, den eersten / om dat hy soo fijn den Schelm had gespeelt voor den Prins van Condé, in het sluyten van 't verdrag / als verhaalt: Den anderen / mits een in-gebooren Fransch Edelman, en Vassaal des Kroons / 's Konings Edict niet en had gepareert, waar door hy / op hals-straf / alsulke die in vreemde dienst waren, geboden had die te verlaten / en haar in sijn dienst te begeven/ en nu gevangen / doodschuldig wierd gerekent / doch namaals door goed en sterk voor-loopen en smeeken wierd verbeden: waar boven noch 6 Officieren te kust en keur van den Commandeur hingen / die daar toe uyt-pikten de Colonels Hoenderbeek, Nieuland, van Haften, de Majoor Kopes, en sijn Soon Capiteyn Kopes, en d'Hinyossa, die daar mede kosteloos en schadeloos met het hare mochten vertrekken daar 't haar geliefde: De overige waren gehouden 6 weeken Krijgs-gevangene te blijven/ en dan uyt/ en vry te gaan/ als die verstreken waren / doch mits betalende yeder voor sijn randsoen twee maanden gagie / welke op sijn ruymste wierden gerekent / als voor yeder Capiteyn 100 Rijxdaalders/ 50 voor een Luytenant, en 40 voor een Vaandrig, welk Artijkel tegens alle Krijgs gebruyk is strijdende.

1672.

Juny.

Pinxter-Maandag, den 6 Junii, omtrent 3 uuren na de middag / wierd seker geschreven papier op het Choor gebracht / behelsende de voor-verhaalde Capitulatien, dat onder de Officieren met vreugde wierd gelesen: Om kort te gaan / sy siende (het geen de mindere Soldaten korts daar aan ook verstonden) dat haar gevankenis maar voor 6 weken was / en wie eerst Borge kost stellen voor sijn persoon en randsoen / aanstonds ten minsten de straat vry sou mogen gebruyken / waren met groote vreugde in-genomen; want schier niemand en twijffelde / of sou sulke Borgen by dozijnen hebben gekregen: maar doe het daar op aan-quam / en was daar niemand schier t' huys / als zijnde de Burgery (het Grauw by namen) wrevelig/ achterkousig/ en baat-suchtig / willende in geen gat / daar sy niet genoegsaam door heen konden kijken/ schoon onder de voornaamste Burgers waren / die voor brave Karels / meer als een/ graag borg bleven/ soo dat dien dag/ en de volgende voor-middag heen liep / met het borg stellen / en tekenen voor verschepde / dog meest Officiers; Nemende dien dag veel van de Soldaten, ('t zy die dees gevankenis so lang niet wilden uyt-staan / of dat sy wanhoopten namaals borge te krijgen/ en veele mids geen raad vonden voor haar randsoen) dienst onder de Fransche, Zwitsers, Italianen, of Engelse, die hier mede van al die zwarigheden verlost waren / dat een schoone ruymte in de Kerk begost te geven.

Dingsdags, des na-middags omtrent drie uuren / quam den Geheym-schrijver van den Grave d'Estrades, doenmaals tot Gouverneur van Wezel aangesteld/ en namaals soo danig over al de geconquesteerde Steden aan den Rijn, in de Kerk, met een Register dier gene (by name van Officiers, want met mindere en wilde het sulk een vaard nog niet loopen) die behoorlijke borg hadden gestelt / om buyten de Kerk, de Stad Wesel te mogen gebruyken / die hier mede verlof kregen om te

1672. Juny.

mogen vertrekken / en aanstonds haar Lakeyen, Knechts, Meyden, &c. belasten haar bagagie van bedden / matrassen / kussens / deekens / en vou-schragen (daar Esels geheeten / een gemakkelijk en gerijffelijk gebruyk om op te rusten / weshalven daar veel Soldaten ook van voorsien zijn) na huys te brengen; de Soldaten, en andere siende hoe dees Heeren haar goetje los heen de Kerk uyt wierd gedragen / sonder wijder ondersoek of aan-spraak / (door dien doe juyst by alle geluk de Zwitsers de wacht daar aan de deur hadden / die op geen kleyntje sagen) nam yeder een sijn Esel / matras / bultsak / oor-kussen / ja die maar een oude deeken daar had / op den hals / of onder den arm / kuyjerden daar mede heen daar 't haar geliefde / even of sy dit haar meesters t' huys souden brengen / welke zwerm soo dik af quam / dat de Fransche, die daar omtrent waren / haar niet en kosten in-beelden / dat d'Officiers sulk een ballast van bagagie by haar in de Kerk hadden genomen / nog soo veel knechts tot haren dienst / weshalven aan de Kerk-deur komende / verscheyde vraagden / waar sy heen wilden, en wie sy waaren? die terstond door de mand vielen / en wederom gejaagt wierden / en aan de Wacht belast wat beter op dat volk te passen / van welke aldus veel meer als de helft was weg geloopen; dog wierden eer niet gestuyt voor men klaar merken kost dat de Kerk oogschijnelijk geleegt was.

De overige Kerk-gevangens / ontset van soo schoon een kans / wenden het op verscheyde andere vregen / om in gewenster haven te komen / waar toe sommige haar op sijn burgers kleeden / en met een stokje in haar hand / onder die schijn sonder belet uyt raakten / gelijk ook verscheyde die met den schemer-avond haar in vrouwe gewaad staken / en aldus uyt quamen / weshalven haar alle avonden wel een dozijn of twee verkleeden en door gingen / dat omtrent drie dagen duurde en mede bekend wierd / gelijk ook die gene / de welke in Lakeys Levrey ontquamen / waar by gevoegt / die dese week op borgtocht waren los gegaan / was nu het derde deel nauwlijks meer in de Kerk. De Franschen, met het begin van de aan-komende week siende dat haar groot getal soo geweldig gemindert was / meest door haar te sloffe wacht daar over te houden / het zy dan door haar te spijtige genereusheyd / het zy door het hertelijk versoek der Weselsche Heeren, onder vertoog dat het langer houden der over-geblevene de Stad met eenige besmettelijke siekte ligt sou komen te ontsteken / die daar eens vat hebbende gegrepen / gewoon was de selve vry vinnig te nypen; als mede om volgens hare capitulatie wederom tot haar oude Gods-dienst te geraken / quam het soo verre / dat het resje eerst hier uyt / daer na de sieken en de gequetsten uyt haar andere / de Maetan Kerk geheeten / verlost wierden / die schoon gemaekt / en van alles gesuyvert / de Burgery wederom tot hare oude devotie wierd toe-gevoegt. Siet daar een Stad, die men soude geoordeeld hebben de Franschen een geheele veld-togt uyt te kunnen harden / en een Leger van honderd duysend mannen verspillen / in soo korte dagen / door versuym / oproer / flauwmoedigheyd en ontrouwe / de vyanden in-geruymd.

Rijnb. door de Koning berend.

Nauwlijks had Wesel den geest gegeven / of Rijnberk, als reeds verhaald / mede ter selver tijd door den Koning self berend / begost na sijn laatste adem te hijgen. De Stad / gelijk geseyd is / was den eersten van Junij mede berend / maar sag den derden den Koning self voor sijne Wallen / welke op de reeds verhaalde overwinningen en grooten voortgang / hoogmoedig Rijnberk, sonder eenig geweld daar op gedaan / of by-na geen Geschut geplant te hebben / voorts dede op-eyschen.

Baron d'Hovelig in Rijnberk.

Dien eygen dag versogt den Baron d'Hovelig, Raads-heer en Wis-konstenaar van den Bisschop van Straatzburg, door een brief (het op-schrift aan den Obersten d'Offery, en den in-houd aan den Commandeur van Bassum houdende) buyten kennisse van den Krijgs-raad binnen de Stad / werdende door gemelten Obersten en Commandeur self in gehaald / en in des laatsten huys ontfangen; hebbende een seer blauwe boodschap / namentlijk / dat sijn Heer en Meester ter ooren zijnde gekomen / dat men voornemens was de Stad in brand te steken / hem hadde af-gevaardigd om sulks af te raden, enz. waar op ten antwoord krijgende / de sake noyt in gedagte of overleg geweest te hebben: waar na hy sig ten huyse van d'Offery begaf / en met den selven een langwijlige onderhandelinge (buyten twijffel van wat anders als het verbranden der Stad) gehouden hebbende / wierd

Bedenkelijke handel der Commandeurs.

1672. wierd hy door hun beyde wederom uyt-geleyd / en van den Commandeur tot buyten de Rijn-poort vergeselschapt zijnde / nam die aldaar sijn afscheyd: maar den Oversten d'Offery geleyde hem ook over de Contreschar-pen tot aan de Schantze / alwaar hem / self met de vingers alles aanwees / en klom den Baron voort op de Schantze / alles ronds-om met sijn Ver-kyker af-siende; 't welk den Ingenieur Bosch bemerkende / riep hy over-luyd / in tegenwoordigheyd van alle de Soldaten / aan de Rijn-poort de wagt hebbende / het is verraad en verspiederye: en den Commandeur door de Hopluyden / Rogiers en Wttenbogaard over desen handel aan-gesproken zijnde / gaf hun ten antwoord / gy komt my dagelijks picqueeren, hebt gy wat te seggen, schrijft en klaagt aan onse Heeren en Meesters.

Des anderen daags zond den Koning een Trompetter / welke aan de Gelder-poorte, door bevel van den Commandeur, wierd binnen gelaten: dese leverde een brief over / wiens op-schrift aan d'Offery, en den inhoud aan den Commandeur hield / werdende hy dese door den Koning versogt / dat den Hertog van Duras, welke yets wegens sijne Majesteyt hadde voor te stellen / mogte binnen komen / en ondertusschen yemand anders tot sijn pandsman na het Leger mogte werden geschikt / 't welk den Commandeur, en d'Offery, buyten kennisse van den Krijgs-raad wierd toe-gestaan / en den Trompetter te rugge gezonden met een brief / waar in sy te kennen gaven / dat in het geheele Guarnisoen niemand te vinden was / die soo hoog van persoon was / om tegen gemelten Hertog in ostagie te gaan. Den Trompetter dan des anderen daags weder-keerende / eyschte nu 3 Hopluyden tot pands-mannen / daar den Koning te vooren slegts een hadde doen versoeken.

Men zond dan na 't Fransche Leger de Capiteynen / Vermandois, Heere van Meerensteyn, Bleyswijk, en den Baron Kintsky: waar op den Hertog met twee andere aansienlijke persoonen in de Stad quam / en sig regel-regt na het huys van d'Offery begaf: en aldaar een geruymen tijd alleen gehandeld hebbende / dede men doen eerst den Krijgs-raad by-een roepen / dog alsoo het reeds laat in den avond was / en de meeste Officieren op hare posten waren / verscheenen daar gantsch weynige: waarom dan den Commandeur den Hertog van Duras versogt dien nagt te willen over-blijven / of dat hy des anderen daags door een Trompetter sijn besluyt / wegens den voorslag aan hem in 't huys van d'Offery gedaan / soude verwittigen: maar den Hertog, na dat in-komende en uyt-gaande alles de Werken nauw-keurig genoeg besigtigd hadde / vertrok nog dien eygen avond weder na het Leger. Waar na den Commandeur des nagts omtrent ten elf uuren een Adelborst van de Hooft-wagt na de posten af-zond / op lijf-straffe het schieten uyt Kanon en Musquetten verbiedende / zijnde ook dit bevel / sonder eenige kennisse van den Krijgs-raad ofte Officieren / welke dien avond aan des Commandeurs huys waren / af-gevaardigd.

Den 6. Junij vervoegde sig den Hertog weder stedewaards / om ten spoedigste antwoord op sijn voorstellen te bekomen: of terwijl de Franschen ondertusschen onbeschroomt onder de Werken en tot de Contrescharpen toe aan-drongen / sonder dat de Soldaten daar op mogten vuur geven; waar over de aanwesende Hopluyden hun onbenoegen betoonende / dede den Hertog self haar eenigsins te rugge deynsen / terwijl hy ondertusschen met den Commandeur en d'Offery aan de Orsoysche-poort, daar de Werken seer reddeloos waren / bleef staan speculeeren / en op spoedig antwoord aandrong: maar den Commandeur en d'Offery doen quansuys buyten den geheelen Krijgs-raad niets willende besluyten / en de 3 Hopluyden Meeresteyn, Bleyswijk, en Kintsky nog in 't Fransche Leger zijnde / vertrok den Hertog om dese af te lossen / en liet een ander in sijn stede blijven.

Gemelte Capiteynen dan weder gekeert zijnde / wierd den grooten Krijgs-raad vergaderd / en den selve door den Commandeur en Oversten d'Offery voor-gehouden / hoe sijne Majesteyt den Koning van Vrankrijk de Stad op-eyschte / met aanbiedinge van veel beter en gunstiger voorwaarden / als Burik of Wesel hadden mogen erlangen: werdende voorts die van den Krijgs-raad / waar toe nu ook / behalven de Luytenants / ook de Vaandrigs ontboden waren) voor-gehouden sig als eerlijke mannen hier op te verklaren: Capiteyn

Juny.

Men zond ... in Rijnberk te handelen.

't Schieten werd verboden.

Grooten Krijgs-raad gespannen.

1672. Juny. teyn Jacob Rogiers verstond, wijl geen Volk genoeg in hadden om te defendeeren, best ware op goede conditien met den Vyand te accordeeren. Capiteyn Lodel Klooster oordeelde 't selve, alsoo geen 1000 bequame mannen binnen waren. Capiteyn Arend de Sloot seyde 't selve, alsoo men niet dan veel jong onervaren volk binnen had. Capiteyn Willem van Broekhuysen volgde al mede dien trant, sustineerende, dat het volk door den geduurigen arbeyd was gematteert, dat'et onmogelijk was de Plaats te defendeeren: Maar den Capiteyn Barthol. Toutlemonde sprak vroomer; hy seyde, wy zijn in een der considerabelste Plaatsen van ons Land, konnen wy de Buyten-werken niet uyt-houden, wy mogense verlaten, of doen springen, dat men sich tot de laatste man toe most defendeeren, eer men van Capitulatie sprak, en dat'er dan noch tijds genoeg was om te Parlementeeren, om eer en plicht in acht te nemen, en sich voor sijn Heeren en Meesters te verantwoorden; ja dat hy liever hier van de Vyanden wilde gehangen worden als van sijn Heeren en Meesters. De Capiteynen Jan Peter van Renesse en Schimmelpenning, indien men sich konde mainteneeren, stemden 't met Toutlemonde, maar anders op de beste conditie mogelijk t'accordeeren. Capiteyn Wttenbogaard hield het met Capiteyn Broekhuysen. Capiteyn Merode meynde, 't was onmogelijk soo een groote macht tegen te staan, en dat men op de beste voordeelen voor de Gereform. soude konnen accordeeren. Capiteyn Bronkhorst seyde, dat, soo men geen eerlijke conditien, als Merode sprak, konde bedingen, men dan sijn eere most conserveeren. Capiteyn J. Holland (geseyd Fontain) steunde, dat 't onmogelijk was met soo swakken Guarnisoen de Fortificatien, die soo groot waren, te besetten; en schoon de Buyten-werken gesprongen, en de Binnen-grachten gevuld waren, was het onmogelijk de Plaats te defendeeren; was van gevoelen tot een favorabel Accoort, en dat sonder te vechten. Cap. R. Bleyswijk seyde, absoluyt geresolveert te zijn te Rijnberk te sterven, hoewel wel wist, dat tegens de groote macht des Konings niet konde werden gedefendeerd, ten zy met vliegende Vaandelen, brandende Lonten, en volkomen Geweer daar uyt scheyde. Capiteyn E. Klerk hield het met Capiteyn Rogier en Renesse. Capiteyn J. Fokier de Vermandois van Meeresteyn, met Capiteyn Rogier. B. W. Baron de Kinzky met Capiteyn Bleyswijk. Met Kinzky, Luytenant Paulus Bellous, onder Capiteyn de Viry, en Luytenant Praam. Met Capiteyn Rogier, Luytenant Klooster, Luytenant Sloot, Luytenant Echten, Luytenant Meurs, Capiteyn Luytenant Langenhooft, Luytenant Hoogen, Luytenant Appelberg, Luytenant Walterus, en Luytenant van Heert. Luytenant van Emmerik verstond, alsoo van ontset af-gesneden, en alle Fortificatien indefensibel waren, ook geen tijd om de Buytenwerken te laten springen, 't geen de kleyne besetting niet konde vervullen, 't best op behoorlijke conditien te Capituleeren. Luytenant Enschede met Capiteyn Fonteyn. Luytenant de Veen met Capiteyn Sloot. Luytenant Spijk met Capiteyn Merode. Met Capiteyn Rogier, Vaandrig Viry, Vaandr. Renesse, Vaandr. Groenwegen. Vaandr. Lossy van Cap. van Hasten seyde, dat hy wel wist, dat de Fransche Majesteyt uyt aan-gebooren genereusheyd aan Soldaten, die Eer en Eed soeken te betrachten, ten minsten alsoo goede Conditien sal geven, als die een Plaats als dese sonder stoot of storm over gaven. Met Cap. Sloot Vaandr. l'Espree, Vaandr. Mode. Vaandrig Vloet met sijn Capiteyn Schimmelpenning, sonder 't Vaandel niet uyt te trekken. Met Cap. Renesse Vaandr. van Eyl, Vaandr. la Plas, Vaandr. de Vries. Vaandr. Vink met Cap. Toutlemonde. Vaandr. Kuyper met Cap. Merode. Met Bleyswijk en Kinzky, Vaandr. Meyers, Vaandr. van der Til, Vaandr. Nieuwpoort, Vaandr. Hattum. Vaandr. van den Broek met sijn Capiteyn Fonteyn. Vaandr. Voller met sijn Cap. Klerk. Vaandr. Visscher met de Heer van Meeresteyn. De Heer Colonel d'Ossery verstond, dat, dewijl de meeste stemmen gaan, sich op goede Conditien over te geven, soo was sijn gestrengheyd daar niet tegen, andersints was geresolveert sijn uytterste droppel bloeds daar by op te setten, nochmalen verstaande goede conditien, dat de Heeren Staten Eere daar van hebmen mosten. De Heer Commandeur van Bassum konde in de resolutie der meeste stemmen niet resolveeren, alsoo hem de Plaats alleen aan-betrouwt was, en liever hadde onder de Poorte gehangen te wesen, dan tegen sijn Eer, Eed en Plicht dusdanig te handelen.

De

1672. De handelinge middelertijd wat lang duurende/ deden den Commandeur en Oversten d'Offery die eyndigen/ seggende: Vrienden wy moeten ons haasten, of 't sal qualijk met ons af-loopen, alsoo den Koning ons niet meer dan een uure tijds geeft. Ondertusschen verfoegde sig d'Offery by den Franschen Edelman/ die niet ver van daar/ in een bysondere Kamer/ op antwoord wagte/ en gaf den selven onder andere redenen te kennen/ dat hy wel genegen was met sijne Majesteyt te verdragen/ soo wanneer hy nevens de sijne met vliegende Vaandels/ en slaande Trom/ &c. na krijgs gebruyk mogt uyt gaan/ en daar boven nog 4 stukken Geschuts mede nemen; 't welk gemelte Franschen Heer seyde niet te glooben sijne Majesteyt soo ligtelijk soude toe-staan. Den Oversten egter sig dit alles vastelijk beloovende/ verhaalde aan den Hopman Kintsky, dat de Stad alleen sijn persoon/ de goede Voorwaarden, die sy soude bekomen/ hadde dank te weten. En nu was den Krijgs-raad door het veelvuldig aan-persen van d'Offery en den Commandeur gescheyden/ en de stemmen door den Auditeur op-genomen zijnde/ seyde die tegen den Commandeur: Mijn Heer, de meeste advijsen leggen, om met den Koning over een goed Accoord te spreken; waar op Hy en d'Offery, sonder in soo gewigtigen saak eenig nader ondersoek ofte uytbreydinge van yemands meeninge op te nemen/ ofte by besluyt des Krijgs-raad eenige tot de bezendinge te noemen/ op sijn eygen authoriteyt de Hopluyden/ Kintsky en Sloot, na het vyandlijke Leger af-zond/ en daar in der yl gecapituleerd, om aanstonds met vliegende Vaandelen uyt te trekken; 't welk ook/ soo dra sy in de Stad waren weder-gekeerd/ wierd uyt-gevoerd/ werdende sy door eenige vyandlijke troepen op den voet gevolgt/ die ook met eene de Orsoysche poort/ alwaar de Hopluyden/ Bronsthorst, Meeresteyn, Renesse, en Schimmelpenning de wagt hielden/ in-trokken/ en sig voort op de Markt in ordeninge stelden. Aanstonds wierden de Capiteynen Klerk, Wttenbogaard, en andere die de wagt hadden/ by den Commandeur op ontboden/ en voorts gelast hare Compagnien te vergaderen/ en op staande voet uyt te trekken/ 't welk ook soo gezwind/ en sonder eenig het minste uytstel moeste werden in 't werk gesteld/ dat sy geheel versteld en verzenmeld stonden/ onwetende hoe de spillen by-een/ en 't volk soo dra van hare posten onder 't Vaandel te krijgen. Juny.

Boven dit alles was het seldsaam/ dat men van het soo geseyde verdrag noyt aan eenig Officier het minste geschrift getoond/ ofte indien 't slegs by monde ware geweest/ daar over den Krijgs-raad beroepen heeft: maar alles wierd/ gelijk het aan-geknoopt was/ op de authoriteyt van den Commandeur, en den Oversten d'Offery af-gehaspelt/ gebruykende ook den laatsten over en weder sijn eygen Trompetter/ die hy/ wanneer 't hem luste/ buyten weten van den Krijgsraad na 't vyandlijk Leger af-zand. Kortom/ Rijnberk wierd/ sonder dat daar op een eenige Kanon- Musquet- of Pistool-schoot gelost was/ Fransch, soo door oogschijnlijke verraderye en ontrouw van den Oversten, als slappigheyd van den Commandeur en wijdere Officieren (weynige uyt-gezonderd) om door haar eere en welvaard van het Vaderland dese linksche handelinge opentlijk tegen te gaan. En was te vergeefs de oorsake van soo schandelijke overgaaf/ quansuys op het kleyn aantal Guarnisoen te stellen; want dat en was soo gering niet/ of het hadde ten minsten een geruymen tijd kunnen tegenhouden/ den Vyand af-breuk doen/ en sijn schielijken voort-gang wat op-houden; terwijl men van beneden middeler-tijd in beter toestand soude kunnen geraken: daar men nu de Stad rijkelijk van oorlogs- en levensvoorraat besorgt/ den vyand in-ruymden/ sonder dat hy die te deeg en digt berend of besloten had; waar mede hy by het minste tegen-weer/ en tijd/ en mannen soude hebben moeten spillen.

Het Guarnisoen van/ wierd wel geoorloft uyt te trekken/ dog niet werwaarts het haar goed dogt/ maar alleen na Maastrigt, waar na toe het selve door eenige Fransche troepen geleyd wierd; alwaar aan-gekomen zijnde/ wierden de Hoofd-Officieren in hegtenisse gesteld: haar regt-vordering sullen wy t'sijner tijd en plaatse aan-halen. *Het Guarnisoen trekt na Maastrigt.*

Den Koning van Vrankrijk, den grooten en spoedigen voortgang sijner wapenen en overwinninge niet willende ophouden/ besloot voorts/ een goed Leger na beneden te

1672. doen trekken/ om aldus onverwagt in de Betuwe te raken. Hy self was van voornemen de Steden Rees en Emmerik te bemagtigen/ sendende ten dien eynde den Mareschal de Turenne met eenig Voet-volk en Dragonders voor-af/ om Rees te omcingelen; terwijl sijne Majesteyt selve ondertusschen een keer na Burik ging doen.

Juny.

Beschrijvinge van Rees.

Rees is een Stad/ die van ouds onder het Keulsche Bischdom gehoort heeft/ en daar na door een somme gelds aan den Vorst van Cleef is verpand geworden/ en eyndelijk in den Jare 1633 met Spaansch Guarnisoen beset zijnde/ door den Prince van Orangien onder het gebied van de Hoog-Mogende Heeren Staten gebragt is. Dese Stad is seer lustig aan den Rijn gelegen/ in het midden van de vruchtbaarste Landsdouwen van al haar nabuurige Gewesten/ om welke keurelijkheyt wel te bewaren/ versterkte men wel eer het selve met 7 brave Bolwerken/ waar tusschen een lange muur loopt/ die haar treffelijk voor so veel Bolwerken verstrekt/ als men daar andersins sou kunnen maken; hier tusschen loopen 4 Poorten uyt/ als de Kraanpoort, Rijnpoort, Delpoort en Volpoort: Boven dese vaste Werken is de Stad noch weerbaarder gemaakt met een sterke Schans/ aan d'ander zijde van den Rijn, tegen over die Stad gelegen/ welke alleen bestand genoeg is om een gemeen Leger een goeden tijdt werk genoegh te verschaffen; waar binnen Capiteyn van der Hoeve met sijn Compagnie lagh/ die/ tot meerder tegenweer/ omtrent 60 of 70 man toe wierden gesonden/ om die met een te commandeeren/ die hem alsoo manhaftig aan den Gouverneur in sijn plicht en devoiren aanboodt/ als hy in kort dat vuyl en stinkende liet leggen. Binnen Rees had dies tijds het opper gesag D. v. Wijnbergen, met een Guarnisoen van omtrent 500 mannen; waar van men treffelijke tegenstand verhoopte: maar scheen door het schielijk overgaan van de Schans al tevens gesakt te wesen.

De voorschreven Vesting is een vijfhoek/ wiens Buyten-werken dies tijds seer verballen waren: maar daar binnen legt een Redoute/ gewoonlijk 't Kasteel genoemt/ zijnde een weynig van de gemeene werken der Schans afgescheyden/ hebbende een groote en diepe/ maar niet seer wijde gracht; zijnde alleenlijk toegankelijk door een houte brugge/ te midden over de gracht geslagen/ en een goede Poort. Voorts heeft sy een seer hoog Bolwerk/ met een goede doorn-hage en palissaden voorsien/ ende aan wederzijden met een kleyn Hoornwerk beschermt/ dat de Brugge langs heen seer gemakkelijk kan bestrijken. De Mareschal de Turenne sette aanstonds soo digt onder de gemelte Vesting/ dat die van binnen de moed niet hadden een eenige scheut op den vyand te lossen/ en begost men al voort van verdrag te handelen. Maar die van de Stad gaven dapper vuur op de aannaderende Franschen, van welke een goed aantal sneuvelde en gequetst wierd/ en wel voornamentlijk de Dragonders/ die geheel onbedekt/ en regts streeks op de Stad aansettende/ de meeste last hadden te lijden. Middelertijd pasten (seggen de Fransche Schrijvers) de Commandant van de Schans niet seer op des selfs behoudenisse/ maar koopmanschapte (dit zijn haar eygen woorden) om quansuys de plaatse niet over te geven/ voor en al-eer men hem daar voor het Geschut hadde doen sien en hooren. Hier op deed den Mareschal in der yl het voet-volk aanvallen: maar het Guarnisoen had sig alreeds uyt de Schans in de Redout of het Kasteel begeven/ 't welk ook korts daar aan wierd bemagtigd/ doende den Mareschal voort soo veel fascijnen aanvoeren/ en in de gracht werpen/ dat hy in persoon met sijn Troepen daar mede/ als over een gemaakte brug/ tot aan de poorte quamen/ welke hem aanstonds geopend wierd. Siet daar een heerlijk tegenweer van desen manhaften Commandant.

1672

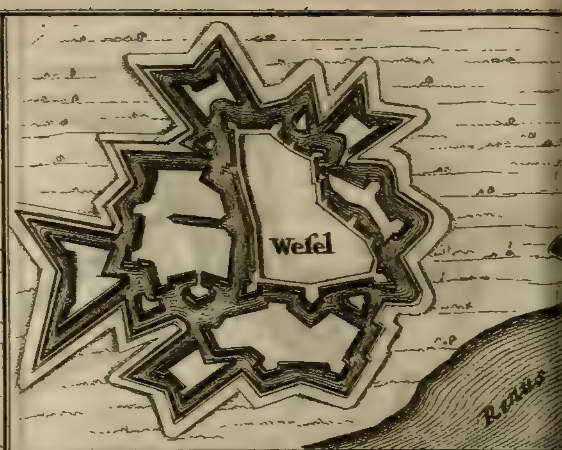
Juny.

Re dou der Scha sch de Tu ne be erd

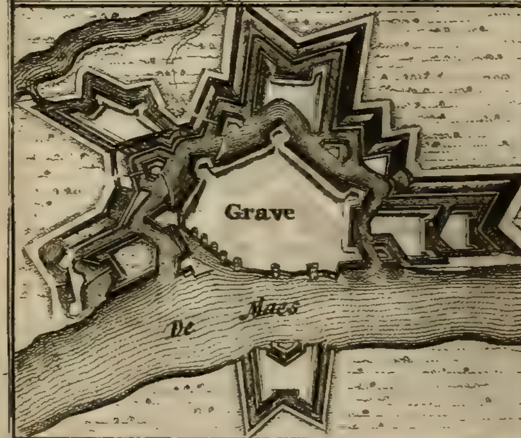
De ba ofte Be do sch de lijk er gesta

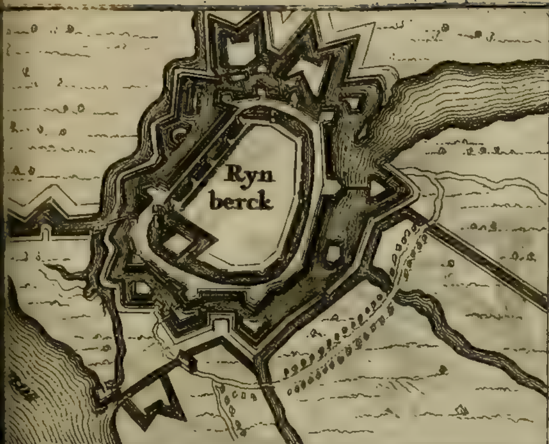
Soo dra de Vesting bemagtigd was/ liet den Mareschal de Turenne een gedeelte der Ruyterye en al sijn Voetvolk/ Geschut/ Ammonitie en Bagagie/ daar ter plaatse/ en rukte met de overige Cavallery en Dragonders door Cleefsland na de Waal; doende die van Calcar meer dan 100 Canonschooten met los kruyt/ om het Fransche Leger te begroeten/ gelijk die van de Stad Cleef de passeerende Ruyters om niet brood en bier beschaften.

De Franschen aldus den achtsten Juny Meesters van de Vesting geworden/ was het

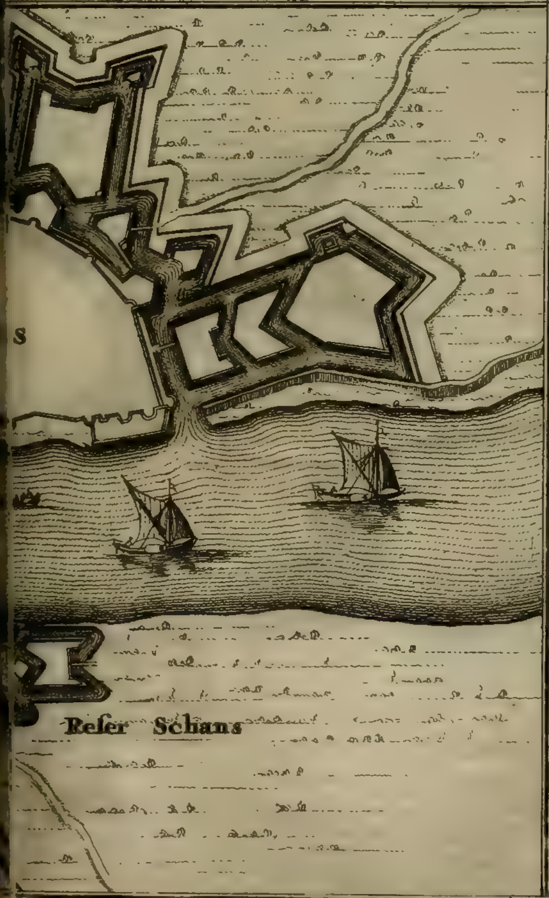

Orſoy
Renus

Weſel
Renus

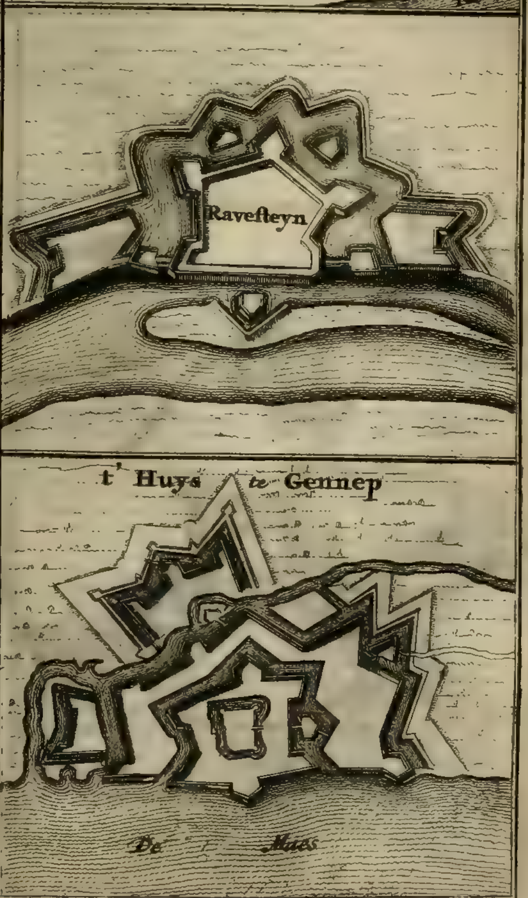
Emmerick
Renus

Ryn
Fluvius

Grave
De Maes

Ryn
berck

Burick
Renus

S
Refer Schans

Ravefteyn
t' Huys te Gennep
De Maes

1672. Juny. het tot den naasten morgen soo stil in de Schans/ dat den Gouverneur van Rees, deswegen achterdogtig werdende/ al vroeg eenig volk uytsond/ met bevel om neerstig te ondernemen hoe het met de Schans gelegen was: maar dese/ nauwlijks ter halver weg gekomen zijnde/ wierden soo binnig uyt de Vesting met musquet-schooten begroet/ en goeden morgen geboden/ dat sy meer en klaarder als hun lief was der saken geschapenheyt den Gouverneur aanbragten: gelijk ook een weynig daar na de Franschen self/ door de mond van het Canon/ hem ten overvloet deden verstendigen/ dat de Schans haar was; want sy het Geschut stedewaarts geswenkt hebbende/ donderde daar mede afgrijselijk op en in de Stad/ 't welk die van binnen met een ysstere verbaastheyt het herte trof/ en voorts op het eynde dede denken. Sy egter saten soodanig niet stille/ of beantwoorden de Franschen eenige uren dapper uyt hun geschut en musquetten: maar dien moed duurde niet lang; wanneer sy nog dien selven dag door een Trompetter uyt 's Konings naam opgeeyscht werdende/ voort beslooten Gevolmagtigden na het Fransche Leger af te vaardigen/ om met sijne Majesteyt, behoudens haar aller eer/ eed en pligt/ en strekkende tot goede verantwoordiging van haar Heeren-Meesters/ alles af te handelen. Ingevolge van het welke het verdrag op de volgende Voorwaarden is geslooten.

[Vanning ... en.] [Artikelen der ... pitulatie]

1. EErstelijk dat sy de Stad binnen drie uren sullen stellen in handen van sijne Majesteyt, met alle de Artillerye, Ammonitie van Oorloge, en Vivres, die in de voorsz. Stad sullen gevonden werden.

2. Dat het geheele Guarnisoen, soo te voet als te paarde, en den Gouverneur voornoemt, sig alle de Conditien onderwerpen, die het sijne Majesteyt sal gelieven, de welke wel door bysondere gunste heeft gewilt, dat sy niet als *Prisonniers de Guerre* souden zijn; en aangaande den Gouverneur, dat hy uyt sal gaan met sijn Bagagie, en 4 Officieren, namentlijk, George Koetes, Capiteyn en Major, Dirk Ingenhoven, en twee anderen, de welke den Gouverneur sal mogen kiesen, om te gaan waar heen sy-lieden willen, met conditie dat sy tegen sijne Majesteyt niet en sullen dienen dit geheele jaar.

3. Dat de rest van de Officieren, Ruyters en Soldaten, sullen gevangen blijven sonder gespoljeert, of eenig quaat haar aangedaan sal mogen worden, en dat sy binnen een maand geransonneert sullen worden, volgens het verdrag dat in die tijd daar over sal gemaakt worden.

Actum in het Leger onder Wezel den 9. Junii, 1672.

LOUVOY.

D. v. Wijnbergen.

Waar-en-boven dees Artikulen noch moesten onderteykenen/

Ritmeester de Kabeljau.
Majoor Capiteyn Koetes.
Ritmeester Hambroek.
Capiteyn Bringes.
Capiteyn Ingenhoven.
Capiteyn van Halart.
Capiteyn Geelvink.
Capiteyn van Seyl.
Luytenant Verloo.
Luytenant van Hoorn.
Luytenant Rheede.
Luytenant de Man.
Luytenant van Ysendoorn.
Luytenant Manevelt.
Luytenant Flooyd.
Luytenant van Borsele onder de Majoor.
Vendrig Hersing.
Vendrig Pijl.
Vendrig van Wallien.
Vendrig de Verken.

De Capiteyn Drupping, met de Luytenant Weyers, onder de Ritmeester Kabeljau, met den Luytenant Koning, hielden haar/ tot het teykenen over was/ absent/ die daar dus vry van geraakten.

Ende dit was de eere/ eed en pligt verantwoordelijk voor de Heeren-Meesters waargenomen/ 't welk of het by de selve voor soo goeden munte is opgenomen/ heeft naderhand gebleken.

Den Mareschal de Turenne, een gedeelte der Ruyterye/ en al sijn Voet-volk en Geschut in en omtrent Rees gelaten hebbende/ rukte met de overige Cavallery na beneden.

1672. Juny.

Op dese Voorwaarden dan wierd de Stad den Prince van Condé in handen gesteld / welke van den Koning afgevaardigd/ om met den Mareschal de Turenne regtstreeks op de Betuwe af te sakken / in het voor-by gaan mede de mine maakte om de Stad te bestormen. De Mareschal de Turenne, voor sijn vertrek de Schans en de Stad besiende / was soodanig verwondert over hare sterkte / gereguleertheyt van hare Bolwerken / Halve-manen / Hoorn-werken / Grachten / Palissaden / Fraises / enz. dat hy / in een kring van verscheydene Officiers staande / tegen haar seyde / wel mijn Heeren / al uw Vrienden die Rees kennen / en weten dat gy-lieden daar voor zijt / sullen u lieden agten in den dood te gaan : ende Sr. Paul, Nederlander, voor Ingenieur de Franschen dienende / by sig ontboden hebbende / vroeg hy hem / hoe hem dese Werken aanstonden / die daar op antwoorde / soodanig Heer / dat ingevalle men een Model van een schoone Vesting sal willen voorstellen / men niets meer nog anders dan Rees en sijn Schans daar toe van nooden hadde.

Emmerik verlaten en door de *Franschen* beset.

Het Guarnisoen van de Stad Emmerik, mede aan den Rijnstroom gelegen / doch nergens na soo sterk als de voorverhaalde Steden / nu alle oogenblikken het Fransche Leger te gemoet siende / spanden Krijgs-Raad / en het kleyn getal van hun Krijgsbenden / de vervallene zwakheyt van des Stads slechte Fortificatien / als ook de weynige en verouderde toestel / om die behoorlijk te konnen verdadigen / overwegende / tegen de groote ontsaggelijke macht der aankomende en triomferende Vyanden / vonden geraden (om het Krijgsvolk op geen onvermijdelijke vleeschbank / of als Oorlogs-gevangenen / in een benauwt Gevangen-kot te doen komen) die Stad te verlaten / en haar / tot den meesten dienst des Lands / binnen (de by al de Weerelt onwinbaar-geachte Sterkte) Schenken-Schans te begeven / te meer / dewijl sy versekert waren / dat daar nu wel meer besetting in van nooden was; dit wierd alsoo in 't werk gestelt / en daar op zijn de Franschen, onverhindert / de Stad Emmerik in-getrokken.

Terwijl de Sloten en Grendels van den Nederlandschen Thuyn op de gemelte wijse genoegsaam van self / en sonder geweld open sprongen / en door de dagelijkx verergerende quade maren yeder het herte sloot / kreeg men weder eenige adem-togt door een heldere Zee-lugt; en bequam men te midden van soo veel zwarigheden noch dese verlichting / namentlijk / dat de Hollandsche Scheepsvloot tegen de vereenigde Engelsche en Fransche Zee-magten roem-zugtig het veld behouden / en alsoo de keele nog voor een schielijke stikking behoed had.

Laatst hebben wy de Fransche Vloot nog in hare Havens verdeeld gelaten : maar den 14. van May kreeg den Koning van Groot Brittangien, dies tijds te Portsmouth zijnde / tijdinge / dat aan St. Heleens Punt, onder Wigt was ten Anker gekomen ; waar op sijne Majesteyt, den Hertog van Jork, den Grave Arlington, en andere Grooten sig te Lande derwaarts begaven; gelijk ook self de Koninginne met haren stoet sijne Majesteyt volgde / wien het geliefde de Fransche Vloot niet alleen in eygener persoon te gaan besigtigen / maar ook sig aan boord van eenige Schepen te begeven: ja soo verre was de nationalen haat tusschen Engeland en Vrankrijk in vriendschap en vertrouwen veranderd / dat ook sijn Majesteyt self aan boord van den Franschen Admiraal / den Grave d'Estreé, gewaardigde te laten tracteeren, en alsoo sijn Koninglijke Persoon / en 's Rijks welvaard onbeschroomd in der Franschen handen stelden : want indien 't hun slegts voor dien tijd niet onraadsaam hadde gedagt / en dat sy door de Engelschen eerst de Nederlanders niet hadden willen vermeesteren / wie soude hun belet hebben 't gemelte werk en nog meer uyt te voeren ? en seker hoe gaarn sy Engeland kleynder hadden / heeft dat Koningrijk ten tijde van het opregten der Triple Alliantie betoont / genoegsaam te gevoelen : maar nu had / soo het scheen / den Luypaard sijn vlekken veranderd / en waren met de interesten der natuuren omgekeert.

't Aan-komen van der Fransche, en 't uyt-komen der Hollandsche Vlooten deden de Engelsche eyndelijk uyt de Havens sakken / en alsoo met de Franschen vereenigen; 't welk de onsen / een half etmaal te laat komende / mislukte te beletten.

Al lang te vooren had men hier te lande de gewel-

1672. Juny. geweldige toerustingen van beyde de Koningen seer hoog hooren op-stellen / dog wierden de selve niet op verre na soo groot geagt te sullen uyt-komen: maar nu bevond men dese vereenigde Vlooten in getal / swaarte en bemanning het voorige gerugt selve te overtreffen / gelijk uyt de nevens-gaande Lijsten is af te nemen. 1672. Juny.

Lijste van de Koninglijke Engelsche en Fransche Oorlogs-vlooten, uytgerust tegens de Nederlanders, den 30. April, 1672.

Rangen.	*'t Rood Esquadre.*	*Commandeurs.*	*Mannen.*	*Geschut.*
1	Royaal Prince, Admiral,	Royal Hignes, Captain Cox,	850	100
1	London, Vice-Admiral,	Sir Edw. Spragh,	750	90
1	Charles, Rere-Admiral,	Sir John Harman,	750	96
1	Sant Michaël,	Sir Robert Holmes,	600	90
2	Victory,	Lord Offery,	530	80
2	Old James,	Captain Hayward,	500	68
2	Rain-bow,	Captain Storey,	420	56
3	Cambridge,	Sir Frechevile Hollys,	400	66
3	Resolution,	Captain Berrey,	400	66
3	Monmouth,	Captain Beach,	400	66
3	Fairfax,	Captain Legge,	340	66
3	Anne,	Captain Waterworth,	340	60
3	Revenge,	Captain Hart,	360	58
3	York,	Captain Elliot,	340	58
3	Dunkirck,	Captain Courtney,	340	58
4	Greenwich,	Captain Green,	280	60
4	Bristol,	Captain Wilde,	220	48
4	Yarmouth,	Captain Courtney,	240	56
4	Diamond,	Captain Fowles,	220	48
4	Dover,	Captain Ernley,	220.	48
4	Sweep-flakes,	Captain Kanning,	170	36
4	Adventure,	Captain Terwhitt,	180	40
5	Forester,	Captain Killegrew,	140	28
5	Nichtingal,	Captain Clark,	140	28
5	Algier,	Captain Cnivet,	140	28
6	Portsmouth Sloop,	Captain Pearce,	30	6
6	Fanfan,	Captain Pibus.	30	6

Rangen.	*'t Blauw Esquadre.*	*Commandeurs.*	*Mannen.*	*Geschut.*
1	Royal James, Admiral,	Lord Sandwich,	800	100
1	Soveraign,	Sir Joseph Jorden,	850	100
1	St. Andrew,	Sir John Kempthorn,	750	90
2	Henry,	Captain Digby,	530	74
2	Triumph,	Captain Hannam,	500	74
2	St. George,	Captain Darcy,	460	64
2	Unicorn,	Captain James,	420	56
3	Rupert,	Sir John Holmes,	400	66
3	Warspite,	Captain Roberts,	400	66
3	Edgar,	Captain Wetwange,	400	60
3	Mountague,		360	60

1672. Juny.

Rangen.	*'t Blauw Esquadre.*	*Commandeurs.*	*Mannen.*	*Geschut.*
3	Glocester,	Captain Coleman,	340	58
3	Mary,	Captain Brooks,	360	60
3	Plymouth,	Captain Strickland,	340	58
3	French Ruby,	Captain Romcoyle,	400	60
4	Leopard,	Captain Brown,	280	54
4	Ruby,	Captain Pyne,	220	48
4	Antelop,	Captain Strickland,	220	46
4	Bonaventure,	Captain Trevanean,	220	46
4	Crown,	Captain Finch,	220	46
4	Faulcon,	Captain Montague,	170	40
4	Tyger,	Captain Turner,	170	40
5	Mermaid,	Gaptain Hambleton,	140	30
5	Pearl,	Captain Ashby,	140	24
5	Holmes,	Captain Clark,	120	22
6	Emsmorth Sloop,	Captain Trotter.	30	6
6	Spy,		30	6

Schepen die noch niet in de Esquadres verdeelt zijn.

Rangen.		*Commandeurs.*	*Mannen.*	*Geschut.*
2	Royal Katherine,	Sir John Chicheley,	520	76
3	Dreadnought,	Captain Ludman,	360	58
3	Monk,	Captain Ludman,	340	58
4	Dragon,	Captain Harbor,	180	38
4	Portland,	Captain Guy,	240	48
4	Const. Warwick,	Captain Hambleton,	160	34
4	New-Castle,	Captain Langston,	260	48
4	Reserve,	Captain Grant,	250	46
4	St. David,	Captain Pool,	260	48
4	Nonsuch,	Captain Legat,	170	40
4	Jersey,		170	38
5	Phenix,	Captain Reaves,	160	38
5	Fr. Victory,	Captain Fletcher,	170	34
5	Dartmouth,	Captain Sadlington,	150	28
5	Success,	Captain Watson,	160	30
5	Garland,	Captain Wyburn,	150	28
5	Guernsey,	Captain Mountague,	150	28
5	Richmond,	Captain Ball,	130	24
6	Drake,	Captain Temple,	70	10
6	Princess,	Captain Monday.	250	52

	Branders.	*Commandeurs.*	*Mannen.*	*Geschut.*
1	Castle,		45	8
2	Ann and Christopher,	William Humble,	40	8
3	Supply,	Henry Williams,	35	8
4	Bantam,	Henry Patizon,	40	8
5	Alice and Francis,	Ezek. Jennings,	35	8
6	Katherine,	Thomas Andrews,	35	8
7	Success,	Matth. Dawson.	30	8

Rachel,

1672. Juny.

Branders.	Commandeurs.	Mannen.	Geschut.
8 Rachel,	John Kilsey,	30	8
9 Thomas and Eduard,	John Holmes,	35	8
10 Olive-Branch,	William Lee,	35	8
11 Samuël and Ann,	Richard Hadock,	35	8
12 Robert,	Richard Cole,	35	8
13 Fountain,	Captain Stout,	35	8
14 Francis,	Thomas Wilshire,	40	8
15 Hopewell,	Ralph Wrenn.	35	8
16 Little Lyon,		30	8

Schepen voor de Sieken.

1 Katherine,	John Grift,	40	12
2 Johns Advice,	Ralph Fracey.	40	16

De geheele Vloot bestaat in 116 Schepen, 23530 Man, 4092 Stukken, behalven 24 Kitsen.

De Lijste der France Vloot, van 't Witte Esquadre.

Schepen.	*Tonn.*	*Gesch.*	*Mann.*
St. Philip,	1500	78	500
Verschrikkelijk,	1300	68	450
Magnificent,	1300	68	450
Donder-slag,	1300	68	450
Den Donder,	1300	60	400
Den Groote,	1100	64	400
Den Conquesteur,	1100	64	400
Den Doorlugtige,	1100	64	400
Verwonderlijke,	1100	64	400
Onverwinnelijke,	1050	64	400
Sonder weergade,	1100	64	400
Excellente,	1050	56	350
Sterke,	1000	56	350
Lugtige,	1000	50	350
Rasse,	900	52	325
Valjante,	900	52	325
Wijse,	950	50	300
Standaard,	850	50	300
Gelukkige,	850	48	300
Bourbon,	800	48	300
Prince,	900	48	300
Rubyn,	800	48	300
Hertog,	800	48	300
Noorde Wind,	800	48	300
Blixem,	600	40	250
Galliarde,	640	40	250
Glinsteraar,	600	40	250
Halcyon,	600	40	230
Adventur,	550	38	200
De Stoute,	500	38	200

Lichte Schepen.	*Tonn.*	*Gesch.*	*Mann.*
Tempeest,	150	14	60
Morgenstond,	150	14	60
Den Boorder,	120	12	60
De Subtile,	130	14	60
Het Spook,	150	14	60
Den Galliard,	150	14	60
Branders.			
Adventur,	300	18	40
Conclusion,	300	18	40
Ondernemer,	300	18	40
Onbekende,	300	18	40
Esmiston,	400	20	44
De Vermomde,	350	20	40
Den Op-passer,	350	20	40
Deserve.	350	20	40
Fluyten.			
Den Leeuw,	400	18	40
Rochel,	400	18	40
De Langsame,	500	20	40
Den Luyaard.	300	16	6

Dese Schepen zijn groot 34500 Tonnen of halve Lasten; 1926 Geschut; 10966 Mannen.

Veel weyniger in getal / maar niet minder in moed en dapperheyt van hare mannen / was de Vloot der Vereenigde Nederlanden; gelijk het selve uyt de hier nevensgaande authentijke, en te vooren noopt-gedrukte Lijste te sien is.

Generale

1672. Juny.

Generale Lijste van 's Lands Vloot, in drie Esquadres verdeelt, ende yeder Esquadre in drie Smaldeelen gerangeert; mitsgaders der selver bemanninge ende montuure: geformeert in 's Lands Schip de Seven Provincien.

Eerstelijk, van het Hooft-Esquadre, gevoert werdende door den Heer Luyt. Admiraal de Ruyter, *zijn gerangeert onder het Smaldeel van den Heer Luyt. Admiraal* van Nes.

A. Beteekend het Collegie van Amsterdam.
N. Van Noord-Holland.
R. Van Rotterdam.
Z. Van Zeeland.
V. Van Vriesland.

Officieren.	*Schepen.*	*Matros.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capiteyn van Meeuwen,	De Spiegel,	314	12	70	A.
Capit. Cornelis van der Hoeven,	Schiedam,	79	0	20	R.
Capit. David Sweers,	De Beschermer,	200	16	50	A.
Luytenant Admiraal van Nes,	d'Eendragt,	353	57	72	R.
Capit. Philips de Munnik,	Essen,	194	20	50	A.
Capit. Jan Snellen,	Uytrecht,	143	0	30	R.
Capit. Moyses Wigmans,	Harderwijk,	96	0	24	R.
Capit. Claas Wijnbergen,	De Caleb,	199	0	50	N.
Commandeurs.	*Branders.*				
Dirk de Munnik,	Maria,	18	0	4	R.
Wybrant Barentsz.	De Saayer.	22	0	4	A.
Commandeur	*Advijsjacht.*				
Pieter de Moor,	De Conijn,	30	0	6	Z.

Onder het Smaldeel van den Heer Luyt. Admiraal de Ruyter.

Officieren.	*Schepen.*	*Matros.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Schout by Nacht van Nes,	De Maagt van Dort,	312	76	68	R.
Capiteyn Matheus Megang,	Damiaten,	79	8	32	A.
Capit. Simon van Panhuys,	Zeelandia,	133	13	42	R.
Capit. Engel de Ruyter,	Waasdorp,	268	43	68	A.
Luytenant Admiraal de Ruyter,	De 7 Provintien,	264	48	80	R.
Capit. Jan van Gelder,	Steenbergen,	294	23	68	A.
Capit. Willem van Ewijk,	Edam,	100	8	36	R.
Capit. Jan van Brakel,	De Voorsigtigheyt,	442	58	84	R.
Commandeurs.	*Branders.*				
Abraham van Coopere,	De Blakmoor,	20	0	4	R.
Jan Danielsz.	De Louisa,	45	0	4	R.
Lens Harmensz.	De Jisper Kerk.	17	0	4	R.

Ad-

1672. Juny.

Commandeurs.	*Advijsjachten.*	*Matrof.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Jacob Schenk,	De Melkfchuyt,	17	0	4	R.
Wynand van Meurs,	Rotterdam,	20	0	6	R.
Arnout Leuniffchen,	De Jonge Maria,	28	0	10	Z.

Onder het Smaldeel van den Heer Vice-Admiraal de Liefde.

Officiers.	*Schepen.*	*Matrof.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capiteyn Jan Crook,	't Wapen v. Alkmaar,	248	0	63	N.
Capit. Frans Nydek,	Dort,	152	19	44	R.
Capit. Eland du Bois,	De Ridderfchap,	209	80	64	R.
Vice-Admiraal de Liefde,	De Vryheyt,	402	32	80	R.
Capit. Cornelis de Liefde,	Gelderland,	295	25	63	R.
Capit Hendrik Viffcher,	't Wapen. v. Medenb.	179	0	44	N.
Capit. Jacob Swart,	Rotterdam,				R.
Capit. Jan Davidfz. Bont,	't Wapen v. Uytrecht.	256	30	66	A.

Commandeurs.	*Branders.*				
Gerrit Hulfkaag,	St. Pieter,	15	0	0	R.
Willem de Rave,	De Eenhoorn,	20	0	0	R.

Commandeurs.	*Advijsjachten.*				
Ifaak Theunifz. Vunten,	De Hoop,	20	0	6	R.
Jochem Janfz.	De Liefde,	28	0	0	Z.

Van het tweede Efquadre, gevoert werdende door den Heer Luytenant Admiraal Bankert, zijn gerangeert onder 't Smaldeel van den Heer Vice-Admiraal Evertfz.

Officiers.	*Schepen.*	*Matrof.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capiteyn Jan Dirk,	Eenhoorn,	313	16	70	N.
Capit. Dirk Jobfz. Kila,	Veere,	216	40	50	Z.
Capit. Jan Muys,	Juftina van Naffou,	270	15	66	N.
Capit. Salomon le Sage,	Vliffinge,	185	18	48	Z.
Vice-Admiraal Evertfz.	Zierikzee,	280	40	60	Z.
Capit. Lenard Kuyper,	't Wapen v. Enkhuyf.	320	26	72	N.
Capit. Adriaan Bankert,	Delft,	120	11	34	Z.
Capit. Jan Gyfels van Lier,	De Leeuwin,	210	0	50	A.

Commandeurs.	*Branders.*				
Hendrik Munt,	De Witte Mol,	18	0	4	N.
Pieter Hendrikfz. Pop,	Cafteel van Loon,	19	0	4	A.
Antony Janfz. Schaly,	Sevilien,	17	0	2	Z.

Cammandeurs.	*Advijsjachten.*				
David van Geersdare,	Goes,	25	0	8	Z.
Matthijs Lauwerens,	De Swaluw,	20	0	6	Z.

1672. Juny.

Onder het Smaldeel van den Heer Luytenant Admirael Banckert.

Officieren.	Schepen.	Matrof.	Soldat.	Stukk.	Colleg.
Capiteyn Simon Loncque,	Uytrecht,	148	42	50	Z.
Capit. Barent Hals,	De Gideon,	230	20	62	A.
Capit. Pieter Karſeboom,	't Wapen van Naſſau,	232	20	58	N.
Capit. Carel van Putten,	Domburg,	208	104	60	Z.
Luytenant Admiraal Bankert,	Walcheren,	375	45	70	Z.
Capit. Jan Hek,	Vrieſlant,	327	17	78	N.
Capit. Antony Matyſz.	Goes,	82	42	34	Z.
Cap. Marten de Boer,	Gelderlant,	226	20	45	N.
Capit. Willem Heyndrikſz.	Dordrecht,	148	52	50	Z.
Commandeurs.	*Branders.*				
Reynier Dirkſz.	Den Dadelboom,	18	0	2	Z.
Pieter Siewertſz. Bonkerts,	Chriſtina,	17	0	2	N.
Fredrik Convent,	S. Catharina,	20	0	4	Z.
Simon Arentſz.	Samuel en Jacob,	19	0	4	Z.
Commandeurs.	*Advijsjachten.*				
Tobias Adriaanſz.	De Haſewint,	25	0	7	Z.
Daniel Schuyen,	De Lapmande,	25	0	8	Z.

Onder het Smaldeel van den Heer Admiraal Star.

Officieren.	Schepen.	Matrof.	Soldat.	Stukk.	Colleg.
Schout by Nacht Bruynsvelt,	Prins Caſimier,	305	75	70	V.
Command. Roemer Vlak,	De Brak,	88	3	22	A.
Witſo Reyma,	De Steden,	210	74	50	V.
Gillis Schey,	Tijdverdrijf,	200	45	56	A.
Vice-Adm. Enno Doedeſz. Star.	Groeningen,	305	30	70	V.
Jan Pieterſz. Vinkelboſch,	De Winthont,	116	12	30	V.
Claes Valchen,	De Prins,	277	. .	64	N.
Jan Janſz. Vieſelaar,	Ooſtergo,	237	69	58	V.
Commandeurs.	*Branders.*				
Huybert Wolfferts,	Den Burg,	. .	. .	. .	Z.
Ysbrant Ulbertſz.	De Welkomſt.	. .	. .	. .	V.
Commandeurs.	*Advijsjachten.*				
Hendrik Pieterſz.	. . . . .	. .	. .	. .	Z.
Cornelis Heyndrikſz. Een-Arm,	De Hoop,	26	0	6	V.
Jacob Hamers,	De Waterhont,	16	0	4	Z.

Van

1672. Juny.

Van het derde Esquadre, gevoert werdende door den Heer Luytenant Admiraal Tromp, zijn gerangeert onder 't Smaldeel van den Vice-Admiraal Sweers.

Officieren.	*Schepen.*	*Matros.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capiteyn Jan de Jonge,	Provintie Uytrecht,	250	42	60	A.
Capit. Jacob Roos,	't Noorder-quartier.	257	17	60	N.
Capit. Jacob Barkhout,	Aker-boom,	199	39	62	A.
Vice-Admiraal Sweers,	Elifant,	376	100	82	A.
Capit. Cornelis Tyloos,	't Geloof,	209	20	56	A.
Capit. Adriaan Poort,	Schielant,	142	84	58	R.
Command. Pieter Backer,	Jupiter,	177	0	42	N.
Command. Jan Bogart,	Bommel,	79	6	24	A.
Command. Jan Noirot,	Popkenburg,	69	9	24	A.
Commandeurs.	*Branders.*				
Dirk Claasz. Haring,	De Vrede,	17	0	4	A.
Pieter van Grootvelt,	De Ly-Star,	22	0	4	A.
Harmen Dirksz. de Boer,	De Vis,	15	0	0	N.
Commandeur.	*Advijsjacht.*				
Claas Portugel,	De Triton,	34	0	10	A.

Onder het Smal-deel van den Heer Luytenant-Admiraal Tromp.

Officieren.	*Schepen.*	*Matros.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capiteyn Isaak van Uyterwijk,	't Zuyder-huys,	148	19	45	A.
Capit. Pieter van Middelant,	Commeet,	254	42	68	A.
Capit. Volkert Swart,	Calants-Oog,	201	55	68	A.
Luytenant Admiraal Tromp,	De Goude Leeuw,	228	46	82	A.
Capit. Philips van Aalmonde,	Delft,	260	20	62	A.
Capit. Cornelis van der Saan,	Amsterdam,	241	11	60	A.
Commandeurs.	*Fregats.*				
Daniel Elsevier,	Zeelandia,	170	30	44	A.
Hendrik Span,	Middelburg,	118	11	36	A.
Joan de Abcoude,	Oudt-Caspel.	103	18	34	A.
Commandeurs.	*Branders.*				
Jacob Vroom,	Salvador,	21	0	4	A.
Jan van Campen,	't Wapen van Velsen.	24	0	4	A.

Jan Boomgaart, Jacob en Anna, is lek en onbequaam, en sal opgestiert werden.

Commandeurs.	*Advijsjachten.*				
Jan van Cramer,	Egmont,	33	0	10	A.
Theunis Post,	De Perel,	33	0	6	A.
Gillis Saloy,	De Kits,	11	0	4	A.

1672.
Juny.

Onder 't Smaldeel van den Heer Schout by Nacht de Haan.

Officiers.	*Schepen.*	*Matros.*	*Soldat.*	*Stukk.*	*Colleg.*
Capit. Adam van Brederode,	De Prins te Paard,	210	0	55	A.
Capit. Barent Rees,	Wassenaar,	223	17	59	R.
Capit. Cornelis Bakker,	De Pacificatie,	315	0	76	N.
Schout by Nacht de Haan,	Hollandia,	348	71	80	A.
Capit. Pieter de Sitter,	d'Agata,	180	23	50	A.
Capit. Pieter Klaas Dekker,	De Wakende Kraan,	185	8	44	A.
Capit. Matthijs Dirksz. Pijl,	't Wapen van Holl.	180	0	44	
Commandeur.	*Fregat.*				
Hans Hartwijk,	De Haas.	79	0		N.
Commandeurs.	*Branders.*				
Willem Willemsz.	De Draak,	20	0	4	A.
Cornelis Jelmersz. Kock,	De Salm.	16	0	4	A.
Commandeurs.	*Advijs-Jachten.*				
Abraham Taalman,	De Dater,	22	0	10	A.
Jan Cornelis Poot,	De Bruynvis.	25	0	6	Z.

Eerste Zee-gevecht.

Als de Nederlandsche Zee-macht de Fransche en Engelsche Vlooten (zijnde dese nu by-een gekomen) tot verscheyde reysen op-gesocht / en eyndelijk gevonden had / sonder evenwel die tot een gevecht te konnen brengen / bequam deselve op den 6. Junij bericht / dat de vyanden voor de Engelsche Kust in Soultsbay geankert lagen. De Hollanders dan begeven sich onder zeyl derwaarts / en kregen de Engelschen des morgens op den 7. dito in 't gesicht / zijnde ook dese meest onder zeyl; hier op ving het gevecht omtrent ten acht uuren met groote hevigheyt aan: de Vice-Admiraal Bankert ging op de Franschen los; de Ruyter met sijn Esquadre tegen dat van den Engelschen Admiraal / den Hertog van Jork, onder de roode Vlagge; de Onder-Admiraal van Gent met de sijne tegens Montagu, met het Esquadre van de blauwe Vlagge.

Wanneer het gevecht een weynig tijds geduurt hadde / wierd het soo stil / dat men de Schepen niet manieren konde / waar door de Vlooten geheel door malkander gedreven zijn. De Ruyter quam evenwel Jork op de zijde / welke schrikkelijk op malkander schooten / dat wel anderhalf uur duurde / tot dat den Hertog sijn groote Steng en Vlagge afgeschooten wierd / en sijn Schip soodanig getroffen / dat den Admiraal (naar oordeel) op een ander Schip over-gaan most. Den Ruwart van Putten, zijnde op het Schip van de Ruyter, onthield sich onder het slaan geduriglijk voor des Stuurmans Hut / om op alles goede acht te nemen / maar konde / ter oorsaak van den geweldigen rook en damp / niet verre van sich sien; 12 Hellebaardiers en een Serjant / tot sijn lijf-schutten bestelt / ten deelen by hem / en ten deelen boven de Hut staande / verminderden haast in getal / wordende drie daar van dood / een de beenen af-geschooten / en twee zwaarlijk gequetst.

Het ongeluk trefte den Vice-Admiraal van Gent mede / die omtrent naar een half uur vechtens ook dood geschooten wierd; het welke door den jongen Heer van Panhuysen, Capiteyn van de Marinen, op het Schip van den Vice-Admiraal de Ruyter, bekent gemaakt zijnde / wierd hem belast het selve stille te houden / en met het selve Schip de welstand van het Vaderland te helpen bevechten: maar weynig tijds daar na wierd Panhuysen mede sijn eene been afgeschooten / en het andere seer gevaarlijk beschadigt.

d'On[der] Adm[iraal] van G[ent] word[t] dood[ge]schoo[ten].

Panh[uy]sen si[jn] been a[f]gesch[oo]ten.

De

De Heer Michiel Adriaensz Ruyter, Ridder,
Lt. Admirael over de Provintie van
Hollandt ende Westvrieslandt.

C. Nas sculp.

Den Zeeuwschen Admiraal Cornelis Evertsz. is ook dood gebleven. Brakel leyde Montagu, Admiraal van de blauwe Vlagge/ aan boord/ daar hy acht glasen lang tegen sloeg/ waar door het Schip van Brakel soodanig onthaalt wierd/ dat het na Zeeland, om herstelt te worden/ en in het Veersche Gat loopen most: maar het Schip van Montagu, omtrent met 100 stukken en 900 man gewapent/ is door een Brander onder den Commandeur Jan Danielsz. aan brand gestoken/ gesprongen/ en voorts gesonken. Montagu sich in een Chaloup willende bergen/ valt in het over-treden buyten boord/ en verdrenkt; een van syn Luytenanten quam geheel naakt aan het Schip van de Ruyter zwemmen/ en wierd geborgt; gelyk ook eenige Matroosen die op stukken van het Schip dreven. De Schout by Nacht van Nes vocht ook dapperlyk/ maar wierd mede soo getroffen/ dat hy syn Schip naar Zeeland most zenden/ en op het Schip van Capiteyn Lancourt over-gaan; noch een ander Schip syn groote Mast quyt zynde/ wierd mede op-gezonden. Eenige gebergde Engelschen wisten sich niet genoeg over desen oorlog te beklagen/ en te verklaren dat sy tot desen tocht gedwongen waren/ en niet als met tegen-sin tegens de Hollanders vochten/ daar sy het liever tegen de Franschen souden hebben gedaan.

Tegen den middag begosten de Franschen te deynsen/ soo dat'er tusschen dat en de twee Engelsche Esquadrons ruymte quam. Bankert met syn Zeeuwen viel daar op met alle macht de Franschen op het lyf/ van de welke een van de voornaamste/ voerende 80 stukken/ in de gront geschooten wierd.

Den Commandeur Munnik van Rotterdam bracht syn Brander gelukkiglyk aan een Engelsch Schip met 70 stukken/ dat in den brand/ en voorts in de lucht vloog. Noch 2 andere van de grootste Engelsche Schepen/ zyn of verbrand of gesonken/ soo dat'er vyf van hun voornaamste Schepen/ behalven die van minder slag/ vernield zyn. Hier tegen verlooren de Hollanders het Schip de Josua, een van de middelbare/ door Capiteyn Jan Dick van West-Vriesland gevoerd/ dat gesonken is. Een ander Schip/ Westergoo genaamt/ is des anderen daags 's morgens door versuym of ongeluk door syn eygen Boskruyt gesprongen.

1672. Juny.

Dit gevecht duurde met die selve hevigheyt/ van des morgens ten acht uuren af/ den geheelen dag over/ tot 's avonds wanneer de Sonne onder ging. Men berekend/ dat op het Schip de Zeven Provintien/ dat de Ruyter voerde/ omtrent de 25000 ponden Boskruyt verschooten zyn/ soo dat de selve Heer wel verklaren mocht/ noyt in sulk een hevig gevecht te zyn geweest: hy had evenwel maar 28 dooden/ en 26 zwaarlyk gequetsten. Des morgens ten 8 uuren bevand sig de Staatsche Vloot/ omtrent 8 myien Oostelyk/ ten Zuyden van Orfordnesse, op de Engelsche Kust/ zynde/ soo veel men konde tellen/ 100 Rae-zeylen. Een gedeelte van de vyantlyke Vloot sagen sy omtrent anderhalf myl boven de wind van haar af leggen: maar konden niet meer als 50 Zeylen van de selve tellen. De Hollanders staken scherp by de wind om by de Engelsche te komen; doch de Engelschen deden van gelyken/ en hielden 't af/ het welke duurde van des morgens ten elf/ tot des abonds ten negen uuren toe/ sonder datse op de Staatsche derfden af-komen; waar op een schielyke Mist viel/ soo dat de Esquadres hunne eygene Schepen niet konden bekennen. Wanneer het Weer tegen den abond weder wat op-klaarde/ wenden het de Engelschen omtrent Sonnen ondergank van de Nederlanders af/ soo dat buyten alle twyfel het voordeel van dese slag by de Hollanders is geweest/ die/ om sich weder van alle behoeften te voorsien/ weder naar Zeeland over-gesteken zyn/ leggende sich omtrent vier myien West-Noord-westelyk van het Eyland Walcheren, in de volle Zee ten Anker: maar van dit geheele jaar is'er geen Zee-slag meer voor-gevallen.

Overwinning der Nederlanders.

Het ontbrak den Hollanderen ook niet aan moedige borsten/ die/ sonder ander belang als de liefde tot het Vaderland/ sich ter Zee begaven/ verrykende 's Lands Vloot met over de honderd Matroosen op hun eygen kosten. Een van dese was Geraard Hasselaar, van het oud Burgermeesterlyke geslacht van dien Naam/ van wiens Voorzaten in de Hollandsche geschicht-boeken genoeg te lesen valt; onder de welke ook die beruchte Haarlemsche Amazone Kenau Hasselaars geweest is/ die met een Bende van haars gelyken de Wapenen voor haar Staat trots de mannen gevoert heeft/ en het Leger van den Spaan-

Deugtliefde van eenige jonge Amsteldamsche Heeren.

1672. Juny.

Spaanschen Don Frederico soo manhaftig als getrouwelijk heeft helpen tegen-staan. Dese dan / om niet van sijn Voorzaten te ontaarden / heeft sich met 40 brave Bootsgesellen / op het Schip de Beschermer genaamt / door Capiteyn David Swerius geboerd / begeven: maar heeft dese moedigen aanhang op het heerlijkste met een roemwaarde dood bevestigt.

Geraard Hasselaar blijft in de slag.

De tweede was de Heer en Meester Coenraad van Heemskerk, der Rechten Doctor, wiens stam ook met eere te noemen staat / die met sestig hupsche borsten / alle met Engelsche Mutzen met blauw fluweel gestoffeert / (gelijk die van Hasselaar met rood) by den Heer Vice-Admiraal van Gent, op het Schip den Dolphijn te scheep / en met zegen daar weder af-gekomen is.

De derde was een andere Rechts-geleerde / Meester Johan Berch genoemt / die met acht Bootsgesellen met grauwe gestoffeerde Mutzen onder Capiteyn Jan Bonten, op het Wapen van Uytrecht, sich dapper gedragen / en sijn zegen mede te huys gebracht heeft. Hy liet sijn Burger Vaandel tot Amsteldam, onder handen van sijn onder-bevelhebberen / om het selve glorieuser weder op te nemen / en de deugt van sijn getrouwe Voorzaten / als een recht Edelman uyt te brallen. Boxhornius weet veel van sijn Groot-vader / (die den eed aan den Spangiaard weygerende / tot Naarden met veel / sommige seggen met vijftien steken om-gebracht en getrouw gestorven is /) te seggen. Hy teld noch een ander Voor-vader in de selve linie / die de Hertog van Gelderland, Carel van Egmond, den eersten van dien Naam / met vier-en-twintig echte soonen te paarde dienst geboden heeft. Waar voor hy door den Hertog met een groote gifte / en elk van dese sijn ruyterlijke soonen met een Pistolet beschonken zijn.

Belli Nata Deo Soboles.

Eershalven moeten wy dese Edele borsten der gedachtenisse naar laten / op dat se de vrucht van hun seltsame moedigheyt in een verjaarende roem mogen genieten.

Veel duurder / als ons dese overwinninge in Edel bloed gekost heeft / komt den vyanden hun verlooren hoop en zegen te staan. Van de Engelsche en Fransche Officieren wierden vermist /

Dood en gequetst den vyand.

De Heer Digby, Capiteyn op het Schip de Hendrik.

De Ridder Fickefili Hollis, Capiteyn op de Cambridge.

De Ridder John Kocks, Capiteyn op de Prins.

Pearche, Capiteyn op de George.

Watermort, Capiteyn op de Anna.

Hannam, Capiteyn op de Triumph.

Venninis, Capiteyn op de Brander Alix.

De Heer de la Rabiniere, Vice-Admiraal van de Fransche Vloot.

De Heer Elind, Capiteyn op de Jork.

Lutman, Capiteyn op de Monks.

Ardes en de Manion, twee Fransche Capiteynen gequetst, beneffens noch verscheyden soo Luytenanten als minder Bevel-hebberen, soo dood als gequetst.

Van de Vrywilligen.

De Heer Moyston.

De Heer Montagu.

Richard Nicols en Rogier Vangham, beyde Kamerlingen van den Hertog van Jork.

Cravamian, Hof-Jonker.

De Ridder Philips Cartrig.

De Ridder Charles Hartbod.

Capiteyn Bromley.

Capiteyn Bonnel.

De Heer Cotterel.

De Capiteynen Bourg en Barry.

De Heer Rapier, een Schots Heer, beneffens sijn Broeder d'Heer Boules.

De Ridder Carau, en de Ridder de Bezy.

Over het blijven van welke brave Edelingen aan het Hof van Engeland geen kleyne ontsteltenis is geweest.

Wy hebben ons voor dit jaar over dese overwinninge ter Zee wel te vergenoegen / laat ons nu eenmaal gaan sien / hoe sich het werk te lande laat aansien / daar het ons in lange soo vriendelijk niet toe-lacchen sal.

De Bisschoppen van Keulen en Munster, willende mede ter degen in het spel komen / vallen nu met eenige benden Ruyterye in de

CHRISTOF. BERNART,

Bisschop *van* Munster. &c.

de Twente, daarse de stedekens Otmarschen, Enschede, Almelo, en Goordelden door Sauvegardes beset houdende / het geheele gros voor de sterke Stad Grol werpen. Wat Vestinge dit zy / is voor lange bekend / wanneer sy tot een proef-stuk voor de Wapenen van onsen Doorluchtigen Fredrik Hendrik, Groot-vader van dese jonge Prins / heeft gediend; waarlijk waardig om voor een Model / om Sterkten naar te maken / te verstrekken / hebbende by-na alle de reguliere vereyschingen / die de Leger-bouw-kunst mede-brengt. Sy heeft ses Bolwerken / en soo veel Halve-manen met hun Ravelijnen tot buyten-werken / die alle met behoorlijke wyde en diepe Graften voorsien zijn; alleenlyk ontbrak daar behoorlijk Guarnisoen en voorraat: door gebrek van het welke (en goede ordre / naar weynig of geen tegenstand / en op de zware dreygementen van den Bisschop, die met sijn Bomben / Granaten en Stink-potten in den brand te setten /) sich die Plaats op den 9. Junij heeft over gegeven. Dit veroorsaakte / dat de andere kleyne daar omtrent gelegene Vestingen / als 's Heerenberg en Borkulo verlaten wierden / en in handen van de Bisschoppen geraakten.

Na dat de Stad Rees sich over-gegeven had / trok de Prins van Condé het Land en het Graafschap van Zutphen in / makende sich dien selven dag noch meester van Deutekom, twee mijlen omtrent van Doesburg gelegen: dit gaf vermoeden / dat die Prins recht op den Yssel sou aan-getrokken hebben / om aldaar ergens over te geraken: maar hy wende sich weder naar den Rijn-kant by het Tolhuys; en de Marschalk de Turenne reed met 6000 Ruyters Kleef voor-by tot voor Nimwegen, daar sijn Hoogheyt de Prins van Orangien toen-maals binnen was / van waar hy de troepen van Turenne konde sien voor-by trekken.

Wanneer Turenne de gelegentheyt aldaar besichtigt hadde / begaf hy sich weder van daar voor-by Kleef naar des Konings Leger. En de Prins van Orangien vertrok mede van Nimwegen, daar hy den Luytenant Generaal van Welderen tot Gouverneur binnen stelde.

1672. Juny.

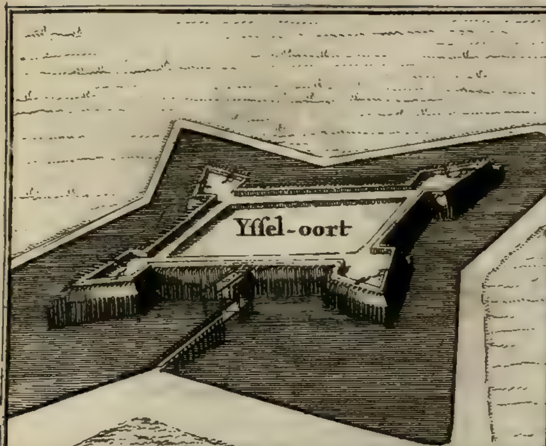
Ondertusschen Mombas, als versekert dat de vyand noch voor den aanstaanden dag sou poogen den Rijn over te komen / vand niet geraden het selve uyt te wachten: maar eerloos die Post verlatende / trok van daar op Aarnhem, en van daar na Dieren, alwaar hy des morgens ten elf uuren by sijn Hoogheyt quam; brengende te gelijk een groote verslagentheyt mede / waar op de Heer Wurts met de twee Regimenten / van Haarsolte en van der Lek (dewijl Condé het Graafschap Zutphen en den Yssel weder had verlaten) naar dese Post gezonden wierd / alwaar hy noch dien selven dag tegen den avond aan-quam / en deselve sonder eenig geschut en begravinge vand.

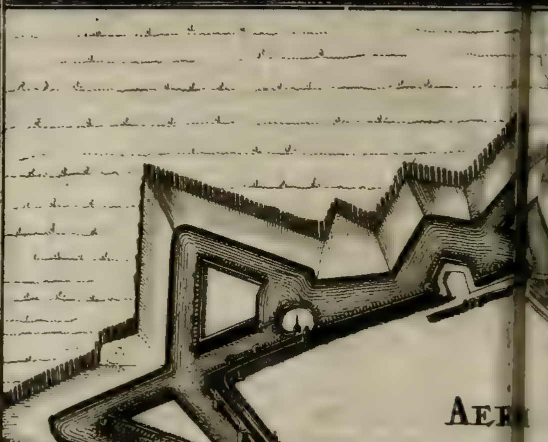
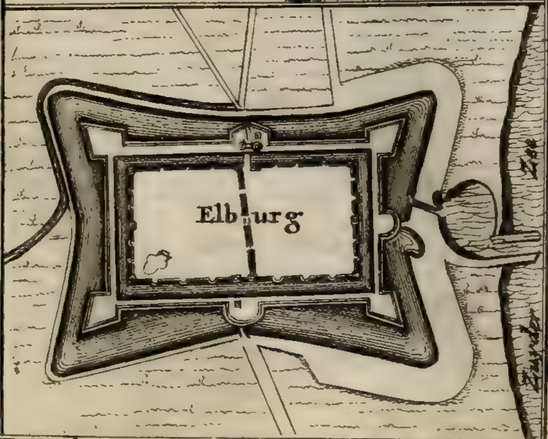
Overtocht der Franschen over den Rijn.

Op den twaalfden was den Koning al vroeg te paarde / en belaste voor den aanval de diepten te peylen / ten welken eynde den Grave de Guiche sich aan-bood / en ook in eygener persoon de sake ter hand nam / en sijne Majesteyt daar van nauwkeurig quam berichten / die aanstonds de Ruyterye belaste op te sitten / en de Reviere door te waaden / sonder dat daar eenige order van de Batalje gemaakt was / ja soo haastig en yverende was den Koning, dat / onaangemerkt sijne Guardes, en lichte Paarden / die de voor-rang moesten hebben / niet verre van daar waren / hy echter (om meerder spoet te maken / sijne Curassiers beval sich te water te begeven; 't gene dan soo hol over bol in 't werk ging / dat den eene om den andere in onvertzaagtheyt te overtreffen / maar voor-uyt stak / door welke wan ordre den Marquis de la Sallé met ses doodelijke scheuten door de Franschen self getroffen wierd / als die hem / niet-tegenstande hy op sijn Fransch gekleed / en met een witten Sluyer omgord was / voor een Hollander aan-sagen. Seer moedig betoonde sich alhier den Grave de Guiche, als die sijne Majesteyt dese passagie seer licht voorgesteld hebbende / en daar in nu meer zwarigheyt bevindende / met alle macht de sake trachte door te dringen; de Curassiers dus in 't water getreden wesende / stapte de overige van 's Konings huys daar mede in / trekkende de vry-willige mede onverschrokken over. Middeler-tyd begon het

1672. Juny. het Fransche Canon van de nieuw-gemaakte Batterye dapper vuur te geven / waar op ook die van het Tolhuys niet schuldig bleven. Den dapperen Veld-Marschalk Wurts dede hier treffelijke proeven van sijn manmoedigheyt en krijgs-kunde. Hy dan tot de over-komst der Franschen niet willende wachten / gaf sich met eenig volk in de Reviere / en self in eygener persoon voor aan tredende / moedigde sijn navolgers soodanig / dat sy hem ter rechter- en slinker-hand stoutelijk tot aan den middel toe na-traden / en in goede ordre naderende / hunne Musquetten losten / waar door een groote menichte François yfen quamen te sneuvelen / en doodelijk gequest te werden ; blijvende aldaar / nevens veele aansienlijke persoonen en Officieren, den Grave de Nogent, Veld-Marschalk, een man van groot beleyd en dapperheyt: maar het Esquadron , dat den Veld-Marschalk Wurts gelast was hem op de hielen te volgen / en alsoo den oever van de Reviere te besetten / bleef / 't zy uyt vreese / 't zy uyt verkeerd bevel of wanordre soo lang achter / dat de Franschen middeler-tijd gelegentheyt en vryheyt kregen / om ter zijden uyt te spatten / en de eynden van de rechter en slinker vleugel door te breken. Ten selven tijd had ook het Koninglijke Regiment Dragonders / self buyten bevel (reeds meer dan ter halver weg in de Reviere geset zijnde / en hittig ten aanval) van verre beginnen te schermutselen / en onophoudelijk vuur te geven ; te met raakte de overige Ruyterey aan den man / invoegen de kleyne macht der Hollanders de overgroote menichte der vyanden / onvermogens te wederstaan / eyndelijk den rugge keerden / werdende van de Franschen dapper gevolgt ; waar op het Nederlandsch Voet-volk geen heyl in haar voeten siende / om des vyands Ruyterye te ontkomen / en echter soo geweldigen vloet niet kunnende weder-houden / sich in de uyterste benauwtheyt vonden. Het deynsen der Nederlanders gaf de Franschen dubbele moed / invoegen dat de meeste Generaals-persoonen / selfs den Prince van Condé , Hertog van Longueville , en andere Grooten met haar Edellieden , Pagiens en Laqueyen haar onbeschroomt in de voortrop begaven / en soo dicht onder de Musquetten aan-naderden / dat den Prince van Condé, de hitte des Franschen Adels pogende te matigen / haar luyds keels toe riep: Mijn Heeren siet voor u , gy zijt op de eerste Chargie alle in lijfs gevaar , gy waagd u selve sonder voordeel , enz. en wederom / met den Degen in den vuyst / tot dicht by de Borstweering naderende / riep hy de Nederlanders toe / schiet niet , schiet niet , gy schelmen , of ik sal u alle doen ophangen ; waar op die van binnen begosten quartier te roepen : maar den Hertog van Longueville niet bequamelijk lettende op 't geene daar om-ging / drong met verscheydene Grooten en Edellieden langs hoe meer aan / om selfs in de Sterkte te komen / en nu een opening gevonden hebbende / door-stoot hy met sijn eygen hand den eersten Officier die hem tegen quam ; hebbende hy Hertog met de sijne (gelijk de Franschen seggen) door het afgrijselijk schreeuwen van weder-zijden / en het verwerd roepen van quartier, of om dat hy de Nederduytsche maniere van uyt-spreken kartier niet verstond / desen misslag begaan / en sich self en anderen om den hals geholpen ; want de Hollanders denkende / tegen krijgs gebruyk / boven het roepen van lijfs-genaa vermoord te sullen werden / dachten in dese wanhoop haar dood eerst duur genoeg betaald te setten ; gelijk sy dat (segt seker Fransch Schrijver) niet dan te gelukkig voor haar uyt-voerden / wanneer sy teffens los-brandende / meenigen Fransman het hittige bloed af-tapten : daar sneuvelde een overgroote menichte gemeene Soldaten / en meer Heeren en Adel als in menigen Veldslag ; en bleven op de plaatse dood / den gemelten Hertog de Longueville , de Messieurs de Guirry , Groot-meester van 's Konings Guarderoble , en d'Aubusson , den Marquis de Tassé , eygen Neef van den Marschalk de la Force, en den Grave de Theobon. Swaarlijk wierden ook aldaar gequetst / den Hertog de Coaslin , Monseigneur de Vivonne , den Prince de Marsyilac , den Grave de la Saulx , den Grave de Révél door den arm gestoken / en in de dye geschooten / Monseigneur de Termes, Ayde de Camp, de Roy, de Beringen Colonel / den Marquis de Beauveau, Brigadier van de Infanterye / de Montrevert , de Beaumont , de St. Arnoul , en nevens dese Monseigneur de Brouilly , die korts daar na aan sijn wonden stierf. Verscheydene andere Schrijvers hebben dese lijste geheel anders

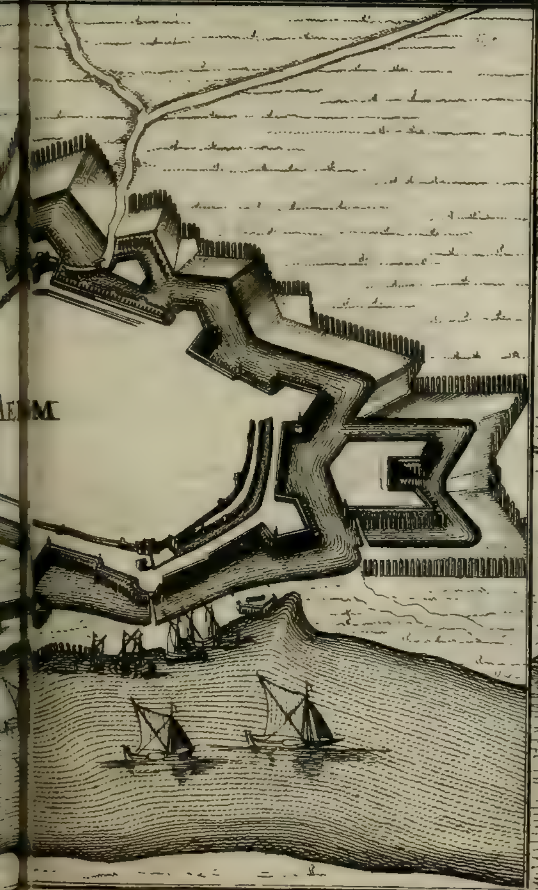

Yssel-oort

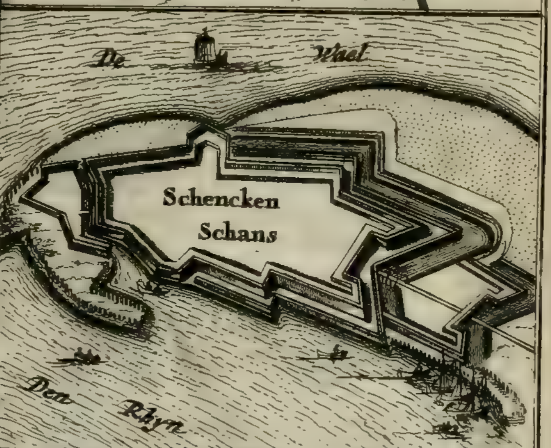

Tyel
De Waal

AER

Elburg
Zuyder

Den

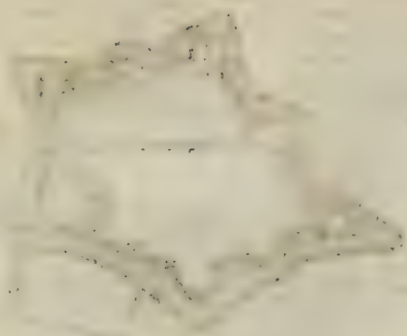

huys

Wageningen

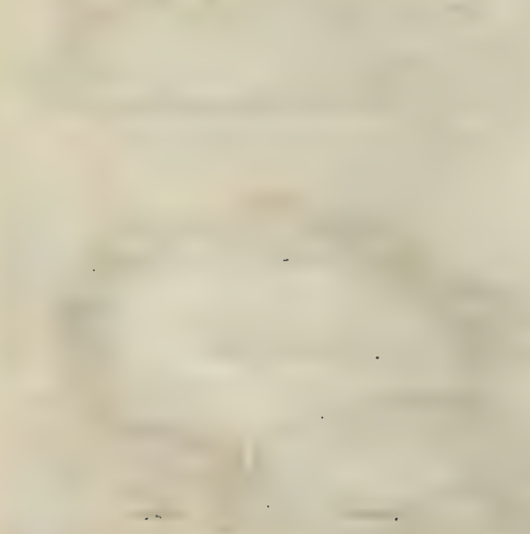
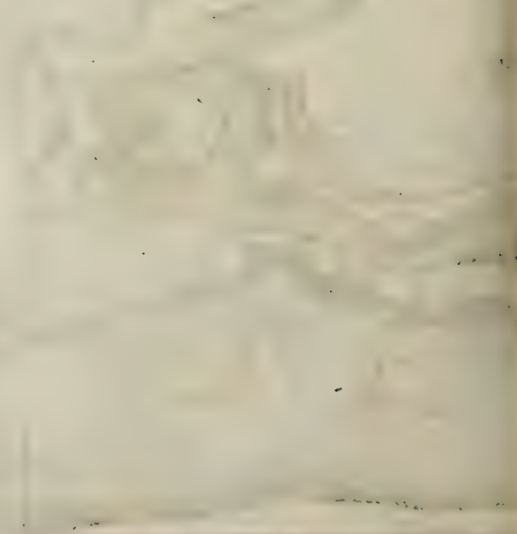

De Wael
Schencken
Schans
Den Rhyn

Harderwyck
Zuyder Zee

1672. Juny.

ders opgestelt: maar dese / welke ons de Franschen self ter hand hebben gestelt / sal buyten twijffel by onpartijdigen de geloofwaardigste moeten geacht werden / smertende haar tot op heden de dood van soo veel uytstekende mannen / maar boven al beklagen sy het quetsen van den Prince de Condé, als waar door sy opentlijk seggen haar tochten veracht te wesen / zijnde des Princen wonde (door het by-komen van eenige siekte) van soodanigen toestand / dat de Doctoren en Chirurgijns, genoegsaam tegen wil en dank / hem rieden sich stil te houden. De Franschen dan tot noch toe met soo weynig verlies soo veele Steden verovert / en hier in een oogenblik soo onthaalt geweest zijnde / vielen nu met een dolle woede op de Nederlanders aan / waar van meer als 300 mannen om 't leven geraakten / en een groot getal gevangen wierden; ongelukkig raakte ook in haar handen het Friesche Regiment van den Colonel Aylua, 't welk door den Heere Welderen, Gouverneur van Nimwegen, den Velt-Marschalk Wurts was toegesonden; als die wel wetende / hoe veel den Staat aan het bewaren van die Post by het Tolhuys / gelegen was / desen bystand had toe-geschikt / maar sy quam te laat: en wierd het gantsche Regiment deerlijk door de Franschen, meer dan 20 man tegen een uytmakende / in route geslagen; en tot by de Schanse Knodsenburg vervolgd / bekomende sy van dese ook een goet aantal gevangenen / doch niet soo veel als wel de Franschen in het begin voorgaven / en wel self in Nederland geloofd wierd / alsoo naderhant noch een goet aantal door eenige toepaden en ongebaande wegen ontvlucht / gelijk men die met hare wapenen en eenige bagagie / van Amsterdam na Friesland (want sy stonden op repartitie van die Provintie) heeft sien over-schepen. Seer groote voordeelen hadden de vyanden in het vermeesteren van dese Post / als die / behalven haar overtreffend getal / ook dat geluk hadden / dat in de Rivieres / mits de langwijlige droogte / soo weynig water was / dat de Ruyters maar omtrent twee / en ten hoogsten drie roeden ver behoefden over te swemmen; het overige konden zy / ten deele droog-voets / ten deele met een of twee voeten waters door-waden / in-voegen de Fransche Ruyterp met geheele Esquadrons teffens / en soo breed sy wilden / konden overkomen. Den Prince van Condé gaf voort het Tolhuys ten plunderinge over / alwaar de Franschen een goede buyt van veelderhande meubelen vonden / die aldaar / gelijk tot een versekerde plaatse / van rondsomme waren heene geschikt.

Het Tolhuys is een dikken Tooren of Casteel / hebbende tot sijne bescherminge alleenlijk sijn gracht en muur; maar sijne gelegentheyt maakt het seer sterk / als kunnende van daar met een musquet-schoot de overzijde van de Reviere bestreken werden / en den voor-by willende treffen. Hier op lagen hondert gecommandeerde Soldaten uyt het Guarnisoen van Schenken-Schans, die / voor sy de plaatse verlieten / noch twee-maal hun musquetten / en driemaal een stuk van 18 ponden ysers losten / waar door sy de Franschen soo lange op-hielden / tot dat sy sich met de vlucht van daar konden maken / werdende van den Grave de Guiche, die de Ruyterye gebood / dicht na-gejaagt. Waar na den Koning sijne troepen weder by-een bracht / en quamen die van den Hertog de Turenne dag en nacht van Rees afsakken / gelijk ook het Leger van den Prince de Condé, met macht de Schipbrugge / die men daags te vooren vervaardigt had / overtrok.

Wanneer nu aldus de vyand in de Betuwe gevallen was / stond de deure van het Vereenigde Nederland open / en de Franschen toonden dat sy daar nu den Meester waren / met plonderen en stroopen / gelijk ook op den 13. Juny het Stedeken Huyssen, niet verre van Aarnhem gelegen / en den Keurvorst van Brandenburg toe-behoorende / geplondert wierd. Turenne trok naar Aarnhem, en eenige van sijne troepen begaven sich tegen over de Schans Yssel-oort, op de Veluwe, niet verre van Aarnhem, alwaar de Franschen en de Staatschen dien naarmiddag over het water tegen malkander schooten: maar de Franschen geraakten des nachts over het water in de Veluwe. Hier op moest het Aarnhem gelden.

Huyssen geplondert.

Franschen komen in de Veluwe.

Naar dat den vyand des Sondags morgens / zijnde den tweeden Juny, de passagie over den Rijn geforceert / en in de Betuwe gekomen was / so zijn dien avont twee

Aarnhem belegert en gewonnen.

r duysent

1672. duysent Spaansche Ruyters te Aarnhem gearriveert / die de Magistraet van Aarnhem met broot / kaas en bier / heeft versien; voorts 's Lands Leger des Maandags opgebrooken zijnde / zijn de Heeren Gecommitteerden te Velde / dien dag omtrent de middag te Aarnhem gekomen.

Juny.

Waar van de Magistraat kennisse gekregen hebbende / zijn eenige uyt de selve versocht / die Heeren Gecommitteerdens te begroeten / en over verscheyde defecten van hare Stad te spreken / en der selver advijs in dese droevige constitutie van saken te vernemen: maar het is avont geworden eer die selve audientie konden bekomen; en wierd aen de selve in de audientie qualijk soo veel tijds gegunt / om haar nootdruft te konnen voordragen.

Des Maandags / omtrent den avont / quamen binnen Aarnhem twee Regimenten van de Colonellen Amama en Vrybergen, mede brengende eenige kleyne Veltstukjes / en eenige weynige Ammonitie; en waren doenmaals binnen de Stadt / boven die Regimenten, eenige weynige gedetacheerde Compagnien Soldaten / en Hollantsche Landsaten / als ook twee Compagnien paarden.

In de nacht / tusschen Maandag en Dingsdag / versochten die Heeren Gecommitteerdens te Velde / dat men de Poorte soude openen / om cito naar sijn Hoogheyt te gaan / het welk geschied is.

Des Dingsdags 's morgens / zijnde den 4. Juny, zijn de Franschen aan de Betuwsche zijde voor de Stad gekomen / en hebben haar geleyd achter het dijkje van de Koebrugge, naar des Stads Weert, en begonden met musquetten naar de Stad te schieten / en by het Hooft van de Rhijnbrugge met schoppen te arbeyden / om een Batterye op te werpen.

Daar op is terstont met Canon op den vyand geschooten / en de Burgerye en Militie op de Wal gebracht / de welke goeden yver tot defensie van de Stad betoonden.

De Magistraat vergadert zijnde / hebben geresolveert naar vermogen haar Stad te defendeeren; en dewijl het bestellen van de Wachten / en noodige voorsieninge tegens des vyands desseynen / beter door weynige / als door veel wil gedaan zijn / hebben geresolveert den Commandeur en die Colonellen te versoeken / om Krijgsraad te formeeren / daar by de Magistraat twee ofte drie uyt den hare souden voegen / om alle noodwendige ordres te stellen / gelijk ook geschied is.

Ondertusschen oordeelden de Hooft-Officieren van de Militie, niet volks genoeg te hebben om de Buyten-werken en Contrescharpen, de welke ook in geen behoorlijke defensie waren / te konnen besetten / soo dat alle het volk op de Wallen geleyd / en van de Wallen / soo met Canon als Musquetten / yverig schooten / en het maken van de Batterye aan het Hooft van de Rhijn-brugge, den vyand met schieten genoegsaam belet wierd / de welke ook geduurig met Musquetten op de Stad schooten / en eenige Burgers en Soldaten quetste.

Des avonts / tusschen vijf of ses uuren / blies een Trompetter van den vyant Appél, en versocht binnen gelaten te worden / waar op de Magistraat en de militaire Officieren op het Raadhuys vergaderden / en wierde geaccordeert dat men den Trompetter in de Stad soude laten komen / de welke van de Poort blindelings tot op het Raadhuys geleyd zijnde / seyde / door de Heer Mareschal de Turenne gesonden te zijn / om de Stad in den naam van den Koning van Vrankrijk op te eyschen / ende te seggen dat de Koning / indien men sig vrywillig over-gaf / goede en favorable conditien accordeeren / en in geval van resistentie / de Burgeren hard tracteeren soude.

De militaire Officieren adviseerden / dat men den Trompetter / sonder antwoord te geven / behoorde te rugge af te vaardigen / en de Magistraat verklaarde daar op / buyten kennisse en advijs van de Gemeente en Hopluyden niet te kunnen resolveeren / en wierd daarom aan den Trompetter antwoord gegeven / dat men des anderen daags 's morgens / omtrent vijf uuren / de Resolutie van de Burgery soude bekent maken; waar mede den Trompetter gedimitteert / en uyt de Stad geleyd is.

De Gemeente vergadert / en de op-eyschinge bekent gemaakt zijnde / versochten eerst te weten den toestand van het Magazijn; waar op de Commijs, tot de openinge versocht zijnde / seyde dat het Magazijn wel met pulver en verscheyde Canon-koegels versien

1672. Juny. versien was / maar dat de Koegels tot het Canon van 12 en 16 pont (waar van een goed gedeelte was) seer schaars was / en indien soo veel Lonten alle daag noodig waren / gelijk als dien dag afgehaalt waren / dat men als dan qualijk drie dagen daar mede soude konnen toe-komen: ook was waar / dat geduurig meel en brood naar het Leger aan den Yssel gebracht / en des Sondags al het brood by de Bakkers te bekomen / tot negen duysent pond / aan de Spaansche Ruytery uytgedeelt / en over sulks groote schaarsheyt van brood en meel in de Stad was / en dat de Meulens / buyten de Stad / terstont van den vyand benomen / en de Windmeulen / die de Magistraat van een Eek tot een Koorn-meulen hadde doen maken / lam geschooten konde werden; en dat de eene Meulen in de Stad niet genoeg was / om de Burgerye en Militie met meel te voorsien / daar op de Gemeente vermeende / dewijl geen apparentie van ontset was / beter te wesen by tyds tot hare behoudenis een goede Capitulatie te maken / als naar twee of drie dagen defensie / de Stad in een bloed-bad te stellen.

Waar na de Magistraat twee Gecommitteerdens gesonden heeft aan de militaire Officieren, de welke in de Herberge den Arent by malkanderen waren / om sulks bekent te maken / en de redenen voor te dragen / de welke de Magistraat en de Gemeente tot het nemen van soodanige resolutie bewogen hadden; het welk de Officieren gehoort hebbende / seyden daar in niet te konnen consenteeren / maar versochten die Gecommitteerdens dat sy wilden resolveeren haar Stad te defendeeren / en de Magistraat tot die selve resolutie te bewegen / gelijk die Gecommitteerdens aan-namen: en is daar op by de Magistraat geresolveert den Trompetter aan te seggen / haar Stad niet te kunnen overgeven; en is een Ruyter naar sijn Hoogheyt gesonden / om den staat van de Stad bekent te maken / en spoedige assistentie te versoeken; en zijn doenmaals in den morgenstont een meenigte van allerley soorten van Vrouwen op de been gekomen / waar onder sich veele groote Jongens mengden / roepende om het overgeven van de Stad.

Den 5. Juny, omtrent acht of negen uren / is den Trompetter weder gekomen / en overmits de militaire Officieren weygerden van de Wallen te gaan / is de Magistraat naar het Rhijnpoortse-Bolwerk gegaan / om met de selve te spreken / en wierde den Trompetter binnen gelaten / en in een huys omtrent de selve Poort gebracht / en korts daar na met een afslagig antwoord weder na buyten gesonden.

En wierde doenmaals het tumult en geraas van de Vrouwen en ander Geboefte soo groot / dat eenige met steenen naar de Magistraat en Officiers begonden te smyten / soo dat de Magistraat niet naar het Stadshuys of hare huysen dorsten gaan: maar de Ruyters wierden gecommandeert om op te sitten / en de Wyven van de straten te jagen.

Terwyl men daar na wachte / quam de Ruyter / na sijn Hoogheyt afgesonden, weder voor de Poorte / den welken ingelaten zijnde / wierd belast tegen niemant te spreken: en op het voornoemde Bolwerk gebracht / seyde dat het Leger al verder naar Holland geavanceert was: maar hem werde belast te seggen / dat sijn Hoogheyt belooft hadde / de Stad te willen ontsetten.

Het welk onder de Burgery en Militie uytgestroyt zijnde / begonde de couragie weder te wakkeren / en wierde met eenen nieuwen yver op den vyand met Canon en Musquetten dapper gechargeert / en doenmaals den Marquis de Plessis dood geschooten / en gelijk de luyden seggen / die aan de Betuwsche zyde waren / wierden veel Franschen gequetst en gedood.

Omtrent de middag begonden de Franschen beneden de Stad / omtrent Hulkesteyn, een Schipbrugge te slaan / en setten sich met Schuyten over / haar versamelende in de Schuur van Secretaris Versteeg, het welk van eenige uyt de Magistraat van de Wallen gesien wordende / versochten van de Commandeur en Colonels, eenig volk uyt te senden / om het overkomen en maken van de Brugge te beletten / gelijk tot dien eynde omtrent hondert man uyt de Militie daar toe gecommandeert wierden / waar tot sich ruym soo veel vrywillige Burgers voegden / de welke met een kleyn Velt-stukje daar na toe marcheerden / en op die gene / die in de voornoemde Schuur waren / soo dapper vuur gaven / dat de Franschen de Schuur begonden te verlaten / en weder na den

1672. Rhijn te loopen; en souden daar in met hoope van goed succes hebben gecontinueert/ ten ware seker Ritmeester / het Veld ontdekt hebbende / seyde / dat achter den Berg verscheyde Regimenten Fransche Ruytery stonden / die by den Doreweert den Rhijn waren gepasseert / dewelke haar evenwel eerst een uur of drie daar naar openbaarden. Die troep weder binnen komende / wierden veel huysen buyten den Rhijn en St. Jans Poort aan brand gesteken / waar door een op-loop van de wijven en veele groote jongens quam / en de luyden / die haar huysen branden / sich daar by voegden / en souden den selven Ritmeester voor-geroert / die sy seyden last tot het branden gegeven hadde / vermoort hebben / indien de Magistraat hem uyt der selver handen niet hadde verlost.

Juny. Omtrent ses of seven uuren vertoonden sich verscheyde Regimenten Fransche Ruytery op den Sand-berg, aan de Velusche zijde/ en vermeynde de Burgery in 't begin dat het sijn Hoogheyts volk was/ tot haar ontset komende: maar doe sy vernamen dat het Fransche waren / en aan het ontset begonden te twijffelen / begon veelen de moed te ontvallen / en vraagden geduurig aan de Officiers en Magistraat, over de Wal gaande / of het ook waar was / dat sijn Hoogheyt tot haar ontset quam? die dan op het beste wierden aan-gemoedigt / en hebben doenmaals veel van de Hollandsche Landzaten haar van de Wal geretireert.

Tegen den avond quam de Trompetter de Stad voor de derde reys op-eyschen / en dewijl de Franschen mede over den Rijn in de Veluwe gekomen waren / en wegen de heggen en boomen van de Hoven / op de Grachten konden logeeren / en dat alle hoop van ontset verdween / dat de Lonten seer na waren geconsumeert / en weynig voorraat van Meel was / en dat de Stad/ wegen verscheyde gebreken in de Fortificatie, niet te defendeeren was / soo heeft de Magistraat geresolveert yemand uyt te zenden / om een goede Capitulatie te bekomen; waar by de Officieren van de Militie een uyt den haren hebben gevoegt / de welke een geheele nacht in het quartier van den Heer Mareschal de Turenne op-gehouden wierden.

Doe den dag van den 16. Junij begonde te lichten / sag men dat de Franschen met haar Werken geavanceert waren tot op de kant van de drooge Gracht tegen de hooge Muur / en ruym midden in de Haven/ doenmaals droog zijnde.

Des morgens quamen de uyt-gezondene weder binnen / vergeselschapt met een Fransch Colonel / en verhaalden dat den Heer Mareschal de Turenne haar hadde gerenvoyeert aan den Koning tot Lathum zijnde / en dien Colonel haar mede hadde gegeven om haar te conduiseeren.

Waar op den Richter, en twee uyt de Magistraat, mitsgaders een Colonel van de Militie, naar Lathum reden / om de Stad op redelijke conditien over te geven; dewelke door de leegte van den Yssel gekomen zijnde/ vernamen een groote menichte van Militie, die tot versterking van de belegeraars naar Aarnhem marcheerden/ om de Stad (soo den Marquis de Louvois seyde) te bestormen / indien deselve niet gecapituleert hadde.

Omtrent den middag quam den Heer Marquis de Louvois met verscheyde Troupen te paard en te voet binnen de Stad / en stonden de Militie en Hollandsche Landzaten al-te-samen op de Markt / aan de welke den selven Marquis belaste de Wapenen neer te leggen / en als gevangenen van oorlog in de Kerk te gaan; edoch wierden de Officiers in een uur of drie daar na uyt de Kerk in de Herberg den Arend gebracht / en aldaar bewaard.

Daar na quam de Graaf van Guiche de Magistraat en Burgeren / uyt de naam van den Koning/ aan-seggen / dat sijn Majesteyt haar en alle bedienden van haar Stad continueerde in haar bedieninge/ en de Burgery met alle sachtigheyt soude handelen; het welk, naderhand door den Heer Mareschal de Turenne geconfirmeert wierde / en by den Koning volgens capitulatie, by Mr. de Louvois ondertekent / te sien is.

Arti-

1672. Articles demandées par ceux de la Ville d'Arnhem, & accordées par sa Majesté tres-Chrestienne a la mesme ville. 1672.

Juny. Juny.

1. *La liberté de conscience.*

1. *Accordé avec la mesmes liberté qu'ils avoyent durant qu'ils estoyent sous la domination des estats Generaux.*

2. *Libre exercice de la religion reformée dans les Eglises de cette ville par les presents Pasteurs qui sont a cette heure en charge.*

2. *Accordé dans toutes les Eglises qu'ils ont eues jusques a present excepté la grande Eglise qui demeurera aux Catholiques.*

3. *Possession & jouissance de tous les biens en la façon qu'on les possede en ce Quartier de Veluwe & touts autres endroits que sa Majesté tres Chrestienne a desja subjugue par ses armes ou subjugera encor a l'advenir.*

3. *Accordé.*

4. *La Conservation du Regime du Magistrat avec leurs supposts & autres Officiers en fonction durant leurs vie, & que leurs successeurs soyent naturels & succedent a la maniere qu'auparavant.*

4. *Accordé en la mesme forme dont ils ont jouy lors qu'ils estoyent sous la domination des estats Generaux.*

5. *Maintien & conservation des droicts, privileges, coustumes, & des Colleges de la Chancelerie, de Chambre des comptes, avec toutes leurs chartres & autres dependences, en conformité des privileges des Anciens Ducqs & l'Empereur Charles cinquiéme de tres glorieuse memoire.*

5. *Accordé pour touts ceux dont ils ont jouy pendant la domination des Estats Generaux.*

6. *Que toutes les obligations sur les domaines, les Quartiers de Gueldre de la ville d'Aarnhem, & des particuliers par çy devant passées & données, comme aussi les autres actions & pretensions legitimes soyent tenues valables, comme aussi les copies authentiques des obligations & autres chartres, lesquelles par la fuite & transport des meubles de quelques uns pourroyent estre perdus.*

6. *Accordé en faveur de tout ceux qui demeureront sous la domination du Roy & non d'autres.*

7. *Que tous ceux qui ont envie de partir d'icy pourront vendre leur terres & biens.*

7. *Non, mais permission de revenir a touts ceux qui le desireront.*

8. *Qu'il sera permis a ceux qui veulent demeurer de rappeller leur femmes enfans & meubles.*

8. *Accordé.*

9. *Et qui seront partis ayent la liberté de revenir.*

9. *Accordé.*

10. *Que cette ville & leurs citoyens ne seront pas accables par trop grande quantité de milice, & que ceux qui y tiendront Guarnison payent les louages de leurs Logis sans que les Bourgois ou citoyens soyent obligez de les sustenter de boire & vivres.*

10. *Que sa Majesté n'y mettra que la Guarnison necessaire pour la conservation de la place la quelle ne sera en charge aux habitans que pour les simples logements.*

Faict au camp de Lathum, au Jeudy 16. Juin 1672.

Voorwaarden versocht door die van de Stad Aarnhem, en door sijn Alder-Christelijkste Majesteyt de selve toe-gestaan.

1. VRyheyt van gewisse.

1. TOe-gestaan met de selve vryheyt diese hebben gehad, terwijl sy onder de Staten Generaal gestaan hebben.

1672. Juny.

2. Vrye oeffeninge van de Gereformeerde Religie in de Kerken van dese Stad, door de selve Leeraren die sy tegenwoordig in dienst hebben.

2. Toe-gestaan in alle die Kerken, diese tot noch toe hebben gehad, behalven de groote Kerk, die voor de Catholijken moet blijven.

3. Besittinge en gebruyk van al de goederen, op sulk een wijse als men die besit in dit quartier van de Veluwe, en alle andere plaatsen, die sijn Christelijke Majesteyt door sijn Wapenen heeft gedwongen, en noch sal mogen dwingen.

3. Toe-gestaan.

4. De bewaring van de heersching der Overigheyt met hun Suppoosten en andere Officieren in de bedieninge, geduurende hun leven, en dat hunne na-volgers sullen zijn natureel, en op de selve wijse op-volgen als vooren.

4. Toe-gestaan in de selve forme, gelijk sy die onder de Staten Generaal hebben genooten.

5 Maintenue en bewaringe van hunne Rechten, Privilegien, Costuymen, en van de Collegien en Cancelaryen, de Reken-kamer met alle hun Chartres, en andere dependencie, in conformiteyt van de oude privilegien van Keyser Karel de vijfde, van glorieuser gedachtenisse.

5. Toe-gestaan op de selve wijse als boven.

6. Dat al de Obligatien op de Domainen het quartier van Gelder wegen de Stad Aarnhem, en van particulieren &c. als ook alle acten en wettige pretentien, als mede Copie authentijke van Obligatien en andere Papieren, die door de vlucht en het vervoeren der Meublen souden mogen verlooren zijn, voor vallabel sullen gehouden worden.

6. Geaccordeert in faveur van alle die onder de heerschappye van den Koning woonen, en geen andere.

7. Dat die gene, die willen vertrekken, hunne landen en goederen sullen mogen verkoopen.

7. Neen: maar verlof om weder te komen voor die begeeren.

8. Dat het yeder sal toe-gelaten zijn, willende blijven, hun vrouwen, kinderen en goederen weder te ontbieden.

8. Toe-gestaan.

9. Dat, die vertrokken zijn, de vryheyt hebben om weder te komen.

9. Toe-gestaan.

10. Dat de Stad en haar Inwoonders niet met al te veel Krijgs-volk sal worden overladen, en die gene, die daar Guarnisoen in hebben, de huur van hun huysinge sullen betalen, sonder dat de Burgers sullen gehouden zijn hen drinken en eten te beschaffen.

10. Sijn Majesteyt sal daar in niet leggen, als het geen dat tot bewaringe van de Stad noodig is, die de Inwoonders tot geen last sullen zijn, als alleen voor hun bloote Logement.

Gedaan in het Leger van Latkum, Donderdag den 16. Junij 1672.

Dan hoedanig het selve naar-gekomen is, geven de volgende staaltjes genoegsame proeve en getuygenis:

Want de Papisten hebben soo lange gearbeyd, dat de gevangens uyt de groote Kerk ten deele in St. Jans Kerk, en ten deele op de Kaats-baan van het Princen-Hof gebracht zijnde, deselve Kerk door den Cardinaal de Bouil-

1672. Bouillon ingewijd / en den Gereformeerden ontnomen is; en als naar eenige dagen door onbedachtsaamheyt een arme vrouw op het selve Kerk-hof begraven wierd / wilde de Luyten. van den Koning de Magistraat daar over zwaarlijk straffen/en belaste dat men het lichaam op-graven / en buyten de Poort onbegraven wech smijten soude; edoch wierde door den Commissaris Metheleth bemiddelt / dat het selve lichaam aldaar bleef leggen.

Juny.

Doe was voor de Gereformeerden niet overig als de Broeren Kerk: en om de selve mede vruchteloos te maken / leyden de Franschen de selve vol Meel; soo dat (niet-tegenstaande de Koning by de capitulatie aan de Gereformeerden belooft hadde alle de Kerken / uyt-genomen de groote Kerk) de selve eenigen tijd van alle de Kerken berooft zijn geweest / hebbende daar na met groote moeyte de Broeren Kerk van het Meel gesuyvert.

En niet-tegenstaande het platte Land geheel gedevasteert, het Koorn geruineert, en de bestialen de Huys-luyden af-genomen waren / soo heeft den Intendant Robert voor de Guarnisoenen des Konings van de Provintie van Gelderland geëyscht menichte van Koorn / Beesten en Bier / of in plaats van de selve / geld; als voor de drie maanden van Augustus / September en October negentig duysend vijf honderd en tien Rijksdaalders: constringeerende de Magistraten, en andere van de voornaamste persoonen in de Steden Nimwegen, Zutphen en Aarnhem, om sich voor die andere Steden en Dorpen in een yeders quartier te verbinden met hare onderteykeninge / de selvige door Soldaten daar voor executeerende; waar na een yeder Stad en Plaatse in 't particulier sijn contingent toe-gezonden zijnde / soo heeft de Stad van Aarnhem, behalven veel andere kosten tot onderhoud van haar Guarnisoen / moeten op-brengen voor die twee volgende maanden November en December negen duysend een-en-tseventig gulden drie stuyvers; voorts voor de maand Januarij des jaars 1673. twaalf duysend guldens, als mede voor de maand Februarij gelijke somme / en soo vervolgens / doch met eenige vermindering op de iterative klachten van armoede en onvermogentheyt; behalven dat menigvuldige harde en tyrannycque exaction aan de Inwoonders der selver Stad gepleegt zijn / soo dat verscheyden het hebben moeten ontvluchten. Aldus geraakte Aarnhem mede in der Franschen geweld.

Op den 15. Juny, des avonts ten acht uuren / quam Turenne selfs voor de Schans Knodsenburg, daar sich al voor-heen eenige van sijne Troepen hadden vertoont. Dit is een Vestinge van redelijke sterkte / eertijts door Prins Maurits aan de kant van de Waal-stroom, recht tegen over Nimwegen, tot het benauwen en dwingen van de Stad gebouwt / en nu weder dienstig om ons op een nieuw te quellen. Wy sullen de omstandigheden van dit beleg / en het overgeven van de plaats / gelijk het selve by den Commandant aangetekent is / aldus verhalen:

Na dat de Franschen op Sondag / den 12. Juny, over den Rijn-stroom in de Betuwe waren gekomen / onder het Tolhuys, soo zijn sy 's anderen daags op Maandag / zijnde den 13. Juny, omtrent den avont / by Knodsenburg gekomen / om het selve te recognosceeren / met een troep van omtrent 500 mannen / soo Dragonders als andere Ruyterye / passeerende binnen scheuts omtrent den Meulen / aan 't Huys van Deellen: Waar op by die van binnen geschooten zijnde / soo zijn de selve met verlies van twee Paarden geretireert / en achter-gebleven / tot den navolgenden Dingsdag 's morgens / zijnde den 14. Juny, als wanneer drie schooten op de Brantwacht / by die van de Stad gestelt / gedaan hebbende / wederom retireerden / tot dat op Woensdag volgende / zijnde den 15. dito, tegens den avont omtrent 8 uuren / van Aarnhem, onder het beleyt van den Mareschal de Turenne, en de Luytenant Generaal Foulcault, aan de West en Oost-zijde van 't Fort gekomen zijn. Aan 't eerste quam Foulcault, en aan 't laatste Comte de Lovigni, Broeder van Comte de Guiche, recht daar de Dammen hadden gelegen. Hier op wierd straks Krijgs-Raad gehouden / en malkanderen met handtastinge belooft de Schans ten uytersten te defendeeren / en indien overweldigt wierden / sich by de Kruyt-Tooren te retireeren / en de selve dan in brand te steken. Op den aankomenden vyand wierd ondertusschen van verre gecanonneert / en dicht by-komende / een sterke salvo van Musquetten gedaan.

Verhaal van 't gene gepasseert is, in of omtrent het Beleg van Knodsenburg.

Doch

1672. Doch dit niet tegenstaande/ zijn sy furieuselijk aan het Oost-eynde / met groot gekrijs/ op het halve Bolwerk aangekomen / maar
Juny. van de onse met het Geschut/ met cardoesen geladen/ Musquetten en Granaden/ soo onthaalt / dat tusschen 11 en 12 uuren genootsaakt waren haar te begraven / beginnende het selve van de voet van de Gracht te ruggewaarts / door Schaatsen-Weyde, na de Grift-dijk : Werdende ondertusschen de Gracht by de Luytenant Colonel van Lovigni gepeylt / en bevonden (gelijk naderhant selfs raporteerde) omtrent 3 voet diep. Sy nu ondertusschen weder na de Gracht avanceerende / en wy continueel schietende/ soo is den dag aangebroken / als wanneer den vyand veel furieusder begost te schieten/ en het halve Bolwerk te ruineeren / soo dat/ door de slechtheyt van Schanskorven/ geen Canonnier meer by 't Canon kost geduuren ; zijnde op dien tijt op 't selfde Bolwerk een Kanonnier en twee Matroosen dood gebleven : waar over eyndelijk genootsaakt waren het Geschut van die Kat af te trekken / van meeninge 't selfde te laten sinken / om soo door een opening in de Borstweering des vyants Approches te ruineeren : doch dit wierd niet geheel volbracht / door foute van den Trommelslager / waar van hier na sullen spreken. Aan de West-zijde van de Schans hadden sich de vyanden / onder den Dijk gekomen zijnde / in den selfden geretrencheert / de aarde na de Gracht overwerpende / en op Krayewalt een Baterye van 6 Cartouwen tegens ons beginnen op te werpen ; doch is niet gebruykt als na Capitulatie, en dat tegens de Stadt : Tusschen dit heb ik 's morgens omtrent ten drie uuren in stilte / om mijn Volk niet te discourageeren / mijnen Capiteyn des Armes, Peter Telissen, over de Wal / door de Gracht / over de Waalstroom swemmende/ met een Brief/ door den Majoor opgestelt / aan den Luytenant Generaal Welderen gestuurt ; waar in den toestant van 't Fort te kennen gaf / als dat de vermoeyde en afgematte Soldaten, welkers getal niet boven 330 was, (*Nota*, dat de gecommandeerde Volkeren, in plaats van 120, maar 86 waren, &c.) moesten ontset worden, door dien haar borsten, door continueel schieten soodanig geswollen waren, dat het Musquet niet langer kosten roeren of lijden, als hebbende elk ten minsten 9 of 10 maal haar Bandeliers gelost, zijnde voor elk 120 schooten : Vorder dat daar gebrek was aan Musquet-koegels en Schroot, ook sodanig, dat qualijk driemaal meer kosten afschieten : Edoch hier op niets volgende / heb driemaal / volgens afspraak met brandende Fakkels op een Piek stekende / gesеynt: Korts hier naar / ik op het Tenaille zijnde / heb een Trom hooren een appell doen by 't Secreet, waar naar toe gaande / ben ontmoet van de Luytenant van Capiteyn Selts, welke my vraagde / oft mijn order was of niet ? Antwoorde hier niets van te weten ; met eenen vragende / waar is den Schelm ? Daar op Capiteyn Selts seyde / dat hy de Trom aan stukken geslagen had / en den Tamboer was ontlopen in een Sargeants Brak : daar na toe gaande / en hem met een arm daar uyt rukkende / heb een Pistool op hem gelost / in meening hem doot te schieten: hy daar op ook neder-vallende / veynsende sich doot te zijn / doch bevonden hem maar een weynig beseert. Onder desen staken de Soldaten haar hoeden om hoog / en riepen quartier : waar op de Franschen uyt-komende / riepen *bon quartier*, of goet quartier. Ik ondertusschen / met de bywesende Officieren / deden ons best om 't Volk weer in haar devoir te stellen / doch te vergeefs ; soo dat gedwongen naar 't Oost-half-Bolwerk gingen / waar Comte de Lovigni uyt-komende / vraagde / *Messieurs, que voules vous ?* dat is / Mijn Heeren, wat wilt gy lieden ? Waar op antwoorde / dit door een Tamboer geschied te zijn. Ondertusschen de Soldaten quartier roepende / seyde den voornoemden Comte de Lovigni, dat Turenne daar by was / met welke men seer goede conditien soude konnen maken / presenteerende in ostagie, twee Officiers / een Capiteyn / en een Luytenant / daar in-gelaten wesende / wierden 2 van de onse uyt-gestuurt / namentlijk / Capiteyn Wagenaar, en mijn Luytenant Alendorp : welke gekomen zijnde by Foulcault, gevraagt wierden of capituleeren wilden ? antwoorden / Dat dese disordre by een Tamboer ontstaan zijnde, sy echter wilden capituleeren, indien goede conditien konde bekomen. Daar op hy seyde / dat by Turenne kosten gaan, waar ook een Ruyter na toe sonden / doch wierd niet gevonden.
Foulcault

CAREL RABENHAUPT *Baron van Sucha, Erfheer in Lichtenbergh en Fremesnich, Heere tot Grumbach, Generael Lieut.^t en Gouverneur van Groeningen en Ommelanden Coll. over een Regim.^t Infanterie Cast. van Coeverden en Dross.^t van 't Graefschap Drenthe*

C. Hag sculp.

1672. Foulcault vraagde doe vorder / of gelijk te Aarnhem Prisonniers de Guerre, of Krijgs-
Juny. gevangen wilden zijn? Op welk antwoorden / dat sich liever in de lucht wilden laten springen, als sich so op te geven. Doe seyde hy / schrijft dan eenige conditien; 't welk Wagenaar dede: en daar mede binnen geweest zijnde / wierden na Turenne gestuurt / doch vonden dien niet. Waar op wederom wierd gesegt / dat conditien souden schrijven; als wanneer sy de eygenste copieerende / daar by deden het aftrekken van 't Geschut; edoch dit lieten de Franschen uyt haar Copye uyt / is dan geaccordeert na woorden en weerwoorden / dit volgende:

Willende antwoorden op de vraag aan ons geschied door den Heer *Verschoor*, Capiteyn Gouverneur van Knodsenburg, soo hebben wy hem geaccordeert dese volgende Articulen: Te weten, dat hy sal uyttrekken van de voornoemde Plaats met volle Wapenen en Bagagie, Kogels in de mond, brandende Lonten, slaande Trommen, en vliegende Vaandels, om te trekken met paspoort en geley na Groeningen, door de kortste weg, te weten, op desen eersten dag na Aarnhem, (indien onder ons gebied is) en van Aarnhem na Groeningen.

In de Trenchee (of Sterk-begravinge) voor Knodsenburg, den 16. Juny, op den middag, 1672. ondertekent

DE FOULCAULT.

Hier op sijn wy uytgetrokken vier Compagnien, de mijne / Capiteyn Welderen, Selts, Wagenaar, en Luytenant Hachin, met het gecommandeerde Volk / onder het geley van 100 Fransche Curassiers, tot by Elden, alwaar door ordre van Turenne, dien avont / en Vrydags volgende / zijn opgehouden / en hebben den volgenden dag het Leger moeten volgen / tot by 't Tolhuys, alwaar bleven 's nachts tot Sondags na de middag / als wanneer de Brug geslagen zijnde / daar over gemarcheert zijn na Coeverden, onder 't geley van Turennes Trompetter / en soo vervolgens overgegevene route / gekomen den 26. Juny tot Groeningen.

Weg, welke houden sullen 300 Hollandsche Soldaten, getrokken uyt het Fort Knodsenburg, om te gaan op Groeningen.

Vertrekkende van Schenken-Schans, sullen aandoen 's Heerenberg, en gaan rusten tot Deutecom, daar na te Borkeloo, te Almelo, op den Hardenberg, tot Coeverden, en van daar door de kortste weg op Groeningen. 1672. Juny.

Gemaakt in 't Leger voor 't Fort Schenk, den 19. Juny, 1672.

Onderstond

TURENNE.

Na dat nu den 26. tot Groeningen waren gekomen / heb straks den voornoemden Tamboer aangeklaagt / en de selve is daar op uyt ordre van de Luytenant Generaal deser Provintie, Rabenhaubt, in apprehensie genomen / en ge-examineert zijnde / gecondemneert tot de galg, dat'er de dood na volgt.

In ons Fort zijn dood gebleven 6 of 7 man / 2 Canonniers / 2 Matrosen / en 2 Soldaten / en 5 of 6 gequetsten.

Van de Fransche zijde souden / na 't seggen van Comte de Lovigni, gebleven zijn / soo dooden als gequetsten / van sijn Regiment 700 Soldaten / en 34 Officieren. En is ons naderhant verhaalt van haar-lieden / dat in alles wel by de 1400 of 1500 souden gebleven zijn: Altijt hebben gesept / voor geen plaats soo veel verlooren te hebben.

Dit verklaren met Eede dese navolgende:

P. Verschoor, Capiteyn Commandant.
H. Wagenaar, Capiteyn.
J. F. van Alendorp, Luytenant van Verschoor.
J. F. Hachin, Luytenant van 't gecommandeerde Volk.
V. Minningen, Luytenant van Welderen.
C. van Hasselt, Luytenant van Selts.
L. de Besche, Luytenant van Wagenaar.
G. van Mourik, Vaandrich van Verschoor.
C. van Lidt de Jeude, Vaandrich van Welderen.
H. Beekman, Vaandrich van Selts.
G. Houfts, Vaandrich van Wagenaar, absent.
Peter van Colenberg, Wachtmeester.

Turenne zand voort op den 16. en 17. Juny verscheyden van sijn troepen naar Thiel,

1672. welke plaats sich aanstonds over-gaf/ en Sauvegarden in-nam. Sy hadden op het aan-komen van den vyand in den Raad besloten Gecommitteerden naar sijn Hoogheyt te zenden/ en die den slechten staat van hunne Stad (als zijnde sonder Guarnisoen/ met drooge Grachten) voor te dragen/ en bystand te versoeken; en te gelijk op eenen tijd Conditien beraamt/ die men van den Koning sou sien te bedingen/ en vervolgens op het aan-manen van die van Buuren, of van Kuylenburg, die mede Sauvegarden hadden in-genomen/ aanstonds boden naar Turenne gezonden/ om mede Sauvegarde te verkrijgen/ sonder te wachten op de versochte bystand van sijn Hoogheyt. Dese Sauvegarde wierd hen in dese generale en algemeene termen gegeven: dat hy Hertog als Generaal verbood, alle sijne onderhebbende Bevelhebberen en Soldaten, eenige rooving of schade de Stad of Inwoonders van Tiel aan te doen, gevende tot versekeringe van de selve mede twee persoonen, om hen het effect hier van te doen hebben, die men yeder tien guldens daags sou hebben te geven. Die ook daar eenigen tijd verbleven/ tot dat de Hertog selve/ naar dat de Schantsen de Voorn en St. Andries verovert waren/ daar selfs quam/ die daar dertig Switsers met een Luytenant, en weynig tijds daar na noch omtrent festig Franschen liet.

Jany. Tiel versoekt en verkrijgt Sauvegarde.

De Schansen de Voorn en St. Andries ingenomen.

't Verlies van Schenkeschans.

Turenne quam op den 16. Junij voor die vaste en beroemde sterkte Schenkenschans, die altoos voor de sleutel van ons Nederland is gehouden geworden/ leggende op de punt van de Betuwe, daar sich voor de eerste maal den Rhijn in tweën verdeeld/ van welke d'eene arm voor-by Nimwegen nederwaarts/ en d'andere naar het Tolhuys en Aarnhem loopt/ behoudende als noch haren ouden naam; welke plaats voor heen door onachtsaamheyt verlooren zijnde/ sijn Hoogheyt Prins Fredrik Hendrik soo veel tijds gekost heeft/ eer hy het Land weder daar mede konde versorgen/ sluyten en verseekeren. Dese Vestinge was als doe voorsien met een Guarnisoen van 15 Compagnien/ en behoorlijke versorginge/ genoegsaam/ soo men meende/ om een goeden harden stoot uyt te staan: maar sy konde het geen twee dagen/ ik zwijge soo veel maanden of weken/ houden; dank heb de snoodheyt van een Gouverneur/ wiens Naam alle eerlijke gedachtenisse onwaardig/ en die tot sijn geluk in het beleg van Coeverden gebleven is. Het Guarnisoen heeft sich over dese overgabe op dese wijse gesocht te verschoonen.

1672. Juny.

Dewijl Schenkeschans niet alleen een plaats is in dese Landen van groote reputatie/ maar ook by veele Uytheemsche seer considerabel word geschat/ om dat Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. de selve niet dan na een negen-maandig Beleg verroverde; soo sal dit lichtelijk veele moveeren haar gedachten hier over werk te geven/ sonder den tegenwoordigen staat en gelegentheyt van de voorsz. Schans te considereeren/ nemende enkelijk reflexie op der selver eer-gewesene situatie/ en derhalven lichtelijk sullen oordeelen/ haar defentie nu gelijk doenmaals behoorde geweest te zijn.

Maar ten eynde een yegelijk/ wie het ook soude mogen zijn/ het spoor van reden niet te buyten trede/ bid ik/ voor men oordeele/ te willen considereeren/ dat/ ten tijde Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. gemelte Schans belegerd hield/ de land-zijde/ zijnde een dijk tusschen Waal en Rijn gelegen/ aan welke zijde de Schans alleen maar t'approcheeren was/ maar drie of vier voeten breette had/ beneffens dat dito Schans van dag tot dag door een considerable Spaansche Armade/ ten dien tijde aan de zijde van 't Spuy gecampeert leggende/ met vivres en volk gesecondeert wierde; daar nu ter contrarie de Land-zijde voornoemt/ door 't weynig water/ en 't verlies van de Schans haar rechter arm/ te weten den Rhijn, meer dan honderd roeden wijd geworden was.

Schenkeschans hier door een groot gedeelte van haar sterkte verlooren hebbende/ resolveerden wy echter ons daar binnen/ ten dienste van 't Landt/ tot den laatsten man te defendeeren; gevende de selve resolutie den Trompetter/ den 13. Junij door des Konings Broeder den Hertog van Orleans gezonden/ om ons te sommeeren/ ten antwoord.

Te dier tijd hadden wy noch de levensmiddelen/ waar mede het Guarnisoen veertien dagen konde gevoed worden: maar in plaatse van na de eerste sommatie belegerd te worden/ liet ons den vyand leggen/ en passeerde den 12. Junij den Rhijn by 't Tolhuys;

huys;

huys; en/ aldaar de passagie forceerende/ soo
1672. een yeder bekend is/ trok directelijk de Betuwe door na Aarnhem en Knodsenburg, welke
Juny. twee plaatsen den Hertog van Turenne in twee dagen tijds veroverde.

Wy nu in Schenkeschans vol gebreken / en daarom te krachteloos zijnde alleen / sonder hulp / te konnen resisteeren / representeerden sulks / door een Missive, aan de Heeren Gedeputeerden te Velde: maar daar op geen antwoord konnende bekomen / namen wy onsen toevlucht tot die van Nimwegen, haar ernstig versoekende/ mits de passagie van de Schans, over Kleef tot Nimwegen, noch open was / datse ons met een weynig volk / geld / en vivres wilden assisteeren; maar 't was vergeefs: sy antwoorden ons / dat geen volk konden missen / selfs vivres gebreck / en geld van nooden hadden: een quaden troost voor die nochtans in dit alles behoeftig waren.

Ondertusschen quam den Hertog van Turenne, Aarnhem en Knodsenburg beset hebbende / weder te rugge / slaande sijn Leger den 16. der voorsz. maand by het Tolhuys neder/ en belegerde ons voort daar na.

Wy schooten / soo veel doenlijk was / om den vyand het approcheeren / dat sy van de Ronduyt ter zijden 't Tolhuys begonden / te beletten: maar konden met ons Kanon uyt de Schans den vyand het werken soo seer niet verhinderen/ als wy wel gedaan souden hebben met de twee Uytleggers op de Waal, die door toelatinge van den Commandeur ten Hoven, sonder kennis van den Krijgs-Raad, eenige dagen te vooren na beneden waren af-gesakt; dat na ons oordeel een sake was seer ten onsen verlies gedaan te zijn / alsoo de voornoemde Uytleggers, soo met Volk als Kanon/ wel voorsien waren; dat ongetwijffelt den vyand belet soude hebben / de minste Werken aan die kant/ daar wy 't zwakste waren/ te beginnen.

Den vyand / den 17. dito tot half wegen de voor-gemelde Ronduyt en de Schans geapprocheert zijnde / dede ons voor een derde maal op-eyschen; want den Prins van Condé, tot Emmerik gequetst leggende / eyschte door een geschreven Missive, 't geen eenige dagen daar na den Hertog van Orleans, als vooren geseyd hebbe / had doen sommeeren/ de plaats voor een tweede maal op.

Den Krijgs-Raad hier over wederom vergaderende / resolveerde noch-maals sich tot het uyterste te defendeeren / gevende den Trompetter soodanigen antwoord mede/ om het selve den Hertog van Turenne, sijn meester/ te rapporteeren.

Aldus lieten wy den vyand soo met Kanon als door Musquettiers/ soo veel haar doenlijk was/ den gantschen nacht de Schans beschieten.

Inmiddels approcheerden sy even sterk / tot omtrent op twintig roeden na aan het Contrescherp, alwaar sy een Batterye van twaalf stukken formeerden/ gelijk sy/ aan de zijde na Emmerik gelegen / op twee Ponten, waar mede sy den Rhijn af-zakten/ en 't voor de Schans ten anker leyden / gedaan hadden / en van welken kant sy seer sterk op ons canonneerden.

Den vyand ons aan beyde zijden soo dicht genadert zijnde / dede den Commandeur ten derden-maal Krijgs-Raad vergaderen; als wanneer men onse gebreken en defecten wat verder in-sag / en van stuk tot stuk ontledede/ en ten laatsten bevond dat het ons onmogelijk was sulks langer dan noch omtrent vieren-twintig uuren te konnen uyt-harden/ vermits den vyand sich noch maar ses uuren tijds van sijn gemaakte Batteryen behoefde gedient te hebben / om ons de Wallen af te jagen / en ons de selve t'eenemaal onbruykbaar te maken / alsoo de Borstweering niet meer dan maar drie voeten breed of dik was / en derhalven de aarde mol en los zijnde / van een drie ponder konde geruineert worden.

Seker voltoyt werk / door den Heer Veld-Marschalk Wurts, aan de zijde van 't Tolhuys, daar wy van den vyand aan-getast wierden/ geordonneert; en dat seer tot onser defensie gediend sou hebben / was door order van den Commandeur, sonder kennis van den Krijgs-Raad, eenige dagen voor de belegering/ geslecht/ dat ons immers so seer verzwakte / als het wech-zenden van de boven-gemelde twee Uytleggers.

Onder aan de voet van het Contrescherp was sulk een laagte / dat'er sich den vyand gevoeglijk met 1000 mannen konde logeeren / sonder van de onse in 't minste gekrenkt te worden.

De Grachten seer harde en zandige grond

1672. hebbende / hadden / door het laag-gevallen water en de langduurige sterke droogte / niet meer dan een halve voet waters in.

Juny.

Door de ongemeene hoogte van het Contrescherp wierd de Faussebray soodanig gecommandeerd / dat / soo wanneer den vyand tot aan de selve geapprocheert was / het niemand van ons mogelijk hadde geweest in de gemelde Faussebray te konnen logeeren.

Binnen in de Schans waren de gebreken niet minder dan daar buyten / alsoo men 'er veele Soldaten had die men nauwlijks tot haar devoir konde aanmoedigen / gemerkt sy haar in tijds gelegentheyt in haar Barakken verbergden / en diervoegens onbindelijk maakten.

Onder andere ontstond in tegendeel een specie van mutinatie / en dat door gebrek van geld; want sy seyden / sonder het selve niet te konnen vechten.

Twee Compagnien Waartgelders weygerden absolutelijk in de Buyten-werken te gaan / seggende / daar niet toe aangenomen te zijn; en dit alles ten tijde van de belegering.

Derhalven dan resolveerden den Krijgs-Raad, sulks alles rijpelijk overwegende / tot een favorable Capitulatie, considereerende / dat men aan den Staat meerder dienst soude doen het Guarnisoen te behouden / dan met noch vier-en-twintig uuren langer de Schans te defendeeren / genootsaakt te zijn sich door een quade Capitulatie aan den vyand gevangelijk over te geven.

Dese Deductie schijnt den Gouverneur niet seer te beschuldigen / als alleen in twee dingen / te weten / het verzenden van de Uytleggers, en het slechten van het Werk, uyt ordre van den Heer Wurts: maar men heeft'er ander gevoelen van; doch laat ons voort gaan.

Staat van de Nabuurige Landen.

Het is te verwonderen wat een schrik dit schielijk over-gaan van plaatsen (die men oordeelde dat yeder voor sich den vyand maanden en weken sou hebben konnen ophouden) veroorsaakte in het herte der Ingesetenen / soo dat men nergens sprak als van vlieden en vluchten / pogende maar een yeder met sijn vrouw / kinderen / en gereetste goederen wech te geraken.

Uytrecht was wel de gereedste: maar / eylaas! een zwakke versekering / daar het met menichte sich naar toe begaf / en sulk een verslagentheyt aan-gebracht wierd / dat de Burgers aldaar weder van hunne zijde soo verre waren van een ander tot bescherminge te konnen dienen / dat yeder / die wat bysonders te verliesen hadde / ook alles naar Holland en elders verzonden wat sy konden. Amsterdam kreeg seer veel aan-loop: maar die gene / die aan den Yssel-stroom en aan den Gelderschen bodem woonden / namen het meest naar over Zee in Noord-Holland; soo dat in der daad de verslagentheyt overmatig groot was / vermeerderd door de ongewoonte van eenig oorlogs jammer op sijn dak / in soo veele breedsame jaren gesien of gevoelt te hebben; waar by quam / dat het voorbeeld van andere / het ingebeeld gevaar / dat anders de moedigheyt sou mogen versetten / onwederstandelijk dede oordeelen.

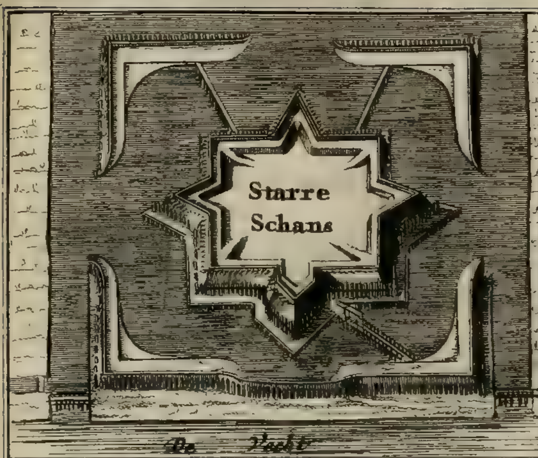
Sijn Hoogheyt de Prins van Orangien, en de Heeren Gedeputeerden te Velde / beneffens het Leger van den Staat / noch op de Veluwe aan den Ysselkant, by Dieren leggende / vonden niet geraden sich aldaar langer op te houden / dewijl de Stad Aarnhem in handen van den vyant was / de geheele Veluwe door de selve open lag / en alsoo de Oorlogs-macht van den Staat alle uren door de Fransche heyren konden overvallen worden. Een gedeelte dan van het Leger der Staten wierd in de Steden / aan den Yssel-stroom gelegen / verdeelt; en een ander / onder het beleyd van den Generaal Aylua, naar Vriesland gesonden; het swaarste Geschut / beneffens de Amonitie en Leeftocht / is door bestel van de Heer Bevering naar Campen, den Yssel afgesonden / om so voort naar Holland vervoert te worden: Voorts is sijn Hoogheyt, met het gros van het Leger / op den 14. Juny van daar vertrokken / en naar de Stad Uytrecht getoogen / daar hy des anderen-daags 's avonts met het gros van het Leger (niet weynig vermoeyt van een dag en een nacht te marcheeren) aangekomen is / maar de Poorten geslooten vond / en alsoo dien nacht met sijn volk daar buyten blijven moest. Dat de Poorten gesloten gehouden waren / verschoonen die van Uytrecht daar mede / dat eenige Hooft-Officieren van aansien des daags te vooren uyt des Princen Leger voor-af komende / hadden uytgestroyt / dat het Leger van den Prince

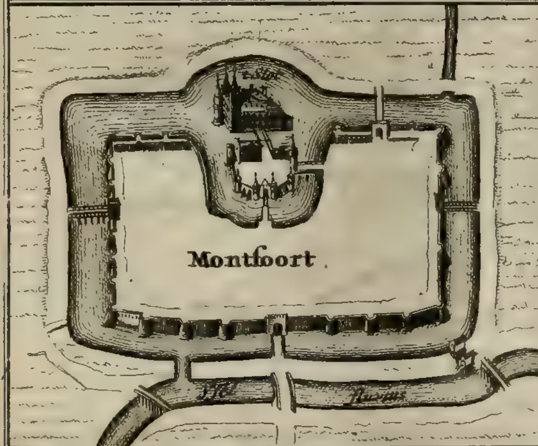
De Pri[ns] van O[ran]gien breek[t] Dier[en] op.

kom[t] voor [Ut]recht.

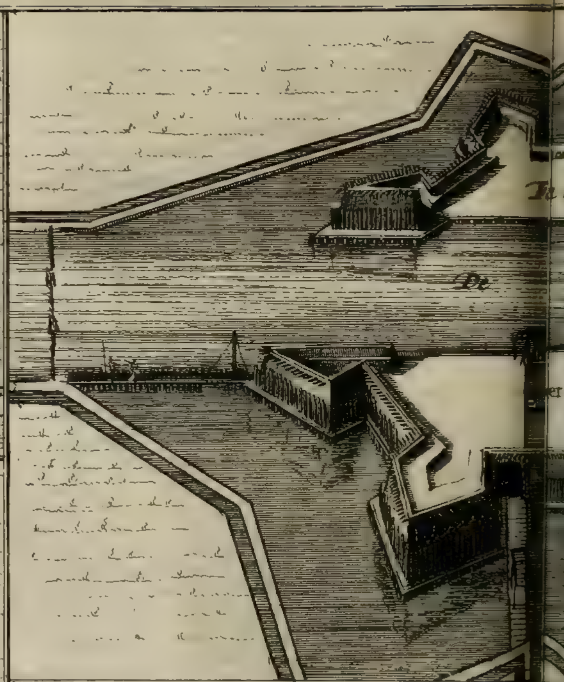
Prince

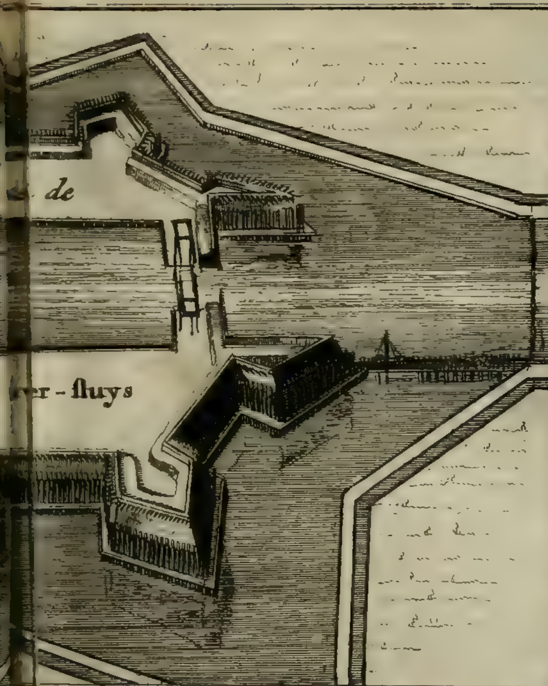

Starre
Schans
De Vecht

Montfoort

De Eem
Amisfort

De

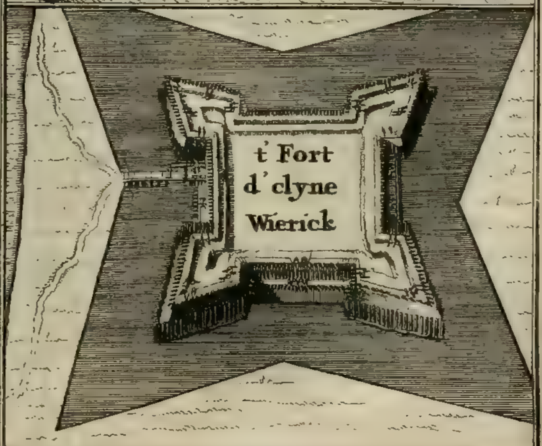

UT

de
er - sluys

't Fort
Pain & Vin

Wyck te
Duerfteden
Rhenus
flu.

t' Fort
d' clyne
Wierick

1672. Prince quam om de Stad te plonderen / op dat de Franschen daar geen buyt souden binden; het welke de Burgers ter ooren gekomen zijnde / hadden die daar over de Poorten geslooten en beset / willende geen krygsvolk in-nemen / voor en al-eer sy van de goede intentie van sijn Hoogheyt versekert waren. Maar van het gene het gevolg aangaat / sullen wy hier naar handelen.

Juny.

Rochefort komt by Wageningen, geeft Sauvegarde,

Ondertusschen / de Marquis de Rochefort, van den Koning van Vrankrijk met eenige Troepen uyt het Leger afgesonden / quam op den 15. Juny omtrent Wageningen, dat een kleyne en onsterke plaats in Gelderland is / tusschen Aarnhem en Uytrecht gelegen / het welke aanstonts Sauvegarde van den selven versocht en verkreeg; gelijk ook het Stedeken Rheenen, niet verre van daar gelegen / het selve versocht en verkreeg. Andere kleyne Stedekens daar omtrent zijn kortelijk daar na met behoorlijke besettinge van den Koning voorsien.

neemt Amersfoort in,

Twee dagen daar na is ook Amersvoort, een tamelijke groote / doch onsterke Stad / als staande onder de heerschappy van de naby-gelegene Bergen / sonder eenige tegenstant / van den geseyden Marquis ingenomen.

en Naarden.

Hier op moest Naarden aanstonts volgen / een matelijke Stad / aan de kant van Holland, omtrent een Canon-schoot van de mond der Zuyder-Zee en het Y, maar drie uren gaans van Amsterdam gelegen / tamelijk wel gesterkt / maar nu door onachtsaamheyt wat vervallen / en ondiep van Grachten geworden.

Dese Stad verslauwde op het overgaan van Amersfoort (maar 4 uuren van daar gelegen) soodanig / dat men niet als om te vluchten dacht. Wanneer dit den Marquis de Rochefort overgebracht wierd / sond hy terstont eenige weynige naar Naarden toe / die / komende met den avont daar aan / met een groot getier die van binnen toe-riepen: Dat het geheele Leger des Konings op haar Stad in aantocht was, en dat sy hen by tijds souden in-laten, of datse anders het geheele gros van het Fransche Leger hadden te verwachten, dat hen gewisselijk ten gronde verdelgen sou.

Dit stelde die van de Stad in de aldergrootste verslagentheyt / sommige lieten sich van de Stads Wallen af sakken / en swommen of waden door de Gracht / en begaven sich naar Muyden, Weesp en elders; het kleyne en swakke Guarnisoen / dat daar binnen lag / leyde haar wapenen neder / sonder tegenweer te willen bieden / seggende / niet machtig te zijn sulk een Leger tegen te staen: en in dese algemeene ontsteltenisse gaf sich dese plaats / aan een hand vol volks / op den 20. Juny over. De besettinge liep onordentelijk een andere Poort uyt / terwijl de Franschen in-trokken / wordende van een kleyn gedeelte der selver noch vervolgt tot Muyden toe; alwaar 13 / 14 of 15 Franschen als Sauvegardes binnen quamen / om de plaats voor den Koning van Vrankrijk te versekeren / maar die wierden aanstonts daar weder uytgedreven / zijnde Muyden alsoo de eerste aan dese kant / die de voortgang der vyanden gestuyt hebben.

De Koning van Vrankrijk, van voor Emmerik met sijn Leger opbrekende / quam op den 17. Juny voor de Stad Doesburg, in het Graafschap Zutphen, aan den Yssel-stroom gelegen / welk Graafschap, met Gelderland, altoos een Lit van de vereenigde Landen is geweest. Dese Stad wel versterkt / en met een tamelijke besettinge (onder de welke ook eenige Hollandsche Waartgelders waren / beneffens de versterkinge uyt des Princen Leger) voorsien / heeft sich evenwel aan de Fransche macht mede over-gegeven: van het welke ons dese wijdloopige berichtinge is toe-gekomen.

Bericht van het Overgaan van Doesburg.

Doesburg is een Stad gelegen aan den Ouden en Nieuwen Yssel, waar van dese door beleyd van de Roomschen Drusus, van Yssel-oort af / tot aan Doesburg, in den Ouden Yssel is geleyd / welke beyde stroomen dan alhier vereenigen / en / als een Revier / sich in de Zuyder-zee uytboesemen. De Stad selve is soo ten aansien sijner gelegentheyt / als treffelijke Vestingen / een der sterkste Steden van geheel Nederland; want sy legt ten meerendeel in soo lagen Lands-douw / dat sy / wanneer het water eenigsins hoog is / of by regen-tijd / rondsom heene blank staat. Behalven dese natuurlijke / en andere konstelijke vastigheden / is ook voor de Koey-poort een swaren Dam gelegt / waar door het water van den Ouden Yssel het meeste lage Land overstroomde / zijnde den 14. Juny daar tegen al dry hoog

1672. Juny. opgewassen; en belaste als doen de Magistraat, op het goedvinden van den Colonel Nieuland, en andere Hooge Officieren/ harer Burgerem te slechten het Contre-scharp ten Westen van het Hoorn-werk, voor de gemelte Koey-poort, om dat men het selve oordeelde veel te hoog te wesen; men dede ook het brandhout/ aldaar leggende/ versmijten/ om den voornoemden Dam/ en de leegte te beter te konnen bestrijken; werdende voorts door de selve Burgerye een goede Borstweeringe opgeworpen langs de binnen-kant van de palissaden/ beginnende van het geseyde Contre-scharp, en aan den Yssel eyndigende; doch alsoo de grond aldaar seer sandig was/ en het werk derhalven gestadig verviel/ wierd het selve met palen en heggen omset en doorwrocht. De poort van 't Hooren-werk, en de openinge van de linie daar toe gehoorende/ wierd met het beleggen van de deuren versekerd/ en de Brugge daar op aankomende/ en die van den Dijk/ afgenomen; invoegen den vyand het gemelte Hoornwerk niet als over dien Dijk/ en langs het Contre-scharp, konde benaderen.

De Burgerye dus besig tot des Stads bescherminge te arbeyden/ wierd den 16. Juny, door het Koninglijk Fransche Leger omringd/ als wanneer het werk van alle kanten noch yveriger wierd ter hand genomen; en zijn door de Burgerye en vluchtelingen noch seer veele versterkingen gemaakt/ en onder opsicht van de Heeren Magistraten/ Rensen, Jan Huygen Schaap, en Curtenius, opgeworpen een sware aarde Redout op het Na-bedagt, en een linie getrokken tot bedekkinge van 't meer-gemelte Hoorn-werk, strekkende sich ten Oosten van de rechter vleugel af/ en eyndigende aan de strand/ op den Yssel, beneden de Molen/ werdende het opsetten van de sooden tot laste van de Stad/ by die van den Krijgsraad, de Soldaten voor 75 guldens aan-besteed. De Magistraat dede ook maken de Bruggen van Communicatie, na Sloots Hoorn-werk, ende ook na de drie Ravelijns; doende ook/ tot meerder gemak van 't over en weder gaan/ in de Stads gracht/ by yeder brug een Schuyt leggen/ en met planken bevloeren. De Schanskorven op de Wallen/ wierden mede op Stads kosten gevuld/ en in de Bolwerken aan de Veer en Koey-poort noch twee nieuwe Bateryen met haar Beddingen toegesteld; en behalven de vier Constapels/ daar toe tegenwoordig/ noch eenige andere Bosschieters uyt de Hollandsche Compagnien verkooren. Den ouden Yssel wierd/ boven het Contre-scharp van het Oey-poorts Ravelijn/ met een sware gevenden boom en paalwerk afgeslooten/ en de Schipbrugge tot die aankomst onbruykbaar gemaakt/ alles ten eynde geen Schuyten noch menschen langs de Reviere/ tot op de Contre-scharpen, souden konnen naderen. Ook is het geheele Bolwerk Zuylens-verdriet, onder opsicht van den Heer Burgermeester Adam Huygen, met storm-palen/ op de wijse van palissaden omset/ en met een gordinge van sparren aan malkanderen verbonden.

Men stelde voort alle noodige ordres om het gebrek der Soldaten te helpen/ en wierd ten dien eynde de Rotterdamsche Compagnie Waardgelders, op klachte van den Vaandrich Pieter Gravenbroek, (den Capiteyn Hugo Brest niet tegenwoordig zijnde) dat hy onvoorsien was van middelen/ om het volk haar noodig onderhoud te verschaffen/ door de Magistraat versocht/ en verscheyden Bakkers aangewesen/ om aldaar/ op haar E. E. geloof brood te halen; gelijk haar E. E. niet alleen dese/ maar ook de Leydsche Compagnie Waard-gelders van den Capiteyn Cornelis Akerwal, geduurende de Belegering/ beloofden te versorgen; met eene daar noch een overvoodige aanbiedinge by-doende/ om alle andere gebrekhebbende Compagnien/ op gelijke wijse te willen helpen. Ja haar E. E. hebben ook tot meerder genoegen en verlichtinge der Burgerye en Militie/ voor dien tijd opgehouden 's Lands Impostenende ook den prys van het koop-bier verminderd/ en gebracht tot op een stuyver de kan.

Haar E. E. deden ook de noodige voorsorge/ om by alle voorval den brand te lesschen/ doende de geheele Stad door/ op bequame plaatsen op raders stellen en met water vullen/ Brouw-ketels/ Bier-kuypen/ en groote Tonnen/ om onder opsicht van sekere daar toe verordende persoonen/ gemakkelijk ter vereyschter plaatse te konnen gevoert worden. Ten welken eynde ook beslooten

1672. slooten wierd de stroo-daken van Huysen en Schuuren af te breken / en de straten van

Juny. de keysteenen te ontblooten / om door het inwerpen van Koegels en Granaten / geen meerder ongemak te veroorsaken / alle het welke dan in der yl aldus in't werk gesteld is.

Van gelijken wierd door de Magistraat, met toe-doen en goed-vinden van den Commandeur en Hooge Officieren / door den Trom / en ook den Stads Roeper al-omme verkondigd / dat in tijd van nood / of allarm / alle ongewapende Mannen / Wijven en Kinderen / sich van de straat en Wallen moesten houden / op straffe van dadelijk onder de voet geschooten of gereden te werden: ten welken eynde de twee Ritmeesters / Heemskerk en Louseau, met hare Compagnien gelast wierd dit besluyt uyt te voeren / en de noodige patroullies te rijden. Bysondere sorge wierd daar ook gedragen / om met verbiddinge en aanroepinge van God sijne hulpe en bystand te bekomen / en daarom een dagelijksche bede-stond in-gesteld / die des avonds ten ses uuren haar aanvang namen. Te dier tijd is ook door de Magistraat den Heer Nieuland, Meynerswijk, en andere tegenwoordige hooge Officieren een onderlingen eed van getrouwigheyt af-gelegt / en met op-gesteken vingeren voor God / en het aanwesende geselschap plechtig gezwooren / elkander in de gemeene beschherminge der stad getrouwelijk de hand te bieden / en alles met mede-weten / over-een-dracht / en volkomen eenigheyt daar heenen te bestuuren. En nadien het Magazijn van alle het Busch-pulver alleenlijk by de Veer-poorte was berustende / wierd het selve met allen gevaarlijk en ondienstig geoordeelt / en derhalve raadsaamst geacht / het selve aan verscheydene oorden der stad te verplaatsen; waarom dan door de Heer Burgermeester Ad. Huygen, en de Sergeanten Majoors la Noy en Molkman, 't gemelde pulver verdeelt wierd in eenige gewelfde plaatse in 't Kleyne Convent, mitsgaders in een kelder in 't Frater-huys, (beyde reeds tot Magazijnen gebruykt) en in een gewelfde kamer / gelijks de hoogte van de voet der wal / in den Rooden Tooren; zijnde tot besorgen van 't boven gemelte / verkooren de stads Secretarius Dr. Herman Huygen.

Terwijl men aan de eene zijde aldus de noodsakelijke over-een-stemminge trachte te 1672.

bevorderen / deed sich aan de andere zijde

geen geringe oneenigheyt op / en dat tusschen Juny.

den Heer Colonel Nieuland en den Oversten Luytenant Allane Couttis, yeder van haar verstaande hem het opper-bewind toe te komen (werdende het selve opentlijk betwist. redend / wanneer den 17. Junij den Krijgsraad / of liever de Hooft-Officieren in het Katten Rondeel vergaderd waren; zijnde aldaar tegenwoordig den Heer Joan Ingen Nieuland, en Christoffel van Voorst, beyde Colonellen / Allane Couttis, Overste Luytenant en Commandeur / Hendrik van den Kloofter, en den Heer van Meynerswijk, Luytenant Colonel / Rudolph Fredrik van Ysselmuyden, Charles de la Noy, en Charles Molkman, Sergeanten Majoors / Lodewijk van Brakel, Capiteyn / Dirk van Heemskerk, Ritmeester / en Charles de Beauvois, Segeant Majoor der stad Doesburg: alwaar den Heer Colonel Nieuland voorstelde / hoe hy door sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, met twee Regimenten voet-volk in Doesburg geschikt / en hem door sijn Hoogheyt het commandement daar binnen aanbevoolen zijnde / sijn Hoog-Ed. gestrengheyt verstond voor absoluyt Commandeur te moeten werden erkend; te meer / alsoo hy Colonel zijnde / sijn ampt noch aansiens-halven den Heer Allane Couttis, die niet meer dan Overste Luytenant was / geensints boven hem konde aan-nemen: maar den Heer Allane Couttis besloot in tegendeel / dat / alsoo hy in den jare 1665. door de Provincie van Gelderland tot Commandeur van Doesburg was aan-gesteld / en daar van aan sijn Hoog-Ed. gestrengheyts Acte in forma ter hande gesteld / dat hy in gevolge van dien sich in sijnen dienst altijd als een eerlijk man gedragen hebbende / verstond daaromme hem sijn commandement niet te kunnen werden ontnomen; sich voorts beroepende op sijn Hoogheyts woorden / hem te Dieren gedaan. Op alle het welke gevraagt en gehoort zijnde de verklaringe van den Heer Burgermeester Huygen, den Sergeant Major la Noy, en Commijs Joan Mentink, soo heeft / na gehoudene aftred en overleg / den Heer van Meynerswijk de uytspraake gedaan; namentlijk / dat den Ingen Nieuland, als oudste Colonel / soude wesen Gouverneur; sullende

1672. Juny.

sullende by sijne ontstentenisse den Heer Colonel Voorst in dat ampt treden: waar tegen als den Heer Couttis protesteerde/ heeft den Heer Burgermeester Huygen de sake tot een bemiddelen trachten te brengen / en gesegt/ dat den naam van Gouverneur daar ter plaatse met allen hatelijk / en ook by sijn Hoogheyt niet gebruykt was; voorts dat men in den tegenwoordigen toestand der saken voor-al de eenigheyt van nooden hadde / en de aanstaande nood wel soude vereyschen elkander de hulpende hand te bieden; en of het derhalven niet best ware / dat beyde de gemelte Heeren / Nieuland en Couttis, *Conjunctim*, of gesamender-hand het commandement bedienden/ en elkander in alles ondersteunden? waar toe / wanneer gemelte Heer Burgermeester bespeurde / dat sy beyde sich scheenen te sullen genoegen / vatte hy haar E. E. beyder handen/ welke sy ook / in teken van vergelijkinge / te weder zijds toereykten.

Terwijl den Krijgs-Raad als noch vergaderd was/ dede den Heer Ritmeester Dirk van Heemskerk den selven boodschappen / hoe door de Mey-Poort in de Weyde van den Panavant een Trompetter van den Koning van Vrankrijk was aan-gekomen / seggende van sijne Majesteyt mede te brengen twee brieven / een aan den Krijgs-raad, en een andere aan de Magistraat; waar op in tegenwoordigheyt van den Burgermeester Huygen de om-vrage gedaan zijnde / of men de gemelte brieven soude aan-nemen of niet / is daar op besloten / de selve/ als van vyanden komende / geheel af te wijsen; werdende met eenen den Ritmeester Heemskerk met dit besluyt na den Trompetter te rugge geschikt / met last den selve te vragen / of ook yets mondeling hadde voor te stellen? waar op van den Trompetter ten antwoord bekomende / daar toe niet gemachtigt te wesen / keerde die weder na het Leger.

Met welk bescheyd den Trompetter den 18. te rugge gekeerd zijnde/ dede den Koning aanstonds alles tot een aanval verveerdigen, en ten dien eynde ongelooflijk veel Rijsbossen en Zooden aan-brengen; belastende den Grave de Lorge, die met 4000 man aan de andere zijde der revière gepostеerd lag om den bystand of ontset af te weeren/ regt op de Stad aan te naderen / en sich daar onder soo dicht te begeven / dat hy verseekerd konde zijn dat van die kant altoos geen toe-voer in de Stad quam. Ten selven dage deden die van den Krijgs-raad der Stad / buyten kennisse der Magistraat / in den brand steken en raseeren twee van de stads huysen aan de Schip-brugge, als mede het huys van den Burgermeester Huygen aan de Drempter-dijk. Ook ontstond den volgenden nacht/ den 18. en 19/ een fellen brand in 't huys van Otto Keddinkhuys, maar wierd die/ door goede toe-versicht en ordre der Magistraat / van de Burgers uyt de Wachten van 't Stadhuys en de Wallen / tijdelijk gelescht. Den naasten morgen / op Sondag / vervoegden sich de Heeren Burgermeesteren Rensen en Huygen, nevens den Geheymschrijver Tameling, aan het Houten Wambais tegen over Sloots-hoorn-werk; en aldaar gevonden hebbende den Commandeur Nieuland, en den Oversten Luyten. Meynerswijk, is hen luyden door de gemelte Heeren Burgermeesteren aan-gewesen/ hoe noodsakelijk het ware / dat men een linie en traversie maakte om des vyands aannaderingen te stuyten / als van de welke men aan die zijde een schadelijken indruk hadde te wachten; aanbiedende het selve werk door Burgers en Vluchtelingen te doen op-maken; doch is dese sake/ als onnoodig/ door de gemelte hooge Officieren af-gewesen.

Den selven dag/ omtrent 's avonds ten seven uuren/ verscheen een tweede Trompetter voor de Poort / met mondeling bericht/ dat hy door den Marquis de Duras, als Capiteyn van de Koninglijke Garde, was afgezonden/ om te versoeken/ dat het den Heer Gouverneur van Doesburg soude gelieven by hem Marquis, 200 passen van den Trompetter/ uyt te komen/ met by-voeginge/ dat hy geen Krijgs-volk altoos by hem hadde / en alleen met een Trompetter en Pagie verzeld was / om met den Heer Gouverneur in veyligheyt te spreken: maar den Heer Commandeur Nieuland dede hem door den Major Yssselmuyden, en den Overste Luytenant Beauvois weten / dat / alsoo den Koning van Vrankrijk, en by gevolge ook den Heer Marquis de Duras, vyanden van den Staat waren/ het hem voor als noch en in desen stant niet raadsaam dacht wegens sijne Heeren Meesters, met den Heer Marquis te spreken / den selve

1672. selve versoekende / hem in desen gevalle te verschoonen.

Junij. Den 20. Junij / des morgens vroeg / bevond men dat den vyand sijne approches ter zijden den Panoven begonde te openen / en ook aldaar een Batterye te maken; dan alsoo daar tegen niets ter wereld wierd voorgenomen: en hoe dapper de Franschen aannaderde / op de selve gantsch weynig Kanonschooten wierden gedaan / ja ook self het schieten door den Heer Commandeur Couttis, en den Oversten Luytenant Kloosler uytdrukkelijk verboden wierd: soo hebben de Heeren Burgermeesteren Rensen en Huygen besloten / de andere Hoofd-Officieren deswegen aan te spreken: en aan het huys van de Vrouw van der Schuyren gevonden hebbende den Colonel Voorst, Overste Luytenant Kloosler, en den Major Yssselmuyden, droegen sy dese Heeren voor / dat het hares oordeels hoog-noodig was den vyand in het begin te stuyten / en met tegen-werken en uyt-vallen sijne approches te verydelen of tegen te houden; waar toe sich seer veele brave luyden / soo Inwoonders als Vluchtelingen / vrywillig aan-boden; gelijk ook den Heer Burgermeester Rensen, en den Geheym-schryver Herman Huygen, ook haar eygen persoonen aan den Commandeur Nieuland ten selven eynde op-droegen: maar wierd door de aanwesende Hoofd-Officieren / en in 't bysonder door den Oversten Luytenant Kloosler geantwoord / dat dit stuk reeds by haren Krijgs-raad was voor-gedragen / en aldaar de groote uytvallen voor schadelijk geoordeeld / als waar toe men de beste Soldaten sullende moeten gebruyken / de selve ontijdig soude spillen / daar die noodiger soude van doen hebben / wanneer den vyand tot aan de Contreschharpen soude wesen genaderd / en men *Espé a la main* met de punt van het Rapier elkander om een voet lands soude bedisputeeren. Maar ondertusschen liet men den vyand sonder verhinderen roede op roede winnen / sonder dat daar tegens / gelijk gehoord / op soo ernstigen versoek en man-moedige aanbiedinge der Heeren Magistraten en Burgers yets wierd ter hand genomen: en versocht den Heer Overste Luytenant Kloosler alleenlijk / dat twee honderd Storm-palen en honderd Scheurde-broeken aan Sloots-Hoorn-werk, tot versekering van die aankomste / mochten gebracht werden; 't welk de gemelte Heeren Burgermeesteren soo yverig in het werk stelden / dat sy in eygener persoon twee Wagens hebben by de hand gesocht / en daar op het vereyschte goed geladen hebbende / deden de selve in tegenwoordigheyt van den Heer Commandeur Nieuland, en den Oversten Luytenant Meynerswijk in de Faucebray, tegen over het voornoemde Hoorn-werk, naast de brugge van Communicatie, van de Wal af werpen; doch is van al het selve naderhand niet een eenig stuk gebruykt geworden. Van gelijken is ook versuymt en achter-gelaten het sinken van het Kanon / met het in-snijden van de Borstweeringen / te vooren by de Hoofd-Officieren belooft / als mede het stellen van drie kleyne metalen Stukjens in de Faucebray, tot dien eynde bysonderlijk bewaard / en van de Batteryen gelaten.

De Magistraat en Burgery ging in-middels voort om van hare zijde hun plicht waar te nemen / en des Stads verweeringe te bevorderen / en verhoogde des nachts / tusschen den 20. en 21. de Borstweeringen van de Noord-schouders, in het Rooden Toornsche, en oud Molen-Bolwerk: gelijk den vyand ook dapper met sijn Werken en Loop-graven voort-ging / en sijne Trencheen opende / onder het beleyt van den Hartog de Roannes, met vier Bataillons Fransche Guardes, onderschoord door Monsieur de Rommecourt, die over de Ruyterye gebood; doch wierd al vooren door den Vaandrich van den Capiteyn Renesse, Bakker genoemt / op de Franschen noch een kleyne / maar echter mannelijken uytval gedaan; want dese / siende dat sy des Dingsdaags 's morgens vroeg een stuk-weegs langs Sloots Hoornwerk haar Loop-graven voortsette / sprong hy / met het bloote rappier in de vuyst / uyt het Contre-scharp, daar hy de wacht hadde / op de Borstweeringe / en gevolgt van verscheydene Soldaten / naderde hy onbeschroomt tot in de Fransche Loopgraven / en dreef ook de selve op de vlucht; dan hy in de linker borst / de schouwder uyt / geschooten zijnde / begost sijn volk geheel te verslaauwen / waarom hy dan ook heeft moeten aftrekken. Even dapper queet sich ook met een hand vol volks den Luytenant

1672. van den Capiteyn Itterſum, Waalwijk genaamt; doch mede niet tijdig of te ſlap van de ſijne onderſteunt/ moeſt/ na dat hy een ſchoot door den arm hadde gekregen/ met eenige ſchade afwijken. Maar een ſwaarder toe-val heeft die van binnen wel haaſt de vonken van deſe manmoedigheyt doen dooven: want de meeſte Soldaten/ en eenige Officiers/ die in het meergemelte Hoorn-werk, en naaſtgelegen Ravelijn, ſonder aflоſſen/ ſommige 24/ andere 48 uren achter een/de wacht hadden gehad/ verlieten ſonder bevel of oorlof hare poſten; ſeggende/ aldaar geen meer dienſt te konnen doen/ alſoo haar borſten/ door het onophoudelijk ſchieten/ met blaauwe buylen opgeloopen/ en veele muſquetten onbequaam waren geworden: waarom den Heer Majoor en Capiteyn Yſſelmuyden, uyt den naam des Krijgsraad, de Magiſtraat heeft voor-geſtelt de drie volgende verſoeken:

Juny.

1. Om volk te hebben tot het maken van een linie tegen den vyand, by het Houten-Wambas, aan Sloots Hoorn-werk.

2. Het herſtellen der Brugge van Communicatie.

3. Het verſchaffen van muſquetten, in plaats der onbruykbare.

Dan wierd by de Magiſtraat geantwoord/ op het eerſte/ dat hare E. E. Achtb. al voor twee dagen/ en ter goeder tijd de ſelve Linie met een Travers aangeboden hadden te doen maken/ maar dat als doen het ſelfde was afgeweſen/ daar het tegenwoordig onmogelijk ſoude zijn haar Burgeren in de ſpitſe en 't heetſte/ tot dit werk te krijgen; doch dat haar E. E. Achtb. des niet tegenſtaande/ uyt haar eygen beurſen/ hondert guldens aanboden/ voor die gene/ welke die van den Krijgsraad daar toe ſoude by der hand krijgen. Ook was het voornoemde werk te gevaarlijker/ wijl die van den Krijgsraad, geheel buyten kenniſſe des Magiſtraat, het Houten-Wambas hadden doen in den brand ſteken/ waar door een groot vak van de by-ſtaande paliſſaden mede was wech-genomen/ en ook by gevolge de Graavers/ in tijd van nooddwang van de beſchermınge en hoede deſer paliſſaden ontbloot/ geen veylige te rugge-tred ſoude konnen hebben. Op het tweede/ dat de brugge tot tweemaal was hermaakt/ en door het ſterk uytvluchten/ de laatſte-maal gebrooken was; doch dat de bevloerde Schuyten in allen gevalle de ſelve dienſten ſouden kunnen doen/ behalven dat men daar door de vlucht beter ſoude konnen beletten: doch waren ſy Burgermeeſteren echter overboodig/ die gene/ welke den Krijgsraad tot het hermaken der bruggen ſoude gelieven te gebruyken/ op Stads koſten te beloonen. Op het derde/ dat dit poinct niet tot de Magiſtraat, maar tot de Officieren/ was gehoorende/ als die de muſquetten by haar hadden/ en te vooren de macht hadden om die uyt de Magaſijnen te ontbieden: behalven dat ook het voorgewende gebrek ſeer ſpoedig en makkelijk konde werden verbetert/ met het volk tijdiger af te loſſen.

1672. Juny.

De voornoemde poſten nu/ door het gemelte verlaten van volk en tegenweer/ en ook de Bateryen van Conſtapels ontbloot zijnde/ dede de Magiſtraat aan die van den Krijgsraad ernſtig verſoeken/ daar in ten ſpoedigſte te voorſien/ ja ſy hadden reeds daar toe een ontwerp van een ſchriftelijk proteſt beginnen op 't papier te ſetten/ dan wierd ſulks om geen tijd te verlieſen/ en het ſelve mondeling omſtandiger te bekleeden/ achter wege gelaten/ en hebben ſich de Heeren Burgermeeſteren/ Middagten en Huygen, eerſtelijk vervoegt by het Eſquadre van den Heer Colonel Voorſt, die/ neffens den Overſten Luytenant Clooſter en andere/ met veel Compagnien/ aan de andere zijde der Stad/ naaſt Suylens-verdriet, in de Hoven/ buyten allen aanſtoot/ en ſonder eenige dadelijke dienſt te doen/ neder-lagen. Deſe dan/ verſocht zijnde de verlatene poſten in te nemen/ gaven daar op ten antwoord/ dat ſy op haar aangeweſen plaatſen waren/ en ſich van daar niet mochten begeven/ ſonder uytdrukkelijk bevel des Commandeurs, welke men dan daarom hadde aan te ſpreken: waar mede den Heer Clooſter, ſonder wijder antwoord te geven/ op een Matras ging neder-leggen.

Waar op gemelte Heeren Burgermeeſteren den Commandeur Nieuland aan 't Katten-Bolwerk, en in ſijn Tent en den Commandeur Couttis aan ſijn woon-plaatſe geſocht hebbende/ was geen van beyde te binden/ en is daar mede den tijd tot over den middag verloopen/ als wanneer ſy beyde de Heeren

1672. Heeren Commandeurs / nevens verscheydene andere Hooft-officieren / aan 't Katten-Bolwerk hebben gebonden / en in tegenwoordigheyt van den Burgermeester Muys, den Commandeur Nieuland, door den Heer Huygen, seer ernstig en met krachtige beweegredenen versogt / de gemelte verlatene plaatsen te doen besetten / als by welk versuym niet alleen seer groote swarigheden stonden te wachten / maar / waar door klaar en onwedersprekelijk te sien was / dat de stad sonder slag of stoot den vyand moest in handen vallen; die ook / wanneer hy daar door onvoorsiens quam in te breken / de stad en 't volk deerlijk soude verwoesten. Des Commandeurs antwoord op dit alles was / dat hy geen meer commando over de Soldaten had / sy wilden niet vechten: waar op den Burgermeester hem toe-voegde / of hy dan geen rappier op 't lijf hadde? en of daar geen galgen waren / of gemaakt konden werden / om de quaadwillige te straffen? daar by voegende / dat in gevalle hem Burgermeester sulke onwilligheyt van een Burger voor-quam / hy niet soude na-laten hem sijn rappier in 't lijf te jagen. Maar den Commandeur Nieuland seyde wederom / dat het quaad te algemeen was / en derhalven niet konde werden gestraft. De selfde sake den Heer Couttis voorgestelt zijnde / wilde die sich ook niet aantrekken / met voorwenden / dat hy niet te seggen had / zijnde hem sijn bewint door den Colonel Nieuland benomen.

Terwijl dan / door de verhaalde slappigheyt en jalousye alles stil stond / gingen de vyanden ondertusschen dapper voort / en quam de sake van binnen van quaat tot erger; en begost daar binnen een openbaren oproer te ontstaan / gevende sich een hoop wijven en ongewapende mannen na de wallen / klagende en kermende / als stonden sy yder oogenblik van de vyanden overrompelt te werden: men soude doch spoedig om een goed accoort uyt-sien / dewijle doch geen ontset te verhoopen was / enz. Dusdanig een bestaan van een ongewapenden hoop / noemde den Commandeur een oproer van seer grooten gevolg / sonder dat hy daar tegen echter yets in 't werk stelde; ja self van de aanwesende Heeren Magistraten versocht zijnde / dat men het genomen beslupt / wijl het paarde-volk by de hant was / tegen dese oproerige soude in het werk stellen / wierd echter noch het een noch het ander ter hant genomen: waarom dan den Burgermeester Adam Huygen, in eygener persoon / en door yver geperst / het vrouw-volk verdreven hebbende / sich ook tot de mannen keerde / en nevens den Burgermeester Muys, op haar aanvoerde eenen Allard Reyniersz. zijnde een Brouwer / toe-tredende / vertoonde hem en de sijne / dat tot noch toe de stad in dien stant van gevaar niet en was; maar dat die door sulk een wijse van doen daar toe nootsakelijk soude moeten vervallen; in-gevalle sy haar plicht waar-namen / de wapenen aangrepen / en sich na hare vaandels begaven / in sulk een gevalle kans genoeg was de Stad te beschermen / en den vyant vruchteloos te doen af-trekken / enz. door welke aanspraak de gantsche meenigte het hert weder onder den riem wierd gesteken / en eenige self den hant uytstekende / beloofden tot bescherminge der stad het uyterste te willen afwachten; doch met nevens-gaande versoek / dat men de militie ten selven eynde soude bevelen en doen na-komen / hare posten getrouwelijk waar te nemen / en niet te verlaten. De beginselen van het oproer aldus gestilt zijnde / bracht men den Commandeur Nieuland daar van de boodschap. Korts daar na sag men ook door de sortie, in 't Meypoorts-Bolwerk, op-komen / en tot in de Fausse-braye, tegen over de verlatene werken / intrekken / den Heer Burgermeester Herman Schaap, met sijn by-hebbende Compagnie Burgers / werdende ook tot daar toe van den Burgermeester Huygen geleyt; dese wierden gevolgt van noch omtrent een andere halve Compagnie / welke door den Heer Colonel Voorst, denkende dat sy eenigen moetwil voor hadden / aan te rechten / seer ruwelijk wierden ontmoet / en in 't geweer gegrepen / om haar te rugge te drijven: maar de sake in der yl door den Burgermeester Huygen nader verklaart zijnde / trokken de Burgers na hare posten. Soo rustigen en getrouwen voornemen greep den gemelten Burgermeester aan / om de Soldaten op dit voorbeeld krachtelijk tot haar plicht te vermanen / en de hooge Officieren aan te dringen / de verlatene posten weder te bemannen / 't geene echter geen ge- 1672. Juny.

1672. Juny. volg nam; ja wanneer den Heer Major la Noy daar na sijn eygen Compagnie bevel gaf op te trekken / weygerde sijne Soldaten sulks stoutelijk / seggende met ronde woorden / genoeg gedaan te hebben / en niet meer te willen vechten: schoon sy al eenigen tijd te vooren uyt Sloots Hoornwerk gekomen waren / en nu beneden, het Katten-Bolwerk, sonder dienst te doen / in de Hoven neder-lagen. En terwijle de aanwesende Hoofd-officieren sich dese ongehoorsaamheyt weynig scheenen aan te trekken / sulks dat hier door omtrent eenigsins voorsien wierd / soo heeft den selven Burgermeester / in tegenwoordigheyt van eenige andere leden der Magistraat, de voornoemde Hoofden van 't krijgsvolk op allerley wijse / en door verscheydene beweegredenen getracht tot dappere tegenweer aan te moedigen / brengende daar toe by de jongstgedane beloften en eeden / van tot den laatsten bloed-droppel den vyant te willen weder-staan / en elkander de hulpende hant te bieden; ook voegde hy daar mede by haar antwoord op de laatste redenen / waar mede sijn Hoogheyt tot Dieren zijnde / haar de bescherminge der stad hadde aanbevolen. Op welke redeneeringe den Colonel Nieuland met eubelen moede uytborst / seggende / Soo sult gy dan den schuld wel op ons willen leggen? En daar op voorts met eenige bedreygende woorden uytvarende / seyde hy / Ik hebbe voor de stad meer gedaan, als gy waardig bent; daar by-voegende / dat hem op 't stadhuys / van de Magistraat, geen genoegsame eerbewijsingen waren gedaan / en wel in 't bysonder / dat hy in het uytgaan niet tot aan de deure was geleyd; dat ook / terwijl hy over-eynd stond / eenige Heeren hadden blijven sitten / en diergelijke: op alle het welke met sachte en beleefde woorden / en om verder verwijdering voort te komen / bericht wierd / ten eynde het de verhoopte herstellinge van dese wanordens en verwerringen / door woordentwist niet mochte werden verachtert. Maar ondertusschen kreeg men bescheyd / dat alreeds eenige witte vaanen op de wallen waren gesteken / waar van ook twee / door de gewapende Burgerye afgerukt / aldaar wierden overgelevert / en door den Burgermeester Huygen aan stukken gescheurt. Ook hadden sich eenige der gewapende Landsaten met het oproerige graauw en wijven gevoegd; waar op de Heeren van de Magistraat andermaal seer ernstig versochten / dat men doch de Ruyterye soude doen opsitten / en de oproerige en wederhoorige onder de voet rijden of schieten; doch en quam hier op niets te volgen / als na een langwijlig om-vragen / een twijffelig bevel / 't welk als na het verloop van eenigen tijt den Heer Heuft, Cornet van den Ritmeester Heemskerk, soude uytvoeren / verklaarde hy rond uyt / dat sijn ruyters op eygen volk niet wilden schieten. Soo had ook te vooren den Officier van de Ruyteren / die op de merkt de Hooft-wacht hadden / geweygert de ordre / hem door den Burgermeester Huygen toe-gekomen / te gehoorsamen / onder voorgeven / dat hem sulks eerst en al vooren daar toe van sijn Hooft-officier of den Commandeur moeste bevolen zijn. Onder dese verwerringe quam noch een andere onhebbelijke kink in de kabel. Den Oversten Luytenant Gent van Meynerswijk was uyt het Oypoorts-Hoornwerk in het Katten-Bolwerk gekomen / en hadde van daar mede-gebracht de sleutelen van de poorte / seggende / die uyt handen van des Portiers Vrouw ontfangen te hebben; en daar uyt willende besluyten / dat de selve door de Magistraat qualijk waren aan-betrouwt: waar over hy veel woorden makende / ook met eene seyde / dat hy de sleutels wel soude behouden / en niet over-geven; daar op de Heeren der Magistraat met een seer besadigde redeneeringe verklaarden / dat dese sleutelen door den Heer Colonel Nieuland van haar wel uytdrukkelijk waren versocht / en wel in 't bysonder / dat die by den Portier aan de Oy-poort mochten by der hant blijven / om het uyt en in-gaan van 't gemelte Hoornwerk (alwaar gemelten Heer Meynerswijk met eenige Compagnien de wacht had / en van spys en drank / of andere nootwendigheden moest voorsien werden) gemakkelijker en spoediger te maken; gelijk den Heere Nieuland daar over aanstonds gevraagt zijnde / sulks ook moest bekennen. Waar op den Heer Burgermeester Huygens den Heer van Meynerswijk versocht / in plaats van dese onnodige en opgeraapte beschuldiging en voorwendsels van misnoegen / de gelijke hant te willen bieden tot de hoog-

1672. hoognoodige bescherminge der stad / zijnde nu den tijt dat men sich als eerlijke luyden
Juny. te dragen en te betoonen had: daar by ophalende den eed van getrouwigheyt / op den 6. Juny tusschen haar beyde afgelegt / en dat met dese uytdrukkelijke woorden / *una salus ambobus erit*, beyde sullen eenderley lot hebben. Op dit alles antwoorde den Heer van Meynerswijk niets anders / als dat hy sijn post soude waar-nemen / sonder sich eenigermaten tot het besetten der verlatene Werken te roeren: en also den Burgermeester Rensfen, de sake echter nader vervolgende / vroeg / wat men dan doen soude? en of men Doesburg, soo treffelijken en wel-voorsiene Vesting / aldus soude laten verlooren gaan? soo antwoorde den Commandeur Nieuland, de stad met de tegenwoordige middelen van verweeringe niet te konnen behouden / en begost met eene van capituleeren te spreken / doende ten dien eynde aanstonts de vergadering des breeden Krijgsraads (voor desen tijt noyt by een geroepen) aanleggen; waar door dan / mits het aftrekken der Officiers van hare posten / de wanordre en wederhoorigheyt der Soldaten dapper vermeerderende: soo heeft den Heer Huygen, uyt den naam der Magistraat, daar tegen wel uytdrukkelijk en volmondig geprotesteert / en daar over / met de tranen in de oogen / God almachtig / en de omstaande Officieren tot getuygen geroepen; onder welke in 't bysonder den Major Uyttenhoven over desen handel seer misnoegt scheen / betuygende mede de selve opentlijk tegen dese verweringen / en de wan-ordens daar uyt ontstaande.

De Magistraat, aldus niets meer konnende uytwerken / vertrok van de wallen; gelijk ook de Hooft-officieren / om den breeden Krijgsraad te spannen / zijnde daar in besloten 't gene volgt:

OP Maandag den 10 Juny, 1672. 's morgens tusschen vijf en ses uuren. Præsentibus den Heere Colonel Nieuland, Gouverneur Colonel Voorst, Luytenant Colonel Couttis, Luytenant Colonel van den Klooster, Heer van Meynderswijk, Luytenant Colonel, Sergeant Majoor Yssel-muyden, Charles de la Noy, Sergeant Majoor Hendrik van Uytenhoven, Sergeant Majoor Molkman, Sergeant Majoor Jacob Golts- 1672.
stein, Capiteyn Charles de Beauvois, Sergeant Majoor van Doesburg, Jacob Paan, Juny.
Vaandrich.

Heeft de Heer Colonel Ingen Nieuland, aan de bovenstaande Officieren van den Krijgsraad voorgestelt, alsoo den vyand met sijne approchien seer waren genadert op dese Stad, wat haar Ed. advijs mochte wesen, of men den vyand ook eenige afbreuk soude doen, en door wat middel het selve het bequaamste soude konnen geschieden.

Den Heer Voorst is van gevoelen, dat met groote troupen weynig dienst tegens den vyand konde gedaan worden, doch dat men des nachts met kleyne troupen den vyand soude allarmeeren, en sulcks om dat de Linien van den vyand wel waren voorsien van Musquettiers, en by de selve een groote achterhoede van Cavallerye was.

De Heer Couttis maakt swarigheyt van met groote troepen op den vyand uyt tevallen, om dat den vyand seer nadert, en men alle uuren den storm sal te verwachten zijn, waarom het beter ware het volk te sparen tot de aankomende storm, dat men ook in den nacht met kleyne troepen den vyand in alarm behoorden te houden, te meer, dewijl alles in 't velt is geraseert en geslecht, waar door sich een vlakke Campagne vertoont: en alsoo veele leegten zijn, waar in den vyand haar met een groote macht van Cavallerye kan verhouden; wy daar-en-tegen een hand vol Cavallerye zijnde, te weten, twee Compagnien, die op de Veluwe, by de laatste rencontre meest zijn verslagen, derhalven weynig tegenstand sullen konnen doen.

De Heer Kloofter is van gevoelen, dat men met kleyne troepen den vyand alleen soude in alarm houden, de reden, om dat veel jonk en onervaren Krijgsvolk in dese Stad is, dat men daarom de oude militie soo veel moeste conserveeren als moogelijk is, te meer, dewijle wy sien dat van de Waartgelders, en Hollandsche Boeren, weynig assistentie sal konnen geschieden, om dat de selve niet in de Buyten-werken, of op de Wallen zijn te krijgen.

Ten tweeden, dat men met kracht de Contre-scharpen moesten bewaren, om het door-snijden der selver, en het aftappen van het water te beletten.

1672. Juny.

De Heer van Meynderswijk confirmeert sich met de voorgaande, en met de aldaar gementioneerde reden.

Ten tweeden, dat men de Buytenwerken moeste besetten, en soo lange defendeeren als moogelijk was.

Ten derden, dat men een Lijste diende en moeste maken van de oude Militie, soo van de Officieren als van de Soldaten, met der selver getal, welk getal wetende, men bequamelijk de selve konde verdeelen in de ordinaris Sterkten, gelijk ook den overschot tot de uytvallen.

De Heer van Yssselmuyden confirmeert sich met de voorgaande advysen en reden daar by geallegeert, dat men met kleyne uytvallen den vyand aan verscheyde kanten behoorden te alarmeeren.

De Heer Lannoy confirmeert sich mede met de advysen van de voorgaande Heeren, en reden daar by geallegeert.

De Heer Uyttenhoven *ut supra*.

De Heer Molkman *ad idem*.

De Heer Goltsteen *ad idem*.

De Heer Beauvois is van sentiment geen uytvallen te doen, vermits de onbequaamheyt van de Boeren en Waartgelders, so van Officieren als Soldaten: maar een Linie te trekken buyten het houte Wambas, om den vyand te beletten den Yssel te passeeren, als ook het aftappen van het water uyt de Grachten.

De Heer Jacob Paan confirmeert sich met de voorgaande Heeren van den Krijgsraad, en dat men geen Buyten-werken meer behoefde te maken als daar alreede waren, om reden dat men nu al genoeg Buyten-werken te besetten hadde, ook dat de selve tot geen nadeel van den vyand soude konnen dienen.

De Heer Colonel Ingen Nieuland confirmeert sich met de voorgaande Heeren van den Krijgsraad, en dat men het Contre-scharp by het houte Wambas niet moeste verlaten, en soo lange defendeeren als eenigsints moogelijk was.

Noch heeft de Heer Colonel Ingen Nieuland aan de voorgemelte Heeren van den Krijgsraad voor-gestelt, of het niet nodig was, door Gecommitteerde uyt haar Ed. de Magistraat voor te stellen de volgende stukken.

Eerstelijk, om de Parapetten van de Bolwerken op het alderspoedigste te verhoogen, het zy door Burgeren of door Boeren, alsoo de Militie van nooden is tot de Wapenen, en niet van haar Posten konnen gaan, het zy by nacht of by daag, die ook nooyt uyt de Wapenen en zijn.

2. Ook mede op het alderspoedigste de houten met de pennen in den Ouden Yssel te doen, om te beletten het passeeren van den vyand over den Yssel.

3. Dat mede eenig volk mochte gegeven worden, om de Corteguarde van aarde by de Ooypoorts-Hoornwerk op te maken.

4. Ende dat mede op 't allerspoedigste ordre mach worden gestelt, dat dun Bier, Botter, Kaas en Spek, op de Posten daar de Militie zijn, mach worden verschaft, sullende by gebrek van dien de Soldaten van honger en dorst moeten vergaan, welke leverantie met geld sal worden betaalt.

5. Ook mede dat de wiele Schiet-mandekens manqueeren: dat by de Vrouwen sakjens van linnen moge worden gemaakt, om met aarde te vullen, en in plaats van dien te gebruyken.

6. Item dat cito de Bruggetjens van Communicatie mogen worden gemaakt, alsoo twee gebroken zijn, en alle moeten worden versien.

7. Item, de Schuyten in de Grachten, dat die uytgehoost mogen worden, en gereet geleyd.

8. Ook mede, dat men de Heeren van de Magistraat soude versoeken, om soo haast mogelijk de Hameyen van Sloots Hoornwerk te vernieuwen en wel te versien; ook de Dammen van het gemelde Hoornwerk onbruykbaar te maken.

Is door den Heere Colonel Ingen Nieuland de respective Majoors mede versocht, om haar te informeeren, wat Officieren, en effective Soldaten van de oude Militie in Guarnisoen zijn; ook mede, dat op lijfstraffe sal verboden worden, niemant uyt de Poorten te laten gaan, noch ook niemant in te laten komen, dan met kennisse van den Heer Colonel.

Antwoord van de Magistraat op de voorgestelde Poincten.

DE Magistraat der Stad Doesburg, gehoort hebbende den inhoude van de voor-

1672. voorseyde Poincten, by die van den Krijgsraad voorgestelt, verklaren dies aangaande alles te sullen contribueeren, wat haar en hare Burgeren eenigsins mogelijk sal zijn.

Ende aangaande het eerste, dat daar toe sullen worden by-gebracht soo veel mannen als eenigsints sullen te bekomen zijn.

Dan alsoo de Burgerye en Ingesetenen, door het maken van verscheyde Fortificatie-werken, en de Wachten, zijn gefatigeert: Soo versoeken de Magistraat, dat de militairen, welke aldaar Post houden, aan het versochte verhoogen van de Parapettes mede hand bieden mogen, ende dat iemant uyt de Militie, daar van kennis hebbende, de directie mach werden gegeven.

Ten tweeden, De Magistraat is genegen, met assistentie van de Militie dit Poinct te voldoen, soo veel haar mogelijk is.

Ten derden, Tot dese Reduyt is door ordre van de Magistraat, by den haren alreede soo veel aarde opgeworpen als daar toe noodig is; dan alsoo de Militie, tot koste van de Magistraat, het opsetten van de Sooden al voor eenige dagen aanbesteed heeft, en het selve als noch niet en is voldaan, soo worden de selve Heeren versocht om hare ordre, ten eynde de aanneemers dit werk op 't spoedigste mogen perfecteeren.

Ten vierden, Sal daar toe soo veel mogelijk de ordre gestelt worden, als ook tot voldoeninge van het 5, 6, 7, en 8. Poinct.

En versoekt de Magistraat wijders, dat tot het afbreken van de strooye Daken, haar Ed. genoegsaam getal van Militie mach werden toe-gevoegt; als ook tot het removeeren van de Looy ofte Eek, aan eenige plaatsen gelogeert.

Den Heer Colonel Ingen Nieuland, op dato als vooren, de voorgenoemde Officieren versproken hebbende, om tegens achtermiddag ten 5 uren wederom in de Tent te mogen compareeren, of iets mochte wesen voorgevallen: Soo zijn niemant meer verscheenen of gecompareert, door dien elks op sijn Post ofte Wacht moeste wesen, als dese volgende:

Den Heer Colonel Ingen Nieuland, Gouverneur.

De Heer van Voorst, Colonel.

De Heer van den Klooster, Luytenant Colonel.

De Heer Uytenhoven, Sergeant Majoor. 1672.

Ende heeft den Heer Colonel Ingen Nieuland geproponeert, of men ook iets soude voornemen in den volgenden nacht tegens de Approchien van de Franschen. Juny.

Waar op de voorgemelde Heeren van den Krijgsraad eendrachtelijk hebben goet gevonden, haar te houden aan de Resolutie, in desen morgen genomen; te weten, dat men den vyand met kleyne troepen soude alarmeeren: te meer, dewijle haar Ed. is voorgekomen, en door haar oog bevonden, dat door den vyand, met een groote macht van haar Cavallery, die van de Approchies gesoutineert worden. Ook mede, dewijle door een Ruyter, van de Compagnie van de Heer Ritmeester Schaap, is geremonstreert, dat hy jongst-leden Donderdag van Deventer was gesonden na sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien; dat hoog-gemelte sijn Hoogheyt hem met een Missive wederom te rugge na Deventer hadde gesonden; dat hy op Saterdag 's morgens ten 7 uren, omtrent Appeldoorn komende, van de Franschen was besprongen, die hem sijn monteeringe genomen, voorts van sijn klederen, die haar aanstonden, berooft, en eyndelijk de Missive van sijn Hoogheyt gevonden hebbende, de selve genomen en in stukken hadden gescheurt; dat sy hem noch boven dien op gisteren, zijnde Sondag, hadden by den Koning van Vrankrijk gevangen gebracht, op het Huys den Uylen-pas; dat den Koning aldaar tegens hem hadde gesproken, doch dat het selfde door een ander was vertolkt; dat hy ook van anderen hadde hooren seggen, dat sy als desen nacht Doesburg meenden te hebben.

Waar op de Vergaderinge is gescheyden, met versoek, dat de welgemelte Heeren van den Krijgsraad, tegens morgen vroeg ten 6 uren, weder wilden compareeren.

OP Dingsdag, den 11. Junij, des morgens omtrent vier uuren, by de convocatie van den Heer Colonel Ingen Nieuland. Præsentibus de Heer Colonel Ingen Nieuland, de Heer Voorst Colonel, Allane Couttis, van den Klooster, en de Heer van Meynerswijk, Luytenant Colonels, Roelof Fredrik van Ysselmuyden, Hendrik van Uyttenhoven, en Charles Molkman, Sergeant Majoors,

1672. joors, Charles de Beauvois, Sergeant Majoor van Doesburg.

Juny. De oorsake dat de Heer Colonel Ingen Nieuland den Krijgs-raad heeft te samen geroepen, is dese, dat sijn Hoog-Ed. is gekomen in't Hoorn-werk voor de Koey-poort, Sloots-Hoorn-werk genoemt, alwaar de Sergeant Majoor la Noy commandeerde; dat gemelte Sergeant Majoor het Hoorn-werk wel had gedefendeert: maar dat den vyand evenwel met sijn approches soo ver was gekomen, dat om het gemelte Hoorn-werk, tot in het Houten Wambais was genadert, en sich daar van meester hadden gemaakt; arbeydende vorder om den pas tot het Hoorn-werk af te snijden, en sich voorts meester te maken van het water in de stads grachten, waarom oordeelde noodig te zijn, door de Koey-poort een uyt-val te doen, en alsoo te sien of men den vyand te rugge konde drijven, en sich wederom meester van de selve post te maken.

De Heeren van den Krijgs-raad oordeelen onmogelijk te zijn met een uyt-val het Hoorn-werk te ontsetten.

By welke vergaderinge mede is gekomen de Ingenieur Paan, remonstreerde uyt den naam van den Sergeant Majoor la Noy, dat den vyand met sijn approches seer het Hoorn-werk waren naderende, en dat het dienstig ware in de Faucebray een door-snijdinge te maken, waar door de volkeren uyt het Hoorn-werk haar retret in de Faucebray konden nemen, en dat sulks op het spoedigste diende te geschieden, alsoo sy door de sterkte des vyands sich daar in niet langer souden konnen onthouden.

Op welke by den gantschen Krijgs-raad is geresolveert, door gemelte Paan, den Sergeant Majoor te doen aan-seggen, dat hy op de bequaamste middel, die hem goed dochte te zijn, retret soude nemen, doch evenwel soodanig, dat hy hem konde verdedigen.

Dingsdag na-middag, de klokke vijf uuren. Præsentibus de Heer Colonel Ingen Nieuland, President, de Heer Voorst, Colonel, Allane Couttis, Luytenant Colonel, van den Kloofter, en de Heer van Meynerswijk, Luytenant Colonels, Roelof Fredrik van Ysselmuyden, Hendrik van Uyttenhove, en Charles Molkman, Segeant Majoors, nessens de gesamentlijke Ritmeesters en Capiteynen, als mede die respective Compagnien zijn leydende.

Den Heer Colonel Ingen Nieuland heeft geproponeert, dat sijn Hoog-Ed. op heden met groote droefheyd en leet-wesen heeft moeten hooren en verstaan, dat sommige officieren, in het tegen-staan van den vyand, seer flauw worden bevonden, en in specie de Waartgelders en Hollandsche Boeren. Heeft met eenen voor-gedragen, dat niet alleen het Vaderland, maar ook Gods eere daar aan is gelegen, en specialijk de Religie en Godsdienst; dat het beter ware voor de eere van Gods Kerke en Religie sijnen laatsten bloeddroppel te laten, dan soo trouwloos alle sijne previlegien, vryheyt van Religie en Godsdienst, te laten varen; waarom sijn Hoog-Ed. Gestr. heeft voor-gedragen, dat elk sijn sentiment soude believen te geven, hoe hy soude gesint wesen hem te willen dragen.

De Heer Voorst sijn sentiment, dat men dese plaatse behoorde te behouden, soo lange het mogelijk is.

De Heer Couttis, *ad idem.*

De Heer Kloofter, *ad idem:* maar remonstreerde, dat van sijn eygen soldaten de grootste affront heeft moeten lijden, te weten, van de vijf Compagnien in het Hoorn-werk, die sijn Hoog-Ed. in het Hoorn-werk met sijn bloote Rappier selfs heeft moeten repoucheeren.

De Heer van Meynerswijk, *ad idem*; doch dat men moest delibereeren op wat maniere.

N B. Den Heer van Meynerswijk heeft mijn Auditeur dese sijne resolutie wederom laten uyt-doen, seggende, selfs sijn vota met de reden van dien wilde op-stellen.

De Heer la Noy seyd van te sullen houden.

De Heer Molkman, niet te kunnen houden met dese middelen.

De Heer Brakel, dat men het noch langer dienden te houden.

De Heer Uyttenhove, dat men de plaatse behoorde te houden: maar door lang delibereeren en contesteeren was de sake sedert huyden morgen vroeg van te quaden natuur geworden om te opiniatreeren.

De Heer Heemskerk, dat men het langer behoorde te houden, soo eenig middel te vinden ware.

Capiteyn Kool, en de andere respective officie-

1672. officieren, in 't generaal, seggen genegen te zijn het land te dienen: maar dat de soldaten haar seer onwillig toonden, om dat geen geld en kregen, en haar geweer meest ontramponeert waren, en begeerden niet te vechten, alsoo seyden verraden te zijn, en na geen commande en wilden luysteren.

Juny.

Middlerlertijd was den Burgermeester Renssen ter ooren gekomen, en is naderhant door getuygenisse van den gewesen Auditeur Isaak Evertz. Kreyvenger, die in den Krijgs-raad tegenwoordig was, gebleken, dat die van den Krijgs raad stonden alleenlijk voor het krijgs-volk in het bysonder te capituleeren; en alsoo sulks de stad en burgerye ten hoogsten soude nadeelig wesen, verboegde sich den gemelten Heer Renssen by den Burgermeester Huygen, en beweegde hem met eenen de Capitulatie, uyt den naam en van wegen de Magistraat, by te woonen; die dan ook voort daar op na 't voornoemde bolwerk traden, en beyde de Commandeurs, en eenige andere Hoofd-officieren, met den Ritmeester Heemskerk, Capiteyn Brakel, en den Luytenant Beauvois, in de Tente van den Heer Nieuland, besig vonden met het ontwerpen van hare Capitulatien en Voorwaarden by den Koning te bedingen: seggende tegen die van de Magistraat, dat sy mede op haar behoudenisse ten spoedigste mochten verdacht zijn; en alsoo den Burgermeester Huygen seyde daar toe geen pen of inkt by der hand te hebben, wierd hem 't selve door den gemelten Auditeur ter hand gesteld, als wanneer hy uyt de Tente gegaan zijnde, in tegenwoordigheyt van verscheyde leden der Magistraat eenige bedingen heeft beginnen op het papier te werpen; doch sich naderhand beradende, stak hy het papier weder op, seggende raadsamer te zijn, eerstelijk af te wachten, wat Voorwaarden den Koning self soude willen op-geven, om als dan het oorboirlijkste te ondernemen.

Middelertijt waren den Ritmeester Heemskerk, en den Capiteyn Brakel, als Gecommitteerde des Krijgs-raads, reeds te paarde gestegen, om na het leger des Konings te rijden: en alsoo van haar aldaar noch een paard ledig stond, heeft sich den Burgermeester Huygen daar op geset, en is alsoo de anderen gevolgt: en in 't Fransche leger gekomen zijnde, wierden sy door den Hertog d'Anguien ontfangen, aan wien sy dan in gevolge overleverden seker ontwerp van Voorwaarden, op de welke den Krijgs-raad van sinne was sijne Majesteyt de stad Doesburg in handen te leveren; luydende het selve als volgt:

1672.

Voorvvaarden en Conditien, vvaar na tusschen sijne Majesteyt den Alder-christelijksten Koning van Vrankrijk, en den Krijgs-raad des Guarnisoens van Doesburg, ten dienste van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden sullen capituleeren.

DAt het volk van oorloge, volgens Krijgsgebruyk, moge uyt marcheeren met haar volle wapenen en bagagie, vliegende vaandels, brandende lonten, en een kogel in de mond, met 12 stukken kanon, ses yeder van 24 ponden, en ses van yeder 12 ponden, met het behoorlijk gereedschap, om te gebruyken en te vervoeren; als mede met een behoorlijk convoy te voet en te paard, om in alle securiteyt tot binnen de stad Swol te worden gebracht, met soo veel wagens en karren, als'er van nooden sullen zijn tot het transporteeren van alle de bagagie, van wat natuur de selve soude mogen wesen; ook den tijd van ses maanden te hebben voor de militairen, soo haar vrouwen, kinderen en domestiquen haar goederen te mogen verkoopen en verbrengen, als andere affairen waar te nemen, en actien in te vorderen.

Pro vera Copia subscripsit.

J. E. KREYVENGER.

1672.

Maar het was soo verre van daar, dat de op-gestelde bedingen souden werden toe-gestaan, dat den Hertog, sonder daar over eenige by-redenen te willen hooren, seyde haar anders geene Voorwaarden van wegen sijne Majesteyt te mogen toestaan, als dat sy alle Prisonniers de Guerre soude moeten zijn. Voorts vroeg hoog-gemelten Hertog den Burgermeester Huygen, wat sijn aanbrengen

1672. Juny. gen was? waar op de voornoemde officieren/ sijn qualiteyt bekend gemaakt hebbende/ seyden dat hy een af-gezondene van de Magistraat was: maar den Burgermeester antwoorde/ als noch by het lichaam der regeeringe geen voorwaarden te wesen op-gestelt; waar op den Hertog daar toe een uur tijds/ en geen meer/ vergund hebbende/ namen de Gecommitteerden gesamentlijk haar afscheyd. Den Heer Huygen nu voor de Tente van den Commandeur Nieuland komende/ stelde noch-maals aan hem/ en de aanwesende officieren voor/ of het noch niet beter ware/ ter dood toe te vechten/ als soo schandelijke voorwaarden in te gaan? doch vond in geen van alle de Hoofden eenig vuur of beweginge van dapperheyt/ dan alleen in eenig minder officier/ wiens naam doenmaals onbekend was/ en nu wel siende/ dat noodsakelijk voor des stads en burgeren behoudenisse moeste werden besorgt; waarom dan ook een vergadering wierd aangelegt/ niet alleen van de geheele Magistraat/ maar ook van de gezwoorene Gemeentslupden/ om alsoo met gemeene stemmen van den Raad en Burgerye des stads meeste voordeel waar te nemen. Dese dan op 't Stadhuys by-een gekomen zijnde/ beraamden eendrachtig den Koning voor te dragen eenige Artijkelen, die sy verstonden haar behoorden te worden toe-gestaan; waar mede dan de Burgermeesters Adam Huygen en Renssen, als af-gezondenen der Magistraat/ nevens die van den Krijgs-raad/ sich weder na buyten begaven; en nu by den Hertog d'Anguien gekomen zijnde/ heeft die aanstonds een kaarse/ pen en inkt geëyscht/ en alsoo voorts het verdrag met de Militie/ bestaande in het eenige boven-gemelte Artijkel van Prisonniers de Guerre te moeten blijven/ getekend; gelijk dat naderhand ook door Monseigneur de Louvois, uyt den naam des Konings/ onder-schreven wierd/ en was het selve luydende als volgt:

DEn Koning wel hebbende willen ontfangen de onderwerpinge des Guarnisoens van Doesburg, heeft goed gevonden toe te staan aan de commandanten, officiers, ruyters en soldaten, dat sy sullen blijven Prisonniers de Guerre, of oorlogs-gevangenen; mits dat sy sullen belooven, sijne Majesteyt met het krieken van den dag de poorten te openen.

Aldus gedaan in't Veld-leger voor Doesburg, desen 21. Junij 1672.

Was getekend
D. Louvois.

Waar uyt dan af te nemen is/ hoe veel die van den Krijgs-raad sich van haren eysch hebben laten af-dingen/ nademaal haar dese schoone Voorwaarden, van Prisonniers de Guerre te moeten blijven/ noch op haar voorige submissie (dit was het eygen woord) eerst zijn toe-gestaan.

Maar den Hertog d'Anguien der voorslag der Heeren Burgermeesteren verstaan hebbende/ dede daar op niet meer/ als dat hy haar mondeling seyde/ dat een van haar beyde sich na den Koning selve soude moeten begeven. Den Heer Huygen, ten versoeke van Burgermeester Renssen, dan de reyse aan-genomen hebbende/ wierd hy niet lang daar na door Monseigneur Subert, tweeden geheym-schrijver van den Prince de Condé, en een ander persoon ontmoet/ en geleyd op den Uylen-pas, alwaar na weynig woorden over en weder de Capitulatie is gemaakt/ en daar van een met de hand van den Marquis de Louvois, in des Konings naam/ getekend/ onder hem verbleven/ gevende het wederkleed aan den Burgermeester Adam Huygen, die ook door gemelten Marquis voort tot den Koning geleyd is; alwaar sijn Majesteyt in persoon/ en met eygen woorden/ hem het bewaren/ en doen na-komen der gemaakte Capitulatie belooft en versekert heeft. Zijnde dit verdrag het selfde/ dat de Magistraat en Gemeents-luyden hadden op-gesteld/ en bestaande in de volgende Artijkelen:

Artijkelen en Voorvvaarden, vvelke het sijne Majesteyt gelieft heeft toe te staan, aan de Burgermeesters en Invvoonders der stad Doesburg.

1. DAt den Koning haar toe-laat de vrye oeffeninge van haar Gods-dienst.

2. Dat de Magistraat sal blijven genieten de selfde privilegien, welke sy gehad hebben, terwijle sy noch waren onder het gebied der Staten Generaal.

3. Dat

1672. Juny.

3. Dat den Koning toe-laat aan de Inwoonders van de gemelte stad, nevens die gene, welke daar in gevlucht zijn, het vry gebruyk van hare goederen, en dat hy haar sal behoeden voor plunderinge.

Gedaan in het Veld-leger voor Doesburg, desen 21. Junij.

Was getekend
M. Louvois.

Den Burgermeester nu hier afscheyd bekomende/ om met den voorn. geheym-schrijver te vertrekken/ is hem onder weg ontmoet den Ritmeester Heemskerk, zijnde verseld van een troep ruyters/ om na den Koning geleyd te werden/ by welke gelegentheyt den geheym-schrijver te rugge na het Hof ging/ en verstond men met sijn weder-komste/ dat den voornoemden Ritmeester van sijne Majesteyt quijtscheldinge voor sijn persoon en goederen hadde bekomen/ om in gevolge van dien geen Prisonnier de Guerre te zijn; welke bysondere gunste en genade/ men seyde/ hem verleend te zijn/ om dat hy sijn Majesteyts aangesicht gesien hadde.

Den Heer Burgermeester Huygen wierd met den geheym-schrijver Subert des nachts de Mey-poort in-gelaten/ alsoo de sleutelen aldaar in handen der militaire wacht waren berustende/ en sich voorts na de Tente van den Commandeur Nieuland gevoegt: en sijne verrichtinge bekend gemaakt hebbende/ vertrok hy sich van daar. Ten vier uuren kreeg men bericht/ dat den Marquis de Louvois, waar by den Oversten Luytenant Gent van Meynerswijk met een trop van 't Guarnisoen mede tegenwoordig was/ van buyten de opening der poort vorderde; waar op den Heer Burgermeester/ voornoemt/ sich met Monseigneur Subert na de Koey-poort begaven/ vindende aldaar den Commandeur Nieuland te paarde/ welke na de sleutelen vroeg/ en hem geantwoord zijnde die niet by der hand te wesen/ soo steeg hy/ op het versoek van den Franschen geheym-schrijver/ die sijn paard aanstonds voor goede buyt achte/ af/ met aanbiedinge van 't selve t'sijnen dienste/ gelijk dat ook/ sonder tegen-spreken/ soo wierd aan-genomen.

Ondertusschen quam den Marquis de Louvois met een Compagnie Fransche en Switsersche voet-knechten de Mey-poort in/ zijnde by haar den Ritmeester Heemskerk, die over het lang vertoeven in het openen der poort tegen den Heer Huygen begost te morren/ als of de voordeelen van de Capitulatie der Magistraat daar door souden voorgewend werden verlooren te zijn/ gelijk ook den Marquis van sijne zijde daar noch een loot op leyde: maar men antwoorde hem/ eerstelijk/ geen kennisse gehad te hebben van den tijd of uure/ waar op die van den Krijgsraad verdragen waren/ die stad de Franschen in handen te stellen/ als zijnde hare Capitulatie eerst lang daar na aan den dag gekomen: voor een tweede/ dat de sleutelen voor dien tijd niet in handen der Magistraat waren berustende; waar op die sake met stil-swijgen voor verschoont wierd aan-genomen/ en korts daar aan alle de militie/ (den Ritmeester Heemskerk uytgesonderd) wierd in de Kerk gesloten. En aldus is by-na sonder slag of stoot over-gegeven een der alderweerbaarste vestingen van geheel Nederland/ zijnde met geschut/ allerley krijgs- en levens-behoeften/ en gewapende rijkelijk voorsien/ en niet anders bevochten/ als door het beschieten van omtrent anderhalve dag/ en het approcheeren ook slechts van eene kant langs het Sloots-Hoorn-werk, sonder eenige andere aanvallen/ ja buyten het verlies van een eenige voet lands der sterkten/ als alleen eenige weynige mannen van binnen/ en ook seer weynige van buyten; seggende de Franschen, spots-gewijse/ dat Doesburg den Koning niet meer gekost had/ dan een Swaluw, een Ratte, en een Sierken, zijnde de vertaalde namen van de Messieurs Martinet, Soury, en Ciron; waar van den eersten was Maistre de Camp van 't Regiment des Konings, zijnde genoemt tot Gouverneur van Emmerik, en ook tot Veld-Marschalk in dese veld-tocht: dese dan in bedenken zijnde/ dat men aan sijn dapperheyt twijffelde/ en hem deswegen met loode schoenen na ging/ heeft/ om sijn onverzaagtheyt te doen uyt-blinken/ alomme/ sonder eenig gevaar te ontsien/ soodanig sijne werken gevordert/ dat hy aan 't Sloots-Hoorn-werk genadert was/ eer sulk in 't leger bekent was/ sulks dat den Grave de Soissons bevel gevende daar op te schieten/

1672. den voornoemden Sr. Martinet, daar reeds in zijnde / door een kanon-kogel quam te sneuvelen. Soury was een Switsersch Capiteyn / en den Sr. de Cyron genoemt tot het gouvernement van St. Menehoud, beyde door musquet-schooten getroffen.

Juny.

Voorts moet tot de eerste oorsake van dit over-gaan gesteld werden het gebrek van goede ordre / (want anders was'er geen) waar uyt gesprooten is verwarringe / wanordre / en oproerigheyt / al te samen gevoed door lauwigheyt en lafhertigheyt / of veel licht noch door een vuylder quaad / 't welk / verder aan den dag te brengen / en te straffen / God en 's Lands Rechters bevoolen zijn.

Dit is alsoo het wijdloopig verhaal van het gene / omtrent het over-geven van dese sterke plaats is voor-gevallen: maar alsoo (gelijk gemeenlijk geschied) de een daar van de schuld op den ander legt / en voornamentlijk de Besettinge gaarne den last daar van op den hals van de Regeeringe socht te leggen / hebben die van de Overigheyt dese verklaringe daar tegen gedaan.

C O P I A.

Verklaringe van de Overigheyt van Doesburg.

WY Burgermeesteren, Schepenen, en Raad der stad Doesburg, uyt het raport van verscheyden luyden verstaan hebbende, als dat het over-geven van de selve stad, in Junio jongst-leden geschied, by eenige van de Hoofden der militie tot hare decharge wel souden willen geschooven worden tot onsen laste: en boven dien al mede vernomen, dat hier toe worden op-gesocht verscheyden Attestatien, der gener, welke ten selven eynde geinclineert geweest, ofte selfs gecopereert hebben: ook eenige ten aansien van hare eygen interesse, en uyt bysondere passie, om dat sy, door voorgaande sententie van den Hove en geassumeerde Heeren deser Provincie, uyt die Magistrature deser stad, geremoveert zijn, sich in desen tegen ons te laten gebruyken; Daarom wy niet langer en kunnen stil staan, voor bewijs van onse getrouwigheyt, door communicatie, van het neffensgaande verbaal, onpartijdig, en na waarheyt, over het gepasseerde gehouden, aan alle de wereld bekend te maken, de valscheyt van den voorsz. laster, gelijk de selve binnen Doesburg by alle onpartijdige notoir is, en door confrontantie van die gene, welke het contrarie souden willen sustineeren, noyt anders als met confusie sal konnen ontkent worden: ook die memorien, voor soo veele by die van den Krijgs-raad door haren Auditeur over het selve subject zijn gehouden, indien de selve te voorschijn komen, niet en sullen contradiceeren, maar veel meer confirmeeren den inhoud van het voorsz. verbaal: Wy ook een yeder in 't bysonder respective in 't sijne overbiedig zijn, den selven inhoude, en de oprechtigheyt van dien, met solemneelen eede te affirmeeren; behalvens onder andere tegens de voornoemde laster een notoir bewijs is, het geringe getal van ons en onse burgeren, de welke geen drie honderd weerbare mannen sterk geweest zijn; daar-en-tegens de militie omtrent de vier duysend en vijf honderd mannen sterk was, en daarom, in geval van eenig wandevoir, ons lichtelijk tot onse plicht hadden konnen dwingen. Ter contrarie, als waarachtig, en uyt de neffensgaande is blijkende, dat eenige Hoofd-officieren, voor, en geduurende de actie van hare capitulatie, tegens ons en onse burgeren met haat en bitterheyt zijn in-genomen geweest, ook tot ons bederf toe: uyt oorsake van onse vermaningen en instantien over hare devoiren en plichten, aangaande de defensie der stad, by en omtrent hun luyden getrouwelijk aan-gewend. Van alle het welke te sijner tijd, soo veel noodig is, naarder bewijs sal konnen by-gebracht werden; Gelijk wy ten waaren oirkonde van 't gene voorsz. neffens de subscriptie der stads Secretaris, met der selver stads zegel dese hebben doen bekrachtigen. Geschied den $\frac{14}{24}$ Augusti, 1672.

Onderstond

Ter Ordonnantie van der Ed. en was, neffens een op-gedrukt Zegel, in groenen Was, met een Papier over-dekt.

Getekend,

HENR. TAMELINK.

Secretaris.

Wanneer nu dese plaats aldus klakloos in handen van den Koning van Vrankrijk was over-gegaan / rukte die Majesteyt met sijn

1672. sijn Oorloghs macht voor Zutphen, de Hoofstadt van dat Graafschap / en ontrent drie mijlen van Doesburgh, vier van Aarnhem, en ses van Nimwegen afgelegen. Sy leyt aen de mondt van de Stroom de Borkel op den Yssel gestreckt / met negen Bastions of Bolwerken / meest alle bekleet met 4 halve Manen en 2 Hoorn-werken / met een Voor-gracht van 8 ellen breete / maar die van het lichaam van de plaats heeftet een van 25. alle vol van water en van 8 en 9 voet diepte: haar oude omtrek is niet minder gesterkt / en met een diepe Graft omgeben.

Juny. Gelegentheit en staet van Zutphen.

De Heeren Gecommiteerden ten Velde, waaren even tijdelijk voor de beleegeringe vertrocken / laatende aldaar 7 Vaandels voetknechten / die onder 4 Compagnien Borgers van Uytrecht en Amersfoort, en 2 Vaandels Waartgelders / met 9 Compagnien Soldaten / onder den Heer Majoor Schimmelpenning, die voor die tijd het Commande hadde / en genoeghsaam yverde om al de defecten van de sterckte te verbeteren en suppleren. Daar naar kregen sy noch het Regiment van de Colonel Swaartsenburg binnen / zijnde Vriesen / op wiens aankomst de Heer Schimmelpenning sijn Commando moest overgeben. Seven halve Cartouwen stonden op de Wall / die de Borgers Vrouwen en Kinderen / met alle macht naer de Wallen brachten. Het overige Geschut wiert naar Deventer te scheep bestelt / daar het ook gebleven is. Voor de Stadt lagen ook verscheyde Ammonitie-scheepen / met Biesbruggen / Musquetten / halve Piecken / Geschut / Musquet Koegels / Vriesche Ruyters / Haspels / Schuppen / Spaaden / Deelen en andere Oorlogs behoeftigheden meer. Dese dingen bleben in de Schepen leggen / maar alsoo de Yssel-strom onbevaarbaar wierd / berghde men het meestendeel in de Magezijnen. De overige Scheepen die noch yets mochten in hebben / wierden in de grondt geboort / op dat sich de Vyandt / doen al voor de Stadt leggende / daer niet van dienen sou.

[...]rder [...]gery

De Koning sandt terstondt den Hartogh van Orleans sijn Broeder / om besittinge van die plaats te nemen / of het belegh daer van te aanvaarden. Sijn Generaale Officieren waren de Graaf van Cadagne, en de Grave de L'orge, Broeder van den Hartogh van Duras, en de Ridder de Lorraine, Houtefeuille Ambassadeur van Malta hadde het gesagh over de Ruyterey. De Graeve de Meilly van Bourgoyne, Broeder van den Heer van Bouligneux, had het gesagh over de Gens d'armes of Wapen-lieden van wijlen de Koninginne Moeder / en de Heer de Maquelire geleyde het voetvolk. De Heer de la Motte hadde last van Majoor Generaal. De Hartogh van Orleans ten drie uren des morgens / was veertien uren langh te Paart / en quam noch den selven dagh voor de Stadt. De Koningh hadde te vooren met een Trompetter seker Edellieden uyt die Provintie Beulinck en Berrevelt binnen die Stad gesonden / die sich aan gaben dat sy Hollandtsche Heeren waren / maer binnen zijnde / bevont men de saak anders. Wy ondervraagden hen wat hun aanbrengen was / en sy berichten / dat sy de Stadt / voorts het geheele Graafschap uyt name van den Koningh aanboden / vrye Oeffeninhe van den Godts-dienst / het gebruyck van hun Privilegien, soo als die altoos voor heen waren gebruyckt geweest. Het krijgsvolck vorder met hun geweer en bagagie / waer heenen sy wilden / te vertrekken. Maar indien de Stad / en het Graafschap binnen den tijdt van 12 uuren dese aanbiedingen niet aannam / moesten sy verwachten het geen krijgs-gebruyck mede bracht. Sy boden vorder aan / indien de Ridderschap en de Overigheyt niet wilden gelooven / dat des Koninghs macht soo groot was / dat hy soo een Stadt soude derben aantasten / dat sy een Pas voor twee of drie by den Koningh wilden bevorderen / om het Leger te gaan besichtigen. Men leyde terstont daat Vergaderinge over / in de welke de Heer Swartzenborgh, sou hebben verklaart / dat het onmoogelijk waar de Stadt te beschermen / alsoo daar over de 40. defecten en gebreckkelijkheden aan waren. Ondertusschen de meeste van de krijgs-lieden en Borgery vernemende / datter van overgeben gehandelt wierd / quamen plots in de Vergaderinge / om het besluyt te aanhooren / maar doenmaals wierdt niet vorder besloten / als datmen om tijdt te winnen / volgens het versoek van de voornaemde Heeren / twee naar des

1672. Juny.

Zutphen belegert.

Wort opgegeven.

1672. Juny.

Koninghs Leger voor Doesburgh, om dat te besichtigen souw senden / die dat gedaan hebbende / sonder eenigh gesprek met den Koningh of iemant van de sijne te houden / weder te rugge hadden te keeren; daar vele / soo uyt den Krijgs-raat als Gemeente noch tegen waren. Twee reysden van des morgens heen / de Colonel Houtland, en Jan van Essen, die hun last afgeleyt hadden / die des abondts weder quamen en bericht deden / makende groote swarighеyt / mits het geene sy gesien / in aanmerkinge van hun geringe Macht daar binnen. Sy brachten buyten hunne order ook een Brief van den Hartogh de Louvoy, waar in het geene de twee Edellieden van wegen den Koning belooft hadde / bevestigt wiert. Het welk by den Krijgsraat en Borgers niet wel genomen wierd. De Borgery onder dies bemerkende / dat de Ridderschap en Overigheyt neyghde om de Stad op te geven / en Swartzenburg de Wijven en het Canaille wat te veel gehoor gaf / begost daar over seer te morren / soo dat het sich tot een Muyterye liet aansien. De Militair Officieren speelden ten deele daar mede onder / roepende met de Borgery / sy wilden de stad niet overgeven / sy hadden noch geen vyant gesien. Men had daar noch 18 Vaandelen uyt Grol en Brevoort binnen gekregen / dat de moet niet weynig vermeerderde. De Borgers boden ook de gebiljetterde Soldaten 3 Maanden lang de kost te geven. Des anderen daags komt Bentink weder voor de Poort / en binnen gelaten zijnde / toont een Brief van de Provintie ende Stadt Uytrecht, waar uyt men verstont / dat sy gesint waren met den Koning voor die geheele Provincie te Capituleren. Hier op leyde de Ridderschap en Overigheyt weder Vergaderinge / doende de Gemeens-luyden / en Burger Bevelhebberen daar by roepen. Daar stelden se de saak van de Provincie van Uytrecht voor / daar en boven dat hunne Stad / nu sodanig omcingelt was / datter geen ontset te verhoopen waar; men dede ook den Commandant Swartzenburg in de Vergaderinge komen / dese dede de selve verklaringe als boven gesegt is. De Krijgsraat en Borgerye hier in de Overigheyt tegen zijnde / krijgen de Sleutelen met loosheyt uyt handen van

Beroerte binnen de Stad.

de Borgemeesters / soo als die gereet stonden / om met eenige uyt de Ridderschap / onder het geleyde van Benting, na den Uylenpas, met de opgestelde Voorwaarden te vertrekken / daar in sy wederhouden wierden / Benting alleen wierd uytgelaten. Des anderen daags quam hy weder voor de Poort / maar wierd buyten gehouden / en moest ten weer-wil van sijn Neven / ongehoort vertrekken.

Onder dies wierd de Stad volkomen belegert / en dewijl den Hartog van Orleans dede die van binnen door den Ridder de Seuvron op nieu de Voorwaarden van die van Doesburg aanbieden / maar die van binnen antwoorden / datmen de Hooftstad van een Provincie / die soo considerabel was / soo klakkeloos niet behoorde over te geven. Waar op de selve besloot de Stad met alle gewelt aan te tasten / en Facijnen aan te brengen / het welke met sulk een vaardigheyt geschiede / datter binnen korten tijt over de 15000. aan de staart van de Trencheen gebragt wierden / met alderhande Werktuyg / om de aarde op te arbeyden. De Trencheen wierden geopent door de Regimenten van Normandye, Turenne, en Orleans. De Marquis de la Fresilliere, Generaal Luytenant van de Artillery / vant een middel / om met een eenige Batterye / seven van die van binnen / daarse geduerig-lijk uyt schooten / te incommoderen. De belegerde / om den vyant te bedriegen / maakten een geweldig geraas van binnen met de Trommelen / als wildense uytvallen / op dat de Franschen souden voor den dagh komen / om die dan in het openen wel te ontthalen; en dit hadde hen geluckt / indien de Ridder van Lorraine hen niet wedergehouden hadde. Eenige dienaren brachten evenwel de schrik in het Leger / waar over de Hartog terstont op sat / om te verhinderen dat de Troepen hun Posten niet verlieten / gelijk hy door sijn tegenwoordigheyt de onordere voorquam / die anders sou konnen hebben ontstaan. Men vorderde met de werken ondertusschen seer / so datse binnen korten tijt / tot op vijf en twintig passen van de Voor-gracht gekomen waren. Hoewel de belegerde geweldig van binnen schoten / en eenige Soldaten / beneffens twee Canonniers doodschoten / ook eenige stukken

1672. Juny.

De stad wort aangetast.

De stad beschoten.

Losen alarm van de belegerde.

172. ken Geschut verlemmende / daar de Franschen niet op schuldig bleven / makende ook
oy. verscheyde van binnen onbruykbaar / en eenige Bosschieters doodende : vier Bommen die binnen geschoten wierden dooden ook hun werklupden / sy maakten sich ook meester van een Verlaat om de Graaft af te tappen. De Belegerden vielen daar op
Uval. upt om die te beschermen / maar wierden dapperlijk weder ingedreven.

Ondertusschen den Heer Swartzenburgh, siende sich overstemt / liet de Borger-Officieren aen sijn wooninge komen / en vraagde hen af op hun Eed / of sie hem met de gantse Burgerp wilden bystaan / hy nam aan de Stad met sijn by-hebbent krijgs-volk een
Niwe halfJaar te beschermen ; waar op sy malkanderen Trouw toe swoeren. De Ge-
in ge- meentslieden deden des morgens ten vijf
tot. uuren op den 9 Juny, ook Vergaderinge leggen / datse ook eenpariglijk besloten / het krijgs-volk met de Borgerp aan te moedigen / om door Godts hulp de Stad te helpen beschermen / latende de flauwhertighept (dit zijn de woorden van ons bericht) aan de Regenten / die al gereet stonden om te Parlementeren : eenige aansienlijke Damen (segt men) souden ook eenige Militaire Bevelhebberen / die sy meenden dat de hartste waren / aan hun hupsen ontboden hebben / die sy dreygden / indiense niet tot Parlementeren wilden verstaan / datse van de Franschen in de Poorten sou-
La. den opgehangen worden. Andere Dames /
ri.n souden op het geklater van het schieten ge-
de of- segt hebben / Hoort dat Canaille eens schie-
fer. ten, sy willen de Stad noch defenderen, sy waren waart dat hen de *Franschen*, dit en dat deden, wy sullen immer dartig Jaren vry zijn van Omgelden. Maar die vrpdom diese sich inbeelden / is hen daar na wel op het hart gevaren.

Ondertusschen vorderden de Vyant vast tot aan de Grachten / en naaderden de Stad met Geschut en Vuur-ballen ge-
Mu ery weldig / met beschieten / onder het welke een Vaandel krijgs lieden begost te muytineren / werpende hun Geweer ter neder / en roepende om betalinge / daar men wil dat een Capiteyn de oorsaak van geweest is / seggende tegen het volk ; wilt gy geldt hebben / nu is het tyd te eyschen / maar het wierd noch in tijt geslist / blijvende even wel een algemeene ongeregeltheyt. Nog op het aflossen van de Burgers / noch op dat van de Soldaten / wierd eenige ordere gestelt / soo dat de selve daar door moedeloos wierden ; men wilde den uytval eens vervatten / komende ontrent 900 Soldaten te samen / beneffen een Troep gecommandeerde Ruyters / die wel drie uuren te samen in de halve Maan voor de Nieuwe stadt Poort raad hielden / in het aansien van den Vyant / die vast gereedt stont om hen wel te ontfangen. Sy hadden sich in drie Troepen verdeelt. Capiteyn Scelringe had de voortocht / die sijn volk soo wel aanvoerde / dat / indien hy soo wel gevolght was geweest / van de andere / die soo alsser twee of drie quamen te sneuvelen / het hooft weder te rugge trokken / daar had kans geweest de Vyanden uyt hun werken te slaan / en hun Geschut te vernagelen. De Ruyterp quam ook met groote onordere upt : want de Ritmeester Jan van Flaardingen, die den Troep commanderde / sette sich met sijn volk langs het Bleykers Huys / by de buytenste Hamepe / en vluchte weder met sulk een groote disordre / dat hy verscheyden van het Voet-volk in de Grachten joegh. Het Geschut uyt de Stad gingh ondertusschen uyt de Stad noch even dapper sijn gangh / swijgende de Musquetten ook niet / komende meest op de Burgers aan / die op de swaarste Posten moesten leggen. Op den vijftienden hebben de Heeren van de Magistraat / de Heeren van de Ridderschap der Gemeens-lieden en Burger-Officieren laten ontbieden. Dese hielden sy voor / dat men vast sagh dat men genoeghsaam van het krijgsvolk verlaten wierd / de Commandant radeloos was / en of het noch geen tijt om te Parlementeren was ? hier wierd twijfelmoedigh op geantwoort / zijnde de meeste Officieren op hun Posten. Men hoorde daar op den Commandant / maar die seyde nu weder / dat hy de Stad niet sagh te konnen houden. Dese vergaderde den krijgsraat / daar men van Parlementeren sprak / tot groote verwonderinge van de Borgeren en andere Capiteynen / dat men van verdrag sprak / daar de fascinē nog niet

 eens

1672. Juny.

eens aan de Gracht gebracht waren. Men stelde dan eenige voorwaarden op / en uyt de Magistraat / Ridderschap / Krijghs-raedt en de Gemeente wierden gecommitteert / om met den Hartogh van Orleans, die op den Boodel-hof sich onthield/te verdragen / begaande die misslagh / datmen geen Ostagiers liet binnen komen / invoegen de Gecommitteerden noch niet wedergekeert waren/ of de Franschen drongen tegen dank van de wacht/in de halve Maan; maar wierden noch door het ophaalen van een Touwbrugge gestuyt. De Gecommitteerden quamen dan met de geaccordeerde Capitulatie weder te rugge / die van Monsieur wel oversien / maar niet geteekent was; alleen seyde hy mondelijk/dit en dat staa ik toe / maar het ander staat in mijn beleefthept. En alsoo ging die Stad genoeghsaam op genaade en ongenade over; terwijl noch eenige van de Burgeren en Militie/ op hun Posten stonden.

Men was wel voor een plonderingh beducht/maar dit wierd wel verhindert/doch de Stropers stalen achter af al wat sy konden. Voor de Klokken/ Linnen / Kooper/ wierden 30000. guldens ge-eyscht/ binnen den tijdt van drie Maanden te betaalen/ eenen Maant gereet; waar toe 8000. guldens uyt het Generaal Comptoir gelicht wierden / waar voor de Stadt Obligatie moest passeeren. Maar dese 30000. guldens wierden door veel bidden en smeeken noch op 15000. gebracht. Den Trompetter eyschte ook gelt voor het opeyschen van de Stadt.

De Artikelen ende Conditien, de welke gelieft heeft Monsieur, Soon van Vrankrijk, eenigste Broeder van den Koning, Lieutenant Generaal, Commandeur ende Hooft van de Armade van sijn Majesteyt, te vergunnen aan de Borgers en Inwooners van de Stad Zutphen.

Dat Monsieur heeft toegestaan de vrye Oeffeninge van haar Religie of Godsdienst.

Dat de Magistraten sullen genieten de selfde Privilegien, die sy hebben gehadt in 't besit, ten tijde dat sy hebben geweest onder de gehoorsaamheydt van de Staten Generaal.

Dat Monf. laat aan de Inwoonders van de voorseyde stad, en alle Vluchtelingen, het vrye gebruyk van haar goet, ende haar sal beschermen of bewaren, en bevryen voor alle plonderinge.

Gedaan in 't Leger voor Zutphen den 25 Junius 1672 ende was onderteykent Philippe. ende lager stont
G. Reynck, Adr. Raeck. G.W. Essen,

Juny. Verhaal van het over-gaan van Deventer.

Deventer was nu de naaste aan den seltsamen voortgang der Franschen. Dese is van oudts een Keyserlijke, en vrye Rijks- en Hanse-stad / en in den jare 1578. door den Grave van Rennenberg, uyt den naam der Vereenigde Staten, bemachtigt / maar is in den jare 1587. weder voor een groote somme gelts aan Taxis over-gegeven/ en de Spaanschen verraderlijk ingeruymt/ door Willem Standley, zijnde aldaar door den Grave van Leycester tot Gouverneur gestelt. Wanneer de stad nu een geruymen tijt sonder eenig Guarnisoen had geweest / om dat de selve door de Rennenbergsche Soldaten ondragelijken overlast lijdende / op haar lang bidden / het verhuysen van dese / en buyten-houden van andere militie/ hadden verworven: maar het aannaderen des Princen van Parma dede haar wederom Guarnisoen in-nemen/wiens Overste de stad/gelijk reeds gesegt is/ soo schendig verkocht en overleverde : maar wierd in den jare 1591/ door sijn Hoogheyt den Prins Maurits, H. L. G. weder onder 't gebied der Vereenigde Nederlanden gebracht /en dat na een beleg van 11 dagen/ en na dat men daar op eenen dag 4600 Canon-schoten gedaan / en een groote Bresse gemaakt had.

De stad legt in een seer vermakelijke en vruchtbare lands-douwe / zijnde ten aansien van haar gelegentheyt aan den Yssel, en gestalte van het Lant / uyt de nature seer sterk / en boven dien al van oudts door de konst noch veel vaster en weerbaarder gemaakt/ en met dubbelde muuren/van de Berg-poort tot aan de brug / gesloten / en met een diepe en wijde gracht omringt; het overige deel/ aan de waterkant / heeft een goede haven/en den Yssel tot aan sijn gragt. De muuren zijn seer dik/ en op de wijse der oude sterkten-bouw/met toorens of kleyne kasteelen voorsien/ zijnde alle bequaam om geschut te dragen/gelijk ook daer uyt/wanneer den Prince Maurits daar voor quam/ groote tegenweer gedaan wierd. By de Brink-poort legt een groot Bolwerk tot des selfs bescherming / beneden met een lagen muur beset. Ook legt daar noch een veel swaarder uyt den grondt van steen opgehaalt / aan den Yssel-brug, 't welk ook de water-schutting der grachten beschermt: tusschen dit werk en de Brinkpoort staat den Neu-

1672. Juny.

Neurenbergschen tooren / wiens muuren van harden steen / 18 voeten dik / en seer hoog zijn; invoegen men van daar het gantsche omleggende lant ontdekken en beschieten kan; dese verstrekte nu tot een kruyt-tooren. Maar boven alle de gemelte natuurlijke vastigheden en oude versterkinge/ is de stadt door Prins Maurits, rondsom de gemelte werken heene/ met seven treffelijke bolwerken voorsien/ leggende in de grachte/ die seer wijd is/ 3 losse Ravelijns; en behalven dese/ noch 2 halve Manen/ d'eene voor de Neurenbergse poort, en d'andere recht op de punt van het bolwerk ter zijden de Berg poort; de derde voor de Brink-poort; noch een andere steene halve-maan legt aan het Pothooft; voorts is de gracht met goede contrescharpen, en hare bysondere grachten / tot aan de Brink-poort om trokken / en aldaar aan de halve-mane gehegt. De wallen zijn met haar faulcebrayen, bedekten weg/ en goede borstweeringe/ van beneden ten uytersten weerbaar. En kortom/ alles was sodanig na de nieuwe en hedensdaagsche vesting-bouw-kunst aangestelt / als men soude konnen bereyschen. De gemelte contrescharpen waren ook te deser tijt/ door bevel van den Commandant Stekke, braaf gepalissadeert; alle de hoogten en dijken/ en bysonder die na Snippeling leyt/ geslecht/ en de wijtte van over de hondert roeden rondsom vlak gemaakt.

De Commandeur Stekke was al van de maand February af / tot Commandeur over de besettinge van Deventer gestelt / die / op vertrouwen van sijn bequaamheyt/ ook tot Overste over het krijgsvolk van die Provintie gestelt was. Op sijn voorstellen en aanraden wierd / soo binnen als buyten de stad/ alles hermaakt/ herstelt en versterkt/ dat men eenigsins noodig oordeelde; de contrescharpen wierden hier geslecht/ en elders vermaakt/ de wegen en dijken versorgt/ palissaden/ stormpalen/ borstweeringen gestelt en opgeworpen / de hoven buyten de Stad vernietigt/ de bomen afgekapt; huysen/ die de stad wat te na scheenen te staan/ om-verre geworpẽ/ alleenig buyten de poorten aan de lant-zyde: (niet anders als of men een lange en treffelijke belegeringe in dẽ sin had uyt te harden) maar over de revier den Yssel liet men de selve staan / daar nochtans de vyant seer groot voordeel uyt konde trekken/ en dat alleen/ om dat veel van de Grooten aldaar hun huysen en hoven van vermaak hadden leggen. Ontrent de verrichtinge van dit werk toonde sich de burgery/ beneffens de geprefte boeren/ met allen seer yverig en genegen/ hoewel niet sonder groote onkosten/ waar toe de Mennonisten mede een schat van 10000 gulden mosten betalẽ.

De stad ondertusschen was wel versorgt van meel/ biscuyt / ammonitie van oorlog/ schoon geschut / dat uyt het leger korts te vooren daar binnen was gebracht / om quanswijs bewaart te zijn/ van genoegsame besettinge/ bestaande in de Regimenten van de Colonellen Stekke, Klant, Broersma, Manger, en eenige gedetacheerde en andere Compagnien / beneffens 1450 Zuyd-hollandsche Huyslieden, makende te samen wel 5000 mannen uyt / behalven haar kloekmoedige en wel-behartigde burgeren. En sodanig was de staat van dese treffelijke stad / bequaam genoeg om het den Bisschop van Munster, met al sijn gewelt/ voor een goeden tijd uyt te harden/ om door sulk een noodige tusschen-poos / het Vaderlant sijn adem te konnen laten halen. *Staat van de stad.*

Wanneer nu de Bisschop van Munster, als gesegt is/ sich meester van de sterke stad Grol gemaakt hadde/ bracht hy ook de stedekens Lochem en Brevoort, beneffens andere kleyne daar ontrent gelegene plaetsen / t'onder; en vertoonde sich op den 14. Juny op de gemeente of Stads-weyde/ voor Deventer, om daar een deel beesten uyt te halen: maar als die van binnen / onder het beleydt van den Ritmeester Pijper en Schaap, daar een braven uytval op deden/ moest hy den buyt laten varen/ en droeg alleenlijk de slagen mede. *Lochem en Brevoort van de bisschop vermeestert.*

Op den 16. Juny, op een Donderdagh/ wierd de stad door den Keurvorst van Keulen, en den Bisschop van Munster, belegert/ die een brugge over den Yssel slaande / daar door mede den voet op den Veluwschen bodem hebben geset; waar tegen/ door de burgerye / een Retrenchement langs den Yssel, op de Welle voor de stad/ over dag en nacht bearbeyd en opgeworpen wierd. Op den 18. wierd eenig volk na buyten gesonden/ om daar de hoven te verwoesten / die niet seer veel uytrechten/ als datse 3 of 4 kleyne huysen

1672. Juny. huysen verbranden / beneffens een hofjen van den Heer Burgermeester Boekholt, dat men den Kijk in de pot noemde; de hagedoorne heggen bleven al te samen in vollen stant.

En wanneer daar op de schip-brugge over den Yssel wierd wech-genomen / is den vyant bequame gelegentheyt gegeven / om sonder eenigen tegenstant / door de hoven tot de Stad te naarderen / en / naar hun eygen welgevallen / hunne mortieren tot dicht onder de stad te planten. De brugge (als zijnde aan de andere zyde van de Revier / op de Veluwe, noch met schans / hoornwerk / noch halve Maan voorsien) was niet wel houbaar: maar soo was het ook een versuym / dat de selve niet versterckt was geworden.

De Brugge dan wierd door ordre van Stekke en Broersma (op dat de Vyant onder de vluchtelingen / die op Donderdag en Vrydag met groote menigte binnen de stad quamen / niet binnen de Wallen geraken souden) ten deele / en voort op Saterdagh / door ordre van den Burgermeester Willem Nieuland, buyten kennisse van Stekke en Broersma, geheel wech-genomen. De Heer Burgermeester Boekholt, siende dat men de brugge wech-nam / toonde sich daar over onvernoegt / en vraegde waer langs men nu uytvallē en den vyant afbreuk sou konnen doen? en beval dat men de brugge weder sou laten leggen / maar wierd daar in niet gehoorsaamt; en of hy schoon daar op aanhield / en versoek dede / dat de Raad daar over mocht vergaderen / terwijl noch de meeste Heeren op en in het Raadhuys waren / mocht sulks evenwel niet helpen / de brugge was en bleef wech-genomen. Men wil dat sulks volgens beloften aan den Bisschop geschiede; gelijk het seker is dat hy sou gesegt hebben / na het bericht van een van sijn Ingenieurs Spoede genaamt / dat hy / na het overgaan van de Stad / aen verscheydene Burgers sou hebben gedaan: Nou sie ich woll, das er wort halden; andere voegen daar de benaminge van schelmen by / maar soo word ons niet bericht.

Besettinge binnen Deventer. In de stad hielden guarnisoen drie Compagnien Peerden van 't Regiment van d'Heere Overste Douchery, te weten des Colonels Compagnie / gecommandeert door dē Capiteyn Lieutenant / en die van de Ritmeesters Schaep en Pijper, beyde present / neffens de Major Sandra, sonder Compagnie / by gevalle in de Stad gesloten.

1672. Juny. Te voet de Regimenten van dē Commandant Stekke, bestaande in 9. Compagnien / van d'Overste Elant, in 10. Compagnien / met den Colonel Lt. Colonel Tamminga, ende Major Gruys voorsien; van Broersma, sterk 9. Compagnien / hy Colonel neffens d'Overste Lt. Douma, en Majoor Losekaete present. Daer beneffens noch de Compagnien van den Colonel Manger, den Major Wyenhorst, en Capiteyn Potgieter, van de laatste nieuwe Over-Ysselse werbinge / onder haar 3. ongeveer 110. Mannen uytmakende / als ter later tijt / door trainissement van sommige Regenten / onder pretext van minagie / aangestelt / en geen ofte weynigh aanritts-gelderen ontfangende. Hier by waren noch de Compagnien van Capiteyn Vos, Itterſum, en Sloot, neffens de welke ingesonden waren 15 Compagnien van de Hollandse Landzaten, geëstimeert op 1600 man / behalven de couragieuse Burgerye / gerangeert onder 8 Compagnien / met d'ingevluchte ontrent de 2000 man sterk.

Voorraad aldaar. De voorraat van oorlogs behoefte bestont in 50000 pont pulver / 12600 p. lonten / kogel van 24 p. 2455. van 12 p. 6062. van 18 p. 2500. van 9 p. 1355. van 8 p. 1500. van 6 p. 7575. van 4 p. 1102. van 3 p. 7799. Ongevulde leege hant-Granaten 1400. gevulde handt Granaten. 400. musquet kogels 29000. p. 1249. spaaden / 648. houweelen / 277. haaken / 47 bijlen / 200. kruywagens / 10 gemonteerde Vriessche Ruyters / 33 tonnekens met nagels / 111. yshaaken / 25 lanteerns / 25 dief-lanteerns / 2 canons van 24 p. caliber / en 2 canons van 12 p. wegens het Lant / en van de Stad / 2 stukken van 18 p. caliber / 4 stukken van 12 p. 2 lange stukken van 9 p. 2 lange stukken van 8 p. 8 korte kamer stukken van 12 p. 12 korte kamer stukken van 6 p. alle metalen / en noch 6 ysere stukken van 18 p. caliber; daar en boven wierden op het verlaten van 't retranchement aan den Yssel, noch 22 uyt het Leger in de Stadt gebracht / alle metale stukken / makende te samen 60 stukken geschut.

Boven het voorsz. was in Junio van den Commijs der Generaliteit gesonden 10000. p. loot / 1500 kogel van 25 p. en 1500 kogels van

1672. Juny.

van 12 p. hebbende de Stad op haar credijt van Sr. Weyer Beeldsnyder tot Amsterdam noch kort voor de beleegeringe binnen gekregen 10000 p. Buspoeder / en van Zutphen uyt het Lands Magazijn 5000. pont.

De Batteryen tot 24 in getal waren met hare beddingen en Canons in goede ordene voorsien / ende met Cannoniers soo uyt d'ingesetenen over de 20/ en uyt d'Hollanders over de 100 aangenomen / op elke Batterye 7/8/à 9. geplaatst.

Na dat van de Bisschop van Munster/ de Stad Grolle had ingenomen/en sich met 't Cheurforstelijke Keulsche Leger/ nevens eenige France hulp-troepen ontrent Grolle vereenight/ trok van daar tot by Lochem, alwaar eenige dagen in 't opene velt stil gelegen/onder deliberatie werwaarts te wenden/ is op den 5 Juny 1672. van daar opgebroken / en recht naa de Stadt Deventer voort gestapt.

Sterkte van de vyanden. Het Keulsche Leger bestont uyt 6. Regimenten te Paarde/onder de Colonellen/den Graaf van der Lippe, Marquies de Salines, Graaf van Homberg, Hel, Wellinger, en de Beyerse Dragonders, te voet het Furstenberger Regiment blaeu-rokken van Prins Willem, bestaande in 29 Compagnien / waar onder een Compagnie Granadiers / sterk over de 3000 man; het Regiment van Bellerose, het Bourgondise Regiment onder Marquis de Chamilly, het Regiment van de Beyers, onder den Oversten Bubo, het Regiment van den Generael Major Lansbergen, van Compte de Vyancourt, en het Regiment van den Oversten Frens.

Het Munsterse bestont uyt dese Regimenten / als des Bisschops lijf-regiment, dat van den Generaal Major Nagel, Post, Westerholt, Graaf Reux, Masbach, Caldenbach, Leenart, en 2 Compagnien van Houtijn, neffens 4 Compagnien van la Roche, naderhant gecombineert te Paarde / neffens de Regimenten van den Graaf, en Colonels Reux, Calcar, Speckhaen, Moller, Kroon, behalven een Regiment te Paarde / en een te Voet van den Graaf van Benthem.

Bis- ... op- se er- der de Sta... Den 5 Juny smorgens ontrent 9 uren/vertoonde sich de vyant met verscheyde Troupen te paarde / en quamen tot/ onder 't geschut van meeninge/om der burgerē koeyē en Paerden van de stads-weyde/den Tolge genaamt/af te halen:maar wierden door de Ruyterye uyt de stadt kloekmoedig aangetast/ en na eenige schermutsinge / met verlies van een Ritmeester en 5 à 6 Paarden/te rugge gedreven / sonder schade van eenige beesten / ofte verlies van een man aan dese zijde/ dan alleen een Ruyter gequetst/en een Paart doorgeschoten / welke rescontre geschiede onder het loffelijk beleyt van de Heeren Ritmeesters Schaap en Pijper.

Op den 6. Juny 's morgens de Lieutenant Alter, met 7 à 8 Ruyters uytgereden / ontmoetede achter het Kourhuys 11 of 12 voorloopers van 't Bourgondise Regiment, waer van 3 op de plaats doortschoten / en 3 andere door de Rapieren swaarlijk gequetst binnen brachten. Ontmoetinge.

Dienselven dagh / zijnde Donderdagh/ wierd de Stad des namiddaags berent/en door de vyant beneden de volle Hant, by den Rander-weert een brugge over den Yssel geslagen/ die doenmaals aldaar / als op veele andere plaatsen/ door de drooge Somer doorgangelijk was/ welke ondiepte aangewesen wierde door een ingeseten van 't Landt / in 't aansien van den Bisschop van Munster, daar door rijdende. Deventer berent.

Den vyant van aldaar over de brugge/ en andersins door de Riviere in de Veluwe gekomen/liet de Stad noch dien dag tegens den avont / door een Trompetter op-eyschen/waar op by de Magistraat gedelibereert wiert den Trompetter met advijs des Commandeurs/door een Lieutenant (Joan van Houtem, met 4 Musquettiers over den Yssel geset) mondelijk tot antwoort gegeven / Dat men van meeninge was, de stad als een vrye Keyserlijke Rijks-stadt, tegens alle vyantlijke aanvallen ten uytersten te defendeeren. Wort opgeyscht

Den 7 en 8 Juny wierd weder-zijds weynig ondernomen / dan dat de vyant besich was met sich in hare quartieren te verdeelen/ blijvende in 't velt open leggen/ sonder verschansinge van buyten/ nemende de Bisschop van Munster sijn Logement op 't huys te Rande, waar ontrent de Bisschop van Straatsborg en Prins Willem van Furstenberg sich mede ophielden / en naderhandt quam de Cheurvorst van Keulen sijn residentie nemen op 't huys te Boxbergen.

Den 8 dito wierd Capiteyn Vos, met

200

200 man uytgesonden / om over d'Yssel de hagedoornheggen van de tuynen af te kappen / worden daar toe met Ponten / vermits het afnemen van de schipbrugge / overgeset: doch door dien de vyant sterk quam aan naderen / daar inne verhindert / ende op ordere van een Heer uyt de Magistraat / en met wenken van den toorn / te rugge geroepen / sonder iets te konnen uytrechten.

Ondertusschen was de borgerye noch al besich met graven en delven / by dage ende by nachte op de welle / langs den Yssel een bedekte wegh opwerpende.

Gesanten van den Bisschop komen binnen.

Den 9. Juny op Sondag quamen de Jonkeren Swaafken en Doctinchem van Rande in de Stadt / die kort voor de belegeringe sich na Lochem by de vyandlijke Arme / onder pretext van over de Contributie ten platten lande t'accordeeren / hadden getransporteert / geleydet van een Bisschops Trompetter tot in den Enk. Welke Jonkeren seer breed voorgaven van de groote macht der vyanden / meenigte van geschut / ende verbaarlijke mortieren / om daar door de Borgerye t'intimideeren / ende sich begevende na 't Stadhuys / begon de Burgerye te fulmineeren ende dreygen / met een groote meenigte voor 't Stadhuys vergaderende / en seyden te willen weten / de reden van haar komste / ende waarom sy binnen waren gelaten / daar de stad al 3 dagen besloten was geweest: waarom de Magistraat haar op 't Stadhuys dien dag ende nacht / uyt vreese voor de Borgerye / ophielt. Doch haar aanbrengen was sekere Missive van de Vorsten / geschreven aan Burgermeesteren / Schepenen en Raden / de geswooren gemeente / en de grosse gemeente der stad Devent. in dato den 18 Juny 1672.

C O P I A.

Brief van den Bisschop

NA dat nu in de werelt alree bekent is, op welke manier dat sijne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Vorstelijke genade van Munster, tegens de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de wapenen te voeren genootsaakt zijn. Als hebben sy hare Armeen omtrent het Fort Grol, voor weynig dagen laten conjungeeren, en aanbevolen, na veroveringe van die plaatse, na de stad Deventer te marcheeren; gelijk dan dese genoemde Armeen, nessens de auxiliaire Fransche troepen, aan dese plaatsen gearriveert zijn, en met haar byhebbende artillerye tot actie vaardig staan. Schoon men dan niet anders en vermoedende, noch geresolveert is, dan dese genomineerde stad terstont, sonder eenig tijd verlies, met alle macht te attaqueeren; nochtans de voornoemde Keurvorst en sijn Genade, uyt Vorstelijke milddadigheyt en goedertierentheyt, veel meer genegen zijnde hare oogmerken en intentie inde behoudenisse van die stad, dan de uyterste ruïne, te verkrijgen; daar by ook tijdinge hebbende bekomen, dat in de stad reflexie op het H. Roomsche Rijk werd gemaakt, meerder daar toe zijn bewogen geworden.

Als word de Burgermeesters en Raad daar binnen hier mede bekent gemaakt, dat de voorgenoemde Keurv. Doorl. en Genaden, niet en zijn gesint die stad het H. Roomsche Rijk te onttrekken, maar de selve onder submissie van die te brengen. Daar by so en willen sy niet tegen wesen, soo de stad haar na behooren submitteerende, billijke conditiones begeeren aan te hooren; doch dan niet, wanneer dat het tot werkdadige krijgs-actie sal gekomen zijn: waar uyt anders niet (buyten hoop van secours) dan des stads ondergang staat verwacht te worden; waar aan die geene, die soo de tijd en occasie verachten, voor de werelt en aan hare nakomelingen schuldig sullen zijn.

Oirkond Hoog-Vorst. onderschrift, en bygedrukte Zegel. Gedateert op 't Huys Rande, den 18. Juny 1672. *Was ondertekent*

CHRISTOFFEL BERNHARD. (L. S.)
FRANS EGON. Namens Keur-Keulen. (L. S.)

In dorso stond

Aan de Heeren Burgermeesteren, Raad, geswoore Gemeente, en de gesamentlijke Burgery der stad Deventer te behandigen.

Dese Missive is noyt noch aan de Gesworen / noch veel min aan de groote Gemeente gecommuniceert / maar de Magistraat voegde daar op dese antwoort.

C O P I A.

Brief van d van bi nen.

BUrgermeesteren, Schepenen en Raad der stad Deventer, hebbende ontfangen een acte, in dato den 18 Juny deses jaars, door en uyt de naam van haar Keurvorst. Doorl. van Keulen, en Furstelijke genaden van Munster respectivelijk geteykent en bezegelt; voegen daar op tot antwoort, dat haar Ed. Hoog-Achtbare persisteeren by 't gene den Trompetter uyt haar Ed. ende der Militie name,

1672. mondeling is afgegeven, daar in bestaande, dat haar Ed. eer en eedshalven schuldig en geresolveert zijn, dese stad tegens alle vyandlijke aggressien naar vermogen te defendeeren, sonder arch ofte list, in waarheyt. Oircond met onser stads Zegel bevestigt. Den Juny, 1672. *Was getekent*

J. STROCKEL Secretaris.

Collta.

RUTG. TICHLER Secretaris.

Dien selven achtermiddag brachten eenige vyants Ruyters tegens den avont onder de Graaf van der Ligge, meenigte van fascines/buyten de Norenbergse-poort, omtrent 800 passen van de contrescharpen, achter de hoven of tuynen/ komende trog-gewijse aan naderen: maar het canon van de wacht daar onder speelende/ fileerden sy die tweedemaal/en de Fascijnen nederwerpende/ reden snellijk/ weder gefileert weg: ondertusschen vielen verscheyde Borgers ende Hollandtsche Landt-saten uyt/ ende brachten veele Fascijnen binnen/ gevende wakker vuur op de Ruytery/ uyt de struyken ende struyvelles in de Hoven staande: dan een Borger en een Hollander bleven doot.

Den volgenden nacht tusschen Son- en Maandag begon de vyant de gront te breken/ en aproches te maken/ ende wierpen met het aanbreken van den dag Bomben in de Stadt van 60/70/en 80. pont calibre/ hebbende de Mortieren geplaatst aan de Veluwse zijde over den Yssel, in een drooge graven achter den Worp, hier door wierde in 't begin eenige onsteltenisse verwekt onder de Burgery/ des onkundig zijnde/doch naderhant hare wercken siende/ ende daar van beter onderrecht/ gans weynigh geacht.

De Loopgraben van de vyant waren in dien nacht seer verre genadert/ doch smal en diep als een Mollen-droet; op den geslechten Dijk/buyten de Berg-poort hadden sy 2 traversen gemaakt/ ongevaar 80 à 90 roeden van de conterscherpen. Beneden aan den Yssel, buyten de Norenbergse-poort, achter het uyterste van de Hoven/ hadden sy verscheyde kleyne traversen achter malkanderen ingesneden/ en liepen door de Hoven met een Loof-grave na den Yssel, doch niet verre van de Stad. Boven aan den Yssel op den Toege, liepen sy door een drooge Graven ontrent het Kourhuys, ende waren een groote distantie gevordert. Over den Yssel aan de Veluwse kant/ quam de vyant door de Hoven / ofte Tuynen tot in den Graven achter den Worp, uyt de welke sy de meeste Bomben in de Stadt wierpen/ ende de grootste schade deden/ soo aan Daken en Glaasen / als de Huysen/ wierpen mede veel Vuur-pijlen en Stinkpotten/ doch sonder merkelijk effect/ zijnde in alle den tijdt geen brant meer ontstaan dan op 2 à 3 plaatsen / die telkens tijdelijk door de Brant-vane / uyt Mennoniten, Schippers / Timmer-luiden ende Metselaars opgericht / onder haar Capiteyn Burgermeester Joan van Suchtelen , ende Lieutenant/ etc. Professor Leonen, die beyde seer yverig waren.

Den 20. Juny op Maandagh wierd een uyt-val met drie hondert Man te voet gedaan buyten de Norenbergh, onder 't beleyt van den Majoor Wijenhorst, ende de Capiteynen / Hum, Wijngaarden, ende Sloot, wesende de Ruytery eenige tijt te voorens bedektelijk in de contrescharpen geposteert / ten eynde de selve met ter haest het voetvolk konde secunderen.

d'Uytvallers dreven de Vyandt uyt haare Aproches / maar te gelijke alle losbrandende / wierden door des Vyandts Ruytery te rugge gedreven / tot aan de contrescharpen. Van onse zijde bleven negen of tien Soldaten / ende de Capiteynen Hum, ende Wijngaarden, dese op de plaatse / d'andere in de Stad aan de quetsure. Van 's Vyandts zijde wierd de Marquis de Beaufort, nevens drie of vier andere Officieren dicht onder de palissaden doot geschoten / behalven vele slechte Soldaten in d'eerste attacque gebleven. Des Vyants Ruytery met verscheyde brigaden vertoonde sich mede onder 't Canon/ maar onse Ruytery op haar eenig chargeringe gedaan / begaven sy haar op de vlucht / ende souden d'onse een Standaardt / soo van de sijne was afgesloten/ gekregen hebben / indien het gesicht door den dikken stof niet ware belemmert. In welk rencontre d'Heeren Sandra, Ritmeester Pijper, en Capiteyn Ittersum, sich seer genereuselijk queten.

(b) On-

Margin notes: Juny. — [Do]nster-[ge]afgegeven. — Juny. — Uyt-val. — Aproches van den vyant.

1672. Ondertusschen wiert dien geheelen dagh tot des avondts laet met het inwerpen der Bomben gecontinueert.

Iuny.

Staat van de Stede-lingen. Nae dat dan des Sondaaghs / soo in de Magistraat / als in de krijghsraedt doenmaals op 't Stadhuis vergadert / eenige Burgemeesters hadden voorgestelt/ van by een Brief Pas voor Gecommitteerde nae de Steden Campen en Zwolle, te versoeken van de Belegeraers/ onder pretext van daer door tijdt te gewinnen / ende den Vyandt t'amuseeren / doch sulx by d'andere afgeslaegen/ quam echter Secretaris Ticheler by de Clerq Antonis Mierloe, met versoek / of niet eenige Brieven van d'Heeren van Deventer aan de Magistraat van Zwol wilde mede nemen. d'Overste Lieutenant Tamminga had over dit schrijven seer harde woorden met Secretaris Strockel, welke laetste met veele specieuse Haranges daar over sprekende/ seyde d'Heere Tamminga, Ick sie wel watter te doen is, *latet anguis in herba*, ick verstae tot geen schrijven, of gy Heeren sult my een Renversael geven, dat sulx niet anders dan om tijdt te gewinnen geschiet.

Waerom den Sondagh daer niet van geschiedende / is echter den 10-20. Juny op Maendagh soodanigen Brief afgegaen / met welckers concept Secretaris Strookel in de Vergaderinge van de Magistraat gekomen / deselve by de haere geapprobeert / en des naemiddaags door de Jonkeren Swaefken ende Doetinchem afgesonden / van inhoudt als te sien is.

Copye van een Missive, geschreven door de Magistraat der Stad Deventer, aan sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Hoog-vorstelijke Genade van Munster, den 20. Juny, 1672. Stilo Novo.

Brief aan de Vorsten. 't Heeft U Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genaden respective, ons op gisteren door schriftelijke Acte, geliefd te doen notificeeren, dat u Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, en Vorstelijke Genade, intentie soude zijn, dese Stad onder redelijke Conditien, wederom te brengen aan 't H. Roomsche Rijk; waar op wy u Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genade niet hebben konnen antwoorden punctueel, dewijle wy van onse twee mede Rijks-steden, Kampen en Zwol, daar over eerst moeten innemen der selver consideratien, volgens Verbonds-brieven, voor eeuwen onderlinge des-wegen opgerecht, van niet van malkander te sullen scheyden, als met gemeene bewilliginge; waar toe, alsoo wy niet konnen geraken, als onder Pas-poort en Saufconduit: Soo is ons versoek, dat u Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genade, ons daar een behoorlijke Pas en Escorte, voor onse Heeren Gecommitteerden gelieve te verleenen, en in-middels een stilstant van Wapenen te beramen, en binnen weynig tijd u Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genaden, onse en andere beyde Steden meyninge en intentie ten principale te openbaren. Den 20. Juny, 1672.

1672

Iuny.

Welke Brief door een Borgemeester selfs in persoon aan die Jonkeren behandight wierd / ten huyse van Procurator Pomerede, die daar op aanstonts nae buiten reeden / en den Brief aan den Bisschop / noch over Tafel sittende / ter handt stelden.

Hier op vertoonde sich tegens den avond buiten de Norenbergh een vyandlijcken Trompetter / dan wiert door de Commandeur Stecke, geen kennis van het af-senden des Briefs hebbende/ belast sich te vertrekken / met byvoeginge/ dat nae krijghs-gebruik nae Sonnen-ondergank niemant gehoort wierde.

Den volgenden nacht tusschen den 10-20. en 11-21. Juny was de Vyand seer besich met het aennaderen van hare Approches/ en wiert krachtig met Canon en Musquetten daar op geschoten: waar door een loos Alarm in de Stadt ontstont / verwekt / soo sommige meinen / door 't bestel van eenige / op hope / dat de Borgerye daar door flaeuhertigh soude worden: maar ter contrarie siende hen met groote kloekmoedigheyt nae de Wallen stappen / wierden de Borgers beschimpt ende bespot / als of het een blinden yver ware.

Naarderen van de Bisschopse. Des morgens met het aenbreken van den dagh / bevontmen den Vyandt genadert te zijn aan den Yssel boven de Stad/ niet verre van 't Sluysken. Omtrent de Berg-Poorte / op d'afgenomene Dijck hadden sy een derde Travers gemaakt / en van daar met verscheide Dwers-graven langs de Schipbeek tot achter de groote Palissaden / tusschen de Contrescharps Buiten-gracht en de Schipbeek. Aen den Norenbergh/ beneden de Stadt aen den Yssel, was den Vyandt op lange nae soo verre niet gevordert / en noch meer dan 140. Passen van d'uiterste Palissaden.

Over

1672. Juny. Over den Yssel hadden sy een Traverss voor 't Heck by de Doodt opgeworpen / tegens Uitvallen / die uit de Stadt mochten geschieden: ende hadden in een leegte achter de Bleycke mede iets opgeworpen / en ook Mortieren geplant.

De Trompetter / als voren / den 10-20. Juny niet ingelaten / begon de Vyandt den 11-21. Juny met het aanbreken van den dagh weder heftig te werpen met Bomben en Vyer-granaten: en was het water in de gracht wel twee voet die nacht gevallen / veroorsaakt ten deele door het ontijdigh malen van de Water-meulen / tot onder den gewoonlijken peyl / ten deele door de welle van 't nieuw geleyde Ravelijn / welckers Grachten droogh zijnde / ook het water uit de Gracht nae sich trokken en consumeerden: op welcken morgen den gemelten Trompetter weder quam / en aan de Heeren van de Magistraat mede bracht de nevens-gaande Missive:

COPIA.

OBwohl ihre Churfürstl. Durchl. zu Cöln / und ihre Hochfürstl. Gnade zu Münster / unsere gnädigste Herrn / nun mehr noch an seiten Bürgermeisteren / Scheffen und Raths der Stadt Deventer / nicht angenommenen Offerten, und bereits vielfeltig verübter Hostilität / die Sache in solchen stant finden / daß sie an dero darauf gefaßten und im Werck zu zeigen angefangener Resolution noch zur zeit nichts zu ändern gemeint: So erklären sich dannoch dieselbe aus Fürstlicher Clementz auf untertähnigst ersuchen vorgemelter Bürgermeistern / Scheffen und Raths hiemit gnädigst / daß sie der Statt Deputirten / so heraus geschickt werden sollen / gnädig anhören / mit denenselben auch tractiren zu lassen / nicht ungeneiget seyn / immassen dan zu dem ende gemelten Deputirten / so sich alsbalt / und ohne Zeit verlierung aus der Statt im Läger einfinden werden / ein freyer Pas, und alle sicherheit hiemit versprochen und ertheilt; inmittels auch ein Stillstandt der Waffen beliebet wird. Uhrkundt untergesetzter Handtzeichen / und vorgetruckten Secreten im Feld-Läger vor Deventer / den 20. Juny, 1672.

War unterzeichnet

CHRISTOFF BERNHARDT.

(L. S.)

FRANTZ EGON ESSH.

Nahmens Chur-Cöln. (L. S.)

Hier op zonden de Heeren dit weder aan de Vorsten.

COPIA.

Doorluchtige Keur-Vorst, en Hoog-Vorstelijke Genaden.

TOt antwoord op de Missive, wegens U Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, en Hoog-Vorstelijke Genaden, ons op huyden toe-gezonden, versoeken wy, dat datelijk stilstant van Wapenen magh worden in 't werk gestelt; Sullende wy ten kortspoedigsten onse Gecommitteerden, nevens die van de Militie, uyt-zenden, ten bekenden fine, en daar toe vrye Pas en Repas voor onse Gecommitteerden, en die van de Militie, by brenger deses, wederom te gemoed sien. Inmiddels U Doorl. en Hoog-Vorstel. Persoonen in de beschuttinge des Alderhooghsten beveelende, verblijven wy

U Keurvorstel. Doorl. en Hoog-Vorstel. Genad. altijds dienstwillige

Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stadt Deventer.

Ter Ordonnantie van de selve

Was ondertekend

ROUSE, Secret.

Pro verâ Copia.

NICOL. FOCKINCK, Secret.

Deventer den 11-21. Juny.

Beraadslaginge binnen de Stad. Op dewelke de Gesworen Gemeente ten Huise van Commandeur Henrick Nylandt wierde geconvoceert / en aldaar door een Stadts-bode versocht. Colonel Broersma stelde voor / dat men de Stadt geen tweemaal 24. uyren konde houden; waar op de meeste stemmen inclineerden / om de Stadt datelijk op te geven / met ongemeene drift daar toe dringende / by de welcke als een groot Crimen opgenomen wierde / so ymant tot het houden van de Stadt sprak. Gelijk d'Heeren Steenbergen en ter Borck alle bedenkelijke redenen en motiven gebruikende / om de Stadt te conserveeren / wierden in hare advijsen geinterrumpeert, en geen tijt gegeven om sich te kunnen uyten / d'andere dies te meer haestende / om de Stadt over te geven.

Vordere staat der Stadt. De Commandeur Stecke was dies tijdts ook wel van meininge / dat de Stadt noch langer gehouden konde worden; doch het gevoelen van Broersma was aangenamer / en dreef boven / wordende op des Commandeurs advijs niet veel acht gegeven. Soo wiert dan eyndelijk dit besluyt gemaakt.

Anno 1672. den 11. Juny, (Ouden Stijl) hebben de Schepenen en Raad, de geswooren Gemeente by malkanderen gehad, en deselve in bedenkingen gegeven.

Acte van Accoort te maken. OF de Vrienden van de Geswooren Gemeente, neffens haar Ed. by dese tegenwoordige Belegeringe, en bedroefde toestant deser Stadt, daar de Huysen doorgaans door de sware, en nooyt meergehoorde Munstersche Vuur-werken seer worden beschadigt, en de Belegeraars doende zijn, om het

1672. water uyt de Stads-grachten af te tappen, zijnde geene de minste apparentie van ontset voor handen, niet souden goet vinden, op goede en eerlijke Conditien van Accoord, de selve Stadt, en de Ingesetenen van dien, voor totale ruïne soecken te verhoeden?

Juny.

De Geswoorene Gemeente accordeert de propositie van Schepenen en Raad.

Het origineele was met de hand van Secretaris ROUSE geschreven.

STROOKEL, Secret.

Wel te rechte heeft de Lt. Colonel Tamminga, gesegt / latet anguis in herba, ende d'ervarentheyt geleert / waar toe dit voorgeven van den 10. Juny om tijt te gewinnen ende den Vyant t'abuseeren aan was gelegt / daar sy ter contrarie sonder tijt verlies des anderen in allen spoet den 11 Juny de Stad overgaven. 't Welke de Borgerye vernemende / begonnen te murmureeren / ende met groote Troepen te vergaderen / met blanke Rappiers / ende ander geweer sich begevende na 't huys van Commandeur Nylant, alwaar de vergaderinge van Raad ende Gemeente gelegt / ende ten ware de deure toegeslagen / ende sy daar op door d'Heere Steenbergen, met soete woorden van haar voornemen gediverteert waren / souden een bloed-badt hebben aangerecht.

Dit onweer dan alsoo gestilt / wierd den aangeboden stilstant van Wapenen aangenomen / ende een Pas voor Gecommitteerde af te halen / ende aanstonts de ordres tot den stil-stant te doen afgaan. Alle 't welke de Belegeraars seer gewillig toestonden / ende echters hier en daar in de Loopgraven wordende gearbeyt / wierdt daar op van een Batterye gecanonneert / ende daar door weder van buyten met Bomben gesmeeten. Waarom een Burgermeester in der tijdt soodanig yverde / dat selfs om een Trompetter liep / om na buyten t'advijseeren / dat het Canonneren sonder last geschiet / ende sy alnoch gesint ende bereyt waren den stilstant t'onderhouden.

Die van de Kerken-raat hebben ook op den selvigen dag aan d'Overigheyt dit volgende overgelevert.

Aangesien in alle Tractaten met uytheemsche Vorsten, altijdt bysondere sorge is gedragen voor de conservatie van de Gereformeerde Religie, soo vinden de Kerkenraad deser Stede haar genootsaakt te gemoete te voeren, of in de aanstaande Capitulatie dese volgende Artijkelen niet dienden bedongen, en gearresteert.

1. DAt de Gereformeerde Godsdienst altijt onverhindert in de Stadt sal mogen werden geëxerceert.

Versoek van de Kerkeraad te Deventer.

2. En daar toe mede, na gelegentheit van de Gemeente, Kerken geordonneert.

3. En Tractamenten uitgevonden, tot onderhoudinge der Predicanten.

4. En dat de tegenwoordige behielden hare ordinare onderhoud, *ad vitam*, of tot dat sy elders in een ander Gemeente beroepen wierden.

5. En dat de Dienaren der Kerke van de Militaire biljetteeringe t'aller tijd bevrijd mogen zijn.

6. Gelijk mede dat de Hooge en Lage Schoolen in haar tegenwoordige staat geconserveert mogen worden.

Actum in onse Vergaderinge. Den 11. *Juny,* (Oude Stijl) 1672. Was getekent

Stephanus van Emmerik.
Syn. p. t. Præses.
Leonardus Rijssenius.
Syn. p. t. Scriba.

Ondertusschen wierden uyt de Magistraat / om met den vyant over de Voorwaarden van 't Verdrag te handelen / gecommitteert d'Heeren Henrick Nylant, Bernardt de Lespiere en Cornelis Vos, neffens Secretaris Joan Rouse, waar en tegens d'Heere Vos, seer hardt protesteerde / presenteerende eerst 100. Rijxdaalders / ende daar na 100. Ducaten aan den Armen / om ontslagen te zijn / dochte vergeefs / en wiert hem die Commissie tegens wille ende dank opgedrongen. Uyt de Krijgs-Raadt wierden uytgesonden de Heeren Colonel Broersma, Lt. Colonel Douma, en Major Gruys.

Gecommitteerden uytgesonden.

De Trompetter met de Pas voor beyderzijdts Gecommitteerde, omtrent tien uyren voormiddaegs te rugge gekomen / vertrokken die Gecommitteerde met een en deselve Pas omtrent de Middag uyt de Stad / nae 't Hooft-quartier van de Bisschop van Munster, op het Huys te Rande.

Des avonts omtrent 10. uyren quamen de Gecommitteerde weder binnen / mede brengende het voor de Burgerye droevigh Accoord, hier nevens-gaande:

Capi-

JOAN DE WIT,

RAET PENSIONARIS VAN HOLLAND &c.

C. Hag. sculp.

1672. **Capitulatie van 't over-gaan der Stad Deventer, aan den Keur-Vorst van Keulen, en Bisschop van Munster.**

Juny.

Verdrag tusschen den Bisschop en die van Deventer.

NAdemaal den Hoog-waardigsten, Doorluchtigsten Vorst en Heer, Heer *Maximiliaan Henrik*, Aarts-Bisschop tot Keulen, des Heyligen Roomschen Rijks, door Italien, Aarts-Cancelier en Keur-Vorst; Bisschop tot Hildesheym en Luttig, Administrator tot Berchtesgaden, in Over- en Neder-Beyeren, en den Over-Pfaltz, in Westphalen, tot Engeren, Bouillon Hertogh, Pfalts-Graaf aan den Rhijn, Land-Graaf tot Leutenberg, Mark-Graaf tot Franchemont, &c. En den Hoog-waardigsten Vorst en Heer, Heer *Christoph Bernhard*, Bisschop tot Munster, Administrator tot Corvey, Burg-Graaf van Stromberg, des Heyligen Roomschen Rijks Vorst, en Heer tot Borkelo, haar, tot verhoeding van de omswevende ongeluksaligheden der vordere voortgaande belegering der Stadt Deventer, erbarmen: soo hebben haar Keurvorstel. Doorl. en hare Hoogh-Vorstel. Genad. sich tegen die geseyde Stadt (de welke sy, ten besten van het gemeyne wesen, soeken te bewaren) in de volgende manieren genadiglijk verklaard.

1. Worden aan alle Burgers en Ingesetenen der geseyde Stad Deventer, die de Gereformeerde Religie toe-gedaan zijn, de toegelatene Gewissen en Religions vryheid, en desselfs opentlijke Exercitie, gelijk als in 't Heylig Roomsche Rijk, toe gestaan: en tot dien eynde de St. Nicolai, of de Berg, en de Minnebroeders Kerk, vry-gelaten; en derselver Predikanten, daar van in yeder Kerk twee, en aldus te samen vier sullen zijn, haar gewoonlijk onderhoud niet onttrokken; als ook de Hooge en Laage Schoolen, geen onbehoorlijcken indracht toe-gevoegt sullen worden.

2. Onder sijn Keurvorstel. Doorl. van Keulen, en sijn Hoog-Vorstel. Genad. tot Munsters Land-Vorstelijke Overheyt, sal de voorseyde Stadt, het Heylige Roomsche Rijck wederom in-gelijft, als ook by hare Privilegien, Domeynen, Impósten, Accijsen, en Pandschap-rechten gelaten worden.

3. Sullen de tegenwoordige Regeerings-persoonen, tot op de nieuwe Keur- of Waal-tijd, zijnde *Petri ad Cathedram*, onder genoegsame versekering, en belofte der getrouwigheit verblijven.

4. Sal aan alle Burgers en Ingesetenen vry staan uyt te trekken, en hare Goederen te verkoopen en veralieneren; gelijk ook de gevluchte arme Landluyden en Predikanten met alle haar Vee en Huysraad uit de Stad gelaten worden.

5. Sal de Stad ook met geen overmatige, en niet anders als met Duytsche Militie beset worden.

6. Sullen onder dit Accoord alle die gene, die tegenwoordig buiten de Stad, in Stads, 's Lands, of haar eygen saken uit zijn, met t'samen hare Vrouwen en Kinderen, mede verstaan worden.

1672. Juny.

7. Sullen de Mevrouwen en Jufferen des Adelijcken Stifts tot Honnep, haere *Prebenden* (dat zijn Inkomsten) *ad Vitam*, voor haar leven behouden.

Ten oorkonde van desen, is dit Accoord ten weder-zijden onder-geschreven en verzegeld. Gedaan in 't Veld-leger voor Deventer, den 21. Juny, 1672.

Was ondertekent en gezegelt als volgt:

MAXIMILIAN HENRICH,
Keur-Vorst tot Keulen.
(L. S.)
CHRISTOPH. BERNHARD.
(L. S.)

Henr. Niland. (L. S.) *B. d'Lespire.* (L. S.)
Cornelis Vos. (L. S.) *Joan Rouse*, Secret. (L. S.)

Schepenen en Raad, en de Vrienden van de Geswoorene Gemeente der Stadt Deventer, hebben na deliberatie, dit bovenstaande Accoord geapprobeert, en geratificeert, Actum den 11. - 21. Juny, 1672.

Was ondertekend

ROUSE, Secret.

Doch de Heeren / Colonel Broersma **en Burgermeester** Vos, **bleven dien nacht in 't Leger/welke laetste van de Bisschop belast wierde te blijven** in ostage, **tegens de Jesuyt** Jacobus van Ryssen, **met d'andere Heeren** Gecommitteerde **nae binnen getrokken.**

Verdrag gemaakt, en Ratificatie gewisselt.

Des anderen daaghs den 12. - 22. Juny **vertrokken d'Heeren** Nylandt **en** Lespire **weder heel vroeg nae buyten / en verwisselden wederzijds** Ratificatien; **op welke tijdt** de Keurvorst van Ceulen **mede aldaar was aangekomen / zijnde by 't oprechten van 't** Accoord **niet present/maar uit sijn naam de** Bisschop van Straatsborgh. **Borgermeester** Vos **had dien nacht geslaepen op 't** Huys te Rande, **en wist van 't verwisselen der** Ratificatien **niet / tot dat hy sittende over tafel met de** Bisschop van Munster **en andere / wiert opgeroepen / als wanneer hy sijne** Confratres **gereedt vondt om te vertrekken / waarom hy weder binnen tradt / en sijn afscheydt nam van de Bisschop en d'andere Heeren / ende bevondt dat des Stadts Waegen / daar de** Gecommitteerde **mede ghekoomen waeren / gekeert**

1672. gekeert stondt nae de wegh op Zwolle, waar van de reden onder-vraegende/ wierdt beantwoort van d'Heere Nylandt, dat Lespire nae Zwolle soude varen; waar op Vos repliceerende/ wat hy daar doen soude/ om dat Stadts waegen gebruikte/ antwoorde weder d'Heere Nylandt, Om aldaar te doen, 't geene de Jonkeren *Deutekom* en *Swaafken* te Deventer gedaan hadden.

Juny.

Waar by aan Lespire een Brief wierde mede gegeven/ aen eenige Heeren van Zwolle/ tendeerende om deselve mede tot het overgeven te disponeeren.

Terwijl dese Heeren naer het Leger uytgegaen waren/kreegen de Soldaten en Hollandtsche Boeren verbodt op lijf-straffe/ van te schieten/ of des Vyants Werken en Loop-graven te beschadigen/ en dat door de Officieren/ welkers Oversten weygerden met de Burgermeesteren te saemen te verdragen/ om op dese wijse het Rantsoen van den hals te schuyven/ en de Soldaten daar mede te belasten. Dit dan is het gene sy de Vorsten over het selve hebben laeten toekomen.

COPIA.

Brief van de Krijghshoofden.

Nademaal op heden dato ondergeschreven Borgermeesteren, Raad ende Gemeente der Stadt Deventer met haer Hoog-Vorstelijke Genade van Munster en Corvey, ende dan uyt last ende van wegen haere Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Keulen, met haere ook Hoog-Vorstelijcke Genade van Straasborgh gecapituleert, ende de Stadt uyt kracht van het gemaakte Accoord overgegeven; ende uyt de Naemen hoogstgemelter haerer principalen, Wy ondergeschreven aan den Commendanten ende het Guarnizoen van dese Stadt genadigst aan te seggen gecommitteert zijnde, dat, of schoon haere Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Ceulen, ende haere Hoog-Vorstelijke Genade van Munster wel bevoeght waren, het heele Guarnisoen als *Prisoniers de Guerre* te houden, Hy dannoch op gedaene Intercessie ende uyt andere consideratien, 't voorsz. Guarnisoen uyt aengeborene milde ende Clements genadigst toegestaan ende gepermitteert hadden, dat die twaalf Hooge Officieren met hare bagagie (onder parole, geen ander vreemt Goet mede te pakken ende te laten wegh-voeren,) ende specialijk, elk Colonel met sessen; den Colonel Luytenant met vier; den Oversten Wachtmeester met drie, en elk Capitain met een Paard, tot haar believen, nae Groeningen ofte Vriesland vry uyttrekken mochten; maar het overige geheele Guarnisoen als *Prisoniers de Guerre* soude aangenomen ende gehouden werden, invoegen dat van de voorsz. Hooge Officieren een Colonel Luytenant so lange sal in Arrest blijven, tot dat den Heer *Bergeran*, zijnde Colonel Luytenant van den Hoogh-Vorstelijcke Munsterschen Generaal Major *Nagels* ende van de Heeren Staeten van Holland ende West-Vriesland gevangen genomen, gerestitueert worde; Soo hebben tot oirkond van dien, Wy haerer Keurvorstelijken Doorluchtigheyt van Ceulen, ende haerer Hoog-Vorstelijke Genaden van Munster respective, de Kamer-Raadt van het Sticht Hildesheim, ende den Oversten Luytenant van de Infanterye desen met eygen hand onder-geschreven. Geschiedt tot Deventer den 21. Juny, 1672.

W. L. DUCKER.
B. KALKEN.

Deventer overgegeven.

De Stadt Deventer dan alsoo overgegeven/ trok de Vyandt dien nacht tusschen den 11.-21. en 12.-22. Juny/ eer noch de Ratificatien waren gewisselt/ omtrent twee uyren nae middernacht door de Berg-poorte binnen/ en logeerden op het Verckens-bolwerk, omtrent 500. man sterk: daar binnen gesonden/ om alle knorres en morres, als de Bisschop seyde/ van de Borgerye te beletten. De Soldaten/Hollanders en Burgers aen de Berghpoorte de wacht hebbende/ siende in de nacht eenigh Volk aankomen/ hielden haar op de Brugge te rugge/ en stonden gereedt om vyer daar op te geven/ maar door ordere van eenige Heeren/ wierden sy binnen gelaten.

De Heere Mornas, Lt. Generaal van de Infantery/ geleyde dese 500. Man/ en eyschte des anderen daegs voort de Sleutels van de Stadt/latende dien en den volgenden dagh en nacht de Militie onder den blaeuwen Hemel/ op de Buiten-werken en den Brinck leggen.

Het inleggende Guarnisoen wierdt daar op ontwapent/en d'Officiers op de Waege, de gemeene Soldaten en Hollanders op 't Gilde-

1672. Gilde-huis en in de Kercken opgesloten: sonder dat noch eeten ofte drinken kreegen/ als alleen dat door de Borgerye gespijst wierden / en dat noch met groote moeiten/ met slagen en stooten/ende wierde het eeten en drincken met geweldt veelmaals door de wacht-houdende Soldaten ontweldight / soo dat veele ter naeuwer noodt een dronck water konden machtigh worden.

Het Rantsoen der Gevangenen trokken de Munsterse alleen voor haar / het selve soo hoogh stellende/ als immer krijgen konden / waar toe binnen was gekomen den Oversten Calcar, een wreedt tyrannisch mensche / sonder eenige commiseratie d'Officieren nae sijn lust taxeerende/onder dreygementen / van d'Officieren in den stanck van de Soldaten te smijten / soo niet sijn gelt-gierigen eysch voldeeden. De Major Sandra en andere gaven 8000. Gulden / en die most daar nae noch op 't nieuw voor sijn Soon/die Cornet was/en sich onder d'Hollanders hadde uit de Stadt versteeken / accordeeren: en soo wierdt doorgaans van alle Officieren een ongelooffelijcke somme Gelts afgeperst; het Rantsoen van de Hollandse Landsaeten alleen bedroegh over de 65000. Gulden / behalven haar Geweer en Kleedinge.

De afgenomen Wapenen wierden met groote hoopen by malkanderen gelegt omtrent de Waege, en dat van de Hollanders op 't Stadthuis: waar van een Ceulsche Soldaat een Snaphaene uytrukkende / sprongh deselve los / waar door het vyer in de by-gelegen Roers en Bandeliers rakende/ een groot geraas en slach veroorsaakte/ waar door twee of drie van de Ceulsche Soldaten doodt geschooten wierden.

De Stadt wierdt aan den Churvorst van Ceulen ingeruimt/uit wiens name in d'eerste 3 of 4 dagen commandeerde de Lt. Generaal Lansbergen, en hielt goede ordere; nae eenige dagen quam de Cheurvorst selfs binnen de Stadt / ende wiert door de Magistraat gelecht in het Huis van d'Heere Henrick ter Borck, aan den Brinck, alwaar hy verbleef eenige weeken / tot dat nae Zwolle trok / om de Belegeringe van Groeningen des te nader te wesen.

Den 16.-26. Juny quam de Bisschop van Munster binnen de Stadt / en logeerde ten huise van Secretaris Rouse, op sijn versoek; 1672. doch bleef niet meer dan eene nacht / nae dat aldaar was getracteert. Juny.

Na dat Groeningen was verlaten/quam de Ceurvorst van Keulen weder te Deventer, alwaar nae verblijf van eenige dagen weder nae boven is vertrokken.

In-middels wierdt nae 't vertreck van Lansbergen, kort nae 't overgaan tot Commandant gestelt Monsieur Stravius, Canonicus tot Luyck/ en Lt. Colonel van d'eerste Brigade van 't Furstenberger Regiment van Prins Willem, dewelcke altijdt in die qualiteit tot het evacueeren toe / is gebleven. Maar den 9. November, 1672. wierd daer binnen gesonden het Regiment van Bellerose, dewelcke als Gouverneur commandeerde tot in April, als wanneer hy met het Regiment nae Vrieslandt trok / en in 't laetste van de Somer weder van beneden door Deventer nae Nuis is gemarcheert.

Den Keurvorst had voor sijn vertrek opgericht een Hoff, alhier binnen Deventer residéerende / waar in presideerde Henrick Meimigh, Domheer tot Ceulen, en tot Raadsheeren waren gestelt / N. Duycker, mede een Keuls Heer / neffens de Heeren Keppel toe den Dinxhoff, en Laar toe Honloe, Edellieden / ende Dr. Georgh Leestemaker, Stuyrman, Elsholt, en Dr. Wilhelm Lipperus; waar by gevoegt wierde nae eenigen tijdt den Ouden Grotenhuis, alle Borgers ofte Ingesetenen van Deventer.

Aldus luyt het bericht het welcke ons van het overgaan deser Stadt van goeder handt toegekomen is. Maar de Overigheyt heeft van haar zijde gesocht het selve te verschoonen / en daar van een wijtloopigh Verhaal uyt-gegeven / luydende van woort tot woort aldus:

Oorsaken van 't overgeven der Stadt Deventer.

Dit voorsz. verhaal is getrokken uyt seker Tractaat sonder naam, wiens Auteur niet goed Burgermeesters geweest is: maar die Heeren hebben uyt haar naam een waarachtig verhaal doen uytgaan, daar in sy klagen over gebrek van Geld, Buskruyd, Soldaten, het vluchten van des Commandeurs Vrouw en Goederen, verlies van de Schip-brug door storm, ook dat den Gouverneur en de Oversten

De Magistraat ontschuldigt sich wegen het overgeven.

1672. ften de Burgery hadden gedifcourageert, en geen uytvallen wilden doen op die plaatfen daar het noodig was, fchoon fy haar felven, nevens meenigte van Burgers, fich daar toe aanboden; als ook dat het Leger en fijn Hoogheyt haar mede verlaten had, en geen ontfet te hoopen was: Gevende de vordere oorfaken van 't overgeven der ftad; aldus vorder te kennen.

Juny.

Hoewel defe groote fchade de Regeeringe tot het overgeven van de ftad niet foude hebben gepermoveert, als geresolveert, in conformité van haar Ed. mondelinge en fchriftelijk iterative gedane verklaringen, goed en bloed ten uyterften voor de ftad op te fetten, ten zy het naderen op de contrefcharpen, het niet uytvallen of tegen approcheeren van de Militie, en het fubijt afloopen van 't water, in confideratie waren gekomen.

Dat de hooge militaire Officieren binnen de ftad onder malkanderen oneenig zijn geweeft, fpecialijken over het defendeeren van de contrefcharpen, het welke de meeften hebben geacht ondoenlijk, ja dat de aldaar gemaakte ftormpalen ten eenemaal onduchtig en fchadelijk waren: Van gelijken, dat eenige hooge Officieren den 9. Juny hebben verklaart, dat fy doenmaals noch niet eenig waren over de alarm-plaats, dat fy alle te famen van contrary ofte andere opinie waren dan den Commendant Stekke.

Dat fy drie of vier uuren met fchrijven te vergeefs hadden geconfumeert; Seggende eene der felver, wy fullen Stekke onfe opinie doen executeeren.

Dat de hooge militaire Officieren hebben gewilt, dat de contrefcharpen niet alleen door de Militie, maar ook door de Burgers en Hollanders fouden worden befet, de welke fy nochtans naderhand hebben geoordeelt, dat behoorden geabandonneert te worden, als boven is aangewefen, eyfchende alfoo van Burgers en Huysluyden, 't gene fy felfs niet hebben willen ondernemen; ja wat meer en ten hoogften te verwonderen is, na 't verlaten van de contrefcharpen niet eens in de faucebrayen zijn gelogeert geweeft.

Dat de Hollanders, door manquement van hare ordinarifche betalinge als anderfins, zijnde feer t'onvreden, onwillig en gedifcourageert, felfs in 't begin van de belegeringe, doe aldaar ganfch geen pericul was, in de Ravelijnen niet hebben willen logeeren. En 1672. daar-en-boven, geduurende de Belegeringe, voor een groot gedeelte hare geaffigneerde poften niet willen defendeeren, maar de felve verlaten, ja voor de belegeringe gedelibereert om te vertrekken, allegeerende 't exempel van Zutphen, alwaar fulks is gefchied, ook alhier fouden hebben gevolgt, indien den vyand defe ftad fubitelijk niet hadde berent.

Juny.

Dat den vyand op Maandagh den 10. dito fijne approches heeft geavanceert gehad aan den Bergpoorter-dijk, tot op de voet van de contrefcharpen: hebbende dicht achter de paliffaden (tot der ftads defenfie geftelt) den vyand een borftweeringe opgeworpen. En ftaat fonderlinge te noteeren, dat den Commandant Stekke altoos van tijdt tot tijd wel heeft gefeght, achter de paliffaden moet een borftweeringe en leven zijn, om den vyand van verre te keeren, maar daar nooyt yets heeft geordonneert, of foldaten gecommandeert om de felve te defendeeren; ter contrarie getolereert, dat den vyand daar achter op foodanigen wijfe is komen logeeren: Sonder dat eenigen uytval aldaar ondernomen is, om haar fulks te beletten, of daar uyt te drijven.

Dat infgelijks den vyandt fijn approches heeft voltrokken gehad, foo op het Pothooft als aan den Bak-oven, (zijnde het eerfte boven, en het andere beneden de ftad aan den Yffel) tot omtrent de paliffaden.

Dat daar benevens de foldatefque hare poften op 't Houten-Wambas by dage, en aan den Bak-oven by nachte geabandonneert, binnen de ftad geretireert zijn, en mitsdien de ftad in een onvermijdelijk pericul geftelt hebben, van ftormender-handt dien nacht overrompelt te worden.

Klagende ook eenige Compagnien, dat fy op de periculeufte plaatfen, als in 't nieuwe Ravelijn, wiens grachten genoegfaam droog waren, en elders heele etmalen, ja vier dagen en drie nachten, fonder afgeloft te worden, waren gecontinueert.

Dat de Heeren van de Magiftraat, neffens de Burgerye en den Colonel Manger, by continuatie van 't menighvuldigh in-fmijten der bomben, geurgeert hebben by de hooge Officieren om confiderable uytvallen te doen, met een fuffifant getal van krijgsvolk: edoch dat eyndelijk niet meer dan eenen uytval, en niet

1672. Juny.

niet sterker dan met ongevaar 100 ruyters, en met wat over 200 mannen te voet is gedaan, op soodanigen wijse en maniere, dat den vyand een geruymen tijd daar van koste kennisse hebben, dewijl de uytgetrokkene ruyterye omtrent drie uuren in de bedekte weg van de contrescharpen moeste blijven wachten na de infanterye, eer de selve is buyten gekomen, hebbende de ruyterye dies tijds haar devoir wel gedaan, maar nochtans het voetvolk daar in gemanqueert, verlatende hare Officieren in confusie, die haar sochten aan te voeren, alsoo dat den vyand in sijne approches, en de stad in haar over 't hooft hangende gevaar is gebleven en gelaten.

Sonderlinge, dewijle doenmaals door de burgers en Soldaten wachte den Heeren Burgermeesteren in der tijd wierde genotificeert, dat het water in de grachten eenige voeten, na oogenschijn, subitelijk was verloopen en wech-gesakt, het welke den Commandant en hooge Officieren zijnde bekent gemaakt, daar op niet hebben konnen berichten noch de oorsake van dien allegeeren, sulks dat geen ander staat heeft konnen worden gemaakt, (hoewel naar 't overgaan van de stad de secrete oorsake van dien sich heeft geopenbaart) als dat het water door den vyand wierde afgetapt, en een storm voor handen was, de welke ongeraden wierde geoordeelt af te wachten; te meer, dewijl een nieuw Fransch Leger alreede by Zutfen lag, het welke sich seer lichtelijk, om dese stad te forceeren, met d'andere troupes konde voegen, als maar anderhalf uure daar van gecampeert zijnde.

Voorts staat te noteeren, dat niet een Ingenieur, Mineur ofte Granadier dese stad is toegesonden of gedespicieert tot hare defensie, zijnde selfs de Konstapels, in plaats van die gene, die in weynig dagen voor de belegeringe op patente daar waren uytgetrokken, op groote kosten van de stad aangenomen, ja de handgranaden, die met advijs en op ordre van den Commandant, door de stad, tot een groote meenigte waren ingekocht en gevult, zijn buyten employ gebleven.

Dat de Heeren van de Magistraat, dit alles in consideratie nemende, hare gedachten hebben laten gaan, om eenige expedienten uyt te vinden, tot winninge van tijd, op hoope dat de selve eenige veranderinge mochte komen toe te brengen, tot verlossinge ofte stuytinge van 't seer naderende gevaar. Welke expedienten of wel van den Commandant en Krijgsraad, uytgesondert den Luytenant Colonel Tamminga, voor seer operatijf wierden geoordeelt, soo hebben de selve evenwel niet erlangt haar gedesidereert effect, sulks dat de stad zijnde gebleven in haren voorigen staat: en de imminente nood was vereyschende nadere en rijpe deliberatie, om te overwegen wat tot voorkominge van de totale ruïne der stad, en de goede getrouwe Burgerye te doen stond.

Soo hebben de Heeren van de Magistraat geresolveert, omtrent de capitulatie en het overgeven der stad, maar niet anders willen concludeeren, dan met voorgaande kennisse en goedvinden van hare geswoorene Gemeente, die tot dien eynde collegialiter in 't huys van de Heere Cam. Hendrik Nieuland, om de commoditeyts en securiteyts wille (vermits het Raadhuys doorgaans genoegsaam was geruineert, en geduurig met bomben wierde beschooten) waren vergadert, mitsgaders met communicatie van de Hoofden der Militie: Hebbende den Kerkenraad en Predicanten, die de capitulatie te gemoet siende en verwachtende, aan Schepenen en Raad schriftelijk versocht, dat goede achtinge genomen, en beding by de capitulatie gemaakt mochte worden over den Godsdienst, tractementen van Predicanten en Schoolen, waar over doch bereets by de Magistraat was geresolveert.

Waar op dan de hooge militaire Officieren versocht, en eenige Gecommitteerden uyt het midden van de selve by de Magistraat verscheenen zijn, met de welke zijnde in conferentie getreden over de conservatie der stad, soo hebben sy absolutelijk gedespereert de stad te konnen behouden, en salveeren; repeteerende de Colonel Broersma sijn advijs alreede in den Krijgsraad gegeven, dat de stad geen tweemaal 24 uuren soude konnen worden gehouden.

Welk advijs der hoogen Krijgsraads Gedeputeerden by de Magistraat ter presentie van 8 oudste, van yder straat een, der gesworene Gemeente ingenomen zijnde, is by de respective Collegien van Magistraat, en gesworene Gemeente daar op geresolveert best te zijn, op goede en eerlijke conditien te accordeeren, sonder dat eenige wichtige

redenen

1672. redenen ter contrarie by den een, of anderen zijn geallegeert, waar op heeft konnen worden gereflecteert.

Juny.

Wijders hebben de Heeren van de Magistraat (ten huyse van den Commandant Stekke, om den selven alle bedenkelijke gemakkelijkheyt toe te brengen, en des selfs moejelijke naturel te gemoet te komen) aan de hooge militaire Officieren iteratiVè geoffereert, om door hare Gecommitteerden mede voor de Militie te willen capituleeren, edoch is sulks door de selve gerejecteert, sustineerende, dat een yder apart, de Militie voor haar selven, soude moeten handelen en capituleeren.

Sonderlinge, onaangesien de Gecommitteerden van de Magistraat over de Capitulatie expresselijk versocht in mandatis hebben gehad, om te bedingen, dat de Hollanders met vliegende vaandels en slaande trommen souden uyttrekken, (gelijk ook in 't Velt-leger is getenteert) soo is nochtans het selve door hooge Militaire Officieren tegen-gesproken, onder sustinue, dat de Militie te gelijk met malkanderen moesten tracteeren.

In gevolge van 't gene voorsz. is, zijn de Gecommitteerden van de Magistraat, en de Gecommitteerden uyt de hooge Militaire Officieren, te samen op Dingsdag den $\frac{11}{21}$ Juny, omtrent de middag, by de Heere Keurvorst van Keulen, en de Heere Vorst van Munster, geweest, en hebben aldaar elk bysonder hare Capitulatien gemaakt: te weten de Heeren van de Magistraat, op approbatie van hare Committenten en de geswoorene Gemeente; edoch de Gecommitteerden van den Krijgsraad, sonder rugge-spraak ofte kennisse te geven aan de Magistraat, van de conditien by haar bedongen.

Belangende nu de capitulatie wegens de stad in 't particulier, daar over is de geswoorene Gemeente weder geconvoceert en vergadert geweest: en is, naar rijpe deliberatie van Schepenen en Raad, nevens de geswoorene Gemeente, die voorsz. Capitulatie en overgevinge der stad, aan en in te gaan, naar examinatie der conditien, by de Geswoorene Gemeente eenparig, met toestemminge van alle acht straten goet-gevonden en geapprobeert.

Wat aangaat het ander, dat het rantsoen der Capiteynen en andere Officieren van de ordinaris Militie, en Hollanders, soo hoog is genomen, sulks kan niemant dan de hooge Militaire Officieren, die de capitulatie hebben gemaakt, en haar selfs alleen vry bedongen, sonder van haar wedervaren rapport te doen, werden geimputeert.

Uyt alle het boven-verhaalde dan klaarlijk blijkende,

Hoe dat de Heeren van de Magistraat geen kosten, moeyten noch arbeyd hebben gespaart, om haar in de krachtigste staat van defensie te brengen, soo en als haar Ed. sulks door den Commandant Stekke wierde gepræscribeert, (uytgesondert het schootvrywapen, en de rondassen, voor sijn Ed. versocht, om 's vyands werken te inspecteeren) hoewel om sulks in drie of vier maanden te perfecteeren, genoegsaam van haar Bondgenooten is genegligeert:

Hoe haar Ed. de Hollandsche Militie op 't laatst een tijd lang hebben moeten onderhouden:

Hoedanig den staat van der selver Magasijn en besettinge was gestelt, en van alle hope van secours gefrusteert:

Hoe dat den Commandant en hooge Officieren, met het overgeven van Poincten van beswaarnisse, op den dag van berenninge, en vluchten van goederen, de Magistraat en Burgerye hebben soeken te discourageeren:

Hoe dat den Commandant de defensie van den Yssel kant heeft genegligeert:

Hoe dat de stormpalen, rondom de contrescharpen, op ordre van den Commandant, met onuytsprekelijke moeyten en kosten gestelt, door den Krijgsraad, als ondienstig en schadelijk, zijn gecondemneert:

Hoe den Krijgsraad de Burgers en Boeren tot het besetten der contrescharpen hebben versocht, en ondertusschen geresolveert de contrescharpen te abandonneeren, gelijk ook geschied is:

Hoe de brugge over den Yssel, door ordre van den Commandant en Colonel Broersma, is afgenomen:

Hoe den vyand op vier plaatsen, dicht onder de stad, ja op de voet van de contrescharpen heeft komen logeeren, sonder dat den Commandant met tegens-graven, uytvallen met een suffisant getal van Militie, en werpen van hand-granaden, sulks heeft soeken te beletten,

1672. letten, waar door het oneyndig in-ſmijten van vuur-bomben is gecauſeert:

Juny. Hoe de Hollanders in de ravelijns niet hebben willen logeeren:

Hoe de Militie hare poſten hebben verlaten, en met diſordre is gecontinueert om de ſelve te bewaren:

Hoe het water ſubytelijk uyt de grachten is wech-geſakt:

Hoe nevens de Keulſche en Munſterſche Legers, met de Franſche Auxiliare Troupes, beſtaande ongeveer uyt 30000 man, het Franſche gros ofte Armé by Zutfen deſe ſtad was genadert, bequaam om gelijkelijk deſe ſtad te konnen forceeren:

Hoe de Commandant en Colonel Broersma hebben gedeſpereert de ſtad te konnen ſalveeren, ſeggende de laatſte geen tweemaal 24 uuren de ſelve te konnen behouden:

Hoe ter contrarie de goede, vigilante, en getrouwe Burgerye altoos hare couragie heeft betoont:

Hoe de Heeren van de Magiſtraat op allerley expedienten zijnde verdacht geweeſt, om tijd te gewinnen, en ſoo mogelijk aſſiſtentie te verwachten, doch ſulks ontſtaande, by verweygeringe van ſtilſtant van wapenen eyndelijk ſy geneceſſiteert te denken op Capitulatie:

Hoe haar Ed. daar toe niet hebben getreden als met voorgaande communicatie aan den Commandant, hoogen Krijgsraad en goedvinden van de geſwoorene Gemeente:

Hoe haar Ed. voor de Militie hebben willen capituleeren, edoch door de ſelve is gereſuſeert:

Hoe haar Ed. ſchriftelijk in mandatis hebben gehad, dat de Hollandſche Militie met vliegende vaandels &c. ſouden uyttrekken; doch dat ſulks door de Militie is tegen-geſproken, ſeggende, Militie moeſt voor Militie tracteeren.

Hoe de Heeren van de Magiſtraat door hare Gecommitteerden, neffens de Gecommitteerden van den Krijgsraad, hebben gecapituleert op behagen en approbatie van hare geſworene Gemeente, maar dat de Militaire Officieren noyt aan de Heeren van de Magiſtraat van hare verrichtinge hebben kenniſſe gegeven, en derhalven het quade tractament en hooge rantſoen hare onvoorſichtigheyt ſy te imputeeren.

En 't ſelve alles notoir zijnde, ſoo moet een yegelijk oordeelen en bekennen, dat alle die verdichte uytſtrooyſels zijn onware, vuyle calumnieuſe laſteringen van de Regeeringe in 't generaal, en particuliere Leden van dien; Voorts geloven, dat de Heeren van de Magiſtraat, ſoo ten opſichte van den Geunieerden Staat, als ten aanſien van hare ſtad, Burgerye en ingeſetenen hebben geprocedeert met ſoodanigen yver, voorſichtigheyt en oprechtigheyt, als van eenige cordate en getrouwe Regenten ſoude konnen of mogen worden gedeſidereert, en dat het overgaan en verlos van deſe ſtad niet haar Ed. wantrouwe, maar der Militien wan-ordre, diſcouragie, en onkunde in ſaken van Oorloge (ſoo niet yets anders, dat God bekent is) ſy te adſcribeeren.

Doch wat aangaat het overgeven der ſtad Zwol en andere ſteden, leden en Forten van Over-Yſſel, ſelfs aan de Zuyder-zee gelegen, op eenen dag (ſonder het minſte tegenweer te doen, of vyant geſien te hebben) als wanneer de Legers noch voor Deventer lagen gecampeert, en ſich niet hadden gebougeert, ſpecialijken dat, om het overgeven te faciliteeren, in de brieven daar toe gedepecheert, en aan de ſtad Haſſelt en andere geaddreſſeert, gebruykt is den titul en character van Ridderſchap en Steden van Over-Yſſel, deswegen hebben de Heeren van de Magiſtraat der ſtad Deventer directelijk noch indirectelijk, voor of na, geene de minſte toeleg gemaakt, communicatie nochte kenniſſe gehad, inſtructie, ordre noch commiſſie aan yemant ter werelt gegeven, om yets uyt haar Ed. name tot Zwol of Campen te proponeeren, veel min in 't werk te ſtellen; ſoo dat al het ſelve ſtaat te verantwoorden en te verrechtvaardigen by die gene, die ſoodanigen Provincialen overgifte hebben gedirigeert en onder-handen genomen.

Hoe het nu vorder in den Krijgsraad gelegen is geweeſt/ ſullen wy uyt deſe volgende Acte alderbeſt konnen beſpeuren.

DE Heer Overſte Martin de Manger verklaart, dat de Burgerye van Deventer willig is geweeſt de ſtad te defendeeren, biddende om Gods wille, dat ſy met hem mochten uytvallen. *Acte van den Krijgsraad.*

1672. Juny. Dat sijn Hoog-Ed. verscheyden malen aan den Commandant Stekke het uytvallen heeft gerecommandeert, en sijn persoon gepresenteert, om op commando, sich daar toe mede te laten gebruyken.

En in specie versocht, om met 500 mannen te voet, en de Ruyterye, uyt de Noorenberg-Poorte een uytval te doen, om den vyand uyt hare werken te verdrijven; en dat tot securiteyt van de uytvallers, noch 500 mannen omtrent den Galgenberg souden werden gesonden, om in tijd van nood sich daar op te konnen retireeren. Edoch dat de Commandant Stekke, en andere præsente Officieren hem daar op hadden geantwoord, dat suiks om sekere consideratien, die sy niet naamhaftig maakten, niet konde geschieden.

Dat, als de Krijgsraad vergadert was, en aldaar gesproken wierd van 't uytsenden van Gecommitteerden, om met den vyand te capituleeren, hy Heere Manger daar by niet is geroepen geweest.

Dat ook de Gecommitteerden van de Militie by haar wederkomste sijn Hoog-Ed. van haar verrichtinge geen kennisse hebben gegeven, en dat, doen hy des morgens tusschen 2 en 3 uuren van sijn post op 't Prinsen bolwerk quam, de vyand albereyds in de Berg-poorte was gekomen.

Waar mede opgemelte Heere Manger *sijn verklaringe sluytende, heeft de selve met handtastinge bestedigt, coram* Cam Nieuland, Kuyper, *D. Dren Coss. p. t. den 24. Juny, 1672.*

In fidem

ROUSE Secret.

De narichtinge die wy dies aangaande uyt een brief van den Heer Burgermeester Boekholt in handen hebben, konnen wy niet maar-laten den benieuden Leser mede te deelen, uyt de welke noch al yets staat te vernemen.

Seer eerwaarde en beminde Frere,

Brief van de Burgermeester Boekholt. Ik heb U Ed. iterative schrijven wel ontfangen, pousseerende daar by instantelijk om gerichtelijke attestatie wegens mijn comportement in 't over-geven aan den vyand van soo een considerable gefortificeerde Frontier-plaats, zijnde de eerste Hooftstad van Over-Yssel; waar by ons liebe Vaderland grootelijks is geintereseert, ten fine onse koffers, U Ed. toe-gezonden, van het bewuste arrest mochten ontslagen worden.

Het doet my leet, dat Mon-frere daar over is bekommert: tot wech-neminge van sulks is mijn Liefste van my gelastet U Ed. met een letter schrijvens bekent te maken, dat mijn persoon geensints gemeynschap heeft aan de schandige en noyt verantwoordelijke poiltronnerie; ik moet my in-houden van een bly harder taal te voeren, om in geen ongelegentheden te komen, vertrouwende d'uure na-by te zijn, dat de waarheyt haar hooft sal op-steken, om rond uyt de borst te spreken, hoe trouwloosliik dat dierbare hoog te achtene verbond, met onse seer liebe en cordate bond-genooten in-gegaan, zy geënerveert en plotselijk af-gescheurt. Mijn plicht waar wel geweest selfs te schrijben ofte over te komen, tot verlichtinge van U. Ed. zwarigheden: edoch verscheydene importante redenen hebben my daar af te rugge gehouden, die by U Ed. gewoonlijke voorsichtigheyt lichtelijk zijn af te nemen, welke nu ten deele komen te cesseeren; insonderheyt daar ik van toonder deser versekert ben, dat mijn Missive wel sal bestelt worden.

Wat dan belangt de gedesidereerde formeele bewijsen, daar mon Freres letteren van gewag maken, (sullende dienen tot mijner ontschuld,) soo moet ik dit voor henen laten gaan van 't gepasseerde, dat het geëmaneerde loflijke Plakkaat van haar Groot-Mogende toucheert die gene, die sich by den vyand zijn houdende, wiens goederen in arrest sullen worden genomen, en na behooren daar tegens geprocedeert; soodanigen arrest heeft mijn persoon blijdschap veroorsaakt, hoopende dat een yegelijk vergeldinge na sijn bedrijf sal geworden, sonder 't selbe geen Politie kan subsisteeren, volgens het gevoelen van alle rechtsinnige staat-kundige regeerders. Den hoog-wijsen Plato leert voor een fundament van een gereguleerde politie of regeeringe, *malemeritos de Republica castigare, benemeritos de ea extollere:* waarom in 't geringste bekommernis noch vreese wegens gedaane arrest van hooge Overigheyt aan mijn persoon vat heeft; wel wetende, dat

1672. Juny. dat voornoemde raisonnable maxime by de loflijke Regeeringe van Holland voor lange jaren in zwank heeft gegaan.

Tot meerder gerustheyt van U Ed. kan ik voor de waarheyt U Ed. notificeeren, dat het gezegende Instrument in de hand des Heeren / den Vader des Vaderlands (ik meyne sijn Hoogheyt) bericht is / niet van een persoon alleen / maar van verscheyden / mijn devoir gequeten te hebben / tot conservatie van dese stad. In 't brede en in 't lange te verhalen wat hier gepasseert zy / neffens mijn conduite, toucheerende d'affaires omtrent de belegeringe / lijd d'ongelegentheyt des tijds niet / en vinde 't selve geheel ongeraden; alleen sal ik een hooft-stuk 2 a 3 aanroeren.

Den 10. Junij / na dat wy vier dagen waren belegert geweest / sonder eenig gewelt of schade van de beleggers geleden te hebben / zijn de bomben en vuur-werken in onse stad geschooten / die in verscheyden huysen de gevels / daken en glasen in stukken smeten / waar van mijne wooninge niet vry en was: veroorsaakten ook hier en daar brand in de huysen / die aanstonds door de goede ordre van de brand-wacht uyt-gebluscht wierden; dese bullebakken konden my / God lof / de minste vreese niet aan-jagen; de selve zijn ook niet te achten by die gene / die voor mannen willen aangesien zijn; dese hebben nochtans veroorsaakt / dat de vergaderinge des Raads wierd verlegt van het Raad-huys aan Camener Nylands-huys; niet-tegenstaande mijne oppositie, sustinerende, dat in cas men niet voor goed keurde op het Raad-huys by-een te komen / uyt vreese van de bomben / soo behoorde de vergaderinge des Raads gelegt te worden in 't huys van den Ritmeester Sandora, of elders midden in de stad / en geensints ten huyse van den Burgermeester Niland, alwaar ten selven dage beslooten wierd stilstant van wapenen te versoeken van de belegeraars / ten eynde om met d'andere leden van Over-Yssel in conferentie te treden / en te beramen wat te doen of te laten stond / sonder dat dese resolutie de gezwoorene Gemeente wierde gecommuniceert; niet-tegenstaande dat het op-schrift van de Missive, waar by onse stad voor de tweede reyse wierd gesummeert, de voor-verhaalde Gemeente continueerde; tegens welke resolutie mijn persoon alleen 1672. Juny. met behoorlijken yver sich kantede / posteerende dat sulks smaakte na Parlementeeren, ofte op-geven van onse stad / waar door onse tegen-partye geanimeert, de burgery daaren-tegens met het in-liggende Guarnisoen wierde gedisccurageert: hoe wichtige redenen wierden by-gebracht / waren te vergeefs; voor my / siende dat de vot vergalt was / copieerde terstont der ongemeene helden resolutie, stellende die / sonder vertoef / in handen van een van de considerabelste leden van de Gemeente / met versoek om een wakend oog op 't stuur van 't schip te hebben / met een versekerende / dat ik præfereerde die duur-verkregen vryheyt / voor-al die van de Religie / boven mijn leven: en dat ik / met Gods hulpe / niet en soude bezwijken.

Hier by is 't niet gebleven / maar ben / soo haast als den Krijgsraad vergadert was / des volgenden daags / omtrent tusschen vijf en ses uuren in den morgen-stond / daar binnen getreden / vindende die geheel informeel gelicht / bestaande alleen uyt Hooft-officieren / sonder te kennen in haren Raad de subalterne, te weten / Capiteynen / Luytenants / en Vaandrigs: ik heb daar waarachtig bevonden / dat Herodes en Pilatus vergadert waren / om Gods Kerke en ons lieve Vaderland een knik te geven; geen reden / hoe bondig die haar van mijn persoon te gemoete wierden gevoert / wierden aan een zijde geset; wat ik urgeerden, was niet operatyf, te weten / als dat men met couragieuse uytvallen den vyand behoorde af-breuk te doen / de mortieren / die dicht onder de stad stonden / daar door wech te nemen / 't welk met gering verlies van militairen kost geschieden / volgens de loflijke gewoonten / altijd by de hoofden van onse militie gepractiseert, waar door considerable sterkten en steden waren behouden; te meer om het aantal van de militie (de burgerye met de vluchtelingen daar in begrepen) die gewillig waren sulks te præsteeren, surpasseerde het getal van d'infantery der belegeraars; waar by gedaan / dat aan de Over-Ysselsche zijde / van waar de bomben meest geschooten wierden / de vyandlijke troepen effective niet sterker waren dan vijf of ses honderd mannen; en in cas van nood soo kon de retraite genomen worden onder faveur van 't kanon /

 alsoo

1672. alsoo de stad met uytmuntende kanonniers was voorsien: hier tegens onderstond insonderheyt den eer/eed- en God-vergetende Colonel Broersma te poseeren, dat de stad geen twee-maal 24 uuren te houden was; dat het kanon was om mourailles, en nieuwe op-geworpene bastions te ruineeren: (in passant moet ik hier by voegen/ dat desen traiter met seer heerlijke gaven was voorsien/ wetende met modestie en moderatie sijn sinistre affaires voor te stellen/ en de selve te bemantelen/ waar door de onbedrevene konden geblindhokt werden.) Op dit ongerijmt voorstel ben ik uyt den Krijgsraad gescheyden/ haar met een verbolgen gelaat toe-sprekende: Ik sie wel wat hier te doen is, reden vinden hier geen plaats: kan 't kanon noch muuren en wallen ruineeren, veel meer noch menschen deeren.

Juny.

Op de selve dag/ zijnde den 11. Junij/ heeft de Secretaris en Raad deser stede in weerwil van mijn persoon gecapituleert met de Vorsten van Keulen en Munster, waar tegens mijn persoon met bondige reden sich formaliseerde, te lang die alle by Missive te melden; haar voorhoudende de dier-gekochtene vryheyt van ons lieve Vaderland/ en den waarachtigen Gods-dienst: hoe dat de Almachtige God die geringe macht tot een luyster en verwonderinge van al de wereld heeft doen steygeren; dat wy onse burgerye den eed te dien eynde nu onlangs hadden afgenomen/ om goed en bloed tot maintenue van der selver privilegien op te setten; dat nu de tijd geschapen was/ om onse voor-ouderen voet-stappen na te volgen/ en te betoonen/ dat den gepræsteerden eed aan onse lieve bondgenooten ons ter herten was gaande: dat het niet meriteerde gewag te maken van de schade die tegenwoordig wierde geleden/ by 't gene ons over 't hooft was hangende/ in cas wy het geweld van de vyanden geen vigoureuse resistentie deden: van gelijken/ dat men versien was met overvloet van vivres, met animeuse burgerye/ en niet min kloeke soldaten; dat voor 't tegenwoordige geen manquement waar van ammonitie van oorlog/ noch remarquable force op onse vestinge was geattenteert; dat men poltrons conditien hadde te verwachten/ als men sich sonder extreme nood over-gaf; daar-en-boven wierde haar seer ernstig en levendig voor-gehouden/ hoe dat soo een temerair onbesonnen overgeven een schrik aan onse nabuurige steden en forten soude veroorsaken; ja veel lichtelijk oorsaak geven tot het verlies van onse nabuurige Provintien, concludeerende noch part of deel te willen hebben aan desen vreemden handel.

Hier op voerde my een Regent pro tempore te gemoed/ (die sijn vaandel mede trotselijk verweet/ dat sy met een blinden yver waren in-genomen/ te weten/ om de stad te behouden/) of ik des stads ruine wilde? dien ik tot bescheyd dese formeele woorden gaf: Al sou de stad in duygen vallen, 't welk geen noot sal doen, soo moet men daarom de stad niet op-geven; hy voort-varende/ vraagde/ waar dat men dan dacht te blijven? hem wierd daar op tot antwoord gegeven/ aan de wal daar is overvloedige ruymte; N. vervolgde sijne demondes, pousseerende, waar dat men van leven wilde? de persoon is veerdig de mond toe-gestopt/ met de navolgende reden in terminis: Wat aten die van Leyden in haar belégeringe, uyt liefde tot het Vaderland? ongedierte; daar sal 't met God ons niet toe komen: eten wy geen gemalen kooren, soo willen wy ons met ongemalen behelpen.

Mijn persoon siende dat hy den Moriaan schuurde/ voerde de vergaderinge een vry harder taal te gemoet; edoch resolveerde niet sonder swaren strijd/ eer men in den Raad verscheen/ wel wetende dat sulk een gewichtig in te brengene propositie was geaccrocheert met een subijt perijkel sijns levens; stapte hierom de vleeschelijke redenkavelinge en propre interessen over/ met toevlucht tot de schuylplaatse des Allerhoogsten.

Poseerende dat de stad was verraden/ en dat men vaardig was te nomineeren een gequalificeert persoon/ die de tijd en plaats/ alwaar dat guyten-stuk was bedreven/ bewust was: om sulks te demonstreeren manqueerde bewijs. Voor dat men trad tot de nominatie, petitioneerde ik dat de absente leden werden gerevoceert, om dat soo importante affaires aller Heeren præsentie requireerde. De hevigheden en impertinente bejegeninge/ die daar over my ontmoetede/ vallen te wijdloopig te verhalen; wat instantien men dede tot citatie van d'uytgewekene leden/ waren van geen operatie;

daar

1672. daar op ben ik selfs na de deurwaarder gegaan/ injungerende d'absente Heeren te rade te voceren, 't welk door contremando van een oud Raads-heer wierd belet. Onder dese confusie en disordre vraagde een Heer/ of het een lit des Raads was die sulks gesmeet soude hebben? waar op tot antwoord diende/ dat d'openinge door den Raad wierde geretardeert, tot der tijd de selve compleet was: siende daar niet toe te konnen brengen/ ben uyt de Raads-vergaderinge gegaan/ haar voorhoudende/ op hope van remedie/ dat al 't gepasseerde de Burgerye op staande voet dachte te communiceeren; (gelijk ook geschied is) als mede/ dat sy voor God/ noch voor de posteriteyt, in alle eeuwigheyt desen vreemden handel niet sullen konnen verantwoorden.

Juny.

Na dat ik uyt de Vergaderinge ben gegaan/ is my onder allen/ na een geruymen tijt soekens/ d'overste Luytenant Tamminga ontmoet/ die voor de animeuste van de Vriessche Officieren wierd gereputeert/ (wel wetende dat Colonel Manier, neffens de Hoofden van de cavallerye, insonderheyt den Ritmeester Schaap, couragieus genoeg waren de stad te behouden) sijn Ed. voorhoudende d'animositeyt van de Burgerye/ als mede van de Soldaten/ dat het voor sijn Heeren en Meesters niet was te verantwoorden/ sulk een considerable Fortificatie/ van alles tegenwoordig voorsien/ soo laschement over te geven/ dat hy nu vry diende staat te maken Over-Yssel verlooren te zijn/ voor soo veel mijn persoon de secrete affaires penetreerde, en dat het vuur des oorlogs vervolglijk onverwacht Vriesland sou overvallen. Na veel bondige reden is sijn Ed. geinduceert de stad te maintineeren tegen den vyant; en tot voorkominge van verdere onheylen gepersuadeert, om den Commandant Stekke, mede met alle bedenkkelijke motiven daar toe te disponeeren/ die Tammingaas petitie absoluyt heeft afgeslagen; voorgevende/ door dien de Heeren daar op uyt waren om te capituleeren/ sulks te laat te zijn; 't was mede van geen kracht soodanigen last op mijne schouderen te nemen/ te weten/ uytsluytinge van de gedeputeerde Heeren buyten de poort.

In-middels zijn de Heeren van de capitulatie, Nieuland en Lispere, (Vos blijvende in 't leger) neffens die van den Krijgsraad, subitelijk te huys gekomen; waar op de Raad en gemeente is vergadert/ die eenparig/ buyten de absente leden/ de capitulatie hebben geapprobeert. Dese Raads-vergaderinge is van mijn persoon gedeclineert. 1672. Juny.

Over-sulks/ siende de stad verlooren/ ben ik wech-gerukt tot versoejinge mijner geboort-plaats; het bloed der wijdberoemde helden/ en het bloed onser voor-ouderen/ roept om wraak tot God over dese heylloose overgevinge.

Voor dat ik eyndige/ moet ik hier by-voegen 't gene kort voor Petri dag in onse Raads-vergaderinge, wegens het overgeven van onse stad/ is gepasseert. Op dien tijt waren daar leden van den Raad, die sustineerden gecalangeert, en haar naam geblasphemeert te zijn/ om dat de stads laschement aan de vyand was over-gegeven; waar op N. uyt den Raad antwoorde/ wy hebben al te samen onse stem daar toe gegeven, uytgenomen Burgermeester Boekholt; 't selve heeft Secretaris Strokkel mede geconfirmeert/ seggende/ Boekholt wil alleen den *Atlas libertatis* zijn; waar uyt nu lichtelijk af te nemen is/ dat den weg tot formele attestatie my is afgesneden. Het was te wenschen dat dese Heeren ter harten hadden genomen het heerlijke gevoelen van Seneca, de vita beata, alwaar hy spreekt/ *Nihil, inquit, magis præstandum est, quàm ne pecorum ritu antecedentium gregem sequamur, pergentes non qua eundum est sed qua itur, optima rati ea, quæ magno assensu recepta sunt; inde ista tanta coacervatio aliorum supra alios ruentium; argumentum pessimi turba est. Turbam autem tam chlamydem quam coronam voco.*

Ik worde genootsaakt hier mede te sluyten/ alsoo de Toonderssе deser haastet om te vertrekken; en bidde God almachtig/ dat sijn besoekinge sy een wanne in sijne hant/ om 't kaf van 't koorn te scheyden; op dat wy met den Koning David mogen seggen/ Heere, 't is goet dat gy my gekastijd hebt: in wiens protectie ik u/ na cordiale groetenisse/ neffens U Ed. Liefste en geheele familie/ bevele. Verblijvende

U Ed. geaffectioneerde dienstwillige
Frere en Dienaar

ARNOLD. à BOEKHOLT.

Anno 1673. 19. *Mart.*

1672. Hier zijn wy gedient ten minsten van den ellendigen uytslag van krijgs en burgerlijke tweedracht/ indien geen schelmsche en verradersche trouwloosheyt/ ten kosten van soo een gewichtige plaats/ en by gevolge van de geheele Provintie: soo veel is'er evenwel van/ dat de Overigheyt van Deventer al in de maand van Mey een brief had af-gesonden/ waar in de selve de gebrekelijkheyt van hunne stad had voor-gestelt/ dewelke sy door gecommitteerden in den Raad van Staten hebben doen voor-stellen/ met versoek/ hunne nootwendigheden met den eersten te mogen bekomen; gelijk by het volgende Extract te te sien is.

Juny.

Extract uyt het Brief-boek der Stad Deventer.

Missive aan de Heer Burgermeester Schriek, Gecommitteerde in den Raad van Staten, vvegens de Stad Deventer, met ordre om de selve te communiceeren aan den Raad van Staten.

Eerentfeste, &c.

Brief van de Magistraat van Deventer aan den Raad van Staten.

WY hadden onfeylbaarlijk van dag tot dag, ja van uure tot uure, in dese acerbe en drukkende tijden, tot onser assistentie, te gemoed gesien die al voor lange toe-geseyde en aan-beloofde vijftig duysend pond buspulver, en vijftien duysend pond lonten, met die by-gevoegde kogels, en ontfangen in plaats van sulks U Ed. Missive van den $\frac{11}{12}$ deser, contineerende manquement van 't een en 't ander; 't welk ons is stellende in geen kleyne perplexiteyt, en ons heeft benomen d'occasie, met uyt-tellinge selfs van onse laatste penningen, na behooren daar tegens te voorsien.

Wy konnen in der waarheyt niet bevroeden, op wat redenen en fondamenten de Heeren van den Raad van Staten sich schijnen gerust te stellen, dat onse stad (zijnde van een soo wijdluftige Fortificatie en importanten Frontier-plaats, wordende gerekent voor een sleutel en deksel van drie Provintien, als Gelderland, Holland en Uytrecht) suffisant soude zijn, sich en hare Bond-genooten naar behooren te defendeeren, daar de selve met gantsch geen ammonitie, en 1200 Car. guldens aan penningen, alleenlijk is geassisteert.

De Heer Colonel Stekke ons van haar Ed. Mog. tot onser defensie toe-gezonden, heeft t'elkens, volgens des selfs plicht, om met honneur alhier sijn Post te defendeeren, ons aangeport tot het maken van nieuwe werken, slechten van sware dijken, en de geheele contrescharpen, verwijden van den bedekten weg, maken van batteryen, die tegenwoordig tot 24 in getal bevonden worden, timmeren van kleyne huysen by de batteryen, om daar in 40 schooten met haar toe-behooren paraat te hebben; in-koopen van tien duysend $1\frac{1}{2}$ pond kogels, pallissaden in grooten getal, 50 Vriesche ruyters, Broek-ruyters, behalven de affuyten, halve-pieken, morgensterren, en de schilder-huysen, en andere krijgs-preparatien sonder getal; verklarende in ernst en met serieusen yver, sonder het selve onbequaam te zijn om den vyand alhier naar behooren te konnen stuyten of het hooft te bieden. Wy hebben in desen allen, naar ons uyterste vermogen, ons soodanig geëvertueert, dat onlangs eenige Heeren gesubdelegeerden van de Heeren Gedeputeerden van haar Hoog-Mog. te velde daar van hebbende genomen oculaire inspectie, verklaarden te vertrouwen en te gelooven, dat geen stad van desen Staat soodanigen moeyte, vlijt, immensen arbeyd en kosten tot hare defensie hadden aangewent.

't Is immers werelt-kondig, dat dese stad, nu over de drie maanden geleden, door hare burgerye, met assistentie van huys-luyden en weynig soldaten, op ordre van haar Ed. Mog. onder de directie van wel-gemelten Heer Stekke, volgens resolutie van haar Ed. Mog. in dato den 7. Martii heeft geëntameert te slechten pondereuse dijken; mitsgaders de contrescharpen doorgaans drie voeten ongevaar te hoog zijnde, waar in de selve als noch sonder intermissie onder employ van haren bloedigen arbeyd en contributie der Weduwen, van manschap ontbloot, ad 2 stuyvers 's daags zijn continueerende; 't welk de goede God wil geven, dat in weynig dagen tot sijn perfectie werde gebracht.

Tot dit opereuse werk hebben haar Ed. Mog. gelieven t'ordonneeren en te doen betalen 1200 Car. guld. wie heeft oyt gehoort van grooter disproportie, een werk te doen maken

1672. maken en flechten voor soo een kleynen penning, 't welk een Werk-baas, volgens 't oordeel van verstandigen, soude difficulteeren voor 75000 Car. guld. te doen perfectioneeren? Ja Zwol word toe-gestaan soo veel duysenden, als ons honderden. Indien men onse Stad, gelijk de stad Zutphen, van jaar tot jaar hadde soeken in hare behoorlijke defensie te brengen, alle dese klachten, moeyten en kosten waren geprævenieert geweest.

Juny.

't Is onses oordeels noch vry ongerijmder, behoudens d'eere van U E. Collegie, dat men dese Provintie gaat calangeeren over wan-betalinge in diverse Posten. Wie van de Bondgenooten heeft meer betaalt in de Post van de Fortificatie aan goud en silver, als wy met het af-geperste sweet der burgeren en huys-luyden, mitsgaders de contributie van veele arme Weduwen, 't welk gemelte Post wel drie-maal heeft geabsorbeert, gelijk op een kort *ad oculum* ter Generaliteyt, uyt de naam van dese Provintie, sal worden gedemonstreert?

Wie heeft meer op de Post van servicien voldaan als wy, die continueelijk kleyne Arméen in onse steden hebben gelogeert sonder de minste ontgeldinge?

Wie draagt te gelijk de lasten van den Staat, en moet lijden de invasie van den vyand, tot totale ruine van landen en luyden als wy? Voorwaar als wy dese dingen naar behooren overwegen, wy konnen geen uytkomste sien aan onse provinciale deplorabelen staat, te meer, dewijl wy komen te vernemen, dat alles, wat dienen kan tot voedinge ofte subsistentie van den vyand, in onse Provintie door onse eygen militie sal worden vernielt, 't welk in der daat is *finis omnium malorum* voor de selve.

Wy willen hoopen en vertrouwen, dat onse in den boesem van den Staat gelegene Bondgenooten, d'oogen des verstands eyndelijk noch soodanig sullen werden verlicht, dat de selve sullen jugeeren meerder securiteyt voor de Republijk te resideeren, in geld-subsidien te geven aan haar eygen mede-leden, door den vyand in onmacht gebracht, zijnde der selver naaste Frontieren: als groote sommen te contribueeren aan verre af-gelegene Princen en Potentaten, sonder præsente vrucht of dienst, af wesende van den Staat geseparceert.

Om dese en andere redenen meer, willen wy U E. versocht hebben, dat U E. by de Heeren van den Raad met alle bedenkelijke motiven de saken daar heen wilt helpen dirigeeren en coöpereeren, dat wy niet alleen met kruyt, lonten, &c. ten allerspoedigsten mogen werden voorsien: maar ook met een convenable somme van penningen geassisteert, tot voldoeninge van de krijtenste schulden, die ter occasie van het slechten des dijks en contrescharpen, op ordre van haar Ed. Mog. door directie van de voornoemde Heer Colonel Stekke zijn gemaakt; in consideratie nemende, dat die leden, die meest werden gedrukt, meest moeten werden gesubleveert. Waar mede &c. Den 25. Mey 1672.

In de belegeringe van dese stad Deventer, sagen of wisten de verbondene Vorsten wel, dat sy hun geheele oorlogs-macht, tot het veroveren van die plaats, niet van nooden hadden: soo hebben sy dan den Oversten Nagel, met eenige gedetacheerde troepen naar Hattem (een kleyne plaats, in de Provintie van Gelderland, tegen over Zwol, op de Veluwe, omtrent een kanon-schoot van den Yssel, aan een kleyne stroom, de Grift geheeten, in den Yssel uyt-komende,) gezonden. Het stedeken is tamelijk sterk, wel voorsien met wallen, een oud Casteel, en dikke muuren, bequaam genoeg om tegenweer te bieden, wanneer het anders met genoegsame besettinge versorgt is. Wy sullen, om daar noch af noch toe te doen, het verhaal van het geen in dese belegeringe is voor-gevallen, uyt het geen van een van de Overigheyt over-geschreven is, hier voor-stellen.

VVaarachtig verhaal van 't gene in de belegering, en het over-gaan der stad Hattem, mitsgaders het manhaftig vveder-staan der burgerye, is voor-gevallen: door een der selver Magistraten over-geschreven.

Op Sondag, den 19. Juny, 's morgens omtrent 3 uuren, hebben wy den vyand by den Langenberg, zijnde omtrent een half uur van onse stad gelegen, ontdekt; de welke wy aanstonds met ses stukken kanon van ons Casteel hebben verwellekomt. 's Maandags, den 20. daar aan volgende, begon sich den vyand te campeeren, op welken dag verscheydene gevangens by ons bekomen zijn, gelijk waarachtig is, dat

Verhaal van het beleg en veroveren van Hattem.

1672. dat wy doen ter tijt niet meer als 180 burgers en 76 soldaten binnen onse stad hadden/ evenwel zijn door een party van de voorsz. burgers noch 26 soldaten (waar onder een Luytenant) van den vyant gevangen/ en binnen gebracht. 's Avonts omtrent 7 uuren wierd de stad door een trompetter van den Bisschop van Munster, met een schriftelijke Acte, getekent met de eygen hand van den voorsz. Vorst/ opgeeyscht; de selve wierd volgens krijgs-gebruyk/ sijne oogen bedekt zijnde/ binnen gebracht: waar op de Heeren van de Magistraat vergadert zijnde/ geresolveert hebben/ gelijk ook den voorsz. trompetter tot antwoord gegeven is/ dat wy den eed, aan ons lieve Vaderland gedaan, ten uyttersten souden achtervolgen.

Juny.

Bedroeft was 't voor ons/ dat onse bloohertige nabuurige steden geen secours aan ons wilden toeschikken/ hoewel eenige Gecommitteerden uyt ons ten uytersten daarom aanhielden. Eenige dagen voor ons beleg is een uyt onse Magistraten in commissie/ om redenen als vooren/ na Zwol geweest/ die ons beloofden/ met alle mogelijke macht (soo de nood sulks vereyschten) te sullen by-springen; het waar te wenschen geweest dat de beloften effect hadden gedaan. Ondertusschen ontsakten onse burgerye en soldaten (hoewel seer weynig in getal) geensins den moed. Over de 3000 man was by 't op-eysschen van de stad alleen maar voor onse muuren. Tegenstant wierd van den vyant niet verwacht/ sich inbeeldende dat onse stad/ als zijnde een van de kleynste die verovert waren/ geen tegenstant bieden dorst. Woensdag den 22. daar aan volgende/ seer vroeg/ begon hier op het canonneeren wederzijds/ 't welk seer heftig continueerden tot 's avonts ten half achten: inmiddels versocht den vyant verscheyde reysen te capituleeren/ 't welk nochtans by ons niet wierde aangenomen/ als noch hopende op eenig secours van buyten. Ondertusschen is dit aanmerkens-waardig/ dat de vyant onse rechtvaardige defensie/ door een groot getal dooden der sijnen/ gevoelende/ gedwongen is geworden sijn geheel leger (leggende doen ter tijt by de Berkmer-brugge, in drie besondere posten) in aller yl voor onse stad te ontbieden; welke groote macht wijd en zijd rontom ons siende gelegert/ en alle hulpe ons van andere steden ontsegt zijnde/ zijn genootsaakt geworden (aangesien de buurwerken al bereyd waren) ons in de macht der vyanden/ op den 22. Juny, 1672. 's avonts omtrent 8 uuren/ over te geven. 1672. Juny.

Binnen gekomen zijnde/ fulmineerde den Generaal Nagel geweldig op ons/ seggende: Dat den Heer Vorst van Munster voor alle sijne veroverde steden, niet soo veele officieren en soldaten verloren had. Immers is 't seker/ soo ons verscheyden officieren van den vyant hebben geassureert/ en ons selfs mede niet onbewust is/ dat voor onse stad 730 soldaten/ waar onder veele officieren/ gesneuvelt zijn/ 't welk wy noch dagelijks bevinden/ door den vileynen stank die van buyten komt; soo dat den vyant op dese belegeringe niet roemen kan.

By aldien sich de andere steden na advenant/ gelijk wy/ gedefendeert hadden/ souden wy ons konnen verseekeren/ in dese slavernye niet te sitten: maar de meeste steden hebben haar van selfs/ sonder de minste resistentie; en/ ik derf 't niet noemen/ &c. met &c. overgegeven; waar over wy/ hoewel onnoosel/ mede moeten lijden: edoch/ 't gene ik tegenwoordig schrijve/ mach wel aan de geheele werelt door d'oprechte waarheyt verklaart/ en aan niemand verswegen worden. Wy wenschten wel dat alle vrome Patriotten van 't Vaderland mochten bekent gemaakt worden/ 't gene wy met soo een kleyne/ ja niet noemens-waardige macht/ hebben uytgerecht; en Gode sy dank/ dat hy ons tot noch toe gelieft heeft by te staan.

Den Generaal Nagel (buyten alle twijffel door eenige verspieders aangedient zijnde) is Donderdag daar aan volgende op ons stadhuys gekomen/ vragende of wy niet eenig silverwerk hadden? waar op wy genootsaakt zijn geweest het selve te voorschijn te brengen/ die dat ook altemaal met sijn eygen handen in twee groote sluyt-manden heeft gepakt/ en soo na sijn Logement laten brengen; en stellende in onse stad tot Commandant den Oversten Luytenant Runningham, is op den selven dag vertrokken naar Zwol en Kampen, welke te gelijk verovert zijn. Maar ik sal hier niet breeder van schrijven.

Dings-

1672. Juny.

Dingsdags daar aan volgende / den 28. des meer-gemelten maands Juny, heeft onse stad wederom een nieuwen Heer / den Koning van Vrankrijk, bekomen; soo dat de Munsterlsche, des avonts daar uyttrekkende / mede-genomen hebben 6 schoone metale stukken van onse wallen: Edoch hebben de selve op Vrydag en Saturdag jongstleden (door onsen nieuwen Gouverneur / den Heer Marquis de Chamilly, die te gelijk ook Gouverneur van Swol en Elburg is / wederom hier binnen gekregen; de voorsz. Heer Marquis ons mede seer groote beloften doende / tot recuperatie van onse silvere pocalen: den vyant van hier vertrekkende / meende de geheele Magistraat met bedrog daar uyt te lichten / doch 't selve mislukte hem eenigsins: ondertusschen evenwel mede nemende den Burgermeester Muys, en D. W. van Heerden, de welke na 5 of 6 dagen / door d'autoriteyt van onsen Heer Gouverneur wederom zijn gerelaxeert. Onse stad is in-middels t'eenemaal van militie ontbloot / alleen maar binnen onse muuren hebbende 5 Fransche ruyteren / om de wegen hier omtrent vry te houden: maar tot onderhoud des Konings militie hebben wy daaglijks 50 rijksdaalders moeten contribueeren / 't welk voor dese stad seer swaar valt; doch vertrouwen het allengskens beteren sal. Groote insolentien en roveryen hebben de Munsterlsche troupen alhier gepleegt. Met kennisse van d'andere Heeren make dit bekent / op dat men 't de geheele werelt mach mede-deelen / enz.

Gelegentheyt van Zwol.

Wanneer nu de stad Hattem op dese wijse de Bisschoppen in handen was geraakt / moest het noodwendiglijk de stad Zwol gelden. Dese plaats is een van de drie hooftsteden van de Provintie van Over-Yssel, gelegen op het Swarte-water, dat by Swartsluys in de Zuyder-zee loopt / schuyn tegen de stad Hattem over / niet boven een half uur gaans van den Yssel, welke afgelegentheyt met een retrenchement, van de stads wallen af / tot aan den Yssel, aan de Kater-schans, is afgesneden; zijnde noch tusschen beyden met eenige kleyne schansen en reduyten voorsien. De plaats in sich selven is niet seer groot / maar treffelijk gesterkt: maar door onachtsaamheyt / en het dicht aan-bouwen der voor-steden / soodanig belemmert / dat de bespringer daar door seer groot voordeel te verwachten heeft / ten waar de selve by tijts vernietigt of verbrant wierden; het welke alhier versuymt was.

De Colonel Polens was hier Commandant / maar een man van geen beleyt. Men had alhier noch geen vyant of vyants gewijse vernomen / en de overigheyt lag met de krijgs-oversten al over hoop; d'een wilde de stad beschermen / d'ander over geven. Wy sullen van al dit werk het klaarste bericht uyt desen nevens-gaanden brief / van de overigheyt aan haar Hoog-Mogende, na het overgaan van de stad geschreven; en vervolgens uyt het bericht van den Colonel Ripperda, daar binnen gelegen hebbende / en noch eenige memorien / konnen sien en vinden.

Verhaal van 't schandig overgeven der stad Zwol.

Hoog-Mog. Heeren,

Brief van de Heeren van Zwol aan de Staten Generaal.

NA dat het leger van den Staat / omtrent Dieren en den Yssel-stroom gecampeert geweest / was opgebroken / bestont het Guarnisoen van dese stad / en onderhoorige schanssen en forten / in 8 Compagnien van 't Regiment van den Colonel Bampfield, nauwlijks 400 man uytmakende / by patent van sijn Hoogheyt gesonden / tot besettinge van de schanssen / en het retrenchement tusschen dese stad en den Yssel: 9 Compagnien van het nieu-geworven Regiment van Colonel Ripperda, noch 3 Compagnien / van Itterlum, la Grandiere, en Buissonet, en 6 nieu-geworven Compagnien cavallerye. Als de Heer Luytenant Generaal Aylua, en andere aanwesende hooge Officieren / eenparig van gevoelen waren / dat met dit boven-verhaalde volk dese stad / de schanssen / forten / en andere werken van fortificatie / geensins na vereysch beset / veel weyniger gedefendeert souden konnen worden / hebben wy onse Gecommitteerden / respectivelijk aan u Hoog-Mogende, aan de Heeren Staten van Vriesland, Stad en Landen, en aan sijn Hoogheyt, en Gedeputeerden tot d'expeditien te velde af-gesonden / om dit defect van militie te representeeren / en

1672. en vermeerderinge tot onse noodige defensie te versoeken en te bevorderen.

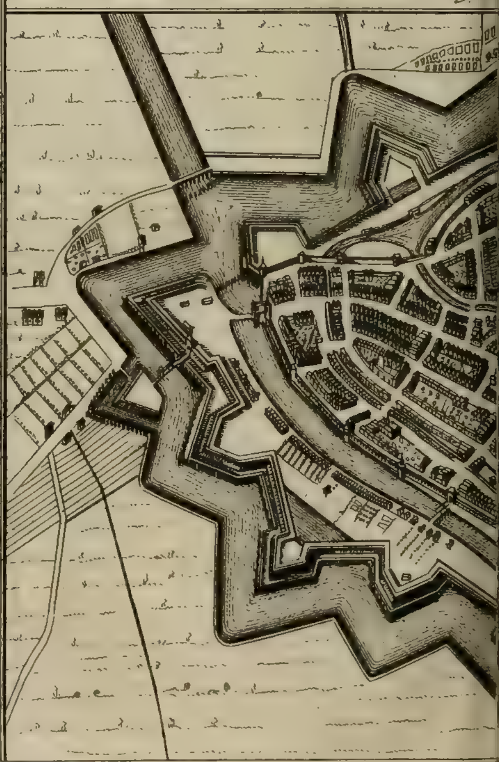
Juny. Ondertusschen / na een onseker voor-loopende gerucht / bequamen wy op den 12. Juny, oude-stijl / omtrent met poorten opgang / bericht / dat de stad Deventer (met genoegsame militie / en alderhande behoeften seer wel voorsien) na een beleg van omtrent drie dagen / by accommodement (by beswaarlijk voor die van de militie) aan de beleggers was over-gegeven; en dat de Keur-vorstelijke Keulsche en Munstersche troepen meerendeels aan dese zijde van den Yssel, bereeds herwaarts waren naderende / om dese stad mede te attaqueren.

Op dese tijdinge heeft ons aanstonts de Colonel Bampfield komen representeeren / gelijk ook eenige dagen te vooren / dat hy met de voorsz. acht compagnien van sijn regiment / de schansen en het retrenchement geensins machtig souden zijn te defendeeren tegens sodanigen aankomenden macht / schoon hem ook de ses compagnien cavallerye by-gevoegt mochten worden. En dat de vyant aldaar door-berstende / wy van 't selve volk / voorts van alle hope van secours / en mits-dien van alle vermogen van defensie van dese stad / ontbloot souden zijn. Dat hy voor dienstiger oordeelde / dat men die schanssen en het retrenchement soude abandonneeren / en het volk van sijn retrenchement hier binnen trekken tot defensie van dese stad: 't welk met onsen Commandant / de Colonel Polens, en andere aanwesende Hooge Officieren / in deliberatie geleyt / en by de selve eenparig geadvoueert zijnde / is die voornoemde Colonel Bampfield daar op voort met sijn 8 compagnien hier binnen gekomen. Des achtermiddags daar aan / als de militaire Officieren vernomen hadden / dat by de Deventersche capitulatie alleen 12 militaire Officieren waren bedongen vry uyt te mogen trekken / en dat die van 't overige Guarnisoen aldaar waren Prisonniers de Guerre, (dat is krijgs-gevangens) hebben ons die voornoemde Colonels / Bampfield, Ripperda, en andere Officieren / met groote impetuesiteyt aangevergt / voort en absoluyt te moeten verklaren / Dat wy en onse Burgeren, met goed en bloed, tot den laatsten man toe, het alderuytterste met haar, en die van de Militie, souden hasardeeren. Hun genoegsaam uytende / dat in kas van weygeringe van soodanige versekeringe, sy-luyden by tijds op hare behoudenis souden moeten denken. Wy / ofte de aanwesende Heeren van ons / antwoorden daar op / Dat dit een sake was niet minder rakende onse geswooren Gemeente en Burgeren, (die sich bereeds op den voorgaanden Saturdag / hooft voor hooft / by solemneelen eede verbonden hadden / de stad te sullen helpen defendeeren / en de Magistraat en Officieren te obedieeren / en die in wapenen en aan de wallen lagen) als ons; dat wy ook soo haast, en sonder perijkel van overvallen te worden, de geswooren Gemeente niet konden te samen roepen, en dat wy die van de Militie versekerden, in kas boven hope die defensie mochte desperaat worden, tot geen capitulatie souden verstaan, noch ons in-laten, dan met voor-weeten en advijs van de Officieren van de Militie; en als dan ook alles daar heen souden soeken te schikken, soo veel mogelijk is, ten eynde tot het meeste contentement van die van de Militie mocht worden geaccordeert. Met dese antwoord de voorsz. militaire Officieren afgetreden zijnde / quam kort daar aan den Colonel Bampfield berichten / dat het meeste gros van des vyants leger herwaarts naderde langs de Veluwsche zijde / en over-sulks het retrenchement en de schanssen voor als noch soo grooten force niet hadden te verwachten / of men soude de selve wel konnen repoucheeren: sloeg over-sulks voor / en wierd by d'anderen mede goet gevonden / dat men de Kater-schans en het retrenchement door die van 't Bampfieldsche regiment, en de 6 compagnien paarden, noch soude bewaren; of veel-licht (als de Heer Luytenant Generaal Aylua hadde belooft te be-yveren) noch in-middels eenig volk uyt Drenthe of Vriesland herwaarts gebracht mochte werden. Terwijl dit Bampfieldsche volk / en de 6 compagnien paarden / ten voorsz. eynde vergaderden / arriveerde hier een trompetter van den Vorst van Munster, versoekende / dat binnen gelaten mochten worden Burgermeester de l'Espiere van Deventer, en Jonker Gerard Adolf Bentink tot Brekkelenkamp; de eerste / om hier door, voor sijn particulier, na Kampen

OLDENSEEL

Den

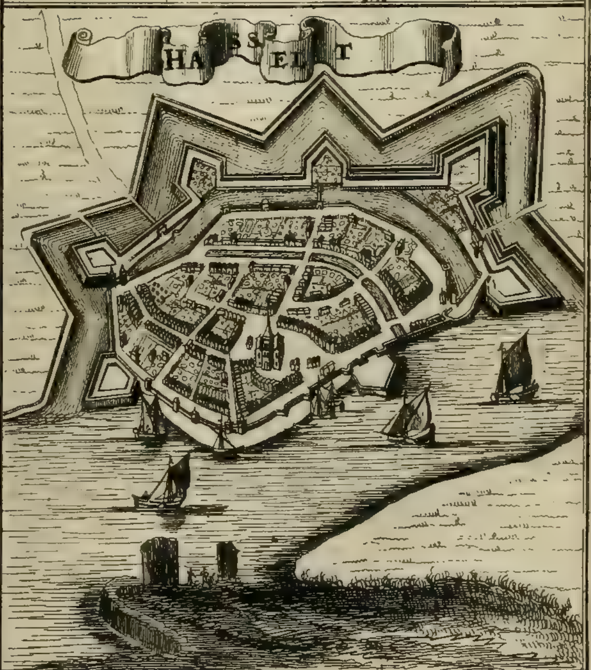

DEVENTER
Den
Yssel

CAMPEN
Yſel

STEEN WYCK

SWOL

HA SS EL T

1672. Juny. Kampen te reysen; en d'andere / als af-gesonden van de Heeren Keurvorsten van Keulen en Munster, om ons bekent te maken het overgaan van Deventer, en de conditien van dien / en om ons aan te bieden de selve conditien, tot voorkominge van meerder onheylen. Dese beyde persoonen zijn in-gelaten: en ondertusschen dat de hier aanwesende Heeren van de Ridderschap / mitsgaders onse en der stad Kampens Gecommitteerden / (by occasie hier zijnde) vergadert waren / om het aanbrengen van de voorsz. Jonker Bentink af te hooren / quam den Colonel Ripperda seggen / doch sonder blijk / gelast te zijn van den Heer Luytenant Generaal Aylua, die niet hier en was / dat hy met sijn regiment mede soude uyttrekken, om seekere posten langhs den Yssel-dijk, tusschen Kater-schans en Kampen, te bewaren: 't welke by ons / vermits van des wel-gedachten Luytenant Generaals ordre niet consisteerde / gedifficulteert wordende / als waar door dese stad t'eenemaal van militie soude worden ontbloot; is die voornoemde Colonel Ripperda echter (als Bampfield met sijn volk / en die 6 compagnien paarden uytgelaten wierden) met sijn volk / uytgesondert de compagnie van Hemert, na de poort gemarcheert / die hy wederom toe-gemaakt vindende / heeft den poortier de sleutels van de stad met gewelt / en onder dreyginge van hem te willen door-schieten / af-genomen / daar mede de poorten geopent / en is alsoo met sijn by-hebbende volk mede uyt-getrokken / sonder trommel-slag / en buyten onse kennisse; na dat hy Ripperda eenige van de hier-geblevene Capiteynen en andere Officieren / in en omtrent het uyt-trekken / daar toe hadde aangemoedigt met dese woorden: Ik verseker u dat gy morgen, eer den middag komt, in u naakte hemt sult staan; buyten gekomen zijnde / zijn Bampfield met Ripperda, nevens hare volkeren / mitsgaders de voorsz. 6 compagnien paarden / gesamentlijk van hier / recht naar Hasselt gemarcheert / den ingesetenen en vluchtelingen onderwegens hare paarden in grooten getal af-nemende / en als vyanden tracterende. Wat consternatie dit onverwachte en trouwloos vertrek van de voorsz. militie / in de gemoederen onser Burgeren / die gesamentlijk in de wapenen / en op de stads wallen waren / heeft veroorsaakt / zullen u Hoog-Mogende, volgens der selver bescheydentheyt / lichtelijk konnen afmeten: en meenen / dat het by ons voor God / onse posteriteyt / en de geheele werelt / verantwoordelijker is / dat wy (aldus verlaten van de voorsz. militie / onmachtig ons selfs te defendeeren tegens soo machtige vyanden / en gestelt buyten hope van secours onser Bondgenoten) ons hebben in-gelaten tot eene capitulatie en accommodement / hoewel tot onse groote beswaar en verkleyninge / dan dat wy door een onmachtige / en daarom een temeraire oppositie / veel swaarder rampen / en een onmijdelijke bloetbad over ons / en onse goede Burgeren en ingesetenen souden geladen hebben. Wy worden met genoegsame sekerheyt bericht / dat die Hoofden van de voorsz. ons verlaten hebbende militie / om haar onderhebbende volk te debaucheeren / hebben uytgestroopt / dat wy al voor haar vertrek gecapituleert hadden, en dat die van de militie hier, gelijk tot Deventer, Prisonniers de Guerre souden zijn, in cas sy-luyden haar op soodanigen maniere niet selfs salveerden. Doch wy konnen U Hoog-Mogende versekeren / dat dese hare uytstrojinge is verdicht en onwaarachtig; en dat / ja selfs ten tijde van haar vertrek noch geen deliberatien, of men tot de aangeboden capitulatie soude verstaan ofte niet, en waren gevallen, veel weyniger daar inne was gecondescendeert: maar dat wy daar toe eerst door het voorsz. onverwacht vertrek van die van de militie zijn genecessiteert geworden; in welke capitulatie wy dan noch hebben bedongen en geobtineert / dat die noch binnen geblevene milite met hun volle geweer / sak en pak / vry en onverhindert hebben mogen uyttrekken / gelijk ook geschied is. Van alle 't welke wy noodig geoordeelt hebben U Hoog-Mogende by desen kennisse te geven / ten eynde door onware rapporten van die van de voorsz. ons ontwekene en verlaten hebbende militie / aan U Hoog-Mogende geen impressien gegeven mogen worden / als of wy tot haar-lieder vertrek occasie gegeven / ofte preposter en buyten pressante nootsakelijkheyt ons tot capitulatie ingelaten souden hebben. En desen tot geenen anderen eynde dienende / bevelen U Hoog-Mog.

1672. in de protectie Godes. Zwolle, den 13/23 Juny, 1672.

Juny.

U Hoog-Mogende goede Vrienden, Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stad Zwolle.

Ter ordonnantie van de selve.

Onderstond

J. VRIESEN Secret.

Desen brief hebben de Heeren van de Overigheyt der stad Zwol, tot hunne verantwoordinge / en beschuldiginge van het Guarnisoen / met den druk aan al de werelt gemeen gemaakt: maar die van het Guarnisoen / den laster van hunnen hals soekende te weeren en die op den nek van de Overigheyt te schuyven / hebben de oorsaak van dit verval aldus in geschrift voor-gedragen.

Bericht van het gene onlangs tot Zvvol gepasseert is, uytgegeven door Unico Ripperda, Colonel van een Regiment Infanterye, in dienst van hare Hoog-Mogende.

Bericht wordende, dat sommige sich durven onderwinden onse persoonen en actien te calangeeren, heb ik niet konnen na-laten, tot mijne decharge, dit nevens-gaande aan al de werelt te communiceeren, vervattende een eenvoudig Journaal van het gepasseerde.

DEn Colonel Bampfield en ik / hebben aan sijn Hoogheyt, de Prince van Orangien, een rapport over-gesonden / van het gene binnen en buyten Zwol is geschied. Ik ben den 3. Juny, 1672. nieuwen stijl / met mijn regiment binnen Zwol gekomen / en bespeurden datelijk dat ik en mijn regiment niet welkom was / apparentlijk / om dat ettelijke vreesden / dat het empechement in haar verraderlijk desseyn mocht maken. Den 7. Juny, nieuwen-stijl / wierden'er door ordre van de Gedeputeerden van Kampen en Zwol, twee compagnien van mijn regiment gedetacheert / Capiteyn Mom na Swarte-sluys, en Uyterwijk na Kampen. Den 8. Juny waren aan de Mastenbroeker-kerk vergadert ettelijke Edelen en Gedeputeerden van de twee steden / Kampen en Zwol; waar by present was den Heer Luytenant Generaal Aylua, aan welke doenmaals wierde gedefereert het commando over de militie in de Provintie van Over-Yssel: welke Heer Luytenant Generaal dikmaals met alle bedenkelijke redenen / in presentie van de Colonel Bampfield, nevens my / en meer andere Officieren / de Magistraat van Zwol op haar stadhuys socht te bewegen / om haar stad in defensie te brengen / haar representeerende de defecten / als het afbreken van de voor-steden / en opmaken van haar wallen en bateryen / het brengen van haar canon op de wallen / en het gene daar was / op nieuwe affuyten / (die doch wel by der hant waren) te leggen: want van alle die affuyten / die op de wal waren / zijn daar seer weynig geweest die een schoot konden lijden: maar alles te vergeefs; gelijk ook die Gedeputeerden van Vriesland en Groeningen niet kosten verkrijgen / een dam in het Swarte-water te maken / waar door haar stad ten meerendeel onder water kon geset worden / het welke belet wierd door Royer en sijn party / niet tegenstaande de voorsz. Heeren Gedeputeerden het gelt daar toe by haar hadden: hoewel sy altijt seyden / dat te willen doen. Daar wierd niet eene baterye volkomen opgemaakt of gabions vervaardigt; de voetbank van de wallen was heel en al neder-getreden / en wierd niet weder opgemaakt / en het canon op de wallen was geslooten.

1672. Juny.

Den 11. dito sonden die van Zwol een trompetter van den Heer Yssum uyt / om een trompetter van den Bisschop te halen / die de Heer Bernsaw, en Commissaris Groenewald, na den Bisschop sou geleyde / om te tracteeren over de contributie / gelijk sy voor-gaven / uyt name van de Provintie; waar tegens ik geprotesteert hebbe / om dat het een middel was om den vyant te doen subsisteeren. Den Heer Bampfield en ik / hadden aan de Magistraat dikwils gesept / als ook aan de Commandeur Polens, dat men alle persoonen / die in en uyt de stad gingen / behoorde te examineeren / maar te vergeefs. Den 12. wierd ik gecommandeert van den Heer Luytenant Generaal Aylua, op

1672. op het goetvinden / en in de presentie / beyde van de Magistraat en Commandeur / om met mijn regiment / by dat van den Colonel Bampfield, in het retrenchement te marcheeren / gelijk U Ed. kan sien uyt dese nevens-gaande Attestatie.

Juny.

Hans VVilhelm, Baron van Aylua, &c. Luytenant Generaal over de Militie der Vereenigde Nederlanden, &c.

VErklare mitsdien, dat ik den 12. deser maand, des namiddags op het stadhuys tot Zwol, in presentie van de Magistraat, en haren Commandant Polens, gecommandeert hebbe, met haar goet-vinden, den Colonel Unico Ripperda, om te marcheeren met sijn regiment uyt Zwol, na het retrenchement by den Colonel Bampfield, om het selve te defendeeren, als oordeelende selfs de stad verlooren, soo het selfde niet bewaart wierd. Gegeven in 't Velt-leger, gecampeert leggende op de Frontieren van Vriesland. Den 27. Juny, Stylo Vet. 1672.

H. W. Baron van Aylua.

Waar op ik des avonts / tusschen ses en half seven / uyt-marcheerde : daarom het my seer onverdraaglijk voor-komt / dat de Commandant Polens sich soekt te defendeeren met een Attestatie van de Magistraat / (1) die het meeste verraad bekent is geweest / waar van ik hoop dat hy vry is / contendeerende / dat ik sonder commando uyt de stad soude zijn gemarcheert.

Een uur van te voren / eer ik uyt-marcheerde / bracht de Vaandrich van Hille, en twee soldaten van het regiment van Bampfield, een persoon binnen / die ik geloofde een Spion te wesen / om dat hy gekregen was dicht onder die schanssen : die ik voorsloeg dat men door de tortuure sou doen bekennen / waarom dat hy de Schips-brugge / by de Koter-schans, had soeken te ruineeren / met de touwen van de ankers af te snyden / daar op hy betrapt was ; men liet de beul wel halen / maar tot die torture en wilde men niet komen / om dat hy mogelijk yets soude hebben geklapt / waar door het schelmsstuk aan den dag had mogen geraken. Den 12. Juny, oude-stijl / tegen den avont / doe mijn regiment in het retrenchement was / quam'er een groote troup Bisschops-volk op de Nieuw-stad voor Zwol, waar op de Burgery wilde met het canon schieten / maar vonden het geslooten / en geen constapel by het selve / waar over ettelijke Burgers niet wel te vreden waren / maar wierden van Burgermeester Crants gedwongen van de baterye af te gaan ; met dat volk quam doe l'Espiere, Burgermeester van Deventer, en Bentink van Brokelimcamp, Commissarissen van den Bisschop van Munster met twee trompetters / welker eene terstont op het stadhuys ging : de Heer Colonel Bampfield volgde hem / om te sien wat de komste soude beduyden. Hy hoorde dat l'Espiere een lange harangue dede / de welke hy Colonel interrumpeerde / haar representeerende / dat / terwijl sy Burgermeesters die harangue aanhoorden / den vyant aan de poorte was ; en te gelijke haar met allen ernst en bedenkelijke redenen te gemoet voerende / datse doch om haar vryheyt en Religie wilden denken. Waar op sy hem Colonel versochten / dat hy op het spoedigste sijn regiment en het mijne in de stad beliefde te doen komen / het gene hy haar beloofde te doen / mits dat sy dan haar stad als eerlijke luyden souden defendeeren. Maar sy deden dat versoek / op dat hy niet present soude zijn in de handelinge tusschen de l'Espiere en haar. Een weynig na 9 uuren marcheerden Colonel Bampfield met sijn regiment / en ik met het mijne / binnen ; hy stelde sich met sijn regiment op het groote Kerkhof, en ik my met het mijne in de Kamper-poort, en op de twee naaste bolwerken / om dat de de Luytenant Generaal ons gewaarschouwt hadde / op ons hoede te wesen / om niet in de kerk te geraken / gelijk in andere overgeleverde plaatsen het Guarnisoen wedervaren was. (2.) Ik wierd in het inkomen der stad van twee geloofwaardige persoonen gewaarschouwt / dat de Magistraat omtrent 8 uuren al met de Bisschoplijke Commissarissen geaccordeert waren / en de Luytenant van de Luytenant Colonel Verken, genaamt Blankfort, wierd van sekere persoonen gewaarschouwt / dat de Magistraat al geaccordeert was / op gelijke conditien als die van Deventer. Soo ras als Colonel Bampfield en ik binnen waren / gingen

1672. Juny. gen wy gesamentlijk na het stadhuys / om haar Cathegorisch af te vragen / wat sy Burgermeesteren wilden doen. Op het stadhuys in haar Raad-kamer komende / vonden wy den wijn op de tafel staan / waar mede sy de l'Espiere getracteert hadden: die door een andere deur uyt-ging doen wy in quamen. De Burgermeesteren versochten ons een glas wijn met haar te drinken: het gene wy Colonels en andere Officieren weygerden / haar seggende: dat het nu geen tijd was om te drinken / maar om te vechten / en haar stad te defendeeren; de Colonel Bampfield seyde tegen haar / dat sy dan mosten beginnen datelijk haar voor-steden in den brand te steken / en een eed met de officieren te doen / dat sy niet sonder consent van de officieren souden mogen accordeeren; en dat wy beyde Colonels ons' hoofden stelden tot onderpand / dat sy over ses weken beter Capitulatie soude konnen krijgen als nu / en dat na alle apparentie in die tijd groote verandering soude komen: met versoek / dat sy doch die vryheyt en Religie / die van haar vooronders met soo veel bloed was verkregen / soo schandelijk niet wilden abandonneeren; waar op Burgermeester Crants antwoorde: hoe sullen wy ons defendeeren met omtrent 1200 mannen / en omtrent soo veel burgers / daar die van Deventer met een heel sterk Guarnisoen / en een schoone Fortificatie sich geen ses dagen hebben konnen defendeeren? Hoopende het verbranden van de voor-steden / gabense voor / niet te durven doen sonder consent van de gemeene luyden / seggende: die 's anderen-daags daar over te sullen vergaderen: wy versochten dat sy het datelijk geliefden te doen / want het geen uytstel lijden kost / en dat de vyanden die selve nacht al in de huysen / die op de stads grachten stonden / souden konnen logeeren. Ik versocht seer ernstelijk / dat de Burgermeesteren haar Capiteynen van de burgery terstont op het stadhuys beliefde te doen komen / hoopende daar door yets goeds te sullen uytwerken: maar sy weygerden het ons. Ik vraagde om wat reden sy den Bisschoppelijken trompetter hadden wederom gezonden? het welke Burgermeester Crants seyde / van haar niet gedaan te zijn: maar bekende / dat het l'Espiere gedaan hadde; waar over den Colonel Bampfield hem vraagde: sult gy datelijk Commissarisen uyt-zenden aan den Bisschop? waar op hy antwoorde: men versekert ons / soo wy Commissarisen uyt-zenden na Wijhe, dat dan geen meer troepen herwaarts sullen marcheeren; waar door wy klaarlijk sagen / dat daar al onderhandeling was. Ik vraagde haar / of wy dan al-te-maal Prisonniers de Guerre souden zijn? waar op geantwoord wierd / (3) dat die gene / die de Capitulatie wilde tekenen / vry souden zijn; waar op ik en den Colonel Bampfield haar seyden: dat sullen geen eerlijke luyden doen / immers wy niet; en wy willen ook geen Prisonniers de Guerre zijn.

De Colonel Bampfield en ik seyde vorders / dat wy ons na het retrenchement soude retireeren / en daar beter souden konnen capituleeren. Doenmaals begeerde ook den Commandant Polens aan de Colonel Bampfield, of hy mede mochte uyt marcheeren / en by hem blijven: ondertusschen ik my retireerende na mijn Regiment aan de Poort / uyt haar Raad-kamer; waar van een van de Magistraat seyde: (4) indien gy U E. retireert / soo sult gy het voordeel van de capitulatie verliesen; waar op de Colonel Bampfield antwoorde / het is niet veel: het is beter te sterven / als soo een schandelijke capitulatie in te gaan: daar op wy ons omtrent den midder-nacht uyt de stad retireerden. Wy meenen dat wy door dese retraicte 't Vaderland grooten dienst hebben gedaan! conserveerende onse troepen / die andersints in de Kerk (gelijk tot Deventer en elders) souden zijn geraakt. Buyten aan het retrenchement komende / kregen wy tijdinge dat de vyand over was / boven het Zalliker-veer, waar op wy resolveerden na Hasselt (alwaar de Heer Luytenant Aylua was) te marcheeren; en wierd aldaar in den Krijgsraad eenparigljk besloten den Heer Luytenant Generaal te volgen / en sijn ordres en commando te pareeren: daar op wy onse marsch na Vriesland namen / mede nemende het volk / het welk van Staphorst en Roveen was gekomen. Dicht by Hasselt kregen wy de Stal-meester van de stad Zwol, met een brief aan de Magistraat der stad Steenwijk, waar van een Copye door de Griffier Roelink hier nevens gaat.

C O-

1672.

Juny.

COPYE.

Erentfeste, vvijse, voorsienige, seer discrete goede Vrienden.

ALsoo alhier een capitulatie voor de Provintien werd aan gepresenteert, door de Heeren Keur-Vorst van Keulen, en Bisschop van Munster, hebben wy geoordeelt, dat UE. Privilegie requireert, dat UE. daar omtrent hare Gecommitteerde mede wilt laten vinden, soo hebben wy UE. daar van by desen kennisse willen geven, ten eynde UE. hare Gecommitteerden aanstonds alhier wilt zenden, dewijle de sake geen uytstel en lijd: en UE. hier mede Gode bevolen. Zwol den 13. Juny 1672. (*oude stijl.*) *Superscripte* was, Erentfeste, wijse, voorsienige, seer discrete Burgermeesteren, Schepenen en Raad der stad Steenwijk, onse goede Vrienden.

UE. goede Vrienden, Ridderschap, en Steden der Staten van Over-Yssel.

Ter ordonnantie van de selve,

D. ROELINK.

Waar in die van Zwol met haar consoort sich aanmatigden de beschrijvinge van de Leden, om een provinciale capitulatie te maken/ welke haar niet toe en quam. Waar uyt klaarlijk kan gesien werden/ dat het verraad al lang gepractiseert was/ zijnde den brief gedateert den selven morgen doen wy uyt gemarcheert waren. De gemelte Stalmeester hadde diergelijke brief ook gebracht aan de Magistraat der stad Hasselt, die ook inclinatie daar toe toonden; waar door twee Compagnien/ als Schaap en Haarsolt, sich ook verobligeert vonden ons te volgen. Den Capiteyn Grubbe (welke met my uyt gemarcheert was) is binnen Hasselt, met sijn Luytenant en Vaandrig/ met het vaandel/ neffens 5 Compagnien/ het Regiment niet gevolgt/ maar van my af-geweken.: ook zijn 2 Compagnien van mijn Regiment binnen Zwol gebleven/ waar van den eenen/ genaamt Browet, door de gracht/ met sijn vaandel (gelijk my berecht werd) noch uyt gekomen is/ en nu in 't leger by sijn Hoogheyt den Prince van Orangien soude zijn. Te Geelmuyen quam den Colonel Haarn, met vijf Compagnien te paarde/ en een te voet/ by ons; welke met gewelt noch uyt Kampen was gekomen/ naar dat hy gewaar was geworden/ dat de Magistraat van Kampen de capitulatie mede al hadden aangenomen. In het leger/ omtrent de quartieren van Vriesland, is gekomen den Vaandrager ten Velde, met de jongste soon van de Burgermeester Brouwer, de welke/ in presentie van de Gedeputeerden van dese Provintie, en de Luytenant Generaal Aylua, ons verscheyde reysen voor d'oprechte waarheyt verklaart hebben/ dat Burgermeester Hemert op sijn sterf-bedde (sich bezwaart vindende) seyde/ niet te kunnen sterven/ of most openbaren het geen hem bewust was/ van het verraat der stad Zwol; het welke hy gedaan heeft aan d'oudste Voltelen, Predikant tot Zwol, en noch een Predikant/ nevens veele omstanders: als dat de Magistraat van Zwol, voor het over-geven der stad/ soude genieten 400000 guldens/ waar van al voor lange 300000 guldens ontfangen waren/ en onder de meeste van haar gedeelt: maar dat hy niet van dat geld genooten had/ en dat'er ook ettelijke Burgermeesteren waren/ die daar niet van geweten hadden; en dat d'andere 100000 guldens souden genooten werden/ wanneer sy het Guarnisoen in handen van den vyand souden gelevert hebben: maar door dien sy de twee Regimenten van Bampfield en Ripperda, mitsgaders de ruyterye/ niet gelevert hadden/ zijn haar die niet betaalt; soo dat wy hoopen/ dat yeder een uyt dit oprecht verhaal klaarlijk sal konnen sien/ dat het voorgeven van de Magistraat der stad Zwol t'eenemaal valsch is/ als of sy sich hadden moeten over-geven/ om dat wy waren geretireert; want wy door alle bedenkelijke middelen haar hebben socken te bewegen/ om haar stad en burgery eerlijk te defendeeren; doch hebben ons goede oogmerk niet konnen bewerken.

UNICO RIPPERDA.

De Magistraat van Zwol sich door dit bericht ten hoogsten beledigt vindende/ hebben daar tegen een verantwoordinge/ en dat onder desen naarvolgenden tijtel/ laten uytgaan; gelijk die hier kortelijk voor-gestelt word.

Tegen-

1672. Tegen-bericht, gestelt by de Heeren van de Magistraat der stad Zwol, tot noodige straffe van het seer fameuse, onware, en calumniante berichte, uyt-gegeven door Unico Ripperda, Colonel van een nieuw-geworven Regiment Infanterye, ten dienste van haar Hoog-Mog. van het gene onlangs tot Zwol gepasseert soude zijn.

Juny.

VVaar uyt blijkt, dat niet eenig vvan-devoir, of verraderlijk desscyn van de voornoemde Magistraat: maar het onverantvvoordelijk ontvvijken van de Colonellen Bampfield en Ripperda, met der selver Regimenten, de vvare oorsaak is gevveest, van het overgaan van de selve stad.

1. DAt op voorgaande recommandatien genegligeert soude zijn, de wallen, voet-banken, batteryen, en 't geen daar van dependeert, op te maken.

2. Dat geweygert soude zijn, 't gerecommandeerde af-breken van de voor-steden.

3. Het brengen van 't geschut op de wallen.

4. Het geschut, dat daar bereets was, op nieuwe affuyten, die wel by der hand waren, te doen leggen.

5. Het vervaardigen van gabions.

6. Het leggen van een dam in 't Zwartewater, om daar door 't meerendeel van de stad te doen inundeeren, en onder water te stellen, 't welk door Burgermeester Royer en sijn partye soude zijn belet.

Belangende 't eerste, seggen wy, omtrent het op-maken van wallen, fauchebrayen, retrenchementen, batteryen en anders, niet alleen met alle mogelijke vlijt en macht hebben geoccupeert, en door onse getrouwe burgeren, ingesetenen, en benabuurde huys-luyden doen occupeeren:

Nemaar ook veele meerder daar toe hebben geimpendeert uyt onse stads middelen, en tot seer merkelijk beswaar van de selve, als wy schuldig waren; ja wel tien-maal soo veel als onse quota in soodanige posten konde bedragen;

En dat alsoo door onsen gesladigen en onverdrootenen yver (gelijk den oogenschijn noch kan uyt-wijsen) alles in sodanigen staat, schoon eenige weynige niet geheel tot volkomene en geconcipieerde perfectie waren gebracht, dat daar van genoegsame defensie hadde konnen gedaan worden.

Alsoo dat wy in goeden gemoede affirmeeren, en voor God en de geheele wereld contesteeren, dat niet eenige prætense onvolmaaktheden aan onse wallen, andere aardwerken, batteryen, noch eenige andere bewijslijke defecten:

Maar de retraictie van Bampfield en Ripperda, ons, boven toeversicht, heeft gemaakt onmachtig tot tegenweer, en alsoo benoodigt tot capitulatie en overgifte.

Aangaande het voorsz. tweede, rakende het af-breken der voor-steden, dient, dat dit al van langer hand, bevoorens die voornoemde Colonels, Bampfield en Ripperda, met hare Regimenten hier quamen, een groot poinct van deliberatie was geweest.

Ten aansien van de groote der selver voorsteden, die ten meesten deele voor de fortificatie van dese stad daar al hadden gelegen;

En dat door het af-breken van dien, seer veele menschen van alle 't hare ontbloot, en tot de uyterste armoede geprecipiteert souden worden;

Dat ook daar door dese stad, soo ten respecte van hare Accijsen, als anders, seer groote imkomsten soude komen te verliesen,

En dat oversulks by verscheydene, soo Ingenieurs als andere, des verstands hebbende, was voor-geslagen, dat men om de selve voorsteden bequaamlijk soude konnen leggen een bestandig retrenchement, met flanquen op verscheyde plaatsen, en alsoo bequamelijk, ten minsten voor eenige tijd, te konnen defendeeren.

Waar toe dan ook by de Raden van Staten een subsidie was geaccordeert.

Maar dewijle daar toe, vermits 't op-breken en naderen van des vyands troupen, geoordeelt wierd die tijd te kort te zijn;

Dat ook d'Estendue van soodanig retrenchement te groot soude vallen,

En daar toe te veele volk soude worden vereyscht:

Soo hebben wy (hoewel tot droefheyt en ruine van seer veel menschen) tot het af-breken van twee voor-steden, oostwaarts en zuyd-

1672. zuydwaards dese stad gelegen, gecondescendeert.

Juny. En om 't selve met alle mogelijke spoet ten effecte te brengen, vermits het ons aan metselaars en timmer-luyden, tot sulken werk de bequaamste, ontbrak, ook soodanige menschen van Deventer, Kampen, Hasselt, en selfs van het platte land versocht.

En of wel niet soo spoedig als wel gedesidereert wierde, dit groote, en voor soo veel zielen seer deplorable werk, tot volkomen effecte was gebracht:

Nochtans was daar mede soo verre geavanceert, dat het weynig overige seer lichtelijk, en binnen een seer geringe tijd, door middel van den brand als anders, konde werden geraseert en ter neder gemaakt.

Het af-breken van een groot gedeelte aan de west-zijde van dese stad, was eerst niet sonderlinge noodig, als bedekt zijnde door het retrenchement, 't welk gaat van dese stad naar den Yssel;

En geoordeelt wierd, dat, wanneer 't selve retrenchement by den vyand wierde gepasseert, 't af-breken van de selve voor-stad weynig soude konnen sterken,

Immers als dan noch tijds genoeg soude zijn in brand te steken:

Maar als daar na, weynig dagen voor 't over-gaan van Deventer, by die van de militie geoordeelt wierde, dat de selve voor-stad ook voor een groot gedeelte diende geruineert te worden, hebben wy, sonder eenige contradictie, daar in gecondescendeert;

En d'eygenaren gelast hare huysen af te breken, en hare hoven en boomen te raseeren, op pœne dat sulks anders door die van de militie, sonder vertoeven, souden werden geeffectueert;

Gelijk ook daags na 't voorsz. vertrek van de voornoemde Colonels, Bampfield en Ripperda, soude zijn gebeurt, indien de selve soo wel tot defensie van dese stad, als tot het onverantwoordelijk abandonneeren van dien, gemoedigt en genegen waren geweest.

Uyt alle 't welke een yegelijk kan af-nemen, met hoe grooten impudentie den voornoemden Colonel Ripperda ons insimuleert en beschuldigt, van weygeringe in 't gene by die van de militie, tot defensie van dese stad, gekeurt wierd dienstig te zijn.

Met veel meerder fondamenten souden wy mogen gevoelen, dat dese beyde Colonels op het af-breken der voor-steden hebben geurgeert, op hoope, dat sulks by ons, ten aansien van het ruineuse gevolg van dien, voor soo veel bekommerde zielen soude worden gedifficulteert: 1672. Juny.

En dat sy luyden alsoo een schijnelijk pretext souden bekomen, tot hare geaffecteerde ontwijkinge;

Nademaal sy luyden haar niet ontsien hebben, ook sonder soodanigen pretext, en sonder eenige wettige, veel min bewijselijke reden, als wy meynden van hare schuldige devoiren gedient te sullen zijn, ons te abandonneeren, en in het uyterste gevaar van overvallen te worden, te stellen.

Op het derde dient, dat het nieuw geschut ten deele bereeds op de wallen ter gedestineerder plaatsen was gebracht; en de rest, voor soo veel d'affuyten en raderen vervaardigt hadden konnen worden, gereed stond, om op ordre van den Heer Commandant Polens daar op gebracht te konnen worden.

Het vierde is onwaar, dat van alle de affuyten, van het op de wallen bereets staande kanon, seer weynig meer bruykbaar waren,

Konnende den oogen-schijn als noch het tegendeel van dien uyt-wijsen:

Maar dewijle wy oordeelden, dat d'oude affuyten, of eenige van de selve, door veel schietens lichtelijk ontramponeert soude worden, en wy op veele instantien, omtrent den Raad van Staten gedaan, wel toe-sagen, maar noyt nieuwe affuyten bequamen,

Hebben wy, tot onse excessive kosten, by avance veel nieuwe in voorraat doen maken, die meest gereet waren; en, soo haast het de nootsakelijkheyt quam te vereyschen, voort konden worden geëmployeert.

Op het vijfde, en tot straffe van dien, dient, dat een seer considerabel getal van gabions en schans-korven, groot en kleyn, bereets gereet, en meest op en aan de wallen waren.

En alsoo die van de militie noch meerder, en van andere forme desidereerden, dat wy, daar toe hout en rijsch genoeg in voorraat hebbende, tot het maken der selver ook voort ordre hebben gestelt.

Tegens het seste seggen wy, niet minder als de Heeren Gedeputeerden van Vriesland en Groeningen geinclineert te zijn geweest, tot het toe-dammen van 't Swarte-water,

1672. Als voor d'aankomste van de Vriesche Heeren by ons selven bedacht en voor-geslagen:

Juny. Om door dat middel dese stad voor een gedeelte, by aankomste van regen of Noordweste wind, in 't water te mogen setten,

En dat sulks niet is na-gebleven ter sake van ons versuym.

Noch is belet door Burgermeester Royer en zijn party, als specieuselijk by den voornoemden Colonel Ripperda in 't voorsz. geschrift werd gebeuselt.

Maar alleen uyt oorsake dat eenige andere Leden van de Provintie, niet soo seer als wy tot dit werk genegen zijnde, het op-brengen van die aan-geslagen quota van Over-Yssel in d'onkosten tot het maken van die selve dam vereyscht, vermits d'onmacht van de Provintie, eenigsints difficulteerden, en nochtans de Heeren Tengnagel en Royer, van Ridderschap en Steden waren gecommitteert, om die wel-gemelte Heeren van Vriesland tot de provincioneele bestedinge van dit werk te disponeeren: maar tot antwoord gekregen hebbende, dat sulks niet konde geschieden, voor dat de quota van Over-Yssel en Stad en Lande effective te borde was gebracht, hebben wy, tot ons groot leet-wesen, dit werk niet konnen effectueeren.

Soo verre is het daar van daan, dat wy, of in specie de Heer Royer, die de voorsz. commissie heeft waar-genomen, het selve soude hebben belet.

De voornoemde Colonel Ripperda segt wijders tot onse pretense beswaar, dat wy een trompetter van den Heer van Yssum hebben uyt-gezonden, om een trompetter van den Bisschop te halen, tot geleyde van den Heer van Bernsauw, en de Commissaris Groenewold na den Bisschop toe, om te tracteeren over de contributie, uyt naam van de Provintie,

En dat hy Colonel Ripperda daar tegen soude hebben geprotesteert, &c.

Wy berichten, en seggen daar op tot straffe, dat niet particulierlijke by ons, nemaar van wegen alle de Leden van de Provintie, die voorsz. trompetter van den Heer van Yssum ten voor-verhaalde fine aan den Heer Vorst van Munster is af-gezonden.

Dat ook alle de leden van de Provintie, en onder de selve mede specialijk den Drost van Twente, soodanige handelinge met den Hoogst-gedachte Vorst van Munster hebben goet, en tot soulagement van de bedroefde ingesetenen van 't platte land, noodig en dienstig gekeurt. 1672. Juny.

Hier benevens waren ook d'aangewesene Leden van de Provintie, by resolutie van Ridderschap en Steden, geauthoriseert, in, en over dusdanige saken, 't gemeene land rakende, te disponeeren.

Voorts dat onder het versoek en voorgewende pretext van uyt-trekken, geschuylt heeft een aangelegt voornemen, tusschen den Colonel Bampfield en hem Ripperda, bereeds geconcerteert en vast gestelt, van ons trouwloosllijk te willen verlaten, manifesteert, uyt dese volgende onwedersprekelijke circumstantien:

Eerstelijk, dat Bampfield met sijn Regiment, met ons believen uyt-gelaten, om onder 't suspect van de 6 Compagnien Cavallery het retrenchement te defendeeren, hy Bampfield met sijn Regiment niet derwaarts is gemarcheert, maar voor de poort is gebleven, de uytkomste van Ripperda met sijn Regiment verwachtende;

Ten tweeden, dat, als 't Regiment van Bampfield uyt-gelaten was, Ripperda, wiens volk niet verre van de Kamper-poorte, en op de twee naaste bolwerken stond, buyten onse en des Commandants voorweten, en sonder commando, uyt de poort is gemarcheert, hy selfs te paard sittende, den Portier de sleutels heeft getracht te ontweldigen, welk, de selve niet willende verlaten, van hem Ripperda tot over de brugge is mede gesleept, op dat de poorte niet wederom mocht worden gesloten;

En ten derden, dat sy beyde Colonels, Bampfield en Ripperda, met hare Regimenten, alsoo buyten de stad geraakt zijnde, sonder eenig omsien, niet na het retrenchement, maar voort recht uyt, de straat langs over den dijk naar Hasselt zijn gemarcheert.

Onderweegs plunderende, roovende, en d'ingesetenen niet anders als vyanden tracteerende en mishandelende.

Van 't in-brengen van een persoon, by hem Ripperda gelooft of gesuspecteert een spion te wesen,

Daar op dient, dat het wel waar is, dat de Colonel Ripperda seer windig op ons stadhuys is gekomen, seggende een persoon gekregen

kregen

1672. Juny.

kregen te zijn, die apparent een ſpion was, willende dat men den ſelven ſoo terſtond ſoude tot de torture brengen: maar de perſoon geſien en gehoort zijnde, en bevonden dat het een half-ſinnig menſch was, die ook noch tegenwoordig hier door de ſtad gaat bedelen, en van al de wereld voor een ſimpel menſch word gehouden, en dat in ſuſpicie, van een ſpion te weſen, op geen reden was gefondeert, is hy by proviſie in een gevangen-huysje geſet:

Zijnde een al te onbeſchaamden verdichtſel, dat deſe man betrapt ſoude zijn, op het afſnijden van de touwen van de ankers, daar de Schip-brugge te Katen aan vaſt lag: Dewijle gemelte Ripperda ſeer wel weet, dat de voorſz. Schip-brugge al eenige dagen te vooren, door ordre van de Heeren Gedeputeerden te velde, en den Luytenant Generaal Aylua, was af-gebroken, op de tijdinge dat het leger van Dieren op-gebroken, de vyand in de Veluwe, en mitſdien de brugge aldaar niet meer dienſtig was.

Het is mede valſch en onwaarachtig, dat op den $\frac{1}{2}\frac{1}{1}$ Juny tegen den avond eenig Biſſchops volk, veel min een groote troep, op de Nyſtad voor deſe ſtad is gekomen, of vernomen.

En by conſequentie is het mede valſch, dat de burgery met kanon op de ſelve heeft willen ſchieten, en ſulks door Burgermeeſter Krans belet ſoude zijn:

Maar verklaart de gemelte Burgermeeſter Krans, dat de Heer Commandant Polens van de wal komende, ſeer moeyelijk was, om dat de burgery op ſekere plaats niet konde gediſponeert worden, in de faucebray te gaan, daar nochtans die defenſie uyt gedaan moſt worden: waar op hy Krans geantwoord hadde, dat de burgery wel niet als ſoldaten gecommandeert konde worden, maar dat men de ſelve met goede woorden daar toe wel ſoude diſponeeren: tot welken eynde hy Krans op de wal was gegaan, ſonder op battery, of met kanon ſchieten te denken, dewijl, als boven geſegt, noch geen vyand daar omtrent was.

Apparentelijk ſal doenmaals, vermits noch geen vyand ſoo na-by vernomen wierde, het kanon wel geſlooten geweeſt zijn:

Maar luyden van meerder experientie, en kenniſſe in ſaken van oorloge, als deſen ingedrongen Colonel Ripperda, ſullen ſoodanig ſluyten van 't Kanon moeten keuren voor ſeer dienſtig, en nootſakelijk, tot voorkominge van vernagelinge, en andere ſchelmſtukken, die daar aan begaan ſouden konnen werden.

Wat belangt 't geen den kranken Burgermeeſter Hemert zal: tot ons beſwaar ſoude geſeyd hebben, rakende 't verraat, in 't laatſt van Ripperdaas bericht te leſen.

Waar van 't valſche geruchte dan noch niet eygentlijk en lag in ſoodanige termen van verraderye, als Colonel Ripperda hem heeft laten geluſten te evomeeren,

Gedragen wy ons tot de hier volgende Atteſtatien, ſoo van de Heeren van de Magiſtraat, die benevens eenige perſoonen van de Roomſche Religie derwaarts verſocht zijn te gaan, om redenen dat de Magiſtraat ter ooren was gekomen, dat het voorſz. valſche geruchte meeſt onder die van de voorſz. Religie was verſpreyd.

C O P I A.

ALſoo eenig geruchte in de ſtad van Zwol onder de hand wierd uytgeſtrooyt, als of de Heer Burgermeeſter Albert van Hemert, krank te bedde leggende, ſoude hebben verklaart, niet te konnen ſterven, voor en al-eer ſijn gemoed hadde ontlaſt van 't geen hy wiſt dat het meerendeel van de Heeren van de Magiſtraat hadden genooten, en onder haar gedeelt een groote ſomme gelts, voor het over-geven van haar ſtad: Soo betuygen en verklaren wy ondergeſchreven, ter requiſitie van wel-gemelte Magiſtraat, voor de oprechte waarheyt, gegaan te zijn aan 't huys en bedde van gemelte Heer Hemert, 8 of 9 dagen voor ſijn Ed. dood, als noch by goeden verſtande en memorie zijnde, en gevraagt te hebben of ſijn Ed. eenige kenniſſe van 't voorſz. genieten van penningen by de Leden van de Magiſtraat was hebbende, of daar van ook eenige meldinge gedaan, en woorden met yemant gehad heeft? dat daar op ſijn Ed. heyliglijk heeft verklaart, nooyt ſulke of diergelijke woorden gehad of gedacht te hebben. En als de Heer Putten hem vraagde, of ſijn Ed. ook in ſijn ſiekten, wegen ontſteltenis van ſijn lichaam, geraaſt of gereveert hadde? geantwoord heeft van neen, maar altoos by ſijn ſinnen en verſtand ge-

1672. weest te zijn, hem beklagende van 't ongelijk, dat dese quade tongen hem valschelijk aan-deden. Zoo waarlijk moet ons God Almachtig helpen. *Actum Zwolle, den* 30. *Juny* 1672.

Juny.

Was getekend,

P. van Putten. *Werner Hoefslach.*
G. van Dedem. *W. Eng. d' Eenschaat.*
Gerhard Wyer.

Accordeert,

JOANNES BUIS, Secret.

Zwol den 17. *Juny*, 1672.

Als mede van alle de Predikanten deser stad, uyt-genomen *Dom. Heselius*, die om sijn eygen indispositie, de meer-gemelte Burgermeester Hemert zal: in sijn siekte noyt besocht heeft.

C O P I A.

VErklaren wy ondergeschreven Predikanten der stad Zwol, de welke de Heer Albert van Hemert, in sijn leven Burgermeester deser stad, in sijn Ed. krank- en dood-bedde, volgens onsen plicht, t'elkens hebben besocht, dat niet alleen, de voornoemde Heer, aan niemant van ons, yet heeft bekent gemaakt van eenig verraat, waar door dese onse stad, voor sekere groote somme gelds, soude verkocht, en overgelevert zijn: Maar dat ook ter contrarie sijn Ed. aan eenige van ons, na dat sijn Ed. de geruchten daar van waren ter ooren gekomen, verklaart heeft, self noyt van eenig verraat, of verkoopinge der stad gesproken, ja niet gedacht te hebben, en sich beklaagt, dat sijn Ed. sulke onwaarheden nagegeven wierden. *Zwoll, den* $\frac{1}{1}\frac{1}{1}$ *Juny* 1672.

Rudolphus Krans.
Arnoldus Voltelen.
Henrikus Rouse.
Thomas Burchardus Voltelen.

Accordeert,

JOANNES BUIS, Secret.

Zwolle den 17. *Juny*, 1672.

Uyt welkers attente lecture, en overweginge, een yegelijk sal konnen sien, en moeten bekennen, dat wijlen de Heer Burgermeester Hemert geensints het alderminste tot ons beswaar, of calange tegens yemant gesproken heeft;

1672. Juny

En wy danken God, dat niet alleen de hand-tastelijke valscheyt van dit voorsz. geruchte is openbaar geworden:

Maar dat wy ons ook in, en omtrent die ons aan-bevoolene Magistrature deser stad, en 't gene daar van dependeert, soodanig, en met sulken betamelijken integriteyt hebben gecomporteert, dat wy ons alle, hooft voor hooft, by solemneelen lijflijken eede konnen purgeeren, gelijk wy in sulke kracht ook verklaren mitsdesen, dat wy aan geene correspondentie met den vyand, noch eenige verraderye, waar mede ons die voornoemde Colonel Ripperda soo impudentelijk is beswarende, zijn schuldig geworden, noch ook nu, of oyt te vooren d'eene of d'andere sodanige suspicie hebben op-genomen, als daar toe oyt eenige de minste reden gehad hebbende;

En dat ons door des selfs schandelijke publijcque, en valsche calumnien oorsake is gebooren, de wereld van sulke impressien by desen te disabuseeren.

En te gelijk voor de geheele wereld te mogen vertoonen, dat wy door het trouwloos verlaten van de voornoemde Colonellen, Bampfield en Ripperda, van ons, van onse burgerye, en van onse stad, van gerequireerde middelen van defensie ontbloot zijnde, benoodigt zijn geworden, tot voorkominge van anders onmijdelijke ruineuser, en bedroefder gevolgen, ons tot capitulatie met de hoogst-gedachte Heeren Keur-Vorst van Keulen, en Vorst van Munster in te laten,

En ons onder der selver macht en gehoorsaamheyt te stellen:

Biddende, en versoekende alle hooge, en laage Stants-persoonen dit onse convincante debath, bestaande in suyvere, en onstrafbare waarheyt, met behoorlijke opmerkinge te willen door-lesen, en sich daar door ten minsten te laten bewegen, ons, en onse ingesetenen niet te willen weygeren d'effecten van onse onschuld aan de snoode verraderye, waar mede ons die voornoemde Colonel Ripperda, om sijn eygene, en de voornoemde Bampfield onverantwoordelijke trouwloosheyt (waar 't mogelijk) te bedekken, ondernomen heeft te brand-merken, en voor de wereld hatelijk, en condemnabel te maken.

Na-

1672. Juny. Na voorgaande resumptie is dit boverstaande tegen-bericht, alsoo gearresteert, met deses stads Zegel *ad causas* gecorroboreert, en voorts geresolveert 't selve door den druk gemeen te maken. *Actum in Senatu den* 15. *Juny*, 1672.

Was getekent
JOANNES BUIS, *Secret.*
Accordeert
JOANNES BUIS, *Secret.*

De Colonellen Bampfield en Ripperda aldus op den 23. Juny, met hun meeste bolk / met groote onlust uyt Zwol vertrokken / en verwardelijk des nachts binnen Hasselt gekomen zijnde / hebben aldaar den Colonel Aylua gevonden / met den welken sy des anderen daags naar Vriesland vertrokken zijn: alwaar / na verloop van eenigen tijd / Ripperda op de jacht zijnde / van een partye Munsterschen onderschept / en gevankelijk naar Zwol gebracht is / daar hem de Overigheyt aanstonds aan boord quam / en van hem verklaringe / bewijs en voldoening / over eenige stukken / in sijn voorgaande bericht gestelt / geëyscht heeft; gelijk als volgt:

Ripperda gevankelijk binnen Zwol gebracht.

1. Dat haar Ed. ontkennen, en haar Ed. noch door den voornoemden Colonel Ripperda, noch door yemand ter werelt sal konnen worden overtuygt, dat haar Ed. gesamentlijk, of yemand van haar Ed. in 't bysonder voor den 13. Juny loopenden jaars 1672. oude stijl, (zijnde den dag van de capitulatie, en 't over-gaan van dese stad Zwol) directelijk of indirectelijk sich tot eenige onderhandelinge of capitulatie, om dese stad aan de doenmalige vyanden over te geven, heeft of hebben in-gelaten; En dat over sulks haar Ed. soo in 't generaal, als een yeder van de selve in 't bysonder seer calumnieuselijk en valschelijk van den voornoemden Colonel Ripperda by het voorsz. fameuse geschrift van gepræmediteert verraat van dese stad Zwol zijn geinsimuleert.

2. Dat hy Colonel Ripperda althans ten fine van confrontatie sonder eenig vertoeven sal moeten noemen en bekent maken, wat persoonen (die hy by 't voorsz. geschrift voor geloofwaardig debiteert) hem en den Luytenant Blankvoort 's avonts op den $\frac{11}{21}$ Juny gewaarschouwt hebben, dat de Magistraat al op den $\frac{11}{21}$ Juny, 's avonts de klok 8 uuren, met de Bisschoplijke Commissarissen waren geaccordeert, op gelijke conditien als Deventer, of dat in kas van weygeringe van nominatie van sodanige personen, de Heeren van de Magistraat dese sijne positie sullen houden moeten voor een geexpractiseerde leugen, en hem Colonel Ripperda voor Autheur van die selve.

3. Dat hy mede ten voorsz. fine sonder vertoeven sal moeten noemen, dien Burgermeester die 's avonts op den voorsz. $\frac{11}{21}$ Juny tegens hem Colonel Ripperda soude geseyd hebben: die gene, de welke de capitulatie wilden teykenen, vry en geen Prisonniers de Guerre souden zijn: Mitsgaders noch dien Burgermeester die doenmaals in 't afgaan tegens hem Colonel Ripperda geseyt soude hebben: Indien gy u retireert, soo sult gy verliesen het voordeel van de capitulatie; of dat in kas van weygeringe van soodanige nominatie, de Heeren van de Magistraat ook dese naast-voorgaande positien van hem Colonel Ripperda sullen moeten houden en reputeeren van gelijke verdichte calibre als de vorige.

4. Dat vorders de Heeren van de Magistraat wel genegen en onbeschroomt zijn, in kas de Colonel Ripperda geinclineert of gemeynt soude zijn, sijne insimulatien in rechte te justificeeren, of over dese benoodigde recriminatien tegens haar Ed. te konnen en te mogen yveren, met hem nu voort te concerneren en te convenieeren over bequame en onpartijdige Arbiters, om 't gene hy sal konnen en willen pretendeeren, op in te nemene kennisse van saken, na rechte te determineeren, ja presenteeren haar Ed. sich belangende dese recriminatien tegens hem ten goeden rechte voor alle onpartijdige Richteren en Gerichten, daar 't haar Ed. geoorloft sal zijn te mogen, en veylig sal zijn te konnen hare defensive redenen, tegens hem Colonel Ripperda ter judicature te brengen, en te submitteeren, mits dat hy Ripperda sich ook soodanige te verkiesene Arbiters, of andere Richters te gelijke sal moeten submitteeren, voor soo veele die wel-gemelte Heeren van de Magistraat in 't generaal en particulier, sullen goedvinden hem ter saken van sijne diffamatien te reconvenieeren en te actioneeren.

Dese Insinuatie, op den 2. October 1672.

1672. Juny. hem Ripperda, in sijn Herberg te booren komende/ wilde hy de selve niet sien/ hooren/ noch de coppe van dien aanvaarden/ dreygende de stads Bode te willen bastonneeren/ soo hy hem niet van daar maakte/ waar over een regiments quartiermeester: om dit selve met dadelijkheyt uyt te voeren/ is geordonneert/ als volgt:

ANno 1672. den 12. October, heeft de Heer Albrecht de Vishumb, quartiermeester van den Oversten Hel, tot d'insinuatie deses versocht en geauthoriseert, gerelateert dat sijn Ed. na eenige tegen-strevelingen van den Colonel Ripperda, de bovenstaande Acte van recriminatie en presentatie aan sijn Ed. in presentie van getuygen heeft geinsinueert, leggende daar van een duplicaat of copye op des voornoemden Colonel Ripperdaas taaffel in sijn Ed. tegenwoordigheyt.

In fidem

J. VRIESEN.

Maar de Colonel Ripperda heeft noyt op eenige van dese puncten willen antwoorden/ noch de aangebodene scheyds-lieden over die saak willen aan-nemen; waar over hem de Swolsche Overigheyt voor een Impudent Diffamant, Eerschender, openbare Logenaar en Falsaris, verklaart heeft: maar hy/ na dat hy noch eenige maanden naar den tijt van dese Insinuatie aldaar had vastgeseten/ is/ na dat hy sijn rantsoen betaalt hadde/ weder van daar vertrokken. Wy sullen by al dese berichten/ uyt sekere memorien ons ter hant gestelt/ niet na-laten/ tot naarder bericht/ dit naarvolgende hier noch by te voegen/ op dat wy omtrent ons oordeel/ soo wel als den leser in sijn bedenken/ vry mogen blijven.

Naarder bericht van het overgaan van Zwol. Na dat de Bisschoppen van Keulen en Munster, Deventer belegert/ en tijdinge uyt die stad bekomen hadden/ dat de Magistraat genegen was sich van de Unie te scheyden/ en onder het Roomsche Rijk te begeven/ hebben de voornoemde Bisschoppen de stad opgeeyscht; 't welk het grootste deel der Magistraat wel van sins was/ hebben 't echter soo ras niet derven doen/ uyt vreese der Burgerye/ die sulks beletten souden. Edoch hebben des Saturdags voor het overgeven/ een brief aan de stad Zwol en Kampen geconcipieert/ waar in sy bekent maakten wat conditien de Bisschoppen presenteerden/ by aldien sy sich wilden onder het Roomsche Rijk begeven. Dat sy sulks niet dorfden aannemen/ voor al-eer sy 't selve bekent hadden gemaakt aan Zwol en Kampen, met welke steden sy en haar voor-ouderen naauwe verbintenissen/ om sich van den anderen niet te scheyden/ hadden opgericht. De stad van de vyanden besloten zijnde/ wisten de Magistraat niet hoe sy desen brief souden bestellen/ en hebben haar Ed. Secretaris Tichler gesonden tot een Burger van Swol, Antony Mierloo, (die lange tijt in arrest had geseten tot Deventer) om de selve te versoeken/ of hy niet soodanigen brief soude konnen overbrengen? Als Mierloo veel swarigheyt daar in sag/ heeft hy sulks geweygert. Weynig tijt daar na ging de stad over. En terwijl op een Edelmans huys/ genaamt Rande, een uur van Deventer gelegen/ zijnde 't Logement van den Bisschop van Munster, het accoort/ van sich over te geven/ gesloten wierd/ is aldaar/ door eenige van de gecommitteerde Burgermeesters/ goet-gevonden yemant uyt de hare na Swol te senden/ om de selvige mede tot overgeven te raden. Hier toe lieten sich gebruyken/ een Papist Edelman/ genaamt Gerrit Adolph Bentink, van het huys Brekelenkamp, uyt Twente, en een Burgermeester van Deventer, l'Espiere, die brieven van recommandatie mede-gegeven wierden aan Coenraat Nyland, en Gerhard Brouwer, Burgermeesteren tot Swol; in welke geschreven wierd hoe Deventer was over-gegeven/ wat favorabele conditien daar waren gemaakt/ hoe sy Kerken en Scholen hadden geconserveert/ en de regeeringe half uyt Papisten en half uyt Gereformeerden soude bestaan. Diergelijke brief schreef de Heer Hendrik Nyland, Burgermeester tot Deventer, aan sijn broeder Coenraad Nyland voornoemt/ en behandigde de selve aan de Bisschop van Munsters Luytenant Generaal Nagel, om de selve over te brengen; gelijk Nagel op het stadhuys tot Hattem daar na openbaarde. De Heer Bentink en l'Espiere wierden de wagen der stad Deventer mede-gegeven/ om na

1672. na Zwol sich te begeven / en haar commissie te volbrengen. (de overige Burgermeesters voeren met de Bisschop van Munsters carosse weder naar Deventer toe) Als sy de stad naderde / hebben sy haar in de buurschap Ittersum meer dan twee uuren opgehouden; en aldaar haar saken overlegt hebbende / zijn daar na in de stad Zwol gekomen / alwaar Bentink en l'Espiere verhaal gedaan hebben van 't gepasseerde; en hebben voornamentlijk in de Herberge de St. Odolph de gecommitteerde Heeren van Kampen en Zwol, in presentie van de waard / sijn huysvrouw / meyd / en vordere dienaars seer beginnen te roemen van des Bisschops macht / militie / wonderlijke vuurwerken / met welke Deventer in weynig uuren soo geruineert was geworden / dat het een verdistrueert Jerusalem scheen te wesen: waarom sy de steden Kampen en Swol aanrieden haar over te geven / voor al-eer de armeen (die sy / soo sy voor-gaven / door groot bidden al eenige uuren opgehouden hadden) aanquamen; wat het doch helpen soude / wanneer haar stad geruineert zijnde / sich doch souden moeten over-geven? Terwijle dit passeerde / quamen de Hooft-officieren der militie by-een; en gehoort hebbende hoe Deventer sich over-gegeven hadde / haar Guarnisoen Prisonniers de Guerre gemaakt hebbende / de soldaten in de Kerken latende sluyten / zijn voor een groot gedeelte te rade geworden Zwol te verlaten / en sich elders heen te begeven / sonder des vyants aankomst te verwachten. Zwol was in die tijt sterk van vesten / breed van grachten / die met een lange oosten-wind wat ondiep op sommige plaatsen wierden; waar over de Gecommitteerden uyt Vriesland en Groeninger-land aanrieden / een dam door de reviere het Swarte-water te smijten / om niet alleen de grachten der stad vol water te houden / maar ook het grootste gedeelte der landen om de stad blank als een zee te setten / en het naderen der vyanden te beletten. Dit heylsaam werk wierd uyt particuliere insichten belet / en de schult daar af / van de Vriesen en Groeningers, gelegt op eenige van de Burgermeesters. Tusschen de stad en de reviere den Yssel was een retrenchement met 4 schanssen (de Nieuwe schans, Koter-schans, Berg-schans, Kleyne-schans, nevens een halve-maan) versterkt; wiens grachten / contrescharpen, borstweeringen / banquetten / door geduurigen arbeyd der getrouwe Burgers / volmaakt waren; de schanssen waren met palissaden en stormpalen versterkt; het Guarnisoen in de stad bestond in 6 compagnien paarden; als mede het regiment te voet van den Colonel Ripperda, nevens 4 andere compagnien te voet. De schanssen en retrenchement waren beset met het regiment van den Colonel Bampfield, dat onlangs uyt Keulen gekomen was. Voor Commandeur binnen de stad was den Oversten Polens, onlangs eerst aangekomen / zijnde door de ambitie en malitie van sommige Burgermeesters veel tijts versuymt / om in tyts een goet Commandeur te kiesen / de welke alle noodige orrdre had konnen stellen. Canon / ammonitie van oorlog / was daar genoeg om een matelijke belegeringe een tijt lang tegen te staan; voor-raat van levens-middelen overvloedig / het meeste deel der Burgerye willig om haar Vaderland voor te staan. Maar sommige Hooft-officieren het besluyt genomen hebbende de stad schandelijk te verlaten / lieten de militie in de wapenen komen / onder diversche pretexten / van de schanssen en den Ysseldijk te willen besetten / om den vyant aan die zijde het over-komen te beletten. De Capiteynen / Kuyper van Holthuysen, en Bussoneth, 's avonts omtrent de Kamperpoort de wacht hebbende / als sy merkten dat de ruyterye marcheerde met meer bagagie beladen als op een tocht van weynige uuren van nooden scheen / hebben achterdocht gekregen / dat yets bysonder daar onder schuylde; en als Kuyper sijn Colonel Ripperda te gemoet voerde / dat die maniere van marcheeren niet scheen te zijn om de stad te willen beschermen / maar te verlaten / wierd hy van de Colonel qualijk daar over bejegent; die hem te gemoet voerde / dat hem daar niet aan gelegen was / dat hy het commando van de Colonel / waar die hem na toe belaste te trekken / moest gehoorsamen / en diergelijke harde woorden meer. En na een weynig tijt heeft Ripperda syn volk gecommandeert uyt de stad te trekken / voorgevende dat hy het retrenchement na den Yssel wilde beschermen. Als de poorten gesloten waren / heeft hy met geweld 1672. Juny.

1672. Juny. de portier / in wiens handen dat-maal de sleutels waren / de selve ontweldigt / en alsoo beginnen voort te trekken. Capiteyn Bussoneth, met sijn compagnie de wacht hebbende / socht sulks te beletten: maar als de Colonel Ripperda dreygde / dat hy sijn regiment ordre wilde geven / dat sy met scherp op Bussoneth en sijn volk souden los-branden / is hy genoeg met gewelt uyt de poorten geborsten / de sleutelen der poorte aan de zijde van sijn paart houdende / die hy een weynig tijts daar na neder-geworpen heeft. Dit geschiede den 12. Juny, omtrent des avonts ten 10 uuren. De militie de stad soo verlaten hebbende / was soo verre daar af / dat sy trokken om den vyant tegenweer te willen doen / dewijl sy haar weg recht uyt naar Hasselt setteden; onder-wegen allerley stukken aanrechtende / die vyanden souden konnen doen / met glasen in te slaan / de huysen te plunderen / paarden wech te roven / en diergelijke meer. Na dit trouwloos verlaten was een groote mismoedigheyt in de stad: daar waren maar 4 compagnien te voet binnen gebleven / Ittersum, Bussoneth, la Grandiere, en Hemert, nevens den Commandeur Polens, wiens volk noch geworven wierd. Dit was 's nachts ten twee uuren al in het leger voor Deventer geboodschapt / alsoo de Bisschop van Munster geen Correspondenten binnen Zwol manqueerden; waar van de voornaamste verdacht waren / als Eugenius, Eenschate, en Nicolaas Kok, die veel-tijts van te vooren seer naauwe kondschap met de vyant gehouden hadden; en was alreede ordre van sijn Hoogheyt om Eenschate te apprehendeeren / maar te laat. Voor welke gedane diensten Eenschate een regiment te voet / nevens het commando der stad Koesvelt, gegeven wierd; aan Kok een Commissaris plaats / nevens ten naasten by generaal Factoor des Bisschops, en Ontfanger der licenten / die hy niet weynig tot beswaar der Burgeren en vreemde Koopluyden afgeperst heeft. De nacht in dese troublen door-gebracht zijnde / quam 's morgens een trompetter / nevens Keur-Keulens jager-meester / in 't stift Hildesheym, mede-brengende / dat de Bisschopsche sommige van haar raden last gegeven hadden / by aldien de stad Zwol sich wilde over-geven / met de selve te handelen. Waar toe de Magistraat en de Militie / 1672. Juny. door het wech-loopen van Ripperda en Bampfield, genoegsaam ontbloot zijnde / ten laatsten geresolveert hebben; en alsoo zijn twee Burgermeesteren en een Gemeentsman na des Bisschops Commissarissen / Smising, Groothuys, en Freusberg, een weynig buyten de stad gereyst / om met de selve het accoort te treffen / gelijk geschied is. Ondertusschen gebruykten des vyants soldaten de stoutheyt / dat sy noch voor het treffen van het accoort / langs de stads-grachten / met eenige compagnien dragonders / na de schanssen trokken / om de selve in besettinge te nemen.

De voorwaarden nu / op de welke dese plaats overgegaan is / zijn dese nevensgaande.

Capitulatie der stad Zvvol.

Voorwaarden op de welke Zwol over-gegaan is.

TUsschen des hoogwaardigsten, doorluchtigsten Vorsten en Heeren, Heeren Maximiliaan Henrik, Aards-Bisschop tot Keulen en des H. Roomschen Rijks, door Italien, Aards-Cancelier en Keurvorst, Bisschop tot Hildesheim en Luttig, Administrateur tot Bergtes-gaden in over en neder Beyeren, ook der over-Pals in Westphalen tot Engelen, en Bovillon, Hertog, Paltsgraven by den Rhijn, Landgrave tot Luchtenberg, Markgrave tot Frankmont &c. So dan des hoogwaardigsten Vorsten en Heeren, Christophel Bernhard, Bisschop tot Munster, Administrateur tot Corvey, Burggrave tot Stromberg, des H. Roomschen Rijks Vorst, en Heere tot Borculo, &c. en hier na genoemde Gecommitteerden, en Deputaten der stad Zwol, is, krachts allerzijds her-voortgebracht, en voorgelesene volmacht, verhandelt en vergeleken, als volgt:

1. Dat in de voorgenoemde stad Zwol, alle der Gereformeerde Religie toegedane Burgeren en ingesetenen, die in den heyligen Roomschen Rijks toegelatene gewissens, en Religions vryheden, en der selver opentlijke exercitie toe te staan en te vergunnen; en tot dien eynde den Burgeren twee Kerken vry toe te laten; ook den Predicanten, dewelke in yder Kerke twee, en soo t'samen vier sullen zijn, haar gewoonlijke onderhoud niet te onttrekken; ook den schoolen geen onbehoor-

1672. Juny.

hoorlijke indracht te doen. En dewijle de ſtads Deputaten de Bethlehemſche en Minder-broeder kerken begeerden, ſoo hebben de Keur en Vorſtelijke Gecommitteerden geſegt, daar toe in ſpecie niet te mogen reſolveeren: maar evenwel verklaart, ſulks haren genadigſten Heeren principalen ten beſten in onderdanigheyt te ſullen voordragen.

2. Dat onder hare Keurvorſtelijke doorluchtigheyt te Keulen, en hare Hoog-vorſtelijke genade te Munſter, Lands-vorſtelijker Overheyt, voorgenoemde ſtad den H. Roomſchen Rijke wederom ingelijft ſal zijn, en de ſelve ook by hare privilegien, domeynen, impoſten, accijſen, archiven en pandſchappen gelaten ſal worden.

3. Dat de tegenwoordige regeerende perſoonen tot op de nieuwe Keur-tijd, als op S. Pauli, onder genoegſame verſekeringe en belofte van getrouwigheyt gelaten ſullen worden. Daar de Heeren ſtads Gedeputeerden begeert hebben, dat *ſecundum antiquam obſervantiam*, haar hier naaſt met den Raadskeur, en verkieſinge der Gemeents-luyden gehouden worden mochte: De Keur en Vorſtelijke Heeren Gecommitteerden hebben ook overgenomen deſen poſt haren genadigſten Heeren principalen ten beſten te recommandeeren en te bevorderen; dat mede de ſtads Gedeputeerden met genadigſte verklaringe, gelijk ſy verlangen, vertrooſt mogen worden.

4. Dat alle Burgeren en ingeſetenen vrygelaten word hier uyt te trekken, ook hare goederen te verkoopen, of de ſelve te alieneeren; ende de gevluchte arme Lands-luyden en Predicanten met alle hare vee en huys-raat vry uyt de ſtad te trekken.

5. Dat onder deſen vergelijking de Burgeren en ingeſetenen, ſo buyten de ſtad, als in de ſtad, 's lands of harer eygen ſaken uytgetrokken, met vrouw en kinderen nutte voor te ſtaan, alſoo dat de gevluchtede met hare goederen vry weder hier in-komen mogen.

6. Dat de ſtad met geene overmatige, ook niet anders als met Duytſche militie beſet ſal worden.

7. Dat de Vrouwen en Jufferen van beyde Religien in het oude Convent by hare præbenden, *ad vitam* ſullen gelaten worden.

8. Dat de Commandeur, ende de vier Compagnien, ſoo nu in Zwol tot omtrent 200 man ſich bevinden, met wapens, ſak en pak, vry uyttrekken mogen; doch onder Keur-Keulen, en haar Vorſtelijke genade te Munſter, tegenwoordig dienſt te nemen vry ſal ſtaan: maar die deſerteurs hier onder niet gemeent ſullen worden.

Oirkondelijk is deſen van aller-zijds Gecommitteerden en Gedeputeerden eygen handelijk onderſchreven. Soo geſchied in 't Velt-leger voor Zwol, den 23. Juny, 1672.

Was onderteykent

Matth. Korfgent Smiſing. (L. S.)	*Conr. Nyland.* (L. S.)
Carll Gradthaus. (L. S.)	*Wern. Kraus.* (L. S.)
Bernhard Robert Frusberg. (L. S.)	*Herm. Queiſe.* (L. S.)

Aldus geraakte deſe treffelijke veſtinge in handen van onſe vyanden. De Overigheyt en Krijgs-oberſten mochten tegen malkanderen ſchrijven en drijven wat ſy wilden / het was nu maar al te waar / dat / daar twee kijven / ſy beyde ſchuld hebben: ook was het een ſaak van een groote voorſichtigheyt en wijsheyt / ſich in deſe algemeene verwerringe in het rechte ſpoor te houden; ſoo veel is'er van / dat die ſelvige Overigheyt eenigen tijd daar na van den Prins van Orangien **al bijy een gevoeligen neep gekregen heeft: wanneer tot kenniſſe quam / dat veel inwoonders van** Zwol, Kampen **en** Deventer, **en onder de ſelve verſcheydene Burgermeeſters / voor het over-gaan van hunne ſteden / in de aldergrootſte verwerringe / met de meeſte onorder / ſchrik en onvoorſichtigheyt ter wereld / veel van hunne beſte en gereedſte goederen / penningen / beneffens vrouwen en kinderen / te ſcheep / naar eenige ſteden in** Noord-Holland **en** Amſterdam **hadden vervoert / en de ſelve goederen / of door verſpieders / of andere ontdekt zijnde / aangehaalt / en de Overigheden van de** Hollandſche **ſteden bekent gemaakt zijn geworden / het geen een aanmerkelijke ordinantie veroorſaakt heeft / de welke / alhoewel in het begin van het volgende jaar / en dienvolgens buyten de orde van deſe tijd /** geëmaneert **en uyt-gegaan / wy evenwel om dat gedeelte aan het lichaam te voegen / hier mede aan ſullen laſſen.**

1672.

Juny.

Ordere op het vervoeren der Goederen.

COPIA.

Procureur Generaal,

WILLEM HENDRIK, by der gratie Gods, Prince van Oranje en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dieft, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, en Marquis van der Veere, Vlissingen, Heer en Baron van Breda, der Stad Grave en Lande van Kuyk, Dieft, Grimbergen, Herstal, Kranendonk, Warneston, Arloy, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polanen, Willemstad, Niervaart, Yffelsteyn, St. Martens Dijk, Steenbergen, Geertruydenberg, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, en Erf-burg-Grave van Antwerpen, en Besançon, Erf-Marschalk van Holland, Gouverneur, Stadhouder, Capiteyn Generaal en Admiraal, mitsgaders den President en Raden over Holland en West-Vriesland: Den eersten gesworen Exploicteur hier op versocht, Salut. Alsoo den Procureur Generaal van Holland en West-Vriesland ons vertoont heeft, hoe dat op het te kennen geven van eenige particuliere persoonen aan sijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje, dat haar kennelijk was, wie de Verraders waren die de steden van Swol, Deventer, Kampen, en andere, trouwloosfijk aan den vyand hadden verkocht en over-gegeven, en waar sy hare goederen en effecten in dese Provintie hadden gesonden en gebergt, hoog-gemelte Sijne Hoogheyt de selve Requiranten heeft geauthoriseert, en alle de goederen, gelden en effecten in Noord-Holland en elders versteken, en toebehoorende de voorsz. Verraders, en Overgevers, als mede de persoonen selfs aan te halen, in goede bewaringe nemen, en de selve te versekeren onder de Gerechte van de respective plaatsen, daar die gevonden soude werden, om vervolgens de selve gebracht te werden, daar de selve Sijne Hoogheyt het soude komen goet te vinden; In-gevolge van welke de voorsz. Requiranten verscheyden Koffers, Pakmanden, en Kisten, toebehoorende de persoonen aan het voorsz. verkoopen en overgeven van de voorsz. en andere Steden schuldig, tot Medenblik, Enkhuysen, Hoorn, Amsterdam, en andere plaatsen hebben aangehaalt, en aan hoog-gemelte Sijne Hoogheyt, geremonstreert, Sijne Hoogheyt goet-gevonden heeft, dat ten overstaan van den Heer Commissaris van desen Hove, de albereyds aangehaalde en gesaiseerde effecten en goederen, en die als noch te voorschijn soude mogen komen, van gelijke natuur soude werden geinventariseert, en gebracht in een versekerde plaats, ter discretie van den Hove: Waar op desen Hove in November laatstleden de Heer Gool ten voorsz. fine hebben gecommitteert, sijn Edelheyt alle de selve goederen en effecten door den Secretaris van den gemelten Hove sommaris laten inventariseeren en cachetteeren, en vervolgens alhier doen overbrengen en versekeren onder den selven Hove: en alsoo onder de selve goederen, gelt en effecten zijn die toebehooren Aalbert Aalbertsen, N. Brouwer, Willem van Brakel, Warrenaar Krans, Herman Meeuwisz. Gijsbert van Dedem, N. de Royer, en Albert Nieuland, alle Burgermeesteren tot Zwol; Dirk Roelius, Griffier van de Provintie van Over-Yssel, Willem Evertsz. Lakenkooper tot Zwol, Klaas Kok, Factoor tot Zwol, Arent van Hardenberg, Daniel van Zanten, Reyndert Tengnagel, N. Kerkwijk, en Gerrit van Blankevoort, alle Burgermeesteren van Kampen; Hendrik Dapper, Burgermeester tot Deventer, en alle de voorsz. goederen, gelden en effecten, toekomende de voorsz. persoonen niet alleen, om redenen voorsz. nemaar ook om dat sy haar by de vyanden van desen Staat onthouden, sijn verbeurt en vervallen ten behoeve en profijte van de Ed. Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland: Soo is hy Vertoonder ampts-halven genootsaakt hem te keeren aan desen Hove, alsoo hy seyd, versoekende daaromme onse provisie: SOO IST, dat wy u committeeren en authoriseeren mits desen, van wegen de hooge Overigheyt, te houden in arrest alle de voorsz. Goederen, Actien, Gelden, en effecten, als de voorsz. persoonen toebehooren ofte aangaan, en onder desen Hove ofte elders versekert, en alle de voorsz. persoonen en andere die de voorsz. goederen en effecten souden mogen aangaan, te dagvaarden by openbaren Edicte en klokke-geslag, en Insinuatie, te komen tegen Dingsdag toekomende drie weken, voor de Heeren en Meesters Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, en Mattheus Gool, Raden in den

1672. Juny. den voorsz. Hove, als Commissarissen, om te aanhooren soodanigen eysch en conclusie, mitsgaders versoek als hy Vertoonder ter sake voorsz. ten dage dienende, tegens yder een van hun sal willen doen, en nemen, en specialijk om de voorsz. Goederen, Gelden, Actien en Effecten verklaart te hebben, verbeurt, vervallen, en geconfisqueert te zijn ten behoeve en profijte van de opgemelte hooge Overigheyt, daar tegens te antwoorden, en voorts te procedeeren, ons relateerende u wedervaren.

Gegeven in den Hage, onder 't zegel van Justitie, den 10. February, 1673. Onderstond, by mijn Heeren den Gouverneur, President en Raden over Holland en West-Vriesland.

En was getekent,

A. POTS.

Overgent-nisse van Kampen. Wy keeren ons eyndelijk van Zwol tot het nabuurig Kampen, op eenen dag aan den vyand over-gegaan / het welke alsoo

Hors eadem atque, eadem hora tulit.

Dese stad is een van de drie hooft-steden van het landschap Over-Yssel, hoewel aan de binnenste of zuyd-wester zijde van den Yssel-stroom, op den Gelderschen en Veluwschen bodem gelegen zijnde / niet boven twee uuren gaans van de Zuyder-zee evenwel; alwaar de selve stroom sich selven tegen over het eylant Ens ontlast. De stad is seer gelukkig en overvloedig in alderhande slag van visch / soo uyt der zee als uyt de voor-by vloeyende stroom. De plaats is niet seer groot / maar matelijk sterk; voornamentlijk van gelegentheyt / ter oorsake van de omleggende lage weylanden / moeras / en veenachtige gronden. Sy heeft een groote lange en seer bequame brugge over den Yssel leggen / zijnde aan de over-zijde met een schans met vier punten versorgt.

De stads overigheyt hadde al by tijds in het voor-jaar / de defecten aan de stads vestingen / soo op hun eygene als verschootene penningen / doen herstellen / en in de maand Februarius den staat van haar Magasijn den Raad van Staten toe-gesonden / zijnde soodanige ammonitie / voor-raat en geweer daar in gevonden: Staat van het Magasijn. 6440 pond buskruyt bequaam / 900 pond dito onbequaam / 315 bossen bequame lonten / 198 bossen dito bedorven / 52 tonnekens musquet-kogels / noch 2471 pond kogels / 12 metale stukken / elk schietende kogels van 12 pond / 6000 kogels tot de selve / 2 metale stukken / elk schietende 6 pond / 400 kogels tot de selve / 2 ysere stukken / elk schietende 8 pond / 1 yser stuk / schietende twee en een half pond / 1468 kogels van een en twee ponden / 6 ysere stukken / schietende elk kogels van 18 pond / noch 2 steen-stukken / en 16 ysere haken; voorts een deel lepels / stokken / wissers / aansetters tot de stukken / 300 schoppen en spaden / 100 ys-bijlen / 100 ys-haken / 30 ys-brekers / etc. Hier by versocht de Magistraat van Kampen, met de hier noch gebrekende / en noodsakelijk vereyschte ammonitie van oorlog / te werden voorsien / waar op gevolgt is

Extract uyt de Resolutien van de Ed. Mogende Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden.

Donderdag, den 17. *Maart,* 1672.

IS geëxhibeert en gelesen een memorie by den Contrerolleur van der Mijl geformeert, in-gevolge en tot voldoeninge van haar Ed. Mogende Resolutie, in dato den 9. deses, nopende den staat van 't Magasijn binnen Kampen, waar op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaan, dat gedepecheert sal worden Acte op den Commis Stapelier van der Dussen, omme by de eerste oportune gelegentheyt in 't Magasijn binnen Kampen voornoemt, te senden 6000 pond bus-polver, en 3000 pond Lonten, met authorisatie omme het onnut en onbequaam polver wederomme af te halen, en voeren naar 's lands Magasijn tot Delft: en wat belangt den vorderen inhoud van de voorsz. Memorie, is de dispositie dienthalven te nemen uytgestelt tot nader deliberatie.

J. vander NYENBURG.

Accordeert metten Register,

G. van SLINGELAND.

1672. Maar dese voornoemde 6000 ponden buskruyt / en 3000 ponden lonten / zijn tot Kampen niet aan-gekomen; waar over de overigheyt / om het selve al weder heeft moeten aanhouden / tot het welke / en meer andere behoeften / dese volgende Ordonnantie gegeven wierd.

Juny.

Ordonnantie van vervulling van het Kamper Magasijn.

DEn Raad van State der Vereenigde Nederlanden, ordonneeren Johan Stapelier van der Dussen, Commis van des Generaliteyts Magasijn tot Delft, te leveren aan Aper Harweyer, Commis van 's Lands Magasijn tot Kampen, dese naarvolgende behoeften, namentlijk:

10000 Pond Bus-pulver.
4000 Pond Lonten.
400 Kogels van 18 pond.
200 Kogels van 8 pond.
300 Kogels van 6 pond.
400 Kogels van 4 pond.

Omme by hem in 't Magasijn aldaar ten dienste van den Lande in voorraat bewaart te werden, daar van hy gehouden blijft te verantwoorden, en over-brengende neffens dese behoorlijke recepisse, sullen de voorsz. behoeften, den voorsz. Commis van der Dussen, in uytgave sijner rekeningen geleden werden. Gedaan in 's Gravenhage den vijfden May, 1672.

Was getekent

J. v. Borssele vander Hoge.

Lager stond

Ter Ordonnantie van den Raad van State.

G. van Slingeland.

Maar hier van quam niet meerder als van het voorgaande: waar over die van Kampen door Missive van den 3. Juny, ouden-stijl / aan de Heeren Raden van Staten, de voorige onderstand op nieuw hebben versocht: waar op dit gevolgt is.

Extract uyt de Resolutien van de Hoog-Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenigde Nederlanden.

Resolutie van de Raden van Staten.

Dingsdag den 14. Juny, 1672.

OP de ontfangene Missive van Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der stad Kampen, in dato den $\frac{3}{13}$ deses, houdende alsoo by dese tijds gelegentheyt, noch van paarden, noch van voet-volk, mede van kogels, en bus-pulver onversien zijn, en daarom versoeken, dat haar Ed. Mog. die voorsieninge believen te doen, dat mogen werden met eenige ruyterye of voet-volk tot hare securiteyt versien, is na deliberatie goetgevonden de selve Missive in originali te senden aan de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtigden te Velde, althans tot Utrecht, om op den inhoud soodanige reflexie te nemen, als in dese constitutie van tijden tot behoedinge der voorsz. stad werde gerequireert, alsoo by haar Ed. Mog. gene dispositie van krijgsvolk, om derwaarts te senden, en kan werden gedaan.

I. van Borssele van der Hooge.

Accordeert met het Regisier in absolutie van de Secretaris.

Pro Copia.

R. van BREDA, Secret.

Aldus wierd het op de Gevolmachtigde te velde geschooven en gelegt: maar als ondertusschen de vyant al aan-naarderde / heeft de Kamper Overighevt haar mede-Raadsvriend / den Heere Heyman Vriese, met haar Geheym-schryver / Albert Hof, aan de Heere Magistraten van Amsterdam, met desen brief gesonden.

COPIA.

Edele, Erentfeste, Hoog-Achtbare, wijse, seer voorsienige Heeren, insonderheyt grootgunstige Vrienden:

Brief van die van Kampen aan de Heeren van Amsterdam.

DEsen nacht den vyant tot Welsum den Yssel zijnde gepasseert, en apparent wetende den defectueusen toestant, soo van ons Guarnisoen als Magasijn, sal die selve buyten twijffel het ooge op onse stad hebben geworpen, 't welk ons stelt in een extreme verlegentheyt, als wesende buyten alle postuur van defensie; wy hebben daar over noodig geacht onsen mede-Raads-vriend, de Heer Heyman Vriese, desen nacht Citissime aan U Ed. af te senden, en den overgrooten nood, waar in wy zijn gevallen, die selve voor oogen te

1672. te brengen, en ten aansien van het groote intereſt, ſoo voor de ſtad in 't gemeen, als U Ed. ſtad in 't byſonder, te verſoeken hulpe en aſſiſtentie, ſonder welk onſe ſtad abſolute is verlooren, begeerende en biddende, dat aan de ſelve onſe Gecommitteerde gunſtig gehoor en expeditie moge worden gegeven: waar toe wy ons willen verlaten, en God bidden, U Ed. in deſe perplexe tijden te nemen in ſijn heylige hoede. Kampen den 7. Juny, oude-ſtijl, des nachts ten een uur. 1672.

Juny.

U Ed. H. inſonderheyts grootgunſtige goede Vrienden, Burgermeeſteren, Schepenen en Raden der ſtad Kampen.

Ter Ordonnantie der ſelve

R. van BREDA, Secret.

Pro vera copia.

J. STEENBERGEN, Secret.

Het op-ſchrift was:

Edele, Erentfeſte, Hoog-Achtbare, Wijſe, ſeer voorſienige Heeren, inſondere Grootgunſtige goede Vrienden, Burgermeeſteren en Regeerders der ſtad Amſterdam.

Hier van is mede niet gekomen: alleenig heeft de ſelve Heer Heyman de Vrieſe, **als doe van wegen de ſtad** Kampen **tot** Amſterdam **ter Collegie van de** Admiraliteyt **gecommitteert/ van de ſelve vergadering te leen verkregen 20 yſere ſtukken geſchuts/ en 4000 pond buskruyt. De ſelve Heer** de Vries, **beneffens den** Secretaris, **zijn voorder als gedeputeerde na den** Haag **verreyſt/ alwaar sy mede den ſlechten toeſtant van hunne ſtad hebben voor-gedragen; waar op dit nevens-gaande gevolgt is.**

Extract uyt de Reſolutien van de Ed. Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenigde Nederlanden.

Donderdag den 23. Juny, 1672.

OP 't geremonſtreerde van de Gedeputeerden der ſtad Kampen, is naar deliberatie goet gevonden mits deſen, te authoriſeeren den Commis Stapelier van der Duſſen, om uyt te leveren ten behoeve van 't Magazijn der voornoemde ſtad, de quantiteyt van kogels, by voorgaande Reſolutie geaccordeert: En word de Magiſtraat der gemelte ſtad geauthoriſeert tot den inkoop van 16000 pond bus-polver, ſullende het ſelve betaalt worden op ordonnantie van haar Ed. Mog. 1672.

Juny.

J. STRIK. Vt.

Accordeert met het Regiſter

J. van SLINGELANDT.

Pro vera Copia.

J. STEENBERGEN, Secret.

Maar dit quam te laat/ nademaal de ſtad Kampen **op den ſelfden dag in handen van de vyanden is over-gegeven geworden. Sy hadden ten ſekerſten ook een van hunne Burgermeeſteren/ beneffens een van de ſtad** Zwol **naar** Vrieſland **af-geſchikt/ om met die Heeren een overleg te maken/ wat men ten meeſten voordeel van de** Provintie **ſoude doen: blijkende uyt deſe volgende reſolutie:**

Extract uyt het Reſolutie-boek der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden Staten van Vrieſland.

Maandag den 10. Juny, 1672. voor noen.

DE Heeren Reyner Ganſneb, Gent. Tengnagel, Burgermeeſter der ſtad Kampen, en Johan Krul, Burgermeeſter der ſtad Zwol, als Gecommitteerden van de Provintie van Over-Yſſel, haar aankomſte alhier aan dit Collegie bekent hebbende gemaakt, en audientie voor het ſelve verſocht, is de Secretaris Vierſen gecommitteert, om wegens gemelte Heeren te gaan verwellekomen, en met een alhier ter audientie te geleyden; waar op haar Ed. dan gecompareert, en aan de eene zijde van de tafel geſeten zijnde, naar gedane Curialia hare Credentialen hebben over-gelevert, en vervolgens geproponeert, hoe dat de Heeren hare Committenten, conſidererende de groote progreſſen van de vyanden van deſen Staat, die naar veroveringe van veele capitale ſteden en fortificatien, in de Betuwe is in-gevallen; en alſoo het leger van deſen Staat heeft genootſaakt, om de gemaakte retrenchementen aan den Yſſel te quiteeren, en den

1672. den vyand den pas in de Veluwe open te geven, en dat de steden Kampen en Zwol, geheel onvoorsien van voet-volk en oorlogsbehoeften zijn gelaten, sonder eenige hoope, om, niet-tegenstaande serieuse aanschrijvinge, soo aan de Generaliteyt, als de Provintie van Holland en de stad Amsterdam gedaan, eenig secours van daar te bekomen, te rade hadden gevonden, haar Ed. herwaarts te committeeren, en dit Collegie in bedenken te geven, of tot defensie van dese Provintie, en die van Over-Yssel en Stad en Landen, neffens het Landschap Drenthe, niet dienstig soude zijn, dat soo wel de militie, als den uytschot van d'ingesetenen, die uyt alle drie Provintien konnen by-een gebracht werden, hoe eerder hoe liever t'samen getrokken wierden, en gestelt onder het commando van den Luytenant generaal Aylua, die geauthoriseert soude moeten werden, om met de selve den vyand gestadig te costoyeeren, en geduurig een wakend oog op de selve te houden, en die plaatsen, waar op de vyand mochte mikken, naar behooren te secondeeren: Staande haar Ed. gereed, om sich mede naar Groeningen te begeven, om het selve voorstel aldaar te doen: waar op, naar dat meer-gemelte Heeren door de mond van de Heer Præsident waren bedankt voor de genomene moeyte, met betuyginge dat haar Ed. komste het Collegie ten hoogsten aangenaam was, en door gemelte Secretaris weder naar haar Logement geconduiseert, gedelibereert zijnde, heeft het Collegie sich het voorsz. voorstel wel laten gevallen, en voorts goet gevonden, dat de Heeren Gedeputeerde Staten van Stad en Lande, wegens dit Collegie by Missive sullen versocht worden, om het voorsz. voorstel mede te willen emplecteeren; doch verstaat dit Collegie, dat soo tot de charge van gemelte Luytenant Generaal, als andersints, hoog-noodig is, dat in yeder Provintie een gecommitteert werde, om de selve met raad en daad te assisteeren.

Juny.

Accordeert met het voorsz. Boek.

In kennisse van my

D. RUTGERS.

Pro vera Copia.

R. van BREDA, Secretaris.

Dit besluyt had goede vrucht voor de Provintie gegeven, indien het selve niet te laat was by-gekomen. Hier staat ons nu dan alleenlijk te sien, op wat wijse dese stad den vyanden in handen is geraakt; en dat uyt soodanige authentijke rapporten, als de leser hier siet.

Missive van Burgermeesteren, Schepenen en Raden der stad Kampen, aan hare Hoog-Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Vervattende de redenen, vvaarom die selve stad genootsaakt is gevvorden met de Gecommitteerden van sijn Keur-vorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en den Vorst van Munster, te capituleeren.

Hoog-Mog. Heeren, &c.

Verhael van het over-gaen van Kampen.

WAnneer op de voor loopende geruchten, de declaratie van oorloge van de Koningen van Vrankrijk en Engeland, mitsgaders de Keur en Vorsten van Keulen en Munster zijn gevolgt, heeft dese Magistraat tot bewaringe en defensie harer stad, ten dienste van den gemeenen Staat, noodig geacht, hare sorge principalijk te laten gaan, over de defecten harer fortificatien, en van het Magazijn, met den aanklebe van dien, in vast vertrouwen, den Staat niet in gebreke soude blijven, in tijd van nood, haar soo veel volk van oorloge toe te zenden, als ten fine voorsz. van nooden soude zijn.

Belangende de fortificatien, kan men voor de oprechte waarheyt verklaren, dat men, soo haast de vorst uyt de grond is geweest, der selver reparatie heeft aan-gevangen, en naar in-genomen advijs, van den Colonel Stekke, en andere des verstandige, op verschot van de stad, soodanig doen redresseeren en palissadeeren, dat niet-tegenstaande het onverwachte op-breken van het leger aan den Yssel, en het ontijdig overgaan der steden Deventer en Zwol, de selve by-na in volkomen staat van defensie zijn geweest: De Schot- en andere poorten, hameyen, val bruggen, slag-boomen, batteryen, en andere saken van gelijke nature, zijn op gelijk verschot mede in genoegsame ordre gebracht.

Den

1672. Juny.

Den soberen en soo seer defectueusen staat van 's Lands Magazijn alhier / onder des Commys hand / hebben wy in Februario jongstleden / aan den Raad van State gezonden / met gedienstig versoek / dat op die noodige behoeften ten spoedigsten ordre gestelt mochte werden, en 't selve door onse mede-raads-vriend d'Heer Reyner Gansneb, Gent. Tengnagel, Gecommitteerde ter vergaderinge van haar Hoog-Mogende, met inleveringe van memorien / instantelijk by den Raad zijnde gecolliciteert, heeft men bekomen die hier voorgaande resolutie / by welke geaccordeert wierden ses duysend pond bus-polver / en drie duysend pond lonten / sonder meer / niet-tegenstaande de Luytenant Generaal van der Mijlen, op ordre van den Raad / wyd ruymer / en op alles hadde geadviseert. Waar op men is genootsaakt geworden / door een extraordinaris af-zendinge / van de Heeren Johan en Reyner Gansneb. Gent. Tengnagel, onse mede-raads-vrienden / nevens onsen Secretaris Rutgert van Breda, nochmaals over 't selve subject by den Raad instantie te doen / op welk wel een resolutie / (hier vooren ook verhaalt) echter / gelijk ook de voorige / noch polver / noch lonten / noch loot / noch ook yets anders is gevolgt / onaangesien zedert veelvoudige sommatien / en verdrietige sollicitatien / aan den Raad / den Heer Meerman, tot het dispenseeren van ammonitie van oorloge gecommitteert / en den Commys Stapelier van der Duffen, daar over zijn gedaan. Zijnde alsoo hoopeloos gestelt / om uyt des Generaliteyts Magazijnen yets te konnen bekomen / hebben wy door d'Heer Heyman Vriesse, onse mede Raads-vriend / Gecommitteerde Raad ter Admiraliteyt tot Amsterdam, van 't selve Collegie ses-en-twintig ysere stukken kanon te leene ontfangen / en vier duysend pond kruyd / ('t welk alles was / dat men met groote moeyte / en ook niet anders als stiller wijse / konde bekomen) en andere ammonitie van oorloge op verschot van de stad ingekocht / om immers / schoon men van de Generaliteyt hier in wierde genegligeert / wanneer men met genoegsaam Guarnisoen versien was: (waar aan men oordeelde geen redenen te hebben om te mogen twijffelen:) in postuur van defensie sich te konnen stellen. Maar aangaande het noodige volk van oorloge / moeten wy met leet-wesen seggen / dat onse stad / wordende aan-gesien als gelegen binnen den ring van den Yssel, en door het leger aldaar / quasi bedekt / op de lijste van besettingen / van militie geheel onvoorsien / en sonder een eenige Compagnie is gestelt geworden / ook by 't op-breken van 't leger aan den Yssel, en het open stellen van de pas in de Veluwe: dat alleen vier Compagnien paarden / alhier weynig dienst konnende doen / sonder een eenig man te voet / binnen Kampen zijn gezonden / in plaatse de nabuurige steden / Zutphen, Deventer en Doesburg, yeder met vijf duysend mannen zijn op-gepropt. Hier van hare Hoog-Mogende, den Raat van Staten, sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, nevens de Gevolmachtigde te Velde, en de stad van Amsterdam, by iterative Missive, (hier te vooren mede aan-gewesen) en door meergemelte Heer Heyman Vriesse, nevens onse Secretaris Albert Hof, den 6. Juny, oude stijl / by ons specialijk daar toe gecommitteert / kennisse zijnde gegeven / met versoek / dese stad met behoorlijk Guarnisoen en secoursen ten spoedigsten versien mochte werden, dat anders stond onfeylbaar verlooren te gaan, als (hier vooren) blijkt / is by den Raad van Staten op een toe-gezonden Missive van den 13. Juny eerst geantwoord / (als boven verhaalt) en op des Heer Vriessen nader instantie sijn Ed. de nevens-gaande resolutie van wel-gemelten Raad (al mede hier vooren gestelt) concernerende eenige meerdere quantiteyt bus-polver / ter hande gestelt: dan 't zenden van eenig volk van oorloge is by alle des Generaliteys Collegien / mitsgaders sijn Hoogheyt, de Gevolmachtigde te Velde, en de stad van Amsterdam op de onmogelijkheyt t'eenemaal geëxcuseert / en niet een man herwaarts gezonden / hebbende sijn hoog-gemelte Hoogheyt, d'importantie der stad Kampen voor den Staat naukeuriglijk beseffende / alleen hoope gelaten / om de Compagnie Guarde die binnen Aarnhem wierde op-gehouden / (soo ontslagen konde werden /) naar Kampen te zenden / 't welk mede ontstaan is.

Gelijk beklag en by-na gelijk versoek / door de Heeren Reynier Gansneb, Gent. Tengnagel, en Johan Krul, Burgermeesters der

1672. Juny. der steden Kampen en Zwol respective / den 7. Juny, oude-stijl / jongstleden daar toe gecommitteert / aan de Provincien van Vriesland, en Stad en Lande van Groeningen zijnde gedaan / hebben wel de Gedeputeerden van de eerste / by resolutie van den 10. dito, (ook al in 't voorige aangewesen) de militie in hare Provintie, en omtrent Koeverden leggende / mitsgaders het uptschot tot verseker inge van de steden en forten in Over-Yssel en Drenthe, omtrent hare frontieren gelegen / volvaardiglijk geaccordeert / en aangenomen d'ordre daar toe noodig / ten selven dage aan den Luytenant Generaal Aylua, op Zwol af te senden / ook ten selven eynde aan de Provintie van Stad en Landen in krachtige termen geschreven: maar zijn op der selver resolutie / en op de getuygde gelijke inclinatie van de Gedeputeerde Staten van de Provintie van Stad en Lande: (die het nemen harer resolutie op 't selve subject wegens d'absentie van den Heer Commandant Ravenhooft excuseerden / en tot den volgenden dag / den 12. dito verschoven:) geene effecten gevolgt.

Den 11. en 12. dito zijn uyt Zwol en Hasselt binnen Kampen gekomen de 2 nieuwe compagnien van Capiteyn Uytterwijk en Hum; en heeft alsoo het geheele guarnisoen bestaan in de voornoemde 4 compagnien paarden / nevens die van den Graaf van Flodorf, casueel en sonder patent hier binnen gekomen; de 2 voornoemde compagnien te voet / en noch een van Capiteyn Blankfoort, die aldaar loop-plaatse / en al noch geen wapens van 't land hadde / uyt welke 12 mannen na Kijk in de Vecht, een Fort / gelegen op het Swarte-water, waren gecommandeert / en daar mede het Fort over den Yssel, bestaande in 4 punten en hare Flanquen; item / de werken van de stad / namentlijk / twee capitale bolwerken met hare faussebrayen, noch 4 aan de landzijde / en alle de werken langs den Yssel moetende beset en gedefendeert werden / 't welk by alle de werelt onnoselijk t'eenemaal wierde geoordeelt / is meergemelte stad / na dat de linie van Katerschans tot Zwol, tot welkers defensie men 5 compagnien paarden / den 11. dito van hier had gesonden / was verlaten / de selve 5 compagnien paarden naar haar wederkeeren / van de voorgemelte linie / met die van Capiteyn Hum te voet / uytgetogen; en een goet getal van het Bisschoplijke leger / op welke het geheele gros gereed stond te volgen / tot onder 't canon was genadert / voor en al-eer onse Gecommitteerden voornoemt / uyt Holland, Vriesland, en Stad en Lande respective arriveerden / en van haar wedervaren ons berichten konden / den 13. Juny, oude-stijl / by accoort aan den Keur en Vorsten van Keulen en Munster over-gegaan. 1672. Juny

Wy willen vastelijk vertrouwen U Hoog-Mogende, nevens de geheele werelt / sullen uyt het voorverhaalde konnen en willen oordeelen / dat meer-gemelte stad in 't minste niet by onse schult, veel min ontrouwigheyt overgegeven, maar by gebrek van Guarnisoen en andere oorlogs-behoeften, als weerloos en verlaten, in de handen van de Keur en Vorsten van Keulen en Munster heeft moeten vervallen: in plaatse / wanneer men nevens de nabuurige steden / met welke men tot onderstant van de gemeene sake / altijt gewillig en gelijk heeft gecontribueert gehad / voorsien was geweest / men bequaam hadde konnen zijn tot conservatie sijner vryheyt en den dienst van den gemeenen Staat, d'attaquen der vyanden rigoureuselijk af te keeren. Hier mede / Hoog-Mogende Heeren, sullen wy eyndigen / en God bidden U Hoog-Mogende te willen nemen in sijne heylige bescherminge. Kampen, den 3. Augusti, 1672.

Uwe Hoog-Mog. Dienst-bereyd-
willige Vrienden,

Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stad Kampen.

Ter ordonnantie van de selve,

A. van BREDA Secret.

Aldus is het met het over-gaan van Kampen gelegen. Waar op de stad Hasselt aan het Swarte-water gebouwt / een kleyne / maar sterke vestinge / gevolgt is: gelijk uyt de volgende geextraheerde notulen te sien is.

CO-

1672.

COPIA,

Juny.

Van het Extract uyt de Notulen, gehouden ter Secretarye der stad Hasselt, behelsende de redenen, van't over-gaan der selver stede.

v Hasselt

NA dat den 13. Juny, 1672. (oude stijl) alhier de tijdinge gekomen was, dat de stad van Deventer met de Keurvorst van Keulen, en de Bisschop van Munster hadden gecapituleert, en dat den Colonel Aylua des avonds te vooren met alle sijn bagagie hier tot Hasselt van Zwol was gekomen; soo hebben de Heeren van de Magistraat alle mogelijke devoiren aangewent, om sijn Ed. te disponeeren, dat eenig meerder Guarnisoen in dese stad mochte verblijven: maar daar op geen Categorisch antwoort konnende bekomen; alleen seggende de Colonel Aylua voorsz. dat des daags daar aan volgende, volk genoeg in Hasselt soude komen: maar niet wetende of die aldaar souden verblijven. En zijn aanstonds daar aan des nachts omtrent een uure binnen Hasselt met groote confusie gekomen eenige Compagnien paarden, en de Regimenten te voet van Bampfield en Ripperda: Waar by haar de Heeren van de Magistraat des morgens omtrent acht uuren, hebben vervoegt, met vriendelijke bede, en instantie om alhier te subsisteeren, en den vyand het hooft te bieden: Maar hebben by op-gemelte Colonels niet konnen obtineeren. En nadien de Colonel Aylua, voorts de Colonels Bampfield en Ripperda met alle hare by-hebbende Militie, den 14. Juny, oude stijl, des voor de middags, omtrent 10 uuren, uyt dese stad zijn vertrokken, soo is daar door het ordinaris Guarnisoen, binnen dese stad leggende, soodanige blohertigheyt toe-gevoegt, dat sy alle hooft voor hooft zijn gevolgt, sonder dat eenig militair persoon hier binnen is gebleven; Waar door de Magistraat alle hoope benomen wierde, om tegen den vyand te konnen subsisteeren, en dienvolgens genootsaakt ook capitulatien te maken, als d'andere steden gedaan hadden.

Collat.

T. TELVOOREN.

Pro copia costi

JOANNES BUIS, Secret.

Zwolle den 17. July, 1672.

1672.

Juny.

Die van Steenwijk hebben sich ook wel haast in de gemeene capitulatie in-gelaten; een stedeken van de selve Provintie, maar een weynig landewaarts in gelegen/ doch met acht tamelijke bolwerken en wallen gesterkt. Steenwijk geeft sich mede over;

Het selve heeft ook de vestinge Swarte-sluys, aan het Swarte-water, niet verre van Hasselt, op het uyt-stroomen van de revier gelegen/ gedaan; een plaats van natuuren/ door het omleggende water/ en door sijn vestingen/ en vijf bolwerken/ sterk. Als mede Swarte-sluys,

Blokzijl, een groote gesterkte Sluys/ die by de Vriesen en Groeningers een Zijl of Zuyl genoemt word/ met ses bolwerken gesterkt/ en bequame wallen voorsien; gelegen aan de Zuyder-Zee, tusschen Vollenhoven, de Kuynder en Steenwijk, een door-vaart voor menichte van Turf-schepen naar Holland, volgde mede al de rest. Blokzijl,

De Kuynder-schans, ook aan de selve Zuyder-Zee, en op de uyterste grensen van Over-Yssel, naast aan Vriesland gelegen/ met vijf bolwerken en behoorlijke wallen voorsien/ liet sich al mede tot het gemeene verdrag in. en de Kuynder-schans:

Staphorst en Roveen, noch niet volkomen gesterkt/ geraakten al ten eersten den vyanden in handen; andere kleyne opene en onvaste stedekens/ daar omstreeks/ als Vollenhoven, Geelmuyden, Meppel, en andere/ wierden al vroeg van hunne inwoonderen verlaten/ en door de Munstersche verwoest/ geplondert/ en ten deele verbrand. Ook Staphorst en Roveen.

Alleenlijk was'er noch de Ommerschans, een sterke vestinge by het schoone dorp Ommen, omtrent de grensen van den Bisschop gelegen/ overig. Den Staat had alhier drie vaandelen soldaten/ twee honderd mannen sterk/ tot besettinge in-gelegt/ over de welke Capiteyn R. van Arkel tot Commandeur was gestelt; d'andere twee Capiteynen waren Bourmania en Vegelijn. Hoe schelms en schandelijk sich de besettinge van dese Schans heeft gedragen/ staat uyt het volgende bericht te bespeuren.

1672. Juny.

Waarachtig verhaal van de muytinatie, en onwilligheyt tot het vechten der soldaten, binnen de Ommerschans; en 't gevolg van dien.

Voor-gevallen den 12. 13. *en* 14. *Juny*, 1672. *oude stijl.*

OP den 12. der voorsz. maand begonden de soldaten eerst te murmureeren over 't over-gaan van Deventer, en daags daar na/ van Zwol, Kampen, Hasselt, Steenwijk, Sluys, Blokzijl, en Kuynder, (alle provincialiter overgegaan) onder malkanderen/ seggende: Wat sullen wy hier doen, onse volkeren zijn doch alle wech naar Vriesland? En de soldaten gevangen zijnde, werden overal miserabel getracteert: en brachte alle 't selve soodanigen schrik onder haar/ dat de geheele Compagnie van den Luytenant Colonel Bourmania, met een gedeelte van de Compagnie van Vegelijn, in haar volle geweer aan de Buyten-poort haar versamelden/ in willens om voort te gaan/ by aldien ik niet was gekomen van buyten uyt de Faucebray, (vindende de Luytenant Blauw, en de Vaandrig Lemmet van de selve Compagnie/ stil en sonder eenig devoir te doen/ by haar staan) en dat ik haar hadde gestilt/ en wederom na haar Post gedreven; haar vragende/ op wiens ordre sy daar versamelt waren? seyden: dat men haar gesegt hadde, datse vertrekken souden, en wat dat sy daar langer te doen hadden, alsoo 't geheele land over was.

Den 13. dito 's morgens/ kreeg ik kondschap/ dat den vyand tot Ommen was genadert; en bemerkende de onwil der soldaten/ belaste/ datse alle met haar zijd-geweer voor mijn deur souden komen/ met de officieren/ alwaar tot haar seyde/ dat ik versekert was, dat de vyand de Schans naderde, en wel licht dese nacht noch eenige attacque soude doen: vermanende een yeder sich te onthouden van den drank; en vorder belastende/ haar best te doen in 't defendeeren van de plaatse: waar op sy alle als uyt eenen mond riepen/ niet anders te willen doen, als alle de andere groote steden, die het over-gegeven hadden sonder schoot of stoot, en niet in de Kerke wilden zijn geslooten; en roepende voorts, trop, trop, liepen sy alle haars weegs.

Ettelijke vielen in 't huys van den Majoor, aldaar met gewelt 't bier uyt-halende/ dronken haar seer vol en onbequaam/ roepende/ wanneer het op is, soo gaan wy daar uyt, sulks dat ik en de Majoor met gewelt haar uyt het huys moesten dryven/ en na haar Post doen gaan. 1672. Juny.

Ontbiedende daar op alle de officieren/ haar seggende/ datse alle wel sagen de groote moetwil en onwilligheyt der soldaten, versoekende haar advijs/ alsoo de soldaten in haar voorgaande boosheyt volharden; waar op de Capiteyn Vegelijn (als d'eerste) hem beswaart vond te adviseeren/ begeerde een uur of twee respijt: maar alsoo men hem seyde/ soo veel tijd licht niet te hebben, sonder dat'er noch meerder veranderinge soude konnen komen, seyde/ dat hy de soldaten wel en trouw wilde voor-gaan: maar in geval sy niet vechten wilden, dat hy alleen niet doen koste, en dat het ook aan sijn persoon niet manqueeren soude, hebbende sijn yver genoeg betoont.

Van gelijken verklaarden den Luytenant Floris van Arkel.

Ad idem, den Luytenant Blauw van Bourmania. *Ad idem*, den Vaandrig Lemmet van Bourmania. *Ad idem*, den Majoor Pieter Michielsz. hebbende ik geen Vaandrig present/ en Capiteyn Vegelijn geen Luytenant noch Vaandrig/ seyde ik: dat men behoorde met malkanderen de soldaten te dwingen om te vechten; proponeerde vorders/ of men niet goed vond alle de Sargeanten binnen te ontbieden/ en een yeder by haar volk te zenden/ nochmaals haar te vermanen/ en te belasten op groote straffe/ dat een yeder sich sou hebben te onthouden van muytinatie? 't welk alsoo geschiedende/ hebben de voorsz. Sargeanten gesamentlijk komen rapporteeren/ dat'er eenige waren/ die seyden/ by haar officieren wel te willen blijven, maar dat men haar moste belooven een goed accoord te wege te brengen, dat men de Schans doch niet houden konde.

Hebbende 's avonds ordre gegeven/ dat alle het volk met haar geweer in de Faucebray souden komen/ behalven 3 of 4 man; by de Kanonniers, op de boven-batteryen/ heb ik 4 van de bequaamste soldaten tot Kanonniers gestelt: als Christiaan van Bergen-op-Zoom, onder Bourmania; Gillis Noot, onder Vegelijn; Bastiaan Gerritsz. en Barent Nyhof, onder mijn Compagnie: (welke laat-

1672. laatste mede over is geloopen onder den Bisschop van Munster) en is daar na bevonden/ dat Gillis Noot mede een van de grootste muyte-makers was/ die des nachts hem te soek heeft gemaakt/ in plaats van op de baterye te komen; als mede den ordinaris konstapel/ Lucas Dirksz. die in twee nachten op de wallen niet en was geweest/ hem siek makende.

Juny.

Omtrent de klok 4 uuren/ 's avonts/ quamen dese volgende soldaten met haar vrouwen in mijn huys/ als namentlijk: Reyner Veldenhof, Jan Peters, Gijsbert Mathijsz. tamboer, Hendrik de Wever, Barent uyt den Ham, Hoender Jan, Wigman Hendriks, Dikke Jan, Hendrik Koertsz. Jan Suyker, Willem Egbertsz. Jan van Barel, met noch eenige anderen/ seggende: Mijn Heer, wat sullen wy doen met onse vrouwen en kinderen, wy bidden doch dat gy die niet ten proye aan den vyand geeft, om geschonden te worden; waarom moeten wy 't meer houden als alle de groote steden hebben gedaan? Als wy gevangen worden, konnen ons doch niet lossen, en zijn al quijt wat wy in de werelt hebben: doch haar seggende/ dat sy patientie hebben moesten, en vechten en hoopen op een goet accoort, of dat men liever den brant in de schans moeste steken: soo versochten alle de selve daar op/ dat sy dan ten minsten hare vrouwen en kinderen met eenige pakjes mochten brengen aan de naaste boeren huysen, sullende datelijk weder binnen komen: en alsoo alle de selve meest lange jaren odner de compagnie gedient hadden/ niet twijffelde of sy souden mits-dien wederom komen/ so heb ik sulks toe-gestaan: maar bleven alle wech/ en quam niet een wederom binnen.

Des nachts met de overigen in de faucebray gaande/ belastede dat de ander compagnie daar mede souden komen; doch daar quam niemant/ maar yder een post genomen hebbende na sijn sin/ als die van Capiteyn Vegelijn op de baterye/ maakten aldaar een groot geraas tegen den Sergeant Lesle, begeerende dat sy hem volgen souden; niemant wilde van de baterye/ maar begeerden die post te houden/ ook niet gedogen dat den kanonnier daar op mochte komen/ willende hem den hals breken/ soo hy de lont in de hand nam: op welk getier ik de wal op-loopende/ hebbende 2 pistolen in de hand/ seyde de Sergeant Lesle: Mijn Heer, ik kan 't volk hier niet van daan krijgen, sy willen dese post houden; en daar op in 't midden van haar zijnde gegaan/ en gevraagt hebbende/ wie hem verstoute meester van de baterye te maken? en by aldien sy niet wech wilden/ dat ik'er een onder de voet wilde schieten; riepen sy allen/ wy willen onsen Capiteyn spreken, die de Sergeant moest gaan halen/ de welke by haar komende/ en een lange harangue aan haar doende/ zijnse eyndelijk met hem na beneden in de faucebray gegaan. 1672. Juny.

De Majoor uytgesonden hebbende om 't volk van Bourmania te halen/ rapporteerden/ dat niemant van sijn post wilde komen.

De Luytenant Blaau, beneden komende in de faucebray, seyde tegens mijn/ dat het beter was geweest/ dat men haar van eerst of aan/ daar onder had gestelt/ dat sy nu van haar post niet wilden veranderen/ waar op de Luytenant (weder wech-gesonden zijnde/ omse te halen) wel met eenig volk na beneden is gekomen/ maar bleef echter de rest op de Wester-baterye staan/ daar niet van daan willende/ noch ook gedoogen dat den kanonnier Christiaan daar op mochte komen/ dreygende hem te door-schieten: sulks dat ik selfs derwaarts gaande met den Majoor/ den voorsz. kanonnier beneden de baterye vond staan/ niet durvende de lont in de hand nemen/ over de voorsz. dreygementen: alle de gemelte soldaten haar niet ontsiende/ my en de Majoor veel vuyle woorden na te roepen/ seggende/ dat sy om mijnent wil haar hals niet wilden verliesen, en waarom sy meer vechten souden als de anderen? vragende/ of ik wel wiste/ dat mijn volk twee officieren van den Bisschop hadden doot-geschooten/ en daar over gedreygt was/ alle die sy in de schans vonden den hals te sullen breken? als mede/ dat'er eenige van de compagnie van Vegelijn hadden questie gehad in de Yler-schans, met eenen Luytenant Roothof, die gesworen hadde/ alle die van de compagnie doot te schieten; ja hebben haar niet ontsien in de nacht door de gracht te gaan/ daar sy de ondiepten wisten/ haar begevende na Omme en Dalfsen, als boeren onder sauvegarde, seggende met eenen/ hoe het in de schans gelegen was; onder andere ook den voorsz.

1672. Barent Nyhof, Jooft Kelder, en Jan Delsman, de welke de vrouwe van de Corporaal Jan Karels haar goed hebben helpen begraven / buyten in het zant / en daar na mede wech loopende naar Omme, dienst namen onder den Biffchop, komende des anderen daags 't voorfz. goed uyt halen / en als buyt wech nemen.

Juny.

Den nacht van den 13. tot den 14. Juny soo passeerende / soude den Majoor des morgens de buyten-wacht van 9 man / met een Corporaal in halen / doch quam rapporteeren / dat'er van de selve 4 of 5 des nachts deur gegaan waren / en middelerwijl is de geheele Compagnie van Bourmania, met de Vaandrig / en veele van my, en van Capiteyn Vegelijn ter poorten uyt-gegaan: komende de Luytenant Blauw seggen / daar de Majoor noch by stond / mijn Vaandrig is met al 't volk wech, ik bevinde niet meer als vier man van de Compagnie by my: en hebbende als doen 't volk doen tellen / 't welk noch in de Schans gebleven was/zijn bevonden maar 9 van my, 4 van Bourmania, en 16 of 18 van Vegelijn; die by den anderen zijnde geroepen / heeft men haar gebeden / dat sy doch als doen by-een wilden blijven / dat men soude sien een goed accoord te maken: seggende de Majoor, dat hy haar een ton bier geven wilde / sy souden met hem gaan / die hy verdeelde in yeder Cortegarde, zendende yeder twee emmers met bier / daar sy op de wal waren / meenende soo den vyand als doen noch te verwachten.

Weynig daar na met Capiteyn Vegelijn op de wal gaande / sagen wy de Mulder van de Reest in 't Veen gaan / die wy riepen: en by ons komende / seyde/ dat hy meende / dat wy al mede wech waren / met dat volk dat 's morgens gegaan was; hy binnen gekomen / en de bruggen neer-gelaten zijnde / gaf ik hem een Ducaton, dat hy eens na Omme soude gaan sien / hoe 't daar gelegen was / 't welk hy dede / nemende twee of drie boeren met hem: Kort daar na weder komende / seyde/ niet verder had durven gaan / als by Keesmans-huys, alwaar op een bergske had gesien / dat'er veel troepen uyt de straat van Omme quamen.

Ondertusschen waren de voorfz. overige soldaten wederom alle op de loop gekomen / in mijn huys gevallen/ de kelder op-slaande/ 't bier en wijn daar uyt tappende / en veel goeds daar uyt halende / als mede 't vaandel van Capiteyn Vegelijn, dat den voornoemden Capiteyn haar weder ontnam / loopende soo van d'een Baraque tot de anderen / die open-slaande / en nemende alle het goed daar uyt / roepende: Gaan wy, Gaan wy; settende haar voorts by een trop aan de binnen-cortegarde, waar eenige riepen / dat ik en de Sergeant Ayker en Vegelijn hoorden: Wy willen ons liever onder den anderen dood schieten, als tegen de vyand vechten; voorts seyde Gillis Noot: Wy hebben nu ook wat te seggen, segt de Capiteyn soo hy voort wil, dat hy komt, anders gaan wy wech: halende soo 't vaandel voor de tweedemaal / gaande daar mede ter poorten uyt; vragende ook de Luytenant Blauw, of ik en den Capiteyn Vegelijn mede wilden gaan / dat al 't volk wech was; ik zond een soldaat (daar noch staande) van den voornoemden Capiteyn / en liet haar seggen / datse doen noch eens wilden binnen komen; doch lieten wederom weten / dat'er niemant binnen komen wilde, maar ons buyten wilden te woord staan. Ondertusschen de Mulder met de twee boeren op de wal gaande / riepen / Commandeur komt hier, en siet daar vijf Batalions; en gaande daar op wederom de wal af / en met Capiteyn Vegelijn na buyten / seyde ik: Mannen komt doch wederom binnen, gy kund de vyand niet ontkomen, hy is dicht onder de Schanse, wy sullen sien te accordeeren; en tot by de Hoven (die buyten de Schans zijn) haar volgende / om haar in te halen / en eenige ook aan 't staan krijgende / quam de resteerende trop / die by de poort was gebleven / met gewelt naar ons toe / niet-tegenstaande Capiteyn Vegelijn met sijn bloote Degen tusschen haar was / meenende die op te houden / maar te vergeefs / roepende: Mijn Heer, siet ik doe mijn best, en kanse niet stutten; was ik genootsaakt te seggen: Ik sie wel dat gy met schelmen te doen hebt. Gaande soo wederom na de Schans, daar ik de Majoor en de Commijs vond / seggende de selve: Wat sullen wy nu hier maken? wy sullen op groot rantsoen gestelt worden, en wy konnen doch hier geen dienst meer doen.

Ondertusschen naderde den vyand dicht onder de Schans, sulks dat wy ter nauwer

1672. Juny

nood

1672. nood konden ontkomen / hebbende de Mulder my verbergt / meende des anderen daags door te komen: maar de partyen liepen soo sterk / dat ik my eenige dagen by de boeren in 't Veen most onthouden / sonder wech te konnen geraken. Eyndelijk / my meenende te salveeren door Stappers en Roveen, ontmoeten ik acht ruyters / die my naakt uyt-trokken / en alles af-namen wat ik had: en soo door Hasselt komende / ben daar binnen gebracht / en gedankelijk aangehouden tot nu toe. En dit is de reden geweest / waarom ik dit alles niet eer heb konnen aan den dag brengen / en mijn goede naam en faam / die in mijn absentie / door eenige quaatwilligen / tot mijn grooten onschult / is gesocht te lacheteeren, niet met de waarheyt heb konnen verdedigen.

Juny.

Alle die genen / die in de Schans zijn geweest / sullen moeten getuygen / hoe grooten yver ik omtrent de plaatse heb aangewend / meenende die ten uytersten te defendeeren / soo ik sulke schelmen niet binnen had gehad / die soo schandelijk en onwederhoudelijk hebben gemuytineert / en die soo vol vrees en schrik waren / dat sy / sonder vyand te sien / wech liepen.

Groote van het Guarnisoen voor de muytenatie.

Het Guarnisoen eenige dagen te vooren in de wapenen hebbende doen komen / hadde des avonds te vooren belast / dat men alle de bequaamste mannen musquetten soude geven; en zijn als doen bevonden / in ryen en gelederen:

Mijn Compagnie	54 musquett. en 19 piek.
Bourmania	42 musquett. en 20 piek.
Vegelijn	50 musquett. en 16 piek.
Komt te samen	146 musquett. en 55 piek.

In alles 201 mann.

Verklare dit alles alsoo waarachtig gepasseert te zijn / en ten oorkonde van dien dit met mijn hand-tekening bevestigt. Actum den 26. July, 1672.

R. van ARKEL.

Dese verklaring heeft de selve Commandeur van Arkel naderhant tot Muyden, door 12 soo bevel-hebbers als soldaten / krachtelijk bevestigt.

1672. Juny.

De Munsterschen lieten geen gelegentheyt voor-by gaan / om dese verlaten schans te konnen besetten / als zijnde den selven Vorst aldaar tot verseekeringe van sijne grensen ten hoogsten aangelegen. Op dese wijse is dan dese geheele Provintie van Over-Yssel sonder eenig gewelt van den vyant (alleenig Deventer voor soo veel uytgesondert) te sien / ik swijge te gevoelen / van dat kostelijk verbond der Vereenigde Landen afgetrokken / en in onse geslagener vyanden handen geraakt. Hier van hebben de overwinnaars naderhand dese verdeelinge gemaakt.

De Ommerschans word van de Munstersche beset.

De Vorst van Keulen behield Deventer in besettinge.

Verdeeling van de Provintie door de vyanden.

Swol bleef onder hen gedeelt / en somwijlen met Fransche, dan weder met Keulsche of Munstersche besettinge beset.

De stad Kampen, hoewel onder Over-Yssel behoorende / maar evenwel op de Geldersche zyde van den Yssel gelegen / bleef geheel aan de Franschen, en met hun landaart beset. De rest vorder van dit landschap bleef aan den Bisschop van Munster.

Op een andere wijse is het noch met de overwonnen plaatsen van Gelderland toegegaan / die noch alle vyant gesien en gevoelt hebben. Wy sullen van de andere plaatsen niet meerder spreken als wy daar alreeds van gesproken hebben; Elburg en Harderwijk alleenig sullen ons noch dit verhaal waardig zijn / bewarende het volgende tot op sijn tijd.

Het overgaan van Elburg en Harderwijk.

Elburg legt in de Provintie van Gelderland, op de Veluwe, naauwelijks een pistool-schoot van de Zuyder-zee af. De plaats is kleyn en onsterk / maar heeft van de natuur / datse met een hoogen vloet de omgelegene landen kan blank setten.

Op den 20. van Juny quamen eenige Munstersche troepen voor dese stad / onder het bevel van den Oversten Hautain, een uyt het Sticht van Uytrecht afkomstig / en een gebannen uyt Vriesland, doch nu in dienst van den Munsterschen Bisschop.

Elburg gaat over.

Die van Elburg ontstelden sich aanstonts op dit naarderen / en of wel dese hun vyanden waren / hebben sy die evenwel binnen genomen / hoewel op tamelijke voorwaarden.

Gelegentheyt van Harderwijk.

Harderwijk, grooter en sterker als Elburg, en maar twee uuren gaans van daar gelegen /

1672. Juny.

gelegen/ op den selven bodem van Gelderland, maar op een hoogen en drooghen gront/ en dat soo dicht aan de zee/ dat/ met een hoogen vloet/ het water tegen de stads muuren aan-speelt. Aan de land-zijde heeftse oude en hooge muuren/ en daar buyten goede sterke aarde wallen. Aan de oost en wester-zijde/ by de zee/ leggen twee steene/ doch meest vervallene Blokhuysen; twee bruggen strekken sich van de stad t'zeewaart in/ tusschen de welke nu eenige jaren herwaarts/ een haven is gemaakt/ doch seer modderachtig en ondiep/ soo dat'er ter naauwer-noot een boot met gemeen water voor-aan vlooten kan; hoewel anders de strand die geheele kust langs vlak en sandig is.

Eenige der Overigheyt van de stad hadden al het concept van een brief ontworpen/ om met de selve sauvegarde, of goede voorwaarden van den Koning van Vrankrijk te versoeken. Wanneer dit den burgeren ter ooren quam/ veroorsaakte sulks een groot morren onder de selve/ alsoo die de stad wilden beschermen/ het welke hen met een besetting van 300 mannen niet doenlijk scheen. De brief dan gaat af: maar wanneer die van Harderwijk het over-gaan van Elburg vernamen/ ontsakte hen de moed/ soo dat sich veele ter vlucht over zee naar Noord-Holland begaven.

Hautain had al voor-af een brief uyt Elburg binnen Harderwijk gesonden/ by de welke hy de Overigheyt soodanige voorwaarden/ als sy selfs begeerden voor te stellen/ aan-bood: zijnde hier over in de stad beraatslaagt/ wierden eenige Heeren met volle macht en Instructie daar heenen gesonden/ die ook voort met de beraamde voorwaarden wederom te rugge quamen. Hier op is op den 22. Juny, zijnde de Kerkmisse van St. Rodolph, des stads genoemden patroon/ Hautain met een troep van 75 mannen naar Harderwijk gekomen/ gaande met 9 mannen daar binnen/ en de rest buyten latende/ denkende dese 9 of 12 mannen (als sommige willen) aldaar tot sauvegarden binnen te laten/ volgens het verdrag: maar dewijl het selve door Keur-Keulen, of den Vorst van Munster, gelijk hy belooft hadde/ niet was ondertekent/ veroorsaakte het selfde al eenig ongenoegen. Evenwel/ na dat hy in de herberge de Swaan wel 6 of 8 uuren lang braaf onthaalt was/ is hy tegen den avont weder ter poorten uytgereden/ vergeselschapt met drie Burgermeesters/ Speulden, Klooster, en Wijnbergen, beneffens eenige burgers/ brengende hem dese tot geheel buyten de Hameye, dat een misslag was. Wanneer sy nu buyten waren/ ontstonden weder eenige heevige woorden/ soo dat een van de Munstersche (sommige seggen Hautain selve) een pistool op den Burgermeester Speulden loste/ die sich daar over in des stads gracht liet vallen/ en over quam swemmen. Een van de andere Burgermeesters/ seggende/ dat sulk doen onfatsoenlijk was/ grepense by den draagbant/ en rukte hem die van het lijf/ en hielden hem soo vast en gebonden/ zijnde de Burgermeester Klooster; de darde ontliep het onder het woelen.

De burgers dit gewelt siende/ en niet wetende wat het te beduyden hadde/ haalde terstont de brugge op/ slooten de poort/ en begosten met canon/ (door een van de Burgermeesters selver aangesteken) ook met musquetten/ op de Munstersche te schieten; waar op die van buyten weder antwoorden: waar door eenige schooten gewisselt wierden/ en de Munstersche wat af-weken/ en eenige hey en hout-bergen in den brant staken; die van binnen beducht/ en vreesende voor arger/ sonden terstont een tamboer uyt/ en het werk wat gestilt wierd; komende de Burgermeesters behouden weder in de stad. De Munstersche staken noch een molenaars huysken in den brand/ en wilden het den molen ook doen: maar wilde niet wel aangaan.

Harderwijk aan Munsterschen over-gegeven.

Omtrent een half uur daar na quamen 2 trompetters voor de poort/ versoekende binnen gelaten te werden. Men konde de burgeren seer qualijk weder-houden van op de selve te schieten: maar dit verhindert/ en de trompetters binnen gekomen zijnde/ boden dese uyt den naam van haar Oversten aan/ het verdrag weder vast te stellen/ willende twee gijselaars binnen de stad senden/ en aldaar houden tot dat alles sou besloten/ geratificeert en geteykent zijn; dat maar weynig dagen soude aanloopen: dit is op dese wijse aangenomen/ en alsoo zijn twee van de Munstersche bevel-hebberen binnen gekomen: waar op ook korts daar aan het

1672. tractaat behoorlijk geteekent en gesegelt / met de sauvegarden gevolgt is.

Juny. Maar niet lange hebben de Munstersche alhier huys gehouden; dewijl 10 of 12 dagen daar na de Hartog van Luxemburg, in den naam van den Koning van Vrankrijk, met een gevolg van minder als 20 mannen/ ook sonder eenigen tegenstant / daar binnen gekomen is. Dese ontbood eenige Burgermeesters / en verklaart tegen hen dat Harderwijk voor den Koning is / latende de 10 Munstersche noch op de hooft-wacht: maar op den 24. July zijn 150 Franschen te voet daar binnen gekomen / dese deden de Munsterschen, die op den Brueren in het stadhuys de hooft-wacht hadden/ terwijl de burgeren aan de poort waakten/ voor de Corps de Guarde komen / en aldaar hun geweer neder-leggen / diese vorder van alles berooft/ de poorten uyt-geleyd hebben. Het winterde daar soo hard / dat d'eene wolf den ander at.

Utrechtsche sake. Wy hebben de saken van Uytrecht hier voor in een wanhoopigen stant gelaten: hoe sy nu onder het gewelt van de Franschen, van den Staat (gelijk sy voor-geven) verlaten / geraakt zijn / konnen wy met al de voorgaande en op-volgende dingen uyt de Deductie, die de Ed. Mogende Heeren Staten van Uytrecht daar van uyt-gegeven hebben / trekken; in de welke sy niet laten hunne devoiren, omtrent de stad aangewent / voor te stellen / wat yver sy altoos tot het op-brengen der subsidie-penningen hebben aangewend; wat aan-maningen sy van tijt tot tijt tot het recreuteeren der troepen/ als mede tot het versterken van de stroomen den Rhijn en Yssel hebben gedaan; en wat dadelijkheden daar toe aangewend; wat van hunne Waardgelders sy in de Geldersche bestingen hebben gesonden; met wat merkelijke quantiteyt van voskruyt en lonten sy de selve hebben voorsien; hoe sy door verscheyde brieven en Gecommitteerden hebben aan-gehouden / dat hare Hoog-Mogende en de Raden van Staten, in die bekommerlijke stant der saken / tot Uytrecht of Aarnhem hun verblijf wilden komen nemen / om op alles spoedige ordere te konnen stellen.

Maar het verhaal van het over-gaan der stad en Provintie vint men aldaar aldus:

Extract uyt de deductie van de Staten van den Lande van Uytrecht; behelsende een waarachtig verhaal, van 't geen gepasseert is, omtrent den in-tocht van de Fransche macht in de Provintie, en Stad van Uytrecht. 1672. Juny.

Wanneer op den 2. Juny, 1672. oude stijl / des Sondags de Fransche Armée den Rhijn by het Tolhuys gepasseert zijnde / de boven-plaatsen aan den Rhijn en Yssel daar door benauwt / en het leger van den Staat genootsaakt wierde af te sakken / en sich herwaarts te begeven / hebben haar Ed. Mog. de Staten van Uytrecht ten dienste van de Armée op den $\frac{4}{14}$ Juny, 1672. wesende Dingsdag / op 't versoek van de Heer Veld-Marschak Wurtz, aanstonds / en in aller yl / door den Commys Martini naar 't leger / uyt der Staten Magazijn doen brengen / 1000 spaden / 500 schoppen / mitsgaders 200 houweelen. Gelijk mede op de eerste kennisse / die haar Ed. Mog. van het gebrek van vivres was toe-gekomen / tot subsistentie van de militie / soo veel broods hebben doen bakken / en soo veel kaas verschaffen / als de bakkers en kaas-koopers der stad Uytrecht ten spoedigsten konden op-leveren. Maar het leger haastiger af-komende / als wel gedacht wierde / en op Woensdag den $\frac{5}{15}$ Juny, 1672. niet boven de stad Uytrecht, gelijk haar Ed. Mog. gaarne hadden gesien / maar beneden de selve sich posteerende: de burgerye door het voorbarig vluchten van eenige voorname persoonen en hare goederen ontroerd zijnde / apprehendeerende het onverwacht over-gaan van soo considerable forten en steden / het af-komen van des Konings victorieuse Armée, alomme gespargeert wordende / dat'er verraad in 't land was / de zwakheyt van de stad haar selfs bekent zijnde / en de verscheydenheyt van Religie / ook diversiteyt van gedachten causeerende / hadden die bekommeringe op-gevat / dat een qualijk-voorsiene Armée, in een stad / die by sich selfs niet te defendeeren was / een ongemakkelijke en seer schadelijke in-legeringe soude komen te doen.

Haar Ed. Mog. ten selven dage des naarmiddags

1672. Juny.

middags verstaande / dat sijn Hoogheyt ontrent een half uur buyten de stad / in 't leger by de Rodebrugge sijn logement hadde genomen / hebben aanstonds uyt het midden van hare vergaderinge ses Heeren gecommitteert / om noch dien selven avond sijn Hoogheyt te gaan begroeten / en te representeeren de ongelegentheyt / waar in haar Ed. Mog. en de Magistraat der stad Uytrecht, vermits de ontroerde en ontstelde gemoederen van de burgers en inwoonderen der selver stad / sich bevonden.

Mitsgaders om met de Heeren Gevolmachtigden te Velde, en sijn Hoogheyt te overleggen / wat in die conjuncture van tijden en saken / tot gerust-stellinge van de Gemeente, en tot securiteyt van de Provintie, te doen stonde.

Gemelte Heeren Gecommitteerdens hebben gerapporteert / dat sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, de troepen van den Staat hadde gecampeert beneden de stad Uytrecht, langs de Vecht, aan den Daalschen Dijk, en dat op den volgenden morgen-stond by Sijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerdens te velde / soude worden gedelibereert wat diens-aangaande / en voorders met de armé stonde te ondernemen.

Ten selven dage is al wederom tot voorsorge en subsistentie van 's lands militie / nu aan / en beneden de stad leggende / geresolveert / soo veel broots en kaas aan haar toe te senden als eenigsins te bekomen was: en dat tot dien eynde alle het brood / 't welk ten huyse van de bakkers wierde bevonden / en 't gene over dag en nacht konde werden gebakken; als mede alle het bier dat in de kelders van de brouwers gevaat lag; mitsgaders een groote quantiteyt van kaas tot alle kramers op te soeken / derwaarts soude werden afgesonden / alles tot merkelijke duysenden monteerende.

Des anderen daags / wesende Donderdags den $\frac{6}{16}$ Juny, is goet-gevonden / door gemelte Gecommitteerdens Sijn Hoogheyt voor te dragen / dat haar Ed. Mogende vertrouwden het sekerste / en ook het eenigste middel te wesen / omme de ontroerde gemoederen der gemeente tot rust en stilte te brengen / indien Sijn Hoogheyt hem in persoon binnen de stad beliefde te vertoonen.

Waar aan by Sijn Hoogheyt soodanig is gedefereert / dat hy geresolveert heeft noch dien selven dag sich binnen de stad te begeven.

Alwaar hy vergeselschapt van de Heeren Gecommitteerdens te velde / nevens de voornaamste hooge officieren / en verdere suite, met soo groote acclamatie en toe-juychende genegentheyt van de burgerye ontfangen / en sijne komste en presentie van die operatie en succes is geweest / dat men bemerkte / dat de gemoederen van de gemeente tot ruste en stilte sich schikten: en is daar op aanstonts nader by haar Ed. Mogende op defensie en bescherminge van de stad serieuselijk en yverig gedelibereert geworden.

Sijn Hoogheyt omtrent 5 uuren des naarmiddags ter Vergaderinge van haar Ed. Mogende gekomen zijnde / heeft geremonstreert / dat met een ongeresolveerde en onbestandige burgerye, een stad tegen een machtige vyand niet wel konde werden gedefendeert.

En daar op positive antwoord omtrent de willigheyt en bestendigheyt van de burgerye afgevordert zijnde / is by de samentlijke Leden van Staten, naar dat Colonel en burger hopluyden in een van haar Ed. Mogende vertrek-kamer door Sijn Hoogheyt daar over gehoort / en de Heeren van de Vroedschap in-middels ook vergadert waren geweest / alle eenparigtlijk geresolveert soo veel militie / als by Sijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden te velde noodig soude werden geoordeelt / in de stad te ontfangen / het uytterste daar mede te wagen / en onder Godes genadigen zegen / goed en bloed tot het laatste toe / ter defensie van de stad op te setten.

Hoedanig dit alles is verhandelt / leest men in 't volgende

Extract uyt de Resolutien van de Ed. Mogende Heeren Staten des Lands van Uytrecht.

Jovis, oude-stijl, 6. Juny, 1672.

Post prandium hora quinta.
Namiddags ten 5 uuren.

SYn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje, als mede de Heeren Gedeputeerden, en Gevolmachtigden van Staten Generaal

1672. raal te velde, hebbende ingewilligt het versoek by haar Ed. Mogende op heden gedaan, en in gevolge van dien ter Vergaderinge van haar Ed. Mogende gecompareert zijnde, is Sijn Hoogheyt te midwegen van de taaffel der Heeren ge-eligeerde, in een rood-fluweelen armstoel geplaatst zijnde, naar voorgaande begroetinge en toewenschinge van heyl en zegen, versocht, om met sijn presentie en daar toe applicable redenen, de burgerye der stad Uytrecht te persuadeeren, tot het recipieeren en innemen van eenige regimenten militie, ter defensie van de selve stad: ten welken opsichte, aan haar Ed. Mogende vergader-kamer ontboden zijnde den Colonel, Hopluyden, en minder Officieren der Schutterye van gemelte stad, zijn de selve eerst door Sijn Hoogheyt, en naderhand door de Heeren Burgermeesteren en Oud-Burgermeesteren der meergenoemde stad, tot de voorsz. receptie aan-gemoedigt, en met de meest krachtige motiven, soo veel mogelijk, geinduceert; en hebben gedachte Heeren Burgermeesteren, daar op in aller yl de Vroedschap der selver stad geconvoceert: en naar een weynig vertoevens ter vergaderinge gereverteert zijnde, gerapporteert, dat de Heeren hare principalen eenpariglijk hadden bewilligt en geresolveert, soo veel militie, als by Sijn Hoogheyt en Gedeputeerde te velde noodig soude werden geoordeelt, in de stad te ontfangen; waar op by de samentlijke leden, als mede Sijn Hoogheyt en Gedeputeerde van Staten Generaal te velde, met onderling concert is goed-gevonden, geresolveert en aangenomen, de stad Uytrecht onder Godes genadigen zegen ten uyttersten tegens den vyant te defendeeren; waar toe de Heere Beverning, mede Gedeputeerde te velde, wegens de Provintie van Holland exhibeerde een missive, waar by haar Ed. Groot-Mogende beloofden met alle bedenkelijke secoursen en noodwendigheyt de stad Uytrecht te sullen assisteeren; werdende vervolgens Sijn Hoogheyt versocht des volgenden daags 's morgens de militie in de stad te doen trekken, als wanneer de Heeren Burgermeesteren de poorte voor haar soude doen openen, 't welk by Sijn Hoogheyt zijnde geaccepteert, heeft de selven, als mede de Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtigde van Staten Generaal te velde, al-voorens voor de moeyte, by haar ondernomen, bedankt zijnde, ter Vergadering afscheyd genomen, om des anderen-daags, ten fine als vooren, weder in de selve te verschijnen.

Juny.

Sijn Hoogheyt, naar dat de gemelte resolutie tot defensie van de stad / met soo animeuse en eenparige over-een-komminge van de drie Leden van Staten was genomen / is des anderen-daags / wesende Vrydag den $\frac{7}{17}$ Juny, des morgens wederom ter Vergaderinge van haar Ed. Mog. met de Heere Ripperda Tho Beurse, Gedeputeerde te velde / verscheenen.

En heeft naar gedane aanspraak aan de gesamentlijke Leden gelieven te vragen / of de selve / en particulierlijk de Heeren van de stad / noch waren van die opinie en genegentheyt als des avonts te vooren was geresolveert / en daar op rondelijk verklaart zijnde / dat men niet alleen by de voor-verhaalde resolutie persisteerde / maar krachtelijk in het selve voornemen was versterkt / door de couragie en goede wille ten dien eynde in de burgers en inwoonders der stad bespeurt wordende / heeft Sijn Hoogheyt vervolgens geproponeert / dat men aanstonds behoorde te resolveeren de bemuurde Weerd en vier voor-steden der stad Uytrecht af te branden; en dat daar toe by de Regeeringe noch dien dag de noodige ordres souden moeten worden gestelt.

En daar op gemoveert zijnde / dat het selve soude wesen van een difficile en dangereuse executie, en veele swarigheden was impliceerende, heeft Sijn Hoogheyt gelieven te seggen / dat sich naar het leger soude begeven, om aldaar met de Heeren Gevolmachtigden te velde, en de Generaals van de militie, 't gene diens-aangaande was voor-gekomen, nader te over-leggen, en dan noch dien voor-middag, of even naar de maaltijd, ter Vergaderinge van haar Ed. Mogende te sullen reverteeren.

Gelijk ook de Heeren Gecommitteerdens van de stad mede aangenomen hebben / alle het gene voorsz. de Heeren hare Principalen te communiceeren / en diens-aangaande nader gelast ter Vergaderinge van haar Ed. Mogende weder te sullen komen.

Maar geduurende de selve deliberatien / en al-eer Sijn Hoogheyt te rugge was gekomen /

1672. men/ zijn de Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens/ die Woensdag den $\frac{5}{15}$ te vooren van Uytrecht naar den Hage vertrokken waren/ wederom alhier aangekomen/ by haar hebbende de resolutie / die op haar rapport by haar Hoog-Mogende, tot het brengen van 's Lands militie in de Provintie van Holland, was genomen/ luydende als volgt

Juny.

Extract uyt de Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den $\frac{6}{16}$ Juny, 1672.

IS gehoort het rapport van de Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, haar Hoog-Mog. Gedeputeerden jongst geweest hebbende tot Uytrecht, waar op gedelibereert zijnde, is goed-gevonden en verstaan, dat de Heeren hare Hoog-Mogende Gedeputeerden en Gevolmachtigden te velde, en den Heere Prince van Orangien, als Capiteyn Generaal over de Legers van den Staat, voor dese jegenwoordige expeditie, sal werden aangeschreven, dat de selve het Leger van den Staat sullen brengen in de Provintie van Holland, en aldaar by-een houden, en naar geene Guarnisoenen versenden, ten ware de absolute necessiteyt anders quame te vereysschen, en dat de gemelte Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, ten spoedigsten naar het voorsz. Leger staan te reverteeren.

Haar Ed Mogende des Vrydaags voorsz. en alsoo ten selven dage / op den na-middag kennisse van de gemelte resolutie bekomende/ hebben hare Gecommitteerdens aan Sijn Hoogheyt, en gemelte drie haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens aanstonts afgesonden / om te versoeken/ dat vermits de burgerye nu volkomentlijk tot tegenweer was gemoedigt/ de voorverhaalde resolutie buyten executie mochte werden gehouden.

En alsoo Sijn Hoogheyt ondertusschen aan den Secretaris van haar Ed. Mogende hadde verklaart geresolveert te zijn / de stad en Provintie van Uytrecht met sijn aanwesende leger te willen by-blijven/ in-gevalle de voor-verhaalde hare Hoog-Mogende Gecommitteerdens tot het geven van soodanige elucidatie, interpretatie, of surcheantie, in reguard van de voorsz. haar Hoog-Mog. resolutie/ konden werden gedisponeert/ maar anders gehouden te zijn de selve te achtervolgen.

1672. Juny.

Hadden haar Ed. Mog. Gedeputeerden goed-gevonden aan de gemelte Gecommitteerdens van haar Hoog-Mogende, uyt vreese de selve mochten vertrekken/ eerst hare commissie af te leggen.

De selve haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens vervolgens dan instantelijk wesende versocht/ en haar voor-gestelt zijnde dat de resolutie op haar rapport was genomen/ als uyt den teneur van dien was blijkende/ en sonder twijffel op een presuppoost en informatie/ dat de burgerye alhier onrustig en tumultueerende was bevonden, en weygerig eenige militie in te nemen.

Dat het selve nu was verandert/ en niet alleen de burgerye in ruste gebracht: maar door Sijn Hoogheyts presentie ge-encourageert en t'eenemaal gemoedigt/ en dat men geresolveert was het uytterste/ goed en bloed/ tot dienst van den Staat/ en defensie van de stad en Provintie te wagen.

En dat men daarom soodanige bondgenooten/ die sich altijt getrouwelijk tot dienst van 't gemeene best hadden ge-evertueert/ soo plotselijk niet behoorde te verlaten.

Echter haar Ed. Mog. Gecommitteerdens geen ander antwoord hebben konnen bekomen/ als dat het aftrekken van 's Lands militie haar Hoog-Mogende positive last was, dat sy haar in geenen deelen konden in-laten, om yetwes daar omtrent te veranderen, ofte eenig temperament toe te staan, seggende/ dat sy niet te min de sware constitutie van de Provintie wel considereerden en beklaagden.

En is de selve als-doen te gemoet gevoert/ dat haar Ed. Mog. wel konden bespeuren de intentie te wesen om 's Lands militie op den bodem van Holland te brengen, en door innundatie en invloeyinge van wateren sich te versterken: Blijvende door dat middel Holland geconserveert/ en de Provintie van Uytrecht t'eenemaal af-gesneden.

Waar naar haar Ed. Mogende Gecommitteerdens naar verwisselinge van verscheyde redenen op het voor-verhaalde subject

1672. Juny. ject met Sijn Hoogheyt gehouden / van de selve / mitsgaders van de aanwesende Heeren Gedeputeerden te velde / afscheyd nemende / naar toe-wenschinge van alle heyl en zegen over 's Lands wapenen; hebben verklaart / dat haar Ed. Mogende souden genoodsaakt wesen soodanige middelen by de hand te nemen, als sy onder Godes genadigen zegen souden oordeelen de naaste en sekerste te wesen, om soo veel mogelijk de totale ruine van de Provintie, en stad van Uytrecht te konnen voor-komen.

En dat sy verhoopten / dat geene van de andere Provintien soodanig van de Bond-genooten souden worden verlaten, als aan haar Provintie door de boven-gemelte haar Hoog-Mogende resolutie tegenwoordig wierde gepleegt.

In-gevolge van de voorsz. resolutie van den $\frac{6}{16}$ Juny, is den $\frac{8}{18}$ / wesende Saturdags / des nachts / voor / of omtrent Sonnen opgang de gantsche Armée voorts van de stad van Uytrecht af-getrokken / naar dat de Artillerye en Ammonitie, de welke by 't leger voor handen was / al op den $\frac{7}{17}$ Juny uyt de Provintie en van de stad van Uytrecht waren wech-gezonden.

Daar en boven noch mede nemende een merkelijke quantiteyt bus-kruyt / welke haar Ed. Mogende op de kruyt-molen buyten de stad Uytrecht gekocht en betaalt hadden; blijvende de selve alsoo t'eenemaal geabandonneert.

Haar Ed. Mogende hebben op haar instantelijk versoek / vermits de voorseyde haar Hoog Mogende resolutie / soo veel niet konnen obtineeren / dat de vier Regimenten t'harer repartitie staande / en op haar territoir aan en beneden de stad van Uytrecht leggende / binnen de selve gezonden / en haar tot defensie gelaten mochten worden.

Naar dat nu het geheele leger van de stad van Uytrecht was af-getrokken / en de Provintie quam te verlaten / haar Ed. Mogende als doen vergadert wesende / zijn daar op by den anderen gekomen / en de Vroedschap der stad aldaar *en Corps* mede versocht en verscheenen zijnde / is gedelibereert / wat in die tegenwoordige bekommerlijke en perplexe constitutie van tijd en saken / tot dienst van 't gemeene beste der Provintie en Stad van Uytrecht te doen stonde.

1672. Juny. En is als doen haar Ed. Mogende geduurende hare deliberatien alomme voor-gekomen / dat de principaalste Collegien der Stad en Provintie betuygden / gelijk ook de burgerye met een gemeen over-een-komste en yver betoonde van gevoelen te zijn / dat men in soodanige constitutie als de Provintie sich als doen bevonde / behoorde en schuldig was / soo veel doenlijk / door bezendinge aan den Koning van Vrankrijk te voorkomen de totale ruine van de Provintie en Stad van Uytrecht, als wesende van de bond-genooten en der selver militie verlaten / ontbloot van amonitie van oorlog / en de burgerye en ingesetenen tot defensie van de boven-quartieren verzonden / behalven die gene / die sich in grooten getalle uyt de stad ook noch hadden geretireert / de overige sonder de militie / en sonder eenig ervaren krijgs-officier tot tegenweer zijnde onbestant / en sonder eenig secours of hoope van dien volkomentlijk van de anderen af-gesneden / en over-sulks ten prooye van de vyanden gestelt.

Soo hebben haar Ed. Mogende de geallegeerde redenen en motiven / daar toe dienende / overwogen / en geoordeelt het dienstigste te wesen / op het gevoeglijkste te voor-komen de gevreesde onheylen van massacre / plunderinge en diergelijke / en te versorgen 't gene ten meesten dienste van de Provintie, en Stad van Uytrecht in soodanige extremiteyt door haar soude konnen geschieden.

En alsoo alle de inkomende tijdingen mede brachten / dat des Konings Armée het dorp van Amerongen allereyds souden wesen gepasseert / en dat de Heeren Gecommitteerdens te Velde haar Ed. Mogende versekert hadden; en ook een constant en gemeen gevoelen was in 't geheele leger / dat den vyand alle uuren voor de poorten van de stad konde wesen / en dat men geene eene nacht daar tegen versekert was / hebben haar Ed. Mogende eenpariglijk goed gevonden twee trompetters naar Amerongen aan den Koning ofte den Generaal, die des Konings legers soude commandeeren / af te zenden; den eenen langs de kley over Wijk, en de andere over Zeyst langs het zand, op dat den eenen de selve missende / den anderen mochte aan-doen.

Een van die trompetters tot Amerongen, of

1672. of daar omtrent / des Konings troepen niet vindende / is te rugge gekomen.

Juny. Den anderen / sonder nader last te halen / voort-gereden zijnde / en onderwegen des Konings voor-troepen ontmoetende / is van de gene / die de selve commandeerde / voort-gezonden.

En heeft in dier voegen buyten haar Ed. Mogende intentie sijn Majesteyt tot voor Doesburg gaan vinden / en op den $\frac{8}{19}$ Juny een paspoort en Escorte bekomen / om Gecommitteerdens van de Provintie te konnen af halen.

Welk paspoort niet verder dienende / heeft het haar Ed. Mogende goed gedacht te committeeren eenige Heeren / om Sauvegarde voor de Provintie en Stad van Uytrecht te bekomen / met die hoope / dat inmiddels de Surcheantie ofte afwendinge van sijn Majesteyts wapenen / op des Generaliteyts commissie en resolutie van den $\frac{5}{15}$ Juny, 1672. van den Koning mochte werde geobtineert / wesende haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens ten dien eynde op den $\frac{11}{21}$ Juny van Uytrecht vertrokken / en alsulks ten selven dage als haar Ed. Mogende Gecommitteerdens derwaarts gingen.

Haar Ed. Mogende hadden ter selver tijd door eenige Gedeputeerdens gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens voor haar vertrek doen begroeten / en laten representeeren den bekommerlijken staat / waar in sy haar bevonden; en dat sy van alle hulpe ontbloot zijnde / genecessiteert waren / en geresolveert hadden om Sauvegarde van den Koning van Vrankrijk te doen versoeken / en dat eenige Gedeputeerdens ten dien eynde gereed en op haar vertrek stonden; dat de steden Aarnhem, Amersfoort en Naarden, al in handen van den vyand vervallen waren / en verscheyde andere in staat om die haast te volgen: recommandeerende voorders de interesse en voor sorge haarder Provintie, die soo grootelijks aan de surcheantie van des vyands wapenen was gelegen.

Gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens apprehendeerden als doen hoogelijk in reguard van hare aan-bevoolene commissie de onbegrijpelijke successen van de wapenen der vyanden / met hoope nochtans dat de sake omtrent de conservatie van 't resteerende / door goede voor-sorge buyten wanhoop soude werden gehouden / en hebben alle 't selve op den $\frac{11}{21}$ Juny, 1672. aan haar Hoog-Mogende gecommuniceert, uyt-wijsende de volgende Messive :

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren,

MYn Heeren. Gister avont omtrent ten 8 uuren is ons noch te Woerden zijnde, door een trompetter toe-gekomen een Missive van de Heeren Staten van Uytrecht, met een ingeslootene Copie van d'Acte die den Koning van Vrankrijk tot securiteyt van onse vordere reyse hadde doen depescheeren, soodanig als U Hoog-Mogende uyt de selve Copie hier nevens-gaande, sullen konnen sien; de notificatie heeft ons dese morgen herwaarts doen komen, alwaar wy den Capiteyn in de gedachte acte vermelt, met sijn by-hebbende Ruyters hebben gevonden, die jegenwoordig gereet staan om de reyse te vervorderen, naar dat wy al-vooren met de Heeren Gedeputeerden van de Staten van desen Lande, door de Vergaderinge tot ons gesonden, hebben gesproken, en uyt de selve verstaan, hoe dat sy van alle hulp verlaten zijnde: en zijnde de stad Aarnhem, en die van Amersfoort al in handen van den vyant, en verscheyde anderen in staat om die haast te volgen, onder welke sy die van Naarden al mede rekenden, geresolveert hadden eenige Gedeputeerden af te senden, om den Koning te versoeken de selve onder sauvegarde te nemen. Wy willen hoopen dat God Almachtig de Commissie, die U Hoog-Mogende ons hebben gelieven toe te vertrouwen, met een gewenscht succes sal zegenen, alhoewel de onbegrijpelijke successen van de wapenen onser vyanden, weynig apparentie daar toe geven, en dat ondertusschen der selver goede voorsorge omtrent de conservatie van het resteerende, die sake buyten wanhoope sal houden. Waar mede Hoog-Mog. Heeren &c. Uytrecht den 21. Juny, 1672. des morgens ten 11. uuren.

Was ondertekent

J. van GENT.
P. de GROOT.
W. de NASSAU.

Haar

1672. Haar Ed. Mog. hadden ook by Missive van dato den $\frac{11}{17}$ Juny, hier mede copielijk by-gevoegt / aan de Staten Generaal al bekent gemaakt / wat conduicte by haar / in deses tijds ongelegentheyt wierde gehouden / om hare plicht / omtrent de bondgenooten daar mede te voldoen / en luyde als volgt:

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren,

NA dat het Leger van den Staat den Yssel verlaten, en tot in onse Provintie afgesakt zijnde, sich bewesten de stad Uytrecht hadde gecampeert, hebben wy aanstonds onse Gedeputeerden derwaarts gesonden, om met de Heeren Gevolmachtigden te velde, en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien te beraadslagen, wat tot defensie van de Provintie, en voornamentlijk tot conservatie van de stad Uytrecht, by de hand soude konnen werden genomen. En hebben Sijn Hoogheyt doen versoeken dat de selve sich in de stad van Uytrecht wilde begeven, op dat de ontstelde en ontroerde gemoederen der Gemeente, door des selfs presentie en aanwesen, gerust gestelt, en tot het in-nemen van een sortable militie mochte worden gedisponeert: waar op des anderen-daags, zijnde den $\frac{6}{16}$ deser, Sijn Hoogheyt sich uyt het leger in de stad van Uytrecht getransporteert hebbende, des-selfs aankomste van soodanige opetitie en succes is geweest, dat de burgerye tot stilte gebracht is geworden, en vervolgens by ons met eenparige toe-stemminge van de drie Leden, in 't by-wesen van de Heeren Gevolmachtigden te velde, en Sijn Hoogheyt, geresolveert is een genoegsaam Guarnisoen van regimenten soo te voet als te paarde, binnen de stad van Uytrecht in te nemen, en goed en bloed ten uyttersten ter defensie op te setten: zijnde by Sijn Hoogheyt voorgeslagen, dat tot vordere bescherminge van de stad, d'eene helfte der cavallerye aan de Vecht, en d'andere aan den Vaartschen Rijn gecampeert, en 't vordere gros van 't leger omtrent de stad geleyd en geretrencheert soude worden; waar op wy in verwachting zijnde, dat tot executie van 't gene voorsz. de beloofde regimenten binnen de stad den volgenden dag, zijnde den $\frac{7}{17}$ deses, souden worden gesonden, is Sijn Hoogheyt des morgens omtrent ten 10 uuren, geaccompagneert met de Heere Ripperda Tho Beurse, wederom personelijk in onse Vergaderinge verscheenen, en heeft aan ons bekent gemaakt, dat al-voorens, de militie in de stad te konnen laten komen, by ons soude moeten worden geresolveert, aanstonds, en sonder tijd-verlies, de bemuurde Weerd, en de vier andere voorsteden te doen af-branden, 't welk by ons geconsidereert zijnde, te wesen van een seer dangereuse executie: en de Gecommitteerdens van de stad Uytrecht, seggende het selve de Heeren hare Principalen te moeten communiceeren, is sijn Hoogheyt uyt de Vergaderinge gescheyden, aangenomen hebbende 't gene voorsz. met de Heeren Gevolmachtigden te velde, en de Generaals van de militie, noch in nader deliberatie te willen brengen, met verklaringe dat hy noch dien voormiddag ofte kort na de maaltijd t'onser Vergaderinge soude reverteeren: Den uytslag van welke beraadslaginge met verlangen te gemoet siende, en in-middels ons aangedient zijnde, dat met het water jegenwoordig in de riviere de Lek, noch een groot gedeelte onser Provintie soude konnen worden geinnundeert, en het selve door onsen Secretaris aan wel-gemelte Heeren Gevolmachtigden te velde, en Sijn Hoogheyt hebbende doen bekent maken, om in de voorsz. hare beraadslaginge mede te worden gebracht. Hebben wy met groote alteratie vernomen, dat by U Hoog-Mogende was geresolveert, en Sijn Hoogheyt gelast, het leger uyt dese Provintie na Holland te trekken; welke resolutie ook aanstonds ter executie is geleyd. U Hoog-Mogende konnen seer lichtelijk beseffen, hoe groote consternatie soodanige resolutie onder ons gecauseert heeft, daar de selve ons nooyt gecommuniceert, ofte daar van eenige notificatie gegeven was; te meer, dewijle by de executie van de voorsz. resolutie ons selfs geweygert is de regimenten op de repartitie van onse Provintie staande, en om onse stad leggende, tot onser defensie alhier te laten verblijven, onaangesien uyt de inkomende kondschappen men ons betuygde, dat den vyand in weynig uuren voor de stad Uytrecht soude konnen wesen; waar door wy gebracht zijn in d'uytterste ongelegentheyt, als zijnde van het leger van den Juny.

1672. Juny. den Staat verlaten, van ons eygen manschap en burgerye, soo door voorige wervinge als uytsenden van vrywillige, grootelijks ontbloot, het platte land onser Provintie door ge-escarteerde troepen van 't leger van den Staat al-omme gepilleert, en alsoo t'eenemaal van de bondgenooten geabandonneert. Wy vinden derhalven ons genecessiteert, om te voor-komen de totale ruine van onse goede ingesetenen, ons van soodanige middelen te bedienen, als wy na de tegenwoordige constitutie van tijd en saken de bequaamste konnen uytvinden, en dien-volgende een paspoort of saufconduit versocht en geobtineert hebbende, senden wy desen morgen onse Gecommitteerden aan sijn Alderchristelijkste Majesteyt, om sauvegarde te bekomen, waar toe wy te meer geparst zijn geworden, om dat ons op gisteren na-middag in 't seker bericht is, dat den Marquis van Rochefort Sondag namiddag laatst-leden ten 2 uuren, de stad Amersfoort met een considerabel gros geoccupeert, en de steden Rheenen en Wijk al-voorens particuliere sauvegardes hadde verkregen. Hoog-Mogende Heeren, wy hadden nooyt gemeent dat den yver, die wy tot conservatie van de gemeene sake, soo in 't consenteeren van ordinaris en extraordinaris middelen, en het prompt furneeren van de selve, als mede de vrywillige leeninge van soo veelderhande behoeften van bus-pulver en anders, tot besorginge van de steden aan den Yssel, Rhijn en Waal, en ook het leger, by ons soo liberalijk gedaan, waar in wy vele onser bondgenooten, volgens de meenigvuldige getuygenisse van U Hoog-Mogende selfs hebben gesurpasseert, in deser voegen aan ons en onse Provintie soude hebben worden gerecompenseert: Maar biddende dat den Almogenden God alles na sijn goedertierene genade noch ten besten gelieve te schikken, sullen wy U Hoog-Mogende persoonen en regeeringe in de protexie Godes bevelen. Hier mede, &c. Gedaan t'Uytrecht den 11. Juny, 1672.

Was geparapheert

P. RUYSCH. vt.

Onderstond

Ter Ordonnantie van de Heeren Staten des Lands van Uytrecht,

En was getekent

C. v. POLL.

Als haar Ed. Mogende op den $\frac{3}{13}$ Juny, omtrent de middag, eerst resolveerden om paspoort van sijn Majesteyt te versoeken, was al op den $\frac{4}{14}$ Juny, daar te vooren, de stad van Aarnhem belegert en beschooten. 1672 Juny.

De Regeeringe der stad Wijk hadde den selven $\frac{4}{14}$ Juny, haar Ed. Mogende bekent gemaakt, dat des Konings troepen omtrent Maurik, aan de over-zijde van Wijk, in de Betuwe wierden gesien.

Gelijk ook ten selven dage het leger van den Staat, op kondschap, dat den vyand tot Amerongen aan 't Wielsche Veer was doorbrekende, seer schielijk naar Uytrecht af-gesakt, en des anderen daags aldaar aan-gekomen was.

In de stad van Wageningen was ook al op den $\frac{5}{15}$ Juny Sauvegarde gekomen.

Ten selven dage tegens den avond, van gelijken in de stad Rheenen.

En hadden ook haar Hoog-Mogende op den selven dag, op voorstel van de Provintie van Holland, al aan den Koning gecommitteert de Heeren van Gent, de Groot, van Odijk, en Eek, om te versoeken openinge van de Conditien, waar op sijn Majesteyt de stilstand en afwendinge van sijne wapenen soude believen toe te staan.

Welke hare Hoog-Mogende Gecommitteerdens op den $\frac{7}{17}$ Juny, wesende des daags te vooren, eer haar Ed. Mogende resolveerden, om een paspoort te laten versoeken, tot Uytrecht zijn gekomen, om vorder na sijn Majesteyt, met sijn leger voor Doesburg leggende, te vertrekken.

De stad Aarnhem was op den $\frac{6}{16}$ Juny, na weynig dagen belegeringe, aan den Koning van Vrankrijk over-gegeven.

Op den $\frac{6}{16}$ Juny heeft de stad Thiel uyt-gezonden om Sauvegarde te versoeken, en op den $\frac{7}{17}$ Juny de selve geobtineert.

Op den $\frac{7}{17}$ Juny hadde de Magistraat der stad Wijk insgelijks al Sauvegarde versocht, en bekomen.

Amersfoort wierd op den $\frac{9}{19}$ Juny door den Marquis de Rochefort in-genomen.

En des anderen daags, den $\frac{10}{20}$ Juny, hebben des selfs troepen Naarden bemachtigt.

De stad van Uytrecht daar door van vooren, en ten wederzijden zijnde beslooten, gelaten in voorige toestant van onmacht, door het verbrengen en posteeren van 't leger van den

1672. den Staat in Holland, verstekten van alle hoop / die noch eenigsints op de militie van den Staat mochte overig zijn geweest / en niet te min noch al verwachtende op een goeden uytslag van d'een of d'ander der voorsz. deputatien; is den Marquis de Rochefort met sijn byhebbende leger op den $\frac{1}{1}$ Juny, wesende Donderdag / van Amersfoort naar Uytrecht af-gekomen / en heeft (volgens notule by de Heeren der stad Uytrecht ten selven dage daar van gehouden) door een Overste sijn aankomste aan den eersten Burgermeester doen bekent maken / met aanseggiinge dat hy voornemens was / met sijn byhebbende troepen in / en door de stad te trekken.

Juny.

De Vroedschap daar over geconvoceert zijnde / heeft naar overleg van alles / en insonderheyt van den staat / daar inne sy haar gepreçipiteert vand / geresolveert twee Heeren uyt den haren te committeeren / omme hoogst gemelte Heer Marquis kennisse te geven / dat de voorsepde deputatien aan den Koning van Vrankrijk waren af-gegaan / en dat men alle uuren den uytslag daar van te gemoet sag / en dat derhalven wilden vertrouwen / dat sijn Excellentie de stad van in-en door-tocht soude willen verschoonen.

Diens volgende gemelte Heeren Gecommitteerdens vertogen / en in 't korte gerevertteert zijnde / alsoo sy den Heer Marquis tot by het Kruys-Gasthuys, ('t welk omtrent een pistool-schoot van de Witte Vrouwen-poort gelegen is /) met sijne troepen geavanceert vonden / hebben haar Ed. Mog. ter vergaderinge van de Vroedschap gerapporteert / dat met sijn Excellentie waren verspzoken: dat het leger sijn marsch buyten om sou nemen, en dat alleen 100 musquettiers du Roy binnen de stad in-genomen souden worden.

Waar op sijn Excellentie met de voorsz. 100 musquettiers in de stad gekomen zijnde / heeft sich in persoon naar haar stadhuys begeven / en onder het stellen van de ordres tot billetteeringe van de voorsepde musquettiers / de Portiers met hare sleutels doen ontbieden / en de selve in de Raad-kamer van haar af-gevordert / en na sich genomen.

Des anderen daags / wesende Vrydag den $\frac{14}{24}$ Juny, des naar-middags / zijn haar Ed. Mogende Gecommitteerdens uyt het leger van sijn Majesteyt te rugge gekomen / en hebben gerapporteert / dat sy het versoek van Sauvegarde voor de Provintie en Stad van Uytrecht, in-gevolge van haar Ed. Mogende resolutie gedaan hebbende / den Heer de Louvois, Primier Minister van sijn Majesteyt, haar hadde te gemoet gevoert: dat den Koning niet gekomen was omme Sauvegarders te verleenen, maar om Steden en Provintien te conquesteeren. 1672.

Juny.

En dat Sijn Majesteyt haar selfs hadde doen aanseggen / dat sy een keer te rugge souden doen / om nader en volkomender last ofte pouvoir van de Heeren hare Principalen af te halen.

Waar op haar Ed. Mog. vernemende dat hare verwachtingen van geen succes waren / door dien alles gantschelijk quame te ontstaan; en considereerende dat de stad van Uytrecht by sich selfs (hoewel nu ook al-bereyts geoccupeert zijnde) alleen niet bevoegt was voor de behoudenisse der Kerken ten platten Lande, en de exercitie van de Gereformeerde Religie door de geheele Provintie, conservatie van de Provinciale Collegien, inclusie in de Tractaten door wel-gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens, van wegens de gesamentlijke Bondgenooten te maken, en de vordere soo hooge en importante Interessen van de Provintie by het geaccordeerde (hier kortelijk na-volgende vervat) te versoeken; hebben haar genoodsaakt gevonden eenige Articulen te ontwerpen / en door gemelte Heeren Gecommitteerdens op haar Ed. Mogende naam / aan Sijn Majesteyt te doen voor-dragen.

Den volgenden dag / den $\frac{15}{25}$ Juny, zijn voorverhaalde Heeren Gecommitteerdens wederom naar Sijn Majesteyt vertrokken / en den $\frac{17}{27}$ Juny, des avonts gerevertteert zijnde / hebben haar Ed. Mogende bekent gemaakt / dat Sijn Majesteyt daags te vooren den $\frac{16}{26}$ deser / aan de Provintie, en der selver ingesetenen / onder anderen hadde geaccordeert.

Articulen geaccordeert van den Koning van Vrankrijk, aan de Provintie van Uytrecht.

DAt de exercitie ofte oeffeninge van de Gereformeerde Religie, gelijk de selve tegen-

1672. tegenwoordig werd geleert, de Academie en Schoolen sullen blijven geconserveert.

Juny. Dat de regeeringe van de Provintie, sulks die tegenwoordig geconstitueert is, sal blijven by de selve forme, en by de persoonen, die de selve tegenwoordig bekleden.

En dat de privilegien en gerechtigheden van de drie Leden van Staten, en van de stad en steden in hun geheel sullen blijven.

Dat het Hof van Justitie, en alle andere ampten en officien of bedieningen, door de geheele Provintie sullen worden gecontinueert, door de persoonen, die de selve tegenwoordig bekleden.

Dat alle schulden, lasten, capitalen en renten van dien, op de Provintie, stad, steden en communiteyten staande, sullen blijven gecontinueert, en betaalt werden.

Dat de Provintie, stad en steden van Uytrecht niet sullen worden geplundert, nochte gehouden zijn het selve af te koopen, of worden gebrandschat.

Dat de Provintie van Uytrecht, stad of steden van dien, niet sullen worden gebracht onder een particulier Heer.

Dat boven desen allen, de Provintie van Uytrecht sal werden geincludeert in soodanig Tractaat, als de Koning met de Staten Generaal sal komen te accordeeren.

Toonende haar Ed. Mogende al-om in haar ziel-toogende en sterbenden Staat / hare getrouwigheyt en yver omme tot het uyterste in den Band der Unie te willen verblijven / geduurig hare gedachten gevest houdende op het gene hare Hoog-Mogende voor / en ten besten van de Unie en gesamentlijke Bondgenooten souden komen te handelen.

Uyt alle het voorverhaalde kan volkomentlijk werden afgenomen / dat haar Ed. Mogende niet voorbarig / maar door de uyterste nood geparst zijnde / eerst paspoort voor hare Gecommitteerdens versocht / en daar na door de selve de geaccordeerde Articulen geobtineert hebben.

En dat ook niet de Provincie haar selven / maar in effecte / en meerder daat de bondgenooten / door het aftrekken van alle de militie van den Staat, de Provintie van Uytrecht aan den Koning van Vrankrijk hebben overgegeven / apparentelijk om grooter onheylen en meerder swarigheden van den Staat te voor-komen / en om de Provintie van Holland en de andere te conserveeren. 1672. Juny.

Willende haar Ed. Mogende vertrouwen / sulks geschied te zijn met die intentie en hope / dat door de conservatie en behoudenisse van Holland, dese verlatene Provintie wederom soude mogen werden herstelt. Gedaan t'Uytrecht den 5. December, 1672.

CASPAR SCHADE. vt.

Ter Ordonnantie van de Heeren Staten voornoemt.

C. v. POLL.

Met de voor-verhaalde redenen meenen de Heeren Staten van Uytrecht het over-geven van die stad en Provintie, genoegsaam te konnen verantwoorden. De Heeren Gecommitteerden / die van wegen Uytrecht aan den Koning van Vrankrijk gesonden wierden / waren de Heer Seroskerke, Heer van Welland, Berkesteyn, en den Burgermeester van der Voort: de Articulen, die sy den Koning voor-droegen / en haar toe-gestaan zijn / als boven verhaalt / zijn van Monsieur de Louvois, als eersten Minister des Konings, onderteykent: maar by de selve Heeren Gecommitteerden wierden noch de twee volgende voor-gestelt.

Dat de 5 Collegien of Capittelen, Duytsche ordre, en vordere Beneficien, sullen blijven in haar geheel, sulks dat die de tegenwoordige Possesseurs sullen blijven besitten.

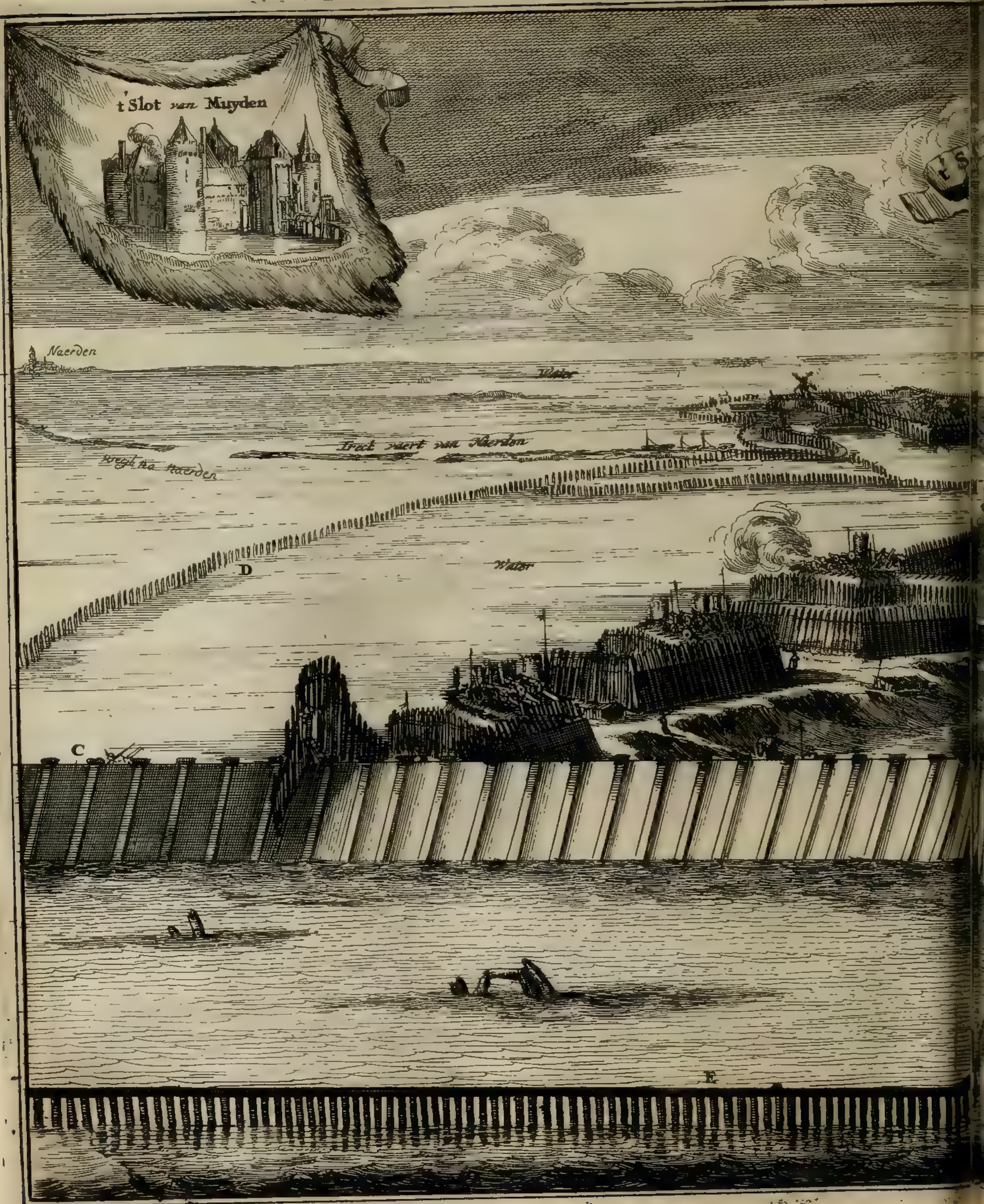
Dat de Alienatie van de Ecclesiastique Goederen, tot noch toe geschied, sal worden gehouden voor valide, en van waarde.

Doch het schijnt dat dese niet hebben willen door-gaan / vermits die van Uytrecht in hare hier vooren aangewesene Deductie, de selve niet aanroeren.

Wy sullen dit geheele werk hier mede in sijn geheel laten / sonder hier eenig besluyt te maken / gelijk andere dwaaslijk genoeg hebben gedaan. En aldus is de stad Uytrecht, op den 23. Juny 1672. door den Marquis de Rochefort met 100 musquetaires van den Koning, soo veel als sauvegarden, in besettinge genomen; zijnde dese wel haast van meerder macht gevolgt.

De

t'Slot van Muyden
Naerden
Water
Treck vaert van Naerden
Wegh na Naerden
D
Water
C
E

en de Stadt MUYDEN
cant met Storm-palen
C. Dyck na Muyder-bergh.
D. Paelwerck in t' water in plaets
van t' Contrescharp.
Paelwerck inde Zuyder Zee.
Een Bruch die int tweede
Fort compt
Schiet gaten voor Musquetten
Hynderdam
wesep
MUYDEN
Water
wegh na wesep
Water
De
Haven
A
Moeras

1672. Juny. Franschen vangen an... Uytrecht.

De Franschen nu aldus meesters van Uytrecht geworden zijnde / begosten daar wel haast een nieuwe wijse van leven aan te stellen. Men ving op den 21. deser aan / de Misse op het St. Jans kerkhof, onder de poort van den Heer Burgermeester de Goyer, te doen; duurende het selve van Sondags 's morgens heel vroeg tot over 12 uuren des middags: maar naderhand is daar geen dienst meer gedaan. Sy stelden ook hier en daar geschut op de wallen / meer om den Koning, als hy daar binnen sou komen / te verwellekomen / als om den vyant mede af te keeren / gelijk niet sijn Majesteyt, maar wel anders het geheele Hof / des anderen-daags daar binnen quam. Men hield derhalven in het Paus-huys een open maaltijt / daar de Hartog van Orleans, en die van Montmouth, de Aarts-Bisschop van Rheims, drie Princen van Lotharingen, de Soon van Colbert, de Hartog d'Anguien, en meer andere Grooten, tegenwoordig waren; die des naar-middags alle weder naar het leger vertrokken. De Cardinaal de Bouillon onthield sich in het huys van den geweesen munt-meester Gerobulgh, maar vertrok met de andere Heeren; doch heeft daar na de eerste Misse in den Dom-Kerk gedaan / waar over hy van een van de Heeren van Uytrecht begeluk-wenscht wierdt / die verklaarde / het selve al over lange te sien en gewenscht bearbeyd te hebben.

Verdelinge van de Staatsche troepen.

Sijn Hoogheyt dan met het leger van de Staat op den 18. Uytrecht verlatende / begaf sich met sijn overige troepen ten deelen den weg op naar Leyden, zendende echter een gedeelte na Weesop en Muyden, sterkende daar mede dese twee steden / onder het gesag van Prins Johan Mauritz van Nassauw. Een ander gedeelte wierd onder den Veld-Marschalk Wurtz naar Gornichem: en voorts het gros onder sijn Hoogheyt naar Woerden, Montfoort, &c. gevoert; met de welke aanstonts verscheydene posten gevat zijn geworden: als Goverwellen-sluys, Bodegrave, en soo voort; die ten deelen door het op-gelaten water / ten deelen door verschantsingen / bequaam om den overval der vyanden tegen te staan / gemaakt zijn geworden; gelijk ook daar na tot Nieuwerbrugge een beslooten vestinge op-geworpen is.

De steden Gornichem, Gouda, en Schoonhoven wierden ook door genoegsame besettinge versekert; zijnde Schoonhoven tot noch toe niet sterk geweest / maar nu aanstonds aansienlijk gemaakt.

1672. Juny. Besetting der Posten.

Aan den Uythoorn, omtrent twee en een half uur gaans van Amsterdam, wierd daar na ook post genomen.

Als mede aan den Hinderdam, een sluys op de Vecht, omtrent Weesop.

Gelijk ook op het Slot te Abcoude.

Men dede ook op alle toe-wegen de bruggen af-werpen / leyde Uytleggers / met behoorlijk geschut / volk en alle andere toe-behooren voorsien / om allesints het over-komen van de vyanden te verhinderen; en met dese en andere voor-sorge achte men nu Holland soo goet als tegen een geweldigen inbreuk versekert / tot het welke het op-gelaten water wel het grootste behulp toe bragt: zijnde allesints dijken / dammen en polders daar mede overladen; soo dat het rondsomme als in een Zee lag; de Staat genootsaakt zijnde een gedeelte te verderven / om het geheel te bewaren: het jammerlijk verwoesten van soo veel uytstekende schoone hofsteden / hoven / tuynen / boomgaarden en lusthuysen niet aan te sien / om het noodigste (beneffens de duur-gekochte vryheyt) te behouden.

Ondertusschen is de Koning van Vrankrijk van Doesburg weder tot Aarnhem gekomen / en uyt dese voorspoedige beginselen van Conquesten een vast besluyt van een gewenschten voortgang trekkende / vond sich echter daar in bedrogen / en bemerkte haast dat door sijn strijdige hooft-stoffe dat vuur van sijn overwinnenden yver niet weynig gestut wierd / en dat Holland nu soo gereet niet was te grijpen / als hy sich had in-gebeelt. Hy begeeft sich echter met sijn macht naar Uytrecht, en plaatste sich op den 27. Juny twee uuren boven de stad / in en om het dorp Zeyst genaamt; hebbende te vooren / al-eer hy van Aarnhem vertrok / dese verklaringe laten uyt-gaan.

Van des Konings vvegen.

Verklaringe des Konings.

SYn Majesteyt betrachtende hoe grootelijks den hemel heeft gesegent sijn rechtvaardige voornemens, en gevordert de aanslagen die sy gedaan hebben sedert het beginsel van haar aankomst in den velde; en begeerende

1672. Juny.

rende te handelen met de uytterste sachtmoedigheyt de lieden van de Provintien, waar sy haar verwinningen sullen komen uyt te strekken; en haar laten weten, 't geen datse hebben te doen, om de daden van sijn goedertierentheyt te verdienen.

Sijn Majesteyt heeft doen verklaren, en verklaart, dat alle de inwoonders der steden en plaatsen meer gevordert binnen Holland, die sich willen by sijn gehoorsaamheyt onder-stellen, en ontfangen de krijgslieden, die hy sal voor goet achten daar te senden, voor haar bescherming en gerustigheyt, sullen niet alleenlijk gehandelt wesen soo gunstelijk als sy-lieden souden mogen begeeren, maar ook bewaart en behouden wesen in alle haar privilegien en vryheyt, en geheel vrydom van geweten sal haar gegeven worden, om openbaarlijk en gerustelijk te oeffenen haar Religie en Geloof: maar in tegendeel, dat die geen die sich niet sullen willen onder-stellen, en wie, 't sy door gewelt, 't sy door overvloeyinge en brekinge van dijken, of door een andere wegh, willen beproeven de macht van sijn Majesteyt tegen te staan, met de uytterste strafheyt sullen gehandelt werden; en dat hier-en-tusschen het overblijfsel van dese Campagne allerhande daden van vyantschap tegen haar-lieden, en het gene haar toe-komt, geoeffent sullen worden: En als den tijd van de winter en de Vorst, sullen lichter maken den toegang tot de steden, die haar met water nu doen hebben ondervloeyen, sijn Majesteyt sal gantsch geen quartier doen geven aan de inwoonders van de selve, en sal ordre geven, dat sy geplundert en verbrand werden.

Gedaan in 't Leger, by Arnhem, den 24. Juny, 1672.

Getekent

LOUIS.

En lager

LE TELLIER.

Droeve staat van Holland, &c.

Onder dies het schielijk af-sakken van het leger van den Staat, het verlaten van Uytrecht, vorder het aan-naarderen van de Fransche macht, en eyndelijk het besetten van die stad en Provintie, veroorsaakten een schrik door en over geheel het land, die eer-der te bedenken als te beschrijven is. Het vluchten der landsaten uyt hunne over-geloopene landen, maakte selfs die gene gaande, waar toe sy gevlucht quamen. Men vreesde voor een vyand, die men noch noyt gesien, veel minder gevoelt hadde: en soodanig was de verslagentheyt, dat de geheele werelt by naar te kleyn scheen, en geen plaats veylig, als daar de Fransche naam onbekent was. Wat sullen wy den leser hier veel dienen van bysonderheden en voorvallen? hoe d'eene sijn schatten en gelt begraven, andere in muuren gemetselt, andere in heymelijkheden, en andere onvermoedelijke plaatsen geworpen, andere onder vreemde namen versonden, en dat veele van dese noyt weder te huys gekomen is; andere hun gout en silver huys-gericht versmolten, hun juweelen, ik weet niet waar, wech-sommelden, hun brieven en obligatien (eylaas! slechte versekeringen in een verlooren staat) verstaken, over-droegen, en voor een kleyn gelt verkochten; andere stil-swijgende in schepen, achter hun huysen leggende, hun goederen pakten, om daar mede op het eerste ongemak t'zeyl te gaan; hoe men met de aldergrootste yver uyt was, om dat kostelijke, dat machtig Rijke Holland, binnen weynig stonden arm en van al sijn macht en weelde berooft te stellen, het sijne sich selven te benemen, op dat het de vyant niet nemen soude; ten ware beter toe-versicht dese ellendige vertsaagde vluchtelingen, tegens hunnen dank, in hun besit, hun goederen en welvaart gehouden, en de geslootene poorten en geschutte bomen dit verderffelijk en algemeen verloop gestut hadden. Wat sal ik u veel van dat jammer vol redeloosheyt, die spoed sonder voordeel, dien yver sonder nut, die onbesorgde sorgvuldigheden beschrijven? stelt u voor, een stad aan de eene zijde van de vyanden vermeestert, daar men aan de andere zijde sich selven het woeden der verbitterde vyanden soekt te ontdragen, en sijn ellendige armoede te bergen; of een gehuchte, aan de eene zijde aangesteken, alwaar de snel aangedreven wint niets voor de vlamme schijnt te willen versekeren; aan de andere zijde de benauwde landsaten hun kommerlijk huysraat soeken te bergen; of een door hooge wateren, en door geweldige stormen door-gebroken dijk, daar

Platte Grondt van Ardenbu
1. t Fort Grooten dorst
2. Maria Kerck hof.
3. Boggaert ſtraet.
4. Water ganck
5. Vlees-houwers ſtraet
6. De Marckt
7. Marckt ſtraet
8. Nieuwe Noort ſtraet
9. Vaert van Ardenburg
10. Ste Pieters Dyck
11. Suyvel Marckt
12. De Blyck
13. Meule ſtraet
14. Paerde Marckt
15. Oranje Bolwerck
16. Suyt Bolwerck
17. Vier backen Bolw.
18. Polders Bolwerck
19. De Punt
20. Smeeties brug
9
12
16
10
1

18
5
6
19
11
15
4
14
20

1672. daar men geen macht / spoed / ordere noch wegen vind / om het dreygende gevaar te ontkomen; en maakt dan een vergelijkinge met den staat van ons bevende Holland.

Juny.

Maar dese stroom van verschrikkinge wierd tijdelijk gestut / en de schepen met dese gepakte goederen geladen / als mede de volgestopte wagens / door de burgers selve te rugge gesonden. Ja sommige / om de vyanden te ontvluchten / begaven sich by de vyanden / en wilden liever de rampen van overwonnen te worden / met de alreeds overwonnenen / deelachtig zijn / als de selve langer te vresen. Veel goederen / die na verovorde steden selfs gevoert wierden / sag men aan-halen en prijs-maken. Soo dat men kortelijk alhier de grootste verwarring sag / die oyt de ontplaatste elementen souden konnen toe-brengen; te verderven / dat men sockt te behouden; te bejagen / dat men tracht te vlieden.

Maar laat ons eenmaal sien of desen geweldigen voortgang / van de overwinnende Fransche wapenen / nergens gestuyt sal worden.

Verhaal van der Franschen anval op Aardenburg.

In den aanvang des jaars 1672. was resolutie genomen / by haar Ed. Mogende, de Heeren Raden van State, tot het demolieren der vestinge van de stad Aardenburg: waar toe reets ordre gegeven was aan den Ontfanger Duyst, van Voorhoud tot Sluys in Vlaanderen, om de noodige somme van penningen daar toe te verschaffen: 't welk de Magistraat van Aardenburg voorsz. verstaande / hebben eene Commissie gedecerneert / en boven die / twee regeerende Burgermeesters naar den Haag gecommitteert / ten eynde het werk soude mogen gestaakt werden / gelijk ook obtineerden; echter kreeg evenwel den Commandant Johan Kaauw, neffens de andere Compagnien / daar in guarnisoen leggende / patent / om naar Sluys in Vlaanderen te vertrekken / dat aanstonds na-gekomen wierd: maar des gemelten Commandants Compagnie vertrok naar de Elder-schans, dicht aan Aardenburg gelegen / latende alleen in de stad / onder het beleyd van den Vaandrig Elias Beekman, niet meer als 36 a 38 soldaten / sonder een vaandel by haar te behouden; het welk een seer groote murmuratie onder de gemeente dede ontstaan / haar soo schielijk van alle guarnisoen ontbloot vindende / causeerende dit dieshalven een groot vluchten onder alle soorten van inwoonders: te meer / alsoo door de macht des vyandlijken Konings van Vrankrijk, nu met onsen Staat in oorlog zijnde / alle de plaatsen en steden boven aan den Rhijn en Maas leggende / soo schandelijk aan des gemelten Konings voorspoedige wapenen / sonder by-na slag of stoot (meer door lafhartigheyt als door geweld) waren over-gegeven. 1672.

Juny.

Het is dan sulks dat op Saturdag / den 24. Juny 1672. een gerucht quam / dat de Fransche een aanslag op de gemelte stad van Aardenburg waren hebbende / en haar de entreprinse van dien vast imagineerden, als men terwijle sekere advertentie bequam / dat tot Deynse eenige duysend mannen vergaderden / welk Deynse omtrent seven uuren gaans van Aardenburg is gelegen. Den gantschen dag wierd het seggen van buyten inkomende luyden gecontinueert: waar door de Magistraat noch des avonds ten acht uuren vergaderden / om / soo veel mogelijk / na hare zwakheyt op hare bescherminge ordre te stellen / met communicatie van den gemelten Vaandrig Elias Beekman, die hem in desen seer vigilant betoonde / soo dat de ordinaire wachten straks wierden verdubbelt / en alle de verdere burgers en soldaten gewaarschouwt (die in alles te samen geen volle twee honderd weerbare mannen konden uyt-maken) haar geweer gereed te houden / 't welk by een yeder met goeden yver wierd na-gekomen.

Dit aldus verricht zijnde / en de Heeren van de Magistraat op het scheyden / komt een Stads-bode seggen / dat een man voor de poorte stond / (alsoo de poort al was gesloten /) welke na Aardenburg was gezonden / met een brief / die nootsakelijk in de stad moeste wesen / en ilico aan de Heeren van de Magistraat behandigt / als zijnde daar ten hoogsten aan gelegen. Over-sulks wierd door de voorsz. Magistraat aan den commandeerende Vandrig Elias Beekman versoek gedaan / terstond de poort te willen laten opdoen / 't welk sonder uytstel geschieden. Over-sulks den Bode binnen zijnde / leverde sijn brief over / welken gezonden wierd van Gent, van eenen Jan de Kuyper; schrijvende / hoe dat de Franschen, sterk 8 a 9000 mannen / des morgens ten tien uuren van het

1672. Juny. het stedeken Deynse waren op-gebroken / en dat hy Jan de Kuyper, om veele redenen / niet konde twijffelen / of sy hadden haar doel-wit op de stad Aardenburg; 't welk hy / door een goede genegentheyt / niet konde naar-laten de achtbare Magistraat der voorsz. stad door een Expresse bekent te maken: waar op datelijk ordre wierd gegeven het slaan van de klokken te doen op-houden / en naarder communicatie met den voorsz. provisioneelen commandeerenden Vaandrig / Elias Beekman gehouden / en eenige van de principaalste burgers ontboden zijnde / wierd door den Burgermeester voor-geslagen / dat / alsoo men soo zwak was / en onsterk van volk tot defensie van soo grooten plaats / of men niet in tijds behoorde een goed accoord soeken te maken? het welk den gemelten Vaandrig Beekman hoorende / seer genereuslijk geantwoord heeft / seggende / daar van geensints te willen hooren / maar liever tot den laatsten man toe te vechten / en alsoo / eer en eed betrachtende / voor het Vaderland sterven / als een stad van soodanigen importantie te laten komen onder het geweld van onse bloed-dorstige vyanden. Welke resolutie terstont is gesecondeert by den president Schepen Pieter Rooman van Haarlem, seggende insgelijks: Ja, liever vechten en sterven, als de vyanden te laten meester worden. 't Welk soo generalijken goed gevonden zijnde / wierd van geen capitulatie meer gesproken / noch ten dien eynde eenige verdere propositie gedaan: maar sy beloofden malkanderen de stad tot den laatsten man toe te defendeeren / hoopende van God een goede uytkomste; tot welken eynde een Acte by de Magistraat en commandeerende Vaandrig Elias Beekman is ondertekend: waar op sy des nachts / na gissinge tusschen een en twee uuren / den vyand gewaar wierden / komende over Smeetgies-brugge; en quam een trompetter onder de stad blasen / om de stad op te eysschen; die straks begroet wierd met een canon-schoot / en chargie van musquetten: (want men by nacht niet verstond een stad te doen op-eyschen / daar het gros van vyandlijke macht soo na-by is:) waar op terstond den storm / met allerhande medegebrachte instrumenten sijn aanvang nam: maar den aanbrekenden dag / die seer schielyk door-brak / gaf aan de verweerders een dubbelen moed / en gelijk als nieuwe couragie / alsoo sy bequamelijk konde sien waar haar vyanden te treffen waren / en deden haar haast retireeren tot aan den Koekuyt, zijnde noch onder het kanon van de stad; alwaar sy haar eenigsins konden verbergen / dewijle het daar hoog is / en een groote hofstede stond / toe-komende den voor desen Commandant aldaar / den Heer van Moison-Neufue. 1672. Juny.

Den volgenden Sondag reden en liepen de Franschen met groote menichten over 't veld / alles van de land-lieden haar goed plunderende / en de selve van haar vee beroovende: waar onder somtijds van de stad met kanon wierd gespeeld.

Onder alle dese voorvallen konde men onder de burgers geene de minste alteratie bemerken / maar bleven malkanderen encouragieerende de stad tot den laatsten man te sullen defendeeren; en was de stad in sulk een staat / als of het Kermis geweest hadde.

Des achter-middaags wierd de Water-poort geopent / waar door men naar Sluys gaat / en wierden veel vrouwen en kinderen uyt-gelaten / soo na / dat niet meer als acht of tien burgers vrouwen in de stad bleven.

Ten vier uuren na den middag / kregen die van binnen tot secours veertig soldaten / onder het geleyde van den Vaandrig Vaanevel, uyt het retrenchement in 't land van Cadsant gelegen / en noch een wagen met bus-kruyd van Sluys. Doen sag men van de wallen / dat de vyanden hare tenten op-sloegen / waar uyt men konde bemerken / dat sy niet gesint waren de stad te verlaten; soo dat die van binnen met groote neerstigheyt op alles soo goeden ordre hebben gestelt / als na gelegentheyt van saken konden doen / soo met boomen om verre te hakken / welke op of aan de wallen stonden / om die op de borstweeringen van de stad tot defensie te gebruyken / de selve daar op leggende / om in cas van aanval op de vyanden te laten af-rollen. Toen wierde uyt de Koekuyt (boven verhaalt) een vuur-teken in de lucht geschooten / 't welk datelijk gevolgt wierde uyt de tente van den Generaal den Marquis de Nancre, Gouverneur van Aath, omtrent een quartier uure gaans van daar leggende; waar uyt beslooten wierd / dat den storm weder aan soude gaan / dat ook datelijk geschiede /

1672. Juny. de/ met een groot geschreeuw / en waren met een sprong in de halve-maan / die licht was in te nemen / alsoo / vermits de zwakheyt van guarnisoen / daar niet een man in was : maar doen waren sy op haar kerk-hof / alsoo de burgers en soldaten daar lustig onder flankeerden / werdende door de kinderen t'elkens met versche lonten voorsien / die door een groot vuur / by Rooman voorsz. voor sijn deur aan-geleyd / waren ontsteken / en alsoo/ met heele bosschen door-gesneden zijnde/ met handen vol na de wallen wierden gebracht / vermits daar dicht by woonde : en alsoo geen kogels in de stad waren / die op de burgers musquetten en roers pasten / alsoo Staten kogels twaalf in 't pond gaan / en der burgers 16 a 18 in 't pond / soo sat Roomans vrouw/ genaamt Margareta Sandra, met tien jongens in haar stoep / en liet de kogels doorkappen / en alsoo dan met hoeden vol naar de wal brengen ; gelijk met bus-kruyd ook gedaan wierd door vrouwen en kinderen. De wallen / door het gestadig schieten / stonden als in een vlamme vuur / soo dat men de vyanden bequamelijk konde sien.

Omtrent ten twaalf uuren kregen wy weder een secours van honderd en tien mannen van Sluys , onder het beleyt van den Colonel Aalbrecht Spindler, het welk een groote couragie gaf / en de saak soo verre hielp brengen / dat / den dag aan-brekende / de Franschen (in de halve-maan zijnde) om quartier riepen/ dat haar vergunt wierd / mits dat sy haar geweer ter neder souden leggen / de brugge van de halve-maan op-halen / en de uyterste barriere sluyten / 't welk sy ook alsoo deden / werdende als doen met troepen ingelaten : de officieren van qualiteyt wierden in de herberge gebracht / en de rest in de kerk ; zijnde het getal der gevangenen ses honderd en vijftien / die meest alle des selven daags naar Sluys , en soo voort naar Middelburg in Zeeland gevoerd wierden. 't Getal der dooden sal niemant opt seker konnen seggen / alsoo de Franschen selfs veele begraven/ en met wagens wech-gevoert hebben. De halve-maan was soo vol/ dat men nauwlijks een voet konden setten / of raakten dooden of gequetsten. Aan de Mijne-poort, by de brugge van de halve-maan/ lagen 10 a 12 dooden op den anderen ; zijnde alle / soo dooden als gevangenen/ jonge frissche mannen / geen veertig jaren bereykende : een oud Colonel 1672. van by de 80 jaren / is mede gebleven / en met de gemeene soldaten sonder pompe of Juny. statie begraven. De Franschen zijn soo verre geweest / dat een Vaandrig quam over-geswommen met den degen in de hand / doch op de stads wallen komende / sag alles in goede ordre te zijn/ en versocht quartier / dat hem vergunt wierd / en hy alsoo naar den Geweldigen gebracht / al-vooren hem gedroogt hebbende voor het vuur van den gemelten president Schepen Rooman. Daar zijn boven dien noch veel Franschen in de gracht geweest / doch niet tot op de wallen / als alleen dien voorsz. Vaandrig / die ook ten eersten gerantsoeneert en gelost is/ en/ soo wy verstaan hebben / van den Koning met een Compagnie gebeneficeert.

Den 27. Juny, zijnde maandag/ is het gros der Franschen seer haastig door Maldegem vertrokken : het scheen een schrik in haar was / vreesende datse alle geslagen souden werden: want door Maldegem passeerende / en een van de Hooft-officieren door den Burgermeester de Sutter werdende beschonken / konde sijn glas niet sonder beven uyt-drinken / gestadig ordre gevende aan het marcheerende volk / haar met den marsch te spoedigen / tot dat half wegen de Maldegemsche Heyde waren / alwaar een weynig rusteden / en de ruyterye een keer deden tot dicht onder Maldegem , om te sien of ook van de Hollanders vervolgt wierden / daarse geen nood af hadden: maar de schrik was daar onder. God moet gelooft en gedankt zijn / dat met soo kleynen macht van weerbare mannen soo grooten werk is uyt-gewrocht / als soo een considerable plaats gedefendeert / met verlies van soo veel dooden onder de vyanden / en soo wonderlijk sulk een getal van gevangenen bekomen. Vale.

Wy achten dit voor-val gewichtig genoeg / om daar van al het bescheyd toe te brengen dat wy konnen / die misschien in omstandigheden verschillende / daaromme niet laten de saken te klaarder stand te geven. Dit is het geen daar over van anderen uyt Aardenburg geschreven word.

1672. Juny.

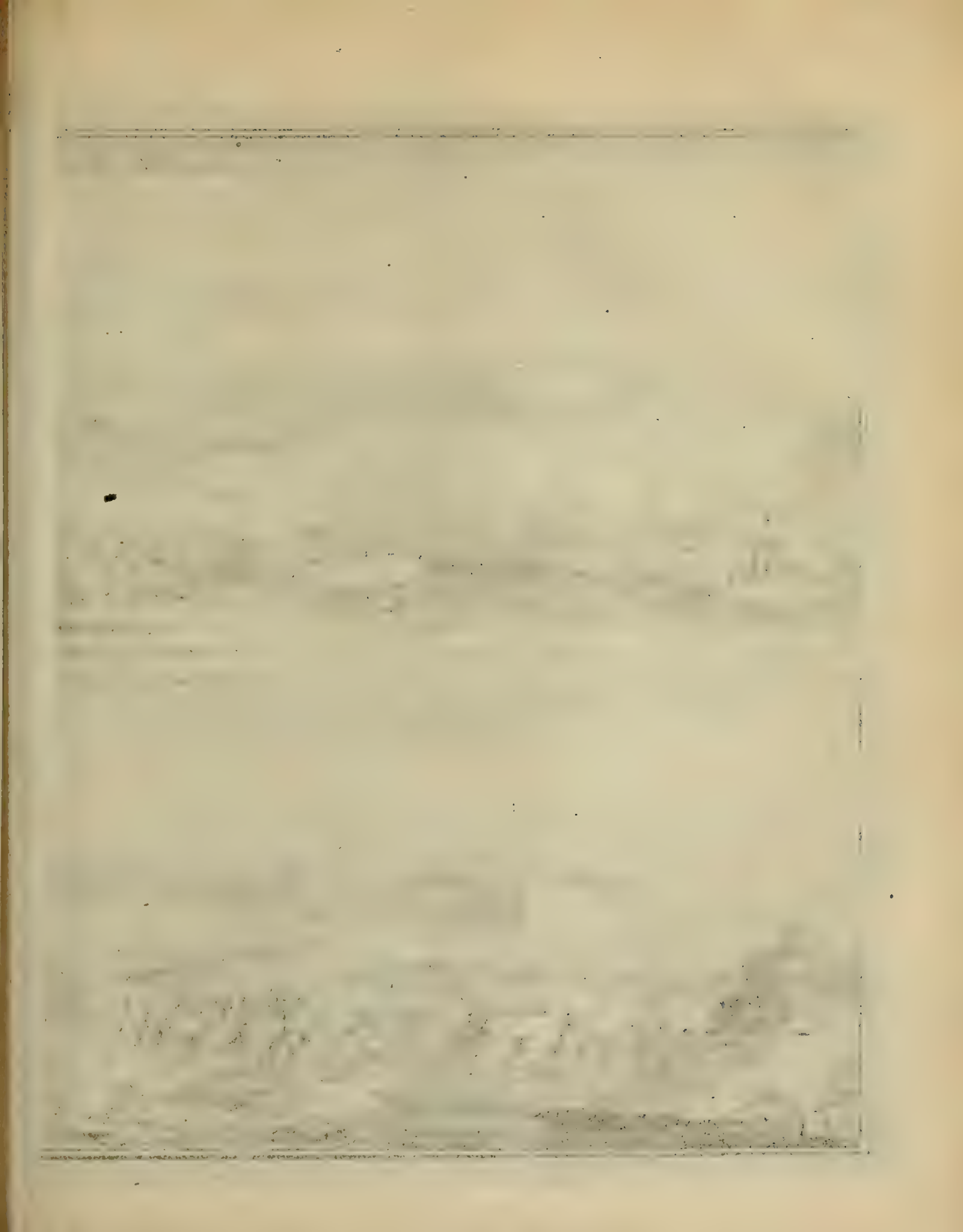
Verhaal van 't gepasseerde in en omtrent den aanval der Franschen op Aardenburg.

DEn 25. Juny, 1672. kregen wy loopende tijdinge / dat het Fransche leger tot Deynse gelogeert was / 't welk ons dede curieuselijk vernemen / maar kregen geen recht bescheyd. Des avonds quam weder eenig schrijven aan de stad / en daar wierd ook yets gedivulgeert van het aankomen der Franschen, dat haar intentie was den selven nacht op ons aan te vallen; waar op dubbele wachten wierden gestelt / en onse Commandeur (zijnde den Vaandrich van de Heer Kaau, die absent was / genaamt Beekman, die hem treffelijk gedragen heeft) wierd het selve gecommuniceert / welke mede de wachten verdubbelde / en datelijk ammonitie van oorlog voor den dag langde / en uyt-deelde; waar op sy des nachts ten twee uuren (zijnde Sondag / den 26. Juny) het klokke-geslag opgehouden zijnde / omtrent met 4000 mannen op ons zijn aangevallen / en op het allarm alle de soldaten en burgers / makende een getal van 220 mannen / op de wallen gerangeert / met soodanigen couragie dat het te verwonderen was. De Franschen waren ten eersten voor de poort / maar wierden soo gehabent van canon en musquetten / dat naar twee uuren en een half stormens zijn afgewesen. Wat verlies sy doen hadden en konde men niet weten. Des naarmiddags kregen wy een secours van 60 mannen / en maakten op dien dag alles klaar; want wy weder voor een storm des nachts breesden.

Den vyant alsoo wachtende / is de selve (met een secours van omtrent 4000 man versterkt) ten een uur in de nacht / met een groote furie aangevallen / en maakten sich ten eersten meester van de halve-maan aan de Land-poort, dat wel eenige alteratie causeerde / maar wierde noch gestuyt / also 140 of 150 mannen / en eenige ammonitie van Sluys, tot onse assistentie kregen; welke ook dadelijk in het werk raakten / en met sulken couragie mede aan-gingen / dat den vyand gestuyt wierde / durvende niemant in de halve-maan sich vertoonen / echter van andere plaatsen haar devoir doende. Dus stormden wy tot half drien / als wanneer den vyant retireerde. Maar alsoo die in de halve-maan waren / een brugge moesten passeeren / en veele daar op doot-geschooten wierden / soo bleven sy binnen de halve-maan / roepende om quartier / dat haar toe-gesegt wierde. Ik riep tegen haar / dat sy haar geweer souden afleggen / gelijk mede den Colonel Spindler, welk met eenig volk alhier gekomen was / en het commando hadde / haar mede toe-riep; daar sy qualijk toe konden resolveeren; doch wy dreygende daar weder onder te schieten / resolveerden sy; en wierden de poorten geopent / en de brugge neder-gelaten / en met partyen in de stad gebracht / en in de kerk geslooten. De officieren / als den Generaal / welke dese troupen voerde / aan het been gequetst zijnde / nessens Colonels / Luytenant Colonels / en Capiteynen / wierden in herbergen gebracht. Uyt de halve-maan quamen tusschen de 3 en 400 gevangenen / welke des selven daags naar Sluys zijn gebracht; zijnde onder de selve over de 100 gequetsten. Des morgens kregen wy weder secours van Sluys; gelijk ook des middags twee compagnien Mariners, als den Commandeur Jan Matthijsz. en Capiteyn Vassi: Capiteyn Scholte is hier mede binnen / nessens Capiteyn Oldenburg. De Heeren Gecommitteerden van Zeeland, van der Beek en Munnix quamen ook alhier met groot gevolg van alderley menschen / ten hoogsten verwondert zijnde van onse defensie. Den vyant heeft / soo gequetsten / gebangen en dooden / by ons gelaten over de 1000 man / hebbende 42 wagens met dooden en gequetsten medegenomen: en zijn soo gisteren door Maldegom naar huys getrokken: wy verhoopen sy niet weder sullen komen. Men konde nauwelijks over de brugge en haven gaan / sonder dooden te raken. Ik hebbe drie nachten en twee dagen / sonder slapen / gestadig op de wallen geweest / en met stormen besig / als ook mijn soon. Wy hebben niet eenen dooden / en maar 3 gequetsten / dat met waarheyt mach verhalen. Heden hebben wy omtrent drie uuren geslapen / en vinden ons vol couragie. Wy werden nu van alles voorsien. Gode zy lof van dese victorie.

Aardenburg, den 28. Juny, 1672.

Wy

Aanval der Fransch

Het Afslaen der Fransche

op Ardenburg den 29 Juny 1672

door die van Ardenburg den 29 Juny 1672

1672. Juny.

Wy sullen hier noch een andere uyt Middelburg by-voegen/ die niet minder als eenige van de voorgaande van geloof gehouden word te zijn / beneffens eenig na-bericht.

Extract, uyt een vvaarachtige brief uyt Middelburg, den 29. Juny, 1672. rakende het bespringen, en mannelijk afvveeren der stad Aardenburg, vvaar in veel particulariteyten vverden verhaalt.

DE Franschen (soo Monsieur Cardon my schrijft) waren met ettelijke duysenden by-een vergadert, om op Aardenburg aan te vallen, waar binnen 50 man tot guarnisoen in lag, en de Burgery was omtrent 200 man sterk, welke noch flauwhertig waren gemaakt, door den Commandeur Kaau, die den 24. deses al uyt Aardenburg vertrokken was, en terstont naar Holland is geretireert, evenwel hebben de burgers soo veel gedaan als mogelijk was, om haar in postuur te stellen, en hebben den vyand kloekmoedig afgewacht, schoon haar stad seer swak en onmachtig was, hebbende geen twee voet water in haar gracht, ook geen palissaden, en maar 9 stukken geschut. Den vyand dan is op den 26. dito, in den vroegen morgen-stond, de klokke twee uuren, seer furieus aangevallen, maar vonden dappere resistentie, en zijn naar derde-half uur stormens, seer rustig afgeslagen. Den 27. dito zijn de Franschen, omtrent 's nachts ten een uur, weder met grooter furie, als te vooren, aan-gekomen: maar na anderhalf uur stormens weder kloekmoedig afgeslagen. 't Is niet wel te beschrijven hoe groot den yver was van tedere vrouwen en kinderen, die brachten geduurig kruyt en loot aan, droogende het natte en vochtige tusschen de handen; de meeste vrouwen hoeden op hebbende, om daar door haar over de boorstweering aan de vyant als mannen te vertoonen: een van die vrouwen kapte een Fransman beyde de handen af, soo als hy op de borstweering quam; sy laden de musquetten, die de mans geduurig afschooten. By groot geluk was noch een Constapel binnen de stad, die een van sijn vrienden was komen besoeken, welke ongemeen grooten dienst heeft gedaan, en is ook na het gedane werk van de Burgermeesters mildelijk geregaleert. De Franschen, die in de halve-maan waren gekomen, wierden door het geschut gedwongen de buyten-poort toe te doen, eer dat die van de stad haar quartier wilden belooven. Doen al de kogels verschooten waren, hebben de vrouwen al het gewicht uyt de winkels spoedig aangebracht; als mede al de oude en nieuwe spijkers; ja sy hebben al de ysere potten in stukken geslagen, en in het geschut, in de plaats van schroot en kogels gebruykt, soo dat die heldinnen haar als leeuwen hebben gequeten. De gevangenen verklaarden niet eens te hebben gedacht resistentie te sullen vinden, alsoo sy meynden, dat haar saak genoegsaam bestelt was. Gisteren avont zijn de gevangens, bestaande in omtrent 500 man, hier en tot Vlissingen gebracht; en alsoo ik doenmaals hier de hooft-wacht had, soo heb ikse selfs in 't gevangenhuys doen brengen: de Edelen en Officieren waren alle schoon jong volk. De burgers van Aardenburg hebben seer groote buyt gemaakt, alsoo de dooden en gevangenen meest seer wel van gout versien waren; ja by een wierd over de 4000 gulden gevonden: en zijn wel 42 wagens met dooden en gequetsten door de Franschen wech-gevoert. De afgewekene Franschen lieten door een trompetter vriendelijk versoeken, dat men doch goede sorg voor de gevangene als gequetsten wilde dragen; versochten ook met eenen te weten de naam van den Commandant, geduurende die attaque: die haar liet weten dat hy haar-lieden wel-bekende vriend Spindler was, en dat sijn vader voor desen de Franschen tot Oostende ook eens leelijk had onthaalt, en dat hy haar den aanstaanden nacht weder wilde verwachten, en haar op diergelijke banquet noch eens tracteeren: doch sy hadden daar toe weynig lust, maar zijn voorts geretireert, brandende in haar marsch alles af waar sy by konde komen, ook de kerk van d'Eede; voerende ook soo veel beesten met haar als sy konden bekomen. Onder de gevangenen is ook gevonden den Gouverneur van Aath, ook een Colonel; en onder de dooden is gevonden een van de oudste Colonels van geheel Vrankrijk, zijnde een man van 80 jaren, die den Koning van Vrankrijk over de 60 jaren hadde dienst gedaan, doch sijn naam was tot noch by de onse onbekent: maar wierd by de gevangenen seer beklaagt: en na dat men konde

1672. de merken, was by de sijne in seer groote extime, sijn been was aan stukken geschooten, en wierd soo op den weg doot gevonden. Ten ware de groote God de defendeerders niet met een sonderlinge couragie hadde gewapent, het hadde met die stad gedaan geweest. Dit manhaftig helden-stuk heeft een groote couragie veroorsaakt in de omleggende steden. Op Sondag quamen die van Vlissingen de Aardenburgers te hulp met 150 man, maar het werk was doen al bestelt. De Rooms-gesinde Vlamingen zijn seer genegen ons met alles by te staan; ja vele quamen van self, sonder des versocht zijnde, tot hulp van die stad. Wy hopen dat dit by ons noch behoudene steden, ter degen sal ter herten genomen werden: en 't is seker dat de Franschen niet meer als door de furie gevoert werden, en soo die een weynig gestuyt wert, soo legt al hun moed. Laat ons dan betoonen niet veraart te wesen van onse Voorouders, die rechte Batavieren.

Juny.

U E. dienstwillige Neef, N. N.

Missive van Elbertus Spindler, Colonel, tegenwoordig commandeerende binnen Aardenburg.

Geschreven den 28. *Juny*, 1672.

IK en kan niet na-laten U E. te doen weten, hoe ik tot Aardenburg gegaan ben met 220 man, om de stad te secoureeren, alwaar 6000 Franschen in de contrescharpen lagen, maar ik hebse soo geattacqueert, dat sy de Stad hebben moeten verlaten, en hebbe de gevangens gekregen, als hier volgt: Ik ben Commandeur van dese stad, ik hoope dat ik het sal blijven, &c. Ik blijve, Mijn Heer

U E. Dienaar,

ALBERTUS SPINDLER.

Relatie van de gevangenen, die tot Aardenburg binnen gebracht zijn, door Monsieur Spindler, Commandeur.

LUytenant Colonel van het regiment de Souche.
Monsieur Chatelou, Vaandrich van Souche.

Van 't Regiment Chateauneuf.

Monsieur de Solaart, gequetst. Monsieur de Marce, swaar aan 't hooft gewond. Brachelonne, een arm af. St. Jeus. Millii. Maranvilie. La Ralliere. St. Germain Morieviere.

Van 't Regiment van Carivan.

Capiteyns, Monsieur de Moncry, en l'Arnage.
Luytenants, Monsieur Eynod, d'Artis, de Serre, du Puy.
Luytenants Reformé, Monsieur de Nante, Lauside, Bou.

Van 't Regiment . . . . . .

Capiteyn, Monsieur de Manche.
Luytenants, Monsieur de St. Sive, Moulagre, Tabarier.
Luytenants Reformé, Monsieurs de Rinclive, de Novie.
Noch 530 soldaten, waar in veel persoonen van conditie zijn, na 't seggen der voornoemde Officiers.
Noch 220 dooden, daar onder veel persoonen van conditie, waar van doen alleen bekent was den Marquis de Souche, Colonel, met noch 6 Capiteyns, en 8 Luytenants.
En hebben noch meer als 180 gequetsten mede-gevoert.

Op dese wijse dan hebben de Franschen hun krijgsmanschap op dese geringe plaats geproeft, en bewijs gedaan, dat, indien sy allesins met rechtschapene krijgslieden te doen hadden, hun uytgekraayde dapperheyt van sulk een belang niet sou bevonden werden. Soo veel is 'er van, het is hen ten minsten mislukt, van de zijde van Vlaanderen den Staat der Nederlanden te benaauwen, gelijk sy aan den Rhijn en Yssel-stroom gedaan hadden.

Omtrent dees tijt, en dese meenigte van droevige voorvallen, geraakte de haat der gemeente tegen de Heeren de Witten, namentlijk den Raad-pensionaris Johan, en den Ruward van Putten, Oud-burgermeester der stad Dordrecht, en onlangs gecommitteerde op 's Lands vloot, in den hoogsten top. Vele schreven hen de oorsaak van dese sware in-breuk der Franschen, in ons Vader-

1672. Juny.

Vaderland, toe; als hadde d'een en d'ander/ door een ingekankerden haat tegen het Huys van Orangien, (ter oorsaak van die verouderde Louvelteynsche onlust) niet anders van tijt tot tijt gesocht als den Staat te veranderen; en dat niet soo seer uyt eygen beweginge en haat tegen de vryheyt/ als wel uyt soodanigen drift tegen den na-saat van dien Prins, die sy de oorsaak van al hunnen wrok op laden/ in wiens schijnbare verheffinge sy hun ondergang souden hebben geweten te spellen; willende derhalven liever een vreemden/ als een soo hatelijken Heer/ dienen. De blaauwe boeken vlogen met meenigten door het land/ daarse niet weynig in over gehaalt wierden.

[ebroe-]
[rs de]
[itten]
[orden]
[welde-]
[k aange-]
[nst.]

Maar dese woorden en schriften borsten tot dadelijkheyt uyt. Op den 21. van Juny wierden beyde dese broeders op een en de selve tyt/ zynde des avonts ten 11 uuren/ (dat verwonderlijk is) aangerandt; d'eene tot Dordrecht, en d'andere in 's Gravenhage. (Tot Dordrecht quamen vier stoute gasten aan des Ruwaarts-huys kloppen/ wanneer hen geopent was/ seydense den Ruwaart te moeten spreken: maar kregen tot bescheyd dat de Ruwaart onpasselijk/ en behalven dat by dien tyt niet te spreken was. Dese lieden drongen evenwel na binnen: maar eenige van het huysgesinde begeven sich achter uyt/ na de burger wacht/ en halen eenige van het stadhuys; het welke dese gasten vernemende/ pakten sich haast van daar/ sonder yets vorders aan te vangen.

Maar dat van den Raad-pensionaris had een geheel ander wesen/ een swaarder gevolg/ en een treuriger uyt-slag. Wy sullen den leser het verhaal mede-deelen/ gelijk het selfde in druk uyt-gegaan is/ sonder dat wy daar yets af of toe konnen doen.

[haal]
[het]
[aan]
[de]
[d van]
[der]
[af.]

Het is gebeurt/ dat den ouden Heer Jacob van der Graaf, Raads-heer in 't Hof van Holland, vermits sijne indispositie door sijne twee oudste soonen, Mr. Pieter en Jacob van der Graaf, was geaisponeert, door liefde en groot persuasie van de voorsz. sijne twee soonen/ omme met sijn vrouw en dochter voor een dag 3 of 4 sich na Delft uyt den Hage te begeven: dewijl alle menschen en goederen wech vluchten voor de aankomende macht van de Franschen, die nu alreede Uytrecht en Woerden in-genomen hadden/ en alle dagen hier in den Hage met haar ruyterye te wachten waren: daar alles by de hoogste bestierders van 't land scheen te werden geprepareert om haar met patientie in te wachten; hebbende de drie Presidenten van den hoogen Rade van 't Hof, en de Reken-kamer van Holland den Raad-Pensionaris de Wit af-gevraagt/ wat best te doen stond in dien perplexen tijd? en geen ander antwoort bekomen/ dan met het op-halen van de schouderen/ dat geen raad daar in te geven was: en genoegsaam, dat een goed en spoedig accommodement met de vyanden mogelijk het beste expedient soude zijn. Men vernam ook/ dat d'uytheemsche Ministers, die met de Fransche vyanden waren geallieert, en andere notable van de Paus-gesinden, van seer ample Sauvegardens van den Koning van Vrankrijk tegens een overval in den Hage wel waren voorsien: ook dat die op de Korte-graft aldaar cierlijk geschreven/ bedektelijk te koop waren; en wat luyden van conditie alle van dese Sauvegardens voorsien soude zijn geweest met de aankomste van de voorsz. Franschen, soude den tijd wel geopenbaart hebben. Dit alles ontstelde de gemoederen van de ingesetenen seer/ om haar selven en hare goederen soo veel te versekeren/ als eenigsints doenlijk was. Dese voorsz. twee soonen van den voornoemden Raats-heer insgelijks willende vigileeren voor de waarste meuble-goederen van haar ouders/ als hen by gevolge mede rakende/ hadden bequame gelegentheyt uyt-gevonden/ om die mede te bergen: dan daar toe de hulpe van een metselaar hebbende van nooden/ en besproken/ om tusschen Dingsdag en Woensdag 's nachts/ wesende den 20. en 21. Juny, dit werk binnen haar ouders huys te komen uyt-voeren; met het aanbrengen van noodige kalk en steen/ was juyst den voorsz. metselaar Dingsdag 's middags by haar gekomen/ seggende daar toe dien aanstaanden nacht niet te konnen vaceeren, alsoo het sijn wacht was; versoekende uytstel tot 's nachts daar aan/ ten waar sake men van sijn Officier permissie wist te bekomen/ omme vroeg van de wacht te mogen scheyden. En verstaan zynde/ dat Cornelis de Bruyn sijn Officier was/ socht men hem aan sijn huys/ en daar na tot Capiteyn van Leeuwen op de Gevolge-gracht,

ff daar

1672. daar ook den Post-meester Borrebach sat/ alsoo sy met den anderen met de Compagnie burgeren uyt den Hage na de Clundert waren geweest/ waar van sy besig waren de rekeninge van de voorsz. Compagnie op te maken. De Bruyn dan versocht zijnde/ dat den voorsz. metselaar wat vroeger van de wacht mocht gaan/ ter sake voorsz. wierd het toe-gestaan. Daar na de Bruyn stillekens gebraagt zijnde by den voorsz. Advocaat van der Graaf, of hy 's avonds op de portie geliefde te komen? alsoo sy met haar twee broeders maar t'huys waren/ seyde ja: maar versocht dat den voorsz. Borrebach mede genood mocht werden/ 't welk ook geschiede/ door dien omtrent drie weken daar te vooren den selven Advocaat casuelijk ten huyse van de voorsz. Borrebach was ten eeten gebleven; zijnde dat d'eerste-maal geweest/ dat hy uyt den selven Borrebach hadde gekent ofte gesproken. De voorsz. twee gasten ten acht uuren ten huyse van den Raads-heer voornoemt gekomen/ en op de portie alleen/ sonder veel toestel/ getracteert zijnde/ stonden omtrent tien ofte half elf uuren van de maaltijd op/ sonder te vooren van eenige land-saken/ ofte yets dat daar na smaakte/ gesproken te hebben. Van de tafel op-gestaan/en op de Vyver-berg in de frissche lucht gekomen zijnde/ sagen licht in de vergaderplaatse van de Heeren Staten van Holland, ter welker occasie een van de genoodigde gasten seyde: daar is noch licht in de Vergaringe, en daar sal ook noch wesen den Raad-Pensionaris de Wit, dien Schelm en Landverrader, en soo voorts; gelijk d'ontstelde gemeente doenmaals over-al veel van hem alsoo spraken. En daar by gevoegt zijnde/ dat het wonder was/ dat men hem niet al lang hadde wech gejaagt/ ofte aan kant geholpen. Dat daar op soude zijn gevolgt/ dat men hadde geloot om 't selve als noch te doen: maar hoe die lootinge toe-gegaan is/ werd niet verhaald; ook niet gelooft/ dat den namaals gecondemneerde onder die looters is geweest/ door dien hy het hem selven/ en in allen gevalle d'andere drie hem sulks niet vertrouwt souden hebben. Immers/ daar werd verhaalt/ dat het den voorsz. de Bruyn te beurte gevallen soude zijn den voorsz. Raad-Pensionaris eerst aan te tasten: maar of dit ook alsoo waar is/ werd niet door seker gestelt. Sy met haar vieren/ elk met een zijd-geweer dan langs de Vyver-berg na de Voor-poorte van den Hove, en daar door gegaan zijnde/ scheyde den voorsz. jongen Heer Jacob van der Graaf voor-by 't Hek van de Gevangen-poorte van haar/ en ging te rugge weder na de Vyver-berg, daar hy op sijne knien neder viel/ en God Almachtig bad/ dat hy de voor-genomene sake genadiglijk geliefde te verhinderen en voor te komen. En daar na op-gestaan/ en eenige passen voort-getreden zijnde om na sijn ouders huys te gaan/ hoorde eenig geraas achter hem; en presumeerende wat'er gaans mocht zijn/ keerde schielijk om/ en liep derwaarts met sulk een ontsteltheyt/ dat hy sijn geweer van sijn zijde verloor: en ter plaatse van 't geraas oft gevecht gekomen zijnde/ vond sijn oudsten broeder neder-gebukt onder de macht en 't geweld van den voorsz. Raad-Persionaris, die een houwer oft houwertje in de hand hebbende/ 't selve op hief om den selven sijnen broeder daar mede het leven te benemen; waar tegens hy gecondemneerde met een uyt-getogen mes van achteren op der voorsz. Raad-Pensionaris aan-viel/en rukte hem met den arm achter op/ en verloste alsoo sijnen broeder voornoemt/ sonder apparentie van hem gequetst te hebben/ gelijk de Sententie confuselijk seyd/ sulks geconfesseert te zijn. Want by aldien hy geëxecuteerde den Raad-Pensionaris, volgens 't geposeerde voornemen/ soude hebben willen quetsen/ soude hy hem niet op de schouder/ maar van achteren met het mes aan of onder de ribben aan-getast hebben/ daar het beter hadde konnen treffen. Ook heeft hy hem op de schouder niet te gelijk konnen quetsen en achterover halen/ 't welk immers kennelijk/ twee wijd verscheelende actien zijn: te meer/ alsoo daar ook geen tijd toe was; want terwijl hy den Raad-Pensionaris op de schouder quetste/ soude mogelijk sijn broeder de reste van den Raad-Pensionaris al ontfangen hebben; sulks dat geen andere presumptie kan zijn/ of den voorsz. geëxecuteerde heeft den Raad-Pensionaris in 't alderminste niet gequetst. De sake dus verre af-geloopen zijnde/ zijn de voorsz. vier persoonen van den Raad-Pensionaris gescheyden/ die hem soo laag en stille was houdende/ als of hy dood ter aarde was neder-gezegen: En vernemende

Juny.

1672. Juny.

mende dat sijne aggresseurs in dat vertrouwen van hem waren geweken / spoede sich na huys; daar men bevond/ dat hy een contusie op 't hooft hadde / van weynig importantie / en een kleyne wonde aan den hals en op de schouder; elk omtrent van een stroo breed diep / en dan noch een steek op de rechter borst / tusschen de vijfde en seste ribbe / niet dieper penetrerende aan 't vel / als een stroo breed / als vooren; ter oorsake (soo verhaalt werd van de kleer-maker / die 't werk selfs soude gemaakt hebben) dat hy van een dubbeld gevalijnt wambais en hals-kraag voor dien tijd wel was voorsien geweest.

Dit werk aldus zijnde verricht / quam aanstonds alles op de been; de ruyters en burgerye quamen in de wapenen; de bruggen wierden op-gehaalt en beset; ook op verscheyde plaatsen van de advenues slach-boomen gestelt. Den roep liep dat den Raad-pensionaris doot was / of ten minsten doodelijk gequetst / en daar van over-al brieven afgevaardigt; en aan den Koning van Vrankrijk selfs wierd een expresse post afgesonden / soo als verhaalt werd. Na de persoonen / die dese grouwelijke daat hadde derven bestaan / wierd seer naau geinquireert / en eyndelijk ondervonden / door 't geroep van de naam of andersints / dat daar mede hantdadig aan hadden geweest / een ofte de twee sonen van den Raads-heer van der Graaf, daar men andersins de minste gedachten niet soude van hebben gehad / vermits sy van goeden ommegang / en voorts van een stil en modest leven waren. Het huys van den selven Raads-heer wierd van vooren en achteren met ruyters en burgers ook beset. En of het alsoo sonder eenige veranderinge wesen moest / quam daar tot verscheyde malen heen en weder over de Vyverberg wandelen / of waren den voorsz. jegenwoordigen gecondemneerden / sonder aan sijn ouders huys te konnen aan-bellen / 't welk twee of drie goede burgers bemerkende / die hem (soo 't scheen) kenden / seyden tegens hem / gaat heen / gy hebt hier niet te doen / maakt u wech: maar hy niet wel voort konnende / bleef al staan / tot dat eenige andere geinteresseerde in de saken van den voorsz. Raad-pensionaris, te weten / van Lent, van der Wissel, en van der Burg, de pompmaker op de Spuy-brugge, quamen/ die hem aan-pakten / en in de Korteguarde brachten / van waar hy namaals na de Voor-poorte gebracht wierd.

Aanstonts sprak men van de sware straffen / die men dese booswichten behoorde exemplaarlijk te doen gevoelen. En men meynde geen doot soo swaar te konnen bedacht werden / of hy hadde noch meer verdient. De President en Raad van 't Hof examineerden seer straffelijk in den broegen morgen-stont den gevangen / die sijn misdaet niet alleen niet ontkende / maar alles bekende / en meer antwoorde / uyt sijn gewoonlijke ongeveynstheyt / als hem gevraagt wierd / ofte gevraagt konde werden / en mogelijk uyt sijn ontsteltheyt meer confesseerde voor de waarheyt / als hem in der daat was bekent.

De Heeren Staten van Holland, over 't voor-verhaalde / in alle hare Leden seer gevoelig en ontstelt / namen noch geen contentement met d'aangewende extraordinaire vigilante proceduuren van den Hove / maar versochten of ontboden Commissarissen van den selven Hove in haar Ed. Groot-Mogende Vergaderinge te verschijnen / aan de welke de selve haar Ed. Groot-Mogende met seer significante / en niet minder gevoelige expressien / recommandeerden en belasten / dat sonder eenige uytstel / rigoureuse en vigoureuse Justitie over den gevangen gedaan mocht werden. Dat men na de andere drie fugitive mede-complicen exactelijk soude inquireeren / omme die mede in handen te bekomen / waar 't doenlijk; en alles naaukeurig te ondersoeken / wat en wie aan dese Barbare actie noch verder vast soude mogen zijn. Zijnde ook Commissarissen of Gedeputeerden uyt het midden van haar Ed.Groot-Mogende Vergaderinge geweest/ die met onvermoeyden arbeyd geduurig aan den Heere President en Raden van den Hove hebben aangehouden / ten eynde als vooren / korte rigoureuse en vigoureuse Justitie, in cas subject mocht werden gedaan / op dat soo doende alle de Leden van de Vergaderinge / die haar soo in 't generaal / als in 't particulier by dit boose opset vonden geinteresseert ende geledeert / in de exercitie van hare publijke functien mochten werden gesecureert / en alsoo veyliglijk de Vergaderinge voortaan souden mogen frequenteeren/

1672. ren/ als eenmaal een afschouwelijk exempel in den persoon van den gevangen mocht zijn gestatueert.

Juny.

En wierd dit soo verre by die van den Hove voornoemt in achtinge genomen / dat men op 't voor-verhaalde eerste ontsteide examen / de sententie des doods tegen den voorsz. gevangen vast-stelde ; en in gevolge van dien/ een of twee Predikanten/ dien selven Woensdag 's avonts / als den gevangen 's morgens vroeg was geapprehendeert en geexamineert / t'zynder vertroostinge admitteerden op de Voor-poorte by hem te mogen gaan / gelijk ook geschiede ; met die intentie / soo geoordeelt werd by luyden hen des verstaande / dat men 't geresolveerde tegens den voorsz. gevangen twee dagen daar na/ te weten des Vrydags/ ter executie stellen soude ; want men voor soodanigen genomen resolutie / niet gewoon is soodanig admissie van Predikanten ofte yemant anders toe te staan.

Den Raads-heer van der Graaf, ondertusschen van Delft op de boven-verhaalde gevoelige quade tydinge / met groote ontsteltheyt des avonts siekelijk en seer pijnelijk t'huys gebracht zijnde / ontfing noch dien avont van een der voorsz. Predikanten de groetenisse van sijn gevangen soon ; en verstont met eenen dat hy in sijn ongeval wel was gemoed en getroost/ biddende sijne Ouders van gelijken te willen zijn / en so voorts.

Hier op wierden alle devoiren aangewent / door verscheyde persoonen van aansien / soo geestelijke als wereltlijke/ om 't gemoed van den Raad-Pensionaris soo verre te vermurwen / dat aangemerkt dit stuk niet met voor bedachten rade / soo als men eerst hadde voor-gegeven / maar als door een verrukkinge / verleydinge en andersins / geschied door twee onbesprakte minderjarige sonen/ van een eerlijk en fatsoenlijk Heer/ hy soude mogen werden gedisponeert dit feyt/ jegens hem geperpetreert / niet alleenlijk te vergeven / maar ook by de Vergaderinge/ en by sijne best geintentioneerste te intercedeeren en aan te houden / dat haar 't selve vergeven of gepardonneert mochte werden/ met presentatie selfs van die twee soonen in den oorlog als Volontarissen te laten dienen/ soo lange sulks by de Staten soude mogen goed-gevonden werden. En als men de goede wille daar toe van den Raad-Pensionaris soude hebben geobtineert / soude men voortgegaan hebben / om de Leden van de Vergaderinge daar over als-dan mede moeyelijk te vallen : maar hy Raad-Pensionaris en de sijne toonden daar toe geene genegentheyt te hebben / (als wesende den voorsz. Raad-Pensionaris uyt hem selven noopt tot pardon ofte gratie genegen) moest die sake daar by gelaten / en voorts Gode bevolen werden ; gelijk God den Heer sijn wonder-werk aan den voornoemden gevangen ook heeft geopenbaart / soo als uyt een Tractaatje, geintituleert de Worstelinge Jacobs , onlangs uytgekomen / wijdloopig gelesen kan werden.

1672

Juny.

Des Vrydags echter wierd de voortgang van dese sake verhindert / alhoewel den Scherp-rechter (soo geseyd werd) daar over al in den Haag was gekomen ; gelijk ook des Maandags daar aan dese sake wierd opgehouden : 't welk oorsaak gaf / mits men de Franschen alle oogenblikken vreesde in Holland te sullen door-breken / om te doen bidden aan den genen die daar over te seggen hadden / dat doch dese sake soo niet verhaast/ maar een dag vier of ses uytgestelt/ of ingesien mocht werden ; met die intentie / dat ondertusschen mogelijk eenige notable veranderinge in den Lande of in de Regeeringe soude mogen komen voor te vallen : maar 't selve was mede te vergeefs / en in plaatse van dien wierd d'executie gepousseert/ en geresolveert op Dingsdag 's middags den gevangen de doot te doen aanseggen / tegens den dag daar aan-volgende ; 't welk onder het volk ruchtbaar geworden zijnde / ontstond een seer groote alteratie door de gantsche gemeente van den Haag, die niet konden begrypen dat men yemant ter doot condemneerde/ die een ander alleenlijk gequetst/ en mogelijk ook selfs niet gequetst en hadde/ daar den gequetsten geensins gevaar liep van sijne wonden te sullen sterven.

Tegens dese vast-gestelde Sententie, is mede/ gelijk als van geloofwaardige luyden verhaalt werd / van hooger hand surcheancie, en dat alleen voor den tijt van drie dagen versocht geweest : maar 't heeft niet mogen helpen/ 't wierd verachtelijk afgeslagen ; de Sententie moest sijn executie hebben ; den man moest voort ten afschouwelijken

1672. Juny.

ken exempel van anderen / die haar daar aan mochten spiegelen. En is sulks des Woensdags 's morgens ordre gegeven / de val-bruggen van den Haag op te halen; de ruyters en burgers quamen in de wapenen; d'eerste bewaarden de plaats van binnen / de tweede d'advenues tegens de gevreesde oppressien van buyten. De poorten en bomen tot Delft, Leyden en Rotterdam, waren 's morgens vroeg geslooten; de weg over-al na den Haag met ruyters beset. En eyndelijk tegens elf uuren wierd den gevangen met een bly gelaat / en onbekommert gemoed / over 't Hof en Saal na de Rolle geleyd / daar hy sijn Sententie des tijdelijken doots van buyten / en des eeuwigen levens van binnen met groot verlangen aanhoorde; dese luyde aldus:

SENTENTIE.

ALsoo Jacob van der Graaf, jegenwoordig Gedetineerde op de Voor-poorte van den Hove van Holland, voor den selven Hove, buyten pijne en banden van ysere, bekent heeft, dat hy op Dingsdag voorleden acht dagen, zijnde den een-en-twintigsten deser maand Juny, 's avonts ten huyse van sijn Vader hebbende gegeten, en met sijn broeder Pieter, Adolph Borrenbach, en Cornelis de Bruyn, te samen de klok omtrent half elf uuren uytgegaan zijnde, gesien hebben dat'er noch licht was in de kamer van de Heeren Staten van Holland, en dat by die occasie geseyd is door den voorschreven Borrenbach, dat de Staten noch vergadert waren, en dat dieshalven daar noch mede was de Raad-Pensionaris de Wit, hem uytmakende voor een Schelm en een Landverrader; voegende daar by, dat men hem behoorde aan kant te helpen; en dat ook 't selve by henluyden opgenomen zijnde, sy met den anderen hebben geloot, wie de eerste soude zijn die de aggressie soude doen, en dat tot tweemaal het lot is gevallen op Cornelis de Bruyn; en dat de oorsake, waaromme sy voor de tweede-maal geloot hebben, is geweest om dies-wille, dat sy meynden dat'er in de eerste reyse abuys was begaan; dat dieshalven ook de voornoemde de Bruyn de eerste is geweest die den Raad-Pensionaris geaggresseert heeft, na dat al-vooren, of door Borrenbach, of door de broeder van hem Gevangen, de flambeau uyt de hand van den dienaar van de Raad-Pensionaris was genomen en uytgedaen: en dat het selve geschied is op de plaatse, tusschen de Voor-poorte en het Schavot; en dat ondertusschen sijn gevangens Broeder, en Borrenbach, met de knechts besig zijn geweest, en dat een van de knechts hem op de loop heeft begeven; dat doen sijn broeder hem Gevangen, en de Bruyn, die met de Raad-Pensionaris besig waren, te hulpe is gekomen; dat als doen den Raad-Pensionaris onder de voet is geraakt, en dat sijn Gevangens broeder op het lijf van den Raad-Pensionaris is gevallen, en dat hy Gevangen hem doen een quetsure met sijn mes in sijn schouder heeft gegeven, 't welke hy naderhand heeft wech-geworpen; en dat hy sijn degen niet en heeft uyt-getrokken, om dat hy die niet van doen hadde: maar dat het selve rapier in de reboullie uyt de scheede is gevallen, dewijl hy te wijd was, zijnde de selve, die hem op de Voor-poorte is vertoont: en het selve gedaan hebbende, dat sy gesamentlijk zijn heen gegaan, sonder dat hy Gevangen eenige menschen vernomen hadde; dat hy geene redenen weet, waaromme hy 't selve feyt heeft helpen perpetreren, als om dat hy van God verlaten was; dat hy Gevangen, vermits den voornoemden de Bruyn in sijn hand gequetst was, versocht is om te gaan, gelijk hy ook gedaan heeft, na eenen Doctor Breugel, woonende in de Mole-straat, ten eynde eens ten huyse van Levijn van Dijk, woonende alhier by de Luyter sche Kerk, wilde komen, en dat hy met den voornoemde Breugel aldaar zijnde gekomen, de selve als doen het verband aan de voornoemde de Bruyn heeft gedaan; dat hy de Sak met stukken, den Raad-Pensionaris af-genomen, ten huyse van den voornoemden Levijn wel heeft gesien, alwaar sijn broeder en de voornoemde de Bruyn hare retraitte hadden genomen: maar dat hy niet en weet, by wien de selve Sak genomen is; en dat hy aldaar een mantel van den voornoemden Levijn heeft genomen, die hy om-gehangen heeft, met de welke hy ook geapprehendeert is. Alle 't welke zijnde saken van seer quade consequentie, die in een land van Justitie niet en behooren geleden, maar andere ten exempel gestraft te werden. SOO IST, dat het voorsz. Hof, met rijpe deliberatie van rade door-gesien en

1672. Juny. overwogen hebbende, alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name, en van wegen de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, verklaart heeft, en verklaart mits desen den voorsz. Gevangen begaan te hebben *Crimen læsæ Majestatis*; condemneert hem mits dien gebracht te werden ter plaatse, daar men alhier gewoon is Justitie te doen, en aldaar geëxecuteert te werden met den swaarde dat'er de dood na volgt, en verklaart alle sijn goederen geconfisqueert.

Gedaan in den Hage by de Heeren en Meesters Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek Præsident, Albrecht Nierop, Willem Goes, Heere van Bouchorstenburg, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, Frederik van Lier, Cornelis Baan, en Mattheus Gool, Raads-luyden van Holland, en gepronuncieert op de Audientie van de Rolle, den 29. Juny 1672.

In kennisse van my

AD. POTS.

Hy voorts sijne Rechters reverentelijk gegroet hebbende / ging van daar na de plaatse van 't gerecht: alwaar hy geknielt / en met assistentie van een Dienaar des Goddelijken Woords een kort gebed gedaan hebbende / sijne ziele beval in de genadige hadden van sijnen Hemelschen Vader.

Bezendingen aan de Koningen van Vrankrijk en Engeland. Ondertusschen / terwijl de landen vast in de uyterste benauthеyt van saken waren / zonden de Heeren Staten Gecommitteerden aan de Koningen van Vrankrijk en Engeland, om te onderstaan of men door eenige goede middelen tot een verdrag konde komen. De vier die aan den Koning van Vrankrijk geschikt wierden / waren de Heeren van Gent, de Groot, Odijk, en van Eck: Dese by den selven Koning gekomen zijnde / vonden sodanige voorwaarden, datse door desen Staat geensints aan te nemen waren. Met desen geringen troost quam de Heer de Groot op den 24. uyt het Fransche leger in den Hage, beneffens een Fransch Capiteyn van des Konings lijf-wacht / daar hy noch op dien selven dag rapport van sijn verrichtinge dede. Hier op deden eenige Heeren een keer naar huys: maar des avonds weder-keerende / vonden dien nacht de Staten Generaal, en de Staten van Holland vergadert. Op den 27. vertrok de Heer de Groot met de selve Capiteyn / in een karos met ses paarden / weder na den Koning van Vrankrijk: maar als men de voorwaarden (daar wy hier na van sullen spreken) die Engeland en Vrankrijk wilden toe-staan / onder de gemeente bracht / wierden / soo de kleynen als de grooten / op het hoogsten in hun gemoed gestoort en ontstelt. De Zeeuwen wilden ook de gecommitteerden geen volle macht toe-gestaan hebben / protesteerden en stemden het af / dat alreeds daar in mocht gedaan zijn: voegende hier by een ernstig schrijven / dat genoeg hun meeninge uyt-drukte: maar hier naar meerder hier van.

Poolsche saken. Het Poolsche Rijk / aan de eene zijde dapper door de Turken gedreygt / hadde aan de andere zijde weder het geluk / dat een Kinkol en Durak nevens andere Wallachers en Moldavers de Turken af-vielen / en soo wel haar / als de Tartaren veel werk gaven; waar door dan ook den voort-gang der Ottomannische wapenen niet weynig af-getrokken en verhindert wierd. Ook wierd den Muradin Sultan, die met 6000 mannen in Wolynien was wesen stroopen / door de Poolsche volkeren gantsch onverwacht overvallen en t'eenemaal geslagen; zijnde in dese rescontre acht Mursen gesneuvelt / en een menichte der aansienlijkste Tartaren gevangen bekomen. Ook was een andere troep Poolen in Wallachyen gevallen / en hadden aldaar het sterste slot Soroka vermeestert. Met geen minder geluk heeft ook een andere party Balon Bunowka aan-getast / verovert en uyt-geplundert; zijnde 150 Tartaren, die daar in gelegen hadden / al des morgens / op 't geruchte der aan-komende Poolen, na Daksow vertrokken. Den Hanenko viel ook alles na wenschen toe / gevende sich veele plaatsen en troepen onder sijn gebied / werdende hy tot Humain van de Stad-voogt wel twee mijlen weegs ontmoet / en met groote statie in-gehaalt: alwaar hy ook in den naam des Konings van Polen de huldiging en eed ontfing; hebbende het Humanische Regiment Cosakken al vooorens haar Overste en andere Officieren den Hanenko gebonden toe-gezonden; werdende het selve Regiment (gemonstert zijnde) sterk bevonden stijf 1200 mannen. De Cosaksche steden Lusianka en Kaniow, nevens verscheyde ande-

1672. anderen/ hadden sich mede gewillig onder de Kroon Polen begeven. Ondertusschen was het vluchten der Wallachische ingesetenen sterk/ als die door den opstand harer Oversten lichtelijk en seer vast hunne uytroepinge door de Turken te gemoet sagen. Dese dan belaste sijne Majesteyt in de Ukranie huysvestinge te beschaffen: gelijk ook den Koning op den sterk-aandringenden nood/ met een scherp opbod den Adel dede beschrijven. En niet weynig ontstelde ook sijne Majesteyt de dood der Koninglijke Vrouw-moeder/ wiens hert in een blikke flessche te Warsouw in de Slot-kapelle wierd gebracht. Middelertijd bleven de besluyten der land-dagen sukkelen/ en gingen de verdeeltheden immer haar gang/ krijgende die van de Fransche factie weder een nieuwe oorsaak om hunne saken een glimp te geven/ met een brief door den gewesen Koning Johan Casimirus aan de Poolsche Standen af-gezonden; waar by den selve/ als uyt een groote liefde tot sijn Vaderland/ die Kroone aanbood met 15000 Françoysen tegen de Turken te komen by springen: maar den naam alleen van die natie was het Poolsche Hof en den meesten Adel soo hatig/ dat desen bystand voor immers soo gevaarlijk/ als den vyand self/ wierd gehouden. Immers soo tragen voortgang had ook den Rijks-dag/ die den 18. van May met seer groote hoope van spoedigen voortgang begonnen/ tegen de goede insichten der wel-meenende met de onutte geschillen wierd op-gehouden/ en den voorslag/ om die/ ten eynde wat haastiger uytslag te bekomen/ van ses tot op vier weken te bekorten/ door den Heer Praschynocky en kleyn Polen verydelt. Ondertusschen quam den Poolschen af-gezant aan de Otthomannische Porta mede in vergadering/ alwaar bekent maakte/ de sekerheyt van den Turkschen krijg/ en dat reeds 12000 man omtrent Bialogrod by-een hadde gesien. Beklagende sich voorts dapper/ dat om de inwendige beroerte/ de buyten-landsche sware aanvallen niet na behooren wierden waargenomen/ door welke hy ook selve soo lange genoegsaam in hechtenisse was gehouden.

Juny.

[Het groo... ver... ...nd tot ...enen ...tekent.] Het groot en gewichtige verbond met den Keyser, wierd omtrent dees tijd te Wenen door die Majesteyt, die van Spangien, de Heeren Staten Generaal, den Vorst van Anhalt, Keur-Saxen, Keur-Brandenburg, Holsteyn, &c. getekent. Hier op begonsten de Keyserlijke troepen uyt Oostenrijk, Mahren, Behmen, Tirol, Inspruk, Hongaryen, en des Keysers Erflanden, naar Egra, de algemeene Rendevous-plaats, te marcheeren; om soo voorts naar Halber-stad, onder den Generaal Montecuculi, den aantocht te nemen/ en sich vorders met de macht van den Keurvorst van Brandenburg te verwoegen. De lijste van de Keyserlijke troepen waren als volgt:

1672. Juny.

Lijst van de Keyserlijke en Brandenburgsche troepen.

Te paard.	*Compagn.*	*mann.*
De Generaal Montecuculi,	10	1000
Oversten Spork,	10	1000
Oversten Heister,	10	1000
Oversten Caprara,	10	1000
Hertog van Lotharingen,	10	1000
Schneidan,	10	1000
Sindernich,	10	1000
	70	7000

Te voet.	*Compagn.*	*mann.*
Getzk Dragonders,	10	1500
Pio,	10	2500
Portia,	10	2500
Kneg,	10	2500
Lesle,	10	2500
Keyserstеyn,	10	2500
Knigge,	10	2500
	70	16500

Behalven noch een tros van 1800 man en de Officieren. De troepen van Brandenburg waren dese:

	Paard.	*Drag.*	*Voetv.*
Vorst van Anhalt, Velt-Mars.	600		
Dorffling, Velt-Marschalk,	600	400	
Geltze, Velt-Tuygmeester,			1600
Vorst van Homburg, Gener. van de Cavallerye,	600		
Graaf van Donau, Gen. Luyt. van de Infanterye.			1400
Kannenberg, Gen. Luyt. van de Cavallerye.	600		800
Vorst van Holsteyn, Gener. Luyt. van de Infanterye,			1500
Goltze, Generaal-Luyten.			1000

Pol-

1672. Juny.

Polnitz, Gen. Major van sijn Keurvorst. Lijfguarde,			3000
Gortzke, Gen. Major,	600	200	500
Spaan, Gen. Major,	600		1000
Eller, Gen. Major,	600		300
Pfuel, Gen. Major,	600		500
Schwerin, Gen. Major,			1000
De Pense, Gen. Maj. van sijn Keurv. Lijfgarde te paart,	800		
La Sare, Gen. Major,			1000
Schoning, Overste,			1400
Forgel, Overste,			1400
Kanitz, Overste,		500	
Schlieben, Overste,		500	
Morner, Overste,	600		
Polnitz, Overste,			500
	6200	1600	16900

Dese troepen souden voor-af marcheeren en wierden noch geworden dese na-volgende regimenten:

	Paard.	*Drag.*	*Voetv.*
Sijn Vorstel. Lijf-regiment,	600		
Vorst van Mechlenburg,	600		
Graaf van Promitz,	600		
Comte de Reuse,			1000
Sieburg, Overste,			1000
Berlips, Overste,			1000
Burgdorf, Overste,			500
Bansdorf, Overste,		800	
Schike, Overste,			800
	1800	800	4300

Komt t'samen 31600 man.

Hollandsche Gesant aan het Hof tot Wenen, houd aan om secours.

Men stelde noch vorder nieuwe werbingen aan / en Prins Adolph, Hartog van Holsteyn, wierd mede het gesag over de Keyserlijke troepen gegeven; terwijl haar Hoog-Mogende Gesant aan het Keyserlijke hof / seer tot het verhaasten van dese hulptroepen aanhield; klaar genoeg te kennen gevende / dat indien Vrankrijk t'eeniger tijt Meester van Holland &c. wierd, niemant meer te vinden sou zijn, die hem tot het bekomen van de opperste Monarchie in den weg sou konnen zijn; en dat het noch tijd was, om hem daar in tegen te staan, indien men de hulp-troepen tijdelijk op de been bracht. Het Keyserlijke hof konde het selfde wel begrijpen / en het was hen een spoor-

De Prins van Anhalt stelde als-doe sijn Keyserlijke Majesteyt in handen het origineel / of oorspronkelijke / van het geen Vrankrijk den Keurvorst van Brandenburg aanbood / indien hy hem gunstelijk sijn stemme / tot Roomsch-Koning gekoren te worden / wilde geven; waar door de Keyser, en al de Rijksvorsten wel konden sien / dat men den Keyser na de kroon stond.

Onlusten tusschen Savoyen en Genua.

Terwijl de Fransche wapenen aldus geheel Europa in rep en roere hielpen / moest de Staat van Genua daar mede haar deel van hebben / werdende genootsaakt sich tegen den Hartog van Savoyen, of eerder de Franschen, welkers standaart hy voerde / in het harnas te steken; soekende hun kostelijk Final, daar het om te doen was / wel te bewaren. De Savoyaart vergadert in den boesem Aratro sijn oorlog-schepen / om daar die van Genua mede op den hals te komen. Die van de Republijk riepen al hunne Bandijten, behalven die om misdaat / van gequetster Majesteyt, gebannen waren / wederom te huys; stelden 3 Raads-heeren / en 4 Ridders della Cappa, tot Oversten van de krijgs-saken; waar op sich aanstonts Switsersche en Duytsche werbers op-deden.

Paus aangesocht tot bemiddelinge.

De Paus ondertusschen / als een Vader van vrede / wierd aangesocht / om de twistende partyen te helpen bevredigen / het welke hy gaarne aan-nam: maar niet de Staat van Genua het versoek der Franschen, om geen Nederlandsche schepen in haar havenen te ontfangen / en aldaar te laten revictuailleeren.

Me-vrouwe Colonna vangt een reys aan.

Ondertusschen kreeg Madonna Colonna poppen in het hooft / en ontfangende verlof van haren man / om met de Hertoginne Mazarini van Roma eens naar Frescati te ryen / pakte haar kostelijkste en noodigste plunje by-een /, en trok soo met 2 carossen uyt haar Paleys / sittende sy met de Hertoginne Mazarini in de voorste / die van 6 paarden getrokken wierd; en de jonge Juffrou Mora met eenige dienst-juffers in de andere. Wanneer sy by St. Jan de Laterane quamen / belaste Me-vrouw den koetsier schielijk den weg naar Pancratio in te slaan / sich veynsende / als wilde sy aldaar een sekere Mevrouwe, van Civita Vecchia komende / ontmoeten. De koetsier reed dapper voort / en komende tot St. Severa, een zee-plaatsje / dacht

672. dacht sijn paarden aldaar wat te ververßchen; maar hem wierd geen tijt gegeven / hy moest voort / tot dat hy in het gesicht van Civita Vecchia, op een plaats tot hun voornemen bequaam / gekomen was. Hier traden sy met pak / sak / gevolg en kinderen (in een huys daar se bekent waren) uyt / daar se beyde de vrouwe kleederen uyt-trokken / en mans gewaat met innocenten of roklien daar over aan-schooten / settende paruyken en hoeden op / en degens op de zyde hangende. In desen toestel bleven sy aldaar tot 's morgens ten 6 uuren; wanneer een Fransch oorlog-schip op de reede komende / sy in 't selve in-gescheept zijn / nemende voor-al een kasje met 20000 pistoletten en eenige juweelen mede. De Hartoginne Mazarini gaf den koetsier al-eer sy af-voer een brief mede / met ordre voor haren Kamerling / om alles watter gebleven was / te verkoopen / haar schulden te betalen / en hare kinderen naar Marseille te senden. De Conneſtableſſe seyde ook tegen de koetsier / Gaat heen, wanneer gy weder tot Roma ſult gekomen zijn, ſegt aan mijn man den Conneſtabel, het gene gy geſien hebt. Maar dese Heer / de tijding van dese vlucht krijgende / meende te ontsinnen: al wat hy doen konde / was by de Fransche en Italiaansche Ministers te gaan / en te versoeken / dat men dit schip wilde aan-houden; maar het was te laat: en dese twee gesellinnen geraakten behouden in Vrankrijk.

Juny.

July. [K]oever-[d]en ver-[st]erkt. Na dat de Ritmeesteren Hagevolt en Aſſenberg door seeckeren boer / vermoedelijk van den vyand daar toe uyt-gemaakt / waren bericht / dat sich een partye Biſſchopſche van omtrent 30 man liet sien omtrent de Eſſer-brugge, die van meyning waren de koe-beesten uyt de Maris te willen wech halen: soo wierden dese twee Ritmeesters (door een grooten yver gedreven zijnde) te rade / om dese 30 man te achterhalen; maar rijdende d'een na d'anderen uyt / wie eerst te paarde konde komen / sonder sich in ryen en gelederen te verdeelen; alleen hadden wel 30 man onder 't geleyd van den Lt. Kramer, voor-af gesonden / om den vyand te ontdekken: maar buyten komende / hadde den vyand / in hinderlage staande / albereyts de voor uyt-gesonden partye af-gesneden / en drong soo sterk aan alle kanten op dese twee compagnien (de geheele ruyterye / die doenmaals binnen Koeverden was uytmakende) aan / dat genootsaakt wierden confuselijk te retireeren / achterlatende een trompetter / die tot den vrede toe onder Houtijn gedient heeft / en tuſſchen de 20 en 30 man / de

Stads [v]olk gesla-[ge]n.

rest sich met de vlucht salveerende. Daar op 1672. hebben de Munſterſche en Keulſche (niet Franſche ruyters / als eenige schrijven) met eenige regimenten te paard / komende van Ommen, daar het hooft-quartier van Nagel en andere Generaals persoonen was / op den 30 Juny 1672. nieuwe styl / Koeverden berent; latende sich ook regiments-wijse verdeelt / in den Maris voor Koevorden sien / soo lange dat eenige kanon-schooten daar op gedaan wierden / en daar door genootsaakt te retireeren / die eerst d'onse in de poorte gedreven / en met karabijnen en pistoolen daar op geschooten hadden. Commandeur was daar binnen gemaakt den Overste Lt. Burum, by provisie en in abſentie van Broerſma, selfs door recommandatie van de Col. Broerſma; doch tegen expresse protestatie van den voorsz. Overste Lt. als van te vooren wel wetende / dat wat devoiren hy quam aan te wenden / het hem onmogelijk soude zijn het gewenschte genoegen aan de Regeeringe en de Wereld te konnen geven / wegen de algemeene opinie / met welk een yeder was in-genoomen / van onwinlijkheyd deser voornamer Fortresse / die ondertuſſchen ten aansien harer vorige naturelle en artificiele sterkte / mitsgaders magazijnen en guarnisoen / in een so slechten toestant was geraakt / dat de Heeren Staten van 't Lantſchap Drente van dien miserabelen staat genoechsaam geinformeert en al te wel bekent / niet na-gelaten hebben tijdelijk hun Bont-genoten daar van per Miſſive serieuselijk te waarschouwen / en het kort aanstaande over-gaan sekerlijk als te voorseggen.

July.

Desen voorsz. Commandeur toonde so voor als in de belegeringe yver en devoir genoech / na sijn uytterste vermogen en staat der saken; weshalven ook nevens de Predikant Michovius 3 diverse miſſiven afgesonden heeft / so aan de H. Staten Generaal, als aan de Staten van Vrieſland en Groeningen: waar by secours en voorsieninge tegens de meenigvuldige defecten instantelijk versochte en den miserabelen toestant van alles iteratívelijk representeerde: maar het ongeluk hebbende / dat nergens eenig gehoor of redres in het vervallene bequam; en daar by de militie meest bestaande uyt nieu geworven onbedreven volk en onervaren Officieren / was dit gene geringe oorsaak van meerder swarigheyd en irreparabele verwijderinge deser vervallene saken: daar toe hielp / dat men geen affuyten genoechsaam in voorraat hadde / en de oude / met een schoot of twee onder de voet Staat van de Stad.

vallende / de defensie t'elkens gestaakt wierd.

July. Het guarnisoen was even te voren versterkt door 't guarnisoen van Schenkeschans, 16 vaandelen sterk; doch soo seer verloopen / dat het maar 300 man min of meer uytmaakte. Dese gemeene soldaten waren seer wederspannig / als hebbende geen gelt; kregen uyt het Magazijn wel spek / brood en kaas / maar waren noch even weynig te vreden: so dat de Commandeur en officieren genoech daar aan te stelle hadden.

Aanvang van het aantasten. Het leger van Keur-Keulen en Munster, leggende op den 4. July voor Koeverden, was omtrent tusschen de 20 of 30000 man sterk; terwijl eenige weynige regimenten te paarde / onder Prins Willem van Furstenburg, de Bourtange geblocqueert hielden. Sy hadden sich nu in 2 quartieren verdeelt; het eene leggende aan de zijde na het Huys ten Klooster, alwaar de Bisschop van Munster selfs op het Huys ter Scheer gelogeert was; en het andere te Dalen, welke haar loopgraven opende omtrent Tellinkhuysen sijn huys / gelijk by de andere van het Huys ten Klooster. De batteryen / waar van de vuurwerken geworpen wierden / wierden aan twee zijden ook gemaakt: d'eene by de galg / daar van men het Kasteel beschoot / en d'andere een dag of wat later dan d'eerste / die op de Haar gemaakt was; waar van de stad seer hevig beschooten / en menigte van bomben / granaden en branders na het Proviand-huys geworpen wierden: waar door ook vele brakken en burgers huysen wierden geruineert; sulks dat de burgers die niet konden helpen tot het lesschen van de brand / genootsaakt waren met vrou en kinderen in de Wallen / onder de Mijnen en Kasteels poorten te logeeren. Hoewel door bigilantie der burgerye de branders weynig operatie deden / en de bomben meer huysen als menschen beschadigden / deden sy nochtans soo veel quaat / dat de vrouwen / die sich voor de menigte der bomben / die over-al in de stad als op de wallen gesmeten wierden / niet konden wachten / den Commandeur begosten te dreygen / dat / so hy niet wilde verstaan tot het over-geven / men hem met een pistool wilde doot schieten: en wierden verscheyden patriotten daar door in haren goeden yver verhindert; doch t'elkens weder door overtuygende reden van de Predikant Michovius gestilt: tot dat ten langen lesten een soldaten vrou de Predikant Michovius, van 't Kasteel komende, onder de poorte aanranste / en by de rok greep / seggende / Dat is de godloose Domine, die niet en verstaat tot over-geven: maar wierd al wederom door reden van de Predikant gestilt.

De Col. Broersma was ondertusschen mede in 't leger van den Bisschop van Munster, so als hy voor-gaf / als een gevangen man. Te voren was hy geweest in Deventer, om dat 't schielijk doorbreké der vyand in de Veluwe hem dwong sich met sijn regiment in Deventer te retireren. July.

Onder de Officieré viel door d'attaque in de Krijgsraad verschil in hun sentiment / wegen het beschermen van 't contreschérp; sustineerende d'eene partye / dat men dit behoorde te verlaten / en d'andere daar tegen te defenderen; doch ten langen lesten prevaleerende de gene / die tot defensie verstonden: en wierd ook het contrescharp (hebbende een gracht / hoewel niet heel diep) in 't begin seer wel gedefendeert / tot dat eenige Officieren die verlieten: waar door den vyand / aangemoedigt / die ten laatsten emporteerde, en alsoo de stad bemachtigde.

Klaas Kok, Factoor tot Swol, en goet Munsters, had eens voor de belegeringe een missive geschreven aan Burgerm. Sesma, waar door hem en de burgerye socht te intimideeren, daar in voorstellende de sware bomben en groote macht van den Bisschop, radende over-sulks de ingesetenen tot over-geven: maar wierd van den Commandeur onderschept en achter gehouden. Sesma soekt de burgers te intimideren.

Door eenige overloopers verstond men / dat een van de beste vuur-werkers op het Huys ten Klooster door een kanon-schoot sijn been wierd af-geschooten en daar door quam te sterven. Vuur-werker doot geschooten.

Een ongeloofelijk getal van bomben / tot omtrent 1000 toe / wierden van beyde zijden in de stad geworpen / doch is alleen een bakker in het Proviand-huys doot gesmeten / als ook een vrou uyt de brakke in den hof gaande: dese deden de meeste operatie / daar d'andere in de lucht sprongen / of in de grachten vielen. Ook wierd het Proviand-huys beneden / waar op wel 60 / ja meer bomben op eenen dag vielen / t'eenemaal verdestrueert; de provisie van rogge-meel en andere vivres bedorven / de rosmeulen en brou-keetelen verbroken / den zetel in-geslagen / en niets in het selve over-gelaten / als alleen eenige bette-waren / die door groote moeyten van buyten uyt kelders onder den puyn-hoop ter naauwer noot wierden gebergt / met veel arbeyds in dien miserabelen stant van saken / en onvermiddelijke ruine: voor-bereydende alsoo alles ints het aanstaande gewisse over-gaan van Koeverden. Werking van bomben.

Den

1672. Den 7. July wierd Koeverden eerst op-geeyscht door den Bisschop van Munster, op voorgeven van goede conditien: maar wierd doenmaals moedigliik afgeslagen; waar by/ so het guarnisoen gecontinueert hadde/ de vyant lichteliik daar door soude opgebroken hebben/ vermits op de dag van accoort een swaren regen de vyant op eenige plaatsen de loopgraben onbruykbaar maakten/ en op andere over de enkelen in 't water dede gaan. Na het overgeven der stad waren binnen Koeverden verscheyde Munstersche Officieren geweest/ die geseyd hadden/ so die van binnen het een of tweemaal 24 uuren langer hadden gehouden/ de Kriigsraad van den Bisschop van Munster verstaan hadde/ sich daar door niet langer op te houden/ maar recht na Groeningen te marcheren.

July. Koeverden opgeeyscht.

De Konstapels/ uyt Schenkensch hans gekomen/ toonden meerendeels haar yver en kennis; waarom de vyant ook dikmaals met kanon haar weder beschoot; ook sodanig dat eens op de tromp van het kanon/ in Over-Yssel staande/ wierd getroffen.

De vyant heeft noyt post gevat op het contrescharp/ als alleen op die tijt/ wanneer hy door de blohertigheyd der soldaten daar meester van wierd/ en met eenen een schuytje over de beyde grachten brachte/ en quamen logeeren op de voet van een halve-maan/ tegen over het bolwerk Over-Yssel leggende. Middelerwijle wierd men te rade/ om de Bisschop van Munster een tijt lang op te houden/ onder pretext van capitulatie/ op hope dat van den regen of sterke hand souden geholpen werden. Dit was een goede gedachte/ indiense wel was uyt-gevoert geweest: maar Capit. Rogier, en Cap. Bagman, uytgaande om in desen soo sy voorgaven/ yet goets te willen uytwerken/ hadden niet eens Ostagiers gevordert; weshalven de Bisschop van Munster de Cap. Rogier by sich behield/ seggende/ Dit zijn mijne gevangens; sendende Cap. Bagman weder te rug/ die sulk rapoort dede/ dat de meeste Officieren/ uytgesondert eenige weynige/ en voor al den Commandeur Johan van Burum, Lt. Col. die allesints op 't krachtigst/ so in de Kriigsraad/ als by alle andere occasien daar tegen altijts geprotesteert heeft/ en is verbliiven protesteeren ten uyteynde toe/ na sijn uytterste vermogen/ afwendende en tegenhouden onversetteliik het overgeven van Koeverden, sonder oyt eenigsints daar toe te hebben willen verstaan; gelijk hy dan also noyt eenige de minste ordre verleent/ veel min consent gedragen heeft tot het uytgaan om te capituleeren; maar in de Kriigsraad elk tot sijn schuldige uytterste plicht aanmanende en couragerende na sijn vermogen/ tegen het uyt-senden om te handelen tot het over-geven/ op 't alderkrachtigste is bliiven protesteeren/ en niets kunnen winnen door de meerderheyd der stemmen der minder Officieren/ die hy seer voorsichtig alle schrifteliik van haar alsdoen dadeliik vorderde/ met elks onderteekening/ om in tijt en wijlen tot sijn ontlastinge te kunnen dienen/ tot onwedersprekeliik bewijs van onschuld/ en alle mogeliike gedane devoiren/ is alsoo eyndeliik met het aldergrootste misnoegen ter kamer uyt-gegaan/ latende haar noch by elkanderen: soo dat hy geensints tot de commissie om te capituleeren/ of tot het uytsenden van Ostagiers, veel min d'approbatie van dien/ als mede na de capitulatie geensints tot het inlaten van het Munstersche guarnisoen oyt of oyt heeft willen verstaan: al het welk dan wetende d'andere gemeene officieren om over te geven genegen/ die verre de meeste in getal waren/ door seker Sergeant of minder Officier aldaar/ stilswijgende de poort geopent en open gehouden hebben/ voorts de bruggen neer gelaten/ en alsoo buyten kennis/ veel min ordre van den Commandeur/ de geordonneerde besetting van den Bisschop van Munster ingelaten en ontfangen: geliik dan by den Kriigsraad in manieren voorsz. tot de capitulatie/ benessens den Capiteyn Bagman, verstonden/ dat men behoorde te capituleeren; soo dat dan ook daar toe/ nevens Cap. Bagman, wierd gecommitteerd Capiteyn ter Hoeve, ook wederom sonder Ostagiers uytgaande: en wierd op den laatsten Juny ouden stijl de capitulatie op het Huys te Scheer gemaakt; het welke weynig/ tot schande van de Bisschop van Munster, wierd na-gekomen.

1672. July.

Want sy waren over-een gekomen/

1. Dat het guarnisoen dateliik soude uyt-trekken: maar wierden noch een dag of wat opgehouden/ op voorgeven van andere wagens/ als Koeversche te sullen verschaffen.

Verdrag van het over-geven van Koeverden qualijk na-gekomen.

2. Dat het geheele guarnisoen soude uyt-trekken: maar wierden dateliik de kanonniers vast-geset; buyten twijffel op hope dat die onder de Vorst souden dienst nemen/ als wetende dat sy sich wel hadden gedragen.

3. Dat men met vliegende vaandels, brandende lonten, &c. sou uyttrekken: Het welk ook geweygert wierd.

1672. 4. Datse mede souden nemen twee stukken kanon: die ook gehouden wierden.

July. 5. Behalven dat / als de vyant op den eersten July ouden stijl daar binnen trok / en d'onsen een dag of wat daar na uyt-trokken / wierden de Staatsche volkeren van hare snaphanen en beste rapieren / als ook volk / berooft.

6. Was verdragen / dat men het guarnisoen soude brengen na Harlingen: maar onder pretext dat men niet hadde bedongen wat weg / wierden sy te rugge naar het Graafschap Benthem, en van daar na de Twent geleyd; verbiedende d'ingesetenen / aan het guarnisoen niets te verkoopen; waar door vele door den honger genootsaakt wierden dienst te nemen; tot dat / na datse eenige weken lang soo hadden omgesukkelt/ de Franschen uyt Kampen, ter presentie van het guarnisoen / de Bisschopsche over dit irraisonnable tractement in Mastenbroek seer deur-haalden en bestraften: dit onthaal soude anders soo lang geduurt hebben/ tot dat door de desperatie / de Officieren en soldaten sich selfs met gewelt en wapender-hand uyt desen strik hadden ontweert.

Ritmeester Assenberg geschooten. In Mastenbroek leggende / bleef den Ritmeester Assenberg, geschooten zijnde door een van de Staatsche eygen volkeren/ die sijn geweer schielijk quam te lossen.

In de belegeringe is onder andere Officieren van binnen mede gebleven de Commandeur van Schenkeschans, ter Hoeve, gaande een uur of wat van te vooren vrywillig in het contrescharp / waar over vele speculatien vielen; te meer / dewijl eenig verschil viel met de Officieren van Schenkeschans, leggende d'een de schuld van het ontijdig over-geven van het selvige Fort op den anderen.

7. Noch wierd de Predikant Michovius een dag of twee na het overgaan aangeseyd / in de tijt van 24 uuren te vertrekken / op verbeurte van alle sijne goederen / onaangesien uyt een swaare leger-siekte/ door groote fatiges in de belegeringe afgemat / lichtelijk mede door melancholy / also niet gaarne het overgeven hadde gesien/ aangetast was. En als de voorsz. Predikant versocht 24 uuren langer te mogen liggen / om te sien of de siekte af of toe-nam; soo antwoorde Dr. Ham, (zijnde van een ongehoorde wreede en onbarmhertige inborst / een recht instrument om de menschen te vervolgen en te plagen) *er had zeyt genoch.* Als de Predikant aan hem liet versoeken een wagen/ of yets waar op hy sich so krank / nevens sijn vrou en kinderen/ mocht transporteeren/ antwoorde de selve/ daar mag hy na sien. De Commandeur Kleppink, een grooten schachlaar / die ook niet vergunde dat de voorsz. Predikant 24 uren langer mochte leggen / als voor ses ducatons / een tafel-laken / en een half dousijn servetten. Komende voor des Predikants siek-bedde / (lichtelijk om te sien of de Predikant ook so krank was als wel gesegt wierd) vraagde den voorsz. Predikant / wat reden de Bisschop van Munster hadde / een eerlijk Predikant te doen delogeeren in soo een korten tijt / sonder aansien van siekte of andere ongemakken? waar op hy antwoorde/ ter presentie van Burgermeester Bartelink, Welderik en van 't Hof, dat hy de militie al te seer uyt de Bybel gesterkt had; ook speurt den Bisschop al te groote genegentheyd van de gemeente tot u/ weshalven u niet sal laten: 't welk de Predikant een troost in sijn droefheyd was / getuygenisse van sijn trouhertigheyd te hooren uyt de mond der vyanden selfs. En evenwel moest de man voort. d'Andere Predikant / D. Staren, bleef / die men ook een Acte gaf van beroep/ door de Heeren van Koeverden, uyt den naam van den Bisschop van Munster; doch daar hy / na sijn eygen getuygenis / ook noch niet sonder gelt aan-quam.

Terwijl nu Koeverden, seer sterk van wegen de omleggende veenen / als geregeleerde fortresse / in handen van den Bisschop was / lag hem het herte daar so aan/ dat hy het dikmaals noemde met de naam van kleyn Kandia, of mijn wijdberoemde Koeverden; sulks dat hy het ook noch seer liet versterken/ de contrescharpen met defensive wachthuysen rontom besetten/ en geheel palassadeeren / ook sterk guarnisoen daar binnen hield/ waar door sy de burgery soo verre trabalieerden / datse van rouwe meest krank wierden / of heen storven.

Het geluk dat tot noch toe den Bisschop van Munster in sijn aanslagen tegen desen Staat soo vleyende had toe-gelacchen/ en voornamentlijk met het veroveren van de sterke vestinge Koeverden, self boven sijn hoop en verwachtinge gestelt/ wrocht in desen Prelaat een insolentie en ongebonden koenheyd / omtrent het volvoeren van sijn ongemeetene aanslagen / en te gelijk een versmadinge van onse eertijts soo geduchte mogentheyd. Hy besluyt dan Groeningen, de hooft-stad van die Provintie, en genoechsaam het middel-punt der regeerende Ommelanden, aan te tasten: een stad door sterkte en gelegentheyd vry een van de voornaamste van het gebied ('t Beleg van Groeningen.)

1672. gebied der Heeren Staten te noemen; die in het jaar 1668. de dappere Chapir Vitelli soo manneljjk tegen den kloekmoedigen Vorst Lodowijk van Nassauw heeft konnen verdedigen. De stad door verscheydene revieren en stroomen aangestroomt/ kan swaarlijk anders als van een zijde belegert worden; houdende sich altoos/ geduurende het beleg/ na de zee-kant onbeslooten/ waar door sy geduuriglijk van alle toe-voer en versterkinge voorsien is geworden: soo dat dese Vorst de lesse van Spinola niet wel/ of gelesen/ of onthouden schijnt te hebben/ van geen stad te belegeren/ die aan d'eene zijde een opening heeft; slachtende daar in de krop-sweeren/ die men daarom ongeneeslijk acht/ om datse geduurig met suyvere stoffe gevoed worden.

July.

Voor-bereydinge der burgeren tot tegen-weer. Die van de stad al voor-heen staat daar op makende/ en wel gissende dat het overgaan van Koeverden de veille of voor-avond van hun beleg was/ deden aanstonds al de huysen/ hoven/ boomen/ en plantagien/ en selfs al wat'er cierlijks buyten de Heere- en Ooster-poorten mocht gevonden werden/ tot den grond toe af-werpen; een jammerlijk verlies in der daad/ om meerder jammer voor te komen. Ook wierd de brugge van de Heere-poort, en daar na mede die van de Ooster-poort, beneffens het bruggetje van de kleyne Steentil-poort af-gebroken/ en rontsom alle de sluysen en verlaten open geset/ de schut-deuren daar uyt gelicht/ de dijken door gesteken/ om het land/ soo veel als doenlijk mocht zijn/ onder water te setten: naderhand wierden ook twee dammen in de stad geslagen/ door de welke het water op het land gehouden wierd/ dat met een hooger ty noch te vermeerderen was/ soo dat men van de Drentsche zijde weynig vreese scheen te hebben.

Men deed ook den burgeren/ tot meerder opwekkinge/ een nieuwen eed af nemen/ van de welke de Overigheyt het formulier deden drukken/ luydende als volgt:

Formulier van den nieuwen eed tot tegen-... WY sweeren, dat wy getrouwe burgers en ingesetenen deser stad sullen wesen, en Burgermeesteren en Raad, die nu zijn, en na-maals mogen worden, behulpig, gehouw en getrouw te zijn, en de selve met lijf en goed te defendeeren, haar beveelen naar-komen en doen naar-komen, en by des Raads oorlof en consent deser Staat en Stads vyanden, naar onsen vermogen tegen te staan en te krenken. Dat wy aan den Raad, ofte de Heere Præsident Burgermeester sullen aanmelden, 't gene, waar van de stad en ingesetenen van dien, eenig onheyl mochte konnen over-komen. Dat wy ook met niemand verbond sullen maken, correspondentie ofte spraak houden, waar door de stad en de gemeente in verdriet en ongelegentheyt konde geraken. Dat wy dese stad tegen alle vyandlijke desseynen, ondernemingen en aanvallen; mitsgaders inwendige seditien en oproer, met alle onse macht, goed en bloed, sullen beschermen, deselve in cas van belegering of blocqueeringe aan niemand ter werelt in ruymen of op-geven, noch daar van eenig vermaan of spraak hebben, als met voorgaande vrywillig consent en ordre van Burgermeesteren en Raad.

Wy sweeren ook, dat wy de Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provintien, en sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, Hendrik Casimier, Prince van Nassauw, gedesigneerde Stadhouder deser Provintie, soo wanneer de selve sijne functie effectivelijk sal komen te bekleden, gehouw en getrouw sullen wesen: dat wy in-middels d'ordres en beveelen van den Heer Karel Rabenhaupt, Luytenant Generaal deser Provintie, ofte die gene, die in des selfs plaatse mochte succedeeren en commandeeren, sullen naar-komen en achtervolgen, in het gene de selve ons tot voorstand en bescherminge deser stad, met kennisse en goed-vinden van Burgermeesteren en Raad, als vooren, sal lasten en ordonneeren.

Soo waarlijk helpe ons God Almachtig.

Wenschende soo waarachtig Godes genadigen zegen over ons, als wy het selve naarkomen sullen: en ter contrarie verwachtende des selfs verschrikkelijken toorn, vloek en ongenade, soo wy daar tegen doen sullen.

Op den vierden van dese maand/ oude-stijl/ quam een tamboer van buyten op het Oldampter trek-pad/ ongevaar een musquet-schoot van de stad/ drie-maal (gelijk het de krijgsliede noemen) appél slaan/ zijnde een trommel-slag/ waar door sy ge- Tamboer van buyten in-gebracht.

1672. July.

hoor versoeken. Dese geblind binnen gebracht, leverde aan de Heeren Gedeputeerden van Stad en Lande een brief over van den verrader Schuylenburg, (die wel-eer een lit van de Staten van Groeningen geweest, maar door sijn schelmstukken en verraderyen, uyt dat gebied gebannen, sich zedert by den Bisschop van Munster onthouden heeft) zijnde uyt d'Yler-schans geschreven, door de welke hy de Gecommitteerden versocht, met hem in onderhandelinge te willen treden. d'Inhoud daar van was aldus:

Briefvan Schuylenburg aan de Heeren Gecommitteerden.

Edele Mogende Heeren,

SYn Hoog-Vorstelijke genade van Munster, mijn Heer en Meester, heeft my afgevaardigt uyt het leger van Koeverden, om in conferentie te komen met de Provintie van Stad en Lande, over saken, hunne welstant, behoudinge en rust concerneerende, tot welken eynde, zijnde desen Expressen om de intentie van haar Edele Mogende hier over te vernemen, soo de inclinatie van haar Edele Mogende daar toe strekkende is, gelijk ik wensche en vermoede, sal by desen afwachten een voorslag van tijt en plaatse, alwaar ik uyt name van sijn Hoog-Vorstelijke Genade, en de Gecommitteerden van haar Edele Mogende, op 't sekerste mogen by-een komen, om de wel-meeninge van mijn genadige Heer en Meester als dan breeder te openen. Hier op antwoord over nacht en op dag verwachtende, beveele u Edele Mogende in Godes bescherminge.

U Ed. Mog. dienstwillige dienaar
J. SCHUYLENBURG.

d'Ylerschans den 4/14 July, 1672.

Het opschrift luyde:

Edele Mogende Heeren Gedeputeerden Staten van Stad en Lande.

Maar het was soo verre van een gunstige antwoort op desen brief te erlangen, dat de tamboer sonder eenig tegen-bericht, als zijnde sijn aanbrengen des onwaardig, weder te rugge gesonden wierd.

Oude-en Nieuwe-schansen verlaten.

Ondertusschen begonden des oorlogs ongevallen dese stad en staat voor af te drukken, door het ontijdig en trouweloos verlaten van de Oude en Nieuwe-schansen, leed het Oldampt geen kleynen aanstoot, weynig helpende tot sulk een wonde, dat de Capiteyn Huysman, die in de Oude-schans het gesag gehad, en die post eerloosselijk verlaten hadde, tot Groeningen, daar na door vonnis van den krijgsraat opgehangen, en de Luytenant van den Berge, die in de Nieuwe-schans sijn bevel mede soo trouwloosselijk waar-genomen had, den kop af-geslagen wierden. Dit Oldampt dan, als zijnde de voornaamste doorgang van de Munsterschen, uyt het Stift, naar Groeningen, leed groote moeyelijkheyt, sonder dat de landsaten door des Bisschops gegevene sauvegarde van den overlast konden bevrijd worden.

Eyndelijk, de voor-troepen van den Bisschop breeken van Koeverden op, trekken over Drenthe, en zijn op Dingsdag den 9. July door Haren en Helpen gemarcheert, en vertoonen sich des naar-middags ten drie uuren omtrent den Galgenberg, op de Heere-weg voor Groeningen, daar se hun wreedheyt op een goudsmits gesel, en een boer van Haren, alder-eerst uyt-stortten, die om verre geschooten wierden. Terstont wierd eenige ruyterey, onder het bevel van den Ritmeester Jan Sikkinga, op hen afgesonden; die verscheyde aanvallen op het Munstersche paarde-volk hebben gedaan, het welke sy uyt het geboomte, onder het bereyk van het geschut, sochten te lokken; in welke charges de Cornet Wolter Hovinge seer swaarlijk is gequetst geworden, gelijk hy ook eenige dagen daar na aan de selve gestorven is.

Groeningen berent. Staat van het guarnisoen.

Groeningen dan aldus berent, bleef haar vyant getroost, onder het gouvernement van den Heer Carel Rabenhaupt, Luytenant Generaal van Stad en Lande, een dapper, oud, en ervaren krijgsman; en benevens hem den kloekmoedigen Hartog Barent, Hartog van Holsteyn, Vorst tot Pleunen, als Commandeur, met den Oversten Stoltzenburg, die de ruytery commandeerde; en 3 of 24 vaandelen te voet; 4 Cornetten te paarde, onder de Ritmeesters Lutzburg, Broersma, Hendrik en Johan Sikkinga, en drie compagnien dragonders, onder Nellis van Bever, Stuart, en Johan Herman Yserman; te samen uyt-makende ruym 2000 mannen: voorts de burgery, bestaande in 18 vaandelen, onder de welke alle burgers

1672. gers kinderen / en ambachts-gasten / boven de 18 jaren oud / behoorden; ook noch vier vaandelen van nieuws opgerecht / en uyt lieden die geen ordinare wachten deden / als Doctoren en andere; eyndelijk een vaandel Studenten, 150 man uytmakende / daar Wicher Wicherſz. Capiteyn / Rutger ten Berg Luytenant / en Scato Gokkinga Vaandrich van waren / al te samen kloeke jonge borsten / die sich bywillig ten dienste van de stad lieten gebruyken / en sich doorgaans in het heetste dapperlijk hebben gedragen. De stad selve was voorsien met hooge en sterke wallen / schoone faulcebreen, seer wijde en diepe grachten / alle beschermt door 17 dwingers of bolwerken. Het ammunitie-huys van het landschap was van kruyt / loot / geweer / en andere oorlogs-nootwendigheden / overvloedig voor-sien / en de stad met alle lijfs-voorraat seer wel besorgt; soo dat alles / geduurende het beleg / daar om een redelijken prijs te bekomen was.

July.

Verraders gestraft.

Men liet ook niet op den 10. July te straffen eenen Luwert Fokken, huysman uyt het Oldampt, die na bekentenis overgelevert heeft / een met sijn eygen hand geschreven verdrag / met den Biſſchop van Munster, door toedoen van Schuylenburg, gesloten; waar mede het onderstellen der Oldampten, onder gesеyden Prelaat, belooft wierd; welke Biſſchop daar van 50000 guldens jaarlijks / als Opper-heer / en Schuylenburg als Droſſaart, 5000 guldens daar uyt genieten souden; als mede de voordeelen der rechtsplegingen / onder het appél tot den Biſſchop, die jaarlijks door twee afgesondene Rechtsgeleerden / beslechten sou. Ook eenen Eppo van Vrede, portier van de Steentjes-poort, die bekent hadde / om vuyl gewin den boom wel 14 dagen achter malkanderen open-gelaten te hebben. Dese wierden beyde onthalst; gelijk ook des daags daar na den Luytenant van den Berg, voor af genoemt / de Luytenant Colonel Taminga, en een Major / die Deventer hadden helpen over-geven / ook wierden gevangen geset; en de Colonellen Stek en Broersma ingedaagt / om sich daar over te verantwoorden.

Dien naar-middag wierd een vaan ruyters uyt-gecommandeert / om aan den Hoornſchen dijk de huysen te verbranden: maar dese / in het voltrekken van dit werk den vyant wat te naar komende / wierden met eenige canon-schooten / buyten verwachten (alsoose niet dochten dat de selve alreeds eenig geschut had geplant) begroet. 1672.

July.

Aanvang der Munſterſchen.

Op den 12. van dese maant komt de vyant met sijn geheele macht voor de stad / trekkende eenige troepen uyt Drenthe na de Leek, datse geplundert hebben / sich voort op de Heerlijkheyt van Nyenoort begravende / van daarse door gantsch Langewold en Vredewold stroopten / alles wat hen voorquam mede namen / en den buyt / benessens veel paarden en koeyen / naar het leger brachten. Men sond tegens den avont eenige musquettiers na Hooger-brugge, om aldaar met de boeren / den pas naar het Hooge-land af te snijden: men sag ook van den tooren / dat de vyand achter Helpen op het vlakke velt / meenigte van tenten en hutten op-sloeg / het geen die van binnen hun ingebeelde hoop van geen beleg t'eenemaal dede verydelen; het welke ook van eenige ingebrachte gevangens van Ooſtwolde bevestigt wierd.

Op Saturdag / zijnde den 13. is een party van de Biſſchopſche van de Leek opgebrooken / en Ematille over-getrokken / waar doorse Meester van het Wester-gedeelte wierden; niet sonder een jammerlijk huyshouden / met rooven en steelen: toen sag men ook de Keulſchen omtrent half-wegen het blaauwe huys / sterk aan het werken / waar over tegen den avont 200 mannen van de Koningsmarkſche benden / meest Polakken, of Koerlanders, met hun hand-bijltjes / boven en beneden met scherpe punten / bequaam om van sich te stooten / en tot sich te trekken / gewapent binnen quamen. Eenige benieuden / die langs den dijk uyt geweest waren / brachten in / dat de vyant achter den Galgenberg dapper aan het werk was / sulks sag men blijkelijk des Sondags op den 14. dewijl (niet tegenstaande het ongestuymig weder van den voorgaanden nacht) sy merkelijk gevordert waren. Hierom schoot men uyt de stad dapper na den gesеyden Galgenberg, om te gelijk des vyants troepen / die daar omtrent geduuriglijk braveerden / te doen verhuysen.

Aanvang der Werken.

Men sag op den 15. dat de Keulſchen met hunne werken de Munſterſchen verre te voren waren; alsoo dese door de steen-achtige aarde /

1672. aarde / aan de Heere-weg, seer gehindert wierden / daar het alles eerst met houweelen moest bearbeyd worden / eer men de spaa in de aarde konde krijgen. Op dien selven dag deden de Bisschopsche met 8 vaanen te voet, en eenige Cornetten paarden / een aanval op Aduwarder-zijl, staande onder de bescherminge van den Obersten-Luytenant Stuart, met de hoplieden Klant en Ripperda, die / met den blooten deegen in de hant / de boeren dapper tot vechten aandreven / waar door de vyant / niet sonder groot verlies / te rugge gedreven is.

July.

Handel van den Bisschop van Munster met de Gecommitteerden der stad Embden.

De Bisschop heeft omtrent dees tijd gesocht met Gecommitteerden uyt de stad Embden te handelen. Dese verstonden in de Nieuwe-schans den eysch van den Bisschop, zijnde / dat der Staten besettinge uyt de stad Embden soude vertrekken, en 2000 van des Bisschops volk daar weder binnen komen. De Gecommitteerden berichten / dat sy het selve al-voorens met haar Hoog-Mogende eerst moesten over-leggen. Maar op die van wegen den Bisschop vraagden / wat dat voor volk was? die van Embden vraagden wederom: of de Heeren Staten van Nederland niet genoegsaam door de geheele werelt bekent waren? De Bisschopsche antwoorden: Sy waren het geweest, maar als nu alreeds overwonnen. De Heeren van Embden echter seyden eerst rapport en bericht aan hunne Principalen te moeten brengen: maar dese sloegen den eysch van den Bisschop plat af / verklarende sich in alle vriendschap met haar Hoog-Mogende te willen volharden.

Des dingsdags den 16. waren de Munsterschen soo verre als de Keulschen met hun werken gevordert. De gene sag men ook een hoogte op-werpen / dat daar na voor een batterye bekent wierd. De Predikant van Oostwolde is met eenige boeren / en 15 of 16 Studenten, na sijn plaats gevaren / om eenige stroopers van daar te doen vertrekken: maar soo ras traden dese niet te lande / of de stroopers koosen het water / en ontquamen met swemmen het vervolg van de Groeningers, na datse te vooren het huys van den Predikant verwoest / de boeken gescheurt / en sommige der selver onnuttelijk bevuylt hadden. Men betrapte dien dag een soldaat / die tot den vyant meende over te loopen: men vermoede dat hy brieven by sich hadde / maar siende achterhaalt te zijn / de selve van sich geworpen heeft. Men bracht ook een vrouwe binnen / die sich wat te verre buyten het leger had derven begeven. Men bestelde des naarmiddags / dat een yeder huys geduuriglijk een tobbe waters / en by nacht een brandend licht boven de deure moest hebben; het welke ook / geduurende het beleg / altoos onderhouden is.

1672. July.

Eerste schieten op de stad.

Op den 17. des Woensdags / begost de vyant des morgens van een batterye / omtrent den Ooster-weg, uyt 5 halve cartouwen op de stad te donderen / werpende met een van de eerste schooten den gevel van een huys in de Ooster-straat, de 3 Koningen genaamt / om verre; in het welke veel Roomsgesinde hunne goederen hadden gebracht / oordeelende de selve aldaar / om dat het een van hunne kerken was / ten minsten versekert te sullen zijn: maar die wierden aldaar van de eerste beschadigt. Eenige andere huysen in de stad wierden mede beschadigt; gelijk ook eenige menschen gequetst en doot gebleven zijn. Een van de eerste koegels trof een boer in de nieuwe Ebbinge-straat, nemende hem het halve hooft / en terstont daar aan het leven wech; de selve trof mede een pottebakkers vrouw / en nam haar arm met haar kint wech; sy / roepende om haar kint / sag een arm op de straat leggen / en seyde tegen een van de buuren / siet daar, wiens arm mach dat zijn? niet wetende dat het de hare was. Sy in huys gebracht / en onder het verband zijnde / wilde de wond-heelder het vleesch wat ter degen schikken / om het verband te bequamer te leggen: maar sy riep al: snijd maar af, snijd maar af, beter een arm verlooren als de stad: doch sy stierf korts daar aan. Het selve moort-geweer / met dese twee lijken niet vergenoegt, geraakte noch een boerinnetje / soo dat het aanstonds doot bleef. Maar die van binnen hebben met hun schieten dat ongevallig bolwerk soodanig verlamt / dat het dien geheelen naarmiddag weynig geweld meer getoont heeft.

Ongeval daar van.

Men kreeg toen ook tydinge / dat d'Overste Martel de sterkte de Bourtange had opgevordert / met aanbiedinge van 250000 guldens aan den Commandeur Prot, of het beste adelijke stift in Westphalen, en een

yeder

672. yeder van de Capiteyns 50000 guldens: maar kreeg van dien dapperen getrouweling tot antwoord: Hy was van God den Heere meerder geſegent dan hy waardig was, en wilde om geen gelt ſijn eer en eed, ſijn God en ziel niet verkorten; andere voegen daar by/ dat hy den Biſſchop noch eerſt eenige duyſenden kogels had te vereeren. Martel daar op gelaat ſich hem te willen belegeren/ en ſchoot eenige ſchooten op de plaats: maar kreeg weder ſoodanig een andere antwoord/ dat de Biſſchopſche noch dien ſelven nacht de plaats verlieten.

July. appere ı vroo- e ant- oord ın den versten :ot.

Op Donderdag/ zijnde den 18. omtrent de middag/ zijn de eerſte bomben en granaten in de ſtad geworpen/ door de welke verſcheydene huyſen beſchadigt zijn geworden. Die van binnen bleven haar niet ſchuldig/ maar lieten ſich mede dapper hooren; ſchietende voornamentlijk na de mortieren/ om die te belemmen: maar ſy konden daar omtrent geen ſchade doen/ dewijlſe te diep begraven lagen. De batterye van den vyand bracht ook nu ſeer weynig te wege/ het geen vermoeden gaf/ datſe meeſt om verre moſt leggen: maar hunne loop-graven waren ſeer gevordert. Die van binnen brachten ook twee mortieren op de wallen; men belaſte ook al het geluy van klokken na te laten/ om den vyand geen reden te geven na de kerken te ſchieten.

ombem grana- n bin- n de ad ge- orpen.

Tegen den avond wierden menichten van bomben in de ſtad geworpen/ waar door veel huyſen onder de voet geraakten/ dewijlſe door hun gewicht ſelfs door daken en ſolders heenen vielen tot beneden toe/ daarſe als dan barſtende/ geheele huyſen om verre wierpen. Daar quamen ook menichten van brand-kogels in de ſtad: maar door de wakkerheyt der Mennoniſten, die ſich dien plicht niet lieten verveelen/ wierd de voort-gang van het vuur/ dat al hier en daar verwekt wierd/ gebluſcht. Een op geworpen retrenchement/ buyten het kleyne poortje, was nu ſoo verre gevordert/ dat men daar uyt in de Keulſche Werken ſchieten konde: maar de vyand wierp een borſt-weering daar tegens op/ dat de belegerde niet verhinderde/ daar wakker tegen aan te werken; waar heenen ook alle avonden drie ſoldaten uyt yeder vaandel heen gezonden wierden/ die yeder een gulden/ over nacht en dag voor hunnen arbeyd genooten. Men belaſte ook de Edelen en Rediers van Hunzingo en Fivelingo, dat ſich een yeder naar ſijn onderhoorige Kaſpelen ſou begeven/ om met de gewapende boeren des vyands in-val/ over het Reydiep en Damſterdiep te weeren: om/ ſoo veel als mogelijk ware/ het hooge land te bevrijden. Waar op ook terſtont Jonk-heer Everhard Leeuwe, Jonk-heer tot Middelſtum, met ſijn onderſatige huys-lieden/ al-te-maal braaf kloek volk/ met roers/ pols-ſtokken/ met goede yſere pennen voorſien/ in de plaats van pieken/ makende een goed vaandel uyt/ heen toog/ om de poſten op de Hooger- en Ruyſſcher-brugge voor den inval der vyanden te beſchermen.

:ge te- ı den nd.

1672.

July.

Dien nacht wierden de eerſte ſoldaten in de Faulcebreen gelegt: Maar de Studenten verſochten vry-willig/ om mede in de Faulcebreen te waken/ het welke ſy verkregen; en alſoo zijn noch dien ſelven nacht vier-en-twintig met hun Vaandrig Gokkinga in Drenkelaars Dwenger of bolwerk gegaan/ en hebben tot aan het eynde van de belegeringe ſulks vervolgt.

Moedigheyt der ſtudenten.

Op Vrydag/ den 12. wierp den vyand weder ſeer met granaten en bomben in de ſtad/ en wierden voor de eerſte-maal van die van binnen daar mede beantwoord; het geen de Biſſchopſche vreemd voor-quam/ dewijl hen in geen van de voorgaande vermeeſterde plaatſen was geſchied: maar deden gantſch weynig werking/ nademaal hun werken noch te naau en in geen volkomen ſtand waren. Maar de burgers/ ſiende dat het door des vyants bomben en granaten alles aan de Ooſt en Zuyd-zijde der ſtad verwoeſt wierd/ hebben ſich met hun beſte goederen naar de Noord-zijde begeven/ ſoo evenwel/ dat de mannen by beurten de wacht in alle nabuurſchappen waarnamen/ om alle ongevallen van brand/ en anderſins/ te verhoeden. Ook de Heeren Burgermeeſteren en Raden/ niet konnende in genoegſame veyligheyt hun vergadering op het Raadhuys houden/ leyden voortaen hun by-een-komſt op het huys van den Heere Stadhouder, achter Martini kerk. In deſe nacht ontſtaken de Studenten in Drenkelaars Dwinger, verſcheyden toortſen/ en ſchooten/ op het minſte gerucht/ dikmaals geheele volees, ſonder van den vyand

 beant-

1672. beantwoort te zijn. Op Saturdag den 20. July. arbeyden soo de Keulschen als de Munsterschen seer naarstig aan hun naarderingen/ hebbende de voorgaande nacht hunne werken tot aan de gracht gevordert/ en dat door onder-aardsche hoolen/ die/ doch by de Munsterschen cierlijker als by de Keulschen, met hout onder/ boven en aan beyde de zijden beschooten en onderschoort waren; uyt dese holen haddense/ tot verwonderinge/ een grooten berg van aarde/ tusschen de Heere en de Ooster-poorte opgehoopt/ sonder dat die van binnen konden weten wat sulks mocht te beduyden hebben. Ondertusschen schootense gantsch weynig met canon: maar lieten niet na even sterk met bomben en stinkpotten te werpen: maar dese wierden door de sterke wind meest te rugge gedreven/ soo dat de selve ten meestendeel in de grachten/ faulcebreen, en op de wallen gevallen en geborsten zijn/ en daar door de stad weynig schade toe-brachten.

Aardige werken der Munsterschen.

Aduwarder-zijl-pas, door goede toe-versicht van den Heer Luytenant Generaal, met meerder volks gesterkt zijnde/ leed op desen dag van den vyant een harden aanstoot: maar wierd seer kloekmoediglijk/ met groot verlies van den vyant beschermt; en dese met bebloede koppen afgewesen. Maar de Staten van Stad en Lande, siende den ongemeenen yver van den Heer Rabenhaubt, en dat hem/ in aanmerkinge van sijn bejaartheyt/ wel hulp van noden was/ hebben sijn Excellentie uyt hun Collegie, tot Mede-Raden by-gevoegt/ de Heeren Johannes van Julsinga, en Johannes Ysbrantsz. voorts van wegen de stad/ Jonkheer Oesebrand, Joh. Rengers; en van de Ommelanden, Jonkheer Lucas Klant, die hem in alles met raad en daat souden te hulp komen.

Aduwarder-zijl beschermt.

Terwijl taste den vyant het Wester-quartier aan/ woedende aldaar geweldig/ en alles wat'er stond verderbende: hy hield sijn quartier tot Zuydhorn, op het slot Hantkema, daar men al het geroofde goed opbracht.

Op Sondag den 21. schoot de vyant een seer groote meenigte bomben en granaten naar binnen/ zijnde daar van sommige twee of drie hondert ponden/ en daar boven swaar/ en in eenige der selver/ naar datse gedempt waren/ 25 of 30 ponden bosknupt gebonden zijn: hier door wierden veel huysen/ maar weynig menschen beschadigt; het geen alle verwonderinge waardig is/ blijvende de selve menigmaal in het midden van het stortende puyn ongedeert. Men dorfde in de twee Gasthuys-kerken, uyt vrese voor dit woedende gevaar/ niet langer prediken. Dat in de Peper-straat leed seer groote schade/ alsoo daar verscheydene bomben in geborsten zijn; een onder anderen/ in het midden van de kerk gevallen/ sloeg al de glasen en gestoelten aan stukken/ en maakte het orgel/ tot gebruyk onbequaam. In de andere drie kerken wierd noch geduuriglijk in den dienst volhard/ hoewel de vyant geduuriglijk met canon daar na schoot/ sonder evenwel die te konnen beschadigen. Des naarmiddags komt een trompetter met een tamboer voor de poort/ brengende brieven van den Keurvorst van Keulen, en den Bisschop van Munster, met de welke sy de stad opgeëyscht hebben. Dese zijn des avonts geblind binnen gebracht. De Bisschopsche ondertusschen sich inbeeldende dat het wapen-stand was/ om dat ons canon en musquetten voor een tijt stille sweeg/ quamen boven op hunne werken: maar sijn Excellentie geen geschut hoorende/ heeft terstont sijn kamerling naar de wallen gesonden/ met ordere/ dat men sterker als oyt vuur geven soude; het welke geschiedende/ mocht men de vyanden hol over bol van hunne werken om laag sien vallen/ soo datmense niet meer sag: maar wilden evenwel de stedeling niet schuldig blijven/ en schooten met grof en kleyn geschut/ bomben/ granaten en branders/ soo geweldig als oyt; en lieten dat alsoo den geheelen dag over duuren.

Geweldige bomben.

Brieven van de vyander.

Een seer groote bombe viel in de Peltzer-straat, in een regenwaters bak/ en smoorde sich selven: dese had het gewicht van 300 ponden/ en leverde/ behalven andere specien/ alleen van buspoeder/ een vollen water-emmer uyt: welke bombe daar na/ als wat vreemts/ den vreemdelingen om gelt vertoont is.

Op Maandag den 22. quam de tijdinge van het aantasten van Aduwarder-zijl, in de stad/ beneffens het rouwe onthaal van de bespringers/ daarse een Overste/ 3 Capiteynen/ en menigte van gemeen krijgsvolk/ hadden

BELEGERINGE VAN

1. Batteryen van den Bisschop van 12 Stucken.
2. De Loopgraven, van den Bisschop.
3. De 3 Bisschoppen, nevens de Conte Frouignaik en Guillaume de Furstenburgh.
4. Batterye, en Forneyzen, met hunne Roosters voor de gloeyende Kogels.
5. Batterye en daar de Mortieren staen.
6. Batteryen van de Munstersche, door de Groeningers geruineert.
7. Die van Groeningen overvallen den Vyandt.
8. De Groeningers uyt het nieuw gemaeckte werck overvallen de Keulsche.
9. Heere poort.
10. Ooster poort.
11. Steene Beer.
12. 't Schuytendiep.
13. Nieuw gemaeckt Werk van die van Groeningen.
14. Trekken, waer uyt na te zien de loop en 't opghvit van de Bomben.
15. Geruineerde Huysen en Straten.
16. Kerck wiens dack van de Blixem verbrandt is.
17. Groote Kerck.
18. Stadts Batteryen.

1672. hadden laten sitten. Op desen dag wierd mede bestelt / dat de gevluchte Predikanten / die sich in de stad ophielden / dagelijks des morgens en des avonts een Predicatie / en gebed souden hebben te doen / en dat in de Noorder-kerk, staande aan dat gedeelte der stad / waar heen / als het verste van den vyant zijnde / de meeste burgers geweken waren / die niet veel anders te doen hebbende / door den Godsdienst troost en versterkinge sochten / daar sich al de Leeraren bereydwillig toe betoonden / stellende die ordere onder malkander / dat ieder Classis sijn week / in het waarnemen van den dienst sou hebben. Men hoorde ook desen voor-middag het aanbrengen van den voorgemelten trompetter en tamboer / die desen brief overleverden:

July. Goede bestelling omtrent den Godsdienst.

Brief van de Bisschoppen aan de belegerde.

BUrgermeesteren en Raad, sampt de gantsche gemeente der stad Groeningen: Is 't voor-heen bekent, dat de Hooge Heeren Geallieerden, tegen den Staat der gewesen Vereenigde Nederlanden, gerechtelijk de wapenen voeren, die door de genade des Alderhoogsten soodanig gesegent zijn, dat daar van alreede verscheyden voorname Provintien geheel zijn afgesondert, en dat niet weyniger de Provintie van Groeningen, door de veroveringe der vestinge Koeverden, en alle andere, tot haar versekertheyt dienende sterkten en plaatsen, te lande is besloten, en te water, wegens de aan-naarderende Koninglijke Scheeps-armaden, geene ontset te hoopen heeft. Dat de uytgemergelde Friesche volkeren meerendeels zijn geruineert en verslagen, en daar-en-boven, dat het met de attaque, aan de grachten soo verre is gekomen, dat de stad met allen ernst aangegrepen sal werden; of nu schoon voor hoogstgemelte Heeren Geallieerden wel bevoegt waren, op gelijke manieren met de scherpte der wapenen voort te varen, soo hebben doch de selve, tot betuyginge haarder Vorstelijker goedaardigheden, voor gedachte Burgermeesteren en Raad, sampt de Gemeente van gemelte stad, hier door te betuygen, aanbevolen, dat sy niet ongenegen zijn, indien de stad sich ten goeden sal schikken, en overgeven, om de selve in goeden welstant te behouden; ook door middel van een rechtmatig accoort, tot het heylige Roomsche Rijk, en tot des selven gemeene Duytsche vryheyt, te brengen: Soude nu de stad hier tegen sich door bose Raadgevers verleyden, en met verachtinge deses eenigen, tot haar behoudenis noch overigen middels, het tot op het uytterste laten aankomen; in sulken gevalle sal de selve, alsoo het aan haar keure staat, om nu noch alle onheyl te verhoeden, aan haar eygen ruïne schuldig zijn, en alle daar uyt ontstaande ongeluksaligheden, welke sy door vuur en swaart, haar selfs en hare mede-burgeren, ook de ontschuldige vrouwen en kinderen, sekerlijk toe-brengen, voor God en de werelt te verantwoorden hebben. 1672. July.

Gegeven in het Velt-leger voor Groeningen den $\frac{20}{30}$ July, 1672.

Uyt genadigste bevel, en in de namen van sijne Keurvorstelijke doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Vorstelijke genade van Munster, is dese met hare onder-gestelde zegels voorsien geworden.

Op desen selven dag wierd het vonnis over den gewesene Gouverneur van Koeverden, en Colonel Wigbold Broersma, met trommelslag langs de straten uytgeroepen / gestreken over sijn schandelijk overgeven van Deventer, en het overloopen tot den vyand; waar over hy wierd verklaart / vervallen van al sijn ampten en digniteyten; en soo hy nu of hier namaals mocht bekomen worden, met der doot te sullen worden gestraft, en sijn goederen verbeurt gemaakt. Eenige yverende burgeren zijn daar op na de Martini kerk geloopen / alwaar in eene der glasen sijn naam en wapen stond / als Colonel boven die van de Capiteynen van sijn regiment / het welke een met een roer daar socht uyt te schieten: maar dat weygerende / liep een ander naar de hooftwacht / haalde daar een pick van daan / en heeft het daar mede t'eenemaal uyt-geslagen: in der daat een te kleynen straf / over een die soo moetwillig of verradelijk tegen alle vertooningen en blijk van tegenstant / tegen de protestatien van de wel-willige / en voornamentlijk / gelijk wy bericht zijn / die van de Burgermeester Boekholt, die sich alleen tegens de overgave dorsde stellen / (gelijk Burgermeester Boner ook bekent heeft / dat

Vonnis en handel tegens Broersma.

1672. dat sy het alle / behalven hem alleenig / hadden toegestaan) een stad van soodanigen gewicht den vyant in handen hebben gestelt.

July.

Schade door bomben. Desen dag volharde de vyant in het inwerpen van bomben; een groote viel door het dak en de solderingen / in het huys van den Secretaris Tammen, doode aldaar de huysvrouwe van den Capiteyn Prot, Commandeur van de vestinge de Bourtange, van wiens moedigheyt wy hier voor gesproken hebben; een ander viel in het Consistorie-kamertjen van de Aa-kerk, en verwoeste het selve t'eenemaal. Dit schrikkelijk geworp der bomben veroorsaakte / dat veel lieden weder van de Zuyd naar de Noord-zijde der stad vluchten; proppende aldaar kleyne kooten en huysjes vol volks; en gelukkig was hy die noch onder dak geraken konde: gelijk sich veel op de stoepen en onder de luyfens behelpen moesten; andere maakten stroope hutten / op de dwingers of bolwerken / aan de Noord-zijde van de stad / die elders geen huysvesting konden krijgen. Maar des avonts / wanneer het werpen der bomben wat af-nam / liep een yeder weer naar het sijne / om vorders te bergen watse konden / van de welke eenige met droefheyt weder-keerde / vindende puyn-hoopen / daarse huysingen hadden gemeent te vinden.

Op desen naar-middag wierden de trompetter en tamboer / die den voorigen dag den brief gebracht hadden / weder uyt-geleyd / dragende desen moedigen brief mede:

Doorluchtige, Hoog-geboorne Vorsten en Heeren;

Moedige antwoord op der Bisschoppen brief. OP de schriftelijke op-eyschinge van onse stad, uyt bevel en name van de Heeren Keurvorst ven Keulen, en Vorst van Munster, gedateert den 30. July deses jaars, hebben wy uwe Doorluchtigheyt willen te gemoet voeren, dat wy ons vertrouwende op de hulp van God almachtig, de gerechtigheyt van onse saak, en getrouwigheyt van onse bondgenooten en hooge Geallieerden, eendrachtelijk, benevens onsen Luytenant Generaal, geresolveert zijn, onse stad met goed en bloed, ten uytersten, tegens alle hare vyanden, te verdadigen en beschermen; waar toe ons door Godes zegen niets is ontbrekonde. Gegeven in Groeningen den 22. July, oude-stijl, 1672. 1672.

July.

Uyt bevel en namen van Burgermeesteren en Raad, oud en nieuw, mitsgaders Taalmannen, en gesvvoorene Gemeente der stad Groeningen, is dese met onses stads signet bevestigt.

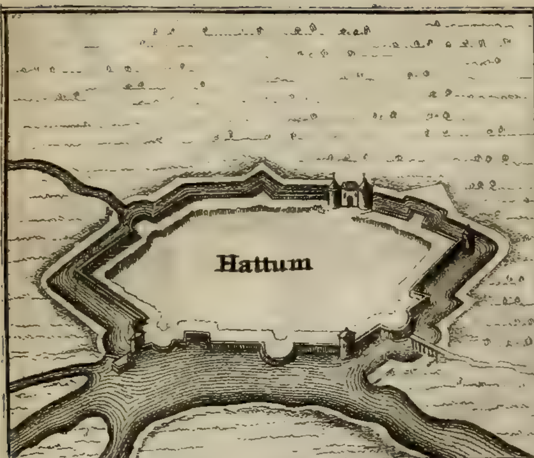
Het opschrift was:

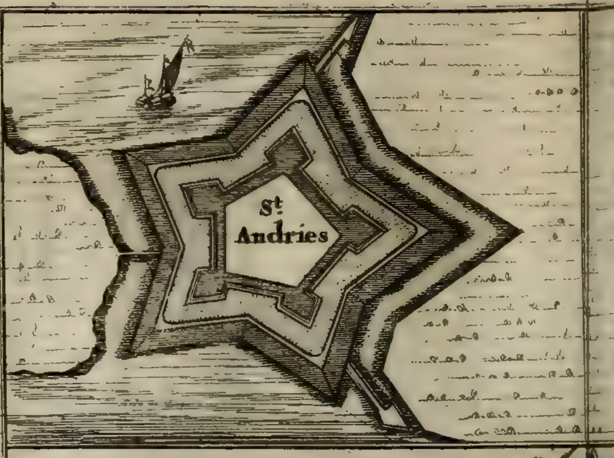
Den doorluchtigen, hoog-gebooren Vorsten en Heeren, Keurvorst tot Keulen, en Vorst tot Munster.

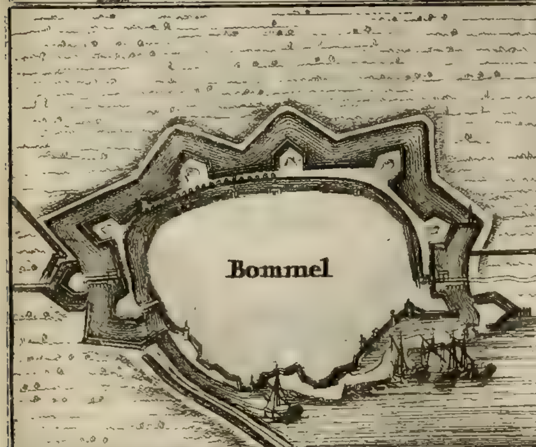
Fransche daden. Ondertusschen nam de Koning van Vrankrijk het besit van de stad Uytrecht, daar hy op den vijfden van dese maand / twee dagen na sijn broeder / den Hartog van Orleans, binnen quam. Hy reed langs den ouden Rhijn, daar hy van den Hartog de Fuelliade met sijn troepen ontfangen wierd / staande meenigte van burgers te weder-zijden de straten / om hunnen nieuwen Heer te beschouwen. Soo lange de Koning daar binnen was / wiert'er seer goede ordre gehouden / en niemant mocht sonder sijn verlof daar uyt of in komen. De Marquis de Rochefort, terwijl des Konings guarde binnen trok / bleef buyten in het velt leggen. Sijn Majesteyt reed tusschen den Hartog van Orleans en die van Montmouth, met veel andere Grooten verselt en gevolgt zijnde. De bevelhebberen wierden in de kerken geplaatst / en de gemeene krijgslieden trokken op de bolwerken / terwijl de On-roomsche de sleutelen van hunne kerken aan den Koning over-gaben: waar op den 9. de Cardinaal de Bouillon tot Uytrecht quam / die / na dat hy met de Overigheyt gesprooken had / een aanvang nam den Dom-kerk te wyen en te suyveren; daar men stoelen / banken / en den predikstoel / op het kerk-hof verbrande. Des anderen-daags quam ook de Bisschop / door den Paus tot Vicarius over de Seven Provintien gestelt / met omtrent 30 Geestelijken / binnen de stad. Eyndelijk men ving aldaar den dienst aan / song het Te Deum Laudamus; en de Jesuijt du Doit dede een predicatie. Maar van al het geene / gedurende dese Fransche heerschappy / daar binnen is voorgevallen / is dag-register gehouden / het welke wy / yeder op sijn plaats / al-

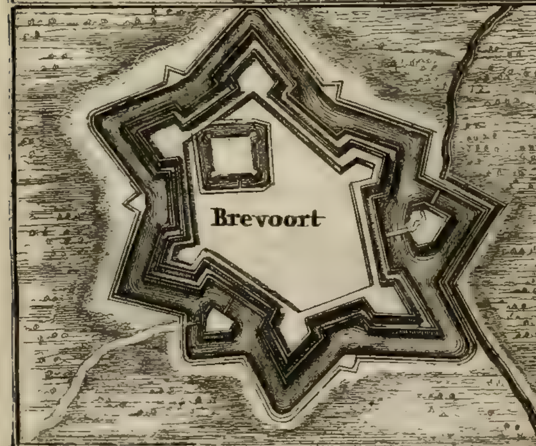
De Koning binnen Uytrecht.

waar

Hattum

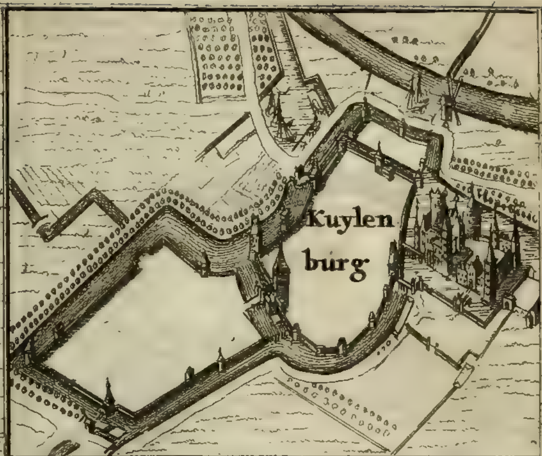

St Andries

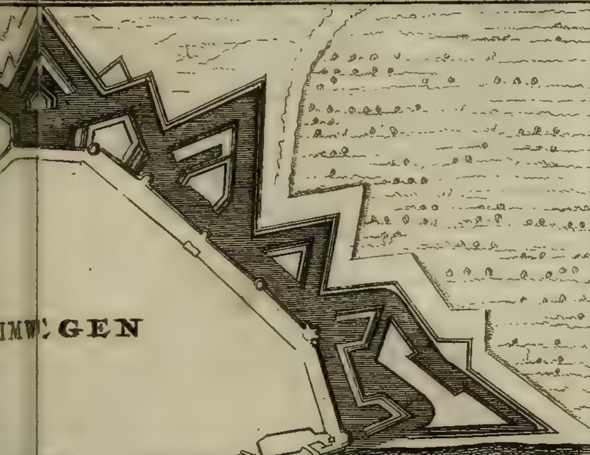

Bommel

Brevoort

Wael

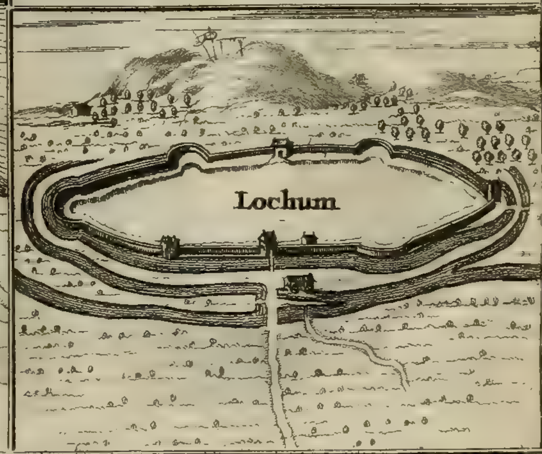

t'Fort
Naſſauw
of
Voorn
Canaal tusschen
Maas en Waal

Kuylen
burg

IMW GEN

Grol

Fluvius
Knoſſenburg

Lochum

1672. waar het de moeyte en aandacht noodig is/ sullen aanmerken.

July. De Koning quam op den 6. weder in sijn leger buyten Uytrecht, hebbende de stad na sijn genoegen wel besichtigt/ daar men hem bericht dede van de staat van Nimwegen, alwaar men op den 1. July noch 4 vaandelen van het Huys te Gennep, met 4 stukken geschuts/ een metalen slang/ veel buskruyt/ en 37 wagens met bagagie/ koegels/ granaten/ en ander oorlogs-gereetschap (dewijl dat sterke huys/ beneffens Ravesteyn, verlaten wierd) binnen kreeg. Het leger der Franschen trok op den tweeden van dese maant over de Waal, en sloeg sich rontsom de stad/ daar des anderen-daags de Mareschal de Turenne met sijn troepen van Schenkenschans mede door-quam; daar die van binnen wakker vuur op gaven; een koegel vloog door een boeren-huys vol Franschen, en deedse verhuysen: maar staken tot vergoedinge den brand daar in. Des avonts quamen sy in een oud hoorn-werk/ buyten de Molen-poort, dat die van binnen/ by gebrek van volk/ verlaten hadden; dit hebbense tot hun voordeel gebruykt/ schietende daar uyt op de wallen: het Nassaus en het Pesthuys bolwerk/ staande tusschen de Molen en Hesel-poort, terwijl andere sich begroeven/ en door dit hoorn-werk hunne loop-graven selve tot aan de grachten brachten/ na het welke weder een Officier binnen gesonden wierd/ om de stad op te eysschen: maar dese wierd afgeslagen; waar op het schieten weder sijnen aanvang nam.

Des nachts rechten sy in dit hoorn-werk een battery op van 5 halve Cartouwen/ van de welke sy seer geweldig schooten/ en sterk op die twee werken/ of bol-werken/ aanstormden; sy hadden al eenige palissaden uyt gekregen/ en al by-na tot in het Pesthuys-bolwerk geraakt: maar de burgery dreef hen noch door het geduurig schieten daar af/ gelijk ook de Colonel van Gent met eenige musquettiers van de Heselpoort af-quam/ en hen weder te rugge dreef/ daar hy selfs in den arm en den buyk gequetst wierd/ latende/ als een braaf oorlogs-man/ aldaar sijn leven; gelijk sijn broeder/ die treffelijke zee-helt/ korts te vooren gedaan hadde. De belegerden volgden hen kort op de hielen/ sloegen verscheyden doot/ en namen ettelijke gevangen/ onder de welke een bevel-hebber/ die swaar gewont zijnde/ van sijn quetsure quam te sterven; ook een Colonel van grooten staat/ die den soldaat/ die hem ving/ een hant vol gouts aanbood/ om hem te laten gaan: maar dese nam hem gevangen/ en sijn degen en draagbant af/ daar hem 100 guldens voor geboden wierd; behalven een pistolet die hem de gevangen vereerde. De besettelingen kregen ook veel snaphanen/ bijlen/ en ander gereetschap. Sy groeven ondertusschen door de mijn van de belegerde heen/ daar men malkander te keer ging/ en veel Franschen met hantgranaten gedoot wierden.

Op den volgenden nacht stormden sy weder met geen gevolg: de ruyters van binnen wierden mede gelast af te sitten/ en te voet in de werken geleyd/ toonende sich/ beneffens de infantery en burgery/ dapper en moedig genoeg.

Des nachts/ tusschen den 6 en 7. vielen sy weder met allen heftig aan/ en wierden weder tot 3 reysen toe/ met groot verlies afgewesen/ daar de pek-kranssen en hand-granaten onder hen niet gespaart wierden. Sy planten voorts een battery by de Molen-poort, van de welke sy door de poort/ en de klok van boven neder schooten; gelijk ook al de andere klokken lieten te slaan/ als door het schieten ontstelt gemaakt zijnde.

Op den 7. des avonts/ regende het soo geweldig/ dat de lonten uytgebluscht wierden. De Franschen hier op beklommen seer schielijk de twee bolwerken/ die voor-genoemt zijn; die van het Nassaus-bolwerk waren al aan het vluchten/ maar wierden door een Ingenieur weder-houden/ soo dat sy stand hielden/ en den vyant weder af-dreven: de geheele stad geraakte daar over in alarm/ en een yeder na sijn post.

Den volgenden nacht quamen sy al weder aan/ maar konden niet winnen/ leggende tegens de borstweering aan/ daarse vast de palissaden los maakten. Ondertusschen hadden sy die twee bolwerken al ondermijnt/ om die met volk met al in de lucht te laten springen; die evenwel die van binnen met een nieuwe borstweering hadden doorsneden/ om sich in tijt van nood daar in te begeven: maar des naarmiddags wierd'er een

Hh 3 stilstant

Margin notes: [Mach]t van [Nimwe]gen. — [Ver]haal [van] het [belegh] en [ver]overen [van] Nimwegen. — Storm afgeslagen. — Colonel van Gent blijft dood. — Tweede storm afgeslagen. — Derde storm. — Vorder stormen.

1672. July.

stilstant van wapenen/ en men begost te parlementeeren/ gelijk ook op den negenden het verdrag getroffen wierd/ strekkende de voorwaarden genoegsaam tot veyligheyt van de burgerye: maar het krijgsvolk wierd in de kerken geslooten/ en als gevangenen van oorlog gehouden.

De stad overgegeven.

Naar men voorgeeft waren sy ten hoogsten tot het selfde gedrongen/ dewijl meest al de werken om verre geschooten waren/ en de Gouverneur niet genoeg verseekert/ of hy wel bequaam sou zijn om een algemeene storm te konnen uytstaan; gelijk hy ook kennisse gekregen had/ dat den Hartog van Luxemburg gelast was/ met eenige merkelijke versterkinge uyt des Konings leger/ mede voor Nimwegen te trekken/ en dat men als dan den algemeenen storm sou aanvangen. Ook was'er een diepe mijn onder de stad door-gegraven/ door de welke een groot deel opgeblasen sou zijn. De besettinge dan wierden Prisonniers de Guerre, onder de welke ook de Luytenanten en mindere bevelhebberen begrepen waren: maar de oppersten/ als de Gouverneur/ Colonels/ Luytenant-Colonels/ en Capiteynen/ bedongen vry en veylig/ met al hun toestel/ wapenen en bagagie te mogen uyttrekken; hebbende een yeder Capiteyn te voet het vermogen om 10 man uyt sijn vaandel mede te nemen; de rest moest haar rantsoen betalen/ een ruyter tot 6 en een voetknecht tot 3 guldens. De stad kocht geen plondering af/ en de Overigheyt wierd in haar ampt gelaten/ tot naarder ordere; gelijk ook de burgerlijke beampten. De hervormde Godsdienst wierd toegelaten/ sonder evenwel uyt te drukken op wat maniere. De Groote-kerk, Marienburg, en de Reguliers, daar de gevangens in geslooten waren/ soude men hebben leedig te maken/ om na de Roomsche wijse toegestelt te worden; alsoo men voorgaf/ dat aldaar de Koning komen/ en de vrede gemaakt sou worden. Men beloofde de boeren ook ses jaren impositen quijt te schelden.

Sterkte van het guarnisoen.

Op den 10. trokken de Switsers daar binnen; waar op het guarnisoen/ in de wapenen staande/ ontwapent/ en in de kerken geset wierden: maar veel wierden van hun Officiers gelost/ en naar Gorcom afgescheept. Dit guarnisoen bestond in 9 Compagnie ruyters/ het Regiment van Cassiopijn, van de Walen, en Schot, 4 vaanen uyt het Huys te Gennip, het Regiment van van Gent, en 6 Compagnien Waartgelders; behalven de burgery. De burgers van Uytrecht en Rheenen, die daar binnen lagen/ trokken met hun volle geweer daar wederom uyt. Men begroot het getal der gener/ die daar voor gebleven zijn/ op 1500 Switsers, en omtrent de 2600 andere soldaten/ daar onder veel bevelhebberen: waar tegen die van binnen alleenig 50 dooden en gequetsten hadden. Het winnen van dese plaats verhief de Franschen de moed soo seer/ dat het die van de benaude Hollandsche ter neder sloeg/ die nu geheel Holland in hun macht waanden te hebben.

Optocht der Vriesen.

Maar de Vriesen lieten evenwel niet na sich in bequame staat van wederstant te stellen/ soo door het land onder water te stellen/ als andersins. De Overste Aylua toog met eenig volk na de Kuynder, met meeninge aldaar de Bisschopschen met haren geroofden buyt te overvallen: maar dewijl die uyt de stad Kampen, met een bystant van 2000 mannen versterkt/ en de Vriesen niet boven de 1200 sterk waren; ook de Hollandsche kapers/ gelijk bestelt was/ door het harde weer niet by konden komen/ vonden de Vriesen best/ met verlies van 30 man/ na datse 200 van de Bisschopsche om verre geschooten hadden/ te rugge te keeren. Waar op de Bisschopsche de Kuynder voort uyt-plunderden/ en met den buyt heenen gingen. Daar na/ op den 26. quamen 13 standaarden Bisschopsche ruyteren tusschen Drachten en Bergen, door de welke de Vriessche brandwacht/ niet wel op haar hoede zijnde/ by-na over-vallen was geweest: maar ontquamen het noch by tijts by het gros van haar leger/ dat daar door aanstonts in alarm geraakte; de ruyters saten op/ en trokken/ gevolgt van het voetvolk/ den vyant tegen: de Bisschopsche weken soo lange/ tot datse de Vriesen in hun embuscade en hinderlage gelokt hadden/ hebbende een deel voetvolks in het koorn verborgen/ die op hun voordeel uytquamen; waar door een hard vechten ontstond: en de Vriesen souden het te quaat hebben gehad/ ten ware sy tijdelijk door het voetvolk waren geholpen geworden; waar door de Bisschopsche, met verlies van 150 ruyters/

Bisschopsche geslagen.

1672. ruyters/ (gelijk men schrijft) en 25 van de Vriesen, te rugge gedreven wierden.

July. Turenne trok den elfden July, door Nimwegen, over de Maas na 's Hartogenbosch en Creveceur, welk laatste hy bemachtigde.

Wanneer nu sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orangien, met syne by-hebbende troepen na beneden was afgesakt/ en de Hollandsche posten al-omme was besettende/ kreeg den Grave Willem de Hornes last/ om sich een uur beneden Oudewater neder te slaan: soo bevond sig die stad in de uytterste bekommering/ als die geen oorlogs-voorraat/ of guarnisoen/ noch genoegsaam aantal burgery/ tot noodige verweeringe binnen hebbende; ook de moedwille der vyanden vreesde ten prooy te sullen werden: doch om daar in soo veel doenlijk te voorsien/ sond de Magistraat aanstonts een persoon naar Uytrecht, om aldaar te verblijven/ en op alles te letten/ en daar van haar Ed. te verwittigen/ met en door de posten die sy daar toe van plaatse tot plaatse hielden/ alsoo op verscheyde uuren des daags kondschap ontfangende: ondertusschen niet versuymende hare Gecommitteerden af te senden na 's Gravenhage, om niet alleen te klagen over hare afsnijdinge van de gemeyne defensie, maar ook te versoeken dat haar het nodige guarnisoen/ en genoegsame ammunitie van oorlog/ neffens spoedige herstellinge en verbeteringe van hare wallen en sterkten/ mochten toekomen; met aanseggiinge van de gewillige genegentheyt harer burgeren/ die ten dienste van het Vaderlant/ en hare stad/ haar bereydwillig toonden goet en bloet te wagen; of datse weten mochten/ hoe sy haar souden gedragen/ indien den vyant voor hare stad (eene van de frontieren van Holland) mochte naarderen/ en haar opeyschen? datse den eed van getrouwigheyt aan desen Staat hadden gedaan/ en sonder hare kennisse geen ander Heer konden aannemen: maar op het eene en het ander ontfingen sy weynig troost en raad. Vertrokken ook na sijn Hoogheyt, zijnde doenmaals op sijne post in Bodegraven: maar de verwerringe van de gemeyne saken/ en den geringen tusschen-tijt/ dede haar onverrichter sake weder-keeren/ om te overleggen wat men doen soude.

Oudewater is gelegen op den Yssel, de welke daar door heenen vloeyt na Montfoort, en hooger aan: redelijk wel gelegt in sijn wallen/ na die zijde daar men eenig geweld van te verwachten mochte hebben: maar hare meeste sterkte bestaat in sluysen/ die aan Goe Jan Verwelle, alias Goverwelle, op de dubbele Wierikken zijn leggende/ alwaar nu den Graaf van Hoorn geposteert was/ konnende door de selve de stad/ en het gantsche lant daar omtrent/ onder setten/ wanneer daar alleenlijk water genoeg in den Yssel op-vloeyt: maar/ gelijk de sorgeloosheyt der tijden de vestingen hadde laten vervallen/ als niet bedenkelijk/ ja by-na onmogelijk geacht/ dat eenig vyant tot soo verre soude konnen inbooren/ soo was'er ook in de stad geen/ of gantsch weynig krijgstuyg/ dan slechts in een verbuylden hoek een oud ysere stuk of twee/ en een kopere gooteling van een 4 pont: buspoeder was'er ook geheel niet; de Magistraat sond na dese en gene plaatsen om eenige tonnetjens te koopen/ doch te vergeefs; alleenlijk sond die persoon/ die tot Uytrecht op kondschap lag/ aan de stad noch een tonnetjen van 80 pont/ of daar omtrent. De burgerye mochte 5 a 600 man ter naauwer noot uyt-maken/ wanneer het alles in de wapenen quam/ anders konden de twee compagnyen burgers boven de 300 mannen niet uyt-leveren. Soldaten/ Officieren/ Commandeurs/ Gouverneurs/ hadde onse stad in geen 30 a 40 jaren gekent: soo dat/ of wel de inwoonders moedig genoeg waren/ wat souden sy evenwel sonder de gemelte hulpmiddelen uyt-rechten tegen een macht/ die als een stroom van boven af quam dalen?

Men wachtede vast op de kondschap van Uytrecht. Ondertusschen wierd de Magistraat van hare nabuuren gewaarschouwt/ dat het best was by tijds na eenig goet accoort uyt te sien/ alsoo die van Uytrecht reeds hadden gecapituleert; doch men kon daar toe als noch niet verstaan/ tot dat die kondschap van Uytrecht, seer schielijk in persoon den Magistraat de tijdinge bracht/ dat hy selve de Fransche blaau rokken/ met lelien daar op/ Uytrecht hadde sien in-trekken/ door de Witte-vrouwen-poort; en dat hy ter naauwer noot de Cathrijne-poort noch was uyt-gekomen/ niet twijffelende of de

1672. July. de Franschen souden in korten voor de poorten van Oudewater zijn: 't welk ook soo gebeurde; want de Fransche troepen/ nergens eenigen tegenstant vindende/ trokken geduurig nederwaart af. Wel is waar/ dat sijn Excellentie den Grave van Hoorn, door het open-setten van de sluysen/ het lant tusschen de stad/ en Goe Jan Verwelle sluys, aan beyde de zijden van den Yssel, dede onderloopen: maar sulks konde de dijken en het hooge lant/ boven de stad/ naar Uytrecht, niet hinderen; so dat de Magistraat/ geen andere uytkomste siende: en verstaan hebbende dat den vyant op de weg was/ ten laatsten beslooten/ haar in 't gemoet te trekken/ om eenige gunstige voorwaarden te bedingen: en waren dese Gecommitteerden naaulijks tot Montfoort, of daar komen de Fransche voor-troepen aan/ geleyd door den Marquis de Genly, de welke de Gecommitteerden beleefdelijk ontfangende/ groote beloften dede. Die van de stad verbaast toesiende/ dat de Gecommitteerden noch geen 2 a 3 uren uyt zijnde geweest/ soo voort met desen Marquis, en een goed aantal musquetiers/ ter poorten in-quamen/ zijnde den 25. Juny, 1672. des naarmiddags tusschen 2 en 3 uuren. Den Marquis hield met sijne troepen stil omtrent het huys van den Predikant Velthuysen, alwaar de Burgermeesters hem ontmoetende ontfingen; als wanneer den Marquis, uyt den naam van sijne Majesteyt, bekent maakte: dat/ dewijle de stad haar soo gewilliglijk stelde onder de gehoorsaamheyt van den Koning, sy ook behouden souden de vryheyt van hare rechten/ privilegien/ goederen/ en personen/ ook van hare religie en conscientie; en dat hy tot besettinge van de stad/ in des Konings naam/ daar soude laten niet meerder dan 50 van sijne troepen of musquetiers/ zijnde alle edellieden/ te paard en te voet den Koning dienende/ gekleed met blaauwe casakken, die met silvere passementen en lelien beset waren; dit was seer schoon volk/ doch evenwel een geringe besettinge/ sonder amunitie van oorlog/ niet hebbende dan hare snaphanen en pistolen/ met haar zijd-geweer. Niemant van dese troepen sliep des nachts binnens huys: maar sy waren alle geduurig/ uyt vreese van overvallen te worden/ by den anderen op straat: en seker/ 't en was geen wonder; want by gelegentheyt eenige haar bandeliers in hun afwesen besien werdende/ vond men daar niet een korrel buspoeder in. Sy schreven naar Uytrecht om ammunitie: maar die quam ook soo haastig niet; in-voegen sy de 80 pont kruyt/ die de stad te vooren van Uytrecht gekregen hadde/ onder haar moesten verdelen. Dese musquetaires bleven in dit getal tot den 29. Juny, als wanneer sy des naarmiddags op Uytrecht vertrokken/ na dat des voormiddags hier omtrent 300 Fransche voetknechten gekomen waren/ de helfte daar van Switsers zijnde; dese bleven alleen een dag 2 a 3: doch op den eersten July quamen hier in guarnisoen 32 compagnien/ omtrent 1600 man sterk/ schoon volk/ van het regiment Royaal, met meenigte trospaarden/ muyl-esels/ karren/ bagagie/ Fransche wijven soetelende/ en by haar hebbende verscheyde paarden/ koeyen/ schapen/ etc. diese onderweeg de boeren afgenomen hadden/ soo dat de gantsche stad vervult was; de Officieren wierden hier en daar by de burgeren gebillietteert: maar de soldaten moesten haar op de wallen en in de baan-huysen behelpen. Den Commandant van die troepen/ die in de stad verbleven/ was eenen la Pornerie. Op den weg na Uytrecht lagen noch 9 standaarden ruyterye/ onder den Marquis de Renti, met een groote meenigte bagagie en karren.

Besetten van Oudewater.

De Franschen aldus in en onder de stad leggende/ eyschte den Commandeur van de Magistraat alle de timmerluyden/ om de yper-bomen/ rontom des stads Cingel staande/ af te kappen/ die sy tot palissaden gebruykten; grabende boven op de wallen/ in de plaatse van de borstweeringen/ die geheel geslecht lagen/ een diepe doorgaande vooren/ daarse die palissaden kort en lang neffens den anderen in-setteden/ en met de aarde soo dicht aanvulden/ dat men daar maar met een musquet konde door-schieten: en dit is het al datse deden; houdende ondertusschen een seer scherpe wacht/ verbiedende een yegelijk na negen uuren langs de straten te gaan.

De stad aldus met een groot getal voetvolk beset blyvende/ dede den Commandant ook een Brigade ruytery in 't velt leggen/ en dat van de Nieuwe-poort den Yssel langs.

July. langs. Dit dede den Heere Grave van Hoorn beslupten/ soo kort onder die stad post te vatten/ als het immers doenlijk was, om daar door bequamer den vpant dagelijks te konnen alarmeeren/ en daar door mede te beletten/ dat hy in sijn quartier niet t'elkens ontrust mochte werden.

En alsoo het selve in 't gesichte van de stad/ op de sluys by het Huys te Vliet, op 't voordeeligste konde geschieden/ soo heeft hy (om den vyant te misleyden/ en op dat hy hem niet soude beletten/ terwijle hy hier mede besig was) 150 musquettiers van sijn regiment/ door de tiende weg, langs Hoenkoop, doen defileeren, de welke aan d'andere zijde van de stad komende/ de huysen/ die op den Yssel stonden/ besetten/ van waar sy onophoudelijk op het ruyter-quartier schooten/ werdende den vyant daar door soodanig geallarmeert en ontrust/ dat naar Woerden, Montfoort, en Uytrecht, om bystand sond/ en meest alle de huysen van Willeschop, en die om de stad stonden/ in brand stak.

Ondertusschen sijn Hoogheyt, in sijn quartier/ het gestadig en langduurig schieten hoorende/ en dien swaren brand siende opgaan/ quam met eenige ruyterye tot Goe Jan Verwelle, niet anders denkende/ of het voornoemde quartier wierd aangegrepen; en reed alsoo in eygener persoon tot aan 't Huys te Vliet, een scheut-weegs van Oudewater, alwaar/ geduurende het schermutseeren (en terwijl den vyant aan d'andere zijde van de stad/ van die gecommandeerde troepen misleyd wierd) den Grave van Hoorn op de sluys/ in 't gesicht van den vyant/ een retrenchement liet opwerpen/ en dat sonder merkelijk verlies van de onse; en wierd van de Officieren niemant als den Capiteyn-Luytenant Nieuwvelt, van de Compagnye van den Heere Grave van Hoorn, swaarlijk gequetst. Den vyant/ volgens bericht van de gevangens en overloopers/ had in dese ontmoetinge al vry veel volk/ en daar onder eenige voorname Officieren/ verlooren.

De Franschen hadden doorgaans groote lust en moed om Holland in te breken: en sekeren Capiteyn S. Mark, hoorende dat men het lant konde onder water setten/ bestond daar op te vragen/ of men soo gantsch Holland konde doen? men antwoorde hem ja: en dat hy maar eens op den tooren klimmen soude/ soo konde hy naaktelijk het water beneden de stad rontomme sien stroomen. Hy vraagde/ hoe het dan de steden maakten/ of die ook niet onder water raakten? men seyde neen/ dat die hooger als het platte lant waren/ en dat men het water soo hoog door de sluysen in konde laten als men wilde. Hy vraagde ten derde-malen/ of het lant dan niet door dit water bedorven wierd? en bericht werdende/ dat de Hollanders liever een bedorven/ als geen lant hadden: en wanneer sy geen vyant meer en hadden/ dat sy dan hare landeryen met molens wederom droog maakten/ de welke met'er tijt wederom haar oude wesen ontfingen. Doen seyde hy met een eubelen moed/ ik hoore wel/ die duyvels sullen aan onsen Koning niets willen geven.

Voorts waren sy bysonder besig de gestalte van de Staatsche troepen/ aan Goverwelle, uyt te vorsschen; vragende/ hoe den Oversten van de Hollandsche troepen/ beneden de stad/ genaamt was/ en hoe veel volk hy by hem hadde? men antwoorde haar/ dat het de Grave van Hoorn was/ zijnde onseker hoe sterk hy van volk mochte zijn: maar men giste omtrent de 6000 man/ gelijk ook de burgers niet beter wisten: hoewel naderhant gebleken is/ dat sy in het eerste geen 1000 mannen konden uyt-maken. Sy spraken veel van Leyden, en wilden daar na toe: men seyde/ sy moesten dan aan een andere oort zijn/ en voor-by het quartier van sijn Hoogheyt den Prince van Orangien trekken; sy vraagden/ hoe sterk die van volk was? het antwoord was/ dat/ dewijle hy den Generaal was/ wel 10000 man moeste by hem hebben: waar op sy/ dit getal seer gering oordeelende/ het een lichte saak achten/ en seyden geheel Holland te vermeesteren: maar toen men haar berichte/ dat sy seer naauwe en afgetrencheerde dijken en wegen te passeeren hadden/ daar sy naauwelijks 4 a 5 in front souden konnen aankomen/ sakte den grooten moed gelijk sy was opgeswollen.

Den 11. July, als wanneer ik des morgens vroeg ten half drien/ met het opkomen van den dag/ op-geschelt werdende/ en ter bedde uyt-springende/ sag ik door het ven- Verlaten van Oudewater.

1672. July. ster de gantsche stad in rep en roer / en den Marquis de Genly, sittende op sijn paart voor mijn deur / met een seker ander groot Heer / wiens name ik niet en wete: ik haastede my terstont in mijn onder-klederen na de deur / en die geopent hebbende / begon den Marquis te lacchen / seggende / soo moeste ik u eens komen opwekken; (ik was hem nu bekent geworden / als meermalen met hem gesproken hebbende) ik antwoorde / u Excellentie moet sijn selven noch al eerder opgewekt hebben / soude anders soo vroeg niet hier konnen wesen van Uytrecht; hy seyde / dat is waer: ik hebbe den gantschen nacht te paarde geseten / en omtrent de stad stil gehouden / tot dat den dag aanquam. Ik vraagde / wat dit gewoel betekende / dat ik soo alles in beweging sag? hy seyde / dat hy was gekomen / om de troepen by-een te vergaderen: meerder dersde ik niet ondersoeken / genoegsaam merkende / dat het Fransche guarnisoen van hier vertrekken soude. Doen veranderende van dit discours / vraagde / of ik ook sijn Excellentie met yets tot ontnuchteringe dienen konde? hy seyde in het eerste neen: maar korts daar aan eyschte hy een stuk brood met boter; ik dede aanstonds twee wel-geboterde stukken witte-brood op een schoon taaffel-bort langen / waar van den Marquis eene / en dien anderen Heer het andere nam / en nuttigden. Ik vraagde doen / of ik hem wijn wilde doen brengen? maar weygerde sulks; ik seyde in mijn kelder te hebben morelle-bier / dat ongemeen schoon was: dit was hem aangenaam / en nam hy met dien anderen Heer daar van een goede teug naar hem. Naar eenige andere discoursen / soo preste hy het volk hard aan tot den upttocht / soo dat tusschen 5 uuren / en half sessen / het volk aan het marcheeren raakten; gevende de sleutelen van de stads poorten buyten de stad / aan de Burgermeesteren wederom / met beding / geen poorten te openen tot den middag. In het upttrekken wierd dat koopere stukjen op een karre geladen / om mede te nemen: daar den oudsten Burgermeester tegen sprak / en ontbood my / om te seggen aan den Marquis, dat het geen stuk was van den Staat / maar eygen aan de stad / aan de welke sijn Excellentie immuniteyt van hare goederen / in den naam des Konings hadde toegesegt: maar den Marquis antwoorde / het komt nu den Koning toe / en nam het mede. Anders is aan de stad de minste overlast niet gedaan. 1672. July.

Terwijl desen toestel tot den uyt-tocht wierd gemaakt / de poorten aan de andere zijde dicht geslooten blijvende / soo was'er een burger / aan die zijde naar Goverwellesluys toe / over de muur gevallen / en door de grachten badende / liep met alle mogelijke blijt na het quartier van den Grave van Hoorn, de tijdinge brengende aan sijn Excellentie, dat de Franschen uyt de stad waren getrokken. Het begost juyst tusschen 6 en 7 uuren te regenen / of het met bakken uyt de lucht gegooten wierd; echter versuymde sijn Excellentie den Graaf van Hoorn niet / tusschen 10 en 11 uuren / met sijne byhebbende ruytery / en verscheyden Compagnyen voetvolk / voor de stad te komen / eyschende / dat men de poorten soude openen / en liepen de burgers aanstonts na den Burgermeester / hem de sleutelen / hoewel hy niet onwillig was / afnemende: en quam sijn Excellentie binnen / by hem hebbende den Graaf van Merode, sijn Excellentie den Heer van Brederode, ook sijn eygen broeder Graaf Jan, en andere. Sijn Excellentie sond voort een partye ruyters / yeder met een musquetier achter haar / de Franschen op de hielen / die haar tot onder Montfoort vervolgende / een gedeelte der achter-hoede aangreepen. Des naarmiddags quam de Luytenant van den Heer van Amerongen met 36 gevangenen / daar onder eenige Koninglijke Sauvegardes, binnen de stad.

En wel ter rechter tijt en uure was sijn Excellentie ter besettinge van Oudewater aangekomen; want de Franschen, na dat den Koning van Zeyst was opgebrooken / de steden Oudewater, Woerden, en Montfoort ontledigt hebbende / beslooten korts daar na / voornamentlijk door den bekenden Mombas opgeroopt / de selve wederom te besetten / gelijk sy ook Woerden en Montfoort gedaan hebben: maar Oudewater wierd haar door sijn Excellentie den Grave van Hoorns spoedige aankomste ontset / daar sy alreede met twee geheele regimenten / als dat van Piedmont, en Royal Vaisseaux, tot aan Montfoort genadert waren: doch vernemende dat hun den Grave was voorgekomen /

1672. gekomen / droopen sy weder na Uytrecht; daar het hun seker seer licht soude gevallen hebben de stad / noch geensins versterkt / te bemachtigen / en de Staatsche weder na haar voorige post te doen verhuysen. July.

Nu liet sijn Excellentie in 't eerste aldaar slechts 300 man van de Mariners, met eenige ruyterye: maar alsoo geen naardere ordre bequam / bleef daar slechts een Capiteyn met 50 man / durvende sijn Excellentie, sonder bevel / op eygen gesag / tot geen meerder besluyten. Desen Capiteyn Commandant met die gedetacheerde 50 man / wierden alle weken verandert; in-voegen Oudewater doenmaals maar als een brandwacht en buyten-post gerekent wierd.

Den 29. July, des avonts / ontfongen de Regeerders een brief van Uytrecht, geschreven by den Franschen Commandant aldaar / dat die van Oudewater daar moesten komen voor seven uuren des volgenden daags / of dat hy de stad in 4 hoeken soude in den brand doen steken; waar op aanstonds in dien nacht Gecommitteerden naar Uytrecht vertrokken / die op den 31. des avonts wederkeerende: verstond men dat op de stad van de Franschen een brandschattinge gelegt was / om binnen sekeren korten tijt op te brengen 700 paar schoenen / behalven dat'er noch een vereeringtjen in de kaars vloog voor seker Heer; en bequamen die van Oudewater daar door een vryen pas van de Franschen Commandant.

Den 11. Augusti quam sijn Hoogheyt de eerste-maal hier de wallen / en de gelegentheyt van de stad / besichtigen: maar die te versterken / wierd doenmaals by verscheydene van die by hem waren / niet raadsaam geoordeelt; doch naderhant op het sterk vertoog van sijn Excellentie den Graaf van Hoorn, die de behoudenisse der stad als een notabele post ter herten nam / soo wierd hem van sijn Hoogheyt toe-gelaten / te doen soo hem goet docht; die dan ook op den 15. September sijn broeder / de Heer Johan Belgicus, Graaf de Hornes, Luytenant-Colonel van een regiment Mariners hier binnen sond / met 600 man te voet / en 200 te paarde / om hier guarnisoen te houden. Waar op de burgerye moed scheppende / soo hebben sy aanstonts alle / selfs ook de Burgermeesteren / Predikanten / mannen en vrouwen / haar na de wallen begeven / de borstweeringen opgeworpen / en soo het werk tot versterkinge begonnen; 't welke sijn Hoogheyt (op den 20. dito hier voor de tweede reyse gekomen) siende / sprak de burgers moed aan / seggende / Mannen werkt wel aan, ik sal u alle mogelijke beschermінge bestellen. 1672. July.

Daags te vooren / op den 19. September, was ook den Colonel Palm, doenmaals noch Luytenant Colonel / hier binnen gekomen met 5 vaandelen Mariners, en daar-enboven sestig ruyters onder den Majoor Ittersum.

Den 20. dito quam sijn Excellentie Graaf Willem van Hoorn, des avonts ten tien uuren / met sijn hof-houdinge / persoonelijk in guarnisoen binnen Oude-water, logeerende in het huys van den overleden Heer Bailju Hendrik Schrijver, de welke aanstonts / door ordere van sijn Hoogheyt, den vierden huysman op ontbood / om aldaar te komen werken aan de fortificatien. En heeft sijn Excellentie, soo lange hy hier was / en sijn Heer broeder / Graaf Johan Belgicus, van sijn Hoogheyt naderhand tot Gouverneur gestelt / op den 2. December geduuriglijk met een onvermoeyden yver gearbeyd tot het brengen van dese stad in een bequame en genoegsame defensie / soo veele doenlijk was / en noch tegenwoordig te sien is. Jonker Wilhelm Ingelby, namaals Capiteyn geworden onder het regiment van sijn Excellentie den Graaf van Hoorn, was van sijn Hoogheyt gestelt tot Majoor van de stad; en dewijle hy sich op de vesting-bouw wel verstond / soo stak hy voor de poorten aanstonds af halve-manen / en andere werken / die ook met groote vlijt in korten voltrokken wierden. Het geschut wierd alomme op de wallen gebracht / en de bateryen gemaakt zijnde / daar op geplant: een groote quantiteyt van ammunitie wierd hier binnen gevoert: en aldus kreeg Oudewater in 't korte een heel ander oog; en de plaatse / die by duysenden Hollanders naauwlijks genoemt / en by weynige voor een Hollandsche stad bekent was / wierd tegenwoordig een grens-stad / en versekerde waar-burg van die Provintie, welke alle uuren den vyant te gemoed sag. De besettinge van Oudewater was ook te meer noodsakelijk / dewijle de Fransche aan die zijde met de minste moey-

1672. te/ en het schijnbaarste gevolg soude hebben konnen door-dringen.

July. Sijn Excellentie sond geduurig partyen op den vyant uyt/ die noyt wederom quamen/ of hadden dese of gene gevangens: gelijk als op den 21. van de maant September, wierden'er 18 a 19 Fransche gevangenen binnen gebracht. Op den 27. dito namen de onse 27. van de Fransche, staande op de brantwacht buyten Woerden. Den 29. dito kregen de onse noch 9 a 10 gevangenen met 4 paarden/ by de Linschooten. En soo voortaan van tijt tot tijt: soo dat ik selve gelesen hebbe een Missive van den Hartog van Luxemburg geschreven/ om lossinge van eenige gevangenen aan sijn Excellentie alhier/ dat hy alleen meer gevangens afhaalde/ als alle de andere posten te samen; ja men heeft by-na rekeninge uyt-gevonden/ dat van dit quartier by de elf-hondert gevangenen/ en daar onder verscheyde Officieren/ zijn binnen gebracht/ en wel stijf soo veel daar omtrent doot gebleven: in-voegen noyt een eenige party sonder gewenscht gevolg is te rugge gekomen/ of hebben altijt eenige Fransche gevangenen mede-gebracht.

Drie dagen naar dat twee Bataillions van het regiment van Picardyen binnen Woerden waren getrokken/ soo is den Hartog van Luxemburg met Mombas aldaar aangekomen/ en heeft met allen ernst die stad doen versterken en weerbaar maken: het gene den Heere Grave van Hoorn tot Oudewater ook met alle naarstigheyt dede doen; de welke kondschap krijgende/ dat den vyant omtrent Woerden seer besig was/ met boomgaarden en bomen af te hakken/ soo is hy met 150 paarden daar naar toe gereden/ om de selve te enleveeren, latende eenig voetvolk op de huysen Nes en Linschooten, om hem te ondersteunen: en alsoo tot de stad toe voort-rukkende/ bracht een goet aantal gevangens mede/ en soude selfs den Hartog van Luxemburg en Mombas, de welke de kaap op naar Wulverhorst, met eenige weynige Officieren/ om kondschap uytgereeden waren/ gevangen hebben/ alsoo hy de selve al hadde afgesneden/ ten ware sy door een meysjen gewaarschouwt zijnde/ met horden en anders over wateringen leggende/ en de selve weer naar sich halende/ met veele moeyten ontsnapt waren.

1672. July. Staat in de Conquesten van Uytrecht en Woerden.

Tot Uytrecht quam op den eersten van de maand July het guarnisoen van Woerden, met stukken en brokken/ op een seer ongeredderde wijse binnen/ die de selve plaats verlaten hadden; ook op den selven dag/ wanneer Oudewater, Montfoort, en andere plaatsen meer/ van de Franschen verlaten wierden. Des anderen-daags trokken de Franschen ook uyt Yſſelsteyn, op 150 mannen na/ waar op het Staten volk aankomende/ de poorten aan stukken brak/ vier schiltwachten doot schoot/ en de brug aan de Uytersche poort afgenomen heeft: maar alsoo de Gouverneur met dartig vanen ruyters weder op hen aan quam/ wierden de Staatsche gedwongen de vlucht te nemen. Aan dit op-breken van de poort waren ses burgers hantdadig/ welkers namen opgetekent: maar sy selve gevlucht zijn. Ook 30 Benscoopsche boeren hadden het Staten volk geholpen/ waar over het dorp in een breuke van 5000 guldens verwesen is.

Men hing eenige dagen daar na ook een van seven soldaten op/ die het Huys te Voorn hadden geplondert/ hoewel daar Sauvegarde op was. De gemeente kreeg ook last om haar geweer aan den Gebuurt-schout te behandigen/ op verbeurte van 25 guldens. Men ving daar ook aan in den Dom dienst te doen/ te doopen/ en alles na de Roomsche wijse te bestellen; gelijk ook de Bisschop Nerkassel daar sijn predicatie gedaan heeft. Maar tot naarder gevoelen van hunne slavernye/ moestense hooren het verbod van alle by-een-komsten by nacht/ en sien dat men het gelt/ bestaande in hondert en in de tachtentig duysent guldens/ uyt de Comptoiren haalde/ gevende tot voldoeninge te kennen/ dat het selve voor den Koning was/ en dat de renten evenwel uyt de pacht van de Wijnen, Bieren, 't Gemaal, en Toebak, konden betaalt worden; en by aldien men noch te kort schoot/ dat men dan de goederen van de Hollanderen, als hunne vyanden/ sou aantasten. De Gouverneur/ de Hartog van Luxemburg, daagde ook alle die gene/ die hunne goederen binnen die Jurisdictie hadden leggen/ binnen den tijt van 8 weken in de stad te verschijnen/ om hunne contributien in te brengen. Men kondigde ook af/ dat

1672. dat die gene / die met malkander in Godsdienst verschilden / op lijfstraffe malkanderen niet soude mogen schelden; ook niemant eenig oud loot / yser / of diergelijke dingen / mocht koopen: om dat de Franschen het selve over-al af-trokken / om gelt daar van te maken. Op den 9. trok een Esquadre van twee of drie duysent ruyters uyt de Vecht op / en quamen met 6 water-schuyten / en 12 paarden / diese de Amsterdammers ontnomen hadden / weder te rugge by Breukelen. Ondertusschen nam Vorst Maurits het Huys te Abkoude in besettinge / en versag het met geschut en andere nootsakelijkheden. Evenwel lieten 150 Franschen, met 4 Amsterdamsche bracht-schuyten uytgevaren / niet na / een goede party hooy van den Hollandschen bodem / by Loenen, wech te halen / om dat sich de boer onrekkelijk getoont had / om met hen over de prijs te verdragen / nemende het alsoo wech voor niet. *Tanti est pecuniam suo tempore negligere*, te konnen nemen en geven. De Staatsche namen het Huys te Kronenburg, om dese en diergelijke overlasten te verhinderen / in besettinge. 200 Matrosen en 800 Staatsche ruyters / quamen ook binnen Vianen: maar na dat sy twee of drie uuren daar binnen waren geweest / zijnse weder vertrokken / nemende twee Fransche Sauvegarden mede: eenige liepen aan de Lek, en schooten aan de Vaart drie menschen doot. In tegendeel wierden de boeren van Vleuten, over hun bitterheyt tegen der Staten volk / gestraft; want vernemende eenige Fransche ruyters / meenden sy dat het Staatsche waren / en schooten daar op; doch sy wierden soo beantwoort / dat'er twee doot geschooten / en negen gevangen gevoert wierden.

July.

't Huys te Abkoude beset.

Vleutensche boeren gestraft.

Het Huys te Kronenburg weder ingenomen.

Op de tijdinge / dat de Staatsche het Huys te Kronenburg in besettinge genomen hadden / trokken des maandags den 22. July, omtrent ten 5 uuren / des naarmiddags / 2000 te paarde / en soo veele te voet / uyt Uytrecht, den Daalschen dijk op / hebbende vier koopere schuytjes / en drie stukken geschuts / aldaar uyt het Magazijn gehaalt / eenige wagens met kruyt / loot / en ander oorlogs-voorraat / alles onder schijn van hooy te halen / werdende des nachts noch van 12 schuyten met soldaten / de Vecht op / gevolgt na Kronenburg, het welke sy des namiddags ten twee uuren verovert / en 1672. daar na hebben doen springen / hoewel niet sonder verlies / alsoo'er veel voor doot bleven / en onder anderen 4 Officieren / daar de Hollanderen maar een man verlooren. Aldus trokken sy weder naar Uytrecht, hebbende veel buyt van Loenen, en daar omtrent gehaalt / van koepen / paarden / meubelen / silver / gout / en diergelijke / en 160 gevangenen; sy veroberden op dien selven dag ook het Huys te Loenersloot, en brachten 30 gevangens daar van binnen / die in de Marien-kerk al by malkanderen wierden geset / die noch van 12 bevelhebberen gevolgt wierden.

July.

De Roomsch-gesinden, moedwillig wordende / wilden op den 25. July de St. Jacobs-kerk in-nemen / en waren met hamers / breek-ysers / en ander tuyg / daar al aan besich: maar de Onroomsche daar over op de been komende / beletten hen sulks. Dit meenden sy des nachts daar aan te herbatten: maar dewijl / door last van den Gouverneur / de kerk rontsom met ruyters beset was / wierd het selve weder voor-gekomen.

Moedwil der Roomschen gestuyt.

Men strafte ook de vrouwe over het stuk werks / daar in de voorgaande maand gewag van is gemaakt: sy wierd uyt het Tucht-huys / daarse in geset was / op den 10. zijnde Vrydag / gehaalt; en na dat men haar de rechter-hand af-gekapt hadde / waar mede sy het feyt begaan hadde / wierd sy aan een staak geworgt.

Moorderesse gestraft.

Twee Intendanten, als Kolbert en Robbert, quamen op dees tijt mede binnen Uytrecht, en eyschten dat de burgeren op hunne repartitie, drie maanden lang 32500 soldaten souden hebben te onderhouden / bedragende de soldye van 100000 guldens ter maant; waar op hen het onvermogen van de Provintie wierd voorgedragen / het welke hen seer t'onvrede maakte: maar Kolbert toonde meerder besadigtheyt; doch Robbert, van slecht opgekomen / schaamde sich niet te seggen / dat hy niet wiste wat barmhartigheyt was: dat hy wel wiste dat de Koning belooft hadde / de voor-rechten van het Sticht te bewaren: maar dat hy ook wel wiste / dat sy de Fransche naam haten-de / sich ook niet ontsien souden hem te bedriegen / zijnde een van sijn begane tyrannyen.

Intendanten eysch op de burgeren.

1672. July.

uyen. Op de boven-geroerden eysch wierden vergaderingen gelegt / en na het vertoonen van een Deductie, de onmacht der Provintie behelsende; en dat men alreeds honderdt en een-en-tachtig duysent negen hondert negen-en-twintig guldens / uyt hun Comptoir wech-genomen hadde; penningen die op hun credijt genegotieert waren; datse noch merkelijke sommen aan hun inwoonders schuldig waren / en vorders door geen penningen te lichten / alsoose geen geloof hadden / noch door schattingen / dewijl de onderdanen uytgeput waren / yets sagen te konnen opbrengen: en derhalven de genadige goetheyt van sijn Majesteyt moesten imploreren; biddende de Heeren Gecommitteerden het selve in ootmoet sijn Majesteyt te willen voordragen en ondertusschen de saken in stant te houden / waar inne sy waren.

Fransche brand-wacht geslagen.

Onderwijl hebben tusschen Dingsdag en Woensdag / den 31. acht-en-veertig Staatsche ruyters de brandwacht van de Franschen overvallen; een vaandel / en eenige gevangen bekomen; voorts een goede meenigte doot geslagen / komende by na in de retrenchementen der Franschen.

Handel tot Woerden.

Tot Woerden had men mede genoeg van de Franschen te lijden. Na dat de boven-gemelde troep daar uyt-getrokken was / komt'er weder een anderen troep ruyters / en 500 soldaten (een lompen hoop) binnen / die het daar grof genoeg aan-stelden / hakkende het alles om-verre / om palissaden te maken en te branden; koeyen / schapen en alles datse vonden namense wech; en verkochten meenigmaal een melk koe voor twee of drie rijksdaalders / die tsestig of tseventig guldens gekost hadde. Sy maakten hunne haartsteden langs de wal / en hun Mis-Choor op de markt in de visch-kring / en leefden vorder als Heydenen en Turken.

Op den vierden van July quamen vijf of ses ruyters van sijn Hoogheyt, den Prince van Orangien, tot voor de kronkel-poort / en schooten binnen de poort een Luytenant doot; als mede noch eenige soldaten daar buyten. Sy wierden wel achter-volgt / maar niet achter-haalt. Men wil dat de Luytenant / die doot-geschooten wierd / de soon van een Leeraar der Onroomschen in Vrankrijk was. Op dese wijse quamen de partyen al te met aan malkanderen / daar nu d'een dan d'ander sneuvelde / die men maar soo in d'aarde stak. Daar na / wanneer de Marquis de Rochefort binnen Woerden quam / en de ongeregeltheden aldaar vernam / vraagde hy den Commandant / wie hem ordere gegeven hadde op dese wijse te handelen? en seyde hem bitterlijk genoeg toe / dat hy de doot wel verdient hadde / dewijl hy / last hebbende daar niet langer als vier of vijf dagen te blijven / sich soo lange in die stad had verven ophouden; en deed hem / na dat hy in een kamer alleen met hem gesproken had / in tegenwoordigheyt van al de anderen / door twee knechten dapper met rottingen slaan / gelijk hy hem op de wal al voor-heen met de sijne getouwt hadde.

Eerste vertrek der Franschen uyt Woerden.

In de volgende nacht kregen de Franschen ordere te vertrekken; waar op een yeder aan het sakken en pakken viel / en alles over hoop haalde / datse met soo veel arbeyd gebouwt hadden / smeten de palissaden over de wallen / soo dat het een wonder was te sien / hen veel meer te sien arbeyden / om te breken / alsse voor-heen gedaan hadden om alles op te slaan. Sy vertrokken dan met al hun geroofden buyt / koeyen / schapen / hoenders / en de rest. Een Sauvegarde meende met een geheele sak met lijnwaat deur te gaan: maar een dienstmaagt het selfde siende / riep om hulp / waar op de burgers met stokken in quamen / hem sijn pistool namen / en dapper sloegen. Aldus verlieten de Franschen, omtrent 2000 man sterk / genoegsaam vluchtende / de stad Woerden, zijnde des avonts te vooren ieder noch buyten gedachten van op te trekken / en des morgens ten 6 uuren niet een Franschman meer te vinden; het geen de bekommerde gemeente een seer groote vreugde veroorsaakte: maar duurde / leyder / niet lang. Op den 12. van July, des dingsdaags / soo als de Franschen des daags te vooren vertrokken waren / quam daar een goet getal ruyters en voetknechten / uyt het leger van sijn Hoogheyt, binnen / onder de welke ook die gene was / die den Luytenant in de poort had doot geschooten / gelijk hy selver bekende: dese wisselde een schelling aan duyten / en wierp die onder de jongens te grabbelen / tot gedachtenis dat hy die man geweest was. Sy ververschten sich omtrent een uur

1672. uur lang daar binnen/ en trokken soo weder wech.

July.

Des anderen-daags quamen daar weder omtrent 30 ruyters met twee gevangen Franschen, een ruyter en een soldaat/ deur-gereden; gelijk'er dagelijks veel volks van alle oorden binnen quamen/ om te sien hoe het daar gestelt was/ dewijl het gerucht liep/ dat de Franschen het daar alles vermoort hadden.

Op den 18. quam een groot getal ruyters en voetknechten/ uyt het leger van den Prins van Orangien, binnen Woerden, daarse door-trokken; de poorten wierden toe-gehouden/ terwijlse/ op eenig voornemen uyt-getrokken/ weder-keerden. Een metaal stuk geschuts/ de Luypaart genoemt/ wierd ook uyt de tuyn van het Proveniers-huys, daar het een maant te vooren/ korts voor de aankomst der Franschen, was in gedolven/ weder opgegraven/ om/ gelijk men voor-gaf/ naar den Haag gevoert te worden.

Sijn Hoogheyt word Stadhouder.

Holland, nu aldus jammerlijk gedrukt/ sag vast na alle zijden om naar hulp-middelen/ en men vond geen naarder/ als die gene die wel eer de fluctueerende en tobbende Staat soo heylsaam was geweest; terwijl de Heeren en Regeerders verstelt stonden/ en als de handen gebonden hadden; d'eene door radeloosheyt/ d'ander door zijdigheyt/ een darde door een qualijk gesmeede en besteede eed/ deed de gemeente den mont op/ en riep eenstemmiglijk om een Stadhouder; vele/ die ook voor-heen de hardste drijvers van het strijdige waren geweest/siende als nu de uyterste nootwendigheyt/ volgden de gemeente in haren drift/ en hielpen met hen stemmen.

Handel tot Dordrecht.

Dordrecht, de oudste en voorsittende stad/ wilde ook hier in den voorgang hebben/ en de eerste zijn om dit werk voort te setten: maar evenwel soo eenstemmig niet/ of men sag wel dat het by veelen gedwongen spel was; hier hielp mede veel toe/ dat de gemeente aldaar/ gelijk meest over-al/ quaat vermoeden op hunne overigheyt kregen/ daarse meenden reden en gronden genoeg toe te hebben. De burgers schutters sonden een van hunne Overluyden aan de Overigheyt/ en vraagden de selve af/ of men genegen was de stad te beschermen? Men antwoorde/ dat men genegen was: daar op wilde men de magasijnen visiteeren en ondersoeken/ en sprak een van de opsienders op de vischmarkt aan om de sleutels: maar die niet genegen de gemeente daar in te wille te zijn/ ook des geen ordere hebbende/ seyde dat de sleutels niet by der hand waren; waar over de man/ die het anders niet qualijk meende/ groot gevaar liep/ van sijn huys geplondert/ en sich selven met vrouw en kinderen in verdriet te sien. Dit vermeerderde het geroep/ Sy wilden den Prins van Orangien tot Stadhouder hebben, of al de Regeerders den hals breken. De Burgermeester de Heer Adriaan van Blyenburg, Heer van Naaldwijk, een Heer van goede meeninge/ ging met andere Heeren terstont naar het stadhuys; de oud Burgermeester Johan Halling, van achteren daar op willende gaan/ wierd daar van yemant vast gehouden/ en gedwongen toe te stemmen het gene de gemeente begeerde; als dat men sijn Hoogheyt door Gecommitteerden sou versoeken binnen Dordrecht te komen, om de staat der stad te sien, de klachten der gemeente te hooren, en te bevredigen. Men sond dan afgesanten naar het leger/ die sijn Hoogheyt alles voor-droegen; en of wel sijn Hoogheyt met goede reden verklaarde/ dat hy niet sonder gevaar sijn post/ die hy tot hun aller bescherminge te bewaren had/ konde verlaten/ vond hy sich echter/ door hun sterk aanhouden gedrongen/ hen te beloven des anderen daags aldaar te verschijnen. Dese afgesondene evenwel dorsden sonder sijn Hoogheyt in de stad niet komen/ maar hielden sich onbekent buyten de poort/ tot dat de Prins selve aldaar verscheen. Hy wierd daar vriendelijk/ onder het op-klinken van Wilhelmus van Nassouwen, terwijl de oranje vlaggen van de toorens afwaayden/ ontfangen. De Overigheyt verwellekomde hem; en hy/ zijnde op het Raadhuys in de Raadkamer gebracht/ sette sich in een armstoel/ met tapijten behangen: aldus wierd hem gevraagt/ wat sijn Hoogheyt geliefde voor te stellen? dese antwoorde/ op hun versoek aldaar gekomen te zijn/ en gereet was te verstaan/ watse van hem begeerden. Hier op wierd alleenlijk voorgestelt/ of sijn Hoogheyt, volgens de begeerte der gemeente/ geliefde de stad en de magasijnen te besichtigen? sonder van het Stadhouderschap te

spreken:

1672. July.

spreken; waar op sijn Hoogheyt met den Heer Burgermeester van Naaldwijk, en den Heer Halling, beneffens meer anderen / de stad eens om en door gingen / en voorts na de herberge de Pauw, daar het middag-maal bereyt was / geleyd wiert. De burgery nu al bereets in de wapenen zijnde / begost onder malkander te morren; seggende / dat men sijn Hoogheyt vast om den tuyn leyde, hem bedroog, en niets uyt-gerecht wierd: daar sich anderen / voornamentlijk een seer Prinsgesint burger Johan Ooms, brouwer in de vier Heems-kinderen, die voor-heen selfs by sijn Hoogheyt, om sijn komst te bevorderen / was geweest / onder mengde / en het volk aan-moedigde nu wel op hun hoede te zijn: gelijk mede de Heer Henricus Dibbetius, oudste Leeraar aldaar / sich niet ontsag / gelijke / maar deftige vermaninge te doen. Het volk daar op neemt de karos waar / houd de selve met gevelde pieken en dreygende musquetten staande; en vraagen sijn Hoogheyt, of hy Stadhouder was? die antwoorde / wel vergenoegt te zijn; sy weder daar op: dat zijn wy niet, ten zy men Uwe Hoogheyt Stadhouder verklaart: de tegenwoordige Heeren belooven / datse alles in de Pauw sullen volvoeren / en worden daar op door-gelaten. Aldaar steld de secretaris Muys van Holy de schriften in / door de welke het eeuwig Edict gemortificeert en vernietigt wiert; volgens het welke sijn Hoogheyt ook voor af begeerde voor sijn persoon ontslagen te zijn / eer hy tot eenige aan-neminge wilden treden. Dese Acte wierd een yeder voor-gelesen / zijnde van desen inhoud.

Acte tot mortificatie van het eeuwig Edict, en het Stadhouderschap van sijn Hoogheyt.

WY onder-geschrevene Vroedschappen, Goede mannen van de Achte, en bediende van de stad Dordrecht, verklaren by desen, te cedeeren en renuncieeren het eeuwig Edict; verklarende, wegens hare stad, sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien tot Stadhouder, en confereeren op hem alsulke machten, digniteyten en authoriteyt, als sijne Voorzaten Hoog-loffelijker Memorie hebben gehad en bezeten. Eyndelijk ontslaan wy sijn Hoogheyt van den Eed, die gedaan had van het voorsz. Stadhouderschap niet te sullen aan-nemen. Gedaan tot Dordrecht, den 29. Juny 1672.

Getekent by de voorsz. Vroedschappen, Goede mannen van de Achte, en Bediende.

1672. July.

Dit wierd van een algemeen toe-juychen gevolgt / en sijn Hoogheyt vertrok tegen den avond weder naar het leger.

De Heer Cornelis de Wit Ruward van Putten, en Oud-Burgermeester, siekelijk uyt de Vloot gekomen / en dienvolgens als noch het huys houdende / was by al desen handel niet; des wierd de secretaris Muys, met een Capiteyn van de burgers by den selven gesonden / om hem te bewilligen dese Acte mede te ondertekenen: maar hy antwoorde / sulks noch te konnen, noch te willen doen; blijvende even halsterrig / wat men hem ook mocht voor-houden: soo verre / dat hy tegen den Capiteyn seyde / dat hy liever wilde, dat men hem dood stak; daar die weder op antwoorde / het selve sijn last en ordre niet te zijn; dat hy evenwel gevaar van sijn leven liep, ten ware hy tekende, dewijl de gemeente alreeds sijn huys omcingelt had, om hem, met sijn vrouw en kinderen te vermoorden: hy evenwel wilde daar niet na luysteren / gelijk ook niet naar het bidden van sijn vrouw / tot dat de selve eyndelijk te gelijk vergramt en bedroeft (gelijk gesegt word) haar kinderen by de hand nam / en hem bad / den tijd doch te willen aansien, en sich over haar en hare kinderen erbarmen, en indien niet, wilde sy hem, om hare kinderen wille, verlaten, en de gemeente haer ontschult te kennen geven, en dat hy alleen de straffe verdiende, die hy aldus op sijnen hals haalde: hy eyndelijk door dese woorden aan het herte geraakt / liet sich bewegen / eyschte pen en inkt / en tekende met de rest.

Dit voorbeelt van de stad Dordrecht wiert op eenen tijd *quasi dato signo* van de andere steden gevolgt; wordende de Regeerders in de meeste andere plaatsen / of door beweeg-redenen / of door aan-dringen der burgeren / mede genootsaakt sijn Hoogheyt tot Stedehouder te verklaren / waar van men alomme de tekenen sag; volgens het welke door de Gedeputeerden der stem-hebbende steden van Holland en West-Vriesland het eeuwig Edict gemortificeert is; gelijk blijkt by dit tegenwoordige Extract.

Extract

1672. July.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en VVest-Vriesland, in hare Ed. Groot-Mog. Vergaderinge genomen, op Sondag den 3. July 1672.

OP 't gemoveerde van de Heeren Gedeputeerden der steden Haarlem, Rotterdam, en andere Leden van haar Ed. Groot-Mog. Vergaderinge, hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de steden, uyt den name en van wegen de Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, gelijk by haar Ed. Groot-Mog. goet gevonden en geresolveert werd by desen: dat om in dese bekommerlijke constitutie van tijden en saken, de Leden van dese Vergaderinge te bequamen tot het aan-stellen van een Stad-houder, de selve Leden malkander sullen dispenseeren; gelijk sy malkander, en alle die 't selve eeuwig Edict successivelijk hebben beswooren, dispenseeren mits desen van den Eed, by hen-luyden gedaan op 't eeuwig Edict, by Resolutie van haar Ed. Groot-Mog. in dato den 5. Augusty 1667. gearresteert: Stellende malkander in de selve vryheyt en faculteyt, die haar tot het aan-stellen en eligeeren van een Stad-houder voor dato van het voorsz. eeuwig Edict heeft gecompeteert.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Op den 2. van dese maand hebben die van Zeeland **sijn** Hoogheyt **tot** Stadhouder **aangenomen. En op den 3. zijn in** Holland **de saken daar heen geschikt / dat het verleenen van de** Patenten **aan sijn** Hoogheyt **mede gebracht wierd: beneffens de waardigheyt van** Capiteyn **en** Admiraal Generaal: **gelijk de voorige** Princen van Orangien **en** Stedehouders **de selve hebben bekleet / volgens den inhoud van dese** Acte.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en VVest-Vriesland, in haar Ed. Groot-Mog. Vergaderinge genomen, op Sondag den 3. July 1672.

BY de Leden generale en eenparige inclinatie getoont zijnde, omme den Heer Prince van Orangien, nademaal by Resolutie van den eersten deser loopende maand July, op huyden by resumptie ter Vergaderinge van haar Ed. Groot-Mog. gearresteert, goet gevonden en verstaan was, dat om by dese bekommerlijke constitutie van tijden en saken, de Leden van dese Provintie te bequamen tot het aan-stellen van een Stadhouder, de selve malkanderen, en alle de genen die den Eed op 't eeuwig Edict gedaan hadden, volgens Resolutie van den 5. Augusty 1667. vast den selven Eed gedispenseert, en malkanderen gestelt hadden in de selve vryheyt en faculteyt, als haar tot het aan-stellen en eligeeren van een Stadhouder, voor dato van het voorsz. eeuwig Edict hadde gecompeteert, aan te stellen en te eligeeren tot Stadhouder deser Provintie; hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de steden uyt den naam en van wegen de Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, den hoog-gemelte Prince van Orangien aan te stellen en te eligeeren, gelijk sijn Hoogheyt by haar Ed. Groot-Mog. aan-gestelt en geëligeert werd by desen, tot Stadhouder, Capiteyn-Generaal, en Admiraal over de Militie van dese Provintie te water en te lande, met alle soodanige digniteyten en waardigheden, als de selve voor desen by de Princen sijne Voor-ouderen hoog-loffelijker gedachtenis bekleed zijn geweest. Dat mede van wegen dese Vergaderinge aanstonds een aansienlijke Staatsgewijse deputatie aan sijn hoog-gemelte Hoogheyt sal af-gaan, om aan den selven de voorsz. digniteyten en waardigheden op te offeren: ten welken eynde versocht en gecommitteert zijn, gelijk versocht en gecommitteert werden by desen, uyt de Ordre van de Ridderschap de Heer van Duyvenvoorde; de Heeren Halling, Deyman Onderwater, van Zanen, de Graaf, van der Tocht, Pesser, van der Lijn, de Groot, Admiraal, Burgermeesteren van de steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuysen: En werden mede de voorsz. Heeren Gedeputeerden geauthoriseert, omme uyt den naam en van wegen haar Ed. Groot-Mogende sijn hoog-gemelte Hoogheyt te dispenseeren en te ontslaan, gelijk den selven gedispenseert en ontslagen werd by desen van den Eed, die den selven tot het niet ontfangen

1672. July.

en aan-nemen van 't Stadhouderschap gedaan heeft. Is eyndelijk mede goet gevonden en verstaan, dat van wegen haar Ed. Groot-Mogende ter Generaliteyt de sake daar heenen sal werden gedirigeert, ten eynde hoog-gemelte Heer Prince van Orangie tot Capiteyn-Generaal, en Admiraal over de Militie te water en te lande van de Vereenigde Nederlanden aan-gestelt en geëligeert mag werden; en dat by ampliatie van des selfs instructie moge werden geconfereert op sijn hoog-gemelte Hoogheyt (tot kennelijke weder-seggen toe) soodanigen vrye macht en authoriteyt over de Patenten, en andere saken, tot de voorsz. Militie specteerende, als de voorgaande Princen van Orangie, sijn loffelijke Voorouders, als Stadhouders en Capiteynen-Generaals ten respecte van de voorsz. Militie hebben geëxerceert. Dat mede sijn Hoogheyt van den Eed, die den selven ter Generaliteyt gedaan heeft tot het niet ontfangen en aan-nemen van 't voorsz. Stadhouderschap, by haar Hoog-Mog. mach werden gedispenseert en ontslagen.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

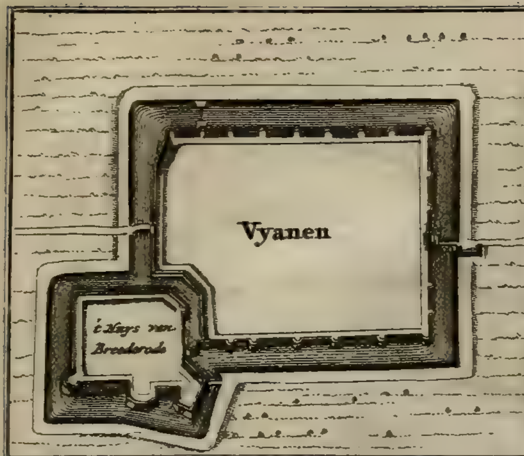
Dese waardigheden dan wierden aldus sijne Hoogheyt door de verkoorene Heeren op den vierden van July op-gedragen/ die de selve dankelijk aan-nam/ met betuyginge van sijn uyterste genegentheyt/ om het Vaderland tot het alder-laatste voor te staan. En na dat op den 8. alles vorder ter Generaliteyt was af-gedaan/ quam sijn Hoogheyt den 10. des morgens vroeg in den Hage; en met een groot gevolg Edel-lieden door Gedeputeerden in haar Hoog-Mogende Vergaderinge op-gehaalt/ ontfing aldaar sijn Commissie/ en leyde den Eed af; gelijk mede ter vergaderinge van de Staten van Holland. Hy zat mede op den selven dag als Stadhouder ter rolle/ het welk met groote statie en heerlijkheyt toe-ging: daar waren twee kostelijke stoelen geset/ een in den Raad en een ter audientie van de rolle; alwaar in tegenwoordigheyt van sijn Hoogheyt gepleyt/ en vonnisse gewesen wierd: dat gedaan zijnde/ quam hy met de Raads-heeren van het Hof wederom af zijnde dese alle met hunne tabbaarden bekleet/ ging soo naar het Hof/ met een troep ruyters met hun bloot geweer voor sich/ en een grooten toe-loop van menschen. Naar den middag quamen de Collegien Me-vrouwe de Princesse Douariere, over dit vorderen van sijne Hoogheyt, geluk wenschen.

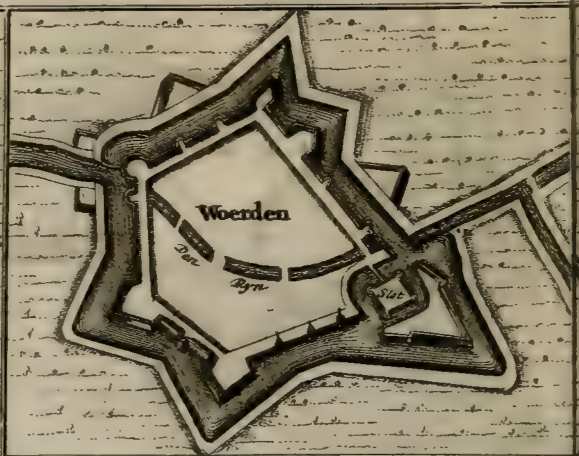
Sijn Hoogheyt Stadhouder van Zeeland.

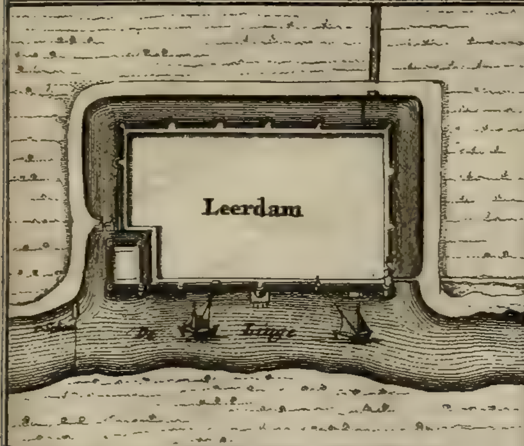
En op den 16. van July hebben de Gedeputeerden der Staten van Zeeland sijn Hoogheyt van gelijken het Stadhouderschap van de selve Provintie in den 'Hage plechtelijk op-gedragen/ en daar over den eed af-genomen. Dit wrocht natuurlijker wijse in tegen-gewicht het verval van die vyanden/ die (met bitteren haat tegen sijn huys en staat in-genomen) tot noch toe alles hadden aan-gewend/ om sijn op-komst te verhinderen: en wrocht ook soodanigen bitterheyt in het gemoed van sommige/ als die in het alder-verdorvenste sou konnen werken; die (indien men de erkentste getuygenisse/ en een vonnis/ wel niet proportioneel/ immers op geen andere gront rustende/ mag geloove geven) soo weynig meester over hun staatsche bewegingen/ of doodelijken haat/ of verwoede bitterheyt geweest zijn/ dat sy niet ontsien souden hebben/ dat goet/ dat de verdrukte Hollandsche Gemeente oordeelt Gods genade af-gebeden te hebben/ en waar uyt sy een vloed van beter heyl verwacht en te gemoet siet/ haar als uyt den armen te rukken/ en tot een verradersche doot te doemen/ als konden sy niet leven/ sonder het Vaderland haar doot in haren liebeling te bewerken: maar van dese saak sullen wy op sijn tijd/ en in het vervolg van onse tijt en stoffe/ met omstandigheden spreken.

Omtrent dees tijd quamen de buyten-ordinaire Gesanten van haar Hoog-Mogende in Engeland, van de welke/ terwijl de eene by den Koning tot Hamptoncourt was geweest/ wierden d'andere tot Gravesende met den Heer Boreel, ordinaris Gesant/ op-gehaalt. De Koning zand hier op vier van sijn geheyme Raden/ den Hartog van Buckingam, den Graaf van Arlington, voornaam Secretaris van Staat/ den Graaf van Schafsbury, en den Heer Clifford, Thesaurier van sijn Majesteyts huyshouding/ aan haar Hoog-Mogende Gedeputeerden tot Hamptoncourt, om te verstaan watse sijne Majesteyt hadden aan te bieden: waar op sy souden hebben geantwoort/ geen macht noch instructie te hebben, om eenige voorstellingen

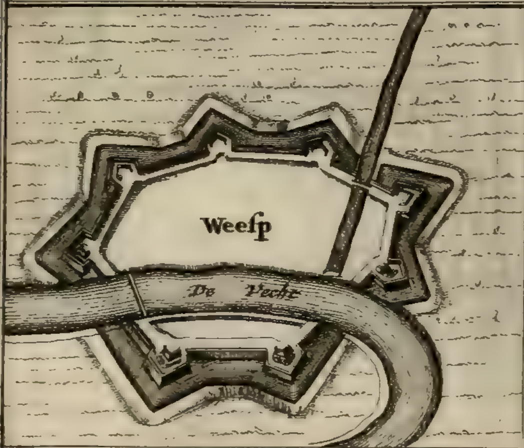

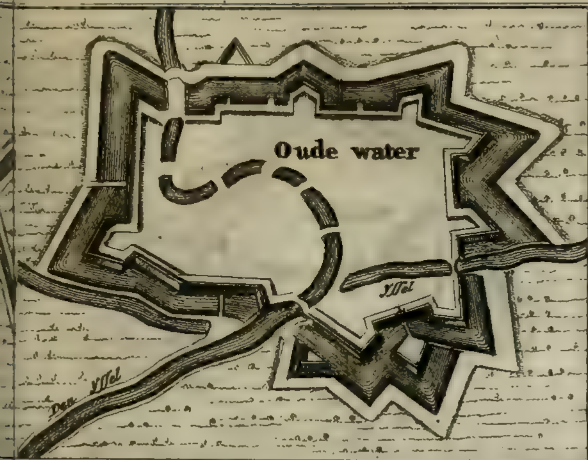

Vyanen

Woerden
Den Ryn
Slot

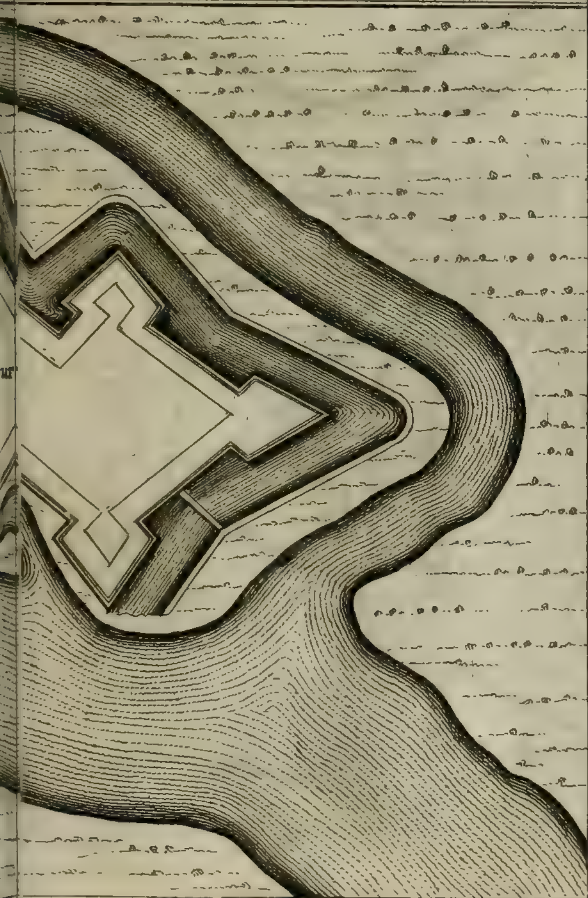

Leerdam

Crevecœur
De Maes

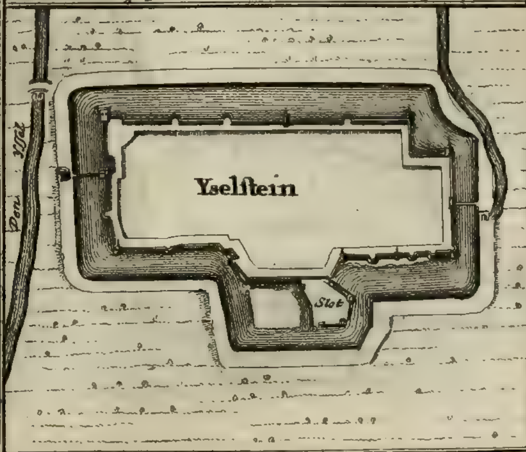

Weesp
De Vecht

Oude water
Yſſel
Den Yſſel

Hoeckelum
De Linge

De Linge
Aſperen

Den Yſſel
Yſelſtein
Slot

1672. gen te doen: maar wel te aanhooren wat de demandes van sijne Majesteyt waren. Hier op hadde de Koning sijn extraordinaire bezending aan den Koning van Vrankrijk gedaan; zijnde de Heeren Hallifax en Sylvius voor-af gezonden.

July.

Engelsch gesantschap na den Koning van Vrankrijk.

Die Majesteyt noch in sijn leger omtrent Uytrecht zijnde / quamen de Hartog van Montmouth, Buckingam en Arlington, als Gezanten van wegen den Koning van Engeland, by hem / die op den 7. gehoor by hem hadden; wordende door de karosse van den Koning ter aanspraak op-gehaalt. De Hartog van Montmouth voerde het woord / en wierd door Buckingam vervangen: sy begosten haar aanspraak met een geluk-wensching aan den Koning, over de geboorte van des selfs soon / den Hartog van Anjou, die in de voorleden maand tot Parijs gebooren was: en voorts over sijn heerlijke conquesten en overwinningen. Na dese openbare aanspraak hadden sy noch een bysondere: waar inne sy op den 16. hun Tractaat van Alliantie vernieuwden; en hunnen Koning sich naarder met sijn Majesteyt van Vrankrijk verband / na geen voor-slagen van vrede of bestant te sullen luysteren / als met onderlinge kennisse / en Vrankrijk mede van sijn zijde: en tot geen verdrag te sullen komen / als tot genoegen van beyde partyen; gelijk sy ook beslooten het selve door hunne Gedeputeerden aan de Heeren Staten Generaal te laten weten; (gelijk wy hier achter sullen sien) sonder vorder eenige bysondere genegentheyt tot verdrag te toonen / hoewel men in Holland die gedachten hadde.

Vernieuwinge van de alliantie tusschen Engeland en Vrankrijk.

Optocht des Konings.

Den Koning vertrok op den tienden met sijn heyr van Zeyst naar Amerongen, na dat hy den Heer van Rochefort tot Gouverneur over Uytrecht gestelt hadde: maar dewijl de selve Heer dien last af-sloeg / als konnende den Koning meer dienst in sijn leger doen / ontbood de Koning den Hartog van Luxemburg van den Yssel, om het bevel aldaar waar te nemen. Het heyr trok voor-by Rhenen en Wageningen: de Koning selfs bleef tot Lievendaal by Aarnhem, om den Prins van Condé te besoeken / die sich aldaar onthield / zijnde wel genesen van sijn wonde / die hy in sijn arm ontfangen had: maar ellendig mishandelt van de gicht. Het heyr trok in drie esquadren / het geschut voor aan: hebbende aldus vijf groote mijlen getrokken / sloeg sich sijn Majesteyt by Nimwegen aan de Waal ter neder / en ging op den 13. een schip-brugge / die men over die stroom had gelegt / besien: van hier wierd van den ochtent tot den avont vast de Fransche bagagie / plunderagie / en andere roof-goederen na Tongeren, Maseyk, en Nuys, en van daar met convoy na Charleroy gevoert / om in Vrankrijk te toonen hoe wel sy in Holland geweest waren. 1672.

July.

Op den 14. quam het heyr by de Grave, in het dorp Neer-Assel, trok den 15. over de schip-brugge over de Maase, en ging met den Hartog van Orleans de stad Grave besien. Het zwaar gevolg / de menichte van bagagie / en het geschut / maakten / dat het heyr dien dag maar drie uuren kon vorderen: nam vorder sijn weg door de Meyery van den Bosch, en sloeg sich na vijf uuren marcheerens / drie mijlen van den Bosch tot Aesich ter neer / met gelaat als wilde hy die stad belegeren.

De Koning quam op den 17. tot Boxtel: ondertusschen de Gouverneur van 's Hartogenbosch siende sich den vyand soo na op den hals / en meest al de frontieren daar omtrent in handen der Franschen, stelde alle mogelijke ordere / om die aansienlijke plaats te beschermen. Men had de schantsen te Engelen en Orten meest geslecht en verlaten / om den Papen-bril te beter te konnen beschermen: men had ook Gedeputeerden aan sijn Hoogheyt gezonden / die terstont een deel geschut en oorlogs voorraat daar heenen zand: maar soo als het tot Gornichem quam / kreeg men aldaar de tijdinge dat Crevecœur over was; waar over het selve / dewijl geen kans was om dat binnen den Bosch te brengen / weder tot Gornichem ontladen most werden.

De Franschen by en voor den Bosch.

Ondertusschen was Turenne door Vlijmen, na dat hy de schants te Engelen beset had / na Crevecœur getrokken / welke plaats hy naar twee dagen wederstand bermeesterde / blijvende het guarnisoen Prisonniers de Guerre.

Crevecœur vervovert.

De Koning tot Turnhout geslapen hebbende / quam selfs met den Heer Chamilly tot Vucht; waar uyt men vastelijk oordeelde / dat de belegering van den Bosch een gewisse saak was: maar de gemeene bescherminge

Den Bosch verlaten.

1672. minge van de natuur / het diep moeras en hooge water / hield sijn voorbarige wapenen te rugge. Sy haalden wel 17 schuytjens over het verdronken land: maar siende geen middel om te konnen naarderen / moesten met een heyr van 40000 mannen daar voor blijven staan.

July.

Goede voor-forge tot tegenweer.

Die van den Bosch kregen op den 5. July het Regiment van den Grave van Schellaart, 2000 mannen sterk / binnen / bestaande uyt Hoogduytsche soldaten en bevelhebberen / zijnde in Spaanschen dienst / van Antwerpen te scheep tot Geertruydenberg, en van daar te voet binnen den Bosch gekomen: het welke / alsoo de stad met weynig besettinge voorsien was / dewijl de meeste soldaten in de schantsen gelegt waren / en de stad soo door Roomsche en On-roomsche most bewaart worden / een algemeene blijdschap veroorsaakte. De Franschen, om de stad van water te ontblooten / hadden door de geheele Meyerye alle de wateren op-gestopt: maar van binnen wierd alles / dat tot tegenweer dienen konde / door den Heer Gouverneur Kirpatrick en de Overigheyt aan-gewend. Rondsom de stad en den Papen-bril wierden de wallen met haar borstweeringen versterkt / om langs de wal vry voor het kanon te mogen gaan. De burgery uyt vier Compagnien bestaande / waren in het geweer; en al de vluchtelingen / selfs Predikanten en al / arbeyden aan de vesten / voornamentlijk van den Papen-bril, daarse door hun kloekheyt een bolwerk / den naam van het Predikanten-bolwerk gemaakt hebben. De Overigheyt toonde sich mede soo yverig / datse van 's morgens ten drie uuren op de wal gesien wierden / gaande met hun goed voorbeelt andere voor.

Het verlaten van de Graaf.

Ondertusschen hebben twee Gecommitteerden van haar Ed. Mogende, de Heeren Raden van Staten, de Heer Thesaurier Burgt, en de Heer Scherft, als Gevolmachtigde van haar Hoog-Mogende, den Gouverneur van de Grave, den Heer Waardenburg, gelast de selve stad van haar besettinge te ontlasten / en het volk binnen den Bosch te brengen; en alsoo de selve Gouverneur / na dat hy de Heeren de ware stant van de selve stad had vertoont / en te gelijk verklaart / dat hy in aanmerkinge van de selve wel wenschte eenige naarder ordre van wegen haar Hoog-Mogende te sien; op welke insicht / en aansien de bestendigheyt van de plaats de Heeren Gecommitteerden met hun last ook eenigen tijd vertoeft hebben: maar eyndelijk beducht / datse door dit vertoeven twee steden te gelijk mochten komen te verliesen / hebben de selve by hunne ordere geperssisteert / en den Heer Gouverneur in serieuse en ernstige redenen belast / sich aanstonts met sijn guarnisoen na den Bosch te begeven. Naar gehouden krijgsraad en beslooten uyttocht / is de Heer Waardenburg met sijn guarnisoen / en twee metale stukken op den 3. July binnen den Bosch gekomen / op welken tijt noch drie Compagnien te voet / en een te paarde van Meurs daar binnen quamen. Maar des anderen daags / zijnde Sondag / kreeg de selve Heer Waardenburg een brief van sijn Hoogheyt, met last / dat hy by provisie tot naarder ordre in de Grave soude blijven / indien hy noch niet vertrokken was. Hier op is de selve Heer van Waardenburg met in de festig ruyters / en vijftig mannen te voet, en seven-en-twintig dragonders weer spoedig na de Graaf getogen; daar hy / aan-komende / met verwonderinge sag / dat niet alleen de Hameye op de brugge van de contreschcarp gesloten / maar ook alle de bruggen van de stad op-getrokken waren: waar op hy de Hameye heeft doen in stukken slaan / en met sijn volk tot voor de poort gemarcheert is / daar hy met veel dreygementen soo veel heeft te wege gebracht / dat door eenige burgers / maar meest het gemeene volk / de sleutelen van het Stadhuys gehaalt / en de poorten geopent zijn geworden. In het in-trekken zijn de burgers geretireert / en hebben hunne deuren en veynsteren geslooten. Terstont heeft de Gouverneur een gedeelte van de brugge over de Maase doen opnemen / en de poort aan die zijde toe gehouden / om van die zijde door de Franschen uyt Nimwegen niet overvallen te worden. Op het Stadhuys vand de Gouverneur een Fransche Baron / die met de Overigheyt de capitulatie en verdrag had gemaakt van wegen den Koning: dese heeft hy op sijn begeeren quartier gegeven / en in sijn eygen huys wel onthaalt. Daar op seyde den Baron tegen den Gouverneur: indien uwe militie desen nacht niet in komt, soo sult gy ongelukkig zijn, en geen quartier vinden; want morgen

1672. July.

gen sult gy belegert zijn. En dit waren geen bloote gissingen; want soo haast de burgers van de stad kennisse hadden/ dat hun guarnisoen weder in aantocht was/ en de Baron Clodonee (soo was dese genaamt) sulks vernomen hadde/ heeft hy/ door een expresse/ Chamilly daar van kennisse doen hebben/ die in aantocht na Nimwegen was. De gantsche dag en nacht ging deur/ sonder dat sich eenige troepen van de stad op-deden. De Gouverneur had de gantsche nacht op de wallen gestaan/ en na de troepen laten upt sien/ maar te vergeefs; want dese alreeds tot aan de Reeksche meulen/ een uure van de Grave, gekomen zijnde/ en in goede slag-ordere marcheerende/ zijn door eenige troepen van den Marschalk de Chamilly aangetast/ en (zijnde wel omtrent de 400 sterk/ maar seer vermoept) geslagen/ veel gevangen/ andere gedoot/ en de vaandelen verovert.

Het guarnisoen van de Graaf geslagen.

Des morgens/ tusschen drie en vier uren/ hebben de voor-troepen van de Fransche ruytery/ omtrent twee duysent sterk/ door de Heeren Jojeuse en Plessi gecommandeert/ de stad Grave beslooten en berent. Hier op sond de Gouverneur twee persoonen aan de Maaskant upt/ om de troepen/ die van den Bosch mochten komen/ van dit beslupten te verkondschappen: maar/ als gesegt is/ het was te laat. De vyant dede ondertusschen door een trompetter het appél blasen/ en de stad/ op genade van den Koning, op-eyschen. De Gouverneur weygerde over te geven; en vergaderde in haast de Overigheyt/ hen versoekende/ voor het land en syne Hoogheyt, de stad te willen helpen beschermen: maar dese hebben het rond af-geslagen; ja met by-voeginge/ dat de burgery/ als de sterkste/ het krijgsvolk wel tot overgeven dwingen sou/ indiense dat niet wilden doen; dewijl de stad alreeds door den Staat verlaten was: waar over sy genootsaakt waren hun verdrag te maken; en tot dien eynde al Gecommitteerden by den Koning waren/ en alle tegen-weer/ na het maken van verdrag/ hen niets te wel stond te vergaan. De Gouverneur dan/ siende desen stand van saken/ en sich selfs van alles ontbloot/ heeft ook met eenparig toestaan van syn Bevelhebberen/ syn verdrag soeken te maken/ dat hy met syn volk/ in volle monteeringe/ door de eygen poort/ door de welke hy ingekomen was/ mocht upt-trekken: maar alsoo hem dat geweygert wierd/ besloten sy eenparigliik alles/ benessens den gevangen Baron/ te laten springen/ of hem op te hangen; doch sy kregen kort aan den middag de versochte Capitulatie, en zijn noch dien selven dag uytgetrokken/ ontmoetende noch onderwegen de gevangenen van hun geslagen volk/ daarse niet mede spreken mochten: en quamen weder behouden in den Bosch aan. Alsoo is dese treffelijke sterkte mede in handen der vyanden geraakt; zijnde soo heerlijk van alle voorraat voorsten/ hebbende 40 metale/ en 7 of 8 ysere stukken/ en alles naar behooren; 't welk doen een buyt voor de vyanden was.

Men sond derhalven de voorraat weder te rugge: een gedeelte naar Maseyk, daar men ook de grachten verdiepten/ nieuwe bolwerken/ tot seven in het getal/ oprechte/ over-al geschut op de wallen stelde/ en dat daar niet op konde staan/ plaats op de markt gaf; waar omtrent sich het Fransche leger nedersloeg/ zijnde het volk seer afgematteert/ soo van den arbeyd als den honger/ dewijl een voetknecht maar anderhalf pont brood en 2 stuyvers/ en een ruyter vier stuyvers aan gelt/ des daags kregen. De vaanen waren niet boven de 40 koppen sterk: maar de Schotten, die binnen Maseyk lagen/ brachten wel 80 of 90 mannen upt/ zijnde alle in het rood gekleet. Terwijl plonderde het volk van den Graaf van der Lip veel volk in het lant van Gulik upt/ daarse seer slecht huyshielden. Ondertusschen rukte de Marschalk de Turenne voor Bommel, welke stad tot 4 verscheyden reysen door de Franschen was opgeëyscht/ en upt de welke al eenige uytvallen gedaan waren. Hy quam daar voor met een heyr van omtrent 20000 mannen/ ving aan het geschut te planten/ en de loopgraven te bewerken/ niet tegenstaande het geweldig schieten van die van binnen; waar door de Heer Clorode het hooft afgeschooten wierd. Eyndelijk verbaardigde hy alles tot een storm: doch die van binnen/ maar 300 mannen/ en 450 burgers tot hun beschermingе hebbende/ en aan palissaden of storm-palen/ grachten en wallen groot gebrek hebbende/ hoewel albereets kruyt/ koegels/ canon/ en andere behoeften/ tot Gornichem

Maseyk word versterkt.

Staat van het Fransche leger.

Bommel door de Franschen verinneстert.

1672. door hen aangekomen was / gaven sich aan Turenne, onder goede voorwaarden / over; en de besettinge trok met vliegende vaandelen / en volle geweer / te scheep naar Gornichem: en soo geraakte dese sterke stad in handen van de Franschen.

July.

Gaumont komt tot Boxtel. Op den 19. quam den Heer de Gaumont ook by den Koning tot Boxtel, daar hy / aan de Vorsten van Italien afgesonden geweest zijnde / bericht van sijn onderhandelinge quam doen; verhalende onder anderen / dat hy sijnen weg door Switzerland genomen hadde / en van de Cantons seer statelijk onthaalt was geworden.

Robert word Intendant. Toen maakte de Koning ook den Heer Robert Intendant, in vergeldinge van vele en lange diensten sijn Majesteyt bewesen / in welk ampt hy sich soodanig / omtrent het belang van de Nederlanden, gequeeten heeft / dat meenig van de ingesetenen het nooyt vergeeten sullen. De Hartog van Nieuburg quam ook met sijnen soon den Koning begroeten / voor wien het Fransche leger in slag-ordere wierd gestelt.

De Koning trekt na Vrankrijk. Van daar toog den Koning op den 26. naar d'abdye van Postel, met 15000 ruyters / om soo voorts sijn reyse na Vrankrijk voort te setten. Hy quam op den 27. te Lummen, hebbende des nachts in de abdye geslapen; van daar op den 28. tot Hiblou, en den 29. tot Charleroy: voorts den 31. tot Quesnoy, van waar de Koning met 400 man / door den Marquis de Ronseroles, Stadvoogt van Landrechie, ontmoet wierd: eyndelijk quam hy op den eersten Augusti, omtrent des avonts ten 6 uuren / met sijn broeder / tot St. Germain; alwaar hy aanstonts van al de Grooten / en sijn Verwanten / begroet en ontfangen is geworden.

De Engelsche vloot door een storm beloopen. Ondertusschen wierd de Engelsche vloot / korts uytgeloopen / door een swaar onweder / omtrent 11 of 12 mijlen van Texel, overvallen; het welke sy selfs een Goddelijke bestiering oordeelden te zijn / dewijl vy hen al vast gestelt was te landen. Dese storm ontredderde de vloot in sulker voegen / dat vele niet wisten hoe sy in Engeland souden geraken. Het Fregat Pleymouth wierd de Teems op gesleept; het schip van den Ridder Valbelle was seer ontreddert / en in duysent vrese van te sinken / dewijl hem een Proviand-kets voor de boeg quam / en hem een groot gat daar in stiet: verscheyden wil men / dat met volk met al vergaan zijn / onder de welke ook het schip / daar de Marquis van Hessac op was / sou zijn. Soo veel is'er van / indien sy een goet voornemen hebben gehad / om onse landsaten te komen opscherven / het selve van den hemel belet en verhindert is geworden.

1672.

July.

Nieuwe onrust der gemeente. Alhoewel nu sijn Hoogheyt tot Stadhouder was gemaakt / stelde sich de ontruste gemeente noch niet t'eenemaal te vreden / oordeelende / dat terwijl die gene noch in de regeeringe waren / ten welkers weerwil sijne Hoogheyt gevordert was / de selve sich niet souden ontsien sijn stant en achtbaarheyt / soo veel als doenlijk was / te ondermijnen / sijn handelingen te denigreeren en qualijk af te schilderen / of / waarse konden / die te traverseeren, en den voet dwars te setten; ook met die van sijn Hoogheyt en den Staat, hun bysondere te voor-komen; en wilden daaromme de regeeringe verandert / en die van de Cabale van de Wit, en Loevesteynschen aanhang / vernietigt of weerloos gemaakt hebben; stellende onder de selve den Heer de Groot, en meer anderen: waar op pasquillen en schimp-schriften op de selve voor den dag quamen / soo dat de Raad-Pensionaris, in een brief van den 12. July, klaagde / bysonderlijk / om dat hy beschuldigt wierd / de secreete Correspondentie-penningen niet wel gemanieert of besteed, en de legers van den Staat niet na behooren versorgt te hebben. Op welke klachten sijn Hoogheyt op den 22. July aldus antwoorde:

Antwoord van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, in dato den 22. July 1672. op de Missive van den Heer Johan de VVit, aangaande de Pasquillen op sijn persoon, en devoir omtrent de Legers van den Staat.

Mijn HEER,

Ik hebbe t'sijner tijd wel ontfangen Uw Ed. Missive van den twaalfden deses, en het Pasquil daar nevens gevoegt; Ik soude niet naargelaten hebben daar op eerder te antwoorden, indien mijn veelvuldige occupatien my daar in geen beletsel gedaan hadde. Ik kan Uw Ed. wel versekeren, dat ik by my altoos

1672. altoos hebbe veracht uytstrooyselen, die op die manier waren gedebiteert, alhoewel ons luyden, en ik selfs door Pasquillen, blaauwe boekjes, en diergelijke nieuwigheden hebbe moeten lijden, en dat die in ons reguarde met een groote licentie en groote smaak zijn gedissimineert en gerecommandeert geweest.

July.

Op de twee Positiven in de voorsz. Uw Ed. Missive vervat, rakende eerstelijk de penningen van de Secreete Correspondentie by Uw Ed. gemanieert: En ten tweeden, de weynige sorge die Uw Ed. soude hebben gedragen voor het leger te lande, kan ik Uw Ed. niet anders antwoorden: als dat van de eerste Positiven gantsch geen kennisse in het minste en hebbe; en dat de Heeren Gecommitteerde Raden, als Uw Ed. wel remarqueert, daar omtrent het beste getuygenisse konnen geven.

Maar wat het tweede aangaat, so en mach, en derve daarom ook niet twijffelen, of Uw Ed. sal alle sorge hebben gedragen, dat de legers van den Staat, soo te water als te lande, soo veel naar gelegentheyt van tijden en saken heeft konnen geschieden, in postuur zijn gebracht, om den vyant te mogen resisteren. Doch Uw Ed. kan licht begrijpen, dat het my onmogelijk is te particulariseeren, wat aan 't leger te lande heeft gedeficieert, en wat sorge tot suppletie van de selve defecte gedragen is, of op sijn tijd hadde konnen en moeten gedragen worden, of aan wie het selve mach hebben gemanqueert, door dien ik in desen seer calumnieuse en ongelukkige tijden, door seer vele saken worde gedistraheert: en mits-dien my het ondersoek van gepasseerde saken, soo weynig als het mogelijk is, mach bekommeren, en mits-dien de justificatie, die Uw Ed. in de voorsz. Missive van my desidereert, beter gevonden sal konnen werden uyt de actien van voorsorge, die by Uw Ed. zijn gedaan.

Ik wenschte andere gelegentheyt te hebben, om te konnen betuygen, dat ik ben

MYN HEER,

Uw Ed. dienstwillige Vriend

G. H. PRINCE d'ORANGE.

In 's Gravenhage den 22. July, 1672.

Zijn Hoogheyt sond ook verscheyde Hollandsche steden / tot gerustheyt der gemeente / dusdanigen brief toe. 1672.

July.

Erentfeste, eersame, wijse, seer discrete besondere goede Vrienden,

NA dat de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, ons door een aansienelijke Staats-gewijse deputatie hebben doen bekent maken, dat haar Ed. Groot-Mogende ons hadden believen aan te stellen en te eligeren tot Stadhouder van de Provintie van Holland en West-Vriesland, mitsgaders tot Capiteyn en Admiraal Generaal over de militie van de selve Provintie, te water en te lande, met alle soodanige digniteyten en waardigheden, als de selve voor desen by de Princen, onse Voor-ouderen bekleed zijn geweest, hebben wy gemeynt van onse eerste en voornaamste voorsorge te zijn, onse gedachten te laten gaan, hoe, en in wat voegen het respect van de regeeringe, en de rust van de goede ingesetenen van het lant, door bequame middelen herstelt, en voortaan behoorlijk gemaintineert sal konnen werden; en als wy die sake in den gront wel hebben ingesien, en bevonden dat de ongelukken, de welke het Godt de Heere belieft heeft aan den Staat van het lieve Vaderlant te doen over-komen, door de progressen, de welke den Koning van Vrankrijk met sijne Wapenen onverwacht gedaan heeft tot in 't harte van 't land, voor een groot gedeelte veroorsaakt door de trouwloosheyt en de lacheteyt van soodanige Bevelhebberen, Officieren en Soldaten, de welke de eerste en principale posten, op de frontieren van 't land waren aan-bevolen, daar door eerst een groote ontsteltenis, en vervolgens een generale impressie in de gemoederen van de menschen hebben veroorsaakt, als of de goede Regenten van de Provintie van Holland, en van de steden van dien, de sake van het gemeen niet en hadden doen handhaven, met soo veel ernst en trouwe als het behoorde; en dat die verkeerde impressien, aanleydinge hebben gegeven, tot verscheyde commotien en beweginge van het volk in eenige steden van Holland, daar door het respect en de gehoorsaamheyt, de welke de onderdanen aan haar hooge en wettige Overheden schuldig zijn, vervallen en gevili-

1672. July. gevilipendeert is; soo hebben wy, tot bereykinge van onse voorsz. salutaire intentie, geoordeelt seer dienstig en ook noodsakelijk te sullen zijn, dat wy voor eerst die sorge op ons nemen, om na verdiensten, en met rigeur te doen straffen alle die genen, de welke schuldig sullen bevonden werden aan de voorsz. lâcheteyt en trouwloosheyt, om aan een andere te dienen tot exempel voor het toekomende.

Dat wy ook aan alle de werelt betuygen, dat wy geene kennisse ter werelt, ook selfs geen opinie en hebben, dat'er eenige Regenten van de Provintie van Hollant, of van de steden der selver, souden zijn, de welke tegens eer of eed haar souden hebben vergeten, omme door verraad, correspondentie met de vyanden van den Staat, of met eenige andere onbehoorlijke middelen, yet te hebben gedaan of ondernomen, 't welk tegen de plicht soude zijn van een eerlijk en getrouw Regent, en dat wy by gevolge moeten verklaren, dat wy niet alleen niet en konnen toestaan, maar absolutelijk disavoueeren alle de licentieuse menees, de welke in verscheyde steden noch tegenwoordig ondernomen werden; en dat wy de aanleyders en fauteurs van de selve strafbaar houden in den hoogsten graad, als Perturbateurs van de gemeene ruste: Maar evenwel, gelijk ons oogmerk is, de authoriteyt en de macht de welke U Ed. competeert, aan de eene zijde, soo veel in ons is, te herstellen en te maintineeren; en aan de andere zijde de ruste en welstant van de gemeente te bevorderen, 't welk beyde in dese perplexe constitutie van tijden en saken ten uytterften schijnt gerequireert te zijn, soo souden wy wel meenen, dat met vigoureuse Plakkaten voor het toekomende, tegens alle soodanige moedwilligheden, ongehoorsaamheden en tumulten, op nieuws soude behooren voorsien te werden met sware pecuniele en corporele straffen, tegens de Contraventeurs; en mogen U E. sich versekeren, dat wy de hand daar aan sullen houden, dat de selve met alle ernst en promptitude werden gemaintineert en ter executie gestelt; en dat wy in der daat daar toe sullen gebruyken de authoriteyt en macht, de welke de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland op ons in de voorsz. qualiteyt hebben believen te confereren, daar door dan onder Godes genadigen zegen de troublen geweert, de gehoorsaamheyt herstelt, en de onderdanen weder gebracht tot het betalen van ordinaire en extraordinaire lasten, de welke tot verval van de excessive onkosten van den oorlog albereyds uytgeschreven zijn, en noch van tijd tot tijd uytgeschreven sullen moeten werden; met een volkomen eendracht, en met een mannelijke couragie, de verdere gedreygde invasien van den vyant geweert, en het lieve Vaderland, onder Godes genadigen zegen, tot sijnen voorigen florisanten staat herstelt moge werden, daar toe wy alles sullen toebrengen wat in onse macht of vermogen is. 1672 July.

Wy bevelen hier mede,

Erentfeste, eersame, wijse, en discrete, besondere goede Vrienden, in de bescherminge van God Almachtig.

U E. goedwillige Vriend,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

In't Leger by Bodegrave, den 8. July, 1672.

De Raad-Pensionaris de Wit, **willende sich selven van dese opgeleyde blame ten vollen suyveren, sond, geduurende sijne onpasselijkheyt aan sijne wonde, een** Memorie **aan de Vergaderinge der** Groot-Mogende Heeren Staten, **gelijk die, met de verklaringe daar op gedaan, hier aan volgt:**

Extracten van de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en VVest-Vriesland, in haar Ed. Groot-Mogende Vergadringe genomen, op VVoensdag den 20. July, 1672.

IS ter Vergaderinge geëxhibeert seker Memorie van den Heere Raad-Pensionaris de Wit, rakende het maniement en de dispositie over de penningen tot secrete diensten en correspondentien geaffecteert, hier naar van woorde te woorde geinsereert.

Edele Groot-Mogende Heeren,

HEt ingeleyde Pasquil, my door yemant van mijne Domestijcquen toe-gebracht zijnde, alhoewel ik altijds daar heenen hebbe geinclineert, dat men diergelijke Calumnien en Verdichtselen niet beter kan doen verdwijnen en verydelen, als met de selve simpelijk te verachten, en die sich geensins aan te trekken;

1672. July.

trekken; dewijle nochtans in 't selve Pasquil influeert een feyt of positif, namentlijk, dat ik, geduurende den tijd van mijne bedieninge, groote sommen van penningen jaarlijks tot het onderhouden van Secrete Correspondentien soude hebben getrokken, en daar mede ontrouwelijk gehandelt: het welk ik bemerke dat stoutelijke en asseurantelijk voort-geseyt werdende, by velen ingressie of geloof vind, voornamentlijk op 't fondament, dat by soo verre het voorschreve geposeerde feyt niet waar mochte zijn, het contrarie van dien wel soude werden aangewesen; En nademaal ook selfs vele Regenten composerende de ordre van de Ridderschap en de respective Vroedschappen in de Steden, voornamentlijk die gene die het Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raden noyt bekleed hebben, onbewust konnen zijn, of ik ter sake van de voorschreve Secrete Correspondentien oyt eenige en hoedanige maniantie van penningen of directie mogen hebben gehad; soo hebbe ik in dese gelegentheyt, dat ik, mits de quetsure in mijne Missive van den 22. der voorlede maand vermelt, en een kleyne indispositie de selve noch accompagneerende, my niet persoonelijk in de Vergaderinge van Uw Edele Groot-Mogende kan vervoegen, my verobligeert geacht Uwe Edele Groot-Mogende op 't voorsz. geposeerde feyt in oprechtigheyt en waarheyt by desen schriftelijk te berichten, dat de Heeren Gecommitteerde Raden my in den aanvang van mijne bedieninge, naar het exempel van mijne Voorsaten, eenige penningen tot verval van de onkosten der Secrete diensten en correspondentien hebbende willen in handen stellen; ook na mijne memorie getuygen kan, en te voorens de ordre en forme daar omtrent sedert geobserveert, uyt gedachten en in practijcque gebracht was, albereyds eenige weynige penningen ten dien fine in handen gestelt gehad hebbende, ik die sake by mijn selven nader overwegende, en van dien tijd af al reflectie makende op den suspicieusen aard van dese Natie, en my met het maniement van gelt geensins willende chargeren, daar op eenige andere ordere en forme uytgedacht hebbe, die ook van die tijd af tot nu toe geobserveert is geworden, in maniere als hier onder particulierlijk sal werden verhaalt, soodanig dat ik van omtrent den aanvang van mijne bedieninge, noyt eenige penningen tot Secrete Correspondentien of andersints hebbe begeeren t'ontfangen of te manieeren, en sulks ook in alle de selve tijt noyt eenige sommen ten dien fine ontfangen of gemanieert hebbe, soo als de Heeren Gecommitteerde Raden soo wel die jegenwoordig in bedieninge zijn, daar van ook eenigen het Collegie meermalen bekleed hebben, als die gene die voor dessen geduurende de voorschreve tijt in 't Collegie Sessie gehad hebben: (buyten welker Gecommitteerde Raden expresse Resolutie en Ordonnantie gene Penningen uytgegeven, of aan eenige Ontfangers in rekeninge geleden konnen of mogen werden) en voorts alle andere door welkers handen de depesches of de penningen selfs souden hebben moeten passeeren, des haar tot nader satisfactie en gerustheyt gevergt werdende, alle eenstemmelijk in oprechtigheyt en waarheyt sullen moeten verklaren; dat ik, hares wetens, geduurende den tijd van haar-luyder respective bedieningen, noyt eenige penningen tot Secrete diensten of Correspondentien ontfangen of gemanieert hebbe; maar is het met de voorsz. sake soodanig gelegen, dat tot de Secrete diensten en Correspondentien geaffecteert en in den ordinaris Staat van Oorloge, tot laste van dese Provintie, uyt-getrokken is geweest een Post van 2000 Caroli guldens ter maand, makende 24000 guldens in 't Jaar, van welke somme voor een gedeelte gedisponeert is geworden by haar Hoog-Mogende, of Commissarissen van de selve, tot eenige Secrete besoignes geauthoriseert; somwijlen ook wel, doch se den, by U Edele Groot-Mog. selfs, en voorts voor een gedeelte by de Heeren U Edele Groot-Mog. Gecommitteerde Raden; en zijn de voorsz. Secrete Correspondentien, voor soo veel de selve aan de gemelte Heeren Gecommitteerde Raden toe-betrout zijn geweest, soodanig gedirigeert geworden, dat de Persoonen tot uytvoeringe van de selve, by 't Collegie of by Commissarissen van 't selve, of ook wel somwijlen by my door last van 't Collegie, geauspicieert en uyt-gevonden geweest zijnde, met de selve is geconvenieert; of ook wel by Resolutie van 't Collegie vast-gestelt wat de selve Correspondenten voor de moeyte van hare Correspondentien,

1672. July.

dentien, mitsgaders voor de reys-kosten, teer-kosten, vacatien en alles anders, niet uytgesondert, souden komen te genieten 's daags, 's weeks, 's maands, of ook wel jaarlijks, ingevalle te gemoet gesien wierde dat haren dienst een langen tijd gebruykt soude werden, dat 't selve alsoo voorgegaan zijnde, aan de voorsz. Correspondenten, of aan die gene die van de selve alhier daar toe waren versocht, gelast of geauthoriseert, ter handen gestelt zijn de Ordonnantien of Acten van uytgave, soo die genoemt worden, over de sommen die sy-luyden van tijd tot tijd hadden verdient, mitsgaders ook over de penningen die men somwijlen goet gevonden heeft haar by avance of anticipatie ter handen te stellen: op welke Acten van uytgave den Ontfanger Generaal aan de voorsz. Correspondentien of hare Geauthoriseerden, als vooren, de penningen van tijd tot tijd aangetelt heeft, welke Ordonnantien en Acten van uytgave ook noyt anders als op voorgaande Resolutie en ordre van de Heeren Gecommitteerde Raden gedepescheert, en dan noch wederom by drie Heeren van 't Collegie ondertekent geworden zijn, behalven ook daar van noch eenige jaren herwaarts door de Secretaris in een Secreet Register Resolutie geëxtendeert is, met uytdrukkinge van de namen der gener tot welker behoeve de voorsz. Ordonnantien of Actien van uytgave werden geslagen; En meyne ik, naar een grossiere overslag, Uw Edele Groot-Mogende wel te konnen verseekeren, dat die penningen t'mijnen by desen, of met mijn kennisse by de Heeren Gecommitteerde Raden geresolveert zijn uytgegeven te werden, of uytgegeven zijn tot Secrete diensten of Correspondentien, geen 6000 guldens jaarlijks, 't eene jaar door 't ander gerekent, sullen komen te bedragen: In voegen dat ik, volgens de ordre van 't Collegie, wel doorgaans hebbe gehad de last en directie over de voorsz. Correspondentien, soodanig dat ik de Correspondentien, volgens goetvinden van de Heeren Gecommitteerde Raden, van tijd tot tijd voor haar vertrek by monde, en vervolgens by Brieven, hebbe geinstrueert wat haar te doen stond: Dat ook de Brieven van de selve Secrete Correspondentien doorgaans aan my zijn geaddresseert geworden: maar dat ik, geduurende alle de voorsz. tijd, noyt heller of penning ter sake van dien door mijne handen hebbe willen laten gaan, en dienvolgens ook noyt heller of penning ter sake van dien, door mijne handen gegaan is: Alle 't welke in oprechtigheyt en waarheyt naar sijn gewisse en conscientie verklaart en betuygt die gene die is en altijds sal blijven,

Onderstond

Uwer Edele Groot-Mogende onderdanige en getrouwe Dienaar,

Geteekent

JOHAN de WIT.

Hage den 20. *July* 1672.

Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat de Heeren Gecommitteerde Raden nochmaals, in gevolge van voorgaande Resolutie van dato den 12. deses sullen werden versocht en gelast, gelijk de selve versocht en gelast werden mits desen, by een Acte te verklaren, of den voornoemden Heere Raad-Pensionaris, hares wetens, eenige penningen tot Secrete diensten en Correspondentien ontfangen heeft.

Verklaringe van de Gecommitteerde Raden, wegens de selve Correspondentie-penningen.

Saturdag den 23. *July* 1672.

IS ter Vergaderinge gelesen sekere Verklaringe by de Heeren Gecommitteerde Raden, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot-Mogende Resolutien in datis den twaalfden en twintigsten deser loopende maand respective gedaan en gegeven, nopende het Maniement van Secrete Correspondentie-penningen, in voegen en manieren als de selve hier volgt, geinsereert.

DE Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en West-Vriesland, omme te voldoen de begeerte en vrage van haar Ed. Groot-Mog. vervat in der selver Resolutie van den twaalfden deser lopende maand, verklaren niet te weten dat den Heere Raad-Pensionaris de Wit, geduurende den tijd dat de selve Gecommitteerde Raden respectivelijk in haar Ed. Groot-Mogende Collegie sessie

1672. July.

sie gehad hebben, eenige penningen tot Secrete diensten en Corresponden ten ontfangen heeft. Gedaan in den Hage onder het kleyne Zegel van den Lande, by alle de Heeren haar Ed. Mogende Collegie componerende, den Heere van Swijndrecht, om de Verwandschap met de Raad-Pensionaris, buyten gestaan hebbende, den 22. July 1672.

Onderstond

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raden.

En was getekent,

SIMON van BEAUMONT.

Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat de voorsz. Verklaringe gesonden sal worden aan den President en Raden van den Hove, omme te strekken tot der selver narichtinge.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Onrust in Zeeland.

Maar een tuymel-geest scheen omtrent dees tijt de Vereenigde Landen te willen ontstellen. Het was niet alleen in Holland te doen / maar ook in Zeeland, (en dat meest op een en de selfde tijt) spruytende uyt een en de selve oorsaken; te weten / het ongenoegen tegen de Regeerders / van de welke men eenige in hun persoon / andere in hun huysingen aantaste. Tot Middelburg quamen de boeren met vliegende vaandelen naar de poort / wilden in-gelaten zijn / en hielden sich qualijk / dat men hen een dag of twee het woort / naar gewoonte / niet gegeven had: maar als men hen niet wilde in laten, hebbense met hulp van eenige wijven / en een deel gepeupel / de Noord-poort om verre gehaalt; trokken soo naar het Hof / daarse eenen Philips van den Brande begeerden uyt te hebben / die men seyde in het overgeven van het woord na-latig te zijn geweest: doch dese nam de vlucht uyt het hof naar het stadhuys. Hier gaat het Rapalje naar toe / beset het van achteren en vooren / vallen daar in / en vinden hem naar lang soekens ergens onder een bank leggen: daar op valt men hem aan / schopt / slaat en stoot hem op het bloote hooft. Daar mede komen noch twee Orangie-vaandels binnen de stad; toen meyndense beyde de Reygersbergen, le Hage, Brouwer, de Hase, Duyvelaar, en den Secretaris Hubert mede te slepen / en op de selve wijse te handelen: doch vonden / toense hun huysen overweldigden / de twee laatste niet / maar wel de andere. Daar op verhoorense dese Heeren yder in het bysonder: maar siende sich ten eynde van de saak / gaven die de burgers als gevangenen / in handen; op voorwaarden / datse hen / op de in te stellen Artijkelen, alleerse hen ontsloegen / souden voldoeninge doen geven. Dien selven nacht veranderden sy noch 13 uyt de Overigheyt / diese uyt een drie-dubbel getal verkoosen; en alsoo geraakte als doe dit spel ten eynde.

Naderhand hebben de Koopluyden en Gildens der stad Middelburg sijne Hoogheyt dese Articulen voor-gedragen / op de welke syn hoog-gemelde Hoogheyt op de neven-staande wijse geappointeert heeft.

1672. July.

ARTICULEN

Welke by de Heeren van Middelburg, aan de Koopluyden en Gildens, op den 11. July 1672. zijn geconsenteert.

Artijkelen van die van Middelburg, aan sijn Hoogheyt overgelevert.

EErst dat'er uyt de Burgeren een of twee sal mogen staan over de Monsteringe van de Militie; of den Commissaris geordonneert / op poene van cassatie / naauw reguard op de selve te nemen / op dat de Capiteynen geen occasie en hebben om het Land langer te verkorten.

Artijkel 1.

DEwijle de Monsteringen gedaan moeten werden op en volgens de ordere by de generale Bondgenooten gearresteert, en dat daar-inne sonder voorgaande bewilliginge van de gemelte Bondgenooten geen veranderingh gemaakt mach werden, soo en kan voor als noch het voorsz. eerste Artijkel niet worden geaccordeert; doch sal sijn Hoogheyt soo veel mogelijk besorgen, dat de Capiteynen haar Compagnien compleet maken en houden.

Ten tweeden/ dat de Kies-heeren in 't toekomende de verkiesinge sullen doen/ volgens de Wetten en Ordonnantien.

Artijkel 2.

Sijn Hoogheyt ordonneert by desen wel expresselijk, dat de Kies-heeren in 't toekomende de verkiesinge sullen doen volgens de Wetten en Ordonnantien.

Ten derden/ dat yeder Persoon soo in als buyten Regeeringe/ maar een Officie sal mogen bedienen.

Artijkel 3.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat die gene, die in eenige employen of bedieningen van de Stad zijn, niet meer dan een Officie sullen mogen bedienen; en voor soo veel de Supplianten 't selve op verdere employen van den Staat souden willen applicabel maken, sal sijn Hoogheyt daar over met bequame gelegentheyt, en na genomen informatie disponeren, soo als sijn Hoogheyt voor den meesten dienst van den Lande, en van de goede Ingesetenen van dien, sal oordeelen te behooren.

Ten vierden/ dat de Kies-heeren geen Officien sullen mogen bedienen volgens 't Privilegie.

Artijkel 4.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat de Kies-heeren geen Officien sullen mogen bekleeden volgens de Privilegien.

Ten vijfden/ dat de Leges op de Wees-kamer/ en andere Comptoiren werden vermindert en op den ouden voet gebragt.

Artijkel 5.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat de Leges op de Wees-kamer en andere Comptoiren vermindert en op den ouden voet gebracht sullen werden.

Ten sesten/ dat ook de Subalterne maar een Officie sullen mogen bedienen/ ten ware een Officie maar L. 50. Vlaams konde opbrengen/ dan noch een ander te mogen hebben.

Artijkel 6.

Sijn Hoogheyt verstaat ook dat de Subalterne Officieren van de Stad maar een Officie sullen mogen bedienen, ten ware tot het selve Officie alleen stonde een tractement van L. 50. Vlaams en daar onder, in welken gevalle sy noch een ander Officie sullen mogen hebben.

Ten sevenden/ dat voortaan geen Officien sullen mogen gegeven werden aan Heere-knechts/ ten ware de selve inboorlingen en Burgers kinderen waren: maar dat de selve sullen moeten gegeven werden aan eerelijke Burgers of hare kinderen/ die daar toe bequaam sullen bevonden werden.

Ten achtsten/ dat generalijk daar bequame en eerlijke Burgers een Ampt ofte aansienelijke Chargie zijn versoekende/ dat daar mede geen Vreemdelingen voor haar sullen werden gebeneficeert/ soo dat altijt Burgers en Inwoonderen voor Vreemde geprefereert sullen werden.

Artijkel 7 *en* 8.

Dit Artijkel is strijdig tegen de Privilegien van den Lande, dewijle volgens de selve Privilegien alle vreemdelingen soo wel als inboorlingen tot de Officien werden geadmitteert, en dat de andere Geunieerde Provintien reden souden hebben om sich te beklagen, en men haar soude beswaren, indien daar inne veranderinge geschiede: maar verstaat sijn Hoogheyt, soo op dit als het volgende 8. Artijkel, dat de Burgers en inboorlingen voor vreemde sullen werden geprefereert in de begevinge van Ampten en Officien, de welke alleenlijk en particulierlijk aan de voorschreven Stad dependeren.

De

De Apostil was.

Gesien en gelesen de nevens-gaande Requeste, met de poincten daar inne vervat, is na deliberatie, om te behouden de gemeene ruste, goed gevonden en verstaan, te consenteeren, soo geconsenteert werd by desen, in de respective versoeken ten desen gedaan. Actum ten Rade, den 11. July 1672.

Was getekent,

AARNOUT van CITTERS.

EXTRACT,

Uyt het accoord en gedragen consent, op den 21. July 1672. met de Heeren van Middelburg aan-gegaan, alwaar onder anderen stond het navolgende:

Dat geen Maadschap by de Kiesers op eenige nominatie sal werden gebracht tot in den derden graad inclusive in Bloed-verwantschap, als mede tot in den tweeden graad van Swagerschap: alle 't welke de voorsz. Burgers, Koop-lieden en Gildens tot gemeene ruste van de goede stad Middelburg zijn versoekende.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat geen Maadschap by de Kiesers op eenige nominatie sal werden gebracht tot in den derden graad van Bloedverwantschap incluys, als mede tot den tweeden graad van Swagerschap incluys.

De Apostille was.

Gesien en ge-examineert het neven-staande accoort, werd het selve geapprobeert en gelaudeert, gelijk het selve geapprobeert en gelaudeert werd by desen. Actum ten Rade, den 21. July 1672.

Was getekent,

AARNOUT van CITTERS.

Voorts versoeken de voorsz. Burgeren, Koop-luyden en Gildens, U E. Hoogheyts goede geliefte doch wilde wesen, van jegenwoordig alle Swagerschappen en verdere Vermaatschapte, welke noch in de Regeeringe over-geblevene zijn, volgens het gedragen consent van den 11. en 21. July 1672. uyt de Regeeringe te removeeren, echter met protestatie als vooren; dat sy de dispositie van het voorsz. versoek; als mede welke van de Swagers en vermaatschapte U E. Hoogheyt in de Regeeringe sal willen continueren of removeeren, volkomentlijk stellen en laten aan het wel-gevallen, macht en authoriteyt van U E. Hoogheyt.

Sijn Hoogheyt verstaat mede, dat de over-geblevene in de Regeeringe tot in den derden graad van Bloed-verwantschap, en tweeden graad in Swagerschap, beyde incluys sullen werden geremoveert, en dat aanstonds.

Voorts versoeken de voorsz. burgeren U E. Hoogheyts goede geliefte zy, in plaatse van 6 à 7 Gecommitteerden, (wegens Zeeland, in de respective Hoven en Staten Gecommitteert) U E. Hoogheyt alleen twee

Sijn Hoogheyt oordeelt wel dienstig dat minder getal van Gecommitteerden in de respective Hoven en Staten wer. en gecommitteert, maar dewijl daar over niet by een Lit in 't particulier kan werden gedisponeert, en dat

1672. twee persoonen geliebe te laten / de reste af-dankende op dat het poinct van menagie te beter werde bevordert: nochtans onder gelijke protestatie als vooren / dat sy de dispositie van het voorsz. versoek laten aan de volkomen macht / authoritept en welgevallen van U E. Hoogheyt.

July.

dat het selve staat aan de dispositie van alle de Leden van de Regeeringe, sal sijn Hoogheyt dien aangaande schrijven aan de Staten van Zeeland. 1672.

July.

Begeerende sijn Hoogheyt vorders, dat niemand van de Burgeren, Koop-lieden en Gildens der stad Middelburg, en specialijk ook niet den Persoon van Mr. Ægidius Mailljaart, over 't gene in desen voor-gevallen en gepasseert is, eenige hinderinge, molestatie ofte calange aan hare persoonen, eer noch goederen sal mogen werden aan-gedaan ofte toe-gebracht. Aldus gedaan in 's Gravenhage, den 18. September 1672. Lager stond, en was ondertekent,

G. PRINCE d'ORANGE.

In margine was gedrukt op een roode Ouwel 't Wapen van sijn Hoogheyt: noch lager stond ter Ordonnantie van sijn Hoogheyt, en was ondertekent,

G. HUYGENS.

Ter Tholen en elders / socht men malkanderen ook van de bank te dringen: maar het gelukte over-al niet even wel voor al-eer sijn Hoogheyt daar alles met beter ordre volvoerde.

Onrust in Holland.

In Holland wilde het voor al niet deugen: men had tegen het geduurig morren der burgeren brieven van sijn Hoogheyt upt-gegeven / in dato den 9. July, by de welke den burgeren gelast wierd van sulk een wijse van doen af te laten / op swaare straffe en boete; zijnde sulks een infractie van sijn Hoogheyts Stadhouderlijk gesag / wien het toequam omtrent de bestellinge der Overigheyt te disponeeren: maar indien eenige Regeerders ergens aan schuldig waren / datse die in behoorlijke forme aan-klagen souden; die schuldig bevonden zijnde / na behooren souden gestraft worden.

De burgers verwachten hier op / dat sijn Hoogheyt een algemeene veranderinge in de regeeringe sou doen: maar het was voor de selve geen tijd; evenwel wilde het de gemeenten hebben / en daar op ging men weder te werk. Rotterdam en Dordrecht stelden het meeste van hare Heeren af en nomineerden weer andere: waar by noch quam / dat men op veele plaatsen door dreygende versoek-schriften / *preces armatas* versocht / of eerder begeerde / de herstelling van een deel oude versleten privilegien en voorrechten. De Maaslandtsche boeren / soo wel alsse tot Middelburg gedaan hadden / namen Delft in / en dwongen de Regenten / hen en de burgeren voldoening te geven. Tot Gouda ging het mede alsoo toe. Leyden reformeerde ook meer als gemeen. Haarlem van gelijken. In Noord-Holland waren de wijven in het spel / gelijkse tot Middelburg mede hadden gedaan / en wilden daar het magnificat na hunnen sin setten. Tot Amsterdam vergaderden eenige wijshoofden op de Doelens / die ten minsten yeder bequaam voor de regeering waren / mannen van kennis en aansien / van welkers wijshept versoft te zijn / het een onverbeterlijke schade voor het Vaderland was: eenige hadden hun dapperhept al betoont in de Kerk te helpen beroeren en hoopten het op het nieuwe Stadhuys ook wel te stellen: maar de Overighept / doende wijsselijk met dien overhangenden storm te ontgaan / leyde hun ampten van selfs ter neder / en stelde de selve aan de vrye bestellinge van sijn Hoogheyt, die / aangemerkt de onvermijdelijke nootsakelijkhept tot de gemeene rust / volgens de Resolutie van haar Ed. Groot-Mog. in dato den 7. Augusty, tot veranderinge der Overighept getreden is; volgende in sommige steden sijn eygen goet vinden / in andere de aangebodene nominatien / en in andere het werk door Gecommitteerden bestellende: maar nergens volkomen voldoeninge gevende / gelijk Numa Pompilius met al sijn billijkhept selve niet soude hebben konnen doen. Doch de Heer zy des gedankt / de meeste beweginge van dit ongeruste vloet der bloeden wierd daar door gestilt / van de welke sommige al dadelijkhe-

Overigheyt verset.

1672. July.

lijkheden geleden hadden/ als de Burgermeester de Graaf tot Amsterdam, de Ambassadeur de Groot, de Heer van Beverning, ja selfs de oude Vorst Mauritz, die mede in gevaar geraakten van door dese onbesinde handen mishandelt te worden. De Admiraal de Ruyter was mede op zee/ en onder sijn Engelsche vyanden al veyliger/ als hy in sijn eygen wooninge was; het welk sijn reden had/ dewijl men in sommige plaatsen al treffelijke voorbeelden van d'ongestuymigheyt van dit plonder-grauw gesien had: maar om hier af te scheyden/ het scheen dat het meeste quaat hier omtrent al geleden was.

Franschen by Nieukoop gestuyt.

Ondertusschen meenden de Franschen by Nieukoop door te breken: maar op het aankomen van sijn Hoogheyt en een deel ruyters/ vonden sy geraden wederom te keeren.

Twee hondert mannen/ die binnen Muyden lagen/ verjoegen ook de Franschen aan de Uytrechtsche Vaart, daarse een sterkte meenden op te werpen; latende hun schoppen/ spaden/ en ander gereetschap achter: dese namen de vlucht naar Naarden, maar de buyt is naar Muyden gebracht.

Eerste verlaten van Woerden en Oudewater.

Toen verlieten de Franschen Woerden en Oudewater, daar die van Oudewater door eenige uyt het quartier van den Graaf van Hornes wierden na-gejaagt/ die eenige gevangenen met buyt en geweer bequamen.

Sweedsche mediatie.

Toen bood ook Graaf Koningsmark, van wegen de Kroon van Sweden, den Staat de bemiddelinge van vrede met de twee Kroonen aan/ gelijk mede deswegen bezendinge na Londen en Parijs wiert gedaan: maar dese bemiddelinge is voor als doe vruchteloos gebleven.

Gornichem opgeëyscht.

Ondertusschen eyschten de Franschen de stad Gornichem, als mede de sterkte Loevesteyn op: maar kregen noch hier noch daar gehoor/ en een yeder hield sich op sijn hoede.

Mombas ontkomt uyt de gevangenis.

Mombas wierd nu in het leger van sijn Hoogheyt versekert: en hoewel ongesloten op een kamer bewaart/ 't zy nu dat hy dese had omgekocht/ of andersints/ hy geraakte wech/ en begaf sich naar Uytrecht. Voorheen was hy om sijn verradery van den Krijgsraad veroordeelt tot een vijftien-jarige gevankenis.

Straf over andere bevelhebberen.

Maar de Capiteyn d'Hinyossa is korts daar aan over sijn schelmschen handel/ tot Wesel begaan/ in het leger van sijn Hoogheyt onthalst: als mede de Colonel d'Offery, die het soo schelmachtig tot Rijnberk gemaakt had/ eenigen tijt daar na. De Commandeur van Zanten kreeg het zwaard over het hooft/ en wierd/ beneffens Copes, voor onbequaam verklaart: hy voor twaalf jaren/ met verbeuring van goederen/ gebannen; en beyde de deegen voor de voeten gebroken. Hunne vonnissen luyden als volgt:

SENTENTIE,

By den Krijgsraad gevvesen over Alexander d'Hinyossa, Zijnde Capiteyn gevveest in 't guarnisoen van de stad VVesel. Gedaan in 't leger by Bodegrave den 6. Augusty 1672. en publijkelijk gepronuntieert den 8. Augusty daar aan volgende.

ALsoo Alexander d'Hinyossa Capiteyn, gevangen alhier in het leger, overtuygt, en die van den hoogen Krijgsrade der Vereenigde Nederlanden gebleken is, dat hy gevangen, zijnde met sijne Compagnie bestelt geweest in 't guarnisoen van de stad Wesel, ten tijde de selve in Junio laatstleden van wegen den Koning van Vrankrijk belegert was, hem onderwonden heeft (in plaatse van behoorlijke devoiren tot wederstant van den vyand gerequireert en vereyscht) soo verre eed en plicht te vergeten, dat hy sijne Post verlaten, groote flauwhertigheyt, onlustig te vechten en muyterye betoont, en by anderen vorder verwekt heeft: Alle het welke zijnde seer leelijke en schandelijke feyten, strekkende tot merkelijken ondienste en disreputatie van dese landen, die geensints getollereert, maar andere ten exempel, volgens den Artijkel-brief, militair behooren gestraft te werden. SOO IST, dat die van den Krijgsrade voornoemt (doende recht) den voornoemden Alexander d'Hinyossa gecondemneert hebben, gelijk sy den selven condemneeren by desen, over 't geen voorsz. is, gebracht te werden door den Provoost Generaal ter bequamer plaatse, omme aldaar door den Scherp-rechter gestraft te werden met den zwaarde dat'er de dood na volgt, als mede in de kosten en misen van Justitie, tot tauxatie en moderatie van desen Krijgsrade: Ontseggende den Heer Advocaat Fiscaal van de

1672. July.

de Generaliteyt sijnen verderen eysch, omme redenen; doch alles op het goet-vinden en approbatie van sijn Hoogheyt. Aldus gedaan en gesententieert in den leger by Bodegrave; By sijne Excellentie van Zuylesteyn, Generaal van de infantery van het leger, en President; de Heer Grave van Styrum, Majoor Generaal van 't leger; van de Lek, Sedlenitzky, Almelo, Grave van Floidorp, Colonellen; Schimmel-pennink, van der Oye, Luytenant Colonel; en Paul van Aarnhem, Majoor te Paarde.

Ten overstaan van den Advocaat Fiscaal voornoemt, by formeele Krijgsrade op den 6. Augusty 1672. Stilo novo.

Ter Ordonnantie van den Krijgsrade voornoemt.

SENTENTIE,

Gepronuncieert by den Krijgsrade der Vereenigde Nederlanden, tegens Johan van Zanten, Colonel en gewesen Commandeur van Wesel.

Gesententieert den 20. *September*, 1670.

ALsoo Johan van Zanten, Colonel ten dienste van den Lande, en gewesen Commandeur binnen de stad Wesel, gevangen alhier in 't leger, heeft geconfesseert, en die van den hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden ook gebleken is, dat hy gevangen op Vrydag den 3. Juny deses jaars 1672. heeft toe gestaan en geconsenteert, dat eenige Burgermeesters der stad Wesel, met een stuk wijn soude mogen uyt-gaan naar den Prince van Condé of de vyand, omme haar neutraliteyt te versoeken en vast te stellen; hebbende ten dien eynde ook de poorten voor de selve Burgermeesters doen openen, en dat hy daar toe geen adveu of toestemminge van de hooge Officieren, binnen de voorsz. stad guarnisoen houdende, uytgesondert den Luytenant Colonel en Majoor Copes, gehad heeft: maar dat ter contrarie de selve hooge Officieren het versoek van de voorsz. Burgermeesters, dies aangaande gedaan, met veele redenen gecontradiceert en afgeslagen hadden, en dat hy gevangen noch veel min op dat subject Krijgs-raad doen houden, en de Capiteynen, of eenige van dien, daar op gehoort heeft; dat het selve consent en uytgaan der voorsz. Burgermeesters de principale oorsake heeft gegeven tot verscheydene disordres: als namentlijk, oproerigheyt der burgeren en militie, consequentelijk ook tot het præcipitant over-gaan van de voorsz. stad; en als de voorsz. Capiteynen over het voor-verhaalde consent aan de gemelte Burgermeesters gedragen, murmureerden; mitsgaders ook den vierden van de selve maand, door Gecommitteerdens uyt den haren aan hem gevangen hadden doen versoeken ouverture of openinge wegen het voorsz uyt-gaan der Burgermeesteren, dat hy gevangen daar van nochtans geene openinge aan de voorsz. Gecommitteerde Capiteynen heeft willen doen: maar alleen geantwoort heeft, dat 't selve den Hoogen Krijgsraad aan-bevoolen moste zijn; en dat hy gevangen wijders noch met den vyand gecapituleert heeft, sonder daar over Krijgsraad gehouden, en selfs met de toestemminge van de voorsz. hooge Officieren, (uytgesondert alleen den voorsz. Copes) veel min van de Capiteynen gehad te hebben: niet-tegenstaande by de selve capitulatie een Luytenant Colonel, mitsgaders alle de Capiteynen, (behalven twee of drie) nevens de soldaten, Prisonniers de Guerre gemaakt of verklaart werden. En alsoo alle 't selve is strijdende tegens den eed en plicht van een getrouw Commandeur; mitsgaders strekkende tot grooten ondienst, disrespect, en irreparable schade van den lande, 't welk niet getollereert, maar anderen ten exempel behoort gestraft te werden: SOO IST, dat die van den op-gemelten Krijgsrade, gesien en geëxamineert hebbende de aanklachten van den Advocaat van den Lande, aan desen specialijk gecommitteert, nevens d'informatien, mitsgaders andere stukken en munimenten overgelevert, en voorts op alles gelet; Doende recht: den voornoemden gevangen gecondemneert hebben, gelijk sy den selven condemneeren by desen, gebracht te werden door den Provoost Generaal van 't leger ter plaatse daar men gewoon is alhier Crimineele Justitie te doen, en hy aldaar door den Scherp-rechter het zwaard over sijn hooft sal werden geslagen; verklaren hem voorts vervallen te zijn

1672. zijn van alle sijne charges en bedieningen, mitsgaders inhabil omme eenige andere in
July. dese Landen te bekleden, bannen hem voor den tijd van twaalf Jaren uyt de Geunieerde Provintien, en confisqueeren alle sijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt, ontseggen den gemelten Advocaat van den Lande, sijnen vorderen eysch en conclusie, omme redenen. Aldus gedaan in 't Leger tot Swammerdam, in de Vergaderinge van den Krijgs-rade voornoemt, op den 20. September 1672.

En was geparapheert

FREDRIK de NASSAU.

Lager stond,

Ter Ordonnantie van den Krijge-rade,

En getekend

J. MOLENGRAAF.

SENTENTIE,

Gepronuncieert by den Krijgs-rade der Vereenigde Nederlanden, tegen VVillem Kopes, Luytenant-Colonel, &c.

Den 20. *September, Anno* 1672.

ALsoo Willem Kopes, Luytenant-Colonel ten dienste van den Lande, en gewesen Majoor der stad Wesel, tegenwoordig gevangen, alhier in het Leger heeft bekent, en die van den hoogen Krijgs-rade der Vereenigde Nederlanden ook gebleken is, dat hy gevangen op Vrydag, den 3. Juny deses jaars 1672. nevens den gewesen Commandeur van Zanten geconsenteert, en sijn stem gegeven heeft, dat eenige Burgermeesteren der voorsz. stad Wesel met een Stuk Wijn souden mogen uyt-gaan, na den vyand of den Prince van Condé, om haar neutraliteyt te versoeken en vast te stellen, sonder dat daar toe de andere hooge Officieren, binnen de voorsz. stad guarnisoen houdende, mede gestemt, of 't selve geadvoyeert hadden: maar dat ter contrarie de selve hooge Officieren 't versoek van de voorsz. Burgermeesteren dies aangaande gedaan, met veele redenen hadden gecontradiceert en afgeslagen, en dat noch veel min op dat subject Krijgs-raad gehouden, en de Capiteynen of eenige van dien daar over gehoort waren, dat voorts 't selve consent en uyt-gaan der Burgermeesters de principale oorsaak heeft gegeven tot verscheyde disordres, als namentlijk, oproerigheyt der burgers en militie, consequentelijk ook tot het præcipitant overgaan van de voorsz. stad, en dat hy gevangen wijders noch nevens den voorsz. gewesen Commandeur met den vyand gecapituleert heeft, sonder dat daar over insgelijks Krijgsraad gehouden was, of dat daar de voorsz. hooge Officieren, veel min de Capiteynen gehoort, of daar over haar stem gegeven hadden, niet-tegenstaande by de selve Capitulatie een Luytenant Colonel, mitsgaders alle de Capiteynen (uyt-gesondert twee of drie) nevens de soldaten Prisonniers de Guerre gemaakt of verklaart wierden: en alsoo al het selve is strijdende tegen den eed en plicht van een getrouw Luytenant-Colonel en Majoor; mitsgaders strekkende tot grooten ondienst, disrespect, en irreparable schade van den Lande, 't welk niet getollereert, maar andere ten exempel behoort gestraft te werden. SOO IST, die van den op-gemelten Krijgs-rade gesien en geëxamineert hebbende de aan-klachte van den Advocaat van den Lande, ten desen specialijk gecommitteert, nevens de informatien, mitsgaders andere stukken en munimenten overgelevert, en voorts op alles gelet: Doende recht, den voorsz gevangen hebben gecondemneert, gelijk sy hem condemneeren by desen, door den Provoost Generaal van 't leger gebracht te werden ter plaatse daar men alhier gewoon is crimineele Justitie te doen, en aldaar aan te sien de executie die in reguarde van den voorsz. gewesene Commandeur van Zanten sal worden gedaan: verklaren hem voorts vervallen te zijn van alle sijne charges en bedieningen, mitsgaders inhabel om eenige andere in dese Landen te bekleden; bannen hem voor den tijd van ses jaren uyt de Geunieerde Provintien, en confisqueeren de helft van alle sijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt, condemneren hem ook daar-en-boven, in de kosten en misen van Justitie tot tauxatie en moderatie van den op-gemelten Krijgs-rade, en ontseggen den

mm voorsz.

1672. July. voorsz. Advocaat van den Lande sijnen vorderen eysch en conclusie, omme redenen. Aldus gedaan en gesententieert in den Leger tot Swammerdam, in de Vergaderinge van den Krigs-raad voornoemt, op den 20. September, 1672.

En was geparapheert

FREDRIK de NASSAU.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van den Krijgs-rade voornoemt,

En was getekend

J. MOLEGRAAF.

Collatione facta concordat cum suo principali. Actum ut supra.

Was getekend

JACOB de SILLE.

Vertrek van de Engelsche Ambassadeurs. De Engelsche Afgesanten (eyndelijk / na veel veynserpen / tong-schraperyen / om-wegen en diergelijke konsten / de onnoosele gemeente van Holland een wel ydele hoop van vrede in-geblasen / en den Koning tot Boxtel gevolgt / en in de plaats van tot vrede te komen / hun allantie en verbond (als gesegt is) met hem vernieuwt en verlengt hebbende / in de plaats van weder in Holland te komen / daar men hen / met groot verlangen / te gemoet sag) nemen hunnen weg op Antwerpen; van daar / door Vlaanderen, naar Calais; en reysen van daar weder over naar Engeland: schrijvende evenwel / al-eer sy van Boxtel vertrokken / een brief aan sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, en met de selve de eyschen en conditien van beyde de Koningen; gelijk wy die hier hebben laten volgen.

Brief van de Engelsche Ambassadeurs, aan sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien.

In' Leger tot Boxtel, den 17. July 1672.

MYN HEER;

WY hebben den brief ontfangen, die het uwe Hoogheyt heeft gelieft aan ons te zenden, door de Heeren Germain en Silvius, in de welke de seve betuygt van te wenschen, dat de negotiatie, tusschen de twee Koningen en den Staat van de Geunieerde Provintien, niet langer wierde gedilayeert: maar dat uw Hoogheyt in 't korte mochte sien, wat die twee Koningen van de selve eyschen: In 't reguart van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt, de selve in soo veele dagen geen antwoord ontfangen hebbende op sijn propositien, en soude, sonder de seer groote instantien, by ons aan sijn Majesteyt gedaan, niet gedisponeert zijn geweest, om andere te doen: maar die geobtineert hebbende, soo zenden wy uw Hoogheyt de selve by desen toe; als ook die gene, die ons van wegen den Koning onsen Meester waren gelast te eyschen, by het maken van een Tractaat van Vrede. U Hoogheyt sal sien, soo 't hem gelieft, of de Heeren Staten aan ons met den eersten sullen willen antwoorden op de voor-gestelde twee Propositien: en sal niet qualijk nemen, dat geremarqueert hebbende, het gene de Gedeputeerden, van de Heeren Staten gezonden, aan de twee Koningen hebben gedaan, om aan de selve jalousie te geven, den een aan den ander, gelijk of der selver intentie was, om yeder sijn aparte rekeninge te vinden. Wy zenden uw Hoogheyt ook toe Copye van de Acte, die wy gemaakt hebben met de Commissarisen van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt: by 't welke sullen konnen sien wat'er van is, en de mesures die sy in 't toekomende hebben waar te nemen, in haar begeerte om Vrede te maken. U Hoogheyt sal gelieven een antwoord te geven aan d'Heer Ridder Silvius, brenger van desen brief, om 't selve over te brengen aan de twee Koningen, binnen den tijd van tien dagen: en ons rechtmatig te gelooven, dat wy zijn met alle respect en waarheyt uw Hoogheyt seer ootmoedige en gehoorsame Dienaren.

Was ondertekend

BUKKINGHAM.
ARLINGHTON.

Eyschen en Conditien, vvaar op den Alderchristelijksten Koning soude consenteeren de Vrede met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden aan te gaan.

I. DAt de Plakkaten, voor desen gemaakt door de Staten Generaal, soo om de Fransche Wijnen en Brandewijnen in de Veree-

1672. July.

Vereenigde Nederlanden te verbieden, als om nieuwe lasten op de Fransche goederen en manifacturen te stellen, sullen werden gerevoceert: dat binnen drie maanden een Tractaat van Commercie tusschen sijne Majesteyt en de gemelde Staten sal werden opgerecht, waar inne mede sal werden begrepen een reglement tusschen de Fransche en Hollandsche Oost- en West-Indische Compagnien.

II. Dat in het toekomende, door de geheele Vereenigde Provintien, niet alleen een volkomen vryheyt, maar ook een openbare exercitie van de Roomsche, Catholijke, Apostolijke Religie sal wesen: soo dat in alle plaatsen, alwaar meer als een Kerk sal zijn, een aan de Catholijken sal werden over-gegeven; Dat het hun mede toe-gelaten sal werden, een te mogen bouwen binnen de plaatsen daar'er geen sal wesen, en sal hun geoorloft zijn, ter tijd en wijle toe de voorsz. Kerke op-gebouwt zy, den Gods-dienst openbaarlijk te celebreren, binnen de huysen, die zylieden tot dien eynde gekocht of gehuurt sullen hebben; Dat door de gemelde Staten Generaal, of door yeder Provintie in 't particulier, een redelijk tractament op de goederen, die eertijds aan de Kerke hebben toe-gehoort, of andersints, aan een Pastoor of Priester, in yeder der geleyde Kerken, sal werden toe-gelegt.

III. En alsoo de Gedeputeerden der gemelde Staten Generaal, die aan sijne Majesteyt gezonden zijn geweest, die selve bysonderlijk versocht hebben, dat het haar door een Vrede geliefde het Corps der Vereenigde Nederlanden in den staat te laten, soo het selve tot nu toe geweest is, en dat om eenige wisseling aan sijne Majesteyt te geven voor de Conquesten, waar mede het Gode gelieft heeft de gerechtigheyt sijner wapenen te zegenen, sy-lieden aan-boden hem in de plaatse der Provintien, Steden, en Plaatsen, die sijne Majesteyt reeds heeft geoccupeert, andere Landen, Steden, en Plaatsen te cedeeren, die aan de gemelde Staten, soo in Vlaanderen als in Braband, door Spangien zijn over-gelaten; sijn Majesteyt, alhoewel reeds Meester van drie geheele Provintien, in het getal der seven Vereenigde Nederlanden, mitsgaders van eenige Plaatsen en Posten in Holland, heeft wel gewilt om de gemelde seven Provintien in haar eerste Unie te conserveeren, het geen door sijne wapenen in de gemelde Provintien is geoccupeert, doen weder geven, uyt-gezondert het gene hier onder sal werden verklaart: en dat op de volgende conditien.

IV. Dat de gemelde Staten aan sijne Majeyt sullen cedeeren, generalijk alle de Provientien, Steden en Plaatsen, die sy soo in Vlaanderen als in Braband in zijn hebbende, en die hun door Spangien zijn over-gelaten, uytgesondert alleen Sluys, en 't Eyland van Cazant.

V. Sullen insgelijks de gemelde Staten aan sijn Majesteyt cedeeren de stad Nimwegen, met des selfs toe-behooren en dependentien; het Fort van Knodsenburg, Schenkeschans, en het gantsche gedeelte van de Provintie van Gelderland, gelegen aan dees zijde den Rhijn, ten aansien van Vrankrijk; mitsgaders het gantsche Eyland van Bommel, het Eyland en 't Fort van Voorne, het Fort van St. Andries, en 't Kasteel van Loevesteyn, nevens het Fort Crevecœur.

VI. Sullen van gelijken de gemelte Staten aan sijn Majesteyt cedeeren de stad Grave, met haar toe-behooren en dependentien; en sullen haar in eygendom doen geven de Stad, en 't Graafschap Meurs, om daar mede te disponeeren na haar wel-gevallen; mits conditie, dat de gemelde Staten den Prins van Orangien sullen indemneeren, wegens het gemelde Graafschap, en andere Plaatsen, Steden en Landen, toe-behoorende den gemelden Prince, die aan sijn Majesteyt sullen wesen ingeruymt.

VII. Dat de gemelde Staten aan sijne Majesteyt sullen cedeeren soodanig recht, als sy souden gehad hebben, of als sy souden konnen hebben of pretendeeren op de Plaatsen, die sijne Majesteyt op de gemelde Staten in 't Rijk heeft geoccupeert; dat sy mede een gelijke cessie in faveur van den Prins en Graaf van Oost-Vriesland sullen doen, van alle en soodanige rechten, die sy souden mogen hebben of pretendeeren, in de Plaatsen die sy in desselfs Land occupeeren, namentlijk, op de stad Embden, Schans van Leeroort, en Ylerschans, waar uyt sy hunne Guarnisoenen sullen trekken.

VIII. Dat het aan d'Onderdanen van sijne Majesteyt geoorloft sal zijn uyt de gesyde

1672. July. Landen, Steden en Plaatsen, die aan haar gecedeert sullen zijn geweest, in alle de Landen der gemelde Staten Generaal, soo te water als te lande, revieren en stromen, te gaan en keeren, sonder dat sy, wegens betalinge van eenig recht of impositie, nochte ook visitatie van hunne goederen, bagagie en munitie van oorlog of vivres, subject sullen zijn.

IX. Sullen de gemelde Staten haar verbinden aan d'Order en Religie van Malta te doen restituëren de Commanderyen, die bevonden sullen werden in de gemelde Vereenigde Nederlanden, aan de geseyde Order toe te behooren.

X. Sullen de gemelde Staten belooven, aan de Graaf van Benthem te doen restituëren sijne kinderen, die onder d'authoriteyt en protectie der gemelde Staten, door de Gravinne van Benthem, sijne huys-vrouw, op-gehouden zijn geweest; niet-tegenstaande d'instantien door den selven verscheyde malen aangewend, die hy door het voor-schrijven van den Keyser, en van sijne Alder-christelijkste Majesteyt heeft doen onderstutten, om de gemelde restitutie te bekomen.

XI. Sullen mede de gemelte Staten belooven, sijne Majesteyt te indemneeren van een gedeelte der excessive kosten, die sy genootsaakt is geweest tot desen oorlog te doen, en haar te doen betalen binnen den tijd die sal werden gestipuleert, de somme van twintig millioenen, waar mede sijne Majesteyt haar sal quijt-schelden de drie millioenen, die sy haar in gevolge van de leeninge aan haar door den Vader Hoog-loffelijker gedachtenisse van sijne Majesteyt in 't jaar 1651. mosten betalen; mitsgaders de verscheene intresten, die sy haar sedert het gemelte jaar 1651. schuldig waren.

XII. Dat in erkentenisse van de vrede, die sijne Majesteyt aan de gemelte Staten gaarne wil toe-staan, doen sy haar Conquesten verder in hun land koste brengen, de gemelte Staten haar alle jaren door een extraordinaris Ambassadeur ten sekeren gestipuleerden dage sullen doen presenteeren een goude Medalie, wegende een Mark, de welke sal in-houden, dat sy de conservatie van de selve vryheyt van sijne Majesteyt hebben, die de Koningen haar voorsaten hun hebben helpen procureeren.

XIII. Dat alhoewel sijne Majesteyt verklaart haar te contenteeren met de voorgaande conditien, mits dat de selve binnen tien dagen werden aan-genomen, na de welke sijne Majesteyt niet en pretendeert langer daar aan gehouden te zijn, sy echter hier mede te kennen geeft, dat, of schoon de selve door de gemelte Staten toe-gestaan wierden, sy echter geen kracht sullen hebben: en dat sijne Majesteyt geen tractaat van stilstant noch van vrede sal aan-gaan, voor en al-eer den Koning van Engeland, in sijn regard, door de gemelte Staten voldaan zy, en dat de Rijks-Vorsten in desen oorlog met sijne Majesteyt geallieert, van gelijken met de conditien, die hun door de gemelte Staten toe-gestaan sullen zijn, vergenoegt sullen blijven. 1672. July.

Volgt een nader Ampliatie van de bovengenoemde Articulen.

EN op dat sijne Majesteyt soude mogen doen blijken door de keure van meer als een conditie, hoe oprechtelijk sy aan de gemelte Staten Generaal hadden willen voorstellen verscheyde middelen, om te geraken tot de vrede, die sy haar hebben af-gevordert; en niet soo verre brengen, als in haar macht is, de pretensien, die sy met recht op de kracht van hare wapenen, en de continuatie van haar Victorie soude konnen fondeeren, soo verklaart sijne Majesteyt, dat sonder sich preçijselijk te houden aan de aanbiedingen, die haar voor desen door de gemelte Staten zijn gedaan; mitsgaders aan de conditien, die sy haar by forme van alternative hadden af-gevordert, sy haar wel sal willen vergenoegen met het behouden van alle Conquesten, die sijne Majesteyt tegenwoordig besit; mitsgaders van de gene, die sy noch soude mogen komen te doen, tot dat de gemelte Staten dese conditien sullen hebben aanvaard, namentlijk: de geheele Provintie en Hertogdom van Gelderland toe-behoorende de Staten, Sticht van Uytrecht, en 't Graafschap Zutphen, alle de Steden, Plaatsen en Fortressen, die in de gemelte Provintien gelegen zijn, haar appendentien en toe-behooren, sonder exceptie, de souverainiteyt der Provintien, Landen, Steden en Plaatsen, door sijne Majesteyt tot die tijd toe geconquesteert, de selve appendentien en toe-behooren, blijvende in 't toekomende voor eeuwig aan sijne Majesteyt.

Dat

1672. July. Dat om de gemelte Conquesten, Landen en Plaatsen aan sijne Majesteyt gecedeert, in Staat te konnen brengen, om soo veel te beter door d'assistentien die hun uyt het Rijk souden konnen komen, te werden onderstut, de gemelte Staten in alle Souverainiteyt sullen remitteeren de Steden van Maastricht en Wijk, mitsgaders 't geene sy besitten in de Landen van Overmaas, Dalen, Fouquemont, en 's Hertogenbosch, nevens de gemelte Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, toebehooren en appendentien, en het Fort Crevecœur.

En op dat het Tractaat op die laatste conditien soude mogen dienen, niet alleen om de eerste Vriendschap en Alliantie tusschen sijne Majesteyt en de gemelte Staten te herstellen, maar om de rust en tranquilliteyt van 't Rijk te procureeren, die sijne Majesteyt als Guarant, en Conservateur der Tractaten van Westphalen bysonderlijk ter herten neemt, sijn Majesteyt wil wel beloven te renuntieeren, na den Vrede, in faveur van des Rijks-Vorsten, aan alle 't recht dat sijne Wapenen hem souden hebben gegeven, op de plaatsen die sijne Majesteyt op de gemelte Staten in de Landen van 't Rijk heeft geoccupeert, sijne Majesteyt sich alleenlijk reserveerende de vryheyt om die Fortificatien daar van te doen ruineeren.

Maar alsoo sijne Majesteyt door haar self wil contribueeren, om de Rijks-Vorsten in het vry besit der Steden en Plaatsen die hun toekomen, te herstellen, soo heeft sy mede willen procureeren, dat de gemelte Staten Generaal hunne Garnisoenen uyt de Steden, en Plaatsen die sy noch in 't gemelte Rijk konnen hebben, sullen doen trekken, namentlijk uyt de Stad Embden, het Fort van Leeroort, en Ylerschans, die aan den Prins en Graaf van Oost-Vriesland sullen werden gelevert, met alle de rechten die hem ter oorsaak van 't gemelte Graafschap konnen toekomen: En op dat de noodige communicatie tusschen Vrankrijk, en de Stad Maastricht, die aan sijne Majesteyt soude werden gecedeert, geen oorsaak tot eenige contestatie in 't toekomende soude mogen geven, soo soude van wederzijde werden gestipuleert, dat men soude trachten met den Keurvorst van Keulen, als Prins en Bisschop van Luyk, vast te stellen eene vrye passagie voor de Troepen van sijne Majesteyt van de Fransche Frontieren na Maastricht voornoemt, door het Land van Luyk, op conditie de gemelte passagien niet als onder behoorlijke betalinge te nemen, sonder dat de selve tot laste van 't Land souden zijn. 1672. July.

Sullen wijders alle de Articulen, gemelt in de voorgaande notitie, in hun geheel blijven, self dat aangaande de cessie van de Stad, en Graafschap Meurs, uytgesondert alleenlijk de gene concerneerende de cessie van andere Landen en Plaatsen, die door de gemelte Staten aan sijne Majesteyt souden werden gedaan.

Eyschen en Conditien, vvaar op den Koning van Engeland soude consenteeren de Vrede met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden aan te gaan.

1. DEn Koning van Engeland verstaat, dat de Hollanders hem, sonder eenig tegen-seggen, de eer van de Vlagge sullen toegeven, ja self dat hare geheele Vlooten de Vlagge sullen strijken, en het Mars-seyl laten vallen voor een eenig Engels Schip, voerende de Vlagge van sijne Majesteyt, in de geheele Brittannische Zee, tot op de Hollandsche Kust.

2. Vrye permissie, een geheel Jaar lang, aan alle d'Engelsche gebleven in de Colonie van Surinam, om daar uyt te mogen trekken, soo wanneer het hun gelieft, met alle hare goederen, van wat natuure de selve mogen zijn, volgens het Tractaat van Breda.

3. Eeuwig Bannissement uyt alle de Landen der Vereenigde Provintien, van alle de Onderdanen des Konings, die schuldig aan gequetste Majesteyt zijn verklaart; mitsgaders van soodanige andere, die van wegen sijne Majesteyt sullen werden genotificeert seditieuse Libellen te hebben uytgegeven, of andersins geconspireert tegens de ruste en tranquilliteyt van sijne Rijken.

4. Rembourement aan sijne Majesteyt van d'onkosten des Oorlogs, ter somme van een Millioen ponden Sterlings, waar van 400000 binnen de maand October aankomende sullen werden betaalt, en de rest tot 100000 ponden Sterlings 's Jaars.

5. Jaarlijkse betalinge van 10000 ponden Ster-

1672. July.

Sterlings ten eeuwigen dage, voor de toelatinge die den Koning ſal vergunnen Haring op de Kuſten van Engeland, Schotland, en Yerland te mogen viſſchen.

6. Den tegenwoordigen Prins van Orangien, en desſelfs deſcendenten, ſullen de Souverainiteyt der Vereenigde Nederlanden beſitten: uytgenomen 't gene de twee Koningen en hun Geallieerde ten deel ſal vallen; of ſullen ten minſten de waardigheden van Admiraal Generaal, en Stadhouder, ten eeuwigen dage genieten, op de voordeeligſte wijſe als de voorgaande Princen de ſelve voor deſen beſeten hebben.

7. Dat binnen drie maanden, na de gemaakte Vrede, een Tractaat van Commercie ſal werden opgerecht, ſoo wegens het Reglement van de Commercie in Indiën, volgens de eyſchen voor deſen gedaan, als wegens het voordeel van d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt in hunne Negotie, gaande, komende, ofte gehabitueert in eenig Land, toebehoorende de gemelte Staten, en met ſoodanige voordeelige Conditien, als aan de meeſt-begunſtigde Natien werd toegeſtaan.

8. Het Eyland van Walcheren, de Stad en 't Kaſteel van Sluys met ſijne dependentien, het Eyland van Caſſant, dat van Goeree, en het Eyland van Voorne, ſullen werden geſtelt in handen van ſijne Majeſteyt, by manier van cautie, wegens de naarkominge van de Conditien hier vooren verhaalt.

9. Alhoewel ſijne Majeſteyt verklaart ſich te contenteeren met de voorgaande Conditien, mits dat de ſelve binnen 10 dagen werden aangenomen, na welke ſijne Majeſteyt niet en verſtaat langer daar aan gehouden te zijn; ſoo verklaart hy nochtans preciſelijk, dat niet tegenſtaande de ſelve door de gemelte Staten toegeſtaan wierden, ſy echter geen kracht ſullen hebben, en dat ſijn Majeſteyt geen Tractaat van Vrede, noch ſtilſtand ſal maken, voor en al-eer den Alder-Chriſtelijkſte Koning, in ſijn regard, door de gemelte Staten voldaan is; dat mede de Rijks-Vorſten met ſijne Majeſteyt in deſen Oorlog geallieert, inſgelijks met de Conditien, die hun door de gemelte Staten toe-geſtaan zijn, vernoegt ſullen weſen.

Nader Tractaat tuſſchen Vrankrijk en Engeland.

1672. July.

HEt favorabel ſucces, waar mede het God belieft heeft ſoo te Water als te Lande, te zegenen de Wapenen van de Koningen van Vrankrijk en van Groot-Brittannien, die de ſelve zijn verobligeert geweeſt aan te nemen tegens de Staten Generaal der Vereenigde Nederlandſche Provintien, hebben gemelte Staten bewoogen, ter ſelver tijd Gedeputeerden te ſenden aan beyde de hoog-gemelte Koningen, om aan de ſelve te doen voorſlag van Vrede, en te vernemen op wat equitable Conditien de ſelve aan haar ſoude werden geaccordeert. Haar Majeſteyten van Vrankrijk, en van Groot-Brittannien, beyde van een en de ſelve affectie, geraakt zijnde tot de gemeene ruſte, en prefereerende door dit motif ſoo waardig aan goede en groote Princen een eerlijke Vrede voor een Oorlog, waar van de beginſelen ſoo gelukkig zijnde, in 't vervolg niet minder glorie beloofde, en ſoude ook ſich niet ongaarne verſtaan hebben tot de Propoſitie, die aan haar gedaan ſoude zijn geweeſt by de ſelve Staten: maar dewijle de vriendſchap ſeer naauw is tuſſchen hoog gemelte hare Majeſteyten, hoewel de banden van 't Tractaat, dat haar verknocht heeft tot deſe entrepriſe, haar geeft een en de ſelve geeſt in de Reſolutien, die de ſelve mogen nemen, om den Oorlog te eyndigen, ofte om de ſelve te continueeren, ſulks dat ſy ook aanſtonts aan malkanderen ſoude communiceeren de Deputatien, die aan haar gedaan ſoude werden by de gemelte Staten, om door een gemeen concert over een te komen, op wat maniere men de ſelve ſoude hebben te admitteeren, en de propoſitien te reguleeren: en dewijl in een rencontre van ſoodanige importantie den Koning van Groot-Brittannien heeft geoordeelt tot welſtant van de ſake noodig te zijn, dat met den eerſte bekent gemaakt wierd het ſentiment van ſijn Alder-Chriſtelijkſte Majeſteyt, als ook van gelijke die van de hoog-gemelte ſijne Majeſteyt, door Perſoonen die men ſulks volkomentlijk betrouwde: ſoo heeft de ſelve daar toe genomineert tot ſijn Extraordinaris Ambaſſadeurs, by ſijn volmacht van den 21. Juny des tegenwoordigen Jaars, den Heer Hertog

1672. July.

tog van Bukkingham, sijn eerste Stalmeester; den Heer Grave van Arlington, sijn eerste Secretaris van Staat; en de Heer Vicomte de Hallifax van sijn Secrete Rade; en met gelijke volmacht van den 22. des selven maand Juny, den Heer Hertog van Montmouth, de welke aan sijn Alder-Christelijkste Majesteyt hebbende voorgedragen de sinceere en standvastige genegentheyt van den Koning haren Meester, om te blijven vereenigt by d'eerste verbintenisse: en gevonden hebbende in sijne Alder-Christelijkste Majesteyt geen minder dispositie van niet te separeeren hare Interesten in 't Tractaat van Vrede, dat soude konnen werden gemaakt: soo zijn de selve over-een gekomen in de volgende Articulen met de Heeren Marquis de Louvoys, Raad van den Alder-Christelijkste Koning in alle sijne Raden, Commandeur en Cancelier, Groot-Meester, en Surintendent Generaal van de Posten van Vrankrijk, Secretaris van Staat, en van sijne ordres; en de Heer Arnout Chevalier Seigneur de Pompone, Raad ordinaris in alle sijne Raden, en mede Secretaris van Staat, en van sijne ordres, als genomineerde Commissarissen, en Gevolmachtigden tot dese sake, by hoog-gemelte sijne Majesteyt, van gelijke versien met des selfs volle macht.

I. Hoewel het vertrouwen van beyde de Koningen soodanig is, dat na de Parole aan malkander gegeven by het Tractaat van den . . . . . . van niet te sullen maken noch Vrede noch Treves met de Staten Generaal, sonder gemeen consent van hare Majesteyten, en sonder der selver volkomen satisfactie: echter niet te min, ten eynde gene de minste hope over-blijve van haar gemeene Vyanden, om op wat quaat fondament 't selve soude mogen zijn, haar Interest van malkander te scheyden. Hebbe sich op nieuw geëngageert by dit tegenwoordig Articul, van niet te sullen hooren naar eenige voorstellinge van Vrede, sonder 't selve aanstonds aan den anderen te communiceeren; en niet te sullen aannemen eenige aanbiedingen, die separatelijk tot hare advantagien soude mogen werden gedaan, nochte eenige satisfactie aannemen, ten zy den anderen Koning al-voorens soude wesen voldaan, van 't gene aan hem soude zijn gegeven.

II. Daar toe belooven ook gemelde Koningen tusschen haar beyden te sullen accordeeren soodanige Conditien, op de welken sy wel een Vrede soude willen sluyten, die aan d'een en d'ander-zijde seker en eerlijk soude zijn; ook de hand niet te sullen leggen aan eenig accommodement met gemelde Staten Generaal, ten zy dat gemelte Conditien aan haar sullen zijn geaccordeert.

III. En op dat dit vriendelijk accoort van verbintenisse en onderlinge Interest, niet alleen soude mogen werden bevestigt door dese tegenwoordige Articulen, maar ook niet geignoreert by gemelte Staten Generaal, soo sullen hoog-gemelte Majesteyten de noodige ordres geven, om aan de Gedeputeerden van de selve Staten bekent te maken, die nu by haar zijn, of door sodanigen anderen weg en middel, als sy sullen oordeelen best te zijn, dat hare Interesten, als ook hare satisfactien niet konnen werden gesepareert: confirmeeren de gemelte Koningen door het tegenwoordige Tractaat alle het gene dat voor dese is gearresteert en getekent, tusschen hun beyde, op den 12. February des tegenwoordigen Jaars, 't welk sy op 't nieuw belooven te sullen observeeren en maintineeren in alle sijne poincten.

IV. En belooven de gemelte Heeren Commissarissen van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt aan d'eene zijde, en de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van Groot-Brittannien aan d'andere zijde, uyt krachte van hare volmachten, van te sullen doen ratificeeren en agreeren by de Koningen hare Meesters dese tegenwoordige Articulen, en daar van respectivelijk uytwisselen de Ratificatien binnen een maand. Gedaan en gearresteert in 't Leger tot Heeswijk den 16. July, 1672.

En zijn dese Articulen ondertekent by de Hertog van Bukkingham, Grave van Arlington, en den Vicomte de Hallifax, Ambassadeurs Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, uyt krachte van der selver volmacht van dato den 21. Juny, van 't tegenwoordige Jaar.

En was ondertekent

(*L. S.*) BUKKINGHAM.
(*L. S.*) ARLINGTON.
(*L. S.*) HALLIFAX.

En

1672. *En heeft insgelijks dese Articulen getekent den Heer Hertog van Montmouth, mede Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninglijke Majesteyt van Groot-Brittannien, uyt kracht van sijn volmacht van dato den 22. der selver maand Juny. Hier onder mede gestelt.*

July.

En was getekent

(*L. S.*) MONTMOUTH.

En hebben mede dese Articulen getekent de Heer Marquis de Louvois, en de Heer Pompone, Commissarissen van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt, uyt krachte van der selver volmacht hier onder gestelt.

Was getekent

(*L. S.*) LE TELLIER.

(*L. S.*) ARNAUDT.

Hier valt lichtelijk te sien hoe weynig sy de selve waren / die in hunne door-togt door Holland, en tot Bodegrave by sijn Hoogheyt, onder het goed onthaal / soo breed van de vrede / en de genegentheyt van hunnen Koning tot de selve / en de belangen van desen Staat gewyd hadden / en of sy geen goede ooren tot de bekooringe van sijne Majesteyt van Vrankrijk hadden geleent. Men wil dat de Heer Silvius sijn Hoogheyt sou hebben te gemoet gevoert / dat hy de interesten van sijn Oom niet wel waar-nam; waar op sijn Hoogheyt seyde / niet te verstaan dat hy sulken taal tegen hem sou voeren; en dat hy Gecommitteerden naar Engeland sou senden / om te verstaan / of hy Silvius last hadde / hem soo te bejegenen: en sulks zijnde / sou hy evenwel niet naar-laten sijn land te verdedigen. Sy hadden mede gesegt / datse met den Grave de Montery gingen spreken / en hem aanseggen / dat hy sijne troepen / uyt ons land / te huys ontbieden soude / of datse hem den oorlog souden aan-seggen.

Quantum mitatus ab illo.

Men had ook / op hun aankomst in Holland, al eenige voorwaarden van vrede in druk uyt-gegeven / verschillende met de voorgaande soo veel men alhier sien kan.

Een Voorslag, om spoedig te vergelijken, de tegenwoordige verschillen, tusschen den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden. 1672.

July.

1. DAt de Staten Generaal erkennen de heerschappye van de Brittannische Zee, te weten, het onwedersprekelijk Recht van den Koning van Engeland: en dat tot betekeninge van dien, alle de Schepen, de Staten toebehoorende, hier namaals voor altoos, haar zeylen sullen strijken voor eenig Schip of Vaartuyg, de vlagge van den Koning van Engeland voerende.

2. Dat, tot verder erkentenisse van den Koning van Engelands heerschappye der Brittannische Zee, de Staten sullen betalen aan sijn Majesteyt, sijne Erfgenamen en nakomelingen, voor altoos, een jaarlijksche somme van 100000 ponden Sterling, voor vrydom om te visschen, en haring te vangen, in eenig gedeelte van de Brittannische Zee.

3. Dat tot vergoedinge van de groote kosten en verschot, daar toe sijne Majesteyt is gebracht geworden, om den oorlog te bevorderen, en van de schade geleden by verscheyde sijne Majesteyts Onderdanen: de Staten sullen betalen aan sijne Majesteyt de somme van 500000 ponden Sterlings, in volgende maniere; te weten, 300000 ponden Sterlings voor den eersten dag van October naastkomende, en noch 200000 ponden Sterlings meer, binnen een jaar daar na.

4. Dat de Staten voor altoos laten varen alle hun Recht, Titul en pretentie, hoedanig die mochte wesen, van alle soodanige Steden, Plaatsen, ofte Forten in de Provintie van Braband, Gelderland, ofte Over-Yssel, de welke albereyds zijn, ofte op den 20. deser loopende maand, soude mogen wesen in de besettinge van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt: en sijne voorsz. Majesteyt de selve voor altoos sal mogen behouden en genieten, sonder hinderinge van de Staten.

5 Dat de voorheene Triple Alliantie voor altoos gehandhaaft en onverbrekelijk sal werden gehouden, aan de zijde van den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

6. Dat'er voor altoos zy een vast Verbond, offen-

1672. July.

offensijf en defensijf, tusschen den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

7. Dat de Steden van Vlissingen, Sluys, en den Briel, voor altoos werden overgelevert, op, en in handen van den Koning van Groot-Brittannien, om te blijven in sijn besittinge, als Borge, tot nakominge van de voornoemde Articulen.

8. Dat den stijl, tijtel, macht, en gesag van den Stadhouder, en van Generaal en Admiraal van alle de machten van de Staten Generaal van de Vereenigde Nederlanden, beyde te Water en te Lande, voor altoos werd gebracht, en vast gestelt op sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, en sijn Nakomelingen Erfgenamen: en dat soo menigmaal als kindsheyt en minderjarigheyt soude mogen voorvallen, de voorsz. Plaatse sal werden uytgevoert by soodanige Gedeputeerde, ofte Luytenant, als sal werden gekooren by de Staten, met consent en toestemminge van den Koning van Groot-Brittannien.

Staat der gemoederen in Holland.

Dit haastig vertrek van de Engelsche afgesanten maakte veel naarbedenkens in de gemoederen, die, daarse de verbulling van hunne hoop en vrede verwacht hadden, hier mede alles sagen verydelt. Veel staatskundige reflexien, aanmerkingen, en reden-kavelingen wierden hier over gemaakt, de welke onse plicht niet is hier by te voegen, dewijl praatjes geen gelt en zijn. Sy waren door des Konings lijfkoets, onder een geleyde van 500 ruyters tot Antwerpen gekomen, daarse den Grave de Montery met alle moeyten, gestut door een Fransch Minister, van de Hollanderen sochten af te trekken, en te verbinden sijne troepen, die hy hen te hulp gesonden hadde, weder te huys te ontbieden, of de plaatsen daarse in lagen te bemachtigen, daarse hun hulp en bystant toe aanboden: maar die Graaf toonde sich daar te edelmoedig toe, en een afkeer van dat bedrog met hun aanspraak, soo veel als hem mooglijk was, te ontgaan; vertrekkende tot dien eynde na Brussel: en des te meer, met het vermeerderen van sijn bystant, sijn genegentheyt betoonende. De Engelsche verleyders vertrokken ook op den 26. July, van daar, en quamen over Calais, den laatsten van die maant, in Engeland.

Ondertusschen de Koning van Vrankrijk, sich door het overloopende water, en andere tegenweer, in sijn voornemen voor dees tijt gestuyt siende, sou selfs gaarne hebben gesien, dat de Heeren Staten de vrede op dese voorwaarden hadden aangegaan: maar sy wierden onaanneemelijk bevonden, en van de rechtsinnigste volkomentlijk verworpen. Eenige evenwel waren wel soo slaafs, datse die met een weynig suykers souden hebben konnen door-krijgen, namentlijk, indiense wat versacht wierden, voor goede spijse op te nemen; 't zy datse door lafhartigheyt, ten besten genomen, of door quaataardigheyt, en lust tot verandering, gedreven wierden: seker en gewis is het dat vele onder de Overigheyt hunne mage al tot dese bittere pilen bereyd hadden, die wel wisten te seggen: Gy sult het uwe houden, en ik het mijne, het sal so sacht toe-gaan, dat wy het niet eens sullen voelen. Men bevond ook, dat'er in verscheyde publijke vergaderingen en broedschappen groote reden-twisten is over geweest, daar men in de balance stelde, of men het land over-geven of beschermen sou; ja het ging soo hoog in sekere staats-vergadering, dat een oud vroom Regeerder (siende dat soo veel gemoederen helden, om den vyant het land over te geven) vreesende daar in overstemt te worden, en niet genoegsaam zijnde de harde drijvers te wederstaan, dreygde een venster te willen openen, en de gemeente, die omtrent het Raadhuys, op de markt te wandelen ging, te kennen geven, wat men voor gruwelijke voorslagen dorfde doen: maar het quam soo verre niet: en dese stad was onder die gene die getrouwe bescherminge besloot; in andere evenwel droegen de meeste stemmen tot over-geven over, schuyvende hun eygen lafhartigheyt op de swakheyt van hunne steden, en slechte voor-raad van alderhande nootsakelijkheden, als wilden sy sich selven beschuldigen, of die het meeste bewind hadden gehad van geen beter sorge gedragen te hebben, daarse soo lang van te vooren gewaarschouwt waren geweest.

Maar de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Zeeland hadden al voor-heen tegens de voor-verhaalde besendinge ge-

1672. July. protesteert/ gelijk by het volgende te sien is.

C O P I E.

Edele Groot-Mogende Heeren, bysondere goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten.

HEt rapport van de Heeren onse Gedeputeerden, die U Edele Groot-Mogende uyt onsen Name over eenige dagen begroet, heeft ons occasie gegeven nader te delibereren over den gevaarlijken toestant van ons algemeene lieve Vaderland, en de besendinge die aan de twee Koningen is afgegaan, en vervolgens rijpelijk t'overwegen de redenen die U Edele Groot-Mogende tot justificatie van dien, onse Gedeputeerden hebben gelieven te gemoet te voeren, en wel specialijk waarom ten spoedigsten een Volmacht behoorde te werden gedepescheert, om met den Koning van Vrankrijk te handelen; doch wy hebben de voorsz. redenen soo gefondeert noch gewichtig niet gevonden, als wel die genen die de voorsz. besendinge, en het geven van soodanigen Volmacht t'eenemaal komen af te raden, gelijk wy als noch verklaren het eene noch het andere niet te konnen advoueeren, zijnde ook een ongehoorde sake in de Regeeringe deser Landen, een Volmacht aan Gedeputeerden te geven, om met eenig Potentaat, veel min met een openbaren vyant te handelen, als volgens sekere Instructie by de Bondgenooten te vooren met onderlinge bewilliginge te arresteeren; wy moeten rondelijk seggen, dat wy dese contrarie manieren van doen voor seer bedenkelijk moeten houden, en dat die ons een rechtvaardige apprehensie geeft, dat de Vyanden van den Staat daar door sullen werden aangemoedigt, om deselve soodanige conditien voor te houden, daar over noyt en kan noch en mach werden getracteert, als daar zijn de Religie, Vryheyt, en wettige regeeringe deser Landen. Het staat ons noch wel te vooren, hoe dat wegens den Koning van Vrankrijk, ten tijde van de Munstersche handelingen, versocht wierde, dat aan de Papisten binnen desen Lande soude werden vergunt publijke oeffeninge van haar Religie, doch genereuselijk by den Staat afgewesen, hoe veel te meer staat dit nu te vresen van een victorieus Koning, omringt van soo veel Paapsche Geestelijkheyt, en siende soo een onverwachte neerslachtigheyt, als'er nu allesins gespeurt word. De Religie is het waarachtige Palladium, en die kostelijke schat, die by de grooten God in den boesem van den Staat, tot hare behoudenisse soo gunstelijk is gedepositeert, die niet en soude konnen lijden, dat nevens haar den Paapschen Godsdienst publijkelijk soude werden toegelaten, die by oogluykinge maar te veel is aangegroeyt, en als een Serpent in den eygen boesem geworden, gelijk de droevige ervarentheyt nu maar te veel leert. Daar en kan noch en mach in den Staat geen andere publijke Religie werden getollereert, als alleen de ware Christelijke Gereformeerde Religie, welke fondamentele wet en maxime soo verre gaat, dat den eed van alle officianten expresselijk mede-brengt, dat die geen trouw schuldig en zy aan de Staten Generaal, die by de handhoudinge van de voorsz. Religie niet en sullen blijven. De Vryheyt is een van de kostelijkste panden, die men in de werelt besitten kan, en voor ons te waardiger, om dat die door soo veel goed en bloed van de Voor-ouderen is verkregen. Alle Regenten en Onderdanen zijn verobligeert de wettige Regeeringe deser Landen staande, en het lichaam van dien by een te houden, sonder daar van yets te demembreeren, maar wel de afgescheurde Leden door alle mogelijke middelen en wegen wederom daar aan te brengen. Dese drie Hooft-saken en konnen noch en mogen noyt eenige materie van Tractaat en handelinge wesen, als alleen om die te mainteneeren: daarom soo moeten wy tot U Edele Groot-Mogende waarschouwinge, en onse descharge seggen, dat wy noyt toe-laten of dulden en sullen, dat yets tot prejuditie van dien, met wie het ook soude mogen wesen, sal worden gehandelt, als geresolveert zijnde goed en bloed daar voor op te setten. Wy hoopen dat U Edele Groot-Mogende opwaken sullen, en nevens ons de hand aan het werk houden, vermits het selve noch soo niet en is verloopen, of het is noch wel te redresseren: den grooten God, die den Staat voormaals uyt soo veele periculen en ellenden

1672. July.

den verlost heeft, is noch de selve in kracht en in vermogen, daar van wy over eenige dagen in de attaque daar de Franschen op de swakke Stad Aardenburg hebben gedaan, de effecten hebben gesien, alwaar de selve 6000 sterk, door een hand vol volk niet alleen zijn gerepousseert, maar soo ontfangen, dat die over de 400 gevangenen, en 500 dooden hebben achter-gelaten, en twintig wagens met gequetsten met haar te rug genomen. Soo de noch overige Provintien, Steden, en Fortressen maar cordaat, en stantvastig willen blijven, en de Vyanden onder de oogen gaan, ongetwijffelt dat meer diergelijke zeegeningen van den hemel sullen afdalen, tot destructie van de onrechtvaardige Wapenen die tegen desen Staat gebruykt worden, en dat ook andere Potentaten, uyt een gemeen intrest mede gaande sullen worden, om de selve krachtelijk te komen assisteeren. Wy hoopen, en vertrouwen dat U Ed. Groot-Mogende dese onse oprechte, en getrouwe verklaringe, als komende van haar oudste en getrouwste Bondgenooten, met aangenaamheyt sullen ontfangen, en van haar ook doen afvloeyen tot alle de Leden van haar hoog-aansienelijke Vergaderinge, gelijk wy ook van de selve sullen verwachten het gene tot een gemeen encouragement sal konnen dienen.

Waar mede Edele Groot-Mogende Heeren, besondere goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten, sullen wy God Almachtig bidden, dat hy U Edele Groot-Mogende wil nemen in sijn heylige bescherminge, en der selver goede Regeeringe voorspoedigen. In Middelburg, den 29. Juny, 1672.

Uwer Edele Groot-Mogende goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten,

De Staten des Lands, en de Graeffelijkheyt van Zeeland.

Ter ordonnantie van de selve

JUSTUS de HUYBERT.

Siet hier noch een van die selve Heeren aan de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland.

Nader Brief van de Extraordinaris, en Ordinaris Gedeputeerde van de Edele Mogende Heeren Staten van Zeeland.

1672. July.

Den 21. July, 1672.

Edele Groot-Mogende Heeren,

DE Heeren Staten van Zeeland, onse hoog-gebiedende Heeren, hebben na haren ouden loffelijken yver, ten besten van het algemeene Vaderland, in dese gantsch bekommerlijke constitutie van tijden en saken, na advenant haar vermogen soo veel met raad en daad gecontribueert, als sy hebben gemeent dat ten besten van den Staat noodwendig wierd gerequireert, en onder anderen moeten disadvoueeren, dat men soo plotselijk, en sonder voorgaande overleg, en communicatie met haar te houden, de Vyanden van den Staat heeft besonden, en naderhant tot een onderhandelinge met den Koning van Vrankrijk een pouvoir, sonder eenige limitatie gegeven, daar op dan voorslagen en presentatie zijn gedaan, die de voorsz. Vyanden tot grooter advantagie hebben gedient. De Heeren Staten van Zeeland hebben U Edele Groot-Mogende over dese gantsch bekommerlijke sake, door hare Gedeputeerden, op den 26. der voorleden Maand doen begroeten, en naderhant den 29 daar aan volgende over het selve subject hare goede en cordate intentie, nader by Missive bekent gemaakt, daar by de Hooggedachte Heeren Staten het niet en hebben willen laten; maar goet gevonden U Edele Groot-Mogende voor de derde-maal door ons te laten begroeten, en na Vriend-nabuurlijke toewenschinge van alle heyl en zegen, over hare Regeeringe en Persoonen, nochmaal te declareeren, gelijk als wy in den naam van de hoog-gedachte Heeren Staten, onse Principalen, declareeren by desen, dat de selve noyt eenig gehoor sullen geven tot het maken van een Vrede met den Koning van Vrankrijk, of met wie het soude mogen wesen, tot prejuditie van de Vryheden, Privilegien, en wettige Regeeringe deser Landen, die allenthalven moeten blijven in haar geheel, nochte tot nadeel van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, sonder daar van eenige portie over te geven, door eenige

 liber-

1672. July.

liberteyt aan de Papisten toe te staan, die door een beklagelijke conniventie maar al te groot is geworden, en daarom veel eerder behoorde te werden ingebonden; Gelijk de hooggedachte Heeren Staten mede noyt sullen resolveeren tot het overgeven van eenige Eylanden, Steden, of Frontieren, sonder de welke die kostelijke panden van Religie en Vryheyt niet en soude konnen werden geconserveert, maar den geheelen Staat met de selve door soodanige ontrouwe, en lache Actien, in een genoegsame slavernye geprecipiteert. De Heeren Staten van Zeeland sullen veel eerder het perijkel van het verslindende Swaart uytstaan, als haar aan soodanige Actien schuldig maken, wachtende, en vertrouwende op Gods genade en bystant. En nademaal daar toe de menschelijke middelen moeten werden gebruykt, soo sullen de Heeren, onse Principalen, soo veel in haar is, alles by de hand nemen, waar door eenige penningen sullen konnen werden by een gebracht, om de Militie, te Water en te Lande, te helpen betalen, de Frontieren te voorsien, en de Geallieerde te voldoen, niet twijffelende of de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, die soo grooten en gezegende Provintie onder haar hebben, sullen niet vertragen haar daar in na haar gewoonlijken yver ten uyttersten te evertueeren. Het is mede nootsakelijk, dat met overleg, en gehoort het hoog-wijs Advijs van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, de Militie te Lande, die door het trouweloos overgeven van soo veel Steden en Fortressen, soo seer is vermindert, en daar van ook een gedeelte sonder repartitie fluctueert, nader werde gereguleert, en in een goeden staat gebracht, en wel besonderlijk 's Lands Vloot met meerder Schepen en Volk versterkt: doch boven al dat de Regeeringe wel blijve geconstitueert; tot welken eynde de Heeren Gedeputeerden van Zeeland oordeelen dat de vier Provintien van Holland, Zeeland, Vriesland, en Stad en Landen, daar toe specialijk by een behoorden te komen, om gesamentlijk, niet alleen de voor-aan-getoogen gronden te leggen, en de noodige voorsieninge van alles te doen, maar den anderen nader te verbinden om goed en bloed daar voor op te setten.

Dese saken, Ed. Groot-Mogende Heeren, die zijn soo important en nootsakelijk voor de conservatie van 't lieve Vaderland, en diergekochte Vryheyt, dat die tegenwoordig de gedachten van de Regeeringe alleene behoorde te occupeeren, en sullen derhalven de Gedeputeerden van Zeeland tot nader gelegentheyt reserveeren U Edele Groot-Mogende eenige saken van de Justitie voor te dragen, die ten dienst en welstant van de Provintie van Holland en Zeeland particulierlijk concerneeren. *In den Hage, den* 21. *July*, 1672.

Uyt den Naam van de Extraordinaris en Ordinaris Gedeputeerde van Zeeland.

Was getekent

P. de HUYBERT.

Waar mede die van Zeeland genoegsaam betoonden, wat een gevoeligen afkeer sy van sulk een verwijft en slaafachtig beslupt hadden; en dat sy noch te veel moed hadden om tot sulke uytterste middelen te verstaan. 't Zy op hun voorbeeld / of door hun aangeboren en nu weder uyt den slaap opgewekte moed gedreven. Verscheyde andere Hollandsche steden begosten nu ook te bedaren/ en een weynig adem scheppende / uyt hun oogen te sien en merkende dat de vyant door het water gestuyt / verhindert wierd verder in te dringen; ook gedachtig hunner vooroudern deugt / en hoe qualijk het hen staan soude / het gene dese met soo veel sweets en bloeds gekocht hadden soo lichtelijk met de voet te stooten / stelden sich in staat van tegenweer.

De Prins van Orangien had het leger in de volgende posten verdeelt: hy selfs had sijn quartier tot Bodengrave en Nieuwerbrugge, hebbende aldaar by sich den Graaf van Nassau Sarbrugge, de Heer van Zuylesteyn, den Graaf van Styrum, en den Commandeur de Ville Neuve: Vorst Johan Maurits van Nassau had het sijne tot Muyden en Weesp: de Velt-Marschalk Wurtz tot Gornichem, en de Grave de Hornes by de Goverwellen-sluys: een gedeelte volk wierd ook naar Schoonhoven gesonden / om de Lek te besorgen. *Gestalte van sijn Hoogheyts Leger.*

Met dese toestel / en verder het over-geloopen water / achte en bevond men / onder

1672. July. des Heeren zegen / Holland genoegsaam in een staat van verseekeringe te zijn: maar men most die passen en door-tochten verseekeren / en aldaar sterkten op werpen / gelijk met seer groote neerstigheyt en arbeyd gedaan is. Verscheyden oorlogs-jachten / uytleggers en ander gewapent vaar-tuyg / met volk en stukken voorsien / wierden op het Y, aan / en op de Zuyder-zee, gelegt en gezonden: om die stroomen / die al-bereyds door de over-gegane steden / in Gelderland en Over-Yssel met hunne revieren ontvepligt wierden / in een beter verseekeringe en veyligheyt te stellen en te bevrijden; die ook soodanigen vrucht deden / dat men aldaar ter werelt geenen vyant sag uyt-kijken. Het selfde wierd ook op de Maas gedaan / en die mede met genoegsame uytleggers voorsien en verseekert.

De Groot-achtbare Overigheyt der stad Amsterdam, denkende mede op tegen-weer / hadden op den 29. van de maand Juny den uyt-voer van koorn verboden; gelijk by dese volgende notificatie te sien is.

NOTIFICATIE,

Gepubliceert den 29. Juny, 1672. Præsentibus de Heeren, Hans Bontemantel, presideerende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout: Cornelis de Vlaming van Outshoorn, Heere van Outshoorn, &c. Burgermeester: Mr. Jacob Boreel, en Cornelis Bakker, Schepenen.

ALsoo mijne Heeren van den Gerechte door de Heeren Burgermeesteren en sesen-dertig Raden bekent is gemaakt, dat haar Edele Achtbaarheden eenpariglijk in haren Vroedschap verstaan, en zijn geresolveert, om dese stad, en goede gemeente van dien, in hare religie en liberteyt, onder het opper-gesag van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, door alle mogelijke middelen te defendeeren en te beschermen, en daar toe op te setten haar goet en bloet, met alle 't gene haar Ed. Achtbaarheden door God Almachtig meerder is: en sal aan de hand gegeven werden, daar toe insonderheyt hares oordeels kan dienen, dat in dese stad overvloed van vivres, en particulierlijk koorn by de hand werd gehouden, en ter contrarie de vyand van de Staat daar van ontbloot, en deswegen benoodrukt werd. SOO IST, Dat mijne Heeren van den Gerechte allen en een yegelijk by desen verbieden en interdiceeren eenig koorn uyt de stad, ofte de Jurisdictie van dien, te vervoeren; sonder al vooren ter Secretarye hier ter stede suffisante cautie te hebben gestelt: dat het geseyde koorn niet sal werden vervoert na eenige plaatse of plaatsen by den vyand geoccupeert, op pœne dat het koorn, 't welk contrarie deses wierde verzonden, sal wesen verbeurt, en den Verzender daar-en-boven arbitralijk aan den lijve sal werden gecorrigeert.

Aldus gearresteert den 29. Juny, 1672. Præsentibus alle de Heeren Burgermeesteren, en alle de Heeren Schepenen, dempto Mr. Nicolaas Opmeer.

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Voorder is op den 5. van dese maand July dit volgende verkondigt:

Notificatie, Gepubliceert den 5. July, 1672. Præsentibus de Heeren, Hans Bontemantel, presideerende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout: Mr. Hendrik Hooft, Heere van Outkaspel in Koedijk, en Schoterbos, Burgermeester: Cornelis Bakker, en Joan de Vries, Schepenen.

MYne Heeren van den Gerechte hebben met advijs en goet-vinden van de Heeren ses-en-dertig Raden, tot onderhoudinge van alle goede ordres voor de beschermingе en securiteyt van dese stad, dienstig geacht te ordonneeren en statuëren, gelijk haar Edele Achtbaarheden ordonneeren en statuëren by desen, dat alle gebooren onderdanen van de Koning van Vrankrijk binnen vier-en-twintig uuren na de Publicatie deses, sich sullen hebben te begeven uyt de selve stad en de Jurisdictie van dien, en van nieuws daar niet mogen in-komen, op lijf-straffe; uyt-gezondert evenwel die genen, die voor May jongstleden hier ter stede, ofte wel ook in de Vereenigde Provintien haar vaste woon-plaatsen hebben gehad, of sich voor den voorsz. tijd

1672. July. met Negotie, of eenig Ambacht hebben geerneert: Gelijk ook hier van sullen wesen verschoont alle soodanige Fransche Officieren en Soldaten, die noch tegenwoordig in dienst van desen Staat zijn; mits dat alle deselve klaarlijk en perfect met behoorlijke bescheyden sullen moeten doen blijken van haar voorsz. wooninge of dienst: En werden d'Officieren, de wacht hebbende aan de Poorten, gerecommandeert nauw regard op de inkomende Franschen te nemen: en vorders allen en een yegelijk verboden en geinterdiceert, soodanige persoonen te huysen, hoven, of te verbergen, op pœne van naar exigentie van saken, ook wel arbitralijk tot aan den lijve gestraft te werden. En werden de respective Capiteynen van de Burgerye geauthoriseert en gequalificeert, yeder in sijn Wijk, om alle herbergen, en andere soodanige plaatsen, daar sware bedenkinge op soude zijn, dat eenige van de voorsz. verboden Fransche Natie soude mogen zijn verborgen, selfs in persoon met eenige van haar hoogste Officieren geadsisteert, te mogen visiteeren.

Interdiceerende wijders alle herbergiers, tappers, en lieden van diergelijke neeringe, na het luyden van de klok ten half tien uuren 's avonds, eenige gelagen te setten, wijn of bier te tappen, op de verbeurte van vijf-en-twintig gulden voor yeder persoon, die tot haren huyse sullen werden bevonden.

Aldus gearresteert den 2. July, 1672. Præsentibus allen den Heeren Burgermeesteren, en allen den Heeren Schepenen.

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Dese/ en diergelijke gegevene orderen/ betoonende hoe ernstig de Overigheyt op tegenweer dacht/ beneffens de dadelijke voorsorge van de stad Amsterdam en andere steden/ soo in Holland als elders/ gaven de burgery allesints een groote moed: te meerder/ dewijlse nu van het mis-vertrouwen/ datse op hunne Regeerders hadden gevoet/ ontduystert wierden/ van de welke sy voor-heenen een gevoelen hadden: als of sy de saak niet te recht meenden, en niets minder in den sinne hadden, als het Vaderland ten uyttersten voor te staan; makende hun besluyt uyt het gevolg/ en dit alles gesterkt door een deel uyt-gestroopde leugenen en valsche geruchten daar onder te speelen. Men ging selfs soo verre/ dat men dorfde voor-geven/ dat'er op Sondag/ zijnde den 26. Juny, een van de dagen der alderhoogste benautheyt/ en de tweede naar het over-gaan van Uytrecht, al eenige Fransche Sauvegardes, hoewel in een onbekent gewaad/ echter met hunne levreyen en Koninklijke ken-tekenen voorsien/ heymelijk binnen de stad van Amsterdam waren gekomen: en dat in andere onse voornaamste steden de Burgermeesters daarom uyt waren/ (gelijk men seyde) dat tot Dordrecht de Heer Jacob van Beveren, Heer van Swijndrecht, daar om uyt sou hebben geweest: het welke/ Amsterdam aangaande/ te lichter gelooft wierd/ om dat de schuyten tusschen Uytrecht en die stad/ als doe noch onverhindert bleven over en weder te varen.

Quade geruchten ontstellen de gemoederen.

1672. July. De Prins Johan Mauritz quam ook op dien ontstelden Sondag binnen Amsterdam, daar het soo verre van daan was/ dat men/ in plaats van hem naar verdiensten te ontfangen/ hem in tegendeel over hoeks aansag/ en sijn Doorluchtigheyt selfs groot gevaar liep van door het onbesinde gepeupel eenige versmaatheyt te lijden/ sonder dat yemant het minste tot last van dien ouden Heer konde aan-wijsen: en niet-tegenstaande hy hoog en duur verklaart had sijn ouden en grijsen kop by het land/ en de bewaringe van sijne posten te willen op-setten.

Men beyverde dan met ongemeene drift en een nieuwen moed het versterken der steden/ herstellen der fortificatien en werken/ en het versorgen van allen nooddruft.

Yver tot het versterken der steden.

In die van Noord-Holland, waar heenen (als de uytterste troost-hoek) het nu alles (soo uyt Gelderland, Over-Yssel, als uyt Haarlem, en andere Hollandsche zuydelijker steden) vluchte/ most het ook alles/ selfs de aansienlijkste vrouwen/ jufferen en kinderen/ aan het werk/ om beneffens de burgers aan de wallen en grachten te arbeyden; zijnde niemand/ voornamentlijk van de vluchtelingen/ weygerig om de plaats van hun toevlucht/ in staat van hen te konnen bewaren/ en helpen stellen; en terwijl de mannen de handen aan het geweer sloegen/ ontsagen haar de vrouwen ook niet/ hunne teedere en jufferlijke handen aan de spade of kruy-wagens te slaan.

Door

1672. July. Door desen ongemeenen yver waren de Noord-Hollandsche steden / Medenblik, Hoorn en Enkhuysen, beneffens meer anderen / in korten tijd in volkomen staat van tegenweer / hebbende de Zuyder-zee, soo lange ons de zee-macht niet ontwrongen was / en die door de uytleggers en jachten gevepligt / tot een voor-wal aan de eene / en laage weyden en hoop-landen aan de andere zijde / die men t'allen tijden / wanneer de noot het selve mocht komen te vereyschen / met het doorsteken der dijken onder water setten konde.

Staat van de Hollandsche steden. Andere / die dat voordeel niet hadden / en onder andere de stad Haarlem, vand sich niet weynig verlegen / daar men met een merkelijke nieuwe uytlegginge besig / en met ouderwetsche wallen voorsien zijnde / noch tot beschermiinge / noch tot hinderinge van eenigen vyand bequaam was. De hooge gront aan den duyn-kant / was ook verre van door het water overloopen te konnen werden: en alsoo most men het aldaar op Gods genade laten aan-komen; zijnde evenwel de burgers aldaar / tot uytspoorigheyt toe / hoewel wildwaÿiglijk / seer op hunne hoede.

Leyden mede met een nieuwe uyt-legginge doende / lag ook aan veel gedeelten genoegsaam en soo veel als open: echter viel men daar yverig aan het werk / soo dat die plaats / dewijlse boven-maten volk-rijk is / ten laatsten / naar dat men aldaar een ongemeene verslagentheyt hadde uytgestaan / mede in tamelijken staat / om sich te konnen verweeren gebracht wierd.

Yver van de Amsterdammers. Amsterdam voornamentlijk / toonde / hoe veel aan haar behoudenisse gelegen was / en wat belang geheel Holland, ja Nederland, aan hare behoudenisse hadden. Men viel aldaar met een vollen yver aan het werk / yeder nu van de oprechte genegentheyt en trouwe van sijn Overigheyt versekert zijnde: elk nam sijn post trouwhartig te bearbeyden / waar dat hy op gestelt wierd: een gedeelte van de schuttery / voor die tijd datse geen wacht uyt te staan hadden / wierden van hunne bevelh ebberen des morgens op de wallen gebracht / om aldaar mede hand aan het werk te slaan. De rijke en aansienlijke Heeren / die / volgens hunne staat / paarden en wagens hielden, waren niet traag (des van de Overigheyt versocht zijnde) het een en het ander tot het gemeene gebruyk te leenen. De Mennonisten besteden hun oorlogs-gedeelte daarse het besteden konden en mochten / en hielpen de borstweeringen op-maken / die niemant deeren / maar veele beschermen konden. De jongens van de Diaconye / Aalmoessseniers / en Wees-huysen tot het werk gehaalt / soo dat het somwijlen meer aan opsienders en bestierders / om het werk te doen voort-gaan / als aan arbeyts-lieden ontbrak.

Men sag binnen korten tijd het dreygende geschut in schoonen stant rondsom de wallen / maakte batteryen op de advenuen en aankomende wegen / yeder met sijn groot en minder geschut / en beneffens de wallen met hun overlangsche schans-korven voorsien / bequaam om het draeyende geschut toe te konnen geven: men rechten logementen voor de Konstapels en Bus-schieters op / en op yeder punt van een bolwerk / die rondsom de stad een-en-twintig in het getal zijn / een staak / om daar vuur-pannen of ander licht aan op te halen / om by den nacht van sich te konnen sien. De buyten-grachten wierden behoorlijk gediept / en van alle dammen, belemmeringen / en andere verhinderingen gesuyvert en ledig gemaakt. Op de water-boomen aan de Zee- en Ye-kant wierd ook betamelijke ordere gestelt: buyten de Haarlemmer-poort wierd ook een groot sterk / en weerbaar werk op-geworpen / strekkende sich van de Haarlemsche vaart af een stuk weegs langs den dijk / daar het met een hooge en sterke battery op in-geheyde palen besloten wierd / die den selven dijk een goed eynde weegs commandeert. Men maakte ook een halve-maan buyten de Leydsche-poort, met een water-gracht daar rontsomme / om die poort te beschermen / zijnde alle dese werken wel met storm-palen voorsien; hebbende tot behulp het op-gelaten water / dat alle naarderinge konde verhinderen / en tot vorder af-weeringe / een sterkte aan de oost-zijde van den Amstel, een vierden-deel uurs van de stad aan den hoek van de Diemer meer, een daar tegen over / op den Amstel weg naar Ouderkerk, en een aan den Overtoom, een half uur gaans buyten de stad; waar by quam een dubbelde sterkte tusschen Haarlem en Amsterdam, ter halverwegen / doch nu geslecht: diergelijke wierd'er ook aan de andere zijde van Amsterdam, op de St. An-

1672. St. Antonis dijk / tot Jaap Hannes, aan de eene zijde met den Ye-stroom, en aan de andere met het Nieuwe-diep bewatert / op-gerecht; en soo alles door die wijse Regeeringe bestelt / dat tot bescherminge van hare stad en volgens van geheel Holland, ja Nederland, geoordeelt wierd noodig te zijn. Men seyde ook de eygenaars van de Zaag-moolens (die door de laatste vergrootinge nu dicht aan de wallen stonden) aan / deselve af te breken: maar dese versochten van de Overigheyt / dat die mochten blijven staan / tot dat de dringende noot het tegendeel mocht vereyschen; wanneer / indien hen tijd om de selve af te breken / te kort schoot / sy deselve vrywilligijk in brand wilden steken / het welke sy verkregen hebben; waar door die als noch tot hun goed geluk behouden zijn.

July.

Men ordonneerde ook by notificatie en aan-bericht / op den Overtoomsche weg een deel der gebouwen af te breken / en boomen af te houwen; met de boomen wierd spoedig voort-gegaan: maar de gebouwen / als door geringe lieden bewoont / en in de welke al hun verblijf en wel-varen bestond / zijn noch by syn Hoogheyt verbeden; op voorwaarde / gelijk met de Zaag-moolens.

Op de schepen / aan het Ye leggende / liet men mede dese ordonnantie af-gaan.

MYne Heeren van den Gerechte, hebben om goede redenen, strekkende tot securiteyt van de schepen, leggende voor dese stad, goed gevonden te ordonneeren en willekeuren, gelijk haar Ed. Achtb. ordonneeren en willekeuren by desen, dat alle Schippers haar schepen, niet te diep gaande, aanstonds na de publicatie deses, in de Waalen deser stede sullen hebben te halen, en aldaar te laten verblijven, sonder die binnen de Palen van de stad op andere plaatsen te mogen laten leggen, ten zy de selve getimmert of gecalfaat werden; welk timmeren en calfaten gedaan zijnde, als dan mede in de Waalen sullen moeten werden gehaalt, om aldaar onder goede wacht bewaakt te werden: sullende yeder schip, soo binnen als buyten de Waal leggende, aan boord in de Hut moeten hebben en houden, vier leere emmers, twee gieters, twee schoppen, en twee bijlen: dat vorders yeder schip, in de Waalen leggende, en marssen voerende, in yeder mars sal moeten hebben, en continueel houden, een baly vol water, en de raas in de marssen langs scheep leggen; mitsgaders de boots of sloepen binnens boords setten, en de selve vol water houden, of by mancquement van boots of sloepen, op den over-loop van yeder Schip of Galjoot te houden, ses balien vol water, yeder van een half Oxhooft groot: alles op pœne van twaalf guldens te verbeuren, by den genen, die van des te doen gebrekig sal bevonden werde. Werdende tot het doen van de bekeuringe mede by desen geauthoriseert, de Have-meester, en de Capiteynen van de Waal-redders. 1672.

July.

Aldus gearresteert den 10. *Augusty*, 1672.
Præsentibus alle de Heeren Burgermeesteren, dempto Mr. Lambert Reynst: Mr. Jacob Boreel, Cornelis Bakker, Mr. Willem Blauw, Joan de Vries, Mr. Jacob de Graaf, en Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen de Jonge, Schepenen: En ten selven dage gepubliceert. Præsentibus, de Heeren Mr. Jacob Boreel, mede Præsideerende Schepen, als Stedehouder van den Heere Schout: Joan van de Poll, Burgermeester: Cornelis Bakker, en Mr. Willem Blauw, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Tot Amsterdam bestond de burger schuttery in vier-en-vijftig vaandelen / onder vijf Regimenten verdeelt; doch men maakte een nieuwe om-schrijvinge / soo dat de voorgaande noch met ses andere vermeerdert wierden / bestaande uyt de by-woonders van de laatste vergrootinge / die men / tot onderscheyt van het orangie / witte / blauwe / geele / en groene vaandel / met paarsche vaandelen voorsag: alle welke tsestig vaandelen in meer als twaalf duysend mannen / die alle wel met behoorlijke wapenen voorsien waren / bestond / en dagelijks door daar toe bestelde dril-meesters / geoeffent wierden. Sy stonden onder twee Colonellen / uyt de Recht-bank daar toe verkooren; en voort Luytenant-Colonels / Sergeant-Majoors / uyt de Capiteynen genomen.

De selve voor-sorge wierd ook door al de vier overige Provintien aan-gewend / daar Voor-sorge in de Provintien.

1672. July.

daar de burgers en land-lieden op-geschre-ven/ en op hun geweer geset wierden. Eenige Compagnien Amsterdamsche burgeren waren al voor de aankomst der Franschen aan den Rhijn naar St. Geertruydenberg, benessens de burgers van Hoorn en Alkmaar, om die frontier te helpen bewaren; gelijk die van Haarlem naar Heusden, en die van Rotterdam naar den Briel gezonden zijn: het welke van andere steden mede gedaan wiert/ terwijl men het krijgs-volk daar uyt lichte/ om elders dienst te doen.

Al dese goede voor-sorge kost tot Amsterdam niet sonder eenig ongeval toe-gaan/ het geen tusschen den 28. en 29. Juny voor-viel: Geraard Nicolaas Hasselaar, oud Burgermeester/ doch alsdoe Opper-schout van de stad/ een man van oude trouw: (in sijn voorvaderen/ en onder anderen in die man-vrouw Kenau, daar tot Haarlem soo veel van haar te seggen viel/ gebleken) deed de ronde op de geseyde nacht: hy komende op des stads wallen/ geraakt met een burger/ op de schildwacht staande/ over het geven van het Woord/ in geschil: de burger gebied hem te staan/ doch de Schout dringt op hem in/ en slaat met sijn rotting op de tromp van den burger sijn geweer/ soo als die meende te schieten/ in de plaats van om hooge/ naar onderen: het roer ondertusschen gaat af/ en treft dien Heer met twee kogels voor in de dye/ datse achter (na datse het been geheel gekneust hadden) weder uyt-quamen: den Officier daar op ter neder-vallende/ gaat de musquetton/ die hy in sijn slinker arm had/ mede af: maar de schoot vliegt naar om hooge/ sonder dat yemant daar door beseert was; hier op breekt het gequetste been/ in het vallen/ noch op een andere plaats aan stukken. Een van des Schouts dienaars/ die een storm-piek in de handen hadde/ willende sijn Heer te hulp komen/ valt den schildwacht aan/ en geeft den selven een gevaarlijke steek in de borst/ die daar op mede onder de voeten valt. Een ander van de burger-wacht/ staande by den schildwacht te praten/ en niet als sijn degen by hem hebbende/ had die in dit woeden mede getrokken/ en wiert daar over van des Schouts dienaars/ met slaan/ stooten/ trekken en andersints/ soodanig mishandelt/ dat hy mede ten laatsten sijn been quam te breken; leggende daar soo drie persoonen/ over een misslag/ deerlijk gewond/ ter aarden. De laatste is weder te recht geraakt: maar den Officier is/ naar een lang ellendig leger/ eyndelijk gestorven; hoe het met den derden/ naar een jammerlijk quijnen/ af-geloopen is/ staat my niet recht bekent.

De Schout Hasselaar word tot Amsterdam gequetst.

Benessens de menschelijke en natuurlijke voor-sorge/ wierd ook ten alderhoogste noodig geacht de Goddelijke hulpe/ door bekrachtiging van den Geest, de Hooge Majesteyt af te smeken. Men stelde derhalven maandelijke en weekelijke bede-dagen en bede-stonden aan/ die alle met onderlingen yver/ soo door de Gemeente/ als door de Leeraren/ wierden waar-genomen/ en buyten twijffel niet vruchteloos geweest zijn.

Bede-dagen ingestelt.

Men konde ook de middelen niet voor-by gaan/ en daarom was het noodig (dewijl veel van ons volk/ door snoodheyt van hunne verleyders en andersints/ of gevangen/ verslagen/ of verloopen waren) nieuw volk te werven: en om die te verkrijgen/ en benessens de andere vereyschen te onderhouden en uyt te voeren/ most men veel gelds hebben; want de Comptoiren waren slechtelijk voorsien/ en derhalven most men groote sommen in Holland op los- en lijf-renten op seer goede voorwaarden/ op-nemen. Men verdubbelde ook de voor-ingestelde tweehondertsten penning/ als een Capitale leeninge tegen vier ten hondert des jaars; en die niet alleen in gereed geld/ maar ook in gewerkt goud en silver/ daar niet als het fatsoen op verlooren wierd: alles naar keure/ en ten believen van den leender op te brengen; gelijk in dit volgende plakkaat te sien is/ luydende aldus:

WAARSCHOUWINGE.

DE Staten van Holland en West-Vriesland, Allen den genen die desen sullen sien of hooren lesen, Saluyt. Doen te weten: Dat wy naar rijpe overleg van saken, en menigvuldige deliberatien; ook ten overstaan en op de serieuse recommandatie van den Heere Prince van Orangie, gehouden, over het uyt-vinden van requireerde prompte geld-middelen in den tegenwoordigen hoog-dringenden nood, tot betalinge

1672. van de Militie, en verval van andere lasten van den Lande geconsenteert en bewilligt

July. hebben, in eene Capitale Leeninge by alle de vermogende ingesetenen en gegoeden, in onsen Lande van Holland en West-Vriesland te doen, naar proportie van den taux, waar mede sy tegenwoordig in den twee-hondertsten penning aan-geslagen zijn, tot sulken effecte, dat yeder van de getauxeerde in 't voorsz. middel, by forme van leeninge aan den Lande sal hebben te furneeren twee-maal de somme, die hy in den twee-hondertsten penning heeft te gelden, des dat de betalinge sal werden gedaan in twee termijnen en payen; waar van de eerste paye ter concurrentie van eenen twee-hondertsten penning by de Regenten, en de gene die aan de Hooge Regeeringe van den Lande, of aan de Magistrature in de steden participeerende, of eenige ampten of bedieningen van Politie, of Justitie van den Staat of Steden bekledende zijn, invoegen, als de selve in de gewoonelijke Publicatien, nopende den ophef van den twee-honderdsten penning, breeder staan gespecificeert, sal moeten werden voldaan, voor den 2. Augusty aanstaande; en by de andere getauxeerde ingesetenen en gegoeden, voor den 15. Augusty daar aan volgende: Zullende de tweede paye of weder-helfte, mede ter concurrentie van een twee-hondertsten penning by de Regenten, en die aan de Regeeringe als vooren participeeren, preçijse moeten werden op-gebracht voor den 20. Augusty aanstaande, en by de andere ingesetenen en gegoeden, voor de expiratie van de selve maand, op pœne dat die gene, die voor de expiratie van de voorsz. dagen respective, haar contingent niet souden mogen hebben voldaan, gehouden sullen wesen boven het selve noch daar by te voegen, wegens het gepleegde versuym, een vierde-part meer als de voorsz. taux sal komen te bedragen, op yeder versuymde termijn, sonder eenige kortinge, onder pretext van doleantie over het middel van een twee-hondertsten penning, of andersints te mogen doen, mits daar vooren, wegens de voorsz. gefurneerde Capitalen, genietende interesse tegens vier ten hondert in 't jaar, tot welken eynde ten behoeve van de furneerders van de voorsz. Capitalen, en hare Erfgenamen, of haar-luyder Actie krijgende, sullen werden gepasseert Obligatien, of Rente-brieven tot laste van 't gemeene Land. Des dat het de ingesetenen van de respective steden en plaatsen vry sal staan, haren voorsz. taux of leeningen van twee-maal een twee-hondertsten penning te mogen voldoen, en op-brengen in contant geld, of wel in gemaakt goud of silver, met dien verstande, dat de selve voor de onçe goud, in gevolge van onse Plakkaten van date den 5. October, 1663. gewerkt zijnde, sullen genieten 48 guldens 12 stuyvers, en voor yeder onçe silvers van de groote keur, 3 guldens 5 stuyvers, minder en meerder quantiteyt, ook van beter en slechter alloy na advenant gerekent: En sal tot dien ontfang van de voorsz. penningen of van 't silver als vooren, by de Magistraten van de respective Steden, en Gerechten ten platten Lande de noodige ordres gestelt, en 't selve vervolgens ten Comptoire van de Ontfangers van de gemeene middelen over-gebracht werden. Des dat het goud en silver, wegens het platte Land, gefurneert sal moeten werden ten Comptoire Generaal aan den Ontfanger Mr. Marten Pauw, sonder dat ter sake van de voor-geroerde Capitale Leeninge, eenige nieuwe sommatie-cedullen sullen werden uyt-gezonden: maar sal een yeder hem hebben te reguleeren, en de betalinge binnen den voorsz. geprefigeerden tijd hebben te doen, achtervolgende de sommatie-cedulle van het jongst uyt-gezonden, en ontfangen biljet over den twee-hondertsten penning. En ten eynde niemant daar van ignorantie pretendeere, nemaar alle en een yegelijk weten moge, waar na hy hem hebbe te reguleeren: begeeren wy dat dese gepubliceert en geaffigeert sal werden alomme daar 't behoort, en in gelijke saken te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage op den 14. July, des jaars onses Heeren en Zaligmakers 1672. 1672. July.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van de Staten.

En was getekent,

HERB. van BEAUMONT.

Nauwelijks was dit verkondigt/ of het volk liep met sulk een geweldige menichte in verscheydene steden van Holland, en voornamentlijk tot Amsterdam, na de ontfangers/

1672. July.

fangers / dat men de luyden niet konde voort-helpen: binnen seer korten tijt wierden geheele kamers en vertrekken met silverwerk soodanig verbult / dat men het selve in meer en grooter plaatsen brengen most: het welke aanstonds in de munte / die tot Amsterdam (niet sonder klachten van die van Dordrecht) van nieuws op-gerecht was / tot geld gemaakt wierd; soo schielijk evenwel niet / als de nood wel vereyschte / en tot betalinge der hulp-troepen / (soo mense noemde) onder den Keur-Vorst van Brandenburg van nooden was; waar over de Overigheyt van Amsterdam, die hun credijt en geloof noch niet verlooren hadden / besloten / lijf renten / op nieuwe voorwaarden / op te nemen: volgens de volgende notificatie.

NOTIFICATIE,

Wegens 't negotieeren van Lijf-renten.

Extract uyt de Resolutien van de Vroedschap der Stad Amsterdam, letter H. den 23. Augusty, 1672.

Commissarissen in' gevolge en tot voldoeninge van d'op-geleyde Commisse van desen Achtbaren Raad, van dato den 18. deses, hebbende geexamineert op wat wijse en het gevoeglijkste eenige geld-middelen, door 't negotieeren op lijf-renten, na proportie van de jaren uyt-gevonden souden konnen werden; en dienende den Rade van haar Ed. advijs, souden vermeynen, dat daar in op de volgende wijse een egalisatie, soo na als doenlijk is, soude konnen werden geobserveert.

Van 1 tot 20 Jaren	Exclusive van	1000 guld.	100 guldens jaarlijkse Renten.
20 — 30		950 guld.	
30 — 40		900 guld.	
40 — 45		850 guld.	
45 — 50		800 guld.	
50 — 55		750 guld.	
55 — 60		675 guld.	
60 — 65		600 guld.	
65 — 70		500 guld.	
70 — 75		400 guld.	
75 — 80 en daar boven,		300 guld.	

Waar op gedelibereert zijnde, is het selve Concept, soo als 't leyd, by den Raad geapprobeert, en zijn Commissarissen voor haar Ed genomen moeyte bedankt: En wijders de Heeren Thesaurieren versocht en geauthoriseert, om by provisie met de negotiatie voort te gaan.

Was getekent,

D. SCHAAP.

Dit haalde het onderste uyt de geld-kist voor den dag / gelijk het voorgaande de pronk en silver-kassen geledigt hadde; en men sag toen klaarlijk / dat'er noch vry wat onder den gemeenen man schuylde / alsoo de gearresteerde somme soo haast betaalt en in-gebracht was / dat veel / die juyst van de voorbarigste niet waren / te laat quamen / en met hun geld en een droevige trony wederom naar huys mosten gaan.

Buyt en Partyen van die van Maastricht.

Ondertusschen waren de besettelingen van Maastricht dagelijks geweldig in de weer met buyt te halen / en op partye te loopen. Op het laatste van dese maand quam daar des morgens vroeg een partye Spaansche ruyters binnen / zijnde van een Cornet geleyd /

1672. July.

gelepd / die een goeden buyt mede brachten / bestaande in ses-en-veertig bagagie/ en marketenters paarden / beneffens twee veulens/ negen-en-twintig groote hoorn-beesten / en vijftien of sestien gevangenen / diese van onder het gevolg van des Konings leger van daan gehaalt hadden. Sy hadden ook veel bagagie en andere goederen bekomen / en hadden noch twee geladene karren/ tusschen Diest en Hasselt, in een dorp / onder de bewaringe van de boeren gelaten / alsoose die niet dersden mede nemen : die alle met gerooft tin en kooper-werk geladen waren / 't geen de soetelaars in het Fransche leger hadden op-gekocht : de paarden wierden verkocht en tot gelt gemaakt.

Een weynig tijds daar na quam een andere Spaansche partye binnen/ sterk seventien ruyteren/ hebbende een gereformeert Cornet tot aan-voerder / die ook een goeden buyt hadden: als ses schoone swarte grauwe karos-paarden / die voor een Fransche overdekte bagagie-wagen gegaan hadden / met noch acht andere / en onder de selve een schoon bruyn Engelsch hand-paard: welke buyt sy op het groote dorp Montenacker, tusschen Hanuyt en St. Truyen, daar de Koning door-getogen was / (sich by Hanuyt ververschende) kregen; daar dese partye met hun seventiene de wagen aan-tasten / in een diepen weg tusschen twee kleyne bosschen: achter dese wagen quam een troep Fransche ruyters tot convoy / meer als 25 paarden sterk. De Spaansche schooten maar een schoot / en wierden den buyt meester: maar de Franschen achter komende / siende de Spaanschen aan de bagagie-wagens doende/ bleven staan. De Spaanschen spanden ondertusschen de paarden uyt/ en gavense eenige van de hunne in bewaringe; terwijl maakten sich de andere vaardig / om de Franschen het hooft te bieden : maar dese dat siende / namen de vlucht / sonder een schoot te schieten. De Spaanschen vonden niet geraden de Franschen te vervolgen/ wetende dat omtrent / of nauwelijks een half uur van daar twe esquadrons te paarde stonden / en wat verder het gros / in noch wel hondert paarden bestaande : soo dat sy / selfs geen tijd hebbende hunnen buyt eens te besien / met de paarden en eenige gevangens heen gingen ; latende den wagen staan/ doch met groot berouw / alsoose uyt de gevangens verstonden/ datse seer rijkelijk geladen / en wel 20000 guldens waardig was: en dit was soo daar/ als in de Meyerye dagelijks werk.

De Koning van Engeland, tot betuyginge van sijn genegentheyt / tegen sijn Neef / sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, schreef hem uyt Engeland, van den 28. July, een brief / die sijn Hoogheyt de Heeren Staten niet gelaten heeft mede te deelen ; zijnde van desen inhoud:

Brief van den Koning van Engeland aan sijn Hoogheyt.

MYN NEVE. Monsieur van Reede my hebbende raport gedaan van den quaden staat, daar in gy zijt gebracht, ben daar over seer gevoelig geweest: maar 't gene my aldermeest bedroeft, is, dat gy schijnt een apprehensie te hebben, als of ik minder sorge en affectie voor U had als voor desen: Ik bidde, dat gy gelieft versekert te zijn, dat het zijn apprehensien sonder eenig fondament, en buyten alle reden : maar daar-en-tegen, dat ik hebbe de selve teedere genegentheyt, en het selve respect voor U Persoon dat ik oyt gehad heb, so ten opsichte van u eygen waardigheyt, als ten reguarde van 't bloed, daar van wy beyde participeeren : ook en heb ik noyt vergeten eenige van de goede diensten, die u Vader in sijn leven my heeft bewesen, waar van de verbintenisse altijd sullen blijven gegraveert in den grond mijns herten. Gelieft doch te gelooven, alhoewel den tegenwoordigen toestant van saken my niet en heeft toegelaten met U te mogen correspondeeren, en mijn desseynen en tractaten te communiceeren, dat ik in alle handelingen, die ik heb aangegaan met den Alderchristelijksten Koning, altijd heb getracht U Interessen te avanceeren, soo veel het de natuur van de handelinge eenigsints heeft konnen toe-laten. De insolentien en continuële machinatien tegen my, van die gene, die eenigen tijd herwaarts soo grooten directie hebben gehad aan 't Gouvernement der Vereenigde Nederlanden, hebben my genootsaakt my te moeten verbinden met den Alder-christelijksten Koning, (dewelke ook heeft het selve subject van klachten tegen haar) ten eynde wy alleen souden mogen ter neder werpen de onverdragelijke grootsheyt der Loevesteynsche Factie, en ons te versekeren voor diergelijke insulte of bespottinge. Het vertrouwen dat

1672.

July.

dat ik heb op de vriendschap van d'Aller-christelijkste Koning, d'affectie die hy voor u Persoon heeft, en sijn aversie tegens die gene, de welke haar getoont hebben te wesen mijn vyanden soo wel als d'uwe, belooven my een goeden uytslag van alle dese verwerringen in U regard: En in cas d'Inwoonders van die Provintien in tijds hadden geconsidereert haren mis-slag, en aan u hadden geconfereert de selve authoriteyt en digniteyten, waar mede uwe Doorluchtige Voor-vaderen soo langen tijd en soo waardiglijk voorsien zijn geweest, soo soude, sonder twijffel, gemelde Alder-Christelijkste Koning en wy gebleven zijn in een volmaakte en vertroude Vriendschap met de voorsz. Provintien: Niet te min, ik ben vry voldaan van 't geen de Gemeente van die Provintien nu onlangs hebben gedaan, U verkooren hebbende tot haren Stadhouder. Ende als ik sal gesien hebben, dat de affaires sullen gebracht zijn in alsulken staat, dat het niet meer sal zijn in de macht van de selve violente Factie of van een andere, alsoo wel malitieuse, om te dissolveren en vruchteloos te maken, 't geen men als nu heeft gedaan. Ende dat ik sal konnen mijn Onderdanen bevrijden van de oppressie en injurien, die sy soo langen tijd hebben moeten lijden, soo sal ik trachten te prorogeren U en Uwe Vrienden, en al mijn kracht in-spannen by mijn Schoon-broeder den Aller-Christelijksten Koning, om soodanigen eynde aan dese verwarde saken te geven, dat de geheele werelt sal konnen sien de particuliere sorge die ik drage voor U Persoon, en wat reguard ik om Uwent wille sal nemen voor het Intrest van de Provintien: Eyndelijk kan ik U versekeren, en Gy sult vastelijk moeten gelooven, dat ik altijd heb alle bedenkelijke goede inclinatie en intentie t'Uwen beste, die Gy soudet konnen wenschen, en die t'allen tijden sullen konnen betuygen, dat ik ben en sal wesen

MYN NEVE,

U wel geaffectioneerde Oom,

Ende was ondertekent

CHARLES REX.

Ondertusschen huysden de Franschen, die vast in het land ingebroken waren / niet wepnig; als mede in de Conquesten en veroverde plaatsen buyten Holland. Tot Nimwegen was de Graaf de Lorge Gouverneur / en aldaar moesten de burgers tien of 12 soldaten / meer of minder / huysvesten. De klokken dede de Groot-meester van het geschut rantsoeneeren. Rees en Emmerik wierd de Kleefsche boeren aan-bevolen te slechten.

1672. July. Overlast der ver-heerde lieden.

Onderwijlen was'er veel op den Rijksdag tot Regensburg over desen Franschen handel te doen. Dese hun bedienaars wenden alle bedenkelijke middelen aan / om de leden in slaap te wiegen / en het rad voor de oogen te draayen. Keur-Beyeren, de Paltsgraaf, en Trier oordeelde men dat hen niet seer tegen sou zijn: maar Keur-Saxen, Brandenburg en Bern, toonden sich afkeerig. De Franschen deden te Brisach hun overwinning / op de Vereenigde Nederlanden, ten alderbreedsten uyt-meeten en uyt-blasen: men song aldaar het Te Deum Laudamus, en rechte andere vreugde-tekenen op; op dat de nabuurige Switsers, door desen ongemeenen voortgang van desen Overwinnaar / mochten leeren in hunnen schelp te kruypen. Door geheel Vrankrijk wierd / soo over desen gelukkigen voortgang / als over de geboorte van den Hartog van Anjou, ongewoone vreugde getoont; en tot Parijs hing men in de kerk van Nostre Dame 50 vaandelen op / die de Koning in de veroverde steden gekregen had.

Rijksdag tot Regensburg.

Vreugde-tekenen der Franschen over hun overwinningen.

Tot Romen moesten sy ook op het breedste hunne overwinningen uyt-kraayen / alwaar de Paus soo haast de vreemde gesanten geen gehoor gaf / of d'Estrée quam by sijne Heyligheyt, en verhief sijn Meesters voort-gang in Nederland tot den hemel toe: doch de Paus scheen daar evenwel het aldergrootste genoegen niet in te scheppen, als voorsiende / dat het vuur van een nieuwen oorlog hier door / tusschen het Huys van Oostenrijk ontsteken was; gelijk men wil / dat desen vrede-lievende Vader den afgesant van Keur-Keulen dit toe-voegde: Dat sijn Meester die oorlogs-gedachten wel mocht laten varen, en sich met die saken, waar aan hy verbonden was, bemoeyen. Men verbood ook van de Franschen en Hollandsche saken te spreken / alsoo de schimp dichten / sonder yemant / ja selfs de eygen meesters

Vertoog daar van door Estrée te Romen.

1672. te ontsien / soo dicht als haf vloogen / en den goeden Pasquijn nacht en dag werk gaven. Ook sekere Charlatan, of quakfalver / op de plaatse Navona, beneffens sijn Orvietano, een deel quakken verkoopende / bracht een van sijn brieven te voorschijn / daar men op las / *Cavalli, Cavalli retornano, per Francia in Italia.* Paarden, paarden, keeren door Vrankrijk in Italien. Willende misschien seggen / dat de Franschen, alsse in de Nederlanden gedaan hadden / door hun land een keer naar Italien souden doen: maar de Fransche Ambassadeur had soo haast hier geen kennisse van, of belaste sijn dienaren / desen gast met goede knuppel-slagen te betalen; en de Gouverneur van Romen, om meerder quaat voor te komen / deed den pratenden quakfalver in de gevangenis werpen.

July.

Me-vrouwe Colonna toont leed-wesen van haar wech-loopen.

Op dese tijd onthield sich Me-vrouwe Colonna, huysvrouwe van den Conneſtabel Colonna, in een klooster tot Grenoble, en de Hartoginne van Mazarini, die met haar door-geloop'n was / in een ander tot Chamberi. Tot Perugia, alwaar de Cardinaal Franciſco Barberini, ter eeren van sijn oom / den Paus Urbanus de Achtste, in St. Peters kerk een treffelijke uytvaart hield / daar al de Cardinalen, behalven Savelli, tegenwoordig waren / wierd een brief van de wech-geloopene Conneſtablesse gelesen / in de welke sy groot leetwesen van haar vlucht betoonde. Eenige van wierden uytgesonden om dit geschil by te leggen / het geen noch naar eenigen tijd gelukt is / wanneer Colonna sijn penitente noch tot Venetien te gemoet trok / om haar te ontfangen.

Dood van den Cardinaal Mancini.

Op die tijd stierf ook de Cardinaal Mancini, schepsel van den Paus Alexander de Sevende, door wiens doot drie Abdyen in Vrankrijk, by de 20000 kroonen aan renten waardig / open vielen. Hy maakte den Hertog van Nevers, sijn neef / al sijn naargelatene middelen. De witte Telle, tot erkentenisse van wegen het Rijk van Napels, wierd ook toe'n yt naam van den Koning van Spangien, met alle de gewoonlijke plechtigheden / aan den Paus vereert. By dese feestelijkheyt / quam de blijdschap van den Cardinaal Landgraaf van Hessen, Prior van Duytsland, over de voortgang van de Fransche wapenen in de Vereenigde Nederlanden, toonende een yeder de lijste van alle de steden / die de selve Majesteyt in de selve landen had bemachtigt; met eenen voorgevende / dat de Heeren Staten de goederen der Malthesers onrechtvaardiglijk besaten: maar dat sy door dese overwinningen wel vijf-en-twintig duysent guldens 's jaars voordeel deden.

De Land-Graaf van Hessen toont sijn vreugde over de Fransche Conqueſten.

1672.

July.

Onlusten tusschen Savoyen en Genua.

Het oorlogs-vuur / tusschen Savoyen en de vrye Staat van Genua, tot noch toe onder de assche gesmeult / en onder een valschen schijn van vriendschap geschoolen hebbende / quam op dees tijd tot een breuke uyt te barsten. De Hartog van Savoyen nam tot een schijn (dat hy begeerde wraak te hebben) voor: dat men tot Savona sijn marmeren beeld in stukken hadde gesmeeten, het welke hy voor hadde in een van sijn treffelijkste huysen op te rechten. Hy dan maakte onderling verstand met eenen Raphalino de la Torre, die tot Turino gevlucht was / om door hem tot onderhandelinge met den Marquis van Livorno te geraken / en door sijn behulp / Savona met verrassinge te bemachtigen; waar toe hy een goet aantal volks tot Ceba vergaderde: maar die van Genua kennisse hier van gekregen hebbende / sonden terstont daar hulp naar toe / verklaarden den geseyden la Torre vyand van hunnen Staat / en setten vier duysent ducaten op sijn lijf.

De Genevoysen kregen over dese breuke weynig troost by den Paus, seggende / dat de Staat haar verdienden loon ontfangen hadde / als die / door haar hovaardye / sich niet na de Roomsche regulen had willen voegen / gelijk hier voor aangewesen is. De Hartog evenwel / al miste hem desen toeleg / ruste niet: maar niet anders als het warren soekende / nam Pieve in / en gaf daar op sijn verklaring uyt / behelsende: Dat hy een eygen weg na de Middellandsche zee begeerde, om daar langs bequamelijk zout voor sijn ingesetenen te konnen bekomen; dat hy vorder, van wegen dat en het overige geschil, sich selven met de wapenen wilde rechten, ten ware de Republijke sich binnen acht dagen het oordeel van het Hof te Bologna, over de Limijt-scheydinge, wilde onderwerpen.

De Hartog / alsoo sich Savona dapper hield /

1672. July.

hield/ meende met de Franſchen te Zuccarello een aan-haven te maken: maar dit wilde geen voortgang nemen / alſoo deſe oude plaats onbequaam was. Die van Genua, op hun hoede / namen eenige vermoedelijke perſoonen gevangen; en hun Zeevoogt begaf ſich met ſes galeyen en twee oorlogſchepen naar Albega, om op het weſen van den Hartog te letten / en de revier de Ponente van de roveryen te ſuyveren. Die van Savoyen quamen in de valeye d'Oneglia, by Cervo, daarſe groote moedwil aanrechten / en ſich ſoo vol dronken / datſe overvallen / en hondert en veertig van hen neder-gemaakt en gevangen wierden: onder de welke ook een huys-bevelhebber van Don Gabriel de Savoye was / die / hebbende ſich drie dagen in een klooſter verſteeken / eyndelijk gebonden / en in het klooſter Diana gevangen geſet wierd. Daar-en-boven ſloegen de boeren de Savoyaarts, die ſich in het dal d'Oneglia by Zuccarello dachten ſterk te maken / in route / en kregen hondert en vijftig laſt-beeſten / die de lijftocht gedragen hadden. Het volk dat de Genueſen van Corſica gekregen hadden / ſloegen de Savoyaarts eens acht hondert mannen aan de poſt la Nave af. De Staat nam ook gelt tot den oorlog op / kooſen vier Edellieden tot Colonellen / Marco Doria tot Velt-heer / en bevlijtigden ſich om veel volks te werven. Men koos drie Raads-heeren / en twee van de voornaamſte burgers tot het operſte beſtier; en veel van de voornaamſte deden aanbiedinge / als den Marquis Serra ſes hondert / en den Marquis de Canoſſa, Secretaris van den Hertog van Mantua, hondert mannen op hun beurs te verſchaffen; een Hoogduyts bevel-hebber bood aan / binnen den tijd van drie weken drie-hondert man aan te nemen / mits dat men beloofde hen ſes jaren in dienſt te houden: een Switſers hopman bood ſijn ſoon met twee-hondert van ſijn lands-lieden aan: andere boden te gelijk gelt en volk / ſoo dat die Staat ontſachelijk wierd.

Savoyaarts door dronkenſchap geſlagen.

Aanbiedingen tot hulp van die van Genua.

Men begoſt nu ook in Duytsland te ſien dat het om des Keyſers kroon te doen was: maar Keur-Keulen en Munſter deden weten: Dat ſy om geen andere oorſaak ſich met Vrankrijk hadden in-gelaten, als om de Hollanderen weder te ontnemen datſe hen onthielden; en vorders geen andere beooging hadden als de welſtant van het Heylige Roomſche Rijk, ſonder eenigſins yets daar tegen voor te hebben; dat hunne troepen ſelfs ten dienſte van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt waren, die daar van na ſijn welgevallen mocht diſponeeren. De Franſche Miniſter, Gremonville, verſekerde den Keyſer ook op ſijn vertrek van Wenen naar Paris, dat ſijn Majeſteyt in geenderhande manieren ſou beſchadigt worden, indien de ſelve ſich ſtil wilde houden; dat de Franſche troepen niet een voet op des Keyſers grond ſouden ſetten: en indien de Keurvorſt van Brandenburg den Koning niet hinderde, de ſelve hem uyt edelmoedigheyt alle ſijn plaatſen in het land van Cleve wilde wederom doen geven. Voegende daar na noch by duyſent verachtelijke laſteringen tegen de Staten Generaal. Siet hier ſijn eygen aanſpraak/ ſoo als die uyt het Franſch vertaalt is.

Valſche verſekeringen der Franſch-geſinden.

Aanſpraak van de Commandeur van Gremonville, in de Raad van State van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt te Wenen gedaan.

SEer Doorluchtige Heeren. Dewijl het van d'eene zijde laſtig, ongevoegelijk en kommerlijk geweeſt ſou hebben, en dat ik van d'ander zijde van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, het geen dat ik aan hem te ſeggen heb, ſoo veel de tegenwoordige ſaken aangaan, beter ſou doen verſtaan; en ook, op dat ik met U Doorluchtigheden aan te ſpreken, terwijl de ſelfden in een ſelfde plaats vergadert zijn, een uytgedrukte en vaardiger antwoord ſou bekomen, dan of ik yder in 't beſonder aanſprak: ſoo heb ik deſe Vergadering verworven, daar in ſy alle te ſamen zijn: En dewijl het hen belieft heeft my gunſtiglijk daar in te doen verſchijnen, ſoo bid ik hen dat ſy met opmerking na my luyſteren.

't Is ſeer ſeker, dat de Chriſtelijkſte Koning, mijn Meeſter, ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, en de Catholijke Koning in hooge eer en achting heeft, en met alle toegenegentheyt en meedogen bemint, niet alleenlijk uyt d'aanmerking van d'enge verbintenis van Maagſchap, die hen te ſamen voegt, maar ook uyt oorſaak

1672. oorsaak van d'andere aanmerkens-waardige hoedanigheden, en om de voordeelen van verdienste en deugt, met de welke dese groote Vorsten zijn bekleed. Dieshalven begeert en wenscht hy met hen in eenigheyt, vrede en rust te leven, soo ten opsicht van hun persoonen, als van hun ondersaten; hy sal altijd alderhande middelen gebruyken, om voorspoedig daar in te zijn. De Koning, mijn Meester, heeft'er, behalven de mondelinge betuyging, die hy'er af gedaan heeft, klaarblijkelijke proeven af gegeven, toen hy, na dat hy, door middel van de Koningin, sijn Moeder, hooglofselijke geheugenis, en van sijn Ambassadeurs had doen verstaan, hoedanig de Rechten van de Dolfijn, sijn Soon, waren; toen hy, seg ik, verplicht was, als door gewelt daar toe gedreven en getrokken, te trachten sich in de besitting deser goederen te stellen, namelijk door middelen, die God aan hem verschaft heeft: dewijl hy sag dat'er, om hen te bekomen, geen andere middel, dan die van sijn wapenen, was. En hoewel de selfde krachtig waren, en de verwinning hadden: en in tegendeel, de heyrkrachten van de Catholijke Koning seer swak waren, en onmachtig om sich daar tegen te stellen, en de verovering van een groot deel van 't land, gelijk ook van veel sterke en wel versiene steden, te beletten, soo is 't nochtans soodanig, dat hy hen nauwlijks te veld had gebracht, of hy, op de tusschen-spraak van eenige Vorsten, hun gemeene vrienden, toegevende, met hun begeerte en vernoeging boven sijn eyge interesten te stellen, heeft de voortgang van sijn voorspoet, hoewel op sijn krachtigste zijnde, willen af-breken, om aan Nederland Vrede te geven; vergenoegt met de gerechtigheyt van sijn pretensien, of eysschingen bekent gemaakt te hebben, en alleenlijk een deel der veroveringe te behouden, die hy met soo groote geswintheyt, en soo voorspoediglijk had verkregen. Ik weet wel dat'er zijn, die sich ingebeeld hebben, dat de Koning, mijn Meester, voor dese soo vermaarde Triple Alliante, of drie-voudig Verbond vervaart, afliet van voort te treden tot de geheele verovering der Nederlanden. Maar ik weet wel, en ik verseker my ook, dat U Doorluchtigheden wel weten dat dese grontvest seer swak is; dewijl deselfde in die tijd noch naauwlijks was geschetst, en dat dit Verbond noch niet was gesloten. Maar schoon het selfde al gesloten had geweest, soo kon 't nochtans niet de minste vrees aan Vrankrijk geven; dewijl dat Rijk in sich selfs gerust en eenig was, onder de bestiering van een jong, wakker, wijs en voorsichtig Koning, die, zedert het begin van sijne heerschappy, in de verwarringen en verdeeltheden van sijn eyge Koningrijk, en in Oorlogen tegen d'eerste Machten des Werelts belemmert zijnde, echter alle de verhindernissen en swarigheden heeft verwonnen, en, de grensen van sijn Koningrijk uytgestrekt hebbende, het Koninglijk Huys weder heeft vereenigt, de rust van 't Koningrijk opgerecht, de genegentheden en interesten tot een gebracht, doende sijn ondersaten rust genieten; de goede bestiering, en de gerechtigheyt weer opgerecht, en sonder afwringing, sijn inkomsten en schatten vermeerdert; waar toe kon dan sulk een Verbond dienen? De Sweden waren verre van de hand, en ongewapent. D'Engelschen hadden geen heyrkrachten te Land, noch gelt; en het bloeyend Koningrijk van Vrankrijk sou Holland niet gevreest hebben, 't welk niet te vresen staat, schoon het eenige krachten ter Zee heeft, noch in stant was van een inval te doen, sonder sich self voor groote gevaarlijkheden bloot te stellen, noch alleen, noch in geselschap.

En indien sy de voorwaarden van hun Triple Alliantie, of drievoudig Verbond, hadden willen uytvoeren, wat swarigheden souden'er niet voorgekomen zijn, in de heyrkrachten, en interesten der Bondgenooten te samen te voegen? En wat souden sy hebben konnen aanvangen, tot de gemeene nuttigheyt en vernoeging van soo veel verscheyde Vorsten? En hoe souden sy een Vorst, ja Opperhooft aangetast hebben, die sich in sulk een goede stant bevond, en van de welke sy wisten dat hy ook vrienden had, en aan de welk noch bevattelijkheyt, noch naarstigheyt ontbrak, niet alleenlijk van de voornemens der gener te vernietigen, die sich tegen hem in-spannen, maar ook om hem selven in hun eyge Staten te verdrukken?

't Is dan niet dese Ligue, noch yets diergelijks; want dit sou een ydele vrees hebben geweest, die in de groote en deurdringende ziel van de Koning, mijn Meester, geen plaats kan

1672. July.

kan hebben: maar de liefde, die hy tot ſijn naaſte magen heeft, en de begeerte, die hy heeft gehad om een vuur uyt te bluſſchen, 't welk Europa met nieuwe beroerte kon ontvonken, en de redenen, die hem op een aangename wijze door de Koningen, zijn vrienden, zijn vertoont, hebben hem verplicht de vrede te maken, die van alle de Chriſtenheyt begeert wierd.

Toen deſe ſaak in dier-voegen, als men weet, met de Catholijke Koning geëyndigt was, keerde de Koning, mijn Meeſter, alle ſijn gedachten tot de ſaken van ſijn Koningrijk weer op te rechten, op dat hy, met ſijn onderſaten, dit geluk ſou mogen genieten; 't welk het eynde van een wel-geſtelde Staat is, die door een goed en verſtandig Vorſt beſtiert word. In deſer voegen bracht hy te weeg dat de gerechtigheyt gelijkelijk bedient wierd ſonder een-zijdigheyt en ſonder intereſt; dat de Volken van d'overmatige ſchattingen wierden verlicht; dat de machten vernedert wierden, om dat de ware dapperheyt, tot voordeel van 't Vaderlant beſteed, en de ſtraffinge en boetinge der beſondere ongelijken aan 't vermogen van 't Gerecht gelaten moeten worden. Hy ging met een volmaakte huyshouding d'overmatige koſten van ſijn eygen Hof beſnoeyen, om d'inkomſt van ſijn ſuynigheyt tot de weerkooping van ſijn heerlijkheyt te beſteden, die ten deel vervreemd was; en hy wilde ook dat de beſondere lieden voor hun beſondere vernoeging, de koſten van hun taaffel, van hun kleederen, en van hun ſpelen, en van hun gevolg, ſouden regelen.

Hy nam geen ſchattingen van ſijn onderſaten, om hen te belaſten; maar alleenlijk om middel te hebben van ſijn eyge waardigheyt, en d'eer van de Kroon te onderſteunen. Om de koophandel, en het voordeel ſijner onderſaten te vermeerderen, heeft hy nieuwe vaarten, tot de gemeenſchap der vloeden en ſtromen gemaakt; wonderlijke werken, en van ongelooffelijke onkoſten. Hy heeft veel groote burgerlijke gebouwen tot verçiering der Steden geſchikt, en tot ſekerheyt van 't Koningrijk, veel oude veſtingen doen vermaken, en veel anderen van nieuwe vinding doen toe-ſtellen. Hy heeft, 't welk aanmerkelijker, en het weſentlijkſte is, d'Edeldom in een geduurige oeffening der Wapenen onderhouden, met de ſelfde tot krijgs-bedieningen in een goet lichaam van Krijgs-volk, dat wel betaalt en onderhouden wierd, te gebruyken, met de ſelfde door toegeſtelde ſtrijden, belegeringen en beſtormingen, te gewennen tot niet verbaaſt te worden, als ſy ſich in ſoodanige ware dingen, en in de voorvallen ingewikkelt ſouden vinden. Ik verſeker my dat hy hen altijd gemijt ſou hebben, wel wetende dat d'oprechtigheyt van ſijn leven, de goede bediening van 't gerecht, en der ſaken in ſijn Koningrijk voor hem de ſelfde roem verkregen ſouden hebben, die hy ſich van ſijn krijgs-daden kon beloven, de welken altijd met yets geweldig zijn verſelt, als een der geeſſelen, met de welken God gewent is de ſonden des werelts te ſtraffen.

De Koning, mijn Meeſter, ſich in deſe en diergelijke ſaken oeffenende, en beſich houdende, heeft de geruſtheyt van leven, 't welk hy ſich daar af belooft had, niet lang konnen genieten, om dat het van de genen wierd ontroert, die door reden, of ten minſten uyt aanmerking van de verplichting, die ſy aan hem hadden, ſijn voldoening behoorden te bevorderen, en de ſelfde te gemoet gaan, of, ten uytterſten genomen, de gelegentheden van hem te verontplichten te mijden, en die in tegendeel betuygen dat ſy ſijn waardigheyt weynig achten, en niet langer aan de gewichtige dienſten gedenken, die ſy ontfangen hebben van hem, en van de Koningen, ſijn Voorſaten.

De Hollanders zijn 't, die (men weet niet waar toe, noch uyt wat oorſaak) hebben willen toonen dat ſy weynig tot Vrankrijk waren genegen, 't welk nochtans, gelijk alle de werelt weet, hen in dier-voegen heeft onderſteunt, dat ſy 't grootſte deel van hun verheffing, en van hun grootheyt, tot de welke ſy ſich hebben verheven, aan het ſelfde ſijn verplicht; gelijk lieden, van niets op-gekomen, verwaant op hun eyge macht, en verblind van de glans van in de rijg der Vorſten geſtelt te worden; en die het goed vergetende, 't welk ſy ontfangen hebben, ſich ſelven in een hardnekkige ondankbaarheyt hebben gedompelt, en hebben durven aanvangen de Actien en doeningen van ſulk een groot Opperhooft, gelijk de Koning, mijn Meeſter is, te beſtraffen: dewijl ſy ſijn innerlijke gedachten hebben willen onderſoeken, en ſijn

1672. July.

meeningen deur-gronden, en, hen op hun wijse verklarende, gevolgen daar uyt willen trekken, als of sy uytwerkselen souden voortbrengen, die noyt in de gedachten van sijn Majesteyt waren gekomen, en daar op hy noyt had gedacht. Ik verswijg noch dat sy, door d'overmaat van hun verwaantheyt vervoert, wel hebben durven onderwinden sich met seer machtige Koningen te verbinden, om een Triple Alliantie, of drievoudig Verbond op te rechten, door 't welk sy misschien pretendeerden en poogden aan de grootste Opper-vorsten de wet te stellen, gelijk sy willen dat men gelooven sal dat het de School is, en dat sy de Bestierders van Europa zijn.

Merkt eens op de natuur van dese lieden, die nieuwelijks verheven zijn, en die sich niet met de vrede bekreunende, de welke sy met de Koning van Engeland hebben gemaakt, niet een eenig artijkel daar af hebben onderhouden. Sy hebben de wederkeering sijner onderdanen belet; sy hebben met gewelt d'authoriteyt van te visschen aan sich getrokken; sy hebben tegen hem om de Souverainiteyt deser Zeen durven disputeeren, en hem aantasten, ja tot laster-schriften en schilderyen toe te laten, die voor sijn Koninglijke Persoon, en voor sijn Koningrijk onwaardig zijn, aan 't welk sy echter verplicht zijn; uyt oorsaak van 't geen, dat het tot hun behouding en grootheyt gedaan en by-gebracht heeft. De Koning, mijn Meester, ging naar de zijde van Nederland, de grensen van sijn Koningrijk, besoeken, in 't geselschap van sijn gewoone macht van Krijgsvolk; en sy durfden sich met een machtig scheeps-heyr voor sijn oogen vertoonen, en hielden een ander macht in 't land vaardig; en sy, tot op de minste beweging, en op de minste optocht merkende, en niet aan de goede vriendschap, en aan 't verdrach gedenkende, die tusschen hen waren, hebben getracht dese optocht, en grootheyt van Vrankrijk by veel Vorsten verdacht te maken, met de selfde met veel heymelijke voornemens te belasten, daar tegen sy wilden dat men sich sou stellen; en sy, ergwaan op 't geen vattende, op 't welk de Koning, mijn Meester, misschien niet dacht, zijn soo verre gekomen, dat sy de handel met Vrankrijk hebben verboden.

De Koning, mijn Meester, door dese handel, en om dese roekeloosheyt vergramt, besloot, om d'eer van sijn waardigheyt, en om 't voordeel, en de behoudenis sijner ondersaten, de Generale Staten te straffen. En op welke wijse sy gestraft zijn, dit is niet nodig te seggen: dewijl hy naauwlijks in dit land is getreden, met sijn wel-geregelt krijgsvolk, van veel Vorsten verselt, en ook van veel Edeldom, die sich gewilliglijk in 't gevolg van sulk een groot Koning en Hooftman heeft begeven, of sy, door sijn Koninglijke tegenwoordigheyt verbaast, in hun geweten overtuygt van 't ongelijk dat sy hadden, en in hun hart verwart, hebben dese groote kracht, en dese weergadeloose dapperheyt des Konings, mijn Meester, en van sijn dappere Soldaten niet konnen tegenstaan, schoon sy wakkere tegenstant hebben gedaan, en schoon sy een seer groot getal van oude krijgs-benden hebben, door krijgs-oversten van hooge achting en beleyd: in-voegen dat hy in minder tijd dan een maand met gewelt meer dan 40 plaatsen heeft ingenomen, die soo wel versterkt waren, als sy in eenig ander gewest zijn, en, gelijk d'ervarentheyt in voorlede tijd getoont heeft, machtig om yeder voor sijn hooft, een geheele Somer lang een groot en bloeyend heyr besich te houden. En indien sy hun toevlucht niet tot het water hadden genomen, 't welk sy heylig oordeelen; en indien sy niet een element, soo ongetrouw als sy selven, hadden gebruykt, 't is schijnbaar, dat sy heden alle ondergebracht souden zijn. In 't welk sekerlijk de Koning, mijn Meester, Gods bystant erkent, die, aan hem verwinning op verwinning gevende, met soo groot geluk en geswintheyt, aan hem noch de geest en 't beleyd geeft van de selfde te vorderen, en te disponeeren tot de vordering van sijn glorie. Gelijk hy ook met alle ernst en Godvruchtigheyt tracht daar van nieuws de ware Goddelijke bediening, en de waarachtige Godsdienst in te voeren, die'er door hem uyt verbannen was, met een schrikkelijke Apostasie, of afval, en weerspannigheyt, soo tegen God, als tegen hun ware en wettige Vorst, verselt van soo veel gedruys, gekraak, doodinge, rovery en overdaat.

Maar de hardnekkige woede van dit Canalje word voornamelijk hier in gekent, dat sy, hoewel sy sien dat God hen klaarlijk straft, dat de selfde Machten, die hen eertijds hebben geholpen en beschermt, de genen zijn, die

1672. July. die hen vernederen, en tegenwoordiglijk over hun buyk gaan; dat ſy, ſeg ik, in plaats van ſich te verootmoedigen, en toevlucht tot hun goedertierentheyt te nemen, te meer daar in verbitteren, en liever hun Land en Onderſaten willen verwoeſten, en verdelgen, en ſich eerder in gevaar van te verdrenken ſtellen, dan ſich onder ſulk een heerlijk en zegerijk Verwinner begeven.

Men ſou noch konnen lijden dat ſy in dit uytterſte by de Vorſten, hun vrienden en bondgenooten, hulp en onderſtant verſochten: maar ik weet niet wat voorſichtigheyt dit is, ſulks in de wateren, daar ſy in ſekerheyt zijn, te ſoeken. Dat ſy'er dan d'eerſte ſchaden in gevoelen, die ſoo groot ſullen zijn, dat het onmogelijk is hen uyt te drukken, noch genoegſamelijk uyt te beelden, hoedanig d'elenden ſullen weſen, die deſe overvloeyingen hen ſullen toebrengen. De Hollanders hebben echter ſoo behendig geweeſt, dat ſy ſich in dier voegen hebben beleyd, dat ſy verhopen dat ſy geholpen, en in hun eerſte ſtaat herſtelt ſullen worden door deſe ſelfde Vorſten, tegen de welken ſy opgeſtaan zijn, en door eenige anderen, welker Landen en Plaatſen ſy geuſurpeert hebben, onder verſcheyden pretexten. Sijn Majeſteyt, de Koning van Spanjen, doet tegenwoordiglijk onderſtant aan hen, als aan ſijn goede Vrienden, vertrouwelingen en bondgenooten; Gelijk ook eenige Vorſten van 't Keyſerrijk: en onder anderen ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, die een Verbond met hen hebben gemaakt, van 't welk men de Artijkelen en voorwaarden ſiet; en men ſiet alree het Krijgsvolk naar hun vergader-plaats trekken.

Men doet gerucht loopen dat de verbintenis deſer Vorſten geſchied is, om de ruſt van 't Keyſerrijk te bewaren; om de genen tegen te ſtaan, die het ſullen willen aantaſten; en ook miſſchien om eenige Vorſten te ſtraffen, de welken ſich met de Koning, mijn Meeſter, verbonden hebbende, op dat hy hen ſou helpen de Landen weder te bekomen, die de Hollanders hen ontrooft hebben, ongehoorſaam aan 't Keyſerrijk ſchijnen te zijn; en miſſchien ook om de Franſchen te beletten hun verwinning te vervolgen, en om hen te verplichten tot Vrede te maken. Sijn Keurvorſtelijke Doorluchtigheyt van Brandenburg heeft geen kleyne moeyte gedaan om dit Verbond uyt te werken: want hy heeft mijn Heer de Vorſt van Anhalt meer dan eenmaal uyt dit Hof, naar dat heen en weder doen trekken. 1672. July.

Wy ſouden, ſeer doorluchtige Heeren, de ware oorſaak van deſe verbintenis, en van deſe ontſteltenis wel willen weten: om dat ik onder de oorſaken, die ik ſoo terſtont aangeweſen heb, niet kan merken welke ſy warelijk is. Indien ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, en d'andere Vorſten ſich niet in actie begeven, dan om de ruſt van 't Keyſerrijk te bewaren; ik ſie niemant, die het ſelfde ontruſt, of die voorgenomen heeft het te ontruſten. De Koning, mijn Meeſter, heeft ſich genoeg daar op verklaart; en ik ſelf heb dit meermalen van ſijn Keyſerlijke Majeſteyt, en aan ſijn Excellentie, mijn Heer de Vorſt van Lobkowitz doen verſtaan, met aan hem te verklaren, dat indien 't gebeurde dat het Franſche Heyr genoodſaakt was over eenigen der Landen van 't Keyſerrijk te trekken, om ſijn vyanden te gaan beſtrijden, dit in vriendſchap, en ſonder gewelt ſou geſchieden, dat men ſorg ſou dragen om de wanordeningen te beletten, en dat men geen verdrukking van d'overtocht der Heyren ſou ontfangen: gelijk ook gebeurt is. In-voegen dat ik niet ſie waar in het Keyſerrijk is beledigt, noch waar over het kan klagen.

Indien deſe Vorſten geen andere inſicht hebben, dan de Frontieren van 't Keyſerrijk te bewaren, 't is hen geoorloft; en ſy mogen met hun Heyren over-al trekken, daar 't hen in 't Keyſerrijk believt. Maar waarom maakt men Verbond met de Hollanders? Waarom ontfangt men gelt van hen? gelijk Brandenburg beſonderlijk heeft gedaan. Sullen deſen miſſchien hun goet geven, om dat van anderen te bewaren, 't welk geen leet aangedaan word, om ondertuſſchen het hunne te verlieſen, 't welk warelijk aangetaſt word?

Indien deſe Heyren de ſtraffing der Vorſten van 't Keyſerrijk, die ſich met de Koning van Vrankrijk hebben verbonden, tot hun voorwerp hebben; waarom verdienen ſy geſtraft te worden? Miſſchien, om dat ſy met een weergadelooſe voorſichtigheyt, op een machtige Chriſtelijkſte Koning hebben geſteunt, om, als geeſtelijke Vorſten, geholpen

1672. en by-gestaan te worden in de weder-krijging der goederen, die de Ketters op hen hebben geusurpeert, en de goede gelegentheyt des tijds hebben waargenomen; om dat de instantien, die sy tot dit selfde werk by andere Vorsten van 't Keyserrijk hebben gedaan, niet van de Catholijken ondersteunt zijn geweest, die sich niet in staat vonden om sulks te doen, noch van d'andere ketters, om dat het tegen hun instructie en bericht is. Hebben sy hierom de rust van 't Keyserrijk ontroert? Hebben sy de Franschen in hun Land doen trekken, sy zijn noch vreemdelingen noch Barbaren, en hebben'er geen vyantschap gepleegt. In tegendeel, sy hebben'er groote sommen van penningen gelaten; en de selfde Franschen besitten geen plaatsen, en hebben geen pretensie in 't Keyserrijk.

July.

Is de meening deser Vorsten, de Hollanders in hun voorgaande macht en grootheyt te herstellen? Sy zijn misschien van eenig oud geslacht der Koningen afgedaalt, 't welk verdient dat men hen niet laat verlooren gaan. 't Is niet meer dan 100 Jaren geleden, dat sy noch het doorluchtigste Huys van Oostenrijk onderworpen waren. En wie zijn de genen, die de heerschappy en bestiering der saken in handen hebben? 't Is misschien een Staat die groote diensten aan dit deel van de Christenheyt heeft bewesen, 't welk aan de Grensen van dit paalt; in-voegen dat het verdient bewaart te worden. De werelt sal niet veel in 't verlies van 't Vorstendom der Hollanders verliesen. 't Is niet lang geleden dat het niet was, en misschien sal 't binnen korten tijd niet meer zijn.

Dese Geallieerde Vorsten begeven sich misschien in actie op de beloften, die de Hollanders aan hen doen, van volstandiglijk en getrouwelijk met hen vereenigt te blijven, of dat sy van hen vergolden sullen worden. Wat het een aangaat, sy zijn niet in staat, en hebben geen middel om sulks te doen, dewijl'er niet een van dese Vorsten is, die geen voordeel op hen heeft, in waardigheyt, in grootheyt, en in Staten. En wat het ander aangaat, hoe kan men sich op de genen vertrouwen, die in hun getrouwheyt aan God, aan hun wettig Vorst, aan de Franschen en aan d'Engelschen, hun groote weldoenders en vrienden, gebrekkelijk hebben geweest? Ik verseker my dat, soo dese twee groote Koningen de Vrede aan hen wilden geven, op hoedanige voorwaarde het ook was, sy wel haast op dese voorwaarde, over alle wetten, tractaten, trou en beloften, souden heen stappen. 1672.

July.

Misschien hebben de groote sommen van Penningen occasie tot dit verbond gegeven. Ik weet wel dat men alreede betaalt heeft, en dat men noch belooft alle maanden tot de subsistentie en onderhouding deser heyren te betalen. Maar my dunkt dat dese sommen niet considerabel zijn, noch geproportioneert naar dese groote beweging. Ik kan ook niet sien van waar sy middel sullen bekomen om voort te varen in de sommen te betalen, die sy belooft hebben. De Schatkist der Hollanders is niet vermeerdert, maar in tegendeel veel millioenen vermindert door de voorlede Oorlogen en beroerten. Sy hebben tegenwoordig weynig Lands dat opbrengen kan. Hun Koophandel ter Zee is afgebroken. De Particulieren konnen wel voor eenige tijt het gemeen ondersteunen: maar sy sullen wel haast moede worden, en vresen dat sy in 't algemeen verlies elendig sullen blijven. In voegen dat'er weynig schijn is dat sy konnen continueeren in de sommen te betalen, die sy belooft hebben. Maar het sal den Hollanders genoeg zijn den zetel van d'oorlog elders te vervoeren: en de geen, die sich ingewikkelt en belemmert sal vinden, mach sich dan redden.

My valt een andere reden in, die men kan hebben in dese Ligue te maken, te weten, dat de Vorsten, nijdig van Vrankrijk door een Koning bestiert te sien, die tot aan dese tijd sijn wedergade niet onder sijn Voorsaten heeft gehad, ('t welk men in veel dingen bemerkt, die hem zedert de dag van sijn geboorte sijn over-gekomen) en die sich altijd meer heeft opgeheven, toen men hem geloofde op het laagste te zijn, en dat so Vrankrijk oyt door een Koning bestiert en beheerscht is geweest, welks deugt het selfde tot de hoogste trap van kracht en wakkerheyt heeft gebracht, het selfde nu soodanig is; dat de Vorsten, seg ik, vreesen dat de meening van sijn Majesteyt is sich een absoluyt en algemeen Monarch te maken, en sich d'andere Vorsten t'onderwerpen, daar toe Holland hem grootelijks kan dienen; en dat men dieshalven het selfde moet ondersteunen, het kost ook soo veel, als 't is.

Ik

1672. July.

Ik wil niet ontkennen dat de begeerte van te gebieden, en d'anderen onder sijn heerschappye te brengen, algemeen is aan alle menschen: maar ik acht niet, dat dit de meening van de Koning, mijn meester, is. Hy bemint de glorie, maar hy is niet vatbaar van dese eersucht: En ik sie niet, dat, om daar toe te komen, de verovering van Holland hem noodsakelijk is; dewijl hy sich niet kan inbeelden, dat sulk een kleyne hoek Lands grootelijks kan dienen, om soodanig een aanslag te doen gelukken. Indien hy dit voornemen had, hy sou sich op sijn eygen krachten vertrouwen; want men moet belijden, dat die van Vrankrijk ontsagchelijk zijn, als sy wel zijn vereenigt, en als sy een Koning in 't hooft hebben, welks deugt, beleyt en dapperheyt soo groot is, als die van de geen, de welke tegenwoordiglijk heerscht, volgens het inbeeldig voornemen, 't welk de anderen in hun geest gevormt hebben, schijnt het dat men dese heyr-krachten niet moest doen aan-trekken, die geen ergwaan aan de Koning, mijn meester, konnen geven, de welk groote reden heeft om te vermoeden, dat men (sijn glorie benijdende) hem met geweld wil vernederen.

Indien sy willen de vrede aan Holland doen geven, waarom doet men 't niet door handelingen, door Ambassaden, uyt persoonen van Staat bestaande? De Koning, mijn meester, hen wel aan-gehoort hebbende, sou sich van hun redenen laten bewegen, soo sy krachtig en bondig waren. En wat sou hy niet doen op d'instantie van een Vorst, die soo na-maagschap aan hem is, en die hy soo hoog acht, gelijk de persoon van sijn Keyserlijke Majesteyt? Maar dese strenge wijse van doen, terwijl men met een heyr de plaats nadert, daar hy d'oorlog voert, en met ter selfder tijd te willen doen gelooven, dat'er veel gemaakte Tractaten zijn, seer schadelijk voor Vrankrijk; ik vrees, seer doorluchtige Heeren, (en God geef dat het niet gebeurt) dat dit is een deur voor een algemeene oorlog openen: want sekerlijk, de Koning sal niet toe-laten, dat men eenige strengheyt tegen de Vorsten gebruykt, die met hem zijn verbonden. Hy sal de genen, die de voortgang van hun wapenen sullen willen beletten, en den Hollanders onderstant doen, voor sijn vyanden houden. Hy sal met sijn heyr aan-trekken, het hunne trachten te bejegenen, en daar tegen te strijden, en het selfde niet op de grensen verwachten.

Dit zijn de intentien en meeningen van de Koning, mijn meester, die my bevolen heeft hen aan sijn Keyserlijke Majesteyt bekent te maken, en die ik tegenwoordiglijk aan U Doorluchtigheden heb vertoont, op dat gy rapport daar af aan hem soud doen, niet twijffelende, of hy sal, op de gewichtige gesteltheyt van d'optocht van 't heyr, naar uw voorsichtige raad luysteren, als naar de gene van sijn voornaamste Ministers: dewijl hy in een oogenblik d'oorlog uyt een hoek des werelds, daar sy heden haar zetel in Holland heeft, kan trekken, en alle de Koninkrijken daar meê vervullen, en der selfde woeden onder alle de Vorsten van de Christenheyt zayen: en nochtans zijn alle dese Vorsten niet soo machtiglijk gewapent, dat sy schrik behoeven te geven. Daar zijn Vorsten in 't Keyser-rijk, die'er niet aan vast zijn; en indien men tot vrede-breking komt, sommige sullen sich voor d'eene, en anderen voor d'andere party verklaren. Sy hebben te gedenken, dat de liguen, die van Vorsten gemaakt worden, de welken van grensen en interest verre van malkander zijn, gelijk ook van Gods-dienst, lichtelijk los gaan en breken, te meer als aan de voornaamste van de ligue middelen en penningen ontbreken, om aan de swakste onderstant te doen.

Aanmerkt, seer Doorluchtige Heeren, dat men, hoewel men tegenwoordiglijk eenig krijgs-volk vergadert, hen moet doen subsisteeren en bestaan, en continuëren in hen by malkander te houden. De Vorsten zijn ten meesten-deel uyt-geput. De steden van 't Keyser-rijk sullen niet gaarne soodanige gasten sien. Vrankrijk is gewapent, en heeft soo veel gelds als eenige andere staat; en eer men het geen weder wint, 't welk het binnen seer korten tijd heeft vermeestert, sullen veel toe-vallen en vreemde voorkomingen ontstaan.

Indien men een-maal begint, men sal niet lichtelijk konnen doen op-houden; want men sal niet alleenlijk d'oorlog in Holland, of aan den Rhijn voeren. Vrankrijk heeft vrienden en volk genoeg in seer goede stant, om Duytsland en andere plaatsen aan

1672. aan te tasten, en selfs in Italien, en in Spangien.

July. Eyndelijk, de Koning, mijn meester, begeeft sich gantschelijk tot het besluyt der Hollanders, sijn vyanden: Hy heeft met geen ander Vorst yets te beslechten. Dat yeder op sijn interesten denkt, en op 't geen, dat nut voor hem is: dat hy de ware stand sijner krachten, van sijn krijgs-volk, van sijn krijgs-voorraad, en van sijn vrienden overweeg, eer hy dese groote oorlog aan-vangt. Indien de Koning aan-getast word, hy sal 't niet zijn, die begin aan de vrede-brekieg sal geven; hy sal aan God geen rekenschap van de verwoestinge hebben te geven, die een onvermijdelijk gevolg daar af sullen zijn: In plaats dat het heden noodiger sou wesen, dan oyt, vereenigt te blijven, en sich te samen te verbinden, om op de macht der Turken, die met groote schreden Polen komt in-trekken, en schrik aan Ongeren veroorsaken, te merken, en de selfde te verdrukken. Dewijl het qualijk sal klinken, dat de Turk het Christendom aan-tast, tot welks verdediging de Roomsche Keyser, en de Vorsten van 't Keyser-rijk voornamentlijk zijn verplicht; behalven de bysondere intrest van Maagschap, en Gebuurschap der Staten: gelijk ook sijn Hoogheyt van Brandenburg, die, in plaats van tot bystand van Polen te trekken, sich te samen voegen, om de Hollanders tegen de Christelijkste Koning te helpen: Want hoewel dit een oorlog van intrest van Staat is, soo zijn sy nochtans Ketters, tot welker verdelging yeder goed Christen sich moet besteden, en verplicht is sijn vuurige gebeden tot God te stieren.

Maar men sag te wel waar het alles heen wilde; en dese loffelijke Minister en bedienaar geraakte soo in het oog / dat hem daar na het Keyserlijk gebied ontsegt is geworden; en men bracht alles by wat men konde / om de Fransche desseynen te verydelen.

Yver der Vorsten. Veel Duysche Vorsten voegden sich by het heyr van Brandenburg: als de Hertog van Saxen Lauwenburg. De Hartog van Lotharingen zand sijn Minister Canon met twee Regimenten ruyters by hem: en veel van de Brandenburgsche troepen quamen voor-af na Minden en der Lipstad; sullende de Keur-Vorst met het gros in de maand Augusty volgen.

1672. July. Beschuldigingen tegen Gremonville. Men plakte ook yets tot Weenen op de hoeken der straten aan / waar mede de Fransche Gesant beschuldigt wierd / dat hy de onlusten in Polen en Hongaryen sou gevoed hebben / om door het een en het ander den Keyser de handen vol te geven / en self den Turk in het laatste te brengen.

Poolsche saken. En in der daad / het stond in Polen soo slecht als het diende: de Rijks-dag tot Warsauw wierd in krakeel door gebracht / men vocht'er lijf om lyf, en de Standen wilden selfs den Koning van den Throon stooten / en Longueville daar weder op dringen: en begeerden / dat sich de Koning in het Klooster Czestochowa sou begeven / en de Koningin sijn op-volger trouwen: maar de Koning verklaarde / de Kroon niet als met sijn leven te willen af-staan. Het ging'er soo woest / dat sich d'ingesetenen tot Warsauw selfs niet seker achten te zijn / en niet als een algemeene plondering en verwoesting te gemoet sagen. Maar dewijl'er vast van alle kanten volk / tot des Konings versekering aan quam / verdween die vrees wederom; doch niet die voor den Turk, die vast met een heyr van 100000 mannen / en 150 stukken geschuts / het selve over de Swarte-zee met veel bomben en granaten na-gevoert wierden / aan-quam.

Vrees voor het Turksche heyr. In Hongaryen was het noch slimmer / dat de voor-verhaalde Vorsten / tot Weenen en Nieustad onthalst / hebben moeten boeten / sonder evenwel de onrust daar door te stillen.

Augustus. Vervolg van het beleg van Groeningen. Ondertusschen vervorderden de Bisschoppen van Keulen en Munster het beleg van Groeningen. Op Dingsdag den 23. oude stijl / begost de brand met het aan-breken van den dag / gelijk voor-heen / seer hevig met bomben en stink-potten in de stad te schieten / waar door veel treffelijke gebouwen onder de voet geraakten. Echter scheen al dit woeden de moed der burgeren eerder te vermeerderen als te verminderen; zijnde soo verbittert / datse opentlijk verklaarden / liever alles, tot den laatsten druppel bloeds toe, te willen wagen, als de stad aan een huurling van de Franschen te sullen over-geven.

Moed der burgeren. Men nam ook / door ordre van den Raad / opsicht wat koorn en ander voorraad binnen

1672. nen de stad te binden was; en zijnde bevonden de selve van allerhande lijf-tocht noch wel voorsien te zijn / heeft men / om geen duurte te verwekken / een plakkaat aan-geslagen / waar in verboden wierd de rogge duurder als de mudde tegen 4 gulden 10 stuyvers te verkoopen; soo dat men / soo lange de belegeringe duurde / acht ponden brood voor vijf stuyvers konde koopen / en soo alle andere spijse naar verbolg: soo dat men daar alsoo goed koop in / als voor het beleg konde leven.

Augustus.

Uytval op de Keulsche.

Tegen den avond quam het krijgs-volk van Aduwarder-zijl, door 200 man / onder het bevel van den Hopman Wridzers af-gelost / binnen de stad: maar tegen midder-nacht scheepten die van binnen 50 mannen in een turf-schip / en deden daar mede buyten het Kleyne poortje een seer geweldigen uytval in de Keulsche approchien / slaande menichte van de vyanden dood / en brengende twee gevangenen / eenige snaphanen / musquetten en anderen buyt binnen / allenlijk drie van de besettelingen waren gequetst / maar niemant dood gebleven: voorts duurde het schieten met musquetten uyt de Faulcebray de geheele nacht / voornamentlijk aan der studenten post / die sich dapper lieten hooren.

Op Woensdag den 24. vlogen des vyants bomben en stink potten met menichten in de stad / en deden seer groote schade aan de huysen / daar die van binnen ook seer treffelijk op antwoorden. Des morgens / omtrent acht uuren / vloog een kanon-kogel dwars door Martini-kerk heenen / aan de zijde van den tooren / even boven het verwulfsel; en een half uur daar na viel een groote bombe omtrent de selve plaats / die een groot gat in het verwulfsel maakte / en de geheele kerk met stof en stank van het bus-kruyd vervulde: dit veroorsaakte / dat het volk tot de leere voor dit maal niet dorfde komen; zijnde d'eerstemaal / dat de selve door het geschut verhindert is geworden.

Brave uytval van binnen.

Tegens den middag commandeerde men eenige soldaten uyt yeder vaandel / onder Capiteyn Huyser, tot omtrent 150 mannen toe: dese deden des naar-middags in de turf-schepen / buyten het Kleyne poortje, weder een dapperen uytval in de Keulsche werken / slaande het al dood datse daar vonden / en geen quartier begeerde; waar door een geheelen alarm in des vyands leger ontstond; zijnde d'onse / terwijl de ruyterey der Bisschopischen aan-quam / weer met goede ordre na hunne schepen / met seer schoonen buyt / en over de twintig gevangens / daar onder twee hooge bevelhebberen / van de welke by d'eene 150 / en by d'andere 100 ducatons / behalven andere kostelijkheden / gevonden wierden / weder gekeert. Dese twee gevangens heeft men eerst by een stads dienaar / omtrent Martini Kerk-hof, gehuysvest: maar des volgende daags heeft mense op de Aa-poort gebracht / alwaar sy van de dienaars verstaande / dat het de ordinaris gevangen-plaats der burgery van Groeningen was / seyden: hadden sich de andere steden soo wel als dese verdedigt, sy waren noyt burgers van Groeningen geworden. Men merkte des nachts / dat d'eene op het bedde / en d'ander daar voor leyde / waar uyt men nam / dat de staat van den eenen ver boven die van den ander was. De Prins van Furstenberg heeft de selve meer-maals door trompetters gesocht te lossen: maar sulks is hem t'elkens af-geslagen. De Heeren Starkenborg, Tamminga, Jarges en Alberda, met hun onderhoorige huys-luyden hielden sich braaf in het stutten der Bisschoppelijke troepen / die sich over het Rey-diep meenden te begeven: maar de vyand / ten alderhoogsten verbittert / door de versmaatheyt / diese in dese uytvallen geleden hadden / begost omtrent den midder-nacht soo sterk met bomben en brand-kogels in de stad te werpen / als hy oyt gedaan hadde / door het welke ook al eenigsints brand in de Peper-straat veroorsaakte / doch door de naarstige vlijt der Mennonisten terstond gelescht wiert; niet-tegenstaande de vyanden op dese brand geweldig met kanon schooten / waar door ook een Mennonist het leven verloor.

1672. Augustus.

Op Donderdag / den 25. van dese maand zijn twee honderd en vijftig gecommandeerde soldaten uyt Vrieland binnen Groeningen gekomen: de vyand sag men ook seer sterk in de naarderingen arbeyden; sy schooten ook eenige kogels en bomben seer diep in de stad: onder andere viel d'er een in de Ebbinge-straat, meer als ten half wegen de stad / daarse in een stoep van het Zerken-huys neder-viel / aldaar een schrikkelijke diepe kuyl maakte / de steenen sit-banken geheel verpletterde / en veel steenen

Nieuw onderstand voor Groeningen.

1672. steenen verre heen wierp: maar hoewel de Redger Mettinck, met noch eenige andere / in de stoepen saten / wierd evenwel niemand beschadigt. Alleenig de dienst maagt van Doctor Veltman, die in dit huys woonde / wierd seer zwart en vuyl bemoddert in haar aangesicht / sonder (tot groote verwondering van een yegelijk) eenig ander letsel ontfangen te hebben.

Augustus.
Werk van Bomben.

Tegen den avond viel een bombe in Lamhuninga-straat, by den Krommen Elleboog; zijnde het vertsie dat eenige voor of na die tijd / in de stad gekomen zijn: dese wierp aldaar een huys / in het welke alle nachten wel veertig soo oude als jonge persoonen hunne huysvestinge hadden / en alsdoe wel sestien of seventien persoonen binnen waren / over-hoop / sonder dat'er van alle meer als een vrijster gequetst is geworden / wiens eene been onder een neder-stortenden balk gekneust wierd / waar aan sy ook ten laatsten gestorven is. Een man met een kind / tusschen de nederstortende muur met het hooft beklemt / wierden beyde onbeschadigt daar uyt gehaald: zijnde de man alleenlijk een weynig door de slag en het stof van het vergruysde puyn bedwelmt en bestoven: maar het kind had geen letsel ter werelt. Een verwer / naast aan het selve huys woonende / sat met sijn huys-gesinde aan de taaffel / wanneer de selve / met al dat'er op stond / tot aan de solder geworpen wierd / sonder dat yemand van de menschen anders eenige schade leed: alleenig de glassen wierden wat verontramponeert.

Wondere bewaringe.

In het midden van dit woeden ontstont'er dien dag een groote blijdschap in de stad. Alsoo de tijding quam / dat'er 14 Oost-Indische Retour-schepen op de Eemse voor Delfzijl aan-gekomen waren: daar wy hier na van spreken sullen. En tegens den avond quam een tamboer van den vyand voor de poort / maar wierd sonder gehoor weder te rugge gezonden: en dewijl een gerucht door de stad liep / dat de vyand dien nacht stormen wilde / wierd de wacht aan de Faulcebrayen ordre gezonden / wel op hunne hoede te zijn.

Aankomste der Oost Indische schepen.

In de voor-nacht schoot de vyand seer vreeslijk met musquetten en haken uyt sijne loop-graven / op en in onse Faulcebrayen en wallen / daar die van binnen met hun geschut en musquetten dapper op antwoorden.

Alsoo nu de wacht-houdende Luytenant / in het retrenchement buyten het kleyne poortjen / eenigen onraad vernam / meende dese / dat het op een stormen aan-komen soude; en heeft derhalven een soldaat na de hooft-wacht gezonden / om het selve te kennen te geven: maar hy / sonder de soldaat met bescheyt weder te rugge te verwachten / heeft door sijn tamboer / omtrent ten een uur na midder-nacht alarm laten slaan: wanneer de andere tamboeren sulks hoorden / begonnen die ook / een yeder om het eerste / op te slaan. Een yeder begaf sich daar op na sijn bescheydene loop-plaats / daar de studenten en burgers de eere hadden van het eerste met hunne vaandels op de wallen te zijn / hoewel het krijgs-volk mede niet traag was / sich met een sonderlingen yver op haar posten te vertoonen: de oude en jonge vrouwen / beneffens de kinderen selfs / begaven sich ook gemoedigt derwaarts / schijnende mede het hunne tot de gemeene bescherminge te willen toe-brengen. Het geschut begost ook dapper van de wallen / en uyt de Faulcebrayen op des vyands werken te donderen / gelijk mede de mortieren en musquetten niet stil zwegen. De vyand daar op / soo onsacht aan-getast / sprong ook uyt sijnen slaap / en bleef d'onse met schieten en donderen niet schuldig: maar de moed van een storm te wagen / scheen of verdweenen / of was'er niet geweest: een yeder der belegerde bleef aldus / met en door sijn bevelhebberen gemoedigt / tot aan den morgen aan sijn post / wachtende met verlangen naar het aan-komen der vyanden: maar als men sag / dat het alles in rook verdween / begaf sich een yeder / die de wacht niet hadde / weder naar huys / om den geleden arbeyd uyt te rusten. 1672.

Augustus.
Valsche allarm.

Des Vrydags den 26. sag men de vyanden even yverig in de approches en naarderingen arbeyden / sonder met geweldig werpen van bomben en branders op te houden: maar sy wierden van des stads wegen met het selfde gevaarte soodanig begroet / datse des naar-middags weynig lust tot schieten toonden. Een bombe viel voor de middag op de Visch-markt voor de Volkerdinge-straat, niet verre van een burger / die terstont de vlucht nam tot in de Hardinge-straat; alwaar hy / stil-staande / en ommesiende / bemerkte / dat de bombe noch niet gespron-

1672. gesprongen was. Hy daar op meenende noch tijts genoeg te komen / om het gevaarte te dempen / loopt daar na toe: maar soo als hy daar by quam/barst het in stukken/ en verplettert den man tot gruys. Men nam ook dien dag den Luytenant / die soo onbedachtelijk alarm had doen slaan / gevangen.

Augustus.

Hulp binnen gekomen.

Op Saturdag den 27. bracht men eenige gevangenen binnen / en quam een goeden troep Koningsmarksche in de stad / gelijkse dagelijks by de twintig of dertig / en meer / t'ſeffens aan-quamen. Des naar-middags quam een wagen met omtrent sestig bomben en branders binnen / die de vyand door het haastig wijken voor Aduwarder-zijl by Ematille in het water had geworpen. Daar is ook een tamboer binnen gekomen / met versoek / dat men de twee gevangenen toch wel tracteeren wilde ; waar uyt wel af te nemen was / dat het lieden van aansien waren. Desen dag geduurende / was het schieten der vyanden van weynig beduydens / alleenig dat men soo nu soo dan een bombe sag vliegen / gelijk die ook van die van binnen terstond met kanon beantwoord wierden.

Overval der vyanden.

Op Sondag den 28. in den morgenstond heel vroeg / soo als de Maan onder ging / omtrent ten twee of drie uuren / naar gissinge / overviel de vyand met een groote partye de schildwacht van het retrenchement buyten het Kleyne poortje ; soo haast hy hen gewaar wierd loste hy sijn musquet / en week in het retrenchement: het krijgsvolk / daar arbeydende / maar niet slapende / liep terstont een yeder naar sijn geweer / nemende datse het gereedste vonden / en sich in der haast gereet makende / schooten seer onvoorsichtiglijk alle gelijk los ; en dewijl sy weynig pieken by sich hadden / konden sy den geweldigen indruk der vyanden / die met een groot geroep aan quamen / niet stutten / soo dat de bevelhebber met de soldaten de wijk over het bruggetje tot in de stad namen / zijnde van eenige der vyanden tot in de Faulcebray naar-gevolgt : dit veroorsaakte een tweede alarm / en een yeder quam / gelijk den voorgaanden nacht / seer spoedig in de wapenen / en op sijn loopplaats: het geschut begost ook met schroot dapper van de wallen onder den hoop te schieten / waar doorse sich terstond weder te rugge naar hunne werken begaven / achterlatende drie gevangens in onse Faulcebray, van de welke d'eene eenen aas-sak / met hand-granaten gevuld / aan den hals had ; d'onse weder in het retrenchement post nemende / vonden aldaar twee of drie dooden / benessens eenig geweer / dat de vyand in het wijken van sich had geworpen: ook datse den klap van de val-brugge / tusschen ons retrenchement en de Keulsche werken hadden neder-geworpen / om te beter uyt hunne approchien de onse in het retrenchement te konnen besoeken. Dit onschikkelijk verlaten van het retrenchement / wierd by veelen den Luytenant / die aldaar de wacht hadde / te last gelegt / alsoo hy sijn volk had toe-gelaten te drinken. De vyand was / naar het verklaren der gevangenen / tusschen de 3 en 400 sterk geweest. 1672.

Augustus.

Aanslag gemist.

Diergelijken aanslag had de vyand noch op dien selven morgen-stond met een andere troep volks op Hoogerbrugge, de pas naar het Hooge-land, ongevaar een half uur van de stad gelegen / daar d'onse een op-geworpen schansje in besettinge hadden / met twee stukjes geschuts / en eenige boeren en soldaten daar in / onder het bevel van den Capiteyn Klant: sy quamen met kleyne scheepjens over het onderstaande land / maar wierden soo onthaalt / datse met verlies van verscheyde bevelhebberen en soldaten weder den af-tocht mosten blasen ; latende een scheepje met geweer / kruy-wagens / schoppen en ander krijgs-tuyg achter / dat des morgens binnen gebracht wierd.

Met het aan-komen van den dag begost de vyand van een nieuwe batterye van ses stukken die van de stad geweldig den morgen-groet te geven : maar d'onse hadden haast twee van de ses verlamt ; sy hielden 't met d'andere vier noch tot den middag gaande / wanneer sy geheel ophielden / schietende aleenig eenige bomben in de stad: terwijl schoot men van binnen geduurig op des vyands batteryen / daar men hen geweldig sag aan arbeyden. Tegen den avond voeren twee waag-halsen / in een kleyn schuytje met alderhande brand-gereetschap / buyten het Kleyne poortje, om de val-brugge / die den vyand den voorgaanden nacht neer-geworpen had / af te branden /

1672. Augustus. den / het welke hen ook wel gelukte; schuylende onder den damp van ons geschut en musquetten / welk bestaan hen van den Luytenant Generaal Rabenhaubt mildelijk geloont is geworden. Dien volgenden nacht schoot de vyand ongemeen hevig met haken en musquetten op de Faulcebray; en toen heeft de burgerye de eerste-maal met ses vaanen begonnen te waken.

Des Maandags den 29. begost de vyand seer geweldig / uyt ses stukken / met gloeyende kogels / van een batterye in de Munstersche werken / aan den Heere-weg, omtrent half-wegen den Galgen-berg, te schieten: ook seer sterk met bomben / branders en granaten te werpen / daarse veele huysen / en weynig menschen door beschadigden / en al eenigen brand door verwekten; doch wierden die door de Mennonisten wel haast wederom gelescht. Veel schooten gingen ook over en omtrent St. Martini kerk en tooren: een door het dak / en een ander door het hooge Choor / daar noch een van op de borsten van af-stuyte. Aan den tooren / het tooren-wachters kamertje / en bysonder aan het kostelijk uur- en speel-werk / geschiede op dien dag groote schade; beyde de uur-wijsers aan de zuyd- en noord zyde / wierden met kanon-kogels door-boord. Tusschen den tweeden en derden ommegang / aan de zuyd-oostelijker zijde des toorens / wierd een groote openinge gemaakt / welke schade in het gemeen meer bejammert wierd / als die een yeder in het bysonder most uyt-staan. Men schold al op de Bisschoppen, en seyde: willen dese schelmen Bisschoppen en Geestelijken zijn, waarom verschoonense de Gods-huysen niet? wat voordeel konnense van dese kerk-schendery genieten? Men liet ook desen dag (siende dat eenige van de batteryen op de wal te hoog stonden / om den vyand genoegsaam af-breuk te doen / dewijlse vast te dicht onder de wallen naderden) eenig geschut wat lager sinken: en alsoo men in de stad eenige kondschap bequam / dat een groote party te voet en te paarde uyt des vyands leger op-getrokken waren / en men deswegen duchte / of hy wel yets op Hoogerbrugge mocht soeken te ondernemen / soo wierd tegen den avond een troep ruyters daar heen gezonden.

Des Dingsdags den 30. quamen drie bevelhebbers van het Hollands onderstand / onder den Oversten Jorman binnen; dese waren aan de Soltkamp uyt-gegaan / en klaagden datse misleyd waren / dewijl men hen had aan-gebracht / dat Groeningen al over was / waar over sy schreumachtig waren geweest om voort te zeylen: maar nu sagense datse schandelijk bedrogen waren. 1672. Augustus. Bedrog aan het Hollands secours gepleegt. De bomben / granaten en gloeyende kogels quamen nu al met groote menichte weder op St. Martini kerk en tooren aan / daar sy het bysonderlijk scheenen op gemunt te hebben: en alsoo noch een goede party Koningsmarksche tot onderstand op weg waren / en de huysen over-al door de vluchtelingen / en die van de zuyd- na de noordzyde geweken waren / om dat hunne huysen door de bomben en granaten meest onder de voet lagen / vol geyropt stonden / wierd door ordre van de Overigheyt bestelt / dat alle die gene / die merkt-kramen hadden / de selve op het Nieuwe Kerk-hof souden op-slaan / om daar de aankomende krijgs lieden in te herbergen / het welk van de burgers met grooten yver naar-gekomen is.

De Bisschopsche hebben het wester-gedeelte der Ommelanden, naar datse het selve t'eenemaal verwoest hadden / weder verlaten / neemende alle paarden / koeyen / schapen / &c. beneffens veel geroofde goederen / na de Leek, en van daar na het leger / mede: de boeren / komende weder by hunne huysen / vonden de selve ledig: maar de dorpen / Zuydhorn, Noordhorn, Nyezijl, Oldehove, Esinge, en andere meer / alleen met stinkende krengen vervult / dewijl dit gespuys de beesten geslacht / het vleesch / dat hen aan stond / gegeten / en de rest op het veld hadden laten leggen verrotten. De wester Ommelanden verlaten.

Desen avond is de Furst zu Pleunen, met den Ritmeester Johan Sikkinga, en verscheyde andere bevelhebberen op de wal in de Oosterdwenger gegaan / daarse op hun schalmeyen en trompetten / tot spijt van den vyand wakker op lieten blasen / lossende op yeder paule al het kanon / daar omtrent / op den vyand; welke brui de tot over den midder-nacht geduurt heeft / sonder dat hen van de Bisschopschen veel geantwoord wierd. Krijgs spijt-vreugde.

Op

1672. Augustus. Op Woensdag / den laatsten van July, ging het met het schieten van bomben / gloeyende kogels en branders noch gelijk voorheen aan / waar door eenige menschen getroffen wierden: maar het verwoesten der huysen wierd gantsch weynig meer geacht / alsoo de meeste aan de zuyd- en oost-zijde al beschadigt waren / of onder de voet lagen / zijnde de rest door de eygenaars en huurders ten besten van des vyands geschut gelaten; oordeelende en seggende / genoeg gewonnen te hebben, indiense de stad maar behouden mochten.

Voorvallen. Een seer groote bombe / op de Rademarkt gevallen / is door twee kleyne jongens / toeloopende / gedempt / met nat slijk in de pijpen te steken / en die daar mede te stoppen. Een sleper aan de Waag / sittende op sijn sleede op een vaatje sijn paard te mennen / wiert sijn vaatje onder hem door een kogel wech geschooten / soo dat hy achter-over viel; waar op sijn makkers quamen toeloopen / meynende dat hy gequetst was: maar siende dat hy ongedeert was / is het op een lachgen uyt-gekomen. Een gloeyende kogel in des Contrarolleurs Sybrands huys gekomen / sette sich op een honigkan / verschroolde alleenig het papier / of yets daar de kan mede toe-gebonden was / sonder voorts of de kan / of de honig / of yemand in het huys te beschadigen. Het is ook aanmerkens waardig / dat in een groote bombe / door de Bisschopsche in de stad geschooten / een plaatje gebonden wierd / op het welke eenige letteren stonden / die uyt nieuwsgierigheyt van eenige persoonen uyt-geschreven / maar van niemand te recht gelesen of verstaan zijn: men meende derhalven / dat'er eenige bezweeringe of toverye mede gemengt was / gelijk het gemeen omtrent sulke dingen seer licht-geloovig is. De letteren stonden aldus:

PATER ET PRICI
PIUM SAPIENCIA
FILIUS UN SPIRIT
US ET SANCTI ET SIRA
NUS MTO § BCDEMC
EINUS DC DCDOE
OPEHOPRTOKHNAP
AMEN.

Op desen selven dag is uyt Vriesland twintig duysend pond bus-poeder in de stad gekomen / met twee duysend guldens aan geld / tot betalinge van het Vriesche krijgs-volk: en alsoo men nu seker bericht had / dat de vyand (door ons geschut bevreest) niet meer by den dag / maar geduurig by nacht na de loop-graven ging / soo wierd door last van onsen Commandeur den Vorst zu Pleunen, die sich geduuriglijk op de wallen hield / al het geschut na dien weg gekeert / waar langs sy van het blauwe huys na de approches en naarderingen gingen. 1672. Augustus. Geweldig schieten tegen malkander.

Wanneer nu de Constapels des daags hun geschut soodanig gestelt hadden / soo wierd omtrent ten tien uuren des avonds een teken gedaan / op het welke al het geschut van de wallen en de Faulcebrayen op een en selfden tijt gelost wiert / soo dat het alles daar omtrent in vuur en vlam scheen te staan. De mortieren deden ook sulk een geweld in des vyands werken / dat men het geroep van loop loop daar uyt, tot in de stad konde hooren.

Wanneer dit schieten aldus tot tweemalen toe herhaalt wiert / toonde de vyand daar door als te ontwaken / dewijl hy kort na malkander wel dertig bomben en branders / soo in de stad als in de Faulcebray geworpen heeft. Een huys / in de Peper-straat staande / geraakte daar door aan brand. En een student in de Faulcebray wierd in sijn borst gequetst / waar op de andere / om daar wraak van te hebben / met geheele voleen op de vyanden los branden / al in het midden van duysend hoon en scheld-woorden / diese gewoon waren / voornamentlijk des nachts / den Bisschop toe te roepen / en (na het seggen der over-loopers) van hem selve menigmaal / wanneer hy de loop-graven quam besichtigen / gehoort waren.

Op Donderdag / den eersten Augusty, vervolgde de vyand noch sterk met gloeyende kogels de stad te beschieten / maar weynig met bomben; alleenig wierden eenige granaten in de stad geschooten. Op desen dag quamen over Delfzijl honderd mannen / en nu en dan meer andere kleyne troepen van de nieuwlijks geworvene

1672. Koningsmarksche binnen / die al te samen in de kramen / op het nieuwe kerkhof / verdeelt wierden. Tegen den avont quamen 31 schepen het Reydiep op / in het aansien van den vyant / voor de stad / in de welke het lang verwachte onderstant van sijn Hoogheyt, een nieu geworven regiment van veertien vaandelen / onder den oversten Jorman, was. Maar dewijl eenige van dese schepen / omtrent het Tichelwerk, door het verloopen van de vloet vast geraakt waren / zijnse noch alle dien nacht buyten gebleven / geduurende de welke seer weynig / soo van buyten als van binnen / met geschut en mortieren geschooten wierd.

Augustus.

Op Vrydag den tweeden Augusti was het soo stil / dat de Hollandsche soldaten vraagden / of de vyant noch wel voor de stad was? maar dese stilte gaf vermoeden / of dat de vyant op sijn luymen lag / of dat hy met graven en mineeren doende was / welk laatste daar mede bevestigt wierd / dat men in hare werken verscheyde hoogten sag aangroeyen; soo dat men vast stelde / datse mijnen of batteryen onder handen hadden.

Het Hollands regiment komt binnen de stad.

Op desen voormiddag / ten tien uuren / is het Hollandsche regiment / dat dien nacht buyten geweest en gebleven was / in goede ordere binnen gekomen / naar dat het te vooren voor de Krane-poort, hen door den Heere Gokkinga de eed afgenomen was. De bevelhebberen vertoonden sich een yeder voor sijn troep / hebbende de hoeden na de verwe van hunne vaanen / met groene pluymen verciert. Sy wierden op de Nieuwe Ossenmarkt, voor de deur van den Heer Rabenhaubt, in ordere gestelt / en de soldaten wierden voor-eerst in de Aa-kerk gelegt / en de bevelhebberen sochten hun verblijf by de burgers / gelijk de soldaten ook daar na gedaan hebben.

Op desen dag is ook een vergadering der Staten gehouden / in gevolge van de welke de toestant van de stad / en des selfs nootwendigheden / door brieven / haar Hoog-Mogende, en den Prince van Orangien, bekent is gemaakt. Men hoorde desen nacht niet als eenige musquet-schooten uyt des vyants loopgraven.

Doch op Saturdag den darden Augusty, ouden stijl / wierp de vyant van den ochtent tot den avont / seer schrikkelijk met bomben en branders in de stad. Eenige bomben waren van binnen met hand-granaten gevult / die / wanneerse quamen te barsten / tien / twaalf / en meer slagen gaven. De gloeyende koegels / van de battery aan de Heeren-weg geschooten / verwekten wel geen brand / maar deden evenwel alhier en daar eenige schade. De Canonniers van de stad deden groote moeyten om die battery om verre te schieten / maar deden daar weynig voordeel op; doch de bomben van binnen lieten niet hun werk te doen. Men monsterde dien dag het Hollandsche regiment; sy toonden wel eenige ongewilligheyt over hun inquartieringe of inlegeringe / en de uytdeelinge van het buskruyt / gelijkse ook des daags te vooren over den eed gedaan hadden: maar sy wierden daar toe genoegsaam gedwongen.

1672. Augustus.

Eenige boeren / die aan de Ruysscherbrugge de wacht hadden / bequamen omtrent Engelbert en Middelbert eenige gevangens / die geen tegenstant deden / seggende / datse vrywillig quamen over-loopen. Op desen dag zijn twee schepen met boter / spek / kaas / en andere leeftocht / van Groeningen naar Holland gevaren: een saak die seer selden gesien word / dat men in belegerde steden / noch soo veel voorraat heeft / dat men andere plaatsen daar mede voorsien / en den koop-handel drijven kan: waarlijk een krachtig bewijs / datse / met Godes hulp / daar binnen hunnen vyant niet behoefden te ontsien. Dien nacht wierd seer sterk in de werken gearbeyd; waar onder de belegerde geduuriglijk met hun geschut doende waren.

Leeftocht uyt de stad gesonden.

Op Sondag / den vierden / quamen verscheydene overloopers binnen / de welke aanbrachten / dat de vyand over-al veel schuuren af-brak / en sich tot den storm vaardig maakte; en dat'er groot gebrek van versch-water en brood onder het krijgsvolk was. Men sag ook den vyant besig om een nieuwe battery / dicht aan de gracht / op te rechten / naar de Ooster-dwenger toe: en dewijl men oordeelde / dat de oude batteryen in de stad niet genoegsaam waren / om dese / wanneer hy aan het werk geraakte / te stutten en te wederhouden / soo wierd een nieuwe

1672. we battery in Drenkelaars-dwenger opgeworpen. Op dien dag quamen noch vier vaandelen binnen / zijnde van die gene die uyt Koeverden gekomen waren. Sy waren seer swak van volk / dewijl de Bisschop daar eenige van onder-gesteken had: sy hadden ook / door het lang om-swerven / veel honger en kommer geleden. Het schieten duurde noch als voor-heenen: maar meer uyt de stad als het leger.

Augustus.

Nieuwe hulp komt binnen.

Op Maandag den 5. vroeg in den morgenstond / wierden eenige bomben seer verre in de stad gesmeeten. Een brief quam ook uyt Holland, by de welke hen aanbieding / van alles watse tot des stads bescherminge noodig achten / gedaan wierd. Op dien dag quamen een goet deel overloopers in de stad / daar vijf Franschen onder waren / die uyt benieuwtheyt een lange wijl by de stukken op de wal stonden. De wacht hier door bermoeden op hen krijgende / als of sy het canon wel mochten soeken te vernagelen / hebben hen / hoewel wat te voorbarigtlijk daar op aangetast / en voor den Luytenant Generaal / en van daar na de Geweldige gebracht: maar des anderendaags / als men de saak nader ondersogt / wierdense onschuldig bevonden / en weder op vrye voeten gestelt.

Op Dingsdag den 6. voor het dag-licht / quamen 27 mannen / zijnde de Munstersche brandwacht / door het Hoornsche diep, by onse brandwacht voor de Aa-poort, daar sy / na dat men hen quartier gegeven hadde / gebleven zijn / tot dat de poorten geopent wierden / wanneer sy op Rosendaal gebracht wierden / zijnde de gemeene gevangenis / dewijl sijn Excellentie Rabenhaubt weynig werk van soodanige overloopers maakte. Dese wisten te seggen / dat het volk in de loopgraben seer voor het uytvallen van die van binnen beangst waren / en daarom veel verliepen. Onder-wijlen wierden noch soo nu soo dan eenige bomben in de stad geschooten: maar met het geschut wierd weynig geschooten / daar die van binnen het hunne wakker en geduurigtlijk lieten hooren. Tegen den avont quam noch een grooter troep overloopers binnen / onder de welke eenige waren / die onder onsen Staat wel-eer gedient hadden.

Op Woensdag den 7. quamen weder / met het opgaan van de poort / eenige overloopers binnen / die by de andere op Rosendaal geherbergt wierden: maar of wel de vyant eenige van de voorgaande dagen seer weynig gewelt op de stad gedaan hadde / soo scheen hy als nu sijn schade te willen verhalen / en begost desen morgen / en soo voorts den geheelen dag / de stad van vijf batteryen (daar omtrent de 30 stukken / meest heele en halve Cartouwen, op stonden) soo schrikkelijk te beschieten / dat de Constapels binnen op de wallen verset stonden / en niet wisten aan welken oort sy hen souden waar-nemen. Een battery lag tegen de punt van d'Ooster-dwenger, een ander ter zijden de selve na den Ooster-weg toe; een darde aan de Ooster-weg, in de Keulsche werken; een vierde aan de weg naar het kleyne poortje; en een vijfde aan de Heeren-weg, half wegen den Galgenberg; van welke laatste men noch geduurigtlijk met gloeyende koegels schoot / die sich veel omtrent het Provintiaal magazijn neder-setteden. Door dit geweldig schieten wierden al eenige in de huysen self gedoot en gequetst / onder alle het welke de vyant geduurigtlijk bomben op de faulcebreen en wallen wierp / soekende op alderhande manieren onse batteryen / daarse seer door beschadigt wierden / swijgende te maken; het welke hen soo verre aan eene der selver gelukte / dat door een bombe / de constapel / drie busschieters / en een soldaat gequetst wierden. Twee soldaten wierden ook in de faulcebreen gequetst en gedoot. Op de andere batteryen van de stad dede men niet als lossen en laden / gelijk mede de mortieren sulk een werkinge deden / dat men het gekerm uyt des vyants loopgraben in de faulcebreen konde hooren. 1672. Augustus.

Tegens den avont nam het schieten van weder-zijden af: maar de musquetten gaven den geheelen nacht geen rust. Op desen dag quam een afgevaardigde van de Vorstinne van Oost-Vriesland binnen de stad / versoekende dat Lieroort van der Staten volk ontbloot / en haar in handen gelevert mocht werden.

Versoek om Lieroort te evacueeren.

Op Donderdag den 8. begost de vyant / al vroeg in den morgenstond / weder geweldig op de stad te schieten / en met bomben te werpen; gelijk ook die van binnen met alle gewelt daar tegen aan-gingen / trachtende

1672. Augustus.

met hun geschut dat van den vyant te verlammen soodanig / dat tegen een schoot van buyten wel vier of vijf van binnen gedaan wierden. Een bombe / na het leger geschooten / quam juyst / in hare werken / een wagen met buskruyt geladen / te geraken / waar door al dat'er omtrent was in de lucht vloog. De groote battery / in Drenkelaars-dwenger, had mede een goeden voortgang / hoewel de vyanden / op het minste geruchte datse van de arbeyders daar hoorden / seer vreeslijk met straat-steenen / uyt mortieren / daar op speelden ; waar door de arbeyders niet weynig verhindert wierden. Op desen dag quamen binnen de stad / uyt Holland, verscheyden stukken geschuts / met 1000 ponden buskruyt / een groote menigte van canon en musquet-koegels / beneffens veel ander krijgs-voorraat : en desen naarmiddag wierden over de 300 / soo gevangenen als overloopers / naar Holland, ingescheept ; zijnde meest Westfalingen en Franschen ; sy toonden hier toe eenige ongewilligheyt / alsoose te vooren / door een Franschen brief / vryheyt versocht hadden ; waar op sy uyt goeder meyninge over-gekomen waren. Men gaf de Duytschers dienst / en de Brabanders en Vlamingen kregen verlof om te vertrekken. En dewijl de koegels / dese en den voorgaanden dag / met sulk een meenigte door de deuren van de Ooster en Heere-poorten gevlogen waren / wierd desen avont al de drekmenners belast / hunne wagens met mis te laden / en met het selve de Ooster-poort te vullen : gelijk ook des naarmiddags aan de Heere-poort geschied was.

Gevangen en overloopers versonden.

Op Vrydag den 9. quamen vier ruyters met hun volle geweer over-geloopen. En de borstweeringen / schanskorven / en batteryen / door het geweldig schieten ontreddert / stonden nu weder in hunnen stand. Desen geheelen dag stond wederzijds het geschut nauwelijks stil ; gelijk ook meenigte van bomben uyt en in de stad geworpen wierden : soo dat het scheen dat het beleg den vyant nu eerst ter deegen begost ernst te worden. Den naasten nacht dede den vyant een aanval op de Ruysscher-brugge, zijnde een kleyne uur van de stad gelegen ; een troep voetvolks tot Zuyderbroek, en daar omtrent / sich hebbende onthouden / begaf sich omtrent ten elf uuren in der nacht op weg / hebbende den soon van den overleden Predikant te Scharmer tot hun leydsman. Sy klopten in het doortrekken eenen boer op / en vraagden hem na den weg na de Ruysscher-brugge, en of hy hen die wilde wijsen ? de boer antwoorde ja / en seyde hen datse sich gereet souden houden / hy wilde sijn schuytje / dat bezijden het huys lag / gaan halen. Sy laten daar op den boer gaan : maar dese / in de plaats van weder by hem te komen / roepde naar de brugge / om de besettinge te waarschouwen. Het krijgsvolk / siende dat de boer niet weder quam / merkten wel dat sy bedroogen waren / en begaven sich haastelijk op den weg / om / was het mooglijk / den boer te voorkomen / gelijk sy deden ; want sy waren al geland / en tegen over de brugge in de huysen geposteert / eer de boer aanquam : maar de boer / by de onse gekomen zijnde / gaf hen alles te kennen ; doch de vyant / eenig gerucht hoorende / brande op de onse los / waar op hen dese niet schuldig bleven. Die van Hooger-brugge quamen op het schieten aan / latende een darde-part van hun besettinge op de post blijven / brengende een stukje geschut mede : dese / by die van de Ruysscher-brugge gekomen / gaven dapper te samen vuur op den vyand : maar konden weynig uytrechten / dewijl de Bisschopschen de huysen tot hun beschut hadden / en geweldig door de veynsters schooten : doch de onse het stukje klaar gemaakt hebbende / deden daar een schoot of twee mede ; waar door de Munstersche verschrikt / de huysen verlieten : de onse daar op / sich over het water begevende / setten den vluchtenden vyant dapper achter na / daarse eenige van om verre schooten / en over de veertig van gevangen namen / onder de welke eenige bevelhebbers waren. Sy setten terstont de huysen in koolen / om voor het toekomende voor diergelijke aanslagen te vepliger te zijn. Aan onse zijde was een doot gebleven / en vier gequetst. Maar wel 1000 boeren quamen op dit gerucht op de been ; maar het quaat was al geleden. En in der daat / indien sy toen door-gebroken waren geweest / sy hadden schoonen buyt gemaakt / dewijl het hooge land noch in sijn vollen stand stonde.

Aanval des vyants op de Ruysscher-brugge.

1672. Augustus. Op Saturdag den 10. ging de Heer Rabenhaubt selfs de wallen rond / besichtigende over-al de beschadigde batteryen / borstweeringen en schanskorven ; en op alles goede ordere stellende ; latende niet na de timmerlieden over hun traagheyt te bestraffen / daar de gelegentheyt van saken nu vereyschte / dat men de handen wakker toe-steken moest. In den morgenstond quam een groote party overloopers binnen ; en met het dag licht begosten alle onse batteryen op den vyant te speelen. De groote battery in den Drenkelaars-dwenger, nu vaardig zijnde / begost mede uyt negen swaare stukken geschuts op des vyants werken / en dat met sulk een uytwerkinge / te speelen / dat het al een uur dag was geweest / eer de vyant antwoorde ; waar uyt men vermoede / dat hun geschut meest ontreddert moest zijn : maar daar na begost hy seer schrikkelijk met groote straatsteenen / (sommige van hondert ponden en meer swaar) in de plaats van bomben / en somwijlen wel vijftien / sestien / of twintig te gelijk / te werpen ; het welk ons dede vermoeden / dat sijn meeste bomben en koegels al op de stad gespilt waren ; gelijk ook uyt de volgende brief af te meeten is.

COPIE,

Van een Brief aan de Hertog van Luxemburg, zijnde onderschept door de jonge Vorst van Nassau ; komende uyt het Keulsche Leger voor Groeningen.

Den 1/0 *Augusty*, 1672.

DE saken veranderen sich in dit Leger alle dagen : ons kanon heeft op Woensdag morgen soo gelukkig beginnen los te branden, dat het vijf batteryen heeft geruineert, en de andere doen swijgen : dat selve gaf ons noch een straal van hoope, om dat'er een groote verbaastheyt in de Stad sich openbaarde ; en dat seker Monnik, nu uyt de Stad gekomen zijnde, ons heeft gesegt, dat de Catholijken aldaar wilden versekering versoeken van ons, dat by aldien men haar met storm quam overweldigen, sy als dan van de plundering mochten worden bevrijd. Mijn Heer Koningsmark is aldaar voor 14 dagen binnen gekomen met 14 compagnien, waar onder drie Compagnien Polakken zijn, die niet anders versoeken als een uytval te mogen doen, 't welk haar ook is toegestaan, om met den eersten het selve te doen ; van desen avont sullen wy twee van onse mijnen volvaardigen, een op de Munstersche, en de andere op onse kant : de twee anderen zijn noch niet voltrokken, en konnen ook noch in drie dagen niet voleyndigt worden. Mijn Heer van Munster is versekert, dat hy op de dag van St. Lodewijk de Misse sal doen binnen Groeningen : maar mijn geloof is niet sterk genoeg, om dese sijn miraculen te gelooven ; en ik sal noch soo lange in twijffel staan van onsen ingang aldaar, ter tijd sijn gebeden sullen hebben doen swijgen 80 stukken kanon, die geduurig op ons speelen, en tegenwoordig sijn sterkste batterye van 7 kanons t'eenemaal verwoesten, sonder dat daar eenig tegen-middel kan worden gevonden, om dat de geheele ommegangen van onse batteryen soo eng zijn, dat sy niet anders, als op een kant konnen schieten : en de vyanden hebben zedert gisteren hare batteryen op soo een bequame plaatse gestelt, dat sy aldaar van de onse niet konnen worden beschadigt. Mijn Heer van Roeserviere heeft my belooft een aftrek van de Stad en des selfs aanvallen te geven, 't welk sal konnen dienen om 't gebrek van mijn welsprekentheyt te verbeteren ; ik sal het u senden met de eerste gelegentheyt. Ondertusschen sult gy dit weten, dat wy van 22 batteryen worden beschooten : maar nu zijn daar vijf minder, waar van het kanon op de andere is gebracht. Wy hebben 24 stukken kanon op onse batteryen, maar weynig kogels en buspoeder. Niet tegenstaande desen, soo zijnder eenige met dese hoope bevangen, dat d'Engelschen afkomen om eenig inval in Vriesland te doen, gelijk sulks door mijn Heer van Turenne is bekent gemaakt ; soo dat eenigsins mochte gelukken, soo sal ik het selve blijdelijk aan den Koning bekent maken : en by aldien gy schrijft aan mijn Heer de Vorst Wilhelm, soo is mijn onderdanige bede, dat gy hem wilt bekent maken, op soodanige maniere als gy bequaam sult oordeelen, dat hy u daar mede grootelijks

1672. Augustus.

lijks sal konnen begunstigen, indien ik d'eere mochte hebben om hem dese tijdinge te brengen. Ik had by-na vergeten u te schrijven, dat wy dese nacht uytgesonden hebben een Capiteyn van de Granadiers met 150 mannen, om sich Meester te maken van een huys op het Delfzijlster Diep, 't welk alleen van Boeren word bewaart. Wy hebben de gantsche nacht het vuur van hare borstweeringe sien opgaan, 't welk my van een goede uytkomst doet twijffelen; want het schijnt dat dese tegen-stant van andere als van boeren word gedaan: Ten minsten sal het aan haar gebreken, soo d'aanslag niet ontdekt is; want de selve heeft voorleden nacht ook gemist, en de 20 schepen met 150 mannen geladen, zijn ontkomen in een Bosch, daar sy 't overige van dien dag zijn gebleven. Wy sien alle dagen vele ruyterye en voetvolk uyt en in de stad komen, 't zy om voeragie te halen of de posten te ververschen, die op het voornoemde Diep zijn gestelt: En gister morgen heb ik 50 ruyters gesien, die met een sterke ren uyt de stad quamen, 't welk my doet geloven dat de aanslag moet ontdekt wesen, enz.

Op Sondag den 11. schoot men noch geduurig van weder-zijde; en de koegels vlogen noch al naar Martini kerk en tooren: eenige bomben/ en verscheyde straat-steenen/ wierden ook in de stad geworpen/ en een van onse constapels daar door dood geschooten/ en drie handreykers gequetst. Daar quamen ook eenige overloopers met partyen in de stad. Ons geschut deed ook desen dag geen slechte werkinge in des vyants naarderinge. Desen namiddag quamen ook noch seven vaandelen voetvolk uyt Vriesland binnen/ maar seer swak van volk zijnde/ dewijlse meest gevangen waren; behalven dat eenige uyt die vaandels met het gecommandeerde volk te vooren in de stad gekomen waren.

Op Maandag den 12. volharde men noch even seer met het schieten van weder-zijden: maar wat over dag aan onse vestingen en werken stukken geschooten wierd/ herstelde men weder des nachts. Vele koegels vloogen ter zijden de Aa-kerk na de Aa en Krane poorten, en trof de boven-gevel van des Servijs-meester Werumeus huys/ en door het neerstorten daar van wierd een soldaat/ uyt de kelder komende/ soodanig getroffen/ dat hy onder de handen van die hem onder het puyn van daan haalden/ gestorven is: maar een vrouw met haar kindeken/ is selfs onder het vallende puyn bewaert: 't welk een van de wonder-werken is/ die God/ geduurende dit beleg/ alhier getoont heeft. De vyant wierp nu ook seer sterk met straat-steenen naar onse batteryen/ om ons geschut/ dat hem seer quelde/ onnut te maken.

Wonderlijk behoeden.

Men vernam uyt de overloopers/ dat het in des vyants leger noch veel heeter was; dewijl twee dagen te vooren een van onse canon-koegels 14 of 15/ en een ander 10 of 11 persoonen/ soo alsse na de loop-graven gingen/ neder hadden gevelt. Een overlooper bracht ook bericht/ dat van 7 of 8 hooge bevelhebberen/ sittende in het blauwe huys aan de maaltijt/ de eene uyt het midden van hen-lieden het hooft afgeschooten was. Dese wist ook van oneenigheyt/ tusschen den Keurvorst van Keulen en den Bisschop van Munster, te spreken/ alsoose malkander over het bestormen van de stad niet verstaan konden. Desen dag zijn al de hooge bevel-hebberen/ die in Deventer gevangen geseten hadden/ uyt Groeningen naar 's Gravenhagen gereyst/ om hun verantwoordinge by sijn Hoogheyt den Prince van Orangien te doen. Tegens den avont trokken omtrent 400 soldaten/ onder het beleyd van den Luytenant-Colonel Arent Huninga, op sekeren onbekenden aanslag ter stad uyt/ daar een yeder sijn besondere opmerkinge over hadde. In den voor-nacht begost de vyant seer sterk met bomben en granaten in de stad te werpen: maar dede seer weynig schade.

Op Dingsdag den 13. was het den geheelen dag meest seer regenachtig weder/ en het was al een uure in den dag eer men eenigen vyant gewaar wierd/ wanneer hy eenige schooten van de batterye aan den Heerenweg dede: maar wierd seer wel van de onse beantwoord/ tot dat omtrent den middag sijn schieten op-hield/ en des naarmiddags niets meer gehoort wierd. Hy smeet toen ook eenige bomben/ met hand-granaten gevult/ naar onse faulcebreen, die barstende/ tien of twaalf slagen gaven/ en echter weynig schade toe-brachten. Op heden wierden de

1672. de ingesetenen van het Wester-quartier, door de Bisschoppen gedaagt/ om op de Leek, op het Huys te Nyenoort, te verschijnen/ om over de brandschatting en sauvegarden te verdragen. Tegen den avont is Jonker Sikkinga met 50 ruyters uytgereden/ om by de Ooster-brugge de wacht te houden/ dewijl men bericht hadde/ dat de vyant daar een aanval op wilde doen.

Augustus.

Op Woensdag/ den 14. van de maant Augustus, korts naar middernacht/ begost de vyant van de batterye/ half-wegen den Galgenberg, seer sterk uyt twee stukken met gloeyende koegels te schieten; en volharde daar in tot aan den middag. Hy begost ook als doe met vier andere stukken de stad seer dapperlijk te beschieten/ gaande seer vele der koegelen naar de Martini-tooren, van de welke een op den selven afstupte/ door het dak in de hooftwacht/ daar hy een soldaat/ die op den turf te slapen lag/ gedoot heeft. Desen voormiddag is den Generaal-Majoor/ Hans Wilhem van Aylua, door de Ritmeester Lyklama, en 30 ruyters begeleydet/ uyt Vriesland hier binnen gekomen/ om met onsen Luytenant Generaal/ over den tegenwoordigen stand der saken/ een overleg te maken. Daar quam naar den middag ook een tamboer uyt het leger voor de stad/ die geblind en binnen gebracht zijnde/ een brief aan sijn Excellentie overleverde/ waar in versogt wierd/ de twee gevangenen te mogen lossen, of anders, datse naar hun staat getracteert en gehandelt mochten worden. Daar beneffens versogt men ook eenige Confituuren, uyt name van den Vorst Wilhelm van Furstenberg, om daar mede eenige Dames, die hem in het leger waren komen besoeken, te onthalen. Het eerste wierd by den Heer Rabenhaubt, als een ongebruykelijke sake, dat men in belegerde steden gevangenen van eenigen staat sou los-laten, afgeslagen. Wat het tweede belangt/ daar op antwoorde hy/ dat men aldaar veel tractabelder en beleefder in diergelijke gelegentheyt was, als sy tegens onse gevangenen en bevelhebberen binnen Deventer geweest waren. Op de vereyschte Confituren seyde hy/ dat men daar binnen soo besig was om kruyt en loot hen op te dissen, dat men aan sulke liflafferijtjes niet eens dacht. Tegens den avont is den Overste

Onge-rijmt versoek.

Luytenant A. Huninga met het uytgesondene volk/ onverrichter sake weder te rugge gekomen/ alsoo een aanslag/ diese op de Nieuwe-schans hadden/ eensdeels door de trouwloosheyt der boeren (die hen als Gidsen souden dienen/ dewijlse in de donkere nacht het volk op ongebaande en slijkerige wegen brachten/ en daar mede door-gingen) verraden/ sonder welke schelmerye der Oldampter boeren/ groote hoope tot een goet gevolg waar geweest; en anderdeels/ door dien eenige van dat volk eenige vyandlijke ruyters achter-volgden/ die sich binnen de Schans begaven/ daar door ontdekt was geworden: soo dat de Bisschopsche, tijdelijk genoeg gewaarschouwt/ over-al hunne posten verdubbelden/ en een wakend ooge hielden. Maar de Capiteyn Ysselmuyden, van een anderen oort aankomende/ en dieswegen van dese voorvallen onbewust/ quam tot onder de Schans; doch de uytgesette schiltwacht/ de Staatsche vernemende/ maakte alarm: waar op met canon uyt de Schans geschooten wierd. De Overste Luytenant Huninga, vermerkende dat d'aanslag ontdekt was/ vond geraden na de Beerster-zijl sijnen wijk te nemen/ en de voornoemde Ysselmuyde geen onderstand bekomende/ heeft sich mede naar de selve zijl, by Huninga, begeven. Sy kregen op desen tocht twee wagens met voorraad/ tien paarden/ en eenige gevangens; doch dese waren het met het duyster ontsnapt. Daar liep desen dag eenig gerucht door de stad/ dat de vyant aan het aftrekken was; gelijk de overloopers ook het selfde wilden bevestigen: maar het vond noch weynig geloof.

1672. Augustus. Aanslag op de Nieuwe-schans mislukt.

Op Donderdag den 15. in den morgenstont schoot de vyant eenige gloeyende koegels in de stad/ gelijk ook eenige bomben en straatsteenen uyt sijn mortieren: maar tegens den middag hield het schieten met kanon en mortieren t'eenemaal op/ en is ook na dien tijd geheel niet gehoort; hoewel ons geschut hen daar toe meermaals scheen te noodigen; het welk een groot nabedenken van des vyants aftochten gaf. De Generaal-Majoor van Aylua, hebbende sijn saken tot Groeningen verricht/ is desen dag/ onder het geleyde van sijne bylhebbende ruyteren/ wederom naar Vriesland vertrokken.

1672. ken. Desen nacht wierden uyt des vyants loopgraven noch eenige musquet-schooten op de faulcebreen gedaan.

Augustus.

Op Vrydag den 17. wierd t'eenemaal geen vyant vernomen / als somwijlen met een musquet-schoot / daar ons geschut verscheyden-maal onder speelde. Dien dag quamen drie konstapels van Harlingen binnen Groeningen, brengende vier heele Fransche cartouwen / yeder 36 ponden yser schietende / mede. De sluytboom in de gracht / tusschen de Heere en Ooster-poort leggende / door een bombe reddeloos gemaakt / hebben twee waaghalsen aangenomen te herstellen / zijnde de selve gasten / die voor-heen de brugge buyten het Kleyne poortjen in de brand gesteken hadden. Dese van boeren van Marven-pijp in een kleyn schuytje / zijnde aan d'eene zijde met dubbelde planken / van binnen met werk en hennip gevult / om voor het schieten der musquetten eenigsins bevrijd te zijn / opgeset. Dese hebben het hen aanbevoolen werk volbracht / sonder dat van den vyant een schoot op hen gedaan wierd: en weder binnen gekomen zijnde / hebben het beloofde gelt blijde en loffelijk ontfangen. Op die tijd is de tijding gekomen / dat de vyant in der daat van de stad afweek / en sich achter Haren neder-geslagen had / dat sy met een sterke party / soo te paarde als te voet / door Sappemeer getoogen waren / hebbende een goede party grof geschut by sich: en dewijl men bevond dat'er in het leger noch geschut noch mortieren gehoort wierden / heeft de Heer Luytenant Generaal vier man uyt yeder vaandel gecommandeert / die / onder het geleyde van den Majoor Wijler, den Graaf van Dona, en den Capiteyn Celos, ruym een troep van 300 mannen uyt-makende / daar sich veel vrywilligen / en verscheyde studenten by vervoegden. Dese wierden in turfschepen ingescheept; waar mede sy buyten het Kleyne poortje gevaren zijn. Wanneerse te lande traden / is de Overste Wijler met de bloote sabel in de hant voorgegaan / en de geheele bende is hem gevolgt. Sy / komende in de Keulsche approchien, of loopgraven / kapten daar alles onder de voet / wat hen in handen viel / en geen quartier begeerde / tot dat ten laatsten de Keulsche, door de Munstersche, die uyt hunne loopgraven hen te hulp quamen / stant gehouden / en sich achter een borstweering geplaatst hebben. Daar wierd hevigtijk van wederzijde geschooten: maar die van binnen / siende den vyant vast meer en meer aangroeyen / namen weder met goede ordere de wijk naar hunne schepen / hebbende noch van te vooren eenig geschut van den vyant vernagelt / en al de verslagene noch op hun gemak uytgeschud; en brengende noch / behalven den buyt / 26 uytgeschudde gevangens binnen de stad / als in zegepraal. Drie of vier van die van binnen wierden gequetst / en een in de schuyt doot geschooten. Dit veroorsaakte sulk een ontsteltenis in des vyants leger / dat men daar anders niet dacht / of het geheele guarnisoen was op de been / om hen op te slaan; waar over terstont al des vyants ruyterv opsat / en sich in volle slag orden voor Helpen vertoonde: maar het geschut van de wallen dede soodanigen werkinge / dat men d'eene voor / en d'ander na van hunne paarden sag rollen. In de voor-nacht wierden noch eenige schooten uyt de loopgraven gedaan / en men hoorde den vyant seer aan het vernagelt geschut arbeyden / so dat men vermoede / dat sy besig waren het selve af te booren; gelijk het ook des anderen-daags gebleken is.

Waaghalsen.

Tijdinge van des vyants vertrek.

Dappere uytval der belegerden.

1672. Augustus.

Op Saturdag den 17. hoorde men in den morgenstont geen schieten met allen uyt des vyants loopgraven meer; en dewijl de schiltwacht van binnen / d'een voor en d'ander na / de loopgraven verlaten / en naar Helpen loopen sag / kreeg men ernstige gedachten / als of de vyant de werken verliet; en dewijle de konstapels berichten / datse d.s nachts het barsten van een mijne gesien hadden / soo zijn eenige beminde waaghalsen naar buyten toe gevaren / en moedigljjk in des vyants loopgraben gegaan / die sy geheel ledig / en van menschen ontbloot gevonden hebben. Sy voortgaande vonden menigten van gebroken musquetten / snaphanen / loopen / lonten / sommige uyt / sommige noch brandende / koegels / bomben / schoppen / spaden / kruywagens / en diergelijke gereetschap meer. Sy lieten niet na hun wedervaren den schiltwacht / in de faulcebree, toe te roepen; waar door het gerucht van des vyants vertrek terstont de geheele stad door-liep / en het nieusgierige volk by duysenden na de wallen quam.

Groeningen word verlaten.

1672. quam gelopen / om des vyants werken sonder gevaar te beschouwen: vele boeren met schuytjes naar buyten / en quamen weder met loopen van roers/oude klingen/houweelen/ en diergelijke tuyg beladen, naar binnen. Een party soldaten / en onder de selve een deel bywillige burgers en studenten / begaven sich mede naar buyten / daarse vast aanvingen des vyants werken te slechten; terwijl andere tegen den vyant/ die sich noch op en omtrent den Galgenberg hield / schrap moesten staan / drijvende die nu d'onse / en dan d'onse die / weder op de vlucht; soo dat het een vermaak scheen aan te sien / hoewel 2 of 3 van de Bisschopsche daar den hals by in-schooten. Terwijl speelde het geschut op de wallen geduuriglijk op eenige troepen der vyanden/ zijnde van de brandwacht/ die sich soo nu soo dan omtrent Helpen vertoonden.

Augustus.

Op Sondag den 18. onthield sich de vyant noch op den Galgenberg: maar de rest en het gros van het leger was toen tusschen Helpen en Haren, dewijlse met het sware geschut niet wel voort konden / en de weg seer sandig was; en quamen dien avont niet verder als even achter Haren. De vyant heeft ook desen dag Leek, of de Heerlijkheyt Nyenoort, mede verlaten.

Op Maandag den 19. wierden 6 vaandelen burgers naar buyten gesonden / om des vyants loopgraven voorts te slechten/ die het selve met grooten yver hebben aangevangen/ houdende een party soldaten de wacht/ op dat de arbeydende burgers niet souden overvallen worden. Maar dewijl bericht in de stad quam / dat de vyant (verstoort over dese beledigi[n]g / dat men sijn werken slechte / en sijn batteryen verbrande) besloten had/ met alle macht onse burgers aan te vallen/ wierd uyt ordere van sijn Excellentie last gesonden/ dat een yeder weder naar binnen sou hebben te keeren; doch drie van de onse/ wat te na aan den vyant komende / wierden gequetst: en dewijl men vernam dat de vyant met graven aan den Galgenberg besig was/ gaf men de Canonniers op de wallen last / om daar onder te schieten / gelijkse deden. Een van onse koegels quam een van de pylaren van de galg te treffen; soo dat de selve daar door geheel / met 2 Franschen die daar aan-hingen / ter neder gestort is. Men vervon daar na dat men dese lichamen al de vingeren had afgesneden; misschien om tot eenige sotte duyvelaryen te gebruyken. 1672.

Augustus.

Op Dingsdag den 20. vertoonde sich de vyant noch met eenige troepen op en omtrent den Galgenberg, en voor Helpen; zijnde/ gelijk men naderhant verstaan heeft/ niet meer als een regiment te voet/ en 5 Cornetten paarden sterk / die den volgenden nacht mede doorgegaan zijn. Op desen selven dag quamen noch 4 compagnien / drie te voet/ en een te paarde/ uyt Vriesland op de Leek aan/ alwaar sy post hebben gevat / om het Wester-quartier te bevrijden. Sy vevonden het aldaar alles verdorven / menigte van schoone huysen afgebroken / daarse de balken en sparren tot palissaden / en andere tot hunne paarde-stallen/ hadden gebruykt; soo dat de beneden kamers vol mest/ en de straten overal vol doode krengen lagen. Men vond daar ook twee of drie sieken / en eenige onbegravene dooden.

Op Woensdag den 21. vernam men gantsch geen vyant meer / blijvende alsoo de stad t'eenemaal daar van bevrijd; waar over men dien voor-middag God den Heere in de drie Hooft-kerken gedankt heeft; gelijk ook daar na een algemeene dank en bede-dag daar toe aangestelt is geworden. Vele nieusgierige quamen uyt Oost en West-Vriesland, Holland, Bremen, en soo voort / om de verlatene werken des vyants te besichtigen.

Ergo omnis longo solvit se teucria luctu,
Panduntur portæ, Juvat ire, &c.

Daar bevond men dat de Munstersche werken vry netter als de Keulsche waren / zijnde deser laatste seer enge / maar de Munstersche soo volslagen / dat op veel plaatsen een ruyter geheel bedekt konde rijden. De Keulsche namen omtrent hunnen aanvang nevens de Roode-schuur over / blijvende met de selve altoos tusschen den Ooster-weg en het Schuyten-diep: doch de Munstersche bleven tusschen de Heere en de Ooster-weg. Hun naarderingen quamen nergens in een: maar op een plaats warense niet boven 20 of 30 voeten van malkander; het welke sy niet hadden door-gegraven / om daar over hun geschut na de batteryen te voeren. Men sag de bomben-kelders / in de welke de mortieren gestaan hadden / met verwondering; gelijk ook de onder-aartsche mijnen/ die

Gestalte van des vyants werken.

1672. twee uytgangen / omtrent 20 voeten van malkanderen staande / hadden; die ook op het laatste tot een geworden souden hebben. Door-aan konde men daar in niet als buk-kende gaan: maar wierden van binnen te met breeder en hooger; soo dat de grootste en langste persoonen daar inne over-eynde konden gaan en staan / zijnde aan alle zij-den / en boven / wel met planken en posten / of stutten versorgt / en soodanig gemaakt / als offe sich daar noch al lange hadden ge-meent van te dienen. Men konde de oorsaak van desen schielijken aftocht der Bisschop-pen niet begrijpen: maar de meeste meen-den sy was daar door veroorsaakt / om dat het meeste van hun geschut onbruykbaar ge-maakt was / dewijl de Bisschop van Mun-ster (als half verwoed zijnde / om dat hy de stad na sijn wille niet buygen konde) belast hadde / dat men de mortieren dubbelt soude laden / waar door verscheyde geborsten zijn / als onder anderen een / die wel vijf persoo-nen het leven koste. Daar waren ook die meende / dat het uyt vreese der aannaarde-rende volkeren geschiede: maar het was om dat hy niet veel kans sag / een stad van die sterkte / aan de eene zijde open leggende / te vermeesteren; en om dat sijn volk seer versmolt / soo door die verliepen / als die om den hals geraakten: sy trokken menigmaal sterk na de loopgraven / en quamen daar gantsch onsterk weder uyt.

Augustus.

Getal der vyanden, en hun verlies.

Hoe stark de vyant voor de stad gelegen heeft / konde men / geduurende het beleg / ten naausten niet weten: maar naderhant heeft men uyt verklaringe van een Generaal Adjutant verstaan / datse 22000 koppen sterk geweest zijn / van de welke in de stad 606 / en na andere plaatsen 5000 overgeloo-pen zijn. Sy hebben 4530 dooden / en daar onder verscheydene hooge bevelhebberen / gehad; als drie Oversten / Kroon, Spek-haan en Reis, twee Overste-Luytenanten / en 63 Capiteynen. Van het blaauwe Keul-sche regiment / in het getal 3000 mannen sterk voor de stad gekomen / zijn maar 800 afgetrokken / en alleen van dat regiment 9 Capiteynen gebleven: soo dat van dese 22000 mannen / die voor de stad gekomen zijn / maar 11964 souden afgetrokken zijn; onder de welke noch wel 1426 sieken en ge-quetsten waren / diese mede op wagens heb-ben moeten afvoeren. Hun gasthuys was tot Helpen in een groote schuur / daar de sieken en gequetsten zijde aan zijde op het stroo lagen / en van 6 Fransche wond-heel-ders besorgt wierden. Maar hier omtrent wil men dat de Bisschop van Munster dese wreedheyt sou gepleegt hebben / dat hy de heel-meesters sou gevraagt hebben / wie buyten of binnen hoop van genesen te wor-den waren: die gene / diese buyten hoop verklaarden / terstont een koegel sou hebben doen schenken / om soo plaats voor andere te maken. 1672.

Augustus.

Kleyn getal van die van binnen geble-ven zijn.

Van die van binnen zijn omtrent 80 soo oude als jonge persoonen dood gebleven / en dat meest uyt roekeloose onbedachtsaam-heyt / zijnde onder die maar 15 of 16 solda-ten; niet tegenstaande de groote bitterheyt / die de Bisschoppen tegens hen gebruykt heb-ben / alsoo'er binnen de tijd van 6 weken be-legs / over de 5000 bomben / granaten / en brandende stinkpotten / en een ontelbare me-nigte gloeyende en andere koegels / in de stad geschooten zijn; die wel een ongemeene groote schade aan de Oost en Zuyd-zijde der stad (daar straten waren daar naauwelijks meer een huys over-eynde stond) gedaan / maar evenwel soo weynig menschen / tot verwonderens toe / beschadigt hebben. En in der daat / de moed van binnen / en de yver van de Overigheyt / voornamentlijk van den voorsittenden Burgermeester / de Heer Hen-drik Cluyvinge, de onvertsaagde dapper-heyt / en het klock beleyd van den treffelij-ken oorlogs-man / de Heer Karel Raben-haubt, Luytenant Generaal / en den Heer Bernhard, Hartog van Holsteyn, &c. Com-mandeur; en voorts de andere Bevelheb-beren / waren soodanig / dat al dit woeden en poogen / van dese bittere vyanden / ydel en vergeefs is geweest.

Dapperheyt der Amptenaren.

Moedigheyt der burgeren.

De burgers / hoewel hun huysen en goe-deren vast verniclt wierden / toonden sich echter gemoedigt den laatsten druppel bloets by de stad te willen opsetten. De studenten / hoewel vrywillige / gaven het geen solda-ten toe / en ontsagen sich niet het heetste aan te tasten. Maar boven alle is de God-delijke voorsorge / omtrent het behoeden der menschen / wonderlijk geweest; van de welke men dese voorvallen aangemerkt heeft: Een gloeyende koegel / van een huys-ten

Vreemde voorvallen.

1672. Augustus. ten westen van de Ebbinge-poort staande/ af-stuytende valt een Mennonist voor in den broek/ en tot de pijp der selver weder uyt/ doende niet anders als sijn kleederen te verzengen: hy gevoelde de brand/ sprong en vaarde al roepende: Ik brande, ik brande; maar bemerkende dat hy geen ander letsel hadde/ bestond beneffens al de andere omstaanders hartelijk te lachgen.

De gezwooren Bothenius des morgens van sijn bedde op-rijsende/ valt'er een gloeyende kogel in sijn plaats/ die alles terstont in den vlam sette. De weduwe van Teunis van Essen, aan het Botterdiep woonende/ leggende met haar dochter te bedde komt'er een gloeyende kogel tusschen hen beyden door vliegen/ stuytende aan het hoofden-eynde van het bedde op de muur af/ en weder tusschen haar beyden neder vallende/ verbrande wel dekens en lakens/ maar liet hen beyden onbeschadigt. Daar een andere vrouw op de stoep sat/ komt een gloeyende kogel tusschen haar beenen door gevlogen/ en neemt een groot stuk voor en achter uyt haren rok wech/ sonder haar anders te beseeren. Een paard stond voor de sleede in de Ebbinge-straat, desen ging een kogel achter in/ en quam voor weder uyt/ en nam noch een tak van een boom mede. Een Proponent of Candidaat, sittende op sijn kamer te studeeren/ soo komt hem een kogel tusschen de beenen deur/ en neemt sijn stoel wech/ dat hy achter over viel/ sonder hem eenigen anderen hinder te doen.

Een gloeyende kogel vloog een verken op de markt over den rugge/ en verzengde alle de borstels: de studenten riepen over dit voor-val des nachts uyt de Faulcebrayen den vyand toe/ dat de Bisschop, nu de schapen kaal waren, de verkens begost te scheeren. De knecht van de Luytenant Jacobus Warmolts Brouwer, soo als hy uyt een pas-glas stond te drinken/ komt'er een kogel/ die het pas-glas tusschen hand en mond wech nam/ sonder hem anders te beseeren.

Voor de verschrikkelijke bomben zijn de menschen ook menigmaal seer wonderlijk bewaart geweest. In de kelder van de Artillery-meester Muller onthielden sich wel vijftien of sestien gevluchte lieden: hier komt een bombe van boven/ door het dak/ soldering en kamers/ tot beneden in de kelder gevallen/ daar sy geborsten is/ sonder even wel yemand te beschadigen. Een ander is by een man op het bedde gevallen die/ met sulk een by-lage niet voorsien/ den selven van het bedde af-stiet: dese/ komende op de vloer te barsten/ heeft stoelen en banken in brijselen geslagen: maar de man is ongeraakt op het bedde gebleven. Een bombe/ komende in het huys van den Heer Rekenmeester Emmius te vallen/ slaat in de voorzaal alle de glasen uyt: maar het park/ daar het wapen van den Prins van Orangien in stond/ bleef geheel/ terwijl al de ruyten daar rondsom in brijsementen vermorselt waren: het wierd selfs te midden op de straat geworpen/ daar het tusschen de straat-steenen geheel en ongeschonden/ over-eynde is blijven staan; gelijk het van veele menschen met de grootste verwonderinge aldaar gesien is. — 1672. Augustus. Wonder voor-val van des Princen wapen.

Een vrouwe lag in den morgen-stond op haar bedde: dese wierd door een groote bombe/ die door het dak en solderinge tot voor haar bedde viel/ seer onsacht ontwekt: terwijl sy naakt ten bedde uyt-sprong/ doet het gevaarte sijn werkinge/ en sloeg alles om verre wat'er omtrent was; waar op sy moediglijk/ sonder ontsteltenisse seyde: Hey Bisschop, laat mijn huys daar al mede om-gaan, noch hebstu Groeningen niet. Een vrouw in de Boter-strate, hebbende een kind op haren arm/ en siende een bombe in haar huys vallen/ smijt door verbaastheyt het kind in een regen-waters-bak/ en loopt wech: sy/ na dat de slag gegeven was/ komt weder/ soekt over-al na haar kind: maar dat was ondertusschen levende weder uyt den bak gehaalt/ en wierd haar weder gegeven.

Op het Damster-diep is een bombe door een trek-schip/ in het welke eenige lieden saten te drinken/ en met de kaart te speelen/ gevallen; daar de selve het alles om-her in stukken sloeg/ soo dat de menschen als verdronken katten te lande quamen/ sonder andere schade/ als natte billen/ behaalt te hebben.

Wanneer nu de verlossinge van de stad met groot toe-juychen van al de aanschouwers was verheerlijkt/ en God Almachtig daar over in alle kerken en huysen was gedankt/ hebben de Heeren Curatooren van de Hooge-schoole belast/ dat de hooge Leer-

1672. Augustus.

meester Mensinga het geheele werk in een openbare oratie of aanspraak sou hebben uyt te breyden/ gelijk het selve in het Choor van de Academie kerk op den 8. September is geschied. De rolle der studenten vaanen wierd ook op-gelesen/ en aan yeder van dese brave leerlingen een gedenk-penning/ van de waardye van een rijksdaalder/ vereert; die aan de eene zijde had een Pallas, op een vier-kant staande/ om-set met alderhande oorlogs schiet-geweer; en in het vier-kant het wapen van de Provintie: staande ter rechter zijde Unita, en ter slinker Virtus; betekenende de vereenigde dapperheyt. Rondsomme stonden dese letteren: *Curatores Academiæ Groningæ & Omlandiæ*; De Besorgers van de Hooge Schoole van Groeningen en de Ommelanden. Aan de andere zijde stond: *In memoriam Obsidionis & Liberationis Groningæ, Civibus Academiæ ab Ordinibus ob bene Merita*; ter gedachtenisse van de belegeringe en verlossinge van Groeningen, aan de burgeren der Hooge Schoole, uyt name der Staten, om hunne goede verdiensten. Rondsom stond: *Cum Deo ad utrumque parati*; Met God tot beyden bereyd, 1672. Naderhand zijn verscheydene andere gedenk-penningen geslagen/ slaande soo op de verlossinge van Groeningen, als het daar na gevolgde veroveren van Koeverden. Op dese wijse heeft Groeningen alder-eerst den voortgang der vyandlijke wapenen vermogen te stuyten/ die ook zedert een geheel anderen keer hebben begonnen te nemen; gelijk uyt het verbolg staat te sien.

De Heer Johan de Witt ontslaat sich van sijn ampt.

De Heer Raad-Pensionaris de Witt dede/ nu van sijn wonde genesen zijnde/ op het laatste van de voorleden maand sijn kerkgang/ en ging daar op sijn hoffelijkheyt by sijn Hoogheyt, en geluk-wenschinge over sijn verkregen waardigheyt af-leggen. Maar hy vorder siende het verloop der Hollandsche saken/ ging (als geen redding daar aan siende) in de vergadering van de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland; alwaar hy eerst by monde/ en daar na by geschrifte/ de volgende voorstelling heeft gedaan.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en VVest-Vriesland, in haar Edele Groot-Mogende Vergaderinge, genomen op Donderdag den 4. Augusty 1672.

DE Heer Johan de Wit, Raad-Pensionaris van den Lande van Holland en West-Vriesland, van sijn onfangene quetsuren gereconvaliseert, en wederom ter Vergaderinge verscheenen zijnde, heeft aan haar Edele Groot-Mogende eerst by monde gedaan, en vervolgens in geschrifte over-gelevert, de Propositie hier na volgende van woorde te woorde geinsereert:

EDele Groot-Mogende Heeren. Op den dertigsten der voorleden maand zijn negentien jaren verloopen geweest, zedert dat ik in dese Vergaderinge als Raad-Pensionaris van den Lande van Holland en West-Vriesland, naar ordre en gewoonte, voor de eerste-maal ben beëedigt: In den selven tijd van negentien jaren zijn den Staat veele sware oorlogen en andere calamiteyten over-gekomen, die alle onder Godes genadigen zegen, meest door de liberale Consenten en Furnissementen van U Edele Groot-Mogende; mitsgaders door der selver conduite en couragie gelukkelijk zijn gesurmonteert en ten eynde gebracht. Het is U Edele Groot-Mogende, of immers die gene van die selve, die dese illustre Vergaderinge doorgaans by gewoont hebben, ten besten bekent, met wat yver en arbeyd, ook door hoedanige voorslagen en wel geprepareerde Concepten, ik al voor veel jaren gelaboreert hebbe om te vermijden en te detourneeren de occasien van mis-verstanden en verwijderingen met de tegenwoordige seer machtige vyanden van den Staat, niet sonder iterative representatien van de groote bekommernissen en swarigheden, die by ontsteltenisse van applicatie en noodige remedien, by vervolg van tijden uyt de selve verwijderingen stonden te verwachten: maar het heeft God Almachtig naar sijn onbegrijpelijke, doch niet te min heylige bestieringe, gelieft de saken al van langer-hand meer en meer tot apparentie van 't uyt-bersten der tegenwoordigen oorlog te doen vervallen; soo dat ook de tijd en gelegenheyt eeni-

1672. eeniger-maten daar is geweest, om den Staat in 't generaal, en voornamentlijk mede de Augustus. Provintie van Holland en West-Vriesland in 't particulier ten besten te sterken; mitsgaders om al 't gunt tot tegen-weer konde dienen, naar vermogen te versorgen: Met wat applicatie, en aan-dringende Propositien ik de Leden van dese Vergaderinge, en ook d'andere Provintien ter Generaliteyt daar toe geëxhorteert en gebeden hebbe, sullen de notulen van de Heeren, de deliberatien alhier en ter Generaliteyt van tijd tot tijd by gewoont hebbende, soo wel als hare memorie konnen getuygen; En alhoewel U Ed. Groot-Mog. ook alle goede voor-sorgen hebben gedragen, met sodanigen promptitude, als het mogelijk is geweest, in een Lichaam gecomposeert uyt soo veel Leden, en van sodanigen constitutie, dat het meerder en eerder door de persuasie van de presente en uytterste necessiteyt, als door een tijdige vermaninge, alleenlijk op een toekomende, doch wel voorsiene swarigheyt gefondeert, gewoon is gepermoveert te werden, soo heeft het nochtans God Almachtig in sijn toorn, soo 't schijnt, gelieft den Staat te laten over-komen de desastres en calamiteyten, waar inne het Land sich tegenwoordig geinvolveert vind, en dat op een wijse, die onbegrijpelijk is, en soo subitelijk, ook met soo weynig tegenstand, dat de posteriteyt reden sal vinden, om 't selve niet te konnen gelooven. En nademaal dese calamiteyten en subite desastres de gemoederen van de Gemeynte, en van alle de Inwoonderen van 't Land, nevens een generale schrik en teneur hebben doen op-vatten een sinistre impressie van hare Regenten, en voornamentlijk van die gene, die boven andere eenig bewind of bestier gehad hebben, van welke sinistre impressie ik mijn Persoon (alhoewel geen Regent, maar alleenlijk een dienaar zijnde) naar de mate van 't beleyd of bestier der saken dat aan de voorsz. mijn bedieninge vast is, of liever dat by veelen, door onkunde, gemeynt word daar aan vast, en by my gebruykt te wesen, tegenwoordig met sodanigen portie vinde overstolpt, dat ik in goeden gemoede niet anders kan oordeelen, of de continuatie van den voorsz. mijnen dienst als Raad-Pensionaris, soude aan de gemeene sake ondienst toebrengen, ten opsicht het buyten controversie seker is, dat de Resolutien van U Ed. Groot-Mog. die by continuatie van de voorsz. mijn bedieninge souden werden genomen, en door mijn Penne komen te passeeren, by de Gemeente die aangenaamheyt, en by gevolge ook die faciliteyt en promptitude in de executie niet souden vinden als het voor den dienst van het Land wel is vereyschende: Weshalven ik geoordeelt heb, niet alleenlijk sonder ondienst, maar self met dienst van den Staat, aan U Ed. Groot-Mog. te konnen en te moeten versoeken, gelijk ik in alle onderdanigheyt en eerbiedigheyt versoeke by desen, dat het Uwer Ed. Groot-Mog. goede gelieste wesen moge, my van de voorsz. bedieninge goedertierentlijk te dispenseeren en dimitteeren: U Ed. Groot-Mog. in 't generaal, en alle de Leden van dese Illustre Vergaderinge in 't particulier ten hoogsten bedankende voor de goedertierentheyt en 't faveur my in verscheyde gelegentheden bewesen, insonderheyt mede over en ter sake dat het U Ed. Groot-Mog. gelieft gehad heeft my op den 6. Augusty 1658. en by renovatie op den 15. September 1663. en noch wederom op den 15. September 1668. te begunstigen met een Acte, waar by aan my vergunt en gegeven werd de faculteyt, om, na expiratie van mijnen vijf jarigen dienst, of ook te vooren, in cas middelerwijle den dienst by my soude mogen komen verlaten te werden, sessie te mogen nemen in een van de Hoven van Justitie by my als dan te verkiesen, daar van ik my, by goedertierne dimissie van U Ed. Groot-Mog. als boven onder der selver wel-nemen, in den Hoogen Raad soude bedienen. En alhoewel U. Ed. Groot-Mog. gelieft heeft daar by te voegen, dat in 't voorsz. geval aan my geassigneert sal worden, gelijk van doen af aan geassigneert werd soodanigen rang onder de Heeren mede-Raden als bevonden werd by voorige Resolutien aan de Heeren Raad-Pensionaris Cats, en anderen toe-gestaan te zijn, en dat dienvolgende de sake in diervoegen sal werden geconsidereert en op-genomen, als of ik zedert de bekleedinge van de functie als Raad-Pensionaris, en van den aan-beginne van dien, zijnde geweest den 30. July 1653. de voorsz. Plaatse effectivelijk en metter daat bekleed hadde, soo en kan ik echter de sake, gecompasseert zijnde na de rechtmatigheyt daar mede alle Uwer Ed. Groot-Mog. actien en decreten gaan geaccompagneert, dan dat mijne sessie

1672. Augustus.

sessie in den gemelten Hoogen Raad niet na den dag van den aanvang mijner eerste bedieninge, die is na den voorsz. 30. July 1653. maar na den date van de voorsz. Resolutie, dat is sedert den 6. Augusty 1658. gereguleert sal moeten werden, immers soude ik het selve, voor soo veel my aangaat, rechtmatig vinden, en dienvolgende ook versoeken, dat, om aan niemand yets te vergen 't gunt eene hardigheyt impliceert, U Ed. Groot-Mogende in 't voorsz. cas mijne Dimissie als Raad in den Hoogen Rade niet na den date van den 30. July 1653. maar na die van den 6. Augusty 1658. gelieven te doen op maken: Waar op soo wel als op de voorsz. mijne versochte dimissie Uwer Ed. Groot-Mog. goedertierne dispositie verwachten sal die gene, die is, en altijd sal blijven, Uwer Ed. Groot-mogende onderdanige en getrouwen Dienaar.

Was getekend,

JOHAN de WITT.

Waar op in 't af-wesen van de gemelte Heer Raad-Pensionaris gedelibereert zijnde, hebben haar Ed. Groot-Mogende 't versoek by de voorsz. Propositie gedaan, in-gewilligt, en dienvolgende den voornoemde Heer de Witt van 't voorsz. Raad-Pensionaris Ampt gedispenseert, ontslagen en bedankt, gelijk de selve daar van gedispenseert, ontslagen en bedankt werd by desen; En wat de sessie in den gemelten Hoogen Rade belangt, is verstaan en geresolveert, dat de selve ingevolge van 't voorsz. geproponeerde, gereguleert sal moeten werden, even en in sulker voegen, als of den voornoemde Heer de Witt de Raads-plaatse in den gemelten Hoogen Rade van den voorsz. 6. Augusty des jaars 1658. en niet van den voorsz. 30. July 1653. bekleed hadde; invoegen dat hy in rang geplaatst sal werden na de Heeren Raden, die voor date van den voorsz. 6. Augusty 1658. in den gemelten Rade sessie gehad hebben, en voor de Heeren Raden die na den selven dag in de voorsz. Raad zijn gekomen, daar van den President en Raden van den Hoogen Rade over Holland en West-Vriesland by aanschrijvinge kennisse sal werden gegeven, om haar daar na te reguleeren, en voorts allen den genen, die het aan-gaan mag, soo in den Hoogen Rade als daar buyten te doen reguleeren als na behooren. En is na het nemen van de boven-staande haar Ed. Groot-mogende Resolutie aanstonds den innehoude van dien aan den gemelten Heer de Witt, ten selven eynde wederomme in de Vergaderinge zijnde, bekent gemaakt.

1672. Augustus.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Aldus heeft sich die Heer van sijn hoogwichtig ampt ontslagen: maar wat aangaat sijn sitten in den Hoogen Raad (alsoo over de rang en voor-gang eenig geschil ontstond / en de Heeren van Zeeland daar mede tegen hadden) is hy in die Vergaderinge noch noyt verscheenen.

De Ruyters ontschuldiging van hem en den Heer Ruward.

Daar liep ook toen ter tijt een gerucht door het land / als of tusschen de Heer Ruward van Putten met den Heer Admiraal de Ruyter op de vloot / selfs over het aantasten der Franschen, eenige moeyten sou zijn ontstaan: als of de Ruyter seer misnoegt sou zijn geweest / om dat men de overwinninge niet beter op den vyand vervolgt had / en daar over met den Heer Ruward in geschil geraakende / de saak soo hoog geloopen ware / dat het tot hand-dadigheyt sou gekomen zijn / selfs soo verre / dat den Ruward een quetsuur in de schouder sou gekregen hebben / waar door hy onpasselijk uyt de vloot sou te huys gekomen zijn. De Ruyter dan / om sich selven / en den Heer Ruward van dese oplage te suyveren / heeft van dato den 4. Augusty 1672. daar over aan de Staten van Holland geschreven: verklarende / dat sy geduuriglijk onder malkander in alle broederlijke eenigheyt geleeft, en sy noyt het minste geschil onder malkanderen hadden gehad. Dat de Heere Ruward altoos een grooten yver getoont hadde, om het gevecht te hervatten, en dat altoos met geen minder animositeyt ten aansien van de Franschen, als de Engelschen, soo als uyt de effecten gebleken was, en soo voort: strekkende alles om het quaad gevoelen van de gemeente over dien Heer wech te nemen / hoewel de selve noch evenwel daar mede ten vollen noch niet voldaan was; nemende sulks maar voor een werk van complaisance. Maar het quam (leyder) met den Heer Ruward daar op niet aan: het waren al zwaarder wolken die hem over sijn hooft hingen / en

1672. Augustus.

en hem een storm dreygden / waar door het schip van sijn staat en leven most te gronde gaan / en in Holland een treur-spel bereyden / van wiens gelijken geen geheugenis is.

De Ruward van Putten beschuldigt van Prinsen-moord.

De Ruward van Putten wierd van eenen Willem Tichelaar, Chirurgijn van Piershil, beschuldigt / als hadde de selve Heer de Witt hem Tichelaar gesocht te verbinden / en te suborneeren, om sijn Hoogheyt den Prince van Orangien op de een of de andere wijse om den hals te helpen. De ordere van de aanleydinge tot het suborneeren van dese persoon was (gelijk de selve heyliglijk/en als in Gods tegenwoordigheyt verklaart heeft waarachtig te zijn) soodanig:

Verhaal van Tichelaar.

De voornoemde Meester Willem Tichelaar was by den Heer Ruward in sijn kamer gekomen / soo als hy op sijn Ledekant te bedde lag; den welken hy / na behoorlijke beleeftheden / gevraagt heeft: hoe het al met sijn E.E. gesontheyt was? en hebbende tot antwoord gekregen / dat het redelijk was: heeft hy Tichelaar, op recommandatie van den voornoemden Ruward, sich op een stoel voor het bedde van den Ruward ter neder geset.

Hy Tichelaar had daar op sijn redenen aan-gevangen / en sijn klachten tegen den Heer van Piershil, en den Schout van dat dorp aan-gestelt: ook de onbillijke rechtspleginge / omtrent sijn persoon gehouden / door de Leen-mannen van Putten. En hebbende de geheele saak voor-gestelt / gelijkse lag / hadde hy den Ruward eyndelijk sijn goede gunst en faveur af-gebeden: ten minsten voor soo veel sijn E.E. de sake van hem Tichelaar rechtmatig soude bevinden; gelijk de selve Ruward daar op beloofde niet te sullen manqueeren.

De voornoemde Ruward hadde naar eenige over en weer gehoudene redenen / na dat hy de gantsche saak wel gevat hadde / hem Tichelaar met seer verbindende redenen te gemoet gevoert: dat hy hem geerne dienst wilde doen; en dat het op die saak niet eens sou aan-komen, indien hy mocht versekert zijn, dat hy Tichelaar hem insgelijks eenen sekeren dienst soude willen doen; en hy Tichelaar daar op antwoorde / seer geerne: mijn Heer verobligeert my.

Dat de Ruward daar op met nadrukkelijke woorden vraagde: soud gy 't ook doen? waar op Tichelaar weder had geantwoord: ja mijn Heer, indien ik het anders doen kan; gy kond het doen, had daar de Ruward weder op geantwoord: waar op Tichelaar wederom beloofde / in geenen deelen te sullen manqueeren; daar op de Ruward weder met grooten na-druk hadde gesegt: maar sal ik u ook konnen vertrouwen? ja mijn Heer, had Tichelaar daar op geantwoord / soo ik u E.E. maar ergens in kan dienen.

Daar op hadde de Ruward gesegt / seer wel dan, ik sal u terstont, soo ras als 't werk gedaan is, met een goed ampt voorsien, en daar-en-boven met een heerlijke præmie vereeren: waar op Tichelaar hem weder / als te vooren / seer yverig en gedienstig getoont hadde; niet wetende / waar de saak op uytdragen soude.

Daar op had den Ruward gesegt: my dunkt dat ik yets omtrent dese kamer hoore, staat eens op, en siet of 'er ook yemand omtrent is; want daar moet niemand van weten, wat tusschen ons beyden passeert: waar op hy Tichelaar op-gestaan was / en de kamer-deur / die op de klink stond / open gedaan / en niemand siende of vernemende / die weder toe-gedaan hadde: seggende / te vermoeden, dat het gerucht in een andere kamer most zijn geweest; daar op de selve Tichelaar weder was gaan sitten op den selven stoel daar hy op geseten hadde / voor het bedde van den Ruward.

Hier op hadde de Ruward sijn reden aldus aan-gevangen: Gy hebt wel gehoort (seyde hy) dat de Prins Stadhouder gemaakt is, en dat het gemeene volk my met geweld gedwongen heeft, om daar mede toe te tekenen; en datse niet rusten souden, voor datse den Prins Souvereyn hadden gemaakt: over sulks dat de Prins het verderf van het land is: het sou konnen gebeuren, dat de Prins aan d'een of d'ander Potentaat sijn dochter mocht komen te trouwen, waar door by versterven het land aan een vreemden Heer sou konnen komen te vervallen.

Hier op hadde Tichelaar vorder gevraagt / wat sijn E.E. dan op hem begeerde? waar op de Ruward had geantwoord: ik sal het u seggen, maar dat ik wiste, dat 'er yemand van soude weten, ik sou u om het leven doen bren-

1672. brengen: daar by voegende, dat, al waar het schoon, dat hy Tichelaar quam de sake in het licht te brengen, dat hy Ruward, soo ten aansien van sijn persoon, als om de qualiteyt van sijne vrienden meer soude gelooft worden, als hy Tichelaar; waar op hy Tichelaar in het eerste seer daar over begost te altereeren, en sich te ontstellen: maar doende beloften van stil-zwijgen en getrouwigheyt, alsoo hy andersints voor sijn eygen leven beducht was, ging de Ruward daar op voort, en seyde: het moet buygen of barsten: 't moet onder of over; 't en sal in ons land niet deugen, of de Prins moet van kant: daar op voort de Ruward den selven Tichelaar had belooft, indien hy dit werk wilde effectueeren, hem te bereeren met een præmie of vergeldinge van dertig duysent guldens voor eerst, en daar-en-boven met het Baljuschap van Beyerland, en al sijn vrienden te beneficeeren. Ondertusschen de Ruward bemerkende, dat Tichelaar over dese voorstellinge eenigsints verbaast wierd, heeft hem (soo hy bekenden) wonderlijk geweten aan te moedigen, seggende: dat'er noch meer als dertig van de voornaamste Heeren van het land waren, die yemand souden soeken te employeeren om den Prins van kant te helpen, en die hem Tichelaar wel souden soeken te mainteneeren: soo dat hy wel onbeschroomt wesen mocht, en de saak op het spoedigste verrichten, om die Beneficie en præmie te genieten.

Augustus.

Hier had de Ruward by-gevoegt: dat'er ter wereld geen swarigheyt was, als hy Tichelaar maar op-paste, om op de versche daad uyt de handen te ontvluchten; waar op, als hy Tichelaar sich als gewillig toonde, hem de Ruward verscheyde middelen voor-geslagen hadde, om dit feyt in het werk te stellen; doch dat de Ruward al vooren hem Tichelaar gevraagt had, nademaal hy een Chirurgijn was, en by gevolge kennisse van de Medecijnen hadde, of hy wel een hond sou konnen doen barsten op de staande voet? daar op hy Tichelaar had geantwoord van ja.

Dat de voorseyde Ruward hem Tichelaar daar over voor eerst had voor-geslagen: dat hy naar het leger trekken most, en aldaar kennis en vriendschap sien te maken met de oppassers en tafel-dienaars van den Prins, om alsoo met behendigheyt de gelegentheyt waar te nemen, om het selve vergif in een glas wijn of bier te vermengen, wanneer men den Prins sou te drinken geven: ten anderen, indien het soo niet wilde gelukken, dat hy dan, als de Prins met weynig gevolg ergens na toe reed, hem op een veylige en gunstige plaats most soeken waar te nemen, om hem met een roer, musquet of pistool van het paard te lichten: en in-gevalle het selve wederom niet gelukken wilde, dat hy dan omtrent den avond most op-passen omtrent sijn Hoogheyts Tent of verblijf-plaats, om alsoo omtrent het in- of uyt-gaan met een priem, degen of pistool het werk uyt te voeren, daar op het geweer van sich te werpen, sich onder de menichte van het volk te verbergen, als nergens van wetende, en soo in de nacht de gelegentheyt waar te nemen, om te ontkomen: of dat hy eyndelijk den Prins in sijn koets, of op sulk een andere wijse waar te nemen, als hem op het bequaamste sou konnen voor-komen.

1672. Augustus.

Waar op Tichelaar den Ruward te gemoet gevoert hadde: dat sulks voor een man alleen beswaarlijk sou zijn uyt te voeren, en derhalven noch yemand tot sijn bystand versocht hadde; het welke by den Ruward t'eenemaal af-geslagen wierd, seggende: dat hy daar niemand in moest vertrouwen, alsoo de saak lichtelijk door dien middel aan den dag sou konnen komen.

Hier op hadde Tichelaar van den voornoemden Ruward een hand-schriftje tot sijn gerustigheyt versocht: ook tot naarder verseekering van het gene hy hem belooft hadde; het welke de Ruward ook van gelijken geweygert heeft: maar heeft in de plaatse van dien, hem Tichelaar ses silvere ducatons, die hy alleenlijk seyde by sich te hebben, tot een pand van verseekeringe toe-gereykt; niet derbende (om geen vermoeden te geven) sijn huys-vrouw meerder geld af-eyschen.

Daar op hadde vervolgens de gemelde Ruward met gestaafden eede verklaart te sullen vol-brengen het gene hy hem belooft hadde: als mede dat'er meer als dertig Heeren en Regenten van ons land waren, die hy Tichelaar met dat werk ten alderhoogsten verschuldigen soude, en die hem Tichelaar in aller manieren souden mainteneeren. En of het mocht gebeuren, dat het

ten

CORNELIS de WIT.
Ruart *van* Putten &c.

1672. ten quaden omtrent het werk mocht komen af te loopen/ dat evenwel hy Ruward die weldaad omtrent de vrienden van hem Tichelaar sou trachten te vergelden.

Augustus.

Waar by de selve Ruward noch gevoegt had/ dat hy niet twijffelde/ of hy Tichelaar soude het selve werk / soo ten aansien van hem / als om dat van sijn broeder den Raad-Pensionaris van Holland, en andere vrienden moediglijk upt-voeren ; mengende tot verscheyden-maal dese woorden onder sijn redenen: het moet buygen of barsten.

De Ruward had hem Tichelaar eyndelijk mede den eed af-gevordert/ om de saak in het werk te stellen/ gelijk hy Tichelaar sich met leed-wesen beklaagde in die zware besoekinge / en die uure van tentatie door zwakheyt / dwang en vreese gedaan te hebben / nochtans met die restrictie / indien hy het konde doen.

Dat de voornoemde Ruward hem Tichelaar daar op noch-maals aanhoudelijk hadde aan-gemaant / het werk in korte / en by d'eerste gelegentheyt met voorsichtigheyt en courage ten eynde te brengen; daar de Ruward op besloot / dat hy noch wel wat langer met hem Tichelaar sou spreken , maar goed vand alsdoe af te breken , om geen vermoeden aan yemand te geven.

Waar op hy Tichelaar sijn afscheyd van den Ruward genomen had / en van de vrouwe van de selve weder upt-gelaten was ; die hem Tichelaar in het upt-gaan na de gesontheyt van de Schout van Piershil gevraagt had ? daar op hy geantwoord hadde / niet anders te weten , als dat het noch wel met hem was : waar over hem de Ruwardinne versocht / haar gebiedenis aan den selven te doen ; daar op Tichelaar , sijn afscheyd genomen hebbende / noch omtrent den tijd van twee dagen binnen Dordrecht gebleven is.

Tegenwerpingen van des Ruwards vrienden.

Hier tegen hebben de vrienden van den Ruward by maniere van retorsie , willende het feyt op de schouderen van Tichelaar wenden / in-gebracht / dat de selve den Ruward naar eenige onderlinge redenen over de zwarigheden / waar inne de staat van het land vervallen was bedektelijk daar toe soude hebben gesocht te bewegen / seggende : (gelijk sy voor geven) dat hy den Ruward wel yets sou willen openbaren , mits het selve secreteerende , en verborgen houdende ; en door den Ruward daar op soude geantwoord 1672. sijn geweest : indien het wat goeds was , dat hy het dan wel mocht doen ; doch indien het vuyligheyt, of yets quaads was, dat hy het dan wel vryelijk sou mogen swijgen , of dat hy andersints sijn aan-brengen sou bekent maken. Dat de voornoemde Tichelaar daar op eyndelijk sou hebben gesegt: als 't mijn Heer dan niet belieft te weten , soo sal ik het swijgen, en wensche mijn Heer goeden dag ; het welke van de selve Tichelaar verklaart word een wanschapen verdichtsel te zijn / voort-geteelt upt een quade / nijpende en overtuygde conscientie.

Augustus.

Gelijk ook van de selve nature was / het geen de selve partyen voor-geven / namentlijk / dat de selve Ruward sich soude hebben bezwaart gevonden over het discours met hem Tichelaar gehouden ; over sulks dat hy Muys van Holy, Secretaris van Dordrecht, daar op by hem ontboden sou hebben / en na dat hy aan de selve volkomene kennisse hadde gegeven / daar nevens versocht soude hebben / dat de gemelte Secretaris daar van aanstonds openinge soude gelieven te doen aan de Heer Burgermeester der selver stede ; gelijk by naarder goed-vinden ordre soude gegeven zijn aan den Stadhouder van den Officier der voorschreven stad / om op den voornoemden Tichelaar niet alleen acht te nemen : maar om hem op te soeken en te doen examineeren.

Het welke (verklaart hy vorder) indien al eenigsints in specie soodanig soude mogen geweest zijn / dat de gemelte Ruward den Secretaris by hem hadde ontboden / is na alle apparentie upt geen andere oorsaak voort-gekomen / als om dat hy sich in sijn gemoed / door een bijtende conscientie verlegen vindende / hem selven door eenige specieuse pretexten / tegens het dreygende labyrinth , waar inne hy sich in-gewikkelt voelde / indien de geseyde Tichelaar de sake quam te openbaren / heeft getracht gehad eenigsints te præmunieeren , en sijn heylose raadslagen met eenigen schijn van oprechtigheyt te adumbreeren. Immers hoe yverig men naar den voorschreven Tichelaar gesocht had / gaven al de omstandigheden genoeg te kennen ; dewijl de voornoemde persoon / na het gehouden discours met den Ruward, noch twee dagen lang binnen

1672. de stad van Dordrecht opentlijk gehandelt en gewandelt heeft; geduurende welk verblijf hy Tichelaar den Burgermeester/ Stadhouder/ en andere Heeren van de Magistraat voornoemt/ tot verscheyden reysen publijkelijk gesien en gerencontreert heeft: daar-en-boven konde de voornoemde Tichelaar by die van Dordrecht niet onbekent zijn/ alsoo hy binnen de voornoemde stad een geruymen tijt heeft gewoont gehad. Ook was hen lieden niet onbekent geweest/ dat de selve Tichelaar binnen het dorp van Piershil woonachtig was/ onder de jurisdictie van den voornoemden Ruward resorteerende/ alwaar andersints de voorsz. persoon/ indien men hem gesocht hadde/ wel soude te vinden geweest zijn. Soo dat een yeder lichtelijk kan oordeelen wat van de waarheyt/ en den rechten sin deser sake te houden zy.

Augustus.

Ontdekken van de saak.

Wanneer nu die twee dagen verloopen waren/ was de voornoemde Tichelaar van Dordrecht naar Piershil vertrokken; als wanneer hy onderwijlen veele angsten en bekommernissen in sijn gemoed heeft begonnen te gevoelen/ en na diepe overweginge van alle het geen tusschen hem en den voornoemden Ruward was gepasseert/ is eyndelijk met God en sijn gewisse te rade geworden/ geene gelegentheyt te versuymen/ om het voorsz. horribel attentaat sijn Hoogheyt den Prince van Orangien bekent te maken. Hy dan sijne saken ter plaatse van sijne woonstede verricht hebbende/ heeft daar op sijn reyse aan-gevangen naar het leger van sijn gemelde Hoogheyt. En voor eerst tot Rotterdam gekomen zijnde/ is van daar aanstonds naar Schoonhoven, en van daar na de stad Gouda, en voorts wederom van daar naar Bodengrave vertrokken; alwaar hy verhoopte sijn Hoogheyt te sullen vinden/ om met den selven over dese sake te mogen spreken. Edoch verstaande dat sijn Hoogheyt doemaals na den Hage was vertrokken/ en alle uuren wederom in het leger te rugge verwacht wierd/ soo is hy Tichelaar aldaar eenigen tijt gebleven/ de komste van sijne Hoogheyt met verlangen te gemoet siende: sijn Hoogheyt onderwijlen niet weder-gekeert zijnde/ heeft de gemelde Tichelaar sich ondertusschen genootsaakt gevonden/ om de selve conspiratie voor eerst bekent te maken aan den Heer van Albrantswaart, Hof-meester van sijn Hoogheyt voornoemt; gelijk ook het selve naderhand mede heeft geopenbaart gehad aan den Heer van Zuylesteyn. 1672. Augustus.

En alhoewel de selve Heer van Albrantswaart hem Tichelaar ter eerster instantie geraden had/ om de komste van sijn Hoogheyt in het leger te verwachten/ soo is echter de voornoemde Heer/ alsoo sijn Hoogheyts verblijf in den Hage als noch continueerde/ te rade geworden/ om sijn koetse te doen in-spannen/ en selfs in persoon met hem Tichelaar na 's Gravenhage te reysen/ met intentie om sijn gemelte Hoogheyt de sake voor eerst en by provisie bekent te maken/ met onderlinge resolutie tusschen den gemelten Heer van Albrantswaart en hem Tichelaar voorschreven/ omme naar het voornoemde Indicium aan sijn Hoogheyt een seker persoon te suborneeren, die met hem Tichelaar na Dordrecht soude reysen omtrent den persoon van den voornoemden Ruward; onder voor-geven/ als of hy Tichelaar beslooten had het werk nu by der hand te nemen/ doch dat hy swarigheyt maakte/ om sonder secunde de sake te executeeren/ dat hy over sulks een habyl bequaam en getrouw persoon/ soo wel als hy self was/ hadde gevonden/ op den welken sy sich vryelijk en volkomentlijk souden konnen verlaten/ omme alsoo door dien middel de sake te meerder te doen monsteren door een tweede getuygen: waar toe de voornoemde Heer van Albrantswaart seyde/ sich selven in onbekend gewaad geerne te willen laten gebruyken/ indien hy niet vreesde/ dat sijn persoon by den Ruward mochte gekent worden. Immers dit bleef soo tusschen hen beyden beslooten/ dat yemand/ wie het dan soude mogen zijn/ sich selfs met hem Tichelaar over dese sake omtrent den voornoemden Ruward soude addresseeren.

Doch dit voornoemde besluyt is door generale en algemeene ontsteltenisse/ tot groot leet-wesen van den voornoemden Tichelaar, gelijk hy naderhand omtrent den Ed. Hove betuygt heeft/ achter-gebleven; alsoo de voornoemde Heer van Albrantswaart, in den Hage gekomen zijnde/ de sake terstont aan sijn gemelte Hoogheyt heeft bekent

1672. bekent gemaakt. Van welk indicium sijn Hoogheyt voornoemt / ook aanstonts communicatie gedaan heeft aan den Hove van Holland; en heeft alsoo de gantsche saak overgegeven in handen en directie van 't voornoemde Hof van Justitie: waar op de gemelte Tichelaar ten selven dage tot twee verscheyde reysen toe / van 't voorschreven Hof over het selve aanbrengen is gehoort / en scherpelijk geexamineert geworden; en hem Tichelaar, achtervolgens sijn ronde belijdenisse / den solemneelen eed van den gemelten Hove afgenomen zijnde / en op alle circumstantien naau reguard hebbende genomen: soo heeft het voorsz. Hof, na voorgaande informatie en rijke deliberatie goed gevonden en geordonneert / om den voornoemden Ruward, door den Heer Fiscaal, of Procureur Generaal van den Hove van Holland, van Dordrecht na den Hage te doen transporteeren, gelijk ook geschiede: die daar op in apprehensie genomen en gehaalt zijnde / voor-eerst is gesaiseert geworden in de Castelenye van den selven Hove; alwaar de voornoemde Ruward door de Ed. Heeren van den Hove, eerstelijk in het bysonder is gehoort en geexamineert geworden: die / ter eerster instantie, opentlijk loochende den selven Tichelaar te kennen; doch / naderhant by Confrontatie overtuygt zijnde / heeft het tegendeel moeten belijden; en na dat de selve partyen / in desen ten meermalen / in 't bysonder waren gehoort en geexamineert / soo heeft het voorschreven Hof goet gevonden / hen beyde te verseekeren op de Voor-poorte van den selven Hove: alwaar de selve partyen wederom tot verscheyden reysen van den Ed. Hove gehoort / scherpelijk ondersocht en geexamineert zijn geworden.

Augustus.

Omtrent welken tijd de vrienden van den voornoemden Ruward in duysent angsten en bekommeringen waren / dat het voorschreven Hof mochte komen te procederen tot Torture van den gemelten Ruward; vreesende dat door dit middel de rechte waarheyt der saken nader aan den dag souden komen / gelijk sy doorgaans met alle hunne suspecte instantien te kennen geven / in de welke sy-lieden het voornoemde Hof met over de hondert Artijkelen, in hare voorschreven Consideratien, hebben getracht te persuadeeren, om soo veel (waar 't mogelijk) te impetreeren, dat de gemelte Torture doch mochte achter-wegen blijven. Hem Tichelaar in het selve vertoog / met openbare leugenen nagevende / dat hy aan den Hove soude gepresenteert hebben / sich selven / nevens den Ruward, te laten pijnigen; en dat hy Tichelaar, een Chirurgijn zijnde / sich selven door medicamenten misschien soude konnen hard maken: en diergelijke sottigheden meer / die sy onnuttelijk gelieven te allegeeren: alhoewel de voornoemde Tichelaar, by den Ed. Hove des versocht zijnde / hier inne geensins soude getergiverseert hebben / omme de waarheyt selfs in soodanige occasien te belijden en te confesteeren.

1672. Augustus.

Het voorsz. Hof dan sonder intermissie, geduurende de Vacantie, met dese gewichtige sake besig geweest zijnde / heeft eyndelijk uyt alle circumstantie der saken / Examinatien, Confrontatien, en Torture, mitsgaders uyt openhartige en resolute Instantien van den aanbrenger / als mede uyt de scrupuleuse en perplexe verweeringe van den Delinquant; hier by komende het geen het voorschreven Hof beter en nader / als den gemeenen man gebleken is / heeft geprocedeert gehad / tot beraminge van een seer beleefde Sententie, tegens den voornoemden Ruward: waar op dan voor-eerst de gemelte Tichelaar, by 't voorschreven Hof van Justitie, kosteloos en schadeloos is ontslagen / en op vrye voeten gestelt geworden; met aanseggen van den Ed. Hove, dat hy Tichelaar sijn Declaratie soude hebben op te maken / van alle sijne onkosten / schade en interesten / omtrent dese voornoemde proceduuren gedaan en geleden / en die aan den Ed. Hove over te leveren. De voorseyde Tichelaar aldus ontslagen zijnde / soo is de volgende Sententie, tegens den voornoemden Heer Ruward, ten selven dage op de Voorpoorte van den Ed. Hove, gepronuncieert geworden.

Vonnis van den Ruward.

'T HOf van Holland, gesien en geëxamineert hebbende de Stukken en Munimenten, by den Procureur Generaal van den selven Hove, overgegeven tot laste van Mr. Cornelis de Wit, Oud-Burgermeester der Stad Dordrecht, en Ruart van den Lande van Putten, tegenwoordig Gevangen op de

1672. Augustus.

de Voorpoorte van den selven Hove, mitsgaders sijne examinatien en confrontatien, als mede 't gene van wegen den voorsz. Gevangen is overgelevert, en voorts overwogen hebbende, 't gene ter materie dienende is, en eenigsins heeft mogen moveeren; Verklaart den selven Gevangen vervallen van alle sijn Digniteyten en Ampten, by hem tot noch toe bedient; Band hem voorts uyt den Lande van Holland en West-Vriesland, sonder daar oyt wederom in te komen, op pœne van swaarder straffe; te ruymen de selve Landen met den eersten, en condemneert hem in de kosten, en misen van Justitie, tot tauxatie en moderatie van den voorsz. Hove. Actum by de Heeren Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, præsident; Aalbrecht Nierop; Willem Goes, Heere van Boekhorstenburg; Fredrik van Lier, Heere van Zoetermeer; Cornelis Baan, en Mattheus Gool, Raadsluyden van Holland en West-Vriesland: en gepronuncieert op de Voorpoorte van den selven Hove, op den 20. Augusty, 1672.

In kennisse van my

ADRIAAN POTS.

Misnoegen der Haagsche burgers over het selve.

Dit is gelijk het selve door genoemden Tichelaar, by wyse van verklaringe en oprecht verhaal van de sake, is uytgegeven; het welke wy alle aan het oordeel van den leser bevolen laten. Wanneer nu dit vonnis in het openbaar quam, ontstont een groot gemor onder de Haagsche burgery, te meer, om dat Tichelaar ontslagen van de Gevangen-poort afging, niet nalatende een gerucht te stroopen, dat hy den Ruward overtuygt had. Ondertusschen quam de Heer Raad-Pensionaris met sijn karos, om sijn broeder af te halen; de welke ingegaan zijnde, seyde een van de burgers, nu zijn beyde de Verraders binnen, sy sullen ons nu niet ontsnappen. Van de wijle dese soo lang boven bleef, seyden vele: de Ruward is het ontsnapt. Maar door twee Officieren, en andere, na boven traden, daarse den Ruward in sijn onder-klederen, en Japonschen rok, op het bedde, en sijn broeder op een stoel daar voor te sitten, vonden; die hen terstont vraagde: Wel mannen, wat wilt gy hebben? wat is u begeeren? voorwaar, indien gy in de Rechten ervaren waart, ik soude u klaarlijk u ongelijk voor oogen stellen; doch dit niet zijnde, laat de saak soo alsse geschiet is, tot u indringen; en weet dat dese Chirurgijn selfs by mijn broeder gekomen is, daar hy siek te bedde lag, hebbende meermalen seer onbeschaamdelijk toegang versocht, alsoo hy by mijn broeder seer wel bekent, en meer als eens sijn patient in crimineele saken is geweest, en seyde tegens hem, dat hy yets geheyms aan hem had te openbaren: waar op mijn broeder antwoorde, is het yets goets, soo segt het: maar is het yets quaats, so swijgt het: sulks dat doen de Chirurgijn sijn voorstelling, van sijn Hoogheyt om 't leven te brengen, dede. Dat hy daar in sou bewilligt hebben, kan nergens bewesen worden: en gy weet dat de Schrift segt, dat alle waarheyt bestaat in de mond van twee of drie getuygen. Ook wie onschuldig bloet vergiet, diens bloet sal vergooten worden; en wie den rechtvaardigen verdoemt, en den schuldigen vry spreekt, die zijn beyde den Heere een grouwel. Met dese en diergelijke redenen soude hy dese Officiers hebben overredet, die daar ook by hen bleven eeten. Maar de burgers, die sich seer net in twee ryen hadden gerangeert, wierden door dit vertoeven ongeduldig, twijffelden of hun Officiers wel om den hals mochten geraakt zijn; en begosten daar op met steenen te werpen, en met koegels te schieten, tot dat sich hunne Officiers door de tralien vertoonden, tot teken dat alles noch in goeden stant was. Dit word soo van sommige verhaalt. Ondertusschen groepde de meenigte daar buyten seer aan, soo dat een troep ruyters, komende om de wakende af te lossen, by het hof door de burgers met spiessen en musquetten wierden tegen-gehouden. Hier by quam noch een valsch gerucht, dat eenige duysent visschers en boeren in de wapenen quamen, om den Haag te plunderen, en den roof weg te voeren. Dit vermeerderde de beroerte: waar op een van de burgers seyde, tsa mannen, wy sullen de Landverraders daar eerst uythalen, komt en volgt my maar, ik ga u voor. Waar op seer hevig op de deur geschooten wierd, daarse voorts met een smits hamer het slot van in stukken sloegen. Dit gebeurde omtrent ten 6 uuren des avonts. De andere deuren wierden mede opgeslagen; en eynde-

Verschooning van den Ruward door den Raad-Pensionaris.

Het ombrengen der Gebroeders.

Ruwart en Jan de Wit van de Poort gehaeldt

Doodt van
JOAN DE WIT.

1672. eyndelijk schootense tegen de deur van de gevangen-kamer / datse geopent wierd. Sy bonden den Heer Johan de Wit, sittende met een boek in de hand/ voor 't bedde te lesen/ die hen vraagde: Mannen wat wilt gy hebben? waar toe dit gewelt? en/ hoorende dat sy wilden dat sy af souden komen / nam sijn broeder by der hand/ die men met gewelt van het bedde gehaalt hadde / en gingen soo te samen (onder veel gestoot) de trappen af. Buyten gekomen zijnde/ meende Johan de Wit achter de gewapende burgers om / en niet door de ryen heen te gaan: maar men taste hem aan; en een daar omtrent/ meenende te schieten/ weygerde het roer / en sloeg hem daar over met den kolf op het hooft / dat hy ter aarden viel: maar hy stont terstont weder op / en kreeg toen weder een sware slag aan sijn eene kaak / die hem dede ter neder storten/vallende met gevouwen handen (gelijkse seggen) op sijn knien/ als om te bidden: maar een van de burgers stiet hem om/ sette hem den voet op den hals/ en schoot hem door het hooft / seggende / daar legt de Verrader. Op de selve wijse wierd 5 of 6 treden van daar met den Ruward gehandelt/ die ook doorschooten en doorsteken is. Hier op valt het grauw toe / rukt de dooden de klederen van het lijf/ en sleeptse met lonten/ in de plaats van touwen/ naar het gerecht / daarse yeder aan een sport van de wip / de een hooger als d'ander wierden gehangen; soo dat d'eene even van de aarde/ en d'ander met een gekromden hals daar tegen hing / zijnde geheel moeder-naakt. Op den avont begosten sy aan hun leden te tornen: men kapte eerst Johan de Wit sijn twee vingeren af/ daar hy het eeuwig Edict mede ondertekent en besworen had. Daar na snedense hen de neusen/ ooren/ vingeren/ teenen / en de verborgene leden af / openden hun lichamen/ sparden die met houte pennen van malkanderen/ haalden het ingewant daar uyt / haspelden de darmen om de armen / en verkochten de stukken en deelen door alle straten / en in alle steden: een vinger voor 15 en 20 / een oor voor 25 en 30 / en een teen voor 10 stuyvers; ja naauwelijks soo kleynen lit of het kon een halven daalder halen. Dese kostelijkheden wierden in dooskens met Terebinthyn gelegt/ en bewaart. De klederen selfs wierden aan stukken en sletten verkocht. Ja sommige waren wel so wreet / datse in hunne lichamen gebeeten / andere noch wreeder/ datser van gegeten hebben, indien het anders waar is dat sommige daar van voor-geven. Des nachts quamen vijf lakkayen / met een karos/ namen de lichamen af/ en brachten de selve in het huys van Johan de Wit, die den volgenden nacht / in het graf daar de huysvrouw van Johan de Wit in begraven was/ begraven wierden. Maar het graau / noch niet voldaan/ heeft de wapenen / die ten huyse van den koster der Nieuwe-kerk, om opgehangen te worden / bedektelijk gebracht/ doch door een vrouwe verklikt waren / aangeranst/ en in duysent stukken geslagen. Aldus was het eynde van dese twee gebroeders. Bejammerlijk / indien hen meer de haat als de schult t'ondergebracht heeft: maar (indien sy oorsaak tot soo veel jammeren en ellenden gegeven hebben) van een krachtige en groote oorsprong.

Augustus.

Mishandeling van hun lichamen.

De Heer van Duyvenvoorde bekleede nu tot wederseggens het Zegel-bewaarderschap van Holland.

Men quam ook op den 18. deser maant ter nominatie van een anderen Raad-Pensionaris, in de plaats van Johan de Wit, daar de Heeren van Beuningen, Beverning, en de Griffier Fagel op stonden / welke laatsten het ten laatsten toegevallen is / het gene sijn Hoogheyt aangedient zijnde / verklaarde die / dat hem de selve persoon aangenaam was. De broeder van de geseyden Heer / beneffens de Commis Spronssen, wierden Griffieren van de Staten Generaal, d'eene om de inlandsche / d'andere om de uytlandsche saken waar te nemen. De Heer de Willem, en de Heer Cuning wierden Raadsheeren in den Raad van Braband. De Glarges Residens tot Calais is te huys gekomen / als mede de Heer Boreel, gesant in Engeland. De Heer Burgermeester Meerman van Leyden, wierd Rekenmeester / in de plaats van den Heer Berkhout.

De Heer Fagol word Raad-Pensionaris.

De Koning van Deenemarken nam ook in dese maant / naar bericht van den Heer Bloemendaal, de Ligue en het verbond van meest al de Duytsche Vorsten aan. Maar Gremonville, de Fransche Resident aan het Keyserlijke hof/ gaf die Majesteyt een geschrift over / van de wegen des Konings, behelsende dat sijne Majesteyt protesteerde,

Schrift van versekering van Vrankrijk den Keyser overgelevert.

1672. Augustus.

steerde, van 't Keyserrijk niet te willen aantasten, en dat alleen sijn meeninge was, den Hollanderen te vernietigen: en by aldien hy al op den bodem van het Keyserrijk quam, dat hy niet als door de Bisschoppen van Keulen en Munster daar toe geroepen was, sullende echter herstellen en restitueeren het gene aan het Keyserrijk behoorde. Voegende daar noch by: dat sulks niet uyt eenige vrese geschiede: maar dat hy eens voor al ordere aan Turenne gegeven hadde, om op de Keyserlijke troepen aan te gaan; doch alleen uyt begeerte tot de vrede, om alle vriendschap met sijn Keyserlijke Majesteyt te onderhouden. Maar wat arbeyd de Fransche bedienaars hebben aangewend/ om den aantocht van de Keyserlijke troepen te verhinderen/ zijnse evenwel voort-gegaan. De Heer Paats, tot Madrid gekomen zijnde/ had daar mede spels genoeg met de Franschen, die hem sijn geheele Character wel souden hebben willen disputeeren, en in kleyn-achtinge brengen/ als of'er geen Staten van Holland meer waren/ en de Koning nu alreeds geheel meester van die Provintie was.

De Heer van Amerongen trekt naar Keur-Brandenburg.

Terwijl waren de Heeren Pelnitz, bedienaar van den Keurvorst van Brandenburg, benessens den Heer van Amerongen, naar sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt getogen/ met de beloofde Contanten, en penningen/ om de aftocht van des selfs troepen te bevorderen: maar komende voor de Weser, om op Hamburg te reysen/ verstonden sy uyt een Hamburgsche Schoet, die hen ontmoete/ dat'er drie Engelsche schepen voor de Elve op hen lagen te wachten; weshalven sy besloten/ de Weser op na Bremen te gaan/ gelijk sy in alle veyligheyt deden/ en hun reys volvoerden.

Buyt-loopen van de Maastrichtsche besettinge.

Ondertusschen dede de besettinge van Maastricht dapper voordeel met buyt op de vyanden te halen/ daar de Spaansche ruyters behendig mede wisten om te gaan. In het begin deser maant quam een Spaansche party binnen/ hebbende vijf swaar geladen karren met gerooft goet uyt Gelderland, dat de Franschen meenden te vervoeren. Dese karren waren by het dorp Liers, door 47 Spaansche ruyters/ verovert. De Franschen, 40 mannen sterk zynde/ slooten de karren tot een wagen-burg: maar de Spaanschen vielen hen soo dapper in/ dat de Franschen sich moesten opgeven/ hebbende verscheyde aansienelijke lieden van de hunne gequetst. Sy spanden drie-en-dartig paarden voor de karren/ en brachtense binnen Maastricht.

Drie-en-dartig andere ruyters quamen binnen met een Munstersche Colonel/ en een Priester uyt Gelderland, diese met 7 paarden van omtrent Cleef hadden gehaalt. Dit party-loopen was dagelijks te doen/ daar somwijlen wel wat slagen onder liep.

De Franschen omtrent Maastricht.

Maar op den 14. Augusty vertoonden sich de Franschen omtrent Maastricht, in vollen schijn als offe de stad wilden belegeren. Sy deden de Spaansche ruyter-wacht retireeren. De Rijngraaf dede de Overste Cajaffa met veel ruyters/ vrywillige/ en gereformeerde Spaansche bevel-hebberen/ uyt-trekken; die van 's morgens ten 8 uuren/ tot na de middag schermutseerden/ krijgende mede eenig voetvolk tot hun onderstant. De Franschen hadden eenige musquettiers op de bergen geplaatst: maar het geschut van de Tongersche-poort deed hen wel haast verhuysen/ na dat'er wel 40 of 50 gesneuvelt waren. Een of twee Spaansche ruyters wierden ook van hunne paarden geschooten. Des anderendaags verrasten de Spaansche de Fransche wederom/ wanneer sy de selve weder den berg afdreven/ latende verscheyde dooden/ en drie gevangenen met roode rokken/ achter. De Fransche infantery quam op de Maastrichtsche ruytery aan/ die de ruyters in het eerste deden deynsen: maar dese/ ook voetvolk tot onderstant gekregen hebbende/ dreven de Franschen weer dapperlijk den berg af; gevende dit schermutselen een vermakelijk aansien voor die van de stad/ die buyten gevaar waren. De Franschen toogen voorts op het kasteeltje Opharen, over de Smeer-Maas, dat Capiteyn Isendoorn (tot Maastricht in guarnisoen leggende) toequam; en branden omtrent de Mase watse mochten.

Op den 16. quam de geheele Fransche macht van Viset en Navagne, onder den Marquis de Fuellade, na de zijde van Wijk. Sy sloegen achter Jonkheer Ravenshuys veel tenten onder de bomen op. Des middaags maakten sy/ tusschen dit huys en het dorp Schare, een lange linie/ en buytenwaarts

1672. Augustus.

waarts/ naar Maaftricht, een gracht/ om een borstweering/ en twee batteryen/ daar uyt te doen voort-komen; speelende het Maaftrichtsche geschut ondertusschen dapper onder dese arbeyders. Sy daar op verlegerden sich na de zijde van Wijk: maar als men daar ook de tenten om verre schoot/ legerde sich Chamilly een quartier uyrs verder van de stad. Terwijl sy daar alsoo sonder yets uyt te rechten bleven leggen/ hebben die van binnen de Franschen weder besocht/ en een deel daar van na de Maaskant gedreven/ en veel daar van ter neder-geschooten. Zedert legerden sy sich weder verder van daar/ schijnende geen handgebaar te soeken: waar op eyndelijk die van het guarnisoen/ met de Spaansche ruyterye/ en twee stukjes/ weder uyt-toogen/ die met de Franschen op een pleyn/ boven op een berg/ aan het werk geraakten/ daar weder eenige van wederzijden bleven. Het treffen had soo lange geduurt/ dat men oordeelde dat'er dien dag/ met alderhande schiet-geweer/ wel 20000 schooten gedaan waren.

Franschen trekken af. Eyndelijk trokken de Franschen af/ en lieten Maaftricht door dien tijt met vreden. Sy namen hunnen weg/ omtrent 30000 mannen sterk/ naar het Land van Gulik, en een andere troep/ onder Chamilly, naar Maseyk. Sy konden evenwel niet laten een aanstoot op het regiment van den Grave van Swartzenburg te doen/ die tot Wijk de wacht hebbende/ hen soo wel onthaalde/ dat'er wel 50 Franschen sneuvelden; het paard van de geseyde Graaf wierd ook soodanig gequetst/ dat het terstont/ op stal komende/ stierf; zijnde door de vergiftige koegels/ daar de Franschen mede schooten/ soo dik geswollen als twee paarden. Dit voorval/ en dat verscheyde menschen seer jammerlijk aan hun wonden stierven/ maakte die van Maaftricht soo verbittert tegen desen landaart/ datse voornamen geen Franschman meer quartier te sullen geven. De Bregadier van des Konings guarde bleef onder anderen op het velt leggen/ in wiens sak men vond een beursje met 100 pistoletten/ 17 Rijksdaalders/ en een silvere toebaksdoos; zijnde gekleed met een blaauwe geborduurden rok/ met silvere knoopen.

Franschen gebruyken vergiftige koegels.

De Marquis de Saulbeuf eyschte den Heer van Somelsdijk uyt/ om een kans met hem te wagen: dese liet hem aanseggen/ dat hy/ aan Wijk de wacht hebbende/ hem aldaar met gelijk getal sou komen verwachten. Duysenden van menschen liepen op de wallen/ om dit spel te sien: maar de Franschen quamen niet te voorschijn: waar op de Heer van Somelsdijk met acht ruyters naar het quartier van de Franschen reed/ eyschende Saulbeuf tot driemaal toe/ met het lossen van de pistool/ uyt: maar echter quam niemant te voorschijn. Wanneer nu de Franschen opgebroocken waren/ liep een yeder na het leger/ daar het was

Uytdagen, wel beantwoord, qualijk nagekomen.

Hic dolopum manus hic sævus tendebat Achilles.

Gestalte van het leger.

Men vond'er grachten over de 12 voeten breed; het contrescharp 12 voeten hoog/ en de borstweeringe 5 voeten dik/ en soo veel hoog; hebbende twee banketten/ seer net met palen gemaakt; al de linien met geregelde flanken bestreken/ en op de toegangen met reduyten en batteryen voorsien. Geheele huysjes waren in de aarde van zoden gemaakt/ hebbende selfs hunne schoorsteenen en fornuysen; een wonder om te sien. Een Monsieur de Bellingam, soon van des Konings groote schiltknaap/ versocht met den Heer Rijngraaf te spreken/ en sijn afscheyd van hem te nemen/ dewijl hy weder na Parijs trok/ het welke hem de Rijngraaf toestont/ ontmoetende hem ter halver wegen/ komende de Rijngraaf met sijn gevolg/ en eenige anderen/ in het velt; daar Bellingam, met eenige Franschen van sijn zijde/ mede verscheen. Dese konden sich niet genoeg verwonderen/ dat onse paarden soo wel gedaan/ en de hunne in der daat een deel seer mager waren; dewijl sy meenden dat'er groot gebrek van voeragie binnen de stad was. Naar eenige onderlinge hoffelijkheden zijn sy weder van malkander gescheyden.

Vriendelijke ontmoetinge.

Oost-Indische vloot komt binnen.

Ondertusschen hadde de Nederlanden ter zee hun merkelijk geluk. Op den 3. van dese maant quamen 14 Oost-Indische schepen op de Eems, die van geen oorlog wetende ook geen Engelsche vernomen hadden/ als alleen twee Fregatten voor de Eems, die al veel seyn-schooten om hulp/ en/ tot hun schade/ een kleyne torn daar op deden: maar alsoo'er niets op-donderde/ hen sulk een schoonen vogel moesten sien ontvliegen;

1672. zijnde dit onder de belegeringe van Groeningen. De sterkte Delfziel had hier door het geluk / met kruyt en oorlogs-voorraat uyt Indien versorgt te worden: waar door ook de schepen aldaar te beter beschermt konden worden. Men sond terstont schepen/ smakken / en Sjouwers daar na toe / die meest de fijne waren daar uyt lichten / en over de Wadden in sekerheyt brachten: waar op ook onse oorlogs-vloot naar de Eems sette / om dese schepen te huys te halen / die ook alle door Gods bestieringe / yeder op hun behoorlijke plaats aangekomen zijn; alleen een addijs-jacht of galjoot van 80 last / komende van Ceylon, en den 12. February van daar vertrokken zijnde / wierd van een Engelsch oorlogschip (komende omtrent de Vriesche wateren) gejaagt; en de schipper / siende het niet te ontkomen / boorde het in de grond: het volk ontquam het met boeken / brieven / en eenige kleyne kostelijkheden aan land: de andere lading was van weynig belang. En het schip het Kasteel van Medenblik is op de Zuyder-zee by ongeluk verbrand. De Commandeur / en Opper-bevelhebber over dese vloot / was Aarnout Overbeek; het tweede hooft Schimmelpenning; en de Schout by Nacht Sanderus. De lading wierd wel op 140 tonnen gouts waardye geschat / en was gelijk volgt:

Augustus.

Carga van 14. Retour-Schepen, als Tidor, 't VVapen van Zierikzee, en 't VVapen van der Goes, voor Zeeland: Ternaten, Oostenburg, en de Voorsichtigheyt, voor Amsterdam: Delftshaven voor Delft: 't VVapen van Rotterdam voor Rotterdam: De gekroonde Vrede voor Hoorn: 't VVapen van Medenblik voor Enkhuysen: Noch van Ceylon, Svvanenburg voor Zeeland, en Sparendam voor Amsterdam: De tvvee na-schepen van Batavia, Grootebroek en Goyland voor Amsterdam: Van Batavia en Ceylon vertrokken in December 1671. January en February 1672. respective.

Lading van de Vloot.

Carga van tien Schepen van Batavia.

3700 ps. diversche Mouris.
16720 ps. diversche Salampouris.
17120 ps. Parcallen.
4100 ps. Betthilles.
7970 ps. Gingans.
13280 ps. Negros-kleden.
40940 ps. Guinees Lywaat.
2550 ps. Dekens.
5280 ps. Zeyldoek.
5400 ps. Chiavones.
175 ps. Alcativen.
18720 ps. Baftas.
2000 ps. Kannakijns.
11060 ps. Chiauters Deriabadijs.
8040 ps. Chits.
50371 ponden Catoene Garen.
341063 p. Indigo.
536625 p. Japans Staafkooper.
1614505 p. Bengaalse Geraffineerde Salpeter.
9005 p. Radix China.
7929 p. Gommelak.
14920 p. Benjuyn.
1159124 p. diversche Suykeren.
1000 p. Tutia.
6600 p. Cardamom.
491608 p. Sappanhout.
1311 p. Geconfijte Mirabolanen.
79800 p. diversche Zijde.
7465 p. Geconfijte Gember.
153920 p. Caneel.
31416 p. Foely.
537957 p. Giroffel Nagelen.
116821 p. Noten Muscaten.
1416 p. Koeken van Noten Muscaten.
3610 ps. Dongrijs.
400 ps. Armosijnen.
5800 ps. Pelangs.
60 ps. Japanse Zijde Rokken.
2030 p. Salarmoniak.
165450 ps. Caliatours-hout.
2170 ps. Robijnen.
940 ps. rouwe Diamanten.
93 Realen swarte Besoar-steen.
30 Kannen Camphur-Oly.
24005 p. Malacx Tin.
454 p. diversche Muscus.
4127058 catty swarte Peper.

De twee Schepen van Ceylon.

24236 p. Rouwe Bengaalsche Zijde.
1314 p. Zijde Worm huysjes.

171 p. Ben-

1672. Augustus.

171 p.	Bengaalsche Muscus.
800 ps.	fijne Bengaalsche Armosijnen.
1013 ps.	Hammans.
1000 ps.	breede Adatheys.
482 ps.	Mallemollen.
689 ps.	Tansjeeps, of ydele Cassa Bengale.
2200 ps.	Garres.
1168 p.	Florette Garen.
1139 p.	Cattoene Garen.
80040 p.	Indigo Chirchees.
2001 p.	Rood Zegel-lak.
14500 p.	Boracx.
1207 p.	Salarmoniak.
5220 p.	Caatchia.
125500 p.	Japans Staaf-kooper.
206400 p.	Caneel.
40001 p.	Lange Peper.
442881 p.	Swarte Peper.
354960 p.	Salpeter.
119611 p.	Caliatours-hout.

De twee Na-Schepen van Batavia.

1400 ps.	Parcallen.
1935 ps.	Rouw Zeyldoek.
2400 ps.	Baftas.
1400 ps.	Chiauters Deriabadijs.
78880 p.	Wit Catoene Garen.
3000 p.	Indigo.
17500 p.	Japans Staaf-kooper.
16888 p.	Radix China.
40755 p.	Benjuyn.
121450 p.	Japansche Poeyer-Suyker.
244 p.	Rabarber.
200 p.	Noten Muscaten.
66355 p.	Sapanhout.
210800 p.	Bengaalsche Salpeter.
436296	catty Peper.
2720 ps.	Negros-Kleden.
5470 p.	Gomme-lak.

Het was wel waar dat de rest van de kruyssende Engelsche vloot eyndelijk op het schieten afquam: maar/ hebbende wint en vloet tegen/ quamen alleen noch tijds genoeg/ om dese proope te sien leggen/ daarse die niet van daan halen konden.

Daar-en-tegen nam een Zeeuwsche kaper een Oost-Indisch Engels Retourschip, genaamt de Valk, geschat op twaalf tonnen gouts/ en bracht het te Bergen in Noorwegen op; van waar het daar na in behouden haven quam.

Bericht uyt Indien. Met dese Retourschepen quam tijdinge/ dat de Commis Hakkius aan de Caap de Bona Esperance; als mede de Heer Hinloopen, Raad van Indien, en Barra, overleden waren. De Franschen, onder la Haye, brachten een deel schepen by-een/ om Cochin of Ceylon aan te tasten/ soo men meende. Een Portugees uyt Goa tot Lissabon aangekomen/ berichte/ dat het eyland Fyal in Indiën, op tien plaatsen/ door de hitte van de sonne/ was in de brand geraakt; soo dat de inwoonders sich op de naaste eylanden moesten begeven.

Engelsche trotsheyt op de Elve. De Engelschen wilden nu ook mede het gesag op de riviere de Elve sich aanmatigen; want soo als het Hollandsch schip/ de Visscher van Curassou, aldaar op quam/ schoot een Engelsman, aldaar leggende/ met scherp op hem/ begeerende dat hy strijken soude. Als hy dit nu al dede/ schoot hem de selve Engelsman weder met scherp op de huyt; waar op de Visscher, met 18 stukken/ desen moeyelijken aart soo groete/ dat hy draaude als een tol/ en sich naau redderen konde. Soo voer ook omtrent een Schotsche kaper/ die mede voor de Elve twee West-Indisch-vaarders aanrandde: maar wierd soodanig onthaalt/ dat hy selfs in de loop bleef/ nemende de Zeeuwen sijn scheepje/ kappende het rondhout af/ en/ het volk met het beste daar afgenomen/ in zee drijven latende. Schotsche kaper genomen.

Een andere Schotsche kaper had in het Kattegat eenige prijsen verovert/ maar wierd door Capiteyn Jan de Jonge genomen/ en na Koppenhaven gesonden.

Staat van Tanger. Tot Tanger moesten de Engelschen ook geduuriglijk de last/ en het bespringen van den Barbarischen landaart uyt-staan/ zijnde die plaats hen wel een goede schuyl-hoek en vertrek-plaats voor hunne schepen naar de Levant, maar ondertusschen een seer kostelijk hou-kint/ door het onderhouden van de fortificatien/ en haar onbequame reede en Moglie.

Laatste bedrijf van den Taffiletta. Hier voor hebben wy van de opkomst en voortgang van den Prins Taffiletta wijdlopig gehandelt; hier staat ons nu een besluyt van dien grooten Conquerant, en dwingeland van Africa te maken. Wy hebben

1672. hem gesien balling hier / trouweloos daar / overwinnaar elders / en over-al een Barbaar; nu sien wy hem in de armen van een vrouw / en vervolgens in die van de doot. Hy troude dan met een seer schoone Princesse, wiens schoonheyt hem alsoo gedwee gemaakt had / als hy haar vader gedaan had; die hy / zijnde de laatste Koning van Marocca, had doot geslagen: maar sy / als een tweede Rosimunda, behielp sich met raat en daat van een ander / en geraakte soo verre in het bevorderen van de wraak over haar vader te gelijk / en de uytwerksselen van haar bysonderen haat tegen haren man / dat sy middel vond hem door vergif uyt de werelt te helpen: makende alsoo een eynde van sijn woelen en woeden / en de verwachtinge die de werelt van desen overwinnaar hadde. Sijn broeder quam in sijn plaats tot de regeeringe / die soo vermaart wierd in gierigheyt / als sijn voorsaat in Barbarische dapperheyt / daar wy hier na noch sullen van spreken.

Augustus.

Die door sijn vrou vergeven word.

Sijn Hoogheyt tot Amsterdam.

Sijn Hoogheyt de Prins van Orangien is den 12. deser maant tot Amsterdam gekomen; de 60 vaanen burgers waren al te samen in de wapenen / beneffens twee compagnien vrywillige ruyters. Sijn gemelte Hoogheyt nam op den 13. sijn sittinge in den Raad van de stad / en de Vergaderinge van de Heeren van de Admiraliteyt, hebbende al voor-heen de gestalte der versterkinge der stad besichtigt. Wanneer hy des middags op het stadhuys / door de Overigheyt wel onthaalt was / is hy naar Muyden, Weesp, den Hinderdam, en Abkoude, vertrokken / om de fortificatien en versterkingen aldaar mede te sien; van waar hy den 14. weder-gekeert / en des anderen-daags weder door Amsterdam, met groote statie uytgeleyd / naar het leger te Bodegrave vertrokken is.

Franschen meenen Gorcum te overvallen.

Een troep Fransche ruyters van 17 standaarden / meenden op den 18. Gorcum met een verrassinge t'overvallen: maar de Velt-Marschalk Wirtz, van hun aankomst van te vooren verwittigt / heeft hen eenig voetvolk / met 3 stukjes tegen gesonden / en gedwongen / met verlies van 60 ruyters / wederom na Vianen en Uytrecht, daarse van daan gekomen waren / te vertrekken; zijnde van de onse maar 4 mannen gebleven. Sy quamen mede den 21. Augusty, voor het

Ook het Huys te Abkoude.

Huys te Abkoude: maar bevonden het selve / in sulker voegen / van buyten door het water / en van binnen met genoegsame tegenweer beset / dat sy alle hoop / om daar op yets aan te rechten / verlooren: soo datse onverrechter sake wederom te rugge moesten. 1672. Augustus.

Fransche Grooten gevangen.

Eenige Fransche Grooten / in het Ameronger bosch ter jacht gaande / wierden door een vaandrich / en 16 soldaten van Capiteyn Boman, uyt het quartier te Bodegrave, beset en gevangen / en door kromme zijde-wegen / tot by Harderwijk gebracht / alwaar sy door een Amsterdams oorlogs-jacht / op de Zuyder-zee kruyssende / wierden opgepast / die hen den 29. ingenomen / en naar Amsterdam gevoert heeft: zijnde soo daar / als onderwegen / met alle beleeftheyt gehandelt / sonder dat hen yets van al de juweelen / diese by hen hadden / afgenomen is.

Brief van Jorman.

De Overste Jorman, van Amsterdam, tot bystant van de belegerde Groeningers gesonden / schreef op dees tijt de Overigheyt aldaar over / hoe dat de Bisschoppen het beleg hadden verlaten / latende vijf stukken geschuts / datse soo haast niet konden medekrijgen / in het slijk steken. Men vernam dat de Bisschop van Munster groote hoop hadde gehad de stad te sullen vermeesteren: maar dat die van Keulen hem menigmaal over sijn voorbarigheyt berispt had; waar by noch eenige andere onlusten over de onkosten en het bederven der landen geresen waren; doch dat noch de een noch d'ander geen storm had derven wagen / beducht datse te wel souden ontfangen worden.

Maar de Staat, om tegen de winter voorsien te zijn / dede 4000 paar ysspooren / en veel hondert morgen-sterren / te maken aanbesteden. Veel Switsers en Franschen quamen met geheele troepen over-loopen: maar men dede verbod van eenige Franschen in dienst te nemen.

Princevlagge tot 's Hartogenbosch opgeset.

Tot 's Hartogenbosch heeft op den 13. van dese maant de Gouverneur Kirpatrik, beneffens de Overigheyt van de stad / de Orangie-vlagge van de St. Jans tooren laten afwaayen / om te toonen voor wie de stad bewaart wierd / dewijl de Roomsch-gesinde van de stad / en die van de Meyerye, volmondig uytriepen / dat de stad / om dat sulk een aansienlijk aantal van Spaansch krijgsvolk

1672. volk daar binnen gelaten was/ in eygendom van de Spaansche kroone vervallen waer. Dese vlagge was eerst van kattoen: maar op den 17. dag van September, op de welke dese plaats door sijne Hoogheyt den Prins van Orangien overgegaan is/ heeft men de zijde vlagge/ en die met het wapen van sijn Hoogheyt kostelijk/ soo van de St. Jans als de stadhuys tooren/ laten waapen/ die daar soo lange op gebleven zijn/ als'er een stuk aan was.

Augustus.

Quellagien van die van Uytrecht.

Laat ons nu eenmaal sien/ hoe het met onse overheerde na-gebuuren staat. Men heeft tot Uytrecht noch al vol-hard in het overlasten van de ellendige burgeren: eenige Heeren sijn gecommitteert om den Heer Intendant Robbert over de selve te gaan begroeten/ en hem te versoeken den swaren eysch/ hier voor van hem gedaan/ doch te willen versachten: maar dese heeft nergens na willen luysteren/ willende van geen onmacht van de Provintie, die men hem met goede redenen en bewijs socht in te boesemen/ hooren: waar op de Heeren van Dijkvelt, van Someren, Aartsbergen, van Wulven, de Burgermeester van der Voort, en de oude Burgermeester Boot, dewijl de Intendant na geen reden wilde luysteren/ versocht wierden/ aan den Heer de Fransche Overste noch een-maal een vertooning van den zwakken staat van Uytrecht te doen.

Handel aldaar.

Op den 3. wierden acht-en-veertig karren met meel uyt Uytrecht na Naarden in twee troepen af-gezonden/ hebbende een Compagnie ruyters tot by-geleyde: maar de eerste troep/ in een-en-twintig karren bestaande/ is door een deel Marinen aan-getast verovert/ en al het meel daar van in het water gesmeten; doch de tweede is door-geraakt. Noch quamen twee Sammereusen en twee Lichters met meel daar binnen. Men sloeg opentlijk aan/ dat de burgers al hun geweer/ behalven alleenlijk hun zijd-geweer/ op het stadhuys mosten brengen/ op de boete van een rijksdaalder/ die het selfde binnen den tijt van twee dagen niet dede: welk gebod vier dagen daar na weder vernieuwt is geworden/ in-voegen dat alle burgers/ die eenig geweer hadden achter-gehouden/ of noch niet van het selve boven-gebracht hadden/ het selve mosten brengen/ op de boete van honderd rijksdaalders; sullende d'aanbrenger daar tien van genieten/ met verzwijging van sijn naam. Toen hing men ook een soldaat op de Neu op/ om dat hy wilde over-loopen. 1672.

Augustus.

De wijven van Uytrecht hebben ook getoont/ datse/ soo wel als in andere plaatsen/ de beest konnen speelen/ alsoo daer op den 14. van dese maand een brgade van voor het huys van den Burgermeester Hamel vergaderde/ die hem vast met luyder keelen voor een schelm/ land-verrader/ sleutel-drager/ en met andere kostelijke namen en tijtelen meer uyt-maakten; dreygende hem onder de voet te willen halen/ en sijn huys te plonderen: maar daar is tot noch toe niet van gevallen/ als alleenlijk *Verba & Voces.*

Maar in-gevolge van de voor-verhaalde bezwarenisse/ hebben de Staten besloten/ wederom aan de Heer de Louvoys en Pompone te schrijven; luydende de brief aldus:

Klacht-brieven.

MYn Heer, wy namen de vrymoedigheyt, van met de Post van den 19. van dese maand aan u te schrijven, om aan u het geschrift, dat wy den Intendant vertoont hebben, deelachtig te maken: maar dewijl wy vreesden, dat het pacquet niet in uwe handen mocht gekomen wesen, soo hebben wy dienstig geacht, een tweede af-schrift aan u te zenden: en by dese gelegentheyt daar by te voegen, dat mijn Heer de Hartog van Luxemburg goed gevonden heeft, vijf duysend mannen te voet in dese stad te logeeren, en het overige van sijn heyr in de voorsteden; en dat, naar gebruyk van het land, de huys-waarden voor yeder week seven stuyvers aan yeder soldaat tot servijs-geld sullen moeten geven. Men moet ook veel wacht-huysen maken, soo voor de ruytery als het voet-volk, met schilder-huyskens voor de schild-wachten, het welke alles tot een seer merkelijke somme gelds komt te klimmen. Men arbeyd ook, met Magazijnen voor het gebruyk van de Ruytery te maken, en daar door word het weynige, dat noch in het veld over-gebleven is, verdorven en gantschelijk vernield. Mijn Heer, bewijs aan ons dese gunst, van alles, met u gewoone goedheyt en voorsichtigheyt aan te merken, en lijd niet dat men ons boven de krachten belast, en dat men uyt des Konings naam van ons eyscht, dat wy niet machtig zijn op te brengen.

1672. Augustus.

Het gevolg daar van is geweest / dat men op Donderdag den 22. alle de ruytery mede in de voor steden heeft geinquartiert / als mede het voet-volk in de stad rondsom de wallen; en naast omtrent de poorten / soo veel als mogelijk was; gelijk ook des daags te vooren de Dragonders buyten de Weert-poort, aan de west-zijde van de tweede brugge / tot de Rode-brugge toe / in gelegert zijn: en des anderen daags is de rest van de infantery / die noch niet onder gestelt was / mede in de stad gelegert.

Het slot Kroonenburg van de Franschen vermeestert.

Op den eersten van dese maand trokken omtrent 3000 mannen / meest te paard / des avonds met eenig geschut uyt Uytrecht, die des anderen daags voor het slot Kroonenburg, daar de Capiteyn Witzen met omtrent 200 mannen binnen lag / gekomen zijn. Het slot was wel sterk en weerbaar / maar niet met oorlogs voorraat voorsien / waar door de Franschen met eenig verlies daar meester van geworden zijn / en veele van de besettinge gevankelijkelijk naar Uytrecht voerden. Het selfde hebbense ook met het slot Loenersloot gedaan / daar maar weynig volk in lag: maar niet lange daar na hebben sy dese beyde verlaten / latende Kroonenburg springen / en Loenen geheel uyt-plunderende / met over-groote overlast de inwoonderen aan doende.

Kloeke daad van Staatsche ruyters.

Den 10. trokken eenige ruyters uyt het quartier van sijn Hoogheyt, die des nachts tot voor de poorten van Uytrecht quamen / en tot binnen de retrenchementen in-drongen / daar sy veel ter neder maakten / en sestien gevangenen van daan mede namen / met verlies alleenlijk van twee mannen. Doen geschiede ook de monsteringe van ons oorlogs volk / door den Heer van Beverning; en elders van andere: en wierd de selve bevonden te bestaan in 783 vaandelen / daar van de bevelhebberen / tot wel van 200 Compagnien toe / op-gestelt zijn / om gereformeert / en de Compagnien onder-gesteken te werden; gelijk sulks korts daar aan door sijn Hoogheyt is volvoert: maar de gereformeerde bevelhebberen zijn op een gevoeglijk tractement in dienst gehouden / met toeseggingе van ter naaster gelegentheyt / yeder na sijn verdienste / weder gevordert te sullen werden.

Onder-steken en reformeeren van Officieren.

De brand-wacht van de Franschen is tusschen den 29 en 30. deser maand / van Lubbenes door de Staatsche wech-gehaalt: hier op volgde de twee andere dagen een groote alarm door de geheele stad / alsoo men meende dat sijn Hoogheyt voor de poort quam.

Sware schattingen.

Op Saturdag / zijnde den 31. zijn 4 veld-stukken na de Vaart gevoert / en quamen noch 500 soldaten (boven 1150 die van Bommel quamen) binnen. Op alle toe-gangen van de stad wierden slach-boomen tegen alle overval gemaakt. Men ging ook hier en daar de huysen besoeken / of nergens eenig geweer verborgen lag. Toen eyschte men ook de vierde penning van alle goederen die uyt de stad gingen / en wilde weder al het geld uyt de Comptoiren lichten. Daar ontstond toen ook een brand in het Paus-huys, de verblijf-plaats van den Hartog van Luxemburg; en den dag daar aan in het Duytsche huys, daar een Fransch Marquis in woonde: maar was beyde van weynig gevolg. De Staten kregen ook antwoord op hunne brieven / zijnde van desen inhoud:

Antwoort op het schrijven der Staten.

MYN HEEREN,

IK heb den brief ontfangen, die het uw believt heeft op den 13. van dese maand aan my te schrijven, nevens de by-gevoegde memorie; ik twijffele niet of al het gene daar in staat, zy waarachtig: maar gelijk het in een tijd, als dese, niet mogelijk is, dat de Koning tot uw verlichtinge al 't gene doet, dat hy wel soude willen doen, en het welke hy hier na sal doen, als de vrede gemaakt word; soo moet gy een poging op u selven doen, om aan sijne Majesteyt die bystand te bewijsen, de welke hy van uw versoekt.

Een kranken troost. Dit en meer mosten de Uytrechtsche dulden en uyt-staan / en in hun hert smooren: want troost vondense by niemant: wilden sy sich beklagen dat desen handel directelijk met het verdrag / met sijn Majesteyt gemaakt strijdig was / aanstonds mostense hooren: *Le Roy n'est pas Esclave de sa parole*; De Koning is geen slave van sijn woord: treffelijke maximen.

Uyt Woerden hebben wy dit: dat sijn Hoogheyt den 20. van dese maand met de Graaf van Styrum, en noch andere Grooten binnen Woerden quamen: sijn Hoogheyt had Oudewater door den Heer Graaf van Hoorn op het verlaten van de Franschen beset / en wilde Woerden insgelijks doen: maar die

1672. Augustus.

Onwillige burgers van Woerden.

die van de stad waren onwillig hunne pannebakkeryen af te breken / en baden sijn Hoogheyt hun stad doch te willen verschoonen ; en alsoo sijn Hoogheyt daar anders geen verseker ing konde vinden / heeft hy ook geen besettinge daar in geschikt: maar liet dese stijf-sinnigen hoop op hun eygen riemen drijven / het geen sy daar na noch (buyten twijffel) wel beklaagt hebben: wanneer sy niet alleen de overlast van de Franschen, maar ook dat de selve / een voor een / al hunne panne-bakkeryen af-branden / hebben moeten lijden / en noch oorsaak van veel bloeds geweest zijn. Wanneer hy hier rondsom de wallen / en het kasteel besichtigt hadde / is de selve met het jacht van Woerden (dat een groot stuk weegs van mannen / jongens / wijven en meyden voort-getrokken wierd / tot dat het jaag-paard quam) weder naar het leger tot Nieuwerbrugge gevaren.

Hartog van Anjou in Vrankrijk geboren.

Het geluk lachte sijn Majesteyt van Vrankrijk nu soo wel binnen / als buytens lands toe / dewijl hy op sijn tocht met een jongen Hartog van Anjou verrijkt was. De Koninginne had al voor des Konings aan-komen haar karos in het Convent van de Minderbroeders by de Plaatse Royaal af-gezonden / ontbiedende vier van die Vaders tot St. Germain by sich / alwaar de selve in de Kappelle van het kasteel den jongen Prins den gordel en het kleed van hunne ordre aan-deden / volgens de beloften van haar Majesteyt; die ook verklaarde / dat de Prins het gewaad en de koorde drie jaren lang dragen soude. By dese plechtigheden waren seer veel groote Dames tegenwoordig. Wanneer nu de Koning naar een seven-daagsche reyse uyt de Meyerye van den Bosch tot St. Germain aan-quam / en van den Daulphijn en andere Grooten verwellekomt wierd / stond haar Majesteyt over sijn komst verbaast / alsoo hy schielijk gereyst / en geen voor-bode van sijn komst had laten afgaan ; soo dat men hem nergens had konnen aan-treffen.

Bericht van de staat der Franschen in Oost-Indien.

Beter bericht hadden de Fransche Actionisten van Oost-Indien, als tijdinge van Marseilje over Aleppo hebbende / dat Monseigneur de la Haye, bevelhebber over de Fransche schepen / tot Suratta gekomen was / en aldaar Caron, den ouden Franschen Directeur, in-genomen had / en met den selven naar Goa gezeylt was / daarse sich met vijf Galljoenen / en dertig andere mindere schepen verboegt hadden, met meeninge om Couchin den Hollanderen weder af te nemen: maar dat de bevelhebber Rijklof van Goens met 15 schepen daar in stand was / en dagelijks noch meer uyt Batavia verwachte. 1672. Augustus.

Het Tractaat van alliantie tusschen Vrankrijk en Engeland uyt-gewisselt.

Op den 14. van Augustus wierd tot Withall met den Franschen Gesant het geslooten Tractaat, van nader verband tusschen Vrankrijk en Engeland, voor drie jaren uyt-gewisselt / om / geduurende dien tijt / Holland den voet op den nek te krijgen. Dit was het Tractaat, dat in het Fransche leger tot Boxtel door de Engelsche Af-gesanten gesloten was; verbindende beyde de Koningen sich onverbrekelijk / aan dit verdrag te houden: en niet bysonderlijk / of sonder onderlinge toestant / met de Heeren Staten te handelen / voor datse beyde volle satisfactie van hun onderlinge pretensien op de Vereenigde Nederlanden souden hebben.

Staat van de Spaansche Nederlanden.

De Grave de Monterey ontbood den Raad van Braband en Corps by sich: den welken hy voor oogen stelde / in wat gevaar de Catholijke Koning, en by gevolge de Spaansche Nederlanden waren; versocht derhalven / dat de Heer Cancelier voor eerst voor sich selven 1000 rijksdaalders / en yeder Raads-heer 1600 guldens / en de Secretarisen en Griffiers naar advenant souden tellen ; sullende weder uyt de op te stellen Impost van het sout het hunne genieten. Men rekende toen het krijgs-volk in die Nederlanden op 26 of 27000 man te voet / en 164 vanen ruyters: daar onder 7 Regimenten Duytsers, 3 van Walen, 4 van Italianen, 3 van de ondersaten van den Koning van Engeland, 1 van Bourgonjons, en 9 van Spanjaarden.

Ontmoeting van Monterey en Condé.

Doen sprak de Grave de Monterey ook met den Prince van Condé, in sijn door-trekken / die hy tot aan de deure ontfing ; (zijnde, ter oorsaak van sijn zwakheyt / van twee persoonen onder de armen gestut en vast-gehouden /) den Hartog van Anguien was daar mede : hun onderling gesprek duurde wel twee uuren lang ; eyndelijk wierd de Prins weder in de karosse / en tot aan de deure toe uyt-geleyd / en scheyden met alle vriendelijkheyt van malkanderen.

Sweden nu van een yeder op het aldermeeste geliefkoost / wilde ook niet t'eenemaal stil zijn: maar liet in Bleking alle schepen

1672. pen beslaan / om 4000 mannen te paard / en 7000 te voet over te voeren. Terwijl liet men daar tot vermaak en onderwijs van den Koning buyten Stokholm een kleyne sterkte van vijf bolwerken op-werpen / dat de Graaf Oxenstern, Opper-artillery-meester / met allerhande wapenen en geschut (doch sonder scherp) sou verdedigen / en de Connestabel van Sweden bestken: dit most acht dagen duuren / en de Koning wilde in dit beleg selver voor Ritmeester dienen: dit was een oeffeninge die van ouds in Sweden wel is gebruykelijk geweest / om de jeucht te oeffenen en gezwind te maken / als men sloten en sterkten van sneeuw en ys op-rechte: maar de selve niet als met sneeuw-ballen en stokken beschermde.

Augustus. Spiegel-gevecht in Sweden.

Sijn Majesteyt schreef ook om dees tijt een brief aan hare Hoog-Mogende in het Latijn / de welke wy hier den leser / soo in die tale / als verduytscht / voor-stellen.

REGIS SUECIÆ.

Recepta 29. Augusty 1672.

Brief van den Koning van Sweden aan de Heeren Staten.

NOs Carolus, Dei gratia, Suecorum, &c. Celsis & præpotentibus nostris bonis Amicis, ac fœderatis Dominis Ordinibus Generalibus Fœderati Belgii, Salutem: Et prosperos rerum successus, Celsi ac præpotentes Boni Amici & Fœderati. Cum ea sit integritas, quâ vigentem nos inter & vos Amicitiam colimus, ut mutua nostrorum utrinque subditorum commoda promota omni tempore lubenter cupiamus, tam cognitu nobis injucundum sit necesse est, quod ex querelis subditorum nostrorum percipimus, nimirum præter omnem expectationem vos merces præcipuas, quæ in regno nostro proveniunt, provetitis & Fisco adjudicandis declarasse, cum summo regni nostri commerciorum subditorumque ac incolatum damno, quo afficiuntur amissu iis mercibus, quos confidant, & quidem merito se pro labitu ac tuto posco evehere ac transportare: Quod ipsum sicuti minime convenit, cum recepta alios inter reges & principes prohibitorum rerum determiniatione aut congruit consuedutini, nos inter & vos jam inde longo tempore observata, ita etiam minime alienum est ab eo, sincera nostra intentio, qua mediationis in nos partes suscepimus promeretur: Quæ omnia quando quidem Consiliario nostro aulico & ablegato extraord. nobli nobis sincere fideli Haraldo Appelboom, hæreditario in Sonderbii, ut vobis uberius exponet, in mandatis dedimus eo nos referimus, 1672. *nulli dubitantes, quin mutatâ priori minus æqua declaratione id adgere velitis, ut subditi nostri eâ incolamitate, quam sibi ac antiqua nos inter amicitia promittere jure debent: omni absque diminutione ac impedimento frui imposterum queant: Quibus vos divinæ protectioni animitus ad felicia & prospera quævis commendamus. Dedimus in Arce nostra Holmenzi, die . . . . Mensis Julij, Anno 1672.*

Augustus.

Nomine altissimæ memoratæ Sac. Reg. Maj. Respons. Filii nostri clarissimi, ut & Regis ac Domini nostri clementissimi.

Dese hebben wy den leser aldus vertaalt:

WY Karel, door Gods genade Koning der Sweden, &c. Onse goede Vrienden en Bond-genooten, de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: De saligheyt en voorspoedige uytkomst in hunne saken. Hoog-Mogende goede Vrienden en Bond-genooten, dewijl onse oprechtigheyt soodanig is, met de welke wy de vriendschap tusschen ons en u lieden bekrachtigt, omhelsen, dat wy het wederzijds welvaren van onse onderlinge onderdanen na behooren t'aller tijt wenschen voort-geset te sien; en noodsakelijk zy, dat ons seer onaangenaam moet wesen te verstaan, het geen wy uyt onser onderdanen klachten hooren, namentlijk: dat gy buyten alle verwachtinge de voornaamste koopmanschappen, de welke in ons Rijk vallen, voor verboden en verbeurde goederen houd en verklaard, tot groote schade van ons Rijks koop-handel, en onse onderdanen en ingesetenen, de welke sy door het verlies van hunne goederen, die sy vertrouwen, en dat met recht na hun welgevallen en veyliglijk te konnen vervoeren en transporteeren, komen te lijden: het welke, gelijk het geensints over-een komt met de bepalinge, die tusschen andere Koningen en Vorsten omtrent de verbodene waaren gehouden word, en de gewoonte onder ons en u lieden nu soo langen tijd waar-genomen is; alsoo ook verre is van het geen onse oprechte meyninge en intentie, met de welke wy de mediatie hebben op-genomen, hebben verdient: alle welke dingen, nademaal wy onsen Cancellier, Hofmeester en extraordinaris Ambassadeur, den Edelen en ons recht getrou-

1672. Augustus.

getrouwen Harald Appelboom, Erfheer in Sonderby, belast hebben u lieden naarder te verklaren; soo is het dat wy ons daar aan gedragen: niet twijffelende, of gy sult met veranderinge van u voorige onbillijke verklaringe, sulks betrachten, dat onse ondersaten die veyligheyt, de welke sy sich, volgens onse oude vriendschap, met recht mogen beloven, sonder alle verminderinge en verhinderinge, voor het toekomende sullen mogen genieten, met de welke wy u lieden de Goddelijke bescherminge van harten, tot geluk en voorspoet, beveelen. Uyt ons Slot den..... der maand July, 1672. uyt name &c.

Poolschen Adel komt tot erkentenisse.

Den Poolschen Adel nu lang genoeg haar hooft gevolgt hebbende, quam in het begin van dese maant sijn Majesteyt verseekering doen van hem in alle noot en voor-vallen alle hulp en bystant te bewijsen: sy betuygden sich te schamen, datse nu eenige malen den Rijksdag, met hun hoofdig weghloopen, soo schandelijk te leur gestelt hadden. Uyt verscheydene landschappen van wierden Afgesanten aan den Koning gesonden, die sijn Majesteyt van hunne goede intentie verseekeringe deden; willende selfs den Rijksdag in het open velt by-woonen, maar in geen kamers of stooven, daar de warmte de harssenen te seer verhit. Sy versochten ook selver, dat men die moedwilligen sou opsoeken, die sich hadden derven vermeeten sijn Majesteyt van den troon te willen stooten.

Moscovische Gesant bied den Polen hulp aan.

De Koning, nademaal nu ook de Pruyssischen Adel door de Polen verseekering van onderstant gedaan wierd, nam voor sich een lange reyse op Casenuvo te doen: maar de Koninginne wilde met hem optrekken. Onder dies quam een Gesant uyt Moscovien, die op sijn aanspraak de bystant van sijnen Czaar, met 40000 mannen, toeseyde; het zy tegen den Turk, Tartar, Cosakken, of andere vyanden, te gebruyken: daar by voegende, dat sijn Czaarsche Majesteyt, om alle diversie te maken, de Cosakken op de Swarte-zee in alarm had gestelt; en de Calmukkische Tartaren belast, de Crimische Tartaren te bestoken. Maar gelijk dit woeste landen, de menschen onbeschaaft en d'oorlogs-handel aldaar onbekent zijn, soo wierd daar wijders niet veel van vernomen.

Augustus. Ridders van Maltha twisten om de St. Jans goederen in de Nederlanden.

Wanneer de Ridders van Malta verstonden, dat de Franschen, by-na sonder eenigen tegen-stant, in Holland gekomen waren, begonsten sy al onder malkanderen te twisten over de goederen van St. Jan. De Fransche Ridders eygenden sich het aanmerkelijkste gedeelte daar van toe: maar de Spangiaarden beweerden, dat sy, als de oudste, de voorgang behoorden te hebben; en gelijk sy altoos de besittinge der Commanderyen hadden gehad, alsoo ook noch in de selve behoorden te blijven: maar sy scheyden op dat besluyt, dat het vereffenen van hun geschil sou staan aan die de sterkste in de wapenen was.

Savoysche en Genueesche saken.

Savoyen had door sijn oorlogsmacht nu Pieve en Zuccarello bemachtigt, en ging noch al verder in de Staat van Genua, wilde ook Castel Vechio, een merkelijke pas, versterken: maar de Genueesen, het belang van die plaats wel kennende, quamen met 9000 soldaten, boeren en Corsi, daar voor, en besetten de plaats; wel wetende, dat'er maar voor weynige dagen lijftocht in was. De Graaf Catalano Altieri, die daar het gebied hadde, sich niet willende laten besluyten, sloeg, beneffens de voornaamste Bevelhebberen en 200 soldaten, met den deegen in de vuyst daar door, en geraakte selfs wel by, maar d'andere wierden meest alle gevangen of gedoot; en de sterkte gaf sich aan de Genueesen op; die van daar na Alberga toegen, om aldaar sich wat uyt te rusten, en den gewonnen buyt onder sich te verdeelen. Van daar begeven sy sich naar Porto Mauritio, daar de Commissaris-Generaal Gio Luca Durazzo sich by hen vervoegde, met den welken sy gingen om Oneglia aan te tasten: en zijnde de gelegentheyt van de selve plaats waargenomen, ging men te rade, of men die met enkel gewelt, of een belegering, sou soeken te bemachtigen: waar op tot het eerste besloten wierd, als sich van de moed en dapperheyt der Bevelhebberen, de kloekheyt des krijgsvolks, en de swakheyt in tegendeel der vyanden, veel belovende. Men wist evenwel dat'er 700 mannen binnen lagen, onder de welke de beste Bevelhebberen en soldaten, die de Hartog in sijn dienst hadde, waren.

Om tot het bespringen van de plaats te komen, liet de Generaal der Genueesen het eerst

1672

Augustus.

eerst verseekeren / en veraardigde sich als doe / om op vijf plaatsen gelijk de stad te bespringen: waar toe hy yeder hoofden en onder-bevelhebberen de posten verdeelde. Wanneer dit nu gestelt / en de vereyschte nooigheden van Genua genomen waren / wierd ordere gegeven den aanval / soo te water als te lande, te doen; het welke op den 15. geschiede/ en daar met soo een geduurige hevigheyt, soo van het landvolk als van de Galeyen en Schepen uyt der zee, dat de belegerden niet een oogenblik aamtocht konden scheppen: waar op die van binnen / siende sich soo geweldiglijk aangetast en het uyterste vreesende, geraadsaam gevonden hebben te parlementeeren.

Oneglia door de Genueesen gedwongen;

Hier op dan senden sy den Graaf Tana uyt / met een wit vel papier / en vrye macht, om met de Genueesen te verdragen / na binnen. Uyt kracht van dit verdrag kregen de Genueesen de stad genoegsaam op discretie / alsoo de soldaten en bevelhebberen krijgs gevangenen bleven: maar de Grave Tano, benessens eenige bevelhebberen en soldaten / die onderdanen van andere Princen waren / wierden vry-gestelt; onder beloften evenwel van niet meer tegens de Stad te dienen. Men vond daar binnen 20 trommels / 6 vaandels / 1000 roers / 3 stukken geschuts / 2 of 3 steen-stukken / 150 vaten kruyt / en andere oorlogs-behoeften meer. De Sergeant Major van de batalje / Ristori, behaalde alhier seer groote eer.

Als ook Briga.

Wanneer dit alsoo verricht was / rukten de Genueesen voor Briga, en veroverden de plaats naar een gevecht van 8 uuren; bekomende daar in den Heer Lascari, den Grave Tomati, en een goet deel soldaten gevangen.

Onder dies handelde de Hartog van Savoyen de Corsi, die hy tot Pieve gekregen hadde / tegen syn beloften seer slecht; de Genueesen, in tegendeel handelden hun gevangenen wel, konden wel 200 Savoyaarden voor een Corso wisselen; en sonden wel 200 Fransche gevangenen / met nieuwe kleederen den Koning van Vrankrijk weder toe / die daar over genegen den Heer Gaumont naar Genua sond / om de geschillen tusschen dese Staat en Savoyen by te leggen. Syn Heyligheyt, de Paus van Romen, deede hier mede het syne toe / als die vreesde dat dit vuur / dat eer door Vrankrijk opgestookt / als geblust / met'er tyt geheel Italien in vuur en vlam sou vermogen te setten. Hy deed derhalven seer ernstiglijk aan den Cardinaal d'Estrée schryven / om hem aan te manen / sulk een heylsaam werk te willen helpen bevorderen. Maar de Hartog van Savoyen maakte korts daar aan weer nieuwe swarigheden / en wilde na des Paus Brevet niet luysteren.

De Paus hield Consistorie, alwaar hy de Cardinalen Nitard en d'Estrée met eenige openstaande tytulen vereerde: Nitard van Sant Bartholomeus en de eylanden / en d'Estrée die van Santa Maria ter vlucht. De Paus was in dese heete dagen in syn hof te wandelen; en stekende syn hand naar een bloeme uyt / komt'er een vergiftige slang uyt de groente opschieten / het welke den Paus in sulker voegen verschrikte / dat hy daar groote pyn in sijn hooft over kreeg, en hy gedwongen was / sich naar syn paleys te begeven: maar also het maar een ontsteltenisse was, geholpen door de hitte van de sonne / ging de pyn haast over / en syn Heyligheyt wierd weder frisch en gesont: maar over hy / tot vreugde van den armen / de prys van 't broot dede verminderen.

Paus in gevaar.

Men vertoonde toen te Romen niet alleen verscheyden lofredenen en blyden spots en Satyrs-gedichte tot roem van de Fransche wapenen gestelt / maar ook sekeren brief in wyse van een Pauselijk Brevet, aan Keur Keulen geschreven / daar in hy van den Paus als vermaant wierd: Dat sijn Keurvorstelijke doorluchtigheyt de saak wel rijpelijk mocht over-wegen, eer hy sich tot den hedendaagschen Nederlandschen oorlog in-liet; of al schoon de Vorsten hun duystere poogingen soo veel lichten waren, om sijn oorlogslust daar mede een schijn te geven, als of men voor de Kerke en ware Godsdienst dit krijgen aangevangen had, gelijk de Christen Vorsten wel alle dagen onder dien dekmantel malkander den oorlog souden konnen aan-doen.

Schempschriften tot Romen.

1672.

Augustus.

Tot Madrid socht men al meer en meer / met veel labberyen, het gesag van den Gesant Paats wech te nemen / en het besluyt en voornemen van haar Hoog Mogende te verhinderen / dat wel ongenoegen gaf / maar dat / gelijk onlangs van het Escuriaal, ook nu een gedeelte van het Koninklijk paleys tot Madrid verbranden / gaf krachtig vermoeden van brandstichters. Men kreeg ook als doe van den Graaf d Humanes, Gesant van den Catholijken Koning aan het hof van Portugaal, bericht / dat men met alle gewelt Portugal in een nieuwen oorlog socht in te wikkelen; waar toe den Adel, door haar gierigheyt lichtelijk omgekocht, sich wel, maar het volk seer qualijk genegen toonde; het welke sich ook opentlijk daar tegens verklaart hadde; doch om de rust te bewaren, hadden sy goet en bloet ten besten. Alsoo nu d'Adel hier in te kort schoot, vreesde men dat de selve soude soeken hun wettigen Koning Alfonsus, uyt sijn ballingschap op Tercera, weder te huys te halen.

Een gedeelte van het hof te Madrid verbrand.

Bericht uyt Portugal van den Staat aldaar.

Hier by socht men ook verder het Spaansche hof / door verschrikkinge terugge te houden; waar toe men de valsche vonden van de Franschen gebruykte / uytstroyende / dat geheel Holland al aan de Fransche Kroon over-gegaan was: welke leugenen de Franschen Minister self sich niet schaamde te sayen. Maar dit alles verdween wel haast door expresse brieven van den Graaf de Montery, die maar 12 dagen oud waren: waar door men van alles klaar bericht ontfing / met tyding / dat alles noch wel te herstellen was / mits dat men eenige Frontieren met Spaansche besettinge moest voorsien; het geen gevolgt is; gelijk mede het senden van buyten-ordinare wisselen naar de Spaansche Nederlanden. Men dede ook aanstonts uyt Biscayen nieu krijgsvolk naar de Nederlanden afschepen / soo dat hier uyt de jalousye van Spangien op de Fransche en Engelsche aanslagen licht te bespeuren was.

Spaansche voorsorge.

Ondertusschen bedorven de Franschen benessens Dieren het Graafschap Meurs, zynde een eygendom van syn Hoogheyt den Prince van Orangien. Maar het geen meer raakte was niet soo seer het verbieden van de Fransche Manufacturen tot Weenen, als wel dat op den 1. Augusty, op den Rijks-dag tot Regensburg, het poinct van d'algemeene securiteyt, en generale wapen rustinge voltrokken was; (zynde dit het poinct van het grootste belang) en dat / volgens des Rijks bestellingen / by de 3 Collegien, als de Keurvorsten / Ryks Stenden en Vorsten van het Ryk. Wanneer dit des Keyserlijken Majesteyts Commissarissen aangedient was / is het van daar aan den Keyser en de Circulen gebracht / en van syn Majesteyt, en over al met het meeste genoegen opgenomen. Hier op wierden alle vreemde / en voornamentlyk Fransche wervingen / in het Ryk verboden; en de Prins van Baden Dourlach wierd tot Velt-Maarschalk beëdigt; Hartog Maximiliaan van Beyeren, Generaal van 't geschut; Hartog Fredrik van Wirtenberg, Generaal over de ruyterye verkooren / die ook alle den eed ter vergaderinge hebben afgelegt over 't heyr dat men 't heyr der 10 Circulen noemde.

Het poinct van de gemeene securiteyt tot Regensburg besloten.

Op den 29. Augusty volgde de Graaf van Montecuculi de Auxiliare macht tot Egra, na dat hy voor heen met sijn Keyserlijke Majesteyt gesproken hadde. Van Spangien had men Remissen, gelt en beloften ontfangen; daar de Koninginne, niet tegenstaande al de vertooningen der Franschen, volstandig op 't verdedigen der Vereenigde Nederlanden, en 't Huys van Oostenrijk, bleef. De Keyser sond Montecuculi 2 wagens met gelt onder een sterk Convoy naar 't leger na; en den Graaf van Mansvelt na Keur-Ments, dewijl men vernam dat Keur-Trier, Keulen, en de Bisschop van Munster, benessens de Franschen, de Auxiliare troepen sochten te stutten.

Eynde van het tweede deel van het Tooneel des Oorlogs, &c.

